5. ULUSLARARASI

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ 2018

ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI YAZARLARI BİRLİĞİ

BASIN YAYIN BİRLİĞİ

BASIN YAYIN BİRLİĞİ DERNEĞİ

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ

ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI YAZARLARI BİRLİĞİ

BASIN YAYIN BİRLİĞİ DERNEĞİ

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ

V. ULUSLARARASI ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI SEMPOZYUMU

19-20 Ekim 2018 İstanbul

V. ULUSLARARASI
ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER

Editörler

Tacettin ŞİMŞEK

Bican Veysel YILDIZ

İSTANBUL 2018

V. ULUSLARARASI ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI SEMPOZYUMU BİLDİRİLER

Editörler

Tacettin ŞİMŞEK

Bican Veysel YILDIZ

Kapak Tasarımı

Erdem Yayın Grubu

BASIM TARİHİ

Aralık 2018

ISBN: 978-605-67557-5-0

BASIM YERİ

Akademi Ajans Matbaa

Davutpaşa Mahallesi Güven İş Merkezi No: 230 Topkapı/İstanbul

V. ULUSLARARASI ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI SEMPOZYUMU

Sempozyumu Düzenleyen:

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği

Sempozyumun Paydaşları:

Basın Yayın Birliği Derneği

İbn Haldun Üniversitesi

Sempozyum Tarihi:

19-20 Ekim 2018

Yer:

Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi Fatih/İstanbul

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Prof.Dr. Ali Fuat Arıcı (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof.Dr. Merziyye Necefova (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)

Prof.Dr. Suat Ungan (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof.Dr. Zhanna Yusha (Rusya Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi, Novabirsk)

Doç.Dr. Abdul Fareed Brohi (Pakistan, Uluslararası İslam Üniversitesi Çocuk Edebiyatı Bölüm Başkanı)

Doç.Dr. Nezaket İsmayilova (Nahcıvan Devlet Üniversitesi)

Doç.Dr. Tahir Kahhar (Özbekistan Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi)

Doç. Dr. Raşit Koç (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr. Öğr.Üyesi Melike Günyüz (İbni Haldun Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Said Kıymaz (Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü)

Dr. Öğr.Üyesi Tacettin Şimşek (ÇOGEYB Akademik Kurul Başkanı / Atatürk Üniversitesi)

Ali Hakkoymaz

Bestami Yazgan

Bican Veysel Yıldız (ÇOGEYB Yönetim Kurulu Başkanı)

Emine Usein (Kırım/Ukrayna Yazarlar Birliği)

Erdoğan Ergin

Filiz Çelik Doğru

Geşem Necefzade (Azerbaycan Yazarlar Birliği Çocuk Edebiyatı Şubesi)

Gülay Sormageç

Hüseyin Bokaî (İran Yazarlar Birliği)

Mehmet Akpınar

Mehmet Solmaz

Nevin Soysal Aydın

Nuran Turan

Seher Keçe Türker

Vural Eyikan

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

Prof.Dr. Aktan Ago (Makedonya Az. Kiril ve Metodiy Üniversitesi)

Prof.Dr. Alev Sınar (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr. Ali Fuat Arıcı (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof.Dr. Ali Gültekin (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Gıyasettin Aytaş (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr. Işıl Altun (Kocaeli Üniversitesi)

Prof.Dr. Jovanka Denkova (Makedonya İştip Gotse Delçev Üniversitesi)

Prof.Dr. Mahmut Çelik (Makedonya İştip Gotse Delçev Üniversitesi)

Prof.Dr. Mehdi Hejvanî (İran, Azad-i İslami Üniversitesi)

Prof.Dr. Merziyye Necefova (Azerbaycan Millî İlimler Akademisi)

Prof.Dr. Suat Ungan (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof.Dr. Tülin Arseven (Akdeniz Üniversitesi)

Prof.Dr. Zhanna Yusha (Rusya, Novabirsk Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi)

Doç.Dr. Abdul Fareed Brohi (Pakistan, Uluslararası İslam Üniversitesi)

Doç.Dr. Ilgım Veryeri Alaca (Koç Üniversitesi)

Doç.Dr. M. Abdullah Arslan (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç.Dr. Nezaket İsmayilova (Nahcıvan Devlet Üniversitesi)

Doç.Dr. Oğuzhan Yılmaz (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç.Dr. Raşit Koç (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç.Dr. Tahir Kahhar (Özbekistan Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi)

Doç.Dr. Tahir Zorkul (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Hülya Yolasığmazoğlu (Giresun Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Kevser Tozduman Yaralı (Kırklareli Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Melike Günyüz (İbni Haldun Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Said Kıymaz (Adıyaman Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Neslihan Karakuş (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Tacettin Şimşek (ÇOGEYB Akademik Kurul Başkanı / Atatürk Üniversitesi)

Dr.Öğr.Üyesi Yasin Mahmut Yakar (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Enise Abibullayeva (Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi)

Bican Veysel Yıldız (ÇOGEYB Yönetim Kurulu Başkanı)

Esra Coşkun (Amerika, Illinois Üniversitesi)

Niloufar Bagherzadeh Akbari (İran Yazarlar Birliği)

Qeşem Necefzade (Azerbaycan Yazarlar Birliği)

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Sempozyum Bilim Kurulu

Sempozyum Açış Konuşmaları

Prof.Dr. Ali GÜLTEKİN
Değerler Eğitimi Bağlamında Ayla Çınaroğlu'nun Eserlerinden Örnek Metinlerin Analitik Olarak Değerlendirilmesi

Dr.Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK
Ayşe Kilimci'nin *Masal Ektim Oyun Biçtim* Kitabındaki "Masalcı" Kimliği

Arş.Gör. Cennet ALTUNDAŞ
Sosyal Medyadan Çocuk Edebiyatı Yazarlığına

Remziye ULUDAĞ KIRÇIL
Bir Eğitim Aracı Olarak Çocuk Kitabı: Mıstık, Seni Anlamıyoruz!

Doç.Dr. Raşit KOÇ - Doç.Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ
Çocuklara Yazma Becerisi Kazandırmanın Önemi Bağlamında "Yazarlığa İlk Adım" Çalışması

Prof.Dr. Nilüfer PEMBECİOĞLU- Doç.Dr. Nebahat AKGÜN ÇOMAK
21. Yüzyılın Göç Tehdidindeki "Küçük Prenses"

Zübeyde ŞİRİN
Eflatun Cem Güney'in Evvel Zaman İçinde Masal Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi

Doç.Dr. Zakire İmamverdi ALİYEVA
Halk Yazarı Anar Rzayev'in Çocuk Öyküleri ve Modernliği (Anar Rzayev'in İki Öyküsüne Dayanarak)

Yücel FEYZİOĞLU
Çocuk Gelişiminde "Sistemli Düşünce"nin Kurulmasına Türk Yurtlarından Kardeş Masallar Nasıl Yardım Ediyor?

Dr.Öğr.Üyesi Yasin Mahmut YAKAR- Doç.Dr. Oğuzhan YILMAZ- Bilim Uzmanı Hatice Derya YILMAZ
Çocuk Kitaplarında Sorun Odaklılık: Engellilik Algısı

Dr.Öğr.Üyesi Veysi SEVİNÇLİ
Hasret Duygusu Bağlamında Ömer Demirbağ'ın Şiirlerinde Çocuk

Prof.Dr. Tülin ARSEVEN
Necati Tosuner'in "Kitabın Adı" Adlı Çocuk Romanı Üzerine Bir İnceleme

Dr.Öğr.Üyesi Talat AYTAN- Büşra GÜNGÖR
Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarında Modernite ve Teknoloji Eleştirisi

Doç.Dr. Tahir KAHHAR
Bugünkü Özbek Çocuk ve Gençlik Edebiyatının Yaşayan Klasiği Hudayberdi Tohtabayev

Prof.Dr. Suat UNGAN
Ninnilere Yansıyan Şiddet Unsurları

Doç.Dr. Raşad ASGAROV- Dr.Öğr. Üyesi Bağir BABAYEV- Arş. Gör. Atlas MEMMEDLİ
Bağımsızlık Dönemi Kaşem Necefzade'nin Azerbaycan Çocuk Edebiyatındaki Ahlaki Değerleri

Seher KEÇE TÜRKER
Zeynep Sati Yalçın'nın 'Adım Adım' Adlı Uzun Öyküsünün İçerik Özellikleri Yönünden İncelenmesi

Dr. Ruhengiz ALİYEVA
Azerbaycan'da Çocuk Edebiyatının Araştırmacılarından Aygün Bağırlı'nın Yaratıcılığına Bir Bakış

Doç.Dr. Rena İSMAYİLOVA
Alemdar Guluzade'nin Çocuk Şiirlerinin Bazı Özellikleri

Pınar ÜNLÜER
Dr. Melike Günyüz ve Çocuk Edebiyatı Atölyeleri

Doç.Dr. Pervane MEMMEDLİ
Metinle Resim Çalışmalarının Harmonik Tamlığı

Dr. Abdumurad TİLAVOV- Doç.Dr. Abdulla ULUGOV
Özbekistan Halk Yazarı Tahir Melik'in "Elveda Çocukluk" Eserinin Çocuk Eğitimindeki Önemi

Doç.Dr. Nəzakət Rza Kızı İSMAYİLOVA
Kemale Agayeva'nın Yaratıcılığında Çocuk Edebiyatı Örnekleri

Neslihan KARAKUŞ-Sevde Nur ÖREN
Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarındaki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

Arş.Gör. Mustafa KAYA
Benim Babam Sihirbaz Öyküsünün Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi

Prof.Dr. Merziyye NECEFOVA-Gülnare BAYRAMOVA
Azerbaycan'da Çocuk Edebiyatı Araştırmacısı Aynur Halilova'nın Yaratıcılığının Özellikleri

Merve KILIÇ- Dr.Öğr.Üyesi Talat AYTAN
Tuncel Altınköprü'nün "Macera Geçidi" Serisinin "Hiper Metin" Bağlamında İncelenmesi

Doç.Dr. M. Abdullah ARSLAN
Sevgi Yumağı Dizisi, Kim? Serisi'nde Öğretim

Prof.Dr. Lütviyye ASGERZADE
Büyüyen Kuşağin Yetiştirilmesinde Çocuk Edebiyatinin Yeri (Çocuk Yazarı Zahid Halil Yaratıcılığı Üzerine Bir İnceleme)

Dr.Öğr.Üyesi Lilya MEMETOVA
İsmail Gaspıralı'nın "Alem-i Sıbyan" İlâvesi ve Kırım Tatar Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Prof.Dr. Liailia MİNGAZOVA
Tatar Yazılı Çocuk Edebiyatı ve Folkloru: Karşılıklı Etkisi ve İlişkisi

Lamiya HANLAROVA SADAYKIZI
Rafik Yusifoğlu Çocuk Şiirlerinin Bireysel Etkileri

Doç.Dr. Kemine HEVİLKIZI
Ruhengiz Aliyeva'nın Araştırmalarında Azerbaycan Çocuk Edebiyatı ve Epik Folklor Gelenekleri

Gülay SORMAGEÇ
Ganire Paşayeva'nın Çocuk ve Gençlik Edebiyatına Bakışı: "Yitirdiğim Mutluluk" Karabağ Hikâyesinin İncelenmesi

Gül Nihal HIZLI
Yusuf Asal'ın Çocuk Kitaplarında Değerler Eğitimi

Doç.Dr. Fatima HOCİN
Recep Murat Bugariç Hikâyelerinin Tematik İncelenmesi

Doç.Dr. Abdul Fareed BROHI
Pakistan Çocuk ve Gençlik Edebiyatının Gelişiminde Hakim Muhammed Saeed'in Çalışmalarının Etkisi ve Rolü

Dr.Öğr.Üyesi Esra KARAKUŞ TAYŞİ- Pınar ETOĞLU KİBRİS
Melek Özlem Sezer'in Eserlerinin Eğitsel İletiler Açısından İncelenmesi

Doç.Dr. Esma DUMANLI KADIZADE- Can SAKAR
Türkiye ve Avrupa'da Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimine Bir Bakış

Erkegül ARIKKARAKIZI
Şaire Gülay Sormageç Şiirleri ve Şiirdeki İslam Değerleri

Elfinur NAZIPOVA
Nurihan Fattah Eserlerinde Adetlerin Genç Kuşağin Yetişmesindeki Rolü

Dr. Elhan YURDOĞLU MEMMEDOV
Nahçivan'da Yaşayan Ve Çocuklar İçin Şiirler Yazan Şair: İbrahim Yusufoğlu

Arş.Gör. Bekir Sıttık KILIÇ
Eğitim-Doğa İlişkisi Bağlamında Palimsest: Şiirsel Taş'ın Sekoyana'nın Kapıları

Doç.Dr. Azize Serap TUNÇER
Yaşayan Türk Edebiyatçılarında Gençlik Algısı

Ayşe Nur YAYLACI
Nehir Aydın Gökduman Masallarında Dev İmgesi

Prof.Dr. Ali Fuat ARICI
21. Yüzyılda Türkçenin Bir Medeniyet ve Bilim Dili Olmasında Çocuk Edebiyatının Yeri

Acar KENEŞBEKOVA
Süleyman Rısbayev'in Çağdaş Kırgız Çocuk Edebiyatının Gelişmesi Üzerine Yarattığı Yeni Türlerin İncelenmesi

Prof.Dr. Merziyye NECEFOVA
Bican Veysel Yıldız Eserlerinin İç ve Diş Yapı Özellikleri

Arş.Gör. Mustafa KAYA-Öğretmen Ayfer KAYA
Kül Prensi Öyküsünün Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi

Öğretmen Arzu ALACATLI
Boyumuzdan Büyük Konuşmadık, Okuduk

Dr.Öğr.Üyesi Zeynep GÜLTEKİN AKÇAY-Arş. Gör. Oğuz Selim KOBAZA
Hayatın Merkezindeki Çocukluk: Doğan Gündüz'ün Eserleri Bağlamında Bir İnceleme

Dr.Öğr.Üyesi Melike GÜNYÜZ
Figen Yaman Coşar'ın Kayıp İsimler Krallığı Adlı Serisinde Yer Alan Fantastik ve Mitolojik Unsurların Değerlendirilmesi

Doç.Dr. Nazile ABDULLAZADE
Azerbaycan Çocuk Edebiyatının Ak Saçlı Şairi Zahid Halil'in Sanat Dünyası

Doç.Dr. Könül HACIYEVA
Yalvaç Ural Şiirlerinin Çocukların Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimindeki Rolü

Esma BUDAK- Sevinç ŞAHİN
Nevin Nesrin Soysal'ın Çocuk Müziği ve Çocuk Edebiyatı Eserleri

Prof.Dr. Ali Fuat ARICI- Yusuf GÜNAYDIN
Emine Üsein'in "Altın Küneş" Adlı Şiir Kitabında Yer Alan Söz Sanatları

Uzm. Mustafa Sarper ALAP
Urdu Çocuk Kitaplarının Özellikleri ve Urduca Çocuk Hikâyeleri Yazan Türk Edebiyatçılar

Prof.Dr. M. Hilmi UÇAN- Arş.Gör. Erhan AKDAĞ
Üç Öykü, Üç Değer: Azat Kuşu, Cambaz Parası, Uçurtma ve Gülten Dayıoğlu

Reyhana SALİMOVA
Çocuk Dünyasının Eşsiz Şairi Sezai Karakoç

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Said KIYMAZ
Makedonya'da Türkçe Çocuk Edebiyatı ve İlhami Emin

Bican Veysel YILDIZ
Melike Günyüz'ün Eserlerinde Çocuklara Az Söz ile Çok Şey Anlatma Yaklaşımı ve Güncel Toplumsal Sorunları Masallarla Çocuğa Aktarma

Bican Veysel YILDIZ
Türk Çocuk Edebiyatında Deniz Feneri Bir Akademisyen: Tacettin Şimşek

Keziban YILDIRIM ÖZCAN
Çocuk Edebiyatı Yayıncılığında Editörlük: Zeynep Ulviye Özkan Örneklemi

Prof.Dr. Ali YAKICI
Yaşayan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Şair ve Yazarı: Bestami Yazgan

Dr.Öğr.Üyesi Bekir GÖKÇE
Melike Günyüz'ün Masallarında Görsel Tasarım, İçerik, Dil ve Anlatım Özellikleri

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA AYLA ÇINAROĞLU'NUN ESERLERİNDEN ÖRNEK METİNLERİN ANALİTİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali GÜLTEKİN[*]

Özet

Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nın ve özellikle de Okul Öncesi Çocuk edebiyatının önde gelen yazarlarından Ayla Çınaroğlu'nun yapıtlarında değerler eğitimi konusunda ortaya konan anlayışı yazarın yapıtlarından alıntılar yaparak irdelemeye çalışmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bilindiği üzere değerler çocuk ve gençlere değişik şekillerde ve ortamlarda, değişik yaş evrelerine uygun olacak şekilde kitaplarla, görsel ve yazılı medya kullanılarak verilir. Bunlar, ülkelerin eğitim ve kültür bakanlıkları ile değişik dernek ve vakıflar aracılığıyla yerine getirilir. Çocuk ve gençlere kazandırılması istenen değerler eğitim ve öğretim plan ve programlarına göre yaşama geçirilir.

Çalışmanın sırını, Çınaroğlu'nun örnek çalışmaları olan "Demet'in Bahçesi" (1992), "Kırçıl Horoz" (1992), "Mor Balık" (1998), "Minik Yeşil Kurbağa" (2003) ve "Küçük Balık Kızılcık" (2018) kitaplar oluşturmaktadır.

Analitik bir inceleme yöntemiyle mercek altına alınacak sözü edilen yapıtlarda insanı insan, toplumu toplum yapan ve insanlık tarihi boyunca milletlerin önem verdiği eğitim anlayışları çerçevesinde dikkati çeken değerler üzerinde durulacaktır. Bunlar toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişen çok farlı değerlerdir. Bu çalışmada ele alınan bu değerlerden bazıları; *özür dilemek*, *çevreye duyarlı olmak*, *sevinmek* ve *üzülmek*, *böbürlenmemek*, *ötekileştirmemek*, *kendini bilmek*tir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi çocuk edebiyatı, Ayla Çınaroğlu, değerler eğitimi.

Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nın ve özellikle de Okul Öncesi Çocuk edebiyatının önde gelen yazarlarından Ayla Çınaroğlu'nun yapıtlarında değerler eğitimi konusunda ortaya konan anlayışı metinlerden alıntılar yaparak irdelemeye çalışmak bu çalışmanın amacını oluşturacaktır. Çalışmanın sırını ise, Çınaroğlu'nun örnek çalışmaları olan "Demet'in Bahçesi" (1992), "Kırçıl Horoz" (1992), "Mor Balık" (1998), "Minik Yeşil Kurbağa" (2003) ve "Küçük Balık Kızılcık" (2018) kitaplar oluşturacaktır. Analitik bir inceleme yöntemiyle mercek altına alınacak sözü edilen yapıtlarda insanı insan, toplumu toplum yapan ve insanlık tarihi boyunca milletlerin önem verdiği eğitim anlayışlarına paralel olarak önemsediği değerler üzerinde durulacaktır. Bunlar toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişen çok farlı değerlerdir. Bu çalışmada ele alınacak bu değerlerden bazıları; *özür dilemek*, *çevre duyarlı olmak*, *sevinmek* ve *üzülmek*, *böbürlenmek*, *ötekileştirmek*, *kendini bilmek*tir.

Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplar gerek çizim, gerek illüstrasyon, gerek renk ve şekillerin sunumu ve gerekse küçük çocukların yaşamı algılama anlayışına uygun olarak tasarlanması çocukların yaşamla tanışmasına ve onların hayal dünyalarını zenginleştirmelerine büyük katkısı olacaktır. Aksoy'un da "Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınaroğlu Sempozyumu"nda sunduğu bildirisinde de belirttiği gibi, "*gelişim ve öğrenmenin en hızlı olduğu dönem okul öncesi dönemdir.*" (Aksoy, 2008, s. 23) Zira bu dönemde küçük çocukların kazandığı bilgi, beceri ve alışkanlıklar geleceğin yetişkin bir bireyi olacak çocuğu şimdiden yaşama hazırlar. Özellikle okul öncesi dönelerde çocuklara doğru davranışların öğretilmesi, istendik temel alışkanlıkların kazandırılması, yaşı gereği bilmesi gerekenlerin duyumsatılması, kendisine ve çevresine karşı olumlu kişilik özelliklerinin benimsetilmesi çocuğun yaşam boyu istendik kazanımlara daha kolayca ulaşmasına katkı sağlar. Unutulmaması gereken önemli bir nokta da, okul öncesi dönemde kitaplar küçük okurların birebir etkileşime girerek öğrenmelerini, duygu ve düşünce eğitimini bireyselleştirmesine olanak sağlayan Sever'in önemle altını çizdiği bağlamda bir araç işlevini de görür (Bkz. Sever, 2007).

[*] Prof.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü

Bu düşünceyle ortaya konan Çınaroğlu'nun yukarıda belirtilen eserleri insan yavrusuna bir yandan dünyayı tanıma olanağı tanırken, bir yandan da onların kendilerini tanıma, çevreyle olan bağlarını güçlendirmeye ve özellikle de onların düşün dünyalarının zenginleşmelerine ve yine onların birer hümanist birey olmalarına zemin hazırlayacaktır.

"Küçük Balık Kızılcık"ta içinde yaşanılan dünyanın, örneğin balıkların yaşadığı denizlerin çevre kirliliğinden dolayı "*İçinde yaşadıkları sularda tuhaf bir sıkıntı vardı*"r. Zira her şey zamanla değişmiş ve deniz de artık eskisi gibi değildir. Denizlerin insanlar tarafından kirletilmesi ve diğer yandan da küresel ısınmadan dolayı "*Sıcaklık hiç alışık olmadıkları biçimde hızla artıyordu."* Bunu yapanlar, buna sebebiyet verenler o çocukların ağabeyleri, amcaları ya da diğer yetişkinlerdir. Okurlarda *çevre bilinci*, özellikle daha küçük yaşlarda çevre konusunda *bilinçlendirme*yi, onları daha duyarlı hale getirmeyi tasarlayan yazar günün birinde insanların da tıpkı derelerde, denizlerdeki canlılar gibi zor durumlara düşebilirler uyarısında bulunmaktadır. Yeşilcik Balığ'ın "*Çok söyledim, anlatmaya çalıştım onlara. Beni dinlemediler hiç, dinlemezler sizi de. Evet, bu kirli sulardan uzaklaşmalıyız bir an önce. Haydi, gidelim hemen, ben katılıyorum size.*" söylemiyle böyle bir durumdan kurtulmanın çözüm yolunu da okurlarına gösteren yazar Çınaroğlu, "Küçük Balık Kızılcık" yapıtıyla *dostluk* ve *dayanışma* anlayışının benimsenmesiyle de birçok sorunun üstesinden gelinebilineceğine dikkat çekmektedir.

Yine "Küçük Mor Balık" adlı yapıtıyla Ayla Çınaroğlu, balıkların kendini anlama ve tanımadaki sıkıntılarına dikkat çekerek bunun doğru bir şey olmadığını, tüm balıkların aynı özelliklere sahip olduğunu, hiç birinin diğerinden farklı olmadığına ama bunu fark edebilmenin ve görebilmenin ve görebilmenin de vurgusunu yapmaktadır:

"*Küçük Mor Balık yeniden baktı mavi renkli mor balığa. Yeşil, sarı, kırmızı, mavi, turuncu, karabalıklara yeniden baktı bir bir. Sonra dönüp baktı bir de kendi kuyruğuna. 'Evet!...' diye bağırdı sevinçle, 'Evet, hepimizinki aynı hepimizinki alaca.*"

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere burada dış görünüm, ırk, cinsiyet, dünya görüşü gibi değer ve özelliklerin vurgusu yapılarak küçük okurların söz konusu bu değerleri daha küçük yaşlarda öğrenmelerinin, kazanmalarının ve bu çaba içerisinde olmaları gerektiğine inanan yazar, "Küçük Mor Balık" örneğinde olduğu gibi tüm balıkların ufak tefek farklılıklar olabileceğini, ama genelde tüm balıkların aynı olduğu vurgusunu yapmaktadır. Kendini ötekinden daha değerli, daha üstün olduğunu düşünmenin doğru olmadığını, insanların da tıpkı "Küçük Mor Balık" örneğinde olduğu gibi birbirlerine benzediklerini ima etmektedir: Zira "Küçük Mor Balık" gibi hepsinin kuyruğu aynıdır, alacadır. İnsanların da dış görünümleri aynıdır ancak bazı özellikleri farklıdır. Küçük okurların farklılıkların farkına varması ya da yazar tarafından bu incelenen çalışmada olduğu gibi farklılığın fark ettirilmesi yazarın amacıdır ve yazarın da bunda başarılı olduğu dikkatten kaçmamaktadır.

Yazarın, sevinmek, üzülmek, özen göstermek gibi değerlerin ele alındığı bir başka çalışması ise "Demetin Bahçesi" adlı kitabıdır. Öykü kahramanı Demet güzel bir bahar günü bahçede gördüğüne inanamaz. Birden sevinçle, "*Ah ne güzel, bütün çiçekler açmış!*" der ve "*Annem çiçekleri çok sever*" diyerek bir çiçek koparıp annesine verir. Bunun üzerine annesi son derece sevinir. Demet'i öper ve ona teşekkür eder. Annesinin mutlu olmasına sevinen Demet de daha çok çiçek koparak annesinin daha fazla mutlu olacağını düşünür. Bahçeye gider ve daha fazla çiçek koparmaya başlar. Bunun üzerine güneş, arılar, kelebekler, uçuç böcekleri Demet'i çiçekleri daha fazla koparmaması yolunda uyarırlar. Ancak Demet hiçbirini dinlemez. Bunun üzerine annesi:"*Ne yaptın sen Demet!*"… "*Bütün çiçekleri koparmışsın!*" diye bağırır. Bu duruma annesi de üzülür. Demet ise şaşırır ve "*Sen sevinirsin diye kopardım anneciğim*" der. Bu olayda hem sevinci hem de üzüntüyü yaşayan Demet örneğinde olduğu gibi, yazar küçük okurlara *sevinmek* ve *üzülmek* gibi birtakım değerleri kazandırmak istemektedir. Bunlar da biz insanların sahip olması gereken insanı duygu ve değerlerdir. Daha önce sözü edilen çalışmalarla yazarın yapmak istediği, eserlerdeki hayvanlarla okurun empati kurmasını sağlamak ve ilerideki yaşamlarında da bu empatik duyguları yaşama geçirmelerine katkı bulunmaktır. Zira empati; *"bireylerin bilişsel, duygusal, sosyal kodlarını ve işaretlerini okuma ve hissetme yetenğidir"* (Tuncay-İl, 2009:44), yine Carl Rogers'dan aktaran Dökmen'e göre *"Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun düşüncelerini doğru olarak anlama, duygularını hissetme ve bu durumu ona anlatma sürecidir" (Akt. Dökmen, 2009: 157)*. Empatiyi kısaca

"anlamak" olarak tanımlayan ve "empatik iletişimi" yeni bir iletişim çeşidi olarak gören Üstün Dökmene göre empati kuran kişi, geçici olarak karşısındaki kişinin rolüne girmeye, olaylara onun bakış açısıyla bakmaya çalışır (bkz. Dökmen, 1995: 2).” Demet’in Bahçesi” adlı çalışmadaki olay kahramanı Demet’i küçük okurların anlamalarını isteyen yazar, onlara Demet ile empati kurdurarak onların bu yöndeki duygularının eğitimine de katkı sağalama düşüncesindedir.

Tıpkı “Demetin Bahçesi” adlı eserinde olduğu gibi yazar Çınaroğlu “Minik Yeşil Kurbağa” adlı çalışmasında da *özür dileme*nin önemine vurgu yapar. Minik yeşil kurbağa hoplayarak, zıplayarak neşe içinde ormanda gezinirken farkında olmadan Arslan’ın kuyruğuna basar. Aslan buna çok kızar. Zira o bir kraldır. “Tutun şunu!...” diye kükrer. Sesinden tüm orman titrer. Ormanın diğer hayvanları, kaplumbağa, baykuş, sincap, tilki, tavşan, maymun, kurbağa “Minik Yeşil Kurbağa”yı yakalamak için seferber olurlar. Tüm bu hayvanların elinden kaçmayı başaran minik yeşil kurbağa olanca gücüyle seslenir: “*Özür dileyecektim ama fırsat vermediniz ki*!...” der. Sonra göle dalar ve gözden kaybolur. *Özür dileme*nin bir erdem olduğuna dikkat çekilen bu eserde tıpkı Minik Yeşil Kurbağa örneğinde olduğu gibi bilerek ya da bilmeyerek yapılan bir hata ya da suçtan kaçınılmaması gerektiği, özür dileyerek birtakım şeylerin üstesinden gelinebilineceğine dikkat çekilir. Bu bağlamda denebilir ki, çocuk ve gençlik kitapları, Ladenthin’in de vurguladığı gibi, “eğitsel girişim veya eylem biçimidir”. Yoksa kaçarak bir suçtan ya da hatadan kurtulmak mümkün değildir. Bu konuda okurlarını eğitmek, bilgilendirmek ve bilinçlendirmek isteyen yazar bu değerleri okurlarına aktarırken hiçbir zaman otoriter bir anlatım tutumu sergilememektedir. Antiotoriter bir anlayışla kaleme aldığı kitaplarında yazar Ayla Çınaroğlu, okurlarına bir yandan değerler eğitimi verirken diğer, yandan da onlarda okuma kültürü oluşturma düşüncesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Burada sözü edilen eğiticilik anlayışı Dilidüzgün’ün de açıkladığı gibi, dayatmacı bir eğiticilik ve öğreticilik anlayışı değil, aksine “… verilmesi gerekeni okur olan çocukla birlikte tartışarak çıkartan bir kitabın sergilediği öğreticilik hiç de olumsuz…” karşılanacak bir durum değildir. Bu bakımdan yazar Çınaroğlu’nun “Minik Yeşil Kurbağa” adlı çalışmasını öğretici bir çalışma ve yazarı da otoriter bir anlayışla okul öncesi kitabı yazan biri olarak değerlendirmek doğru olmaz.

Bu çalışmada yazar Çınaroğlu’nun ele alınan son çalışması ise “Kırçıl Horoz”dur. Bu eserinde böbürlenmenin ya da kendini beğenmişliğin doğru bir değer ya da davranış biçimi olmadığını anlatan yazar bunu da İsmet Amca’nın “Kırçıl Horoz”u üzerinden okul öncesi okurlarıyla paylaşmaktadır. İsmet Amca “Kırçıl Horoz”unu pek sever ve onu her zaman över. Bu nedenle de horoz zamanlı zamansız gece gündüz demeden ötmeye başlar. Kendinin ve senin güzelliği onu çok şımartır. “Böyle sevilmek onu şımartmaya başlamıştı. Kendini beğenmiş tavırla; kasıla kasıla ortalıkta dolaşıyordu. Üstelik, sabah akşam demeden, günün her saatinde, güzel sandığı sesini herkese duyurmak için var gücüyle ötüyordu.” Ancak bir gün vakitli vakitsiz zamanlarda ötmesi ile İsmet Amca sinirlenir ve uzun uzun öten horozuna “Bu saatte ötmek ne oluyor? Kes şu çatlak sesini de uyuyalı artık” diye bağırır. Buna üzülen Kırçıl evden ayrılmak ister. Evden gitmek için Anaç Tavuğa, tembel Sarman kediye, Çomar köpeğe, emektar eşek Tırıs’a tekliflerde bulunur. Ancak bu evden ayrılma teklifini hiçbiri kabul etmez. O da “ Aman gelmezseniz gelmeyin. Ben de yalnız başıma giderim.” der ve evden ayrılır, yalnız başına yola çıkar. Yolda karşılaştığı iki adam sesini beğenir onu kümese koyarı deler. Hatta birisi onu “kızartırız1 da der. Bunu duyan Kırçıl Horoz tekrar yaşadığı çiftliğe döner. Olan bitenden habersiz olan İsmet Amca: “Vay benim güzel horozum, güzeller güzeli Kırçıl’ım benim. Bütün gün aradım seni, özledim. Hadi, bir kez öt de o güzel sesini duyayım” diyerek sever okşar. Bunun üzerine; “Aaa, hiç böyle akşam saatinde ötmek olur mu İsmet Amca? Hele bir sabah olsun, o zaman…” der. O günden sonra Kırçıl horoz hiç böbürlenmez. Çünkü çiftlikte yaşadığı herkes birbirini seviyordur. Böyle böbürlenmemin de bir anlamı yoktur. Böbürlenmek havyalara olduğu kadar insanlara da zarar verir vurgusu yapan yazar küçük okurlara mütevazi olmanın sırlarını vermektedir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı’nın ve özellikle de Okul Öncesi Çocuk Edebiyatının önde gelen yazarlarından Ayla Çınaroğlu’nun yapıtlarında değerler eğitimi konusunda ortaya konan anlayışın eserlerinden alıntılar yaparak irdelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

Çalışmanın sırını ise, Çınaroğlu’nun örnek çalışmaları olan “Demet’in Bahçesi”, “Kırçıl Horoz”, “Mor Balık”, “Minik Yeşil Kurbağa” ve “Küçük Balık Kızılcık” kitapları oluşturmuştur. Analitik bir inceleme yöntemiyle mercek altına alınan sözü edilen yapıtlarda insanı insan, toplumu toplum yapan

ve insanlık tarihi boyunca milletlerin önem verdiği eğitim anlayışlarına paralel olarak önemsediği değerler üzerinde durulmuştur.

Bunlar toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişen ve farklılık gösteren değerlerdir: *özür dilemek, çevreye duyarlı olmak, sevinmek* ve *üzülmek, böbürlenmek, ötekileştirmek, kendini bilmek*tir. Yazar Ayla Çınaroğlu Yukarıda adı geçen ve irdelenen eselerinde sözü edilen değerlerin eğitimini büyük bir ustalıkla metinlerinin içine serpiştirmiştir.

KAYNAKÇA

Aksoy, P.(2008). "Üç Kuzucuk " Adlı Eserde Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Sürecindeki Yeri Açısından İncelenmesi. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınaroğlu Sempozyumu (17-19 Ekim 2007). Bildiriler. Uçanbalık Yayınları 2009.

Dilidüzgün S. (2004). Çağdaş Çocuk Yazını. Yazın Eğitimine Atılan İlk adım.. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.

Dilidüzgün S. (2008). "Öğreticilik Sorunu Bakımından Ayla Çınaroğlu'nun Çocuk Kitapları. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınaroğlu Sempozyumu (17-19 Ekim 2007). Bildiriler. Uçanbalık Yayınları 2009.
Dökmen, Ü.(2009). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gültekin, A. (2011). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları. Erdem Yayınları. İstanbul.

Kıbrıs, İ. (2011).Çocuk Edebiyatı. Kök Yayıncılık. Ankara.

Ladenthin, V. (1993). "Erziehung durch Kinderbuch?": Beitraege Jugendliteratur und Medien. Hefte/4.

Sever, S. (2007). "İlköğretimde Çocuk Edebiyatı". Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını.

Tuncay, T.- İl, S. (2009). "Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek", Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 20, Sayı 2. ss. 39-56.

AYŞE KİLİMCİ'NİN *MASAL EKTİM OYUN BİÇTİM* KİTABINDAKİ "MASALCI" KİMLİĞİ

Tacettin ŞİMŞEK[*]

Özet

Sözlü kültürdeki masal anlatıcısının, yazılı edebiyattaki karşılığı masal yazarıdır. Anlatıcılara olduğu gibi yazarlara da "masalcı" denilebilir. Gelenekte var olan masallardan yararlanarak yeni ve özgün metinler yazan çağdaş yazarlar, hem bir kültür taşıyıcılığı yapmış hem de çocuklar için yeni masallar üretmiş olurlar. Kimi yazarlar metinlerine konuşma dilinin kıvraklığını eklemek isterler. Bu da, okurda masal dinliyormuş izlenimi bırakır. Okurla söyleşir gibi masal anlatmak, kimi masal yazarlarının benimsediği tarzdır. Bu, metne içtenlik, doğallık ve yalınlık katmanın yanında, geleneği yazarak da sürdürme anlamı taşır. Masal yazarlığıyla masal anlatıcılığını sentezlemiş imzaların "masalcı" kimliğini taşımaya devam ettikleri söylenebilir.

Bildiride *Masal Ektim Oyun Biçtim* adlı son masal kitabındaki masal başı tekerlemeleri, dil ve anlatım ögeleri, metin içi açıklamaları ve masalın sonundaki üç elma ödülünden hareketle Ayşe Kilimci'nin hem anlatıcı hem yazar kimliğine ilişkin tespitler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Ayşe Kilimci, masal anlatıcısı, masal yazarı.

Ayşe Kilimci's tale-telling style in the 'Masal Ektim Oyun Biçtim' ("Planted Tale, Harvested Game") book

Abstract

The tale-teller in oral tradition is the tale-writer in written literature. Authors can be referred to as a tale-teller like narrators. Modern writers writing new and original texts by using tales that exist in tradition transfer the culture to the next generations through producing new tales for children. Some writers want to add flexibility of spoken language in their texts. This situation makes an impression on reader as if listening to the tale. Telling the tale as if talking with the reader is a style adopted by some tale writers. Besides giving sincerity, naturalness and simplicity to the text, it also have a meaning of continuing the tradition by writing. It can be said that the writers that synthesized the tale-writing and tale-telling continue to have the style of being a tale-teller.

In this report, Ayse Kilimci's narrator and writer style will be idettified by considering tongue twisters at the beginning of tale, the elements of language and narration, the in-text explanations, and the three apple awards at the end of the tale in her last tale book named "Masal Ektim Oyun Biçtim" ("Planted Tale, Harvested Game").

Keywords: Tale, Ayşe Kilimci, tale-teller, tale-writer

GİRİŞ

Masal, geleneksel kültürde anlatılan bir türdür. Dolayısıyla sözlü edebiyatın bir ürünüdür. Anlatıcı, önceki nesillerden kendisine intikal eden, belleğinde biriktirdiği masalları yaşadığı dönemin insanlarına, özellikle çocuklarına aktarır. Kendi hayal gücünün elverdiği ölçüde masala yeni ögeler ekler. Masalı yaşadığı yöreye özgü yerel ögelerle zenginleştirir. Zaman zaman güncellemeler yapar. Tekerlemeler üzerinde tasarruflarda bulunur. Dinleyiciyle göz teması kurarak, anlattıklarını beden

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı ERZURUM tacettinsimsek@atauni.edu.tr

diliyle destekleyerek, kahramanların belirgin bazı özelliklerini taklit ederek gerçekleştirilen aktarım, masal anlatıcısının özelliklerini yansıtır.

Günümüzde masal anlatıcılara gittikçe azalmakta, çocuklar masal dinlemeden büyümektedirler. Oysa masal, çocukların dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmekte, hayal gücünü zenginleştirmekte, merak duygusunu kamçılamakta, öğrenme hevesi uyandırmakta, kültür aktarımını gerçekleştirmekte, iyi doğru ve güzel kavramlarını bilinçaltına yerleştirerek erken yaşta tercihler yapması konusunda çocuğu yönlendirmekte ve çocuklarla yetişkinler arasındaki sevgi bağını güçlendirmektedir. Ne var ki, günümüz çocukları masalın bu olumlu katkılarından yoksundur. Masalın gerekliliğine inanan insanların görevi, günümüzde anlatıcısını bulamadığımız masalların yazarını, yönetmenini, çizerini ve oyun tasarımcısını yetiştirmektir.

Çizgi filmlerin çağdaş dünyanın masalları olduğu yaklaşımıyla masal dinleme fırsatını kaçırmış günümüz çocuklarının masal okumaya, masal izlemeye, masal oynamaya hakkı olduğunu unutmamak gerekir. 1989'da Amerikalı Jordan Mechner'ın masallardan hareketle hazırladığı bilgisayar oyunu olarak hazırladığı ve bütün dünyada büyük ilgi gören *Prens* (Prince of Percia) gibi yeni ve özgün bilgisayar oyunları üretilebilir. 1994'te Shinji Mikami'nin tasarladığı, Walt Disney yapımı *Aladdin* gibi, elma ve uçan halı motifleriyle süslü PC oyunları kurgulanabilir. Keloğlan masallarının bilgisayar oyunu olarak tasarlanabilecek bir zenginliğe sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Zaman içinde masal anlatıcısı kavramının yerini masal yazarı alır. 17. yüzyılda *"edebiyat folkloruna ilk hızı veren"* (Boratav, 2000: 178) ve masal yazarlığı geleneğini başlatan isim Fransız Charles Perrault'dur. Perrault kendi çocukları için yazdığı *Kaz Annemin Masalları'*nı (Contes de ma Mère l'Oye) altı yaşındaki oğlu Pierre için 1697'de yayımlar. Aynı yazma serüveni Danimarkalı Hans Cristian Andersen tarafından sürdürülür. Eflâtun Cem Güney de aynı çizginin Türkiye'deki temsilcisi durumundadır.

Tarık Dursun K., Adnan Özyalçıner, Oğuz Tansel, Mustafa Ruhi Şirin gibi yazarlar gelenekten alınmış masalları yeniden yazma çabalarıyla Türk masal yazarlığına önemli katkılar sunarlar. Mevlâna İdris, Aytül Akal, Sadık Yalsızuçanlar gibi isimler de özgün metinleriyle çağdaş masal edebiyatımızı zenginleştiren yazarlardan birkaçıdır.

Tarık Dursun K. ve Adnan Özyalçıner'in kendi yazarlık biçimlerini de açıklayan masal yazarlığı konusundaki düşünceleri kayda değer. *"Masallar yalnız anlatılmaz, yazılır da. Birçok ünlü yazar, ana kaynak dışında kendi başlarına masallar yazmışlardır. Folklordaki masallarla bir ilişkisi yoktur bunların, bağımsızdırlar. Halkın yıllanmış birikiminden çok kendi kişiselliklerini yansıtırlar."* (2001: 23).

Özyalçıner ise, Kırmızı Çini Kâse adlı masal kitabının sunuş yazısında yazma serüveninin başlangıcını kızı Ayşe'nin masal dinlemek istemesine bağlar. Önce "Ben masal anlatmasını bilmem, yazarım." cevabını veren yazar, kızının "Öyleyse yaz!" demesi üzerine masal yazmaya başladığını kaydeder. Ardından şu açıklamayı yapar: *"Yazdıklarım Türk halk biliminden kaynaklanan hepimizin bildiği ünlü Türk masalları. Ancak gerek (eşim) Sennur Sezer'den dinlediklerimi gerekse yararlandığım derlemeleri kaleme alırken yeniden yorumlayıp yazdım. Masal dünyasının serüvenlerini akılcı bir anlatım yöntemiyle sizlere ulaştırmaya çalıştım. Masallarda çokça rastlanan olağanüstülükleri, çaba harcanmadan kazanılan kolay başarıları görmezlikten geldim. Çünkü sizler akılcı, gerçekçi bir çağın çocuklarısınız. Bundan sonra yazacaklarımı da bugünün çocuklarının masalları olarak düşüneceğim."* (1992: 4)

Türk çocuk edebiyatında masal yazarı olarak tanınan bir başka isim de Ayşe Kilimci'dir. Kilimci'nin masal yazarlığını ayrıcalıklı kılan, anlatıcı ile yazarı aynı kişide buluşturması; yazı diline konuşma dilinin doğallığını ve kıvraklığını taşıyabilmiş olmasıdır. Bu yönüyle Kilimci, gelenekteki masal anlatıcısının rolünü de üstlenen çağdaş bir masal yazarı portresi çizer. Masal anlatır gibi yazmak, Kilimci'nin masal yazarlığının ayırıcı özelliği olarak dikkati çeker. "Masalcı" kimliğini temsil eder.

1. Ayşe Kilimci'nin Hayatı ve Çocuk Kitapları

1.1. Hayatı

Öykü yazarı Ayşe Kilimci 1954'te İzmir'de doğdu. Üç okul değiştirdikten sonra Karşıyaka İlkokulu'nu bitirdi. İlkokul dördüncü sınıfta katıldığı çocuklar için uluslararası öykü yarışmasında kendi yaş grubunda birinci oldu. İzmir Kız Lisesi ve Ankara Sosyal Hizmetler Akademisi'nden mezun oldu. Mersin Çocuk Bakımevi'nde sosyal hizmet uzmanı olarak görev yaptı. İlk öyküsü 1972'de *Varlık* dergisinde yayımlandı. *Yansıma, Dönemeç, Türk Dili, Sanat Olayı, Cönk, Argos, Oluşum, Yaba, Gösteri, Milliyet Sanat, Kitap-lık* gibi dergilerde öykülerine yer verildi.

1978'den itibaren çocuklar için öykü ve masallar yazdı ve çocuk edebiyatçısı olarak tanındı. Yurt içinde aldığı ödüllerin yanı sıra, Fransa'da Akdenizli Kadınlar Arası Öykü Yarışması'nda da ödüle değer görüldü.

Kilimci, yazar kimliğinin oluşmasında rol oynadığını düşündüren aile ortamı ve çevresel etkenleri şöyle anlatır:

"Hemşire, anne, öğretmen, yönetici, herkesin yardımına koşan bir annem vardı. Boynu anahtarlı çocuktum. Okula giderken beni mahallenin bakkalına bırakırlar, okul servisi oradan alırdı. Akşamları kapıyı kendim açardım anahtarımla.

Çok okul değiştirdim, çok da ev, sonraları çok şehir. Çok mahallemiz ve çok arkadaşım oldu. Bunlar beni meraklı, etrafına dikkat eden, söylemenin tadına varan bir çocuk yaptı. Yaramazdım da. Kitabı kütüphaneden ödünç alırdık. Mahallemizde oyunlar oynar, fener alaylarına çıkardık. Mahallemiz şehrin dış mahallelerinden biriydi ama olsun, minik evimiz kendimizindi, anneannemiz çok güzel masal anlatırdı bize.

Okudukça, güzel konuşanları dinledikçe, anneannemin masallarıyla mutlu olunca elim yazıya düştü; hikâyeler, masallar yazdım. Kitaplarım çıktı." (*Masal Ektim Oyun Biçtim,* İç kapak)

Renkli ve hareketli geçen bir çocukluk dönemi, doğuştan getirdiği merak duygusu, etrafına dikkatle bakmaya dayalı gözlem gücü, konuşmanın tadına varmak, çok güzel masal anlatan bir anneanne ve masallarla mutlu olan bir çocuk, Kilimci'nin masal yazarı kişiliğini tamamlayan ögelerdir. Masal dinlemenin kendisine yaşattığı mutluluk, Kilimci'yi hikâye ve masal yazarlığına sürüklemiş olmalıdır.

1.2. Çocuk Kitapları

Benim Adım Çocuk (1989), *Elimizdeki Işık* (1989), *Çöp Kraliçe* (1990), *Dikenci Karga* (1991), *Masal Ektim Umut Biçtim* (1991), *Nar Masalı* (2003), *Padişah Çatlatan Horoz* (2003), *Gül Kız* (2003), *Kahraman Balkabağı* (2003), *Merhaba Dünya* (2003), *Olimpos'ta Bir Kuş Var-Mitolojik Masallar* (2005), *Armağanım Bir Fare* (2006), *Aynalı Elmas Hanım* (2006), *Kuşların Kurtardığı Masallar* (2007), *Dikkat, Kuş Aranıyor!* (2007), *Sinemamız İftiharla Sunar* (2009), *Tencerede Çarıklar* (2009), *Benim Kendimin Sözlüğü* (2009), *Gökkuşağını Kim Boyar?* (209), *Şarkıları Kim Yapar?* (2009), *Laklakçı Kaplumbağalar* (2017), *Masal Ektim Oyun Biçtim* (2017).

2. *Masal Ektim Oyun Biçtim* Kitabında Ayşe Kilimci'nin Masalcılığı

Kilimci'nin, çocukluktan biriktirdiği masalların yazar kimliğinin oluşmasında önemli etkisi ve katkısı olmuştur. Yazar, öz geçmişini anlatırken, çalışan bir annenin çocuğu olduğunu özellikle kaydeder. Kendini *"boynu anahtarlı çocuk"* olarak tanımlar. Zira okula giderken mahalle bakkalına bırakılır, okul servisi buradan alır geleceğin öykü yazarını. Akşamları eve gelince evin kapısını anahtarıyla kendisi açar.

Çok okul değiştirir Ayşe Kilimci, çok ev ve çok şehir değiştirir. Çok mahallesi, çok arkadaşı olur.

Bütün bunlar Kilimci'yi meraklı, etrafına dikkat eden, gözlem gücü gelişmiş, söylemenin tadına varmış bir çocuk yapar.

Yaramaz bir çocuktur aynı zamanda. Kütüphaneden ödünç aldığı kitapları okur. Mahallede oyunlar oynar, fener alaylarına katılır. Şehrin kenar mahallelerinden birinde küçük, kendilerine ait bir evde oturur.

Anneannesi çok güzel masallar anlatır. Okuma ve dinleme etkinlikleri yanında anneannenin anlattığı masallarla yaşanan mutluluk Kilimci'yi yazıya çeker, hikâyeler, masallar yazmaya yöneltir. Kendi çocuklarına, ardından da torununa masallar anlatan bir büyükannedir o artık. Aynı zamanda masal yazarıdır.

Yazdığı masalları çocuk okurlara sunarken "ömrünüz masalla dolsun, kitaplar yoldaşınız olsun" dileğinde bulunur.

Çocukluk yıllarından söz eder: Çocukken *"Masal masal matitas/ okumayan kalaysız tas"* tekerlemesini söylediklerini hatırlar. *"Kalay"* kavramını da şimdiki çocukların bilmediğinden hareketle yeri gelmişken, *"kalaylamak"* eylemini de *"Kararmış bakır bir tasın ateş üstünde kalay sürülerek pırıl pırıl edilmesi"* biçiminde açıklar.

İlginç bir analojiyle kitap, masal ve oyunun da çocukların kalayı olduğunu ve çocukları pırıl pırıl ettiklerini kaydeder.

Ardından masalın çocuklarla tanışma aracı olduğunu vurgulayarak bu tanışmanın kendisini çok sevindirdiğini söyler. Sıra kendini tanıtmaya gelmiştir. Masal yazarı Kilimci kendini "masalcı" olarak tanıtır. Yaptığı işi, hayat sunma ya da sunduğunu zannetme biçiminde tanımlar. Bunu söylerken masalcı kimliğiyle "çalım satmak" ister.

"Bana 'masalcı' derler, kuru dalı çiçeklerim. Yahut öyle ettiğimi sanırım.

Böyle deyip biraz çalım satayım.

Ardından masalcıya yüklediği görev ve işlevleri sıralar. Yazara göre masalcının bireysel ve toplumsal alanda yüklendiği/üstlendiği görevler vardır. Haksızlıkla mücadele etmek, düzenbazlarla çarpışmak ve insanı yüceltmek masalcıya yüklenen görevlerdendir. Dinleyiciye dinlediği masalı unutmama, aklına yazma ve kendisine anlatıldığı gibi başkasına anlatma ödevi verir.

"Masalı iki dinleyip üç unutmak yok! Aklın dip bucağına yazmak gerek. Başkasına tadıyla tuzuyla anlatmak gerek." (s.93)

Kilimci masalcıyı haksızlık ve düzenbazlıkla savaş hâlinde betimler. Yazara göre masalcının amacı insanı yüceltmektir.

Masalcı haksızlıkla, düzenbazla kendince çarpışır, insanı yüceltir. (s.12)

Masalcının sevgi dolu bir dünyası vardır. Çevresini aydınlatmak da onun görev alanına girer. Kilimci'ye göre masal, varlıklar arasında ortak bir sevgi dili oluşturur.

"*Masal söylenen yere de yıldızlar doluşur.*

Ay, yıldızlar, çiçekler, hayvanlar, çocuklar, ağaçlar, dağlar, hepsi masal söyleyip dinlemesini sever.

Masalcı da onların hepsini sever." (s.12)

Masalcı toplumsal eleştirinin sınırlarında gezinir. Yoksunluklar, haksızlıklar karşısında bayrak açar. Ezilenlerin haklarını savunur. Sadece çocukların değil, bütün canlıların uğradığı haksızlıkları gündeme getirir; oyunlar, oyuncaklar ve oyun alanlarının yok edilişi karşısında acı duyar, paranın padişah edildiği dünyayı ve savaşları reddeder, hayalleri çalınan çocuklara arka çıkar.

Sen de benim gibi, çocuk haklarının elinizden alındığını düşünüyorsun, biliyorum.

Oynayacak arsa yok, meyve aşırmak için tepesine tırmanılacak ağaç yok. Hısımlar, arkadaşlar, sokak arası oyunları, mırnav kediler, follukta yumurta, dereler, ipek böceği kozası, telden araba, çamurdan köfte, uçurtmalar… Hiçbiri yok.

Dışarda paranın padişah edildiği zor bir dünya var.

Yapayalnız, kimsesiz, dayanaksız, şarkısız, oyunsuz kalmışız, haberimiz yok.

Dünyamız savaşla, çocuklar hayalsizlik bombalarıyla delik deşik.

Neden sanki bombalar, silahlar oyun ve oyuncaklardan, kitaplardan çok? Bankalar şarkılardan, okullardan; tüfekler çiçeklerden çok?

Zorbalık, işgalcilik uçurtmalardan çok, şarkılardan çok, neden?

Çocuklar ve oyunlar nereye sığınacak? Uçurtmalar nasıl salınacak, gökyüzünü jetler çizip, bombalar yaralarken?

Çocuklar, tabletler ve elektronik oyuncaklardan, cep telefonlarından başını alıp da güzelim dünyanın tadına, farkına nasıl varacak?

İşte dünyanın böyle dara düştüğü yerde masallar yardıma koşar. (s.11-13)

Kilimci, dara düşen dünya için *"yardımcı/kurtarıcı"* rolünü biçtiği masalların *"avutma, isyan ve hayalleri dile getirme, dertleri ortaya dökme, zenginlere eğlence olma, çaresizlere el uzatma"* gibi işlevlerine (s.28) vurgu yapar.

Ardından çocuk masal ilişkisine değinir ve *"çocukların masalları koruyan kahramanlar"* olduğunu vurgular: "*Çocuklar masalları koruyan kahramanlar, tüfekleri de uçuç böceğiyle ateş böceği…* (s.13)

İyi ki varsınız çocuklar! Masallar, kuşlar, oyuncaklar, şarkılar… İyi ki varsınız.

Dünyanın umudu sizlersiniz… (s.13)

Kilimci bir masal yazarı/anlatıcı olarak "çocuk varsa umut vardır" düşüncesini seslendirir:

Yazarın anneannesinden dinleyerek yeniden yazdığı masallar tekerleme, dil ve anlatım, metin içi açıklamalar ve üç elma ödülü gibi özellikleri bakımından incelendiğinde Ayşe Kilimci'nin masal yazarıyla masal anlatıcısını kişiliğinde birleştirdiği sonucuna varılabilir.

3.1. Tekerlemeler

Kilimci masallarına başlarken sözlü gelenekten seçilerek yeniden kaleme alınmış ilgi çekici tekerlemeler söyler. Asıl masal anlatıcısı olan "anneanne"yi de anarak, geleneksel masaldan aldığı *"Var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin", "evvel zamanda, kalbur samanda"* gibi geleneksel masaldan ödünç alınmış kalıp sözleri kendi sözleriyle harmanlayarak yeni tekerlemeler üretir. *"Masal masal meliki / Kuyruğu var on iki / Havaya çıkar kanatsız / Suda yüzer kuyruksuz"* gibi sözlerde olduğu gibi tekerlemelere bazen bilmece niteliğinde ifadeler de serpiştirir. Geleneksel masalda olduğu gibi seçili/iç uyaklı ifadeler kullanır. Ancak tekerlemeleri anlamdan soyutlamaz, tekerlemelere bazı iletiler yükler.

"Var var imiş, var imiş. / Çok kazanmak zor imiş. / Çok kazanılsa bile / Göstermesi ar imiş./ Eski zamanlarda, / Yitik zamanlarda, / Var varanın, sür sürenin, / Destursuz bağa girenin / Tonla sopa yediği zamanlarda, / Ormanın birinde / Mini minnacık bir serçe kuşuyla / Komşusu karınca varmış." (s.15)

"Bir varmış bir yokmuş. / Evvel zamanda, kalbur samanda, / Gül dikende, diken dilde, / Kazanan dil, kaybeden gene dil, derken, / Dilbaz anneannem masal döküp döşerken, / Mahallenin haşarıları / Bir fiske vursun mu bana? / Yüreciğim yerinden oynasın mı? / Masal masal meliki, / Kuyruğu var on iki. / Havaya çıkar kanatsız, / Suda yüzer kuyruksuz, / Altı kaval, üstü şişhane derken / Çıkageldi Lokman Usta. / Hem de kartal kanadında… / Bu masalı da kartal kanadından alsak ne gelir? / İyilik gelir, hoşluk gelir, / Çocuklara sevinç gelir. / De haydi buyurun masala…" (s.20)

"Bir varken bir yokken, / Var azken, yok çok iken, / Masal avuturken, / Sevgi söyletirken, / Masal isyan, / Masal hayal, /Masal tıpış iken, / Masal masal sır masal, / Derdimi dök döşe masal. / Varsılın eğlencesi, / Umarsıza el masal… / Diyelim, sözün ve çocuğun huzurunda duralım…" (s.28)

"Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, / Cin peri cirit oynar, eski hamam içinde. / Zaman zaman içinde, babası oğul içinde, / Bal peteğin içinde, umut emeğin, / Emek aklın, akıl kalbin içinde… / Yıldız bulut, bulut göğün içinde, / Eski, en eski zamanlarda, / Bugünün eskisi, eskinin yenisi zamanlarda, / Dönüp duran, akan dönen, sonu gelmez zamanlarda…" (s.38)

"Bir var iken, bin yok iken, / Dünyamız bir, güneş bin iken, / Elif'ten be'ye çıktım ben. / Hemencecik okudum ben. / Baksam ne görsem? Bir kazan süt… / Sütün kaymağını çaldım, / Süt sahibi bana tokadı çaldı. / Kaptım değneği, kovdum dayakçıyı, / Döndüm, değneği babama verdim. / Babam bana bir at verdi. / Atım kanatlandı, bulutların üstüne çıktım. / Uçtum pır pır, göklerde. / Baktım ne hoş bahçeler, / Aman bir has bahçeler, aman ne gülistanlar, / İçinde şıkır şıkır sular akan bahçeler, / Güzelleri saf olmuş beni bekler bahçeler. / Küçük güzele tutuldum ah yandım, aman yandım... / Sofrasında mum olayım, / Ayak altına eşik, / Sekisine çul olayım, bastığı toprak olayım. / Bahçesinde gül olayım, gülünde diken olayım, tek yanında olayım. / Güzel güzele, tohum toprağa, / Çiçek güneşe, güneş dünyaya, / Dünya insana, / İnsan hası, has insana / Onur insana, bilgi insana, mesel insana, / Her şey insana, her şey insana… / Öyle ama fark pek çokmuş insandan insana… / Kaderin kimin ocağına geldiğine bağlı değil mi, söyle bana!" (s. 49-50)

"Latilokum olaydım, kutulara konaydım, / Has bir masal bulaydım… / Koko koko, koti ko, -Kokiko, çiki ki ko… / Masal masal kaç masal, akçası kaça masal? / Para ne ki? El kiri. / Gönülden üstün mü ki değeri? / Masalsız olmaz hayat. / Rengârenk olmazsa olmaz hayal… / Bin var olsun inşallah, yok yok olsun inşallah. / İnsanın gönlü bolluk, dertsiz, gamsız inşallah. / Az idi, uz idi, anam daha kız idi. / Masalcının Kafdağı, birkaç kürek toz idi. / Ne ese ne köse, bindim miydi kır ata, / Terkim bulut / Durağım yıldız idi…" (s.58-59)

"Bir varmış bir yokmuş / Dünyanın hâli çokmuş / Masal söyledim adı yok / Anlatanın dermanı yok / Atlı gelir tıkır tıkır / Kedi söyler mırıl mırıl / Sen mi fakir, ben mi fakir? Gönlü sevgisizler fakir / Kele kızlar, keleş kızlar / Kilim dokur gülce kızlar / Ulu kapının kilidi / Kilide maral tünedi / Tuttum kanadını büktüm / Aman bacı canım bacı / Sal beni, gideyim bacı / Salsam ne gelir? / Uğur gelir, kadem gelir / Söz gelir. / Bunca söze kâğıtlar dar, kalem az gelir. / Kelam kıt gelir / Neyse efendime söyleyeyim, az susup çok diyelim masala girişelim…" (s.67-68)

Kilimci *Tuzun Dibi Altın* masalında olduğu gibi bazen de tekerlemenin içine bilindik bir hikâyeyi yerleştirir. Kelebeğin sırtında Tarsus'a giden anlatıcı, orada *Yedi Uyurlar* hikâyesini hatırlar ve okurla paylaşır.

"Masalcı mesel kuşu / Zümrüdüanka kuşu / Bindim kuş kanadına, çıktım göğün katına, / Kuş beni taşımadı / Buluttan aşırmadı. / Düştüm gül yaprağına / Gül beni tuttu, mis gibi koktu. / Baktıydım bir kelebek, / Kelebeğe vurdum palan / O mu yalan, bu mu yalan? / Kaptı beni götürdü / Yel olup da üfürdü. / Götürdü Tarsuslara / Taa Yedi Uyurlar'a. / Onları bilir misin, bana da söyler misin? / Cahilliğimi bildi, tutup kendi söyledi: / Yedi ahbap uyumuş / Ve bir de köpekleri. / Uyanmış, bin yıl olmuş / Sanki bir masal gibi… / Para pulu geçmemiş / Fırın ekmek vermemiş. / Herkes düşmüş peşine /Sığınmış inlerine. / Sırra yürüyüp şan olmuşlar dünyaya. / Erkekler miskin olmuş, Tarsus denen diyarda. / Bindim bir kelebeğe / İndim Sofu köyüne. / Kaptım minaresini, kattım heybeme, / Minare sivri, heybemi deldi, bu masal yeni geldi. / Darısı yenilere…" (s.78-79)

Keloğlan'ın Ali Cengiz Oyunu adlı masalın tekerlemesinde çalışkan ve tembel arasında karşılaştırma yapar ve çalışmanın erdem oluşunu, çalışanların ödüllendirilmesi, tembellerin cezalandırılması gerektiğini vurgular.

"Vara vara, fora fora, masallar çıksın önüne. / Kim masalı sever ise / Yıldızlar yağsın ömrüne. / Vararaktan, sürerekten, / Masal ekip umut biçerekten, / Yiyip içip giderek, soğuk sular içerekten, / Lale sümbül biçerekten, gönül alıp geçerekten… / Horoz, imam; sinek, padişah; bu fakir uçurtma iken, / Lambadaki cin asker arkadaşımızken, / Meh sana meh sana, terane bul çabuk bana…/ Kovana soktum elimi, tuttum arının ince belini. / Tattım belindeki balı, arı soktu parmağımı./ Dedi: 'Çalmasana balımı, aldın mı iznimi, densiz!' / Arı haklı… / Kovandan çıktım, yola koyuldum. / Tıklattım yeni masalın kapısını, bakalım ne söyler. / Dinleyenin başına elmalar, yüzüne güller…" Bir varmış, bir yokmuş; iki var ya, bin yokmuş. Yalancıda yüz yokmuş, kötülerde hüner çokmuş. Çalışana, gayretliye, marifetliye varlık çok, darlık yokmuş. Dilinde olup elinde olmayan miskine ne iş ne aş,

hiçbiri yokmuş. Üretip çalışan arı gibi didinen kişi, 'Aman işim bitti, boş durmak şeytan işi, acaba ne iş tutsam?' demiş de; miskin, odanın bir köşesinden öbür köşesine gitmeye erinmiş, 'Amma uzun yok, bu gidilir mi şimdi?' deyip, vazgeçip oturmuş… Umar da, umut da koşturup çalışana. Tembele ne gerek? Kafasına tokmak inmek gerek, aştan ekmekten kesmek gerek. Ana aneyrek (ana dediğin, sahici ana olmak gerek), aşa naneyrek (çorbaya / aşa nane gerek)… Masalı iki dinleyip üç unutmak yok! Aklın dip bucağına yazmak gerek. Başkasına tadıyla tuzuyla anlatmak gerek." (s.91-92)

"Masalın anası ben; kaşı sen, kirpiği ben. / Söz uçtu, yazı kaldı; mürekkep ben, kalem sen. / Gökten kıvılcım düştü, külleri tutuşturdu. / Eşeledim külleri, kısmetime söz düştü. / Hâlden hara ulaştık, düğümlere dolaştık. / Bildikçe bilmez olduk, Hak katında toz olduk. / Çocuklara selam, masallara devam, dünde ben, yarında sen…" (s.106)

"Zaman zaman içinde, / Kalbur saman içinde, / Cin peri oyun oynar, viran hamam içinde. / Külhancının tası yok, belinde de peştamal. / Çıplak kaldı üş oldu / bir tutamcık keş oldu. / Yürüdü yol oldu, yolda bir tarak buldu. / Tarağı Tatar'a verdi, Tatar ona at verdi. / Ardından berat verdi. / Beratı aldı külhancı, bindi bir küheylana, / Kanatlandı küheylan, kondu Masalistan'a. / Tamam tamam temaşa, hoş geldin küheylan paşa! / Paşaların atları kişir kişir kişniyor. / Kafdağı'nı aşınca Toroslar görünüyor. / Şu dağlara konalım, güzel bir masal kuralım. / Söz çok, harf çok, insan çok, / Ne çare, masalı güzelce çatacak usta yok… / Söze bereket, masalcıya gayret. / Olduk masala hindi, dinleyin şimdi…" (s.118-119)

3.2. Sözlü Geleneği Yansıtan Dil ve Anlatım

Kilimci, yazı diline konuşma dilinin kıvraklığını taşır. Anlatımını tekrarlarla zenginleştirir. Sözlü dilin vurgularıyla yazılı metne sözlü anlatım çeşnisi katar.

"Gök yıkılsa dayak olsun diye ayaklarını uzatırmış uzatmasına ya, bir yandan da korkusundan tir tir titrermiş serçecik." (s. 17)

"Anlatmış anlatmasına ya, bizimkinde anlamak hani?" (s.62)

"Tam da o sırada karga gelmesin mi?" (s.21)

"Karga gelmemiş, gelesi mi yokmuş, işi mi çokmuş, o bellisiz." (s.21)

"Ben anlamam" demiş karga, "dikenimi isterim, dikenim de dikenim, ille dikenim…" (s.22)

"Nine bakmış ki olacağı yok, vermiş lambanın yerine sütlü ineği, 'Git gözüm görmesin seni, şeytanından bulası' demiş, 'tek o bet sesin sussun, al ineği, çal başına! Bakalım ona nasıl bakacaksın? Acından öldüreceksin caanım ineği. Lambadan ne anladın ki inekten anlayasın, çirkin şey…' (s.24)

"Tam kavurma küpe basılırken patır patır kanat çalarak kara karga çıkıp gelmesin mi?

Gelsin, hoş geldi, safa geldi, sorusu boşa geldi…" (s.25)

"'Yook' demiş karga, başlamış cırlamaya gene, 'ille ineğim, ineğim de ineğim. Ben ineğimi isterim.'

Ardından tutturmasın mı? 'Ya kızını ya ineği, ya kızını ya ineği…'" (s.26)

"Oğul da şehzade yani, kendi yok Allah'ı var, hoş çocuk. Her ne kadar kral oğlu olmaktan başka mesleği yoksa da yiğit, güzel, cesur, imi timi belli, soylu yerin çocuğu…" (s.39)

"'Ben bu işi hâllederim ama emeğimin karşılığında gelin kızı alırım, ona yapılan evi de isterim, bilmem artık işinize gelirse… Gelmezse aha böyle kalır hepsi birbirine perçin…'

Amanuun! Bakın siz şu işe…" (s.56)

Oğlan hemen peşine düşmüş, başlamış kuşu kovalamaya… Kuş kovalanır mı? Biri kanatlıdır, uçar; biri yerden kopamaz, koşar; nasıl tutsun yerde koşan gökte uçanı?" (s.81)

Kilimci, anlatıcı olarak denetimi elden bırakmaz. Kendini masalın arkasına saklamaz. Masalını ilgi çekici kılmak için birtakım yollara başvurur. *"Zamanın birinde, yani eski zamanlarda, şenlikli, şıngırdaklı masallar zamanında… Böyle diyeceğiz ki hünerimiz belli olsun…"* (s.80)

"Sabah gene aynı kovalamaca. Kuş bir dalmış, pençesini attığı gibi oğlanı da kapmış, doğru Çin-i Maçin'e, yani en uzak ülkeye… Haydi bakalım…" (s.82)

Yazar, masal anlatıcılarının sözlü dilden ve yerel ağızlardan alıp kullandıkları "efendime söyleyeyim" gibi kalıp sözleri, "güzel" anlamında kullanılan "iyi, has" gibi ikilemeli sözcükleri cümlelerinin arasına serpiştirir.

*"Neyse, **efendime söyleyeyim**, oğlan bağları dikti mi, dikti; üzümü yetiştirdi mi, yetiştirdi; altınları aldı mı, aldı; e artık padişahtan izin almış, ülkesine dönesi varmış çünkü; aklında da nişanlısı."* (s.87)

*"Neyse, **efendime söyleyeyim**, az susup çok diyelim, masala girişelim."* (s.68)

*"Gidip hâlimi diyeyim, kapılarında imdat dileyeyim. Bakarsın **iyi, has** insanlardır, elimden tutar, eve buyur ederler."* (s.82)

*"Aman bir **has** bahçeler, aman ne gülistanlar,"/…/ "İnsan **has**ı, **has** insana""* (s.50)

*"Latilokum olaydım, kutulara konaydım, / **Has** bir masal bulaydım…"* (s.58)

*"Ben artık gitsem, bana izin verseniz… Gene gelirim, sizi yoklarım, iyi misiniz, **has** mısınız bakarım, aklım sizde kala kala gitmeye izniniz var mı, ey anam babam?* (s.84)

Kilimci'nin yazı dili, konuşma dilinin söyleyiş özelliklerini taşır. Dinleyiciyi masalın içine çekmek için çağrı niteliğinde ifadeler kullanır:

"Sabah gene aynı kovalamaca. Kuş bir dalmış, pençesini attığı gibi oğlanı da kapmış, doğru Çin-i Maçin'e, yani en uzak ülkeye… Haydi bakalım." (s.82)

Yazar, sözlü kültürde dinleyenlere masal anlatan bir anlatıcı gibi soru cevap tekniğini de kullanarak anlatımını canlı ve dikkat çekici bir düzeye taşır. Soruyu sorar, cevabını yine kendisi vererek anlatımı sürdürür. Bu, masal anlatıcısından ödünç alınmış bir tekniktir.

"Gemi varacağı limana varmış, diğer yüklerle birlikte oğlanın tuz fıçılarını da indirmişler. Ee, nerede fıçıların sahibi? Yok… Taşıma parasını kimden alacağız peki? Kimseden… En iyisi, demişler, tuz fıçılarını satalım, nakliyeyi kurtaralım. Bunca tuz kime yarar? Aaa, paçacı güzeli var ya, ona yarar…" (s.88)

"Beti benzi atmış bizim oğlanın." (s.89)

"Meh sana meh sana," (s.91)

Ana aneyrek (ana dediğin, sahici ana olmak gerek), aşa naneyrek (çorbaya / aşa nane gerek)… (s.92)

"Paşaların atları kişir kişir kişniyor. /… / Söz çok, harf çok, insan çok, / Ne çare, masalı güzelce çatacak usta yok…" (s.118-119)

Kilimci *"Baksa ki ne görsün", "eh yani", "aşk olsun", "görüş biliş etmek"* gibi sözlü dile ait kalıp sözleri sık sık kullanır. "*Ya sen masalcı, sen de mi fark etmedin? Sana da aşk olsun."* örneğinde olduğu gibi bazen kendine sitem eder.

"Meğer o sıra şehzade sevdiğini merak ettiğinden, onun katına çıkıyormuş. Usulca gelmiş, anahtar deliğinden baksa ki, ne görsün? Kız çoban falan değil, servi ananın kızı… Eh yani şehzade, sana da aşk olsun, o kadar görüş biliş ettiniz, fark etmedin mi? Ya sen masalcı, sen de mi fark etmedin? Sana da aşk olsun." (s.127-128)

Keloğlan'ın Ali Cengiz Oyunu masalında önce Keloğlan'ın annesinin dünürcü olarak, ardından Keloğlan'la Ali Cengiz'in farklı kılıklarda ve hiçbir engelle karşılaşmadan padişahın huzuruna çıkabilmesi üzerine Kilimci, araya girer ve anlattığı masalı eleştirmekten kendini alamaz:

"Bu nasıl iş? Her kapı ipini çeken, padişahın huzuruna nasıl varıyor? Bu sarayın nöbetçisi, bekçisi yok mu? Nerede bu saray ahalisi? Dönürcü gelen de, dilenen de, padişahın huzurunda… Hiçbir masalda böyle ciddiyetsizlik görmedim." (s.103)

"Herkes yemiş içmiş, hoş muradına geçmiş." (s.127)

"Pencereye durmuş, kendini aşağı atacak, yaşamak istemiyor artık… Eh, kız haklı, yârini yitirdi, geri alması da zor… Çobanlıktan prensesliğe nasıl çıksın?" (s.127)

Kilimci, yine konuşma dilinde uzun uzun anlatılabilecek bir olayı kısaca "böyle böyle" biçiminde özetleme davranışı da sergiler.

"Padişah babasının huzuruna koşmuş, demiş ki:

'Sultan babam böyle böyle ve de böyle böyle…'" (s.128)

3.3. Metin İçi Açıklamalar

Kilimci, masallarında sözünü ettiği kimi araç gereci günümüz okuyucularının bilemeyeceği öngörüsünden yola çıkarak söz konusu araç gereçle ilgili olarak okuru bilgilendirme ihtiyacı duyar. Araya girerek açıklamalar yapar. *Dikenci Karga* masalında eski zamanlarda aydınlatma aracı olarak kullanılan gaz lambasını bilmeyen dinleyici/okuyuculara bu aracı tanıtmak ister:

"Devir elektriğin olmadığı devir. Evler gaz lambasıyla, mumla aydınlanırmış. Gaz lambasının fitili olurmuş, düğmesini çevirip ışığı çoğaltır, ters yöne çevirince ışığı kısarmış insanlar." (s.21)

Benzer bir açıklama *Tuzun Dibi Altın* başlıklı metinde karşımıza çıkar. Kilimci nişanlı bir kızla oğlanın masalını anlatır. Kızla oğlan ormanda gezintiye çıkarlar. Yazar, geçmişle şimdiki zaman arasında *"O zamanlar AVM yokmuş, kızlarla oğlanlar ormanda gezermiş, mis gibi…"* (s.80) biçiminde bir karşılaştırma yapmayı da ihmal etmez.

Bu gezintide oğlan ve kız yorulurlar. Bir ağaç gölgesinde oturup yorgunluk atmak isterler. Kız, zaten evde de yorulmuştur. Oğlanın dizine başını koyar koymaz uykuya dalar. Oğlan, kızı uyandırmaya kıyamaz. "Varsın uyusun, dinlensin, yorgunluğunu atsın" (s.80) diye düşünür. O sırada kızın boynundaki "hamaylı"yı görür.

Yazar, olayı anlatırken, "hamaylı" sözünün ardından araya girer, "hamaylı"nın ne anlama geldiğini nerede ve hangi amaçla kullanıldığını açıklama ihtiyacı duyar. Açıklamasına "hamaylı"nın taşınma amacının gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda tereddüdünü de ekler. Bu yönüyle tam bir anlatıcıdır.

"Eskiden insanlar kendini korumak, bereket çağırmak; nazarı, kem bakışı ötelemek için hamaylı takarmış. Dua yazılı kâğıtlar üçgen biçimi dürülüp bükülüp, deri parçasına sarılıp dikilir, kolye gibi boyna asılırmış, çamaşıra çatal iğneyle iliştirilirmiş. İnanırlarmış, korur mu korumaz mı, bereket midir, değil midir, ben bilmem…" (s.81)

Para Tohumu masalında padişahın bir baltaya sap olamayan tembel oğlu "para tohumu" bulmak için ülkesinden uzaklaşır, sırasıyla terzi, hattat ve neyzenin yanında çırak olarak çalışır. Kilimci, hat ustasından söz ederken hat sanatı ve hattatın yazı yazma biçimiyle ilgili açıklama da yapar:

"Hat, biliyorsun, ustalıklı, esaslı yazıdır. Hem dikkat ister hem soluk, hem gönül genişliği hem sanatkârlık… Yazarken soluğunu tutar hattat, o yüzden 'bu sanatı işleyenin ömrü uzun olur' derler, tuttuğu soluklar ömür hanesine eklenir…" (s.32)

Kilimci'nin, olay anlatımı sırasında vermeyi unuttuğu bir bilgiyi *"söylemesini unuttum"* (s.82) dedikten sonra aktarması da tam bir anlatıcı tavrının ifadesidir.

Yazar *Dikenci Karga* masalının sonunda gökten düşen üç elmanın üçünü de *"masal söyleyenlere"* (s.27) dağıtırken masal yazarlığından çok anlatıcılığını öne çıkarır.

3.4. Üç Elma Ödülü

Kilimci masallarının sonunda gelenekte var olan masalların sonundaki gibi gökten üç elma düşünür. Bu yönüyle sözlü geleneğe eklenir. Üç elmanın paylaştırılmasını geleneksel masaldan farklı yapmış olsa da, gökten düşen üç elma motifiyle sözlü kültürden bağını koparmayan bir anlatıcı kimliği sergiler.

Serçenin Tartısı, Karıncanın Ölçüsü masalının sonunda *"Gökten üç elma düştü; serçelere, karıncalara, La Fonten'e…"* (s.18) diyerek üç elmayı tabii unsurlarla 17. yüzyıl Fransız masal yazarı La Fontaine arasında bölüştürür. *Dikenci Karga*'da *"Gökten üç elma düştü, üçü de masal söyleyenlere."* (s.27) cümlesiyle sadece masal anlatıcılarını ödüllendirirken, *Para Tohumu* masalının sonunda gökten düşen üç elmayı kalemi doğru tutan, iğneyi ve makası iyi kullanan, müzik yolunda emek veren ve ustasının, atasının emeğini ziyan etmeyenler arasında paylaştırır (s.37).

*Perçinli Darçınlı Masal'*da gökten düşen üç elma *"Masal sürene, masal sevene, masal diyene"* (s.57) gider.

Kilimci'nin *Çöp Kraliçesi, Kahraman Bal Kabağı, Tuzun Dibi Altın, Keloğlan'ın Ali Cengiz Oyunu, Bilicinin Masalı/Müneccim Masalı, Dikme Kızın Tutma Kızım* gibi masallarında gökten düşen elmaların sayısı belirsizdir. Elma paylaşımı da ilginçtir. Adı anılan masalların ilkinde *"Gökten düşen elmalar, çöpüne, diline, eline sahip olanlara"* (s.48); ikincisinde *"rengârenk düşler kurmaktan yorulup usanmayanlara; düşüp kalkmaktan, eli yüzü çizilmekten ama gene de kendisi olmaktan vazgeçmeyenler"*e (s.66); üçüncüsünde *"sütün, peynirin, emeğin değerini bilenlere"* (s.90); dördüncüsünde *"Ali Cengiz numarasına gönül indirmeyip kendi çalışan, kendi kazanan, kazandığından güçsüze de pay veren, gönlü genişlere"* (2017: 105); beşincisinde *"bilgili olmak için çabalayanlara"* (s.117); altıncısında ise *"ayrılan sevdalılar"*a (s.128) armağan edilir. Dikkat edilirse ödül dağıtılan herkes, hak ettiği, layık olduğu ya da örnek davranışlar sergilediği için kendisine ödülden pay verilir. Bu tavır, masalın sunulduğu hedef kitlede ödülü hak edecek olumlu tutumlar geliştirmeyi amaçlar.

Kilimci, *Üç Turunçlar* masalında bu kez gökten elma değil, yıldız düşürür. Yıldızları da sevgi, can ve sıla hasreti çekenlere dağıtır (s. 77).

Sonuç

Son dönemin güçlü ve üretken masal yazarlarından Ayşe Kilimci, gelenekte var olan ve anneannesinden dinlediği masalları yenileyerek kaleme alır. Onun masal yazma tarzı, sözlü kültürdeki anlatma biçimine benzer. Sözel dilden alınmış ögelerle konuşma dilinin rahatlığı, Kilimci masallarının ayırıcı özelliğidir.

KAYNAKÇA

aysekilimci.com.tr

biyografya.com

Boratav, P. N. (2000). *Halk edebiyatı dersleri.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları.

K[akınç] T. D. (2001). *Güzel günler Alara-Çocuklara her gece bir masal.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kilimci, A. (2017). *Masal ektim oyun biçtim,* İstanbul: Uçan At Yayınları.

Özyalçıner, A. (1992). *Kırmızı çini kâse.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Şirin, M. R. (2007). *Masal atlası.* Ankara: Kök Yayıncılık

SOSYAL MEDYA YAZARLIĞINDAN ÇOCUK KİTAPLARINA

Cennet ALTUNDAŞ*

Özet

21.yüzyılda hızla gelişen elektronik haberleşme sistemleri beraberinde yeni bir yazı biçimini de getirdi. Buna bağlı olarak gelişen sosyal medya yazarlığı edebiyatı da değiştirdi ve yeni yönelimlerin doğmasına neden oldu. Facebook, instagram, twitter gibi paylaşım alanlarında annelik deneyimlerini aktaran genç kadınların bir kısmı takipçi sayılarının hızla artmasıyla diğerlerine göre daha görünür kimliklere dönüştü. Takipçi ve etkileşim sayılarının çokluğundan aldıkları güvenle sosyal medya yazarlığından kitap yazarlığına geçen bu genç kadınların çoğu, kurdukları blogların içeriği gereği çocuklar için kitaplar yazmayı seçti. Bu bildiride *Oyuncu Anne, Bağırmayan Anneler, Bir Kız Bir Oğlan, Akademisyen Anne, Oyuncu Anne Merve* gibi takma adlarla önce sosyal medyada kendini gösteren sonra çocuklar ve anneler için kitap yazmaya yönelen kadın yazarlar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Blog, Çocuk Kitapları, Oyuncu Anne

FROM SOCIAL MEDIA WRITING TO CHILDREN'S BOOKS

Abstract

Electronic communication systems that developed rapidly in the 21st century brought a new form of writing. As a result, the development of social media writing has changed the literature and led to the emergence of new orientations. Some of the young women who shared their experiences of motherhood in sharing areas such as Facebook, instagram, twitter have turned into more visible identities than others with the rapid increase in their number of followers. Most of these young women, who have been writing books from social media authorship with the confidence they get from the multiplicity of followers and interaction, chose to write books for children due to the content of their blogs. In this paper, women writers who are looking to write books for children and mothers will be evaluated after having shown themselves on social media with pseudonyms such as *Oyuncu Anne, Bağırmayan Anneler, Bir Kız Bir Oğlan, Akademisyen Anne, Oyuncu Anne Merve.*

Keywords: Blog, children's boks, Oyuncu Anne

GİRİŞ

Sosyal medya hayatın her alanını etkilediği gibi edebiyat dünyasını da etkilemiştir. Başlangıçta yazarların eserlerini tanıttığı, reklamını yaptığı bir mecra iken zamanla adeta kendi edebiyatını ve kendi yazarlarını yaratmıştır. Pek çok yazar da bu yeni düzene ayak uydurmaya çalışmaktadır. Neredeyse hepsinin bir sosyal medya hesabı ya da kişisel blogları vardır. Çağa ayak uydurmak için açılan sosyal medya hesapları kadar bu çağın yarattığı sosyal medya yazarları da vardır. Özellikle çocuk edebiyatı alanında sosyal medya sayesinde ortaya çıkan bu isimler, çocuk edebiyatını yeni bir anlayışla yorumlamamıza imkân vermektedirler.

Eğitimli ve genç yaşta çocuk sahibi olup çalışma hayatına ara veren ya da çalışma hayatını çocuk gelişimi üzerinde yeniden şekillendiren kadınlar, çocuklarıyla yaşadıkları her şeyi sosyal medyada paylaşmaktadır. Bunun için herkese açık bir sosyal medya hesabı açıp *Bağırmayan Anneler, Bir Oğlan Bir Kız, Oyuncu Anne, Akademisyen Anne, Oyuncu Anne Merve* gibi duygularını ifade eden, dikkat çeken sayfa isimleri seçtikleri görülmektedir. Bu sayfalarda başlangıçta kendi çocuklarını büyütürken

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı cennet.altundas@hacettepe.edu.tr

yaşadıkları zorlukları ve bunlarla başa çıkma yollarını paylaşmışlardır. Zamanla paylaşımlar tavsiyeye dönüşmüştür. Çocukların zararlı alışkanlıklarına, büyümesi sırasında ortaya çıkan zorluklara karşı annelere kendi hayatlarından tavsiyeler vermektedirler. Bunu yaparken özelikle takipçi sayısı fazla olan sayfa sahiplerinin aldıkları eğitimlerden yola çıktığı görülmektedir. *Akademisyen Anne* sayfasının sahibi Saniye Bencik Kangal, Hacettepe Üniversitesi'nde Çocuk Gelişimi Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştığı için paylaşımları çocuk gelişimi üzerinedir. *Bağırmayan Anneler* sayfasında Hatice Kübra Tongar ise psikoloji alanında yüksek lisans yaptığı için paylaşımları çocuk psikolojisi hakkındadır. *Bir Oğlan Bir Kız* ve *Oyuncu Anne* sayfaları ise çocuklar için yazdıkları hikâye ve masal kitapları ile öne çıkmıştır. Bahsettiğimiz sayfaların ortak özelliği ise annelere çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeyi öğretmektir. Kitap satış sitelerindeki çok satanlar listelerinde böylesi yazarlar ait kitapların olması kendilerine geniş bir okuyucu kitlesi yakaladıklarını göstermektedir. Çalışmamız sosyal medya yazarlığından sonra çocuklar için kitap çıkarmış olan kadın yazarlar ile sınırlandırılmıştır.

Sosyal Medyanın Yeni Yazarları

Artan internet kullanımı, herkesin internete ulaşım imkânına sahip olması ve sosyal medya hesabı açmanın kolaylığı farklı bir yazma biçimini de ortaya çıkarmıştır. Twitter ile olayları 140 karakterde anlatma anlayışı, instagramla beraber sadece görsele dayalı anlatım hayatımıza girmiştir. Hayatın her alanında kendine fazlaca yer bulan sosyal medya aynı zamanda kendi fenomenlerini de yaratmıştır. Pek tabii hayatla iç içe olan edebiyat da bu sosyal medyadan payına düşeni almıştır. Bizim çalışmamızda konu edindiğimiz kişiler de sosyal medya sayesinde tanınırlık elde edip çocuklar hakkında yazılar yazmaya ve kitaplar çıkarmaya başlamıştır.

Bu sayfalardan en çok dikkat çekeni *Oyuncu Anne* adıyla açılmış olan ve yaklaşık bir milyon takipçisi ile Şermin Yaşar'a aittir. Şermin Yaşar ikisi erkek biri kız üç çocuk annesidir. Çocuklar için bir sayfa açma fikri anne olduktan sonra ortaya çıkmıştır. Daha öncesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun, reklamcılık sektöründe çalışan bir kadındır. Üç senede üç çocuk sahibi olunca başlangıçta anneler için sonrasında da çocuklar için kitap yazmıştır. Çocuklar için yazdığı *Çok Hayal Kuran Çocuk* (2015)*, Dedemin Bakkalı* (2016)*, Dedemin Bakkalı Çırak* (2017)*, Tilki Masalları Serisi: Uyuyor musun?, Garip Bir Kuyruk, Cesaret Sandığı* (2017)*, Cingo* (2018) kitapları vardır. İlk kitaplarında eşinin soyadı olan Çarkacı'yı kullanmıştır. Eşinden ayrıldıktan sonra kendi soyadı Yaşar ile kitapları yeniden basılmıştır.

Şermin Yaşar sosyal medya hesaplarını 2014'te "Her oyuncağın kırılmaya hakkı vardır. Ama çocukların asla" cümlesiyle açmıştır. Sayfasına *Oyuncu Anne* ismini seçmesinin nedeni başlangıçta paylaşımları çocuklarla oynanabilecek oyun örnekleri üzerine olduğu içindir. Kısa zamanda takipçi sayısı ve tanınırlığı artmıştır. Zamanla çocuklar için oyun örneği paylaşımlarının yanında annelere kendi tecrübelerinden hareketle tavsiyelerde bulunmaya başlamıştır. Benzer sorunları her annenin yaşadığını göstermek istemiştir. İlk kitabı *Başlarım Şimdi Anneliğe* (2014) tavsiyelerini ve kendi yaşadığı sorunları, bunlarla nasıl başa çıktığına dair çözümlerini içermektedir. Çocuklar için sosyal medya hesaplarında paylaştığı oyun örneklerini ikinci kitabı olan *Oyuncu Anne*'de (2015) bir araya getirmiştir. Bu kitabın fikrinin nasıl ortaya çıktığını bir röportajında şöyle açıklamıştır:

Sonra çocuklar bebeklikten çıktılar, oyunlar oynamaya başladık. Bu süreçte çocuklara oyun önerisi sunabilecek nitelikli kitaplar aradım, birkaç tanesi dışında diğerleri bana doyurucu gelmedi. Ben de kendim hazırlamaya başladım. Hayal güçlerini destekleyecek, el becerilerini güçlendirecek, diyalog kurabileceğimiz, neden-sonuç ilişkileri kurup üzerinde konuşabileceğimiz oyunlar. Bu oyunları facebook üzerinde *Oyuncu Anne* isminde bir sayfayla paylaştım, çok ilgi gördü. Ben de tüm detaylarını anlatabileceğim, başka annelere de ışık tutacak, başka çocukların hayatına dokunacak bir kitap olsun istedim. Çok da keyifli oldu (Bağcı, 2015).

Şermin Yaşar, sosyal medya sayesinde kendisine adeta sanal bir oyun grubu kurmuştur. Olumlu tepkiler alması üzerine oyunlarını kitap haline getirmiştir. 16. kez basılan kitap, çok satan çocuk kitapları arasında yer almıştır. Sosyal medyadaki talep üzerine Yaşar, 2016 yılından itibaren her yıl için "her güne bir oyun" anlayışından yola çıkarak bir oyun takvimi çıkarmıştır. *Kötü Alışkanlıklara İyi Öneriler* (2016) yazarın ebeveynler için yazdığı bir diğer kitabıdır. Kitapta anne ve babalara bebekleri ve çocukları ile yaşadıkları sorunların çözümleri için tavsiyelerde bulunmuştur.

Şermin Yaşar'ın kitaplarına baktığımızda kendi annelik deneyimleri ile koşut olduğu görülmektedir. İlk kitapları bebeği olan annelere yönelikken; çocukları büyüdükçe tuvalet eğitimi, memeyi bırakma, kardeş kıskançlığı ve kavgasının önüne geçmeye yönelik kötü alışkanlıklara iyi öneriler getirdiği bir kitap yazmıştır. Çocukları oyun oynamaya başladıkça Şermin Yaşar'ın yazdıkları da oyunlarla ve oyun kurmayla ilgili olmuştur. Oyun seçimlerinde kendi çocuklarının yaş ve gelişim durumlarını göz önünde tutmuştur. Bir röportajında bu durumu kendisi de itiraf etmiştir:

Benim kitaplarımın hedef kitlesi çok sınırlı. *Başlarım Şimdi Anneliğe,* hamileleri ve yeni anneleri hedefleyen bir kitap. Bebeğiniz iki yaşındayken alıp okumanız size bir fayda sağlamaz. *Oyuncu Anne* ise, 2-7 yaş arasında çocuk sahibi olan anneler için daha ziyade. O yüzden çok dar bir çerçeveye hitap ediyor (Bağcı, 2015)

Şermin Yaşar'ın oyun tavsiyeleri ve kitaplarının konuları çocuklarına göre şekillenmiştir. Çocuklar için yazdığı ilk kitap *Çok Hayal Kuran Çocuk*'tur. Okul öncesi için yazılmıştır. Bu dönemde yazarın kendi çocukları da okul öncesidir. Kitapta yazar, okuyucusunu hayal kurmaktan mutlu olan bir çocukla düşler diyarında gezintiye çıkarır. Düş perisi sayesinde rüyadan rüyaya gezen bir çocuğun maceraları anlatılır. Bunun dışında okul öncesi çocuklar için yazdığı *Tilki Masalları* serisi vardır. Üç kitaptan oluşan seride üç tilki kardeşin başından geçenler anlatılır. Her kitaba konusuna uygun olarak başlıklar verilmiştir: *Cesaret Sandığı, Garip Bir Kuyruk* ve *Uyuyor musun?* Her masalın temel aldığı bir sorun vardır. İlk masalda her bir tilkinin sahip olduğu kötü yönler işlenmektedir. Korkaklık, utangaçlık, çabuk vazgeçme gibi çocukların pek çoğunda gördüğümüz huylar küçük tilkiler üzerinden yansıtılmıştır. Gerçek cesaretin dolayısıyla gerçek çözümün içimizde olduğu ve onu çıkarmak için biraz emek vermek gerektiği çocuklara verilen mesajdır. İkinci masal *Uyuyor musun?* da çocuklara hayal kurmanın nasıl bir şey olduğu anlatılmaktadır. Son masal olan *Garip Bir Kuyruk'*ta da tilki kardeşlerin arkadaş ilişkileri anlatılmıştır. Ayrıca bu masalda farklı hayvanlara ait kuyruklar resimlerle çocuklara tanıtılmaktadır.

Yazarın sonraki kitapları *Dedemin Bakkalı, Dedemin Bakkalı Çırak* ve *Cingo* okul çağındaki çocuklar için yazılmıştır. *Dedemin Bakkalı* yazarın çocukluğunda dedesinin bakkalında yaşadıklarından yola çıkarak yazdığı bir kitaptır. Hikâyenin kahramanı kendisidir. Kitap tek bir hikâyeden ziyade dedesinin bakkalında çıraklık yaparken yaşadıklarını anlattığı yirmi hikâyeden oluşmaktadır. Bu kitapla bağlantılı olarak bir yıl sonra yazdığı *Dedemin Bakkalı Çırak* ise çocuklar için hikâyeler içerdiği gibi her hikâye sonrasında onlara etkinlik önerisinde bulunmaktadır. Şermin Yaşar'ın bakkallık maceralarını anlattığı, yetişkinleri de kendi çocukluklarına götürdüğü bu kitaplar sosyal medya sayesinde farklı bir okur – yazar buluşmasına da katkıda bulunmuştur. Kitabın gördüğü ilgi sonrası Yaşar, bir alışveriş merkezinde imza günüyle beraber kitapta bahsettiği bakkal eşyalarının sergilendiği iki günlük bir sergi açılışı da yapmıştır. Şermin Yaşar'ın çocuklar için yazdığı son kitabı *Cingo*'dur. *Cingo* kendisini insan zanneden evcil bir köpeğin başından geçen maceraların anlatıldığı bir hikâyedir. Yazarın okul çağındaki çocuklar için yazdığı bu kitaplar yetişkinlere de hitap etmektedir. Şermin Yaşar bir röportajında yetişkinleri ve çocukları aynı kitapta buluşturmak istediğinden bahsetmiştir (Erdem, 2016). Bu buluşmayı gerçekleştirerek oyunlarda olduğu gibi kitap okurken ya da okunan

kitap üzerine konuşulurken de çocuklarla anne babaların kaliteli zaman geçirmesini amaçladığı görülmektedir.

Yazarın anne ve babalıktan görevlerinden bağımsız olarak sadece yetişkinler için yazdığı kitapları da vardır. *Ev Yapımı Sihirli Değnek* (2016) ve *Tarihi Hoşça Kal Lokantası* (2017) bu kitaplarındandır. *Ev Yapımı Sihirli Değnek*'te yazar kendi deneyimlerinden çıkarak mutluluğun tarifini veriyor ve hep beklenen hayatımızı değiştirecek sihirli değneğin aslında kendi içimizde olduğunu göstermek istemiştir. *Tarihi Hoşça Kal Lokantası* ise "kaybetmek bizim işimiz" diyen insanların hikâyelerinin anlatıldığı bir öykü kitabıdır.

Şermin Yaşar'ın anne olduktan sonra açtığı sayfada oyunlar paylaşmasıyla başlayan sosyal medya macerası yaklaşık bir milyon takipçiye ulaşması ve çocuklar, anneler, yetişkinler için kitap çıkarmasıyla devam etmiştir. Sosyal medyadan aldığı etkileşim kitaplarının içeriğini de belirlemiştir. Bu hesaplar sayesinde okuyucusuyla sürekli iletişim halinde olması, anne ve çocuklar için seminerlere çağrılması, imza günleri gibi faaliyetler kitaplarını satışını da arttırmış olmalıdır. Çünkü kitapları 8-15 basım arası değişen rakamlarda basılmıştır.

Bir Oğlan Bir Kız sayfasının sahibi Selcen Yüksel Arvas'tır. Blog yazarıdır. Ayrıca diğer sosyal medya hesapları da vardır. Ama o hesapları bloğundaki yazıları duyurmak için kullandığı görülmektedir. 2010'da ikizleri olmuştur. Başlangıçta onlara anı bırakmak için blog açmıştır. İkiz sahibi olduktan sonra yaşadıklarını herkese anlatmak için yazdığını bloğunda söylemiştir. Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümünden mezun olduktan sonra teknik çeviriler yapmıştır. Bu çevirilerden mutsuz olunca çocuk kitapları çevirmeye karar vermiştir. İkiz sahibi olmasıyla da çocuk kitapları yazmaya başlamıştır.

Selcen Yüksel Arvas'ın çocukları 2010 yılında dünyaya gelmiştir. Sosyal medyaya 2011 yılında açtığı Bir Oğlan Bir Kız bloğu ile katılmıştır. Sosyal medya hesaplarında yaklaşık 30 bin takipçisi vardır. Bloğunda yazdıkları çocuklarının büyümesiyle koşut ilerlemiştir. Önce bebeklikleri, sonra yürümeye başlamaları, konuşmaları ve okula gitmelerine kadar her aşamalarını yazmıştır. Paylaşımları annelere tavsiye vermekten çok onlarla dertleşme şeklindedir. Yazılarında mizahi bir üslubu vardır. İdeal annelik anlayışı ile alay etmektedir.

Selcen Yüksel Arvas'ın kitapları sadece çocuklar içindir. Bu kitaplar bloğundaki yazılardan bağımsızdır. Bloğunda ikizlerle gündelik yaşamı anlatırken kitapları çocuklar için yazılmış roman ve hikâyelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla annelerle etkileşimini sosyal medya paylaşımları ile sürdürürken çocuklar için hikâye kitapları çıkarmıştır. Bloğunda "Kitaplarım" başlığı altında sadece hikâyelerine yer vermektedir. Oysa Diyanet İşleri Başkanlığı ve Timaş Yayınlarından çıkan *Benim Kurbanım* (2008), *Benim Orucum* (2008), *Çocuklar İçin Kur'an Terimleri Sözlüğü* (2012), *Benim Haccım* (2014), *Hikâyelerle Çocuklara 40 Dua* (2014), *Benim Namazım* (2015), *Hikâyelerle Çocuklara Esma-i Hüsna* (2015), *Hikâyelerle Çocuklara 40 Ayet* (2016) kitapları da vardır. Bu kitaplar, okul çağındaki çocukların dini konulardaki sorularına cevap olabilmek amacıyla yazılmıştır. Kitaplarda işlenen kurban, hac, namaz ve oruç gibi konular hikâyeleştirme yöntemiyle ele alınmış ve açıklanmıştır. Bunların dışında *Deyimler ve Hikâyeleri* (2016) ve *Atasözleri ve Hikâyeleri* (2017) adıyla Carpe Diem yayınlarından çıkan deyim ve atasözlerini okul çağındaki çocuklara öğretmek için yazılmış kitapları vardır.

Selcen Yüksel Arvas'ın çocuklar için yazdığı diğer kitaplarına baktığımızda *Rüya Postacısı* (2016), *Rüya Tuzağı* (2016), *Rüya Takımı* (2017) hikâye kitapları ile *Dünyayı Durduran Kız* serisi vardır. *Dünyayı Durduran Kız* serisi dört hikâye kitabından oluşmaktadır: *Sarı Elmas Yüzük Nerede, Soygunlar Kimin İşi, Kayıp Kedilere Ne Oldu?, Bitli Evin Kahramanı*. Son kitabı ise yine okul çağında çocuklar için yazılmış *Ben Gülmeyeyim de Kim Gülsün* (2018) adlı romanıdır.

Selcen Yüksel Arvas, kitaplarının duyurularını sosyal medya hesaplarından yapmaktadır. Bunun için farklı bir yöntemi vardır. Her kitabı çıktıktan sonra şuan 3.sınıf öğrencisi olan ikizleri ile röportaj yapıp bloğunda paylaşmaktadır. Kitaplarını önce çocuklarına okuyup onların fikirlerini aldıktan sonra baskıya göndermektedir. Çocuk kitapları 9 – 10 – 11 yaş grubu içindir. Dolayısıyla çocuklarının gelişimi ile kitapları uyum göstermektedir.

Oyuncu Anne adıyla açılan bir diğer sosyal medya hesabı da Merve Gülcemal'a aittir. Şermin Çarkacı'ya ait *Oyuncu Anne* sayfası 2014'te açılmışken Merve Gülcemal sayfasını 2012'de açmıştır. İsim benzerliği dışında aralarında herhangi bir ilişki yoktur. Yine benzer bir sosyal medya süreci bu sayfada da görülmektedir. 2011 yılında ilk çocuğu dünyaya geldikten sonra sosyal medya hesabı açmıştır. Paylaşımları annelere tavsiye niteliğindedir. Yaklaşık yüz bin takipçisi vardır.

Bloğunda *Oyuncu Anne* adıyla sosyal medyaya nasıl katıldığını ve çocuklar için kitap yazmaya nasıl başladığını kısaca anlatmıştır. İlahiyat ön lisanstan mezun olduktan sonra okul öncesi çocuklarla ilgileneceği kurumlarda çalışmıştır. Çocukları ve çocuk dilini tanıdığını düşündükten özellikle de anne olduktan sonra çocuklar için kitap yazmaya başlamıştır. Kitapları dışında sosyal medya hesaplarından da çocuklar için oyun ve kitap önerilerinde bulunmaktadır.

Merve Gülcemal'in kitaplarına baktığımızda çocuklara dini bilgiler vermek için yazılanlar ve çocuklar için yazdığı hikâye kitapları olmak üzere iki başlık altında toplayabileceğimiz kitapları vardır. *Hoş Geldin Ramazan* (2017), *Kalbimin Süsü Oruç* (2017), *Çocuk Kalbinde Kur'an* (2017), *Çocuklara Kur'an Oyunlar Eşliğinde Kur'an-ı Kerim Öğretme Teknikleri* (2018) çocuklara temel dini meselelerde bilgiler vermek, onların sorularını cevaplamada anne babalara yardımcı olmak için yazılan kitaplardır. *Sevimli Canavar Abi Oluyor* (2017), *Canavar Kalbi* (2018) ve *O Benim Trenim* (2018) adıyla yazdığı *Canavar Kardeşler* serisi ise hikâye kitaplarıdır. Bu seriyi oluşturan hikâyelerin konuları yazarın hayatıyla ve çocuklarının yaşamıyla uyum içindedir. Oğlunun kardeşinin olacağını öğrenmesi ve buna verdiği tepkiler, anneyi paylaşamama sorunları ve kardeşler arası kavgalar hikâyelerinde canavar kahramanlar üzerinden anlatılmıştır. Son hikâye kitabı *Keloğlan Oruç Peşinde* (2018) ise orucu çocuklara hikâye şeklinde anlatan bir kitaptır.

Merve Gülcemal anne olduktan sonra hem kendi çocukları için hem de diğer annelere örnek olmak için sosyal medyada paylaşımlar yapmaya başlamıştır. Sosyal medyada tanınırlığı arttıkça çocuklar için kitaplar çıkarmıştır.

Bağırmayan Anneler adıyla 2015'te sosyal medyaya katılan Hatice Kübra Tongar da anne olduktan sonra sosyal medyadaki ilginin de etkisiyle çocuk edebiyatı alanında yazmaya başlayan yazarlar arasındadır. Sosyal medya hesaplarında yaklaşık 700 bin takipçisi bulunmaktadır. Başlangıçta radyo programcısı ve metin yazarı olarak çalışan Tongar çocuk sahibi olduktan sonra çocuklar için yazmaya başlamıştır. Onun tanınmasını sağlayan kitabı sitesiyle aynı adı taşıyan *Bağırmayan Anneler* (2017) isimli kitabıdır. Bu kitaptan önce "Bağırmayan Anneler" adıyla atölye çalışmaları yapmaktadır. Sosyal medyadan gelen istek üzerine daha geniş kesimlere ulaşmak için böyle bir kitap çıkardığını

röportajında söylemiştir: "Ama bağırmayan anneler isimi o kadar gündem oldu ki, insanlar kitap alırken, 'Bağırmayan anneler kitabını alabilir miyiz?' diyorlar. Sonra biz atölyeyi kitaplaştırma kararı aldık. Çünkü atölyenin herkese ulaşması çok mümkün değildir. Oradaki maddeler halinde atölyede anlattığım şekliyle kitaplaştırdık"(Kaymak, 2017). Sosyal medyada etkileşim ve takipçi sayısı arttıkça Tongar da çocuklar için yazmaya devam etmiştir.

Hatice Kübra Tongar'ın kitaplarına baktığımızda annelik süreciyle uyumlu bir gelişim ve değişim gösterdiği görülmektedir. İlk kitabı *Anneciğim Beni Tanıyor musun?* (2013) hamilelik ve bebeğini tanımakla ilgilidir. *Anneciğim Ben Büyüyorum* (2014), *Fıtrat Pedagojisi* (2015), *Ben Ne Biliim?* (2016), *Çocuk Eğitiminde 100 Mucize Çözüm* (2016), *1-5 Yaş Çocuğun Gelişimi Beslenmesi Oyunları* (2017), *İlk 12 Ayda Bebeğin Gelişimi Beslenmesi Oyunları* (2017), *Bağırmayan Anneler* (2017), *Korkutarak Değil Sevdirerek Din Eğitimi* (2017), *Minik Bebeğime Afiyetle* (2017), *Kardeş Kardeşe Geçinen Çocuklar Yetiştirmek* (2018) çocuklar ve anneler için yazdığı kişisel gelişim kitaplarıdır. Kitapların sırası Tongar'ın hayatıyla uyum göstermektedir. Üç çocuk annesidir. Yaşları 1 ile 10 arasında değişen çocukları ile tecrübelerini kitaplarında yazmıştır. Ayrıca kitaplarının konularını sosyal medyada etkileşim içinde olduğu anneler de etkilemiştir. O yüzden konular oyun önerilerinden, doğal ve sağlıklı bebek yiyeceklerine, kardeşlerin kavga etmeden geçinmelerine kadar geniş bir yelpazededir.

Hatice Kübra Tongar çocuklarının büyümesiyle onlar ve diğer çocuklar için masal ve hikâye kitapları yazmaya başlamıştır. *Allah'ı Arayan Çocuk* (2016), *Yarışı Yavaşlar Kazanır* (2018), *Masal İstediğin Gibi Bitsin* (2018), *Neee? Kümese Yeni Bir Civciv mi Geliyor?* (2018) çocuklar için yazılmış hikâye ve masal kitaplarıdır. Konular kendi çocuklarının yaşlarına uygundur. Kitaplarını dini konularda çocuklara doğru cevaplar vermek, kardeş sevgisini öğretmek, masalların sonlarını değiştirmek, tefekkür konusunu hikâyeleştirerek öğretmek konularında yazmıştır.

Tongar'ın çocuklar ve anneler için kitap yazmasında sosyal medya sayesinde etkileşim içinde olduğu insanların etkisi olmuştur. Tongar sosyal medyanın kendi üzerindeki etkisini şöyle açıklamıştır:

Ben insan öykülerinden çok etkileniyorum. Sosyal medyanın bana sağladığı hem en büyük yarar, hem de kalbimin ortasına değdiği en keskin nokta pek çok ailenin öyküsüne şahitlik etmek oldu. Çünkü gerek yorumlarda, gerek özelden DM veya mail ile birçok anne bana derdini anlatıyor. Böylelikle öyle ya da böyle o hikâyenin şahidi oluyorum. Bu beni büyütüyor, geliştiriyor, insani yönlerimi arttırıyor (Yasemin.com, 2017).

Tongar'ın dinlediği hikâyeler kitaplarının konu seçimini etkilemiştir. Takipçilerinden gelen etkileşimler, talepler onun hem bireysel gelişimini hem de paylaşımlarını değiştirip dönüştürmüştür.

Çalışmamızda son olarak ele alacağımız isim *Akademisyen Anne* adıyla sosyal medya hesabı açan Saniye Bencik Kangal'dır. Hacettepe Üniversitesinde öğretim görevlisidir. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi bölümünden mezun olmuştur. Akademik kariyerine bu alanda devam etmiştir. 2013 yılında anne olduktan sonra *Akademisyen Anne* sayfasıyla sosyal medya hesaplarında anne ve babalara oyun tavsiyeleri, çocuk gelişimine dair bilgiler, çocukların sorunlarına bilimsel çözüm önerileri paylaşmaktadır. Yaklaşık 800 bin takipçisi vardır. Bilimsel yayınlarının yanı sıra anne olduktan ve sosyal medya hesabı açtıktan sonra annelere ve çocuklara yönelik kitaplar yazmıştır. *Korkma İyi Bir Annesin* (2017) bu bağlamda yazdığı ilk kitabıdır. Bu kitap anneleri ve anne adaylarını rahatlatmak, onların iyi bir anne olduğunu bir uzman ve anne gözüyle söylemek için yazılmıştır. Kangal, çocuklar

için oyun önerilerini *Benim Kapkek Kitabım* (2018) adıyla kitaplaştırmıştır. Bahsettiğimiz diğer yazarlardan farklı olarak Kangal'ın kitabı bir uzmanın elinden çıkmıştır. Alanındaki akademik bilgisiyle okul öncesi çocukların gelişimine uygun etkinlik önerilerinde bulunmuştur.

Saniye Bencik Kangal'ın çocuklar için yazdığı ilk hikâyesi *Sana Kek Yaptım* (2018) adlı kitabıdır. Hikâyede babasıyla mutfağa giren çocuğun maceraları anlatılmaktadır. Yazar bu kitabının tanıtımını babaların çocukları ile kek yaptığı bir etkinlik düzenleyerek yapmıştır. Böylesi tanıtım fikirlerinde sosyal medyanın etkisi büyüktür.

Akademisyen Anne'nin kitaplarına baktığımızda konuların kendi anneliği ve çocuğunun gelişimiyle uyumlu ilerlediği görülmektedir. Anneliğe dair tavsiyelerde bulunması, kitaplarının okul öncesi dönemi kapsaması bunun göstergesidir. Ayrıca mesleki bilgi ve deneyimi de kitaplarının konularını şekillendirmiştir.

Sonuç

Hayatımızın her alanını etkileyen sosyal medya, çocuk edebiyatı alanında yeni bir yazma anlayışı getirmiştir. Çalışmamıza konu edindiğimiz Şermin Yaşar, Hatice Kübra Tongar, Merve Gülcemal, Saniye Bencik Kangal ve Selcen Yüksel Arvas 2011 - 2015 tarihleri arasında açtıkları sosyal medya hesapları ile günümüzde en çok takip edilen çocuk edebiyatı yazarları arasında yer almaktadırlar. Birbirlerinden çok farklı olan bu yazarlar sosyal medyanın etkisiyle benzer bir gelişim ve dönüşüm süreci yaşamışlardır. Anne olduktan sonra çocuklarına uygun oyun ve masal kitabı bulamamaları sonucu kendi kitaplarını yazmaya başlamışlardır. Kendilerini anlatan ve markalaşmalarını sağlayan hesap adları ile takipçi sayılarını artırmışlar ve dikkat çekmişlerdir. Her birinin çocuklar için yazdıklarında farklı konuları önceledikleri görülmektedir. Şermin Yaşar oyun oynamanın önemi üzerinde dururken Saniye Bencik Kangal gelişim ve zekâ süreçlerini önemsemiştir. Merve Gülcemal ve Hatice Tongar dini hayatın çocuklar ile uyumlu olmasını ve onlara dini konuda anlayacakları şekilde bilgilendirmeyi önemsedikleri görülmektedir.

Çocuk kitapları incelediğinde yazarların, resimlemeye büyük önem verdikleri görülmektedir. Sonuçta sosyal medya gibi görünür olmanın önemli olduğu bir alandan, çocuklar için kitap yazmaya başlayan yazarların kitaplarının görünürlüğüne ve görüntüsüne verdikleri bu önem beklenilen bir durumdur. Ayrıca resimlerin çocuk kitapları için önemli olduğu düşünüldüğünde yazarların resimlemeye verdikleri bu önem anlaşılır bir hususdur. Her yazarın kitaplarında hikâyelere uygun resimlemeler için çizerler ile çalıştıkları görülmüştür.

Tüketim çağında her şeyin hızlı tüketilip çabuk unutulması, rekabetin çok güçlü olması her yazarın kitapları için farklı etkinlikler yapmasına sebep olmuştur. Şermin Yaşar oyun takvimi çıkarıp her güne bir oyun önerisinde bulunup kitabında geçen malzemeler ile sergi açarken; Hatice Kübra Tongar bağırmayan anne nasıl olunduğuna dair atölyeler düzenlemektedir. Saniye Bencik Kangal kitabının tanıtımını babaları ve çocuklarını mutfağa sokup kek yapma etkinliği düzenleyerek yapmaktadır. Her bir yazarın imza günleri altın günü havasında geçmektedir. Çünkü takipçileri yazarların özel hayatında dair çok fazla bilgiye vakıftır. Bu yüzden onlar ve çocukları için hediyeler getirmek, dertlerini anlatmak, çocukları ile onlar sayesinde öğrendikleri oyunları söylemek bu imza günlerinin sıradan konuları arasındadır. Ayrıca annelik tavsiyelerinde bulunmak üzere yazarlar pek çok yerde seminerler vermektedirler.

Yazarların takipçi sayıları kitaplarının basım sayısı ile doğrudan ilişkilidir. Selcen Yüksel Arvas ve Merve Gülcemal diğerlerine göre daha az takipçiye sahiptir ve kitapları da bir iki kez basılmıştır. Şermin Yaşar, Hatice Kübra Tongar ve Saniye Bencik Kangal bir milyona takipçiye sahiptir. Kitapları da bu takipçi sayılarıyla orantılı olarak daha çok basılmakta ve satılmaktadır.

Ele aldığımız yazarların kitaplarına baktığımızda konularının kendi annelik ve çocuklarının gelişim süreciyle uyumlu bir yol izledikleri görülmüştür. Annelere tavsiyeler, okul öncesi masal kitapları ve okul çağı için yazılmış kitaplar şeklinde bir süreç izlemişlerdir. Bu süreç anneler için yazmaktan çocuklar için yazmaya doğru giden bir süreçtir.

Bu yazarlar sanal dünyanın cazibesine ve cesareti kamçılayan belirsizliğine karşın takipçi sayıları arttıkça cesaretleri arttığından ve kalıcılığı arzuladıkları için kitap yazmaya yönelmişlerdir. Her ne kadar incelediğimiz kadın yazarların yazdıkları kitaplar çok satanlar listelerine girmiş olsa da çocuk edebiyatı alanında yazmanın bir sınırı ve denetimi olmadığı düşünüldüğünde sosyal medyadaki ilgiden cesaret alıp kitap çıkaran bu yazarların kitaplarının pedagojik açıdan çocuklara uygunluğu tartışmalıdır. Bu yüzden sosyal medya sayesinde ortaya çıkan böylesi kitapların çocuklar için uygunluğunun işin uzmanları tarafından incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ateş, Emine (2017). "Kariyer mi Çocuk Mu? Hatice Kübra Tongar ile Söyleşi". http://dahibeyin.blogspot.com/2014/07/kariyer-mi-cocuk-mu-h-kubra-tongar-ile.html. (Erişim Tarihi: 30.09.2018)

Bağcı, Bengü (2015). Her şey oyunla başladı". Sabah Gazetesi. https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2015/06/26/hersey-oyunla-basladi (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

"Dedemin Bakkal'ı Podium Ankara'da okurları ile buluştu". https://www.perakende.org/dedemin-bakkali-podium-ankarada-okurlariyla-bulustu-1342805355h.html (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

Erdem, Fatma (2016). "Oyuncu Anne Şermin Çarkacı Dedemin Bakkalı Röportajı". https://fatmacanbulaterdem.wordpress.com/2017/06/22/oyuncu-anne-sermin-carkaci-dedemin-bakkali-roportaji-12-12-2016/ (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

"Hatice Kübra Tongar Bağırmayan Anneleri Anlattı". http://www.yasemin.com/yasam/haber/2489760-hatice-kubra-tongar-bagirmayan-anneleri-anlatti (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Kaymak, Şifa (2017). "Hatice Kübra Tongar: Çocuklar bize bir emanet". Türkiye Gazetesi. http://www.turkiyegazetesi.com.tr/kultursanat/478237.aspx (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Şimşek, Tacettin, A. F. Arıcı, M. A. Arslan, M. Erkal, H. Karatay (2011). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Şimşek, Tacettin (2014). "Çocuk Edebiyatı Tarihine Önsöz". *Türk Dili Dergisi*. 756: 15-58.

Şirin, Mustafa Ruhi (2012). "Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Ders Notları". https://docplayer.biz.tr/885788-Mustafa-ruhi-sirin-cocuk-ve-ilk-genclik-edebiyati-ders-notlari-mayis-2012.html (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

BİR EĞİTİM ARACI OLARAK ÇOCUK KİTABI: MISTIK, SENİ ANLAMIYORUZ!

Remziye ULUDAĞ KIRÇIL[*]

Özet

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ile belirlenmiştir. Bu yeterliliklerden biri de anadilde iletişimdir. Anadilde iletişim, kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç noktalama işaretlerinin önemini ortaya koymaktadır. Çünkü duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek,cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere noktalama işaretleri kullanılır. Yapılan akademik araştırmalar, öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğretim programlarında yer alan noktalama işaretlerini kullanma becerilerinde sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Okulda öğrenciler bilgi düzeyinde elde ettiklerini uygulama düzeyine çıkaramamaktadır.Bu nedenle noktalama işaretleri ile ilgili kazanımları elde etmede uygulanan yöntemleri ve araçları gözden geçirmek gerekir. Öğrenme süreci daha kısa zamanda bir masalın içindeymişcesine kalıcı bir şekilde gerçekleştirilebilir.Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Öğrenme sürecini renklendirebilecek bir kaynak olarak yaşayan çocuk edebiyatı yazarımız Tülin Kozikoğlu'nun ''Mıstık, Seni Anlamıyoruz! '' kitabı ile uygulama çalışması yapılmıştır. Kitap, Mıstık'ın okuma yazma öğrenip yazmaya başlayınca kimsenin onu anlamaması üzerine noktalama işaretlerini teker teker ortaya çıkarıp konuşturup günlük hayattan örneklerle nerede, nasıl kullanılacaklarını mizahi bir dille anlatıyor. Bu kitap ilkokul 4. sınıf öğrencilerine öğretmen tarafından okundu. Okuma sırasında ses tonu, jest,mimiklerle öğrencilerde heyecan yaratılıp her noktalama işareti konusunda okuma sonlandırıldı.Kitap, noktalama işaretleri nerelerde kullanıldığını anlattıkça öğrenciler öğrendikleri noktalama işaretleri ile ilgili öğrendikerini renkli fon kartonlara yazarak noktalama işaretlerini de evadan kesip yapıştırarak kendi noktalama işaretleri kitaplarını oluşturdular. Oluşan yeni kitaba da ''Mıstık, Seni Anlamak İstiyoruz!'' adını verdiler. Böylelikle noktalama işaretleri bir masal tadında öğrenildi. Kitaptaki ifadelerle noktalama işaretleri zihinlerde somutlaştı. Okunan kitaptan yaratıcı okuma süreciyle yeni bir ürün elde ederek üst düzey bir öğrenme gerçekleşmiş oldu. Öğrenciler Türkçe defterlerindeki kısa sürede unutacakları bilgiler yerine kendi oluşturdukları renkli kitapcıkları ile eğlenerek öğrenme kapılarını araladı.Böylece bir eğitim aracı olarak ''Mıstık, Seni Anlamıyoruz!'' kitabı kullanıldı.

Anahtar Kelimeler: okuma,yazma,eğitim,yaratıcılık,noktalama işaretleri

A Children's Book as an Educational Material: Mıstık, We Don't Understand You!

Abstract

Our educational system aims raising individuals have compentence-oriented integrated skills,in addition,these skills are defined in Competency framework in Turkey. One of these skills is communication in native language .Communication in native language means to express and interpret a cancept, athougth, a belief or a feeling both verbally and in a written way in all social and cultural

[*] Sınıf Öğretmeni, Amasya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, remziyee_05@hotmail.com

context. In accordance with the general purposes and basic principles of Turkish Notional Educatiıon , The Turkish language curriculum aims that the students will be able to use the native language consciously, attentively and accurate both in written and verbally.This purpose emphasizes the punctuation by reason of its usage to express feelings and thoughts clearly, to determine the structure and pausing points of a sentence, to facilitate the reading and comprehension or to indicate the intonation and stress in an utterance.Acedemic studies have demostrated that the most of the students have difficulties in using punctuation marks included in the curriculum.In other words students have difficulties in putting knowledge into practice.As a result,acquisition of punctuating is supposed to be revised. Permanent learning may occur in a short time (as if it were a fairy tale) and for this purpose,in this study, document analysis method is used as a qualitative research method.In this study, we have used the book named '' Mıstık,We Don't Understand You'' by Tülin Kozikoğlu who is a living author in children's literature.The book is about a boy called Mıstık who learns reading and writing. When he starts writing,nobody can understand what he means .As a result, he makes the pronunciation marks talk and shows us how to use them in a humorous way.In this study the teacher reads out the book aloud for the 4 grade students by using gestures,mimics and intonation to motivate the students.After reading each part about a punctuation mark,students write the information about the punctuation marks they have learned on colorful papers and then they cut and stick the punctuation marks on thick colorful papers. At the end of the study each student creates a book of punctuation marks and the students call these new books 'Mıstık,We Want to Understand You!' As a conclusion the punctuation marks have been learned in an enjoyable way and the marks turn into more concrete things for students.In addition,students learns the marks in higher forms of learning level and they learn though

hand-made materials instead of forgatable boring writings on their notebooks.Consequently a children's book has been used as an educaional material succesfully.

Keywords: Reading,writing,education, creativity, punctuation.

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve toplumda yer edinebilmeleri için bilgi,beceri,anlayış değişikliklerine denir. Bu sürecin sistematik,planlı kısmı olan formal eğitimin kanunen dayandığı öğretim programları, 'anadilde iletişim' kavramına ait yeterliliklerin kazanılması amacını güder. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Öte yandan çağın değişimleri göz önünde bulundurulursa 21. yüzyıl beceri ve değerlerinden biri de 'Duygu ve düşüncelerini yazılı sözlü olarak etkili şekilde anlatma' dır. Bu nedenlerle iletişim ve kendini ifade becerilerinin ayrılmaz parçası olan noktalama işaretleri önem kazanıyor. "Sözün resimleştirilmiş biçimi olarak tarif edilen yazılı anlatımlarda, anlatımı kuvvetlendirmek ve anlatılanların doğru anlaşılmasını sağlamak için uyulması gereken bazı kurallar vardır. Bu bağlamda dil bilgisi ve yazılı anlatım sürecinde noktalama işaretlerini kullanmak da büyük önem taşımaktadır."[1]

Atasoy'a (2009) göre bugüne kadar yapılan çalışmalarda noktalamayla ilgili sıklıkla şu sorunlara rastlanmıştır: "Yazıda noktalamaya gereken önemin verilmemesi, kılavuz kitaplarda noktalama kurallarının mantığının verilmemesi, kılavuz kitaplarda noktalama yanlışları yapılması, noktalama kurallarını takip eden ve bu kuralların pekiştirilmesini sağlayacak olan örneklerin özensiz seçilmesi, kılavuz kitaplarda bir noktalama işareti için verilen örnek içinde geçen öbür noktalama işaretlerinin yanlış kullanılması, kuralları pekiştirecek örnekler içinde noktalama yanlışlarının yapılması, yazanların noktalama kurallarını önemsememesi, noktalamanın yalnızca imtihanlarda çıkacak soruları yapabilmek için öğretilmesi ve öğrenenlerce de sadece bu amaçla öğrenilmesi, aynı eser içinde noktalama işaretlerinin yerleştirilmesinde tutarsız davranılması, bir noktalama işareti yerine başka bir işaret kullanılması, gereksiz noktalama işareti kullanılmasıdır." Bu sorunlardan biri de kalıcı öğrenmenin gerçekleşmemesidir. Çünkü akademik araştırmalar öğrencilerin noktalama işaretlerinin

1 Salim Durukoğlu,Betül Büyükelçi,Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı ve Tarihi Gelişimi,Akra Kültür Sanat Edebiyat Dergisi 2018 (S.14)C.6/S:11-16)

kullanılma becerilerinin istenenin altında olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda öğrenme sürecini farklılaştırarak kalıcı öğrenmeyi sağlayacak bu çalışma planlanmış ve uygulanmıştır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını, duraklama noktalarını, anlam öbeklerini belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek

üzere noktalama işaretleri kullanılır.Türkçe Öğretim Programı dahilindeki noktalama işaretleri ile ilgili kazanımlardan biri şöyledir: Noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.(Yay ayraç, üç nokta, eğik çizgi, soru işareti, nokta, virgül, iki nokta, ünlem, tırnak işareti, kısa çizgi, konuşma çizgisi ve kesme işaretinin yaygın kullanılan işlevleri üzerinde durulur.) (4.sınıf) Her dönem ve seviyede noktalama işaretlerinin doğru ve yerinde kullanılması büyük önem taşımaktadır. Yazma eylemi sistemli olarak birinci sınıfta, ilk okuma yazma öğretimi sürecinde öğretilir. Bu süreçte öğrencilere yazım ve noktalama kuralları da öğretilmeye başlanmaktadır(Keskinkılıç ve Keskinkılıç, 2005). Esasen noktalama işaretlerinin kazanımı uzun bir süreçtir. Bu süreç ilkokul 1. sınıf düzeyinde işaretleri hissettirmeye dayalı olarak başlanarak kademeli şekilde sürdürülmektedir. Ancak yapılan akademik araştırmalar, öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğretim programlarında yer alan noktalama işaretlerini kullanma becerilerinde sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Oysa dil becerileri yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak kazandırılabilir.

Hatta olabildiğince bu öğretim eğlenceli bir hale getirilmelidir (Gardner, 2008; Mart, 2011). Bu noktada Türkçe eğitimin bir parçası olan çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanılmalıdır. Bu öğrenme sürecinde hem noktalama işaretlerinin uygulama düzeyinde kazanılması hem yaratıcı okuma eyleminin bu sürece dahil edilmesi için Tülin Kozikoğlu'nun "Mıstık Seni Anlamıyoruz!" kitabı ile ilgili çalışma yapılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın amacına uygun olarak piyasadaki çocuk edebiyatı ürünleri incelendi. 'Noktalama İşaretleri' konusunu ele alan Yaşayan çocuk edebiyatçılarımızdan Tülin Kozikoğlu'nun İletişim Yayınları tarafından basılan 'Mıstık , Seni Anlamıyoruz!' kitabı çalışma yapılmak üzere seçildi. Çalışma Amasya Merkez Ovasaray Köyü ilkokulundaki toplam 14 mevcutlu 4. sınıf öğrencileriyle sınıf öğretmeni tarafından uygulandı.Tülin Kozikoğlu'nun bu eseriyle noktalama işaretlerini kalıcı şekilde öğretme amacıyla hazırlanan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Bu çalışmada veriler analiz edilirken, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu, olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011, 187).

Tülin KOZİKOĞLU

1990 yılında Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra ABD'de Duquesne Üniversitesi'nde İşletme Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Çimento ve demir-çelik gibi "ağır" sanayilerde çalıştıktan sonra, kızının doğumuyla birlikte çocuk edebiyatının "hafif" sularına yelken açtı. İlk kitapları (Lili ve Yedi Çocuğu, İletişim) 2010 yılında yayımlanan Kozikoğlu, ayrıca 2011 yılından bu yana okuma ve yazmayı ödev olmaktan çıkarıp oyuna dönüştürdüğü "Keyifle Okuyorum-Özenle Yazıyorum" isimli atölyesinde ilköğretim seviyesindeki çocuklara yaratıcı yazı çalışmaları yaptırıyor ve öğretmenlere yönelik "Çocuklara Yaratıcı Yazı Nasıl Öğretilir?" isimli eğitimi veriyor.

Mıstık, Seni Anlamıyoruz!

Mıstık,okuma yazmayı yeni öğrenmişti.Ama konuşurken onu anlayanlar, noktalama işaretlerini kullanmadığı için yazdıklarından hiçbir şey anlamıyorlardı.Yine de Mıstık yazmaktan vazgeçmiyordu çünkü yazmayı çok seviyordu. Yazılarının içine giren davetsiz misafirlerle yani bir bir ortaya çıkan

noktalama işaretleriyle yazdıkları daha anlamlı oluyordu.Nokta,virgül,noktalı virgül,tırnak işareti,ünlem,üç nokta,iki nokta, soru işareti Mıstık'ın yazdıklarının içine girip görevlerini anlatarak yerlerini alıyordu. Tüm bu süreç mizahi bir dille işleniyor böylece noktalama işaretleri çocukların zihinlerde kolayca anlamlanıyor.

UYGULAMA

Çalışma Türkçe ders saati içinde ancak resmi ders havasından uzak bir biçimde 2 hafta boyunca uygulandı. Yapılan çalışmada paylaşılmış okuma çeşidi uygulanarak öğretmen tarafından öğrencilere kitap okunmaya başlandı. Kitabın başında kahramanın tanıtıldığı bölüm jest, mimiklerin işe koşulup okumanın sürdürülmesiyle öğrencilerin dikkatini çekerek uygun ortam sağlandı. Mıstık'ı neden kimsenin anlamadığı konusunda beyin fırtınası yapıldı.Okuma sürerken içerikte noktalama işaretleri sırasıyla varoluş sebeplerini öykülendirerek anlatırken öğrenciler dinledikleri noktalama işaretinin şekillerini renkli evalarla keserek o noktalama işaretlerinin görevini (Kitaptaki mizahi açıklamadan yararlanarak) yazıp kendi noktalama işaretleri kitapçıklarını oluşturdu. Oluşturdukları kitapçığa 'Mıstık, Seni Anlamak İstiyoruz! ' adını verdiler.

BULGULAR

Kitapta her noktalama işareti mizahi bir dille anlatılmaktadır.Özellikle günlük hayattan yapılan benzetmelerle noktalama işaretleri çocukların zihinlerinde canlanmaktadır.

"Çünkü nokta böyle bir şeydir,ara ara karşımıza çıkar ve bize "Dur" der.Böylece bir cümleyi bitirip dinlenmemizi,dinlendikten sonra cümleye başlamamızı sağlar.Nasıl yemek yerken her lokmayı çiğner,bitirir,yutarız ve ardından sonraki lokmayı alırız,işte Nokta da her cümleyi ayrı bir lokma gibibitirmemizi ve sonra yeni cümleye başlamamızı sağlar.Yoksa lokmalar da cümleler de birbirine karışır.Ne yemenin ne de konuşmanın tadı kalır." ifadesiyle nokta yemek yeme ile bağlaştırılarak somutlaştırmaktadır.

"Çünkü Virgül böyle bir şeydir,tamamen durdurmasa da kimseyi,tıpkı koşarken hızımızı keserek nefeslenmek gibi, yazdıklarımızı birazcık yavaşlatır, kelimelerin arasında ufacık bir nefes almamızı sağlar." ifadesi kullanılarak virgül koşarken yavaşlama ile somutlaştırmaktadır.

Diğer noktalama işaretlerinde ise "noktalı virgül yarıyıl tatili,tırnak işareti kulağımıza o kişinin sesi geliyormuş gibi, ünlem işin içine duygular girince yetişir herkesin imdadına,üç nokta falan filan demek yerine ,iki nokta karışık kafaları berraklaştırır, soru işareti kafası sorularla dolu birini görünce yardıma koşar,

parantez sır gibi olduğundan herkesin ilgisini çeker, kesme işareti özel isimlerin peşine takılanları uzaklaştırır." gibi ifadeler çocukların zihinlerinde noktalama işaretlerini somutlaştırmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada 'Mıstık, Seni Anlamıyoruz!' kitabı kullanılarak Türkçe dersindeki noktalama işaretleri ile ilgili kazanımların etkili şekilde elde edilmesi sağlanmıştır.4.sınıf öğrencileriyle yaratıcı okuma süreci işe koşularak uygulanan bu çalışma sonucunda öğrenciler yeni bir ürün elde ederek üst düzey bir öğrenme gerçekleştirmiştir. Öğrenciler Türkçe defterlerindeki kısa sürede unutacakları bilgiler yerine kendi oluşturdukları renkli kitapcıkları ile eğlenerek öğrenme kapılarını aralamıştır.Böylece bir eğitim aracı olarak "Mıstık, Seni Anlamıyoruz!" kitabı kullanılmıştır. Sonuç olarak bu uygulama ışığında elde edilen çıktılar , Türkçe dersi kazanımlarının çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak daha etkili biçimde kazandırılabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

AYTAN Necmi (2016). Eğitimde Yaratıcı Okuma, *Millî Eğitim Dergisi,* Sayı: 209.

BATUR Zekerya, AKAR Cüneyit Akar, TUFAN Betül Sezgin , TOPBAŞOĞLU Nazmiye (2016). İkinci Sınıf Öğrencilerinin Noktalama İşaretlerini Kullanma Becerisi, *IJTET,* Cilt 1, Sayı 2, Temmuz.

DURUKOĞLU Salim, BÜYÜKELÇİ Betül, Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı Ve Tarihi Gelişimi, *Akra Kültür Sanat Edebiyat Dergisi* S.14, C.6/S:11-16)

KOZİKOĞLU Tülin, (2016). *Mıstık Seni Anlamıyoruz,* İletişim Yayınları

MEB (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı,* Ankara: MEB Yayınları.

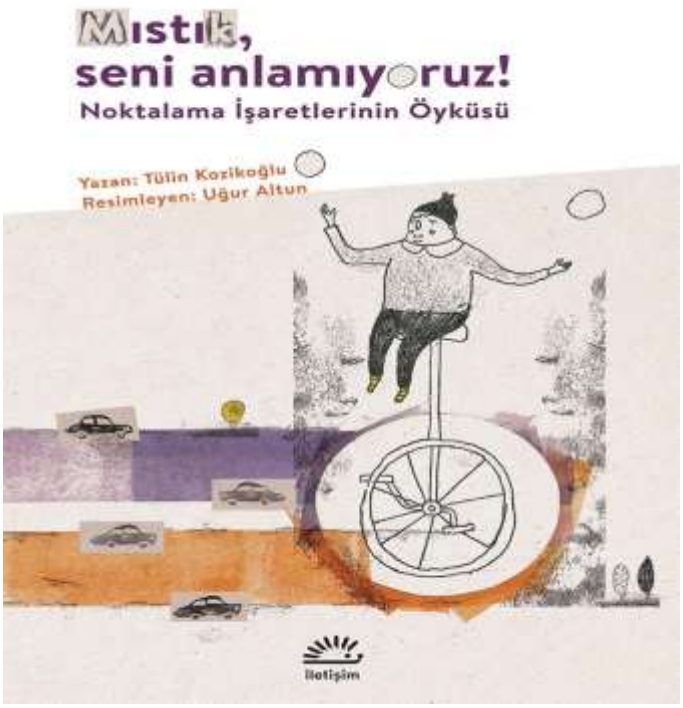

SEVDİĞİMİZ KİTAPLAR
KÜÇÜK PRENS
KAŞAĞI
AYRAN
Mustik, seni anlamıyorum!

ÇOCUKLARA YAZMA BECERİSİ KAZANDIRMANIN ÖNEMİ BAĞLAMINDA BİCAN VEYSEL YILDIZ'IN "YAZARLIĞA İLK ADIM" ÇALIŞMASI

Raşit KOÇ[*]

Mehmet Nuri KARDAŞ[**]

Özet

Yazı, insanoğlunun maddi, manevi bütün kazanımlarını, birikimlerini, hafızasını gelecek nesillere taşımak için önemli bir araçtır. İnsanoğlunun bütün birikimini yazıya aktarması tarihin, edebiyatın, medeniyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Modern çağda da insanoğlu düşüncelerini yaymak ve başkalarıyla paylaşmak için yazıyı etkili bir biçimde kullanmak zorundadır.

Bilginin hızla yayıldığı bu enformatik çağda öğrencilere, çocuklarımıza etkili bir okuma ve yazma alışkanlığı kazandırmak hayati önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında sınıf öğretmenleri, Türkçe ve edebiyat öğretmenleri başta olmak üzere öğretmenlere, eğitim programlarına ve ailelere büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Okuma ve yazma alışkanlığı kazandırmak işi okul öncesi çağda başlayan, okul hayatıyla gelişen önemli bir süreçtir. Bu nedenle çocuk edebiyatı ürünleri de okuma ve yazma becerisi kazandırmak açısından önde gelen kaynak eserlerdendir. Eğitsel açıdan çocuk edebiyatı eserlerine genelde okuma alışkanlığı ve zevki kazandırma noktasından bakılmakta yazma alışkanlığını kazandırmaya etkisi fazla gündeme getirilmemektedir.

Bunda çocuk edebiyatı eserlerinin yalnızca okumayı teşvik için kullanılmaları gibi bir kavram yanılgısı ve piyasada yazma becerisi kazandırmayı doğrudan hedef edinen eserlerin sayıca az olması da etkilidir. Fakat çocuk edebiyatı yazarları yazdıklarıyla örnek olan ve yazının büyülü gücünü çocuklarımıza, öğrencilere gösteren birer numune-yi timsal görevi görmektedirler. Bu örneklik açısından bakıldığında çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarından Bican Veysel Yıldız'ın hazırladığı "Yazarlığa İlk Adım" adlı eser önemli bir çalışmadır.

Bu çalışmada çocuk edebiyatına farklı konularda yaptığı orijinal çalışmalarla hizmet eden Bican Veysel Yıldız'ın "Yazarlığa İlk Adım" adlı eseri, yeni nesillere yazma alışkanlığı kazandırmaya olan katkısı açısından incelecektir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, yazma, alışkanlık. Bican Veysel Yıldız.

GİRİŞ

Dilin temel becerilerinden "okuma ve dinleme" anlamayı, "konuşma ve yazma" ise anlatma alanını oluşturur. Türkçe öğretimi dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel beceri üzerine yapılandırılmıştır. "Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde 4 temel dil becerisinin istendik düzeyde edinilmesi ve geliştirilmesi öncül amaçlardandır" (Mert, 2004: 24). Bu temel beceriler birbiriyle ilişkili olup herhangi birisinde yaşanan bir eksiklik diğer becerilere de olumsuz yansımaktadır. Bu nedenle "İlköğretimin birinci sınıfından başlayarak eğitim-öğretim kademelerinin tümünde temel dil becerilerinin dengeli bir biçimde ve sürekli olarak geliştirilmesi zorunludur" (Güzel ve Karatay, 2013:152).

Duygu ve düşünceleri ifade etme araçlarından bir tanesi de yazma becerisidir. Yazma becerisi diğer temel dil becerilerinden daha karmaşık olan ve en son öğrenilen dil becerisidir. Bu bakımdan yazma becerisi konuşma ve dinleme becerisi gibi okul öncesi dönemde öğrenme imkânı olmayan ancak okul

[*] Doç.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü rasitkoc@yyu.edu.tr
[**] Doç.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü mnkardas@yyu.edu.tr

çağında öğrenilen ve temeli atılan dil becerisidir. "Sağlıklı bir dil ortamında doğan her insan doğal yollardan dinleme ve konuşma becerisini kazanır, buna karşılık okuma ve yazma becerilerini eğitim yoluyla edinir. Yazma becerisi muhakkak bir başkasının yardımıyla, doğal ya da örgün eğitim yoluyla edinilir" (Güzel ve Karatay, 2013:226).

Yazma becerisi ilkokul birinci sınıftan başlar, lise ve üniversite seviyesinde olgunluğa erişir.

Şüphesiz yazma becerisi konusunda Türkçe öğretmenlerinin karşılaştığı birçok sorun vardır. Bu sorunlardan bazıları şunlardır:

- ✓ Öğrencilerin kompozisyon terimi konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması,
- ✓ Öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmemesi,
- ✓ Cümle yapılarında hataların olması ve kalıplaşmış sözcük ve cümlelerin kullanılması,
- ✓ Yöreye ait sözcüklerin yazı dilinde kullanılması,
- ✓ Özellikle yazım yanlışlarının oldukça sık kullanılması,
- ✓ El yazısından kaynaklanan sorunlar,
- ✓ Anlatım bozukluklarının sıklığı,
- ✓ Noktalama işaretlerinin kullanılmaması veya yanlış kullanılması

Aşağıda yer alan örnek metinlerde öğrencilerin yazma konusunda yaşadıkları sorunlar incelenmiştir.

Şekil:1

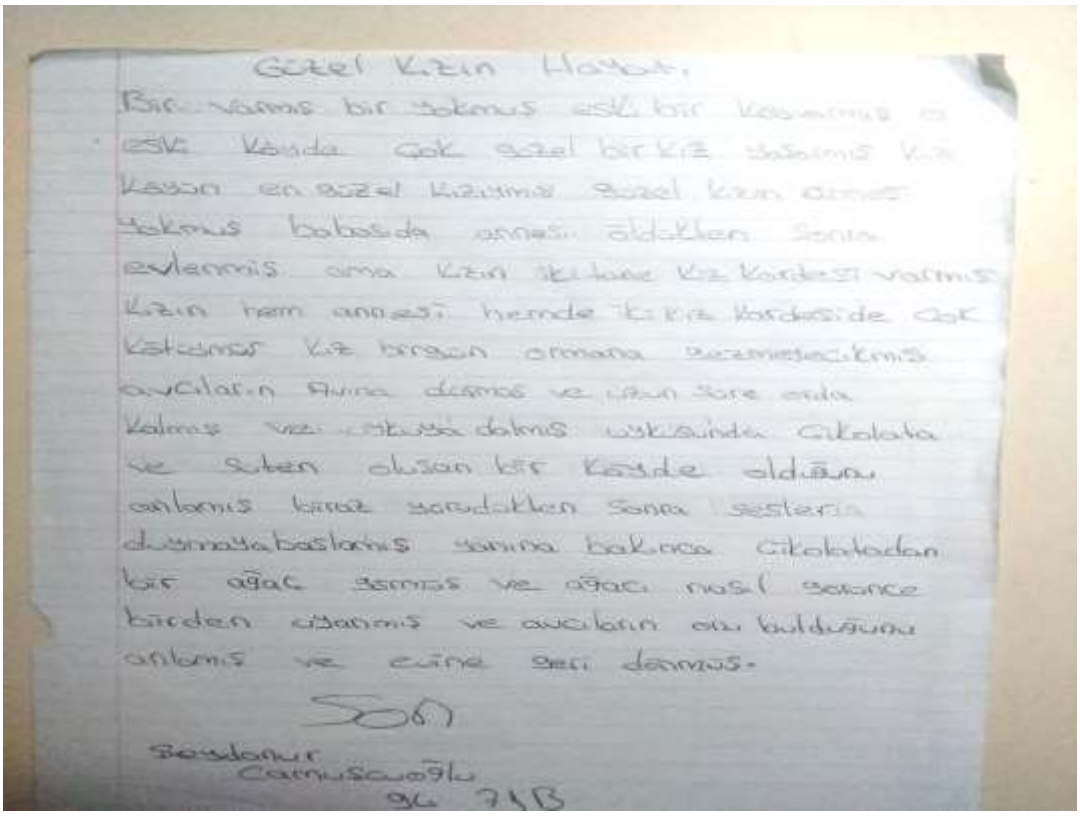

Şekil:2

Yazılarda göze çarpan en önemli eksiklik yazım ve imla kurallarına dikkat edilmemesidir. Ayrıca olayların peş peşe verilmesi, anlamsal olarak bir tutarsızlık ortaya çıkarmıştır. Özellikle cümlelerin bağdaşıklık unsurlarındaki birçok eksiklik, gönderim ve zamirlerin yetersiz ya da yanlış kullanılması, bağlaçların gereksiz tekrar edilmesi belli başlı eksiklerdir.

Yazılarda öğrencilerin yeterince betimsel açıklamalara yer vermeyişleri duygu ve düşüncelerini kâğıda dökmekte yaşadıkları zorlukları göstermektedir. Konudan konuya atlayışları da bu durumu göstermektedir.

Öğrencilere yazma alışkanlığı kazandırmak ve yazdıkları metinleri düzenleyerek paylaşma alışkanlığını kazandırmak oldukça önemlidir. Bu konuda öğrenci seviyesine uygun çalışma örnekleri ve yönlendirici bilgileri içeren kaynakları bulmak ve kullanmak yazma alışkanlığı ve becerisini geliştirmek açısından hem öğretmenler hem öğrenciler için kolaylıklar sağlayacaktır.

Çalışmamıza konu ettiğimiz eğitimci yazar Bican Veysel YILDIZ'ın 'Yazarlığa İlk Adım' adlı eser ilkokul, ortaokul düzeyindeki öğrenciler başta olmak üzere her yaş grubundan yazma meraklısı okuyuculara rehberlik edecek mahiyette bir eserdir. Hayat Mektebi yayınlarından çıkan eser, yazarın kırk yılı aşkın yazma ve yirmi beş yıla varan eğitimci tecrübeleri sonucunda öğrencilere (çocuk/genç yazarla) yazma konusunda yol gösteren kılavuz niteliğindedir.

Eserin başlangıcında yazar, okuyucuya "yazarlığa nasıl adım atacaksın" sorusunu sorar. Bu soruya verilen cevap: "Bol bol oku. Sürekli yazmaya çalış." Şeklindedir. Zira bilindiği gibi yazma becerisi ve alışkanlığı yazdıkça gelişen bir beceridir. Yazar adaylarının çok okuması ve yazma çalışmaları yapması gerektiğini belirten Yıldız, genç yazarlar (öğrenciler) için bir ödev listesi hazırlamıştır. Aslında bu ödevler birikim kazanma yollarından bazılarıdır.

Ödev listesinde günlük yapılacak çalışmalar şunlardır:

1. Günün Sözcüğü: Her gün sözlükten en az bir yeni sözcüğün anlamını öğrenme ve o sözcüğü cümlelerde kullanmak.
2. Günün Deyimi: Her gün deyimler sözlüğünden veya çevremdeki büyüklerden bir yeni deyimin anlamını ve örnek kullanımlarını öğrenmek.

3. Günün Atasözü: Her gün atasözleri sözlüğünden veya büyüklerden bir yeni atasözünün anlamını öğrenmek.
4. Günün Özdeyişi: Her gün büyük edebiyatçılardan ve ünlü kişilerden birinin bir özdeyişini öğrenmek.
5. Yabancı Sözcüğe Türkçe Karşılık: Her gün yabancı dillerden dilimize geçmiş bir kelimenin Türkçe karşılığını öğrenmek.
6. Bir Yazım Kuralı: Her gün bir yazım kuralını kendi yazılarını inceleyerek uygulamak (Yıldız, 2015: 13).

Genç yazarlara verilen bu ödevler yazma alışkanlığını kazanmada önemli bir mesafe kazandıracak etkinlik örnekleridir. Bu ödevlendirmelerle öğrenciler yazma alışkanlığı kazanmakla kalmayıp okuma alışkanlığı da kazanacaklarıdır. İyi bir yazar olmak için iyi bir okur olmak gerekliliği de eserde belirtilmektedir. Bu durumu yazar, "Okumanın asıl verimliliği yazma ile ortaya çıkar. Yazarı az olan bir toplumun okuru da az olur." Diyerek açıklamaktadır.

Her yaştan yazar adaylarına, özellikle ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencilere yazma alışkanlığı ve cesareti vermeyi amaçlayan eserde yazar, yazma konusundaki tecrübelerini aktarırken kitabın bir bölümü de "Sevgili yazar adaylarına öğütler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, okuyuculara kitapta vereceği bilgilerden bahsetmekte ve bu açıklamaların bir kısmını daha önce biliyor olabileceğini, bilmediklerini de buradan öğreneceğini söyleyerek yazdıklarını anlamakta güçlük çekeceklerin de büyüklerinden yardım alabileceklerini hatırlatmaktadır.

Kitabın bir diğer bölümü de "Yazının biçimi ve içeriği" başlığındadır. Bu bölümde, paragraf bilgisine yer verildikten sonra, yazı yazmanın aşamaları anlatılmaktadır. Burada; ana düşüncenin belirlenmesi, ana düşünceyi destekleyen yardımcı düşüncelerin sıralanması, yazıya uygun başlığın bulunması hususlarında genç yazarlara açıklamalar yapılmaktadır. Daha sonraki bölümde ise anlatım biçimlerine yer verilerek; betimleyici anlatım, öyküleyici anlatım, açıklayıcı anlatım, tartışmacı anlatım hakkında bilgiler verilmektedir.

Anlatım türlerinin tanıtıldığı bölümden sonra, "Düşünceyi geliştirme yolları" başlığında; tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme ve alıntı yapma, sayısal verilerden yararlanma, somutlama, soyutlama, benzetme tekniklerinin yazılı anlatımda kullanılmasının önemine değinilmektedir. Eserin bir başka bölümü ise "İyi bir cümlenin özellikleri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde iyi bir yazılı anlatımın özellikleri olan; duruluk, yalınlık, açıklık, akıcılık, akla uygunluk, dil bilgisi kurallarına uygunluk örneklerle ele alınmıştır.

Yazı yazmada öğrencilerin yaptıkları yanlışların başında örnek metinlerde de gördüğümüz gibi anlatım bozuklukları yer almaktadır. Bican Veysel YILDIZ, çalışmamıza konu olan eserinin bir başka bölümünde yazar adaylarına "Anlatım bozuklukları" hakkında bilgi vermektedir. Bu bölümde yazar anlatım bozukluklarının temel sebebinin Türkçeyi gerektiği kadar bilmemek olduğunu söyleyerek sıkça görülen anlatım bozukluklarını sıralar. Bunlar; özne yanlışları, yüklem yanlışları, tümleç yanlışları, tamlama yanlışları, gereksiz sözcük kullanımı, eş anlamlı sözcüklerin birlikte kullanılması, anlamca çelişen sözcüklerin kullanılması, anlamı bilinmeyen sözcüklerin kullanılması, noktalama işaretleriyle ilgili yanlışlar olarak sıralanmaktadır. Yazar, saydığımız bu yazım yanlışlarını diğer bölümlerde de olduğu gibi hep örneklerle izah etmektedir.

İyi bir yazılı anlatımın kurallarından birisi de yazılı anlatım türlerini ve bu türlerin yazılış biçimlerini, özelliklerini bilmekten geçer. Bu nedenle Bican YILDIZ, genç yazar adaylarına yazı türleri hakkında bilgi vermeyi de ihmal etmez. Bu bölümde sırasıyla; öykü (hikâye), roman, makale, deneme, günlük, anı, gezi yazısı, söyleşi, mektup, yaşamöyküsü (biyografi), özyaşamöyküsü (otobiyografi) türleri tanıtılmaktadır.

Çalışmamıza konu olan kitapta, yazma ile ilgili son açıklama "bakış açıları ve anlatıcı türleri" hakkındadır. Kitabın bu bölümünde yazar; anlatımda bakış açısı, anlatıcı, bakış açısı, kahraman bakış açılı anlatım, gözlemci bakış açılı müşahit anlatıcı, hâkim anlatıcı, çoğulcu bakış açısı ve anlatıcılarını açıklayarak kitabın teorik kısmını bitirir.

Teoriden uygulamaya geçişi sağlamak amacıyla kitabın geri kalan bölümü genç yazar adaylarının kendi kitaplarını oluşturmaları için ayrılan "Senin Kitabın" olarak adlandırılmıştır. Bu bölümü genç yazarların nasıl değerlendireceklerini Bican YILDIZ şöyle anlatmaktadır:

"Sevgili Yazar Adayı Genç Arkadaşım,

Yolun bundan sonrasına sen yalnız devam edeceksin. Benim seninle yol arkadaşlığım buraya kadardı. Elbette ihtiyaç duyduğunda yine bana dönüp sorularının cevabını bulabilirsin. Başın çok sıkışırsa kitabın baş tarafında elektronik posta adresim yazılı. Sorularını bana yazabilirsin.

Kitabın sonunda senin kitabın için boş içindekiler sayfası ekledim. Kitabına içindekiler bölümü oluşturmak için orayı kullan.

51.sayfa senin kapak tasarımın için ayrıldı. Kitabının adını ve yazar olarak kendi adını o sayfaya yaz. Kitabın için düşündüğün bir kapak fotoğrafı veya resmi varsa onu ekle. İstersen kendin de çizebilirsin. Kapak resmini çevrendeki bir kişiye de çizdirebilirsin. Ben de resimleri başkalarına çizdiriyorum. Kapak tasarımlarını da başka biri yapıyor.

Kapak sayfasının arkasını boş bırak. Kitabın için yardımcı olanlar varsa kitabın künye kısmında onların adını da yaz. Künye bilgileri ve tasarım konusunda kitabımızın baş tarafındaki tasarım bilgilerinden yararlan. Sen bu işi başaracaksın biliyorum.

Haydi, kolay gelsin. Kitabın hayırlı olsun.

Unutma, yazmak ayrıcalıktır." (Yıldız, 2015: s. 48)

Sonuç

Yazma becerisi yazdıkça gelişen üst düzey bir dil beceridir. İyi bir yazma yeteneğine sahip olmak için çok okumalı ve çokça yazmalıdır. Yazma alışkanlığının kazandırılması için ilk sınıflardan beri özenle ve hassasiyetle konunun üzerinde durmak, bolca alıştırmalar ve düzeltmeler yapmak gerekir. Bu açıdan bakıldığında sınıf öğretmenlerinin ve Türkçe öğretmenlerinin en çok zorlandıkları alanların başında yazma çalışmaları gelir. Çünkü tekrar tekrar yazdırmak, yapılan yazım ve anlatım yanlışlarını düzeltmek ve öğrencilere geri bildirimde bulunmak gerekir.

Öğretmenlerin ve öğrencilerin yazma konusunda kendilerine yol gösterecek bir kılavuza veya kaynağa sahip olmaları bu açıdan önemlidir. Bican Veysel YILDIZ'ın çalışmamıza konu ettiğimiz "Yazarlığa İlk Adım" adlı kitabı hem öğretmenlere, hem öğrencilere hem de velilere yazma konusunda yol gösterecek, uzun fakat zevkli ve öğretici yazma serüveninde onlara ihtiyaç duydukları yönlendirmeyi ve cesareti verecek bir eser olarak önemli bir eksikliği doldurmaktadır.

Sonuç olarak, Bican Bey'in eseri gibi eserlerin çoğalması gelecek nesillere okuma ve yazma alışkanlığı ve cesareti kazandırmada büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca bu eserde yazarın iletişim adresini okurlara vermesi gençlerin yazdıklarını göndermelerine veya yazma konusunda zorlandıkları yerde yardım almalarına imkân vermesi bakımından dikkate değerdir. Böylelikle geleceğin yazarları yazdıklarını usta bir yazara göndererek ondan alacakları dönüt ve düzeltmeler sayesinde yazma sürecinde emin adımlarla ilerleyeceklerdir.

KAYNAKLAR

Emiroğlu, S. (2013). "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına İlişkin Görüşleri", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, s.11.

Güzel, A., Karatay, H. (2013). *Türkçe Öğretimi El Kitabı,* Ankara: Pegem Akademi.

Lüle Mert, E. (2014). "Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri", *Ana Dili Eğitim Dergisi* s. 23-48.

Yıldız, B. V. (2015). *Yazarlığa İlk Adım,* İstanbul: Hayat Mektebi.

21. YÜZYILIN GÖÇ TEHDİDİNDEKİ "KÜÇÜK PRENSES"[*]

Nilüfer PEMBECİOĞLU[**]
Nebahat AKGÜN ÇOMAK[***]

Özet

İngiltere çocuk ve gençlik edebiyatının ünlü isimlerinden biri olarak Frances Eliza Hodgson Burnett çok bilinen üç kitaba yazarlığı ile ön plana çıkmaktadır: Küçük Prenses, Gizli Bahçe, Küçük Lord Fauntleroy, 1849'da İngiltere, Manchester'de doğan ve 1924'de Amerika, New York'da ölen yazarın, kitaplarında sözünü ettiği dışlanma, yalnızlaşma, ötekileştirme, kurbanlaştırma, ayırımcılık, akran mağduru olma gibi durumlarla ilgili gözlemleri çerçevesinde, kültürlerarası geçişleri çok iyi kavradığı ve bunları çocuk gözü ile içselleştirebilmeyi başardığı dikkati çekmektedir.

Bu çalışma, temel kahraman Sara Crewe'ın yaşamından bir kesitin ele alındığı ve çocuk klasiği sayılan "Küçük Prenses" kitabını ve filmlerini günümüz bilgileriyle yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Film açısından ele alındığında, çocukların dünyayı bir yetişkin olarak algılayamadıklarını ancak filmin bazı dilimlerini hatırladıklarını bilinmektedir. Bununla birlikte, filmin kahramanı ile özdeşim kurma, giydiği bir giysinin ya da nesnenin akıllarında kalışı, filmin yansıttığı değerler, tutumlar ve inançların yaşamları üzerinde büyük bir etkisi olabilmektedir. Küçük Prenses, 1888'de yayınlanan kitabı ve sonra uyarlanan filmleriyle, günümüz tüketim toplumunun nesneleştirme eğiliminden uzak kalması, pratik ve satın alınabilen ürünlere dönüşmemiş olması nedeniyle popüler idollere dönüşmemiştir.

Bu değerlendirme çerçevesinde, her ne kadar günümüzde X, Y, Z nesillerinden, farklı yaşam standartlarından ve yaşam beklentilerinden söz ediliyor olsa da, dinden, eğitim sistemine, toplumsal yapılanmadan, yabancı düşmanlığına kadar pek çok konuda 21. yüzyılda pek çok şeyin aynı kaldığını gözler önüne sermektedir. Metin çözümlemeleri ve zaman zaman metin içi söylem çözümlemeleri, metin dışı referanslar ve 12 K yöntemiyle ele alınan "Küçük Prenses" metninde hareketlilik, göç, sosyalleşme, uyum ve eğitim konularındaki değerlerini ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Küçük Prenses, Eğitim, Yabancılaşma, Ayırımcılık, Çocuk Edebiyatı

1. GİRİŞ

İngiltere çocuk ve gençlik edebiyatının ünlü isimlerinden biri olarak Frances Eliza Hodgson Burnett çok bilinen üç kitaba yazarlığı ile ön plana çıkmaktadır: Küçük Prenses, Gizli Bahçe, Küçük Lord Fauntleroy, 1849'da İngiltere, Manchester'de doğan ve 1924'de Amerika, New York'da ölen yazarın, kitaplarında sözünü ettiği dışlanma, yalnızlaşma, ötekileştirme, kurbanlaştırma, ayırımcılık, akran mağduru olma gibi durumlarla ilgili gözlemleri çerçevesinde, kültürlerarası geçişleri çok iyi kavradığı ve bunları çocuk gözü ile içselleştirebilmeyi başardığı dikkati çekmektedir.

Genel olarak bakıldığında, edebi bir eserin tartışılabilmesi için, onun yazılmış olduğu dönemin temel alınması esastır. Bu açıdan, okuryazarlık oranlarını bir gözden geçirmekte fayda vardır. Bilindiği gibi, okuryazarlık, temel bir beceridir ve nüfusun eğitiminin önemli bir ölçütüdür. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, dünya nüfusu için okuryazarlık seviyeleri son birkaç yüzyılda büyük ölçüde artmıştır. Dünyadaki insanların sadece % 12'si 1820'lerde okuyup yazabilirken, bugün bu oran tersine dönmüştür: Dünya nüfusunun sadece %17'si okuma yazma bilmemektedir (https://ourworldindata.org/literacy). Temel eğitimin genişlemesine ve eğitimdeki eşitsizliklerin sürekli olarak azalmasına rağmen, önemli ilerlemeler var. Temel eğitimin kalkınma için bağlayıcı bir

[*] This work is supported by Istanbul University with BYP - 56127 project titled as *"Cinema Films Based On Actual Events"*
[**] İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü niluferpembecioglu@gmail.com
[***] Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema akguncomak@gsu.edu.tr

kısıtlama olduğu dünyadaki en fakir ülkeler, hala okur-yazar olmayan nüfusun çok büyük bölümlerine sahiptir. Nijer'de, örneğin, gençlerin okuryazarlık oranı (15-24 yaş) sadece% 36.5'dir.

Günümüzde, dünya çapında on çocuk ve ergenden altısı eğimin minimum şartlarını yerine getiremiyor, yani okuyup yazamıyor. Küresel olarak, on çocuk ve ergenden altısı, okuma ve matematikte minimum yeterlilik seviyesine ulaşmamaktadır. Toplam - 617 milyon - ilkokul çağındaki 387 milyondan fazla çocuğu (yaklaşık 6-11 yaş) ve ortaokul çağındaki (yaklaşık 12 ila 14 yaş arası) 230 milyon ergeni değerlendirdiğimizde, tüm çocukların yarısından fazlasının, ilköğretimi tamamlama yaşına geldiklerinde, okuryazarlık yeterliliklerini ve matematik yeterliklerini karşılayamaması anlamına gelmektedir. Bu oran, ergenler için daha da yüksektir ve %61'i ortaöğretim okulunu tamamlamalarına karşın asgari yeterlik düzeylerine ulaşamamıştır. (http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs46-more-than-half-children-not-learning-en-2017.pdf -21.09.2018 13:04) Bu eksiklik, insanların okuma alışkanlıklarını, okuma materyali seçimlerini, okuma sıklık ve etkinliklerini de etkilemektedir. Bir yandan toplumsal anlamda bir kız erkek karşıtlığını ve erişim eksikliğini vurgulamak diğer yandan da bunu ortadan kaldırabilecek stratejileri hayata geçirmek gereklidir.

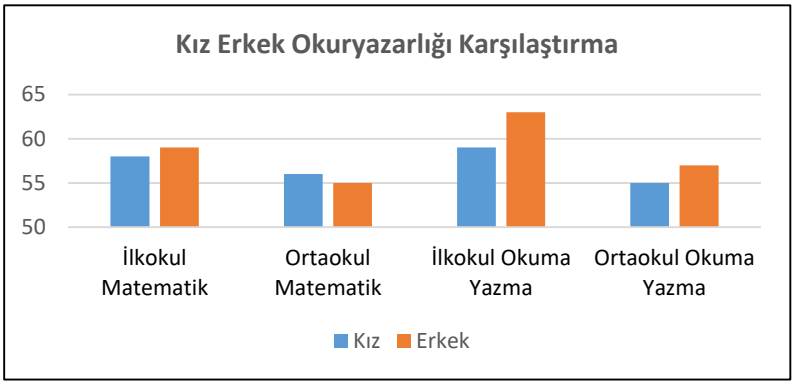

Tablo 1: Kız Erkek Minimum Okuryazarlık ve Matematik Yeterliği Karşılaştırması

Örneğin, Burnett'in kitabının ilk olarak yayınladığı 1888 yılında dünyadaki 15 yaş üstü nüfusun yalnızca %19.63'ünün okuma yazma biliyor olması, kitabın nasıl bir topluma hitap ettiği konusunda çok önemli ipuçları sunmaktadır. Aynı yıl, kitabın yayınlandığı İngiltere'de bile okuryazarlık oranları son derece düşük görünmektedir. Dolayısı ile bir kitabın içeriğinin ve mesajlarının anlaşılabilmesi için gerekli altyapının olup olmadığı son derece önemlidir. Yayınlandığı dönemde, toplumsal ve ekonomik ve hatta siyasal nedenlerle topluma yeterince nüfuz edememiş eserlerin, zaman içinde farklı ivmeler kazanarak daha yaygın bir toplumsal kabul görmesi, sıklıkla karşılaşılan bir konudur. Bazen yeni oluşan toplumsal katmanlar ya da farklı toplumsal, ekonomik ve eğitsel katmanların varlığı ve bunların taşıdığı güç, eserlerin toplumsal açıdan benimsenmesine ve yaygınlaşmasına ya da farklı kültürlere sıçramasına olanak tanıyabilir. Benzer şekilde Küçük Prenses'in yeni baskılarının yapıldığı 1905'te İngiltere'de ilk basımla ikinci basım arasında, okuryazarlık oranında yalnızca %1.77'lik bir artış olmuştu. Dolayısı ile eserin yayınlandığı dönemde toplumsal anlamda sözlü kültürün daha yoğun bir oranda kullanımı söz konusudur. Bu bakış açısıyla, eser, dönemini yansıtmaktadır denilebilir. Eserin diyaloglara dayanan yapısı, betimleme tümcelerinin etkinliği gibi teknik detayların bu yönde değerlendirilmesi önemlidir.

Benzer biçimde, içeriğinde eleştirilen bir eğitim kurumunu temel alan bir anlatımda, eğitimin ne denli ayrıştırılmış bir yapısı olduğu örneğin ancak zengin kızların iyi ve donanımlı okullara gidebileceği gerçeği de son derece çarpıcı bir biçimde aktarılmaktadır. Bu da dönemin toplumsal ve eğitsel yapısını kitapta birebir anlatan bir benzerlik sergilemektedir.

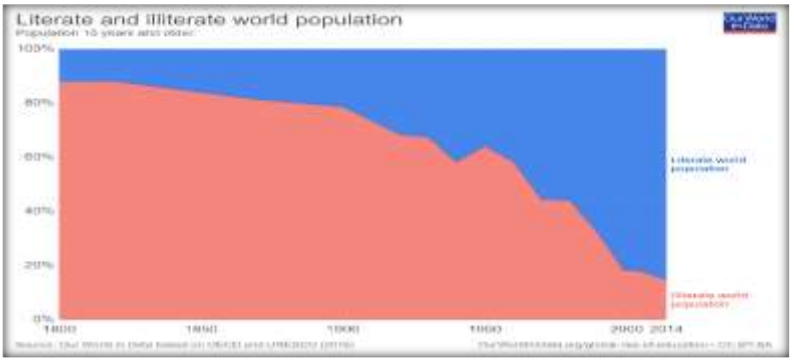

Tablo 2: Dünya Nüfusunda Okuryazarlık Oranları Arasındaki 1800-2014

Okuryazarlık Oranları

Bununla birlikte dönemin toplumsal yapısı gereği, ilk kez göç ile gelen nitelikli insanlarla karşılaşıldığı, iki dil bilen, genel İngiliz toplumundan daha nitelikli ve farklı dünyaları, farklı kültürleri deneyimlemiş bireylerin azlığı nedeniyle, dönem itibarıyla bunlara uyumlandırılmış bir eğitim eksiliği de dikkati çekmektedir. Standartları olan eğitim, standartlarına uygun öğrenci arayışındadır. Öğrencinin standartlarının daha yüksek ya da daha düşük olması, eğiticilerin göz önünde bulundurması gereken bir durum olarak ele alınmamaktadır. Daha çok anakaraya bağlı geleneklerin gölgesinde verilen sıradan, işlevsiz ve katı kuralları olan eğitimin yerini yavaş yavaş daha işlevsel ve öğrenci merkezli bakış açısının alması gerektiği, katılımcıların gereksinimlerini odaklayan bir eğitim anlayışının benimsenmesi ve okuryazarlık oranının %80'lerin üzerine çıkması çok daha ileride, 1980'lerde yer alabilecekti.

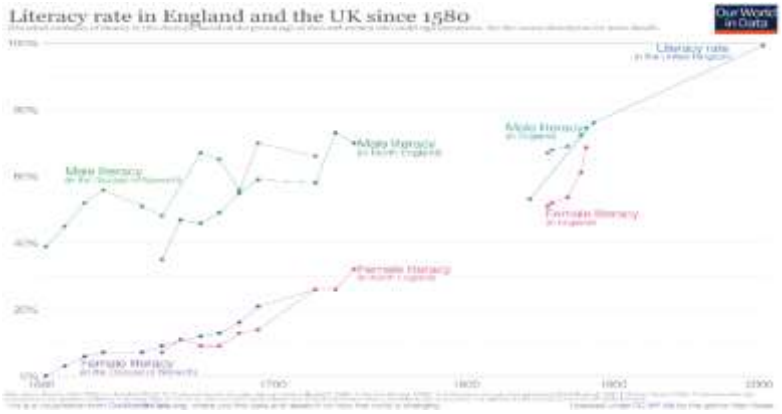

Tablo 3: 1580-2000 Arasında İngiltere'de Kız Erkek Okuryazarlık Oranları

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışma, ilk olarak 1888'de daha sonra 1905'e yayınlanan ve çocuk klasiği sayılan Burnett'in kitabı Küçük Prenses'i ele almaktadır. Çalışma, anlatının temel kahraman Sara Crewe'ın yaşamından bir kesitin ele alındığı kitabını ve sonraki film uyarlamalarını günümüz bilgileriyle yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Film açısından ele alındığında, çocukların dünyayı bir yetişkin olarak algılayamadıklarını ancak filmin bazı dilimlerini hatırladıklarını biliyoruz. Bununla birlikte, filmin kahramanı ile özdeşim kurma, giydiği bir giysinin ya da nesnenin akıllarında kalışı, filmin yansıttığı değerler, tutumlar ve inançların yaşamları üzerinde büyük bir etkisi olabilmektedir. Küçük Prenses, 1945'te yayınlanan kitabı ve sonra uyarlanan filmleriyle, günümüz tüketim toplumunun nesneleştirme eğiliminden uzak kalması, pratik ve satın alınabilen ürünlere dönüşmemiş olması nedeniyle örneğin 1945'te basılan "Küçük Prens" gibi popüler idollere dönüşmemiştir.

Bu değerlendirme çerçevesinde, her ne kadar günümüzde X, Y, Z nesillerinden, farklı yaşam standartlarından ve yaşam beklentilerinden söz ediliyor olsa da, dinden, eğitim sistemine, toplumsal yapılanmadan, yabancı düşmanlığına kadar kitapta aktarılan pek çok konuda hemen her şeyin 21. yüzyılda aynı kaldığını gözler önüne sermektedir. Metin çözümlemeleri ve zaman zaman metin içi söylem çözümlemeleri, metin dışı referanslar ve 12 K yöntemiyle ele alınan "Küçük Prenses" metninde hareketlilik, göç, sosyalleşme, uyum ve eğitim konularındaki değerlerini ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın yöntemi olarak seçilen 12K yaklaşımı, 1997 yılına kadar Stoller & Grabe tarafından İçerik-Tabanlı Öğretime ilişkin "6T's Approach" olarak adlandırılan Altı-T Yaklaşımından ilham almış olup, 2012'de Pembecioğlu tarafından yapısal, içeriksel ve işlevsel bir metin çözümleme tekniği olarak geliştirilmiştir. Ele alınan her bir K (Kategori), incelenen örnek metnin kalitesini kontrol eden farklı bir perspektif anlamına gelmekte ve metnin tutarlılığını, uyumunu ele almaktadır. Bu tür bir çözümlemede asıl amaç, araştırılan gerekli birimin içeriğini, işlevini ve konumunu ortaya koyan veya çözen bir formüle ulaşmaktır. Günümüzde, birçok film çözümleme araştırmasında kullanılan 12K (12T) yaklaşımı, anlamın ve görüntünün, kültürün ve kodların çeşitli amaçlarla nasıl farklı şekillerde betimlendiğini sorgulamakta önemli bir araç işlevi yüklenmektedir.

3. Bulgular ve Yorum

Bu çalışmanın bulgular ve yorum kısmında, 12K yaklaşımına göre ele alınması planlanan kategoriler değerlendirilmektedir. Özetle bunları Kavram, Konu, Kurmaca, Katıştırma, Konuşlandırma, Karşıya Geçişler & Kabuller, Karşılamalar, Kavrama ve Karar Verme, Katılım, Kriz Çözümleri, Kurallar ve Teknolojik Olanaklar, Kayganlık kategorileri ele alınarak bununla ilgili çıkarımlar serimlenecektir.

3.1. Kavram (Theme): Çocuk Edebiyatı

Kavramsal olarak üzerinde durulan şey, ele alınan temel kavramı görebileceğimiz bir bakış açısının ortaya konmasını gerekli kılar. Bu bağlamda, üzerinde durulan temel kavramı çocuk edebiyatı olarak değerlendirmek söz konusu olabilir. Bu bağlamda bakıldığında, ele alınan eserin temel olarak çocuk edebiyatı sınıflamasına uygun olup olmadığının tartışılması gerekmektedir. Kayıtlara geçen ilk çocuk ve genç edebiyatı göz önünde bulundurulduğunda, ilk örnekler arasında "Yaşlı ve gençlerin hayranlarına mükemmel bir şekilde uyum sağlaması" konusunda ısrar eden bir başlık sayfası ile içeriğindeki bilmeceler ve resimler ile az bulunan erken çocukluk kitaplarından biri olarak Nathaniel Crouch'un Kış Akşamları Eğlenceleri (1687) kitabı, pek çok kaza ve olayın "hoş ve keyifli ilişkileri"ni içermekteydi. (https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/the-origins-of-childrens-literature) 17 ve 18. Yüzyıl ortalarına kadar kitaplarda yaş konusu pek gözetilmiyordu ve hemen hepsi eğitici ya da din içerikliydi. 1670'lerin popüler kitabı John Bunyan gibi Puritanlar tarafından üretilen kitaplardı. Örneğin, James Janeway'in *A Token for Children* (1671-72) başlıklı kitabı, alt metinlerinde "Genç Çocukların Dönüşümü, Kutsal ve Örnek Hayatlar" gibi konular içermekteydi. Kitaptaki kahramanlar, iç diyaloglarında ölüm döşeğine geldiğinde çocuklar tarafından çok sık işlenen günahların hesaplarını vermekte, saygısızlık, itaatsizlik, dikkatsizlik, şaşkınlık gibi kusurlarının nelere mal olduğunu sorgulamaktadır. Bu şekilde toplumsal düzeni ve ahlakı perçinlemeyi amaçlayan kitaplar okunurken çocuklara yönelik açıklamaların büyük bir keyifle dinlendiği de vurgulanmaktaydı.

18. yüzyılın ilk yarısında özellikle küçük çocuklar için eğitici veya dini bir gündemin dışında olan kitaplar da yayınlanmıştır. Bunlar, içerinde bol resimler bulunan ve eğlence odaklı kitaplardır. Daha çok resim içeriği ve güldürü özelliği ile ön plana çıkan "Üç yüz Hayvanın Tanımı" (1730)'nı, Gigantick Histories (1740-43), Tommy Thumb'in Pretty Song Book'u (1744) 'Bah, bah, kara koyun', 'Hickory dickory dock' gibi tanınmış klasiklerin ilk versiyonları ile rondları içeren Mary Cooper, 'Londra Köprüsü yıkılıyor' ve 'Sixpence' kitapları izlemişti. John Locke'un eğitim yaklaşımlarını Newbery kitapları ile yaygınlaştırması son derece önemliydi. Bilmeceler, oyunlar ve çeşitli öyküler içeren bu temiz baskılı, parlak renkli kâğıda basılı kitaplar, hem eğitimin önemsenmesinde hem de kitapların eğitim materyali olarak benimsenmesinde önemli roller oynadılar. *The History of Little Goody Two-Shoes* (1765) Margery adlı zavallı bir yetimin Külkedisi benzeri öyküsünü daha gerçekçi

bir düzlemde anlatan ünlü bir kitaba dönüşmüştü. Ruth Richardson'a (2012) göre, bu tür gerçek öykülerin varlığı, insanların okuma alışkanlıklarını değiştirdi ve kitaplardan bir şeyler öğrenilebileceği algısını yaygınlaştırdı. İngiltere'de 17. yüzyıldan 19 yüzyıla kadar çok satan ve Chapbooks (chap, İngilizce "eski" anlamına gelmektedir ve chapbook, eskiden sokak satıcılarından alınan, içinde türlü çeşitli hikâye, tekerleme ve anlatıların bulunduğu eğlencelik kitap olarak yaygın kullanımda olan bir sözcüktür) olarak adlandırılan, cep kitabı formatında sokaklarda satılan küçük ve uygun fiyatlı yayınlar, peri masallarından ve hayalet hikâyelerinden siyaset, suç veya felaket haberlerine kadar çeşitli konuları ele aldı. Yayıncılar, bu formatı çok sevdi çünkü küçük bütçelerle hareket edilebiliyordu. Okurları büyük ölçüde kırsalda yaşayan yoksul ve orta sınıfın çocuklarıydı, belki de bu yüzden, bu kitapların yalnızca bireysel kullanımda olmakla kalmayıp elden ele geçtiği ve nesiller boyunca okunduğu da bilinmektedir (Grenby, 2007). Hatta bunları "çerçi" denilen gezgin ve toptan satıcılar aracılığı ile satan yayıncılar, en uçtaki köylere, kasabalara bile ulaşmayı başardılar.

Grenby, 18. yüzyıl boyunca özellikle İngiltere'deki çocuk edebiyatının yükselişine dikkati çekmekte ve o dönemde çocuklara yönelik kitapların eğlenceyi eğitimle giderek daha fazla birleştirdiğini ifade etmektedir (Grenby, 2011). Bunun temelinde pek çok farklı faktör yer aldığı ortadadır. 18. yüzyılın sonlarına doğru, çocuk edebiyatı İngiltere'deki yayıncılık endüstrisinin gelişen, ayrı ve üstelik güvenli bir parçasıydı. Her yıl, çoğu Londra'da olmak üzere, Edinburgh, York ve Newcastle gibi bölgesel merkezlerde de 50'den fazla çocuk kitabı basılmaktaydı. Bugünün standartlarına göre, bu kitaplar oldukça yavan görünmekle birlikte genellikle din ve ahlak dersleri verdikleri için ve anne babalar, eğitimcilerle çocuklar arasında bir köprü kurabildikleri için son derece önemliydiler. O dönemlerde kitap, bireysel bir bilgilenme biçimi olmaktan çok sosyal bir nitelik taşımaktaydı. Aynı kitaptan pek çok kişinin yararlanması, hatta kitapların özel toplantılarda yüksek sesle okunması nedeniyle kitap önemli bir iletişim ortamı oluşturmaktaydı. Kitapların gitgide daha kaliteli ve yavanlıktan uzak basılması, onlara eğlenceli hikâyeler eklenmesi, çekici karakterlerin cazibesi, yazıların kulağa hoş gelen ezgisi, bilmecelerin etkileşimli etkisi insanları kitaplara yöneltmekteydi. Yavaş yavaş çizimlerle ve göz alıcı sayfa düzenleri zenginleştirilmesi ile okuyucuların ilgisinin onları daha fazla memnun edebilecek düzeye taşınması gerekiyordu. Eğitimle ilgili kitaplar söz konusu olduğunda, çocuklara yönelik eğlenceli kitapların varlığı 16. yüzyılın başına kadar gitmekteydi. Ancak, kitapların eğitimde kullanılmasından öte, okumaya, duymaya dayalı düzenlemeleri, bireyselleştirilmiş eğitim kitaplarından ya da bugünkü anlamı ile çocuk kitaplarından çok farklıydı. İçerik olarak masallar, peri öyküleri, destanlar ve kahramanlık öyküleri yer almaya başladığında, matbaalar da daha kaliteli, renkli ve albenili kitaplar basmaya başladılar. Kitap artık bir ürün ve çocuk kitapları da somut bir pazar haline gelmiş, eğitimli ve eğitime aç olan ailelerin yatırım yaptığı bir alana dönüşmüştü.

3.2. Konu (Topic): Göç / Çocuk / Eğitim

Metin incelemelerinde, "konu" söz konusu olduğunda, ele alınan kavram ile ilgili çok farklı konular gündeme getirilebileceğini biliyoruz. Örneğin "Dostluk" üst kavramı çerçevesinde, bir çocuk ile bir köpeğin dostluğu, bir beyaz ile bir siyahın dostluğu gibi farklı konular dile getirilebilir. Dönem içindeki diğer edebiyat üretimlerine bakıldığında, pek çok yazarın ana kahramanı çocuk olan eserler ürettiği görülmektedir. Küçük Prenses'in sahnelendiği ya da filme dönüştürüldüğü zamanlarda da aynı kategoride oldukça fazla sayıda rakipleri olduğu söylenebilir. Hemen tüm bu eserlerde zamanın önemli olguları ele alınmıştır. Özellikle göç konusu yoğun bir şekilde vurgulanmış, savaş, yoksulluk, aile üyelerinin yitirilmesi ve diğer nedenlerle yer değiştirmek zorunda kalan çocuklar, kötü şartlarda çalışmak zorunda kalan çocuklar konu edilmiştir. Ayıca çocukların var olan eğitim sistemine uyum sağlayamamaları ve yaşamlarındaki iniş çıkışlar da konu edilmiştir.

Ayrıca, dönem olarak bakıldığında, özgürlük çırpınışları, toplumsal çalkantılar, demokrasi arayışları ve insan hakları ile çocuk haklarının ön plana çıktığı bir dönemden söz edilebilir. Thomas Paine'in ve 1791'de Burke'in Fransız Devrimi ve İnsan hakları konusundaki düşünceleri bu tür toplumsal yansımalara bir cevap olarak yayınlanması için yeniden ele alınmaktadır. Bu, yalnızca tüm insanların doğal haklarını savunmakla kalmamış, aynı zamanda 1792'de yayınlanan ikinci ciltte cumhuriyetçilik ve sosyal refah sistemini tartışmalı bir biçimde savunmuştur. Özellikle Avrupa genelinde, İnsan

Hakları'nın erişilebilir dili ve ucuz baskıları ile büyük ölçüde popüler olması hem insanların, toplumların yaşama bakışını hem de diğer kitapların içeriğini etkilemiştir.

Dönemin gerçeklerinden ve doğasında öte Küçük Prenses'in anlatısına yansıyan bu özgürlükçü tutumun, Frances'in özyaşam öyküsü ile bağlantılı olduğunu da vurgulamak gereklidir. Frances, Swan Burnett ile evlendikten sonra çiftin, Knoxville'den ayrılmak istediğini ve Frances'ın yazarlıktan gelen gelirinin, kocası Swan'ın tıp eğitimine bir göz doktoru ve kulak uzmanı olarak devam ettiği Paris'e gitmeleri konusunda büyük destek sağladığını vurgulamak gereklidir. Babasının ölümünden sonra annesi de aile şirketinin başına geçen Frances'in bir kadın olarak ailesine bu çeşit bir katkı yapabiliyor olması kitaptaki Sara'nın da kendi haklarını savunan ve kendi iç zenginliğinin farkında bir karakter çizmesi için önemli bir temel oluşturmaktaydı.

Bununla birlikte, Frances'in ikinci oğlu Vivian'ın doğumunun onları ABD'ye dönmeye zorlaması ile ailenin bir kez daha göç kavramı ile karşılaşmasına neden olacaktı. Bir sonraki kıta yolculuğu ise, 1887'de İngiltere'ye yapılan bir transatlantik yolculuğu ile gerçekleşecekti (Rutherford, 1994). Frances'in Kraliçe Victoria'nın Altın Jübile'si için İngiltere'ye dönüşü ve sonrasında Floransa'da geçirdiği kış dinlencesi sırasında İngiltere'de yayımlanacak olan tek kitabı olan "The Fortunes of Philippa Fairfax"ı yazacak ve onu Londra'da sahneye uyarlamaya çalışacaktı (*Thwaite, 1991:101–104) Oyun kötü eleştiriler ve hayal kırıklığı getirmesine karşın, aynı yıl, "Küçük Prenses'in ilk versiyonu "*Sara Crewe veya Bayan Minchin'ne Ne Oldu" başlığı ile Amerika Birleşik Devletler'de yayınlanacaktı. (Thwaite, 1991:105) Sonrasında daha önceki eserinde olduğu gibi Sara Crewe'u da bir sahne oyununa dönüştürmeye çalışan Frances, bunda da diğer oyununda olduğu gibi pek başarılı olamadı ancak, üzerinde değişiklikler yaptığı Küçük Prenses'i 1905'tekrar yayınladı (Rutherford, 1994).

Frances'in kendi iç ve dış dünyasındaki bu hareketliliğin ve her seferinde farklı toplumlarda farklı biçimlerde yeniden kendini konumlandırmanın Sara Crewe karakterinin kendi iç barışıklığı ve topluma uyumlanmasında büyük bir etken olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tür toplumsal değişikliklerin, Frances'a büyük deneyimler ve öngörüler kazandırdığı, gerek kendisinin çocukken yaşadığı yer değişimleri gerekse daha sonra kendi çocukları olması nedeniyle yaşadıkları göç ve uyumlanma sorunlarından yoğun bir biçimde etkilendiği için bir çocuk gözüyle bu anlatıya daha dingin ve zengin bir ruh kazandırmayı başardığı da ortadadır.

3.3. Kurmaca (Text): Konularını Gerçek Yaşam Öykülerinden Alan Filmler

Kurmaca söz konusu olduğunda, sözel, görsel ya da yazınsal her bir metin, bir kurmaca içermektedir. İncelenen metindeki kurmacanın gerçek mi, mitsel mi yoksa uyarlama mı olduğu, metnin kimin bakış açısından kurgulanmış olduğu gibi açılar önem kazanmaktadır. Gerek kitap gerekse film versiyonlarında, Küçük Prenses eserinin başkahramanı Sara Crewe ile yazarın Frances Eliza Hodgson Burnett'ın yaşam öyküsü arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Her ne kadar bir otobiyografi olarak kabul edilmese de öykünün temelindeki yaşanmışlık, bu çalışmanın, konularını gerçek yaşam öykülerinden alan filmler bağlamında değerlendirilmesini de gerektirmektedir.

Kısaca bakıldığında, Küçük Prenses'in yazarı Frances Eliza Hodgson, Manchester, İngiltere'de Cheetham'da doğmuştu. Demir tüccarı olan babası 1852'de öldükten sonra, aile zor şartlarla karşılaştı ve 1865'te ABD'ye göç ederek Jefferson City, Tennessee'ye yerleşti. İngiltere'de Amerika'ya göç eden Frances aile bütçesine katkıda bulunmak için yazmaya başladı ve 19 yaşından itibaren dergilerde hikayeler yayınladı (Thwaite, 1991: 8). 1870'te annesinin ölümünden sonra 1872'de tıp doktoru olan Swan Burnett ile evlendi. Frances, Amerika'ya Washington'a taşınmadan önce iki oğlunun doğduğu Paris'te iki yıl geçirdi. Bu arada, küçük yazıların yerini romanlar almaya başlamış ve yazıları iyi eleştiriler almıştı. Küçük Lord Fauntleroy 1886'da yayınlandı. 1890'larda yazdığı romantik yetişkin romanları da o zamanlar popüler olmasına karşın, Frances Burnett daha çok popüler bir çocuk yazarı olarak tanınmaktadır. Daha sonra Küçük Lord ve Küçük Prenses eserlerinin sahne versiyonlarını yazdı ve bunların sahnelenmesine yardım etti. Eserleri daha sonra film olarak da büyük ilgi gördüler.

Küçük Prenses anlatısı ile Burnett'in gerçek yaşamöyküsünün karşılaştırılması çerçevesindeki örnekler ve değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, hem Sara'nın hem de Frances'in

küçükken babalarını kaybetmiş olduklarını görmekteyiz. Gerçek yaşamda, Frances'in babasının ölümünden sonra aile işini yürütmek zorunda kalan annesi, kitapta da zaman zaman ona yaşamla ilgili öğütler veren bir başka diyardaki mutlu anılarla kısıtlanmış ve kutsanmış gibidir. Thawaite'nin bulgularına göre, gerçek yaşamda küçük Frances'in en büyük ilgi alanı, kendisine bakan büyükannesinin anlattıkları ve onun aldığı kitaplardır. Gelirlerinin düşmesi üzerine alım güçleri düşen Frances, ailesi ile birlikte daha farklı bir ortama Salford'a, büyük bir kapalı bahçesi olan bir eve taşınacaktır. Burada, çatı katında kalan Frances'ın dünyaya bakışı, okulun çatı katına sürgün gönderilen küçük Sara'nın bakışından pek de farklı değildir. Benzer biçimde, Frances'ın Salford'da bir yıl boyunca iki kadın tarafından yönetilen bir kız okuluna gitmesi, Küçük Prenses'in ilk tohumları olarak yorumlanabilir. Thwaite'ın aktarımlarına göre, Frances, babaannesinin aldığı renkli ve içinde şiirler olan kitabın dışında ilk kez bu okulda periler hakkında bir kitap görmüştür (Thwaite, 1991:12). Bu da Küçük Prenses'in anlatısındaki fantastik ögelerin temsiline kaynak sağlayacak bir gerçek yaşam deneyimi olarak kabul edilebilir.

Çocukların okul ortamında yer aldığı anlatılar söz konusu olduğunda Frances'ın ana kahramanı Sara için yaratıcı bir konumlandırma yaptığı söylenemez. Daha öncesinde, Mary Martha Sherwood'un genç okuyucular için yazmış olduğu 1820 tarihli eserlerinde de okul öyküleri yer almaktadır. Benzer biçimde Sarah Fielding'in Mrs. Teachum adlı eserinde, bağlantılı öykülerden oluşan bir koleksiyonda da bir kadının yönetimindeki kız okulunun öğrencileri konu edilmekteydi. Özellikle orta sınıf okuyuculara yönelik bu kitapta, asi ve uslanmaz çocuklar olmak yerine anne baba ve öğretmenlerine itaat eden ve arkadaşları tarafından sevilen bireylere dönüşüyorlardı. Sonuçta, anlatılan öyküler çerçevesinde hem öyküdeki karakterlerin hem de onlar vasıtası ile okuyucuların gelişmesi amaçlanmaktaydı.

Filmin içindeki "Yetimlik İmgesi" göz önünde bulundurulduğunda, dönem içindeki pek çok başka anlatının da annesiz ve babasız çocukları ana kahraman olarak kullandığı görülmektedir. Örneğin, bir yetim kız çocuğun kısa öyküsü olan "Annesiz Meryem" o dönemde oldukça sık karşılaşılan bir konuyu dile getirmekteydi. Kendisini evlat edinen bir aile ile mutlu bir şekilde bir araya gelene kadar yalnızlık, zalim çalışma evi ve kıskanç kardeşler ile karşılaştığı zor zamanları ibretlik bir biçimde ele alırken, anlatının amacı çocukları korkutmak değil, yaşamın inişli çıkışlı yollarında küçük bireylere erdemli ve dürüst olmayı öğretmektir. Benzer şekilde, topluma da bir ders verme amacı güden bu tür eserler, yetişkinlerin uygun davranmalarını ve özellikle yetim kız ve erkek çocuklara karşı duyarlı olmalarını aşılamaya çalışmaktadır. Günümüzde UNICEF ve sivil toplum örgütlerinin yaptığı araştırmalar, dünyada 140 milyondan fazla çocuğun hayatlarını öksüz ve yetim olarak sürdürdüğünü gösterirken, 1841-1860 arasında 4.3 milyon kişinin Amerika'ya göç ettiğini, bu yolculuk sırasında pek çok çocuğun ve yetişkinin öldüğünü biliyoruz (https://www.ranker.com/list/history-of-orphan-trains/nicky-benson). 1850'de yalnızca New York'ta 30 binden fazla çocuğun yetim ve evsiz olarak sokaklarda yaşadığı bilinmektedir. Hatta bun çocukların New York'tan çıkarılmaları ve farklı kentlere gidip yerleşebilmelerinin sağlanabilmesi için onlara özel seferler yapan, New York, Boston, New Hampshire ve Vermont arasında sefer yapan bir Yetimler Tren seferinin başlatılması söz konusu olmuştur. 1929'daki büyük buhrana kadar bu trenin yılda 3000 kadar çocuk taşıdığı bilinmektedir. 1850 ile 1920 arasında sayıları 250 bine varan evsiz yetim çocukların bazıların tarlalarda çalışmak için çiftlik sahiplerine satıldıkları da bilinmektedir. Yetimhanelere alınanların yenilere yer açabilmek amacıyla 14 yaşına gelenleri kapının önüne koyulduğu, yetersiz beslenme koşulları ve zor çalışma şartları yüzünden ancak çok güçlü olanların ayakta kalabildiği bu acımasız dünyada hayatta kalabilmek için zorba, kalpsiz, umursamaz ve kanun dışı olmak gerektiği düşüncesinin yaygın olduğu görülmektedir. Zor şartlar altındaki eşi olmayan çocuklu kadınları, çocuklarını çocuk çiftliklerine bıraktıkları ya da onlara bakabilecek iyi ailelere satışa sundukları da bilinmektedir. Benzer şekilde çok çocuklu ailelerin çocuklarının birbirlerinden ayrı düşmeleri, kayboluşlar ve yeniden kimliklenişler o dönemde son derece sıradan olaylardı.

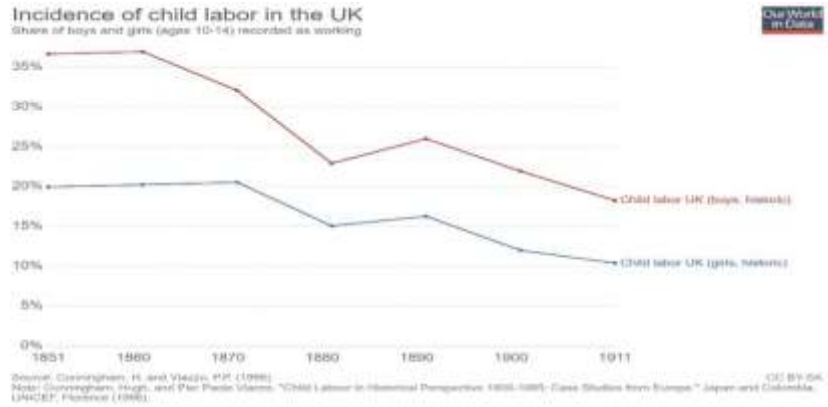

Tablo 4: 1850-1911 Arasında İngiltere'de Kız Erkek Çalışan Çocuk Oranları

Kitabın konu edindiği toplum olarak ön plana çıkan İngiltere özelinde, kız ve erkek çalışan çocuk oranlarının birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Yani, kız çocuklar da erkek çocuklar kadar zor ve acımasız koşullarda çalışmaya zorlanmaktadır.

Frances'in kitabındaki koşutluklardan biri olarak karşımıza çıkan çalışan çocuk imgesi, çağın ve toplumun bir gereği olarak orada durmakta ve neredeyse olduğu gibi, tüm gerçekliği ile birlikte kitapta da yansıtılmaktadır.

Benzer konuları ele alan başka kitaplar ve filmler de söz konusu olmasına karşın, Frances'in eserini diğerlerinden ayıran temel taşlardan biri kız –erkek ayırımına getirmiş olduğu farklı bakış açısıdır. Gerek kendi deneyimlerinden kaynaklanan nedenlerle gerekse toplumsal olarak kız çocuklarının da temsil edilmesini düşünmüş olabileceği için bu farklılık son derece önemlidir. Oliver Twist'ten Büyük Umutlar'ın Pip'ine, Küçük Lord'dan, pek çok farklı kitap kahramanına kadar, genel anlamda erkek kahramanların yer aldığı anlatılara Frances bir kız kahraman eklemektedir. Özgün olan bölüm bununla da sınırlı değildir. Gerçek yaşamın aksine, kimsesiz ve beş parasız kalan bu kız çocuğu sokağa düşmez ve başka işlerde çalışmaz, içinde bulunduğu küçük grubun sahiplenmesi ile kendi küçük grubu içinde bir sosyo ekonomik düzey düşüklüğü yaşar.

Her koşulda, yaşam zordu. "Büyük Umutlar"ın kahramanı Pip, bir yetimdi ve onun yaşadıkları tüm toplumun içselleştirdiği süreçlerdi. Onun babasının da nalbur olması, Frances'in Küçük Prenses gibi bir kahraman yaratırken pek de yalnız olmadığını göstermekte.

Ondokuzuncu yüzyıla gelindiğinde bile sokakta, yoksul ve evsiz olmanın dışında yetimlerin başına gelebilecek iyi olaylar, yetimhaneye yerleştirilmeleri, evlat edinilmeleri veya bir eğitim kurumuna devam ederek orada çalışabilmeleriydi (Czarnik, 2005).

Pinchbeck ve Hewitt'e göre, kimsesiz çocukların yalnızca %1'inin hem anne hem de babasını kaybettiği 1860'ların İngilteresinde, tifüs, kolera, tüberküloz gibi hastalıkların kol gezdiğini ve sokağa düşen yetim çocukların %11'inin 10 yaşına gelmeden annesini kaybettiği %11'inin de 10 yaşından önce babasını kaybettiği bilinmektedir. Çocuk hem anne hem de babasını kaybetmemiş olsa bile yetersiz şartlar nedeniyle evini de kaybetmek durumunda kalmaktadır (Pinchbeck & Hewitt, 1973)

Üstelik dönem göz önünde bulundurulduğunda sanayi devrimi nedeniyle demir çelik işlerinin İngiltere'de oldukça revaçta olmasının yanı sıra kömür madenlerinde çalıştırılmak üzere kötü şartlarda ve ucuza çalıştırılan pek çok çocuk olduğu da bilinmekteydi. Örneğin 1830'da Lancashire'de 11 yaş altı çalışan kız ve erkek çocukların günde en az 2 saat, 11-16 yaştakilerin ise 4'er saat çalıştırılmaları gerekiyordu. 17 üstündekilerin ise günlük erkeklerde 10 saate kızlarda ise 7 saate vardığını görmek mümkündü. 21 yaş üstündekilerin ise kadınlarda 8 saati geçmemekle birlikte erkekler için 22 saate varan zorlu iş koşulları söz konusuydu. Döneme bakıldığında örneğin, Frances'ın yaşadığı yer itibariyle Mancehster'de 101 tane değirmen bulunmakta ve burada 28.089 kişinin çalıştığı belgelenmekteydi. Bunlardan büyük bir çoğunluğunu çocukların oluşturduğu bilinmektedir. Benzer şekilde 1833'te Lancashire'deki pamuk fabrikalarında çalıştırılan 11 yaşın altında olan erkek çocukların sayısı 246, kız çocukların sayısı ise 155 olarak kayıtlara geçerken, 11-16 yaşındaki erkeklerin sayısı 1169, kız çocukların ise 1123 olarak görünmektedir. Özetle, dönemin çocuk

işgücünden sanayi öncesinde çiftliklerde, sanayi devrimi sırasında ise fabrikalarda, madenlerde ve zor koşullu pek çok diğer işte yararlanılmıştır.

Yetim çocuk imgesinin 19. yüzyıl anlatılarının kurgusunda neden bu kadar sık göründüğünü Profesör John Mullan, dönemin en ünlü örneklerinden bazılarını göz önüne alarak inceliyor ve bunun yazarlara sağladıkları fırsatlardan söz ediyor (Mullan, 2015). Ona göre, günümüz popüler anlatılarından Harry Potter'ın kurgusunda, karakterin yetim oluşu bir tesadüf değil. Çocuk sihirbazın maceraları, anne babalarının ölümü ve dolayısıyla üstlenilmesi gereken sorumluluklar üzerine kurulmuştur. Klasik çocuk edebiyatı kurgusunda da pek çok yetim kahramanla karşılaşılmaktadır. En popüler çocuk hikayelerinden biri olan 1765 yılında John Newbery tarafından yayınlanan Little Goody Two-Shoes'ın çocuk kahramanı yetim idi. Secret Garden, Green Gables'ın Anne, Tom Sawyer ve Bale Ayakkabısı'nın Oliver Twist, Büyük Umutlar'ın Pip'i gibi ana kahramanları yetim kahramanlardan birkaçıdır. Öyküleri genellikle kahramanların yetim kalmaları ile başlar ve mutlu sonla biter. Ancak ikisinin arasında çocukların birey olma çabaları, kendilerini ve dünyayı keşfetme deneyimleri sunulmaktadır. Çocuklar, kendilerini kendi başına yaratır ve içlerindeki gücü ortaya çıkararak kendilerini anne babaları olmadan bulurlar. Bu çocukların bazıları kayıp anne babalarına ve bazen miraslarına da kavuşurlar.

Yetim, her şeyden önce, kendi evini kendisi kurmaya uğraşan ve zorlu yaşam koşullarına karşın ayakta kalmaya zorlanmış bir karakter sunar bize, sonra da bu karakteri çevreleyen ortamı ve şartları. Anlatı, sıradan bireyin yaşam denemelerinde kendi yoluna gitme çabalarını temsil eden bir tür olarak popüler oldu. Konuların gerçek yaşam öykülerinden alan daha gerçekçi, duygusal ve samimi bir üslupla öykülerini anlatan bu tarz gitgide daha popüler oldu. İnsanların kalbine dokunan, gözünü yaşartan, okuyucuların içinde bir şeyler yapma isteği oluşturan yetim çocukların öyküleri, her seferinde yeni bir karakter sunarken, sonsuz bir olasılıkla dünyaya ve tehlikelere karşı koymak için yerleşik düzenden kurtulan, anlık yaşayan ve duruma göre kararlar verebilen bireylerin var olması gerektiğini vurguluyordu. Yetim, okuyucuyu kendi deneyimin labirentlerinde gezdirirken, sağlıklı ve güvencede olanları gerçek yaşamın korkunçluğuna karşı uyarıyor, hayatın tehditleriyle karşılaşmış olanlara ise yaratabilecekleri fırsatları sunuyordu. Anlatıların ilgi odağı olan, başkalarının niteliklerine döndürülen saf bir aynadır. Anlatının içinde gezinirken, oradan yansıyan hayatı, çocukluğu ve yaşamın zorluklarını bir kez daha anımsar ve yaşamı yeniden değerlendiririz, iyiyi kötüyü ve olasılıkları yeniden konumlandırırız. Çocuklara yönelik bu edebiyat kurgusunda, elbette, yetim sonunda anne babasından mahrum kalmasını telafi edebilecek mutluluklarla karşılaşmayı hak edecektir. Örneğin, Dickens'in elinde tuttuğu suç şirketine rağmen erdemli ve masum kalan Oliver Twist, bu kurgudaki karakterlerle karşılaştırılabilir. Yetimlerin pek çoğu gibi, kendisine miras kalan zenginliği keşfederken, sokakların suçluluk kokusunu da okuyucularına hissettirebilmektedir.

Yetimler, 18 ve 19. yüzyıl boyunca edebiyatta, klasik masallardan ve ahlaki kitaplardan, Oliver Twist ve Jane Eyre gibi ünlü romanlara kadar yoğun bir şekilde yer almaktadır. Aile bağları ile toplumun katı kuralları, yokluk ve kıtlık, hastalık ve zorlu çalışma koşulları ile birleşince, yetim karakteri yazarlara macera özgürlüğüne sahip ve okuyucunun özdeşleşmesini kolaylaştıran çok daha etkin kahramanlar yaratma olanağı tanımaktadır. Bunun yanı sıra yetimin kimliğinin ortaya çıkarılabilmesine olanak tanıyan bilmece dolu ipuçları, anlatıları bir dedektif romanı kimliğine de büründürebilir. Örneğin, Annesiz Meryem'deki yetimin ailesinin kimliğini gösteren boyalı bir portre ve / veya mücevher parçaları (https://www.bl.uk/collection-items/motherless-mary).

Bu tür anlatılarda, genellikle işyerleri ve kentler karakteri, sağlığı ve kişiye özgü erdemleri tehdit eden göz korkutucu alanlar olarak betimlenmektedir. Yetim kahraman ise yumuşak başlı, iyi huylu, özverili ve uzlaştırıcı, anlayışlı olma erdemlerine sahiptir. Yetimin uygun bir sosyal düzen içinde (yeniden) benimsenip güvenli bir şekilde yerleştirildiği, çözümlenmiş, mutlu bir sonla anlatı okuyucuları mutlu eder. Bu, genellikle yoksulluktan orta sınıf rahatlığa dönüşen bir değişimi örneklemektedir. Bu özellikleriyle, anlatı, okuyucuda sempati ve empati uyandırmak için melodram ve duygusallık kullanımını ön plana alır. Yazarı rahatlattığı düşünülen bir başka unsur da anlatının belli bir döneme, çocukluğa odaklanması sebebiyle, daha derin ve kapsamlı kurgular yapma gereksinimini ortadan kaldırmasıdır. Böylelikle, anlatı daha etkin, daha detaylı ve daha zengin bir biçime dönüşür. Oysa uzun yılları içeren anlatılarda daha farklı kurgular gerekeceğinden, anlatımdaki duygu yoğunluğu da

değişebilecektir. Oysa bu tür anlatılar duygu yoğunluğunu kaybetmeden başlar ve biter, bu yüzden de bu türdeki yazarlar oldukça etkileyici ürünler ortaya koyabilmişlerdir.

Uzmanların "Sürekli çocukluk" olarak adlandırdığı bu dönem, çocuk kahramanların yetişkinleşme aşamalarını serimlemektedir. Bununla birlikte, bazıları, çocukluğun yetişkinliğe ulaşmak için acele edilecek bir yanı olduğunu pek de kabul etmek istemediler. Bu yüzden, 19. yüzyıl, bazen çocukluğun metinlerini ve imgelerini kutlayan erişkinlerle birlikte, bazen Çocukluk Kültü olarak adlandırılan şeyin gelişimini gördü. Romantik çocukluk ideali ile olan bağlar ortadaydı, ancak çocuk edebiyatının 'Altın Çağı'nın birçok yazarı (1860'larda Charles Kingsley'nin Su-Bebekleri, 1863 ve Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarı, 1865 ile birlikte) daha da ileri gitti. Hatta en acıklı ve en zor şartlardan geçen bir kahramanın anlatısını okumuş olmak bile çocuklukla ilgili imgelerin zarar görmesine neden olmuyor, tam tersine, biten kitabı yeniden okumak, okuduklarını başkalarına da anlatmak, kendinden birşeyler katmak, kendini yeniden keşfetmek gibi duygular uyandırıyordu. Hatta insanlarda bir kez daha çocuk olmak özlemi doğuruyordu. Ancak, gerçekte "sürekli çocukluk" imkânsızdır ve yeniden doğmak için (Kingsley'nin Su-Bebeklerinde olduğu gibi) ya da başka yerlerde çocuklara kalacak şekilde, bu dünyada çocuk karakterleri için en iyi tanınan Victoria dönemi fantezilerinde kayda değer bir eğilim bulunmaktadır. MacDonald, Kuzey Rüzgarının Peşinde, 1868). Çocukluk Kültü 20. yüzyıla kadar uzandı ve ilk olarak 1904'te ortaya çıkan J M Barrie'nin Pan'ı büyümeyi reddetti. (https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/perceptions-of-childhood)

3.4. Katıştırma (Thread)

Katıştırma söz konusu olduğunda, bir konuyu ele alırken, hangi başka kavramların ve konuların ikincil ya da daha alt başlıklar halinde metine yerleştirilebileceği görülebilir. Örneğin, dizilerin içine yerleştiren sosyal mesajlar, siyasal ya da ekonomik düzleme ilişkin göndermeler, metin içi ve metin dışı referanslar, metinlerarası geçişmeler gibi noktalar önem kazanır.

Bu açıdan bakıldığında, tarihsel anlamda, Frances'in Küçük Prenses eserine yalnızca kendi yaşam öyküsünden katıştırmalar yapmadığını, kendi yaşadığı dönemden de birşeyler kattığını görebiliriz. Yamalı bohça misali, bir anlatının içine pek çok farklı şey katılabilir. Örneğin, Küçük Prenses'te yazarın kendi yaşam merkezi olan Salford'dan söz etmek gerekirse, bulgular bize Frances'in yaşadığı kentteki o dönemin olgu ve dönüşümlerini Küçük Prenses'e aktardığını göstermektedir. Tarihsel olarak bakıldığında, 1230 yılında Chester 6. Earl'teki Ranulf de Blondeville tarafından bir tüzük kabul edilmesiyle Salford yüzlerce yıldır bir yargı koltuğu görevini sürdürmekteydi. (Engels, 1958) Salford, 18. ve 19. yüzyıllarda büyük bir pamuk ve ipek iplik ve dokuma fabrikası kasabası ve Manchester Gemi Kanalı'nda iç liman haline gelmişti. Sanayi Devrimi bunu tersine çevirse de, o dönemin Salford'u komşusu Manchester'dan daha büyük bir kültürel ve ticari öneme sahip bir serbest bölge haline getirmişti. (Cooper, 2005) Sonraları, Salford, İngiltere'deki sosyal açıdan yoksun ve en şiddetli bölgelerinden biri olarak, Salford Quays gibi yenilenmiş iç şehir alanları ile bir karşıtlıkların merkezi haline gelmişti. Bu yüzden kentte bir yandan gelişmişlik özellikleri görebilirken aynı anda geri kalmışlıklara da şahit olabilecek bir yaşam tarzı bulunmaktaydı.

Çocuk gözüyle bakıldığında bu sıkıcı ve uzlaşmasız kent yaşamının katlanılabilir tek yanı çocukluk düşleri olmalıydı. Frances gibi pek çok çocuk edebiyatı yazarı, eserlerini çocukların düşleri ve fantazileri ile süslediler. Birden bire ortaya çıkan bu fantaziler hem okurları şaşırtmakta ve onlara eşsiz bir deneyim sunmaktaydı hem de onların kendi çocukluk fantazileri ile bütünleşip eseri unutulmaz kılmaktaydılar.

Grenby, 18. ve 19. yüzyıl çocuk edebiyatında fantazi ve ahlak arasındaki ilişkiyi araştırırken, fantazi edebiyatı ve hatta masalını tanımlamanın düşünüldüğü kadar kolay olmadığını vurgulamakta (Grenby, 2007). Fantazileri ister konuşan hayvanlar ister periler ve sihirli güçler olarak ele alalım, pek çok genç okur ve eleştirmen açısından bu tür heyecanlar, çocuk edebiyatının özünü oluşturmaktadır. Bir yanda gerçekçilik ve didaktiklik, diğerinde ise fantezi ve eğlence - sürekli olarak birbirleri ile rekabet etmektedirler. Her ne kadar didaktik edebiyatın özellikle 18. yüzyılda kendine gençleri eğitme görevi tanıyarak egemen oldukları düşünülse de, 19. yüzyılın başlarında, fantastik olanların sonunda savaşı kazanmaya başladıklarını iddia edebiliriz.

Grimm Kardeşlerin ilk kez 1812'de Almanca yayınlanan masalları 1823'te İngilizceye çevrilmiş, Hans Christian Andersen'ın hikâyeleri 1830'larda ortaya çıkıp ilk olarak 1846'da İngilizceye çevrilmişti. Ve Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarında Maceraları 1865'te yayınlanmıştı. Tüm bu kitaplar, E. Nesbit'in Beş Çocuk ve O (1902), Beatrix Potter'ın Hikayesi gibi çeşitli fantezilerle bir 'Altın Çağ' başlangıcını işaret ettiği düşünülebilir. Peter Rabbit (1902), JM Barrie'nin Peter Pan (1904), Kenneth Grahame'in Willows (1908) ve Amerika'da L. Frank Baum'un Muhteşem Sihirbazı (1900), büyük fantazinin sahnelenmesi 20. yüzyılın yazarları, özellikle CS Lewis, JRR Tolkien, Philippa Pearce, Lucy Boston, Alan Garner ve Philip Pullman'ı içermektedir. (https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/fantasy-and-fairytale-in-childrens-literature)

Eski dönemlerdeki bakış açısına göre, çocukların dünya düzenine alıştırılabilmeleri, başkaldırmadan topluma uyabilmeleri için onların ya eğitilmesi ya da korkutulması gerekiyordu. Bununla birlikte, fantazileri ve masalları, gerçekçilik ve didaktizmi ile basit bir savaşa dönüştüren bakış açısıyla ilgili birçok sorun bulunmaktaydı. Öncelikle, 18. yüzyılda didaktik ve gerçekçi çocuk edebiyatının gerçekten çok baskın olup olmadığı sorusu bulunmaktaydı. 18. yüzyıla ait pek çok eğitimcinin, çocuklara doğaüstü dünyayı da tanıtan bu tür fantezi anlatılar kullanmaya karşı uyarılarda bulunmaya iten durum buydu. 1693'te eğitim ile ilgili düşüncelerini yazan filozof John Locke, anne babaları ve öğretmenleri çocuklarını korkutmak için "ruhlar ve goblinler"le ilgili hikayeler anlatmama konusunda uyarmıştı. Ancak bunu önerirken Locke'un çok farklı amaçları olduğunu da not etmek gerekir. Doğaüstü masalların işçilerin, hizmetkârların ve yoksulların, yani genellikle başka eğlencesi olmayanların sığındığı bir ülke olduğu ve ana amaçlarından birinin de, orta ve üst sınıfların çocuklarını sosyal alt düzeylerinin etkisinden kurtarmak olduğunu Locke biliyordu. Ayrıca, 18. yüzyıl Britanya'sındaki çoğu çocuk için, hayaletler ve goblinlerle dolu öykülerin, dipsiz cüzdanı ve sihirli şapkasıyla, Fortunatus ve Jack the Giant-Killer gibi popüler hikâyelerin, sözlü kültürde oldukça yaygın olduğunu vurgulamak gerekli.

Küçük Prenses anlatısında fantastik ögelere de sıkça yer veren Frances, bu dönemin fantastik anlatılarla etkileşimini ve belki de kendisi üzerindeki etkilerini de örtük bir biçimde sunmaktaydı. Her halükarda, 18. yüzyılda ilk kez ortaya çıkmaya başlayan daha saygın bir çocuk edebiyatından söz edilebilmekteydi. Sözlü anlatı geleneğine koşut ortaya çıkan bu yeni anlatı türü, edebiyatın ve kitap okuma alışkanlığının orta ve üst sınıf ailelerde son derece sevilen bir noktaya taşınmasına ve pek çok eserin ünlü olmasına neden oldu. Örneğin, ilk kez 1690'larda Fransızca ve 1729'da İngilizce olarak yayımlanan Charles Perrault'un masalları doğaüstü unsurların yanı sıra ahlak öğretilerini de kapsamaktaydı. Masallar her ne kadar Lock eğitmenleri tarafından eleştirilseler de, Kırmızı Başlıklı Kız, 1001 gece masalları, hem gençlere hem de yetişkinlere yönelik içerikleri ile insanları eğlendirmeye devam etti. Bununla birlikte, fantezi ve didaktizm arasındaki çizgi her zaman çok bulanık olmuştur. "Yeni" çocuk edebiyatının 18. yüzyılın ortalarında yaşayan öncülerinin, sözde akılcı ve öğretici kitaplarında bile fantastik unsurlar ortaya çıkmaya devam edecekti. Günümüzde, 21. yüzyılda bile devam etmektedir.

Frances'in Küçük Prenses'inde anlatıya katıştırılan toplumsal gerçeklik ve gerçek yaşam öyküleri açısından bakıldığında, cinsiyet, yaş, eğitim, sosyal ve ekonomik durum, yeterlilikler ve kapasite, fiziksel, duygusal, iletişimsel ve durum ile yerleşik durum, tutum ve davranışlarla ilgili örüntülerin de katıştırıldığı görülmektedir. Çocuklara yönelik olarak mesleki durumun da bu bakış açısına rehberlik ettiği görülebilmektedir. Bu kategorilerin biri diğerinden daha üstün ya da daha aşağı değildir ve ancak hepsi bir arada görülebildiğinde gerçeğin tüm yüzü ile görülebilmesi söz konusu olacaktır.

3.5. Konuşlandırma (Task)

Bir metinin oluşmasından sonra, belli bir konsept dahilinde, onlara ihtiyacı olan bireylere ya da gruplara gönderebilmek gereklidir. Bu da metnin hedef kitlesine ya da belli bir medyaya belli bir biçimde konuşlandırılması anlamına gelmektedir. Bu konuşlandırmanın gereği olarak belki metnin belli biçimlerinin, dilinin, görünürlüğünün farklılaşması gerekebilir. Bu tür değişimler geçiren metnin incelenmesini ele alan bu bakış açısı çok ince detaylar sunabilir.

Küçük Prenses'in yazarı Frances, yeni taşındıkları ortamda ilk kez okula gitmeye başladığında, okuduğu kitaplardan etkilenmekte, hatta onlara benzer metinler de üretmeye çalışmaktaydı. Bu kişilik özelliğinin Sara Crewe için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Frances ve kardeşlerinin okulda yaratıcı yazarlık seminerlerine katıldıklarını belirten Gerzina (2004) bunun Frances'in daha sonraki yazarlık kariyerine etkisinin büyük olduğunu da eklemekte. Newman ise, o dönemde, küçük Frances'ın, çok sevdiği bir eser Harriet Beecher Stowe'nun Tom Amca'nın Kulübesi ile ilgili çok fazla çalıştığını, hatta bu romanı sahneye koyabilmek için çok zaman harcadığını belirtmektedir. (Newman, 2013: 561-562) Bir kitabın romana uyarlanabileceğini düşünmek o dönemde ve bir çocuk olarak oldukça farklı ve kesinlik yaratıcı olmayı gerektiriyordu. Gerzina, onun anlatıları zenginleştirme becerisi olduğunu kabul etmekle birlikte, bu etkinliğin hem yoğun sosyal hayatından, arkadaşları, kuzenleri ve ailenin diğer bireylerinden oluşan kalabalık çevresinden kaynaklandığını, hem de Frances'in onlarla konuşma ortamlarında aranan lideri haline gelmenin onun hoşuna gittiğini ifade ediyor (Gerizna, 2004:20). Frances'in bu özelliklerinin de Sara Crewe'in okul yaşamındaki anlatı ortamlarında sergilenen bir kişilik özelliği olduğunu da özellikle belirtmek gerekir. Okulda alacağı dersleri bile seçen bir çocuk olarak, Frances'in kişiliğinin Sara'da görünürlük kazandığını rahatça iddia edebiliriz.

Anlatının diğer ögelerine bakıldığında, Frances'in yaşamında, Manchester'in Amerikan İç Savaşı nedeniyle mahvolan ekonomisi ailenin bir başka yere taşınmasına neden olurken, Sara'nın babasının da çıkan savaş nedeniyle uzaklara gitmesi ve çok zenginken birden bire iflas etmesi rastlantı olamayacak kadar büyük bir benzerlik taşımaktadır. Maddi nedenlerle özel eğitimi sona eren Frances ile Sara arasındaki temel benzerliklerden biridir bu.

Frances'ın, İngiltere'de okumuş olduğu Charles Dickens, Sir Walter Scott ve William Makepeace Thackeray gibi yazarların kitaplarını onlarla henüz tanışmamış olan komşuları Swan Burnett ile paylaşımı da önemlidir. Gerzina'ya göre, bu paylaşım, onun anlatıları ile insanları nasıl etkilediğini gösteren temel örnekler arasında yer almaktadır (Gerzina, 2004:27-28). Çocuklukta geçirdiği bir kaza nedeniyle ayağından rahatsız olan ve diğer çocuklar gibi fiziksel etkinliklere katılamayan Swan ile daha sonra evlenerek onun soyadını alacaktır. Sara Crewe'ın en iyi arkadaşlarından biri olarak Ermenaar adındaki kısa boylu ve şişman, herkesin dalga geçtiği bir kızı seçip onunla arkadaş olması da aslında pek rastlantı değildi. Kitaptaki Sara'nın Ermenaar'ın durumuna, gerçek hayattaki Frances'in ise Swan'ın durumuna üzülmesi çok önemli bir koşutluğu içinde barındırmaktadır.

Okuduğu bu yazarlardaki olgun üslubun, özellikle Dickens'ın çocuk kahramanlarının, Frances'ı oldukça etkilediği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Küçük Prenses'teki çocuk hakları, çalışan çocuk, sınıf çatışması gibi temel düşüncelerin, Frances'ın bu çağlarda geliştirdiği kendi kişisel okuma ve yaşam deneyimlerinin bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Tüm bu detayları esere serpiştiren yazarın okuyucuya yüklediği görev ise bir yandan kahramanın bir diğer yandan gerçek anlamda yazarın okulda çektiği zorluklardan, yaşadıklarından etkilenmesi, doğru ve yanlış davranışlar arasındaki farkı kavrayabilmesi, yaşanan dönemin zorluklarını, toplumsal yapısını ve değerlerini görebilmesidir.

3.6. Karşıya Geçişler & Kabuller – Eğilimler (Transfers & Trends)

Metnin tek başına var olması, neredeyse olanaksızdır. Bu yüzden metnin hedef kitleye ulaşması ile onlardaki değişimler, kabuller ya da eğilimler, algı, tutum ve davranış değişimleri de gözlemlenmelidir. Tüm metinler, her ne kadar sınırlı ve kapalı imiş gibi görünseler de açık metinlerdir. Zamanın etkilerine, farklı okurların yorumlarına ve yeni uyarlamalara açık olmaları, metinlerin okuyucu ile sürekli bir alışveriş içinde olmasını da gerekli kılar. Dolayısı ile, metinlerin sundukları dünyanın okuyucuların dünyasına geçebilmesi, kabul görmesi ve bunun etkilerinin yeniden metine aktarılabilmesi metin ile toplum arasında sonsuz bir tekrarlar dizgesi oluşturmaktadır. Bugün bile 1888'de yazılmış olan Küçük Prenses hakkında konuşabilmemiz, bu karşıya geçişler, kabuller ve eğilimler sayesinde mümkündür.

Dönem itibariyle bakıldığında, kitaptan topluma, toplumdan kitaba yansıyan geçişen kabuller ve eğilimler arasında sanayileşme önemli bir yer tutmaktadır. Sanayileşme, çocuk işçiliğinde dramatik bir

artışa yol açtı. Profesör Emma Griffin, fabrikalarda ve madenlerde çocuklar tarafından üstlenilen tehlikeli, yorucu çalışmaların Charles Dickens ve Elizabeth Barrett Browning gibi yazarların edebi eserlerindeki yanıtlarını araştırmaktadır. Gerçek anlamda bakıldığında, çocuk emeği, sanayileşme sürecinde ortaya çıkan yeni bir şey değildi, zaten hep vardı ancak, bu süreçte kat kat çoğaldı ve sağlıksız hale büründü. Yetim ve öksüz, bakımsız ve kimsesiz çocuklar her zaman tehlike altındaydı. Anne babaları olanlar bile kendileri için iş bulabildikleri anda işe başlatılmaktaydı. Sanayi öncesi Britanya'nın genelinde, çocuklar için çok fazla bir çalışma alanı yoktu ancak bu sanayileşme ile değişti. Yeni fabrikalar, değirmenler ve madenler genç işçiler temel çalışma alanları oldu. Bu işler çocuklar tarafından kolayca yerine getirilebilecek basit görevleri içermekteydi. Sonuç, çocuk işçiliğindeki inanılmaz artıştı ve dönemin Victoria toplumunda üstesinden gelinmesi gereken yeni ve temel bir sorun ortaya çıkmıştı. Griffin'in bu saptamaları, dönemi yansıtan ve çocuk kahramanları olan hemen tüm çocuk edebiyatı ürünlerinde karşılaşılan unsurlar içermekteydi. Kitaplar sokaklarda yaşayan, yerinden edilmiş ve yoksul olan insanların hayatlarından kesitler sunmaya ve yaşamın acımasızlığını gözler önüne sermeye başlamışlardı.

Çocuklar madenlerde önce maden dışında genellikle tuzak kapılarında, çukur ağzında kömürleri toplayarak ya da madenciler için çentik taşıyarak başladılar, daha sonra da madenlerde daha çok işgücü gerektikçe daha çok çalışmaya ve madenlerin içinde de çalışmaya başladılar. Ülkede genellikle iş az olduğu için, kırsal kesimlerdeki çocuklar daha sonra -genel olarak 10 -11 yaşında- çalışma hayatına başlamışlardı. Çalışmaları genellikle kuş tüyü, ekim ürünleri ve at sürülerinden oluşmaktaydı. Kasabalarda, birçok erkek çocuk baca temizleyicisi olarak çalıştırılıyordu, çalışmaya yaşı genelde onbirdi ancak, çocukların çalışmaya başladıkları yere göre değişebiliyordu. Fabrikalarda işe başlama yaşı 11-12 olduğundan sanayi bölgelerindeki çocuklar çalışmaya en erken başlayanlardı. Neredeyse bütün çocuklar aynı dezavantajlar ve zor koşullar altında ve çok düşük maaşlarla, genellikle uzun saatler boyunca çalışıyorlar, kirli ve tehlikeli işler yapıyorlardı.

İnsanlar, parasız ve aç kalmaktansa, daha iyi işler bulabilecekleri başka yerlere gitmeyi, akrabalarının yanına taşınmayı kabullenmekteydiler. Frances ve ailesinin de başına gelen benzer birşeydi. Babasının ölümü ve annesinin akrabalarının yanına taşınma kararı ile önce kendi kültüründe farklı mekanlarda yaşamayı öğrendi Frances. Daha sonra da farklı kültürler içinde kendi başına ayakta durabilmeyi denedi. Yeniden ülkesine döndüğünde ise deneyimleri ile zenginleşmiş bir biçimde, çocuk olarak içinden çıktığı ortama, kültüre, değerlere yeniden ve farklı bir gözle bakabilen bir yetişkin olmuştu. Sara Crewe'ın Hindistan'dan kalkıp İngiltere'ye gelmesi ile farklılaşan ve zenginleşen bakış açısı, onun kültürün içinde yaşayan ve içinde yaşadığı değerlerin bile farkında olmayanlara nasıl yol gösterebildiğini örneklemesi de Frances'in özyaşamından anlatıya katılmış geçişler, kabuller ve eğilimler arasında yer almaktaydı. Kadınlar tarafından yönetilen bir kız okulu, özel dersler alınması, giysilere ve dış görünüşe önem verilmesi, Frances'ın kendi yaşamındaki deneyimler olarak Sara Crewe'da hayat buldu ve ölümsüzleşti.

3.7. Karşılamalar (Transition)

Metnin hedef kitlesi, metnin üretilmiş olduğu zaman dilimi içinde farklı daha sonraki zaman dilimlerinde çok daha farklı bir biçimde metne ilişkin karşılamalar geliştirebilir. Örneğin bir edebi metnin farklı zaman dilimlerinde nasıl algılandığı, ya da aynı metnin edebiyat dışında tiyatro, sinema filmi, televizyon filmi, müzikal gibi farklı biçimlere bürünmesi durumunda izleyicilerdeki etkileri değerlendirilebilir.

Karşılamalar bir yandan herhangi bir eserin toplumsal boyuttaki yayılımı ve benimsenişi olarak algılanabilirken bir başka açıdan, bu esere yönelik tepkiler ve eleştirilerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Konu olarak bugün pek de cazip olmayan bir yatılı okul imgesi söz konusudur. O dönemin toplumunun bu konuyu nasıl karşıladığı son derece önemlidir. Daha sonraki dönemlerde de okuyucuların bu konumlandırmaya bakış açıları önemlidir. Pazarlama açısından bakılacak olduğunda, kim, bir yatılı okulda okuyan kızların hikayesini dinlemek ister ki? Toplumun buna geliştireceği refleksler neler olacaktır? Kitapta karşımıza çıkan kız okulu ve yatılı okul imgesi ilk kez karşılaşılan ve çok satabilecek bir durum değildir. Yatılı okul kavramı, o dönemin toplumunda ve bugün hala insanın içini acıtan bir noktada durmaktadır. O dönemin yetişkin okuryazar kitlesinin belki

de çoğunun kendi deneyimleri ya da yakın tanıdıklarının yaşamından bildiği bir kavramı, yani sözlü kültürde yoğun bir şekilde yaşanıp hissedilen bu olguyu bir de para vererek kitap biçiminde alıp okumanın kime ne yararı olabilir ki? Bu açıdan bakıldığında, kitabın kendi başına bir hedef okuyucu kitlesinin bulunduğu iddia edilemez. Öyleyse, kitabın pazarlanabilme ve tanınırlık sağlayabilme yolları, yatılı okul kavramından, kimsesizlik, yoksulluktan daha çok gençlere hitap eden kısımlarında yer almaktadır. Örneğin bir genç öğrencinin yetişkin bir okul müdürüne karşı duruşu, o dönemin özgürlük ve insan hakları bağlamında satan bir kavram olarak tutundurulabilir. Bunun yanı sıra, genç kızların "prenses" olma düşü, o dönemde ve hatta günümüzde bile satan bir kavram olarak sunulabilir. Toplumsal olarak okurların bu tip düşüncelere daha olumlu karşılamalar geliştirebilecekleri düşünülebilir.

Çocukluk hakkında düşünmenin ve temsil etmenin bu tarz yolları zamanla o kadar çok değişebilir ki, çocuklukla ilgili imgeler ve fikirler gerçek çocukların gerçek yaşam deneyimlerinden farklı olabilir. Metinler gerçekçi göründüğünde bile, çocukluğun belirli kültürel anlayışlarıyla desteklenecekleridir. Yazarlar genellikle genç okuyucularına, yetişkinlerin çocuklarının nasıl olması gerektiğini düşündüklerini göstermeye çalışırlar. Genellikle bu çocukluklar, orta sınıf yaşam ve değerlere dayanır; yoksulların çocukları ya gözden kaybolur ya da edebî ve siyasal amaçlar için semboller ve şifreler olarak kullanılır. Çocukluğunu idealize eden birçok yazarın erkek olduğu ve çocukların günlük bakımlarından sorumlu olmayabilecekleri, dolayısı ile kaçınılmaz olarak bu durumun yazarların kahramanlarını nasıl gördüklerini etkilediği de unutulmamalıdır.

Herhangi bir zamanda birçok gerçek çocukluk olduğu gibi, çocukluk için birden fazla düşünce ya da çocukluk kurguları yazılı olarak var olur. Örneğin, 18. ve 19. yüzyıllarda, herkes Rousseau'nun çocukluğun doğası hakkındaki kuramlarını kabullenmemiş, ya da Mary Martha Sherwood'un günah doktrinine prim vermemiştir. Buna karşın pek çok yazarın çocukluğun, değerli ve korunmuş ideal olarak sunulması gerektiğini düşündüğü de çok açıktır. Bazı yazarlar için çocukluk, yetişkinleşmenin ilk hali, hammaddesi olarak görülmekteydi. Bu da eserin, kendini anlatış ve konumlandırış biçimini etkileyen, seçilen konuya yetişkin bakış açıları ekleyen bir anlayış sunmaktaydı.

Kitabın ilk yayınlanışı, sahneye koyma deneyimleri ve ikinci yayınlanışı arasında geçen kısa zaman diliminde de kitabın ve sahne versiyonunun izleyici ve okuyucular tarafından nasıl karşılandığı ile ilgili olarak çok belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bunun da ötesinde, eserden topluma geçen önemli kavramların toplumda o dönemde var olan kavramlardan öte, yenilikçilik olarak değerlendirilebilecek düşünsel ya da toplumsal, ekonomik kavramlar olduğu düşünülebilir. Örneğin, o zamana kadar horlanan ve küçük olduğu için dinlenmeyen çocukların dinlenmesi gerektiğine ilişkin mesajlar, özellikle eğitsel kesim tarafından ve genelde toplum tarafından alınıp kabul edilmiş görülmektedir. Bunun dışında, eğitim yöneticisi imgesinin yeniden yapılandırılması, kız ya da erkek okullarının, yatılı okulların, değerlendirme biçimlerinin de neredeyse tümüyle etkilendiği söylenebilir.

Toplumsal değişikliklerin bir gecede olması elbette beklenemez, ancak, örneğin çalışan çocukların konu edildiği onca edebiyat eseri bir arada düşünüldüğünde, bağlı olarak çıkarılan çocuk işçi çalıştırma yasaları ile ilgili değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda, genel bir toplumsal duyarlığın başarıyla oluşturulduğu ve bunun yasal zemine oturtulabilmesi için gerekenleri yapıldığı öne sürülebilir. Buna bağlı olarak örneğin ilk Baca Temizleme Yasası (*Chimney Sweeping Act)* 1788'de kabul edilmiş ve 8 yaşın altındaki çırakların işe alınmasını yasaklanmıştı. Sonrasında bunu 1802 Fabrika Yasası (*Factory Act)* ve 1819'daki İplik Fabrikası Düzenleme Yasası *(Cotton Fabrics Regulation Act)* izlemişti. Bu düzenlemelerde çocukların çalışma yaşının en az 9 olması vurgulanmakta ve günde en çok 12 saat çalıştırılabileceklerine ilişkin sınırlamalar getirilmekteydi. Fabrika Yasasının 1933'deki düzenlemeleri çalışanların ama özellikle de çocuk işçilerin herhangi bir endüstrideki bir günlerini şöyle özetlemekteydi. "Çalışma sabah 05:30'da başlar ve akşam 20:30'da biter. 13-18 yaş arasındaki kişiler günde yalnızca 12 saat çalıştırılabilirler. 9-13 yaş arasındakiler günde 9 saatten fazla çalıştırılamazlar ve hiçbir işyerinde 9 yaşından küçük çocuk çalıştırılamaz. Gece işçi çalıştırılması her ne sebeple olursa olsun yasaktır ve okula giden çocuklar günde iki saatten fazla çalıştırılamazlar. Hükümet, fabrikalara denetleme için müfettişler gönderebilir ve herkesin usulünce kurallara uyduğunu denetleyebilir." 1844'de çıkan iş kanunu da çalışma hayatına yenilikler getirmiştir. "Kanun, 8-13 yaş arasındaki çocukların sabahtan ya da öğleden sonra yarım gün çalıştırılmasına izin vermektedir. Gençlerin ve kadınların da aynı saatler arasında haftanın beş günü ve günde 12 saat

çalıştırılabileceğini ve Cumartesi günleri de 9 saat çalıştırılabileceklerini izne bağlamıştır. Çalışan çocukların günde bir buçuk saatlik yemek izni olması ve yemeğin şirket tarafından karşılanması da söz konusudur. Bunun yanı sıra çalışan çocukların aynı zamanda eğitimlerini sürdürebilmelerinin sağlanması da çalışılan şirket sorumluluğuna verilmektedir. Kadın ve erkekler için kanunların eşit şekilde işlemesi devletin garantörlüğü altındadır. Bununla birlikte çalışılan yerin sağlıklı olup olmadığının da önemsendiğini görebilmek mümkündür, çünkü her 14 haftada bir tüm çalışma yerlerinin baştan aşağı yıkanması öngörülmektedir.

Daha sonraki dönemlerde eğitimde ve çalışma yerlerinde yapılan reformlar ile çocukların çalışma şartlarının iyileştirildiği, hatta 1875 Baca Süpürme Yasası ile çocukların bu işte çalışmalarının yasaklandığı görülebilmektedir. Daha sonra 1880'de çıkan eğitim yasası ile 5-10 yaş arasındaki tüm çocukların ilkokulu bitirmesinin zorunlu olması sağlanmıştır.

Bu durumda, toplumdan edebi esere ve eserden yeniden topluma yansıyan bir döngünün varlığından söz etmek mümkündür. Burada eserlerin biri ikisinin değil genel anlamda hepsinin toplumsal yapıda ve yaşam beklentilerinde yaratmış oldukları dalgalanmalar söz konusudur. Benzer şekilde eserlerin sonucunda ortaya çıkan bu beklentilerin toplumu biçimlendirdiği de söylenebilmektedir.

3.8. Kavrama ve Karar Verme (Thinking)

Sonuçta, metin ile metin okurlarının buluştuğu noktalarda temel gereksinim bir kavrama ve karar verme sürecidir. Bu sürecin nasıl başlayacağı ya da ne tür bir yol izleyeceği son derece önemlidir. Örneğin, bir reklam filmini izleyen izleyicinin sözü edilen ürünün kendisi için ne kadar yararlı olduğunu ne zaman kavrayacağı ve bu kavrayışı ne zaman satın almaya dönüştüreceği gibi düşünce ve eylem odaklı değerlendirmeler söz konusudur. Satan düşüncenin tam olarak ne olduğunun kavranması uzun soluklu, art süremli ve eş süremli araştırmalar gerektirmektedir.

Koppes'e göre, Burnett'in bu kitaplardaki bireysel başarısı, bunları uygun edebi geleneklere yerleştirmesiyle açıklanabilir. Burnett'in en iyi bilinen üç eseri yalnızca serimledikleri dönemi ve karakterleri ile değil, ana çocuk karakterleri, onların tasvirindeki artan derinlik ve inceliklere odaklanmıştır. Bu yaklaşım, Gizli Bahçe'nin de Küçük Prenses'in de Frances'in kendi yaşam öyküsü ile okuyucuları bütünleştirmesinde görülebilir. Yine de günümüzün çok tutulan anlatılarındaki çocuk karakterlerden son derece farklı, içten ve masum çocuklardır, bu yüzden de Burnett'in yazdığı zamandaki kadar moda değiller.

Bu açıdan bakıldığında, Küçük Prenses'in başına neler geldiğini özetlerken, kitaptaki kahraman ile, öncelikle yazar Frances'in bu kahramanla olan ilişkisini ve sonra da toplumun bu kahramanla olan ilişkisini göz önünde bulundurmakta yarar vardır. Bu nedenle, Frances'ın kitabın ilk baskısı ile ikinci baskısı arasında farklılaştırmalar yaptığını vurgulamak gerekir. Gerçi her ikisin arasında bir de sahne denemesi olduğundan, ikinci versiyonun daha geniş bir bakış açısıyla yeniden tasarlandığının da altını çizmek gerekir. Konunun anlatımı sırasında karakterlerin farklılaştırılması ile aynı öykünün aynı ya da farklı toplumlarda çok değişik zaman dilimlerinde ve farklı şekillerde anlatılabilmesi de mümkündür. Bu yüzden, kavrama ve karar verme etkinliğinin tam olarak neden ve ne zaman gerçekleştiğine ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Örneğin, Frances'in yazmış olduğu başka eserler de bulunmaktadır ve bunlar o dönem için ve sonrasında ünlü olan Küçük Lord, Gizli Bahçe gibi tanınmış eserlerdir. Bu eserlerin tiyatro uyarlamaları ve ayrıca aşk romanları da bulunan yazarın denen özellikle "Küçük Prenses" ile ünlendiğini tanımlayabilmek gerçekten çok zordur.

Anlatının belli özelliklerinin topluma hitap eden, onların düşünme, eleştirme ve değerlendirme biçimlerini etkileyen nitelikleri olması gereklidir. Bu açıdan bakılacak olduğunda, örneğin fantastik özellikler içeren bir anlatıda nasıl gerçekçi bir karakter pek kabul görmeyebilirse, gerçekçi bir anlatıda da fantastik ögeler yadırganabilir. Bunun o denli özenli hazırlanmış bir içiçe geçme dinamiği olması gerekir ki, toplumsal katmanlar açısından değerlendirme ve karar verme aşamalarında herhangi bir sorunla karşılaşılmasının önüne geçilebilsin.

ÖZELLİKLER	A	B
Cinsiyet	Kadın	Erkek
Yaş	Genç	Yaşlı
Eğitim	Eğitimli	Eğitimsiz
Sosyal Durum	Yüksek	Düşük
Ekonomik Durum	Zengin	Fakir
Yeterlilik Durumu	Yapabilen	Yapamayan
Kapasite	Kapasitesi Olan	Kapasitesi Olmayan
Fiziksel Durum	Çekici Olan	Çekici Olmayan
Duygusal Durum	Yüksek Güdülenmiş	Düşük Güdülenmiş
İletişimsel Durum	İçedönük	Dışadönük
Kültürel Durum	Bizden Biri	Ötekilerden Biri
Yerleşik Durum	Kent Kökenli	Kırsal Kökenli
Tutum ve Davranış	Uygun Olan	Uygun Olmayan
Mesleki Durum	Belli Bir Mesleği Olan	Belli Bir Mesleği Olmayan

Tablo 5: Anlatının farklı unsurlarını çeşitlendirilebilir ve farklı katmanlara yönelik farklı anlatılar üretilebilir

Benzer şekilde, anlatının kahramanı Sara Crewe, çocuk anlatıları içinde özel bir yere sahip görünmektedir. Ancak, toplumun hangi kesiminin neden Sara Crewe üzerinde bu kadar durduğunu, neden onu diğerlerinden daha fazla benimsediğini tam olarak kestirebilmek pek de mümkün değildir. Yine de bu konuda bazı öngörülerde bulunulabilir. Örneğin, Sara Crewe'in tüm diğer çocuk ve gençlik anlatıları içinde bir erkek değil de kadın kahraman oluşu son derece önemlidir. Sara'nın yaşına göre olgun düşünceleri, yurt dışı ve farklı kültürdeki Hindistan deneyimi, farklı diller örneğin Hintçe ve Fransızca bilmesi ve ailesinin zengin olması bu kahramanlık için yeterli midir? Zenginken kendisine yakıştırmış olduğu Prenseslik ünvanını fakir düştüğünde de taşıyabilecek midir? Daha önce yapmakta olduğu şeyleri, yapamayan konumunda düştüğünde, kapasitesi olduğu halde engellenen olarak dışlandığında, eskiden giyebildiği güzel elbiselerini giyemediğinde, daha önce çok daha fazla dışa dönük iken birden bire içe dönük tutum ve tavırlar sergilemek zorunda kaldığında da okuyucu ve toplum için kahraman olmaya devam edebilecek midir? Onun bizden ya da ötekilerden biri olması, eğitim sistemini ve özellikle de yönetimi eleştirisi, toplumsal bir kabul görecek midir? Tüm bu sorular, eserin dışında ve eserden bağımsız, toplumsal bağlamda izdüşümleri görülebilecek sorulardır. Hepsinin birden cevabı bir kerede verilebilecek sorular olmaktan uzak, yanıtlarını zaman içinde bulacak olan sorulardır. Burada sorgulanan yalnızca anlatının içindeki kahramanın ne yaptığından öte, bunun toplumsal bir değerlendirme, kavrama ve karar verme sürecinden geçmesidir. Bu sürecin ne kadar uzun ya da kısa olabileceğine ise toplumların kendi dinamikleri yön vermektedir.

Anlatının tüm kültürleri içeren bir döngü oluşturabilmesi için evrensel kodlar içermesi gerekmektedir. Küçük prenses öyküsünün çok farklı ülkelerde geniş bir katılıma okunduğu, izlendiği ve tartışıldığı göz önünde bulundurulduğunda, bunun gerçekten büyük bir başarı olduğu da vurgulanmalıdır.

3.9. Katılım (Tailoring)

Metin, açık uçlu bir değerler sistemidir. Metinle karşılaşan birey ya da gruplar, metine katılmaya başladıkları andan itibaren onunla ilgili kendilerine daha yakın gelen unsurları bir anlamda değişikliğe uğratır ve kültürel bir adaptasyon süreci yaşarlar. Örneğin, Türk Sinemasının en önemli filmlerinden biri olan "Selvi Boylum Al Yazmalım" aslında yabancı bir yazarın olmasına ve farklı bir coğrafyada geçmesine karşın Türk halkı tarafından çok büyük bir katılımla izlenmektedir. Katılım, duygusal olabileceği gibi, bilimsel, kurgusal, siyasal, ekonomik, toplumsal ya da kültürel de olabilir.

"Küçük Prenses" söz konusu olduğunda, izleyicilerin ve okuyucuların katılımının en yüksek düzeyde sağlanabilmesi için bazı katılım stratejileri uygulandığı, söylenebilir. Katılımın sağlanabilmesi için dikilen bir giysinin önce kişinin üzerinde nasıl duracağına ilişkin provalarının yapılması sonra buna uygun düzeltmelerin, uyumlandırmaların tamamlanması gereklidir.

Metnin farklı izleyici ve okuyucu kitlelerine göre uyumlandırması aşamasında Frances'ın farklı stratejileri uygulamaya koyduğu görülebilir. Örneğin, Frances, Hintli öykülerini, gelenek ve değerlerini anlatısına yedirebilecek kadar bu kültürle ilgilenmiştir denilebilir. Öte yandan, İngiliz olmasının gereği, İngilizlerin soğuk ve asil duruşunu, salt mantıksal sorgulamalarını Miss Minchin'e yamamış, araya koyduğu Fransızca dersleri vasıtası ile Fransa'daki yerleşikliğini de vurgulamayı ihmal etmemiştir. Bu bakış açısıyla, kitabın tiyatro eseri olarak sahnelenmesini Amerika'da gerçekleştirmiştir. Tüm bunlar bir araya getirildiğinde, gerçek anlamda uluslararası bir topluma hitap eden bir eser yazmayı başardığı söylenebilir.

Oliver Twist'in 1837–39 arasında tefrika roman olarak yayınlandığını düşünecek olduğumuzda, Frances'in bu eseri Sara karakterini hayata geçirmeden önce mutlaka okumuş olduğunu düşünmemiz gerekir. Bu bağlamda, Sara, hem bilinen hem de bilinmeyen yönleri ile izleyici ya da okuyucu olarak katılımcıların daha önceden var olan bir anlam zemine oturmaktadır. Bilinmeyen yönlerinin keşfedilmesi, insanları okumaya, izlemeye, paylaşama yönlendirmektedir. Bu bağlamda, diğer yoksul erkek imgeleri olarak görülebilecek olan kahramanların yanında Sara Crewe, kendine özgü belli bir tarzı olan, zenginliği görmüş ve fakirliği tadan bir kahraman konumundadır. Yani, diğer kahramanlar, Sara Crewe'ın bir zamanlar bulunduğu yere gelebilmek için tüm anlatı boyunca uğraş verirken, o, yalnızca kaybettiği statüsünü geri alabilmekle uğraşmaktadır. Başka çocuklar için onun romanın başında bulunduğu nokta yalnızca bir düş gibi algılanabilirken, Sara Crewe için bu yaşamın doğal bir parçası konumundadır.

Reimer'in düşüncesiyle "Çocuklara yönelik anlatıları Said'in tanımladığı Oryantalist dünyanın bir parçası haline getirmenin avantajları ve dezavantajları vardır. Yazar, bir yandan çocukluğun imgeleri arasına mistisizmi, belirsizlikleri, gizemi, buğulu bir atmosferi yerleştirerek anlatıdaki heyecanı nasıl etkileyebileceğini bir diğer yandan da Oryantalizm imgesini nasıl canlı tutarak yaymaya ve yeniden yaratmaya devam edeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla emperyalist bakış açısına sahip bir Avrupa'nın elbette prenseslerle dolu anlatıları olması, son derece normaldir." (Reimer, 2000:111-13).

Bu bakış açısıyla Sara Crewe'ın bir prenses olarak tanımlanması, ne İngiltere tahtına bir karşı çıkış, ne de diğer kültürleri aşağılayış olarak görülmez, tümüyle çocuksu bir biçimde çalınan bir düşün yeniden gerçeğe dönüştürülmesi olarak algılanabilir. Bu noktada, Hintli çocukların tıpkı Hindistan ordusundaki askerler gibi sömürgeci medenileştirici askerler ya da çocuklar yetiştirilmesi misyonunu gerçekleştirme yolundaki bir adımdır. Sara da bu misyonu, emperyal çocuk izleyicilere yansıtmak ve aktarmak için kullanılan bir imge. Bir yandan Prenses rolünü içselleştirerek ayrıcalıkların yerinden üretilmesini sağlamakta diğer yandan açık ve net bir hiyerarşik ortam yaratarak o ortamı kullanan ve aynı zamanda eleştiren bir bakış açısı sergilemektedir. Kölelikten varisliğe giden yoldaki Sara, tıpkı Hindistan askerleri gibi görünmektedir. "Brahmin" ya da "Rajput" gibi yerel kast sisteminin üst seviyesinden seçilmiş, Hintli ama, İngiliz sömürgeciliği yanlısı ve bunu pekiştiren askerler gibidir Sara'ın ikilemi.

Eleştirmenlerden Bixler, Frances'in Sindrella masalını okula taşımış olduğundan söz eder ve Sara'nın hizmetçi yaşamını üvey annesinin ve üvey kızkardeşlerinin gölgesinde geçirdiği günlere benzetir. Hatta, tıpkı Sindrella'ya yardım eden süper güçler gibi, burada da Sara'nın güç aldığı ve aslında kendisinin ürettiği düşsel anlatıları ve kahramanları bulunmaktadır. (Bixler, 1984:87) Masallardaki bu büyülü güçler Sara'nın durumunda, onun var olan ya da sunulan gerçekliğin ötesini görebilmesine olanak tanıyan olgun bakış açısı olarak sunulmaktadır.

Yeni yaşamında karşısına çıkan güçlüklerle başetmek zorunda kalan Sara, bu göçmen statüsüne ve yeni konumlandırmasına ayak uydurabilmek için bir yandan büründüğü Prenses rolü ile, karşısındaki güçleri sindirmeye çalışırken, bir diğer yandan da kendisini beslemeye çalışmaktadır. Sara'nın büründüğü diğer roller, öykü anlatıcılığı, öğretmenlik, işçilik ve annelik gibi roller değerlendirildiğinde, prenseslik rolünün onun kurtuluşunda büyük bir rol oynadığını kabul etmek mümkündür. (Gruner, 1998:168)

Yerli Mis Minchin'in dar ve yaratıcılıktan yoksun düşünce biçimine karşılık, göçmen Sara'nın yaratıcı ve ilgi çekici, ikna edici, kendinden emin düşünceleri daha fazla kabul görmektedir. Atanmış olan Miss Minchin'in otoriter duruşuna karşılık, daha geniş tabanlı bir seçmen kitlesi tarafından seçilmiş

olan genç ve umut vaad eden Sara söz konusu olduğunda, zaman içinde belirli özel anlarda sağduyu üretme gücü olarak ona gerçek bir güç sağlamaktadır.

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarındaki İngiltere söz konusu olduğunda, böyle bir ülkede, yurt dışından gelmiş bir Prenses olmak, gerçekten yüklü bir bakış açısı sunmaktadır. Özellikle, Sara'nın Hindistan geçmişi ile İngiltere'de İngilizlere prenseslik "taslaması" gerçekten çocukça bir yaklaşım olarak hoşgörülebilir noktada durmakta. Aslında, bunun altında geleceğin mimarlarını yetiştiren bir İngiltere düşüncesi yatmakta. İngiltere için önemi göz önünde bulundurulduğunda her zaman söylendiği gibi Hindistan, İngiliz İmparatorluğu tacında bir mücevherdi. (India was the jewel in the crown of the British Empire). Benzer şekilde, anlatının kahramanı Sara gibi özel kabiliyetleri olanlar da tacın kendisi değil, olsa olsa değerli mücevherlerinden biri (Miss Minchin'in öğrencilerinden biri) olabilirdi. Bu açıdan bakıldığında, Sara'nın bireysel özellikleri, canayakınlığı, yardımseverliği, iyiniyetliliği, yaratıcılığı ve diğer olumlu özelliklerinden öte, İngiliz kanı taşıması nedeniyle prenseslik ünvanını taşımasında kesinlikle bir sakınca görülmediği örtük bir biçimde ifade edilmektedir. Zaten Sara'nın dış görünüşü, gardrobu, oyuncakları, bildiği yabancı diller ve nezaketi göz önünde bulundurulduğunda gerçek bir prenses gibi görünmekte, okulda, sosyo-ekonomik durumu ondan daha aşağıda olan diğer öğrencilerin onun bu türlü konumlandırılmasını kolayca kabul etmelerinin altında da bu örtük nedenler yer almaktadır. Sonra, politik ve ekonomik sebeplerle 'tahtından' indirildiğinde, onun yeniden tahtına oturmasını destekleyenler elbette olacaktır.

"Küçük Prenses"in ilk baskısı ile ikinci baskısı arasındaki temel farklardan biri, adlandırmada yatmaktadır. İlk versiyonda Sara Crewe'e yardımcı olan isimsiz yerli hizmetli, tipik İngiliz evlerindeki Hintli uşaklardan biridir. Anglo-Indian Mr. Crrisford'un hizmetlisi olarak tanımlanan bu kişiyi Sara Crewe "Lascar" olarak adlandırır. Lascar, sözcük anlamıyla Hintli gemici demektir. Yani, Sara Crewe'ın ona Lascar diyebilmesi için, bir yandan Hintli bir kültüre sahip olması, ikinci olarak da bu Hintli kültürün içinde bir İngiliz soylusu olabilmesi gerekmektedir. İlk kullanımda bu ifadeyi bir sorun olarak görmeyen Frances, daha sonra bunun yerine bu kişiyi Ram Dass olarak adlandırma gereği görmüştür. Çünkü, Lascar sözcüğü ideolojik çağrışımlar yapmakta, eserde de bu tür bir anlam pekiştirilmektedir. Büyük Hint Ayaklanması sırasında İngiliz subaylarına yardım ederek onları diğer Hintliler tarafından öldürülmekten koruyan sadık hizmetliler gibi, Lascar'ın da Sara'yı Hint dilinde ve "Selaam" diyerek selamlaması bir yandan ikisinin ortak gizli bir yanını ortaya koyarken, diğer yandan, Sara'nın prensesliğinin onaylanması ve daha sonra (Minchin isyanı sırasında) onun da hayatını kurtarması anlamlarını da içermektedir.

Özetlemek gerekirse, Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) eliyle yürütülen Hindistan'daki İngiliz sömürgeciliği, İngiltere'nin askeri üstünlüğünün yanı sıra yerli askerleri üç ayrı ordu şeklinde organize etmesi sayesinde ayakta durmaktaydı: Bombay Başkanlık Ordusu, Madras Başkanlık Ordusu ve Bengal Başkanlık Ordusu. Bu birlikler içinde en önemlisi olan Bengal ordusunun subayları, "Brahmin" ve "Rajput" gibi yerel kast sisteminin üst seviyesinden seçilmişti. Bu subayların hem çok iyi askerler oldukları hem de kırsalda İngiliz egemenliğini pekiştirecekleri düşünülmüştü (http://www.serenti.org/buyuk-hint-ayaklanmasi/). Yabancı tarihçilerin "Büyük Hint Ayaklanması" ya da **Sepoy İsyanı** adını verdikleri, Hintli tarihçilerin "Birinci Hindistan Bağımsızlık Savaşı", "1857 Bağımsızlık Savaşı" ve "Büyük Ayaklanma" adını verdikleri bu isyan 10 Mayıs 1857'de Meerut kentinde başlamış ve kısa zamanda Delhi, Agra, Cawnpore ve Lucknow gibi kentlere sıçrayarak, isyanın patlak verdiği ilk günde birçok İngiliz subayı ile ailelerinin öldürülmesine neden olmuştu.

Ancak, kitabın 1905 versiyonunda, bu kişinin Ram Dass olarak adlandırıldığını ve tüm bu gizil imgelerin bir şekilde yok edildiği görülmektedir. Bunun yerine, Sara'nın, gizli çatı katında kendine özgü kurmuş olduğu dünya ve isteklerinin gerçekleşmesini önce küçük parçalar halinde, hediyeler, yiyecekler, mobilyalar şeklinde bir düşün gerçekleşmesi olarak görülür, sonra da imparatorluğun düşlerinin gerçekleşmesi gibi Sara'nın da yeniden prenses olma düşleri gerçekleşir.

3.10. Kriz Çözümleri (Taking Risks)

Her bir metin ve metindeki her bir imge aslında kriz yaratan bir noktada durmaktadır. Metinler, yaratılabilecek krizleri öngörerek bunları göğüslemek, aşmak, çözmek durumundadırlar. Bir film

tutulmayabilir ya da maliyetli bir dizi birkaç bölümden sonra istediği izleyici oranına ulaşamayabilir. Metinlerin kendi içlerindeki anlamlar ya da üretildikleri dönem, toplum ya da medya sorun yaratabilir. Bir kanalda tutmayan bir dizi, bir başka kanala geçince daha başarılı olabilir.

Bu açıdan bakıldığında, yazarın kendi özyaşam öyküsündeki krizleri ve bunları çözme biçimi ile Frances, Amerika'da sözlü anlatılarını kitaplaştırdığında, bunlardan elde ettiği gelirle yaşayabilen ve çocuklarına ailesine bir yaşam temin edebilen, o dönemler için oldukça ender görülen bir kadın tipini simgelemekteydi. Kendi kendine yetebilen yapısı, annesinin de aile işlerinin başına geçmesinden edindiği deneyimle bütünleştiğinde, bunun Küçük Prenses'te çocuk ve kadın haklarına, çalışmanın, bilginin gücüne inanan bir Sara'ya dönüştüğünü görebilmekteyiz.

Frances'in biyografilerinde ve mektuplarında, Swan Burnett ile evliliğini uzun süre erteledeği, hatta gelinlik siparişini bile son dakikaya kadar iptal ettirmeye çalıştığı, bu siparişinden dolayı eşini oldukça ağır bir biçimde eleştirdiği görülmektedir. Gerzina'ya göre, "Erkeklerin, beyaz saten ve tül ile krem renkli brokar arasındaki farkı bilmediği"nden yakınarak arkadaşına yazdığı mektuplar, onun gradrobu konusunda ne kadar titiz ve detaycı olduğunu göstermekte. (Gerzina, 2004:53) Bu noktadan hareketle, Sara Crewe'un dillere destan elbiseleri ve aksesuarları ile ilgili bölümlerin de yine Frances'ın kendi yaşamına odaklı olduğunu hatta kendi tasarımı olduğunu söylemek mümkün.

Frances'in kendi yaşamındaki kriz çözüm yaklaşımlarını, eserindeki kahramanlar arasındaki krizlerin çözümlerinde de denediği iddia edilebilir. Örneğin, yazılı ve görsel anlatılrada, Sara'nın Ermengarde ve Becky ile bakışmaları aralarındaki bağın kurulmasında son derece etkili olmuştur denilebilir. Film kuramcısı Ann Kaplan, deneysel çalışmalarda, film sahnesindeki bakışın, anne-çocuk ilişkisine gönderme yaptığını bulguladıklarını ifade etmektedir. Her ne kadar Ermengarde ve Becky'nin bir arzu nesnesi olarak Sara'ya bakışları, onu takdir etmelerinin göstergesi ise, bir anne ve mentor ya da yaşam koçu olarak işlevlendirilen Sara'nın onlara bakışları ile karşılık vermesi, aralarındaki ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Burada çözülen kriz, tek başına ve dışlanmış durumdaki Sara'dan, onu destekleyen arkadaşları olan bir Sara'ya geçiş aşamasındaki krizdir ve Frances bunu ustalıkla çözmeyi başarmıştır. Elbette, burada okulun bir kız okulu olması ve bakışmanın kadın kadına gerçekleşmesi de son derece önemlidir. Aksi takdirde, bu bakışma, başka bir durumda, karşı cins ya da aşk ile ilintilendirilebilirdi. Benzer bir bakış ya da izleme kavramını, Sara'nın bebeğinin canlı olduğu ve herşeyi gözlemlediği düşüncesinde bulunabilir. Sara'nın karşılaştığı aşağılanmalar ve öfke nöbetleri karşısında, sanki hiçbir şey olmamış gibi "bakabilmesi" de Miss Minchin'in öfkeden çıldırtırken, Miss Amelia'yı ve diğer kızları korkurtmaktadır. Her an bir kötülük yapma ihtimaline karşın gözünü Lavinia'dan ayrımaması da filmde bakışın kullanılması bağlamında önemli bir örnektir.

Frances'ın Küçük Prenses'i önce bir kitap sonra da bir sahne oyunu olarak tasarladığı göz önünde bulundurulduğunda, kendi metnini bu denli titizlikle editörlük sürecinden geçirmiş olması, son derece önemli bir süreçtir. Gerek katılım gerekse kriz çözümü aşamalarında bu editörlüğün artılarının etkisi ortaya çıkmaktadır.

3.11. Kurallar ve Teknolojik Olanaklar (Technology)

Her metin, içinde bulunduğu medya ile biçimlendirilirken, belli kurallara uymak ve farklı bir teknolojik süreçten destek almak zorundadır. Bu kurallar ve teknolojik dokunuşlar, metnin daha geniş yığınlara ulaşmasını sağlayabileceği gibi onun doğasını, değerlerini, hatta iletisini bile etkileyebilir. Yayınlandığı dönemin şartları nedeniyle pek fazla okunmamış bir kitabın ya da öykünün daha sonra kitleleri etkileyebilmesi gibi, her bir metin, teknolojik olanaklar ve yeniden betimlenen kurallarla yeniden tasarlanabilir.

Dönemin toplumsal gerçeklerine bakıldığında, o dönemin değerlerinin, toplumsal kurallarının ve teknolojik olanaklarının Küçük Prenses anlatısına yansıyıp yansımadığı tartışılabilir. Bunu eserin herhangi bir noktasında, konumlandırmak ya da tanımlamak da zor olabilir. Ancak, biraz daha geriye gidip ortaya çıkan desenin anlatıda yer edip etmediğini sorgulamak daha kolaydır. Örneğin, 23 Haziran 1753'te Hindistan'daki Plessey savaşında İngilizler Fransız birliklerini yenmişler ve savaşı kazanmakla birlikte Babür imparatorlarının tüm hazinelerine el koymuşlardır. Bu hazinenin İngiltere'ye taşınmasıyla birlikte İngiltere ekonomisinde ortaya çıkan finans olanaklarının dokuma ve

buhar makineleriyle ilgili tüm teknik buluşların nasıl olup da 1758-1791 tarihleri arasında gerçekleştiğini açıklamada birincil argüman olarak ele alınması gerektiği ileri sürülebilir. Sömürgeciliğin temelinde Avrupa ülkelerinin yeni koloniler oluşturması, buradan getirdikleri malları sanayide kullanmaya başlamaları, işlemeleri ve tekrar sömürge ülkelere satmaları yer almaktadır. (Burada küçük bir parantez içinde, Sara'nın Hindistan'dan gelen değerli bir yetenek olduğu, İngiliz okullarında eğitim gördükten sonra muhtemelen yeniden Hindistan'a gidebileceği savı öne sürülebilir.) Bu da küçük burjuvazinin gelişmesi ve orta sınıfın zenginleşmeye başlaması için itici bir kuvvet oluşturmaktadır. Fransız Devrimi aracılığıyla sanayi toplumuna uygun siyasal yapılanmaların da temellerinin atılması ile ilerlemenin önündeki tüm engeller kaldırılmış oluyordu. Daha sonraki dönemde, Almanların pancardan şeker yapma tekniğini bulmaları, suni gübreyi üretmeleri, Amerikalıların biçerdöveri icat ederek tarımda makineleşmeyi sağladıkları, 1870'lerden sonra konserve yiyecek imalatının hızlı bir biçimde artması ve bir anlamda ucuz yiyecek sağlayarak kıtlığın ve yoksulluğun önüne geçilmesine olanak tanınmaya çalışılması son derece önemli gelişmelerdir. 1800-1830 arasında köprü, kanal, demiryolu inşaatlarının artması ile hızlanan hareketlilik (mobilite), insanlara farklı dünyaların, kültürlerin ve değerlerin de kapılarını açmış, hoşgörünün sınırlarını genişletmişti.

Bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde, Do Rozario'nun betimlediği şekilde, (2004:34-59) 1903'te Küçük Prenses'in Amerika'da üç perdelik bir oyun olarak sahneye konması, büyük bir başarıyı beraberinde getirmektedir. Bu haliyle, tam da Amerika'daki güç değişimlerini örnekleyen oyun, büyük bir başarı kazanmıştır. Bir açıdan bakıldığında, 19. yüzyıl duygusal melodramlarından biri ve yeni yeni ortaya çıkmakta olan gerçekçiliğin temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Bir başka bakış açısı ile değerlendirildiğinde ise, aile tipi izleyici profiline yönelik profesyonel, ticari bir tiyatro anlayışının doğuşu ile genç izleyiciler için eğitim odaklı tiyatronun mükemmel bir birlikteliğini sergilemektedir. Son olarak da canlı tiyatro oyunu ile yeni ortaya çıkan film endüstrisinin kesişim kümesinde yer almasındaki başarısını sergilemektedir. Bu nedenlerle, kültürel tarihçi Lawrence Levin'in de vurguladığı haliyle "popüler" sözcüğünü hak ettiği düşünülmektedir ve Amerikan tiyatro tarihinde önemli bir yere sahip, o dönemin ve sonraki dönemlerin önemli bir eserini sergilemiş olmasıyla her türlü övgüyü hak etmektedir. Belki de daha sonraki film versiyonlarının başarısı, bu tiyatro eserinin başarısında yattığı iddia edilebilir.

3.12. Kayganlık (Transmedia)

Metin, üretildiği ortamda kalıcı değildir artık. Birey ve gruplar da zaman zaman neye maruz kalacaklarını seçemez bir noktada kalabilmektedir. Çünkü hem metinlerin kaygan yapısı hem de medyanın geçişimli özellikleri nedeniyle özellikle günümüzde bir medyadan diğerine kayabilmekte, öykünün bir kısmını farklı bir kaynaktan edinmişken devamını geçişimli bir başka medya ile takip edebilmek mümkün olmaktadır. Bu kayganlık özelliği metinlerin hedef kitlesini belirsizleştirip yığınlara dönüştürebileceği gibi her bir farklı medya çevresinde odaklanmış niş izleyicilerin oluşmasına da neden olabilmektedir. Kayganlık, zaman zaman tüm metinlerin birarada görülmesine olanak tanımayabileceğinden, metnin iletisinin farklı katmanlara sunduğu farklı iletiler olması gerektiği de ortadadır.

Günümüz terimleriyle bakıldığında, "Küçük Prenses" incelemenin konusu tam olarak "Geçişimli" bir medya ürünüdür. Bir özyaşam öyküsünden hareketle yazına, tiyatroya, sinemaya ve çizgi filme geçişim yapan bir anlatı olarak hem içinde barındırdığı ulusararası ögeleri hem de değerler sistemine kattığı yeni umutlar ve hoşgörü düzeyi ile oldukça kaygan bir noktada durmaktadır.

Öykünün yaşandığı ve yazıldığı yıllardaki okuryazarlık oranları, kadın erkek ve eğitim konuları göz önünde bulundurulduğunda, pek çok konu günümüzde halen gündemdedir. Eski dönemlerin sözlü anlatıları çerçevesinde değerlendirildiğinde, kitap versiyonunda, olayları ve durumları, olguları ve duyguları betimleyen pek çok tümceyle karşılaşılmaktadır. Bu betimlemeler, durumların canlandırılması ve okuyucu üzerindeki etkilerin ortaya konması noktasında son derece önemlidir. Kitap versiyonunun iki ayrı dönemde birbirinden farklı bir yeniden yazım süreci geçirdiği göz önünden bulundurulmalıdır. Özellikle bazı ideolojik, politik ve eğitsel konuların kitabın ikinci versiyonunda farklılaştırıldığı dikkati çekmektedir. Kitaptan sahneye geçiş, metnin yeniden geçişimini

gerektirmekte ve bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde okunabilen bir kitabın yerini toplumsal anlamda görücüye çıkan seyirlik bir eser almaktadır. Yeni dönemin gerekleri nedeniyle daha sonra tümüyle görsel bir ürüne dönüştürülmesi ve bunların da kendi aralarında zaman, dil, kültür, ülke bazında farklılaşmaları da apayrı bir geçişim örneği olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar günümüzün geçişimli medya örnekleri kadar sosyal medya ve etkileşimli medya olarak izleyicilerini çevreleyen bir yapısı olmasa da 1888'den beri dolaşımda olan bir eser olarak oldukça "hareketli" (mobil) olduğu söylenebilir.

1939 yılında çekilen, yönetmenliğini Walter Lang'ın yaptığı ve Shirley Temple, Richard Greene, Anita Loise, Cesar Romero ile Arthur Treacher'ın rol aldığı 93 dakikalık "The Little Princess", 1939 Martında Amerika'da vizyona girmiş ve Twentieth Century Fox tarafından dağıtılmıştı. Döneminde, 1.000.000$ Gişe geliri olan bir film olarak oldukça iyi bir başarı kazanmıştı. *FOX tarafından piyasaya sürülen 1 saat 31 dakikalık film, Küçük prenses adıyla 10 Mart 1939'da New York'ta gösterime girecek, aynı yıl Türkiye ile birlikte, Fransa, Meksika, Arjantin, Brezilya, Danimarka, Portekiz, Finlandiya, Macaristan'da gösterilirken, Batı Almanya'daki gösterimi 1976'yı, Japonya'da ise 1979'u bulacaktı. 390 dolara satılan FOX'un 75. Yılı anısına yayınlanan koleksiyonda da yerini alan Küçük Prenses, halen en sevilen çocuk filmleri arasında yer almaktadır.*

British Broadcasting Corporation (BBC) tarafından 25'er dakikalık 6 bölümlük bir televizyon dizisi olarak 1973 yılında yayınlanan versiyonunda, Deborah Makepeace, Lesley Dunlop, Ruth Dunning başrollerde oynamaktaydı.

1986 yılında London Weekend Television (LWT) tarafından 6 bölümlük bir dizi olarak hazırlanarak 1987 yılında İngiltere'de gösterime giren ve başrollerinde Maureen Lipman, Amelia Shankley ile Miriam Margolves'in yer aldığı versiyonu ise romana daha bağlı bir anlatım sergilemektedir.

1995 yılında vizyona giren, Alfonso Cuaron'un yönettiği ve Liesel Mathews'ın oynadığı versiyonu ise American Warner Brothers tarafından dağıtılmıştı. 1995 yılında En iyi sanat yönetmeni ve en iyi kostüm tasarımı ile Circuit Community ödüllerine, aday gösterildi. Aynı yıl LAFCA En iyi Film ödülüne aday gösterilirken, Patrick Doyle ile LAFCA Ödülü En İyi Müzik Ödülünü, Bo Welch ile En iyi üretim tasarımı ödülünü, Alfonso Cuarón ile Genç Oyuncu Ödülünü kazandı. 1996 yılında En iyi görüntü yönetmeni ve en iyi sanat yönetmeni – set tasarımı ile ABD Akademi Ödüllerine aday gösterildi. Ayrıca, 1996 yılında en iyi film dalında Dallas-Fort Worth Film Eleştirmenleri Birliği Ödülleri'ne, aynı yıl en iyi aile filmi ödülüne, Vanessa Chester ve Liesel Matthews ile en iyi genç oyuncu ödülüne aday gösterildi. Filmin üretim bütçesi 60 milyon dolar olmasına karşın, yurtiçindeki hasılatı 2 milyar doları aşmış, tüm hasılatı ise 10 milyar doları geçmişti.

Küçük Prenses, *İngiltere ve Amerika'da "The Little Princess", Arjantin'de "Sueño de hadas", Belçika'da "Petite princesse", Brezilya'da "A Pequena Princesa ya da A Princesinha", Almanya'da "Die kleine Prinzessin" Danimarka'da "Den lille prinsesse", İspanya'da "La pequeña princesa ya da La princesita", Finlandiya'da "Pikku prinsessa", Fransa'da "Petite princesse", Yunanistan'da "I mikri prigipissa ya da Η Μικρή Πριγκίπισσα", Macaristan'da "A kis hercegnő", İtalya'da "La piccola principessa", Meksika'da "Sueño de hadas", Hollanda'da "De Kleine Prinses", Peru'da "La princesita", Polonya'da "Mala ksiezniczka", Portekiz'de "A Princesinha", Romanya'da "Mica printesa", İsveç'te "Lilla prinsessan", Rusya'da "Маленькая принцесса", Venezuela'da "La princesita" adıyla gösterime girmiştir.*

Prenslik ve Prenseslikle ilgili öykülerin çok satması ve çocukları oldukça yoğun bir biçimde etkilemeleri nedeniyle, Küçük Prens anlatısının da Küçük Prenses anlatısı ile karşılaştırıldığı görülmektedir. Benzer bir karşılaştırma, birbirlerine yakın zamanlarda ortaya çıkmaları nedeniyle Oliver Twist ile de yapılmaktadır. 81,200,000 Dolarlık bir bütçeye mal olduğu düşünülen bu filmin, dünya gelirlerinin 97,571,250 dolara ulaşması beklenmektedir. Bununla birlikte Küçük Prens'in popülerlik açısından daha fazla bilinir görünmesine karşın alçakgönüllü Küçük Prenses filmi ile karşılaştırıldığında onun çok altında kaldığı görülmektedir.

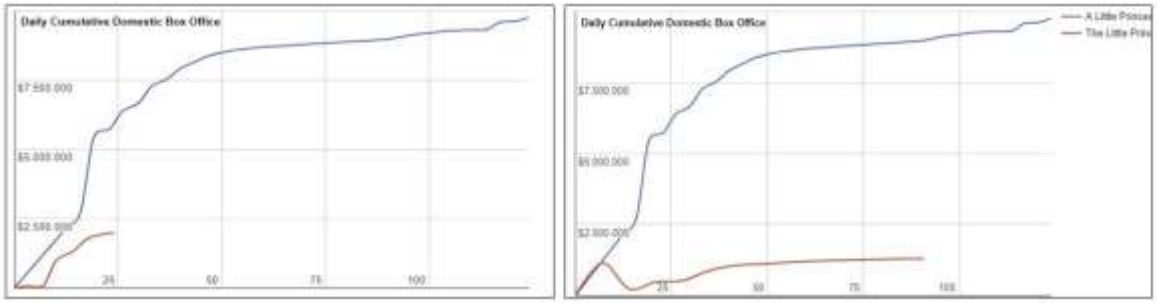

Küçük Prenses ve Oliver Twist Filmlerinin Karşılaştırılması

Küçük Prenses ve Küçük Prens Filmlerinin Karşılaştırılması

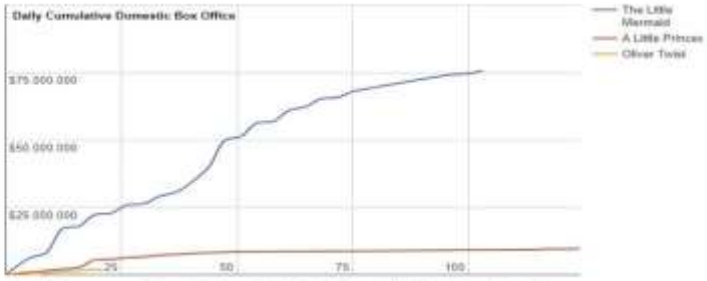

Küçük Prenses ve Oliver Twist ve Küçük Denizkızı Filmlerinin Karşılaştırılması

Tablo 6: Küçük Prenses Film Gelirlerinin Oliver Twist, Küçük Prens Ve Küçük Denizkızı Filmleri İle Karşılaştırılması

Oliver Twist ve Küçük Prens gibi alçakgönüllü diğer filmler ile karşılaştırıldığında Küçük Prensesin gişe gelirlerinin ne kadar açık ara ile fark yarattığı görülebilmektedir. Küçük Prensesin tahtını sallayan film ise açık arayla Küçük Denizkızı olmuştur. Sonuç olarak, yaratıcı endüstri ürünlerinin çocukların dünyasına ne kadar hızlı, etkin ve kalıcı bir biçimde girebileceğine ilişkin önemli bir örnek olan ve günümüz çocuklarını etkileyen bir başka prenses, Küçük Denizkızı, gerek düş dünyasını yansıtan canlı animasyon figürleri gerekse iyi ve kötü karşılaşmalarındaki etkili sahneleri nedeniyle çok daha popüler ve çok daha yüksek gelirli görünmektedir. Üstelik oyuncak dünyasındaki izdüşümleri nedeniyle, satan bebekleri, giysileri ve hatta tüm diğer kullanım araçlarına vurulan küçük mor görselleri ile her bir kullanımda para getirmeye devam eden bir fabrika gibidir.

Eserin 1995 versiyonu televizyon dizisi yorumlarında, pek çok kişinin 1986 sürümünü daha çok beğendiğini, önemli detayların bu yeni sürümde ne yazık ki gözden kaçırıldığını ifade etmektedir. Ancak, popülerlik açısından değerlendirildiğinde, daha da üzücü olanı, 1986'daki sürümü bilenlerin sayısının daha az olması ve yeni çevrim eserlerin eskisinden daha geniş ve daha farklı bir kitleye ulaşmasıdır.

Benzer şekilde, eserle ilk karşılaşmaları yazın biçiminde olanların görsele aktarımdan aynı tadı alamamaları hemen her uyarlamada karşılaşılabilecek bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, akademi ödüllerine aday gösterilen Küçük Prenses filmi, yeni filmler gibi efektlere dayanan bir filmden öte, masum küçük çocuk şarkılarına ve danslara dayanmaktan çok, insanlığa, ahlaka ve eğitime verdiği önem ile ön plana taşınmıştı. Dizi olarak öyküyü görselleştirmede romanda tasvir edilen karakterlere çok daha fazla sadık kalındığı, sunulan tüm karakterlerin romandaki etkiyi yaratabilmek için çalıştığı özellikle Amelia Shankley'in Sara Crewe olarak harika bir iş çıkardığı söylenebilir. İzleyici yorumlarından alınan ifadeler şunları aktarmaktaydı.

"Sara, tıpkı romanda anlatıldığı gibi karanlık, ince ve ciddi görünmekte, sessiz ve bilge davranmaktaydı."

"Aslında, tüm aktörler ve aktrisler iyi bir iş çıkardılar. Lottie tarif edildiği gibi bakmasa bile, o kadar iyi davrandı ki!"

"Ben diziyi annemle birlikte izledim ve o da çok iyi yapıldığını ve tüm çocukların oldukça çekici olduğunu kabul etti."

“1986’daki versiyonunda filmdeki setler ve kostümler, 1995 versiyonunda olduğu gibi, çok cesur değildi. Daha sade ve gri tonlar seçilmişti. Bunun Sara’nın doğasını daha iyi yansıttığını düşünüyorum.”

“Eğer eserle ilgileniyorsanız, önce kitabı okuyun, sonra filmini izleyin.”

“Filmleri belli zaman dilimlerine sığdırmak için mutlaka bazı detayları kesiyorlar. Ama dizilerde, romandaki tüm detayları görebilmek mümkün. Bu yüzden, hikayenin özgün haline olan sadakatleri ve uzunlukları nedeniyle BBC yapımlarını seviyorum.”

Dizi, 1987’de İngiltere, Amerika, 1988’de Belçika ve Batı Almanya ile 1992’de Japonya’da gösterime girmişti. Japonya’da o kadar tutuldu ki, başrollerinde Mirai Shida, Mami Asaoka, Natsuko Asô’nun oynadığı Shôkôjo Seira (2009–) dizisi ise 10 bölümlük bir televizyon dizisi olarak yeniden bir uyarlandı. Bu dizide, Hindistan'da büyüyen, ancak eğitimine zengin bir yatılı lisede devam etmek için Japonya'ya geri gönderilen Seira’nın deneyimlerine eşlik ederiz. Lüks yaşamış olmasına rağmen, iyi beslenen ve yaşından olgun görünüp davranan Seira, nezaketi ve cömertliği ile okulda çok sayıda arkadaş edinir ancak, okulun müdürü ile arası pek iyi değildir. Babasının servetinden dolayı ona iyi davranan okul müdürü, Seira'nın 16. doğum günü partisi sırasında gelen bir mektup ile babasının öldüğünü ve onun beş parasız bıraktığını söyler. Sonuç olarak, okul faturalarını ödemek için bir hizmetçi olarak çalışmaya zorlanmaktaydı.

Tüm diğer klasiklerde ve çocuk edebiyatının diğer örneklerinde görülebileceği gibi, Küçük Prenses filminde de çizgi karakterlere dönüştürülmüş anlatılar karşımıza çıkmaktadır. 1996 yılında Blye Migicovsky Productions ile Phoenix Animation Studios tarafından üretilen ve Goodtimes Entertainment (1996) (USA) (video) tarafından dağıtımı sağlanan video versiyonunda, sinemaya gitme zorunluğu olmadan ailelerin ve çocukların kullanımına sunulmuştur. Yönetmenliğini Laura Shephard’ın yaptığı Mark Shekter ile Sherman Snukal’ın senaryosunu yazdığı bu filme, Melissa Bathory, Lawrence Bayne ve Desmond Ellis seslerini vermişlerdi. Bununla birlikte izleyiciler animasyon olması nedeniyle daha küçük yaştaki izleyicilere hitap etmesi gereken bu versiyonda, diyalogların oldukça uzun olduğunu, diğer seslerin ise doğal seslerden oldukça uzak mekanik sesler olduğunu ifade etmişlerdir. Filmin akışı içinde nadiren doğal sesler duyulmasından ve filmin canlandırmasında hareket olgusunun garipliğinden söz etmektedirler. Filmdeki genel bir ritm eksikliğinden ve adaptasyon duygusuyla öykünün izletilmesinden çok anlatma hissinin yaratıldığına da dikkati çekmektedirler. Özellikle Sara'nın hayal gücünün ele alındığı bölümlerde animasyonun yaratıcılığının yeterince kullanılamadığını vurgulamaktadırlar. Oyunculuk açısından bakıldığında, rollerin romandakilerden daha farklı görselleştirildiğine, çoğunlukla abartılı bir Miss Minchin veya daha düşük bir performans sergileyen bir Captain Crewe gördüklerinden yakınmaktadırlar. İzleyiciler animasyonun renklerini oldukça cansız bulduklarını, figürlerinin, çizim ve karakter tasarımlarının da sanki büyük bütçelerden kaçınılmış ve zaman kısıtlamaları yüzünden geçiştirilmiş gibi sıradan ve özensiz olduğunu ifade etmektedirler. Küçük Prenses’in bu animasyonlu versiyonu, dördüncü uyarlamasıdır ve ne yazık ki en zayıfı, bir uyarlama olarak eksik ve cılız olarak değerlendirme notu en düşük olandır.

4. SONUÇ

Frances Hodgson Burnett'in “Küçük Prenses” adlı kitabı kalbi ısıtan hoş bir okumadır ve okuyucularda, izleyicilerde iz bırakmaması ihtimali neredeyse yoktur. Anlatı boyunca okuyucuların da izleyicilerin de pek çoğu küçük Sara ile özdeşleşmekte, onun sorunlar karşında güçlü duruşunu modellemekte ve ileride başlarına gelebilecek sorunlara karşı nasıl hazırlıklı olmaları gerektiği konusunda dersler almaktadırlar.

Frances’ın anlatımı, Sara'yı çok sevilen, onurlu, becerikli ve dirençli bir karakter olarak hemen her tür toplumla buluşturmuş ve onun birçok engel ile mücadelesini hemen her adımda okuyucu (ve izleyici ile) özdeşleşmiştir. Anlatının önemli bir diğer kahramanı da Becky’dir. Özellikle filmde bu karaktere karşı hissedilen yakınlık, samimiyet ve müzik eşliğinde hoş bir orkestrasyonla birleştiğinde çok büyük bir enerji yaratır. Kitaptaki anlatı üslubuna görsellerde renk ve müzik eşlik etmekte ve duygusal dalgalanımları bu unsular taşımaktadır.

Geçişimli medya açısından bakıldığında, her ne kadar günümüzde çok sık kullanılanın popüler bir örnek olmasa da, klasik bir çocuk edebiyatı örneği olarak oldukça dolaşımda ve bilindik bir yapısı bulunmaktadır. İlk olarak kitap olarak tasarlanan eser, daha sonra tiyatroya uyarlanmış ve sonrasında ufak tefek değişiklikler ikinci bir basım yapmıştır. Sonrasında, görsele aktarılarak, sinema filmine, televizyon dizi filmine ve animasyona dönüşmüş, farklı kültürlerde farklı versiyonları üretilmiştir. Sinema film ya da televizyon dizissi olarak farklı kültürlerde aynı adla uyarlanmıştır. Zaman zaman içeriğinde hedef kitleye topluma, kültüre uygun uyarlamalar yapılarak hedef kültüre uyumlandırılmıştır. Eğitim içeriği nedeniyle genellikle eğitimcilerin çocuklara tavsiye ettiği yayınlar arasında bulunduğundan, kitap olarak sürekli farklı baskıları çıkmaya devam etmektedir. Ayrıca internet ortamından izlenebilir durumdadır. Her durumda, esere yapılan yorumlar, bireylere ve toplumlara kattıkları onu sürekli güncel kılmakta ve sürekli geçişimli hale getirmektedir.

*Eser olarak ele alındığında, Küçük Prenses'in tür ve edebiyat açısından niteliği, yalnızca onun yapısal özellikleri ile ölçümlenemez. Eserin Frances'ın özyaşam öyküsünden ne kadar etkilendiğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu yüzden, bu filmin konusunu gerçek yaşam öyküsünden alan filmler kategorisinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Hatta her biri ayrı bir yapıt niteliği taşıyan filmlerin kitaba ne kadar sadık kalarak uyarlandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. E*ğitsel iletileri ile eğitim sisteminin vazgeçilmezlerinden olan, öğretmenlere ve öğrencilere tavsiye edilen kitaplar arasında bulunan Küçük Prenses, günümüzde, değerler eğitimi açısından da son derece önemlidir. Kitabın örneklediği değerlerin ortaya konulabilmesi için içerik çözümlemesi yapılması, her bir adımda Sara'nın ve arkadaşlarının belli değerleri ne kadar benimsedikleri ve ne kadar buna karşı çıktıklarının tek tek ele alınması gereklidir. Dönemin pek çok etkisini içinde barındıran eser, sömürgeci bir İngiltere'yi yeni nesillere tanıtmak ve sevdirmek için oldukça önemli bir çaba harcamıştır denilebilir. Ancak bunun yanında, kültür aktarımı ve hatta kültür çatışmasını da ele aldığı bölümleri bulunmaktadır. Bu açıdan bir sistem eleştirisi olarak da görülebilir. Eser bilgi vermek, eğitmek kadar, günümüzün en çok satan konusu olarak "umut satmak" işlevini de üstlenmiştir. Zor zamanlardan nasıl çıkılabileceği, bireylerin umutlarını ve ideallerini kaybetmemeleri gerektiği konusunda özellikle tavsiye edilmesi gereken bir noktada durmaktadır.

İçinde barındırdığı temel erdemler ve değerlerle idealler nedeniyle yeni nesillerin örnek alabilecekleri bir noktada durduğundan, ***modelleme kuramını*** göz önünde bulundurarak herkese örnek verilebilir bir Sara karakteri çizmektedir. Bu, aynı zamanda okuyucuların, izleyicilerin ***özdeşleşme kuramı*** çerçevesinde benimseyebilecekleri bir karakterdir. Eser, temel misyon olarak izleyicileri / okuyucuları ya da katılımcıları harekete geçirmeyi hedefleyen, bireysel ya da toplumsal bir ***uyandırma ya da kışkırtma*** içeren bir nitelik taşımamakla birlikte, anlatı boyunca serimlediği ***senaryo kuramı***, yalnızca o dönem insanlarının değil bugünün insanlarının da sorunlarını dile getirmekte ve sembolik de olsa çözüm önerileri sunmaktadır. ***Ekimleme kuramını*** gözeterek, benzer sorunların benzer toplumlarda her zaman benzer şekilde ortaya çıkacağını ve temel çözümler gerektireceğini gözeten Frances, kahramanı Sara ile adeta var olan bir "***Sessizlik Sarmalı***"nı kırar gibidir.

Eğitim noktasında***, gündem belirleme kuramı*** açısından o zaman da günümüzde de gündemi belirleyen bir noktada duran göçmen Sara, kitapta bir kahramandır. Ancak, gerçek yaşamda yüzleşilmesi gereken göçmen çocuklar ve eğitim sorunu bir dağ gibi önümüzde durmaktadır. Eğitimin her bir çocuğun özel gereksinimlerine ve duygudurumuna uyumlandırılmış, onların gereksinimlerini gözeten bir duyarlığa kavuşması, kitabın yazıldığı 1888'den günümüze değin hemen hiçbir değişikliğe uğramadan önümüzde duran bir sorundur. Hemen tüm okullarda birer Miss Minchin ve birçok Sara bulunduğunu düşünecek olduğumuzda, İngilizlerin Hindistan'daki savaşlarının bittiğini, ancak eğitim savaşının henüz dünyanın hiçbir ülkesinde gerçek anlamda çözüme kavuşturulamadığını görebilmekteyiz.

Esere, ***Tutarlılık Kuramı*** açısından bakıldığında, inançları, tutumları ve davranışları ile insanların ve toplumların kendi içinde bir tutarlığının olması gerektiği ve bu tutarlılık olmadığı takdirde rahatsızlık duyulacağı savı halen geçerlidir. Sara'nın Miss Minchin'e karşı uyarıları onun kendi içindeki ve eğitim sistemi daha da genelleştirirsek, yönetim sistemi çerçevesindeki tutarsızlıklarını ortaya çıkardığı için oldukça önemlidir. Eserin temelinde o dönemin ***Siyasal Ekonomi Kuramı*** ile ***Sistem Kuramı***nın nasıl işlediği çok açık ve net olarak görülmektedir.

Hangi kuram açısından ele alınırsa alınsın, Küçük Prenses içi dolu ve zengin bir anlatı sunar. Üstelik, bu anlatıda aynı anda hem gençlere hem de yetişkinlere yönelik önemli iletiler bulunmaktadır. Bunların başında, uysal, söz dinleyen ve bir rehberlik bekleyen eski nesil çocuklardan farklı, söz dinlemeyen, rehberliğe ihtiyacı olmayan ve her şeye ”peki” demeyen, sorgulayıcı ve hatta zaman zaman isyankar bir gelecek kuşağın haberciliğini yapmaktadır. 1888'den bu yana bakıldığında, pek çok farklı kuşak gelip geçmiştir. Her biri farklı dinamiklerle tetiklenen farklı nesiller, yaşamdan, toplumdan, aileden, okullaşmadan çok farklı şeyler beklemişlerdir. Frances'in anlatısı, her ne kadar günümüzde X, Y, Z nesillerinden, farklı yaşam standartlarından ve yaşam beklentilerinden söz ediliyor olsa da, dinden, eğitim sistemine, toplumsal yapılanmadan, yabancı düşmanlığına kadar pek çok konuda 21. yüzyılda aslında pek çok şeyin aynı kaldığını gözler önüne sermektedir.

Frances'in yaptığı uyarılar yalnızca yeni neslin eskisi ile ilgili çatışma alanlarını belirlemez. Ayrıca sistemin eksiklerini de ortaya koyar. Eğitimi eleştirir, toplumsal yapıyı eleştirir, otoriteyi eleştirir, siyasal sisteme de söyleyecekleri vardır. Dolayısı ile, daha önceki dönemlerin yetimleri, öksüzleri, kendilerine yapılanların hesabını sorarcasına bilgilenmiş, donanmış ve yaşamı, onlara öğretilenleri sorgulamaya başlamışlardır. Gerek yöneticilerin gerekse eğitimcilerinin ve eğitim sisteminin bu yeni nesilin susuzluğuna çare bulması, onu farklı bir biçimde beslemesi gerekmektedir.

Eserdeki Sara, içi dolu bir çocuktur ve dolu dolu bir çocukluk yaşamıştır. Eksikleri vardır, annesi, babası yanında değildir ama anıları ve onların kendisine kattıkları, değerleri vardır. Bu yüzden çok güçlüdür. Son derece hoşgörülü, aydın ve gelişmeye açık yapısı ile Sara, kültürlerarası geçişini tamamlamış, büyük bir olgunlukla zihnini ve kalbini değişimlere açmayı başarabilmiş bir kişilik sergiler. Sara şanslı bir çocuktur. Diğer göç çocuklarının hepsinin Sara kadar açıksözlü, dingin ve hoşgörülü olmayabileceğini ve üstlerindeki otoriteye karşı çok farklı davranışlar sergileyebileceklerini de göz ardı etmemek gerekli. Yetiştiği ortam ve o dönemdeki dünya düzeni her ne kadar savaşa ve çatışmaya açık da olsa, Sara hiçbir zaman uzlaşmacı özelliğinden vaz geçmeyen ve hoşgörüsünden ödün vermeyen bir yapıdadır. Ancak, yine tüm çocukların bu kadar olgun ve güçlü olmalarını beklemek biraz iyiniyetlilik olabilir. Bu, durum, Sara karakterinin daha çok dolaşımda olması gerektiği anlamına gelmekte.

Kültür aktarımı açısından bakıldığında, Frances'in Sara'nın ağzından anlattığı Hindistan, rüya gibi bir ülkedir ve çok fantastik ve oldukça oryantalist görünmektedir. Bunun Sara'nın anlatımından mı yoksa Frances'in diğer kültürlere daha açık daha iletişimci ve etkileşimci bir eser sunabilme amacından mı kaynaklandığına karar vermek gerçekten çok zordur. Ancak, her şekilde, eserin, özellikle göç ile gelen çocukların değerlerinin sorgulanması, onlardaki zenginliğin farkına varılması, her bir bireyin apayrı ve gereksinimlerine uyumlandırılmış bir eğitim alma şansının yaratılması gibi noktalar halen önemlidir. Üstelik, eserin sunulduğu dönemde ve eğitim sisteminde, toplumsal yapıda, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yapısı son derece önemlidir. Çocukların anlayamayacağı ancak yetişkinlerin kolaylıkla değerlendirebileceği, erkeksi bir Miss Minchin örneğinin Sara tarafından nasıl yumuşatıldığı ve nasıl kadınsı bir yumuşaklıkla kuşatıldığı son derece önemli bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

Sara, göç çocuklarının farklı bir yönünü ortaya koyarken, işin dindarlık boyutu hemen hiç gündeme gelmemektedir. Bugün bakıldığında, 2011 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Londra'da yaşayanların %48.42'sin Hristiyan, %20,73'ünün herhangi bir dine mensup olmayan, %12,39'unun Müslüman, %5'inin Hindu, %1.2'sinin Musevi, %1,5'un Sikh ve %1'in de Budist olduğu görünmektedir. (https://www.nomisweb.co.uk).

Frances, Sara'yı Londra'ya Hindistan'dan gelen bir asker ve zengin kızı olarak konumlandırırken, aslında İngiltere'nin bu kadar çok Sara'sı olacağını belki de hiç göz önünde bulundurmamıştı. Günümüzde de Londra, çok kültürlülük ve çok dilliliğin kalesi olmayı sürdürüyor. Yaklaşık 8 milyon kişinin yaşadığı Londra'da, nüfusun %37'sini, İngiltere doğumlu olmayan göçmenler oluşturmakta. Resmi rakamlara göre, göçmenlerin geldiği ülkeler olarak Hindistan, İrlanda ve Pakistan ilk üçte yer alırken onları Bangladeş ve diğer ülkelerden gelenler izliyor. 300 dilli kent Londra Büyükşehir Belediyesi'ne göre, İngiltere'nin en çok göç alan şehri olan ve 300'den fazla dil konuşulan başkentin nüfusu 8 milyon 615 bin 248 kişiye ulaştı. Son 25 yıl içinde Londra'nın nüfusu 2 milyon arttı ve istatisitiklere göre, son 25 yılda başkentte yerleşik olarak yaşayan nüfusun %44'ünü siyahlarla etnik

azınlıklar oluşturuyor. Ancak bunların pek azı Sara kadar zengin ya da onun kadar hoşgörülü ve sevgi dolu. Çocuklukları yoksulluk ve ötelenme ile geçen bu gençlerin hepsi, yaşam koşullarından dolayı okullarını terk etmiş ve belki de eski dönemlerdeki gibi zor koşullarda çalışır durumda ya da sokakta. Dolayısı ile eğitimci gözü ile bakıldığında, eski dönem kitaplarda sözü edilen zor koşulların 21. Yüzyılda halen geçerli olduğunu iddia etmek de mümkün. Çünkü, okullaşıyormuş gibi görünse de göçmen çocukların her biri gitgide yalnızlaştıkları, dışlanma, ötekileştirme, kurbanlaştırma ve ayırımcılıkla karşılaştıkları uzun bir dönem geçirmekteler. Pek çoğu kendisini hiç anlamayan ya da anlamak istemeyen eğitimcilerin ya da akranlarının mağduru olacaklar. Oysa Sara bu konuda da oldukça şanslı bir çocuk figürü çizmekte, onun, kendi deneyimleri ve gözlemleri çerçevesinde, kültürlerarası geçişleri çok iyi kavradığı ve bunları çocuk gözü ile içselleştirebilmeyi başardığı dikkati çekmektedir.

Bu çalışma, temel kahraman Sara Crewe'ın yaşamından bir kesitin ele alındığı ve çocuk klasiği sayılan "Küçük Prenses" kitabını ve filmlerini günümüz bilgileriyle yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktaydı. Kitaplarından öte, filmlerine bakıldığında, Küçük Prenses eserinin gerek ideolojik, sosyal, ekonomik gerekse eğitsel ve duygusal anlamda çocukların anlayamayacağı pek çok imge barındırdığı vurgulanmalıdır. Dolayısı ile sanki çocuklar için değil de yetişkinler için yazılmış gibi bir havası olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Çocukların dünyayı bir yetişkin olarak algılayamadıklarının altını çizmek gerekir. Sara, anlatıya sadık kalmak uğruna bir buçuk saatlik sinema filmlerine ya da dizi filmle dönüştürülmüştür. Her bir bölümün detaylarını anlamak, bir önceki bölümde ne olduğunu anımsamak, o yaş çocukların yapabilecekleri şeyler değildir. Bu yüzden, bu anlatının daha çok anne babalara ve eğitimcilere yönelik olduğunda ısrar etmek daha doğru olacak gibi görünmektedir. Yine de çocuğun parçalı da olsa, belli bölümlerin etkisinde kalabileceği, kahramanla özdeşim kurabileceği de unutulmamalıdır. Özellikle filmin yansıttığı değerler, tutumlar ve inançların yaşamları üzerinde büyük bir etkisi olabilmektedir. Küçük Prenses, 1888'de yayınlanan kitabı ve sonra uyarlanan filmleriyle, günümüz tüketim toplumunun nesneleştirme eğiliminden uzak kalması, pratik ve satın alınabilen ürünlere dönüşmemiş olması nedeniyle popüler idollere dönüşmemiş ve eski dönemlerdeki masum haliyle ayakta kalmayı başarabilmiştir.

KAYNAKÇA

Arens, William, F. (1996), Contemporary Advertising, Irwin / McGrow –Hill,

Bixler, P. (1984). Frances Hodgson Burnett (Vol. 373). Twayne Pub.

Burnett, F. H., & Princess, A. L. (1888). ???

Cooper, Glynis (2005), Salford: An Illustrated History, The Breedon Books Publishing Company

Czarnik, Jason. "Living Conditions of Orphans in Nineteenth Century England". Charlotte's Web. ed. Lisa Denney, Elizabeth Bellalouna, and Lauren Russette. U of Michigan-Dearborn. Winter 2003. 10 March 2005. <http://www.umd.umich.edu/casl/hum/eng/classes/434/charweb/czarnik1.htm>.

Dickens, Charles. Great Expectations. London: Penguin, 1996.

Diken, Bülent & Carsten Bagge Laustsen, "Enjoy your fight! – "Fight Club" as a symptom of the Network Society", September 2001, Department of Sociology, Lancaster University

Do Rozario, R. A. C. (2004). The princess and the magic kingdom: Beyond nostalgia, the function of the Disney princess. Women's studies in communication, 27(1), 34-59.

Engels, Fredrich (1958) [1845], The Condition of the Working Class in England in 1844, Stanford: Stanford University Press

Garth, Jowett & Linton, James, M., (1980) Movies as Mass Communications, 2nd ed. Beverly Hills, California, SAGE Pub.

Gerzina, Gretchen (2004), Frances Hodgson Burnett: the unexpected life of the author of The Secret Garden, Rutgers University Press.

Gibson, James & Hanna, Michael, (1992) Introduction to Human Communication, WCB, USA.

Grenby, M. O. (2007). Chapbooks, children, and children's literature. Library, 8(3), 277-303.

Grenby, M. O., & Grenby, M. O. (2011). The child reader, 1700-1840. Cambridge University Press.

Gruner, E. R. (1998). Cinderella, Marie Antoinette, and Sara: Roles and Role Models in A Little Princess. The Lion and the Unicorn, 22(2), 163-187.

Hofstader, Beatrice (1971), "Burnett, Frances Hodgson", Notable American Women: 1607–1950, Cambridge: Harvard University Press

Horvath, Polly (2004), "Foreword", Little Lord Fauntleroy, Simon and Schuster.

http://layla.miltsov.org/how-childrens-literature-links-to-narcissism-and-violence/

https://celestetmoc.weebly.com/industrial-revolution-childhoods.html

https://ourworldindata.org/literacy

https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/the-origins-of-childrens-literature

https://www.nomisweb.co.uk

Koppes, P. B. (1978). Tradition and the Individual Talent of Frances Hodgson Burnett: A Generic Analysis of Little Lord Fauntleroy, A Little Princess, and The Secret Garden. Children's Literature, 7(1), 191-207.

McGillis, R. (1996). A Little Princess: Gender and Empire (No. 159). Twayne Pub.

Mullan, Professor John. "The Origins of the Gothic." Discovering Literature: Romantics And Victorians. The British Library, n.d. Web. 9 Mar. 2015.

Newman, J. (2013). Robin Bernstein, Racial Innocence: Performing American Childhood from Slavery to Civil Rights (New York and London: New York University Press, 2011. Journal of American Studies, 47(2), 561-562.

Öcel, Nilüfer, "Popular Cinema Films In The Context of Turkey: Films of 2000's." 2nd International Symposium Communication in the Millennium, A Dialogue Between Turkish and American Scholars, İstanbul University, School Of Communication, March 17-19, 2004. The proceedings, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2004, 315-334.

Pinchbeck, I., & Hewitt, M. (1973). Children in English Society. Vol. 2: From the Eighteenth Century to the Children Act 1948. Routledge & K. Paul

Reimer, M. (2000). Making princesses, re-making A little princess. Voices of the other: children's literature and the postcolonial context, 111-13.

Reimer, M. (2000). Making princesses, re-making A little princess. Voices of the other: children's literature and the postcolonial context, 111-13.

Richardson, R. (2012). Dickens and the workhouse: Oliver Twist and the London poor. Oxford University Press.

Rutherford, L.M. (1994), "British Children's Writers 1880–1914", in Laura M. Zaldman, Dictionary of Literary Biography, 141, Detroit: Gale Research Literature Resource Center (subscription required)

Stephenson, William, (1967), The Play Theory of Mass Communications, University of Chicago Press

Thwaite, Ann (1991), Waiting for the Party: The Life of Frances Hodgson Burnett, 1849–1924, David R. Godine.

EFLATUN CEM GÜNEY'İN EVVEL ZAMAN İÇİNDE MASAL KİTABININ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Zübeyde ŞİRİN[*]

Özet

Bu çalışmanın amacı Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" adlı masal kitabını değerler eğitimi açısından incelemek ve kitabın değerler eğitimine olan katkısını ortaya koymaktır. Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" adlı kitabında toplamda on masal bulunmaktadır ve bu masallar Schwartz Değerler Ölçeği 'ne göre sınıflandırılmıştır. Araştırmada bağlam birimi olarak "sözcük" ve "cümle" seçilmiş, değer ifadelerinin her bir cümlede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Sayma işlemi yapılırken hem açık içerik hem de gizli içerik göz önünde bulundurulmuştur. Bağlam birimi olarak seçilen her bir cümle içindeki değer gruplarına karşılık gelen sözcükler, belirtilen değer gruplarını açıklayan anlatımlar ya da doğrudan anlamı veren cümleler sayılmıştır.

Çalışmanın sonunda Evvel Zaman İçinde adlı eserde Geleneksellik (78) , öz yönelim(44), iyilikseverlik (38), güç(26), başarı (26), uyarılım (14), güvenlik (13) , uyma (11) , hazcılık(10), evrensellik (8)'tir. "Evvel Zaman İçinde" adlı masal kitabında geleneksellik, öz yönelim ve iyilikseverlik değerlerini içeren ifadelerin sıklığının fazla olduğu görülmektedir. Masal kitabında evrenselcilik, hazcılık, uyma, güvenlik gibi değer ifadelerine ise daha az yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eflatun Cem Güney, Masal, Değer, Schwartz Değer Ölçeği

Abstract

The goal of this study is to review the fairy tale book with the name of "Evvel Zaman İçinde" (Once upon a time) belonging to Eflatun Cem Güney in terms of the values education and to reveal the book's contribution to the values education. There are ten fairy tales in total in Eflatun Cem Güney's book with the name of "Evvel Zaman İçinde" and those fairy tales were classified in The Schwartz Values Scale. In the research, "Word" and "Sentence" were chosen as the context unit, it was determined about how many times the value expressions were used in all of the sentences. While the numeration transaction was made, both of the explicit and implicit contents were considered. The words corresponding to the value groups in all of the sentences which were chosen as the context unit, the expressions which explain the certain value groups or the sentences which give directly the meaning were counted.

At the end of the study, Traditionality is 78, self intention is 44, kindness is 38, power is 26, success is 26, excitation is 14, security is 13, adaptation is 11, hedonism is 10, universalism is 8 in the work with the name of "Evvel Zaman İçinde". It is seen that there are many expressions including the values of traditionality, self intention and kindness in the fairy tale book with the name of " Evvel Zaman İçinde". It is seen that the value expressions such as universalism, hedonism, adaptation, security are included a few in the fairy tale book.

Key Words: Eflatun Cem Güney, Fairy Tale , Value , Schvvartz Value Scale

1.GİRİŞ

Bireylerin toplumsallaşması ve bulunduğu topluma ayak uydurabilmesi için maddi ve manevi pek çok değerlere sahip olması gerekir. Toplumu oluşturan bu değerler toplumdaki bireylerin ortaya koyduğu birikimlerin sonucudur. İnsanlar bu birikime aile, çevre ve okul yoluyla sahip olurlar ve birbirleri

[*] Öğretmen, Yüksek Lisans Öğrencisi

arasında etkileşim sağlarlar. Toplumlar bu etkileşme içerisinde edindiği birikimleri içselleştirir ve gelecek nesillere aktarır.

Dünyada ve yaşadığımız çevrede kültürel çözülmenin getirmiş olduğu sıkıntılar nedeniyle değerler eğitimi ayrı bir önem kazanmıştır. Yaşadığımız çevrede akademik başarı kadar dürüstlük, ahlaki değerler, saygılı olma, insan ilişkileri, merhamet, iyilik yapma; kıskançlığın, kötülüğün toplum tarafından reddedilmesi gibi manevi değerler de önem kazanmıştır. Özellikle çocukluk dönemini bitirip sosyal çevrenin önem kazandığı ortaöğretim çağında değerler eğitimi önemsenmiştir. Bu açıdan sözlü kültürden derlenip bir araya getirilen masallar kültürel çözülmenin önüne geçerek manevi birikimlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar.

Eğitimin en önemli amaçlarından biri kültürel birikimi diğer kuşaklara aktarmaktır. Bunu gerçekleştirmek için kullandığı yöntemlerden biri de masallardır. Masallar incelendiğinde değerler eğitimi konusunun çok saf ve doğal bir şekilde işlendiğini görmekteyiz. Masal dünyasından kopan, bilim ve teknolojinin akışına kapılan çocukların büyüdüklerinde pek çok kültürel birikimden habersiz olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmamızın bir amacı da öğrencilerdeki bu eksikliği giderebilmek ve masallarda tespit ettiğimiz değerler eğitimi ile öğrencide kültürel birikim yaratmaktır.

Masallardan çıkarılan dersler değerler eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Masal, "terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı hikâye" (Devellioğlu, , 1995, s. 625.) şeklinde tanımlanmaktadır. Özellikle mutlu sonla biten masalların çocuğun bilincinde olumlu etki yarattığı düşünülmektedir. Bu da çocuğun karakter yapısını ve ahlaki değerlerini olumlu etkilemektedir. İyilik,yardımsever olma, cesaret , saygı, örf ve adetler gibi değerlere dokunan masallar gelecek nesillerin kültür birikimine de katkı sağlamaktadır. Böylece masallar geçmiş ve gelecek arasında köprü vazifesi görmektedir.

2.Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, veri kaynağı ve veri analizi ile bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma geleneğine dayalı olan bu araştırmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu çalışmanın verileri Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" adlı kitabında yer alan toplam 10 masaldan toplanmıştır. Eserdeki masalların adları ve sayfa numaraları aşağıda gösterilmektedir:

1. Sırmalı Pabuç (s.9-36)
2. İncili Yorgan (s.37-64)
3. Üç Turunçlar (s.65-98)
4. Sedef Bacı (s.99-110)
5. Gelincik Günü (s.111-120)
6. Hamur Bebek (s.121-134)
7. Köse Dağı (s.135-146)
8.Perili El (s.147-154)
9. Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız (s.155-166)
10. Üç Elma (s.167-175)

2.2. Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde hedefimiz elde

edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011)

Tablo 1. Schwartz'a göre değerlerin sınıflaması

Değer tipi tanımları	Değer türleri için ögeler
Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimidir.	Başarılı olmak, yetkin(muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık: Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk almak, hayattan tat almak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adaletten yana olmak, toplumsal eşitlikten yana olmak, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya istemek, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik: Bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak
Geleneksellik: Kültür veya dinsel töre, fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne – babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliğine önem vermek, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

Araştırmada Karaman-Kepenekçi ve Aslan'ın (2013) çalışmalarında benimsediği yaklaşım tercih edilmiştir.Araştırmada bağlam birimi olarak "sözcük" ve "cümle" seçilmiş, değer ifadelerinin her bir cümlede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır.Sayma işlemi yapılırken hem açık içerik hem de gizli içerik göz önünde bulundurulmuştur. Bağlam birimi olarak seçilen her bir cümle içindeki değer gruplarına karşılık gelen sözcükler, belirtilen değer gruplarını açıklayan anlatımlar ya da doğrudan anlamı veren cümleler sayılmıştır.

Kitaptaki kategorilerin yorumlanmasında frekans, yüzde ve yoğunluk puanlarından yararlanılmıştır.

Kategori % = (Kategori Frekansı / Tüm Kategorilerin Toplam Frekansı) x 100 Kategori

Yoğunluk Puanı= Kategori Frekansı / Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı formüllerine göre elde edilmiştir.(Karaman, Kepenkçi, Aslan 2013:187)

Kitabın başından, ortasından ve sonundan rastgele seçilen üç sayfadaki ortalama sözcük sayısı, sayfa sayısı ile çarpılarak kitaptaki yaklaşık toplam sözcük sayısına ulaşılmıştır. Yoğunluk puanları hesaplanırken çıkan sayıların çok küçük olması ve küçük sayılarla çalışmanın yorumlamada güçlük çıkarması nedeniyle tüm kategorilere ait yoğunluk puanları 100 ile çarpılmıştır. Böylece değerlendirmede ve puanların anlaşılmasında kolaylık sağlanmıştır. Elde edilen istatistiksel çözümlemelerin yardımıyla veriler yorumlanmıştır. (Karaman,Kepenkçi,Aslan 2013:187)

Veri analizinde, Tablo 1.'deki değer ifadelerine göre masal kitabında yer alan her bir masal için ayrıntılı olarak Schwartz Değer Sınıflaması tablosu oluşturulmuştur.Değer grupları ve değerler tabloda listelenmiştir.Değer belirten ifadeler cümle veya paragraf olarak alınmıştır.Bir paragrafta veya cümlede birden fazla değer ifadesi geçiyorsa her iki değer için de sayılmıştır.Değer ifadeleri üzerinde görüş birliği sağlanmıştır.Değer ifadeleriyle ilgili doğru yargılara ulaşabilmek için alıntılar ve bağlamla ilgili ifadeler tekrar tekrar okunmuştur.

3. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde problem cümlesi "Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" adlı masal kitabında hangi değerlere ne sıklıkla yer verilmiştir?" şeklinde ifade edilmiştir.Aşağıda problem cümlesi ile ilgili tablo ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 2. Schwartz Değerler Sınıflamasına Göre "Evvel Zaman İçinde " Adlı Masal Kitabında Yer Alan Değer Gruplarının Sıklığı ve Yüzde Oranları

Değer Grupları	Sıklık	Yüzde Oranı
Güç	26	9,70
Başarı	26	9,70
Hazcılık	10	3,73
Uyarılım	14	5,22
Öz Yönelim	44	16,41
Evrenselcilik	8	2,98
İyilikseverlik	38	14,17
Geleneksellik	78	29,10
Uyma	11	4,10
Güvenlik	13	4,85

Tablo 2 incelendiğinde toplam on masalda değerlerin bulunma sıklığı şöyledir: Geleneksellik 78, öz yönelim 44, iyilikseverlik 38, güç 26 ,başarı 26, uyarılım 14, güvenlik 13, uyma 11, hazcılık 10, evrensellik 8'dir.Tabloya bakıldığında "Evvel Zaman İçinde" adlı masal kitabında geleneksellik,öz yönelim ve iyilikseverlik değerlerini içeren ifadelerin sıklığının fazla olduğu görülmektedir.Masal kitabında evrenselcilik,hazcılık,uyma,güvenlik gibi değer ifadelerine ise daha az yer verildiği görülmüştür.

Tablo 2 incelendiğinde on masalda yer alan değerlerin yüzde oranları ise şöyledir: Geleneksellik %29,10,öz yönelim %16,41,iyilikseverlik %14,17, güç %9,70, başarı %9,70 ,uyarılım %5,22, güvenlik

%4,85, uyma %4,10, hazcılık %3,73, evrensellik %2,98'dir.Tabloyu incelediğimizde yüzde oranı en fazla olan değer geleneksellikdir.Tabloda yüzde oranı en düşük değer ise % 2,98 oranı ile evrenselcilik değeridir.

Tablo 3. Evvel Zaman İçinde adlı kitapta Schwartz değer tiplerinin masallara göre dağılımı

Değer Grupları										
1. Güç	2. Başarı	3. Hazcılık	4. Uyarılım	5. Öz Yönelim	6. Evrenselcilik	7. İyilikseverlik	8. Geleneksellik	9. Uyma	10. Güvenlik	Toplam
5	3	2	6	8	2	10	13	2	2	53
8	8	1	-	9	3	8	15	1	3	56
2	4	-	1	10	2	5	15	3	2	44
3	1	-	2	4	-	6	7	-	2	25
2	3	2	2	3	-	-	3	1	-	16
1	1	-	1	3	-	4	6	1	1	18
1	1	1	1	2	1	-	2	1	-	10
-	-	-	1	1	-	2	7	1	3	15
3	5	-	-	3	-	3	6	-	-	20
1	-	4	-	1	-	-	4	1	-	11
26	26	10	14	44	8	38	78	11	13	268

Tablo 3 incelendiğinde ; İncili Yorgan(15),Üç Turunçlar(15), Sırmalı Pabuç(13), Sedef Bacı(7), Perili El(7), Hamur Bebek(6),Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız(6) adlı masallarda geleneksellik değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Üç Elma(4), Gelincik Günü(3),Köse Dağı(2) adlı masallarda geleneksellik değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında geleneksellik değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[….Akça ninenin duasını alarak sarı ineğin yanını bulmuş velakin eve dönünce bir kızılca kıyamet kopmuş!] (s.14/4-6)

[…Mıstık:"Ağa kardeşlerim"demiş, "siz varken bana söz düşmez ama ,biz burada ağzımızla kuş tutsak ,gene emeğimizi ödemez.İyisi mi,gelin kısmetimizi başka yerde arayalım,dünya yıkılmadı ya!"] (s.39/21-25)

[….İmdi beni baba yerine kor da "He!"derseniz,hem toy,düğün edip,baş göz ederim sizi;bir gün gelir,devlet kuşu da birinizden birinizin başına konar inşallah!"……] (s.49/2-5)

[…Bunları ondan sonra ,bismillah deyip başlarız işe!"] (s.62/1-2)

[…Meğer,bu gölün suları her derde deva,her hastalığa şifa imiş.] (s.104/2-3)

Tablo 3 incelendiğinde ; Üç Turunçlar(10), İncili Yorgan(9), Sırmalı Pabuç(8) adlı masallarda öz yönelim değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Sedef Bacı(4), Gelincik Günü(3), Hamur Bebek(3), Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız(3) ,Köse Dağı(2) ,Perili El(1), Üç Elma(1) adlı masallarda öz yönelim değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında öz yönelim değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

["Acep dağda ,belde bir uğrağa mı uğradı; git gide güzelliği kan ediyor bu kızın; nasıl etsek de ağzından alsak bunu!" diye söylenmiş kendi kendine….] (s.17/5-8)

["Fırsat bu fırsattır!" deyip kardeşlerine kaş göz etmiş; kızlara da el eylemiş, gel eylemiş. Yayından fırlayan ok misali, fırlamışlar kapıdan.] (s.46/7-9)

["Ey insan oğlu" demiş, "sormak ayıp olmasın ya ,bu kuş uçmaz ,kervan geçmez yerlere yel mi attı, sel mi attı seni; hele bir deyiver şu başından eseni?"] (s.74/2-5)

Tablo 3 incelendiğinde ; Sırmalı Pabuç(10), İncili Yorgan(8), Sedef Bacı(6), Üç Turunçlar(5) adlı masallarda iyilikseverlik değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Hamur Bebek(4), Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız(3) , Perili El(2) adlı masallarda iyilikseverlik değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında iyilikseverlik değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[…."Üvey anandan korkuyorsan, başımdaki yünden, yapağıdan al, alacağın kadar; yine eğirir, büker; yumak yapıp dökersin önüne"] (s.13/10-12)

[Bir var ki bacı kardeş ciğerdir, birbirinden ayrılır mı! Geceleri baş başa verip başlarına gelenleri bir söyler, iki dökerlermiş…] (s.101/9-11)

[Bire Hılı sen de! İnsan ,evladından emeğini esirger mi, ben hamurunu istediğinden âlâ yoğururum ama, öyle kaşı, gözü yerinde olsun dersen ,harcından, borcundan kaçmayacaksın.] (s.124/9-12)

[….Allah ,bana da altın perçemli bir oğlan verse yemez yedirir; giymez giydirir; okutur, dokutur ben de öyle bir adam ederdim ki, alimallah görüp edenlerin parmağı ağzında kalırdı…] (s.158/5-8)

Tablo 3 incelendiğinde ; İncili Yorgan(8), Sırmalı Pabuç(5), Sedef Bacı(3), Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız(3) adlı masallarda güç değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Üç Turunçlar(2), Gelincik Günü(2), Hamur Bebek(1), Köse Dağı(1) ,Üç Elma(1) adlı masallarda güç değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında güç değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[….Huuu, efendi; gel de kızının marifetini gör. Gayrı ben onu bu kapıya bastırmam. …] (s.14/10-11)

["O üvey ana olacak kara cadının eli her yere uzanır; dili her yana döner. Sakın ola ,bu kızın yüzündeki yüz karası silinirse, dilinde de dil yarası çıksın, diye, büyü yapmış olmasın?"] (s.106/7-10)

[Günlerden bir gün, padişah yine kara kara düşünüp dururken, gün görmüş, umur görmüş biri yanına girmiş: …] (s.169/1-3)

Tablo 3 incelendiğinde ; İncili Yorgan(8), Altın Perçemli Çocukla Sırma Saçlı Kız(5) ,Üç Turunçlar(4), adlı masallarda başarı değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Sırmalı Pabuç(3), Gelincik Günü(3), Sedef Bacı(1), Hamur Bebek(1), Köse Dağı(1) adlı masallarda başarı değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında başarı değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[Bundandır, başlarından savmak için, sarı ineği önüne katar da yaymaya gönderirlerse, sanki, bütün dünyalar onun olurmuş. …] (s.11/22-24)

[….Sonra ,dev karısına varıp estan etmiş ,mestan etmiş, tarla başını destan etmiş; o da Mıstık yerine emlik kuzunun kanına girmiş.] (s.42/7-10)

[….Neye uğradıklarını bilemeyip hemen arkalarına düşmüşler ama ,ötekiler çoktan sihirli ırmağı geçip yüreklerindeki korkuyu atmışlar.] (s.46/12-14)

[“ Müjdeler ola beyler beyi, müjdeler ola! Beyzademi yakıp yandıran derdin başı bulundu.] (s.117/16-17)

Tablo 3 incelendiğinde ; Sırmalı Pabuç(6), Sedef Bacı(2), Gelincik Günü(2) adlı masallarda uyarılım değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Üç Turunçlar(1), Hamur Bebek(1), Perili El(1), Köse Dağı(1) adlı masallarda uyarılım değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında uyarılım değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[…Benim evde gül gibi kızım var!” diye yaygarayı basınca ,yer yerinden oynamış. Bir de babası gelip görmüş ki, ne görsün; kızının şekli ,şemaili değişmiş!...] (s.14/12-15)

[…Turunç güzelinin saçını, başını okşar gibi yapar; bir bir daha derken efendim bir dengine getirip de tılsımlı iğneyi saçlarının arasından çekip çıkarmaz mı ,o anda Turun güzeli nasıl olursa ,bir kuş olur, uçup gider, yele karşı!] (s.88/5-10)

[“A devletlim! Kara gün kararıp kalmaz ya ,gayri on parmağını kandil edip yakacak bir ana lazım bunlara!” demiş ve allayıp pullayıp kara kızını padişaha vermiş….] (s.100/15-17)

[“ Ne diye oyalanıp duruyorum sanki! Sınamayı kurt yemez ya, gerçekten o perili ana , bunları parmaklarıma sakladıysa ,ya işten belli olur ya aştan!”…] (s.152/23-25)

Tablo 3 incelendiğinde ; İncili Yorgan(3), Perili El(3) adlı masallarda güvenlik değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Sırmalı Pabuç(2), Üç Turunçlar(2), Sedef Bacı(2), Hamur Bebek(1) masallarda güvenlik değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında güvenlik değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[Günlerden bir gün ,yine sarı ineği önüne katıp nerde yemlik, yeşillik bir yer arsa oraya götürmüş…] (s.12/1-3)

[“De baba” demiş. “İnsan dediğin kara gün dostudur, elinden geleni esirger mi; bir hakkımız varsa yerden göğe kadar helal olsun. Bizim istediğimiz güler yüz ,tatlı dil….”] (s.41/4-7)

[….Bu yüzü gülmedik yetimlerin yüzü gülerse, talih de şehzademizin yüzüne güler….”] (s.68/12-13)

Tablo 3 incelendiğinde ; Üç Turunçlar(3), Sırmalı Pabuç(2) adlı masallarda uyma değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda İncili Yorgan(1), Gelincik Günü(1), Hamur Bebek(1), Köse Dağı(1) Perili El(1), Üç Elma(1) adlı masallarda uyma değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında uyma değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[….Senin ak sütünü emdikten geri, değil kanına girmek sütbesüt kardeş derim ona ,kardeşten ileri….”] (s.72/16-18)

[Hatun bacı, karıncayı bile incitmeyen yufka yüreklinin biri…Bu söz öyle bir dokunur, öyle bir dokunur ki ona…] (s.95/5-7)

[Gayrı sözü uzatıp ne biz günaha girelim, ne sizin başınızı ağrıtalım.] (s.95/5-7)

Tablo 3 incelendiğinde ; Üç Elma(4) Sırmalı Pabuç(2), Gelincik Günü(2) adlı masallarda hazcılık değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda İncili Yorgan(1), Köse Dağı(1) adlı masallarda hazcılık değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında hazcılık değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[…Açık kapı çok, girme diyen yok! Gününü gün etmek isteyenler dolup dolup boşalıyormuş.] (s.22/3-5)

[….Düğün evi düğün etmiş ;öksüz kız da gününü gün etmiş…] (s.24/17-18)

[…O böyle gününü gün ettikçe anasıyla babasının da yüreği yağ bağlıyormuş.…](s.112/6-7)

[…..Ne sümbüller saçını yolsun, ne menekşeler boynunu büksün; vursun davullar gümbür gümbür; çalsın sazlar nazlı nazlı; güller gün eylesin, böylesine bir bahçe.…](s.170/16-19)

Tablo 3 incelendiğinde ; İncili Yorgan(3), Sırmalı Pabuç(2), Üç Turunçlar(2) adlı masallarda evrenselcilik değer grubundaki değerlerin daha sık bulunduğu tespit edilmiştir. Tabloda Köse Dağı(1) adlı masalda evrenselcilik değer grubundaki değer ifadelerinin daha az olduğu görülmektedir. Masal kitabında evrenselcilik değer grubunda yer alan değerler ile ilgili örnek ifadeler şöyledir:

[“Aman nine ,o nasıl söz! Ben kendi başımı kayırır da, tutar sizin başınızdan bir tel koparırsam, Allah ne der; iki elim yanıma düşmez mi? ….](s.13/14-16)

[Kimin ne olduğunu bir Allah bilir kızım, kim bana ne gözle bakarsa, ben de ona o gözle görünürüm. ….](s.18/11-13)

[“Evlatlarım; bu dünya ,dört kulplu bir teknedir; ikisinden kadın tutar, ikisinden erkek…Bir gün gelir ,bu teknenin başına geçerseniz, şu bir çift sözüm kulağınıza küpe olsun. ….](s.58/6-9)

[Başa gelmedik iş, ayağa değmedik taş olmaz; ….](s.96/7)

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Eflatun Cem Güney’in Evvel Zaman İçinde adlı masal kitabı Schwartz Değer Ölçeği’ne dayalı olarak değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırma sonucu değerlendirildiğinde eserde geleneksellik ve öz yönelim değer gruplarının ön plana çıktığı; hazcılık ve evrenselcilik değer gruplarının yeterli ölçüde yer almadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda Evvel Zaman İçinde adlı masal kitabında rastlanan değer grupları sırasıyla Geleneksellik (78), öz yönelim (44), iyilikseverlik (38), güç (26) ,başarı (26), uyarılım (14), güvenlik (13), uyma (11), hazcılık (10), evrensellik(8)’tir. Tabloya bakıldığında “Evvel Zaman İçinde” adlı masal kitabında geleneksellik, öz yönelim ve iyilikseverlik değerlerini içeren ifadelerin sıklığının fazla olduğu görülmektedir. Masal kitabında evrenselcilik, hazcılık, uyma, güvenlik gibi değer ifadelerine ise daha az yer verildiği dikkatleri çekmektedir.

Araştırma sonuçlarına baktığımız zaman evrenselcilik değer ifadelerinin sınırlı sayıda yer aldığı belirtilebilir. Daha önce yapılmış çalışmalar tarandığında da benzer bulguların ortaya çıktığı görülmüştür .Sever, Memiş, Sever(2015) ve (Karagöz 2017)’ün yürüttüğü araştırmalarda da evrenselcilik değer grubunun çok az yer aldığı görülmüştür.

Akkaya (2017b) Schwartz Değer Ölçeği’ne dayalı olarak yapmış olduğu Oğuz Tansel’in masalları üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonucunda Tansel’in masallarında evrenselcilik değeri ile geleneksellik değerinin aynı olduğunu ortaya koymuştur. Kendi yaptığım araştırmada ise en sık karşılaşılan değer geleneksellik (78),en az karşılaşılan değer ise evrensellik(8) olmuştur. Burdan da anlaşılıyor ki yapmış olduğumuz çalışma ve kullanmış olduğumuz yöntem benzer olmasına rağmen farklı sonuçlarla karşılaşılabiliyoruz.

5. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur :

- Masallar, sade dille yazıya aktarıldığı için öğrencilerin ders dışı zamanlarında da faydalanabileceği bir kaynak olabilir.
- Masallar, ilkokul ve ortaokul Türkçe kitaplarında , ortaöğretimde ise edebiyat kitaplarında yer alan bir türdür. Yapmış olduğumuz bu çalışma ile çocukların masallar aracılığı ile değerler eğitimine ulaşması sağlanabilir.
- Masal konusu işlenirken “Eflatun Cem Güney’in Evvel Zaman İçinde Masal Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmaya bakılarak verilmek istenen değere yönelik masallar tespit edilerek okunabilir.
- Masallardaki kahramanların mücadeleleri, davranışları ve örnek teşkil edebilecek kişilik özellikleri belirlenerek derslerde kaynak olarak kullanılabilir.

- Masallar geçmiş ile günümüz arasında köprü oluşturan bir türdür. Masalların bu işlevselliğinden faydalanılarak somut olmayan kültürel miras öğrenciye aşılanabilir.
- Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" kitabı ilk defa değerler açısından incelenmiştir. Başka masal kitapları da incelenerek Türkçe dersindeki metinlere çeşitlilik ve işlevsellik kazandırılabilir.

KAYNAKLAR

Akkaya, N. (2014), Keloğlan Masallarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. Yıl:2, Sayı: 2/1, 312 - 324

Akkaya, N. (2017b). Oğuz Tansel'in masal dünyasında değerler. S. Sever, S. Karagül (Yay. Haz.), Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu Bildiriler Kitabı (ss. 99-106).Ankara: Ankara Üniversitesi ÇOGEM.

Aydın, M.Z. "Okulda Değerler Eğitimi", Eğitime Bakış,Ankara,2010,yıl:6, sayı18, ss.16-19

Boratav, P.N. (2009). Zaman Zaman İçinde (2. Baskı). Ankara: İmge

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 12. baskı, Ankara, 1995.

Güney, C.E.(2017).Evvel Zaman İçinde(19.Baskı).İstanbul: Nar Çocuk

Karagöz, B. (2017). Naki Tezel'in Türk Masalları adlı kitabının değerler açısından analizi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5(3), 534-556

Karaman-Kepenekçi, Y. ve Aslan, C. (2013). "Ortaöğretim okullarına önerilen 100 Temel Eser'deki romanlarda insan hakları üzerine bir çözümleme. "Eğitim ve Bilim Dergisi, 38(168),183-197.

Karatay, H. Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt: 5. Sayı: 3, 2007

M.E.B. Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Prog. İstanbul,

M. E. Basımevi, 2002 M.E.B. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar). Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2006

Sever, E., Memiş A., & Sever, S. (2015). "Pertev Naili Boratav' ın Zaman Zaman İçinde masal kitabının değerler açısından incelenmesi. "Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015) Özel Sayısı, 246-263

Özbay, Yeliz, (2007),Az Gittik Uz Gittik Masal Diyarına Girdik. Milli Folklor,2007,Yıl 19, sayı 74

Ulusoy, K.,& Dilmaç, B.(2016). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

HALK YAZARI ANAR RZAYEV'İN ÇOCUK ÖYKÜLERİ VE MODERNLİĞİ
(Anar Rzayev'in İki Öyküsüne Dayanarak)

Zakire İmamverdi ALİYEVA*

Özet

Edebî eserler kültürün manevi embriyoları gibi eğitimsel yönü ile kelime bilgisi, kişilik tanımlamasındaki anahtar faktör için başlangıç noktasıdır ve kendisini bulduğu genç kuşak için çok önemlidir. Türk halklarının edebi eserleri, görkemli şair ve yazarları hakkında bilgi vermek, ortak milli-manevi değerleri idrak ettirmek, geçmişten bugüne kadar Türk dünyasında giden edebi süreçler düzleminde bilgi vermekle modern dönemin edebi-bilimsel bilgilerini tebliğ etmek bugün hem yazarların, hem edebi eleştrinin, hem de egitimimizin önemli vezifeleridir.

Dünya üzerindeki tüm insanlar, uyrukları, ırkları ya da dilleri ne olursa olsun çocuklukta büyüdü. Çocukluk ve yaşlılık arasındaki mesafe bizi asla çocukluğumuzdan ayırmamıştır. Azerbaycan'ın Halk yazarı, Türk dünyasının sevimli yazarı Anar Rzayev'ın geçen yüzyılın 60'lı yıllarında kaleme aldığı "Sayılarında macerası" ve "Alfabe" adlı iki öyküsi de konusu, eğlenceli ve dinamik arsa hattı, personajlarının karakteri ile çocukluk yıllarına bağlıdır. Azerbaycanlı çocukların henüz bilgisayarlarla tanışmadığı bir dönemde yazılmış öyküler görsel ekran mütaliesi için de değerlidir. "Sayılarında macerası" 1966 yılında Lenkeranda yerel gazetede, Rusça "Bakı fehlesi" gazetesinde, 1967 yılında Estonyalı dilinde Liy Seppelin tercümesinde "Noorus", Fatma Özkan'ın Türkçeye çevirməsində "Kül-öykü" (2004), Ali Akbaşın çevirməsində " Kardeş Kalemler "(2007). Günümüz çocukları, okuma konusunda çok hevesli değiller. Bu hevesi oyatmanın bir yolu da milli edebi bellek örneklerinin elektronik formatlarda, eğlenceli karakterde, İnternet kaynakları şeklinde çocuklara sunulmasıdır. Anar'ın bu iki öyküsindeki süjetin teknik araçlarla programlanmış seçeneği modern çocuklar için güzel "oyun-bilgi" kaynağı olabilir. Makalede öykülerin çocukların mantıksal, matematiksel düşüncenin, intellektinin gelişiminde rolü ve mütalienin modern biçimlerinin oluşturulması konularına değiniliyor. Anar'ın "Sayılar'ın macerası", "Alfabe" öyküleri ve çocukların okumaları için bir sosyal mekanizma - örneğin ana dil, semboller, resimler, bilgi teknolojileri, programlar vb. gibi birçok faktör vardır. Aşağıdaki noktalar raporumuzda sunulmuştur. Sonuç olarak, her iki öykünün genç çocuklarda okuma arzusunu yükseltmek için saldırgan bir planı vardır. "Sayılar'ın macerası" ve "Alfabe" grafik programlama için, hem de sayısal maceralar için eğlenceli bir öğrenme kaynağı ola bilir. Öykülerin modernliği de, yukarıdakilerden kaynaklanır.

Anahtar Kelimeler: Anar, "Alfabe"; "Sayıların Maceraları", Çocuk Edebiyatı, Türk edebiyatı.

Children's stories and modernity of folk writer Anar Rzayev
(Based on Anar Rzayev's Two Stories)

Summary

All people around the world aside from their nation, religion and the language they speak have started their life from childhood. Even the life distance that passes between childhood and old age cannot take us away from our childhood. This situation also didn't pass by Azerbaijan's and Turkish great writer Anar Rzayev's life. Author of the "Alphabet" and "Adventure of the numbers" with dynamic and entertaining stories tells about character's childhood. Both stories were written when computers weren't invented yet. Despite of this they still keep their popularity. In 1966 "Adventure of the numbers" was published in one of the newspaper in Lenkoran, later in "Baki Fehlesi", in 1967 translated by Liy Zeppelin in Estonian, in 2004 translated by Fatma Ozkan, Ali Akbas's was published in magazine "Kul Oyku" (2004),"Kardes

* Doç. Dr. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü zakiraalieva@rambler.ru

Kalemler” (2007). Young generation is not interested of reading books. One of the ways to arouse interest in them is to put those national and literary examples in electronic version with interesting style as internet resources. Those two Anar’s prose which we give as an example can be “game-knowledge” source supported with technical assets for new generation. The author Anar in his stories touches sense of the children’s logic and mathematical thinking in developing their intelligence and he tells about the ways of creating modern writings. The article focuses on the stories of children in the development of logical, mathematical thinking, intellectuality and the formation of modern forms of reading. Anar Rzayev's ”Adventure of the numbers” , "Alphabet" stories and a social mechanism for children's reading - for example, native language, symbols, pictures, information technology, programs, there are many factors as well. The following points are presented in our report. As a result, both stories have an aggressive plan to raise the desire for reading in young children. A fun learning resource for both adventurous and digital adventures has been produced for graphic entertainment. The novelty of stories comes from the above.

Key words: Anar, "Alphabet"; "The Adventures of Numbers", Children's Literature, Turkish Literature.

GİRİŞ

Yeryüzündeki tüm insanlık ve milletimiz, ırkımız ya da dilimiz, dinimiz ne olursa olsun, hepimiz çocukluktan büyüdük. Çocukluk ve yetişkinlik arasındaki mesafe bizi asla orijinalliğimizden ayırt edemedi. Bu, büyük dahilerden en sıradan insanlara kadar herkes için bir kader çizgisidir. Azerbaycan'ın ve Türk dünyasının sevimli yazarı Anar Rzayev de türklüyünü anılarına hopdurmuş bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşamıştır.

Anar Rzayev, çocukluğundan, 20. yüzyılın büyük sanatçılarının Halk şairleri R.Rza ve N. Rafibeyli'den Türk kökenli fikirlerle çevrelenmiş olan Rafibeyliler çevrelerinde büyüdü. Bu çevrede yaşanan tüm olaylar, siyasal ve edebi tartışmalar, konuşmalar, aklına ve düşüncelerine damgasını vurmuştur. Namiq Kemal, Mahmud Akram Racizade, Abdulhaq Hamid, Tofig Fikret, Rza Tofikin, Ahmed Haşim, Yahya Kemal, Faruk Nafiz ve Nazım Hikmet'in şiirlerini babalarından, annesinden ve büyükannelerinden duydu. Yıllar sonra, Türkiye'deki bazı anılarının, konuşmaların kahramanı olan yazarların izlerini aradı. Halk şairi Fikret Gocan'ın dediği gibi, Anar yalnız kendi hayatını yaşamamış bir insandır. Azerbaycan ve Türk dünyasının kaderi onun kaderinde yatıyor. Anar Rzayev, tarih boyunca Türk anılarını tutan Azerbaycan edebiyatında bu geleneğe sadık bir entelektüel yazardır. (Fikret Qoca, 2008)

Türk Ocağı geleneği ile yetiştirilen Anar Rzayev'in hayatı ve yaratıcılığı da günümüzün çocukluk ve gençlik anıları için bir örnektir. Çünki bu çağdaş hayatımızda birçok şey değişse de, ama değişmeyen değerler de var. Normal ahlak, aile, soy, vatan ile ilişkisi, milli değerlere, geleneklere dayanmakla ulusal değerlere sayğı - Anar değişken olmayan bu değerlerin taşıyıcısıdır (Fikret Qoca, 2008)

Anar Rzayev de sanat alemine bazı yazarlar gibi küçük hacimli ilginç öykülerle başlamış, yakında edebiyatın çeşitli janrlarına başvurarak yeni bir edebi neslin - 60-cılar denilen edebi okulun en parlak temsilcisi olarak tanınmıştır. Anar yaratıcılığının coğrafi manzarasına Doğu-Batı bağlamında göz erteleniyorsa, her iki kutbun yüksek beşeri değerlerini iyi anlamda yaratıcı hayal gücüne hopdurmuş yazarın eserlerinin - yarattığı edebi köprülerin dünyanın çeşitli ülkelerini kapsayan hepsine tanık oluruz. Bu edebi köprüler, yazarın çocuklar için yazdığı edebi eserlerin ötesine geçmedi.

Hem Azerbaycan hem de dünya yazarlarının yaşamını ve yaratıcılığını dikkatlice izliyorsanız, tartışılmaz bir gerçekle karşılaşırsınız. Yazdıkları türden bağımsız olarak, çocuk edebiyatının gelişimine ciddi bir bakış açısı kazandırdılar. Nizami, Fuzuli, Sabir, Mirza Jalil, Samad Vurğun ve Rasul Rza gibi sanatkarlar, çocukların ve gençlerin sanatsal beğenilerine uygun olarak manevi olgunluklarını etkileyen güzel sanat eserleri yarattılar. Bu öyküleri çocuklara veren Anar Rzayev de aralarında bir yer tutuyor.

Yaratıcı kariyerine genç yaşlarında çok erken başlayan Anar Rzayev'in biyografisi ve eserlerinde insanlığı seven Türk kökenli bir çocuk büyüyor - söylesek yanlış olmayacağız."Sayıların Maceraları" ve "Alfabe" ni öğrendikten sonra çocuk "İki Deniz", "Yağmurlu Gece", "Bayram hasretinde", "Taksi ve Zaman" vb. öykülerle hayatı anlamaya çalışan bir genç oluyor. Daha sonra "Dede Gorgud", "Beş

katlı bir evin altıncı katı", "Otel odası", "Ag koç, kara koç" ve diğer eserlerile ulusal-manevi değerleri, insanlığı korumanın kutsal görev gibi dikkate alan genç bir adam olur. Anar'ın yaratıcı yönü, her hikaye ile ilgili olarak gerçekçi bir pozisyona güvenmeyi tercih etmesidir. Anar'ın öykülerinde, gençlerin özgürlükleri özellikle dikkat çekicidir. Bu gençler aile kanunları kapsamında olsa da, manevi-ahlaki açıdan özgürler. Fakat bu kuşak ahlak normlarının ötesine geçmez.(Füzuli Askerli, 2009, s.289)

Çağdaş kitabın ve okuma kültürünün tartışmalı olduğu bir zamanda yaşıyoruz. Bir yandan, çocuk edebiyatı örneklerinin baskı seçeneklerinin okuyucuları hissedilecek derecede azalmakta, diğer yandan elektronik formatta çocuklar mütaliesi için yazılmış metinlerin kalitesi ve onlardan istifade imkanlarının genişlemesine ihtiyaç artmaktadır. Anar Rzayev'in "Sayların macerası" ve "Alfabe" öyküleri henuz çocukların bilgisayarlarla tanışmadığı bir zamanda yazılmış olsa da, çağdaş günümüzde görsel ekran görüntüleri, bilgisayarla eğitim için değerli, kaliteli örneklerdir. Eğlenceli, basit anlaşılacak dilde, belirli bilgileri benimsemekte yardımcı olmak misyonuna sahip bu öyküler, nesillerin estafetini geride koysa da, modernlik misyonunu barındırmaktadır.

Anar Rzayev'ın çocuklar ve gençler için hala geçen yüzyılın 60'lı yıllarında kaleme aldığı öyküleri - "Sayılar'ın macerası", "Alfabe", “Bayram hasretinde” dahil - kendi tehkiye üslubu, konusu, eğlenceli ve dinamik arsa hattı, personajlarının karakteri ile seçilir. Anar Sovyet döneminin yetiştirdiği yazar olsa da, onun bu öyküleri diğer eserleri gibi hiçbir ideolojiye hizmet etmir. Özellikle, "Sayılar’ın macerası" ve "Alfabe" nin öyküleri, 2000'lerin çocuklarına, teknolojik bilgilerini kolayca hakim eden çocuk nesnesinin güzel bir örneğidir. Bu nedenle, yazarın bu iki öyküsü, sadece Azerbaycan'da değil, bazı yabancı ülkelerde de bu tür edebi ortamın okunması için ilginç olarak değerlendirilmiştir.

"Sayılar'ın Macerası "Nda Mantıksal-Matematiksel Düşüncenin Geliştirilmesi

"Sayılar'ın macerası " ilk kez 1966 yılında Lenkeranda çıkan yerel gazetede, daha sonra Rusça "Bakı fehlesi" gazetesinde, 1967 yılında Estonyalı Liy Seppelin tercümesinde "Noorus" dergisinde yayınlandı. 1970 yılında Anar'ın "Molla Nasreddin-66" adlı kitabında yer aldı. 2004 yılında ünlü edebiyat Fatma Özkan'ın Türkçeye çevirməsində "Kül-öykü" dergisinde, 2007 yılında Ali Akbaşın çevirməsində "Kardeş kalemler" dergisinde yayınlandı. Öyküye Fatma Özkan, Ayşe Atay gibi türk aydınları yorum yaptı. (Aliyeva Z. , Afandiyev A., 2011)

Yetişkinler için çocukluk kaygılarının sorunları da bugünün gerçekleridir. Anne-babalar kendi kitap sayfalarından bahsederek çocuklarını eğitmeye çalışırlar. Okul çağına giren çocuklar, eğitim programının öngördüğü literatürün ötesine geçmez. Küçük çocuklar en popüler çizgi filmleri, çocuk internet sayfalarını, daha kısa, daha pitoresk ve görsel yükleri tercih ederler. Monitörde görüntüleme ve okuma kolaylığı daha geniş bir bağlamda hem ergenleri hem de gençleri içermektedir.

Çocukluk okumasının sosyal mekanizması giderek daha fazla faktör – ana dili, yabançı dilleri, sembolleri, teknolojileri, programları vb. - kendini yansıtır. İçerikten ve teknolojik bakış açısına göre, Azerbaycan çocuk edebiyatında ilginç seçimler yapmak ve onları modern çağın en genç okuyucularına itmek mümkündür. Bunlar arasında, eğitimsel öneme, insan duygularının hümanizmine, entelektüellerin gelişimine katkıda bulunan birçok ilginç eser var. Unutmayalım ki Edebiyat, insanı arama, anlama, hissetme ve sevme, iç dünyayı yaratma gibi insan duygularını öğretir. Bütün bunlara rağmen, çocuk arzuları, fantezileri ve yaratıcı nitelikleri şekilleniyor.

Anar Rzayev'in "Sayılar'ın macerası", "Alfabe" öykülerinde çocuk okumaları için bir sosyal mekanizma olarak anladığımız pek çok faktör vardır - ana dil, semboller, resimler, bilgi teknolojileri, programlar vb.

"Sayılar'ın Macerası " öyküsünde, animasyonlu karakterler de dahil olmak üzere, 1'den 9'a kadar olan figürler arasındaki anlaşmazlıklar üzerine kurulmuştur. Arsa modern günümüz yetişkinlerinin modern gün düşüncesi şeklinde devam ediyor. Diğerlerinin ötesine geçen ve sonun yanlışlarını anlayan figürler, arkadaşça ve tutarlı. Rakamlar arasında bir olaylar zinciri var. Dizinin kısa ve kompakt heykeli, dijital bir oyuna dönüştürülebilen ve animasyonlu bir film efekti veren bir çizgi çizgisidir. Yazarın canlandırılan karakterlerini algılayanlar aslında hesaplama işlemidir ve matematiksel olarak

programlanmıştır. Mantıksal-matematiksel düşüncenin geliştirilmesinde yazar tarafından oluşturulan arsa planı etkileyici.

Günlerden bir gün Bir, İki'ye dedi:

-Sevgili İki, gel yanıma dur, olalım On İki.

İki cevap verdi:

-Hayır sevgili Bir, sen gel yanımda dur, olalım Yirmi Bir. Yirmi Bir, On İki'den büyüktür.

Bir dedi:

-Hayır, ben senden önce durmalıyım, çünkü ben senden önceyim.

İki dedi:

*-Hayır, ben senden önce durmalıyım, çünkü ben senden büyüğüm.(*Anar Rzayev.2003, s142)

Fikir verin Çocuk aniden "1"-in "2"nin sağında ve solunda durması arasındaki farkın olduğunu anlar: 12 – 21 ve ya dijital dizide 21>12 olduğunu fark eder.

"Sayılar'ın macerası" nde, sayısal bilgi çocuklar tarafından sevilir, eğlendirilir ve şiirsel, komik, esprili ve eş zamanlı olarak ifade edilir. Kişilikleri olan sayıların gerçek işlevi, insan benzeri kalıplarla tamamlanır. Öyküde ayrıca duygusal boyalar var.

*"Bir dedi ...İki dedi ... Sözleri bir birine ters düştü. Sonunda dediler ki gidelim Üç'ün yanına, o bizden büyüktür, bize çözüm yolunu o göstersin.Üç, çok bilmiş biriydi. Çok hile bilirdi. Üç'ün gönlünden bir şey geçiyordu. O, çoktan beri Altı olmak istiyordu. Şimdi Bir'i ve İki'yi görünce eline müthiş bir fırsat geçtiğini düşündü. Üç önce İki'yi bir köşeye çekti, kandırıp kendisine kattı. Sonra da Bir'i aldı, oldu Altı" (*Anar Rzayev. 2003, s.142-143)

"Aşka düştüğünde Üç (azerb.-vurulduğunda, türkçe-çarpıldığında- Z.A.) on iki, daha yirmi bir de olur." Elbette, çocukluk düşüncesiyle ilgili bir soru var: Üçü on iki yapan aşkı kaç olur? Tabii ki, "3x 4"-e çarpılıyor. Üçü yirmi bir yapan aşkı? "3x7". Bakınız, "vurmak", figüratif bir duyuma aşık olduğunda matematiksel bir anlama dönüyor.

Olayların devamında Üç altı olmak istegiyle arzularına ulaşmak için çizgi çizer.

"Dört, Beş'e dedi:

-Gördün mü, Üç önceden bize aşağıdan bakıyordu. Şimdi Altı oldu da çıldırdı. Bize yukarıdan bakıyor.

Beş, Dört'e dedi:

- Zararı yok, gel biz de birleşelim ve onun önüne Dokuz olarak çıkalım. Dörtle

Beş birleşip Dokuz oldular. Altı bunları duyunca coşup kendini kaybetti, takla atıp o da Dokuz oldu. (Anar Rzayev. 2003, s.243)

Iki Dokuzun birbirini tehdit etmesi, çocukların sıradan dartışması gibi:

"Çok inat edersen benimle, okkalı bir tokat atarım sana, tepe taklak olup yine dönersin Altı'ya" diye de ilave etti. (6/9)

Altıdan dönme Dokuz da gerçek Dokuz'a haber gönderdi. "Çok konuşma sana bir vururum Üç'e bölünürsün." (9:3) (Anar Rzayev.2003, s.244)

Matematiksel işlemler çocukların gözünde eğlenceye dönüşüyor. Bütün bunları bir bilgisayar oyununa, animasyon filme dönüştürerek, öykünin Rakam kahramanları çocuklara öğretimde ve eğitimde ve aynı zamanda ergenlik kurallarını ifade etmek açısından çok şey verebilir. Hikâyede, sanatsal anlayışın matematiksel öz ile birleşimi, çocukluk düşüncesinin etkisini arttırmayı amaçlamaktadır.

“Asıl Dokuz, Sekiz’in bir ucundan tutup bu tarafa çekti, sonradan olan Dokuz öbür tarafa çekti.Sekiz’ince beli koptu,bir yuvarlak asıl Dokuzla öbür yuvarlak da sahte Dokuzla kaldı. Asıl Dokuz yuvarlağı şişirdi ve yanına koyup böylece Doksan oldu. Sahte Dokuz’da aynı hareketi yaptı. Şimdi ikisi de eşit durumdaydı. Doksan eşittir Doksan…” (90=90) (Anar Rzayev. 2003, s.244-245)

Bundan sonra yazar, 9 ve 90 sayılarının bulunduğu ortamın ne kadar sıkıcı olduğunu belirtir:

“*Piyasadaki her şey 90 manat değerinde idi. ... Futbol maçları 90 dakika sürdü ... hepsi aynı hesapla 09 sonuçlanırdı ... Yazarlar ne kadar çalıştıkları önemli değil, 90'dan fazla sayfa yazamadılar.... Herkes 90 yaşındaydı ... Herkes akşam 09'da yatır sabah 09'da durur ... 90 gün boyle geçti… Sonunda insanlar sıkılmağa başladı…”(* Anar Rzayev. 2003, s.245)

Hikâyede, sanatsal anlayışın matematiksel öz ile birleşimi, çocukluk düşüncesinin etkisini arttırmayı amaçlamaktadır. Modern toplumun okuryazar, yaratıcı ve yapıcı kişiliğe ihtiyacı vardır. Yaşamındaki diğerlerinin yanı sıra yerini de anlaması ve durumları ele alabilmesi gerekir.

Öykü çocuğun düşünme, heyecan, yaşam anlayışı ve sanatsal algının gelişimi için önemlidir. İşkence seyri sürekli olarak yeni durumlar yaratıyor. Doksan olmuş dokuz eski günleri hatırlıyor:

"İstediğime çarpılıyordum. Kim bilir, belki belli bir günde artıb on olacakdım ... "(Anar Rzayev. 2003, s.246)

Adamların tavsiyesi ile kendisinden bir ayırıp düşük gönderen Doksan 89 olur, sırayla ondan 2-3-4-5-6-7-8- çıkıyorlar, kalır 54, onu da 6'ya bölüp 9 kazanıyorlar.

Anar'ın eserleri her zaman, canlı görüntüleri, özel karakterleri ve portreleri gibi detaylar, şeyler ve semboller içerir. Cansız semboller düşüncede canlı bir portrelere dönüşüyor. (İrada Musayeva, 2018)

Rakamlardaki figürlerin insanlar gibi karakterlerinin birbirine benzemediği ve aynı insanların yaşadığı aynı ortamın da çok sıkıcı olduğu açıktır. Şımarıklık, yaramazlık, dalaşkanlığın iyi bir şey olmadığını, hayatı önemsiz kıldığını anlayan sayılar sonunda yan yana - 1,2,3,4,5,6,7,8, 9.

“*İnsanlar yüzlerini saylara tutub dedi: " Herkesin kendi yeri vardır. Bir yoksa, on, yüz milyonlar da yok... Kendi yerinizi koruyun, işinize bakın. Arkadaşça olun. Sıksık cihazlarda, okul panolarında, kitaplarda, projelerde görüşün .. Hadi, artın, çıklın, vurulun, bölünün!” (* Anar Rzayev.2003, s. 246)

Sıkıcı durumdan kurtulmanın yolu farklı kişilerin farklı ortamında devam eden arkadaşlığda. Bundan sonra, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz el-ele saate gidiyorlar, orada onları Onbir, Oniki bekliyordu.

"Alfabe" Öyküsinde Modern Çocukların Ilgilerini Yansıtan Süjet

"Alfabe" nin öyküsi, henüz okuyamayan bir çocuk için bir kitaba benzemektedir. Arsa çizgisi daha az kompakt olsa da, genç okuyucular olayların olağandışı doğasından sorumludur. Yazar önceki öyküdeki gibi rakamlardan harflere gitmeye devam ediyor akamlardan hərflara keçərək konunu şöyle devam etdirir: “Ben küçüktüm Henüz okula gitmedim. Ne yazmayı, ne okumayı biliyordum. Kendi ismimi hiç okuyamadım. Çünkü alfabeyi bilmiyordum. Sadece amcamın bağışladıgı kitap resimlere bakıyordum. Aniden kitapın canlanmasına tanık oldum. Alfabe kitabı, çocuğa sayfada 32 harf öğrenmeye çağırır. Ne de olsa 32 harfı bilen çocuk tüm kelimeleri ve kitapları okuyabiliyor”.

Böylece, "Benimle başla, benimle başla"diye konuşan harfler tek tek özünü tanıdır. Ama bu düzenli bir tanıdık değil. Her harf o harfle başlayan kelimeleri de tanıtmaya çalışır.

"A ... Alfabenin ilk kişisiyim. Pek çok kelime benimle başlıyor. Ata (baba-Z.A.), Anne, adamlar, Azerbaycan. Pek çok arkadaşım var: Azer,, Adil,, Arif, ... Her sene sonbaharda ben arkadaşlarıma bir sürü elma (alma-Z.A.), armut alaraım”

“B“... Evet, ben A'nın kızkardeşiyim... Babanın babası, yani babam, benimle başlar ... Bakü'de benimle başlar. “A”arkadaşlarına elma (alma-Z.A.), armut alar, ben onlara elma (alma-Z.A.), armut bağlarım hediye yaparım"

“D”... Dostluq (arkadaşlık-Z.A.) sözü benimle başlar. Diyelim ki arkadaşız. Savaşmayalım ... "

Q: Ben de senin kardeşinim. Qalemim de (kalem - Z.A.) var, qılıncım da (kılıcım -Z.A.) var.

"V" *... Vatan sözcüğü benimle başlıyor. B –nin Bahti var, benim Vakitım ... Herkes için Vacibem (önemliyim), Vefalıyam (sadıkım), Varlıyam (zenginim-Z.A.). Tüm Vahidler, Valideler, Vagifler, Vaciheler sadık dostlarımdır.“ (* Anar Rzayev. 2003, s.140-141)

"V" sadece harf işaretlerini temsil etmemektedir. Anavatan, vatan gibi, insan için değerli olan bir zamanı anladır. Harfler, coğrafi konumdan arkadaşlığa, nezakete kadar hümanist fikirleri temsil eder.

“Alfabe" öyküsünde, eğlenceli öğretim yöntemiyle başlayan harflerle ve onlarla başlayan kelimelerle ilginç görsel galeriler oluşturabilirsiniz.

Sonuç

Çocuklar için yazmak, ilgi çekici olabilecek bulmacalar yaratmak, psikolojilerine, yaş özelliklerine, algılarına, zevklerine ve düşünmelerine aşina olmalıdır. Bildiğimiz gibi, bugünün çağındaki çocuklar okumaları konusunda çok hevesli görünmüyorlar, daha eğlenceli internet kaynaklarına geliyorlar ve farklı okuma tarzlarının hayranları oluyorlar. Bilimsel bilginin okunmasıyla kişiliğin manevi dünyasına girme, ulusun entelektüel potansiyelini arttırmaya ve sosyal ve yaratıcı faaliyetlerini arttırmaya hizmet eder. Her iki öykü - "Sayıların Maceraları" ve "Alfabe" - basit ve eğlenceli olduğu kadar insancıl fikirleri teşvik eder, kimlikleri şekillendirir ve asil insan duygularını güçlendirir. Bu öyküler, küçük okurların toplum ve doğa olayları hakkındaki hayal gücünü de zenginleştiriyor.

Mütalaa toplumun gelecekteki potansiyelinin oluşumudur. Mütalaanın düşüşü ulusal bir sorun olarak anlaşılmalıdır. Mütalaa çocukların yaratıcı potansiyelini ve kimliğini eğiten en önemli faktördür. Bu bir bilgi, huzur, özgürlük ve huzur adasıdır. Adayı buluşturmak, daha modern yollarla ulaşılabilir hale getirmek çocuk edebiyatının güncel konularından biridir. "Sayılar‘ın macerası" ve "Alfabe" hem verilen bilgilerin hem de karakterlerin maceralarının programlanmış olması durumunda bir eğlence ve öğrenme kaynağı oluşturulabilir. Öyküler animasyonlu bir film ve eğlenceli bilgisayar program yazarlarına eğitimli komik konular, senaryolar verebilir. Öykülerin modernliği, yukarıdakilerden kaynaklanmaktadır. Bu kategoriden görsel olarak bir öykü izleyen modern bir çocuk, kişisel edebi metinleri de oluşturabilir.

KAYNAKÇA

Anar Rzayev. Sayılar‘ın macerası // Eserleri. I cild, red. A.Emrahoğlu, Bakü: Nurlan, 2003, s. 142-146.

Anar Rzayev. Alfabe // Eserleri, I cild, red. A.Emrahoğlu, Bakü: Nurlan, 2003, s. 140-141.

Aliyeva Z., Afandiyev T. Anar-ömür yolu, yaradıcılığı, Bakü: Oskar, 2011, 608 s.

Fikret Qoca. Bir şəhərin içində bütün Türk dünyası Anarın yubileyini qeyd etdi //Edebiyat gazetesi, 2008, 14 mart.

Füzuli Askerli. Azerbaycan çocuk edebiyatının aşamalı gelişimi,Bakü, 2009, 435 s.

İrada Musayeva. Ədəbi-estetetik düşüncemizin Anar obrazı...2018… https://azertag.az/xeber/Adebi_estetik_dusuncemizin_Anar_obrazi-1144606

ÇOCUK GELİŞİMİNDE "SİSTEMLİ DÜŞÜNCE"NİN KURULMASINA TÜRK YURTLARINDAN KARDEŞ MASALLAR NASIL YARDIM EDİYOR?

Yücel FEYZİOĞLU

Özet

Yazarının analizleriyle çocuk gelişiminde "sistemli düşünce"nin kurulmasına Türk Yurtlarından Kardeş Masallar nasıl yardım idiyor?

1. Çocukta "gelecek düşüncesi"nin sistemleşmesi,
2. "Nedensel düşünce"nin gelişmesi,
3. „Esnek düşünce"nin gelişmesi,
4. "Soyut düşünce"nin gelişmesi,
5. "Mantıklı düşünce"nin gelişmesi,
6. „Planlı düşünce"nin gelişmesi,
7. "Eleştirel düşünce"nin gelişmesi,
8. "Yaratıcı düşünce"nin gelişmesi,
9. "Karmaşık düşünce"nin gelişmesi,
10. Böylece "Sistemli düşünce"nin kurulması

GİRİŞ

Bütün katılımcıları ve bu çalıştayı örgütleyen arkadaşları saygıyla selamlarken üzüntüyle belirteyim ki, üniversitelerimizden bir çoğu 35 yılda derleyip üstünde yeniden çalıştığım 32 kitaplık "Türk Yurtlarından Kardeş Masallar" dizisini almaya bütçesi olmadı. Yine üzülerek söyleyeyim ki yazarın da bu diziyi hediye etmeye imkanı olmadı. Oysa ilki M.Ö 1760 yıllarında Hammurabi yasalarıyla birlikte yazıya geçen ve günümüze kadar sözlü ve yazılı olarak devasa bir kültürü yansıtan bu masalların hepsi didik didik edilebilir, bütün tarihi bağları, psikolojik işlevleri işlenebilir, analiz edilebilir, eğitim ve öğretimimize yeni bir soluk kazandırılabilirdi. Birkaç arkadaşın saygıdeğer çalışmasının dışında bu çalışma yapılamadı. Özür dileyerek belirteyim ki, bir edebiyatçımızın eserlerini irdeleme yerine bu masalların ancak bazılarını analiz etme görevini kendim üstlenmek zorunda kaldım. "Masal Neden Gereklidir?" başlığıyla bir kitap ortaya çıktı. Masalın 33 işlevini tesbit edebildim. O işlevlerden sadece birini size özetle aktarmak istiyorum.

Düşüncenin Masalla Sistemleşmesi:

Okul öncesi çocuk eğitimi uzmanlarından Hanna Vock 08. 11. 2013 tarihinde Salzburg'da yapılan çalıştayda "düşüncenin çocuk zihninde nasıl sistemleştiğini" oyunlarla, oyuncaklarla, renklerle, sayılarla, nesnelerle 10 (on) ana maddede özetliyor. Bunlar vaz geçilmezdir.

Çocuğun yetenekli ve tam insana dönüşebilmesi için zihninde "düşünce sistemleri"nin yerleşmesine masallar nasıl yardım ediyor? Ben de masallardan örnekler vererek 10 (on) ana maddede bu konuyu açacağım. Ne kadar zengin birikime sahip olduğumuz da somutlaşmış olacak.

1. Çocukta "Gelecek Düşüncesi"nin Sistemleşmesi:

Acıktığında bebeğin meme beklemesi, eğer anne meme vermiyorsa, ağlayarak bu isteği dile getirmesi, gelecek düşüncesinin sistemleşmesine ilk kapıyı aralıyor. O anda masal da devreye girebiliyor, masalla başarılı bir ilerleme sağlanabiliyor. Örneklerin büyük çoğunluğunu Kardeş Masallar'dan vermek isterim. Çünkü bu masalları derlerken, tasnif ederken, yeniden yazarken, okullarda çocuklara

anlatırken edindiğim gözlem ve sonuçlar var. Çağdaş psikolojinin ihtiyaçlarına cevap verip vermedikleri konusunda izlenimlerim var. Bunların bazılarını sizlerle paylaşmak istiyorum.

Örneğin bebek yaşta poponun temizlenmesi çocuk için bir sorundur, kendisi temizleyemez, kakadan-çişten rahatsız olur, ağlar, ondan kurtulmaya çalışır. Bir yardıma ihtiyacı var. Bir Anadolu masalı olan "Edepsiz Serçe"[2] tam da bu ihtiyaca cevap veriyor. 25 aylık torunum Lilya Pelin'e "hangi masalı istiyorsun?" diye sorduğumda "önce serçe," diyor. Özet olarak anlatayım masalı: "*Serçe bir kiraz dalına konuyor, kiraz yiyor. Sonra da kakasını kiraz dalına yapıp poposunu temizleyemiyor. Popomu temizle diyerek önce kiraz dalından yardım istiyor. Kiraz dalı: "Hem kirazımı yiyeceksin, hem kakanı dalıma yapıp hem de temizle diyeceksin, git başımdan!" diye itiraz ediyor. Serçe de sırasıyla ateşten, sudan, inekten, kurttan, köpekten yardım istiyor. Kimse ona yardım etmiyor. En sonunda tavşana gidiyor. Tavşan diyor ki, gel nehir kıyısına gidelim, ben sana öğreteyim, poponu kendin temizle. Gidiyorlar. Tavşan kuyruğu ile serçe de kanadıyla popolarını temizliyorlar. Sonra biri kuyruğunu biri de kanadını temizce yıkayıp arkadaş oluyorlar*."

Gelecekte bezlerden kurtulacağı müjdesini almış oluyor Lilya Pelin. Masalı anlattıkça kıkır kıkır gülüyor, bu masal onu rahatlatıyor. Belleğinde gelecek düşüncesi gelişirken bir yandan da dinleme, algılama, kendi düşüncesini kurma melekeleri yetkinleşiyor. Masalın başka işlevlerine burada değinmek istemiyorum.

Seviyeye göre masallar anlatıp adım adım çocuğun kafasında "gelecek düşüncesi"nin sistemleştirilmesi önemlidir. Masalların sadece bu işlevine değineceğim. 8-11 yaş arası çocuklar için "Keloğlan ile Oh'un masalı", "Sihirli Limon", "Şah Abbas ile Şah Banu" gibi daha bir dizi masal - birçok işlevinin yanısıra- bu ihtiyacı karşılıyor. "Keloğlan ile Oh'un Masalı"nı[3] kısaca özetleyeyim:

"Daha şafak sökmeden Ağca kadın oğlunun üstünden yorganı atar, elinden tutup hırsla kaldırır. Keloğlan neye uğradığını şaşırır: "Bu hay hayın nedir ey ana?" der. "Nereye gidiyoruz?"

"Artık bir baltaya sap olman gerek ey oğul! Bir mesleğin yok, bir işin yok! Sen de baban gibi yoksul yaşayıp yoksul öleceksin. Kalk!...Her gün öğleye kadar yatıyorsun, iş miş aramıyorsun. Erken gitmezsen kim sana iş verir?"

Ana oğul tartışarak giderken güneş doğar. Bir pınar başına gelirler. Şırıl şırıl su kaynamaktadır. Su buz gibi... Ağca kadın avuçlarını doldurup kana kana su içer: "Ohh!.. Amma güzel bir su!" der. Der demez su kaynar, köpürür, bir adam suyun içinden fırlayıp çıkar. Kadın korku ile sırtüstü suya devrilir. "Korkma kadın ana!" der. "Benim adım Oh! Sen çağırdın ben de geldim. Bir emriniz mi vardı?"

Ağca kadın kalkıp oğlunu gösterir:"Bu hayırsızı al, bir baltaya sap et. Başka emrim memrim yok!"

Oh gülümseyip: "Baş üstüne kadın ana! Üç ay içinde ona bir meslek öğreteyim. Üç ay sonra gel, pınarın başında su iç, Oh diye çağır, oğlunu getireyim." Keloğlan'ı alıp suyun içinde kaybolur. Neler neler gösterir? Hangi mesleği öğretir?"

Gerisi meraklı mı meraklı bir konu. Çocuk okudukça "gelecek düşüncesi" kafasında sağlam zemin üstünde yapılanmaya devam eder.

2. "Nedensel Düşünce"nin Gelişmesi:

"Nedensel düşünce" yine bebek yaşta geliştirilmesi gereken bir süreçtir. Herşeyin bir nedeni olduğunu çocuğun kavraması, bilmiyorsa sorması gerekiyor. Bu konuda da üstünde çalıştığım bir çok masalımız var. Ama yine Lilya Pelin'in çok sevdiği masala dönelim: "Edepsiz Serçe".

"Kiraz dalı neden serçeye yardım etmiyor Liliş?" diye sorduğumda, "Çünkü dalını kirletti," diye cevap veriyor, "Peki neden ateş, su, inek, kurt da yardım etmiyor?" diye soruyorum. Düşünüyor, cevaplar arıyor. Bu cevaplar doğru ya da yanlış olabilir ama "nedensel düşünce" böylece yerleşmeye başlıyor.

[2] Anadolu Masalları, „Hıdırellez Geliyor" 1.baskı, Yücel Feyzioğlu, Kardeş Yayınlar. Yeni baskılarda tek ve renkli kitap yapmak üzere masalı kitaptan ayırdım.

[3] Keloğlan ile Kartal Abi, Yücel Feyzioğlu, YKY

3. „Esnek Düşünce“nin Gelişmesi:

Çocuğun esnek düşünmeye, hiç akla gelmedik ayrıntıları düşünmeye başlaması yine masallarla sağlanabiliyor. Mutfak eşyalarını, sebzeleri gösteren resimli bir kitap alın elinize. 0-3 yaş arasındaki bir çocuğa: „Bu tencere, bu tabak, bu havuç“ dediğinizde giderek dikkati azalıyor. Ama elinize bir ayıcık bir keloğlan figürü alıp birinin sorusuna ötekiyle biraz da komikleştirerek cevap verin. Örneğin: Ayıcık Keloğlan'a sorsun, „Bu nedir Keloğlan?“ Cevap: „Tabak“, „Ne işe yarar tabak?“ „İçinde uyumaya!“ „Olmaaaz!“
Çocuğun ilgisi toplanıyor, daha uzun süre dinleyebiliyor, diyaloga katılabiliyor. Daha çok aleti ve sebzeyi öğrenecek ve sizi izleyecektir. Şimdi ileri yaşta esnek düşüncenin yerleşmesi için güzel örneklerimizden birini verelim. Uygurlardan derlediğim „Sebep Kılsan Sepette Su Durur”[4] masalı. Özetleyeyim:

“...yaşlı adam önce büyük oğlunu çağırmış: "Yavrum, kovamız delinmiş, şu sepeti al, çeşmeden su doldur da gel. Aman dikkat et su dökülmesin. Şu fidanı sulayalım, meyve versin, sizi sevindirsin," demiş.

Büyük oğlu gitmiş. Sepeti suyun altına tutmuş, su üstten dökülüp alttan akıyormuş. Ne kadar çaba verse de, boşuna. Başı eğik, kaşları çatık eve dönmüş: “Sepette su durmuyor! Beni boşu boşuna gönderdin!” diye kızmış.

Yaşlı adam bu kez küçük oğluna aynı görevi vermiş... O da önce sepetin dip kısmına bir kilim parçası yerleştirmiş, sepeti alıp çeşme başına gitmiş. Sepeti suyun altına tutmuş, su üstten dökülüp alttan yavaş yavaş sızıyormuş. Kilim parçasının üstüne biraz saman koymuş, çamur karıp delikleri sıvamış. Gerçekten de sepet su tutmuş. Alıp suyu eve dönmüş.

Baba bakmış, su geldi, fidan sulandı. Çocukların ikisini de yanına çağırmış:

"Yavrularım, ben artık ömrümün sonuna geldim. Benim sizlere söyleyecek bir tek vasiyetim var. Siz aklınızı kullanmakta mahir olun. Sebep kılsanız sepette su durur, unutmayın," demiş.

Büyük oğlu bu sözlere çok alınmış:"Haklısın atacan, ama unutma ki ben senin ilk çocuğunum. Beni hep kolladın, yapabileceğim her işe kendin gittin. Ne demiş atalarımız? Aşını pişir söyle! Sözünü düşün söyle!"

Yaşlı baba gülümsemiş: "Ben de bu sözlerden öğüdümü aldım oğul," demiş. "Benim sözlerim senin işine yarasın, seninki de benim."

4. Soyut Düşüncenin Gelişmesi:

“Düşünce”nin kendisi de soyut bir kavram. Çocukta soyut düşünceyi masalla nasıl geliştireceğiz? Bu konuda da ninelerimiz ve dedelerimiz bir çok masal anlatmış.

Korku, korkmak, korkunç, cesaret, cesur kavramlarını ele alalım. Bunlar soyut kavramlar. Hayatın içinde bunlar var. Çocuğun korkuyu tanıması ve korku karşısında cesur olması, korkuyu yenmesi gerekiyor. „Çocuğum korkma, cesur ol!“ demekle cesur olunmuyor. Bu kavramları bir Tatar masalı olan „Han ile Yılan“[5] nefis bir biçimde somutlaştırıyor. Özetleyeyim:

“Bir zamanlar Kırım'da korkunç bir yılan yaşarmış. İnsanlar ondan çok korkar, adını duyan titremeye başlarmış. Bir gün yılan: Kırım Han'ının kızını kendinden daha çok sevdiğini duymuş ve Han, kızını yalandan mı yoksa gerçekten mi seviyor diye merak etmiş.Bir gece yarısı sürünerek saraya gelmiş. Her yanda sütunlar... Nakışlar, nakkaşlar, halılar, halçalar, saz edenler, naz edenler... Karanlık bir merdiven altına girip beklemiş. Gece yarısı Han'ın odasına sürünmüş. Usulca yatağa tırmanıp dilini Han'ın kulağına sokmaya başlamış. Han uyanmış, yılanı yanıbaşında görünce aklını kaçıracak derecede korkmuş. Çığlık çığlığa bağırmaya başlamış: "Yetişin! Kurtarın!"

[4] Serçe Koyun Avlarken, Uygur Masalları, Yücel Feyzioğlu, Kardeş Yayınlar
[5] „Püruş Batur ile Aksıla, Tatar Masalları, Yücel Feyzioğlu, Kardeş Yayınlar

Yılan yumuşacık bir sesle dile gelmiş: "Han dedikleri adam sen misin?"

Han titreyerek: "Evet, benim," diye cevap vermiş.

"Sen kızını kendinden daha çok severmişsin, doğru mu?"

Han: "Doğru!" diye cevap vermiş.

Yılan: "Ben senin kızınla evlenmek istiyorum," demiş. "Kızını bana vermezsen, bütün Hanlığını yakıp-yıkacağım, sarayında taş üstünde taş, baş üstünde baş kalmayacak. Seni de dilenci yapacağım."

Han, düşünüp taşınmış. Bütün tehlikeyi göze alarak: "Ben kızımın bir yılanla evlenmesine izin veremem!" demiş.

"Ama ben yılanlar padişahıyım!"

"Ne olursan ol! Kızım bir insan ile evlenmeli. Sen de git kendine bir yılan kızı bul."

...Yılan başını havaya kaldırmış, Han'ı selamlamış:

"Şimdi anladım, senin için de dışın da birdir... Şimdi anladım sende hile yoktur. Haydi seni kızına, kızını da halkına bağışladım," demiş. Yataktan aşağı inmiş, sürünerek saraydan çıkıp gitmiş.

Bilmem başka yorum yapmaya ihtiyaç var mı?

5. Çocukta "Mantıklı Düşünce"nin Gelişmesi

„Susarak anlatmak"[6] adında Anadoludan bir masalımız var. Bu masalı özetlersem fazla söze gerek olmadan "mantıklı düşünce"nin geliştirilmesi için ne kadar önemli bir masal olduğunu hemen fark edeceksiniz:

"Bir gün saray bahçesine bir yabancı gelmiş. Bahçenin ortasına bir daire çizip dairenin içine oturmuş. ...Taşta ses var adamda yok. Sanki dilsiz. Bütün ısrarlara rağmen, kimsenin sorusuna cevap vermemiş. Sadece oturuyor ve susuyormuş. Çevresi insanla dolmuş.

Bu adam, padişahın da ilgisini çekmiş. O da veziri alıp saraydan inmiş.

"Oğlum, nereden geldin, nereye gidersin, bir derdin mi var?" diye sormuş. Yine ses yok.

...Padişah: "Gidin o yaşlı dokumacıyı bana getirin! O bu sırrı çözer," diye buyruk vermiş.

...yaşlı dokumacı bir horoz tutup koltuğunun altına almış, cebine de cevizleri doldurarak adamın yanına gelmiş. Asasıyla yabancı adamın çizdiği dairenin içine daha küçük bir daire çizmiş. O da sessizce kendi dairesinin içine girip oturmuş. Bütün ısrarlı sorulara rağmen o da kimseye cevap vermemiş.

Sonunda yabancı adam cebinden bir avuç darı çıkarıp ortalığa saçmış. Dokumacı derhal horozu elden bırakmış. Horoz darıları gagalayıp yutmuş.

Yabancı adam bu kez cebinden bir avuç demir leblebi çıkarıp ortalığa saçmış. Horoz bir iki gagalayıp leblebileri bırakmış. O zaman yaşlı dokumacı cebinden cevizleri çıkarıp ortalığa saçmış...

Yabancı adam demir leblebileri toplamış, torbasına koyup yaşlı dokumacının ellerinden öpmüş, dokumacı da cevizleri toplayıp cebine koymuş, yabancıyı kucaklamış ve oradan ayrılmışlar.

Herkes gibi padişah da merakla sormuş: "Nasıl anlaştınız? Adamı nasıl gönderdin?"

Yaşlı dokumacı: "Susarak!" demiş.

Padişah: "Susarak anlaşma mı olur?" diye bağırmış.

"Evet padişahım, susmak bazen daha etkilidir. On günde anlatamadığınızı bazen susarak birkaç dakikada daha iyi anlatabilirsiniz!"

Padişah dayanamamış: "Peki o adam ne anlattı, sen ne cevap verdin?"

[6] Hıdırellez Geliyor, Yücel Feyzioğlu, Final Kültür Yayınları

"Daire çizip içine oturarak dedi ki, bu dünya benim, sen padişah olsan ne yazar? Ben de bir daire çizerek, senin dünyanın içinde bize de yer var, demek istedim. Darıları serperek benim sayısız askerim ve gücüm var, dedi. Ben de horozuma onun darılarını yedirerek senin askerin ne yazar, dedim. O da demir leblebileri saçarak bunu da yediremezsin ya, dedi. Ben de cevizleri atarak ben çetin cevizim, aklını başına al dedim. Kalkıp elimden öptü. Bu dünya ikimize de yeter kavgaya, çatışmaya ne gerek var, demek istedi. Ben de haklısın demek için onu kucakladım, ayrıldık. İşte bütün hikaye bundan ibaret..."

Padişah hayran kalmış: "Şimdi dile benden ne dilersen..."

Dokumacı gülmüş: "Teşekkür ederim," demiş. "Susanları anlamaya çalışınız, o benim için en büyük ödül olur. Haydi hoşça kalın..."

6. Planlı Düşünce"nin Gelişmesi

Bir Süryani masalı var. „Küçük Sultanın Kitaplığı"[7] Padişahın tek kızı muazzam bir kitaplığa sahiptir. Çok okuyan, bilgili, aydın ve tahtın tek varisidir. Küçük sultan aniden susar, bir daha konuşmaz. Babası, annesi, vezirler devreye girer, fakat tek kelime söylemez. Hekimler, müneccimler, falcılar, nazarcılar kim gelirse gelsin küçük sultanın dili çözülemez. O günlerde kente iki genç gelir. Bir işe girerler ve iş çıkışı camilerdeki, kiliselerdeki kitaplıkları keşfeder, hiç durmadan kitap okurlar. Derken padişah halka başvurarak kızını kim konuşturursa ödül vereceğini duyurur. Herkes sıraya girer, ama kimse küçük sultanı konuşturamaz. Kente gelen iki gence: „Siz de gidip bir deneyin" diye önerilir. Fakat gençler, „biz hekim değiliz ki," derler. Israr sonunda gençlerden biri gider.

"...Vezir, genç adamı alıp kızın sarayına götürmüş. İçeride her yan ipekliler, atlaslar içinde. Bütün duvarlar kitaplık... Divanda kitap okuyan güzel bir kız. Anası Büyük Sultan kızın yanında.

Kızın kitap sevgisini gören genç adamın içi rahatlamış: 'Ortak bir dil bulabiliriz' diye düşünerek vezire dönmüş: "Gece uzun vezirim," demiş. "Bir masal, bir hikâye anlatın... Zaman çabuk geçsin."

Vezir başını sallamış: "Devlet işlerinden hikâye ve masal öğrenmeye zaman bulamadım. Biliyorsan sen anlat. Ama meraklı olsun," demiş...

Genç adam hikâyeye şöyle bir giriş yapmış: "Bir arkadaşım var. Sakin, dürüst ve bilgiye susamış. O da kitapları çok seviyor, ben de."

Bu giriş, Padişah kızının hemen ilgisini çekmiş. Genç adam:"Her gün iş çıkışı kitaplığa gidiyoruz... Eve dönünce okuduklarımızı birbirimize anlatıyoruz," demiş. "Bugün arkadaşım okuduğu çok meraklı, çok güzel bir hikâyeyi anlattı. Size de anlatayım mı?"

Vezir: "Anlat anlat!" demiş.

..."Sinuhe adında bir vezir varmış. Mısır Kralı Amenemhet'in vezirlerinden biri. Akıllı, becerikli, her şeyi bilirmiş. Sizin gibi zaman bulamamaktan yakınmaz, her şeyi öğrenirmiş..."

Vezir, surat asınca padişah kızı gülümsemiş.

Genç adam neşeyle devam etmiş: "Sinuhe'nin döneminde Kral Amenemhet yeni başkent kurmuş. Yapılarda, yapım ustalığında, işçilikte, sanatta büyük gelişmeler olmuş. Dünyada geniş bulvarlı, geniş sokaklı, kaldırımlı ve bahçeli ilk başkent. Ne acıdır ki bu başkentin sefasını süremeden Amenemhet aniden ölmüş. Kralı, Sinuhe'nin öldürdüğünü öne sürmüşler."

Vezir: "Allah korusun!" deyip titremiş.

"Sinuhe derdini kimseye anlatamamış. Yakalanıp öldürülecek. O da Mısır'dan kaçıp Filistin'e yerleşmiş. Başından geçen inanılmaz maceralar var. Amenemhet'in oğlu kral olunca babasının ölüm olayını uzun süre araştırmış, araştırmış. On yıl sonra Sinuhe'nin kâtil olmadığını anlamış. Bir elçi göndererek onu Mısır'a çağırmış. Sinuhe apar topar Mısır'a dönmüş, sarayda görkemli bir törenle karşılanmış. Gösterilen ilgiden o kadar etkilenmiş ki, bütün yaşadıklarını yazmak istemiş. O zaman

[7] Adapa, Yücel Feyzioğlu, Nesin Yayınları

kağıt olmadığı için kaplara, testilere yazı yazılıyormuş. O da kolay yazı yazılacak papirüs kâğıdını bulmuş. Anılarını onun üstüne yazmış. İşte o kitap dünyadaki ilk kitaptır. İlk kitap icadı odur. Adı: 'Sinuhe'nin Hikâyesi'. Bir taşla iki kuş. Hem papirus hem de kitap icadı. Benim arkadaşımı bu hikâye çok etkiliyor. Çünkü babası da onu kovmuş, geri çağırsa hemen dönecek. Çünkü anasını çok özlüyor. Onu köyüne ben götüreceğim, ama onunla bir görüş ayrılığımız var."

Vezir: "Nedir o?" diye merakla sormuş. Padişah kızı soluğunu tutmuş.

"Söyleyeyim. 'Sinuhe'nin kitabı dört bin yıl önceki dönemi bize bildiren tek eser olduğu için 'bu eser kraldan daha önemlidir' diyor o. Çünkü ondan öncesi ve sonrası bilinmiyor.' Ben de diyorum ki Amenemhet'in oğlu daha önemli kişiymiş. Taa o zaman babasının kâtilinin Sinuhe olmadığını ortaya çıkarmış, onu Mısır'a davet etmiş, kitap yazmasını sağlamış, adalet yerini bulmuş. Arkadaşım da inat ediyor, 'hayır Sinuhe çok daha önemlidir... Sinuhe kitap yazmasaydı o dönemi de bilemeyecektik, papirüs bulunmayacak, kitap da olmayacaktı,' diyor. Sizce hangimiz haklıyız?"

Vezir: "Sen haklısın!" diye yapıştırmış. "Tabii ki Kral, Sinuhe'den çok daha önemlidir! Krallar, padişahlar her zaman önemlidir."

Aylardan beri ilk kez padişah kızı gülümseyerek dile gelmiş:

"Elbette arkadaşın haklı. Sinuhe kitabı yazmasaydı, neyi bilebilirdik ki?"

Vezir bu sözleri duyunca, ağzı açık kalmış: "Aaa! Konuştunuz Sultanım! Allah'ıma çok şükür!" Koşar adım oradan ayrılmış, padişaha müjde götürmüş."

Amenemhet'in oğlu planlı biçimde olayı açığa kavuşturur, adalet yerini bulur. Genç adam Küçük Sultan'ı bir plan çerçevisinde konuşturur. Küçük Sultan da susarak bir plan kurmuştur: Önünde eğilen, el etek öpen, sadece buyruk dinleyenleri değil, kitap okuyan, kişiliği olan o iki genç adamı keşfeder ve ciddiye alır. Artık kendisinin de ülkesinin de geleceğini onlarla planlayacaktır.

Böylece okur da bu masaldan payına düşeni alacaktır.

7. "Eleştirel Düşünce"nin Gelişmesi

3cü maddede „Çocuğu esnek düşünme"ye yönelten bir masal özetlemiştim: „Sebep Kılsan Sepette Su Durur"du adı. O masalda baba sepetle su getirmesi için büyük oğlunu görevlendiriyordu. Oğlu işi başaramayınca küçük oğlu başarıyor, babadan övgü, büyük oğul da dolaylı eleştiri alıyordu. Büyük oğul da ince bir biçimde babasına şöyle diyordu:

"Haklısın atacan, ama unutma ki ben senin ilk çocuğunum. Beni hep kolladın, yapabileceğim her işe kendin gittin (yani benim deney elde etmemi engelledin) Ne demiş atalarımız? Aşını pişir söyle! Sözünü düşün söyle!"

Yaşlı baba gülümsemiş: "Ben de bu sözlerden öğüdümü aldım oğul," demiş. "Benim sözlerim senin işine yarasın, seninki de benim."

İkisi de eleştiriyi hoşgörüyle karşılamış, içselleştirmiş, ders almış, çocuklar da bu tür masallardan "eleştirel düşünce"nin gerekliliğini kavramış oluyor.

8. "Yaratıcı Düşünce"nin Gelişmesi

Her hangi bir konuyu akılda kalacak alternatif bir sonuçla bitirmek kişinin yaratıcı düşüncesinin gücüne bağlıdır. Yaratıcı düşünceyi ise yeteri kadar 'ilgi gören' çocuklar başarılı bir biçimde geliştirebilmektedir. "Herşey Bir oyunla başladı" adlı kitabımızda İsmail Ebuliz el Cezeri'nin çocukluğu anlatılmaktadır. Onu buluşlara götüren yaşam hikâyesi, Kürtler arasında dinlediğim ilginç bir masalla başlıyor. Bey tellalla: *"Kim ki Hazreti Hazer'i kırk gün içinde bulur keseler dolusu altını alır, bulamazsa kellesinden olur..." diye ilan ettirmektedir. Fazıl adında çok yoksul bir köylü, ben bulacağım der ve ilk yedi kese altını alır. Pazara gidip iyi bir alışveriş yaparak döner. Karısı şaşkınlık içinde parayı nereden bulduğunu sorar. Fazıl durumu anlatınca karısı Gule, "Sen nerden bulacaksın*

Hazreti Hazer'i? Sen şaşırdın mı? Vereceksin o kelleni, götür altını ver geri," der. Fakat Fazıl, "Üzülme sen Gule," diye itiraz eder. "Aramaya gideceğim ben. Bulduysam ne âlâ ne güzel. Bulamazsam, sen bol yap yemeği, kutlayalım kırk günlük beyliği! Benden sonra siz iyi yaşayın bari." Kırk gün arar Hazreti Hazeri, bulamaz. Saraya giderken Dicle'nin kıyısında Cezeri ile arkadaşlarına rastlar. Çocuklar hem hindi gütmekte, hem de karpuz yemiş, kabuklarını kenarlara saçmışlar, Dicle'den ince bir ark açıp suyu yokuşa akıtma oyunu denemektedirler. Fazıl fark etmeden karpuz kabuklarına basıp düşer. "...bu yaptığınız nedir? Allah sizi kahretsin! Hem beyiniz ceza verecek, hem bacak kadar çocuklar..."

"Ne cezası dayı? Ne diyorsun?"diye sorar İsmail Ebuliz el Cezeri.

Fazıl sesini daha da yükseltir: "Asacak beni asacak!"

Çocuklar korkuyla sinerler. Cezeri:

"Ben de seninle geleyim mi dayı?" diye ısrar eder ve onunla birlikte saraya gider. Bey ve vezirler ikisini görünce gülerler. Bey alayla, "senin Hazreti Hazer'in bu mu?"diye sorar. Fazıl da, "bulamadım beyim, altını da harcadım, kellemi alabilirsiniz,"der. Bey, vezirlere döner, "siz benim yerime olsanız bu Fazıl'ı ne yapardınız?" Vezirlerden biri, "derhal asardım," diye cevap verir. İsmail Ebuliz el Cezeri, "vay katil," diye fısıldar. Bey, "sen sus!" diyerek öteki vezire döner: "Senin düşüncen?" "Ben olsam ona Dicle'nin kıyısında bir toprak verir, kendisini çocuklarına bağışlardım, çalışır harcadığı altını da öderdi," diye cevap verir. İsmail Ebuliz el Cezeri dayanamaz:"Beyim kırk yıldır Hazreti Hazer yanınızda oturuyor, siz onu bulamıyorsunuz, bu garip Fazıl dayı kırk günde nasıl bulsun?" der.

Bu yaratıcı cevap beyin çok hoşuna gider, "Sen gel saray okulunda okumaya başla" der. Böylece İsmail Ebuliz el Cezeri'nin kaderi değişir, bilim alanında yapacağı büyük buluşların yolu açılır.

9. "Karmaşık Düşünce"nin Gelişmesi

Karmaşık olayların ayrıntısını fark edip karmaşıklığı çözmek ancak "karmaşık düşünce"nin insan zihninde gelişmesine bağlı.

Kırgızistanlı bilim insanı Dr. Mirlan Namatov'un derlediği masal ögeleri çok zengin bir destan var: "Er Tapıldı"[8]. Toplam 14 bin 399 dizeden oluşuyor. Onu kendisinden aldım, alabildiğine karmaşıktı. O şekliyle ne öğretmen ne de çocuk okuyabilirdi. Ama destanın ana karakterleri çok ilginç. **Er Tapıldı** ile kızkardeşi **Kardıgaç** daha çocukturlar. Babaları yörenin beyidir. Zalim bir de ağabeyleri vardır: **Kudaynazar**. Kudaynazar'ın bir elinde ok ile yay, bir elinde keskin kılıç. Ne dost tanır ne düşman... ne baba dinler ne ana. Ne büyük dinler ne de kimseye saygısı vardır. Herkesi kırıp geçirir. Baba onu ayırıp başka bir köy verir. Baba ölünce **Er Tapıldı** onu cenazeye davet eder. **Kudaynazar** ise cenaze törenini basar, herkesi dağıtır. **Er Tapıldı** ile **Kardıgaç'**ı zindana atar. Sekiz yıl boyunca çocuklar eziyet içinde yatarlar. Hücre farelerle doludur. Kardıgaç eteğinden defalarca birer şerit yırtıp bir farenin kuyruğuna bağlar ve kapının altından dışarı bırakır. Sonunda halk çocukların yaşadığını fark edip bir direnişi başlatır. **Er Tapıldı** ile **Kardıgaç'**ı kurtarırlar. İkisi de direnişin başına geçer. Efsaneye göre Roma'yı kuran Remus ve Romulus kardeşler gibi onlar da Türk oymaklarını Orta Asya'da birleştirerek ilk hanlıklardan birini kuran efsane kahramanı olurlar. Görüldüğü gibi olay çok karmaşık. 563 sayfalık bu uzun ve karmaşık efsaneyi 30 sayfada bir masal olarak yazdım. Biraz da korkarak İlköğretim 4. Sınıf "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" ders kitabında iki bölümünü yayımladım. Okullara gittiğimde görüyorum ki, çocukların karmaşık düşünce gelişmesinde oldukça etkili olmuş. Çocuklar hikâyenin ayrıntılarını anlatabiliyor, **Er Tapıldı** ile **Kardıgaç'**ı tanıyorlar. (Bu kitap 2016 yılında en sevilen ders kitabı seçildi. 2017'de basılmadı)

[8] Er Tapıldı, Kırgız Masalları, Yücel Feyzioğlu, Kardeş Yayınlar. Ayrıca MEB yayınlarından „İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" kitabında da yayımlandı.

10. "Sistemli Düşünce"nin Gelişmesi

Her hangi bir olayın ya da bir durumun içinde bir çok faktörün barınması ve bu faktörlerin farklı yönlerde değişim göstermesi mümkün. Böyle bir durumda büyük ya da küçük her insanın şaşırması, karmaşanın içinde boğulması, başarısız olması da mümkün. Başarısızlığı engellemek için "sistemli düşünce"nin geliştirilmesi gerekiyor. Bu düşünce birdenbire gelişmiyor. Ardıcıl bir gayret ve çabaya ihtiyaç var. Başarılı olmak için bir satranç oyunu gibi üç beş sonraki hamlelerin hesap edilmesi gerekiyor. Yani olabilecekleri önceden sıraya koyup hamle yapmak. İşte buna "sistemli düşünce" diyoruz. Bunun için fazlasıyla masalımız var. Bir Özbek masalı: "Başay'ın Öğrenme Tutkusu"[9]nu ele alalım. Aynı zamanda aile ile çocuklar arasındaki kuşak çatışmasının nasıl barışçıl bir çözüme ulaştırıldığının da nefis bir örneğidir.

...Bir zamalar yaşlı bir adam, oğlu Başay için üç yüz altın biriktirir. Amacı Başay'ın iyi kazanan bir tüccar olması. Fakat Başay'ın bu tarakta bezi yoktur. Onun sınırsız bir öğrenme tutkusu var. Ergenlik çağına gelince baba yüz altını Başay'a verip: "Kervancıbaşı ile konuştum. Al altınları, yola çık. Bire al, beşe sat, kazancını çoğalt!" der. Başay itiraz eder okumak istediğini, kendisinin üretim yapmak istediğini söyler. Ama isteğini babasına kabul ettiremez. Kervanla yola çıkar. Ulaştığı kentte bir gezinti yapar. Ağaçlar arasında rengârenk parmaklıklı, mermer sütunlu bir sarayın önüne gelir. Sütunların üstünde boyalı, mermer oyalı koca bir tavan... Tavanın altında kızlı oğlanlı kendi yaşında öğrenciler vardır. Cilalı masalara oturmuşlar, önlerinde defter ve kitaplar. Öğretmen bir şey söyleyince onlar yazar, yazıyı bitiren kitap okumaktadır.

Başay'ın yüreği hoplar. Okula girmek ister. Ama okulun yıllığı yüz altındır. Tereddüt etmeden yüz altını verip okula yazılır. Kısa sürede okulun başarılı öğrencisi olur. Bir yıl sonra büyük bir sıkıntıyla köye döner. Baba durumu öğrenince kızar köpürür. Bir süre sonra ikinci kervan yola çıkarken baba yine yüz altını çıkarır:

"Sen sen ol, bu altını boşuna harcama! Kervancıbaşı'nın yaptığı gibi yap. Çok kazanacağın mala yatır, bire al, ona sat," der. Başay yine aynı kente gelince dayanamaz okulun önüne gider. Bu kez gençler çalgı, satranç, masa yapmakta, çalgı çalmaktadırlar. Bir çoğunun elinde hiç görmediği düz tahtadan yapılma bir çalgı aleti var. Üstünde birçok teli olan, burguları şimşir ağacından bir çalgı... Bazılarının elinde ney, bazılarının ud, tambur... Hepsi ayrı biçimde, ayrı renkte, cilalı, pırıl pırıl... Öğretmen hangi öğrenciye işaret verse, onun çalgısının sesi yükseliyor, bir başkası şarkı söylüyor. Şarkı bitince hepsi işliğe geçiyor, yeni müzik aletleri, yeni satranç tahtaları, çeşit çeşit figürler yapıyorlar. İşini bitiren masaların çevresinde oturup, figürleri ileri sürerek satranç oynarlar...

Başay babasının uyarılarını anında unutur, yüz altını verip hemen müzik okuluna yazılır. Öyle içten öğrenmeye başlar, öyle gayret eder ki; öğretmenin sevgisini kazanır. Öğretmen ünlü bilgin Farabi'dir. Sevecen, bilgili, kitap yazan, bilgisini yayan... Farabi o düz tahtadan çalgıyı o yıl icat etmiştir. Çalgının adı 'kanun'. Çok telli, parmak uçlarıyla çalınan bir alet. Kanunu bütün gençlere öğretmek ister. Başay öyle bir istekle öğrenir ki, bir yıl içinde Farabi'ye eşlik eder. Hem de işlikte kanunları, o yapar, en içten ezgileri o çalar. Farabi bu çocuğa hayran kalır. Bir yıl sonra okul sona erince Başay'ın sıkıntıya düştüğünü fark eder: "Bu ne haldir Başay? Herkes eve gidecek diye seviniyor, sen üzüntüler içindesin," diye sorar.

"Ah, öğretmenim, babama ne cevap vereceğim? O yüz altın verip git ticaret yap dedi, ben ikinci kez okula yazıldım. Parayı böyle harcadım. Şimdi de şaşırıp kaldım."

Farabi öğrencisini teselli eder: "Hiç canını sıkma! Memleketine varır varmaz bir dilekçe yaz, padişaha çık. Okuma yazma bildiğini, hem de çalgı aletlerini kendin yapıp çaldığını söyle. Masa ve satranç yaptığını anlat... Bir okul açın diğer gençlere de öğreteyim de ve dilekçeyi ver. Seni hem o hem de baban anlayacaktır."

En iyi kanunu seçip Başay'a hediye eder. Çalgı ve satranç yapmaya yarayan aletlerden bir kaçını paket yapar, üç altın da yol parası verir, "gittiğin yerde çalgı yap, satranç yap, kanunun sesini herkese yay, haydi yolun açık olsun!" der ve yolcu eder.

[9] Kardeş Masallarla Çocuk Hakları, Yücel Feyzioğlu, Doğan Egmont Yayını

Başay, 'hangi yüzle babamın karşısına çıkacağım? Ona ne diyeceğim?' diye düşündükçe daha çok üzüntüye kapılır. Yolunu değiştirip bir tüccarın yanında kendine iş bulur. "Biraz para kazanıp sonra döneyim," der. Kervan ile birlikte o kentten ayrılır. Asıl macera o zaman başlar, başına inanılmaz olaylar gelecektir?. Başarılı olacak mıdır?..

Gerisini anlatmayayım.

Görüldüğü gibi Başay adım adım ilerliyor, her hamlede yeni bir kazanım elde ediyor. Hem kafasındaki düşünce bir sisteme oturuyor hem de okuma yazma, meslek ve çalgı çalmayı öğreniyor.

"Sistemli Düşünce" çocuğun hayatı için o kadar önemlidir ki, bütün başarısı buna bağlıdır. Masallar diğer eğitim araçları ile birlikte bu işlevi başarılı bir biçimde yerine getirmiş oluyor.

"Sistemli Düşüncenin Kurulmasında Masalın İşlevleri"ni on maddede özetledikten sonra şimdi masalların diğer işlevlerine geçebiliriz.

ÇOCUK KİTAPLARINDA SORUN ODAKLILIK: ENGELLİLİK ALGISI

Yasin Mahmut YAKAR*

Oğuzhan YILMAZ**

Hatice Derya YILMAZ***

Özet

Çocuk kitaplarının edebî duyuş kazandırma yanında bir başka işlevi de çocuğa hayata dair bir takım farkındalıklar kazandırmasıdır. Çocuk kitaplarında temel amaç eğitmek olmasa da, çocuğu hayatta karşılaşabileceği bir takım olay ve durumlara karşı hazırlama görevi de üstlendiği söylenebilir. Çalışmanın amacı çocuk kitaplarında yer alan engelli kahramanların kendilerini algılama biçimleri ile çevrenin engellilik algısının tespitidir. Bu sebeple çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Çalışmada incelenen eserlerde kimi zaman toplumun, kimi zaman da engelli bireyin kendini "öteki"leştirdiği görülmektedir. Özellikle engel gruplarında bedensel engele yönelik kahramanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu durumun zihinsel engelli bireylerin duygu dünyalarını anlatmalarının zor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eserleri engelli bireylerin de okuyacağı göz önünde bulundurulduğunda yaşadıkları pek çok deneyimin somutlaştırıldığı söylenebilir. Bununla birlikte eserlerde olumlu tavır/bakış açısından ziyade olumsuz bakış açılarının daha yoğun hissedildiği görülmüştür. Çalışma sonucunda engelliliğin farklı boyutlarıyla ve edebîlik göz önünde tutularak incelenen eserlerde kendine yer bulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: çocuk edebiyatı, engellilik, sorun odaklılık.

1. GİRİŞ

Çocuk kitaplarının edebî duyuş kazandırma yanında bir başka işlevi de çocuğa hayata dair bir takım farkındalıklar kazandırmasıdır. Çocuk kitaplarında temel amaç eğitmek olmasa da, kitapların çocuğu hayatta karşılaşabileceği bir takım olay ve durumlara karşı hazırlama görevi de üstlendiği söylenebilir. Çocuk edebiyatı ürünleri eğlendirme, resmin ve dilin güzelliklerini sezinlettirme dışında, çocukların kendilerini ve yaşamı tanımalarına, insan doğasını kavramalarına katkı sağlamalıdır (Sever, 2013). Kurgusal metinlerde yer alan konu ve temalar sayesinde çocuk çevresinde ve toplumda yaşanabilecek olay ve davranış şekillerinin bir anlamda provasını yapmış olur. Bu kimi zaman çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlama ve kültürel kodların aktarımını içerebileceği gibi, kimi zaman da hayatta karşılaşabileceği sorunlarla farklılıkların bir yansıması olabilir. Çocukların yüz yüze kaldıkları sorunların kimisi ülkelerin genel ekonomik/sosyal durumlarıyla ilişkiliyken, kimisi de çocukların bazı konularda bilinçli olmalarıyla daha kolay çözülecek durumdadır (Yakar, 2018). Bu türden aktarımların yapıldığı ve iletilerin yer aldığı kitaplar ise "sorun odaklı" kitaplar olarak adlandırılır.

Şirin'in (2007) Maier'den aktardığı şekliyle sorun odaklı çocuk edebiyatının en önemli göstergesi, okurun hayatında önem taşıyan değerlerin, sorunların konu edinmesidir. Çocuk, kendisi için yaratılmış edebiyat eserlerinde, yaşadığı ortamın bir benzerini bulur. Yazılanla yaşanan arasında ilişkiler kurma, karşılaştırmalar yapma fırsatını yakalar (Şimşek, 2007). Ancak eserler çocuk gerçekliğine uygun şekilde kurgulanmalıdır. Şirin'in(2007) de belirttiği üzere sorun odaklı çocuk edebiyatı, politik, ideolojik ve güdümlü değil, çocuğun içinde yaşadığı sorunları doğru anlamayı içeren bir işleve sahiptir. Bu işlev aynı zamanda çocuğun duygusal gelişimi üzerinde de etkilidir. Çocuk edebiyatında "sorun odaklı edebiyat" ana başlığı altında değerlendirilen konular boşanma, ölüm, şiddet, istismar, savaş, göç, engellilik gibi konularda çeşitlilik arz eder. Bu konulardan biri olan engellilik gelir düzeyi,

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi ABD, ymyakar@erzincan.edu.tr

** Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi ABD, oyilmaz@erzincan.edu.tr

*** Bilim Uzmanı, hderyayilmaz@gmail.com

statüsü, cinsiyeti ne olursa olsun toplumun tüm kesimlerini etkileyen bir sorun alanıdır. Engellilik durumu, çocuk- yetişkin demeden, hatta ileri yaşa bağlı olarak engelsiz iken engelli olunabileceği gerçeği de düşünülerek yüzleşilmesi gereken insani bir durumdur (Gürdal Ünal, 2011). Çocuk bu yüzleşmeyi ailesinde ya da çevresinde karşılaştığı engelli bireyler aracılığıyla yapabildiği gibi tanıştığı iyi kurgulanmış çocuk edebiyatı ürünleriyle de yapabilir.

Engellilik, toplumun genelini ilgilendiren bir konu olması sebebiyle psikoloji, sosyoloji, hukuk, sağlık gibi pek çok farklı alanının türlü yönleriyle inceleme konusu olmuştur. Çocuk edebiyatında ise anılması gereken başlıca çalışma Ayfer Gürdal Ünal'a ait Türk Çocuk Edebiyatında Engellilik isimli eserdir. Eserde Gürdal Ünal (2011) engelliliği "aile", "okul", "arkadaş", "dış çevre" , "bireyin iç dünyası" ve "dil, ideoloji ve engelliler" başlıkları altında ve çeşitli engellilik kuramları ışığında incelemiştir. Türk çocuk edebiyatında engelli imgesinin edilgenden etkine, "zavallı sakat" imgesinden aktif bir engelli imgesine doğru bir değişimi işaret ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin olaylara yön veren konumdan ziyade bu olaylardan etkilendikleri ve yardım alan konumda oldukları da gözlenmiştir. Ancak az da olsa akranları arasında eşit konumda olan engelli kahramanlar da görülmektedir. Engelli-çevre ilişkilerinde ise en önemli sonuç dış çevrenin engelli bireyi engeliyle etiketleyip, alay etmesidir. Fiziksel çevre açısından bakıldığında ise engelinin iç mekândan dış mekâna çıktığı görülmektedir. Engelli kahramanı arkadaş çevresi içinde değerlendiren Gürdal Ünal (2011), engellinin yaşamının en çok bu alanda örselendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca başka bir bölümde engellilerin iç dünyalarına da yer verilmiş ancak bunun, daha çok diğer karakterlerin engelliyle karşılaşınca ne hissettiklerine yer verildiği için güç olduğu ifade edilmiştir. İç dünyasına ulaşılan durumlarda ise en çok karşılaşılan durumun "normal" olmaya duyulan özlem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda yapılan bir başka çalışma ise Kural (2012) tarafından eklektik yöntem kullanılarak gerçekleştirilen ve işitme yetersizliğinin yol açtığı sorunları, psikolojik ve toplumsal açıdan inceleyen bir çalışmadır. Üç farklı ülkeden yazarın, üç farklı ana karakteri ülke şartları ve koşullara uyum sağlama ve olanaklardan yararlanma düzeyleri incelenmiştir. Ders kitaplarında engelli algısına (Çayır ve Ergün, 2013) yönelik olarak yapılan çalışmada ise farklı derslere ve kademelere ait 68 kitap incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda engelli bireylere yönelik "eksik olma", "yardıma muhtaç olma", "yapamama", "aciz olma" gibi kalıp yargıların kitaplar tarafından desteklendiği görülmüştür. Özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında engelli bireyler yardıma muhtaç toplumsal grup olarak yer almış ve "hasta, yaşlı, güçsüz, yoksul, düşkün, yetim" gibi kavramlar kullanılmıştır. Metinler ve görsellerde engellilerin diğer insanlara muhtaç olarak gösterildiği ve ikinci sınıf vatandaş algısı yaratıldığı da diğer sonuçlardandır. İlköğretim ders kitapları temele alınarak yapılan bir diğer çalışmada (Can vd, 2017) ise MEB tarafından yayımlanan 12 kitap incelenmiştir. Söz konusu kitaplarda engellilik konusuna sınırlı sayıda yer verildiği, kahramanların daha ziyade çocuk ve bedensel engelli olduğu, genellikle okul dışı mekânlarda yer verildiği ve metinlerle görsellerin birbirlerini destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca engelli bireylerin büyük çoğunluğunun kitaplarda aktif konumda oldukları ve %53 oranında engel türüne göre bedensel engelli bireylere yer verildiği bulgularına ulaşılmıştır. Daha özele indirgenerek yapılan ve ilköğretim Türkçe ders kitaplarında engel ve engelliliği inceleyen çalışmada (Tuncer, Karasu, Altunay ve Güler, 2011) engelli bireylerin ve ilgili kavramların kitaplarda yok denecek düzeyde temsil edildiği tespit edilmiştir. Güngörmüş Özkardeş'in (2013) farklı gelişen çocuklara yönelik yayımlanmış olan kitaplara yönelik çalışmasında, kitapların önemli bir bölümünü başvuru kitaplarının oluşturduğu, çocuk ve gençlere yönelik olarak ise çok az olduğu görülmüştür. Sol Ayağım ve Kardeşim Benim adlı çocuk romanlarında engelliliğe ailenin, toplumun ve engellinin bakış açısı (Gedikoğlu Özilhan ve Karadayı, 2015) konulu çalışmada sözü edilen eserler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Her iki kitabın kahramanının da kendileri hakkında düşündüklerinin koşut oldukları görülmüştür. Çalışmada David'in bedensel engelli olmadığı için daha olumlu bir duygu durumu içerisinde olduğu görülmüştür.

Engellilik ile ilgili literatürde farklı konu ve disiplinlerde pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Ulaşılan çalışmalarda engelliliğin daha ziyade toplum tarafından nasıl algılandığı ve "özürlü" kavramından engelli kavramına geçiş sürecinin ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte engelli bireyin iç dünyasına ve kendi algılama biçimine yeterli derecede değinildiği düşünülmemektedir. Bu sebeple çalışma engellilerin kendilerini algılaması ve çevrenin engellileri algılaması yönlerinde daraltılarak sürdürülmüştür. Çalışmanın çocuk kitaplarında engelliliği ele alan diğer çalışmalardan

temel farkı incelenen dokümanların diğer çalışmalarda incelenen dokümanlardan önemli ölçüde farklılık arz etmesi ve özellikle son dönemde sorun odaklılık çerçevesinde engelliliğin çocuk kitaplarında kendine daha çok yer bulan bir konuma gelmesidir. Bu bağlamda önemli olduğu düşünülen çalışmada "Çocuk kitaplarında engellilik algısı ne şekilde yer almaktadır?" sorusuna cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Yapılan çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre doküman analizi, araştırılması istenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı metinlerin analizini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı çocuk kitaplarında yer alan engelli kahramanların kendilerini algılama biçimleri ile çevrenin engellilik algısının tespitidir. Bu sebeple çalışmada doküman analizi deseni kullanılmıştır.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışmada kurgusunda engelli kahraman/kahramanlar barındıran, çocuklara yönelik hikâye ve roman türünde kitaplara yer verilmiştir. İncelenen dokümanlara ait bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo1: İncelenen Dokümanlar

Kitabın Adı	*Yazar*	*Yayınevi*	*Basım Tarihi*	*Kısaltma*
Bana Sesini Bırak	Neslihan Önderoğlu	Günışığı Kitaplığı	2015	(BSB)
Daralan	Mine Soysal	Günışığı Kitaplığı	2017	(D)
Denize Doğru	Ayla Çınaroğlu	Uçanbalık	2011	(DD)
Düşlerin Peşindeki Çocuk	Koray Avcı Çakman	Altın Kitapları	2016	(DPÇ)
Güneşe Açılan Pencere	Melike Funda Kaynak	Bu Kitap	2016	(GAP)
Merhaba Sevgi	Ayla Kutlu	Bilgi Yayınevi	2018	(MS)
Müzik Satan Çocuklar	Yalvaç Ural	Marsık Kitap	-	(MSÇ)
Parmak Uçları	Seran Demiral	Tudem	2015	(PU)
Patenli Kız	Zeynep Cemali	Günışığı Kitaplığı	2018	(PK)
Sevginin Gizli Tarifi	Habib Bektaş	Altın Kitaplar	2017	(SGT)
Sihirli Sözcükler	Zehra Ünüvar	Bilgi Yayınevi	2009	(SS)

Tablo 1'de incelenen dokümanlara ait bilgiler ayrıntılı olarak yer almıştır. Farklı yayınevlerine ait on bir farklı kitap incelenmiştir. Metin içerisinde yapılan doğrudan alıntıların kolaylık taşıması açısından kısaltmalarına tabloda yer verilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya kaynak teşkil edecek veriler iki aşamalı şekilde elde edilmiştir. İlk aşamada çocuk edebiyatında engellilik konusunda literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında ise konunun amacına uygun olarak on beş kitap, farklı yayınevleri ve yazarlara ait olmasına dikkat edilecek şekilde seçilmiştir. Bu seçim yapılırken alan uzmanından görüş alınmıştır. Ön okumaları tamamlanan on beş kitabın dördünde çalışma amacına uygun verilere rastlanmamıştır. Devamında hazırlanan formlar kullanılarak, "engelli kahramanlar" temelinde betimsel analize tabi tutulmuştur. Daha sonra ise elde

edilen veriler içerik analizi kullanılarak ana başlıklar ve alt başlıklar oluşturulmuştur. Bu gruplandırmada engelli bireyin kendisini algılaması ve çevrenin engellilik algısı ana başlıkları oluşturmuştur. Analizler esnasında kodlama tutarlığını sağlayabilmek için bir nitel araştırma uzmanı yardımıyla çalışmanın bir kesitinde kodlamalar yapılmış, bu kodlamalar arasındaki tutarlığın Miles ve Huberman'ın (1994) güvenirlik formülüne göre (Güvenirlik= Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) .70'in üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Bu formülün uygulanması sonucunda .83 oranı elde edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Engelli Bireyin Kendisine Yönelik Algısı

Çalışmada engelli bireyin kendisine yönelik algısının olumlu ve olumsuz yönlerde olduğu görülerek tablolar halinde sunulmuştur.

3.1.1. Kendisiyle Barışık Olanlar

Tablo 1. Kendisiyle Barışık Olan Engelliler

Kendileri üzerinden şaka yaparlar ve kendileriyle barışıktırlar(PU, 21; PU,39; DPÇ, 13; SGT,46, 110,135; PK, 157; GAP,31).
Ön yargılı değildirler(PU, 54,58).
Azimlidirler ve kimseye gereksinimleri olmadan yaşamak isterler(GAP, 10; DD,36; SGT,44; PK,214; MS, 81; MSÇ,101).
Engelliliğin duygu sömürüsü olarak kullanılmasını ve kendilerine acınmasını istemezler(GAP, 34; SGT,46,72).
Farklı yeteneklerini keşfetmek kendilerine güven duymalarını sağlar(DPÇ, 134).
Kendilerine güvenirler(SGT, 110; MS ,81; MS, 82; SGT, 110; PK, 65; SS, 18).
Birbirlerine rehberlik ederler(PU, 38-39, 44; DD, 40; DPÇ, 113,116-117).
Umut ve umutsuzluk duygularını yaşarlar(MSÇ, 76, 95).
Yaşlarına göre olgun davranırlar(GAP, 9, 23, 31; PK, 96, 126).

Tablo 1'de engelli bireylerin kendileriyle barışık olma durumlarına ilişkin iletilere yer verilmiştir. Sınıflandırmada belirgin olarak öne çıkan ileti, ana başlıkla koşut olarak engellilerin kendileri üzerinden şaka yapma ve kendilerine güvenmeleri ile ilgilidir. Görme engeli bulunan Doğan, arkadaşıyla kütüphaneye gider ve orada ilk defa kabartma yazı gördüğünü söyleyen arkadaşına dönerek *"Şahsen ben hiç görmedim (PU, 21)*" der. Bir başka bölümde tek ayağı aksayan kahramanın kendisine bulduğu ismi büyükannesiyle paylaşmasına yer verilir,"*Senin bir adın var ama…""Olsun… Takma bir adım yok.""Haklısın. Neymiş bakalım kendine taktığın ad?""Ördekayak…"Büyükannesi torununun bunu söylerken hüzünlenmek bir yana neşelendiğini görünce hiç düşünmeden, "Peki!" demiş, hemen peşinden eklemişti. "Sen çok özel bir çocuksun Ördekayak."(DPÇ, 13)*. Eserin bütününde adıyla değil, kendine taktığı isimle yer alan kahramanın, kendine olan güvenini kazanma serüveninin başlangıcını oluşturur bu adım. Kendine güvenmenin hayata bakışı açısını değiştireceği ve anlamlı kılacağı da bu ileti etrafında verilen diğer mesajları oluşturması bakımından önemlidir. İletişim kurarken istemsizce kullandığı bir takım kelimeler sonucunda paniğe kapılan arkadaşının davranışlarına yönelik olarak Aysel isimli kahramanın söylediklerinin yer aldığı konuşma ise çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir: "*Aptal çocuk; kendini, konuştuklarını sınırlamayı bırak, ben engelliyi, bunu biliyorum. Senin de şimdi engelli bir arkadaşın var. Bunu bil. Engelli oluşumu çağrıştıracak, vurgulayacak, anımsatacak şeyleri birlikteliğimizin doğallığı içinde söylersen, bunu büyütme, bunu öne çıkarma. Ben engelliyim. Bitti! Ben, beni henüz taşımayan bacaklarımı seviyorum. Onunla dostum. Onunla gırgır bile geçiyorum. Bazen onlara, iki bacağıma 'bana teşekkür borçlusunuz, sizin gibi tembellerle arkadaşlık yapıyorum' bile diyebiliyorum. O nedenle, bundan böyle*

benimle konuşurken benim engelli oluşumu anımsatan, çağrıştıran bir şey söyleyince, lütfen rahat ol. Engelli olduğum için pozitif ayrımcılık yapmış olursun. Anladın mı çocuk(SGT, 110).”

Kendilerine güvenen engelli bireylerin bu güven sonucu daha azimli olduklarını görmek mümkündür. Özellikle azimli olmanın temelinde, bağımsız hareket edebilme isteği yatmaktadır. Kaza sonucu tek kolunu kaybeden Sevgi, yaşadığı bocalamadan kurtulur ve ”… *kendi kendine: BİR DAHA YENİLMEYECEĞİM (MS, 81)*” der ve bu kararından sonra *“Bir kolum var. Pek çok şeye yetebilir. Onun yetmediği durumlarda insanlar ve araçlar var. Yaşamımı kendi başıma sürdürecek kadar güçlüyüm, daha güçlü olabilirim. Şimdi yemek yiyeceğim, daha sonra yazı yazacak, resim yapacağım. Bunları başaracak bir kolum var(MS, 82)”* diyerek kendi kendine söz verir. Sonradan yaşanan bir engel sonucunda yeniden hayata sarılmanın gerekliliği ve azimli olmanın vurgulanması bakımından önemli bir iletidir. Sonradan bedensel engelli olan Tutku isimli karakter ise bir yere bağlanıp kalmaktan dolayı yaşadığı üzüntüden sonra durumu kabullenme aşamasına geçer: *“Zamanla durumunu kabullenip yeni koşullarına alışınca, ulaşmak istediği yerler için çeşitli yollar denemeye başlamıştı. Koltuklardan kayarak yere iniyor, kollarının yardımıyla kendisini yukarı çekerek, yerden koltuğa çıkabiliyordu. Uzaktaki oyuncaklarını almak içinse, bebekler gibi emekliyordu…(GAP, 10).”* Tutku’nun yaşadıklarının okuyucuya anlatılmasıyla örtük olarak verilen azimli olma iletisi devam eden satırlarda *“Oysa Tutku, azimli bir çocuktu. “Düldül” adını verdiği tekerlekli sandalyesi alındıktan hemen sonra, kullanmasını kolayca öğrenmişti. Evin içinde kimseye gereksinimi olmadan hareket etmeye başladığından beridir de kendini hiç eksik hissetmiyordu(GAP, 10)”* şeklinde daha açık ifadelerle yer alır.

Kendileriyle barışık olan engelli bireylerin, kendilerine acınmasını istemedikleri ve engellerinin bir duygu sömürüsü aracı olarak kullanılmasına da karşı oldukları görülmektedir. Bu duygular engelli bireyin kendine güveni ve azimli olması iletileriyle de yakından ilişkilidir. *“Tedavi için gittiği hastanelerde, engelli insanların kimisi hastalığını duygu sömürüsü olarak kullanıyordu. Bunun kötü bir şey olduğunu bilen küçük kız, onlara benzemeyi istemiyordu (GAP, 34).”*

İletilerin bir kısmında ise engelli bireylerin akranlarına oranla daha olgun düşünüp davrandıklarını görmek mümkündür. Patenli Kız isimli kitapta yer alan Mırmır Nine’yi, çevresindeki kimse dinlemez. Duyma engelli Şerare ise Mırmır Nine’yi dinler. *“Yalnızca siz dinlemediniz, o dinledi. Duyarlı pek saygılı bir kızdı (PK,126)”* diyerek beğenisini de dile getirir.

3.1.2. Kendisiyle Kavgalı Olanlar

Tablo 2. Kendisiyle Kavgalı Olan Engelliler

Zaman zaman engelleri olması sebebiyle üzülürler ve engelli olmamayı isterler (DPÇ, 19, 25, 77; PU, 40; GAP, 7, 8 , 45, 73).
Kendilerini işe yaramaz hissedebilirler(D, 58).
Engellerinden dolayı sevilmeyi hak etmediklerini düşünebilirler(SGT, 109).
Çevrelerinin ve yakınlarının kendileri hakkında olumsuz düşünce ve hisleri olduğunu düşünürler(PU, 18, 71, 104).
Hayatın kendilerine adil davranmadığını/haksızlığa uğradıklarını düşünürler.(PU, 36).
Zaman zaman yaşama arzularını yitirebilirler(DD, 26).
Engellerinden dolayı arkadaşlarına karşı kıskançlık duygusu taşıyabilirler(GAP, 75).
İnsanları tarafından onaylanmaya yönelik davranışlar içinde olabilirler(MS, 99; PK, 215; GAP,17).
Herhangi bir kaza sonucu sonradan engelli olan bireyler bu durumu kabul etmekte zorlanırlar(GAP, 10; MS, 76; PU, 24, 43, 55; BSB, 65, 67, 81, 80, 86; MSÇ, 76, 95).
Kendilerini diğer engel gruplarından yaşıtlarıyla karşılaştırırlar(GAP, 81, PU, 91).

Tablo 2’de kendisiyle kavgalı olan engellilere yönelik iletilere yer verilmiştir. Engelli bireylerin, engelleri sebebiyle zaman zaman üzüldükleri bazen de toplumdan bu engellerini saklamak istedikleri

görülür. Üzülmelerinin kaynağını farklı sebepler oluşturur. Kimi zaman yakınlarına yardımcı olamadıkları için: *"Ah, keşke ayağım paytak olmasaydı. O zaman daha hızlı çalışır, daha çok iş yapardım. Soframızda da daha çok yiyecek bulunurdu, diye düşündü Ördekayak (DPÇ, 19)"* ; kimi zaman da yakınlarına ayak bağı olacaklarını düşündükleri için üzülürler: *"…Tabii ya… Ben o kadar yavaş yürüyorum ki yardım edeceğime ayak bağı oluyorum ona, diye düşünüp üzüldü (DPÇ, 25)."* Görme duyusunu yitirmiş olan Mert'in arkadaşına söyledikleri *"Keşke görme duyum geri gelse de tat ve kokunun ikisi birden gitse, razı olurdum (PU, 40).*" ifadesiyle okur, çocuk kahramanın duygularına ilk ağızdan tanık olur. Bir diğer çarpıcı örnek ise Elif isimli bedensel engelli kahramanın düşüncelerinin aktarılmasıyla verilmiştir: "…*Saçlarını tararken, yüzünü inceleyerek düşünüyordu. Sınıf arkadaşlarından olan Elif kadar güzel olmayı çok isterdi. Elbisesi de vitrindeki mankenin üstünde durduğu gibi durmuyordu. "Keşke" diye geçirdi içinden, "keşke yürüyor olsaydım. O zaman elbisem daha güzel olurdu. Şöyle bir döndüm mü de eteklerim yelpaze gibi açılırdı (GAP, 45).*" Engelli bireyin çoğu zaman toplum içinde dile getirmediği düşünceleri bu iletiyle açık bir şekilde verilmiştir. Çocuk okuyucu bu şekilde konuşulmayan duygulara ve engelli bireyin içinde yaşadığı bir takım özlemlere tanık olur. Bir diğer ileti ise kendilerini işe yaramaz hissetmeleri sebebiyle yaşadıkları duygu durumudur. Teyzesinin bedensel engellilere yönelik tez yazarken yardım istemesine cevap olarak "*Ben ne yapabilirim ki teyzem? Yani tezin için…"Sesinde kırık dökük bir çaresizlik titreşiyor."Baksana, kendime hayrım yok benim. Anca, oturuyorum işte. Şu erik ağacından farkım yok diyeceğim ama… o hiç olmazsa meyve veriyor bize. Bende o da yok (D, 58)*" der. Kendine olan güvensizlikleri ve kendine acıma duygusunu da barındıran bu ileti, kimi engelli bireylerin içinde bulundukları farklı duyguları örneklemesi bakımından önemli görülmektedir. Arkadaşlarıyla diledikleri gibi zaman geçiremeyen, dışarı çıkmakta zorlanan engellilerin ruh halleri de bu başlık altında ele alınabilecek diğer bir iletiyi oluşturur. "*Gözleri dolu dolu olan Tutku, 'Ben de dışarıda karla oynamak istiyorum,'diye iç geçirdi. Ağlamamak için kendini zor tuttu(GAP, 8)."* Özellikle küçük yaşlarda oyun oynama isteğinin karşılanamaması durumunda, bireyde yarattığı duyguyu yansıtması bakımından önemli görülmektedir.

Kendilerine karşı geliştirdikleri bir diğer olumsuz duygu ise sevilmeyi hak etmediklerini düşünmeleridir. Duygusal anlamda yakınlık hissettiği fakat bedensel engelinden dolayı bunu hak etmediğini düşünen kahraman, Memo isimli arkadaşına duygularını açar: *"Anlatması zor." diyor. "Büyük bir olasılıkla anlamak da! Nasıl anlatsam! Memo engelliyim ya, bilinçaltımdaki bir dürtü, büyümek amacıyla bir başkasına sevgimi göstermeye hakkım olmadığını anımsatıyordu hep! İşte böyle. Şimdi neden, nasıl oldu da duygularımı böyle söyleyiverdim, güneşin altına serdim, soyundum, bilmiyorum! (SGT, 109).*" İlk defa duygularının karşılıklı olmasının verdiği özgüvenle bunu yapan kahramanın iç dünyasında yaşadığı ve hayatına yansıyan olumsuz düşünceleri diyalog vasıtasıyla okuyucuya anlatılıyor.

Olumsuz duyguları yansıttıkları bir diğer konu ise çevreleridir. Arkadaş çevresi başta olmak üzere, içlerinde yaşadıkları "eksiklik" duygusu ile yakınlarının kendilerine karşı olumsuz düşünce ve tavırlar içinde olabileceklerini düşünürler. Doğan, kendisi gibi görme engeli olan arkadaşları haricinde bir arkadaş edinir ve güzel vakit geçirirler *"Şimdiye kadar gören arkadaşlarının kendisinden sıkıldıklarını, onlarla bir türlü iyi zaman geçiremediğini düşünüyordu. Bu düşünce bir anda keyfini kaçırmıştı (PU, 18)."* Ancak sonrasında yaşadığı bu duygu, toplumun engellinin bilinçaltında yarattığı düşünceleri yansıtması bakımından önemlidir. Diğer bir örnekte bu düşünceler, teneffüse çıkmak istemeyen Mert'in "*Çıkıp da ne yapacağım ki? Herkes için fazlalık oluyorum(PU, 71)."* sözleriyle açıkça vurgulanmıştır. Farklı engel grubuna sahip bireylerin ortak, olumsuz bir duyguda birleştikleri görülmektedir.

Engelli bireylerin belirli dönemlerde yaşama katılım noktasında kendilerini yoksun hissetmeleri, yaşama duydukları hevesi azaltabilmektedir: *"…Bir süre kapadı ellerini yüzüne, /Yok, ağlamadı./Bilse de gücün kaslarla sınırlı olmadığını/Bir yanıyla küskündü, kırgındı./ Çevresine sezdirmekten kaçınsa da/Yürüme, koşma özgürlüğüne prangalar vuran/Bu acımasız engelle yaşama katılası yok gibiydi./Dar çevresinde, bir kendi vardı engelli(DD, 26)."* Yaşam içinde çevrelerine fark ettirmeden içlerinde yaşadıkları bu yoksunluk duygusu sebebiyle hayatın kendilerine adil davranmadığını ve haksızlığa uğramış olduklarını düşünürler. Görme engeli bulunan Doğan arkadaşıyla konuşması sırasında

"Saçmalama Işık! Doğa bana adil bile davranmamış, sen doğaüstü güçten bahsediyorsun!" diyerek bu konudaki hislerini yansıtır.

Topluma katılım ve insanlarla ilişkilerini devam ettirme noktasında da, insanlara yönelik daha özverili olmaları halinde, insanların onları takdir ve kabul edecekleri düşünürler. Kendisinden ödevi için kitaplarını isteyen arkadaşına kitaplarını veren Tutku kitaplarını geri alamaz ve bu duruma üzülür. Babası ile arasında ise şu konuşma geçer:" -*Üzülme yavru, gerekirse sana yenisini alabiliriz ama sen de bir daha vermezsin olur biter, diyerek kızını avutmaya çalışmıştı. Tutku ise üzgün üzgün: -'Demesi kolay… Ben vermemeye başlarsam, onlar da benim yanıma gelmezler, yapayalnız kalırım,'* diye korkularını dile getirir(GAP,17)." Bireylerle ilişki kurarken yaşadıkları korkuları anlamak açısından önemli olan bu ileti diğer taraftan engelli bireye sadece "fayda sağladığı" zamanlarda yaklaşılabilir gibi olumsuz bir ifadeyi de beraberinde getirir. Konuşmanın devamında ise baba kızına kendisini bırakan arkadaşlarının "*tekrar koşa koşa döneceklerini* (GAP,17-18)" vurgular. Bunun sebebini de Tutku'nun çok okuyan bilgili bir kız olmasına bağlamaktadır. Babanın iyi niyetlerle kızına teselli vermek için kurduğu bu cümlelerin ise "fayda- arkadaş olmak" ilişkisi içinde olumsuz çağrışımlar yapmaya devam ettiği düşünülmektedir. Farklı kitaplarda tekrarlanan bir ileti olması bakımından önemlidir. Aynı doğrultuda bir diğer ifade Patenli Kız isimli kitapta karşımıza çıkmaktadır. Katıldığı bir televizyon programında engelli sorunlarına cevap veren Şerare: *"Kendini kanıtlayan hangi gençle ailesi kıvanç duymaz ya da toplum onu dışlar ki?"* diyerek engellilerin topluma kendilerini kabul ettirmelerinin yeteneklerini geliştirmekten geçtiğini vurgular. Merhaba Sevgi isimli kitapta ise, tek kolu kesilen Sevgi kaldığı hastanede çalışan görevliye kendisini beğendirmeye çalışır. *"Ona kendimi beğendirmek, tek kolumun gücünü göstermek istiyorum, büyük bir özenle, kendimi gereksiz yere yorarak ütüyü çamaşırlara sürdüm (MS, 99)."*

Farklı sebepler sonucu sonradan engelli olan bireylerin kabul süreçlerinde yaşadıkları umut ve umutsuzluk gibi duygulara da bu başlık altında yer vermek mümkündür. Bu yöndeki iletiler farklı başlıklar altında kategorilendirilse de kitaplarda yoğunluk taşımaktadır. Görme duyusunu kaybeden Mert, rüyasından uyanır ve görememe gerçeğiyle karşılaşır: "*Uyurken görüp de uyandığında görememek delirtiyordu Mert'i. Doğuştan kör olmayı nasıl isterdi…(PU, 55)."* Beklenmedik anda gelen ve insan yaşamını değiştiren bu olay karşısında verilen tepkiyi anlatması bakımından önemli bir ileti olduğu düşünülmektedir. Kabullenme sürecinde yaşanan bir diğer değişiklik ise insanlardan kaçma şeklinde olabilmektedir. "*Gerçekten de dayım evde olduğu zamanlar odasından pek çıkmaz, bütün vaktini orada, çoğunlukla da bilgisayar başında veya kitap okuyarak geçirirdi. Kazadan sonra içine kapanmış, insanlardan kaçar olmuştu. Eskiden çok iyi gitar çaldığını bildiğim halde, yılardır gitarı eline aldığına şahit olmamıştım. İnsanlarla tek teması, sabahları annemle birlikte çıkıp gittiği dükkânda gün boyu kasada oturmaktı (BSB, 65)."* Engelli bireyin yaşadığı değişimin ruh haline, hayatına yansıması ve bireyin kendini toplumdan soyutlaması da metinde vurgulanarak farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde *evin içinde bir gölge gibi yaşama* (BSB, 67), daha önce yaptığı günlük yaşama yönelik bir yerden bir yere gidebilmek, *bir eşyaya uzanabilmek, yemek yemek, giyinmek, ayakkabı bağlamak, yazı yazmak, yıkanmak gibi görevleri yeniden öğrenmek* (GAP, 10; MS,76) engelli bireyin yaşadığı diğer duygu ve davranış değişiklikleridir. Bu duygular da engelli bireyin hayatı sorgulamasına ve kendini şanssız hissetmesine sebebiyet vermektedir: "*İçimden hiçbir şey yapmak gelmiyor." dedi*. *"Hiçbir şey. Kendimi büyük bir haksızlığa uğramış gibi hissediyorum. Her sabah, bacaklarımın yeniden canlandığını düşünerek uyuyorum. Sonra hep aynı hayal kırıklığı. Neden benim başıma geldi, sorusu…(BSB, 81)"* Bireyin kabullenme sürecinin başında yaşadığı bu duygu durumu gerçekçi olarak yansıtılmıştır. Bu tür karamsar duygu durumları olsa da engelli bireyler sonunda durumlarına alışarak yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Kitapların genelinde bu durumun gerçekçi şekilde kurgulandığı söylenebilir.

Farklı engellere sahip bireylerin birbirlerine bakış açılarını başka bir başlık altında ele almak mümkündür. Bu konuya Güneşe Açılan Pencere isimli kitapta şu şekilde dikkat çekilmektedir:

"… Bu insanların içinde, Tutku'nun en çok, arabasında yığılmış gibi oturan bir kız çekmişti. Kızın ince kolları hiç hareket etmeden, iki yanında öylece duruyordu. Yanında, annesi olduğu anlaşılan kadınsa ikide bir, kızcağızın ağzından akan salyaları mendille sildikten sonra, onu öperek, saçlarını okşuyordu. Kendisinden yaşça büyük olan bu kızın sadece bedensel değil, zihinsel yönden de engeli olduğunu fark eden Tutku'nun üzüntüsü bir kat daha artmıştı. Kendisiyle bu kızı karşılaştırınca, elinde

olmadan seviniyordu. Sevindiği için suçluluk duyuyor olsa da, içinden 'iyi ki ben böyle değilim,' diye geçirmeden edemedi (GAP, 81)"

Acıma, kendini diğer engelliye oranla şanslı hissetme duygusunu içinde barındıran bu metnin satır aralarında ise engeller arasında bir hiyerarşiye yer verilmiştir. Toplumun genelinde olmaması gereken bakış açısı olarak düşünülen bu tür bir bakış açısını engelli bir kahramanın düşüncesi olarak yansıtılmasının olumsuz olduğu düşünülmektedir. Öte taraftan bu tür bir düşünceye sahip olunması da hayatın gerçekliği içinde yer alabilecek bir duygudur.

3.2. Çevrenin Engellilik Algısı

3.2.1. Olumlu Algı/Tavırlar

Tablo 3. Çevrenin Olumlu Engellilik Algı/Tavırları

Çevrenin desteği engelli bireyin kendini kabul etmesi ve yeteneklerini keşfetmesinde önemli rol oynayabilir(DPÇ, 11, 23, 58, 63, 71, 81, 90, 116-117; BSB, 80, 87, 89; D, 60, 61, 167; GAP, 17, 25 , 52, 59; MS, 80, 85; PU, 41; SS, 18; SGT, 49, 93, 106).
Sevgi dolu, sevecen, yaşamla barışık, yardımsever ve güvenli bir kişilikleri olduğunu düşünürler(SS, 16; SS, 20; PK, 96, 126, 157).
Abla, ağabey ve kardeşler engelli kardeşe destek olurlar(GAP, 29, 31, D, 19, 20, 21, 28, 48, 49; DD, 29, 31, 198).
Kimseye muhtaç olmadan yaşamalarını isterler(D, 60, 61, 152).
"Kör" ifadesi bir hakaret sözcüğü olarak algılanmamalıdır(PU, 20).

Tablo 3'te çevrenin olumlu engellilik algısı üzerinde durulmuştur. Engelli bireyin çevresinde yer alan kişilerin çeşitli destekleri vermesi, engelli bireyin hayatında kendini geliştirmesi, yeteneklerini fark etmesi ve manevi anlamda güç kazanması bakımından önemlidir iletisi kurgular içinde sıkça vurgulanmıştır. Engellilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları bir takım güçlükler çevrenin yardımı tarafından kolaylaştırılmaya çalışılır. "*…kapı çalındı ve bir genç kadının sırtında getirdiği öğrenci, sınıfa geldi (SS, 16)."* Anne çocuğunun eğitimine devam etmesini sağlamak için çocuğunu sırtında okula götürür ve her teneffüs gelip oğluyla ilgilenerek, alt katta özel olarak ayrılan tuvalete götürür (SS, 18).Engellilerin günlük yaşamda karşılaştıkları sıkıntıların farkındalığının yaratılması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir. Hayata karışma ve kendilerine güvenme noktasında manevi destek sunma, motive edici konuşmalar gerçekleştirme (DPÇ,11,23,81; BSB,80,87,89; MS; 85), asıl engelin düşüncede olduğunu belirten konuşmalar yapma (GAP,17,52,) da çevre tarafından engelli bireye bakış açısından olumlu iletiler sunulan başlıklar altında görülmektedir. Çevrenin engelli yaşamındaki bir diğer etkisi, bireylerin hayatlarını kolaylaştıracak maddi imkânlar sunmaları ve çeşitli çevre düzenlemeleri yapmalarıdır. "*Teknedeki ortak yaşam alanları ile alt kattaki kamaralardan birinin engelli bir insanın da yaşayabileceği gibi düzenlenmiş olduğunu görecektim (SGT, 49)*." Bu durum aynı zamanda engelli bireylerin yaşam alanlarında onların hayatlarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılması gerektiği iletisini de beraberinde taşır.

Ailede abla, ağabey ya da kardeşler aile içinde engelli kardeşlerine destek olurlar *"Öğle yemeği ve ablamı tuvalete götürüp getirmek dışında eve de girmedim(D, 21)."* Bu bağ kimi zaman çok daha kuvvetli olur. *"Hele Esma için ablası / Esma'nın yürüyen yarısı(DD, 29).* Kardeşlik bağlarına vurgu yapılan bu olumlu görüşün aksi yönündeki görüşlerde mevcuttur ve olumsuz algı/tavırlar başlığı altında sunulmuştur.

3.2.2. Olumsuz Algı/Tavırlar

Tablo 4. Çevrenin Engelliliğe Yönelik Olumsuz Algı/Tavırları

Engellilere yönelik acıma hissi duyabilirler(PU, 12, 35; GAP, 14, 52, 82; PK, 62; BSB, 101).
Engelli bir arkadaşları olması kendilerini eksiksiz hissettirebilir(PU, 15).
Engellilerin hasta/eksik/kusurlu olduklarını düşünürler(SGT, 43; PU, 17,1 9; MS, 99; GAP, 17).
Anne babalar çocuklarının engelli oluşunu kabullenemeyebilirler (PU, 20, 27;PK, 215).
Engelli bireylerden rahatsız olan insanlar/aileler olabilir (PU, 32).
Engellilere yönelik davranışları ve sorularıyla onları rahatsız edebilirler(GAP, 30; GAP, 82).
Engellilerin farklı beceri alanlarında başarılı olabileceklerini düşünmezler. (PK, 182; SGT, 62).
Engelli bireyle duygusal bir ilişki yaşama konusunda kaygıları olabilir(SGT, 60, 62).
Anne babalar çocuklarına ayak bağı olur düşüncesiyle engelli bir sevgilileri olsun istemezler(SGT, 119).
Çevre ve akranları tarafından psikolojik zorbalığa uğrayabilirler(MS, 82, 99, 110, 128; SS, 20, 25; GAP, 88; SGT, 41).
Engelli kardeşlerin gereksinimlerine yardımcı olmak istemeyebilirler/ sorumluluk almaktan kaçınabilirler/ağır gelebilir (PU, 52, 75, 91).

Tablo 4'te çevrenin engelliliğe yönelik olumsuz algı/tavırlarına yer verilmiştir. Bu ana başlık altında kitaplarda ilk dikkati çeken alt başlıklardan biri çevreleri tarafından engelli bireye acıma hissiyle yaklaşılmasıdır. Engelli bireye yönelik cümleler arasında "*kadersiz*(GAP,14)", "*zavallı*(GAP,52;PK,62;PU,214)", "*yazık*(GAP, 52; PK,62) gibi ifadelere yer verilmesinin yanı sıra *"Örneğin ben, böyle sakat birini gördüm mü çok acırım. Allah işte, bugün ona, yarın bize, ne olacağımız belli mi? ...(GAP,82)"* gibi cümlelerle de bu tür duygulara vurgu yapılmıştır. Burada kullanılan olumsuz ifade seçimleri engel/engelli algısını doğrudan etkileyerek, engelliliğin acınması gereken bir durum gibi algılanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Ailelerin acıma hissiyle ve koruma içgüdüsüyle engelli yakınlarına yaklaşmaları üzerinde durulan başka bir konudur. Bu davranış biçimi engelli yakınlarının daha hassas davranması sebebiyle bireyselleşmelerinin önünde engel oluşturur. Bir televizyon kanalında engelli sorunlarından bahseden Şerare'nin yaptığı konuşma bu anlamda önemli noktalara da işaret eder. *"Biz engelliler için yaşamı çekilmez kılanlar, çevremizdeki insanlar, hatta en yakınımız olan ailelerimizdir. Engelli olduğumuzu biz kabul etsek bile, onlar etmezler. Öncelikle bizi özürlü gören onlar... Oysa bizler hatalı ya da suçlu değiliz. Aksine, çok kararlıyız, çok azimliyiz. Bizim için engeller aşıldıkça geride kalır. Bunu en başta ailelerimiz kabul etmeliler ki, topluma da kabul ettirebilsinler. İşte o zaman, dünyada hiç "zavallı sakat" kalmaz.(PU,214)."* Aileden başlayarak topluma yansıyan bu düşünce yapısının en net şekilde anlatıldığı bu kısa bölümde ayrıca "özür" ve "engel" kavramları arasındaki farkın da altı çizilmiştir. Özür kelimesi ile bireye; engel kelimesi ile topluma atıf yapılmaktadır. Bu farkın ortaya konulması bilinç düzeyinin arttırılması hususunda önemlidir. Bir diğer örnekte çocuklarına karşı aşırı korumacı davranan baba üzerinden verilen ileti, acıma duygusunun engelli bireyin hayatını nasıl olumsuz etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Engelli olan çocuğunun günlük ihtiyaçlarını karşılamasını kendisine bırakmak yerine, üstlenen babaya eşi: "*Hayatım, böyle davranırsan onu kendine, bize bağımlı yetiştirmiş olursun. Evet, bizim gibi değil, bir farkı var. Ama bu bir eksik değil. Gözüyle görmediğini kulağıyla duyacak, parmaklarıyla tanıyacak. Bir yere gitmesi gerektiğinde bastonu ona yardımcı olacak, sen değil. Sen ona istemediği halde yardım etmeye çalışırsan, sadece zarar verirsin* (PU, 20)." diyerek durumun yanlışlığını ifade eder. Ailelerin çocuklarına karşı zaman zaman yaşadıkları bu aşırı korumacı tutum, iyi bir amaca hizmet ettiği düşünülürken engelli bireyin bağımsız yaşama ve bireyselliğine zarar vermektedir.

Aile tavırlarına yönelik bir diğer ileti, çocuklarının engelli olduğunu kabul etmemeleridir. Bu kabulsüzlük sonucu bazı babalar çocuklarının engelinden utanabilirler: "*…Kendisini oğlunun yerine koymak isterdi. Onun için gerçekten neyin iyi olduğunu bilmek... Aslında en çok da, ondan*

utanmamak isterdi. Ama utanıyordu işte. Ne zaman Doğan'la dışarıda olsalar, herkesin kendilerine baktığını düşünüyordu(PU, 20)." Toplumun engelli birey üzerinde yarattığı bir takım kalıp düşüncelerin ve davranışların aileye etkisini göstermesi bakımından önemli bir ileti olmakla birlikte olumsuz düşüncelerin dile getirilmesi bakımından düşündürücüdür.

Bir diğer olumsuz algı ise, engellilik kavramı etrafında yapılan adlandırmalarda ve düşünce yapısında belirmektedir. "özürlü (PU, 214), "sakat (PK, 18), "çolak (MS, 99),"ahraz (PK,61)" gibi farklı ifadeler kullanılmıştır. Görme engelli bireylere yönelik ise "kör" kelimesi kullanılmıştır. Fakat kelimenin geçtiği metinde yaptığı olumsuz çağrışımı kırmak amacıyla şu diyaloğa yer verilir: "…*Bakın işte o kör çocuk ve babası!'. Keşke oğlu kör olmasaydı. Ona kör denmesi kendisini öyle rahatsız ederdi ki! 'görme engelli' tanımını kim bulan kimse ona teşekkür etmek isterdi. Sophie'nin ise bununla ilgili de söyleyecekleri olmuştu elbette: 'Aynı anlama geliyor sonuçta. Kör göremeyen demek değil mi? Bu bir hakaret değil, Erkan. Oğlumuz kör ama bu kötü bir şey değil!...(PU, 20)."*

Engelli bireyin toplum içinde rahatsız olduğu davranış ve sözler bir diğer ileti başlığını oluşturur. "*Sen bir de benim sokakta karşılaştığım yabancıların söylediklerini davranışlarını bilsen, şaşarsın. Tekerlekli sandalyede oturduğumu göre göre, yürüyüp yürüyemediğimi soranlar oluyor… Hele bazıları var ki, insanı çileden çıkarıyor. "Yürüyemiyorum" desem de bu sefer "Hiç mi?" diyorlar… Bana bakacağım diye, kafalarını kopacak gibi çevirenler nereye bastıklarını göremeyince tökezliyorlar…(GAP, 30-31)."* Bireyin günlük yaşamda sıkça karşılaştığı bu merak dolu sözler ve gözler her ne kadar olumsuz bir davranış biçimini gösterse de, engelli bireyin bu tavırlara karşı duygularını ifade etmesini beraberinde getirdiği için olumlu bir ileti olarak değerlendirilebilir.

Engelli bireylerin okul başta olmak üzere akran zorbalığına maruz kaldıkları durumlar da eserlerde okur karşısına çıkan iletiler arasında yer almaktadır. Akran zorbalığını uygulayan ve akran zorbalığına maruz kalan çocuklar ise küçük yaş grubunu oluşturmaktadır. Engelli arkadaşını kıskanan bir çocuk *"Sen gücünü olmayan ayaklarına gönder de kıpırda(SS, 20)."* derken bir başka örnekte "*Bu karşılaşmaya katılmak bana hiçbir şey kazandırmaz ama Murat katılırsa engelini kafaya takmayı unutur belki. Avunur(SS, 25)."* diyerek başarısızlığını arkadaşına yönelik bu tür bir psikolojik zorbalıkla gidermeye çalışır. Bu davranış biçimi çeşitli yaş gruplarında görülebilecek davranışlar olması bakımından gerçeklikle ilişkilidir. Metnin ilerleyen kısımlarında ise bu davranışların çocuğun diğer arkadaşları ve öğretmenleri tarafından ayıplanır. Çocuk ise bu davranışının ne kadar yanlış olduğunu anlayarak vazgeçer.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çocuk kitaplarında engellilik algısının incelendiği çalışmada ilk bulgular engelli bireyin kendine yönelik olumlu algı/tavrıdır. Engelli bireylerin kendilerine güvendikleri, kendileriyle ilgili şaka yaparak, kendileriyle barışık bir davranış biçimini içinde oldukları görülmektedir. Bu yönüyle elde edilen bulgularda, incelenen diğer çalışmalardan (Kenan ve Çayır, 2013), Gürdal Ünal (2011), farklı olarak engelinin kendine yönelik olumlu tutumunu içeren duygu durumlarının ayrı başlıkta ele alındığı söylenebilir. İnsanların iletişim kurarken kimi zaman gereğinden hassas davranmaları, fark etmeden de olsa engelli bireye, engelini çağrıştıracak cümleler kurmaları olasıdır. Bu gerçek üzerinden yola çıkılarak kurulan diyaloglarda, engelli kahramanın telkin ettikleri bu sebeple önem taşır. Kendileriyle konuşulurken yaşanılan duraksamalar ve çekinceler aslında engele yapılan bir vurgu olarak algılanır ve engelli bireyin bundan rahatsızlık duymasına sebep olur. Bu nedenle de engelli kahramanların bir kısmı bu durumu normalleştirmek için kendilerine yönelik şakalar yaparlar. Bu durum engellilerin bakış açılarını anlamak bakımından önem teşkil eder. "Kendine güven" iletisinin, bireyin kendi hayatını daha kolay idame ettirmesi ve hayatta yapabileceği yeni işler ve yetenekleri keşfetme açısından önem taşıdığının vurgulanması önemli görülmektedir. Kendine güvenen engellilerin kendilerini açık ve özgürce ifade etmeleri noktasında da eskiye oranla farklılaştıkları görülmektedir. Gürdal Ünal'ın (2011) yapmış olduğu çalışmada engellinin değil de engellilerle karşılaşanların iç dünyalarının öne çıkarılması ve engelinin duygusal durum ve isteklerinin az sayıda eserde yer alması yönelik bulguların değişmeye başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Engelli bireylerin yaşamın içinde karşılaştıkları bir takım sorunlar sebebiyle daha azimli oldukları görülmektedir. Özellikle bağımsız yaşama becerilerini sağlayabilmek bu azmin tetikleyicisi konumunda sunulmuştur.

Kimseye bağımlı olmadan yaşama isteğinin iletilerin genelinde yer alması dikkat çeken ve önemli görülen bir diğer iletidir. Bu yönüyle Gürdal Ünal'ın (2011) yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi engelli birey, pasif ve edilgen bir durumdan daha aktif bir konuma geçmektedir. Ayrıca Can vd. tarafından 2017 yılında MEB tarafından çıkarılan ders kitapları üzerine yapılan çalışmada engelli kahramanların %84 oranında aktif konumda oldukları görülmektedir. Bu da anlayış değişikliğine yönelik olarak atılan adımların deşiklik yarattığını göstermektedir. Fakat Çayır ve Ergün (2013) tarafından yapılan projede özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında engelli bireylerin yardıma muhtaç toplumsal bir grup olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplum içinde zaman zaman engellilere "acıma" duygusuyla yaklaşıldığı gibi, bazı engelli bireylerin de engellerini acıma duygusunu kullandıkları görülmektedir. Bu bulgunun Çayır ve Ergün tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgularla koşut olduğu söylenebilir. Kim tarafından olursa olsun "acıma" duygusuyla yaklaşmanın engelli bireyi toplum içinde farklı konumlandırdığı ve toplumdan ayrı bir yerdeymiş gibi hareket edildiği mesajının yanlışlığı da böylelikle verilmiş olur. Engelli bireylerin, özellikle sonradan engelli olan arkadaşlarına yönelik olarak tecrübelerini aktarmaları ve birbirlerine rehberlik etmeleri olumlu tavırlar olarak nitelenebilir.

Engelleri sebebiyle hem toplumsal hem de bireysel olarak yaşadıkları sıkıntılar sonucu engelli bireyin içine düştüğü umutsuzluk duygularından en nihayetinde sıyrıldıkları ve hayata umutla baktıkları görülür. Bu süreçte onlara kimi zaman aile fertleri kimi zaman da yaşadıkları tecrübeler yol gösterici olur. Özellikle çevrenin manevi destekleri ve engelliye yönelik konuşmaları ve toplumsal yaşamda daha rahat edebilecekleri imkânları sunmaları da bu yolda en büyük etkendir. Dolayısıyla engellinin kendine yönelik olumlu algı/tavırlarında çevre etkisinden söz etmek önem arz etmektedir. Ayrıca sevgi, engelli bireyin hayata tutunmasında bir diğer etken ve umuda çıkan yolda bir sebep olarak yansıtılmıştır.

Engellilerin zaman zaman idealize edilerek, yaşlarından daha olgun yansıtıldığı görülmektedir. İncelenen eserde okulda akran zorbalığına uğramalarına rağmen affedici, karşı tarafı anlayışla karşılayan bir tavırla yansıtılan kahramanlara rastlamak da mümkündür. Kimi kahramanların tümüyle bir yetişkin gibi düşünmelerinin gerçekle bağdaşmadığı düşünülmektedir. Bu yönüyle de incelenen diğer çalışmalarda engelli bireyin idealize karakter bağlamında incelenmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Engelli bireylerin kendilerine yönelik olumsuz algı/tavırlarına bakıldığında ise engellerine sahip olmamayı diledikleri ve bundan ötürü mutsuz oldukları görülmektedir. Bu yönüyle Gürdal Ünal'ın (2011) yaptığı çalışmada engellinin "normal"leşmeye ve herkes gibi olamaya duyulan özlemi sonucuyla örtüştüğü söylenebilir. Gerek fiziksel gerekse toplumsal anlamda hayata tam anlamıyla karışamadıklarını hissetmeleri sebebiyle de kendilerini işe yaramaz hissedebilmektedirler. Engellerinin, arkadaşlarının onlara bakışını etkilediğini ve toplum içinde olumsuz gözlerle bakıldığını düşünürler. Bu sebeple de kendilerini insanların arasında fazlalık gibi görürüler. Bu duygularda diğer insanların onlar hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğu düşüncesini tetikler. Bu tür duygular engelli bireyler tarafından çevresiyle sık sık paylaşılmasa da içlerinde yaşadıkları duygular olması ve iletilerde yer alarak duygu dünyalarına ışık tutması bakımından önemlidir. Sağlıklı bir yaşam sürdürülürken sonradan yaşanan bir "engelin" kabullenme süreçleri de olumsuz duygu ve düşünceler etrafında verilmiştir. Hayattan kopma eski yaşamına ve alışkanlıklarına dönmeyi istememe, insanlardan kaçma gibi durumlarla verilen bu duygular gerçeği yansıtması bakımından önemli görülmektedir. Bu süreçte bireylerin karşılaştıkları en büyük duygu ise bu durumun neden kendi başarına geldiği sorusudur. Bununla birlikte bu durumu yaşadıkları için hayatın kendilerine adil davranmadığını düşünürler. Kitapları engelli bireylerin de okuyacakları düşünüldüğünde, bazı engel gruplarına yönelik olarak verilen bu iletilerin onlara kendilerini yalnız hissettirmeyeceği düşünülmektedir.

Engelli oldukları için çevreleri tarafından kabullenilmeyeceklerini düşünen bazı kahramanlar , bunun önüne geçmek için insanlara tavizler verir, zorlansalar dahi onların beğenilerini kazanmak için çabalarlar. Toplumsal bakış açısının, engelli bireyin düşünce dünyasına yansımasını göstermesi bakımından çarpıcı bir örnektir.

Olumsuz olarak nitelenebilecek bir diğer ileti ise, engel gruplarının birbirleriyle karşılaştırılmasıdır. Örneğin bedensel engelli bir birey, hem bedensel hem de zihinsel engelli bir arkadaşını gördüğünde haline şükredip, arkadaşına acır. Bu bakış açısı bir çeşit "ötekileştirme"yi yansıtması ve engel grupları arasında da iyi ya da kötü gibi bir hiyerarşi varmış gibi algılanması bakımından olumsuzluk taşır.

Engelli bireyin engele, kendisine yönelik tavırlarına bakıldığında, aslında toplumun sunamadığı imkânlar, kişilerin bakış açısı ve toplumun ortak davranış kalıplarının engelli bireyin zihni yapısında yaratmış olduğu etkiler olduğu söylenebilir. Ayrıca engelli bireylerin çevrelerine yansıtmaktan kaçındığı benliklerine ait bu duygu durumlarının sunulması, çocuk okuyucunun empati kurma yetilerini ve karşısındaki bireyi anlama yeteneklerini geliştirebileceği düşünülmektedir.

Çevrenin de engel ve engelli bireye yönelik bir takım olumlu/olumsuz tavır ve düşünceleri vardır. Özellikle yapılan manevi desteklerin yanı sıra, eğitimleri sırasında bunu kolaylaştıracak olanaklar sunma, günlük yaşamda daha rahat edebileceği fiziksel imkânlar sunma bu yollardandır. Fakat üzerinde daha çok durulan ve iletilerin yoğunlaştığı durum, manevi anlamda yol gösterici olmaları ve kendilerini bulmalarına yardımcı olmalarıdır. Verdikleri bu desteklerin en büyük sebeplerinden biri ise engelli bireyin bağımsız yaşayabileceği bir hayata sahip olmasını sağlamaktır. Engellilerin aile içinde ise anne-babadan sonra kardeş, ağabey, abla olduğu görülmektedir.

Olumsuz bakış açısının başlıca iletilerinden biri engellilere "acıma" hissiyle yaklaşılmasıdır. Bu durum kimi metinlerde böyle olmaması gerektiğine yönelik iletilerin verildiği konuşmalarla olumluya çevrilmeye çalışılırken, kimi metinlerde doğruluk-yanlışlıkla ilgili bir yargıyla birlikte sunulmamıştır. Bir diğer olumsuz tavır ve düşünce ise engelli bireylerin hasta, kusurlu ya da eksik olarak nitelendirilmesidir. Engelli bireylere yönelik olarak yapılan bu niteleme alan yazında eğitim ve kitaplara yönelik yapılan çalışmalarda ortak vurgu ve sorun olarak karşımıza çıkar. Fakat Kenan ve Çayır (2013) bu vurgunun azaldığını, yoğunluğunun da eski basım tarihli eserlere oranla azaldığını belirtmektedir. Bu kelimelerin yer aldığı metinlerin bir kısmında bu hitap şeklinin yanlışlığı açıkça verilen ileti ve ayıplamalarla verilirken, bir kısmında ise sezdirilmeye çalışılmıştır. Özellikle kelimelerin düşünceye olan etkisinin önemi göz önünde bulundurulduğunda iletilerle bu durumun yanlışlığının verilmesi olumludur.

Aile içinde anne-babalardan biri çocuklarının engelli olduklarını kabullenemeyebilirler. Bu durumda anneler daha fedakâr ve çocuklarının iyileşmesi hususunda sabırsızken, babalar daha sorgulayıcı bir konumda yer alır. Hatta bu sorgulama çocuğundan utanma boyutuna kadar ulaşabilir. Bu durum bir yönüyle olumsuz iletiler taşırken, diğer yönüyle yaşamın gerçekleriyle örtüştüğü düşünülmektedir. Aile içinde kardeş, ağabey, abla engelli bireye yönelik olumlu duygular beslemeleri yanında, olumsuz duygular da beslerler. Ailelerin engelli çocuklarına karşı pozitif ayrımcılık yapmaları ve engelli kardeşle ilgilenen kardeş, ağabey, ablanın hayattan geri kaldığını düşünmeleri ve sorumluluğun ağır gelmesi konuları etrafında şekillenmiştir. Bu durumların bir yönüyle olumsuz iletiler taşırken, diğer yönüyle yaşamın gerçeklerini yansıttığı söylenebilir.

Engelli bireyleri rahatsız eden bir diğer durum da, sokakta maruz kaldıkları bakışlar ve sorulardır. Merak duygusuyla çok da düşünmeyerek sorulan bu soruların engelli bireyin duygu dünyasında yarattığı etki böylece çocuk okura aktarılmıştır.

Duygusal ilişki yaşamak konusunda da kaygıları olan engelli bireyin bu algısı çevrenin bakış açısıyla da ilgilidir. Engelli bir bireyin evlenemeyeceği ve engelli bireyin yaşanacak herhangi bir duygusal ilişkide ayak bağı olacağı gibi olumsuz davranış ve sözler de yer alır. Ancak bazı yazarların keskin ve açık ifadeler kullanmalarının sebebi, toplumdaki bu yanlışlığa dikkat çekmelerine bağlanabilir. Devamında bu tür bir düşüncenin yanlışlığı ortaya konularak, konuya dikkat çekilmiştir.

Özellikle okullarda küçük yaş grubundaki çocukların yaşadıkları bir takım tartışmalarda engelli arkadaşlarına yönelik olarak bunu kullandıkları görülmektedir. Olay örgüsünün asıl amacı bu olayı sorun odağına alarak kurgu içinde çözülmesini sağlamak ve empati duygusu yaratmaktır. Her ne kadar olumsuz davranış biçimlerine yer verilse de bu, çocukların okul ortamlarında yaşayabilecekleri gerçeklikte olması ve yanlışlığını anlamaları bakımından önemlidir. Ancak engelli bireye yönelik olumsuz ifadelerin yer almasının çok doğru olmadığı da bir gerçektir.

Sonuç olarak incelenen eserlerde engelli bireylerin yaşam içinde karşılaştıkları fiziksel ve manevi pek çok olumlu- olumsuz duygu durumların yer aldığı görülmektedir. Engelli bireyler çevrenin yardımıyla bu sorunları aşarak mutlu bir şekilde yaşamlarına devam edebilmektedirler. Kimi zaman toplumun, kimi zaman da engelli bireyin kendini "öteki"leştirdiği görülmektedir. Özellikle engel gruplarında bedensel engele yönelik kahramanların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu sonuç Can vd'nin (2017)' MEB tarafından yayımlanan kitaplar üzerinde yaptıkları çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu durumun zihinsel engelli bireylerin duygu dünyalarını anlatmalarının zor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eserleri engelli bireylerin de okuyacağı göz önünde bulundurulduğunda yaşadıkları pek çok deneyimin somutlaştırıldığı söylenebilir. Alan yazında yapılan diğer çalışmalarla tutarlı sonuçlar elde edilen bulguların ise, toplumda yerleşmiş olan bir engelli algısının varlığıyla açıklanacağı düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında öngörülen değişimlerin yaşanmaya başladığı söylenebilir. Diğer taraftan yerleşmiş olan bu algının varlığını sürdürdüğü de bir gerçektir. Ayrıca olumlu tavır/bakış açısından ziyade olumsuz bakış açılarının daha yoğun hissedildiği söylenebilir. Bu çerçevede incelenen eserlerde engelliliğin farklı boyutlarıyla ve edebîlik göz önünde tutularak kendine yer bulduğu tespitini yapmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Avcı Çakman, K. (2016). *Düşlerin peşindeki çocuk*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Bektaş, H. (2017). *Sevginin gizli tarifi*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Can, D., Pekbay, C., Hakverdi Can, M., Kaya, G., Avşar Tuncay, A., Candan, S. (2017). İlköğretim ders kitaplarında engellilik. PAU Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 75-89.

Cemali, Z. (2018). *Patenli kız*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Çayır, K. ve Ergün, M. (2013) Ders kitaplarında engellilik. Engelli Hakları İzleme Grubu Projesi. http://secbir.org/images/haber/2012/07/derskitaplarindaengellilik_rapor.pdf

Çınaroğlu, Ayla. (2011). *Denize doğru*. İzmir: Uçanbalık.

Demiral, S. (2015). *Parmak uçları*. İzmir: Tudem.

Gedikoğlu Özilhan, Y. G. ve Karadayı, Ş. (2015). Sol ayağım ve kardeşim benim adlı çocuk romanlarında engelliliğe ailenin, toplumun ve engellinin bakış açısı. II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 576-583.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2013). Farklı gelişen çocuklarla ilgili olarak ülkemizde yayınlanmış kitapların incelenmesi. I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi. 1, 173-198.

Gürdal Ünal, A. (2011). Türk çocuk edebiyatında engellilik. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Kaynak, M. F. (2016). *Güneşe açılan pencere*. İstanbul: Bu Yayınevi.

Kural, L. (2012). *Sorun odaklı yazında işitme yetersizliğine karşılaştırmalı bir yaklaşım*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Kutlu, A. (2018). *Merhaba sevgi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Önderoğlu, N. (2015). *Bana sesini bırak*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü.* İzmir: Tudem Yayınevi.

Soysal, M. (2017). *Daralan*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Şirin, M. R. (20017). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Tuncer, A. T., Karasu, N., Altunay, B., Güler, Ö. (2011). Türkçe ilköğretim ders kitaplarında engel ve engellilik: Bir doküman analizi örneği. GÜ, Gazi Eğiti Fakültesi Dergisi, 31(2), 439-457.

Ural, Y. (2014). *Müzik satan çocuklar*. İstanbul: Marsık Kitap.

Ünüvar, Z. (2009). *Sihirli sözcükler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yakar, Y. M. (2018). Çocuk şiirinde sorunlu coğrafyalar ve acı çeken çocuklar. Ekev Akademi Dergisi, 73, 585-594.

HASRET DUYGUSU BAĞLAMINDA ÖMER DEMİRBAĞ'IN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK

Veysi SEVİNÇLİ*

Özet

Edebiyatımızda "söyleyene değil söyletene bak" tabiri genellikle şairler için kullanılır. Şairler, toplumların kulağı, sesi hatta hafızasıdırlar. Bu nedenle mensup oldukları toplumun elem ve sevinç başta olmak üzere her türlü duygularını dile getirir, hislerine tercüman olurlar. Şairlerin dile getirdiği bu duygular; aşk, sevda, bayrak, anne-baba, vatan sevgisi gibi kavramlardır. Burada en etkili öge ise toplumlar ve de ailelerin hayatında müstesna bir yer teşkil eden çocuklardır demek mümkündür. Çocuklara duyulan özlem, sevgi, acıma insanlarda değişik tepkilere yol verir; bazen de insanı içinden çıkılmaz bunalımlara sevk eder. Bu duyguların dışa vurumunu en etkili bir şekilde dile getiren kişilerin başında -hiç şüphe yok ki- şairler gelir. Edebiyatımızda gerek hece ve gerekse arûz ölçüsüyle şiirler yazan şairlerden biri de Ömer Demirbağ'dır ki çocuklara karşı duyulan değişik özlemleri kendi kızına hitaben yazdığı şiirlerle dile getirmiştir. Bu bir sembol olarak da düşünülebilir. Şiirlerde isimler farklı olsa da ana karakter olan çocuklar değişmemekte; bunların hayatlarında karşılaştıkları her türlü durum, insanlar üzerinde derin izler bırakmakta, bazen -elde olmasa da- derin yaralar açmaktadır. Şairimizin şiirlerinde de bu duyguların derin bir biçimde dile getirilmiş olduğunu görüyoruz.

Anahtar Sözcükler: Demirbağ, çocuk, şiir, dil, ölçü.

In The Context of The Feeling of Longing In The Poems of Ömer Demirbağ

Abstract

In our literature "don't mind who tell you focus on who told it " is usually used for poets. Poets are the ear, voice even memory of societies. For this reason, thes express all kinds of feelings especially grieves and joys of the people they belong to and they become interpreters of their feelings. These emotions expressed by poets are concepts of passion, love, flag, parets, love of motherland. The most effective element is the children who constitute an exceptional place in the lives of societies and their families. The longing, love and pity of children lead to different reactions in humans and sometimes they lead to unbearable depression. Poets come without doubt at the head of those who voiced the outward appearance of those feelings most effectively. Ömer Demirbağ is one of the poets who writes poetry both syllable and poem in our literature and he expressed the various aspirations against those children in poems he wrote his daughter. It can also be considered as a symbol. Although the names are different in poems, the main characters don't charge, every situation they encounter in their lives leaves deep feelings about people, sometimes even it it is not not- opens up deep wounds. We see that these feelings are expressed deeply in the poetry of our poet.

Keywords: Demirbağ, child, poem, language, measuremet.

GİRİŞ

Ömer Demirbağ 1959 Palu doğumludur. İlk, orta, lise öğrenimini Elazığ'da yaptı. 1978'de girdiği Elazığ Fırat Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1982 yılında mezun oldu. Askerlik sonrası girdiği sınavda başarılı olarak, 1988 yılında Van YYÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fak. Türk Dili ve Ed. Bölümü. **vsevincli@hotmail.com**

Dîvân Şiirinde Hz. Muhammed adlı tezle, "*yüksek lisans"*; *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb* adlı tezle, *"doktora"* eğitimini tamamladı. *Kadı Burhânettin ve Şiiri, Süleyman Şâdî Dîvânı* adlı bilimsel kitaplarının yanı sıra, çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri ve gazel tarzında yayımlanmış manzumeleri bulunmaktadır.

Halen, Van YYÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan şairimiz, evli ve beş çocuk babasıdır.

Toplumların ve fertlerin çoğu zaman değer verdiği şeylerin bir kısmı zaman zaman değişmiş, değişmeye yüz tutmuş ve bazen de tamamen değişmişlerdir. Ancak bunların içinde hiçbir dönemde önem ve değerini kaybetmeyen; hatta değeri gittikçe artan olaylar, durumlar ve kişiler vardır. Bunlardan biri de bütün canlılarda olduğu gibi neslin devam etmesini sağlayan insanlar için çocuk, diğer canlılar için ise yavrulardır. Bu değer hiçbir canlı için değişmez. Kişiler, bu değerli varlıklara sahip olmak için normal şartların yanında, bazen hayatlarını hiçe sayarak sahip olmaya çalışır; hiçbir gayretten geri durmazlar. Bu duyguların tarifini akılla, fikirle, düşünceyle izah etmek mümkün değildir. Eğer saydıklarımızla mümkün olsaydı işgüdüsel olarak yavrularına sahip çıkan onları koruyup kollayan, gerektiğinde hayatını tehlikeye atan ve bazen de bu uğurda canını veren diğer canlılar için söyleyecek sözümüz olamazdı. Çünkü bu varlıklara sahip olma, onları koruyup kollama duygusu öyle şiddetli, öyle karşı konulmaz bir histir ki hangi şartlarda olursa olsun değişmez.

Yeknesak, monoton bir hayata sahip olmayan, günün değişik imkân ve şartlarına göre hayatını şekillendiren insanoğlu, bu değerli varlıkları her zaman dilediği gibi koruyamamakta; bazen kaybetmekle karşı karşıya kaldığı gibi, hiç arzu etmese de zaman zaman bunları kaybetmektedir. Sahip olunan/olunmayan bu değerler insanlar üzerinde değişik ruhî, psikolojik tepkiler oluşturur. Böyle durumlar için söylenecek en doğru söz "söyleyene değil söyletene bak" olsa gerek. Çünkü insanı söyleten mutlu olma duygusunu veren güzel olguların yanında, ayrılık, yokluk, hasret gibi daha birçoğunu sayamadığımız olumsuz etkenler gelir.

Hasret duygusunu -deyim yerindeyse- iliklerine kadar hisseden kişilerin başında günümüzde divân tarzında şiirler yazan Ömer Demirbağ gelir dersek mübalağa yapmış olmayız. Küçük yaşta kaderin bir cilvesiyle ayrı kaldığı kızına yazdığı hasret dolu şiirler, âdeta evlât acısı, evlât özlemi çeken kişilerin hislerine tercüman olmuştur.

Demirbağ, kızına yazdığı şiirlerde urûz ölçüsü kullanmıştır.

Şairimiz 2003 yılında yazdığı "Ayşe'me Gazel" adlı şiirinde kızına duyduğu hasreti, özlemi şu mısralarla dize getirmektedir.

Gel ey yâd elde ceylânım gel ey rûhum gel ey cânım
Firâkından perîşânım gel ey rûhum gel ey cânım

Firâkın imtihânımdır gamın derdin cihânımdır
Kerem kıl derde dermânım gel ey rûhum gel ey cânım

Fidandım ben çınar oldum kocaldım ihtiyar oldum
Bilinmez devriliş ânım gel ey rûhum gel ey cânım

Gülüm goncem dalım meyvem hem-etvârım edam şîvem
Kızım Ayşe'm soyum kanım gel ey rûhum gel ey cânım

Merâkından kül oldum gel firâkından çöl oldum gel
Gel ey yâd elde ceylânım gel ey rûhum gel ey cânım

Şairimiz, 2009 yılında kızına hitaben yazdığı bir gazelinde, kızına olan özlemini ondan ayrı kaldığı günlerin kendisinin üzerinde bıraktığı derin izleri şu mısralarla şöyle getirmektedir.

Öldüm sana gel gel diye bir anlayabilsen
Gösterdiğim ısrar niye bir anlayabilsen

Farkında mısın sanmıyorum böyle sevilmek
Kısmet mi ki her fâniye bir anlayabilsen

Sensiz geçen ömrüm bana baştanbaşa mâtem
Günler ise hep tâziye bir anlayabilsen

Gel cân gibi rahmet gibi iftar gibi gel gel
Öldüm sana gel gel diye bir anlayabilsen

Demirbağ, 1994 yılında kızına hitaben yazdığı bir başka gazelinde; ona seslenerek ayrı kalmanın vermiş olduğu ızdırabı şöyle dile getirmektedir.

Ne hikmettir bu hasret hem bu kesret anlamam lâkin
Efendim şüphe yok ey Pîr ü Sultânım sen anlarsın

Bu evlâd hasretin bir Hazret-i Ya'kûb bilir bir de
Sen anlarsın biraz ey çeşm-i giryânım sen anlarsın

Çözülmez bin muammâ saklıdır rûhumda bin esrâr
Ne ahbâbım bilir sırrım ne düşmânım sen anlarsın

Yalandır öldüğüm yavrum benim ömrüm hayâtım sen
Hayâtımdan sen ey rûhum sen ey cânım sen anlarsın

Şairimiz, 1990 yılında bir yaşına giren kızı için doğum gününde yazdığı "uzakta" adlı şiirinde hasret duygusunu şöyle dile getirmektedir.

Duymuyor, uykuda herkes;
Bir çocuk ağlar uzakta…
Hep o titrek, o kırık ses,
Bir çocuk ağlar uzakta…

Gece lisâna gelince,
Dinle, der kendi dilince:
Tâ derinden, ince ince,
Bir çocuk ağlar uzakta

Beni şefkat kavururken,
Yeli hüznüm savururken,
Nabzı nabzımda vururken,
Bir çocuk ağlar uzakta…

Ağla, ey görmediğim yüz,
Şimdi sensiz, ömrüm öksüz.
Bilsin âlem gece gündüz
Bir çocuk ağlar uzakta…

Ağla yavrum, ağla her ân;
Emdiğin süt sana düşmân.
Sütsüzün kahrına kurbân
Bir çocuk ağlar uzakta…

Babadan koparılarak uzaklara götürülen, babayı düşman gibi gösterip ona karşı kışkırtılan ve yavrusuna hasret kalan bütün babaların hislerine tercüman olmuş gibi "Canım Ayşe'me" şiirinde şairimiz şöyle seslenmektedir.

Düşmân nice yıl beynine hep girdi, değil mi?
Ak sütle değil; kin ile emzirdi, değil mi?

Düşmân sana öğretse de düşmânlığı her ân,
Ey nûr topu mâsûm, bize olsan dahi düşmân,

Nabzında kanım söyleyecek gerçeği birden;
Sen kalbe kulak ver; babanım ben, babanım ben…

Bir sen gibi eşsiz gülü, ey bahtı siyâhım,
Bir çöplüğe ektim ki, budur işte günâhım.

Sen, kır çimenim, zelzeleden sonra yeşerdin.
Sen, geç kalanım, sendin asıl çâresi derdin.

Sen, sen ki benim karda biten yaz çiçeğim, sen…
Vîrânemin eşsiz gülü, enkaz çiçeğim, sen…

Boş kaldı, yazık, tam yedi yıldır kucağım, gel
Gel, boynu bükük, bahtı kırık yavrucağım, gel…

Babasından ayrı kalan kızının bir an baba özlemiyle yanıp tutuştuğunu düşünür ve kızına üzülmemesini, hukuk gerçekleşmekte bazen geç kalsa da, ilahî adaletin eninde sonunda yerine geleceğini düşünen şairimiz, kızına şöyle seslenmektedir.

Babalar ağlamaz Ayşe'm, sen üzülme;
Gözümüzden süzülen sâde su, Ayşe'm.
Bilemem âlemi, şâhit mi bu zulme;
Sana kanunla kurulmuş pusu, Ayşe'm.

Göremez hakkı; hukukun gözü âmâ.
Duyulur şey mi acep böyle muamma?
Babanın ardına kelp havlamış; ammâ
Komaz öç almaya Hak korkusu, Ayşe'm.

Seni bir kez öpemez, koklayamazken,
Nice yıl sakladı kelpler seni benden.
Bunu yapmazdı, emîn ol küçüğüm sen,
Ne Yahûdî'si, ne Moskof Rus'u, Ayşe'm.

Götürür mü bunu Rahmân-ı Rahîm hiç?
Baba sağken seni eyler mi yetîm hiç?
Hiç olur, hîçe sayarsa bizi kim, hiç!
Budur ancak bu, hukuk nâmusu, Ayşe'm

Şairimizin en büyük hasreti, özlemi üzerindeki belalardan kurtulmak ve kızına kavuşmaktır. Kızına yakinen kavuşamasa bile kızı Ayşe'nin ona ciğerden, yürekten bir kez de olsa "baba" demesidir. Bu arzu şu dörtlükte şöyle dile getirilmektedir.

Bir sabah kalksam ki kalkmış cümle üstümden belâ,
Doğrulup görsem ki bensiz dert öksüz, gam yetîm.

Fecr atarken bir de baksam günle tâlih kol kola,
Bir bütündür hayli yıl tuz buz olan cem'iyyetim.

Sormayın, kursakta kalmış bin emel var, bildiğim.
Yâr gelsin, gençliğim gelsin, desinler merhabâ…
Bir güler yüz, bir güler yüzdür benim yâr bildiğim.
Bir de Ayşe'm, tâ ciğerden söylesin bir kez:-Baba!

Bunca gayret ve çabaya rağmen kızına kavuşamayacak, kızının inadına yenik düşüp kendisine dönmeyecek düşüncesine kapılan şairimiz, son söz olarak kızına "Ayşe'ye Son Sözler" şiirinde şöyle seslenmektedir.

Bunlar sana son sözlerim, Ayşe
Son kez düşüyor taş yola şîşe

Söz sende paramparça nedense
Som mermeredir sanki ne dense

Söz sende paramparça velâkin
Hak bende bütün, saklı ve sâkin

Ben yaşlı ve sen zinde mi zinde
Ben kırk yedi, sen on sekizinde

Takdîr beni kurtardığı günde
Sen kaldın örümcek ağı'çinde

Çıktımsa da hapsinden o bendin
Bir parçam içerdeydi, o sendin

Yıllarca uzaktan sana yandım
Öz aslına yâd olmana yandım

Hem çevrene bak, var mıdır insâf
Yüzler ki inan, tükrüğün isrâf

Hak etmişe yumruk nasıl insin
Bir çevre ki sen orda rehinsin

Ben çâresizim şimdilik ammâ
Devrânı gider böylece sanma

Kur'ân'da Kerîm'im dedi Allâh
Hem Yûsuf'u kaybetmedi Allâh

Düşmân nice bin şerri hesaplar
Bilmez ki hesap üstü hesap var

Şefkat mi dedin, sînemi seyret
Bir kor ki tesellî boşa gayret

Hasret mi dedin, çöllere düşsem
Hicrânımı kumlarla bölüşsem

Kezzâbı tebessüm ile yutsam
Âhım ile deryâyı kurutsam

Hem gökteki yıldızları bir bir
Döksem ve desem, hepsi senindir

Bir kez "Baba" der miydin acep sen
Dertsin ki devâ sen ve sebep sen

Cân buldu kanım sende seninle
Nabzında vuran gerçeği dinle

Ceddin ki senin, âleme şâhtır
Reddetme, günâh, hem ne günâhtır…

Aslın dayanır Şâh-ı Kureyş'e (SAV)
Bunlar sana son sözlerim, Ayşe…

NECATİ TOSUNER'İN "KİTABIN ADI" ADLI ÇOCUK ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tülin ARSEVEN[*]

Özet

Necati Tosuner (1944), günümüz Türk edebiyatının usta yazarlarından biridir. Öyküleri ve romanları ile edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Öykü ve romanları çok sayıda ödüle değer görülen Necati Tosuner, elli yılı aşan edebiyat yaşamında çocuklar için de eserler vermiştir. *Keleş Osman Evden Kaçıyor, Keleş Osman'ın 'Tarih'le Başı Dertte, Dayım Balon Olmuş, Arda'nın Derdi Ne, Dur Bakalım Petek* ve *Kitabın Adı* Necati Tosuner'in çocuklar için kaleme aldığı kitaplardır. Bu çalışmaya konu olan *Kitabın Adı*, gençliğe adım atmakta olan bir çocuğun iç dünyasına yönelerek aile ve arkadaşlık ilişkilerini, yaşamın zorluklarını, büyüyor olmanın yarattığı sancıları konu edinir. Romanın en az kurgusu kadar dikkat çeken bir diğer özelliği ise eserde yazarın dili kullanmadaki ustalığıdır. Çocuğun anadil eğitiminde, çocuk edebiyatı ürünlerinin büyük önem taşıdığı bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri ile *Kitabın Adı* adlı çocuk romanı, çocuklara katkısı noktasında dil ve anlatım yönünden incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Necati Tosuner, Kitabın Adı, çocuk, roman, öykü

I. GİRİŞ

Bu çalışmada Türk edebiyatının usta kalemlerinden Necati Tosuner'in *Kitabın Adı* adlı çocuk romanı, anadili bilinci odağında dil ve anlatım yönünden ele alınmıştır. Türkçeyi büyük bir özenle ve ustalıkla kullanan bir yazar olan Necati Tosuner, eserlerinde temiz ve güzel bir Türkçenin kapılarını aralar, okurda anadili bilincinin gelişmesine katkı sağlar. Konuşma ve yazmada anadili doğru kullanmanın önemi yadsınamaz. Bir çalışmasında Doğan Aksan, *"Biz, dünyayı anadilimizin penceresinden görür, onun kavramlarıyla evreni biçimlendiririz. Her dilin kavramlaştırma eğilimleri arasında farklılık vardır."* (Aksan, 1999, s. 15) demektedir. İnsanın dünyaya, çevresine ve insana anadilinin penceresinden bakıyor olması, evreni anadilinin kavramlarıyla biçimlendirmesi, dil ve dile dair her ögeyi dikkate değer hale getirmektedir. Doğan Aksan'a göre konuşma yeteneği, dolayısıyla dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir ve insanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlar (Aksan, 1998, s.11). Dünyayı anlama ve anlamlandırmanın yanı sıra Doğan Aksan'ın dilin insanı insan yapan niteliklerin başında geldiği saptaması üzerinde düşünmeye değerdir. Anadili doğru kullanmanın önemine dikkat çeken bir başka araştırmacı da Atilla Özkırımlı'dır. Atilla Özkırımlı'ya göre duygularını ve düşüncelerini başkalarına iletebilmenin, okuduğunu anlayıp anlatabilmenin, dahası doğru düşünebilmenin yolu anadilini doğru kullanabilmekten geçer. Anadilini doğru kullanabilmek için de anadile ilişkin kimi temel bilgilerin ve anadili bilincinin de edinilmiş olması gerekir (Özkırımlı, 2002, s.11). O halde çocuğun anadilini doğru kullanmayı öğrenmesi ve anadili bilincini edinmesi, buna bağlı olarak da çocuk eğitimi çok önemlidir. Araştırmacı İlhan Aksoy'a göre *"Gerçekte çocuk eğitimi ve çocuğa yönelik edebiyat, bir tarih ve toplum bilincinin ürünüdür. Çocuğun eğitimi üzerinde konuşmak ve düşünmek çalar boyu her toplumda rastlanan bir konudur. Ama "Rönesans insanı" dediğimiz toplum ve insanın değişirliği bilincine ulaşmış tarihsel tip; çocuğun eğitimine ve çocuk edebiyatına da bu değiştirme süreci açısından yaklaşmıştır."* (Aksoy, 2011, s.17). İlhan Aksoy, çocuk edebiyatının bir tarih ve toplumsal bilincin ürünü olduğuna dikkat çekerken Sedat Sever, bir çalışmasında konuyu sanatçı ve tür noktasında ele alarak

[*] Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

"Çocuk edebiyatında da sanatçı (yazar-çizer) dilin (sözcüklerin ve çizginin) yaratıcı olanaklarını kullanarak metnini oluşturur. Başka bir söyleyişle, yazılı ve görsel dilin çocuğa göre olan; çocuğa, metnin anlamını oluşturmasında sorumluluk veren, dil ve anlam evrenine uygun kurgusal yapısı, belli bir düzenleme içinde sunulur. Bu düzenlemede, yazarın çocukla iletişim kurma sürecindeki amacı, dilin kullanım amacını da etkiler. İşte, çocuk edebiyatı yapıtının türünü belirleyen; onun masal, anlatı, şiir, öykü, roman gibi dilsel araçlarla çocuklara seslenmesini sağlayan temel değişken, yazarın iletişimsel amacıdır." (Sever, 2006, s.24)

saptamasında bulunur. Çocuk eğitiminde edebiyat konusuna bir değinen bir başka araştırmacı Ferhan Oğuzkan, edebî eserlerin çocuk gelişimindeki önemine dikkat çeker. Ona göre çocuklar için edebiyat eserleri çok önemlidir. Leland Jacop'un görüşlerinden hareketle Ferhan Oğuzkan, çocuklar için edebiyatın önemini şu nedenlere bağlar: a) Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir. b) Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır. c) Edebiyat hayatı keşfe yardım eder. d) Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır. e) Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder. f) Edebiyat güzel bir dil demektir (Oğuzkan, 2006, s.6-7). Çocuk ve edebiyat ilişkisini bütünüyle ele alan, edebî eserin çocuğun gelişimine sağladığı katkıları özetleyen, bu değerlendirmede edebiyatın güzel bir dil olduğu önermesi, üzerinde durulmaya değer niteliktedir. Kimi araştırmacılar da çocuğun gelişiminde edebiyatın etkisini, edebî türler noktasında ele almaktadır. Sözgelimi Hasan Güleryüz, roman türünün çocuklar için öneminin altını çizer ve edebiyatın klâsiklerinin, büyük romancıların eserlerinin çocuğa okutulması gerektiğini şu sözlerle dile getirir:

"Çocuk edebiyatı türü olarak roman, çocuğun, somut işlemler dönemini bitirdikten sonra olayları çok boyutlu düşünmeye başladığı on bir yaşından sonra zevkle okuyabileceği sanat ürünleridir. Roman çocuklara, olayların neden ve niçinleri üzerinde geniş düşünme, olaylar arası bağ kurma, olayları bütün içinde ayrıntılara inerek görme fırsatı verir. Çocuk romanla hayal gücünü, düşünce ufkunu ve yaratıcı gücünü geliştirebilir. O nedenle ilköğretim ve lise yıllarında çocuklara klâsiklerin okutulması, büyük romancılarla karşı karşıya kalmalarının sağlanması gerekir.

Romanları okutan, oluşturduğu düşsel dünyadır; bu düşsel dünya oluşturulurken dilin sadeliği, akıcılığı, şiirselliği; ele alınan konuların yeniliği, yaratıcılığı ve gizemidir." (Güleryüz, 2003, s.274)

Edebî eserde dil ve edebiyat ile çocuk ilişkisini türlü yönlerden inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmanın sınırlılıkları dikkate alınarak yazının Giriş bölümünde bu araştırmalardan çok azına değinilebilmiştir. Bildirinin asıl inceleme konusu olan *Kitabın Adı*, çocuğa anadili bilinci edindirme odağında ele alınmıştır. *Kitabın Adı* ile ilgili inceleme, Kitabın Adı'nda Dil ve Anlatım başlığı altında verilmiş, çalışmaya dair son söz Sonuç bölümünde aktarılmıştır.

II. *Kitabın Adı*'nda Dil ve Anlatım

*Kitabın Adı'*nın çocuğa anadili bilinci edindirme noktasında birkaç önemli tutum sergilediği görülmektedir. Roman her şeyden önce Türkçeyi güzel, doğru kullanması ve yazım ve noktalamadaki özeni ile dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra çocuğa atasözleri ve deyimlerin ince anlatımını kavratma, sık kullanılan bazı söz kalıpları üzerinde düşündürme, yabancı sözcüklerin kullanımına eleştiri getirerek dilde özleşmenin gerekliliğine değinme gibi önemli konuları tartışmaya açmaktadır.

a. Dil yetkinliği

Bir edebî eseri güzel kılan pek çok etken vardır. Bunlardan biri de dili etkili ve doğru kullanmadır. Çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda, dil ve anlatım çocuğun eğitimine ve gelişimine sağlayacağı katkı nedeniyle daha büyük bir özen istemektedir. Edebî eserde dilin önemine dikkat çeken eğitimci, yazar Gülçin Alpöge'nin *"Her iyi yazarın bir sesi var denilebilir. Kendine özgü anlatma tarzı. İşte kitapların en can alıcı noktası da buradadır. Kısacık bir öykü de olsa onu edebiyat yapacak olan yazarın yeteneği, deyişi, dili kullanmadaki kıvraklığıdır."* (Alpöge, 2006, s.20) saptaması yerindedir. Necati Tosuner, öykü ve romanlarında doğru ve temiz bir Türkçenin örneğini verir. Dili kullanmadaki titizlik, *Kitabın Adı*'nda da kendini gösterir. *Kitabın Adı*, Caner adında bir çocuğun yaşamından bir kesit sunar. Bu kesit içinde dikkati çeken, romanın kahramanı çocuğun bir eser yazma, üretme

isteğidir. Esere ad veren de bu istektir. Caner, dedesinin teşvik etmesi ile yazarlığa yönelir ve romanın sonunda başlığı "Kitabın Adı" olacak olan bir kitap yazmaya karar verir. Caner'de yazma isteği; birden doğmuş, temelsiz bir heves değildir. Aksine, romanın henüz daha başında Caner, başta dedesi olmak üzere, ailesinin ve okuldaki Türkçe öğretmeninin onun sözcükler üzerinde düşünmesini sağladığı, özleşen bir Türkçeye doğru onu yönlendirdikleri görülür. Böylece, Caner'in bir kitap yazma düşüncesi hayata geçirebilir bir görüntü yaratır. Romanda bütün olaylar, Caner'in anlatı ve bakış açısıyla sunulur. Caner, anlatıcı kahramandır. Romanın hemen ilk sayfalarında anlatıcı-kahraman Caner, kendinden söz ederken *"Evet, 'Caner Bey'sin, ama çocuksun işte…"* (Tosuner, 2014, s.12) der. Caner, ergenliğe geçmek üzere olan bir çocuk olduğu halde son derece yetkin bir dil kullanır. Onda bir çocuktan çok, bilinçli bir yetişkin tavrı ile olaylara veya durumlara bakma söz konusudur. Romanda bu sağlam duruş ve bakışın onda nasıl geliştiği bilgisine de yer verilir. Akıllı ve iyi yetiştirilmiş bir çocuk olan Caner, bilinçli düşünmeyi dedesinden öğrendiğini belirtir. Çok küçük yaşlarından itibaren dedesinin olaylar ya da durumlar karşısında bir şeyin niçin olduğunu sormasının onda sorgulama ve düşünme yetisini geliştiren bir davranış olduğunu söyler. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Öyle daldan dala dolaşırken dedem aklıma geliyor; çünkü ben, düşünmeyi –bilinçli biçimde düşünmeyi- dedemden öğrendim.

Şu kadar, küçük bir çocukken daha, bir şey oldukça hep, 'Niçin?' diye sorardı dedem bana.

Ben de o zamanki çocuk aklımla, 'Çünküüü…' diye başlar, açıklamaya çalışırdım.

Bir şeyi açıklamaya çalışmak da, o şeyi başka başka yönlerden düşünmeyi gerektiriyor. Çocuk olsan bile bu değişmiyor, kendini düşünmeye alıştırıyorsun.

Üstelik çocuksan, böyle değişik bakışlarla düşünmenin şöyle bir yararı daha oluyor: Önceden bilmediğin ya da duymuşluğun varsa da pek öyle ayırdında olmadığın birçok konuyu ve nesneyi de güzelce tanımış oluyorsun." (Tosuner, 2014, s.11)

Romanın çocuk kahramanı Caner'in çevresinde olup biteni anlamak için olanların nedeni üzerinde düşündüğünü söylemesi, çocuk okur açısından önemli bir yol göstericidir. Merak duymanın, bir şeylerin nedenini sorgulamanın bilinçli düşünmeyi öğrenmedeki etkisi çocuklara örneklerle anlatılmış olur. Ayrıca, yukarıda romandan alınan bu kısa bölüm bile Caner'in bir çocuk olarak dili kullanmadaki başarısını göstermeye yetmektedir. Kurallı cümleler, doğru kurulmuş tamlamalar, yerinde kullanılmış sözcükler ve sağlam ifadeler ile romanda Caner'in dile hâkim olduğu görülür. Bunun yanı sıra dili doğru ve güzel kullanma, romanın tamamında görülen bir özelliktir. Romanın diğer çocuk kahramanı Ece de Caner gibi düzgün cümleler ve sağlam ifadelerle okurun karşısına çıkar. *Kitabın Adı,* Türkçenin yetkin kullanımına güzel bir örnek olarak küçük okurlarının dil gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Çocuk edebiyatı üzerine çalışmaları olan İbrahim Kıbrıs, bir çocuk edebiyatı ürününde olması gereken özellikleri sıralarken anlatım duruluğuna, eserin çocuğun sözcük dağarcığı üzerindeki katkısına dikkati çeker ve şöyle der:

"-Anlatım akıcı, açık, gösterişten-süsten uzak ve yalın olmalıdır. Tümceler kısa, gereksiz sözcüklerden arındırılmış olmalıdır. Bir tümcede bir yargı işlenmeli, tümce tek yüklemli, tek özneli olmalıdır. Ancak ikinci dönem sınıflarda (6.7.8. sınıflarda) birleşik ve girişik tümcelere aşırıya kaçmamak koşuluyla yer verilebilir.

-Konuşma dili ölçü alınmalı, yapıtın diliyle konuşma dili arasında bir uçurum olmamalıdır. Seslenilen yaş çocuğunun sözcük dağarcığı sayıya katılmalıdır. Çocukların dünyasında kavram olarak var olan sözcükler seçilmeli, ancak onların sözcük dağarcıklarının giderek genişletilmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Yapıttaki bilinmeyen sözcüklerin anlamlarının metinden yola çıkılarak anlaşılabilir olmasına özen gösterilmelidir." (Kıbrıs, 2000, s.30)

Kitabın Adı'nda da anlatım akıcı, açık, süs ve gösterişten uzak ve yalındır. Cümle kuruluşları özne-yüklem, sözcük sayısı, basit ve bileşik olma durumu açısından hedef yaş grubu (6., 7., 8. sınıflar) için uygun düzeydedir. Romanın dili, konuşma dili ile uyumludur ve eserde çocukların dünyası ile örtüşen kavramlara yer verilmiştir. Ayrıca günlük yaşamda çocuğun kitle iletişim araçlarında veya sosyal çevresinde karşılaşacağı kalıp söz ve ifadeler üzerinde düşünmesinin yolunun da açıldığı görülmektedir.

b. Yazım ve noktalamada özen

Araştırmacılara göre noktalama, yazının daha iyi anlaşılmasını, konuşma dilindeki eksiltili ya da tonlamayla belirtilen değişmeceli vb. anlatımların yazıda gösterilmesini sağlayan yazılı göstergeler dizgesi; aynı zamanda okumayı da kolaylaştıran bir araçtır (Bilgin, 2006, s.133). Günümüzde, noktalama imlerinin, anlatım olanaklarını genişleten bir araç olduğu çok daha iyi bilinmekle birlikte, yerli yersiz kullanıldığı da görülmektedir. Oysa, bu imlerin kullanımı, belli bir özeni gerektirmektedir. Yazının okunmasında ya da anlaşılmasına herhangi bir işlevi olmayan im kullanılmamalıdır; noktalamada ölçüt, işlevsellik olmalıdır (Bilgin, 2006, s.134). Çocuklar için yazılan bir kitap kimi araştırmacılara göre çocuğa anadilinin yazım ve noktalamayla ilgili kurallarını sezdirmede iyi bir örnek olmalıdır (Kıbrıs, 2000, s.30). Bu görüşler temel alınarak *Kitabın Adı* ele alındığında yazım ve noktalama yönünden eserin yapısının sağlamlığı dikkati çekmektedir. Noktalamaların yerli yerinde, işlevsel ve özenli kullanımı ile *Kitabın Adı*'nın çocuğun anadilinin yazım ve noktalaması ile ilgili kuralları sezdirmede iyi bir örnek olduğu görülür. Necati Tosuner, eserlerinin dili noktasında oldukça çok titiz bir yazardır. Türkçeyi doğru kullanmanın yanı sıra eserlerinin dizgisinin de doğru yapılmasından yanadır. Onun eserlerinde yazım ve noktalamadaki özen, dizgide de görülür. Kitaplarının neredeyse dizgi yanlışı barındırmayan temiz baskıları yapılır. Buna karşın *Kitabın Adı*'nda babaanne ve anneanne sözcüklerinin romanda konuşma cümleleri içinde babanne, anane şeklinde yazıldığı görülür. Ece, anneannesinden söz ederken *"Benim ananem bir melektir!"* (Tosuner, 2014, s. 122) derken, Caner'in dedesi *"Babannen, ben durup durup da böyle susunca, 'Ah Yakup Bey, ah!..' derdi bana."* (Tosuner, 2014, s. 94) demektedir. Bir çocuk ve bir dedeye ait bu kullanım, yazılı anlatımı konuşma diline yaklaştırma çabası ile açıklanabilir. Böylece çocuğun günlük yaşamında konuşma dilinde karşılaştığı bu tür kullanımlar ile roman kişileri arasında bir yakınlık kurması sağlanmakta; kişilerdeki katı ve ciddi duruş bir miktar kırılmaktadır.

c. Atasözleri, deyimler ve dilin inceliklerini kavratma

Atasözleri, bir toplumun, yaşamında yüzyıllar boyunca biriken deneyimlerini, dünya görüşünü, maddi ve manevi kültürünün kimi yönlerini o toplumun diline yansıtan özlü, ders veren sözvarlığı ögeleridir (Aksan, 2005, s.189). Bu nedenle de atasözlerinin çocuklara öğretimi dilsel bir yeti kazandırmanın yanı sıra kültür aktarımı bakımından da son derece önemlidir. *Kitabın Adı*, daha ilk sayfasında hatta ikinci cümlesinde *"Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır…"* (Tosuner, 2014, s.7) atasözü ile başlar. Bu atasözünün boşuna söylenmediği, mart ayının her yıl şaşırtıcı soğuklarla geldiği belirtilir. Böylece bir atasözü kurgunun içine yedirilmiş ve çocuğun dünyasında anlamlandırılmasına, soyut bir anlatımın açıklığa kavuşturulmasına zemin hazırlanmış olur. Metinde geçen bir başka atasözü ise *"Bozacının şahidi, şıracı!"* (Tosuner, 2014, s.8) sözüdür. Bu atasözünün de günlük yaşamda sık sık, pek de iyi olmayan durumlar için kullanıldığı belirtilir. Romanda bu atasözünün çıkış noktasına da değinildiği görülür. Kışın boza satan kişilerin yazın da şıra sattığı, böylece birbirinden farklı iki kişi ya da meslek grubundan söz edilmediği, bu nedenle de şıracının bozacıya şahitlik edemeyeceği bilgisi aktarılır. Bu atasözüne değinilmiş olması ayrıca önemlidir. Günümüzde artık, özellikle de büyük kentlerde sokaklarda boza ve şıra satan kişilerin neredeyse kalmadığı göz önüne alınırsa, unutulmaya yüz tutan kültürel bir ögenin çocuğun bilgisine sunulması dikkate değer bir durumdur. Ayrıca bu atasözüne bağlı olarak yazar, şahit sözcüğü yerine Türkçesi olan 'tanık' sözcüğünün kullanılmasını ister ve şöyle der: *"Konuşulan dile özen göstermek de bir bilinç işidir."* (Tosuner, 2014, s.9) Bu cümle ile yazar, dilin bilinçli kullanılmasının gerekliliğine dikkat çekerek sadece çocuklara değil, yetişkinlere de seslenir. *Kitabın Adı*'nda üzerinde düşünülmesi istenilen bir diğer atasözü "armut dibine düşer" sözüdür. Bu atasözü eserde şu sözlerle yer alır:

"'Armut, ağacının dibine düşer…' diye boşuna demiyorlar!

E, öyle değil mi ama?...

Armut gidip de elma ağacının altına düşüyor değil.

Aklıma geldikçe kendi kendime gülüyorum işte…" (Tosuner, 2014, s.24,25)

Bu atasözünün anlatmak istediği anlam hemen açıklanmaz ve okurun söz üzerinde düşünmesi istenir. Araya "gülmek" eylemi üzerine düşüncelerin anlatımı girer. Ardından babasının arkadaşı Cahit Amca'nın oğlunun adının Göksel olduğu bilgisi "armut biliyor düşeceği yeri" sözüyle tamamlanır. Çocukluğunda pilot olmak isteyen, ama bankacı olan Cahit Amca'nın çocuğuna gökyüzü ile ilgili bir isim vermesi, söz konusu atasözü ile ilişkilendirilir. Böylece bu atasözü de kurgunun içinde bir şekilde yer bulmuş olur. Atasözleri ile birlikte daldan dala gezmek, başına kakmak, başkaldırmak ve daha pek çok deyim *Kitabın Adı*'nda yerli yerinde ve doğru kullanımı ile çocuklar için güzel örnekler oluşturur: *"Ben böyleyim: Daldan dala gezmeyi severim."* (Tosuner, 2014, s.9); *"Demek oluyor ki, dedemin babama hep yavru demesini Cahit Amca –hâla- babamın başına kakıyor."* (Tosuner, 2014, s.23); *"Ergin yoktu artık! İlk başkaldıran Merve oldu…"* (Tosuner, 2014, s. 85). Doğan Aksan'a göre *"Her dilde deyimler belli bir durumu, oluşumu, insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, kendi anlamları dışında kullanılan birkaç sözcükten oluşan birimlerle dile getirir. Atasözleri gibi bir yargı bildirmez, çeşitli benzetme ve aktarmalarla, güçlü bir anlatımla betimlemeye giderler."* (Aksan, 1996, s.172). Sözcüklerin kendi anlamları dışında, ortaklaşa yeni bir anlam oluşturmaları noktasında deyimler önemlidir. Göze girmek, saçını süpürge etmek gibi deyimlerin çocuğu somuttan çok soyut düşünceye yönlendireceği bir gerçektir. Bu ise, çocuğun yazı ve konuşma dilinde gelişmesi, anlatımda zenginliğe varması açısından gereklidir.

d. Dilde özleşme

Dilin en ilginç yönlerinden biri, belli bir toplumun maddi ve manevi kültürüyle olan sıkı bağlılığı ve bu bağlılığın, bütünüyle dilin sözvarlığına yansımasıdır (Aksan, 2003b, s.17). Dil ve kültür arasındaki bağ dikkate alındığında çocuğun anadilini doğru ve güzel kullanma bilincini edinmesini sağlamada ailelere, öğretmenlere ve yazarlara büyük görev düşmektedir. Türkçenin geçmişten günümüze uzanan süreçte yüz yüze geldiği önemli sorunlardan biri, yabancı dillerden alınan sözcükler ve bunların dili istilası konusudur. Geçmişten günümüze, birçok nedenden ötürü pek çok dilden sözcüğün Türkçeye girdiği; bunların yaygın olarak kullanılmaya başladığı; hatta birçoğunun Türkçelerinin yerini aldığı bilinen bir gerçektir. Son dönemlerde Türkçeye İngilizceden gelen sözcük sayısında önemli ölçüde artış olduğu da bilinmektedir. Yabancı sözcüklerin kullanımını ele aldığı *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı* başlıklı kitabında Doğan Aksan, dilde İngilizce sözcük ve terim kullanımının nedenlerini eğitim-öğretimde İngilizceye verilen öneme ve bu dilin okullarda başlıca yabancı dil konumuna gelmesine bağlamaktadır. Televizyon dizileri ve sinema filmleri aracılığıyla Amerikan kültürünün yaygınlaşması da Doğan Aksan'a göre etkili bir başka unsurdur (Aksan, 2007, s.144). Doğan Aksan bir dilin, başka dillerden hiç etkilenmeden, başka bir dille hiç ilişkisi olmadan yaşamasının olanaklı bulunmadığına da dikkat çekmekte ve yabancı etkiler bir dilin temel sözvarlığını kuşatacak, yabancı kuralları benimsetecek ölçüde olursa bu, o dilin zaman içinde benliğini yitirmesine neden olur (Aksan, 2003a, s.198,199) demektedir. Türkçenin özleşmesi noktasında bütün eserlerinde Necati Tosuner'in oldukça özenli bir tutum sergilediği görülür. *Kitabın Adı*'nda bu özenli tutuma bir de dilimize yabancı dillerden geçmiş olan sözcüklerin yerine, roman kişileri aracılığıyla, Türkçelerinin kullanımının gerekliliği eklenir. Sözgelimi romanda yazar, "şahit" yerine "tanık" sözcüğünü (Tosuner, 2014, s. 9), "konsept" yerine "kavramı" (Tosuner, 2014, s.55,56), "jeneratör" yerine "güç kaynağı"nı (Tosuner, 2014, s.105) önerir. Necati Tosuner, Türkçe sözcüklerin kullanımını önermekle kalmaz, aslında eserlerinde uygular da. Sözgelimi yabancı bir sözcük olan "fark" ile kurulan "farkında olmak" bileşik fiili yerine "ayırdında olmak" sözcük grubunu kullanır. Bu da cümle içinde, doğru kullanımı gören, okuyan çocuğun söz dağarcığının genişlemesine katkı sağlayacak bir tutumdur. Romanın bir yerinde işaret parmağı yerine "göstermeparmağı" sözcüğünün kullanıldığı görülür. Türk Dil Kurumunun Internet sitesinin Güncel Türkçe Sözlük kısmında işaret parmağı için *"Elde, başparmaktan sonraki parmak, gösterme parmağı, şehadet parmağı, salavat parmağı"* açıklaması[10] yer almaktadır. Yazar, işaret parmağı tamlamasının Türkçe sözlükte yer alan karşılıklarından birini seçmekle birlikte yazımda sözlüğe bağlı kalmamıştır. Yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerinin kullanımında Necati Tosuner'de zorlayıcı bir tavır yoktur. Okurun yabancı sözcüklerin Türkçelerinin ne olduğunu bulmaları istenerek,

[10] Bkz.:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ba225f1c86689.72193464 (Erişim tarihi: 19.09.2018)

soru cümleleri aracılığıyla konuya dikkat çekilir. Buna karşın *Kitabın Adı*'nda bu saptamaların dışında kalan birkaç sözcük görülmektedir. Romanda dilimize yabancı dillerden geçmiş olan "logo" (Tosuner, 2014, s.41) ve "janti" (Tosuner, 2014, s.125) sözcükleri kullanılmıştır. Güncel Türkçe Sözlükte logo[11] karşılığında "imlek" yer almaktır. Ancak logo artık dile yerleşmiştir ve imlek ise kullanımı yaygın olmayan bir sözcüktür. Janti ise argodur ve bunun kullanımında ergen diline yakın durmaya çalışmanın etkisi vardır.

e. Dil yanlışlarına eleştiri

Kitabın Adı, sadece dili güzel kullanmanın bir örneği değildir, aynı zamanda yapılan dil yanlışlarına da değinerek çocukta anadili bilincinin gelişimine katkı sağlar. Yazar, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarında bir konuya dikkat çekmek amacıyla başvurulan bazı söz ve ifadelere romanın kahramanı Caner aracılığı ile eleştiri getirir. Gazete manşetlerinde sıkça başvurulan "ölmeden önce görülecek yerler" sözü bunlardan biridir. Caner, bu ifade ile ilgili olarak romanda şöyle der: *"Yani, mutlaka görün dese olmaz!"* (Tosuner, 2014, s.55) Ayrıca Caner, insanın yaptığı ya da yapacağı her işin ölmeden önce olduğuna dikkat çeker ve gazete haberinde görülmesi gereken yerler listesinin sıralamasının da kişiden kişiye değişiklik gösterebileceği eleştirisini getirir. Söz konusu gazete manşetini tartışırken "göreceli", "konsept" ve "kavram" sözcüklerinin de altı çizilir. Böylece roman, okuru hem bir yaygın ifadenin kullanımını mantıksal açıdan sorgulamaya iter hem de çocuğun zihinsel sözlüğüne katkı sağlanmış olur.

III. Sonuç

Kitabın Adı çocuğun duymasını, düşünmesini ve hayal kurmasını sağlayan; onun anlam evrenini geliştiren bir roman örneğidir. Eserin kurgusu çocuklara uygundur. Roman temiz, doğru ve güzel bir Türkçe ile kaleme alınmıştır; yazım ve noktalama yönünden özenlidir; çocuğun söz dağarcığını geliştiren, atasözleri ve deyimler üzerinde çocuğu düşünmeye iten, dilin inceliklerini açıklamaya, öğretmeye çalışan bir tutum ile kaleme alınmıştır. Ayrıca yabancı dillerden alınan sözcüklerin kullanımından romanda olabildiğince uzak durulmuştur. *Kitabın Adı*, Türkçenin özleşmesine katkı sağlaması ve çocuğun anadili bilincini edinmesi konusunda dil ve anlatım yönünden iyi bir örnektir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözvarlığı.* Ankara: Engin Yay.

Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim.* Ankara: TDK Yay.

Aksan, D. (1999). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi.* Ankara: Engin Yay.

Aksan, D. (2003a). *Türkçenin Gücü* (8. Basım). Ankara: Bilgi Yay.

Aksan, D. (2003b). *Dil, Şu Büyülü Düzen…*Ankara: Bilgi Yay.

Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri.* Ankara: Bilgi Yay.

Aksan, D. (2007). *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı (Son 75 Yılda Türkiye Türkçesi).* Ankara: Bilgi Yay.

Aksoy, İ. (2011). "Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* C. 4. S. 16. ss. 11-19. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt4/sayi16_pdf/aksoy_ilhan.pdf (E.T: 19.09.2018)

Alpöge, G. (2006). "Okulöncesi Kitapları ve Çocuk Edebiyatı". *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı. 11-12 Kasım 2005 Bildiriler.* İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz* (2. Baskı). Ankara: Anı Yay.

Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı* (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yay.

[11] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5baf679967d480.28410854 (Erişim tarihi: 29.09.2018)

Kıbrıs, İ. (2000). *Yeni Yüzyıl İçin Çocuk Edebiyatı: Tarihçe, Türler, Metinler, Açıklamalar, Etkinlikler.* Ankara: Eylül Kitabevi.

Oğuzkan, F. (2006). *Çocuk Edebiyatı* (8. Baskı). Ankara: Anı Yay.

Özkırımlı, A. (2002). *Türk Dili Dil ve Anlatım* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

Sever, S. (2006). "Çocukla Yazınsal İletişim". *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı. 11-12 Kasım 2005 Bildiriler*. İstanbul: T.c. Marmara Üniversitesi.

TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS. (Erişim tarihi: 19.09.2018)

TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS. (Erişim tarihi: 29.09.2018)

Tosuner, N. (2014). **Kitabın Adı.** İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

BEHİÇ AK'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA MODERNİTE VE TEKNOLOJİ ELEŞTİRİSİ

Talat AYTAN[*]
Büşra GÜNGÖR[**]

Özet

Behiç Ak, günümüz çocuk edebiyatının tanınmış çocuk edebiyatı yazarlarındandır. Yazdığı hikâye ve romanlarla; çizdiği karikatürlerle sosyal meselelere değinmiş ve eserlerinde eğitsel iletileri metnin dokusu içerisine sindirmiştir. Yazar, modern dünyadaki değişimlere kayıtsız kalmamış ve eserlerinde inceden inceye teknoloji eleştirisi yapmıştır. Betimsel bir nitelik taşıyan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır, Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında yer alan teknoloji eleştirisinin nasıl yapıldığı ve bu konuda yapılması gerekenlerin ne olduğu hususlarına değinilmiştir. Araştırmada ileri sürülen görüşleri daha somut bir şekilde yansıtabilmek adına incelenmiş çocuk kitaplarından örneklere/alıntılara yer verilmiştir. Araştırma nesnelerini, Behiç Ak'ın çocuklar için yazdığı ve teknoloji ve modernite konularına temas eden altı çocuk kitabı oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre yazarın, çocuklara değişen dünyaya uyum sağlarken kendi özümüzü koruma ve bu minvalde yapılması gerekenleri sezdirmeye çalıştığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Behiç Ak, Çocuk Kitapları, Modernite ,Teknoloji.

CRITICISM OF MODERNITY AND TECHNOLOGY IN THE CHILDREN'S BOOKS OF BEHİÇ AK

Abstract

Behiç Ak is one of the well-known writers children's literature of today. He has mentioned the social issues in his stories and novels and infused the educational matters into the texts in his works. The writer has not ignored the changes of the modern world and has criticized technology minuely in his works. In this study, which holds a descriptional feauture, documental analysis among qualitative research methods has been used; how the criticism of technology in Behiç Ak's children's books and what should be done about this issue have been dealt. To reflect better the ideas proposed in the study, examples and quotes from the examined books are given. The objects of this study are six children's books written for children focusing on the matters of technology and modernity by Behiç Ak. According to the results of the study, it is deteted that the writer aims to implicate the children that we should reserve our own origin while adapting to the changing world and what should be done in this manner.

Key words: Behiç Ak, Children Books, Modernity, Technology.

1.GİRİŞ

Behiç Ak, son dönem Türk edebiyatında önemli bir çocuk kitabı yazarıdır. Çocuklara yönelik yazdığı kitaplar ve kitaplarda anlamı bütünleyen ve estetik bir haz uyandıran çizimleri Behiç Ak'ı, Türk çocuk edebiyatı mecrasında önemli bir yere taşımaktadır. Kitaplarında günümüz dünyasındaki insanların yaşayış biçimlerine yer veren yazar, sosyal meselelere değinmiştir. Yazar, çocuk kitaplarında bu konulara değindiğini bir röportajında da şu şekilde dile getiriyor: *"Her zaman kendi gözlemlerime dayanan gerçek olaylardan ve kişilerden esinlenirim."* Yazar bu röportajında içinde bulunduğu dönemin sorunlarını gözlemlediğini ve bu gözlemlerini çocukça bir hassasiyetle çocuğun dünyasında inşa etmeye çalıştığını dile getirmektedir.

[*] Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, talataytan@gmail.com.
[**] Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı busragungor@msn.com

*'Çocuk kitabı her şeyden önce bir sanat yapıtıdır. '*yargısı, çocuk kitabı çizerlerinin altın kuralı olarak ifade edilebilir. Bu itibarla çocuk kitabı çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, ilgi ve gereksinmelerine aşina olan usta sanatçılar olması gerekir; çünkü çocukta resim yapma, resim diliyle iletişim kurma isteğinin uyanması ve kitapla çocuk arasında sevgi bağı oluşması için sanatçı duyarlığı ile yapılmış resimlere gereksinim vardır. Kitabın görsel bileşenleri, sözcüklerle anlatılanı sanatçının görsel yorumuyla bütünler, metinde anlatılanlara bedii bir renk katar. "Yazarın sözel olarak aktaramadığı duyguların ve düşüncelerin dışa vurumu için öncülük görevi üstlenir. Metnin kurgu özelliğine uygun olarak çocuğu bazen eğlendirir, bazen heyecanlandırır, bazen de düşündürür. Çocuğun görme, duyma, duyumsama, düş kurma, düşünme ve sezme yetilerini harekete geçirir. Çocuklar, bu nitelikli resimlere zevkle bakarak kendilerince yeni öyküler uydurabilir" (Sever, 2002: 60). Behiç Ak, çocuk kitaplarında yazının ve çizginin imkânlar dünyasından istifade etmeye çalışmaktadır.

Çocuklara çocukluk döneminde verilecek eğitimin, çocuğun topluma, yaşam koşullarına uyum sağlamasında, yaşamı, doğayı, insanı sevmesinde ve tanımasında etkili olduğu gerçeği çocuk kitabı yazarlarınca göz ardı edilmemelidir. Çocuk kitaplarında yer alan "çocuk" ögesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü "çocuk okur", "çocuk kahraman" ı örnek alır ve onunla özdeşlik kurar. Bu nedenle çocuklar için yazılan kitaplarda kahraman seçimi ve bu kahramanların özellikleri son derece önemlidir (Lüle, 2007:18).

Çocuğun gerçeklik algısı, hayatın gerçekliğinden tecrit edilemez. Çocuk ruhunun derinliklerine ve inceliklerine vakıf olan bir çocuk edebiyatı yazarı hayatın gerçeklerini çocukça bir kurgu içerisinde çocuğun dikkatine sunabilir (Arıcı, 2016).

Çocuk kitapları çocuklara içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretmelidir. Yaşadığımız dünya, güzellikleri ve zorlukları ile bir bütündür. Sürekli zorlukları hatırlatmak, bireyin dünya ile olan bağını kopardığı gibi, yaşama sevincini de ortadan kaldırır. Bu yüzden çocuk yazını eserlerinde, yaşadığımız dünyayı sevmeyi, onun güzelliklerinden yararlanmayı, eksik yönlerini tamamlamayı sağlayıcı duyguların kazandırılmasına özen gösterilmelidir. Çocukların karamsarlıklar konusunda çok hassas olduğu gerçeğinden yola çıkarak, onları umutlandırıcı, yaşama bağlayıcı eserlerle yüz yüze getirmek gerekmektedir (Lüle, 2007: 20).

Modernite; en geniş anlamıyla Batı düşüncesinin kadim Yunan ve Roma külliyatına yönelmesiyle başka bir ifade ile Aydınlanma Çağı ile başlayan Fransız İhtilali'nin yaydığı yeni kimlik tasavvurlarıyla ilerleyen ve Endüstri Çağı ile devam ederek bilgi ve iletişim teknolojilerinin zirve yaptığı 21. yüzyılda varlığını hissettiren; geleneksel paradigmanın aksine aklı ve bireyin özgürlükler yelpazesini önceleyen bir değerler sistemi olarak tanımlanabilir. Türk- İslam düşüncesinin; Tanzimat'tan hatta II. Mahmut Dönemi'nde mühendis mekteplerinin açılmasından itibaren "Şark'ın akl-ı pîranesi ile Garb'ın bikr-i fikrini mezcetrme" şeklinde formüle etmeye çalıştığı "bilinç yarılması" günümüzde de tazeliğini muhafaza eden bir mesele olmaya devam etmektedir. Modernitenin en etkili enstrümanlarından biri teknolojidir. Teknoloji, insanın dünya üzerinde var olmasından bu yana yaşanılan ortamı şekillendirmiş ve insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmiştir. Teknolojik dünya insanı ve yaşamını sadece olumlu anlamda etkilememekte, teknoloji olumsuz yönleri ile eleştiri konusu da olmaktadır. Üretimin hızlı ilerlemesi ile teknolojinin üstünlüklerinden yararlanan insanın monoton bir yaşam içine girmesi, duygusallığından uzaklaşması, sosyal yaşamdan kopması ve toplumun değer verdiği çoğu şeyin önemini yitirmeye başlaması (Çelikcan, 2011:168) teknolojiye getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada Behiç Ak'ın çocuk kitapları özelinde değişen dünyada teknolojinin getirdikleri incelemeye tabi tutulmuştur.

2.YÖNTEM

Var olan bir durumu ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada betimsel bir karakter taşımaktadır. Betimsel araştırma yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya

sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek,2006). Araştırmanın verileri doküman incelemesi neticesinde elde edilmiştir.

2. 1. Araştırma nesnesi

Çalışmanın evrenini, Behiç Ak'ın çocuk kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunda bulunan eserler şunlardır:

1. Kitap: Postayla Gelen Deniz Kabuğu
2. Kitap: Çatıdaki Gezegen
3. Kitap: Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği
4. Kitap: Bulutlara Şiir Yazan Çocuk
5. Kitap: Eve Giden Küçük Tren
6. Kitap: Bebek Annem

3. BULGULAR VE YORUM

Çocuk edebiyatı alanında ürünler veren Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında yer alan modern dünya ve teknoloji eleştirisini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada "Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında, modernite ve teknoloji eleştirisi ne şekilde yapılmıştır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Ayrıca ortaya koyulan düşünceleri ve ileri sürülen görüşleri daha somut bir şekilde yansıtabilmek adına incelenmiş çocuk kitaplarından örneklere/alıntılara yer verilmiştir.

3. 1. Postayla Gelen Deniz Kabuğu

Pandomimci babasının ve avukat annesinin yoğun iş yaşamları, Sude'nin ailesiyle paylaştığı saatleri iyice azaltmıştır. Arkadaşının önerisiyle bir tablet bilgisayar edinen Sude, kısa bir süre içinde, sanal dünyanın bir parçası olup çıkar. Sıkılmadan sanal dünyada oyalanan Sude'ye her an ulaşılabiliyor olmasını önce olumlu bulan ailesi, zamanla onun aşırı tutkusundan endişelenmeye başlar. Annesi kızını "kurtarma" operasyonuna girişir.Eserde Sude'nin "dijital labirent"ten kurtulması anlatılırken modern dünyada dijital labirentte kaybolan insanların yaşadığı durumlara değinilmiştir:

- *"Elindeki tablet bilgisayarıyla sürekli fotoğraf ve film çekerdi. Bir insanın sanal görüntüsünü gerçeğine tercih ederdi. Sanki sadece fotojenik insanları seviyordu. Fotoğrafını çekmediği insanı da belleğine kaydetme zahmetine katlanmazdı"* (s. 11). Bu bölümde Sude'nin arkadaşı Fikret tanıtılıyor. Fikret'in tablet esiri olduğuna vurgu yapılmaktadır.

- *"Bilgisayarlar arttıkça dışarıya çıkan çocukların sayısı da azalmıştı. Sahilde oynayacak arkadaş bulmakta zorlanıyordu Sude. Arkadaşlığın yolu kumsala gitmek değil, internete girmekti" (s. 17).* Bu bölümde bilgisayarların artması üzerine arkadaşlığın artık önemini yitirmesinden ve arkadaş bulmanın internet aracılığı ile yapıldığından bahsedilmektedir.

- *"Sude yalnızlığını giderek daha fazla bilgisayarıyla gidermeye başlamıştı. İnternet sayesinde başka insanlara ulaşmak çok daha kolaydı. Sıkıldığında sahilde dalgaların sesini dinleyerek koşmak yerine bilgisayarın başına çörekleniyordu"(*s. 22). Bu bölümde teknolojinin gelişmesiyle eski alışkanlıkların yerini de bilgisayarların aldığına dikkat çekilmektedir.

- *" Sık sık sosyal paylaşım sitelerine giriyordu. Sanal ortamda istediği zaman kimlik değiştirebilme olanağı, kendini özgür hissetmesine neden oluyordu. Kılıktan kılığa giriyor, yeni tanıştığı insanlara her türlü palavrayı sıkmaktan çekinmiyordu. Kendini bazen bir öğretmen, bazen bir oğlan çocuğu olarak tanıtıyordu. Nasıl olsa sanal ortamda her şey mümkündü"* (s. 23). Bu bölümde sanal ortamın sahte kimlikler üretmeye müsait olmasına vurgu yapılmaktadır.

• *"Bu dünyada doğruluk bir erdem değildi. Ama doğru söylemeyen biri, kendini yalan söylemiş gibi de hissetmiyordu. Çünkü orası gerçek dünya değildi. O dünyada söylenen yalanlar, üfürükten şeylerdi, gerçek değildi"* (s. 25). Bu bölümde internet ortamında söylenen yalanlar ve değişen değer yargılarına atıfta bulunulmaktadır.

• *"Bu yeni iletişim aracı, Sude'nin insanlara bakış açısını da değiştirmişti. Gerçek hayatta sevdiği bir insandan internet ortamında nefret ettiği oluyordu. Ya da hiç sevmediği birine, sanal mesajlaşmalar sonunda hayran kalabiliyordu*" (s. 26). Bu bölümde internet ortamının arkadaşlık ilişkilerini zedelediğinden ve insanlara bakış açısını değiştirdiğinden dem vurulmaktadır.

• "*Bugünün teknolojisi bu. Nasıl kaçar ki insan? Ekran bağımlılığı ile ilgili tartışma programlarını bile ekrana bakarak izliyor insanlar. Ekransız yaşayan biri hiçbir şey yaşayamıyordur inan bana*" (s.28). Bu bölümde insanların ekran bağımlısı olduğuna ve hatta bunu çözmeye çalışırken bile teknolojiden yararlanıldığına dikkat çekilmektedir.

• *"İnsanlar birer görüntü değildir ki. Bu alet hepimizi sadece birer görüntüye dönüştürüyor. Oysa bizler etten, kemikten, duygulardan oluşan canlılarız*"(s.32). Bu bölümde değişen dünya ve teknoloji ile insan tanımı ve algısının değiştiğine işaret ediliyor.

• *"Sokakta, ellerinde tablet bilgisayarla dolaşan bir sürü insanla karşılaştılar. Tabletleri olmayanlar da cep telefonlarının ekranlarına bakıyorlardı*" (s.36).

"*Artık işe gidip gelirken, yolda karşılaştığı çocuklara daha çok dikkat etmeye başlamıştı. Ellerinde bilgisayarlarıyla dolaşan küçüklerin de büyüklerin de sayısı günbegün artıyordu. İnsanların çoğu yolda yürürken bile tablete bakıyorlardı* (s.59). Bu bölümlerde yazar günlük hayatta karşılaştığımız manzarayı yansıtmaktadır.

• *"Hareketleri otomatikleşmişti. Baktığı şeylere dikkat etmeden bakar olmuştu. Nasıl olsa bilgisayar yerine bakıyor, istediği zaman kaydediyor, gerektiğinde hatırlıyordu"* (s. 43). Bu bölümde insanların teknoloji ile hareketlerinin değişmesi konusuna değinilmektedir.

• "*İnternet ortamında kestirme yazışmaktan, Sude'nin giderek dili de bozulmaya başladı*" (s. 43). Bu bölümde elektronik ortamdaki kestirme yazışmaların dili olumsuz yönde etkilediğinden bahsedilmektedir.

• "*Gerçek hayatta doğruyu söyleyeni dokuz köyden kovuyorlar. Sanal dünyada dokuz köye dokuz ayrı yalanla mı girmek gerekiyor o zaman"* (s.52)? "*İnsanların sürekli internete girmesi bütün sosyal hayatı felç ediyor"* (s. 81). *"Günümüzde sır diye bir şey yoktu."* (s. 105). *"Görmüyor musun, insanları aptala döndürdüler. Herkes sadece internet ortamında yaşıyor. Toplumun gerçek hayatla bağları koptu. İnsanlarla iletişim kurabiliyor ama onlarla tanışamıyorsun"* (s.121). Bu bölümlerde yine sanal ortamın değer yargılarını değiştirmesine vurgu yapılmaktadır.

• "*Elektronik posta varken postacı mı beklenirmiş? Hangi çağda yaşıyoruz?"* Bu bölümde teknolojinin iletişim biçimlerini değiştirmese ile toplumsal değişimlerin de gerçekleştiğinden bahsedilmektedir.

• "*Bana teknolojiden bahsetmeyin! Diye bağırdı. Yıllardır emek vererek geliştirdiğim iş, yeni çıkan dijital gözlükler yüzünden çöpe atıldı. Bunları takan herkes başımıza pandomimci kesildi bir anda. Dijital gözlük takmış yeteneksizler ordusu, sahneleri dolduruyor. Pandomimde hayal ederek canlandırmak önemlidir. Onlar hayal etmiyorlar, göstererek yapıyorlar. Bu teknolojik ilerleme mi yoksa sanatın gerilemesi mi"* (s. 135)? Bu bölümde teknolojinin bazı sanat dallarının ömrünü sonlandırdığından yakınılmaktadır.

3. 2. Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği

"Yaşasın Ç harfi Kardeşliği!" adlı bu kitapta, Ali adlı bir çocuğun dönem ödevi hazırlama süreci esprili bir dille anlatılırken aynı zamanda da son yıllarda hayatımızın içine işleyen sosyal paylaşım sitelerindeki nevzuhur sosyalleşme biçimine ve tüketim toplumuna eleştiriler de yöneltilmektedir. Beşinci sınıf öğrencisi olan Ali, dönem ödevi hazırlayacaktır. Soru sormaya meraklı olduğundan

söyleşi yapmaya karar verir. Annesine sorular sormaya başlar. Annesi normalde konuşmayı çok sevmeyen bir kişiyken Ali'nin sorularını çok güzel bir şekilde yanıtlar. Babası Rıza Bey de bu duruma şaşırmıştır. Ali'nin sorduğu sorular babasının dikkatini çeker ve oğlunun ne kadar önemli sorular sorduğunu fark eder. Rıza Bey'in kulağında uzun bir süredir bir çınlama vardır ve bunun sebebini Ali'nin sorduğu sorular sırasında bulmuştur. Kulağındaki çınlamanın sebebi eşi Ayla Hanım'ın yetiştirdiği turplardan köstebekleri uzak tutmak için uyguladığı bir yöntemden kaynaklanmaktadır. Rıza Bey oğlunun sorduğu sorulardan oldukça etkilenir ve kendi diz üstü bilgisayarını oğlu Ali'ye verir. Ali'nin babası bilgisayarı oğluna verince oğlunun ödevi yavaşlar; çünkü Ali sürekli internete girmekten, sosyal hesaplarda gezinmekten yazı yazmaya daha az vakit ayırmaya başlamıştır; ama Ali ödevini bitirmeye niyetlidir. Ödevini yapabilmesi için dedesi ve amcası ile söyleşi yapacaktır. Ali'nin ödevini yapması için nüfus cüzdanına ihtiyacı vardır. Nüfus cüzdanı kaybolmuştur ve bu durum onun moralini bozmuştur. Bunun üzerine babası ile nüfus cüzdanını çıkartmak için nüfus müdürlüğüne gider ve olaylar burada başlar. Ali'nin nüfus cüzdanında soyadının sonuna yanlışlıkla bir Ç harfi eklenmiştir. Rıza Bey bu duruma çok sinirlenir ama Ali bu durumdan oldukça hoşnuttur. Soyadını değiştirmek istemez çünkü kendini böyle daha farklı ve özel hisseder. Ali hemen Facebook sayfasında soyadını değiştirir. Bu değişiklikle sanal âlemde dikkatleri üzerine çeker. Aynı zamanda "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" adında bir grup kurar. Bu grubu aslında Sevinç isimli arkadaşının dikkatini çekmek için kurmuştur. Ancak bu girişim onu hiç ummadığı kadar popüler biri hâline getirmiştir. Ali amcası Sedat Bey ile söyleşi yapacaktır. Bunun için amcasının evine gider. Amcasının evinde amcası ona işinin "ömür törpüleme mühendisi" olduğunu ve malların ömrünü kısaltmak için uzmanlık yaptığını dile getirir. Amcası ile yaptığı söyleşiden sonra eve giderek aldığı bilgileri yedek bir bilgisayara kaydeder. Daha sonra Ali, dedesinin çamaşır makinesinin 70. doğum gününü kutlamak için ailesiyle beraber dedesinin evine gider. Orada dedesi ile söyleşi yapar. Dedesi çok tuhaf biridir. Rakamlarla hiç arası yoktur, aklı gidip gelmektedir. Dedesi ile söyleşi yaptıktan sonra Ali'nin bilgisayarı kapanır ve bir daha açılmaz. Bunun üzerine dedesi tamir ettireceğini söyleyerek onun bilgisayarını alır. Amcası Sedat Bey dedesine bir cep telefonu almıştır. Artık bu telefonla yolunu daha kolay bulabileceğini söyler. Ali yedek belleğe aktardığı bilgilerini de yedek belleğinin bozulmasıyla kaybeder. Bunun üzerine evde herkes birbirini suçlamaya başlar. Bu problemin kaynağını hep kendileri dışında aramaya başlarlar. Sosyal medya hesaplarına erişemeyen Ali okula gittiğinde herkes etrafına toplanır. İnternet ortamında on sekiz bin beş yüz altı kere tıklandığını, ödevinin tamamlanıp öğretmene gönderildiğini ve öğretmen tarafından çok beğenildiğini duyan Ali büyük bir şaşkınlık yaşar; çünkü Ali ödevini daha tamamlamamıştır. Bilgisayarının biri tarafından ele geçirildiğini düşünen ve bunu kimin yaptığını merak eden Ali eve gelir, bu düşüncelerle uykuya dalar. Rüyasında çeşitli şeyler görür ve rüyasından sokaktan geçen bir eskicinin sesini duyması ile uyanır. Eskicinin yanına giderek bilgisayarını nerede bulabileceğini ona danışır. Eskici çocuğun adı Ümitsu'dur. Onunla tanışır ve sohbet ederler. Ali, Ümitsu'nun sohbetinden oldukça etkilenir. Ümitsu tüketmekten çok biriktirmeyi tercih eden bir çocuktur. Ali'ye evinin kapılarını açar ve ona bazı şeyler anlatır. "ç" harfi yüzünden Ali'nin başına gelenler hem kendisinin aklının karışmasına hem de başkalarının Ali'yi unutmasına neden olur. Bay Ç olmak Ali'nin artık hiç hoşuna gitmez. Sevinç onu bu sayede fark etse bile! Ali'nin babası bir plan kurarak Ali'nin arkadaşlarını eve çağırır. Ali'ye ve arkadaşlarına "ç" harfi kardeşliğinin yanlış olduğunu anlatmak ister. Bu durumdan sonra Ali "ç" harfinden sıkılır ve bundan kurtulmak istediğini arkadaşlarına anlatır. Ç harfi kardeşliğinin saçma olduğunu, asıl önemli olanın gerçek dostluk, arkadaşlık olduğunu söyler ve herkes buna ikna olur. Kitapta yer alan modernite eleştirilerini şöyle sıralayabiliriz:

• "*Bilgisayar sadece bir yazı aracı değil ki aynı zamanda bir iletişim aracı. İkide bir internete girmekten yazmaya çok az vakit kalıyor. Anlaşılan Ali, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine epey zaman harcıyordu*"(s.18). Bu bölümde bilgisayarın artık sadece ödev yazmaya yarayan bir araç olmadığına, ödev yapma niyetiyle internete giren çocukların vaktinin büyük çoğunluğunu sosyal paylaşım sitelerinde geçirdiğine işaret edilmektedir.

• *"Güzel olur mu? Düşünsene dedenin o şapşal çamaşır makinesi yetmiş yıldır bozulmamış. Oysa o yetmiş yıl içinde babam on iki tane çamaşır makinesi satın alabilirdi. Bu da ekonomiyi hareketlendirirdi. İşte bu tür korkunç şeyler olmasın*" (s. 31). Bu bölümde tüketim çılgınlığı eleştirilmiştir.

• "*Yedek bellek, bilgileri korumak için güvenli bir liman değil miydi? Kendisini bile koruyamayan bu alet, bilgileri nasıl koruyacaktı"* (s.52)? Bu bölümde teknolojinin beraberinde getirdiği çelişkilere işaret edilmiştir.

• "*Vay canına! Demek ki bu kadar basitti ha ? Çalışmanın değil, sadece tıklanmanın önemli olduğu bir dünyada yaşıyordu"* (s. 63). Bu bölümde modern zamanlarda teknolojinin getirdiği yeni bir tepki biçimi olan *clictivism*'e (tıklamacılık) gönderimde bulunulmaktadır.

• *"İnternete girmekten sağa sola bakmaya vaktimiz yoktu ki" (s.98).*

• *"İnternette vakit kaybetmeyince daha çok görüşür olmuşlardı. Sürekli bir araya geliyor, piknik yapıp top oynuyor, yemek yiyip çene çalıyorlardı. Hafta sonları yemekli partiler düzenliyorlardı* (s.101). Bu bölümmde internetin sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilemesine değinilmiştir.

3. 3. Eve Giden Küçük Tren

Maden ocakları yıllar önce kapatılmış bir köyün halkı, üretmekten aldığı keyfi unutalı çok olmuştur. Herkes evine çekilmiş; umudunu ve neşesini yitirmiştir sanki. Günün birinde, eşyasını bir eşeğin sırtına yüklemiş Münevver Hanım çıkagelir. Onun hayalleri, köyün en hayalci çocuğu İlyas'ınkilerden bile daha çılgın gibidir. Büyük şaşkınlık yaratan Münevver Hanım, İlyas'la birlikte tek tek kapıları çalmaya başlar. Kitaptaki modern dünya eleştirisi şöyledir:

• "*Neyse ki biz insanlar doğa kadar anlayışsız değiliz. Çamaşır makinesinden mutfak mikserine kadar her şeyin üstüne nasıl çalıştığını yazıyoruz. Küçücük fotoğraf makinelerinin kendilerinden büyük kullanma kılavuzları var. Hatta bazılarında o kadar çok bilgi var ki, birinin okuyup anlatması gerekiyor. Parayla kullanma kılavuzu okuyanlar bile var. İyi ki de var*"(s.32). Bu bölümde örtük ileti olarak modern hayatın "hazırcılık" anlayışına bir eleştiri getirilmektedir.

Eve Giden Küçük Tren kitabında insanların artık eskisi gibi birbirleriyle iletişim kurmadıklarına, birbirlerinden uzaklaştıklarına, otomobillerin çoğalması ile herkesin kendi içine kapandığına değinilmektedir.

3. 4. Bulutlara Şiir Yazan Çocuk

Sevgican, bulutlarla haşır neşir, yağmur altında ıslanmayı seven, biraz içekapanık bir çocuktur. Ne Batu kadar zeki ne de Erol kadar yaratıcı olduğunu düşünür… Artık kimse mektup yazmadığı için çantasında sadece öteberi taşıyan postacı, Sevgican'ın aklına harika bir fikir getirir! Ama başkası bunu çoktan akıl etmiştir bile. Canı sıkılan Sevgican, şiirler yazıp sosyal medyada paylaşmaya başlar. Şiirleri, arkadaşlarını olduğu kadar ailesini de etkileyecek kadar ilgi görür ve olaylar bu eksende anlatılır. Kitaptaki eleştiriler şu şekildedir:

• "*Babasıyla postacının ortak yanını ilk Sevgican keşfetmişti. İkisinin de işi yerlerde sürünüyordu. Kimse fotoğraf çektirmiyordu artık. Çünkü herkesin elinde son derece gelişmiş akıllı telefonlar vardı. Herkes fotoğrafçı olup çıkmıştı. Üstelik bu telefonlar fotoğraf çekmekle kalmayıp posta servisinin de görevini üstlenmişti. Kimse mektup yazmıyordu bu yüzden. Ya elektronik posta ya da telefon mesajı ile haberleşiyorlardı*"(s. 26).

"Telefon fotoğraf çeker mi? Çekmez! Niye çeksin? Ütü çekiyor mu? Televizyon bulaşık yıkıyor mu ? Bilgisayar ekmek kızartıyor mu ?diye kızgın kızgın söyleniyordu" (s. 27). Bu bölümlerde teknolojinin gelişmesiyle beraber önemini yitirmeye başlayan meslek dallarından fotoğrafçılık ve postacılığa işaret edilmektedir.

• "*Uzun süredir mektup yazmadığımızı düşündüm. Ya cepten kısa mesajlar atıyoruz ya da elektronik posta gönderiyoruz. Oysa renkli kalemlerle süslenmiş uzun mektuplar yazsak kim bilir neler anlatırız. Bu da bizim kendimizi ve birbirimizi daha iyi tanımamızı sağlar"* (s. 45). Bu bölümde mektubun artık işlevini yitirmeye başlaması ve binlerce yıllık mektup geleneğinin kaybolmasına değinilmektedir.

• "*Bu dediklerin doğru ama sosyal medya tamamen bu kuşağın eline geçti diye anlatmaya başladı. Resmen kuşatıldık. Günlerdir internete girip paylaşımları inceliyorum. Hepsi on iki yaşındaki çocukların diliyle yazılmış. İşin tuhafı internet yazarları yaşları ne olursa olsun on iki yaşında çocuk gibi davranıyor. Elli yaşındaki, kazık kadar adamların yazdıklarını okusan, dudakların uçuklar. Kendilerini on iki yaşındakilere beğendirmeye çalışıyorlar. Yoksa sanal ortamda kabul görmeyeceklerini biliyorlar* (s. 75). Bu bölümde geleneksel medeniyet tasavvurunun mühim umdelerinden biri olan "söz söylemeye ehil olma" ya işaret edilmektedir. Ayrıca yine geleneğin kurucu ilkelerinden biri olan "usta-çırak ilişkisi" bağlamında yaşça büyük olanların tecrübelerini küçüklere aktarması teamülünün ihlal edilmesi de eleştirilmektedir. Öte yandan kuşak araştırmaları literatürü bağlamında değerlendirildiğinde söz konusu durum, "Z nesli" istilası biçiminde yorumlanabilir.

Kitapta, internet ortamında yazılan şiirlerin muhtevasının önemsenmediğine, şiirin tanınması ve sevilmesi için absürt olması gerektiğine değinilmektedir. Hatta kitap içerisinde şu şiir örneklenmektedir:

"*Patates patates matates*

Çok kısa cümleler kursun herkes.

Kısa espriye vur!

Yeni bir dil kur!

Yaratıcı olma, yaratıcı görün.

Garip kıyafetlere bürün.

Patates patates matates

Çok kısa cümleler kursun herkes" (s. 76).

• "*Sanal ortam, insan eliyle yaratıldığından sahte bir güven veriyordu. Oysa, gerçek hayatta da her şey değişim içindeydi. Zamanla eskime, yıpranma, yaşlanma ve ölüm kaçınılmazdı. Sanal ortamda yıllar geçse de her şey aynı kalacaktı. Ölümsüzlük bu olmalıydı. Bu duygunun oluşturduğu güven hep orada kalma isteği oluşturuyordu*" (s.107).

"Sanal ortamın bir özelliği var. Ne diyorsan, o oluyorsun. Bol keseden atabiliyorsun. Atış serbest yani" (s. 114)! Bu bölümde sanal âlemin nesnel gerçeklikten kopuk sahte bir dünya içinde birbirini kandıran insanlardan müteşekkil oluşu eleştirilmektedir.

3. 5. Bebek Annem

Ziya çocukluğundan beri okul değiştirmek zorunda kalan bir öğrencidir. Bu sene de yeni bir okula başlar. Saniye Öğretmen onu boş olan bir sıraya oturtur. Henüz okula gelmeyen sıra arkadaşının adı Şule'dir. Şule için herkes farklı bir şey söylemektedir. Kimi Şule'nin sarışın olduğunu kimi esmer olduğunu söyler; Ziya, Şule ile ilgili olarak herkesten farklı bir şey duymaktadır. Ziya bir süre sonra sıra arkadaşının aslında hayali biri olduğunu düşünmeye başlar. Ziya'nın annesi oturdukları apartmanda bir örgü kursu açar ve insanların birbirleri ile kaynaşmaları için çeşitli etkinlikler düzenler. Bu örgü kursu birbirlerine yabancılaşan apartman sakinlerinin bazı durumları fark etmelerini sağlar. Örgü kursuna Ziya'nın öğretmeninden tutun da arkadaşlarına kadar birçok kişi katılır. Ziya, hayali olduğunu düşündüğü sıra arkadaşı Şule ile de bu örgü kursunda tanışma fırsatı bulur. Şule hakkında öğretmeninden bilgi alan Ziya, onun annesi Zerrin Hanım'a bakmak zorunda olduğunu öğrenir. Şule'nin annesi Zerrin Hanım eşini kaybettikten sonra yavaş yavaş gerçeklerden uzaklaşmaya başlar. Şule de annesini iyileştirmek için sadece annesinin izlediği tiyatro oyunları kurgulayarak oynamaya başlar. Şule'nin herkes tarafından farklı bir şekilde tarif edilmenin sebebi aslında budur. Olaylar bu minvalde başlayıp ilginç bir şekilde devam eder. Kitaptaki modernite ve teknoloji eleştirileri aşağıdadır:

• *"Yeni ev, yeni yaşam! Sloganıyla pazarlanan bu akıllı evler ilgilerini çekmişti. Şehrin hemen dışındaki yirmi katlı apartmanlar, ilk bakışta sevimsiz gözüküyordu. Ama azıcık araştırma yapıp özelliklerini öğrenince siteyi çok sevdiler. Her şeyden önce bu apartmanlar son derece güvenlikliydi. Kapıda bilgisayarlı bir bekçi kulübesi vardı. İçindeki bekçi geleni gideni denetliyordu. Her tarafa kamera yerleştirilmişti" (s.32).*

•*"Çağımızın en önemli sorunu güvenlik" (s.32).*

• *"Şemsiyemizi seyahat etme özgürlüğümüzü korumak için kullanıyoruz. Farkında değil misiniz, şehrin ve bu sitenin her yerinde kameralar yerleştirilmiş. Çıldırtıcı bir şey! Kameralarla karşılaştığımda şemsiyemi açıp yüzümü gizliyorum. Kimsenin benim her an nerede olduğumu gözetlemeye hakkı yok! Bu insan haklarına aykırı" (s.76)!* Bu bölümlerde modern kent yaşamının "akıllı site" tutkusunun insanları bir güvenlik sarmalına almaya çalışırken aslında yalnızlaştırıp yabancılaştırdığına değinilmektedir.

3. 6. Çatıdaki Gezegen

Evden okula bile yalnız gidemeyen Serdar, sokakta top koşturmayı da bilmeyen, sıradan bir kentli çocuktur. Başka bir dünyanın mümkün olduğunu hayal bile etmemiştir. Ta ki apartman arkadaşı Ceren'in peşi sıra çatı katına, bambaşka bir "gezegene" çıkana kadar. Şairler, hikâyeler, canı sıkılan çocuklar, hatta Don Kişot bile çatıya kaçmıştır! Üstelik, eski bir seyir defteri, yepyeni maceralar ve düşünceler gizlemektedir. Kitabın modernite eleştirisi ile ilgili bölümler aşağıdadır:

• *"Sokakta dolaş! Derken asla gerçek sokağı kastetmemektedir. Bilgisayarın başına geç ve internette dolaş demek istemiştir. İnternette milyonlarca sokak vardır ne de olsa"* (s. 21).

Bu bölümde modern hayatın, çocukları oyun oynadıkları sokaklardan çalarak sanal âlemin sokaklarına hapsetmesine değinilmiştir. Bu bağlamda çocukların muhayyilesinde nesnel dünyadaki sokakların bir karşılığı yoktur.

• *Kahramanımız Serdar kendisinin okuldan kursa, kurstan farklı aktivitelere gittiğini ve bu gidip gelmelerin hep özel araba ile yapıldığını dile getiriyor. "Kendimi oradan oraya taşınan paket gibi hissettiğim çok olmuştur*" (s. 26). Bu bölümde modern hayatın başarıyı bir "mit" hâline getirmesi ve ailelerin de beylik bir ifade ile çocukları "yarış atı " gibi koşturması eleştirilmiştir.

• "*İnternette arkadaşlarımla sürekli iletişim kurmaktan da sıkıldığımı itiraf etmeliyim. Hatta internette vakit geçirmenin beni sinir ettiğini bile söyleyebilirim. Bir süre sonra konuşulacak konular bittiği için tuhaf espriler yapmak zorunda hissediyorum kendimi. Durmadan komiklik yapmaya çalışmak da uykumu getiriyor. Hemen yatağa uzanmak istiyorum"* (s. 27). Bu bölümde Serdar internet ortamında geçirdiği saatlerin sıkıcılığını da şu şekilde dile getirmektedir:

• "*İnsanların ilişki kurmak yerine iletişim kurmaları da çağın vebası… Kendilerini atasözlerini aktarma memuru yapmışlar. Bu görev herkes tarafından öyle benimsenmiş ki ne deseniz önemli sayılıyor. Yeter ki altında meşhur bir insanın ismi olsun*" (s. 31). Bu bölümde modern hayatın yüz yüze iletişimi asgariye indirdiği; ayrıca sosyal ağlardaki "aforizma iştahı"nın insanları hazırcılığa alıştırdığı ve özgür düşünmelerini engellediği ifade edilmektedir.

• "*Kimse kitap okumuyor artık" (s. 39).*

• *"(Eskiden) İnsanların zamanı bolmuş. Oynamaya; şiir hikaye ve roman okumaya; gazetelerin bulmacalarını çözmeye vakit ayırabiliyorlarmış"* (s. 46).

• "*Çünkü vaktimiz yoktu. Nedense hep bir yerlere yetişmek ister gibiydik. Bazı metinleri en kısa yoldan okuyup bitirmek zorundaydık. Biri romanın kısa özetini alelacele okuyup, diğerine geçiyorduk. Aslında vakit konusunu da pek anlayamadığını söyleyebilirim. Vaktimizin olmadığı, pek doğru değildi. Çünkü bir yandan da boş vakitlerimizi dolduramayacağımız için sıkıntıdan patlıyorduk*" (s. 77).

Bu bölümlerde, modernitenin insanları kitaplardan özellikle şiir kitaplarından uzaklaştırması ve zaman tanzimini yapamayan modern insanın özet metinlerden beslenme eğilimi ve yüzeysel yaklaşımı eleştirilmiştir.

• "*Ertesi gün annemin akıllı telefonuna yeni bir uygulama programı indirdiğini fark ettim. Bu program sayesinde her gün kaç km yürüdüğünü hesaplıyordu. Daha önce kendini çok sportmen sanan annem, programı kullanmaya başladığından beri değişmişti. Kaygılı ve çevik bir insana dönüşmüştü. Yeteri kadar yürümediği kanısına varması onu sürekli kendinden şikayet eden biri hâline getirmişti. Günde en fazla üç ya da dört bin adım attığı ortaya çıkınca, kendini eksik hissediyor, daha fazla yürümek için elinden geleni yapıyordu. Her gün mutlaka adım sayısını on bine tamamlıyordu"* (s. 133).

"Tamamen sayıların belirlediği bir düzen içinde hareket ediyordu" (s.137.)

Bu bölümlerde modern hayatın dayattığı yaşam biçimine ve Guenon'un deyişi ile "niceliğin egemenliği" ne gönderme yapılmıştır.

• "*Biliyorsun, bir insanla görüşmek istemiyorsan onunla aynı apartmanda oturmalısın*"(s. 168). Bu bölümde modern hayatın sosyal bağları kopardığı ve komşuluk ilişkilerini bitirdiği vurgulanmıştır.

4. SONUÇ

Behiç Ak, son dönem Türk edebiyatının önemli bir çocuk kitabı yazarıdır. Ak'ın örneklem olarak alınan kitaplarındaki modernite ve teknoloji eleştirisine odaklanan bu araştırma, yazarın söz konusu iki olguya yönelik açık ve örtük eleştiriler yönelltiğini tespit etmiştir. Modernite, geleneği ve üst anlatıları paranteze alan, aklı ve bireyi merkeze alan bir değerler manzumesi olarak tarif edilebilir. Ak, eserlerinde modernitenin "mahalle kültürü"nü ortadan kaldırmasına, güvenlik endişesiyle sitelere ve apartmanlara sığınan modern insanın onulmaz bir yalnızlığa mahkûm olmasına; her şeyi hazır olarak bulmak isteyen insanın adeta "paketlenmiş bir hayat" sürdüğüne, varlığını tüketmekle tahkim eden (tüketiyorum o hâlde varım, homo consumos) modern insanın mutsuzluğuna, insana ve dünyaya bakış açısının değiştiğine, "başarı" nın bir "mitos " olarak empoze edilmesi sonucu öğrencilerin bir kurstan diğerine koşan "yarış atları"na dönüşmesine, bu bağlamda dünyaya Guenon'un deyişiyle "niceliğin egemen oluşu"na, modernitenin insanları kitaplardan özellikle şiir kitaplarından uzaklaştırmasına ve zaman tanzimini yapamayan modern insanın özet metinlerden beslenme eğilimine ve meselelere yüzeysel olarak yaklaşmasına değinilmiştir.

Teknoloji, modernitenin lokomotifidir. Behiç Ak, yeni dünya algısının bilgi ve iletişim teknolojilerinin açtığı imkânlar muvacehesinde başta çocuklar olmak üzere bütün insanlığı adeta bir "dijital labirent"e hapsettiğine başka bir ifade ile teknolojik bir esaretin yaşandığına , yüz yüze iletişimi asgariye indirmesi neticesinde arkadaşlık ilişkilerinin kurulamamasına, "heads- down generation" (başı önündeki ekranda olan nesil)lerin yetişmesine, "sokaklarda top koşturan çocuklar" manzarasının " sanal sokaklarda drift yapan çocuklar"a dönüşmesine , sanal âlemin sahte kimlikler üreterek benlik yitimine sebebiyet vermesine, ekran bağımlılığından kurtulmak için ekrandan yararlanmanın bir Russel Paradoksu'na yol açtığına, teknoloji ile beraber sanat (pantomim) ve meslek dallarının (fotoğrafçılık, postacılık) yok olmasına, elektronik postanın mektup kültürünü ortadan kaldırmasına, sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle Batı literatüründe "clicktivism" (tıklamacılık) şeklinde yeni bir tepki biçiminin oluşmasına, günlük hayattaki olaylara sadece "tık"layarak dâhil olan ve bu şekilde vicdanını rahatlatmaya çalışan bir insan topluluğunun oluşmasına, sosyal medyada herkesin bir fikir beyan etmesi eğiliminin gelenekteki "söz söylemeye ehil olma" yaklaşımını ihlal etmesi ve yine sosyal ağlarda yetişkinlerin ergenlere özenircesine yazma temayülünün geleneğin usta-çırak ilişkisi kareografisini bozduğuna, bu durumun bir anlamda kuşak araştırmaları çerçevesinde "Z nesli" istilası olduğuna , sosyal medyada tanınmanın yolunun "absürt şiirler" yazmaktan geçmesine, sosyal ağlardaki "aforizma iştahı"nın insanları hazırcılığa alıştırmasına ve bireylerin özgür düşünmelerini engellemesine ve son olarak da elektronik ortamlardaki kestirme yazışmaların Türkçeyi kısırlaştırdığına dikkat çekilmektedir.

KAYNAKLAR

Ak, Behiç. (2018). Bulutlara Şiir Yazan Çocuk. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Bebek Annem. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Eve Giden Küçük Tren. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Postayla Gelen Deniz Kabuğu. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Çatıdaki Gezegen. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2018). Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Arıcı, A. F. (2016). Çocuk Edebiyatı ve Kültürü. PegemA Yayınları: Ankara

Canbay, Hikmet ve Edizer, Zeynep. (2012). Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarında Doğacı Zekâ. GEFAD / GUJGEF 32 (1): 83-101 (2012).

Lüle, Esra. (2007). Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Güz 2007, 8(14), 17–30.

Sarıgöz, Okan. (2012). Bilgi Toplumunun Eleştirisi ve Türkiye'de Modern Eğitimin Gerçekleştirdikleri. Electronic Journal of Vocational Colleges.

Sever, Sedat. (2002). Okulöncesi Dönemdeki Çocuklara Seslenen Kitaplarda Bulunması Gereken Temel Özellikler. Çocuk Edebiyatı. (ed. Z. Güneş). Anadolu Üniversitesi Yayını.

Şahin, Güliz. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyaran Olarak Resim. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, p. 1309-1324.

Şimşek, Tacettin (2004). Çocuk Edebiyatı. Erzurum: Suna Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BUGÜNKÜ ÖZBEK ÇOCUK VE GENCLER EDEBİYATININ YAŞAYAN KLASİĞİ HUDAYBERDİ TOHTABAYEV

Tahir KAHHAR[*]

Özet:

Hudayberdi Tohtabayev çağdaş Özbek edebiyatında en ünlü çocuk edebiyatı yazarı sayılmaktadır. 1932 doğumlu. Kokan şehrindeki Öğretmen okulundan, Taşkent Devlet Üniversitesinden mevzun olmuş, bir kaç yıl köyde öğretmen, sonra Taşkent`te gazeteci-yazar olarak çalişmiş. Bugüne kadar Özbekistan`da 80 den fazla kitabı yayınlanan, eserleri en çok okunan çocuk edebiyatı yazarıdır.

Gazetecilik yaparken, 14 yıl boyunca 300den fazla felyeton-eleştiri-denemeler yazdı. Bu onun kalemini keskirleştirdi, hayati ve edebi tecrübesini arttırdı. Yani, yazarın günlük yaşamdaki en önemli konuyu seçmek, onu kısa, etkili bir uslupta ifade etmek sanatını geliştirdi. Yazar bu eserleride toplumsal hayatdaki haksızlıklar ve yalanların çirkin yüzünü açarken, insanlara doğruluk ve adalet duygusunun aşılanmasını istedi. Aynı yönde hikayeler yazdı. İlk öykü kitabı Aceleci 1961de yayınlandı. Sonraki on yılda yayımlanan Sihirli Kalpak, Sarı Devin Ölümü, Sarı Devin Sonu kitapları onun şöhretini Özbekistan`a, bütün eski Sovyet cumhüriyetlerine tanıttı. Bu eserler bugüne kadar dünyanın 24 diline çevirildi ve o ülkelere Özbek edebiyatını duyurdu.

Sonra yazarın Beş Çocuklu Delikanlı, Intıkamcinin Altun Başı, Yıllar ve Yollar, Tatlı Kavunlar Ülkesi, Hüzünlü Gözler, Sır Açıldı, Cennetli Adamlar, Tavşanlar Memleketinin Başkanı, Kızlara Daş Atmayın gibi kitapları basıldı ve adedi milyonları aştı. Yazarın kitapları Özbekistan`da 80 defe basıldı. Dünyanın 24 yabancı diline, yani Rus, Alman, Fransız, Yunan, Arnavut, Eston, Ukrain, Beyazrus, Türk ve başka dillere çevirildi. Bildiride bu konu geniş tarzda ortaya konulacak, eserlerin özellikleri ayry ayrı anlatılacak.

Yazarın meşhür eserleri Türkçeye A. Batur tarafından çevirilmiş ve "Sarı Devin Ölümü. Sihirli Kalpak'', 1.cilt. "Sarı Devin Ölümü. Sarı Devin Sonu'', 2.cilt olarak İstanbul`da yayınlanmıştır. Bildiride çeviri hususunda da bazı fikirler söylenecek.

Sonuç olarak şunları demek isteriz. Çocuğun kafası 8 yaşına kadar 80-85 faiz oranda gelişecek, diyorlar. İşte Çocuk edebiyatı aynı yaştaki insanlara hizmet verdiği bakımından çok önemlidir. O çocuklarımız şuurunun ana yapıcısı olabilir. Yangız çağdaş seviyede olsa bu işi yapar. 87 yaındaki yazar H. Tohtabayev da aynı fikirde. O, bugünkü Özbek Çocuk edebiyatının en birinci vezifesi milli yöndeki eserler yaratıştir, diyor.

Yazarın bu görüşü yangız Özbekler için değil, belki müstemleke döneminde milli ve dini varlıklarından uzaklaştırılan bütün Türk Dünyası Çocuk edebiyatı için de muhimdir diye düşünüyoruz. Bildiride bu konu daha da geniş açıklanacak. Ek olarak yazarın kitapları, kendi resimleri elektron nushada gösterilecektir.

[*] Doç. Dr., Gazeteci-Yazar, tahirkahhar@mail.ru

Hudayberdi Tohtabayev adını çocuk yazarı olarak Özbekistan`a tanıtan eseri 1965 yılında yayınlanan ‘‘Sihirli Kalpak’’ kitapıdır. Eser 1971 yılında Ervin Ümerov çevirisinde ‘‘Volşebnaya Şapka’’ olarak Moskova`daki ’’Detskaya Literatura’’ yayınevinde basıldı ve yazar bütün eski Sovyetler Birliğinde şohret kazanmaya başladı. Aynı yılda Roma şehrinde düzenlenen Dünya Çocuk Yazarları Forumu`nda ünlü yazar Janni Rodari kitap fuarında tanıştığı ‘‘Sihirli Kalpak’’ hakkında coşarak söyledi. Sonra eserden bir parça onun çevirisinde 32 sayfalı ‘‘Ünite’’ gazetesinde yayınlandı. İşte yazarın ve eserin adı Avrupa`da düyüldü. 1972 yılında Alman dilinde eser 70 ten fazla resimlerle basıldı. Sonra da tekrar tekrar yayınlandı ve eserin Almança`daki adeti 500.000 dan aşdı. İtaltya`da da yazarın eseri iki defe basıldı.

Müellif aynı konuda altı tane uzun hikaye yazdı ve onları birleştirerek 1969 yılında ‘‘Sarı Devi Binerken’’, 1973 yılında ise ‘‘Sarı Devin Ölümü’’ romanlarını yayınlattırdı. Bu kitaplar Özbek alimleri ve ünlü yazarları tarafından yüksek eserler olarak değerlendirilmiştir. Onlar romanlar dilinin akıcılığını, ifadelerin kısa, canlı ve etkiliyeçi olduğunu, hicivle örüldüğünü vurgulamışlar. Örneği, Dr. Rahmatilla İnağamov romanlar dilindaki tatlılık ve oynaklığı tekitlerken, roman kahramanlarının her birindeki dil ve karakter individuallaştırıldığını överken, yazar bu eserlerde ‘‘Çok önemli ideyanı, yani, eğer bütün halk birleşerek dalancılara, yalancılara karşı mücadelede bir kişi gibi bütünleşe bilirse, onlar def olacaktır, anlamındaki düşünceni ortaya koymaktadır’’ diyor 1974 yılında yayınlanan ‘‘Belagata Doğru’’ başlıklı makalesinde. **(1)** Bize göre, aradan kırk yıl geçse de, edebiyatçi alimin bu sözleri değerini kaybetmemiştir. Çünkü bugünde de, çağımızda da yeni dalancılar ve yalancılar vardır, onlara karşı her zaman mücadele verilmesi gerekir. İşte yazarın eserlerini çağdaşlarımız da okuyarak kendi hayatını değerlendire bilirler.

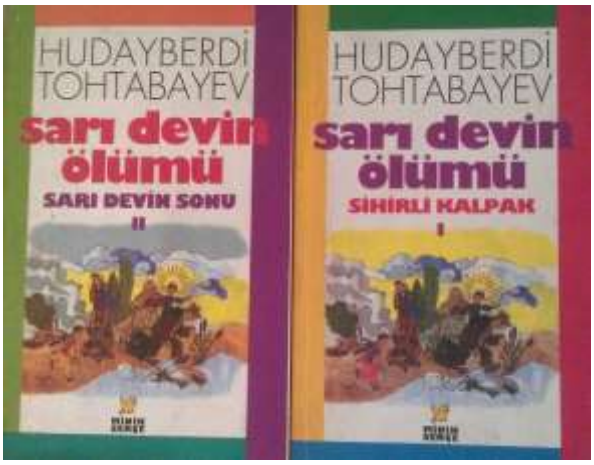

Prof. Salahiddin Mamacanov 1980 yılında yazılmış ‘‘Haşımcan`ın Dünya Gezisi’’ başlıklı makalesinde yazarın aynı zamana kadar yayınlanmış kitaplarının adeti 3 milyona ulaştığını, Sarı Devi Binerken ve Sarı Devin Ölümü romanlarının Alman, Fin, Norveç, Bulgar, İngiliz gibi onlarca dillere çevirilerek basıldığını, şimdilikde Çek ve Yugoslav dillerine çevirilmekte olduğunu bildirirken, ‘‘Hudayberdi Togtabayev hayatdaki olayları, dünyayı çocuklar gözüyle görerek, çocuklar yüreğiyle

his ederek, dinleyerek, onların şuuruyla değerlendirerek, çocuk diliyle söylemek, tasvir etmek yeteneğine sahiptir'' diye vurgulamaktadır. **(2)**

Tanınmış edebiyatçı alim ve ünlü çevirmen İbrahim Ğafurov 2006 yılında yayınlanan makalesinde yazarın baş kahramanı Haşimcan olan iki roman dolayısıyla ''Edebiyatımızda Hoca Nasrettinin kahkahası dirildi sanki'' diye H. Tohtabayev eserlerinin mahiyetini açıklarken, ''bu eserler çocuklara, yani 1970-1980 yılların çocuklarına gerçeğe, gerçeğin gözlerine tik bakmayı, daha doğrusu, gerçekçi, durust insan olmayı öğretti. Onların yüreğine hakıkat ilhamını saldı'' diye vurgulayor. **(3)**

Yazarın ''Sihirli Kalpak'' eseri Ukrayna dilinde Kiyev`daki ''Veselka'' yayınevinde 1976 yılında, Grigoriy Mihayloviç Tütünnik çevirisinde, ''Prigodı Dvieçnika'' olarak 65.000 adette basılmıştıır. Kitaptaki resimler müellifi Ukraynalı ressam Tom Mihayloviç Tarnavskiy`dir.

''Sarı Devi Binerek'', ''Sarı Devin Ölümü'' romanları da Grigoriy Tütünnik tarafından Ukrayna diline çevirilmiştir. Kiyev`daki ''Veselka'' yayınevi ''Sarı Devin Ölümü'' romanını ''Kinets Jovtogo Diva'' olarak 1976 yılında 50.000 adette yayınladı. Yazarın romanları Ukrayna dilinde sonra da bir kaç defe basıldı ve onların adeti 300 bine ulaştı. Yazar Ukrayna`ya davet etildi, Hudayberdi Tohtabayev oradaki kitapseverler ve bir zamanlar Türkistan`dan Ukrayna`ya surgun edilen Özbekler ve onların evlatları ile görüştü, tanıştı. Bu hususta ''Haşımcan Ukrayna`da'' başlıklı hatıralarını yayınlattı.

Kısaca, ''Sihirli Kalpak'' eserile başlanan dizi, yani ''Sarı Devi Binerek'' ve ''Sarı Devin Ölümü'' romanları dünyanın 22 dilinde basıldı. Örneği, Almanya`da bir kaç defe yayınlandı, adeti 500 bine ulaştı. Yazarın eserlerini Alman diline çeviren Dolores Şults Özbek dilini iyi bilen, Özbekistan`daki yaşamla tanış bir insan. Dolayısıyla o yazarın eserlerini Alman diline mükemmel tarzda çevirmiştir, diyorlar.

Hudayberdi Tohtabayev`in 1962-2012. yıllarda, yani elli yıl arasında kitapları 81 defe yayınlanmıştır. Onlardan 28 tanesi dünyanin 20 den fazla diline çevirilerek Özbek yazarını, Özbek edebiyatını, Özbek halkını cihana tanıtmıştır.

Yazarın Özbekçede yayınlanan kitapları:

- ''Şaşkalak'' (Eceleci), öyküler, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1962.
- ''Feletondan keyin'' (Eleştiriden Sonra), öyküler, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1963.
- ''Sır açıldı'', öyküler, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1964.
- ''Sihirli kalpakça'', uzun hikaye, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1965.
- ''Sokmaklar'' (Patikalar), ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1966.
- ''Muhabbat qoşığı'' (Sevgi Türküsü), öyküler, ''Badiiy edebiyat'' yay. Taşkent 1966.
- ''Sarık devni minib'' (Sarı divi binerken), roman, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1969, 1973; Taşkenttaki çeşitli yayın evlerinde 1977, 1982, 1987, 1990, 1998, 2000, 2001, 2009, 2010, 2011.
- ''Canginam, şartıngnı ayt'' (Canim Benim, Ne İstersin), uzun hikaye,Ğ. Ğulam adındaki edebiyat ve sanat yay. Taşkent 1971. ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1978; ''Yangi asr avladı'' yay. Taşkent 2012.
- ''Sarık devnınıg ölimi'' (Sarı Devin Ölümü), roman, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1973, ''Yangi asr avladı'' yay. Taşkent 2011.
- ''Beş balalı yiğitça'' (Beş Çocuklu Delikanlı), roman, ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1975. ''Okıtuvçı'' yay. Taşkent 1981, Ğ. Ğulam adındaki yay. Taşkent 2005, ''Yangi asr avladı'' yay. Taşkent 2009..
- ''Amanbay bilan Davranbay sargüzaşti'' (Amanbay ile Devranbayin Macaraları) ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1975.
- ''Şirin kavunlar memleketi yaki sehrgarlar cangi'' (Tatlı Kavunlar Ülkesi yaki Büyücüler Savaşı), ''Yaş gvardiya'' yay. Taşkent 1986; Çolpan yay. Taşkent 1991, ''Yangi asr avladı'' yay. Taşkent 2006, 2012

- ‘‘Kasaskarnıng altın başı’’ (İntikamcınun Altun Başı), roman, ‘‘Yaş gvardiya’’ yay. Taşkent 1981, ‘‘Şark’’ yay. 2009, ‘‘Yangi asr avladı’’ yay. Taşkent 2010, 2011.

- ‘‘Müngli Közlar’’ (Bünlü Gözler), roman, , ‘‘Yaş gvardiya’’ yay. Taşkent 1988. ‘‘Yangi asr avladı’’ yay. Taşkent 2010, 2011.

- Cannati Adamlar (Cennetli Adamlar), roman, Çolpan yay. Taşkent 1995.

- Kuyanlar saltanatı (Tavşanlar Saltanatı), roman, ‘‘Yangi asr avladı’’ yay. Taşkent 2010.

Hudayberdi Tohtabayev`in yabancı dillere çevirilen eserleri esasen ‘‘Sihirli Kalpak’’, ‘‘Sarı Devi Binerek’’, ‘‘Sarı Devin Ölümü’’ romanlarıdır. Şimdi yazarin cihan dillerinde yayınlanan eserleri hakkında kısaca bilgi vermek isteriz.

‘‘Sihirli Kalpak’’ kitabını Ervin Ümerov Özbekçe`den Rusçaya çevirip,1971 yilinda ‘‘Volşebnaya Şapka’’ adıyla Moskova`da, ‘‘Detskaya literatüra’’ yayınevinde yaınlattırdı. 1978 y.da ayni yayınevinde eser tekrar 100.000 adet basıldı.

1990 y.da aynı yayınevi yazarın eserleriini ‘‘Povesti’’ (Uzun hikayeler) adıyla 100.000 adetla yayınladı. Özbekçe`den Ervin Ümerov tercümesi.

Ervin Ümerov çevirisindaki ‘‘Volşebnaya Şapka’’ Taşkent`taki Ğ.Ğulam adındaki yayınevinde 1981 yılında 120 bin adetle basıldı.

Moskova`daki ‘‘Molodaya gvardiya’’ yayıncılığı 1981 yılında yazarın bir kaç uzun hikayalerini Ervin Ümerov çevirisinde ‘‘Svet v zabroşennom dome’’ adıyla 65 bin adetle yayınladı.

‘‘Sarı Devin Ölümü’’ romanını de Ervin Ümerov Rusça`ya çevirdi, eser Taşkent`taki ‘‘Yaş gvardiya’’ yayınevinde ‘‘Konets Jeltogo Diva’’ olarak 1976 yılında 105 bin adetle basıldı

Şurada yazarın eserlerini Özbekçe`den Rusça`ya çeviren Ervin Ümerov hakkında Türkiye`li okurlara kısaça bilgi vermek isteriz. Onun ailesi Kırım Türkleri`nden, Özbekistan`da onlara Kırım Tatarları denilir. Ervin Ümerov Özbekistan`ın Fergana vilayetinde yaşamış, okumuş, sonra Moskova`da yazar ve çevirmen olarak çalışarak, Özbek edebiyatından Rusça`ya çok ilginç kitabları çevirip, Özbek edebiyatına, Özbekistan`a ve Kırım Tatar-Özbek edebi ilişkilerine eşsız hizmet eden değerli bir insandır. O Özbekler hayatını, dilini, toplumsal yaşamını iyi bildiği için Hudayberdi Tohtabayev eserlerini Rusça`ya mükemmel tarzda çevirmiş diye biliriz. H. Tohtabayev eserlerinin Latiş, Litonya, Eston, Ukrayna, Beyazrus, Moldova, Çek, Bulgar, Macar, Fin gibi bir kaç Avrupa dillerine çevirileri de Ervin Ümerov`ın Rusça`da yayinlanan çevirisine dayanmaktadır.

‘‘Sihirli Kalpak’’ kitabı 1973 yılında Rusça neşrinden Eston diline ’’Volemüts’’ olarak çevirildi, Tallın`daki Eesti Raamat yayınevinde 18 bin adetle basıldı.

‘‘Sihirli Kalpak’’ in 1969 y.da yayınlanan Özbekçe`sinden Nazir Bahiriy Tacik diline çevirdi, eser ‘‘Külah-i Sihirnak’’ olarak 1975 y.da Duşanba şehrindaki Maarif yayınevinde 10 bin adetle basıldı.

‘‘Sarı Devin Ölümü’’ romanı Litva diline Vida Petrilayte tarafından Rusçalaki ‘‘Konets Celtogo Diva’’ neşrinden çevirildi, eser Vilnyüsdaki Vaga yayınevinde 1981 y.da 8000 adette basıldı.

‘‘Sihirli Kalpak’’ 1976 yılında Litva dilinde, Danute Balsente çevirisinde: Chudaiberdy Tuchtabajevas “Stebuklinga Kepure” olarak Vilnyüs`daki Vaga yayınevinde 10 bin adetle basılmıştır.

Aynı eser 1977 yılında Bulgar dilinde, Vlşebnata Şapka adıyla Sofya`daki Narodna Mladej yayınevinde basıldı. Rusça`dan Emiliya Gergova çevirisi.

Bu eser 1986 yılında Macar dilinde Budapeşto`da 44 bin adetle basıldı: H. Tuhtabajev. A Büvös Sapka. Macar diline Bela Riga çevirmiştir.

‘‘Sihirli Kalpak’’ 1976 yılında Ş. Melnik tarafından Moldavan diline çevirildi, Kişinevdaki ‘‘Tikiya Fermekate’’ adıyla 11 bin adetle basıldı. Beyazrus diline tercümesi ise ‘‘Çaradzeynaya Şapka’’ adıyla Minskda 1976 yılında yayınlanmıştır.

Türkmen diline çevirilen ‘‘Sarı Deve Atlanıp’’ romanı Aşkabatta 1978 yılında yayınlanmıştır.

Yazar tarihi konuda da iki roman yaratmıştır. 1983 yılında ‘‘Yaş Gvardiya’’ yayınevinde 60 bin adetle basılan ‘‘Yıllar ve Yollar’’ romanında XX y.y. başında, Fergana vadisindaki halkın ağır hayatı yansıtılmıştır. 1981 yılında basılan ‘‘Kasaskarın altın başı’’, yani İntikamcınun Altun Başı adlı romanında ise Çarlık Rusyası ve yerli zalimler zulmüne karşı Semerkent halkını ayaklantıran, isyana komandanlık eden Namaz baturun kahramanlıkları konusundadır.

Ünlü yazar Pırımkul Kadirov yazarın romanları yangız Özbekistan`da değil, belki yabancı memleketlerde de şohret kazandığını, dünyaca tanılan İtalyan yazar Janni Rodarı H. Tohtabayev adını Avrupa`ya tanılışında köprü olduğunu söylerken, ‘‘Onun eserleri Özbek Çocuk edebiyatında bir dalğa yarattı, bu alanda yazar yeni söz söyledi, çığır açtı’’ diyor 1981 y.da yazdığı ‘‘Baturlara Ölüm Yok’’ başlıklı makalesinde. Müellif Türkistan`da Çarlık Rusyası zülmüne karşı isyan eden kahraman Namaz konusu önce de halk destanında, A. Almatınskaya`nın, İ. Sultan`ın eserlerinde işlendiğini hatırlatarak, H. Tohtabayev ‘‘Kasaskarın Altın Başı’’ romanını cesarat ile yarattığını, eser çocuklar için yazılmış olsa da, onu hepi yaştaki kitapseverler sevgile okuyacağını tekitlemektedir. **(4)**

Yazarın meşhür eserleri Türkçe`ye Durmuş Ahsen Batur tarafından çevirilmiş, “Sarı Devin Ölümü.Sihirli Kalpak’’ ve “Sarı Devin Ölümü. Sarı Devin Sonu’’ adıyla 2003 yilinda İstanbul`da iki cilt olarak yayınlanmıştır. Çevirmen A. Batur on yıllarca Özbekistan`da yaşadı, Özbek dilini öğrendi, Özbekler`in hayatı, kültürü, yaşam tarzı ile yakından tanıştı. Bu etkenlerin onun Özbekçe`den Türkçe`ye çevirdiği romanların değer kazanmasında büyük rolu vardır, elbette. 1993-2000 yıllar arasında o Abdulla Kadıri, Aybek, Şükrüllah, Adil Yakubov, Pırımkul Kadırov gibi Özbek klasik yazarlarının romanlarını Türkçeye çevirip yayınlattırdı. O Türkçeye çeviren Hudayberdi Tohtabayev ve Nurali Kabul`un romanları da İstanbul ve Ankara`da yayınlandı. Bu hızmetleri için çevirmen Alişir Nevai adındaki Özbekistan Devlet Ödülü ile takdırlandı.

Hudayberdi Tohtabayev`in Türkçe`de basılan romanları da Özbekçe`de olduğu gibi hızla okuluyor, kulay anlaşılıyor. Çünkü romanlar sade ve akıcı dil ile çevirilmiştir. Cümleler kısa, ifadeler, tasvirler canlı ve doğal. En önemlisi, yazarın ifadedeki canlı dilini, çocuklara mensüp sade dilini, şüürünü, dünya görüşlerini çevirmen saklaya bilmiştir.

Romanlardaki olaylar 1950-1960 yıllara aittir. Dolayısıyla o zamanın özellikleri çeviride de yansıtılması lazım. Yazar bir sohbanında, bu romanlar esasında sinema yapılarken, aşırı derecede çağdaşlaştırıldığını, yani o zamanda olmayan şeyleri de eklendiğini, karıştırıldığını söylerken, bunun tarihiylik kurallarına aykırı olduğunu tekitlemişti. Onun dediğine göre, bugünün çocuklarında her şey var. O zamandaki, yani cihan herbinden sonraki yıllardaki çocuklarda yangız arzu, hayal vardı. Eser kahramanı Haşımcan da hayalcı, bir az yalancı çocuk. İşte kahramanlardaki hayalcılık, kurgu çeviride de saklanışı lazım. Bu yönden bakıldığında, romanların Türkçed`eki çevirileri yukarıda tekitlenen kusurlardan müstasnadır.

Ama her hangi tercümede belli bir seviyede yetersizliklerin olması tabiidir. Bu çevirilerde de bazi noksanlar bulunmaktadır. Mesele, Özbekler`in o yıllardaki yaşamile ilgili ayrım sözler, ifadeler var ki, onlara izah verilmesi gerekir. Örneği: okul müdürü çocuklara: ‘‘Okumayı devam ettirmek isteyenler Makarenko okuluna geçebilirler’’ diyor. **(5)** İşte aynı noktada izah lazım. Yani Makarenko – sovyet dönemindaki eğitim alanında çok meşhür şaıs olduğu bildirlmesi gerek. Zaten o yıllarda Özbekistanda Makarenko, Uşinskiy adındaki okulların olduğu, bu sovyetlerin milletler siyasetinin, Rusçülük siyasetinin bir görünüşü olduğu açıklanırsa OBHSS – bir denetim teşkilati, Volga – sovyet arabası **(6)** olduğu izah etilirse, iyi oluyordu.

Çevir eserlere resim yapmak başka memlekette yaşayan rassom için ağır iş, o yabancı bir hayat tarzı konusunda resim çizerken, ayrım noksanların ortaya çıkması doğaldır. Romanın ikinci ciltinde, kendi oğlunu hapis ettiren polis Selim “Arabamız yoktu. Hemen ata atlayıp yel gibi fırladım” diyor. **(7)** Eser kahramanının ata bindiği vurgulandığı halde, rassom aynı olaylar tasvirlenen 82. sayfada at değil, biskilet rasmini çizmiştir.

İşte bu gibi kusurların olmaması için ne yapılması lazım?

Bize göre, bir eser başka dile çevirilidiğinden sonra, mesele, Özbekçe`den Türkçe`ye çevirilen eser bir Özbek yazarı veya editoruna verilirse, o okuyarak, düzeltmeler yaparak, eserin mümkün kadar noksansız yayınlanmasında hizmet etebilir.

Sonuç olarak şunları demek isteriz. Çocuğun kafası 8 yaşına kadar 80-85 faiz oranda gelişecek, diyorlar. İşte Çocuk edebiyatı aynı yaştaki insanlara hizmet verdiği bakımından çok önemlidir. O çocuklarımız şuurunun ana yapıcısı olabilir. Yangız çağdaş seviyede olsa bu işi yapar. 87 yaındaki yazar Hudayberdi Tohtabayev da aynı fikirde. O, bugünkü Özbek Çocuk edebiyatının en birinci vezifesi milli yöndeki eserler yaratıştır, diyor.

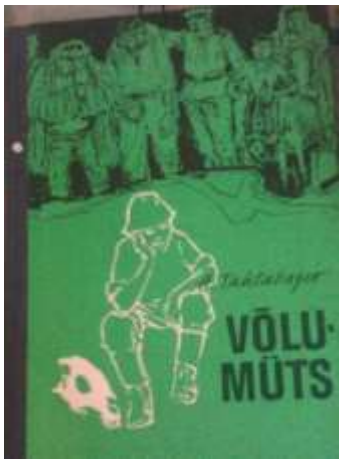

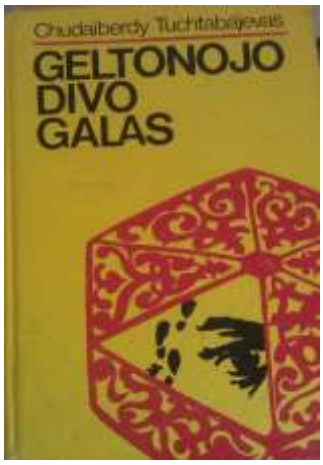
Chudaiberdy Tuchtabajevas
GELTONOJO
DIVO
GALAS

Ch. Tochtabajew
Der Ritt
auf dem
gelben Teufel

КОНЕЦ
ЖЕЛТОГО
ДИВА

ВЪЛШЕБНАТА ШАПКА

Х. ТЎХТАБОЕВ

СТРАНСТВУВАНИЯТА
НА КЛЕТИЯ ДВОЙКАДЖИЯ

Chudaiberdi Tochtabajew
auf
dem
Teufel
Der Kinderbuchverlag Berlin

ГОЛОВА

KAYNAKÇA

1. “Dünyaga tanılgan adib. Hudayberdi Tohtabayed zamandaşları nazdida’’ –

Dünyaya Tanınmış Yazar. Çağdaşlarının Hudayberdi Tohtabayev`a ait Görüşleri. ‘‘Mumtaz Söz’’ yay. Taşkent 2012, s. 58-60.

2. agk., s. 33-37.

3. agk., s. 52-53.

4. agk., s. 13-15.

5. Hudayberdi Tohtabayev. Sarı Devin Ölümü. Sarı Devin Sonu. Türkiye Türkçesi D. Ahsen Batur. Minik Serçe yayınları, İstanbul 2003, cilt 2. s.5.

6. age., cilt 2, s.33, 72.

7. age., cilt 2, s.80.

NİNNİLERE YANSIYAN ŞİDDET UNSURLARI

Suat UNGAN[*]

Özet

Çocuklara uygulanan şiddet fiziksel, cinsel, duygusal ve psikolojik ve ihmal olmak üzere dört başlık kısımdan oluşmaktadır. Ninniler sevgi ve şefkat üzerine kurulmuş olmasına rağmen, bazı ninnilerde şiddete rastlanması oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Bebeğin bir an önce uykuya geçmesi için anne tarafından söylenen ve çocuğa korku salma amacı güden bazı ninnilerde tehdit ön plana çıkmaktadır. Bu tür ninniler duygusal ve psikolojik istismar başlığı altında incelenmektedir. Genelde anneler bu ninnileri söylerken bebeğin gözlerini kapatarak çevresi ile iletişimi koparmasını ve bir an önce uykuya geçmesini istemektedir. Annenin düşüncesinde bir masumiyet olmasına rağmen, bu türden ninnilere maruz kalan bebeklerin ruh dünyalarında çok derin hasarlar meydana gelmektedir. Anneler bu türden ninnileri şiddet aracı olarak değil, bebeğin uyumasını hızlandıran en etkili unsur olarak kullanmaktadırlar. Ninni başlığı altında dile getirilen bu tür söylemlere birçok milletin edebiyatında rastlamaktayız. Bu çalışmada Türk ve Dünya edebiyatında şiddet içeren ninniler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ninni, çocuk, istismar, şiddet

GİRİŞ

Çocuklara uygulanan şiddet, günümüzde daha ziyade istismar başlığı altında toplanmış, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal ve psikolojik istismar ve ihmal olmak üzere dört grupta incelenmiştir. Doğan (2000), istismarı şiddet, fiziksel zarar veya ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fiziksel, sözel ve imgesel güç olarak tanımlamıştır. Polat (2001), anne, baba veya çocuktan sorumlu kişiler tarafından girişilen, toplumsal değerler ve uzman görüşünün birleştirilmesi sonucu, çocuğun sağlığı açısından uygunsuz olduğuna hükmedilen tüm eylemler olarak tanımlamaktadır. Fiziksel istismar darp şeklinde olduğu ve görülebildiği için tanımlanması ve üzerine gidilmesi en kolay olan istismar türlerine girmektedir. Duygusal istismarda durum biraz daha farklı olmaktadır. Johnson (2000), duygusal istismarın tanımlanmasının ve tedavi edilmesinin çok zor olduğunu dile getirmektedir.

Classen ve Critlenden (1991), fiziksel istismara uğramış gençlerin % 90'ında duygusal istismarın da olduğunu söylemektedir. Fakat duygusal istismarın olduğu yerde fiziksel istismarın olma olasılığı daha düşük olmakla birlikte tehdit unsuru olarak kullanıldığı da görülmektedir.

Duygusal İstismar ve Ninniler

Glaser (2002), bir eylemin duygusal istismar ve ihmal tanımı olabilmesi için şu ölçütleri getirmiştir:

- Duygusal istismar ve ihmal ana, baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi tanımlar.
- Bu ilişkinin çocuğun psikolojik sağlık ve gelişiminde bozukluk yaratması açısından zarar vericidir.
- Oluşumu için fiziksel temas şart değildir.

Duygusal istismar reddetme, yıldırma, görmezden gelme, suça yöneltme, tek başına bırakma aşağılama, kendi çıkarlarına göre kullanma, şeklinde de incelenmektedir.

[*] **Prof. Dr.,** Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Aile içi şiddete en fazla kadınlar maruz kalmalarına rağmen, çocuklara daha fazla şiddeti ve duygusal istismarı da annelerin uyguladığı saptanmıştır (Güler vd., 2002; Bulut, 1996). Tanınması en kolay istismar fiziksel istismardır ve bir dereceye kadar tedavisi yapılabilmektedir. Fakat duygusal istismarın belirtileri hemen ortaya çıkmadığı ve aile bireyleri tarafından ciddiye alınmadığı için tanısı ve tedavisi de zor olmaktadır (Glaser, 2002; Kaplan vd., 1999). Duygusal istismar, bebek, çocuk ya da ergeni odaya kapatma ya da bağlama, reddetme, yalnız bırakma, korkutma, tehdit etme ve sanki odada yokmuş gibi davranma, anne babanın çocuğu aşağılayıcı, küçük düşürücü şekilde bağırmaları, tehdit etmeleri veya mimik yapmaları veya aşırı koruyucu tavır takınmaları ise duygusal ihmal ya da istismar olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2001; Güler vd. 2002; Bulut, 1991; Şenol, 2000; Runyan vd. 2002).

Paaviaienen (2003), çocuğu cezalandırmak veya bilmeden ifade edilen düşüncelerin bebeklerin dünyasında çok derin izler bıraktığını ve onların içlerine sinen bu korkudan kurtulmalarının çok uzun süre aldığını, duygusal istismarın çocuğun hem kişiliğini hem de başarısını olumsuz yönde etkilediğini dile getirmektedir Glaser (2002), duygusal istismarı çocuğa birinci derecede yakınlığı olan ya da ona bakım veren kişilerin yaptığını söylemektedir. Ninnilerde de bu durum açıkça görülmektedir. Çocuğuna sevgi ile sarılan, onu uyutmak isteyen bir annenin bilinçsiz bir yaklaşımına bazı ninnilerde rastlamaktayız. Annenin yaklaşımında sevgi ile birlikte tehdit unsurunun bulunması, çocukta daha fazla korkuya neden olmakta, çocuk en fazla sevdiği ve güvendiği kişinin kendisine aşırı uyarıcı telkinlerde bulunmasına daha fazla güvenmekte, gözlerini kapatarak bu gerçekten uzaklaşmaya çalışmaktadır. Bu korku ile uykuya dalan bebeğin geceleri göreceği kâbusların vermiş olduğu tahribatı düzeltmek çok daha zor olacaktır.

Ninniler sevgi ve şefkat üzerine kurulmuş olmasına rağmen, bazı ninnilerde şiddete rastlanması oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Bebeğin bir an önce uykuya geçmesi için anne tarafından söylenen ve çocuğa korku salma amacı güden bazı ninnilerde tehdit ön plana çıkmaktadır. Genelde anneler bu ninnileri söylerken bebeğin gözlerini kapatarak çevresi ile iletişimi koparmasını ve bir an önce uykuya geçmesini istemektedir. Annenin düşüncesinde bir masumiyet olmasına rağmen, bu türden ninnilere maruz kalan bebeklerin ruh dünyalarında çok derin hasarlar meydana gelmektedir. Anneler bu türden ninnileri şiddet aracı olarak değil, bebeğin uyumasını hızlandıran en etkili unsur olarak kullanmaktadırlar. Şapolyo (1938), Macar asıllı Türkolog Kunoş'un, *Türk Ninnileri* adlı eserinde bazı küfürlü, beddualı manzumelerin Türk ninnisi diye takdim etmesini tenkit etmekte ve bunların uydurma ve külhanbeylerinden alınmış şeyler olduğunu dile getirmektedir. Fakat birçok milletler ninnilerinde şiddet içeren ninnilere rastlamak mümkündür.

Bir Güney Afrika ninnisi şöyledir:

Tula stanosom, Tula stanosom	*Uyu bebek, uyu bebek*
Metula stanosom Metula stan.	*Senin annen gelecek*
Metula kezeoyem, Metula kezeo	*Sessiz ol, benim aşkım eğer ağlarsan*
Tula stanosom, Tula stanosom	*Hırsız seni benden çalacak*
Metula stanosom Metula stan	*Sessiz ol benim aşkım*

Bu ninniyi şarkı tarzında söyleyen Jhon Negobo, (Aktaran: Daiken, 1999) Bizim Zulluand kabilesinde doğru dürüst bir çocuk bakıcısı yoktu ve bu yüzden genellikle bir aile ilk çocukları kız olduğu zaman çok mutlu oluyordu, çünkü bu sayede, bu kız arkadan gelen çocuklara ninni söyleyebiliyor. Annelerimizin bebeklere ninni söylemeye zamanı yok, bu yüzden büyük abla, birçok ninni öğrenmek zorundadır. Eğer abla ninni öğrenemedi ise, ninnideki eksikleri kendi çocukluk hayatından hikâyelerle süsler, böylece yaratıklar, ejderhalar, öcüler ve diğer kötü yaratıklar inanılır hâle gelir, demektedir.

Güney Afrika'da duyulan tipik bir ninni ise şöyledir:

Simbamba, annesinin küçük çocuğu
Boynunu büktüler, hendeğe attılar
Kafasını ezdiler, onu öldürdüler
(genelde, Afrika'da hayvanlar o şekilde öldürülmektedir)

- Sonra ninniye şöyle devam eder-
Ama ben öyle yapmayacağım
Ben küçük çocuğuma bakacağım
Neden onun kafasını keseyim ki

Yukarıdaki Güney Afrika ninnisin benzerine Türk ninnisinde de rastlamak mümkündür. Bebeğine ninni söyleyen anne bebeğini hem tehdit etmekte hem de ona güvende olduğu hissini vererek bir an önce uykuya geçmesini istemektedir.

Samanlıkta kedi varmış
Benim yavrumu alacakmış
Pisse pisse!
Ben yavrumu sana vermem
Şimdi benim yavrum uyur,
Mam, mam,
Yavrum büyüsün de adam olsun,
Nenni nenni,
Merzifon[AÇ]
Gelme kuçu git işine
Düşme kızımın peşine
Kuçu seni tutarım kuçu
Bacağını kırarım kuçu,
Konya [AÇ]

Pisipisi kedi
Nerelerdesin
Neler gördün?

Rüya görüyordum
Pencerenin altında
Mır mır mır mır.
Konya [AÇ]

Uyu, uyu, bebeğimiz; uyu, uyu, bebeğimiz
Ötme tavuk, bebeğimiz uyanabilir
Havlama küçük köpek, bebeğimiz uyanabilir
Uyu, uyu, bebeğimiz; uyu, uyu, bebeğimiz

Oh altın bebek, oh gümüş bebek,
bebeğimiz iyi uyur
Seni altınla gümüşle satın alabilir miyim?
Bebek, ülkene sadık ol, ailene sadık ol
Uyu, uyu, bebeğimiz; uyu, uyu, bebeğimiz.
Kore Cumhuriyeti [JY]

Yine Güney Afrika ninnisinde uyumayan bebeğin hırsızlar tarafından kaçırılacağı söylenmektedir. Türk ninnisinde ise perilerin uyumayan çocukları çuvala katarak kaçıracağı dile getirilmektedir.

Akşam olur güneş batar
Periler kapıları çalar
Uyumayan çocukları
Çuvala katar
Benim yavrum rüyalara dalar
Uyu yavrum uyu
Giresun [DAE]

Uyu bebeğim annen birazdan gelecek
Sessiz ol canım benim
Hırsız duyarsa sesini seni alıp gidecek.
Güney Afrika

Bir Alman ninnisinde uyumayan bebeğin ayak parmaklarının koyun tarafından ısırılacağı söylenmekte, Haiti ninnisinde, büyük kedilerin ve büyük kurdun uyumayan bebekleri yiyeceği söylenmektedir. Türk ninnilerinde de bu türden yaklaşımlara rastlamak mümkündür.

Hu hu hu Allah
Oğluma uyku ver Allah
Hu hu hu beni
Tilki görmesin seni
Tilki seni görünce
Hem seni yer hem beni
Ordu [DAE]
Hu hu hu seni
Duymasın moh moh seni
Eğer moh moh duyarsa
Hem seni yer hem beni
Ankara [SK]

Uyu bebeğim uyu
İki tane koyun var
Biri siyah biri beyaz
Eğer sen uyumazsan bu gece
Önce siyah, sonra beyaz
Senin küçük ayak parmaklarını ısıracak.
Almanya

Uyu bebeğim annen için
Annen için uyu
Eğer bebeğim uyumazsa
Büyük kedi gelecek onu yiyecek

Karga karga kargalar
Kargalar dalı ırgalar
Karga seni tutarım
Kanadını yolarım
Yelpazeler yaparım
Hanımlara satarım ninni,
Ordu [SK]

Uyu bebeğim annen için
Annen için uyu
Eğer bebeğim uyumazsa
Büyük kurt gelip onu yiyecek,
Haiti

Nina uyu oh nina uyu
Eğer uyumazsan sinek ısıracak
Hadi uyu oh tatlı kız
Eger uyumazsan sinek seni ısıracak

Nina uyu oh nina uyu
Eğer uyumazsan sinek ısıracak
Uyuyun uyu canım kardeşim
Eger uyumazsan sinek seni ısıracak
Endonezya

Türk ninnisinde uyumayan çocuklar derviş ile tehdit edilirken, Alman ninnisinde kum adamın, çocukların gözüne kum fırlatacağı belirtilmektedir.

Hu hu hu dervişler
Kırk koyunu yemişler
Uyu yavrum uyu
Daha yok mu demişler
Hu hu hu
Ordu [DAE]

Kum adam parmak ucundan geliyor
Pencereden çaktırmadan bakıyor
Uyumayan çocuk arıyor,
Ne zamanki böyle bir tane görür
Gözüne kum fırlatıyor
Aman bebeğim, uyu bebeğim
Almanya

Ninnilerin ana kaynağı çocuklar olduğu ve çocuklar da dünyanın her tarafından aynı masumiyeti taşıdıkları için ülkelerin çocuklara yaklaşımında belirli benzerliklerin bulunması normaldir.

Ey bulutlar bulutlar
Yavrumu yedi kurtlar,
Şimdi uyuyup kalkar
Ninni yavruma ninni,
Bandırma [AÇ]

Dereler sular yürür
Tepelerde kurtlar uyur
Benim kuzum şimdi uyur,
Nenni kuzum nenni kuzum,
Erzurum [AÇ]
Uyu oğlum can oğlum
Kırmızı mercan oğlum
Baban duysa öldürür
Uyu afacan oğlum,
Nenni yavrum nenni
Baban sever birini
Diyarbakır [AÇ]

Elma verip avuttuğum,
Ninni diyip büyüttüğüm
Kuzularla yürüttüğüm
Ninni kuzum ana ninni,
Konya [AÇ].

Gömleksiz koydun beni
Şimdi baban gelirse,
Hem seni döver hem beni
Biricik yavrum uyusun ya
Ninni yavrum ninni
Sivaslı-Uşak, [AÇ]

Kız oynatma kaşını,
Baban yarar başını
Senin baban bey ise
Benim babam subaşı,
İnegöl [AÇ]

Ninni dedim uyuttum
Ninni kuzum ninni
Tombul tombul büyüttüm
Ninni kuzum ninni,
Konya [AÇ]

Geleneksel aile kavramı içerisinde, medyanın, çocuk kitaplarının, çevrenin katılımı ile toplumsal bellekte yer bulan, aileden başlayarak geniş bir yelpaze diliminde çevreden öğrenilen, kuşaktan kuşağa aktarılarak sosyal hayatın bir parçası hâline gelen şiddet eylemi, zamanla toplumun bir parçası olarak o toplumun kültürü hâline gelmekte, kültürleşmiş ögeleri de toplumdan koparıp atma bir o kadar zor olmaktadır. Çocukların şiddete yönelik davranışları % 32'lik oranda anne-babalarından öğrendikleri söylenmektedir (Aktaş, 1997). Televizyonun, çevrenin insan kültürüne bu kadar hakim olduğu bir ortamda çocukların anne babalarından örnek alarak uygulamaları toplumsal ruh hâlini yansıtmaktadır.

Yeni doğan bir bebeğin toplumun kültürel değerlerinden haberi yoktur. Kültürel değerlerden haberdar olabilmesi için belirli bir öğrenme sürecinden geçmesi ve bu sürecin hayatının belirli bir dönemine hakim olması gerekmektedir. Çocuğun sosyalleşmesinde, çevreyi tanımasında kendisine verilen uyarıcıların büyük bir önemi vardır. Anne ve babanın şefkatli kollarında, yarından emin olarak derin uykuya dalmaya hazırlanan, uyumadığı takdirde kendisini kaçırmak için gelecek olan öcüler veya dervişler vasıtası ile uyumaya zorlanan, uyuyamasa bile gözlerini açmaya korkan bir bebeğin gece göreceği kâbusun onun bilinçaltında büyük sorunlar oluşturacağı kesindir. Psikolojik şiddeti tüm boyutları ile yaşayan bebeğin çevresine olan güveni, bağımsız iş yapabilme yeteneği ne kadar olacaktır?

Araştırmacılar duygusal istismarın fiziksel istismardan daha uzun süreli etkilerinin olacağına inanmakta ve sürekli aşağılanan, korkutulan bireylerin bunu içselleştirebileceğini söylemektedirler (Polat, 2001). Anneler, farkına varmadan kültürel şiddeti minnacık beyinlere yüklemekte ve o kişiler hayatlarının geri kalanını korku içinde geçirmektedirler. Kendisi ve çevresi ile barışık, insanlarla rahat diyalog kurabilen, kendine güvenen, sağlıklı düşünebilen, acıma duygusu gelişmiş bireylerin yetişmesi sağlıklı toplumun yetişmesi demektir. Hayatın ilk dönemlerinde almış oldukları sevgiyi tüm yaşamı boyunca sermaye olarak kullanabilecek ve sonra buna kendi çocuklarına aktarabilecek bireyler, sağlıklı toplumun temellerini oluştururlar. Eğer anne kendi anne ve babası ile sağlıklı sevgi dolu ve güvenli bir bağlılık ilişkisi kurmuşsa bu durum evliliğine ve çocuğu ile olan ilişkisine de yansımaktadır (Soysal vd. 2005; Biller, 1993).

Bir milletin sanat ve edebiyatının temelleri sallanan beşiklerin gıcırtısı eşliğinde atılmaktadır. Küçükken beyinlere nakşedilen bir mırıldanmanın zamanla bireyde gelişip senfoni olarak topluma dönme ihtimali çok yüksektir. Bunlarda şiddetin olması toplumların kültürel unsurlarının birçok kaynaktan beslenmesinin neticesidir. Toplumlar zamanla istenilen seviyede olmayan bu unsurları ayırt edecektir. Bu da toplumun eğitim seviyesi ile alakalı bir durumdur. Ailelerin eğitim ve kültür düzeyleri arttıkça bu tür söylemlere rastlamak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, A.M. (1997) Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları, Feryal Matbaası, Ankara

BİLLER HB (1993) Fathers and Families Paternal Factors in Child Development. London, Auburn House.

BULUT, I. (1996). Genç Anne ve Çocuk İstismarı, Ankara

Clausen A. Crittenden P. Physical and Psychological Maltreatment: Relations Among Types of Maltreatment. Child Abuse Negl 1991

ÇAVUŞOĞLU, H. (1996) Çocuk Sağlığı ve Hemşireliği, C.I. Bizim büro Basımevi Ankara,

ÇELEBİOĞLU, A. (1995). Türk Ninniler Hazinesi, Kitabevi Yay., İstanbul

DAIKEN L. (1959). The Lullaby Book, Bishopsgate, London

DOĞAN. İ. (2000). Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunları Sis. Yay., İstanbul

EMİR, D.A. (1991) Folklorumuzdan Ninniler, Sevmelikler, Okşamalıklar, Bayburt

GLASER, D. (2002). *Emotional Abuse And Neglect (Psychologicalmaltreatment): A Conceptual Framework*: Child Abuse Negl, 26.697–714

JOHNSON C.F. (2000). Abuse And Negelcet Of Children. Nelson Textbook of Pediatrics. –eds-. Pliladellphia: WB Saunders

KAPLAN, S.; PELCOVİTZ, D.; LABRUNA V. (1999). *Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I:Physical and emotional abuse and neglect.* J am Acad Child Adolesc Psychiatry, 38: 1214–22

KOZ S. (2005) Her Güne Bir Ninni, Türk Halk Ninnileri, İstanbul

KUNOŞ, I. (1922). Halk Edebiyatı Numuneleri, İstanbul–1341

PAAVİLAİENEN, E. TARKKA M.T.(2003) *Defination and identificaiton of child abuse by Finnish Public Health Nurses.* Public Health Nurs. 20:49–55

POLAT, O. (2001). Çocuk ve Şiddet, Der Yay. İstanbul,

SOYSAL, A.Ş.; BODUR, Ş; İŞERİ, E.; ŞENOL S. (2005). *Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış.* Klinik Psikiyatı. S.8, s.88-99

ŞAPOLYO, E.B. (1938). Folklor Serisi, I. Halk Ninnileri, İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi,

YOLEN J. (1994). Sleep Rhymes Around The World Puplished by Wordsong Boyds Wills Press, İnc Mexcico

Kısaltmalar

AÇ: Amil Çelebioğlu

DAE: Dursun Ali EMİR

SK: Sabri Koz

JY: Jane Yolen

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ KAŞEM NECEFZADE'NİN AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ AHLAKİ DEĞERLERİ

Raşad ASGEROV[*]

Bağir BABAYEV[**]

Atlas MEMMEDLİ[***]

Özet

Kaşem Necefzadeh Azerbaycan'ın Imişli bölgesinde doğmuş, 1976 yılında ortaokulu, 1981'de Gence Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Bölümü"nü bitirmişdir. 27 kitapı (10'u yurtdışında yayınlanmıştır) yayınlanmıştır. Tefekkur Üniversitesi'nde bir öğretmen olan Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın emekli bir bilim adamı. Şairin "Uyuyan Denizi" (1990), "Gülümseme Ağacı" (1995), "Sarı Sim" (1997), "Kalbimi Ne Zaman Hissedersiniz" (1997), "Yaşam Kitabı Onarma" (2001), " , "Savaş, Ayakkabı, Ölüm" (Ankara, 2008), "Şiirde Adam" (2010), "Adı Gasham" (2014), "Bir Deli Şeytan Diyorki" (Tahran, 2015) kitapları vardır. Şiirler dünyanın farklı dillerinde - Türkçe, Özbekçe, Kırgız, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Lehçe, Rusça, Gürcüce, Farsça vb. Mevcuttur. dillere tercüme edildi ve ona Uluslararası Resul Rza Ödülü verildi.

Najafzadeh, Tanrı hakkında şiirler yazmamız gerektiğini söylüyor. Çocuklara İslam'ın ahlaki değerlerini, İslami değerleri, Türkçülüyü ve Azerbaycanlılığı söylemeliyiz. Çocuklarımızın gizli yeteneklerini bulmalı, onları korumalıyız, vatansever kahramanlarımızı yükseltmeliyiz,. Çocuklarımızın ebeveynleri bir psikolog gibi davranmalı. Dünyadaki vuruşlar, krizler ve bunalım yüzünden çocuklara zarar veriyor. Çocukların saflığı ve samimiyeti yavaş yavaş azalmakta ve akıl hastalıkları çocuk ölümlerindeki artıştan zarar görmektedir.

Kaşem Necefzade'ye göre, bir sürü zorluk ve sorunumuz var. Bugünün çocuk edebiyatı şöyledir: 1. Derginin iç sorunu; 2. yüzyılın eserlerini yayınlama sorunları, okuyuculara teslim, kütüphaneler çözülmelidir. Bugün, Vatan hakkında yazılmış şiirleri düşünebilmeliyiz. Ulusal ders kitaplarımızı okul ders kitaplarında arttırmamız gerekiyor. Zamana ayak uydurmaları gerekiyor. Çocuk dergileri okullarımızda satılmalıdır. Çocuk yazarları okullara gelmeli ve onları hayatta tanımaları gereken öğrencilerle buluşmalıdır. Gerekli çocuk kitaplarının sayısı yüksek olmalıdır. Küçük okuyucular gelip çocuk kitaplarını almalılar. Bütün bunların çocukların yurttaş olarak büyümesinde çok önemli bir yeri var.

Anahtar Kelimeler: Kaşem Necefzade, İslami Değerler, Türk Keneşi, Vatanseverlik, Kahramanlık

Independence Period Gasham Najafzade's Ethical Values in Azerbaijani Children's Literature

Summary

Gasham Najafzadeh published 27 books (10 published abroad) in 1976 in the geographical region of Azerbaijan, in 1981 in the secondary school and Gence State University in Language and Literature Department. A retired teacher of the President of the Republic of Azerbaijan, a teacher at the University of Excellence. The poet has written poems about the poet 'Sleeping Sea' (1990), 'The Smile Tree' (1995), 'Yellow Sim' (1997), 'When Do You Feel My Heart' (1997) , "Death" (Ankara, 2008), "Man in Poetry" (2010), "Gasham" (2014) and "A Devilish Devil" (Tehran, 2015) Poems are in different languages of the

[*] Doç.Dr., Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi, Felsefe Enstitüsü asgarov_rashad@mail.ru

[**] Yrd.Doç.Dr., Nahçıvan Devlet Universitesi. Felsefe ve Sosyoloji Bilimler. baqirbabayev59@mail.ru

[***] Arş. Gör., Nahçıvan Devlet Universitesi. Felsefe ve Sosyoloji Bilimler. Atlasmemmedli14@gmail.com

world - Turkish, Uzbek, Kyrgyz, English , French, German, Spanish, Polish, Russian, Georgian, Farsi, etc. were translated into languages and awarded the International Rza Award.

Najafzadeh says that we should write poems about God. Children should tell the moral values of Islam, Islamic values, lust and Azerbaijani. We must find the hidden talents of our children, abandon them, raise our hero, patriotic. The parents of our children must behave like a psychologist. The strokes, the crises and the depression in the world harm children. Purity and sincerity of children are gradually diminishing, and mental illness is suffering from the increase in child mortality.

According to Qasham Najafzade, there are a lot of difficulties and problems. Today's children's literature is like this: 1. The internal issue of the magazine; Problems of publishing the works of the 2nd century, handing over to the readers, the libraries should be resolved. Today, we should be able to think about poems written about Homeland. We need to increase our national textbooks in school textbooks. They need to keep up with the time. Children's magazines should be sold in our schools. Children's writers should come to schools and meet the students they need to know in life. The number of children's books required should be high. Little readers should come and get children's books. All of this has a very important place in the growth of children as citizens.

Key Words: Qasham Najafzadeh, Islamic Values, Turkish Chestnut, Patriotism, Heroism

GİRİŞ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Imishli ilinde 1 Nisan 1959 tarihinde doğdu. 1981'de üniversitenin edebiyat bölümünden mezun oldu. Uzun yıllardan beri ortaokul ve yüksekokullarda yüksek kategorili bir öğretmen olarak çalıştı.

Şu anda Azerbaycan Yazarlar Birliği "Azerbaycan" dergisinde şiir müdürü, Çocuk edebiyatı bölümünün rehberi ve "Tefekkür" Universitesinde yüksek kategorili bir öğretmen olarak çalışıyor.Kaşem Necefzadenin şiirleri Azerbaycan'da ve yabancı ülke basın organlarında sürekli olarak yayınlanıyor.. Eserleri Türkçe, Rusça, Gürcüce, İngilizce, polyak, Özbek, Arnavutça, Tayvan, Tamilce, Fransızca, Almanca ve diğer dillere çevrileri vardır.

Şairin bu güne kadar 15 şiir, 1 hikaye ve 1 bilimkitabı yayınlanmışdı. "Sevginin sonunu söylemeyin bana" (Yazıcı, 1990), "Uyumuş deniz resmi" (Gençlik, 1991), "Bi gelin dalğa ile yan yana" (Göktürk, 1994), "Şiirimin şansı" (Göktürk, 1995), "Gülümseyen ağaç "hikayeleri (Göktürk, 1995)," Sevmek istiyorum yeniden "(Göktürk, 1996)," Seni hatırladığımda "(Azerbaycan Devlet Yayıncılık, 1997)," Elveda dünyaya gelene kadar "(Ozan, 1997)," Kendime doğru "(Azerbaycan Devlet Yayıncılık, 1998), "Ömür kitabıma değişiklik" (Azerbaycan Devlet Yayıncılık, 2003), "Ve saire" (Nurlar, 2004) "Huseynbala Mirelemovun edebi gerçekleri" (Yazıcı, 2005), "Kadının ölümü", Vektör 2007, " Akşam hikayeleri "- 2007" (İngilizce), "Dönüşüm" - 2007 (Rusça) kitapları okuyucuları tarafından büyük ilgiyle karşılandı . Şair, 2007 yılında Avrupa'da 38. Uluslararası Şiir Festivali'nin katılımcısıydı. Bu festivale katılan ilk Azeri şairidir. Bu festivala katılımından sonra, şairin kitapları Hollanda'da İngilizce ve Hollandaca dillerinde yayınlanmış ve Azerbaycan Yazarlar Birliğinin Tofik Mahmud adına şiir Ödülü'ne layık görülmüştür. Eleştirmenler, onun eserlerini gerçekçi bir tarz olarak görür. Şairin eserleri epik, modern ve metafizik şiirleri son yıllarda yayğındır.

2012 yılı 29 Şubat "Kafkazinfo" ya yaratıcılık ile ilgili açıklamasında Kaşem Necefzade haklı olarak şöyle söylemiştir: "Şair ikiyüzlü, riyakar, yalancı olduğunda ölür". Sonra şöyle devam etti: "Şair taklit olunduğunda, şair taklit etdiyinde, şiir satdığında, söze ihanet etdiğinde ölür."

Bu anlamda, Kaşem Necefzade yaşıyor, ve her zaman sonsuza dek sanat biliminde yaşayacakdır. Yani, kendisi ile, sözü ile, sanatı ile millete, vatana olan sevgisiyle, edebiyata, sanata olan saf, mağrur, ulaşılmaz, mutlak bakışları ile, sürekli gündemde olan sorunların çözümüne vicdanının sesine kulak asmakla, onların çözüm yollarını her zaman yorulmaz çaba sarf ederek arayacakdır. Sonuçta o, çocuk edebiyatının dertlerini taşımakla onun ilacını arayanların ön sıralarında, metin adımlarla, yerişine ve duruşuna haram bile katmadan gururla, cesaretle, adaletle, ilerilemekdedir. O, sönmez şair kalbinin ateşleriylə, yeterince sadakat göstererek, çok basit bir şekilde uzaklardan yakınlara gelip yetməklə,

kendisi de hiç yorulmadan tatlı can yangısıyla çocukların literatürüne yeşil ışık yakmak isteyenlerdendir.

Şiirlerinde, bir evlat- baba sevgisi görünür. Bu aşkta, bir babanın çoçuklarına olan endişesi görünüyor. Yavrularının babasının taş ocağından ayrılmasını kaldıramazve bu hasrete dözemez . Bu nedenle, bir babanın dikkati ile, her zaman onun uzak oğluna bir uyarı mesajı gönderir: "Oğullar ne zaman uzaklara giderse, babalar ölür, oğlum."

O, barış taraftarıdır, savaşları kabul etmez, o hep, halkları, masum çocukları düşünür ve hatta düşman çocuklarını bile savunurr. AGİT, mutabakat misyonu yürüten AGİT temsilcilerini, anladıkları bir dilde, gerçek niyetlerini, gizli çabalarını açık bir şekilde bilgilendiriyor. “Bizimle uzlaşmazsınız” diyor. Şair, açık ve gizli niyetlerinin farkında olduklarını söylemek ister. Çocuklarının dilini söyleyerek, onlar "Ay" dır ve eğer çalışmak için bir yeriniz yoksa, babanızın parasını alabilir ve aylık maaşınızı her ay gönderebilirsiniz.

Onun şiirlerinde Allah'a hitaben yazıyor, Allah gerçeği biliyor, ellerini O'na açar ve O'nun kalbinin derinliklerinde arzularını ve isteklerini gizlemez. Sıradan bir insana layık olan Yüce Rabbinin günlük olarak devam etmesini ve kazanmasını istiyor. Her türlü nimetlere hizmet eden Yüce Allah'a dua eder, "Tanrım, yiyeceğimi elimden alma." Beni aileme karşı mahçup kılma, "Tanrım, gururumu alma."

Hayatımın sonunda eli ayağı düz
Kefen giyinmeyi elimden almayın

Şairin ahlaki felsefesinde onu sevindiren yağmurun yağması,güneşin görünmesidir. Şairin dilekleri ve duaları her kesi memnun ediyor ... Bu şair, Tanrı'nın gerçek dürüst insanlarından biri olduğunu gösteriyor.

Yaşlılara yazdığı şiirlerine okuyucu tarafından çok büyük sevgi vardır. "Emekli para" şiirinde okuyucu gözyaşlarını tutamaz. Büyükannesini, büyükbabasını hatırlayanlar, o şiiri okuduklarında kendilerini ağlamış bulurlar. Kasadaki nakit parayı nakit olarak satın almak için gelenler, kartlarını aşağı çekip kartlarını titreyerek sallayarak paralarını almaya çalışıyorlardı. Şair, yaşlıların paralarını ve kartlarını gözyaşlarına boğduğunu yazıyor. Şair, şğyle diyor, "ağlamağın ne olduğunu hatırlamayanlar bunları anlayamaz" yazar.

Kaşem Necefzadeh, vatanını seven bir şairdir. Ruhunun sınırlarının nereye gidebileceğini görüyor. Türkmençay ve Gülustan anlaşmaları olmayan, ruhunda oradakı toprakları ruhunun vatanı olduklarını söylüyorlar. O daima memleketini seviyor ve yüceltiyor. Kendisini bu ülkenin bir askeri olarak görüyor. İslam ahlakına, İslami değerlere, Türkçülüye, Azerbaycanlığa bağlıdırr. Çünkü milletimiz binlerce yıldır ulusal-ahlaki değerlerini korumuş, ve sahip çıkmışdır. Şiirlerinin birçoğu vatan ile ilgilidir.

Azerbaycan Yazarlar Birliği tarafından Tofik Mahmud Ödülü'ne layık görüldü. Ancak eleştirenler, şairin eserlerinin gerçekçi tarzına işaret eder. Onlara göre destan, modern ve metafizik şiirler şairin son çalışmalarına hükmetmektedir. Otuza yakın kitabın yazarıdır. Şiirleri farklı dillere çevrilmişdi. Uluslararası Şiir Festivali'nde şiirleri 2007 yılında Uluslararası Rza Ödülü'ne layık görüldü.

Kaşem Necefzadeh'in düşünceleri ve ideolojisinde, romantizm sınırı ile ilgili çok şey yazmıştır. Öte yandan, çocuk edebiyatı ile ilgili sorunları tamamen farklı bir bakış açısıyla ele alıyor. Zengin tarih, gelenek, milli ve ahlaki değerlere sahip olduğumuzu anlar ve fark eder. Sovyet döneminin acı tarihi geçmişi, bu kutsal ulusal-ahlaki değerleri gölgelemesine rağmen, Allaha hamd olsunki bunu başaramamışdır. Ulusumuz bağımsızlığını kazandıktan sonra, edebiyatımız yeni bir döneme girdi. Daha sonra şiir ve şiir yazmaya başladı. Aynı zamanda bunlar insanın ruhsal dünyasını geliştirir.

Kaşem Necefzadeh'e göre, Azerbaycan'da çocuk edebiyatında birçok sorun var. Çocuk dergileri ve kitaplar okullara yerleştirmiyorlar. Bu okullar bugün çocuk edebiyatı ve çocuk yazarlarını belkide tanımıyorlar. Sanki okulda her şey satılabilir, ancak çocuk kitapları ve dergileri değil.

Bugün çocuk dergileri okula verilmiyor. Duvarın bir tarafında çocuk edebiyatı diğer tarafında çoçuklar kalmıştır. Çocuk yazarları ortaokullara davet edilmez ve onlarla toplantılar yapılmaz. İlginçtir, neden yeni çocuk edebiyatımız hiç yaratılmıyor? Neden cüce resimlerimiz yok? Diğer bir sorun ise,

bağımsızlık yılımızda çocuk çalışmaları yayınlanmış ve ilginç çocuk kitapları yayınlanmıştır. Ama dolaşımları çok küçük. Sadece birkaç kütüphane verilir. Küçük okuyucular kitaplarını satın alamazlar. Azerbaycan'ın çocuk dergileri ve kitapları ebeveynlerine dikkat etmiyor. Hem okullara hem de bahçelere izin vermiyorlar.

Şaire göre, çocukların içindeki gizli şeyleri açığa çıkarmamız ve korumamız önemlidir. Çocukları kahraman olarak yetiştirmeliyiz, çünkü kahramanlık herkes için elde edilemez. Bir ebeveynin görevi daha zordur. Her zaman ve her yerde bir psikolog olarak davranmalı ve duyarlı olmalıdırlar.

Ne yazık ki, çocukların okuryazarlık faaliyetleri aşırı karmaşık değildir. Dünyada devam eden durgunluk,enfilasyon kriz çocuk edebiyyatınıda etkilemişdir . İnsan içindeki çocuk saflığı yavaş yavaş azalıyor. Bunun yerine, çocuk ölümlerinin sayısı artıyor ve artmakda devam ediyor.

Bugün çocuk edebiyatının iki sorunu var. İlk yazarın iç sorunu. İkincisi onun yayını, baskısı, okuyucuların dağıtımı, çocuk kitaplarının basılması, vb. Düşünce tarzımızı değiştirmeliyiz. Anavatanımızın bu günü hakkında çocuk şiirlerini düşünebilmeliyiz. Çünkü çocuk edebiyatı bir edebiyat türüdür. Maalesef bu gün kütüphanelerimizde çok az çocuk edebiyatı var. Ders kitaplarımız ulusal bir dokuya sahip değildir, çok kırılgandır ve zamana ayak uydurmazlar.

Kaşem Necefzadeh'e göre, hayatıma geri döndüğümde, neyin yanlış olduğunu ve nerede olduğumu merak ediyorum. Gördüğüm kadarıyla bir hata yapmadım. Ne yapmışsam, doğru yapmışım. Çünkü Allah her şeyi kesin bir şekilde yazmıştır. Bir ömür boyu, bir şeyi keşkeböyle yapsaydım daha iyi olurdu veya aksine.. Burada mantık yok. Keşke 30 yaşında olsaydım böyle yapsaydım.Bana göre hayatım boyunca her şeyin yolunda olduğunu düşünüyorum. Hayatım, arkadaşlarım, çocuklarım ve ailemden çok memnunum.

Şaire göre, 27 kitap yazdım. Yabancı ülkelerde 10 kitabım var. Kimsenin kitabının yayınlanmadığı ülkeler var. Örneğin, kitabım Kolombiya'da piyasaya sürüldü. Bütün bunlar onursal bir unvanla onurlandırılabileceğimi kanıtlıyor. Ve eğer bunun için ödül alamadıysam ne yapabilirim? Benim neye ihtiyacım var? Tabii kide olarak okuyucularıma ihtiyacım var. Okurlarım, Azerbaycan halkı ile nefes alıyorum. Arazimi devralınmasında azda olsa benim bir katkım varsa , bu benim onursal ödülüm "Halk şairi" almamdır. . Güney Azerbaycan birleşik olacaksa, içinde benimde bir mertlik katkım varsa,bu benim için büyük bir onurdur . Bu yüzden bu şeylerin düşüncesine değmez.

KAYNAKÇA

1. Gasham Najafzade (2012) Şairin yalan söylendiğinde ölüyor, ikiyüzlü, yalan söylüyor - qafqazinfo.az/medeniyyet-10/sair-yaltaq-riyakar-yalanci-olanda-olur-musahibe13377 29 фев 2012

2. Gasham Najafzade (2016) "En güzel şiirlerim çift ... olimpnews.az /.../ get + Kasham + Najafzadeh% 3 +" Benim + en güzel şiirler + çifte + dünya ... 26 apr 2016)

3. Bahar Rustemli (2015) "Yaşlılar genç nesillerin ellerinden" http:// www.aznews. az/news/cemiyyet

ZEYNEP SATİ YALÇIN'NIN 'ADIM ADIM' ADLI UZUN ÖYKÜSÜNÜN İÇERİK ÖZELLİKLERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Seher Keçe TÜRKER*

Özet

Gençlik çağı, deneyimsizlik, toyluk… Yaşla sınırlı olmayan bir yerden başlayıp sonuna varılmayan çok farklı bir olgudur. Çocuklukla gençlik dönemi arasındaki yaşamın genel adıdır. Gençlik çağını birkaç alt döneme ayırabiliriz.12-15 yaş arası ergenlik devresi, 15-17 yaş arası çekingenliğin ve kendine güvensizliğin belirgin olduğu delikanlılık evresi, 17-21 yaşlar arası kendine güven ve gösterişin ağır bastığı delikanlılık evresi, 21 - 25 yaş arası uzamış gençlik çağı,

Zeynep Sati Yalçın'nın 'ADIM ADIM' adlı uzun öyküsü anafikir, konu, plan, tema, üslup (içerik özellikleri) yönünden incelenerek hikâyenin gençlikle olan ilgisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Konu, Plan, Tema, Üslup,

Examination Of A Long Story "Adım Adım" From Zeynep Sati Yalçın In Terms Of Content Features

Seher Keçe Türker*

Summary

Zeynep Sati Yalçın is a today's writer and educator. "Adım Adım" is a storybook that is about young generations' problems. Educating young people, being mother of a 3 young children, and having less youth books are make the study valuable.

Youth, inexperience, callowness… There are not limited by age. It is a common name for years between childhood and youth. We can divide youth in many subgroups. 12-15 years old is puberty, 15-17 years old is youth that shyness and insecurity are significant, 17-21 years old is youth that self-confidence and vanity are significant, and 21-25 years old is extended youth.

In this study, the relation between youth and the storybook "Adım Adım" written by Zeynep Sati Yalçın will be examined in terms of gist, subject, plan, theme, wording (content features)

Key Words: Youth, Subject, Plan, Theme, Wording

Zeynep Sati Yalçın

Amasya 'da doğdu. Çocukluktan gençliğe doğru ilk adımlarını burada attı. Atatürk Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu. Öğretmen olarak halen Ankara 'da görevini sürdürüyor. Birçok dergi ve gazetede, çeşitli antolojilerde makale, şiir ve öyküleri yayınlandı. Ödül almış çalışmaları bulunmaktadır.

Eserleri

-Çölden Sonra İlk Kuyu, Sokak Kitapları, 2011

-Beklerken, İz Yayıncılık, 2014

* Eğitimci- Yazar, seherturker@otmail.com

* Educator-Writer

-Adım Adım, eşik Yayınları, 2017

-Seker Kırığı, İz Yayıncılık, 2017

Kitabın Künyesi

Rasim Özdenören'in "Sevildiğini hissetmek istediğini söyleyen birinin, bunun bedelini kendi sevgisiyle ödemesi gerekiyor." dediği sözleriyle başlıyor; bu söz; hikâyenin temasını oluşturuyor.

Adı: Adım Adım

Yazar: Zeynep Sati Yalçın

Türü: Uzun hikaye

Yayınevi ve Tarih: Eşik,2017, İstanbul

Önemi: Gençlik kitabı

Seviye: İlk Gençlik

KAHRAMANLAR

-Müyesser

Başkahraman: Müyesser

Kardeşi: Caner

Nişanlısı: Semih

Babası: Ahmet

Annesi

Babaannesi

Dedesi

Mahalle Arkadaşı: Sevda

Rüyasında Gördüğü Kişi: Muhsin

Komşu: Aynur Teyze

Oda Arkadaşı: Güzin

Oda Arkadaşı: Fatma Zehra

Uğur Hoca

-Muhsin

Başkahraman: Muhsin

Babası: Abdullah

Annesi

Nişanlısı: Şerife

Komşusu: Abdüllatif Amca

Arkadaşları: Allison, Hassan, Mahmut, Ömer, Seyfullah, Beşir

Uğur Hoca

-Varış

Hasabullah Hoca

ve

Bütün kahramanlar

GENÇLİK NEDİR?

Yaşla sınırlı olmayan bir yerden başlayıp sonuna varılmayan çok farklı bir olgudur. Gençlik gelecektir, umuttur.

Gençlik çağı, deneyimsizlik, toyluk. Çocuklukla gençlik dönemi arasındaki yaşam. İlk Gençlik çağını birkaç alt döneme ayırabiliriz:

-12-15 yaş arası ergenlik devresi,

-15-17 yaş arası çekingenliğin ve kendine güvensizliğin belirgin olduğu dönem,

-17-21 yaşlar arası kendine güven ve gösterişin ağır bastığı delikanlılık evresi,

-21 - 25 yaş arası uzamış gençlik çağı.

Gençlik döneminde duygular yoğundur ve sürekli dalgalanma gösterir. Genç sevinçle üzüntü, sevgi ile nefret arasında gidip gelir. Ruhsal tepkilerinde aşırılık, davranışlarındaki çelişki bu döneme özgü bir bocalamanın belirtisidir. Genç bir yandan içinden gelen dürtülerini dizginlemeye çabalarken öte yandan çevresi ile çatışmaya girebilir. İç dünyası ile dış dünya arasında dengeler kurmaya çalışır. Genç kendine özgü yaşamak istemekte, bağımsızlığını kazanmaya çabalamaktadır, ancak yeterli deneyim ve bilgisi yoktur. Denemekten kaçınmaz, bir bakıma deneyimsizliği yaşar, ama yalpalayarak da olsa yolunu bulmaya çalışır. Yoldan çıksa bile uyarılara kulak asmamaya çalışır.

Bu özelliklerin tümü, gencin yetişkinlerle anlaşmasını, geçinmesini güçleştiren başlıca nedenlerdir. Birçok yetişkin, gençlerin duygusal çalkantılarını göremeyerek ya da görmemezlikten gelerek sorunlar yaşamaktadır. Bu tür problemlerin birçoğu gerçek anlamda problemler olmayıp değer karşıtlığı nedeniyle oluşmaktadır. ‘Adım Adım’ adlı uzun hikâyede yazar, gençliğin hemen hemen bütün özelliklerinden söz etmektedir.

ADIM ADIM

Çocukluktan Gençliğe Giden Yol

ANKARA-İSTANBUL-SUDAN

1. **Bölüm- Müyesser (Ankara- İstanbul) :** İlk çocukluktan, ilk gençliğine yani;

üniversiteyi bitirene kadar yaşadıklarını anlatıyor.

2. **Bölüm- Muhsin (Sudan- İstanbul):** Muhsin, ilk çocukluktan, ilk gençliğine yani;

üniversiteyi bitirene kadar yaşadıklarını anlatıyor.

3. **Bölüm- Varış (Sudan-Kavuşma):** Yazar, bu bölümde hikâyeyi bağlıyor; bütün

kahramanların adı geçiyor. Sonuç bölümü diyeceğimiz son bölüm Varış mı sadece; hayır, kaçış ve kavuşma aynı zamanda.

İÇYAPI (İÇERİK) ÖZELLİKLERİ

Tema: Eserin merkezinde yer alan temel duygu ve düşünce.

Gençliğe giden yolda yaşanılan zorluklar anlatılırken her zaman çözüme ulaştıran bir umut yolunun olduğu vurgulanmış.

Konu: Eserde anlatılan olay ya da bir şey.

Müyesser ve Muhsin'in hangi yollardan geçerek amaçlarına ulaştıkları konu edilmiş.

Anafikir: Eserin ruhu, özü.

Çocuk ve gençleri anlamak.

Plan: Eserin gerçekleşmesi için uyulması tasarlanan düzen.

Üç bölüm olarak düşünülmüş. Başkahramanların kendilerini anlatması ve yazarın olayı sonuçlandırması.

Üslup: Tarz, yol, usul. Dilsel araç ve olanaklardan yararlanarak, duygu, hayal ve eylemlerin özgün, kişisel bir yaklaşımla ifade ediliş biçimi, anlatım tarzı.

Sade, anlaşılır bir dil kullanılmış. Giriş, gelişim, düğüm ve sonuç bölümlerine özen gösterilmiş. Olaylar gerçeklere dayanarak oluşturulmuş. Atasözleri, deyimler, benzetmeler, tasvirler yerli yerine kondurulmuş.

DEĞERLENDİRME

Müyesser, aynı zamanda gözlemci biri ve gençliği temsil ediyor, onun yaşantısında her genç ve gençliğini geride bırakanlar kendinden bir şey bulabilir; ben de geriye dönüp baktım ve hikâyeyi bir ucundan yakaladım. Gence güvenmenin sağladığı faydanın geleceğe yön verdiği vurgulanırken anlaşılmayı uman gence yapılan baskıdan da söz ediliyor. Gencin, anne baba, babaanne ve dedesine olan isyanı anlatılırken bir yandan da onlara olan sevgisinden hatta duygudaşlık kurması anlatılıyor. Çaresizken ve çaresizlikleriyle baş etmeye uğraşırken ‘evet desem Semih, hayır desem yine Semih’ annesinin yaşantısını sorgulaması ve ona duyarlı olması gençliğin önemli konularından biridir.

Sadece gençlerin durumu değil, evdeki yaşlıların hali, dolayısıyla yaşlılık duygularından söz edilmiş; onların da sevilmeye ve kayrılmaya ihtiyaçları var. Aile büyükleriyle yaşamanın güzel yanı, kültür aktarılması belli oluyor. (Şefkatle yoğrulan sabır, dedemin sesinden sızıp annemin davranışlarında somutlaşıyor.) “Babaannemin ölmesini diledim.” Demesi ayrı bir ruh halini duygu karışıklığını anlatıyor; kendimizi sorguladığımızda; Her genç, bir döneminde aileden birinin ölmesini istemiştir.

Üniversitede arkadaşları arasında kendini özgür hissetmesi aynı zamanda mahalle arkadaşı Sevda ile eşleştirilmesi ve Semih’le nişanlanma olayı olmasaydı aile ilişkilerinin eskisi gibi sevgi dolu ve samimi olacağını ifade ediyor.

Ustalıkla Kullanılan Deyimler: Süslü püslü, alnımın yazısı, yüz gülmesi, diken dilli, nankör olmak, gözün aydın, misler gibi, gözyaşı dökmek, yüzü gülmek, sokağa taşmak, iç geçirmek, çipil çipil, kalp kalbe karşı, kader ortaklığı, yaraları sarmak, taş kalpli, iç geçirmek, yamalı bohça, tavşankanı, kestane burun, ıslak odun yükü, Atasözleri; bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim, altı kara üstü kara, içindeki maskara.

Dualar: Ellerin dert görmesin, oğlun kızın çok olsun, hayırlısı olsun, eline sağlık, okulların en yükseğinde okursun inşallah, sağ ol, Allah selamet versin.

Türküler: Bu da gelir bu da geçer ağlama, film; Selvi Boylum Al Yazmalım, esere renk vermiş, Derinlik Kazandırmış.

Yiyecek ve içeçekler: Menemen, [12]Ful, leblebi tozu, çay, mayonez, patlıcan- biber kızartması, Laz böreği, makarna, çorba, dolma, helva, poğaça, kek,n

Unutulmaya Yüz Tutmuş Kelimeler: [13]Sedir, [14]mıstıka, cellebiyec

Eserin İlginç Yanı: Muhsin ve Müyesser'in denizaşırı ülkelerde birbirlerinden habersiz aynı olayları yaşaması, aynı rüyayı görmesi ve karşılaşır karşılaşmaz 'işte aradığım,' diyebilmeleri. Müyesser'in evlenme teklifi almadan gelin olmağı kabullenmesi. Hayal kurma ve hayalin arkasından gitmenin önemi altı, kalın uçlu bir kalemle çizilerek anlatılmış. Babasının bilek sıkma işkencesinde de ayrı bir ruh hali var.

SONUÇ

Ailenin ve diğer büyüklerin olaylar karşısında çocuğa ve gence göre davranmaları gerekirken onlar büyüklere göre davranmak zorunda bırakılıyor ve bu sorun her devirde görülüyor. Evlenme konusu da çoğunlukla sorunlu; isteseler olmuyor, istemeseler olmuyor.

Dualaın ne zaman kabul olacağını bilemezsiniz ve gerçekten istemediğiniz, o ara ağzınızdan çıkan dualar genellikle kabul olur; 'ben, benden küçük biriyle evlenmeliyim.'

Her şeye rağmen hedefe ulaşmak için verilen uğraşı boşuna gitmez ve aile ve aile büyükleri çocuğu için daima iyi şeylerin olmasını diler. Diğer taraftan 'gençlere gençliği anlatma' halinin bir 'üstten duruş' sergileyebilmesi ve gençlere "Bakın, aslında sizin bu konuda bazı dertleriniz var ve bunlar üzerine de düşünmeniz gerekiyor" diyen yetişkin sesin bir 'otorite' tınısında ifade bulabilmesi. Bunun daha uç noktası, "Siz aslında bu olmalısınız" ya da "Siz aslında tam olarak busunuz" diyen tanımlayıcı yetişkin sesi... Bu durum gençleri ailelerinden hatta kendilerinden uzaklaşmasının nedeni olabiliyor. Bu yönden bakıldığında 'gençlik edebiyatı', yazarın kendi kafasında yarattığı 'ideal genç' nesli oluşturmak için kullandığı bir yazı alanı olarak da görüle bilinir.

Hikâyede, rüya görme durumunun özelliği de vurgulanıyor. Rüyaya iki ayrı penceren bakalım:

- **İslam'da Rüya Görme:** İnsan, ruh ile bedenin birleşmesinden oluştuğu için bedenle ruh arasında sıkı ilişki vardır. Doğru rüya, bu ilişkinin en aza indiği, bedenin dinlendiği ve ruhun rahatladığı bir anda görülür. Bu durumda ruh, zihnini meşgul eden şeylerden ve günlük olayların etkisinden uzaklaşmış olur. Bunu Peygamberimizin şu sözünden anlıyoruz: "En sâdık rüya seher vakitlerinde görülen rüyadır." (Tirmizî, Rü'ya 3, (2275)) Bu saatte vücut dinlenmiş, mide boşalmış, zihnin ve ruhun meşguliyeti en alt seviyeye inmiş olur.)

Rüya üç çeşittir:

a- Sahih rüyalar: Allah'tan bir müjdedir.
b- Kişinin ruhuna konuşması yani bedenin ruha fısıldamasıdır.
c- Şeytanın kişiyi üzmesidir. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse kalkıp namaz kılsın,

onu kimseye söylemesin." (Müslim, Rüya 6, hadis no 2263)

Âşık Edebiyatında Rüya: Âşık edebiyatında rüya motifi karmaşık bir yapıya sahiptir; rüyasında bir güzele âşık olur ve aşığın görevlerini de rüyasında öğrenir. Âşıklar âşıklığa başlamayı ya da âşık olmayı geleneksel bir unsur olarak gördükleri iki önemli yol olan usta yanında yetişme ya da rüyada bade içerek badeli âşık olmaya bağlarlar.

Bade halkbiliminde rakı, [15]şarap gibi alkollü içki anlamına gelmez. Şerbet, su gibi içilecek bir sıvı olduğu gibi kiraz, nar, ekmek, ayva gibi herhangi bir yiyecek de olur. Hatta ele verilen bir kaval da

[12] **Ful Glabe (Arap Yemeği):**1, 5 kase haşlanmış bakla,2-3 adet biber,1 büyük domates,2 büyük soğan,1 diş sarımsak1 yemek kaşığı limon suyu,, Yarım çay bardağı ayçiçek-zeytinyağı karışımı, Yarım çay kaşığı karabiber,1 çay kaşığı kimyon, 1 tatlı kaşığı domates salçası, Tuz Yapılışı:Sebzeler doğranır: tencrede soğan, yağ, salça kavrulur, biber, sarımsak, domates eklenir. Karıştılır, tencerenin kapağı kapatılır; bütün sebzeler yumuşayınca karabiber, kimyon, limonsuyu eklenir.Bakla, suyu ile ilave edilir 15-20 dakika pişirilir.

[13] **Sedir:** Kol koyacak yeri olmayan, arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen kerevet, divan

[14] **Mıstıka:** Tütsü

bade olmaktadır. *Bade içme görülen rüya sonucu manevi bir değişmeye uğramadır. Âşıklar rüya görmeden önce onları bu olaya hazırlayan bazı nedenler vardır. Çıraklık, çevre, saz-söz, maneviyat, sıkıntı ve ani iç sıkıntıları gibi nedenlerden sonra rüya görülmekte, bade içilmektedir. Badeli âşıklara göre bade Er dolusu ve Pîr dolusu olmak üzere iki türlüdür: Aşk badesi her zaman bir çeşit içecek olmayıp çeşitli yiyecekler, yutulan bir şey, eline verilecek bir saz, okutulan bir ayet vb. olabilmektedir.* (*Mehmet Yardımcı-Âşık Edebiyatında Rüya Sonrası Âşık Olma -Bade İçme)*

Bade içme olayı kimi zaman karşılıklı olmakta, hem âşığa hem de seveceği kıza bade içirilip karşılıklı âşık edilmektedir. Pek çok örneği olan bu durumun güzel bir örneği de "Adım Adım" hikâyesinin kahramanları olan Müyesser ile Muhsin'in başından geçmiştir. Müyesser, Türkiye'de, Muhsin, Sudan'da aynı rüyayı görmüş ve birbirini aramadan ziyade beklemeye başlamışlardır. Sonuçta rüyaları gerçekleşmiştir.

Her yaş gurubunun okuyabileceği; ancak en çok gençliğe hitabeden bir hikâye. Okuyan gençler, yaşadıklarının sadece kendine özgü olmadığını fark edebilir, duygudaşlık kurabilir ve böylece geleceğe ait umut ışıklarını yakar.

Son söz olarak; 'ADIM ADIM' adlı hikâye okuyucusuna güç ve umutvar olma penceresini aralayan, okunması tavsiye edilecek bir kitaptır. Yazılmayan fakat satır aralarına sıkışmış duyguların olduğu da hissediliyor. Başarılı olmuş eserler; yazdıklarından çok yazmadıklarını anlatanlardır. Eser bu anlamda da başarıyı yakalamış ve sinema filmi olacak seviyede olduğunu da söyleyebilirim. İlerde satır aralarından haykıran sesleri duyabileceğimiz bir teknoloji gelişirse kitap daha da anlam kazanır. Ve eser daha birçok yönden ele alınarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

GÜNAY, Umay (2005). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi,* Ankara: Akçağ Yayınları,

Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, Ankara: s. 423-433.

TDK (1988). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

YALÇIN. Zeynep Satı (2017). *Adım Adım, Uzun Hikâye,* İstanbul: Eşik.

YARDIMCI, Mehmet (1998). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri,* Ankara: Ürün Yayınları,

[15] **Şarap:** Bade anlamındadır. Tasavvuf edebiyatında aşk anlamı taşır.

AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATI ARAŞTIRMACILARINDAN AYGÜN BAĞIRLI'NIN YARATICILIĞINA BİR BAKIŞ

Ruhengiz ALİYEVA*

Özet

Çocuk edebiyatı Azerbaycan edebiyatının esas terkib hissesini ve bir kolunu teşkil ediyor. Edebiyatımızın böyük simaları Nizami, Füzuli, Nəsimi öz didaktik eserlerinde ,çocuklar için de müdrik fikirler söylemişler. Nizaminin "Xemse"sinde hüsusen "Sirler xezinesi" eserinde çocuklar için eyitici nasihatlar, talim –terbiye için gerekli cehetler kifayet kadardır. İster okul kitablarında, ister tedqiqatlarda, araştırmalarda bu tipli mevzular karşımıza çıkıyor. Bahsettiğimiz gibi milli edebiyatın müstekil sahesi olan çocuk edebiyatı - çocukların zevkinin formalaşmasına , zehni kabiliyyetin güclenmesine hizmet gösteriyor . Çocuklarin terbiyesinde böyük ehemiyet kesb eden, bu zeruri edebiyatın inkişafi kaygısına kalmak ebebi ictimaiyetin üzerine düşüyor. Şüphesizki, şimdiye kadar çocuk edebiyatının mütelif dövrleri, problemleri ilə bağli elmi-nezeri aramalar aparılmış, çocuk edebiyatına münasibetde estetik fikrin meyar ve prensipleri dikkat verilmiştir. Aygün Bağırlı hakkında bahs etdiğim makale onun nasıl analitik tahlil aparılması büyük tetkikat zahmeti, serişteliyi, cesurluğu göz önündedir. O, çocuk edebiyatı ve onun mövcud durumu, problemleri karşıda duran vazifeleri ilə bağlı araştırmalar aparmış, 2015-ci yılda AMEA-nın Nizami Gencevi adına edebiyat inistitutunda çocuk edebiyatının problemlerine hasr olunan müşavirede çocuk dramaturgiyasi hakkında meruze etmis, bu sahede yeterince problemlerin olduğunu vurğulamıştır. Böyle ki ,eğer poeziya, nesr nümunelerinin keyfiyetli mevzu ve ideyası söz konusu idise, dramaturgiyada çap meselesi esas problem idi. Aygün Bağırlı, hakkında söz açdığı dram eserlerini ancaq müelliflerin şahsi arşivinden elde etdiyini, onların esl ünvanına –çocuklara gidip catmadığını, ne neşr olunduğunu, ne sehneleşdirildiğini vurğulayıb. Araştırmaçının bu mevzuda çok sayda makaleleri vardır. Yazımda, Aygün Bağırlı eserlerini bu doğrultuda inceleceğim ve Azerbaycanın çocuk edebiyyatındakı bilimsel makalelerin ve raporların özelliklerini araşdıracağım.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, araştırmaçı, problemler, dramaturgiya

Rewiew of Aygun Baghirli's creativity -one of the investigators of children's literature in Azerbaijan

Abstract

Children's literature is the main part and a branch of Azerbaijani literature. The great figures of our literature Nizami, Fuzuli and Nasimi also had wise ideas for children in their didactic works. There are quite didactical advices, necessary aspects for teaching in Nizami's "Khamsa", especially in his work "Mystery of the Treasures". We observe such topics both in school books and researches. As mentioned, children's literature , which is independent part of national literature, plays great role in the formation of children's pleasure and strenghtening of the mental capability. To take care of this necessary litereture, which is important for educating children lots to the share of literary publicity. Undoubtedly, different periods of children's literature, scientific-theoretical researches have been carried out till today and it has been paid attention to the criteria and principles of aesthetic idea in connection to the children's literature. The article which is about Aygun Baghirli draws attention to her analytical anaysis, great investigation efforts, competency and brave. She conducted research on children's literature, its current status, problems and duties, delivered a speech on children's drama in the conference dedicated to the problems of children's literature in the Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS, as well as stressed that there were quite problems in this field. So, if qualitative topic and idea of

* Filologiya Üzre Felsefe Doktoru, AMEA-nın Nizami Gencevi adına Edebiyat İnistitutu aliyeva-72@mail.ru

poetry were important issues in poetry, publication issue was the main problem in drama. Aygün Baghirli noticed that her dramatic works were obtained only from the personal archives of the authors, and did not reach to the adress of children and they neither were published nor dramatised. The researcher has a lot of articles on this subject. In my article, i will examine Aygun Bagirli's works in this regard and explore the features of scientific articles and reports in Azerbaijan's children's literature.

Key words : Childrens' literature, investigator, problems, drama

Azerbaycan Çocuk Edebiyatı Araştırmacılarından Aygün Bağırlı'nın Yaratıcılığına Bir Bakış

Çocuk edebiyatı Azerbaycan edebiyatının esas temelini ve bir kolunu teşkil ediyor. Edebiyatımızın büyük simaları Nizami, Füzuli, Nəsimi öz didaktik eserlerinde çocuklar için de müdrik fikirler söylemişler. Nizaminin "Xemse"sinde, hüsusen "Sirler xezinesi" eserinde çocuklar için eyitici nasihatlar, talim –terbiye için gerekli kaynaklar oldukça çox ve ister okul kitablarında, ister tedqikat və araştırmalarda bu tipli mevzular karşımıza çıkıyor. Bahsettiyimiz gibi milli edebiyatın müstekil sahesi olan çocuk edebiyatı - çocukların bedii zevk oluşumunda, zehni kabiliyetin güclenmesine hizmet gösteriyor. Çocukların terbiyesinde büyük önəm kesb eden, bu gerekli edebiyatın inkişafi kayğısına kalmaq edebi topluluğun üzerine düşüyor. Şüphesizki, şimdiye kadar çocuk edebiyatının farklı dövrleri, problemleri ile bağlı elmi-nezeri aramalar aparılmış, çocuk edebiyatına münasibetde estetik fikrin meyar ve prensiplerine dikkat yetirilmişdir.

Filoloji üzre felsefe doktoru, dosent Aygün Bağırlı hakkında bahs etdiğim bildiri metninde onun nasıl tenqidi yanaşması, nasıl analitik tahlil aparması, büyük tetkikat zahmeti, serişteliyi, cesurluğu sergileniyor. O, çocuk edebiyatı ve onun mövcud durumu, problemleri, karşıda duran vazifeleri ile bağlı araştırmalar aparmış, 2015-ci yılda AMEA-nın Nizami Gencevi adına edebiyat İnstitutunda çocuk edebiyatının problemlerine hasr olunan müşavirede çocuk dramaturgiyasi hakkında meruze etmis, bu sahede yeterince problemlerin olduğunu vurğulamışdır. Bele ki, eger poeziya, nesr nümunelerinin keyfiyeti mevzu ve ideyası söz konusuise, dramaturgiyada çap meselesi esas problem idi. Aygün Bağırlı, hakkında söz açdığı dram eserlerini ancaq müelliflerin şahsi arşivinden elde etdiğini, onların esl üvanına –çocuklara gidip çatmadığını , ne neşr olunduğunu, ne sehneleşdirildiğini vurğulanmıştır. Araştırmaçının bu mevzuda çok sayda makaleleri vardır. Yazımda, Aygün Bağırlı eserlerini bu doğrultuda inceleceğim ve Azerbaycanın çocuk edebiyatındakı bilimsel makalelerin ve raporların özelliklerini araştıracağım.

AMEA-nın Nizami Gencevi adına edebiyat institutunun kararı ile "Ədəbiyyatda Heydər Əliyev obrazı tarıxi gercəklikdən ideala" adlı monoqrafiyada Aygün Bağırlının "Usaq ədəbiyyatında Heydər Əliyev obrazı" adlı makalesi cap olunub. Makaledə söyleniyor ki, H.Aliyevin çocuk edebiyatındakı obrazına ışık saldıkda göz önüne kurtarıcı varlığı, ümid və nicat, kurtuluş veet eden, Azerbaycanın milli dövletçilik, idareçilik tecrubesini bir daha nümayiş və tastik ettiren bir şahsiyyat, halkın kahramanı, müdrik lider, millet babası gibi görünüyor. Heyder Aliyevin obrazına daha çox poeziyada rast geliniyor ve milli önder hakkında çocuklar için saysız-hesabsız şiirlər yazılmıştır. Halk şairi Milvarid Dilbazinin ulu öndere hasr etdiği şiirdə oğul hitabı bir annenin sesi, hayir-duası gibi duyuluyor ki, bu şiirlərin bir kaçını Aygün hanım tahlil ederekten yazıyor:

Xalqın misilsiz qayğılarını ,
Öz çiyni üstünə götürən ogul,
Var olsun bu oğul qüdrətin sənin!

Araştırmacı bahs etdiği gibi Tarihi şahsiyatların, kişiliklerin incelenmesi onların fealiyetinin tedqiq olunması elmi tarihin vazivesi olduğu kadar bedii edebiyatın da borcudur. Aygün hanım ulu, böyük liderin torunu Leyla Aliyevanın dedesine hasr etdiği şiiri dikkatle tahlil edip.

Mənim babam gözəl insan,
Sevimlidir, mehribandır.
Yüz il, min il yaşayasan,
Desəm ona, yenə azdır.

Basit kelmeler.. Pek çox torunun dedesi hakkında söyleyebildiği basit ve samimi.. Ama dikkat edelimki, bu bir evin değil ,elin babasına hitap etdiğini ve bu kelmeleri ona doğma torununun timsalında binlərce manevi evlatları söyluyor .

Aygün Bağırlı 2016-cı yılın edebi prosesində çıhış yaparken neşr olunan çocuk şiirlerii hakkında fikirlerini söyleyir.

Zahid Halil bu sene "Ağ leyləklər" adlı geniş-hecimli şiirlər kitabını çocuklara hediyə yapmış. Yıllarca yazdığı şiirler kolleksionunu toplayıb tabiatın ayrı-ayrı varlıkları, fesilleri, gül-çiçekləri hakkında çocuklara ilginç bedii örnekler teqdim eden yazarın farklı hayvanların dilindən yazdığı şiirsel teleqraflar dikkati çekiyor.

Meşələrdən gəzməkdən,
Düzü doymuşam daha.
Bicliyi, tülkülüyü,
Yerə qoymuşam daha.
Meyvəylə dolanıram
Dəyməyirəm quşlara.
Məndən salam deyərsən,
Xoruza, hind quşuna.

Tülkünün teleqramı daha ilginç. Aygün hanım şairin yazdığı şiirini daha da acıp tülkünün növbəti tülkülüyünü, hiylegerliğini göstərmiş.

Aygün Bağırlı Rafiq Yusifoğlunun "Sabahın sorağında " adlı şiirler kitabını araştırarak diyor. Çocuklara sunulan bu siirlər ilginç şiir örnekleridir. Küçük okuyuculara etraf alemi, tabiatı öyretən yazar hem de vatanın gözelliklerini takdim ediyor.

Qaranlıqdan qorxuram
Anamı görmürəm mən
Qaranlıqdan qorxuram,
Atamı görmürəm mən.
Kuklamı da tapmıram,
Yuxum gəlir, yatmıram.
Nə qardaşım ,nə bacım
Görünür gözlərimə
Hec belə də iş olar,
Bəs indi hara gedim
Atam ağ boya alsa,
Gecəni rəngləyərdim. (Qəşəm Nəcəfzadə)

Geceyi boyamak isteyən küçük şiirsel kahramanın simasında şair dünyada ancak işığı görmək isteyən çocukların arzusunu vermiştir. Bu çocuklar savaş istemez, gözyaşlarını istemez, gece rüyasını da işıklı və beyaz görmək isterler.

Aygün hanımın yapmış olduğu gözlemler, araştırmalar sonuç olarak bunları söylemeye esas veriyor ki, çocuk edebiyatı, çocuk şiiri daim edəbi tenqidin dikkatında olmalı, tahlil və tenqid edilmeli, bu konuda uzman reyleri söylenmeli, odak noktasında olması gerektigini göstermektetir. Bugün yaranan edebiyat, poeziya, yarın neslin ruhunu tarbiye ediyor. Küçük bir okuyucunun içine dair saygı, dıkkat, insan sevgisi, ana –vatan sevgisi, yüksek və kutsal değerlere sevgi oyanıyor və şekilleniyor. Çocuklara taqdim olunan bedii material, edebiyat onlara dünyanı öyretir, tabiatı, onun ayrı-ayrı predmetini tanıtır. Şiir-küçük yaşlı çocuklarda dünyanın bedii derkine nail olmak için yardım ediyor.

Sonuç olarak, Aygün Bağırlının apardığı araştırmalar, tenqidi makaleleri çocuk edebiyatının bugün daha iyi hale getirilmesine yardımcı oluyor.

KAYNAKÇA

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Ədəbi prosses. Uşaq şeiri, Bakı, 2015, s.283

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Ədəbi prosses. Uşaq şeiri, Bakı, 2016, s.353

Ədəbiyyatda H.Əliyev obrazı Tarixi gercəklikdən ideala. Uşaq ədəbiyyatında H.Əliyev mövzusu. Bakı, 2018, s.297

ALEMDAR GULUZADE'NİN ÇOCUK ŞEİRLERİNDE BAZI ÖZELLİKLER

Rena İSMAYİLOVA*

Özet

Azerbaycanlı çocuk edebiyatı yılların sınavını geçti. İster şiir dalında, gerekse nesrde oluşan çocuk şiiri bugün de kendi novatorluğunu korumaktadır.

Azerbaycan çocuklar şiiri deyince ilk önce Abdullah Saik, Mirze Elekber Sabir, Seyid Ezim Şirvani, Abbas Sıhhat, İnci Dilbazi, Hanımana Alibeyli, Zahid Halil, Refik Yusifoğlu, Qeşem Necefzade ve şu çocuk edebiyatının güzel örneklerini oluşturan diğer yazarlarımız göz önüne gelir. Tabii ki, zaman değiştikçe çocuklarımızın dünya görüşü, hayata bakışı, eğlence istekleri değişiyor. İnternet yüzyılının ve bu dönemin çocukları "internet çağı" nin çocuklarıdırlar. Ama buna rağmen, çocuklarımızda geçmişimize, folklorumuz ilgi yaratmak, zahmete, emeğe sevgi uyandırmak bugün ki, dünde de çocuklar yazarlarımızın düşmektedir. Çocuklarımız için şiir yazmak aslında çok zor.

Azerbaycan çocuk edebiyatında Alemdar Quluzadenin öz desti-xetti var. Şairin şiirleri bugün Azerbaycan'da çocuk edebiyatının gelişmesine etki eden en değerli örneklerdendir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, çocuq, Alemdar Kuluzade, el, inkişaf

Some Characteristic Features of Children's Rhymes of Alemdar Gluzade

Summary

The Azerbaijani Children's literature has passed testing of years. Both in the genre of poetry and in the prose children's literature has retained its innovative character.

When saying children's poetry, we mean, first of all, Abdulla Shaig, Mirza Alekber Sabir, Seyid Azim Shirvani, Abbas Sahhat, Mirvarid Dilbazi, Khuramana Alibeyli, Zahid Khalil, Rafig Yusifoghlu, Gasham Najafzadeand those who are creating beatifulexamoles of children's literature at present. Naturally, as the time changes, children's world outlook, their desire of entertainment also changes. Now, we are living in the century of the Internet and the children of this period are the children of "the Internet" century. In spite of this, the responsibility of creating an interest of children to our past, our folklore and labour falls to our children's writes' a lot . To write rhymes for children is really a very hard work.

Alemdar Guluzade has his own hand in children's literature. Today, poet's rhymes are the most valuable examples that influence the development of children's literature in Azerbaijan.

Key words: Alemdar Gluzade, rhymes, children, hand,development

ALEMDAR GULUZADE'NİN ÇOCUK ŞİİRLERİNDE BAZI ÖZELLİKLER

Azerbaycanlı çocuk edebiyatı yılların sınavını geçti. Çocuk şiiri, hem şiir hem de düzyazı tarzında, günümüzde yenilikçiliğini kaybetmemiştir.

Azerbaycan çocuklar şiiri deyince ilk önce Abdullah Saik, Mirze Elekber Sabir, Seyid Ezim Şirvani, Abbas Sıhhat, Mirvarid Dilbazi, Hanımana Alibeyli, Zahid Halil, Refik Yusifoğlu, Qeşem Necefzade ve şu çocuk edebiyatının güzel örneklerini oluşturan diğer yazarlarımız göz önüne gelir. Tabii ki zamanı değiştirmek, çocuklarımızın dünya görüşü, bakış açısı ve eğlence arzuları değişiyor. İnternet bir asırdır ve bu çağın çocukları "İnternet Çağı" nın çocuklarıdır. Ancak, çocuklarımızın geçmişimizle

* Doç.Dr., Azərbaycan Millî Bilimler Akademisi, rena111213@mail.ru

ilgilenmesine rağmen, günümüz folklorumuz, iş ve emek sevgimiz, çocuk yazarlarımızın sorumluluğundadır. Çocuklarımız için yazılan şiir aslında çok zor. Hele yıllar önce Mirvarid Dilbazi yazıyordu ki, "Çocuk edebiyatı bir tür əlifbaya benziyor, bilimin, kültürün, çeşitli bilgilerin əlfbasına". Açıklama ne kadar doğrudur. Bir raporda, Bilim Doktorası olan Dr. Marzia Najafova, "çocukların beyinsiz olduğunu" belirtiyor. Ve bu kart o kadar dikkatli yazmak gerekir ki, bir tek yanlış olmasın, ona görəki çocuk aklından silmek zordur veya imkansızdır. "Çocuklar için yazılan şiir modern dönemin nabzın tutmalı, bu eserlerde coşkun ve kaynar hayatımız, kendi sanatsal aksın bulmalıdır. Aynı zamanda, sadece yazılan eserlerin değil, aynı zamanda içeriğin ve fikirlerin saflığının da vurgulanması gerekir. Araştırmalar, bugünün çocuk şiirinin bu konuda birçok gelişme gösterdiğini göstermiştir.

Azerbaycan'ın çocuk edebiyatında Alamdar Guluzade'nin kendi çizgisi var. Şairlerin şiirleri bugün Azerbaycan'da çocuk edebiyatının gelişimini etkileyen en değerli örneklerden biridir.

Alemdar Guluzade, bugün şova basan şairlerimizden biri ve çocuklarımıza ilham veren yazılar yazıyor. Alemdar Quluzadə 1952 yılında Esgeran ilçesinin Hocalı kasabasında doğdu, Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü'nün Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çocuklarının şiirlerinin, sevgiyle buluştukları kadar canlı ve samimi olmasının birçok nedeni vardır. Alemdar Guluzadeh her dakika çocuklarla iletişim kurar ve onlarla diyalog kurar. Şair, düzinelerce çocuk programlarının, Azerbaycan radyosunda çocuk programlarının editörünün yazarı ve sunucusudur. Bunun bir nedeni çocukların çocukların olmasıdır. Onlara olan aşırı sevgileri birçok şiire yansıyor. Diğer nedenlerden biri şairin Azerbaycan'ın en güzel yerinde doğmasıdır. Karabağ'ın en güzel köşesinde -Xocalıda doğup boya -Baş ermesi, köyün, toprağın saflığından yoğrulması onun çocuklarla ilişkisinde güzel iz bırakıp ve bu da onun şiirlerine hopub. Bu yüzden şiir dili halkın dili tarafından sulanmaktadır. Şiirleri yeni, unutulmaz bir geçmişi yaratma yeteneğine sahiptir. Onun kendisi de yazılarında söylüyor ki, "Geçmişten öyrənməyən, bugünden bəhrələnməyən genç yarının kurucusu değil."[16]

Şairin "boğça", "MEHLEMIZIN çocukları", "Çeşme suyu", "Navalça", "dilotu", "Sardunya kokusu" ve onlarca çocuklar için yazdığı kitaplarda çocuklara olan sevgini, onlara olan değeri görmek olur. Yazarın gençliği Karabağ savaşının ötesine geçti. Doğma ocağından ayrı düşmesi, babasının Ermeniler tarafından vahşetle öldürülmesi, yüzlerce bebek ve gençlerimizin Ermeniler tarafından vahşice katledilen olması, onlarca savaş şiirinde eserlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu arada, "Dua Komutanı", vatansever duygularda gençliğimizin en değerli eserlerinden biri olarak görülebilir. Şiir, Karabağ savaşında Azerbaycan milli kahramanı Shirin Mirzoyev'in savaş alanını anlatıyor. Bu şiirde, şair gençlere ve çocuklarımıza vatanlarını sevmeye ve anavatanlarını korumaya hazır olmalarını ister.

Diğer şiirlerde, şairler, çocuklarımızın kendi anavatanlarını korumak için eğitimli, dürüst ve adil olmalarını ister.

Çocuğun Cesareti

Herkes çok şaşırtıyor
Cam kırıldığında
Boynunu alır.
Dinlemeden dinle,
Ona bir söz söylediğinde,
Evden izin alır
Ne zaman oynamak istersen.
Bahçede ne duydun
Onu hatırlıyor.
Öğretmen yüzünden
İşçiliği halleder. [17]

[16] Alimdar Guluzade “Gitmeme izin verme”, Bakü-Ozan, 2005.s.4
[17] Almdar quluzade "Bulak suyu", Bakü-Ozan, 2004.s.23

Eğitim hakkındaki bu şiirde, yazar birçok meseleye karşı tavrını ifade eder ve çocuklarımızın eğitimine büyük önem verir. O bir çocuk ve hata yapabilir. Asıl mesele, Yanlış hatayı anlamak ve yalan söylememek. Çocuklarımızı doğru ve dürüst yapmak hayatlarında en önemli konulardan biridir. Bir sonraki şiir meselesi eğitim meselesidir. Bu bizim modern çocuklarımızın örneklerinden biridir ve bu yüzden o daha fazla inşasıdır. Çünkü o eğitmenden eğitiliyor.

Şair "çocuklara, sabah kahramanlar, kahramanlar olarak bakarken, aptal, açıklanamaz bir çocuk olarak bakmıyor. Bu şiirleri okurken, şairin kendisi şöyle der: "Çocuklar dünyamızı canlı tutmak için doğarlar."

Çocuk gelmiyor bu koca
Dünyaya taş atmaya
Çocuk geliyor şu koca
Dünyayı yaşamak için.[18]

Ve şair, insanları çocuklara okuma ve değerlendirme çağrısı yapıyor.

Ufuklar – semadan ouanan sabah,
Dan'in yeri – şafaka boyanan sabah.
Çocuklar sabaha boylanan sabah
Gelin çocukları okuyalım bir az.[19]

Çocukları okumak, kendi iç dünyalarına girmek, onlarla kendi dilinde konuşmak, bazen çocukluk dünyasının çocuksu sevinci olur. Aslında, dili bilmeyen, sırlarını bilmeyen ve üzüntülerini paylaşmayan çocuklarla şiir yazamazlar. Şiirlerden birinde şiirsel olarak çocuk şairlerinin ince, narin ve çocuksu olduklarını ifade eder.

Yerkürenin dallarında yalan
Biliyorsun, dili biliyor, kemiğe inanıyor,
Çocuğun kafasının bir peri masalıyla,
Onlar aldatmacaya inanırlar.
Çocuk şairleri çocuk gibidir.[20]

Çocuğun psikolojisini bilmek, onu ilgilendiren hikayeleri seçerek, bir çocuk ve çocuk olmalı ve sesini duyabilmelidir. Çiçekler dili biliyormuş gibi. Bu sevgiden sadece çocuklar sevgi ve şiir - seviliyor, hatırlanıyor ve birbirinden ayrılıyorlar. Şairin şiirlerinin konusu renklidir. Bu açıdan, iş için sevgi yaratan şiirler de değerlidir. "Jafar'ın Kitabı" bu serinin şiirlerinden biridir.

Yolculuk sadece bir kez
Yanlış yazarken,
Yolculuk Jafara'ya gülüyor
Yazınızı bozar.[21]

Alemdar Guluzadeh bir maddede iki çocuk oluşturdu. Biri çalışkan, temiz ve sorumlu bir gezgin, diğeri ise kıskanç ve göze batmayan bir Jafar. Çocuklar bu şiiri okuduğunda, her iki imgeyi de görüyorlar ve hiç kimse kıskanç bir Jafara olmayı istemiyor ve kafasının karıştırılmasının önemini algılıyorlar. Şair bu fikri iletmek için çalışkan olmalı ve eğer iyi yazmak zorunda kalsaydı, öğrenciler bu fikri kabul edemezlerdi. Bu bölümdeki şiirsel ifadeler ve resimler, çocuklara bir merak ve düşünce duygusu verir.

Seferin kitabında
Ne leke var, ne siyah
Cafer'in kitapları
Kapkaradır, kapkara.[22]

[18] Alamdar Guluzade "Bogcha", Bakü-Gençlik, 2006. s.17
[19] Alamdar Guluzade "Bogcha", Bakü-Gençlik, 2006. s.18
[20] Alamdar Guluzade "Dilotu", Bakü - Gençlik, 2007.s.60
[21] Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.s.32
[22] Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.s.32

Neden? - Çocuklar sorularını kendilerine sorarken bu sorunun cevabını kendilerinde görürıer.

Şiirlerinde Alemdar Guluzade'nin şiirlerinin özelliklerinden biri olan ince bir mizah da vardır. Şiirlerde "Babamın saati bilmiyor", "Kaset düştü", "Çabuğun sulu pantolonu" ve "Ben çilek yedim" gibi şiirlerde narin bir espri var. Bu mizah da düşündürücüdür.

Tatlı -tatlı yatakta uyurken
Aslanı boğuluyor Şireli
Şirelinin elleri
Aslan elidir, aslan eli.
Dişini itiliyen
Şir değil, Şirelidir,
Şireli balı yeyib,
Pantolonlar şekerlidir[23]

Burada da, Shirel'in mizahı ifade ediliyor. İlk bakışta, kahkaha çıkıyor ve sonra bu çocuğu rüyada gülüyor görüyoruz. Ellerini ovuşturan ve ona gülüp pantolonunu saran tembel bir adam bir gülümseme yaratır. Mizah duygusu diğer şiirde daha belirgindi.

Annem sorar:
-bu zaman işmi olur,
Karanlık gecedir.
Bir saata bak
Şimdi biliyormusun
Saat kaçtır? [24]

Annen işten eve dönen bir çocuk olduğunu düşünüyor. Anneye cevap vermeyen baba parmaklarını büküyor ve gördüklerine karşı tutumu büyük bir mizah kaynağı. O şaşırdı. Saatsaz'ın saatte görmediği şiirsel anlatım güzel bir manzaradır.

Saate bakıb
Parmaklarını
Dişleyir babam.
Saati bilmiyor,
Ama saatsız
Çalışıyor babam [25]

Güzel kahkaha şiirin değerini artırıyor. Radyoda çocuk edebiyatına yöneticilik eden Alemdar Gülüzadeh, her gün iletişim halinde olan çocukların karakterinin farkındadır ve farklı düşünceleri daha sonra tatlı şiirlere dökülür. Bazen görüşmelerinden utanan çocuklar, "Kasetin çok düştüğünü söylemedim" diyor, bu da okuyucunun çocuğun dünyasının tatlı "yalanları" olarak gülmesini sağlıyor. Yazarın temalarının birçoğu, çocukların gülme, düşünme, düşünme yeteneklerini geliştirme ve mantıksal düşünme geliştirme gibi temel konulara verildiği gerçeğinden fark edilmez. Bu bakış açısına göre, "Çilekleri yedim", "Ayakların Altında", "Çocuklar dünyaya geliyor" ve s. Çocuk şiirimizi oluşturan şiirler bu şiirlerin ana hatlarıdır.

Çilekburnu olduğunda
Çileyi göy yedim.
Evde belen olmadı
Çileyi çiy yedim.

Ya da, diğer şiirde, sadece çocuklar değil, yetişkinler de. Okuyucunun çocukluğunu zenginleştirir.

Yağmur yağıyor
Mantar dışarı çıkar
Yerin altından.

[23] Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.s.34
[24] Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.s.32
[25] Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.s.32

Tut yetişende
Adama bakar
Yaprağın altından.
Yemek yaparken
Sıcak buhar çıkıyor
Kabakın altından
Qenber kazana
Kenardan bakar
Papağın altından[26]

Yazarın yarattığı bu fikirler güçlü gözlem yeteneğinin sonucudur. Alemdar Guluzade'nin şiirleri üzerine araştırmacılar çok beğeni topluyor ve çalışmalarını bugün çocuklarımızın yetiştirilmesinin ve geliştirilmesinin en iyi örnekleri olarak görüyorlar. Nizami Mirza şair hakkında şöyle yazıyor: "Şair Alimdar Gülünade, şiirsel dünyaya özgü bir tarz hissine sahiptir. "Binlerce araştırmacı ve bilim adamı bu fikirleri aşağıdakilerle ortaklaşa yazıyor:

"Alemdar Guluzade'nin çocuk şiirleri dillerinin samimiyeti ve akıcılığıyla dikkat çekiyor. Şairin folkloru, köy hayatını, təbiiət olaylarını iyi bilmesi, hassas gözlemleri, predmetə çocuk gözü ile bakmak yeteneği onun şiirlerinin uğrunu sağlayan başlıca hususlar gibi akılda kalıyor "(Refik Yusifoğlu).

Azerbaycan'ın çocuk edebiyatında Alamdar Guluzade'nin kendi çizgisi var. Şairlerin şiirleri bugün Azerbaycan'da çocuk edebiyatının gelişimini etkileyen en değerli örneklerden biridir.

KAYNAKÇA

Alimdar Guluzade “Gitmeme izin verme”, Bakü-Ozan, 2005.

Almdar quluzade "Bulak suyu", Bakü-Ozan, 2004.

Alamdar Guluzade "Bogcha", Bakü-Gençlik, 2006.

Alamdar Guluzade "Dilotu", Bakü - Gençlik, 2007.

Alamdar Guluzade "Çocuklarımızın çocukları", Bakü 2008.

[26] .Almdar quluzade "Bulak suyu", Bakü-Ozan, 2004.s.23

DR. MELİKE GÜNYÜZ VE ÇOCUK EDEBİYATI ATÖLYELERİ

Pınar ÜNLÜER*

Özet

Ülkemizde Çocuk Edebiyatı alanında yapılan teorik dersler ve atölyeler oldukça sınırlıdır. Çocuk Gelişimi ve Sınıf Öğretmenlikleri bölümlerinde bir yarıyıl okutulan dersler dışında farklı kurum ve platformlarda alanla ilgili çalışmalar yakın zamana kadar oldukça az idi.

Dr. Melike Günyüz yayıncı, yazar ve akademisyen kimliğinin yanında, cocuk edebiyatı dersleri/atölyeleri alanında bir öncü konumundadır. 2005 yılında başlayan "Çocuk Edebiyatı" atölyeleri BİSAV, YEKDER başta olmak üzre farklı kurumlarda 2014 yılına kadar fiilen devam etmiştir.Bu derslerde hem teorik okumalar yapılmış, hem de eserler geniş bir yelpazede ele alınmıştır. Bu atölyelerden neşet eden çalışmalar ise halen devam etmektedir.

Bu bildiride Dr. Melike Günyüz, hoca kimliğiyle ele alınacak, rehberlik ettiği dersler ve atölyeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı Dersleri, Çocuk Edebiyatı Atölye, Melike Günyüz, BİSAV, YEKDER

Dr. Melike Günyüz and Children's Literature Workshops

Pınar ÜNLÜER*

Abstract

Theoretical classes and workshops held in our country on Children's Literature are quite limited. Other than single-semester classes in Child Development and Form Teacher departments, there were very few studies in the field conducted by various institutions and platforms until recent times.

Dr Melike Günyüz, besides her credentials as a publisher, author and academician, is also a pioneering figure in the field of classes and workshops on Children's Literature. The "Children's Literature" workshops that she initiated have actively continued from 2005 until 2014 in BİSAV, YEKDER, and other institutions in Turkey. These classes comprised both theoretical readings and wide-ranging analysis of the works. Still continuing are various studies that were originated from these workshops.

This paper will treat Dr Melike Günyüz in her capacity as a teacher, and analyze the classes and workshops that she guided.

Keywords: Children's Literature Classes, Children's Literature Workshops, Melike Günyüz, BİSAV, YEKDER.

1. GİRİŞ

Çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan dersler maalesef akademik düzeyde az ve yetersiz olduğu gibi sivil toplum kuruluşları çalışmalarında da çok fazla yer edinememişlerdir. Son yıllarda artan ilgi ile bu anlamdaki girişimler artmış görünmektedir. Çocuk Edebiyatı atölye çalışmalarında ise Melike Günyüz hoca öncülük etmiş bir isimdir.

* Eğitimci - Yazar
* Educator-Author

2005 yılında küçük bir gurupla başladığı derslere, 2009 yılından itibaren Bilim Sanat Vakfı ve eş zamanlı olarak YEK-DER bünyesinde devam etmiştir. Bu atölyeler boyunca çocuk edebiyatına gönül veren, merak eden, okuyan/yazan pek çok kişi istifade etmiş, aynı zamanda ortaya çok yönlü ve derinlikli bir okuma müfredatı da çıkmıştır. BİSAV'da yapılan dersler 2013 Bahar Dönemi ile sona ermiştir. Buradan neşet eden çalışma gurubu Ümit Yaşar Özkan hoca ile okumalarına devam etmektedir. Yek-der bünyesinde ise Melike Günyüz hocanın yaptığı bu dersleri bugün öğrencisi yazar Elif Konar Özkan devam ettirmektedir.

2. DR. MELİKE GÜNYÜZ KİMDİR?

Eğitim

Lisans: Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Doktora: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Araştırma Alanları: Yayıncılık Politikaları, Okuma Kültürü, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı

Biyografi

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitiren Günyüz (1991), aynı bölümde Bursalı Talip Divanı Edisyon Kritik çalışması ile yüksek lisans (1994), İstanbul Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında Divan Edebiyatı alanında Ahmedi Divanı'nın Tahlili adlı çalışması ile doktora yapmıştır (2001).

Yayıncılık ve çocuğa yönelik birçok projenin danışmanlığını yürütmektedir.

MÜSİAD'ın (Müstakil Sanayiciler ve İş Adamları Derneği'nin) ilk kadın yönetim kurulu üyesidir ve Türk siyasi hayatına yön veren birçok ekonomik, kültürel ve iş dünyasına ait raporların yayın sürecini yönetmektedir.

Melike Günyüz, hem profesyonel çalışma hayatını hem de STK çalışmalarını okuma kültürünün yaygınlaştırılması, Türk edebiyatının uluslararası alanda tanınması, ülke çapında bütün çocukların iyi kitaplarla buluşması, Türk yayıncılık sektörünün daha etkin lobi çalışmaları içinde yer alması yönünde sürdürmektedir.

Otuza yakın çocuk kitabı yazan Günyüz'ün kitapları Türkçe'den yabancı dile en çok çevrilen çocuk kitapları arasındadır. Sırpça, Bulgarca, Arapça, Almanca, Çince, İngilizce, Arnavutça, Farsça, Fransızca, Gagavuzca ve Koreceye çevrilmiştir.

Ödüller

- Türkiye Yazarlar Birliği, Çocuk Edebiyatı Yayıncılığı, "Yılın Yayınevi Ödülü", 2001
- "2001 Yılı Jüri Özel Ödülü", Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği 23 Nisan Çocuk Edebiyatı Ödülleri, 2001
- "International Award For The Best Trade Name- Uluslararası En İyi Marka İsmi Ödülü", TradeLeader's Club (İspanya), 2004

Akademik Yayınlar

DERGİ

- "Yetişkinlere Kitabı Sevdiren Bir Fuar: Bologna Çocuk Kitapları Fuarı", Çerçeve, s. 64, s. 104-107, Mayıs 2014.

- “Türkiye’de Kim, Neden Çocuk Kitabı Yayımlar?” Ayraç Dergisi, Sayı 40, s. 52-54, İstanbul Şubat 2013.
- “Bir Başka Açıdan Londra 2013”, Basın Yayın Dünyası Dergisi, İstanbul, 2013.
- “Türk Çocuk Edebiyatı Dünyaya Açılabilir mi?” Basın Yayın Dünyası Dergisi, 2013, İstanbul.
- “Neden Çocuk Edebiyatı” İstanbul Dergisi, Sayı 6, Nisan 2012, İstanbul.
- “Kitapların Yetim Çocukları”, Ayraç Dergisi, Sayı 27, s. 28-29, Ocak 2012, İstanbul.
- “İstanbul Rüya mıdır?”, Ayraç Dergisi, Sayı 20, Haziran 2011, s. 67-69, İstanbul.
- “Çocukların İstanbul’u”, Ayraç Dergisi, Sayı 18, s. 70-73, Nisan 2011, İstanbul.
- “Madonna’dan Çocuklara Ahlaki Öğütler”, Ayraç Dergisi, Sayı 16, s. 18-21, Şubat 2011, İstanbul.
- “Çocukluk Düşlerinin Yazarı: Roald Dahl”, Ayraç Dergisi, Sayı 15, s. 9-11, Ocak 2011, İstanbul.
- “100 Temel Eser Uygulamasının Getirdikleri ve Götürdükleri”, Basın Yayın Dünyası Dergisi, Sayı 3, Ağustos 2009, İstanbul.
- “Ana Dili Eğitimi Üzerine Hatırlatmalar”, Abece Dergisi, Sayı 238, Haziran 2006, Ankara.
- “Çocuk Okur Nasıl Yetiştirilmez?” Abece Dergisi, Sayı 235, Mart 2006, Ankara.
- “Heyet-i Sabıka-i Konstantiniyye”, İstanbul Araştırmaları, C.1, 1997, s.219-231.

KONFERANS BİLDİRİLERİ

- “Karar Alma Mekanizmalarında Kadın Temalı Sempozyum, 1-2 Kasım 2017.
- “Uluslararası Telif Pazarının Dinamosu Çocuk Kitabı Yayıncılığı, Türkiye’nin Önündeki Fırsatlar, Engeller”, Yayıncılık Endüstrisinde Telif Hakkının Yönetimi ve Dijital Teknolojilerin Etkileri Çalıştayı, 23-24 Ağustos 2017.
- “Türkiye’de Çocuk Kitabı Yayıncılığı”, Türkiye ve Kore Yayıncılık Sektörü, Uluslararası Seul Kitap Fuarı, 14 Haziran 2017.
- “Türkiye’de Dini Çocuk Kitabı Yayıncılığının Sorunları”, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 22 Haziran, 2016
- “İş Hayatında Kadının Gelişmesi ve Güçlenmesi”, MÜSİAD Kadın Zirvesi, 27 Mayıs 2016.
- “Ahlaki Gelişimde Edebiyat Ne İşe Yarar”, Ruhsak Çocukca Sempozyumu, 24 Nisan, 2016.
- “Çocuk Kitabı Yayıncılığının Bileşenleri”, İstanbul Şehir Üniversitesi Çocuk Edebiyatı Buluşmaları, 29 Mart, 2016
- “Erken Çocukluk Eğitiminde Kitabın ve Edebiyatın İşlevi, Türkiye’de Çocuk Kitapları Pazarına Genel Bir Bakış”, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi, 19 Mart 2016.
- “Edebiyat Hayatımızda Neye Karşılık Gelir?”, Arkadaşım Edebiyat Projesi, İbni Sina Enstitüsü, Belçika, 28-29 Ocak 2016
- “In the Footprint of Tales” Europalia Art Festival Turkey, Sunum, Brüksel, 27 Ocak 2016
- Geçmişten Günümüze Kültür Yayıncılığımız, Dünya Bizim Buluşmaları, 30 Ekim 2014.
- “Türkiye’de Çocuk Yayıncılığının Sorunları”, 1. Avrasya Türk Dünyası Çocuk Edebiyatı Yayıncılığı Sempozyumu, Sunum, 14-17 Nisan 2014.
- “Türkiye’de Çocuk Kitabı Pazarı ve Çocuk Edebiyatı”, Japonya Milli Kütüphanesi, Konferans, Aralık 2013.

- “Türkiye’de Çocuk Kitabı Pazarı”, 2013 Londra Kitap Fuarı.
- “Picture Books from Turkey”, Profesyonel Sunum, 2012, Londra Kitap Fuarı.
- “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, Siyer Atölyesi/ Çalıştayı, Meridyen Derneği, İstanbul, 2012, s.159-167
- “Edebi Eserlerden Değerler Eğitiminde Faydalanmak: Fayda ile Sanatı Ayıran İnce Çizgi”, Değerler Eğitimi Sempozyumu, Eskişehir, 26-28 Ekim 2011.
- “Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı: Boşanmış Aile Çocuğu Olarak Edebiyatta Yer Almak”, Ankara Üniversitesi 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara, Ekim 2011, s.929-937
- “Nuran Turan’ın Uzaylı Ulya Topkapı Sarayında Adlı Eserinde Ötekileştirme Sorununun Ele Alınış Biçimi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilimi Kongresi, Eskişehir, Mart 2009,
- “Çocuk Edebiyatının Gelişiminde Çocuk Kitabı Editörlüğü”, Türk Halkları Edebiyatı 2. Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi, Kafkas Üniversitesi, Bakü, Kasım 2008, s.469-471
- “Çocuk Kitaplarındaki Öğreticilik ve Çocuk Ruhu”, Bilim ve Sanat Vakfı Çocuğu Anlayan Edebiyat Paneli, İstanbul, Nisan 2007, s.10-14
- “Şair ve Hekim Ahmedi’nin Duygu Dünyasında Tıp Terimleri”, 38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi Bildiriler Kitabı 1-6 Eylül 2002, s. 651 Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2005.

KİTAP/ KİTAP BÖLÜMLERİ

- Günyüz, Melike, İlkbahar Prensi, Qatar Museums, Qatar, 2015
- Günyüz, Melike, Gümüş Göl Masalları, Erdem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Günyüz, Melike, Keloğlan Suskunlar Ülkesinde, Minik Ada Yayınları, İstanbul, 2013
- Günyüz, Melike, Keloğlan Şaşkınlar Ülkesinde, Minik Ada Yayınları, İstanbul, 2013
- Günyüz, Melike, Nasrettin Hoca ve Cimri Komşunun Hikayesi, Minik Ada Yayınları, İstanbul, 2013
- Günyüz, Melike, vd. Gakgukların Maceraları, (6 Kitap) Erdem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010; Sallim, Kore, 2016; Darkreidieh, Lübnan, 2012; Beijing Yuanliu Classic Culture, Çin Halk Cumhuriyeti, 2011; Almanya Edition Orient, 2010; Bulgaristan Arka, 2010, 2. Baskı 2012
- Günyüz, Melike, vd. Türkçe 2 Ders Kitabı, Modüler Yayıncılık, İstanbul, 2010
- Günyüz, Melike, Türkçe 3 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2010
- Günyüz, Melike, vd. Türkçe 4 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2010
- Günyüz, Melike, İbrahim Hakan Karataş, Mehmet Ali Özkan, Türkçe 7 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2008
- Günyüz, Melike, vd. Türkçe 8 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2008
- Günyüz, Melike, vd. Türkçe 1 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2006
- Günyüz, Melike, vd. Türkçe 5 Ders Kitabı, Erdem Yayınları, 2005
- Günyüz, Melike, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı İlköğretim 8, Erdem Yayınları, 1997

3. MELİKE GÜNYÜZ'ÜN ÇOCUK EDEBİYATI ATÖLYELERİ

Çocuk Edebiyatı alanında sorusu olan ve kendini yetiştirmek isteyen pek çok kişinin bilgisinden istifade ettiği Melike Hoca, çocuk edebiyatı alanında pek çok kimsenin dolduramayacağı bir yere sahiptir. Süreç içinde gelişen okuma programı, araştırma ve inceleme yöntemleri ve sağladığı bakış açısıyla talebelerinde kalıcı izler bırakmıştır. Halen danışmak isteyen pek çok kişiye desteğini esirgemeyen Melike Günyüz, kurumsal olarak İbni Haldun Üniversitesi'nde öğrenci yetiştirmeye devam etmektedir.

BİSAV Öncesi Dersler

İlk oluşan okuma gurubu Bizim Bahçe çocuk dergisinde yazan bir gurup yazarın Melike Günyüz hocaya danışmasıyla ortaya çıkmış, önceleri muhtelif mekanlarda yapılmış, sonra Üsküdar Sultantepe Şehbal Derneğinde devam etmiştir.

Bu okumalara öncelikle teorik olarak çocuk edebiyatının kavramsal olarak incelenmesi ile başlanmış, bu alanda eserler okunmuştur.

* Mustafa Ruhi Şirin - Çocuk Edebiyatı Kültürü

  Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı

  Çocuk ve Medya

* Sedat Sever - Çocuk Edebiyatı

* Necdet Neydim - Çocuk ve Edebiyat

  Çeviri Çocuk Edebiyatı

  Çocuk Edebiyatı

Bu eserler karşılaştırmalı olarak okunmuş, derslerde tartışılmıştır. "Çocuk Edebiyatı ayrı bir tür müdür", "Ç.E. diye bir edebiyat var mıdır?", varsa bunların kapsamına hangi eserler dahildir", "çocuk kitabı ile çocuk edebiyatı arasında fark olabilir mi?", "çocuk kimdir?", "çocuk kavramı ve tarihi", "Çocuk edebiyatında ele alınabilen konular", "Ç.E.de konuda sınırlar var mıdır?", "sorun odaklı Ç.E.", "Ç.E. karakterler" . Bu sorular şahsi notlarım arasında bulduğum üzerine konuştuğumuz, düşünüp araştırdığımız mevzulardan bazılarıdır.

* Berna Moran - Edebiyat Eleştirisi ve Kuramları

Bu kitapla çocuk edebiyatının felsefi arka planı üzerine konuşmalar yapılmıştır. Bir eseri anlama ve kritik etmede yöntem öğrenirken bir taraftan da anlam katmanları ve hikayenin arka planında saklı olan felsefi alt yapıyı irdeleme imkanı bu atölye çalışmalarında oluştu. Buna daha kolay nüfüz etmek icin okuma programımıza bu dönemde "Jostein Gaarder'in Sofie'nin Dünyası" dahil oldu.

(Defter Notu: "Çocuklar için yazmak için Divan Edebiyatı bilmek lazım")

Teorik zeminle paralel olarak eser incelemeleri yapıldı. Incelenen eserler teorik okuma yaptığımız kitaplarda telmihte bulunulan kitaplardan seçildiği gibi, hariçten hocamızın konuya binaen tavsiyesi ile de devam etti. Eser okumaları yapılırken derse gelmeden önce okumuş olmanın yanında eser ilgili araştımalara konu olduysa o araştırmalar da taranarak incelenmiş, yapılmış akademik çalışmalar paralel olarak mümkün mertebe takip edilmiştir. Aynı zamanda eser ya da bir bölümü mutlaka sesli olarak atölyede okunmuştur. Okunan eserlerin bir kısmına aşağıda değinilmiştir.

Bazen tematik olarak okumalar yapılmış, seçilen konu ile ilgili eserler beraber okunmuştur. Bazen de bir yazar seçilerek o yazarın öne çıkan eserleri okunmuştur.

Tarihi roman nedir, nasıl olmalıdır? Gerçek ile kurgu arasında bir tür müdür? Gerçeğe ne kadar sadık kalınabilir, kalınmalıdır? Bu sorular peşinde makale ve tez okumaları yaparken edebiyatımızdan seçilidört eser karşılaştırmalı olarak okundu ve tartışıldı. Bu eserler şunlardır:

* Tarık Buğra - Osmancık

* Kemal Tahir - Devlet Ana (Bu iki eser de Osmanlının kuruluş yıllarını anlatan eserler olarak karşılaştırılarak okundu)

* Orhan Pamuk - Beyaz Kale

* İhsan Oktya Anar - Puslu Kıtalar Atlası (Bu iki eser de Osmanlının son dönemleride yaşayan kurgu karakterlerin işlendiği, fantastik öğeler içeren eserler olarak karşılaştırmalı okundu.)

* Sevinç Kuşoğlu - Biz Savaş Çocuklarıydık (Bu eser ise kurtuluş savaşını çocuk gözüyle anlatan fantastik öğeler içeren bir eser olarak yukarıdaki eserlerle karşılaştırılarak okundu.)

Sorun odaklı Çocuk Edebiyatı tartışıldı ve eser incelemesi yapıldı.

* Sevim Ak - Babamın Gözleri Kedi Gözleri

Sevinç Kuşoğlu - Sevgili Annelerim

Bu iki eser de boşanmış ebeveyne sahip çocukların hikayesini anlatmakta ve bu meseleye çocuk bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Seçilen bir yazarın eserlerinin incelemesi de yapılmıştır. Bu yazarlar arasında yerli yazarlar olduğu gibi tercüme eserler de olmustur. Okumalar, yazarla biyaografisi ve eserlerle ilgili akademik çalışmalar ve/veya röportaj, söyleşi gibi metinlerle desteklenmiştir. Bu dönemde eserleri incelenen yazarlar şunlardır:

* Ayla Çınaroğlu

* Mevlana İdris Zengin

* Gülten Dayıoğlu

* Sevim Ak

* Behiç Ak

* Michael Ende

* Madonna

*Aytül Akal

*Fatih Erdoğan

*Nuran Turan

BİSAV'da Çocuk Edebiyatı Atölyeleri

Bilim Sanat Vakfı bünyesinde 2010 Bahar dönemi başlayan atölyeler genişleyen bir katılımcı kitlesi ile devam etti. Dersler belli hedefler doğrultusunda daha sistemli işlenirken katılımcı katkılarıyla da zenginleşen bir hal almıştır.

Atölyeye katılımda katılımcılardan alanla ilgili temel bir birikim beklenmiş, genel olarak çocuk, çocukluk, çocuğa görelik, çocuk edebiyatına dair temel kavramlarla ilgili ön bilgisi olan kişiler derse kabul edilmiştir.

Atölyeler edebi eser incelemeleri ile paralel devam eden teorik okumlarla sürdürülmüş, okunan eserler ve yazarlarla ilgili makale, eleştiri, söyleşi, tez vs. gibi yazılı kaynaklar taranarak desteklenmiştir.

Derslerde temel yaklaşım biçimi pek çok derste yinelenmiştir. Melike Hoca bunu bir dönem başı hatırlatma e-mailinde şöyle ifade etmektedir: "*Dil, ana meselemiz. Bir metni edebi yapan "ne" anlattığından ziyade "nasıl" anlattığıdır.*

Alt mesaj bizim için önemli. alt mesaj çocuk piskolojisine uygun mu, ne veriyor?

Ardından grafik, görsel estetik olarak vs. de kitaplaımızı değerlendiriyoruz."

2010 yılı bahar döneminde okumalarımız "Çocuk Edebiyatında Konu" başlığıyla ele alındı. "Çocuklar için hangi konular işlenebilir?", "Çocuk kitabında yer alamayacak bir konu, tema var mıdır?", "Hangi konular nasıl ele alınmalı?" gibi sorularla tartıştığımız atölyelerde farklı temalarda kitaplar inceledik. Ya da aynı temayı ele alan farklı yazarları karşılaştırdık.

Çocuklar için yazan iki usta kalemin eserlerini bu minvalde inceledik: Zeynep Cemali ve Sevim Ak. ıkisi de ele aldıkları konular itibariyle geniş bir yelpazeye sahip. Zeynep Cemali'den incelenen eseler: Patenli Kız, Çılgın Babam, Ballı Çörek Kafeteryası, Güzelce'de bir Kaçak:Memo. Burada yapılan dersler neticesinde yazılan bir değerlendirme metninden bazı alıntılar yaparsak, atölye neticesinde ortaya çıkan kazanımları daha iyi yansıtabiliriz.

"*Patenli Kız, genç bir kızın bir üst nesille değil, onun üstü bir nesille kurduğu ilişkinin bu kadar güzel anlatıldığı bir çocuk kitabı daha bilmiyorum. Bir engellilik meselesi var ama, bunun dışında kitapta o kadar çok konu var ki… Özellikle Çılgın Babam'da ya da Ballı Çörek Kafeteryası'nda, bu yan konulardan evlilik törenlerini anlatan kısım çok iyi. Buradan o kadar çok mesaj çıkarabiliriz ki… kimimiz radikal, kimimiz modern düşüncelerimizden dolayı evlilik ritüellerinin gereksizliği üzerine konuşabiliriz; ama insan yaşı ilerledikçe geleneklerin önemini kavrıyor. Kitap da bunu o kadar güzel konu edinmiş ki…*

...

Çocuk edebiyatında temayı işlerken şunu söylemeliyiz; kitabın şu iki yöne hitab etmesi gerekir. 1. Çocuğun beğenisine,

2. Çocuğun sosyal, bilişsel zeka gelişimine, duygularının eğitimi sürecine, bu açıdan hikayenin konusunun katkı sağlamasını bekliyoruz.

Burada iki tehlike var; abartılmış merak ve ilgi alanı olmayan konuların verilmemesi gerek. Çocukların ilgi alanları farklı olabilir, konu hiç hayatında olmayabilir. Burada esas mesele, konunun nasıl verildiğidir. Her şey çocuk kitabının konusu olabilir; aşktan cinselliğe… Burada ustalık hangi yaş grubuna nasıl anlattığınızdır. Artık en derin felsefi meseleler bile çocuk kitaplarının konusu olmaya başladı. Okuyunca şaşıyorum, bu derinlikteki bir mesele, on beş cümleyle nasıl anlatılmış. İşte bu yazarın başarısı.

Mine Soysal'ın, çocuk kitabı yazmak için çocuk psikolojisine gerek yoktur, cümlesini değerlendirmek gerekiyor. Mesela çocuğun soyut düşünme yaşından bahsediliyor. Ben buna şu yüzden katılmıyorum; çocuklar zaten soyut düşünüyorlar. Kavramları anlamayabilir, mesela altı yaşındaki bir çocuk, ilk göz ağrımsın sözünü anlamayabilir. Ben soyut düşünce deyince farklı, siz söyleyince farklı şeyler anlıyorsunuz. Bu durum aslında ülkemizde çok temel bir sorun. Kavramlar iletişimdeki sorunların altında yatan en temel problem belki de.

Şunu söylemek istiyorum, temayı seçerken, çocuklar bu yaştan sonra soyut düşünebilirler, şu konular kitapların konusu olamaz gibi genel geçer cümleler yerine ne hissettiğimizi daha iyi ifade eden cümleler kullanmamız gerekir. Yineliyorum, her şey çocuk kitabının konusu olabilir. Üç yaşındaki bir çocuğa da, daha büyük bir çocuğa d aynı konuyu anlatabilirsiniz, yalnız vurgular, göndermeler farklı olur.

Yazarımız Patenli Kızda, merak unsurunu hiç kaybettirmeden sunuyor kurgusunu. Tasvirleri hikayelerin merak duygusunu pekiştirmede inanılmaz iyi kullanıyor, betimlemelerle olaya okuru çok güzel hazırlıyor.

- *Modern dünyada önemli bir yazar olduğunu düşündüm. Belirli bir dönem, toplumsal değerler, ilişkiler çok iyi yansıtılmış. Çocukların örnek alabileceği, öğreneceği çok şey var. Bu da bir yazarın sorumluluğudur bence.*
- *Hikayelerde hiç anne vurgusu yok, baba ise ön planda.*
- *Ballı Çörek Kafeteryasında anne doğal bir şekilde öldürüldü, baba kıza özgür bir alan bırakıldı. Çekirdek ailedeki anne unsurunu karşılamak üzere yan karakter olarak teyze hikayeye katıldı. Kızla babanın arasına giren üçüncü kişi olarak değil, ama kadın motifinin eksikliğini de hissettirmeyecek şekilde romana dahil edildi.*
- *Neden anne yok?*
- *Bence yazar için babasının rolü önemli, Çılgın Babamda da gördüğümüz gibi. Babayla yaşanan hayat, babayla kızın ilişkisi çok özel. Arkada, sağlam, koruyucu bir güç olarak duruyor. Bu metne de*

yansıyor. Hem bu kitapta hem Ballı Çörek Kafeteryasında ideal babalar var. Bu yazardaki baba figürü başlı başına incelenecek bir konu.

....

Çocuk edebiyatında trendler üzerinde de duruldu. Her dönem farklı bir trend ortaya çıktığından, fuarlara, yayın dönemlerine yayıncıların bu çizgi dahilinde eser hazırladığı anlatıldı.

Her eser okunurken yazar olma yolunda katılımcılara ne öğretebileceği üzerinde de duruldu: *"Yazarlık, başlı başına bir meslek. Mesleğinizin bu olması gerekiyor ve defalarca çöpe atıp yeniden yazmayı göze almak gerekiyor.Yazdıklarımızla tarihe bir nokta bırakıyoruz, bu yüzden demlenmesi gerekiyor."*

Behiç Ak, Mevlana İdris ve Madonna'nın bazı eserleri de bu süreçte tarandı ve karşılaştırmlar yapıldı.

Bu dönemde gerçekleşen uluslararası kitap fuarı ve ülkemizde yapılan kitap fuarlarının değerlendirmeleri yapıldı. Çocuk Edebiyatının ülkemizdeki yeri, mevcut durumu, geleceği, problemleri; dünyada Çocuk Edebiyatını etkileyen ekoller ve yaklaşımlar üzerinde duruldu.

BİSAV bünyesinde 2010 yılı Güz döneminde okunan kitaplar şöyledir:

Eylül- Machael Ende; Momo, Cim Düğme

Francesca Simon; Felaket Henry

Ekim - Machael Ende; Bitmeyecek Öykü

Todorov; Fantastik (bu eser bu dönem derslerlerimize bir süre dahil olduktan sonra, ertesi dönem daha geniş çerçeve ile yeniden ele alınacak.)

Kasım - M. E. ; Bitmeyecek Öykü

Aralık - Roald Dahl; Çarli'nin Çikolata Fabrikası

Şeker Henry'nin Akıl Almaz Öyküsü

Dev Şeftali vd.

Madonna; By Pibady'nin Elmaları

İngiliz Gülleri vd.

Michael Ende' nin Cim Düğme, Lokomatifçi Lukas, Momo, Dilek Şurubu kitapları Tzvetan Todorov' un ' Fantastik' kitabı okunup, bu dört kitabın fantastik tanımına dahil olup- olamayacağı noktasında değerlendirme yapıldı.

Michael Ende' nin Bitmeyecek Öykü Kitabı tasavvuftaki;

— mürit, mürşit ilişkisi

- seyr-i sülük meselesi ve tasavvufi noktalar göz önünde bulundurularak okunup, değerlendirildi.

Cim Düğme kitabının değerlendirilmesi yapıldı.

— Olağanüstülükleri 'sıradanlığın' içinde verebilme başarısı üzerine,

—Teknik olarak: duygulardan, gündelik olaylardan ve tecrübe faydalanması üzerine konuşuldu.

— Michael Ende' nin geniş yelpazede dini kültür birikimine sahip olduğuna dikkat çekildi.

— Kitapta gerçeküstü temaların içinde, çözümlerinin mantıklı ve akıl unsurunun devrede oluşuna dikkat çekildi.

- Michael Ende' nin biyografisi incelendi.

-Felaket Henry kitaplarının başarısı ve çocuklar üzerindeki etkisi üzerine konuşuldu.

- Roald Dahl biyografisi incelendi. Kitaplarının 'eğitim algısı', karakter kurgusu, eğitim anlayışına dikkat edilerek okunup, değerlendirilmesi yapılmasına dikkat çekildi. Dahl'in kitaplarının incelendiği derslerde alınmış bir raporu kalıcı olup istifade edilmesi için buraya alıntı yapmakta fayda vardır:

"Roald Dahl'in Şeker Henry'nin Akıl Almaz Öyküsü'nden bahsedildi. Kitap bir çocuk kitabı değil. Yazarın, yazar olma hikayesi ve yazarlara tavsiyeleri mevcut.

Roald Dahl, Modern masallar yazıyor. Bütün hikayeler çok gerçekçi başlıyor. Hangi ara masala geçtiği anlaşılmıyor. Her hikayede masal anlatan bir karakter var, bir anlatıcı.

Roald Dahl'in da tavsiyesine kulak vererek aklımıza gelen her şeyi not almamız gerektiğini konuştuk. Roald Dahl'in bunun için kullandığı kırmızı kaplı bir defteri varmış. Bizim de kendimize özel kırmızı bir defterimizin olması, masallarımız, hikayelerimiz için iyi olurdu.

Bir mim noktası daha: Olayların komik yanlarını gör!

Dahl öykü dili kullanıyor. Gerçekçi. Masal yazıyor ama yine bu dünyada gerçekleşiyor olay. Bu dünyanın fizik kurallarına dayanıyor. O dünyanın kendi kuralları var.

Kahramanlar oldukça normal, sıradan. Masal kahramanı gibi olağanüstü özellikleri olan karakterler değil. İyi karakterlerin "sıradan" olması, masalla gerçek arasında salınımda bırakıyor okuyucuları.

Yaman tilki: Dili çok iyi kullanmış, yalın. Deyimler dikkat çekiyor. İroni oldukça mevcut ki bu da yazarın zekasına işaret ediyor.Kurguda sonunda hep gerçeğe dönüş oluyor. Yaman Tilki'de ayrıca, saplantı insanı başarısızlığa götürür alt mesajı var.

Okurken böyle okumak gerekli. Bu hikaye/metin bize ne anlattı? Başka ne anlattı?

Biz okurken/yazarken bir sürü şeyi bir arada verebilmeliyiz. Böyle bir yazar iyi bir yazardır.

İyi metinlerin görünen yüzü/anlamı olduğu gibi bir de alt anlamları vardır. Büyük yazar, metnin altına kendi felsefesini yediriverir. İç içe, alt alta geçen bu anlamları daha rahat kavrayabilmek için divan şiirini çokça okumalıyız. Çok çok sözlük okumalıyız! Ayrıca atasözleri, deyimler sözlüğü de bu anlamda zihnimizi açacak, bizi besleyecektir.Tabi bunlar metni iyi anlayabilmek, okuyabilmek için. Yazmak için çok daha fazlası lazım.

Dahl hikayelerindeki kötü karakterler çocukları hiç sevmiyor, onlara hep kötü davranıyorlar. Kötüler "tek başına" çok kötü. O kötünün ailesi, sülalesi kötü değil. Böylece kötüye karşı olsak da ailesini vs. muaf tutabiliyoruz. İyi karakterlerin ortak vasıflarından biri akıllı olmaları.

Dev Şeftali: Cesaret üzerine kurgulanmış. Korkmamak üzerine… Özellikle böceklerden, haşerattan… Dahl hikayelerinde ölüme çok rahat yaklaşım söz konusu. Bu da muhtemelen onun savaş pilotu olmasından kaynaklanıyordur."

BİSAV'da 2011 İlkbahar Dönemi Okuma Programı aşağıdaki gibi planlanmıştır.

Ocak
Asa Lind Kitapları

1. Kumkurdu
2. Daha Fazla Kumkurdu
3. Daha da Fazla Kumkurdu

Şubat
Fazıl Hüsnü Dağlarca Şiiri
Dersimizi Ümit Özkan hoca yapacak.

Mart
Gianni Rodari Kitapları

1. Gökyüzünden Gelen Pasta
2. Marko ile Mirko'nun Serüvenleri
3. Soğan Oğlan, Masallar ve Kurgu Masallar

4. Televizyona Düşen Çocuk Gip

Mart - Nisan

Behiç Ak Kitapları

1. Alaaddin'in Geveze Su Boruları
2. Güneşi Bile Tamir Eden Adam
3. Havva ile Kaplumbağa
4. Kedilerin Kaybolma Mevsimi
5. Pat Karikatür Okulu, Vapurları seven Çocuk
6. Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı
7. Rüzgarın Üzerindeki Şehir
8. Büyükanne ve Miyop Ejderha
9. Uyurgezer Fil, Karadenizdeki Yunus
10. Doğumgünü Hediyesi
11. Tombiş Maskeli Baloya Katılmak İstemiyor
12. Gökdelene Giren Bulut
13. Ben Ne Zaman Doğdum
14. Bizim Tombiş Taştan Hiç Anlamıyor
15. Benim Bir Karışım

Nisan

Andrew Clements Kitapları

1. Bunun Adı Findel
2. Karne Oyunu
3. Konuşmak Yok

Mayıs

H. M. Kermani Kitapları

1. Reçel Kavanozu
2. Ayın Ondördü Gibi
3. TAndır
4. Testi
5. Mecit'in Mceraları 1-2-3

Bu dönemde atölyeyi tesiri altına alan ilk yazar Asa Lind, kahramanımız ise "Zakarina" oldu. Üç kitaptan oluşan bu seri yalın anlatımı içindeki derinliği ile etkiledi. Kumkurdu serisi ile ilgili dersin değerlendirme raporunu buraya aktarmakta fayda vardır:

"Zackarina, çok normal bir çocuk. Sorgulama isteği bastırılmamış. Tabiatı bozulmamış çocuk. 6 yaş civarında olduğunu düşündük. Farkındalık yaşı/becerisi çok fazla. 6 yaş çok güzel bir yaş. Okul yok :) Okulda merak bastırılmaya başlıyor.

Babanın sürekli evde olması, yemek yapması, bulaşık yıkaması hepimizin dikkatini çekmiş. Anne işe gidiyor, baba evde. (Eserde sosyal rollerin incelenmesi)

Hayatı sade almış yazar. Falsefi alt yapısı üzerine konuşulup, sayfalarca düşünülebilir, yazılabilir şeyler. Fakat yazar çok sade, bir kurgu ile anlatmış bunları, dili de çok sade. Yalın, duru bir anlatımı var. Başarısı daha çok, çocuk felsefesini kavramış olmasından kaynaklanıyor.

...

Ölümsüzlük, sonsuzluk.. Örtülü bir anlam var. Her şey başka bir şeye dönüşüyor, yok olmuyor, hikayelerden çıkan anlama göre. (Alt metin incelemesi)

Ikinci kitaptaki sonbahar yaprakları hikayesi için, yazar sanki kendi serüvenini yansıtıyor, kitabın çıkışını anlatıyor. Sadi de diyor ki; okumayı bilirsen bir yaprak, destan olur…

İlk kitaptan, son kitaba doğru büyüyor Zackarina, sorduğu sorular farklılaşıyor.

Asa Lind, kendi kızını da güzel gözlemliyor. Dikkatli bir yetişkin! Çocuk dünyasından bakaibliyor.

Kumkurdu, Zackarina'nın iç yolculuğu için ortaya çıkıyor.

Çocuk ruhunu anlamalı + edebi geçmişi olmalı iyi yazının.

Elma toplama hikayesi, son kitabın son hikayesi için, veda hikayesi dedik. Zackarina artık büyüyor, ergenlik başlıyor ve kitap bize veda ediyor. Bu hikayede elma motifinin kullanılmasını da ilginç bulduk. Bir nevi "çocukluk cennetinden ayrılma" dedik bu hikaye için. Elma, bize cennetten çıkış hikayesini çağrıştırdı.

Elma ayrıca eski ahit'te bilme ağacı olarak geçiyormuş ki Zackarina'nın elma toplaması da bu bakış açısıyla da ilginç, bunun yazar tarafından özellikle seçildiğini düşündük. Sürekli sorular soran bir kızın, son hikayede elma toplaması tesadüf olamaz. (Sembol analizi)

Aynı hikayede "bodrum katı" var. Onu da bilinçaltı olarak düşündük. Çocuklukta elde edilen bilgi, yaşlılığımızda bizi besler. (Sembol Analizi)

İnsanın erişkin olabilmesi için sorular sorması lazım. Bu hikayelerde de bu var. Öğreniyor, aşıyor, ayrılıyor."

Asa Lind ile ilgili eleştiri metinleri ve söyleşiler okundu ve Lind herkesin aklında kalan isimlerden oldu.

Asa Lind kadar bizleri etkileyen bir başka isim ise Gianni Rodari. İtalyan yazar çocuklar için yazdığı eserlere politik mesajlar gömerken masalı ustaca kullanmaktadır. Melike hocanın Bolonya Kitap Fuarından bize tanıttığı yazarla ilgili olarak derste aldığımız notları şöyle aktarmakta fayda vardır:

"Rodari, 1290'de İtalya'da küçük bir kasabada doğmuş. Erken yaşta babasını kaybetmiş. Fakir bir hayat geçirmiş. Fakat keman dersleri almış…

*Lenin, Şopenhaur, Niçe etkisinde kalmış bir isim. Eleştirel, kritik okumalar yapmış. Eserleri Rusça'ya çokça çevrilmiş, kitaplarından "soğan oğlan"ın Rusya'da çizgifilmi de yapılmış. (*Yazarı tanıma)

Kitapların hangi yaş grubuna dahil edilebileceği üzerinde durduk. Soğan oğlan mesela, gayet politik bir kitap. Çocuklar için politik masallar, hikayeler yazabilen iki yazardan bahsettik: Rodari ve (Samed) Behrengi. (Karşılaştırma)

Masallarda bir konu/görüş empoze edilir, "yalan söylersen burnun uzar" gibi. Rodari'de ise oluşan mitleri kırma var. Rodari bilimin algılanışını sorguluyor. Bilim kurgu ile masalı iç içe geçirmeye çalışıyor.

Soğan oğlan, uzun, devrimci bir masal. Daha girişte, hemen çocukların duygularına hitap ediyor. Soğan-ekmek, ezilmiş halkı simgeliyor. Kokusu yüzünden de dışlanmış olmaları, tutuklanmaları çocukların duygusal yönlerine hitap ediyor. Kokusu yüzünden mağdur, çocuklar seviyor. Limon askerler: ekşi, keskin bir tat ile asker imajı birleşiyor. (Sembol Analizi)

Soğan oğlan ümmi.. keloğlan ve lokomotifçi lukas gibi. Bir halk kahramanı… süper kahraman değil, halkın içinde. Çok da baskın bir karakter değil, diğer karakterler de ortada. Soğan oğlan herkesi örgütlüyor, devrim halk ile olur…

Kiraz Oğlan- Soğan Oğlan karşılaşması var. Kiraz Oğlan, okula gidiyor, zengin vs. Fakat düşünmüyor, harekete geçmeyince de okuduğu kitapların anlamı kalmıyor. Soğan Oğlan'da ise irfani bilgi var.

Kötü karakterlerin arada bir iyi yanları çıkıyor. Avukat Bezelye'de ihanet var. Çıkarlarına göre hareket ediyor.Soğan Oğlan'a babasının nasihati var: İnsanları iyi-kötü ayrımına göre tanı diyor. Diğer karakterlerde herkes kendi kabiliyetine göre devrime katılıyor.

Gökyüzünden Gelen Pasta'da, klasik masallara gönderi var. Çocukların hepsinin bildiği masallar.. Fakat masallar kurgu içinde hiç sırıtmıyor. Çok ustaca bilim kurguya da yaklaşmış Rodari. Dil oyunları yapıyor. Kendi geleneksel dil oyunlarından faydalanmış. Soğan Oğlan'da direk masallardaki soru-cevap kalıpları kullanıyor. (s. 17, s.47)

Soğan Oğlan'daki gibi: "Çekirdeğin şad olsun!" Sebze-meyveleri insanlaştırıyor.

Soğan Oğlan'daki örümcek, Bocurgat'taki mektup taşıyan örümceğe benzetildi. Rodari direniş pratiklerini çok iyi biliyor, haberleşme vs. gibi. Devrim alt sınıfın birlikte hareketi ile gerçekleşebiliyor. Bu nedenle de köstebek de örümcek de bir kahraman haline geliyor.

Havuç Hafiye… Seçkin karakterlerin hakikatle bağı yok. Sahici bilgi saoğan oğlanda var. Üst sınıf kendi yalanlarına inanıyor, birbirlerini kandırıyorlar, birbirlerini sevmiyorlar.Halk farklı. Birbirini seviyor. Direnişe katılanlar bürokrasiden zarar görmşler. Kitap yasakçı eğitim kurumlarını vs tamamen eleştiriyor.

Burada Sabahattin Ali'nin yasaklı bir masalından söz ettik… Sırça Köşk… siyasi eleştiri var masalda. Çetin Öner, "Mavi Kuşu Gören Var mı?" kitabından da bahsettik, burada da doğrudan aristokrasi hicvediliyor.

Dil için, anlatır gibi yazmış dedik. Masal zaten anlatılan, şifahi bir şey. Rodari de bunu kolaylıkla yapmış. O nedenle araya girmeleri okurken sıkıntı vermiyor insan.

Çok sıcak, alıp götüren bir tarzı yok. Farklı türleri harmanlıyor sanki.

Telefonda Masallar kitabı sanki yazarlık okulu gibi, kısa olmasına rağmen güzel masallar.

Rodari'de çocuklar anlar mı, bu konu onları ilgilendirir mi kaygısı yok. Mizah insancıl, hümanist. Makro ve Mikro dışında sertlik yok hikayelerde. Rodari'de gördüğümüz üzre bir takım ahlaki kısıtlamalarla, Marksist kalarak da güzel hikayeler, masallar yazılabilir.

Halkların kardeşliği de var, örümcek, ayı, köstebek vs. birlikte çalışıyorlar. İnsanı/çocuğu/hayvanı değerli kılan bir sistem var hep masallarında. Zaman Tuzağı masalı çevreci bir masal, mesela. Kır kültürü var, çevreci duyarlılık oradan geliyor.

Aristokratlarda, büyüklerde kirlenmiş, çarptırılmış bakış var. Çocuklarda ve soğan oğlanda ise irfani, saf bakış var. ***Çocuklar hakikati doğrudan görür. Bu yüzden de kahraman onlar!"***

Yabancı yazarlara ara vererek Behiç Ak Kitaplarını inceledik. Behiç Ak'ın eserleri çocuklar için yazma konusunda bize oldukça ipucu verdi. Nitekim mimar ve çizer olan Behiç Ak, kompozisyonunu ustaca kurgularken hikayeyi yalın, dili anlaşılır ve tabi tutmayı da başarıyor.

"Behiç Ak okumalarından sonra tekrar şu cümleyi kurduk: Basit yazmalı!

Dersleri bundan sonra;

1.Karakterler

2. Tema/konu

3.Mesaj/alt mesaj

4.Dil/kurgu/üslup kriterlerine göre değerlendirelim dedik. Bu kriterlere ek olarak tabi ki resimler, grafik vs de var.

Behiç Ak'da iyi-kötü karakterler dengede. Büyükler ve çocuklar ortak hareket ediyor. Bireyselden ziyade toplumsal hareket var. Klişe, cici çocuklar yok ama kötü de değiller. Karakterleri çok gerçek. Bakış açıları çok çocuklara göre. Beylik laflar etmiyorlar. Her çocuk kendi yaşının bakış açısını gösteriyor. Farklılık önemli ama ahenk içinde, eleştirilmeden. Yazarda mahalle hayatı ütopyası var.

Metinleri Türkçe ders kitaplarında çok rahat yayınlanıyor. Çok tematik ve dil güzel.

Japonya'da kitapları yayınlanan bir yazar Behiç Ak. Üstelik milyonlar satıyor. Japonca olarak yayınlanmış ama Türkiye'de basılmamış kitapları bile var.

Seçtiği konular açısından, orijinal bir adam Behiç Ak. Sadece doğum tarihi üzerine bir kitap yazabiliyor ya da sadece taş üzerine (Tombiş kitapları)Kitaplar sanki hem çocuklar hem de büyükler için yazılmış gibi.

Ahlaki kaygılar var…Bol bol kedi var…Kediler konuşuyor ama konuşmalarına şaşırmıyor.

Karakterlerin yaşı küçük, masumiyetin korunması da sağlanmış oluyor böylece. Kurguda mahalle var, mahalleli var. Tip çeşitliliği epey fazla. Sadece çocuğun iç dünyası için yazmıyor. İçe dönük çocuklar değil, dışa dönük, sosyal varlıklar. Hayatın her alanı içinde varoluyorlar. Karakterler, ulaşılmaz insanlar değil.

Bir çocuk, bir kitabı neden okur?. Kurgunun/dilin başarısı ile çok ilgili bu. İyi kurguda, yazarın başarısı o tipi oraya yerleştirmesinde. Hangi karakter olursa olsun, cici karakter ya da kötü karakter. İyi kurguda, istediğin tipi yerleştirebilirsin, o senin başarın. Behiç Ak'da hem büyük karakterler var hem de onu anlayan bir çocuk var.

Çocuk okurken bu iyi karakter vs. diye düşünmez. Kurguya, hikayeye bakar.

Genelde iyi-kötü karakter çatışması yok. Neredeyse hiç kötü karakter de yok. Direk mesaj kaygısı yok, ahlaki kaygılar var.

Bir çocuk kitabında çatışma olmazsa olmaz, heyecan, merak, gerilim duyguları uyanmalı…Behiç Ak'da çatışma anlamak, algılamak, yorumlamak üzerine kurgulanmış. Güzel bir başarı… Modern zaman, modern insan eleştirisi çok fazla yine…

Kitaplarda temel meseleler değil, detaylar, küçük olaylar var sanki. Ama onlar da büyük meselelere bağlanıyor. Meseleleri çok ustaca işliyor. Somutlaştırıyor hikayede o meseleyi. Konular aslında çok basit. Basit tıkırtılar, mahalle hayatına dair meseleler. Başlangıç olarak basit mevzularla karşılaşıyoruz. Daha sonra ise hayata dair felsefik yaklaşımlar yapıyor. Bu onu didaktik olmaktan kurtarıyor.

Masalla kurduğu irtibat… Rodari gibi, Behiç ak da anlatmayı seviyor. Çocuklar dinlemeyi sever, okumaktan ziyade. Anlatıcıyı fark etmiyoruz, belki de bu tiyatro yazarı olmasının da bir getirisidir.

Hayatın her alanı ile ilgili çocukça duyuşları yazıyor. Aslında her şey var, zengin bir konu çeşitliliği var. Dikkatini çekebilirsen, çocuk her konu ile ilgilenir. Behiç Ak, bunu yapıyor, çocukların dikkatini küçük detaylara çekiyor. Etrafını, şehri, kendini dinliyor. Fatma Karabıyık'ın sıkça üzerinde durduğu gibi, hikayesi varsa önemlidir. Modernizm anonimleştiriyor, sıradanlaştırıyor.

Behiç Ak'ın da diğer çocuk edebiyatı yazarları gibi farklı uğraşları var. Mimar aynı zamanda. Bu nedenle hikayeleri daha çok "görülen" hikayeler. Görsel unsurlar ön planda.

Hem yazıp hem de çizen biri. (Burada birkaç filmden bahsettik, daha önce gruba gönderdik isimlerini.

Kırmızı Balon

Ejderhanı Nasıl Eğitirsin

Pıtırcık)

Behiç Ak, deneyimlerini ustaca veriyor, hissettirmeden anlamını da veriyor.

Kişiyi tanımlayan tek bir cümle… girişler bu şekilde başlıyor kitaplarında…"

Ders notlarından da anlaşılacağı gibi bir yazarı ve eseri incelerken karakter ve sembol analizleri, dil uslup anlatım özellikleri, konu/tema incelemesi, karşılaştırmalı okumalar yaparak çok yönlü bakış açısıyla eserler ve yazarlar ele alınmıştır.

Andrew Clement'in eserlerini incelediğimiz derste hangi yaş gurubuna nasıl yazmalı, mecaz, ironi ve argonun düzeyi ne kadar olmalı diye konuşuldu. Merak unsurunu saklı tutmak için yazarın en az okuyucu kadar zeki olması gerektiği ifade edildi. Derste alınan notların bazıları şöyledir:

> *"Bunun Adı Findel, nesnelere isim koyma üzerine kurgulanmış. Biri isim koyar, herkes kullanır, yaygınlaşırsa kullanılır. Bunu anlatmak için kurgulanmış bir kitap,*
>
> *Kelimeler, ona sahip olursanız yaşar. O size ait olur. Reddedersen, o size ait olmaktan çıkar. Kalemin yerine kullanılışı güzel, stratejisi çok iyi. Bireyden çıkıp genele yayılması da var. Bay Peabody'deki gibi…Topluma mal olunca senin olmaktan çıkar.*
>
> *Karakterler çok akıllı. Sosyal zekaları ilerde. Sevk ve idare edebilen tipler. Fakat akademik anlamda iyi değiller, çalışkan, yüksek not alan talebeler değiller.*
>
> *Okul ortamı çok güzel analiz edilmiş, gözlemlenmiş. Duygu ve düşünceler çok iyi. Öğretmen-öğrenci ilişkisini iyi-kötü olarak yapmıyor. Öğretmenler iyi biliniyor… Çocuklar üst düzey kahramanlar değil ama iyi gözlem yapıyorlar. Ayrıca ne istediklerini çok iyi biliyorlar. Sıradan öğretmenler, sıradan*

öğrenciler arasında geçen mükemmel bir hikaye…Yazarın ideal karakterleri; düşünebilen, sorgulayabilen çocuk. Kahramanlar sıradan derken, yazarın bize sunduğu kurgu içinde sıradan diyoruz.

Sivil itaatsizlik örneği üç kitapta da var. Mevcut sistemi eleştiriyor. İstiyor ki çocuklar görsün, eleştirsin, şiddete başvurmadan çözsün. Çözümde diyalog var, öğretmenler de çözümde yer alıyorlar.

Clements bir eğitimci… Son kitabını Gardner'a ithaf etmiş, Gardner çoklu zeka kuramını ortaya atan psikolog. Edebiyat, sistemi analiz etmede çok önemli bir bakış sağlar. Clements bu yünden de çok şanslı. Hem edebiyatla ilgili hem de bir öğretmen..*

Kurgu ve Dil olarak ise; dili çok akıcı, su gibi okunuyor.

Konuşmak Yok'da alt mesaj olarak ilk ergenlik dönemindeki kız-erkek çatışmaları var. Kızlarla erkekler ortak bir iş yapıyorlar fakat bir yarışma ile başlıyor. Aynı amaç doğrultusunda kenetleniyorlar. Farklı fikirleri de olsa, grup psikolojisi kurguyu, olayı sürüklüyor. Yine düğüm liderde…

Kitapları 9 yaş üstü herkes okuyabilir. İlk gençlik romanları için bir tüyo vereceksek de, dil sade olsun, konuya odaklan diyebiliriz.

Alt-üst yaş grubu espri farkı olur. Yaş grubu büyüdükçe ironi artıyor.

Argo-mecazi anlatım öne çıkar. Basit bir dille de anlatabilirsin. Buz Devri (Ice Age) filmleri önemli. Hangi yaş grubu izlerse, kendi yaş grubuna ait espri bulabiliyor.

Yazar zeki olmalı diyoruz hep, "zekilik = okuyucuyu şaşırtmak." Kompleks metinler yazdıkça iyi olacağımızı zannediyoruz ama öyle değil. Kültürle, bilgiyle çok alakalı o zekilik.

Konuşmak Yok kitabında ise dil felsefesi üzerine çok güzel cümleler var."

Her ders bunların yanında şunları da okumalıyız diye başlayan ve uzayıp giden bir listeyle son buluyor ki onları program dahilinde olmadıkları için burada aktarmıyorum.

2011 yılının bahar dönemini yüzümüzü doğuya çevirerek bitiriyoruz. Iran edebiyatından Kermanî tek derste bitiremediğimiz bir yazar oluyor. Ilk atölyede tüm kitaplarına genel bir bakış sağladıktan sonra ikinci derste hususi olarak Mecit'in Maceraları üzerine inceleme yapıyoruz.

Ders notlarının bir kısmını aşağıda alıntılayarak değerlendirmeleri aktarmakta fayda vardır.

"Kermani hikayelerinin kurgusunda giriş-gelişme-sonuç yok gibi. Sanki yazar klasik hikayeler yazmıyor da o anın fotoğrafını çekiyor. Bir olayın o anki görüntüsünü detaylıca anlatıyor bize.

Kitapları biraz daha ileri yaş seviyesine göre gibi düşündük. Çocukluktan çıkıp, ilk gençliğe giden bir döneme ait sanki kurgular ve anlatım.

Hikayeler çocuğun iç dünyasına hitap ediyor. Duygulara çokça yer verilmiş ve okuyucunun da duygularını harekete geçiriyor.

Mecit'in Hikayeleri'ni doğu edebiyatının "büyümek" hikayeleri olarak dillendirdik. Bu anlamda Zackarina geldi hatırımıza ve karşılaştırmasını yaptık. Doğu ve batının çocuk terbiyesine bakışındaki farklılıkları gördük. Kermani kitabındaki hafif okşamaları :) yine de sevdik. Döverken de severken de sıcaktı doğu.

Kermani kitaplarında çok bariz hissedilen bir otorite de var, aile büyüğünün otoritesi. Ve hatta dendi ki böyle bir kitabı biz yazmış yayınlamış olsak, eğitim camiaları tarafından çok da eleştiri alırdı.

Zackarina ve Mecit'i karşılaştırmalı okuma yapmalıyız.

Ayın On Dördü Gibi, estetik felsefesi üzerine güzel bir kitap. Nar Nine var kitapta, bir başka karakter. Nar Nine'nin hikayesi de bize çok şey öğretiyor. Başka açılardan bakmamızı sağlıyor. Bütün çirkinliklerin içinde de bir güzellik vardır. Bedenin yaşlanması ama ruhun genç kalması, her insanın içinde ruhun genç kalma, genç ve güzel görünme isteği… cennette genç ve güzel olacağımızı düşünmemiz ve inanç ile teselli bulmamız… bu gibi konularda düşündürttü kitap bizi.

Masalları neden seviyoruz.. Çünkü masallar bilinçaltımıza hitap ediyor. Bir masaldaki kurgu atmosferin ne kadar basit bir gerekçesi varsa o kadar rahat inanıyoruz. Bu anlamda sebepler için takla atmaya gerek yok, tabiri caizse. Bu masalda böyle. Basit gerçekler içinde güzel bir masal anlatmalıyız… Ayrıca evrensel, vurucu bir mesajı olmalı.

Bunun Adı Findel'de de, Reçel Kavanozu'nda da çocuk tipleri geri adım atmıyor hiç, merak ediyorlar. Bütün karakterler merak ediyorlar.

Kermani'de hep erkek çocuklar kahraman. Protest bir çocuk duruşu var.

Hikaye sonları son vuruş değil. Tam, bitebilir, dediğin anda hikaye bitmiyor, devam ediyor. Ama orada hayatın anlamı ile ilgili bilgiler/cümleler var

Huşeng Muradi Kermani

Mecit'in Maceraları 1-2-3 okumaları

Mecit yaşına göre çok olgunlaşmamış biri gibi. Reel hayatı kabul etmiyor, gerçeklik algısına direniyor, kitaplarla kabul ediyor hayatı. Saf diyebileceğimiz birisi, ağzına geleni de söyleyebiliyor.Kendi doğrularından vazgeçmiyor. Öğrendiği her şeyi şahit olarak öğrenmek istiyor. Fantastik bir dünyası var, o anlamda geç öğreniyor zannedilebiliyor.

Çok hüzünlü yokluk hikayeleri var kitaplarda. Bu hüzne rağmen çok keyifli okunuyor. Yazarın üslubu bu. İlişkiler çok gerçek, mahalle, akrabalar… Abartılı değil. Bir çocuğun dürtüsü neyse, çocukluktan belli oluyor. Mecit de yazar olacağını çocukluk günlerinden hissettiriyor bize. İlk hikaye, bakkaldan gelen bir kitap sayfasındaki yarım hikaye ile başlıyor. Buradan hareketle kitapların, yazarın kendi hayatı ile çok bağlantılı olduğunu düşünüyoruz.

Hikayelerde acı var ama ajitasyon yok. Bu nedenle de okurken sıkılmıyoruz. Yazarda "ahlaki değerler vereyim" çabası yok. Fakat içinde yaşadığı toplumun değerleri çok hakim, hikayelerde. Fakirliğe rağmen dilencilik yok, vefa var, büyükleri sayma, dinleme var, doğu terbiyesinin göstergesi dayak var, falaka var. Yaşadığı topluma çok güzel ayna tutmuş.

Çocuk edebiyatı noktasında asıl meselemiz, bir konuyu, temayı vs çocuğa "çaktırmadan", fark ettirmeden vermek. Bunun için hikayeler önemli. Hikayeler bilinçaltına nükseder. Masalı dinlerken hiç yorulmadan iyi ve kötüleri buluruz. Gerçek hayatta ise bunun farkına bu kadar kolay varamayız.

Bir markanın hikayesi varsa bunun bizim için anlamı vardır. Hikaye dinlemekten hepimiz keyif alırız, hikaye dinlerken bilinçaltı duvarlarını kaldırır. Bir konuşmacı da hikaye anlatarak başlarsa, dinleyiciler çok keyif alırlar. Çocuklara değer yargısı vermeye çalışırken nasihat vermeye çalışmak işe yaramaz. Bilinçaltı anında refleks geliştirir, duvarları örter.

Bir metin öncelikle dil, anlatım olarak değerlidir. Mecit'te dil güzel olunca işin arasında da okuyabilirsin. Ayrıca sabır da var, inanç da var alt mesajlarda. Temel ahlaki değerleri içeriyor fakat bir temanın altına girecek metinler değil.

Clements basit dille yazmış ama kitaplarda çok belli ana tema var, konu var. Kermani, sanat için yazmış. Çocukluk anılarını güzelce anlatmış. İyi yazılmış hikayede birçok alt mesajı da bulabiliyoruz. Yazar sanat vurgusu yapıyor, kitaplarında. Önsöz'de "size selam getirdim, komşudan hediye getirdim" diyebiliyor… Dili çok güzel. Kermani Hafız ile, Mesnevi ile beslenmiş."

Bu değerlendirmelerin ardından belleğimizi kendimize ait metinlerle Kuran'la, kıssalarla, Mesnevi ile doldurmamız gereketiğini hatırlayarak dönemi bitirdik. Nitekim 2012 Güz dönemi okumalarına Ahsan'ul-Kasas Hz.Yusuf kıssasını okuyup edebiyatta ilahi kıssaların izlerini arayarak devam edeceğiz.

2011 Ekim ayında dersler yukarıda söylediğimiz gibi Yusuf suresinin mealinde mündemiç olan Hz. Yusuf'un kıssası ile başladı. Kıssa edebi eserlerde, halk anlatılarında benzer unsurları yakalayabilmek için temel motifleri vurgulanarak okundu. Bundan sonra okunacak eserlerde bunlara telmih yapabilmek adına hatıra kaydedildi.

Ders notlarında tüm bunlar şöyle kaydedilmiştir:

"Yusuf suresi dipsiz bir kuyu. Dünyadaki bütün kurgusal metinler bir şekilde Yusuf suresi ile ilgili… Suredeki her hadise değişik açılardan, defalarca yorumlanabilir, ele alınabilir. Yusuf suresini bugün okurken, kurgusal metinlere kaynaklık etmesi açısından, tanıdık gelen motifleri çıkartmaya çalışarak okuyacağız.

** Bir şey anlatırken hikaye kurgulamak, hikaye ile anlatmak, yaşanmışlık üzerinden gitmek önemli bir metod.*

** Rüya motifi…Kıssanın birçok yerinde karşımıza çıkıyor. Kahraman, Yusuf as. Sadık rüyalarla destekleniyor, büluğa erince, ona da rüya yorumlama ilmi veriliyor…*

** Güneş ve ay motifleri… Masallarda en çok kullanılan motiflerden, parlak, yol gösterici, aydınlatıcı… Üstelik tam anlamıyla evrensel. Kültür, dil, din fark etmeden her insanda ortak bir nokta. Yusuf kıssasında ay ve güneşin secde etmesi de bir motif.*

** Kardeş kıskançlığı… Baba (Yakub as) kardeşler arasındaki kıskançlığı belli eder şekilde konuşuyor. Adaletli davranamıyor.*

** Seçilmiş insan olmak…. Bütün masallarda kahraman seçilmiş bir karakterdir, özellikle küçük çocuklardan biridir. Küçük çocuk daha atak, akıllı, cesur bir tiptir. İş görür, iş bitirir. Doğumundan itibaren de seçilmiş olacağına dair izler taşır.*

**Kuyu… Keloğlan'da, Alis Harikalar Diyarı'nda ve daha birçok masalda karşımıza çıkabilecek bir metafor.*

**Kervan… masalların vazgeçilmezi.. Ayrıca kervanlar geleneği, kültürü, medeniyeti, teknolojiyi taşırlar. Sanki fantastik bir yanları da vardır.*

**Kurdun bir insanı yemesi… Kırmızı Başlıklı Kız'da da görüyoruz. (Olumsuz durumları zikretmeyelim, dil kaderi yazar, da dedik)*

** Sabır, ciddi bir motif. Yakub as.'ın sabrı hatta "güzel sabrı" dikkat çekici bir unsur.*

** Köle ticareti… Yusuf as, kaçak mal(!) olduğu için bu kadar ucuz elden çıkarıldı.*

**Evlat edinme… Kahramanların çoğunun yetim olması yine zikredilebilir.*

**Ergenlik.. Yusuf as ergenlik çağına gelince kendisine ilim ve hikmet bağışlanıyor. Bu dönemde insan amellerinden, seçimlerinden sorumlu olmaya başlıyor. (Bu noktada yeni katılımcımız Adil beyin "açık yara" benzetmesi güzeldi. Ergenler açık yara gibidirler, pansumanına, temizliğine, bakımına dikkat ederseniz iyileşirler. Değilse çok daha kötü bir hal alıp belki bütün vücudu etkileyecek düzeyde sıkıntı olabilirler.*

**Züleyha'nın nefsine yenik düşmesi, iftira atması… Güçlü olanın zayıf olana kolayca iftira atması…*

** Gömlek… motifi.. ilk olarak önden ve arkadan yırtılmasına bakılarak bir olayı, suçu açığa çıkartan bir delil, bir şahit. Sonrasında da aslında bir şahit, Yusuf as'ın yaşadığına şahit, delil. Ve bir şifa aracı, bir mektup.*

**Kadınlar… kadınların hileleri mevcut. Masallarda vs. de kötü kadın motifi çoktur, kötü büyücüler, cadılar vs hep kadın. Bkz. Dilek Şurubu'ndaki kadın büyücü :)*

**El kesilmesi, bıçak ve el.. Bu motiflere edebiyatta başka yerde rastlayacak mıyız bakalım, dikkat edelim.*

** zindan…*

** üzüm, ekmek…*

**hükümdar..*

**inek, buğday başağı..*

** 7 sayısı… 7 vadi, nefsin 7 mertebesi, 7 başlı ejderha, 3'ler, 7'ler, 40'lar vs. hep yine tanıdık motiflerden..*

** doğrunun er-geç ortaya çıkması… suçluların er-geç cezasını bulması, doğrunun ortaya çıkması ve ödüllendirilmesi masallardaki önemli noktalardan.*

**Hazine, hazine bekçiliği…*

**Cömertlik, affedicilik…*

**Hırsızlık… Bünyamin'in de hırsız olarak yaftalanması.*

**Ağlamaktan kör olan gözler.. Yeşilçam'da da sıkça karşımıza çıkabilir :)*

**Bedel ödeme… Bir şeye kavuşmak için onun bedelini göze almak zorundayız.*

**Koku…*

**Kötülerin aklının başına gelmesi, özür dilemeleri…*

**Rüyaların ortaya çıkması…*

**Dua ile bitiriş… Ve bu hikayenin, kıssanın bütün insanlara gönderilmiş olması, sadece Müslümanlara değil…*

Bundan sonraki masallarda hep bu kıssayı hatırlayalım!"

2011 Kasım ayında Mustafa Yazgan'ın çocuklar için kaleme aldığı kitaplarını inceledik ve "İslamî" yazar olarak çocuklara verilen değerler ve verilme biçimleri üzerine konuştuk.

Bununla beraber Ursula le Guin'in edebiyatla ilgili deneme yazılarından oluşan "Kadınlar, Rüyalar ve Ejderhalar" isimli kitabı okuma listemize dahil oldu ve paralel olarak okunmaya ve konuşulmaya devam etti.

"Bazı kitapları okurken yazıldığı zaman içinde değerlendirilmeli, diyerek derse başladık. Çocukluk çok çabuk değişiyor, gelişiyor. Özellikle son zamanlarda. Mustafa Yazgan metinleri çocuk metinleri değil. Akıcı, sıkmayan, yormayan bir üslubu var. Fakat bu artılara rağmen çocuk kitabı olarak değerlendiremedik.

Hristiyan kadınları rahatça övebiliyor, tarif edebiliyor fakat Müslüman kadının adı yok. Hem ciddi anlamda –çünkü o artık bacı, hanım kardeş oluyor- hem de yazıda yer bulma açısından. Bu anlamda da dönemin özelliklerini, kadına bakışını çok belli eden metinler.

Özellikle Bağdat Kervanı hikayesine değindik bu minvalde. Bu toplumda kadın birinin kızı, karısı, kardeşi, annesidir. Perde arkasındadır. Kendi ve şahsı bizatihi ortada yoktur. Evlatları vardır, ürünleri vardır. Hristiyan kadın ise ortadadır. Müslüman olunca yine silinir.

Ruh dünyamızın şekillenmesinde çok etkili bir yazar Mustafa Yazgan. 70'lerin, 80'lerin çocukları için özellikle. O dönem için büyük bir hizmet olduğunu düşünüyoruz. Kitapları çocuk kitabı olabilir ama çocuk edebiyatı kitabı değiller. Kurgu yok. Kitaplarında anlatılan hikayelerin kaynakları tezkiretül evliya gibi metinler. Fakat bu metinler gerekli şekilde revize edilmeden çocuğa verilince de çocuğun dünyasını alt-üst edebilecek bir kurguya sahip olabiliyor. Örneğin, namaz kılan kadın ve tandıra düşen çocuğunun hikayesi… Mesaj çok önemli olsa da anlatım sıkıntılı. Ve dedik ki, bu tür bilgiler, metinler hayatın gerçeği ile örtüşmeyince çocuklar, gençler ve hatta biz "bu anlatılanlar o zaman yaşanmıştı" diyor, metni mesajı ile birlikte bir kenara kaldırıyoruz, hayatımıza dahil edemiyoruz.

Yine dönüp dolaşıp dedik ki, edebiyatı edebiyat yapan yazarın seçtiği dil, hikayeyi nasıl kurguladığıdır. Üslubtur. Nasıl anlatıyoruz?

Kısacası Mustafa Yazgan metinleri bugünün çocuklarının ilgisini çekecek metinler değil. Okuyucuyu bir şey bilmeyen, şekillenmesi gereken bir hamur gibi gördüğü çok açık. Emine Şenlikoğlu, Şule Yüksel Şenler vs. bu kategoride. O dönemde yazan yazarların hepsi az çok bu minvalde. Dini Hikayeler'i herhangi biri yazmış olabilirdi, değişen bir şey olmazdı.

O zamanlar imanımızla ilgili çok baskı vardı. Bunun için gerekçelendirme ihtiyacı hissedilen dönemlerdi, imanın mucizelerle, bilimdeki yeni gelişmelerle desteklenmesi ihtiyacı… Katan Kusto, Allah yazılı bal petekleri vs. Bu kitaplar da o dönemin metinleri. Önceleri vatana, millete faydalı olsun diye çocuk yetiştirilirdi. Şimdi imanlı olsun, mutlu olsun diye istiyoruz. Çocuk algısı da değişti artık. Birey olarak algı daha belirgin. Bugünkü bakış açısıyla baktığımızda patolojik metinler. Ama o dönem için normaldi diyebiliriz.

Ve dedik ki, hikayeyi hikaye olarak tarihi tarih olarak okutmak lazım.

Ursula K. Le Guin…

Allah kullarına ruhundan üflemiştir. Ruhunda sıfatları vardır. Bu nedenle insan için de 'yaratıcı' demekten daha normal ne vardır. Ursula, "uydurmadım, keşfettim" diyor. Daha önce söylediğimiz gibi. Hayal ettiklerimiz de yaratılmış olmalı bir şekilde, binlerce alemden birinde.

Ursula çok gezen, Jung felsefesini vs benimseyen biri. Hayal gücü çok özgür. Edebiyatı ruhun olgunlaşmasında bir aracı olarak görüyor.

Tekrar dile getirdik, bir metni yorumlarken bir düşünce sistemimiz, bakış açımız olmalı."

2012 Bahar dönemi okumaları Çocuk Siyeri incelemleri ve Meridyen Derneğinin düzenlemiş olduğu sempozyum hazırlığı ile devam etmiştir. Bu bağlamda BİSAV Çocuk Edebiyatı Atölyesi[27] olarak Cumhuriyet döneminde çocuklar için yazılmış yüz küsur siyer kitabından özellikle 1990-2000 yılından sonra yazılmış siyerlerden 30 tanesini seçtik. Bu siyerlerin arasında 80li ve 90'lı yıllarda çocuklar için yazılmış siyerler de vardı. Böylece bir karşılaştırma da yapmaya çalıştık. Raporlarımızı yazarken çocuk siyerinin biçim ve içerik açısından çocuğa göre hazırlanıp hazırlanmadığına dikkat ettik. Çocuklar için yazılan siyerler kaynağa uygunluk bakımından, dil ve üslup açısından, çocuk edebiyatının kriterlerine göre ve resimlemeler açısından incelendi. Bütün bu unsurların siyerin hakikatini çocuklara verebilecek bir bütün oluşturup oluşturamadığına baktık. Bu çalışmaya yaptığı inceleme ve raporlarla katkı sağlayanlar şöyle kaydedilmiştir: Tuba Karagöz, Pınar Başar Ünlüer, Kadriye Bayraktar, Seher Özet, Adil Kıdıl, Nehir Aydın Gökduman, Sevil Civelek, Zeliha Pala, Rabia Gülcan Kardaş, Sevinç Şahin, Sevim Sarıçam, Elif Konar Özkan, Ümit Yaşar Özkan

2012 yılı güz dönemi okumaları fantastik edebiyatın izinde devam etmiştir. Okunalar tür adlandırmaları fantastiğin ne olduğu ve ne olmadığı ve Doğu edebiyatlarında fantastiğin kökenleri izlekleri ile sürmüş, oldukça verimli okuma ve mütalaa ortamı gerçekleşmiştir. Fantastik okuma listesi:

Nuran Özlük-Türk Edebiyatında Fantastik Roman, Hiperlik Yayınları

Bu kitapla birlikte eş zamanlı:

Muheyyalat

Amak-ı Hayal

Puslu Kıtalar Atlası, İhsan Oktay Anar

Efrasiyab'ın Hikayeleri, İhsan Oktay Anar

Barış Müstecaplıoğlu, Perg Efsaneleri Serisi

I. Pelin Aslan, Osmanlı / Türk Modernleşmesinin Gölgesinde Varla Yok Arası Bir Tür: Fantastik Roman (1876-1960)

Bu kitapla birlikte eş zamanlı:

1. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Peyami Safa

Yalnızız, Peyami Safa

Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Ahmet Hamdi Tanpınar

II. Gönül Yonar, Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri

III. Fantastik Çocuk Kitapları:

1. Pinokyo, Carlo Collodi
2. Tavşan Rabbit'in Maceraları, Beatrix Potter
3. Alise Harikalar Diyarında, Lewis Carroll
4. Alice Aynalar Ülkesinde, Lewis Carroll
5. Oz Büyücüsü, Lyman Frank Baum
6. Harry Potter, Felsefe Taşı, J.K. Rowling
7. Gece Çiçeği İstanbul, Nazlı Eray
8. Uzun Çorap Pippi, Astrid Lindgren
9. Narnina Günlükleri, C. S. Lewis
10. Bitmeyecek Öykü, Michael Ende
11. Uzaylı Ulya,Nuran Turan
12. Ölümsüz Aile, Natalie Babbitt
13. Charlie'nin Çikolata Fabrikası, Roald Dahl

14. Yerdeniz Üçlemesi, Le Guin
15. Hobbit, J. R. R. Tolkien

IV. Todorov, Fantastik

- Dede Korkut

- Gizli Dede Korkut, Kemal Abdulla

Bu dönemde dersimize konuk olan yazar Gönül Yonar ile de bir atölye yapıldı. Fantastiği ve edebiyatımızı anlamak için mitoloji ile ilgili okuma yapılamasına karar verildi.

2013 Bahar dönemi okumalar:

- Mitolojiye doğru giden okumalar

- Mitolojiye Giriş- Fuzuli Bayat
- Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Joseph Campbell
- İran Mitolojisi, Mehmet Korkmaz, Alter
- Mitologya Sözlüğü, Behcet Necatigil,Sel
- Mitologya, Edith Hamilton,
- İlahlarla Dans, Mim Kemal Öke

Bu dönem Bilim sanat vakfı bunyesinde yapılan son atölye dönemi olmuştur. 2013 yılı güz döneminden itibaren bu gurubun devamı olarak Ümit Yaşar Özkan rehberliğinde Anonim masallar ve çevresi konularla atölyeler devam etmiştir.

Yek-Der'de Çocuk Edebiyatı Atölyeleri

Burada yapılan dersler eğitimci yetiştirme programları kapsamında daha ziyade eser incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. Aşağıda burada uygulanan okuma listesi yer almaktadır.

1. Ders
Konu: Edebiyat Nedir?

Çocuk Edebiyatı Nedir? Tanımı, Sınırları, Hedefi…

Çocuk Kitabı-Çocuk Edebiyatı Arasındaki Fark Nedir?

Çocuk Edebiyatından Ne Bekleyebiliriz?

Çocuk Edebiyatından Ne Beklenmemelidir?

Tematik Çocuk Edebiyatı Nedir?

İşlenen Kitaplar:

Madonna, Bay Peabody'nin Elmaları, İletişim Yayınları

Melike Günyüz, Pamuk Karga, Erdem Yayınları

Yıldız Tozu, Mustafa Kutlu, Erdem Yayınları

Beyaz Yele, Rene Guillot; Can Yayınları

Büyük Ziyaret, Sophie Smiles, Erdem Yayınları

2. Ders
Sosyal Problemlerin Edebiyata Yansıması

Edebiyatta Toplumsal Eleştiri

Din Öğretimi ve Edebiyat

Peygamber Hikayeleri ve Edebiyat

İşlenen kitaplar

Sevim Ak, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Can Yayınları

Sevgili Annelerim, Sevinç Kuşoğlu, Erdem Yayınları

Güzelcede Bir Kaçak, Zeynep Cemali, Günışığı Kitaplığı

Peygamber Öyküleri, Hatice Uğur, Düş Değirmeni Kitaplığı, Erdem Yayınları,

Peygamberimi Öğreniyorum, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

İlk Öğrendiklerim Dizisi, Bestami Yazgan, Düş Değirmeni Kitaplığı, Erdem Yayınları

3. Ders

Tarih Şuuru Kazanmada Çocuk Kitapları

İşlenen kitaplar

Biz Savaş Çocuklarıydık, Sevinç Kuşoğlu, Erdem Yayınları

Uzaylı Ulya Topkapı Sarayında, Nuran Turan, Erdem Yayınları

İstanbul'un Sırrı, Gülçin Tunalı Koç, Erdem Yayınları

4. Ders

Çocuk Edebiyatında Fantastik Unsurlar

Fantastik Edebiyat Gerekli midir?

Masal Geleneğimiz

İşlenen kitaplar

Momo, Michael Ende, Kabalcı Yayınları

Cim Düğme ve Lokomotifçi Lukas, Michael Ende, Kabalcı Yayınları

Billur Köşk Masalları, Tahir Alangu, YKY

Öneri Kitap Listesi

99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Haz. Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları

Çocuk ve Edebiyat, Doç. Dr. Sedat Sever, Kök Yayınları

Çocuk Edebiyatı, Necdet Neydim, Bu Yayınları

Roald Dahl'ın Tüm Kitapları

Michael Ende'nin Tüm Kitapları

Zeynep Cemali'nin Tüm Kitapları

Sevim Ak'ın Tüm Kitapları

Behiç Ak'ın Tüm Kitapları

Peygamberimiz Hz. Muhammed, Düş Değirmeni Kitaplığı, Erdem Yayınları

Sevinç Kuşoğlu'nun Sağlık Olsun Dizisi

Bestami Yazgan ve Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk şiiri kitapları

Mevlana İdris'in Tüm Kitapları

Salih Zengin, Çok Mavi Hikayeler, Çok Serin Hikayeler

Burhan Eren, Yıldızlı Atlas

Gökhan Özcan, 62'den Tavşan

Stephan Davies'in, Sophie ve Gidado'nun Afrika Maceraları Dizisi

Madonna'nın Tüm Kitapları

Dr. Melike Günyüz'ün bu dersler için aldığı notlar şöyledir:

"ÇOCUK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Dr. Melike Günyüz, Ocak 2012

Çocuk Edebiyatına Giriş

Edebiyat insana ve hayata dair gerçekliğin, değişik algılama biçimleri ile ortaya konmasıdır. Edebiyatı diğer yazılı metinlerden ayıran en temel farklılık, kurgusal olması ve estetik bir değer taşımasıdır. Edebiyat estetik bir eylemdir.

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de içine alan dönemde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını gerektiğinde sanat değeri olan resimlerle zenginleştiren, beğenileri yükselten ürünlerin genel adıdır.

Çocuklara niçin edebi metinler okutulur:

1. *Çocuğun yaşına ve kültürel yapısına uygun bir metinle buluşması demek öncelikle bir sanatçı bakış açısı ile karşılaşması anlamına gelir.*
2. *Çocuk, sanatçı bakış açısı ile toplumsal ilişkilere ve yapılara ait deneyimler edinir.*
3. *Dile dair ve resme dair estetik bakış açısı kazanır.*
4. *Çocuk kitapları, çocukların duygularının eğitilmesini ve düşüncelerinin gelişmesini sağlar.*

Çocuk edebiyatın çocuğun gelişimine katkısı 4 boyutta gerçekleşir:

1. *Bilişsel gelişim*
2. *Dil gelişimi*
3. *Kişilik gelişimi*
4. *Toplumsal gelişim*

Çocuk kitabı:

1. *Karakterler*
2. *Konu*
3. *İleti*
4. *Dil ve anlatım*
5. *Kurgusal yapı*
6. *Resimler*

boyutları ile değerlendirilir.

Bir edebiyat metninde sözcüklere yeni anlamlar yüklenir, sözcüklerin anlam sınırları genişler. Okurda bir coşku yaratmak ve duyguları harekete geçirmek hedeflenir. Bu bakımdan edebi metinleri bir bilgiyi aktarma aracı olarak değerlendirmemek gerekmektedir.

İnsanlar, kelimelerle düşünürler. İnsan ne kadar çok kelime ve kavram bilirse, düşünme ve yorumlama becerisi o denli derin ve geniş olur. Çocukların küçük yaşlardan itibaren ana dillerine ait kelime, kavram, ifade gücü, kelime grupları, söyleyiş biçimleri, mecazlar gibi dile ait bir çok kazanımı elde etmesinin en büyük yardımcısı çocuk edebiyatı metinleri ve çocuk kitaplarıdır. Bir çocuk kitabından

beklenmesi gereken birinci kazanım, dile ait kazanımdır. Dilin doğru kullanılması, estetik bir yapıda olması, bir sanatçı duyarlılığı ile işlenmiş olması çok önemlidir.

İyi bir metin çocuğa neler yapmasını ya da neler yapmamasını söyleyen metin değildir. İyi bir metin çocuğa neler yapması ya da neler yapmaması gerektiğini düşündüren metindir. Yazar kural koyan kişi değil, çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri hayat modelleri sunan kişi olmalıdır.

Çocuklara doğayı sev, çevreyi koyu, büyüklerine saygılı ol, derslerine çok çalış, arkadaşlarınla iyi geçin, sağlığını koru, giysilerini kirletme gibi emir ve kuralları içeren cümlelerle seslenmek onların okuma alışkanlığı kazanmasının önündeki en büyük engeldir.

Çocuk kitabının öğretme sorumluluğu, "Niçin doğayı sevmeliyim?", "Ders çalışmazsam neler olabilir?", "Sağlığıma dikkat etmez ve özen göstermezsem sonuçları neler olur?" gibi sorulara cevap bulma sürecini başlatmasıdır.

İyi bir çocuk kitabı, çocukta merak duygusunu uyandırarak çocuğu zihninde oluşan sorulara cevap bulmaya yöneltir. İyi kurgulanmış bir çocuk kitabında yazar, çocuklarla paylaşmak istediği duygu ve düşünlerin (ileti-mesaj) öncelikle onların zihninde oluşmasını sağlar.

Çocuk kitabı yazarı, bir düşüncenin, inancın peşinde koşan, o düşüncenin ya da inancın doğruluğuna çocukları inandırmaya çalışan bir öğretmen, nasihat veren biri değildir. Yazarın öncelikli sorumluluğu çocukları kendi deneyimleriyle bilgilendirme ve yetiştirme anlayışından çok, dilin anlatım imkânlarıyla kurgulanmış, çocuğun kendini, insanı ve yaşamı tanımasına yardımcı olacak hayatla ilgili modeller sunmak olmalıdır.

ÇOCUK KİTABINDA KARAKTER

Bir eserde duygu, düşünüş, davranış ve tutkuları yönünden işlenen kişiye karakter denir. Her eserde, başından olan geçen kahramanlar, çeşitli karakterleri canlandırır. Karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve davranış yönleriyle geliştirdiği, gerçek hayattan esinlenerek kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir. Ayrıca yetişkin edebiyatında olduğu gibi çocuk kitabında da bazı tipler vardır.

Tip, edebiyat eserlerinde bazı insan özelliklerini abartarak yansıtan kişiye denir. Bir eserde olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişiye ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan anlatımı yönlendiren kişiye başkişi ya da kahraman denir. Olaylar onun çevresinde döner. Yan kişiler (ikinci, üçüncü derecede kişiler, arka plandaki kahramanlar) anlatılanlarla dolaylı ilgisi olan kahramanlardır. Çocukların ilişki alanları çevresindekilerle sınırlıdır. Çoğunlukla anne, baba, kardeşle geçmekte olan yaşamı, kitaplardaki kahramanların serüvenleriyle çeşitlenmeye başlar.

Okuduğu ya dinlediği bir öykünün kahramanlarıyla kurduğu etkileşim, çocuğun yeni hayali arkadaşlar edinmesini sağlar. Kendi gibi duyan, düşünen ve hareket eden ya da etmek isteyen başka çocukların da olduğunu ya da olabileceğini anlar. Güven duygusunu geliştirir.

Kahramanlar aracılığıyla insanların başından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını belirleyen kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincini oluşturur. İnsan hayatını anlamlı kılan erdemleri sezmeye başlar.

Kitaplar, çocukların hayatında karşılaşabileceği olayları ve aralarındaki ilişkileri anlayabilmesine, bu olayları gelişim sırasına ve neden sonuç ilişkisine göre kavrayabilmesine imkân sağlayan doğal bir öğrenme ortamı oluşturur.

Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması, kahramanın öyküdeki olaylara yön veren etkin kişiliği, çocukları kahramanlarla özdeşim kurmaya yöneltir. Kahramanın hayata bağlılığı, karşılaştığı sorunları çözmedeki kararlılığı, amaca ulaşmada izlediği yöntemlerin niteliği ve bu eylemlerin söz ve davranışlarla somutlanması, çocukları da kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılar.

ÇOCUK KİTABINDA TEMA (KONU)

Çocuk kitabında konu seçimi çocuğun kitapla ilişkisini belirleyen en önemli değişkendir. Konu, bir çocuğun hem ihtiyacını hem de merak duygusunu beslediği ölçüde önem kazanır.

Bir edebiyat eserinin değeri seçtiği konudan gelmez. Bu nedenle konularını iyi, kötü, güzel, çirkin, değerli, değersiz gibi nitelendiremeyiz. Bir metni değerli kılan onun anlatılış biçimi ve okuyucuda bıraktığı etkidir.

Çocukların din, toplumsal değerler, ahlaki değerler gibi yetileri henüz gelişmemiştir. Bu nedenle onların ihtiyaçları ve ilgileri yetişkinlerden farklıdır. Hayatı algılama biçimleri ve öncelikleri de farklıdır. Onlar hayata farklı anlamlar yüklerler. Dolayısı ile bir çocuğun edebiyat metninden beklentisi ile yetişkinin beklentisi aynı değildir.

İyi bir çocuk kitabı çocuğu duygu yönünden besler, onun bilişsel davranışlar geliştireceği kültürel bir ortam sunar. Çocuğun bu ortamda mutlu olmasını sağlayacak olan temel etken, ona özgü bir dünyanın ona sunulmuş olmasıdır. Basitliğe kaçmadan ele aldığı, işlediği konularla çocukların ilgisini çekmeyi başarabilen kitaplar, çocuklardaki okuma isteğinin alışkanlığa dönüşmesine de katkı sağlar. Çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker, hatta bazen hiç çekmeyebilir. İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlak değerlerini kazandırıcı özellikte olması onun değerini artırır. Bir çocuk kitabının konusu:

1. *Çocukların okul öncesi dönemden başlayarak farklılaşan bireysel ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermeli,*
2. *Çocukların yüreklerinde ve hafızalarında sevgi, dostluk, barış vb. anlayışların gelişmesine katkıda bulunmalıdır.*

Çocuk kitabının konusu, çocuğun yaşına göre gittikçe zenginleşmeli ve genişlemelidir. Okul öncesi dönemdeki çocuk, çevresindeki her şeyi tanımak ister, Yeni kişiler, yerler, hayvanlar, oyunlar onun ilgisini çeker. Karın, yağmurun yağması, güneşin doğuşu, batışı rüzgârın esmesi, vb doğa olayları ilgisini yoğunlaştırdığı, öğrenmek istediği konulardır. Özellikle korkutucu olmayan gerçeküstü olaylar onları heyecana sürükler.

İlköğretim süreciyle birlikte çocukların yararlanacakları edebiyat eserleri, konu bakımından yazarın duygu ve düşüncesini bildirme amacına göre çeşitlilik göstermeye başlar. Konu, sanatçının okurla paylaşmak istedikleri için yalnızca bir araçtır. Önemli olan o konunun sanatçı tarafından nasıl kurgulandığı ve bunun okur üzerinde bıraktığı etkidir.

Çocuklara seslenen edebiyat eserlerinde yazarlar konuyu oluşturabilmek için, yaratıcı güçlerini kullanarak bir olay kurgular. Kurgulanan her olayda bir çatışmanın yaşanması kaçınılmazdır. Çocuk edebiyatında okurun metnin çekim alanına girmesinde kurgulanan olan ve olaylara yol açan çatışmaların niteliği belirleyici bir etken konumundadır.

Çocukların bir edebiyat metnini okuma eyleminden zevk alabilmesi için çatışmayı yaşayan kahramanla özdeşim kurması ve öykülenen olaydaki gerilimi hissedebilmesi gerekir. Sağlıklı biçimde anlamlandırdıkları konuların işlendiği olayların yer aldığı edebiyat metinlerini çocukların istekle okumamaların mümkün değildir.

Çocuk edebiyatında olay dizisi boyunca bir gerilim oluşturan, okunun merak duygusunu canlı tutan çatışmalar, anlatım düzeninde çeşitli biçimlerde görülebilir. Bu çatışmaları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- *Kişi kişi çatışması*
- *Kişinin kendisiyle olan çatışması*
- *Kişi doğa çatışması*
- *Kişi toplum çatışması*

Bir çocuk kitabında

1. *Abartılmış merak*
2. *Rastlantı*
3. *Duygusallık*

gibi öğeler konunun yapısını bozup çocuk kitaba duyacağı ilgiyi zayıflatabilir.

Abartılmış Merak

Çocuk okur, bazı öykülerde merak öğesinin zayıflığı ya da abartılmış olması, bazılarının da korkunçluğu nedeniyle okumak vazgeçebilirler. Eğer heyecan ve endişe duygusu doğru yerde ve

zamanda dengelenmezse kitaba olan ilgi azalır, eserin inandırıcılığı kalmaz. Çocuk okur için özdeşim kurduğu kahramanın verdiği uğraşının önemi büyüktür. Bu çabanın nasıl sonuçlanacağını bilmek, onu, metnin çekim alanına iten temel etkendir. Her sorunun kolayca cevabının bulunduğu, merak düğümlerinin çok zayıf olduğu bir öyküde, kurgulanan olayın sonucunun önceden kestirilebilmesi çocuğu okumaktan caydırır. Bu nedenle, çocuklara sunulan çatışmalar merak öğeleri ile dengelenmeli, çocuk öykü sonuçlanıncaya kadar hayalini ve zihnini canlı tutabilmelidir.

Rastlantı

Çocuk edebiyatı ürünlerinde eserde ele alınan konunun önemini zayıflatan, okurun kitaptaki olaylara güvenini sarsan olumsuz bir unsur da rastlantıdır.

İyi kurgulanmış bir öyküde, anlama ortak edilen okur, öyküdeki olayları ve karakterleri tanıdığında, öyküdeki çatışmanın nasıl sonuçlar doğurabileceğini de düşünmeye başlar. Öyküdeki düğüm çözümü hakkında, yazarın sunduğu ipuçlarından da yararlanarak bazı çıkarımlarda bulunur. Çocuk okur, okuma eylemi sırasında yaptığı duygu ve düşünce hazırlığından kopuk, kabul edilebilirlikten uzak bir sonuçla karış karşıya bırakılırsa yazar-çocuk-kitap arasında inandırıcılık sorunu başlar.

Duygusallık

İyi bir metin çocuğa hayatın iyi kötü, güzel çirkin yanlarını sezdirir. Duyuların algılama yeteneğini geliştirmek sanat eğitiminin temel amaçlarından biridir. Bu sebeple yüzeysel bir duygusallık ya da duyguların aşırı şekilde zorlanması bir eserin amacının beklenilenin ötesine geçmesine sebep olur. Bir kitapta bir çok üzücü (dramatik) olayın peş peşe gelmesi çocuğun duygularının sürekli yapay bir etki altında kalmasına sebep olur. Bu durum çocuk okurun neyin gerçekten acıklı, neyin yalnızca duygularla oynama olduğunu ayırt edebilecek gerekli duyarlığı geliştirmesine engel olur.

ÇOCUK KİTABINDA İLETİ (ANA DÜŞÜNCE/ANA FİKİR)

İleti, yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. Edebiyat kitaplarında ileti dendiğinde sanatçının okurlarında oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığı akla gelmelidir. Öğretme amacıyla hazırlanan bir çocuk kitabında temel amaç, çocuklara öncelikle bilgi aktarmaktır. Edebi bir kitabın amacı ise çocukların sezme, duyma, düşünme becerilerini geliştirmek, onlara insana özgü duyarlıklar kazandırmaktır. Bu nedenle, her iki metin türü aktarış biçimleri bakımından birbirinden farklıdırlar. Çocuk kitaplarında öğreticilik çok tartışılan bir sorundur. Çocuk edebiyatının öncelikli sorumluluğu, çocukların duygu ve düşünce evrenini geliştirmek, onlara dilin ve resmin imkânlarıyla yaşam ve insan gerçekliğini verebilmektir. Yaşam gerçekliği tek ve değişmez bir tanıma sığdırılamaz. Bunu çocuklarla paylaşabilmek için sanatın olağanüstü anlatım gücüne ihtiyaç vardır. Masal, şiir, öykü, roman ve benzeri metinlerin iletileri, doğrudan öğretme amacı güden kesin yargılar içermez. Örtük iletiler sunar. Bu iletinin çocukların katkıları ile ortaya çıkmasını sağlar. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocuklar, edebiyat metinleri karşısında nesne değil özne konumundadırlar. Bu metinlerde sanatçıların sunduğu iletilerden anlam ya da anlamlar oluşturma sorumluluğu çocuğa bırakılmıştır. Çocuk, yazar ve çizerle birlikte anlam oluşturan, bunun için de hayal, düşünce ve imgeleme becerisine sürekli ihtiyaç duyan bir alımlayıcı konumundadır.

ÇOCUK KİTABINDA DİL VE ANLATIM

Bir kitabın çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli değişken dil ve anlatımdır. Bir dilin kelimeleri, terimleri, yabancı dillerden gelme öğeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış bir takım özdeyişler, bir bütün olarak o dilin sözvarlığını temsil eder. Bu söz varlığı aynı zamanda o dili konuşan milletin maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam biçimini ve tecrübelerini de yansıtır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa göre durumlar oluşturarak Türkçenin anlatım gücünü yansıtır, söz varlığının öğelerini örneklendirir.

Çocukların, küçük yaşlarda manileri, bilmeceleri, sayışmaları, tekerlemeleri mırıldanmaya başlamalarıyla birlikte onlar için renkli, hareketli ve eğlenceli bir dünyanın kapısı da aralanmaya başlar. Bu dünyada, ana dilimizin yüzyıllardır işlene gelmiş sınırsız anlatım inceliği, yaratıcı gücü, insanımızın sıcak ve içten duyma, düşünme, paylaşma becerisi saklıdır. Sayışmalar-oyun tekerlemeleri, ses tekrarları, kafiyeli yapılara ve sözcük oyunları gibi özellikleriyle çocuğun gülmece dünyasının dışa yansıması gibidirler.

Çocuklar için sözcüklerle üretilmiş bir oyun aracı olan bilmeceler, onlara, düş ve düşünce gücüne seslenen kurmaca bir dünya sunar, şiirsel bir anlatımla, çocukları dille kurgulanmış bir zekâ oyununa davet eder. Onları, tüm bildiklerini sınamaya, olaylar ve olgular ile kavramlar arasında anlam ilişki kurmaya yöneltir.

Ses taklitlerini, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları ve birbirinden güzel renkli inceliklerle yüklü halk dili anlatım biçimlerini de içinde barındıran masallar, çocuğa yalnızca dilinin tadını vermekle kalmaz, o çocuğun gelecekte o dili geliştirip edebi ürünler vermesine de katkıda bulunur. Masalların başında, "Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer top oynarken eski hamam içinde" diye başlayan ve devam eden tekerlemeler, çocukları masal dinlemeye isteklendirir, onlara düş kurma güçlerini geliştirecekleri bir ortam hazırlar. Masalların giriş bölümünde kısa ya da uzun bir tekerleme ile masala bir tür hazırlık yapılır. Bu bölümde genellikle gülünç, ilginç ve olağanüstü olaylar yer alır. Masal tekerlemeleri olağanüstü kurgu yapısıyla, çocuğun görme ve işitme algısını işleten, dil becerisini geliştiren bir uyaran görevi üstlenir. Çocuklara Türkçenin anlatım gücünü ve güzelliğini hissettirir. İlginç olaylara yer veren kurgularıyla çocukların, dinleme becerilerinin gelişmesini destekler. Masal anlatıcılarının konuşma diline kattıkları söyleyiş güzellikleriyle daha da renklenen masallar, anadilimizin sözvarlığı ve anlatım yetkinliğini çocuğun dünyasına özgü bir kurgu ve söylem içinde sunar.

Masallar, dili oluşturan deyim, atasözü, kalıp sözler, ikilemeler, terimler; soyut ve somut kavramları oluşturan sözcükler, kısa, yalın fiil cümleleriyle bir bütün olarak konuşma dilinin inceliklerini ve zenginliğini yansıtması bakımından anadil kazanımının doğal bir aracıdır.

ÇOCUK KİTABINDA RESİMLEME

Resim, sanatçının dünyasında yarattığı içeriği, görünür kılan bir öğedir. Bir ressam yalnızca kendi diliyle bir anlam dünyası oluşturduğu gibi, bir yazarın kurguladığı bir sahneyi de çizgi ve renge dönüştürebilir. Çocuk kitabında resim, başlı başlına bir unsur olabileceği gibi metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan genişleten bazen de metne yeni anlamlar katan estetik bir uyaran olur.

Çocukla kitap arasındaki iletişim sürecinde resmin kendisinden beklenen işlevi gerçekleştirmesi için çocuk kitabı çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, onun ilgi ve ihtiyaçlarını iyi bilen usta sanatçılar olması gerekir. Küçük yaşlarda, resim eğitimini doğru kaynaklardan almaya başlayan çocukların, ilköğretim süreciyle birlikte duygularıyla düşünme becerisi de gittikçe gelişmeye başlar. Bu gelişme, duyarlı insanın yetiştirilmesine de katkı sağlayacak bir süreci başlatır. Düşünen duyarlı insan, her şeyden önce yazılı kültürle etkili bir iletişim kuran, onunla dost olan insandır. Erken çocukluk döneminde, çocuğu kitaba çeken ilk uyaran kitabın resimli dünyası, çocuğa kitabı sevdiren kitabın estetik değeridir. Konuya böyle yaklaşıldığında çocuk kitaplarındaki resimler, çocuğun karşılaştığı, sıcak bir iletişime girebildiği (dokunduğu, eline aldığı, dilediği yere götürdüğü) sanat değeri nitelikli ilk ürünlerdir.

FANTASTİK ÇOCUK EDEBİYATI

Fantastik kelime anlamı itibarıyla gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, hayali anlamına gelir. Fantastik edebiyat ise olayların gerçeküstü düzlemde gerçekleştiği bir edebiyat türüdür. Fantastik edebiyat masal değildir, fakat masal motiflerini kullanır. Fantastik edebiyat tek başına hayvanları konuşturma sanatı değildir. Fantastik çocuk edebiyatında gerçek ve fantastik dünya yan yana iki düzlem olarak metinde yer alır. Olaylar her iki düzlemde de yaşanır ve bir noktada birbirlerine temas ederler. Kahraman gerçek düzlemden gerçeküstü düzleme geçerek bir takım olaylar yaşar ve daha sonra gerçek düzleme döner. Fantastik edebiyatın en önemli iki eseri Alis Harikalar Diyarında ve Pinokyo'dur. Bir yazarın fantastik kurguyu kullanmasının en önemli nedeni çocuğun fantastik düzlemde bir takım maceraları daha kolay yaşayabilmesi, gerçek üstü düzlemde onları rahatsız eden ve yüz yüze gelmekten kaçındıkları sorunlarla hesaplaşabilmeleridir. Bu aynı zamanda eğlendiricidir ve macera yüklüdür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bir akademisyen esere teorik ve kuramsal bakar; bir yazar romantik bakar; bir yayıncı sektörel bakar; bir STK.'cı sosyal sorumluluk olarak bakar. Dr. Melike Günyüz hem bir akademisyen, hem

yazar, hem yayıncı, hem STK cı olarak tüm bu alanşları kuşatarak bakmış ve atölyelerinde bakış açısı kazandırmıştır. Nice bu alanda çalışan, Melike hocanın atölye masasından feyizlenmiştir. Nice güzel işler bu vesileyle yeşermiş, netice vermiştir.

KAYNAKÇA

1. Sedat Sever, Çocuk ve Edebiyat, Kök Yayınları, Ankara, 2003
2. Çocuk Edebiyatı, Haz. Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994
3. Necdet Neydim, Çocuk Edebiyatı, Bu Yayınları, İstanbul 2003

METİNLE RESİM ÇALIŞMALARININ HARMONİK TAMLIĞI

Pervane MEMMEDLİ*

Özet

Ramin Cabbarzade Güney Azerbaycan'ın ünlü çocuk yazarıdır.O şair olmakla beraber, hem de ressamdır.Kitab halinde bıraktığı eserlerin içeriğe uygun resimlerin müellifi de kendisi olur. Ramin Jabbarzade ayrıca, şiir ve sanatçı olarak çocuklarda yaratıcı hafızayı güçlendirmeye ve metinle çizim yapmanın uyumunu yaratmaya hizmet eder. Bu da inkar edilemez bir gerçektir ki, kitaptan alınan izlenim ne kadar güçlü, etkili olursa, çocuk hafızasında, şiirsel ve estetik duyumun hayatı derki de bir o kadar rol oynuyor.

Onun "Yılın mevsimleri", "Sayılar", "Alfabe", "Yıldız-çocuk" ve başka kitapları bir birinden renkli ve bakımlı resimlerle süslenmişdir ve çocukları sevindiriyor.

Adi kişinin göremeyeceği bir doğal manzara görüntüsünü ustaca şiirsel açıklayıcı tasvire çevirmeyi başaran şair, ve sanatçı, beceri ve portre kullanarak özgün çocuk şiirini yaratabilmiştir.

Bildiride Ramin Cabbarzadenin çocuk şiirlerindeki çocuk öznenin konumu ve görünüşleri üzerine durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Ramin Cabbarzade, Güney Azerbaycan, çocuk yazarı, metin, resim

The Harmonic Wholeness of Tektual Drawing

Summary

Ramin Jabbarzadeh is a well-known children's writer in Southern Azerbaijan. Alongside being a poet he is artist too. He is the painter of the pictures of his own works.

As a poet and artist Ramin Jabbarzadeh serves to the strengthening of figurative memory of the children, is able to create harmonic wholeness of the tekt and drawings.

He is the poet who can turn an ordinary natural scene to illustrative description. At the same time as an artist he uses some drawing ways and achieved to create original children poem.

His "Seasons of the Year", "Numbers", "Alphabet", "Star-child" and other books are decorated with colorful and beautiful pictures and delights children

The poet, who was able to transform a natural landscape into a poetic illustration that the ordinary man could not see. He has also succeeded in creating an original has been able to create original children's poem and portraiture as an artist

Key words: Ramin Jabbarzadeh, Southern Azerbaijan, children's writer, tekt, pictures

Azerbaycan çocuk edebiyatı bugüne gibi farklı gelişme aşaması geçmiştir.Azerbaycan çocuk edebiyatının kökeni efsanevi tefekkürümüzden, masallar ve efsanelerimizden eski epos kaynaklarından başlanır. Nizami'nin oğlu Muhammed'e, Fuzuli'nin oğlu Feziye, Seyid Ezimin oğlu Cefere yazdıkları öğütler çocuk edebiyatımızın klasik örnekleridir. Artık birkaç onilliklerdir ki, Azerbaycan gençliği KK yüzyılın klasiklerini M.E.Sabir'in, A.Şaikin, A.Sehhetin diller ezberi olan şiir ve hikayeleri ile milli ruhda terbiye alır. Görkemli eğitimci, şair S.E.Şirvaniden başlamış bağımsızlık

* Azerbaycan Bilimler Akademisi, Edebiyat Enstitüsü mamedli_ph@yahoo.com

yıllarımız dahil çocuklar için güzel eserler yazan kalem sahiblerimiz yorulmadan çalışmış, yeni yeni eserler erseye getirmişlerdir.

Azerbaycan'ın hem Kuzeyinde hem de Güneyinde tarihin çeşitli aşamalarında halkın yarattığı manevi serveti hiçbir istisnaya yol vermeden bütün halde araştırıp ortaya çıkarmak, tebliğ edip geniş okuyucu kitlesinin besin kaynağına çevirmek yazarları, aydınları düşündüren esas meselelerdendir. Not edelim ki, Güney Azerbaycan'da ve İran'da çocuk edebiyatının temelini Semed Behrengi Merziye Üskülü Dalga ile birlikde atıb.

Bugün çocuk edebiyatının Güneyde davamçıları yeterincedir.Bu alanda yazılan eserler de çok ümidvericidir.Ramin Cahangirzade, Hüsrev Barışan, Melihe Ezizpur, Murtaza Mecidfer, Leyla Kehalı ve başka ismini çeke bilmediğim genç yazarların çocuk kalbine yol bulan eserleri çoktur.

Ramin Jahangirzade 1978 yılında Güney Azerbaycan'ın Mughan bölgesinde doğdu. Ülkesinde ilk ve orta okuldan mezun olduktan sonra Tebriz'de yüksek öğretim gördü. Bu güne kadar Ramin Cahangirzadenin sırf çocuklar için yazdığı "Yıldız", I ve II (2004-2008), "Gözleri gül Açıbdı" (2007), "Biraz derine gidiyorum" (2008), "Ay suda" (2011), "Nar "(2013), "Dört mevsim", "Sel kızı", "Nazlı", "Alfabe ", "Benekli ve Allı", "Karınca", "Sayılar", "Boyalar", "Çilek", "Elay ve İlkay" (3 cilt), "Sokak", "Tiraktur bastı gaza", (2014), III ciltlik "Sendikalar" ve "Aileler" ve "Hayvanlar" (2014), adlı şiir topluları işıqüzü görüp. Nesir koleksiyonunun "Biraz derine iniyorum" 2008 yılında yayınlandı. Bakü'de (2011) "Taşlar" adlı bir şiir kitabı da yayınlandı. Şu anda Ardabil şehrinde yaşıyor. (P.Memmedli, 2015)

Ramin Cahangirzade şair olmakla beraber, hem de ressamdır.Kitab halinde bıraktığı eserlerin içeriğe uygun resimlerin müellifi de kendisi olur. O ayrıca, şiir ve sanatçı olarak çocuklarda yaratıcı hafızayı güçlendirmeye ve metinle çizim yapmanın uyumunu yaratmaya hizmet eder. Bu da inkar edilemez bir gerçektir ki, kitaptan alınan izlenim ne kadar güçlü, etkili olursa, çocuk hafızasında, şiirsel ve estetik duyumun hayatı derki de bir o kadar rol oynar.

Onun kitapları bir birinden renkli ve bakımlı resimlerle süslenmişdir ve çocukları sevindiriyor.

Adi kişinin göremeyeceği bir doğal manzara görüntüsünü ustaca şiirsel açıklayıcı tasvire çevirmeyi başaran şair, ve sanatçı, beceri ve portre kullanarak özgün çocuk şiirini yaratabilmiştir. Büyük Rus eleştirmen V.Q.Belinski sanki bu sözleri R. Cahangirzade için yazdı: "Çocuk sonuçlar, kanıtlar ve mantıksal tutarlılık gerektirir. Sembollere, renklere ve seslere ihtiyacı var". (İ.Belinski)

Kendi olağanüstü kaderleri hakkındaki düşünceler, çok sayıda ünlü cocuk yazarı Andersen'in kahramanlarının karakterini belirledi. Masalları ve öyküleri son derece öğretici olmasına rağmen, Andersen herhangi misyon moralizatorluğunu taahhüt etmdi. Okuyucusunda değişmeyen bir yaşam sevgisi, kötülükle ilgili bilgelik, mutluluğun anahtarı olan zihnin uyumlu durumunu şekillendirdi. (Andersen)

Ramin Cahangirzade çocukların karakter ve psikolojisine, anlam düzeyine daha derinden vâkıf olduğuna göre yaratıcılık düzleminde söz örgüsünden beceri kullanım edir.Şair daha dil tatlılığı, şiirsel effektlerle kurulan orijinal süjetler ve tarif ettiği inandırıcı ehvalatlarla küçük okuyucuları ele alıyor.

İnsan kavramı saymayı öğrendiği eski zamanlardan kaynaklanır: "iki ağaç, yedi boğa, beş balık". İlk başta parmaklarla saydılar. Daha sonra, parmak yerine çubukları kullanmaya başladık. Ramin Cahangirzade"Sayılar" kitabında saylarla bağlı eglenceli fikirler söyliyor,cocukların zihnine oyulmuş olsun diye başarı ile şiir biçimine salır.Örneyi,bir sayı için yazıyor://Birin yoldaşı olmaz,//Hemişe o tek olar//.İki sayı ile ilgili şiir parçası ise lap bulmaca kibidir:

Ne sıfır, ne de birdir,
Birle üçün arası
Dördü aradan bölsen
Onun yarı parası(R. Cahangirzadə, 2014)

Müellif eserinde cocuklarda matematige ilgiyi artırmak istiyor, bu konuda bilimini yoklamağa sesleyir.Üç sayı hakkında yazıyor ki:

Ne bir,ne de ikidir,
Birle ikinin cemi
Dördden birini çıksan
Tapılar onun cemi (R. Cahangirzadə,2014)

Üçden dörde keçerken şair yazıyor ki, //Dörd ayaqlı yeridik,// Qalmadı üçden bir iz // Dörd nala çapdıq getdik//...

Daha sonra sıra ydiye gelince tanrı bizleri yeddi güne yaratdı, günlerimizin sayısı da yedi oldu,yazıyor şair.

Böylece sayıların keyfli anlatımı 10 sayısına kadar devam eder.

Şairin ulusal folkloru, doğa manzaralarını, muhteşem doğa olaylarının tüm sırlarını bilmesi, yaşam olaylarının objektif bir analizi, eserlerinin başarısını sağlayan temel faktörlerden biridir.

R. Cahangirzadenin uşaq şiirleri semimiliyi, dilinin şirinliyi, revanlığı ve orijinal üslubu ile dikkati çekir. "Dört Mevsim" kitabında her mevsimin özelliklerini anlamlı bir dille kaleme alır. Bohçasını alıp giden yazdan sonra gelen sonbaharı lirik ve renkli boyalarla anlatıyor.O sonbaharı ki, hazelden kendisine don dikip uzun süpürgesile dalları çırpıyor, fışıldayan sesiyle yaprakları tökürdü.Gah parmağını haçalayıb yapraklardan elbise dokuyor, gah da eline kaman alıp bakçalarda okuyordu:

Bakmayın ki, solğunum,
Ben de güzel bir kızım
Hamıdan ben dolğunum
Şarkı söylemek için geldim

Benim neğmem kızarır,
Sararıp yere düşer
Benim neğmem bozarır
Kararıp yere düşer(R. Cahangirzadə 2014)

Daha sonra, ağaçlar beyaz bir battaniyeye bürünüp uyumaya başlar. Quşlarsa uçup geder. Kış baba ağaçları tumarlayıb lay lay deyer:

Ağaçlarla konuştu
Kış baba yola düştü
Düştü gölün içine
Kurbağalar üşüdü

Gölün üzünde durup
Kış baba fiş çalıyordu,
Dondururdu her neyi
Sesin göle düşürüyordu

Henüz akma! Dur!
Yat! Diyordu o göle
Ben gittiğimde durarsın
*Yarın çıkarsın dışarı (*R. Cahangirzadə,2014)

Kıştan sonra gelen,çiçekli elbise giyip yeşil arabaya oturan baharı yol üstündeki ağaçlar alkışlar,quşlarsa çepik çalıp, -erit karı, diyorlar .Baharsa cevabında diyor ki:

Şimdi gökte fırlanıb,
Yere ışık seperem
Isı düşer canımdan
Kar üstüne sererem

Kar erir toprağa
Topraktan biter çiçek

Çiçekler baş kaldırıb
Olurlar leçek-leçek

Bahardan sonra gelen, kucak-kucak pay getiren yaz ise dalları barlandırdı, her yere nurunu yaydı:

Düştü deniz boyuncak,
Üzdü suda doyuncak

Balıklar kızışdılar,
Dalgalardan aştılar

Gümüş elbise giyib
Yaza selam dediler (R. Cahangirzadə.2014)

Onun şiirleri kiçik yaşlı okucunu ister-istemez düşündürür. Bu bakımdan "," Benekli ve Allı "," Karınca, " Boyalar "," Çilek "," Elay ve İlkay "şiirleri çok etkileyicidir.

Alfabe - yazı tarihinin son olgusudur. Alfabeni yeni öğrenen çocukların bağımsız olarak okunması için basit, didaktik ve eğitici edebi örneklere büyük ihtiyaç vardır. Bele kitapların dili yalın, açık ve obrazlı olmalıdır. Böylece çocuk, dilimizin inceliklerini, öykü, şiirden sonra ilk okuduğu, duyduğu, tatlılığını hissettiği, o dilin müzikalitesini ve inceliklerini öğrenmeye başlar. R. Cahangirzadə çocukların kalbine giden yolu kolayca bulur. Alfabeye gelince, renkli "Alfabe" kitabını hazırlar ve kitabı cocuklara sunar.

Çocuk psikanalisti Fransuaza Dalto, çocuğun anne-babanın mülkiyeti olmadığını ve isteklerinin, fikirlerinin dikkat çektiğini bildirir. Onun için, insan her şeyden önce, konuşan bir yaratıktır, bir bebek olsa bile. Anne sütüne olan ihtiyac kibi konuşmayla dolu olmaya çalışıyor. Dünyayı görme, dokunma, koku, tat alma ile algılıyor, ama sadece kendisine yöneltilen kelime, çocuğa insan ırkının bir parçası olma hissini veriyor. (Fransuaza Dalto)

SONUÇ

R. Cahangirzade'nin şiirlerinin mövzu dairesi olduqca rengarengdir ve şiirleri kövrek şair duyğularının son neticesi kimi görünür. Onun küçük bir hacimde - genellikle sadece bir dördlükde cocuklara maksimum bilgi,ve mesaj vere bilir.

Bu şiirlerdeki sözler son derece spesifik, basit, cümleler kısa ve doğrudur,çünkü bu ayetleri dinlemekle, çocuk konuşmayı öğrenir. Aynı zamanda, şiir, küçük okuyucuyu, tanımlanan nesnenin özelliklerini belirten canlı bir görüntü verir.

Bu nedenle, ilk bakışta, son derece basit görünen şiirlerin yazılması, yazarın neredeyse ustaca sahiplenilmesini gerektirir, böylece küçükler için şiirler bütün bu zor görevleri çözebilir. Çok erken yaşta bir kişi tarafından duyulan en iyi çocuk şiirlerinin, çoğu zaman bir yaşam boyu anılarında kalması ve çocuklarına yönelik sözün sanatı ile iletişim kurmanın ilk deneyimi haline gelmesi tesadüf değildir.

Lirizm ile ısınan, doğru, obrazlı, duygusal, edebi dil, çocukların algısının özellikleri ile en tutarlı olanıdır.

R. Cahangirzade'nin ortaya çıkmakta olan bir bilinçle uğraştığı ve okuyucunun yoğun manevi gelişim dönemine eşlik ettiği gerekçesiyle konuşmak mümkündür.

KAYNAKÇA

1. P.Məmmədli. Güney Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası (Gağdaş dövr).Bakı,2015

2. İ.Belinski."Seçilmiş əsərləri".Bakı 1976

3. Ramin Cahangirzade. "Sayılar" 2014,Tebriz

4. Ramin Cahangirzade. " Dört mevsim",2014,Tebriz

5. Ramin Cahangirzade. " Alfabe " 2014, Tebriz
6. Ramin Cahangirzade " Boyalar ",2014,Tebriz
7. Ramin Cahangirzade Elay ve İlkay " 3 ciltte. 2014,Tebriz
8. Fransuaza Dalto. “Психоанализ и педиатрия" 1939, Москва
9. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası. Xalq ədəbiyyatı. “Elm”, Bakı, 1982
10. Köçərli F. Balalara hədiyyə. “Gənclik”, Bakı, 1912
11.Məmmədov Ə. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı, Bakı, Elm nəşriyyatı, 1977
12.Seyidov F.Ə. Uşaq ədəbiyyatında tərbiyə məsələləri (XIX-XX əsrlər), Bakı, Sərhəd nəşriyyatı, 2006
13.http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20020921
14.Cəfərov N. Eposdan kitaba. Bakı, Maarif, 1990, 194 s.
15.Namazov Q. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı, 1987.

ÖZBEKİSTAN HALK YAZARI TAHİR MELİK'İN "ELVEDA ÇOCUKLUK" ESERİNİN ÇOCUK EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ

Abdumurad TİLAVOV [*]

Abdulla ULUĞOV[**]

Özet

Çocukluk, ömrümüzün ilk baharı, arzu ve umutlarımızla büyüyen en coşkulu ve hararetli bir dönemdir. Çocukluk, ömrümüzün anlamını, velhasıl tüm hayatımızı belirleyici öyle bir ince dönem ki, bu dönemde biz yakınlarımızın ayrıca bir ilgisine ihtiyaç duyarız. Bu ilgiyi görmemek, telafisi çok zor ve acılı sonuçlar verebilir.

Bir çok eserlerin yanı sıra çocuk eğitimi, psikolojisine ait kitaplarıyla ün kazanan Özbekistan Halk Yazarı Tahir Melikin <<Elveda Çocukluk>> eserinde bu süreçle bağlı durumları yazar yaşanmış olaylarla çok etkileyici ve akıcı bir üslupla yansıtmaktadır.

Eserden çıkarılacak esas sonuç şöyle ki, hiç kimse cinayetçi (suçlu) olarak doğmaz. Çocuğu çevre, toplumdaki çeşitli illetler suçluya dönüştürür. Bu konuda yazarın bizzat kendisi şöyle demektedir: "Ben, çocuklar ve gençlerin cinayet sokağına girmesine kayıtsız bakıp kalamam. Çocuk hapishanelerine her ziyaretimde << Neden çocuklar buraya mahkum oldular? Cinayet alemi onlara o kadar mı cazip gelir?" gibi sorular bana ızdırap vermektedir.

Ben cinayet alemini "Şeytanat", yani yulafı şeytanların elinde bulunduğu zülüm edenlerin ülkesi diye adlandırıp, "Dikkat edin, can ciğerlerim, bu sokağa asla yaklaşmayın. Bu çıkmaz sokağın sonunda ancak elemli, ızdıraplı ölüm bulursunuz", demek niyetiyle yazdım. Yazdıklarımı bir uyarı diye kabul etmelerini isterdim".

Eserde bilim ve alim, mutluluk ve mutsuzluk, pişmanlık, sorumluluk, ebeveyn ve çocuk eğitimi gibi konular da ele alınmıştır.

Konuşmada bunun yanı sıra yazarın özellikle gençler için yazdığı "Umudumuz Yıldızlarına" adlı eseri hakkında da bilgi verilecektir. Yazarın konuları işlerken Türk bilginleri, şair ve yazarlarının özdeyişlerine geniş yer verdiğini müşaade etmekteyiz.

Adı geçen eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Çocuk cinayeti, okul, alim, umursamazlık, uyarı

THE DİDACTİC ROLE OF THE WORK OF "GOODBYE CHİLDHOOD" AUTHOR BY T.MALİK AT CHİLDRENS' UPBRİNGİNG

Abdumurad TILAVOV*

Abstract

Childhood is a spring of life, the seething period of time which the full of the dreams. Childhood is a peiod of time which it determines our whole life and everybody needs a special attention in this time.

When the special attention does not enough it will be bad result in the future.

[*] Dr., Ali Şiir Nevai Taşkent Devlet Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyati

[**] Doç.Dr., Ali Şiir Nevai Taşkent Devlet Üniversitesi Özbek Dili ve Edebiyati

[*] The teacher of Tashkent state university of the Uzbek language and literature named after Alisher Navoi

The work of "Goodbye childhood" is about at this topic. In this work the author T.Malik, who The National writer of Uzbekistan, describes the real affairs in the childrens' life.

The conclusion is nobody is born as a crimer. The social life, illness are changed the child as a crimer. In this situation the author says that: "I can not pay attention that children and adults to be a crimer. Every time I am grieved to go childrens' colony. Why are these children there? Why they would like prefer the criminal life? These questions are distressed me.

I named the criminal life. It's name a "Shaytanat (Devils' world) such as this world belongs to devils abd devils lead the this world. Be careful, children, do not come to this world, the end of the way is death, a terrible and horrible death. I want to the work is received as a warning.

This work is about knowledge and scientist, happiness and unhappiness, regret, responsibility, parents and didactics.

As well as, in this work, it is gave the information about the work of " The stars of dreams".

The author used widely from the Turkish sayings, aphorisms.

We hope, it is also so usefull to translate this work to the Turkish language.

Key words: Child, crime, school, scientist, apathy, warning

Özet

Çocukluk, ömrümüzün ilk baharı, arzu ve umutlarımızla büyüyen en coşkulu ve hararetli bir dönemdir. Çocukluk, ömrümüzün anlamını, velhasıl tüm hayatımızı belirleyici öyle bir ince dönem ki, bu dönemde biz yakınlarımızın ayrıca bir ilgisine ihtiyaç duyarız. Bu ilgiyi görmemek, telafisi cok zor ve acılı sonuçlar verebilir.

Bir çok eserlerin yanı sıra çocuk eğitimi, psikolojisine ait kitaplarıyla ün kazanan Özbekistan Halk Yazarı Tahir Melik'in "Elveda Çocukluk" eserinde bu sürece bağlı durumları yazar yaşanmış olaylarla çok etkileyici ve akışlı bir uslüble yansıtmaktadır.

Eserden çıkarılacak esas sonuç şöyleki, hiç kimse cinayetçi (suçlu) olarak doğmaz. Çocuğu çevre, toplumdaki çeşitli illetler suçluya dönüştürür. Bu konuda yazarın bizzat kendisi şöyle demektedir: "Ben, çocuklar ve gençlerin cinayet sokağına girmesine kayıtsız bakıp kalamam. Çocuk hapishanelerine her ziyaretimde "Neden çocuklar buraya mahkum oldular? Cinayet alemi onlara o kadar mı cazip gelir?" gibi sorular bana ızdırap vermektedir.

Ben cinayet alemini "Şeytanat" yani yulafı şeytanların elinde bulunduğu zülüm edenlerin ülkesi" diye adlandırıp, "Dikkat edin, can ciğerlerim, bu sokağa asla yaklaşmayın. Bu çıkmaz sokağın sonunda ancak elemli, ızdıraplı ölüm bulursunuz-, demek niyetiyle yazdım. Yazdıklarımı bir uyarı diye kabul etmelerini isterdim".

Eserde bilim ve alim, mutluluk ve musuzluk, pişmanlık, sorumluluk, ebeveyin ve çocuk eğitimi gibi konular da ele alınmıştır.

Yazarın belirttiğine göre, nefret hakikatın, eğitimin yolundaki büyük bir engeldir. Dolayısıyla, sevgi, hoşgörü bu manevi hastalığın merhemidir. Yeri gelmişken, burada Mevlana Celalettin Rumi'nin hayatındaki bir ibretli olayi hatırlayalım. Bu bilgiyi bize Ali Şiir Nevaî, "Nesayim-ül Muhabbet" adlı tezkiresinde vermektedir.

Mevlana'nın muasırı olan Kazvini isimli bir alim, Mevlana'nın genç olmasına rağmen topluluk tarafından çok sevildiğini ve rağbet gördüğünü çekemiyor. Kıskançlık, nefret duygusu onu rahat bırakmıyor ve Mevlana'yı küçük düşürmek için kolay fırsat bekliyor.

Mevlana bir gün konuşmasında Peygamber Efendimizin ümmetin 71 fırkaya bölüneceği, onun ancak birisi fırka-i naciye, yani, necat bulan, kurtulan, doğru yolda olan fırka olduğuna dair Hadis-i şerifini anlatır ve konuşmasının sonunda "Ben, işte o 71 fırkayla beraberim", der. Bu, bir bakımdan "Ben yanlış yoldakilerle beraberimdir" anlamını vermektedir.

Bunu kolay fırsat bilen Kazvini, bir telebesini çağırır, Mevlana'nın bir sonraki toplantısına katılmasını ve ona şu soruyu sormasını ister: "Efendim,daha önceki bir konuşmanızda 71 fırkayla beraber olduğunuzdan bahsetmişsiniz. Bu doğru mu?". "Evet" derse, Mevlana'ya hakaret etmesini, küçük düşürmesini, kınamasını tenbih eder.

Maalesef bu durum gerçekleşir. Zavallı telebe Mevlana'yı milletin ortasında hakaret eder. Herkesin şaşkın, kızgın durduğu o zaman, Mevlana telebeye bakar ve gülümseyerek: "Evladım, ben senin şu söylediklerinle de beraberim", der. Talebe, utanır ve meclisi terk ediverir.

Bizi dinleyen, okuyanlar hemen yadırgamasınlar, ancak şu bir gerçektir ki, cinayet alemine giren gençlerin bazılarında ilime, hayıra meyil, içine düştüğü cehalet karanlığından aydınlığa çıkma arzusu vardır. Yazar Tahir Melik eserdeki elebaşı ruhundaki işte bu ince psikolojik süreci açıklığa kavuşturur.

Elebaşı Kameriddin'in Asrar'a söyledikleri şu sözlerine dikkat ediniz:

Dersten mi kaçtın?-diye sordu Kameriddin, Asrar'a iyice bakarak.

Kaçmadım, çıkıp gittim.-Asrar okuldaki olaydan bahs etmek istemedi.

Profesör, benzin sararıp solmuş. O kadar mı korkuyorsun? Sen hiç korkma. Kendim içeriye (yani hapise) atılsam bile, seni sürüklemem (S.223)

Yazar, Kameriddin'in asıl yüzünü, daha doğrusu bu cinayet alemi onu ne hale getirdiğini hatırlatmayı da ihmal etmiyor: "O hemen hemen her gün hayvan kesen kasaplar gibi rahattı"

Yazarın belirtteğine göre, Kameriddin'in "vücudunda hem şefkat, hem vahşilik gizlenmiştir".

Kameriddin'in bizim alışmadığımız, bize ters gelen "hayat felsefeleri" vardır. Asrar'ın: "Kamer, sen neden ölünün parasını aldın?"diye sorusuna: "Para, milletin mülküdür, o, suda çürümemeli" , der.(Bu konuşmadan önce çete suçsuz birisini öldurup suya atar, Kameriddin de onu suya atmadan önce cebindeki parasını alır.)

Yazar Kameriddin'in kimliğini daha net yansıtmak için dünyadaki özdeyişler, felsefelerden yerinde istifade etmektedir.

"Eski yunanlılar insanı hayat okyanusunda ki gemiye, kederi de şu geminin yelkenlerine dokunan rüzgara benzetmişlerdir. Kameriddin, gemisinin sonu ufka kadar uzanan uçsuz bucaksız denizde değil, belki etrafı kayalarla sarılı körfezde olduğunu bilir. O, kendi başına, kendisinin istediği enginliklere açılamaz. Hayır, çok istese açılıp,çıkabilir. Ancak bu konuda kendine güvenmiyor. Kendini kendisi bu körfeze alıştırmış, kader rüzgarı onu kayelere çarpacağına inandırmıştır. Aynı zamanda çevresindeki insanlara karşı güven duygusu yok. Özellikle sarhoş olduğu zaman insanlar onun gözüne kötu olarak gözükür. "Ey siz, doyanlar!..." diye sırıtır.

Evet, onun faciası da buradadır. Onu umursamama, kayıtsızlık, umutsuzluk kendi çukuruna çekmiştir. O, Cenab-ı Hakk'ın "Allahın rahmetinden asla umut kesmeyin" (Zümer Süresi, Ayet 62) anlamındaki ilahi çağrısına yapancı, daha doğrusu yabancı bir ortamda yetişti. Anne şefkatından, onun sıcak kucağından ayrı olarak büyüdü. Ondaki ruhi ızdırabı yazar şu sözlerle ifade etmektedir:

"Neden suçlu değil de suçsuz bir adam cezalanır? Suçum, anne ve babamın olmadığı mı, yetim olduğum mu yoksa? Ne yapmam gerer? Koruyucum kimdir benim?

Kameriddin çok düşündü. O, hayatta bundan da beter haksızlıklar olduğunu henüz bilmiyordu. Ona göre en büyük haksızlık yetimlik..." (S. 230).

Bu haksızlık diri yetimi öyle kesin kararlar vermesine neden olur ki, onu duyunca titreyeverirsiniz:

"Şu anda eline tüfek verseler ve kapıdan babamla annem girseler, gözümü kırpmadan hemen vururdum. İşte ondan sonra beni de vursalar umurumda değil. Hayır, önce mahkeme olmalı. Çocuğunu bırakıp giden ebeveyinin cezası şudur, derim.

Hey siz, diri yetimler, hepiniz vicdansız baba ve annenizi bulup vurunuz. Yalan uydurup, onları temize çıkartmayın, iyi adamlarmış gibi göstermeyin bir birinize, acımadan vurun, derim. Diri yetimlerin eline tüfek veriniz, derim! İşte ondan sonra beni de vursunlar" (S.232)

Yazarın mahareti şöyle ki, o, kahramanın dilinden konuşma uslubüyle toplumdaki global problemlere değinmekte, binaenaleyh, sizi ve bizi uyanık olmaya çağırmaktadır. Nitekim, bu eseri "Uyarı" demek de uygundur. Evet, bu korkunç, iç açıcı duruma katyıtsız kalmak, bu suça ortaklık değil midir?

Tahir Melik'in eserlerine özgu yine bir önemli husus, onun eserlerinde samimi mizahın mevcutluğudur. Tabii ki, bu mizah okuyucunu öylesine güldürmek için kullanılmamakta, belki de belli amaca doğru yönlendirmektedir. "Elveda Çocukluk" da bu özellikden ayrı değildir:

"...Sancan'ın yetiştiği aile ortamında insanlar çeşitlere ayırıp davranmak adet haline gelmiştir. Kendilerinden üst mevkideki birisinin köpeği yolu şaşırıp gelse de ona (yani köpeğe) selam verilir, "Bizim eve girip bir havlayarak gitmezseniz, üzülürüz", diye yalvarıyorlar. Aşağıdaki basit birini ise görmemezlikten geliyorlar" (S.247)

Böyle bir ortamda yetişen çocukların topluma yararından söz etmek mümkün müdür? Evet, çocuk terbiyesi (eğitimi) oldukça önemli, güncel konu. Ancak, yazarın belirttiği gibi: "Çocuk eğitimi hakkında radyo, televizyon yayınları devamlı veriliyor, basım aralıksız çalışıyor. Fakat... Terbiye iyi olmak yerine..." (S.247).

Dikkat ederseniz, yazar çocuk eğitimine ait önemli mesajlar veriyor.

Arkadaşı, Asrar'ı "Kovada yetişen çocuk" diye tanımlıyor.

"...Sen başkasın, baban başka. Sen kovada yetişen çocuksun. Bazen kovadan kafanı çıkarıp, sonra yine nefes dargınlığıyla yaşamaya devam edersin.

Bu ne demek?

Viktor Hügo'nun "Gülen İnsan" adlı eseri vardır. Orada çocukları kovanın içine koyup beslerler. Çocuğun (adamın) vücudu işte o kovaya uygun şekilde çok biçimsiz olur. Senin vücudunu değil, ruhunu kovaya koymuşlar. Adama benzemiyorsun sen" (S.268)

Eserde, genç olmasına rağmen büyük dert, kader, ızdırapla karşı karşıya gelen çocukların ruh alemi güzel sanatsal yolla ifade edilmektedir.

Örneğin, orta okul öğrencisi "Dilfuza'ya, gönlü yarım zavallı kıza annesinin ölümü kem miydi, babasının bahtı karalığı (mutsuzluğu) yetmez miydi? Böyle tertemiz kıza bu reva mıydı?! Babasının evlenme niyetinde olduğunu, üstelik kendi hocası olan Azamhanova ile (Bayan Öğretmen) evleneceği haberini alınca, hasretini kime söyleyeceğini bilemedi bu zavallı kız. Derdi, hasretini taşa söylese- taş çatlayıvermez mi, ırmağa söylerse- su tersine akmaz mı...

Asrar başkasının kaygısına ortak olmazdı. Ademoğluna üzüntü, ızdırap bol bol verilip, az azdan geri alınır, dedikleri doğruymuş. Bu nevnihallar (fidanlar) hayatın zehirli soğuk rüzgarına zamansız yakalandılar. Daha iyice kök atmamış güçsüz, tomurcukları yeni göz açmakta olan aşğacın fidanını gözünüzün önüne getirin. Ilık nefesiyle tabiatı okşayarak uyandıran güneşe doğru çıkayım derken, şiddetli fırtına bassa, gökyüzünü bulut kaplasa, sonra soğuk yeller gelip fidanı boğarsa... Şu anda Asrar da, Dilfuza da şu soğuk yellerin perçesindeki fidanların durumuna düşmüşlerdi" (S.272)

Lütfen söyler misiniz, sizin ve bizim aynı havayı teneffüs ettiğimiz toplumda böyle fırtınalara, soğuk rüzgarlara, kara bulutlara maruz kalan Asrar'lar, Dilfuza'lar yok mudur?! Maalesef, vardır. Bunları düşününce kendiliğinden vicdan sızlıyor. İşte Özbekistan Halk Yazarı Tahir Melik'in "Elveda Çocukluk" eserinin güncelliği, önemi bu noktada ortaya çıkıyor. Yazar bizi aslında masum, ancak birilerinin, belki de Sizin, Bizim kayıtsızlığımızdan dolayı ortaya çıkan bu manevi hastalığa karşı nasıl bir tedavi yöntemi uygulayabileceğimizi göstermektedir.

Bilindiği üzere, hastalığı tedavi etmek için, ilk önce ona doğru dürüst teşhis konulmalı, bu hastalığı ortaya çıkartan nedenler belirlenmeli, öğrenilmelidir. Yazar bizi çocukluk yaşında cinayet sokağına giren yavrularımızın iç dünyası, hayalleri, arzularıyla aşina ediyor.

Yazarın bu eseri telif etmekten amacını eserdeki iki kişi- yazar ve daha önce suç işlediği için hapise atılan çocuk arasındaki sohbette ortaya çıkmaktadır. Bu da yazarın kendisine özgü üslubudur. Hatta bunu eser hakkındaki özeleştiri de diye biliriz. Nitekim yazar, yazdıklarını parça halinde hapisteki çocuğa okutur ve onun görüşlerini alır.

“ -Biliyor musunuz, insan cinayetçi (suçlu) olarak doğmuyor. Onu çevre cinayetçı olarak eğitiyor. Bir şey benim hoşuma gitmiyor, söyleyim mi?

-Söyle.

-Eserinizde hep kötü çocuklardan bahsediyorsunuz. Hani iyiler?

-Sen ileride eleştiricilerden beklediğim soruyu sordun. Haklısın, bu eseri okurken, her yeri kötü çocuklar kaplamış sanırsın. Ancak, bu yanlış bir düşünce. Benim amacım, kötülerin çetesini yansıtmak, iyileri onlara karşı uyarmaktır. Dolayısıyla, tüm dikkatımızı şu çeteye vermek daha makbüldür. İyilerin iyilikleri gizli, saklı değildir, ancak kötulerin kötülüğü örtülmüştür, zırhlanmıştır. Herkes bu zırhı kırıp, gerçeği göremez. Benim amacım da işte bu zırhı kırıp geçmeye çalışmaktır”.

Yazar suç işleyen çocukların hapishanesinden dönerken, içten ızdırap çekip, şunları dile getiriyor:

“Buradaki çocuklar gerçi bu cezayı hak kazanmış olsalar bile, onlara insanın içi acıyor, yüreğiniz sızlıyor. Bu çocukları, birisi yolun başından geri çevirmesi mümkündü, diye düşünüyorum. Ama hani o “birisi”? Neden kimse çocukları geri çevirmedi, suç işlemekten alıkoymadı? Çocuk hapishaneleri dar gelip, yanına ek binalar yapılıyor. Demek ki, o ‘birisi’ aramızdan tamamen kayboluyor. Bu korkunç bir şey, ya hu! Bu dehşeti, bu korkuncu ne zaman algılarız?!”

KEMALE AGAYEVA'NIN YARATICILIĞINDA ÇOCUK EDEBİYATI ÖRNEKLERİ

Nəzakət Rza Kızı İSMAYİLOVA*

Özet

Bu bilimsel makalede Kemale Agayeva'nın yaradıcılıgına bir baxış yapılmış, onun çocuklarla ilgili yazılmış eserleri analiz edilmiştir. Kemale Agayeva Nahçıvanda doğmuş, burada da yaşayıp yaratan şairlerdendir. Hal hazirda Nahçıvan'da da yaşayır.O, hem büyükler için hem de küciklər için eserler yazir. Şaire çocuk edebiyatı ile ilgili deyerli eserler yazmıştır. Çocuklarla ilgili yazılan eserlerin ana yönü ahlaki-terbiyavi konulardadır. Aynı zamanda bazı konuları da halk ədəbiyyayından alınmıştır. K. Ağayeva halk masalları temelinde "Gökçek Fatma", "Tık-tık hanım", "Melik Muhammed" gibi piyesler de yazmıştır. Onun zengin edebi mirası bugün de güncelliğini kaybetmemiş, hakkında araştırmalar yapılıyor, tezler yazılıyor. Kemale Ağayeva'nın genç kuşağın sanatsal estetik terbiyesinde hizmetleri büyüktür.

Anahtar kelmeler: Edebiyat, şair, kitap, eser, yazmak

SAMPLES OF CHILD LITERATURE IN KAMALA AGAYEVA'S CREATIVE ACTIVITY

Abstract

In this paper Kamala Agayeva's creative activity and her works on child literature have been analysed comprehensively. Kamala Agayeva was born in Nakhchivan and now lives there. Futhermore she creates her works in this region. Thus, she writes her works not only for children but also for adult. Portess writes valuable works for children. The content of these works are mainly moral and educative. Simultaneously, some themes of her works are taken from folk literature. "Goychek Fatma", "Tik-tik khanim", "Malikmammad" are among the examples of folk stories. His valuable heritage doesn't lose its actuality even today. A lot of dissertation works and articles are writen about her. Kamala Agayeva contributes the literal -aesthetical education of young generation.

Key words: Literature, poet, book, child, write.

GİRİŞ

Azerbaycan edebiyatı tarihinde K. Ağayeva şair, öğretmen, çevirmen ve tiyatro yazarı olarak tanınmıştır. Henüz geçen yüzyılın 60'li yılların başlarında şiirsel sanat alanında ilk başarılı adımlarını atan Kemale Ağa kızı Ağayeva 1937 yılında Nahçıvan şehrinde aydın ailesinde doğmuştur. Henüz orta okulda okurken şiire eğilim gösteren K. Ağayeva Azerbaycan Pedagoji Yabancı Diller Enstitüsü'nün Fransızca dili fakültesi'nde okurken de şiirler yazmaya devam ediyor ve enstitünün bünyesinde faaliyet gösteren edebi derneğin aktif üyelerinden biri olur. Dernek başkanı merhum şair Tofik Mutalibov ve daha sonraları halk şairi Hüseyin Hüseyinzade onun şiirlerine değer veriyorlar. Onun ilk matbu şiiri ise "Hilal Olabilseydim" adlandırılıyordu. Bu şiir 1956 yılında "Azerbaycan" dergisinde yayımlanmıştır.

Kemali'nin ilk kitabı 1961- yılında ışık yüzü gören, ömrünün bahar çağları ile bağlantılı değilen "Bahar sözü"dür. Sonraları çeşitli yıllarda "Gül yaprağı", "Sen olmasaydın", "Arpaçay'ın türküsü", "Taş piyale", "Tanrıya hayranım ben", "Apardı seller Saranı", "Bir gül gibi", "Vatana sevdalıyım", "O dağlarda gözüm kaldı", "Çiçekler" gibi kitapları yayımlandı.(1.s,57) Bu kitaplarda vatanseverlik,

* Fililigiya üzre Felsefe Doktoru, Doçent, Nahçıvan Devlet Üniversitesi. nezaket.ismayılova@yahoo.com

şehitlik, anne sevgisi, tabiat güzellikleri, manevi saflık, güven ve inanç duyguları ifade edilen eserler sergilenmektedir.

Kemale Agayevan'ın Yaratıcılığında Çocuk Edebiyatı

Onun yazarlıkta ilk adımı ünlü Azerbaycan şairi Mehseti hanım Gencevi hakkında yazdığı sahne eseri idi. 1962 yılında sahneye konan bu eser Azerbaycan tiyatro yaşamında olay olarak değerlendirildi. Sonraları çeşitli konularda olan "Masumiyet", "Benim ilahım güzelliktir, sevgidir", "Apardı seller Saranı", "O bizim dağların oğludur", "Gizemli sözler", "Gökçek Fatma", "Keman sesi", "Zərrintac", "Unutulan sözler", "Melik Muhammed" gibi eserler sahne yüzü gördü. Kemale Ağayeva artık yazarlık alanında da tanınmış, kendini yetenekli dramaturg olarak kabul ettirmişler.(12. s,337

Bir çok ünlü fransız şairlerinin şiirlerini dilimize ustaliqla çeviren K. Ağayeva hem de mahir çevirmendir. O, iki yüze kadar esse, sanatsal yazı ve makalelerin, çeşitli oyunlar hakkında eleştiri yazısı yazarıdır. Şiirlerine şarkılar bestelenmiştir.

Kemale Ağayeva uzun yıllar orta okulda fransızca ders vermiş, Nahçıvan tiyatrosu'nda edebi bölüm müdürü olarak faaliyet göstermiştir. Kemale bayan Amerika, Fransa, Türkiye, Özbekistan ve diğer ülkelerde olmuş, kendi şiirleri ve çıkışları ile dikkat çekmiş, bir çok ödüller almıştır. Şiirleri çeşitli dillere çevrilmiştir. Onun yaratıcılığı yüksek değerlendirilmiş, ödüllere, madalya ve fahri fermanlara layık görülmüştür, Azerbaycan'ın onurlu kültür adamıdır. Şairin 2002 yılında Cumhuriyetinin "Emektar Sanat adamı" fahri adı verilmiş ve Cumhurbaşkanı bursuna layık görülmüştür.(13. s.132)

Onun hem de çocuk edebiyatı alanında da değerli eserler var. K. Ağayeva halk masalları temelinde "Gökçek Fatma", "Tık-tık hanım", "Melik Muhammed" gibi piyesler de yazmıştır.

"Esrarlı sözler" adlı piyeste şair yaxşılıqla-pisliyi karşı karşıya getirir. Bu piyeste, genellikle, sözü giden kahramanlar Hanoğlan ve Canoğlan kardeş. Hanoğlan her hareketine davranmasına fikir veren, dersine sürekli giden, kendinden büyüklere saygı ve sevgi gösteren, kısacası, yerini bilen bir çocuktur.

Bağçamda gül əkirəm,
Dibinə su tökürəm.
Belə zəhmət çəkirəm,
Ömrümüz güllü olsun.

Hanoğlan zəhmətkeşliyi ile de seçilir. Dedesinin yanında ona yardım ediyor. Bilmediğini babasından soruyor. Hanoğlan öğrenmeye çok heveslidir. Şairin temel amacı gençleri dostluqda- arkadaşlıkta vatanı sevmeyi, onun talebine bağlı olmayı böyük- küçük yanında nasıl davranmayı ve b. konuları anlatıyor. Lokonikliyi ve duyarlığı ile seçilen bu piyesin çok ilginç öykü çizgisi var.

Hanoğlan ne kadar iyiye giderse, Canoğlan ise onun aksine ediyor, tembeldir, büyüklerin sözüne bakmıyor, etrafındakileri acı dili ile zehirliyor Hanoğlan'a karşı da çok kıskanıyor. Canoğlan "onu nasıl rahatsız edeyim ki, Hanoğlan yok, beni sevsinler" diyor:

Gecədir, yatır hər kəs,
Nə etsəm, kimsə bilməz.
Bu gülləri yolaram,
Yaxşı oğlan olaram.

Güllər olmazsa, əgər
Xanoğlanı kim sevər?...
Bundan sonra Xanoğlan.
Olacaqdır Canoğlan.
Canoğlan da çevrilib
Olacaqdır Xanoğlan

Bu hareketi ile Hanoğlan gibi iyi çocuk olacağını düşünen Canoğlan kendine hareketi ile hafifletir. Ve düşünüyor ki, daha bundan sonra onu sevip ona saygı duyacaklar. Onun çocuk dünyasında düşünce tarzı böyledir. Baba Canoğlanı çağırıp ona "hayatta nasıl ol ki, seni sevsinler" diye görüşlerini

anlatmaya başlıyor. Eğri yolu tutmamak, Allah'ı unutmamak, tembellikten vazgeçmek, tatlı dilli olmak, her hareketini ve davranışına fikir vermek, mənəviyyatca saf olmak, dost, tanıdığa kendinden büyüğe hatta küçük'e de saygıyla yaklaşmakla kendisini seve bilebilirsiniz.

Mən indi anladım ki,
Hər sözün bir sirri var.
Yaz, qardaşım, sən də yaz,
Qoy oxusun uşaqlar.
Oxusun Qızıl quşun
Babamın sözlərini.

Canoğlan babanın tüm söylediklerine uyarak "Esrarlı sözler" olarak adlandırıyor. Çünkü bu gizemli sözler onun hayatında yeni bir sayfa açıyor.(19. s,5)

Çocuklarda asil ve güzel duygular terbiye etmek, küçük yaşlarından emeğe, bilgiye merak uyandırmak, dış dünyayı doğru anlamakta onlara yardım etmek, çocukların sağlıklı ruhu gelişiminin kollamak her sanatçının görevidir. Kemale Ağayeva da tedbirli bir eğitimci gibi babanın dili ile Canoğlan gibi çocuklara adıyor onun hayatını değiştiriyor. Böylece, öz halkına, vatanına sevgi, aşk duygusu aşılayarak asıl eğitimci, şair olduğunu gözlemliyoruz.(18.s, 53) Bir gerçek var ki, moralizm, didaktik eğitime sanatsal don giydirince daha etkili, daha dikkat çekici oluyor.

Kemale Ağayeva'nın "Gökçek Fatma" gibi manzum nağıl- piyesi sözlü halk edebiyatın sanatsal görüş kaynaklarından yararlandığı için etkileyici, renkli ve içeriklidir.(2. s,4) Çünkü, məcaraların daha ilginç ve çekici tasviri için şair düşünce ve duygunun olanaklarından geniş kullanır, olayların təfərruatında elvan boya yerli- yerinde sunuyor.

Bax gedərsən, qarşına
Üç bulaq çıxacaqdır
Biri qırmızı, biri qara,
Bir də ki, ağ bulaqdır.
Ağ bulaqda çimərsən
Qaradan gözlərinə,
Kirpiyinə çəkərsən
Qırmızı dodaqların
Yanaqların üçündür

Yetim qız Fatma ögey ana əlindədir. Ögey ana ona nə qədər əzab-əziyyətlər versə də, çox ağıllı, işgüzar və hamıya mehriban olaraq Fatma bütün bunların müqabilində xoşbəxt olacağı günü gözləyir. Şair bu mənzum pyesində kiçikyaşlı uşaqların səviyyəsini gözləyir.Balacaların zövqünü nəzərə almaqla yanaşı, şairin hadisələrə münasibəti, bədii təsvir üsulu yeni və cəlbedicidir. Mənzum pyesdə xeyirxahlıq, yaxşılıq daxili paklıq, nəinki təkcə insanın deyil, həm də bütün dünyanın bəzəyidir.(16. s, 103) Fatma ögey anasının, eyni zamanda ögey bacısının da əlindən əziyyətlər çəkir. Amma bunlara dözərək hamıya qarşı mehriban, həlim xasiyyətli olan Fatma böyüyə hörmət, kiçiyə ehtiram göstərir. Məhz buna görə də hamı tərəfindən sevilir. Ögey ananın və bacısının tənəli sözlərindən özünü qorumağa çalışır.

Yaxşılıq rəmzi olan qarı nənə Fatmanı qənirsiz gözəl etmək üçün o sularda yuyunmağı təklif etdikdən sonra Fatmanın gözəlliyi hər tərəfə yayılır. Ögey ana da keçəl qızını Fatma kimi gözəl görmək istəyir. Lakin bu keçəl qızda isə diliacılıq, tənbəllik, insanlara, qocalara, təbiətə, heyvanlara mənfi münasibət bəsləmək, pis əxlaqi xüsusiyyətlər vardır.

Nitekim kel kız ne rüzgarın elinden aldığı yıkamayı ödeyemezsem, ne de üç çeşmenin suyunda yüzüp güzelleşebilir bilir. Aksine yaşlı nine daha da çirkin olması için onu yanlış görevlendiriyor.

Üvey annenin kızı için yaptıkları bütün girişimler boşa çıkar, hak adalet yerini bulur. Gökçek Fatma prens oğlala evleniyor. Eser mutlu bir sonla bitiyor, onlar mutlu olurlar. Kuşkusuz ki, cimrilik, loğvalıq, bencil acı sonuçlarını veriyor. Bu piyesin asıl mayasını, içeriğini oluşturuyor.

Bu bakımdan halk masalı üzerine yazılmış başka bir manzum piyesi "Melik Memmed" dir. Yazarın bu eserinde de yüksek ahlaki nitelikler, insani duygular, hoşgörü takdir ediliyor. Aynı zamanda açgözlülük, açgözlülük ziyankarlıq gibi olumsuz özellikler kınanıyor.

Sihirli masallar grubuna dahil olan "Melik Memmed" halkımızın en eski masallarından biridir. Bu masalda milli-manevi değerlerimiz kendi parlak değerini bulmakla insanın şer güçlere, vahşi hayvanlara karşı mücadelesini gözler önüne seriyor. "Melik Memmed" efsanevi kahramandır şer güçlere karşı, devlere karşı savaşıyor, karanlıktan ışığa can atıyor. Zümrüt kuşlarının yardımı sayesinde hayır, şer kuvvetlere karşı çıkıyor. Hayır ve şer ihanet ve merhametin, ebedi mücadelenin sembolüdür. Yazar eserin dilini sadeleştirip çocuk ruhuna uygun kaleme alıyor. Sözlü halk edebiyatı hazinesinden yaratıcılıkla kullanmıştır. "Melik Memmed" manzum piyes olayların gerginliği ve kahramanın uzun mücadelelerden sonra mutlu kadere, ışıklı dünyaya kavuşması, mücadeleler yoluyla amacına ulaşması çocuk psikolojisi için çok yakındır.

Kemale Ağayeva ister lirik ve epik şiirlerinde, gerekse şiirlerinde samimidir. Bu nedenle, küçük yaşlı okuyucularının kalbine kolaylıkla yol bulur. Masal kahramanlarının hakkında ibratəmiz olayları kaleme alarak çocuklara, cesaret, hüner, yurtseverlik duyguları aşılamaya çalışıyor.

Şairinin manzum piyesi için seçtiği konular sade, doğal ve gerçektir. Bunlar sadece yazarın günlük kişisel gözlemlerinin sonuçlarına oluşmuştur.(13) Bu eserler içerisinde "Unutulan sözler" piyesi konu itibariyle ilginç ve önemlidir. Büyük öğrenciler için yazılmış bu eser aile -məişət konusundadır. Yazarın çocuk dramları içerisinde kendi eğitici önemi ile seçilir. Piyeste dramatik konfiliktlərin sosyal-felsefi yönde çözümü dikkati çekiyor.

"Unutulan sözler" piyesinde kahramanlar da çok değil, toplam altı kişidir. Onların hiçbiri özel isimle sunulmuyor: Nurani ihtiyar, genç erkek, anne, gelin, komşu kadın.

"Adaletle yaşamak dünyanın anlamıdır" diyen şair sonucuna varıyor ki, "ömür bir destan ise, onun yazan insan" dedi. İnsan ne için yaşar, hayırla şerrin ebedi mücadelesini izlemek mi? Yoksa, insan ömrüne kendi izlerini yazarken manevi sakatlamadan nasıl korun? Bu konu "Unutulan sözler" piyesinde özgün şekilde atılmıştır. Eserde üçgen "kuruldu" üçgenin birinci tarafı kendini takdim ederken diyor ki, "bu alışan ömrüm için kendim pervane", öbür tarafın iddiaları ise şöyledir:

Bax, mən sənə deyirəm,
Zalım ol bu dünyada!
Bacardıqca çox qopar,
Qənimət al dünyadan.

Üçüncü taraf ölçüde boyuta dönüşüyor. Nitekim kendisi olaylara müdahale edebileceğini bilmediği göklere, dünyaya, Allah'a yöneliyor:

Bir ananın haqqı itib,
Ağla, göylər leysanınla
Bu yerləri bir ah tutub,
Necə dayaq gətirirsən.

"Unutulan sözler" piyesinin ikinci ismi "Eski sandık" dedi; Sandık bir semboldür. Ne kadar ki, kilitlidir, kapağı açılmamış, içinden hiç kimsenin haberi yoktur. Bu anlamda bu eser pyes-pritçadır.

Yazarın bu eseri aile -məişət konusunda yazılmış ibratəmiz ve eğitici önemi var. Bir ailenin bir genç erkeğin acemiliğinden başına gelen facialardan ibarettir. K. Ağayeva yaratıcılığında bu eseri o kadar inandırıcı,(20.s ,152) duygusal bölümlerle hayat olayları sıkı bağlı olmuştur ki, eserde küçük geçici olaylar esas un çizgisi etrafında kavuşuyor, bitiyor.

Genç erkek kendini unutup şerrin, hataların içerisinde dikte olanların icrasına dönüşmüştür adeta çiftlen'ıp tüm yaşadıkları ile zaman telaşa kapılıyor, bu sıkıntıyı kudret düşünüyor. Genç oğlanın annesi hakkında konuşurken onu, genellikle belirtmeliyiz ki, anne oğlunu binbir zorlukla büyütmüş halk arasında da böyle derler ki, siyah saçlarını beyaz örmüş, ömrünü- gününü feda etmiş bir oğul büyütmüştür. Yüzü dönük oğulları yanlış yoldadır ve her şeyi unutmuştur. Bu yola devam etmektedir.

Eserde anne evladına dürüst olmayı, bu yoldan vazgeçmeyi tavsiye ederek oğluna şöyle nasihat ediyor.

Sənə demədimmi unutma, oğlum?!
Unutdun büsbütün sözün qədrini.
De, nədən əyildi o sərraf yolun?
Bilmədin sən haqqın, düzün qədrini.
Ananın qədrini gəlin bilmədi,
Barı, sən biləydin özün qədrini.
Unutdun, unutdun gözün qədrini

Eserde nurani ihtiyar imajı da var ki, ömrünü-gününü insanlara iyilik etmekle geçirdi eğri yola gideni düzlüyə- dürüstlüğe çekip çıkardı. Yüz - gözünden nur yağan bu yaşlı genç çocuğa da kendi öğütlerini ve tavsiyelerini vermiştir. Nurani ihtiyarın sözleri genç erkeğe o kadar hoş gelmiş onun her kelimesini her sözünü defterine yazmış, bir süre sonra unutmuş, çünkü kalbine "gönül defterine" not edememiştir. Bütün afetlerde işte buradan başlamıştır. Eserde öykü çizgisi üç aşamadan oluşan verilmiştir. Birinci aşamada, genç erkek saftır asildir hem de çok masumdur. İKİNCİ aşamada artık erkek evlendi, o yıllarda çoktan unutup unutuldu. Onun bir eşi var ki, tüm ixtiyariyyat onun elindedir. Genç erkek için şimdi sadece bir oğlu ve bir karısı var ve onlara sıcaktır. Kadın eşine diyor

Di, hirslənmə, əzizim
Dediklərin olacaq.
Bu, bu evin-eşiyin
Zər zibayla dolacaq

Bu süre içinde erkek sadece nurani ihtiyarın söylediği sözleri değil, öz annesini bile unutup. Anne tenhalaşmış, köməksizləşmiş evde de gelinin onu saymaması oğlunu ona etnasızlığı anneni çok kahır ediyordu. Tüm bunlara duyarsız kalan anne çok çıkmazda fikrini hangı ülkeyle paylaşabiliriz bilmediği düşünceli halde merdivenden yıkılır. ÜÇÜNCÜ aşama başlar. Artık bu aşamada anne ölüyor. Oğlusa sanki bunlar içerisinde gaflet uykusundan uyanıyor. Çığlık koparıyor:

Anammı!

Ah, annem. Neden? Neden?

Galiba ben ölseydim, sen öldün neden!

Nurani ihtiyarın sözleri yazılmış defter yeniden oğlanın eline geçir. Yumuşak, sıcak komşu kadının söyledikleri sözler aklına düşüyor. Gelinin adaletsiz hareketleri gözlerinin önünden gelip geçiyor. Eserde ilginç bir husus ve un hadi şu ki, sadece gözlemci olan torun ve onun kaderi çok düşündürüyor. O sadece bir kez ninenin eski sandığı ile ilgileniyor: Büyükanne, bunun içinde Ne var ki!

Tüm bu olayların dışında seyirci gibi takip eden torun sessizce duruyor, ne sevgisini ne nefretini açıklamıyor. Bu olayların ışığında, acaba bu çocuğun kaderi ne olacak. O, nasıl büyüyecek?

Aile - ev konusunda yazılmış bu eser adaletin pərvası, inancın zaferi için mücadele ediyor. Hem de demek istiyor ki, gelin aileyi mükemmel temeller üzerine oturtalım, birbirimizi kandır, evlatlarımızın geleceğini düşünelim. Büyüklere, anne-babaya saygı ve sevgiyle yaklaşalım, yıkılanı kaldıralım, dürüst yolda olmayanı doğru yola çekelim ve s. Eser böyle ibratamiz bir eserdir. "Unutulan sözler" piyesine işte bu açıdan yaklaşılmalıdır.

Toplumda yaşanan sosyal-ahlaki süreçleri kendi dramalarında ustalıkla yansıtan şaire olayları ince detaylar aracılığıyla anlamlandırır, gergin dramatik çatışmalar yaratıyor.(3.s.5) Onun gerek günümüzde, gerekse tarihi konularda yarattığı eserler çocukları milli-manevi tanımaya çağırıyor eserlerinin mayasını öz topraktan alır.(17. s,48) Onun yaratıcılığında manzum piyesler avantaj teşkil ediyor. Şiirsel geleneklerden yaratıcı şekilde faydalananaraq klasik yazarlığının tecrübesine dayanmıştır. Yazarın şiirden drama geçmesi onun yaratıcılık imkanlarının genişliğini gösteriyor. Onun zengin edebi mirası bugün de güncelliğini kaybetmemiş, hakkında araştırmalar yapılıyor, tezler yazılıyor. Kemale Ağayeva'nın genç kuşağın sanatsal estetik terbiyesinde hizmetleri büyüktür.

KAYNAKÇA

1.Bağırov M. Naxçıvan yazıçıları (bioqrafik məlumat). Bakı: M.F.Axundov adına Respublika Kitabxanasının nəşri, 1977

2.Həbibbəyli İ.Ə.Naxçıvanda ədəbi-mədəni mühit: tarixi proses və müasir inkişaf istiqamətləri / Naxçıvan: tarixi gerçəklik, müasir durum, inkişaf prespektivləri mövzusunda beynəlxalq simpoziumun materialları. Bakı: Təhsil, 2006, s. 48-54.

3. Həbibbəyli İ.Ə. Ədəbi mühit. Azərbaycan EA-nın xəbərləri, Bakı, 1984, №1, s.3-6

4.Ağayeva K.A. Daş piyalə. Bakı:Yazıçı, 1982, 144 s.

5. Ağayeva K.A. O dağlarda gözüm qaldı. Bakı: Yazıçı, 1987, 163 s.

6. Ağayeva K.A. Məhsəti. Bakı: Yazıçı Ədəbi Nəşrlər Evi, 2001 413 s.

7. Ağayeva K.A. Vətənə sevdalıyam. Bakı, "Nurlan", 2004, 132 səh.

8. Ağayeva K.A. Qönçələr. Bakı, "Nurlan", 2005, 170 səh.

9. Ağayeva K.A. Könül verdiyim ellər. Bakı: MBM, 2006, 235 s.

10.Axundlu Y.İ. Ədəbi mühit və sənətkar. Bakı: Adiloğlu, 2002, 187 s.

11.Xəlilzadə F.Sehirli çəmənlərin çiçəyi. "Azərbaycan" qəz., Bakı, 2006, 29 iyul

12.Kazımova F.Naxçıvanda ədəbiyyatın inkişaf istiqamətləri (1997-2007) / Naxçıvan bu gün: islahatlar və perspektivlər. Beynəlxalq simpoziumun materialları. Bakı: Nurlan, 2008, s.337-344

13.Qarayev Y.Meyar-şəxsiyyətdir. Bakı: Yazıçı, 1988, 456 s.

14.Məmmədova N.B.Müstəqillik dövründə Naxçıvan ədəbi mühiti // Yol, bilim araştırma dergisi. Ankara, 2009, №30, s. 164-166

15.Saraclı (Qəhrəmanova) M.Xalq yazıçısı H.İbrahimovun yaradıcılığı. Bakı: Yazıçı Ədəbi Nəşrlər evi, 1999, 132 s.

16.Vəzirov C.N., Xəlilov E.S.Naxçıvan teatrının qadın sənətkarları. Bakı: Elm, 2006, 132 s.

17.Yunusov F. Müstəqillik illərində Naxçıvanda ədəbiyyatşünaslıq məsələləri

18.Zeynalova A. Şairə Kəmalənin uşaqlar üçün yazdığı pyeslər // NDU-nun elmi əsərləri, Naxçıvan, 2008, №4, s. 58-60

19İsmayilova N. Naxçıvanda yaradıcı qadınlar.(məqalə) Ankara, Folklor-ədəbiyyat, 2007, № 3. 6 səh.

20. İsmayilova N.Naxçıvan ədəbi mühiti və uşaq ədəbiyyatı. (məqalə)Naxçıvan bu gün: islahatlar, perspektivlər. 5-6 oktyabr 2007-ci ildə keçirilmiş beynəlxalq simpoziumun materialları. AMEA Naxçıvan Bölməsi, A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitututu, NDU, Bakı, «Nurlan», 2008

BEHİÇ AK'IN ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ EĞİTSEL İLETİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Neslihan KARAKUŞ[*]
Sevde Nur ÖREN[**]

Özet

Çocuk edebiyatı ürünlerinde; bilgi, değer, tutum ve davranışları kapsayan eğitsel iletiler bulunmaktadır. Bu iletiler sayesinde çocuklara doğrudan ya da örtük bir şekilde çeşitli mesajlar verilir. Bu mesajlar, çocukların zihinlerinde yer edinir ve hayat boyunca karşılaştıkları olay ve durumlara yaklaşımlarını etkiler. Bu çalışmada, eğitsel iletilerin; çocukların kişilik gelişimine, kültürel birikimine ve toplumsallaşmasına etkisinden hareketle Behiç Ak'ın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletiler incelenmiştir. Yazarın "Gülümseten Öyküler" adı altında topladığı 10 hikâye ile sınırlandırılan araştırmada durum çalışması desenlerinden iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılıp hikâyeler dikkatle okunmuş ve iletiler bulunmuştur. Betimsel analizle özetlenip örneklenen iletiler, içerik analiziyle sınıflandırılarak bağlantıları doğrultusunda üst kategoriler altında toplanmıştır. Bu üst kategoriler; kişisel gelişimi destekleyen iletiler, sosyal gelişimi destekleyen iletiler, milli-manevi gelişimi destekleyen iletiler, çevre bilincini geliştirmeye yönelik iletiler ve hayvan sevgisini destekleyen iletiler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, belirlenen eğitsel iletilerin tekrar sıklığı ve oranları tablolarla gösterilmiştir. Çalışma bağlamında incelenen hikâyelerde, yazarın çevre ve hayvanlar üzerinde sıklıkla durduğu görülmüştür. Bu sebeple, çevre bilincini geliştirmeye yönelik iletiler ve hayvan sevgisini destekleyen iletiler ayrı ayrı üst kategori olarak değerlendirilmiştir. Behiç Ak, hayvanlara ve çevreye dikkat çekerek muhatabı olan çocuklara bu konularda farkındalık ve duyarlılık kazandırmaktadır. Çalışmanın inceleme nesneleri olan "Gülümseten Öyküler" her yaştan okurun ilgisini çekebilecek nitelikte olsa da hedef kitlesi ortaokul öğrencileridir. Aileler, öğretmenler ve akademik çalışma yapanlar; yazarın eserleri hakkında bilgi edinmek, belli bir amaç doğrultusunda kitap seçmek, çocukların belirtilen kategorilerdeki gelişimlerini desteklemek ve benzer araştırmalarda yararlanmak için bu çalışmayı inceleyebilirler. Çalışmanın özellikle, çocuklara çevre ve hayvanlarla ilgili duyarlılık kazandırmayı hedefleyen ebeveynler ile öğretmenlere yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitsel ileti, hikâye, betimsel analiz, çevre bilinci, Behiç Ak

A Study On The Educatıonal Messages In The Chıldren's Books Of Behiç Ak

Abstract

In children's literature works, there are educational messages covering information, values, attitudes and behaviors. By these messages, various messages are given directly or indirectly to the children. These messages take place in children's minds and influence their approaches to the events and situations they face throughout their lives. In this study, with reference to the influence of educational messages on the personality development, cultural accumulation and socialization of children, educational messages in the children's books of Behiç Ak have been analyzed. The single-case research design is used from the case study designs in the research that is limited to 10 stories that the author collected under the title of "Gülümseten Öyküler". As a data collection tool, document review was used and the stories were read carefully and the messages were found. The messages summarized by descriptive analysis and sampled are classified by content analysis and collected under the upper

[*] Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
[**] Selahattin Eyyubi Anadolu İmam Hatip Lisesi Bağcılar / İSTANBUL e-posta: sevdenuroren@gmail.com

categories in the direction of their connections. These upper categories are; messages that support personal development, messages that support social development, messages that support national and spiritual development, messages to improve environmental awareness, and messages that support animal love. In addition, occurrence and ratios of the identified educational messages are shown in tables. In the works examined in the context of the study, the author was seen to emphasize the issues about the environment and animals very often. For this reason, the messages to promote environmental awareness and the messages supporting animal love were considered as upper categories on an individual basis. Behiç Ak draws attention to the animals and the environment and gets children adopt an awareness about these issues. Although "Gülümseten Öyküler" which is the subject of this study draws attentions of the readers of all ages, the target group is secondary school students. Parents, teachers and academicians can review this study in order to learn about the author's works, to select books for a certain purpose, to support the development of the children in the specified categories, and to get benefit for their similar researches. It is thought that this study will guide parents and teachers aiming to raise awareness of children about the environment and animals.

Key Words: Educational message, story, descriptive analysis, environmental consciousness, Behiç Ak

GİRİŞ

İleti Kavramı

Çocuklar dünyaya belli bir potansiyelle gelirler ve onların potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirmek toplumun vazifesidir. Bu vazifeyi yerine getirmek ve geleceği en iyi şekilde inşa etmek isteyen toplumlar eğitime büyük önem verirler. Aileler çocuklarını en iyi okullarda okutabilmek için çaba gösterirler, ülkeler de bütçelerini planlarken eğitime önemli paylar ayırır. Çocukların eğitiminde okullar ve öğretmenler kadar etkili olabilecek bir unsur da çocuk edebiyatıdır. Çocuklar için yazılan eserler anlattıklarıyla çocuklara toplumu tanıtır ve onları geleceğe hazırlar. Nodelman (1996:155) çocuk edebiyatının ortaya çıkışıyla ilgili şu ifadeleri kullanır: "Eğer biz çocukları deneyimsiz ve bilgiye muhtaç olarak görmeseydik çocuk edebiyatı ortaya çıkmazdı. Bu yüzden çocuk edebiyatı daima didaktiktir ve amacı öğretmektir." Bu doğrultuda, çocuk edebiyatı ürünlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak çocukları yönlendirdiği ve bu sayede geleceği şekillendirdiği belirtilebilir.

İleti kavramının sözlükteki tanımına bakıldığında, "Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj." (TDK Türkçe Sözlük, 2011:1173) ifadesi görülür. Bu ifadeden yola çıkılarak, çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla verilen bilgilerin her birinin birer ileti olduğu ve bu iletilerin incelenmesinin eğitime katkı sağlayacağı söylenebilir. İleti kavramı Sever (2015:140) tarafından ele alınmış ve şu şekilde açıklanmıştır: "İleti (ana düşünce), yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. Öğretici metinlerde, yazarın savunduğu, vermek istediği düşünce biçiminde de tanımlanabilir. Edebiyat yapıtlarında ileti dendiğinde ise, sanatçının okurlarında yaratmak ya da oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığı akla gelmelidir." Okurlarda duygu ve düşünce ortaklığı oluşturulurken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. "Sanatçının kendini çocuğa anlatabilmesi için, sanatçıya özgü duyarlığı, bilgeliği, çok seçenekli düşünebilmeyi, yaşamı ve insanı sevmeyi, insanlık onuruna saygı duymayı sezdirebilecek iletileri, çocuğun anlam evrenine uygun bir biçemle sunması gerekir." (Sever, 2015: 30) İletileri sunarken çocukların seviyelerini dikkate alan yazarlar, çocuk üzerinde etki yaratmanın ilk adımını atmış olurlar. Çünkü "Çocuklar için yapılan edebiyat öncelikle çocuğa göre olmalı ve çocukların dünyasını yansıtmalıdır. Çocuğa göreliği çocuksu tema, tip, dil ve anlatım bütünlüğe ulaştırır. İçindeki çocuğu sanatına ve edebiyatına katabilen sanatçı ve yazar duyarlığı çocuğa ulaşmayı başarabilir." (Şirin, 2000: 20)

Bulmaca çözmeyi ve oyun oynamayı seven çocuklar zorla yaptırılan işlerden hoşlanmazlar. Çocuk kitapları da bu bağlamda ele alınmalıdır. Çocuklar için oluşturulan anlatılar, çocuğu aktif kılmalı, onu pasif bir muhatap haline getirmemelidir. Bu konuda Sever (2015: 22) şu ifadeleri kullanmıştır: "(Kitaplar) İlköğretim süreciyle birlikte hem örgün eğitimin öğretme ve belletmeye dayalı süreçlerinden sıkılan, yorulan çocuklara hem de yazılı kültürle iletişime yönelenlere duyumsatıcı ve sezinletici bir uyaran olmalıdır. Kitaplarda çocuklara, neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden çok, neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir. Çocuklar,

davranışlarının olası sonuçları üzerinde düşünce üretmeye özendirilmeli; davranış ve eylemlerinin başkaları üzerinde yaratacağı duygusal sonuçlar, çocukların duyarlılıkları işletilerek kendilerine buldurulmalıdır. Çocuk kitaplarında; yazar, kural ya da kurallar koymaktan, yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok, özellikle, çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara, neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır."

Lukens (2007: 54) en basit hikâyenin bile önemli noktalara işaret edebileceğini ama hikâyedeki iletilerin vaaz şeklinde sunulmaması gerektiğini belirtir. Ona göre, yazar tarafından sadece iletiye işaret edilmeli ve iletiler tepeden dayatılıp aşırı didaktik bir tavır benimsenmemeli. "İyi kurgulanmış bir çocuk kitabında yazar, çocuklarla paylaşmak istediği duygu ve düşünceler (iletiler) için, çocukların da düşünmesine ve duyarlıklarını devindirmesine gereksinim duyar. Yazar (bazen yazar ve çizer) bu gereksinimi yaşama geçirebilmek için, çocukları metnin anlamına götürecek uygun ipuçları sunar. İşte, yazar-çizer ve çocuk etkileşiminin niteliğini belirleyen ve kitabın bir edebiyat ürünü olmasını sağlayan en önemli değişken de çocukları anlama ortak eden yazınsal nitelikli ipuçlarını sunma başarısıdır." (Sever, 2015: 23) Behiç Ak da hikâyelerinde iletileri başarılı bir şekilde sunmuştur. Çocuklara kazandırmak istediklerini tepeden dayatan bir üslupla değil; çocukları sıkmadan, eğlendirerek ve onlara ipuçları vererek sunar.

Problem

Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

Problem Cümlesi

Behiç Ak hikâyelerinde yer alan eğitsel iletiler nelerdir?

Alt Problemler

a) Behiç Ak hikâyelerinde yer alan kişisel gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?

b) Behiç Ak hikâyelerinde yer alan sosyal gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?

c) Behiç Ak hikâyelerinde yer alan millî-manevi gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?

d) Behiç Ak hikâyelerinde yer alan çevre bilincini destekleyen iletiler nelerdir?

e) Behiç Ak hikâyelerinde yer alan hayvan sevgisini destekleyen iletiler nelerdir?

Amaç ve Önem

Çalışmanın amacı, Behiç Ak'ın hikâyelerinde yer alan eğitsel iletilerin tespit edilmesi ve bu iletilerin çocuğun kişisel, sosyal, milli-manevi gelişimine; çevre bilincine, hayvan sevgisine etkilerinin belirlenmesidir. Şirin (2000: 20-21); "Çocuklar için şiir, hikâye, masal ve roman çocuksu edebiyata uygun türlerdir. Çocuk edebiyatı kültüründe hikâye ile roman arasında tercih hikâye yönünde yapılmaktadır." diyerek hikâyenin çocuklar için önemine vurgu yapmıştır. Behiç Ak da çocuklar için hikâyeler yazan ve bu hikâyeleri resimleyen önemli bir sanatçıdır. Eserleriyle çocuklara çeşitli duyarlılıklar kazandıran sanatçının hikâyelerindeki eğitsel iletiler bulunup analiz edilerek bu iletilerin çocuk eğitimine etkileri değerlendirilecektir. Bu değerlendirme yapılarak ebeveynlere ve eğitimcilere, kitap seçiminde ve hedef davranışları kazandırma sürecinde yardımcı olmak hedeflenmiştir.

Sınırlılıklar

Çalışma, Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizisindeki kitaplarla sınırlı tutulmuştur. Kitaplar ve yayınevleri aşağıda verilmiştir:

Araştırmada kullanılan hikâyeler ve yayınevleri		
SIRA NO	**KİTAP ADI**	**YAYINEVİ**
1	*Güneşi Bile Tamir Eden Adam*	Günışığı Kitaplığı

2	*Havva ile Kaplumbağa*	Günışığı Kitaplığı
3	*Alaaddin'in Geveze Su Boruları*	Günışığı Kitaplığı
4	*Kedilerin Kaybolma Mevsimi*	Günışığı Kitaplığı
5	*Vapurları Seven Çocuk*	Günışığı Kitaplığı
6	*Pat Karikatür Okulu*	Günışığı Kitaplığı
7	*Galata'nın Tembel Martısı*	Günışığı Kitaplığı
8	*Akvaryumdaki Tiyatro*	Günışığı Kitaplığı
9	*Buzdolabındaki Köpek*	Günışığı Kitaplığı
10	*Geçmişe Tırmanan Merdiven*	Günışığı Kitaplığı

YÖNTEM

Bu çalışmada, eğitsel iletilerin; çocukların kişilik gelişimine, kültürel birikimine ve toplumsallaşmasına etkisinden hareketle Behiç Ak'ın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletiler incelenmiştir. Yazarın "Gülümseten Öyküler" adı altında topladığı 10 hikâye ile sınırlandırılan araştırmada durum çalışması desenlerinden iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılıp hikâyeler dikkatle okunmuş ve iletiler bulunmuştur. Betimsel analizle özetlenip örneklenen iletiler, içerik analiziyle sınıflandırılarak bağlantıları doğrultusunda üst kategoriler altında toplanmıştır. Bu üst kategoriler; kişisel gelişimi destekleyen iletiler, sosyal gelişimi destekleyen iletiler, milli-manevi gelişimi destekleyen iletiler, çevre bilincini geliştirmeye yönelik iletiler ve hayvan sevgisini destekleyen iletiler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, belirlenen eğitsel iletilerin tekrar sıklığı ve oranları tablolarla gösterilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Aşağıda çalışmada incelenen hikâyelerdeki iletiler, bu iletilerin sayıları ve yüzdeleri verilmiştir. İletiler belli gruplara ayrılarak değerlendirilmiştir.

Güneşi Bile Tamir Eden Adam Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 1

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Temiz Olmak	5	%3,01
	İnatçı Olmamak (İddiacı Olmamak)	7	%4,21
	Kıskanç Olmamak	4	%2,41
	İyi Olmak / İyilik Yapmak	6	%3,61
	Kendini Beğenmiş Olmamak (Böbürlenmemek) / Mütevazı (Alçakgönüllü) Olmak	4	%2,41
	Alıngan Olmamak	3	%1,81
	İşinde Başarılı Olmak (İşini İyi Yapmak)	9	%5,42
	Soğukkanlı Olmak (Paniğe Kapılmamak)	2	%1,2
	Pozitif Düşünmek (İyimser Olmak)	5	%3,01
	Öfkeli Olmamak	5	%3,01
	Hırslı Olmamak	6	%3,61
	Açgözlü Olmamak	5	%3,01
	İşini Severek Yapmak	4	%2,41
	İyi İşler Yapanları Örnek Almak	2	%1,2

	Cömert Olmak	4	%2,41
	Kıymet Bilmek / Nankör Olmamak	5	%3,01
	Öz Bakıma Önem Vermek	4	%2,41
	Çalışkan Olmak	5	%3,01
	Sorgulamadan Hareket Etmemek	5	%3,01
	Kendini Değiştirmeye Açık Olmak	4	%2,41
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**94**	**%56,63**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Sevecen (Sevgi Dolu) Olmak	5	%3,01
	İnsan İlişkilerinde Yapıcı Olmak (Çözüm Odaklı Olmak)	5	%3,01
	Yardımsever Olmak	4	%2,41
	Barış İçinde Yaşamak	5	%3,01
	Herkese Saygıyla Davranmak	1	%0,6
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	5	%3,01
	İyi Davranışları Ödüllendirmek	1	%0,6
	Ön Yargılı ve Peşin Hükümlü Olmamak	1	%0,6
	Küçüklerin Fikirlerini Ciddiye Almak / Çocukların Fikirlerine Hak Vermeyi Bilmek	5	%3,01
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**32**	**%19,28**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Tarihe / Ecdada Kıymet Vermek	7	%4,21
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**7**	**%4,21**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Tasarruflu / Tutumlu Olmak	8	%4,82
	Eski Eşyaların Değerini Bilmek	15	%9,03
	Bilinçli Tüketici Olmak	4	%2,41
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**27**	**%16,27**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	6	%3,61
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**6**	**%3,61**
GENEL TOPLAM		**166**	**%100**

Havva ile Kaplumbağa Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 2

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
	Az ve Öz Konuşmak	3	%1,55
	Çalışkan Olmak	11	%5,67
	Öğrenmeye Hevesli Olmak / Meraklı Olmak	10	%5,15
	Hayal Kurmak	2	%1,03

KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Cömert Olmak	2	%1,03
	İnatçı Olmamak	3	%1,55
	Hayata Pozitif Bakmak / Neşeli Olmak	3	%1,55
	Temiz Olmak	1	%0,52
	İşinde Başarılı Olmak (İşini İyi Yapmak)	2	%1,03
	Üretken Olmak	1	%0,52
	Özenli Giyinmek / Öz Bakıma Önem Vermek	1	%0,52
	Kendi Hatasını Fark Etmek	3	%1,55
	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek / Çözüm Odaklı Olmak	3	%1,55
	Kibar Olmak	4	%2,06
	Azimli ve Kararlı Olmak	2	%1,03
	Tedbirli Olmak	6	%3,09
	Soğukkanlı Olmak	6	%3,09
	Pes Etmemek / Umudunu Kaybetmemek	4	%2,06
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**67**	**%34,54**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	İçekapanık Olmamak / Sosyal Olmak	6	%3,09
	İnsanlara Kıymet Vermek / İnsanları Sevmek	17	%8,76
	Bilgiyi Paylaşmak	28	%14,43
	Komik / Espritüel Olmak	5	%2,58
	Yardımsever Olmak / Merhametli Olmak	2	%1,03
	Hakkaniyetli Olmak / Haksızlık Etmemek	1	%0,52
	Takdir Etmek	3	%1,55
	Doğru İletişim Kurmak	1	%0,52
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	7	%3,61
	İnsanların Hayat Düzenine Saygı Duymak	1	%0,52
	Empati Kurabilmek	3	%1,55
	Bulunduğu Yere Uyum Sağlamak	1	%0,52
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**75**	**%38,66**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**0**	**%0**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Doğal Yaşama Önem Vermek / Doğayı Sevmek / Doğa Sevgisi Aşılamak	14	%7,22
	Eşyaya Bağımlı Olmamak	4	%2,06
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**18**	**%9,28**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	34	%17,52
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**34**	**%17,52**
GENEL TOPLAM		**194**	**%100**

Alaaddin'in Geveze Su Boruları Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 3

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Az ve Öz Konuşmak	16	%13
	Özgüven Sahibi Olmak	3	%2,44
	Tembel Olmamak	2	%1,62
	İşinde Başarılı Olmak (İşini İyi Yapmak)	4	%3,25
	Söylentilere İnanmamak	3	%2,44
	Bilgili Olmak / Bilgiyi Paylaşmak	5	%4,06
	Pes Etmemek / Umudunu Kaybetmemek	1	%0,81
	Soğukkanlı Olmak	3	%2,44
	Temiz Olmak / Öz Bakıma Önem Vermek	4	%3,25
	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek / Çözüm Odaklı Olmak	8	%6,5
	Sağlığa Önem Vermek	1	%0,81
	Hayata Pozitif Bakmak / Neşeli Olmak	2	%1,62
	Meraklı Olmak / Aşırı Meraklı Olmamak	4	%3,25
	Sağduyulu Olmak	1	%0,81
	Sır Saklamayı Bilmek	6	%4,88
	Verdiği Sözü Tutmak	1	%0,81
	Olaylardan Ders Almak / Hatayı Tekrarlamamak	3	%2,44
	Teknolojiyi Bilinçli Kullanmak	1	%0,81
	Güvenilir Olmak	1	%0,81
	Kararlı Olmak	2	%1,62
	Tedbirli Olmak	1	%0,81
	Sanata Önem Vermek / Sanatsal Ürünler Üretmek	2	%1,62
	Dürüst Olmak / Hile Yapmamak	1	%0,81
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**75**	**%60,98**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	İçekapanık Olmamak / Sosyal Olmak	3	%2,44
	Dinlemeyi Bilmek / İyi Bir Dinleyici Olmak	3	%2,44
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	10	%8,13
	İnsanlara Kıymet Vermek / İnsanları Sevmek	4	%3,25
	Önyargılı / Peşin Hükümlü Olmamak	11	%8,94
	Dedikodu Yapmamak	7	%5,69
	Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Duymak	3	%2,44
	Barış İçinde Yaşamak	1	%0,81
	Başkalarının Fikirlerine Değer Vermek	1	%0,81
	İftira Atmamak	2	%1,62

	Çocuklara Güvenmek	1	%0,81
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**46**	**%37,4**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Tarihe / Ecdada Kıymet Vermek	1	%0,81
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**1**	**%0,81**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Çevre Sorunlarına Karşı Duyarlı Olmak	1	%0,81
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**1**	**%0,81**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**0**	**%0**
GENEL TOPLAM		**123**	**%100**

***Kedilerin Kaybolma Mevsimi* Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler**

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 4

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Özgüven Sahibi Olmak	10	%6,06
	Soğukkanlı Olmak	5	%3,03
	Düşünerek Konuşmak / Patavatsız Olmamak	8	%4,85
	Alçakgönüllü / Mütevazı Olmak	12	%7,27
	Kibar Olmak	6	%3,64
	Tedbirli Olmak / Düşünmeden Hareket Etmemek	4	%2,42
	Temiz Olmak	1	%0,61
	Teknolojiyi Bilinçli Kullanmak	1	%0,61
	Çalışkan Olmak	2	%1,21
	Televizyon Bağımlısı Olmamak	2	%1,21
	Cömert Olmak	4	%2,42
	Kanaatkâr Olmak	3	%1,82
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**58**	**%35,15**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	İnsanlara Karşı Duyarlı Olmak	13	%7,88
	Yardımsever Olmak / Yardımlaşmak	7	%4,24
	Sosyal Olmak / Sıcakkanlı Olmak	14	%8,48
	Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Duymak	10	%6,06
	Fikir Alışverişi Yapmak / Sorgulamak	2	%1,21
	Ön Yargılı / Peşin Hükümlü Olmamak	7	%4,24
	Başarıyı Takdir Etmek	5	%3,03
	Dinlemeyi Bilmek / Söz Hakkı Vermek	1	%0,61
	Güvenilir Olmak	5	%3,03

	Bencil Olmamak	1	%0,61
	Hakkaniyetli Olmak / Haksızlık Etmemek	2	%1,21
	Merhametli Olmak	4	%2,42
	Emeğe Saygı Duymak	1	%0,61
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**72**	**%43,64**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Edebiyata Önem Vermek	2	%1,21
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**2**	**%1,21**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**0**	**%0**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	21	%12,73
	Kişileri / Hayvanları Oldukları gibi Kabul Etmek (Kişiliğe Saygı Duymak)	12	%7,27
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**33**	**%20**
GENEL TOPLAM		**165**	**%100**

***Vapurları Seven Çocuk* Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler**

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 5

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Aileye Maddi Katkı Sağlamak / Para Kazanmak	1	%0,59
	Üretken Olmak / Edebi Ürünler Üretmek	4	%2,35
	Sağduyulu Olmak	2	%1,18
	Pes Etmemek / Kararlı Olmak	6	%3,53
	Bir Alanda Uzmanlaşmak / Bilgili Olmak	1	%0,59
	Orijinal Fikirler Bulmak	2	%1,18
	Özenli Giyinmek / Öz Bakıma Önem Vermek	1	%0,59
	Dikkatli ve Uyanık Olmak	1	%0,59
	Zamanın Kıymetini Bilmek	3	%1,76
	Planlı Olmak	2	%1,18
	Çalışkan Olmak	3	%1,76
	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek	2	%1,18
	Kendine Yetebilmek	1	%0,59
	Sağlıklı Yaşamaya Önem Vermek	3	%1,76
	Öğrenmeye Hevesli Olmak / Meraklı Olmak	1	%0,59
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**33**	**%19,41**
	Paylaşımcı Olmak / Sahip Olduklarını Paylaşmak	6	%3,53

SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Misafirperver Olmak	2	%1,18
	Hoşsohbet Olmak / Espritüel Olmak	3	%1,76
	Dostça Yaşamak / Birlikte Güzel Vakit Geçirmek	8	%4,7
	Takdir Etmek / Başarıyı Desteklemek	4	%2,35
	Yardımlaşmak / Yardımsever Olmak	6	%3,53
	Söylentilere Kapılmamak / Dedikodulara İnanmamak	6	%3,53
	Büyüklere Akıl Danışmak	1	%0,59
	İnsanların Hayat Düzenine / Yaşam Alanına Saygı Göstermek	10	%5,88
	Vefalı Olmak	1	%0,59
	Başkasının Kararlarına Saygı Duymak	1	%0,59
	Akrabaları Sevmek / Akrabaları Ziyaret Etmek	2	%1,18
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**50**	**%29,41**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Boğaz Vapurlarını Sevmek	13	%7,65
	Eski Eşyaların Değerini Bilmek / Tarihi Olana Kıymet Vermek	22	%12,94
	Yaşadığı Yere Bağlı Olmak / Yaşadığı Yeri Sevmek	3	%1,76
	Manevi Değeri Olan Eşyalara Kıymet Vermek / Maddiyatçı Olmamak	4	%2,35
	Kültürel Mirasa Sahip Çıkmak / Edebi Eserlere Kıymet Vermek	4	%2,35
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**46**	**%27,06**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Doğal Yaşama Önem Vermek / Doğayı Sevmek	9	%5,29
	Tasarruflu (Tutumlu) Olmak / Geri Dönüşüme Önem Vermek	5	%2,94
	Çevreyi Kirletmemek	7	%4,12
	Yaşadığı Yeri Temiz ve Düzenli Tutmak	5	%2,94
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**26**	**%15,29**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	15	%8,83
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**15**	**%8,83**
GENEL TOPLAM		**170**	**%100**

Pat Karikatür Okulu Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 6

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
	Sabırlı Olmak	1	%0,57
	Orijinal Olmak	3	%1,7
	Üretken Olmak	20	%11,36
	Öz Bakıma Önem Vermek	1	%0,57

KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Sağlığa Önem Vermek / Sağlık Sorunlarını Çözmeye Çalışmak	3	%1,7
	Kendini Beğenmiş Olmamak (Böbürlenmemek) / Mütevazı (Alçakgönüllü) Olmak	1	%0,57
	Özgüven Sahibi Olmak	3	%1,7
	Olayların Nedenini Sorgulamak	3	%1,7
	Düşünerek Konuşmak / Düşünerek Hareket Etmek	2	%1,14
	Çalışkan Olmak (Tembel Olmamak)	15	%8,52
	Her Şeyden Şikâyetçi Olmamak / Şükretmeyi Bilmek	3	%1,7
	Kararlı Olmak	3	%1,7
	Bilgili Olmak / Bilgili Olmak İçin Çaba Göstermek / Bilgiye Değer Vermek	4	%2,27
	Planlı Olmak	1	%0,57
	Teknolojiyi Etkili ve Bilinçli Kullanmak	3	%1,7
	Cömert Olmak	1	%0,57
	Kendi Ayakları Üstünde Durabilmek	1	%0,57
	Sanatı Sevmek	1	%0,57
	Yalan Söylememek	4	%2,27
	Açık Yürekli Olmak / Gerçek Duyguları Yansıtmak	2	%1,14
	Olgun Davranmak	4	%2,27
	Öz Eleştiri Yapabilmek	1	%0,57
	Cesur Olmak	1	%0,57
	Kendini Geliştirmeye Çalışmak	1	%0,57
	Kendi Özelliklerinin / Yeteneklerinin Farkında Olmak	2	%1,14
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**84**	**%47,73**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Lakap Takmamak	16	%9,09
	Bulunduğu Ortama Uyum Sağlamak	5	%2,84
	Barış İçinde Yaşamak	1	%0,57
	Komik / Espritüel Olmak	4	%2,27
	Sıcakkanlı / Sevecen Olmak	3	%1,7
	Takdir Etmek	10	%5,68
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	7	%3,98
	İnsanlara Faydalı Olmak	5	%2,84
	Kendini İyi İfade Edebilmek	1	%0,57
	İnsanlara Karşı Duyarlı Olmak	7	%3,98
	Yardımsever Olmak	3	%1,7
	İş Bölümü Yaparak Birlikte Çalışmak	2	%1,14
	Kıskanç Olmamak	2	%1,14
	İspiyoncu (Gammaz) Olmamak	3	%1,7
	İnsanların Hatasını Yüzüne Vurmamak	1	%0,57
	Sevdiklerini İhmal Etmemek	1	%0,57
	Fikir Alışverişi Yapmak	3	%1,7
	Doğallığa Önem Vermek / Kişileri Olduğu Gibi Kabul Etmek	2	%1,14

	Başkalarının Fikirlerine ve Kararlarına Saygı Duymak	3	%1,7
	Önyargılı / Peşin Hükümlü Olmamak	2	%1,14
	Girişimci Olmak / Girişimci Olmaya Teşvik Etmek	4	%2,27
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**85**	**%48,29**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Edebiyata Önem Vermek	7	%3,98
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**7**	**%3,98**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**0**	**%0**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**0**	**%0**
GENEL TOPLAM		**176**	**%100**

Galata'nın Tembel Martısı Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 7

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Uyuşuk Olmamak / Faydalı İşler İçin Hemen Harekete Geçmek	2	%0,9
	Kitap Okumayı Sevmek	3	%1,36
	Mucit Olmak / Üretken Olmak	3	%1,36
	Öğrenmeye Hevesli Olmak / Meraklı Olmak	3	%1,36
	Zamanın Kıymetini Bilmek / Zamanı İyi Değerlendirmek	6	%2,71
	Teknolojiyi Etkili ve Bilinçli Kullanmak / İnternet Bağımlısı Olmamak	19	%8,6
	Pozitif Düşünmek (İyimser Olmak) / Kötü Olayların Etkisinde Kalmamak	12	%5,43
	Olayları Her Yönüyle Yorumlamak / Gerçekçi Olmak	3	%1,36
	Sabırlı Olmak	2	%0,9
	Tedbirli Olmak	4	%1,81
	Az ve Öz Konuşmak	1	%0,45
	Etrafta Olan Bitene Dikkat Etmek / Dikkatli Olmak	6	%2,71
	Temiz Olmak	1	%0,45
	Çalışkan Olmak / Tembel Olmamak	4	%1,81
	Çözüm Odaklı Olmak / Problemi Çözerken Amaçtan Sapmamak	16	%7,24
	Yaşama Değer Vermek	2	%0,9
	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek / Etkili Çözümler Bulmak	13	%5,88
	Özgüven Sahibi Olmak	4	%1,81
	Yaptığı Hatayı Fark Etmek	1	%0,45
	Özünü Unutmamak / Yaratılışına Aykırı Davranmamak	15	%6,79

	Sabit Fikirli Olmamak / Yeni Fikirlere Açık Olmak	4	%1,81
	Çalışıp Para Kazanmak	1	%0,45
	Tasarruflu / Tutumlu Olmak	2	%0,9
	Alçakgönüllü / Mütevazı Olmak	1	%0,45
	Hakkını Aramak / Hakkını Almak İçin Mücadele Etmek	2	%0,9
	Popüler Olana Sorgulamadan Kapılmamak	3	%1,36
	Sağlığa Zararlı Alışkanlıklar Edinmemek / Sağlıklı Yaşamaya Önem Vermek	2	%0,9
	Azimli ve Kararlı Olmak	3	%1,36
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**138**	**%62,45**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Bilgiyi Paylaşmak	4	%1,81
	Kıskanç Olmamak	2	%0,9
	Yardımsever Olmak	4	%1,81
	Komşulara ve Akrabalara Karşı Duyarlı Olmak	5	%2,26
	Küçüklerin Fikirlerini Ciddiye Almak / Çocukların Fikirlerine Hak Vermeyi Bilmek	2	%0,9
	İşi Ehline Teslim Etmek	1	%0,45
	Dinlemeyi Bilmek / İnsanların Söylediklerini Önemsemek	3	%1,36
	Uzlaşmacı Olmak	2	%0,9
	Farklı Uluslardan İnsanlarla İlişki Kurabilmek	2	%0,9
	Kimseyi Küçümsememek / Hafife Almamak	2	%0,9
	Etkili İletişim Yolları Bulabilmek / Doğru İletişim Kurabilmek	3	%1,36
	Dedikodulara İnanmamak / Söylentilere Kapılmamak	5	%2,26
	Dostlara Karşı Vefalı Olmak	1	%0,45
	Komik / Espritüel Olmak	1	%0,45
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**37**	**%16,74**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Geleneksel Yöntemlere Kıymet Vermek / Geçmişi Yaşatmak	4	%1,81
	Tarihi Eserlere Kıymet Vermek	2	%0,9
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**6**	**%2,71**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Doğal Yaşama Zarar Vermemek / Doğal Dengeyi Bozmamak	8	%3,62
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**8**	**%3,62**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	32	%14,48
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**32**	**%14,48**
GENEL TOPLAM		**221**	**%100**

***Akvaryumdaki Tiyatro* Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler**

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 8

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Temiz Olmak	1	%0,37
	Televizyon Bağımlısı Olmamak / Teknolojiyi Bilinçli Kullanmak	3	%1,12
	Sanatı Sevmek	9	%3,35
	Üretken Olmak	15	%5,6
	Kendine Yetebilmek	1	%0,37
	Cömert Olmak	2	%0,74
	Sağlıklı Yaşamaya Önem Vermek / Sağlıklı Beslenmek / Spor Yapmak	4	%1,49
	Tedbirli Olmak	1	%0,37
	Az ve Öz Konuşmak / Düşünmeden Konuşmamak	5	%1,87
	Sağduyulu Olmak / Hurafelere İnanmamak / Mantıksız İşler Yapmamak	7	%2,61
	Etrafta Olan Bitene Dikkat Etmek / Dikkatli Olmak	3	%1,12
	Umursamaz Olmamak / Sorunları Görmezden Gelmemek	7	%2,61
	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek / Çözüm Odaklı Olmak	14	%5,22
	Pozitif Düşünmek (İyimser Olmak)	5	%1,87
	Özenli Giyinmek / Öz Bakıma Önem Vermek	2	%0,74
	Çalışkan Olmak / Tembel Olmamak	6	%2,24
	Soğukkanlı Olmak / Heyecana Kapılmamak / Sinirli Olmamak	6	%2,24
	İşinde Başarılı Olmak (İşini İyi Yapmak)	5	%1,87
	Yalan Söylememek	1	%0,37
	Kendini Beğenmiş Olmamak (Böbürlenmemek) / Mütevazı (Alçakgönüllü) Olmak	11	%4,1
	Hayal Kurmak / Hayallerine Ulaşmak İçin Çaba Göstermek	9	%3,35
	Planlı Olmak / Düzenli Olmak	6	%2,24
	Yeni Fikirlere Açık Olmak	6	%2,24
	Azimli ve Kararlı Olmak	13	%4,85
	Özgüven Sahibi Olmak	5	%1,87
	Bilgili Olmak / Bilgiyi Paylaşmak	2	%0,74
	Düşüncelerini Rahatça İfade Edebilmek	11	%4,1
	Düşünmeye Önem Vermek	3	%1,12
	Olgun Davranmak	1	%0,37
	Kendi Hatasını Fark Etmek	1	%0,37
	Bir Alanda Uzmanlaşmak / Eğitim Almak	2	%0,74

KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**167**	**%62,32**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Bulunduğu Yere Uyum Sağlamak / Koşullara Uyum Sağlamak	5	%1,87
	Vefalı Olmak	1	%0,37
	Dostça Yaşamak	1	%0,37
	Barış İçinde Yaşamak	1	%0,37
	Komik / Espritüel Olmak	2	%0,74
	Kültürlerarası / Milletlerarası Etkileşime Önem Vermek	8	%2,99
	Yardımsever Olmak	4	%1,49
	Çocuklara Değer Vermek	1	%0,37
	Kanunlara / Kurallara Uymak	1	%0,37
	Takdir Etmek	11	%4,1
	Empati Kurmak	4	%1,49
	Başkalarının Fikirlerine Saygı Duymak / Emrivaki Yapmamak	8	%2,99
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	4	%1,49
	Hakkaniyetli Olmak / Haksızlık Etmemek	2	%0,74
	Önyargılı / Peşin Hükümlü Olmamak	9	%3,35
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**62**	**%23,13**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Kültürel Mirasa Sahip Çıkmak / Yerli Değerlere Önem Vermek	5	%1,87
	Edebiyata Önem Vermek	2	%0,74
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**7**	**%2,61**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Tasarruflu / Tutumlu Olmak	3	%1,12
	Doğal Yaşama Önem Vermek / Doğayı Sevmek / Doğal Yaşamı Korumaya Çalışmak	11	%4,1
	Çevre Sorunlarına Karşı Duyarlı Olmak	1	%0,37
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**15**	**%5,6**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	17	%6,34
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**17**	**%6,34**
GENEL TOPLAM		**268**	**%100**

Buzdolabındaki Köpek Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 9

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
	Sağduyulu Olmak / Hurafelere İnanmamak	7	%2,61
	Hayal Kurmak	10	%3,73
	Soğukkanlı Olmak	1	%0,37

KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Problemin Çözümü İçin Çaba Göstermek / Çözüm Odaklı Olmak	8	%2,98
	Kendine Yetebilmek / Kendi İşini Kendisi Yapmak	6	%2,24
	Bir Alanda Uzmanlaşmak / Bilgili Olmak / Kültürlü Olmak / Eğitime Önem Vermek	4	%1,49
	Kendini Beğenmiş Olmamak (Böbürlenmemek) / Mütevazı (Alçakgönüllü) Olmak	2	%0,75
	Sır Saklamayı Bilmek	6	%2,24
	Sağlığa Önem Vermek / Sağlıklı Beslenmek	3	%1,12
	Çalışkan Olmak / Tembel Olmamak	6	%2,24
	Dikkatli ve Uyanık Olmak / Dalgın Olmamak	2	%0,75
	Yapılacak İşleri Ertelememek / Üşengeç Olmamak	4	%1,49
	Kararlı Olmak	3	%1,12
	Sanatı Sevmek	1	%0,37
	Pes Etmemek / Karamsar Olmamak	5	%1,87
	Öğrenmeye Hevesli Olmak / Meraklı Olmak	13	%4,85
	Az ve Öz Konuşmak	2	%0,75
	Yeniliklere Açık Olmak	10	%3,73
	Dakik Olmak	1	%0,37
	Bağımsız Yaşayabilmek / Özgür Olmak	5	%1,87
	Cömert Olmak	4	%1,49
	Üretken Olmak	1	%0,37
	Teknolojiyi Bilinçli Kullanmak	4	%1,49
	Temiz Olmak / Yiyeceklerin Temizliğine Önem Vermek	4	%1,49
	Sorumluluk Sahibi Olmak	1	%0,37
	İnatçı Olmamak	1	%0,37
	Tedbirli Olmak	1	%0,37
	Cesur Olmak	1	%0,37
	Özgüven Sahibi Olmak	2	%0,75
	Planlı Olmak	4	%1,49
	Pozitif Düşünmek / Olaylara Olumlu Açıdan Bakmak	1	%0,37
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**123**	**%45,9**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Bilgiyi Paylaşmak / Yol Gösterici Olmak	10	%3,73
	Fikir Alışverişi Yapmak / Sorgulamak	7	%2,61
	İnsanlara Kıymet Vermek / İnsanları Sevmek / Sevecen Olmak	12	%4,48
	Takdir Etmek	2	%0,75
	Dostça Yaşamak / Birlikte Güzel Vakit Geçirmek	2	%0,75
	Barış İçinde Yaşamak	4	%1,49
	Dedikodu Yapmamak	3	%1,12
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak	9	%3,36

	Verdiği Sözü Tutmak	1	%0,37
	Sevdiklerini İhmal Etmemek	3	%1,12
	Yaptığı Hatayı Fark Etmek / Hatasını Telafi Etmek	2	%0,75
	Merhametli Olmak	4	%1,49
	Bulunduğu Yere Uyum Sağlamak	4	%1,49
	Yardımsever Olmak	2	%0,75
	Misafirperver Olmak	2	%0,75
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**67**	**%25**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Yaşadığı Yere Bağlı Olmak / Yaşadığı Yeri Sevmek / Vatanını Sevmek	12	%4,48
	Tarihe / Ecdada Önem Vermek	8	%2,98
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**20**	**%7,46**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Doğal Yaşama Önem Vermek / Doğayı Sevmek	13	%4,85
	Doğal Dengeyi Bozmamak / Hayvanların Doğal Yaşamına Müdahale Etmemek	19	%7,09
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**32**	**%11,94**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	26	%9,7
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**26**	**%9,7**
GENEL TOPLAM		**268**	**%100**

Geçmişe Tırmanan Merdiven Adlı Hikâye Kitabındaki Eğitsel İletiler

Bu kitapta yer alan tüm eğitsel iletiler aşağıdaki tabloda sayıları ve yüzdeleriyle birlikte gösterilmiştir:

Tablo: 10

İLETİ GRUPLARI	GRUP İÇİNDEKİ İLETİLER	İLETİLERİN SAYISI	İLETİLERİN YÜZDESİ
	Sağlıklı Beslenmek	3	%1,02
	Çalışkan Olmak / Tembel Olmamak	16	%5,42
	Temiz Olmak / Yaşadığı Yeri Temiz ve Düzenli Tutmak	4	%1,36
	Öğrenmeye Hevesli Olmak / Meraklı Olmak	14	%4,75
	Kitap Okumayı Sevmek	9	%3,05
	İşinde Başarılı Olmak (İşini İyi Yapmak)	3	%1,02
	Bir Alanda Uzmanlaşmak / Bilgili Olmak / Bilgiyi Paylaşmak	4	%1,36
	Kendini Beğenmiş Olmamak / Mütevazı (Alçakgönüllü) Olmak	12	%4,07
	Sağduyulu Olmak	1	%0,34
	Özenli Giyinmek / Öz Bakıma Önem Vermek	1	%0,34
	Üretken Olmak / Edebi Ürünler Üretmek	18	%6,1
	Yaptığı Hatayı Fark Etmek / Hatasını	2	%0,68

KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Telafi Etmek		
	Orijinal Olmak	3	%1,02
	Bilgilerin Doğruluğunu Sorgulamak	2	%0,68
	Olgun Davranmak	1	%0,34
	Teknolojiyi Etkili ve Bilinçli Kullanmak	1	%0,34
	Az ve Öz Konuşmak	2	%0,68
	Soğukkanlı Olmak	2	%0,68
	Özgüven Sahibi Olmak	2	%0,68
	Kendine Yetebilmek / Kendi İşini Kendisi Yapmak	11	%3,73
	Azimli ve Kararlı Olmak	10	%3,39
	Cömert Olmak	1	%0,34
	Sanatı Sevmek	3	%1,02
	Yeni Fikirlere Açık Olmak	5	%1,69
	Sorumluluğunun Gereklerini Yerine Getirmek	4	%1,36
	Özgür Olmak / Özgürlüğün Kıymetini Bilmek	7	%2,37
	Pes Etmemek / Umudunu Kaybetmemek	4	%1,36
	Cesur Olmak	2	%0,68
	Eşyaya Bağımlı Olmamak / Sadelikten Yana Olmak	9	%3,05
	Pozitif Düşünmek / Olaylara Olumlu Açıdan Bakmak	4	%1,36
	Kendi Ayakları Üstünde Durabilmek / Zorluklarla Mücadele Etmek	2	%0,68
	Çalışıp Para Kazanmak	1	%0,34
KİŞİSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**163**	**%55,26**
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Etrafta Olan Bitene Duyarlı Olmak / Dikkatli Olmak / Umursamaz Olmamak	13	%4,41
	Önyargılı / Peşin Hükümlü Olmamak	9	%3,05
	Dedikodu Yapmamak / Başkalarının Yaşamını Araştırmamak	5	%1,69
	Dedikodulara İnanmamak / Söylentilere Kapılmamak	9	%3,05
	Sosyal Olmak / Komşularla İletişim Halinde Olmak / İçekapanık Olmamak	6	%2,03
	Takdir Etmek / Başarıyı Ödüllendirmek	13	%4,41
	İnsanlara Kıymet Vermek / İnsanları Sevmek / Sevecen Olmak	9	%3,05
	İnsanlara Hassas Davranmak / Kırıcı Olmamak / İnsanları Küçümsememek	17	%5,76
	Kurallara Uymak	1	%0,34
	Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Duymak	1	%0,34
	Farklı Olanı Sevebilmek / Farklılıklara Saygı Duymak	2	%0,68
	Dinlemeyi Bilmek	1	%0,34
	Başkalarının Sorunlarına Duyarlı Olmak	5	%1,69

	Hakkaniyetli Olmak / Haksızlık Etmemek / Haksızlığa Göz Yummamak	4	%1,36
	Başkalarının Fikirlerine Saygı Duymak / Emrivaki Yapmamak	2	%0,68
	Misafirperver Olmak	3	%1,02
	Vefalı Olmak	3	%1,02
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**103**	**%34,92**
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Edebiyata Önem Vermek	16	%5,42
MİLLÎ-MANEVİ GELİŞİMİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**16**	**%5,42**
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Doğal Yaşama Önem Vermek / Doğayı Sevmek	6	%2,03
ÇEVRE BİLİNCİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**6**	**%2,03**
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER	Hayvanları Sevmek / Hayvanlara Karşı Duyarlı Olmak	7	%2,37
HAYVAN SEVGİSİNİ DESTEKLEYEN İLETİLER TOPLAM		**7**	**%2,37**
GENEL TOPLAM		**295**	**%100**

Tablo: 11

KİTAP ADI	Kişisel Gelişimi Destekleyen İletilerin Sayısı	%	Sosyal Gelişimi Destekleyen İletilerin Sayısı	%	Milli-Manevi Gelişimi Destekleyen İletilerin Sayısı	%	Çevre Bilincini Destekleyen İletilerin Sayısı	%	Hayvan Sevgisini Destekleyen İletilerin Sayısı	%
Güneşi Bile Tamir Eden Adam	**94**	**56,63**	**32**	**19,28**	**7**	**4,21**	**27**	**16,27**	**6**	**3,61**
Havva ile Kaplumbağa	**67**	**34,54**	**75**	**38,66**	**0**	**0**	**18**	**9,28**	**34**	**17,52**
Alaaddin'in Geveze Su Boruları	**75**	**60,98**	**46**	**37,4**	**1**	**0,81**	**1**	**0,81**	**0**	**0**
Kedilerin Kaybolma Mevsimi	**58**	**35,15**	**72**	**43,64**	**2**	**1,21**	**0**	**0**	**33**	**20**
Vapurları Seven Çocuk	**33**	**19,41**	**50**	**29,41**	**46**	**27,06**	**26**	**15,29**	**15**	**8,83**
Pat Karikatür Okulu	**84**	**47,73**	**85**	**48,29**	**7**	**3,98**	**0**	**0**	**0**	**0**
Galata'nın Tembel Martısı	**138**	**62,45**	**37**	**16,74**	**6**	**2,71**	**8**	**3,62**	**32**	**14,48**
Akvaryumdaki Tiyatro	**167**	**62,32**	**62**	**23,13**	**7**	**2,61**	**15**	**5,6**	**17**	**6,34**
Buzdolabındaki Köpek	**123**	**45,9**	**67**	**25**	**20**	**7,46**	**32**	**11,94**	**26**	**9,7**
Geçmişe Tırmanan Merdiven	**163**	**55,26**	**103**	**34,92**	**16**	**5,42**	**6**	**2,03**	**7**	**2,37**
TOPLAM	**1002**	**48,97**	**629**	**30,74**	**112**	**5,47**	**133**	**6,5**	**170**	**8,3**

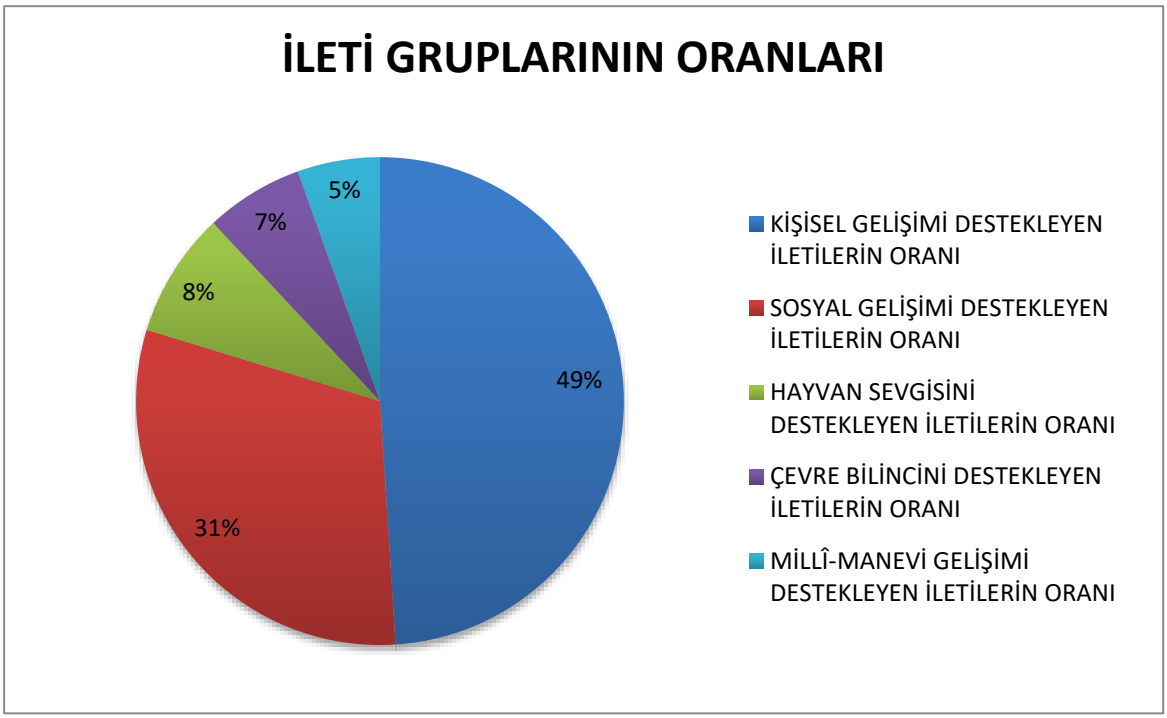

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tablolarda görüldüğü üzere "Gülümseten Öyküler" dizisindeki 10 hikâyede toplam 2046 ileti tespit edilmiştir. Bu iletilerin %49'u kişisel gelişimi destekleyen iletiler, %31'i sosyal gelişimi destekleyen iletiler, %8'i hayvan sevgisini destekleyen iletiler, %7'si çevre bilincini destekleyen iletiler ve %5'i de millî-manevi gelişimi destekleyen iletilerdir. Behiç Ak'ın hikâyelerinde, kişisel gelişimi destekleyen iletilere ağırlık verilmiş ve bu grup bağlamında her hikâyede benzer iletiler sunulmuştur. Çocukların kendileriyle ilgili farkındalık oluşturmasını sağlamak, kendilerini geliştirmelerine fırsat vermek ve çocuklara istenilen davranışları, anlatılar aracılığıyla, kazandırabilmek için gayret gösterilmiştir. Kişisel gelişimi destekleyen iletilerin ardından sosyal gelişimi destekleyen iletilere ağırlık verilmiştir. Çocukların diğer bireylerle olan ilişkilerinde olumlu davranışlar geliştirebilmeleri için anlatılarda toplumsal hayatla ilgili örnekler sunulmuş ve bu örnekler sayesinde insan ilişkilerinde olması gereken olumlu tutumlar aktarılmıştır.

Behiç Ak, kitaplarına verdiği isimlerden de anlaşılacağı üzere, hayvanlara ve çevreye karşı okurlarında belli duyarlılıklar geliştirmeye çalışan bir yazardır. Kişisel ve sosyal gelişimi desteleyen iletilere kıyasla az olsa da hayvan sevgisini ve çevre bilincini destekleyen iletiler anlatılarında yer almaktadır. "Boyutları giderek artan çevre sorunları konusunda bütün toplumsal kesimlere olduğu gibi çocuklara da eğitim verilmesi gereklidir." (Görmez ve Göka, 1993: 96) Behiç Ak hikâyelerinde çevreye ve hayvanlara mümkün olduğunca yer verir. Anlatılarında ve kitaplarındaki resimlerde genel olarak hayvanlar yer almaktadır. Çevre sorunlarına anlatılar ekseninde dikkat çekilerek okurlarda belli hassasiyetlerin oluşmasına zemin hazırlanır.

Millî-manevi gelişimi destekleyen iletiler de anlatılarda bulunmaktadır fakat diğer iletilere oranla azdır. Genel olarak evrensel sorunları ve durumları anlatan Behiç Ak; okurlarına hiçbir canlıyı yok saymamayı, kimseyi ötekileştirmemeyi, bencilliği bir kenara bırakıp tüm canlıların özgürce yaşama hakkına saygı duymayı, kendini geliştirmeye gayret etmeyi, teknolojiyi doğru kullanmayı, görevini en iyi şekilde yapmayı ve daha birçok olumlu tutumu iletiler aracılığıyla sunar.

"Çocuk kitaplarının konuları çocuğun güncel hayatı ile doğrudan ilgili olmalı ve gerçeğe uygun düşmelidir. Bir yazar ele aldığı konuyu işlerken çocukların ilgilerini, beğenilerini, okuma eğilimlerini tespit ederek konularını bu tespit etrafında işlemelidirler. Bu yüzden çocuk kitaplarında tema ile konu arasındaki ilişki çok güçlü olmalıdır. Çocuk kitaplarında konuların ele alınışında omların güvenlerini

arttırıcı, geleceğe ümitle bakmalarını sağlayan, insan ve tabiat sevgisi gibi değerleri pekiştirici inançlar yerleştirilmelidir. Çocuk kitaplarında, millî değerlere önem verilmeli, çocukların demokratik anlayışa ve saygın kişiliğe sahip olmasına özen gösterilmelidir. Seçilen temalar da onları eğlendirip dinlendirirken yeni duygu ve düşüncelerin kazandırılması da ihmal edilmemelidir." (Yalçın ve Aytaş, 2002: 32) Yalçın ve Aytaş tarafından konular bağlamında belirtilen bu özellikler iletilerle de ilişkilidir. Behiç Ak'ın incelenen hikâyeleri genel olarak bu özelliklere uymaktadır. Bu çalışmada ele alınan eserler, tablolarda belirtilen iletileri aktarmak isteyen ebeveynler ve eğitimciler tarafından kullanılabilir. Behiç Ak'ın hikâyelerdeki iletiler gruplara ayrılıp incelense de aslında tamamı evrensel durumlara, genel sorunlara ve toplumsal konulara işaret eder. Bu sebeple, sadece çocuklara değil, yetişkinlere de önerilebilecek eserlerdir.

KAYNAKÇA

Ak, B. (2016). *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Havva ile Kaplumbağa*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Alaaddin'in Geveze Su Boruları*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Kedilerin Kaybolma Mevsimi*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Vapurları Seven Çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Pat Karikatür Okulu*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Galata'nın Tembel Martısı*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Akvaryumdaki Tiyatro*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Buzdolabındaki Köpek*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2016). *Geçmişe Tırmanan Merdiven*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Görmez, K.; Göka, E. (1993). *Çocuk ve Çevre*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Lukens, R.J. (2007). *A Critical Handbook of Children's Literature*. ABD: Pearson.

Nodelman, P. (1996). *The Pleasures of Children's Literatures*. ABD: Longman.

Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.

Şirin, M.R. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Yalçın, A.; Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

BENİM BABAM SİHİRBAZ ÖYKÜSÜNÜN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa KAYA[*]

Özet

Çocuğun duygu, düşünce ve hayal dünyasına seslenen, onun yaşına ve gelişimine uygun eserler çocuk edebiyatı olarak adlandırılmaktadır. Çocuk edebiyatı kapsamına giren bu eserler, çocuğun doğum öncesinde anne karnından başlayarak gelişiminin her aşamasında karşılaştığı hikâye, masal, ninni, fıkra, biyografi vb. türleri içine almaktadır. Bu edebiyat kapsamına giren türler içerisinde hikâyelerin ayrı bir yeri vardır.

Çocuğun gerçek hayatta çevresindeki kişilerden dinlediği veya çeşitli eserlerde karşılaştığı hikâyelerin dil ve üslup, konu/tema, ileti, karakter ve görsel olarak bazı unsurlara dikkat edilmesi gerekir. Bu özellikler aracılığıyla incelenen eserin çocuğa görelik olup olmadığı tespit edilebilir. Çocuğa görelik ilkesi, çocuğun gelişimine ve yaşına uygun olarak tasarlanmış metin yapılarını oluşturma olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada son dönem çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Aytül Akal'ın Benim Babam Sihirbaz adlı eseri çocuğa görelik bağlamında ele alınmış, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. İncelenen eserin, dil ve üslup, konu/tema, ileti, karakter ve görseller açısından incelenmiş ve bunların çocuğa görelik ilkesini yansıtma durumu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Benim Babam Sihirbaz, çocuğa görelik.

An Analysis of My Father's Magician Story in Terms of the Child's Relative Principle

Abstract

Children's literature, which appeals to the child's emotions, thoughts and dreams and is appropriate for his age and development, is called child literature. These works, which are included in the scope of children's literature, are the stories, tales, lullabies, anecdotes, biographies, etc. that the child begins at birth, . Among the genres that fall within the scope of this literature, the stories have a separate place.

It is necessary to pay attention to some elements of the language and style, subject / theme, message, character and visuals of the stories that the child listens to in real life around people or in various works. Through these properties, it can be determined whether the work studied is relative to the child. The child's relativity principle can be thought of as creating textual structures that are tailored to the child's development and age.

In this study, Aytul Akal's My Father's Magician, who has an important place in children's literature in the last period, was dealt with in the context of relativity to the child, and a qualitative research method was used for document review. The studied work was examined in terms of language and style, subject / theme, message, character and visuals, and their status was defined as reflecting the principle of relativeness to the child.

Key Words: Children's literature, My Father, Magician, child relative.

[*] Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi E-mail: mustafayfer8184@gmail.com

GİRİŞ

Temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların hayal dünyalarına hitap eden, onları bayağılıktan ve çirkinlikten uzan tutan, onun anlama, kavrama ve yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, onu bir yandan eğitirken bir yandan da eğlendirip hoş vakit geçirmesini sağlayan yazılı ve sözlü eserlerin bütünün çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendiriyoruz (Demirel, 2011: 43). Çocuğun gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak onun dünyasına hitap eden, temel amacı edebiyat olan yapıtları bu kapsamda değerlendirebiliriz.

Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Sever, 2013:19). Bu temel işlevi yerine getirmenin araçlarından biri edebi türlerdir. Hikâye, masal, roman, deneme, biyografi, ninni, şarkı, türkü vb. birçok tür, bu temel işlevi yerine getirme araçlarıdır. Sever (2013)'e göre bu ürünler, çocukları nitelikli metinleri okumaya yöneltmeyi başarabilmeli, onlara zamanla okuma kültürü edinme sorumluluğunu yerine getirebilmelidir.

Çocuklarda dil bilinci ve edebiyat sevgisi oluşturmanın yolu onları edebiyatla tanıştırmaktan geçer. Edebiyat çocuğun hoşça vakit geçirmesini sağlarken ona aynı zamanda dil bilincini verir ve çocuğu hayata hazırlar. Şirin (2000)'e göre edebiyat ürünleri bir yandan insanın yaşadığı çevreyi, toplumu, olayları ifade ederken, öte yandan da yazarın bunlar karşısındaki kişisel izlenimlerini, hayallerini dile getirirler. Günlük hayatta karşılaşma olasılığımızın çok düşük olduğu veya hiç karşılaşmayacağımız olaylara ve durumlara, edebi eserlerde rastlamak mümkündür. Edebiyat ürünlerinden faydalanabilen çocuk, kendi yaşantısı dışındaki birçok konu ve olayla tanışmak, onların üzerinde düşünmek ve bu olayların muhtemelen çözümlerini bulabilmek imkanını kazanır.

Edebiyat ürünleri içerisinde çocuğu masal evresinden sonra gerçek hayatla buluşturan, çocuklar için vazgeçilmez olan edebi tür hikâyedir. Hikâye, Arapça "hikayet"ten türemiş, anlatma, roman, masal ve olmuş hadise anlamında kullanılan bir kelimedir (Demirel, 2011: 194). Sözlük anlamı olarak hikâye, bir olayın sözlü ve yazılı olarak anlatılması, gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı demektir. Edebi bir anlatım türü olarak hikâyeyi, olmuş veya olması mümkün olayları anlatan masala göre daha gerçekçi, romana göre daha kısa anlatıma sahip yazarlar olarak tanımlamak mümkündür (Yılar ve Turan, 2011:148).

Her yaştan insanın okuduğu, çocuklar için vazgeçilmez olan hikâye, çocukların eğitiminde çok önemli bir işleve sahiptir (Yılar ve Turan, 2011:148). Çocuk, sekiz on yaşlarında sona eren masal çağının ardından gerçeklik duygusu uyandıran metinlere yönelir. Bunlar yaşanmış ya da yaşanabilir izlenimi bırakan edebiyat ürünleridir (Şimşek, 2002: 97). Bu edebiyat ürünleri içerisinde hikâyenin ayrı bir yerinin olduğunu söyleyebiliriz.

Hikâye, çocuklara farklı hayat tecrübelerini göstererek onların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; gelişmekte olan değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama adapte olmalarını büyük ölçüde kolaylaştırır (Temizyürek, Şahbaz, Gürel, 2016: 94). Hikâye çocuğu güdüler. Bu türün kısa olması çocukların okuma eğilimleri açısından da önemlidir. Çocuk bir hikâyeyi bazen tek solukta okuyabilir. Hikâyenin çocukta meydana getirdiği bu kısa aralıklı sürükleyicilik, çocuğun uzun dönemde iyi bir okuma alışkanlığı kazanmasına da yardımcı olur (Demirel, 2011: 196).

Çocuğun sosyalleşmesini, hayat tecrübesinin zenginleşmesini sağlayan, çocuğun muhakeme gücünün geliştiren hikâyelerin çocuğun yaş seviyesine ve çocuğa görelik ilkesi kapsamında hazırlanması büyük bir önem arz etmektedir. Çocuğa görelik ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanan hikayeler, çocuğun ilgisini, ihtiyaçlarını, dil gelişimini, psiko-sosyal gelişimini dikkate alır.

Çocuğa görelik ilkesi çocuğa yönelik oluşturulan türlerde bulunması gereken bileşenleri karşılar. Çocuk için meydana getirilen türün boyutu, kapağı, sayfa düzeni, punto ve resimleri o eserin dış yapı özelliklerini oluştururken; konu, plan, ileti, dil ve anlatım gibi özellikler de iç yapı kısmını meydana getirir.

Bu çalışmanın amacı hayatın tatlı ve acı yönlerini farklı açılardan bize göstermeye çalışan Aytül AKAL'IN kaleme aldığı "Benim Babam Sihirbaz" eserini iç ve dış özelliklerini inceleyerek eseri çocuğa görelik ilkesi kapsamında değerlendirmektir.

Yöntem

Benim Babam Sihirbaz öyküsünü çocuğa görelik açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırmada kullanılan tekniklerden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlar yazılı, görsel ve fiziksel her türlü materyali içermektedir. Bu durumda romanlar, gazeteler, günlükler, aşk şarkıları, mektuplar, intihar notları, spam mesajları, semboller, logolar, araçlar, polis tutanakları, öğretmen-veli görüşme notları, ders planları, basın açıklamaları, radyo-televizyon programları, filmler, finans kayıtları, kamu raporları vb. dokümanlar başlığı altında listenebilir (Özden, Durdu, 2016:109). Yıldırım ve Şimşek (2016)'a göre dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken bilgi kaynaklarıdır. Araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşmeye gerek kalmadan elde edebilir. Bu yönüyle doküman incelemesi araştırmacıya zaman ve para tasarrufu anlamında ekonomiklik sağlayabilir.

Çalışma Kümesi

Araştırmanın çalışma kümesini Aytül AKAL tarafından yazılan, Mustafa DELİOĞLU tarafından resimlenen, Uçanbalık Yayıncılık tarafından basılan Benim Babam Sihirbaz kitabı oluşturmaktadır. Bu yapıt sekiz tane öyküden oluşmaktadır: Babam Askerde, Asla Krem Kullanmam, Harika Dayı, Ablam Evleniyor, Fark Bulmaca Oyunu, Benim Babam Sihirbaz, Semender Toplantısı, Tilki Tilki Saat Kaç. Bu yapıt çocuğa görelik ilkesini meydana getiren unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Kitabın I. basımı 2009 yılının Şubat ayında yayımlanmıştır. Çalışmada, "Uçanbalık Yayınları" tarafından, yayımlanan beşinci baskı (Şubat 2013) esas alınmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamındaki verilerin toplanmasında Benim Babam Sihirbaz öyküsü "çocuğa görelik ilkesi"nin bileşenleri dikkate alınarak okunmuş daha sonra Sever (2013:197) tarafından belirlenen 'çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler' bağlamında değerlendirilerek veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik çözümlenmesinden faydalanmıştır.

Bulgular

Benim Babam Sihirbaz kitabı öncelikle dış yapı özelliklerinin "çocuk kitabı" özelliklerine uygunluğu açısından değerlendirilmiştir, dış yapı özelliklerinden sonra iç yapı özelikleri kapsamında değerlendirilmiştir.

Benim Babam Sihirbaz öyküsünün çocuğa görelik ilkesi bağlamında incelenmesi neticesinde ulaşılan bulgular şu şekilde ifade edilebilir:

DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ

Boyut

Çocuk kitaplarında standart bir boyuttan söz etmek mümkün değildir. Çocuğun değişken ruh hali, farklı boyutlarda kitapları elde etmekten ve okumaktan yandır. Hacim itibari ile de kolay taşınabilir olmasına özen göstermelidir. 16X23 cm.lik boyutlar çocuk kitabı için uygun ölçütlerdir (Şimşek, 2002).

Kitaplarda, büyüklük oranının, en önemli belirleyicisi, kitabın hacim ve ağırlık yönünden taşınabilir olması ve çocuğun kitaplık düzenlemesine uygun bir boyutta oluşturulmasıdır. İncelenen kitap 13X 19,5 boyutlarında olup, rahatlıkla taşınabilecek bir yapıdadır.

Kâğıt

Kitapta kullanılan kâğıt, ikinci hamur kâğıttır. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıdın, en azından diğer sayfayı göstermeyecek kalınlıkta olması beklenir. Bu kitapta da kullanılan kâğıt, sayfanın diğer yüzünü göstermeyecek kadar kalındır. Kitap sayfaları, kapağa tutkal ile yapıştırılmıştır. Fakat çocuk kitaplarında, dayanıklılığı açısında dikişleme daha çok tercih edilmelidir. Kitap sayfaları, henüz inceleme esnasında iken, birbirinden ayrılmaktadır. Bu durum da çocuğun kitaba olan saygısını ve sevgisini yitirmesine sebep olabilmektedir.

Sayfa Düzeni

Çocuk kitaplarında sayfa düzeni de çok önemlidir. Resim-metin uyumuna, yazının okunur olmasına, resimlerde renk ayrımının kalitesine, satırların çok uzun olmamasına özen gösterilmelidir (Şimşek, 2002).

İncelenen kitaptaki sayfa düzeni, çocuk kitabının sahip olması gereken sayfa düzeni niteliklerini taşımaktadır. Kitapta, sayfalar normal aralıklı satırlardan oluşmakta, sayfa kenarlarında boşluklar bulunmaktadır. Kitaptaki sayfalar tek sütun halinde düzenlenmiş ve çocuğa okuma rahatlığı sağlayıcı özellikte kurgulanmıştır. Sayfalarda resim- yazı uyumu da sağlanmıştır, estetik bir denge mevcuttur.

Punto

Kitaptaki harf büyüklüğü, gözü yormayacak ve rahatça okunup anlamlandırılabilecek yapıdadır. Harfler nettir ve kolay okunabilir. Sayfa düzeni, harflerin doğru seçimiyle sevimli ve çekici bir nitelik kazanmıştır. Kitapta, ilköğretim birinci kademe öğrencilerine uygun olarak, harflerin büyüklüğü 16 puntodur. Kitapta "Times New Roman" yazı tipi kullanılmıştır.

Resimler

Sever (2000)'e göre okul öncesi ve ilköğretim birinci kademedeki çocuklara seslenen kitaplarda yer alan resimlerin çocuğun dünyasına seslenmesi ve çocuğun resimlerden hareketle yeni olanaklar ortaya koyması gerekir. Kitaplardaki resimler, metnin kurgusuna koşut olarak, çocuğu eğlendirir, düşündürür, heyecanlandırır. Kitapla çocuk arasında bir sevgi bağı kurulmasını sağlar.

Çocuk kitabı resimleme uzmanlık gerektiren bir iştir. Çocukça olsun diye karikatüre benzetilmiş resimler çocuk kitabında yer almamalıdır. Çocuk kitaplarında resim, kitabı süsleme, metni açıklama ve tamamlama gibi işlevler görür. Resim; düşünceyi, kavramı ve nesneyi sözcüklerle birlikte açıklama görevi üstlenir.

Bu kitaptaki resimler Mustafa DELİOĞLU'na aittir. Benim Babam Sihirbaz kitabındaki resimler amaca uygun olarak canlı çocuğun hayal dünyasını zenginleştirecek estetik çizimlerle yapılmıştır. Eserdeki resimler karakalem ile yapılmıştır. Kitap yaprağının üçte birini kaplamaktadır. Bu oranda hitap ettiği yaş seviyesi için uygundur. Bu yapıttaki resimler, çocuğun düş ve düşünme gücünü geliştirecek niteliğe sahip, duyularla düşünmeye fırsat yaratacak görsel ortamlar oluşturabileceği özellikler taşımaktadır. Görsellik estetik, çocuğa göre sunulmuş ve çocuğun gelişimini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu yapıttaki resimler, sanat ve estetik değer taşıyan çocukta estetik zevkin oluşmasını sağlayan niteliktedir. Metni açıklamaya yönelik, çocuğun olay kurgusunu okumadan sadece görsel okuma ile anlayabileceği, anlatımı somutlaştırmayı sağlayacak özelliktedir.

Kitaptaki resimler, kara kalem ve yağlı boya ile çalışılmıştır. Kitapta daha dayanıklı, 1. hamur, mat bir kâğıt ile renklendirilmiş resimlerin kullanılması çocukların kitaba olan ilgisini arttırabilir.

Kapak

Çocuk kitaplarındaki kapak resimleri estetik bir değer taşımalı, kitap konusuyla ilişkili, çocuğu okumaya teşvik edici nitelikte olmalıdır. Kapak kâğıdı sağlam ve kaliteli olmalıdır. Sağlam, çocuğun hoşuna giden çekici bir kapak ve cilt, eserin okunma ve uzun süre saklanma şansını da artırır (Sever,1995).

İncelenen kitabın ön kapağı, kitaba adını veren öykünün anlatıldığı bölümdeki resimden oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında düğmelere renk veren, düğmeleri elindeki boya fırçasıyla boyayan bir baba ve onu hayranlıkla izleyen kız çocuğunun resminden oluşmaktadır. Ayrıca babanın oturduğu sandalyenin sol tarafında bir kedi bulunmaktadır. Ön kapaktaki resim renkli, estetik tasarlanmıştır.

Bana göre kitabın içeriği ile resmi uyum içinde değildir. "Benim Babam Sihirbaz" ismini duyunca illüzyonist bir babadan söz edeceğini düşünüyorken yazar düğmelere sihirbaz gibi renk veren bir babadan bahsetmiştir. Kapaktaki görsel tasarım, çocuğun ilgisini, kitaba yöneltecek bir yapıda değildir. Bence kitabın üzerindeki resim kitapta anlatılan hikâyenin içeriğini yansıtabilir; ama kitabın ismini yansıtabilecek bir yapıda değildir. Yazar, kitaba bu ismi çocukların dikkatini çekmek için vermiş olabilir.

İNCELENEN KİTABIN KAPAĞI

Kitap kapağında dayanıklı ve kalın bir karton kullanılmamıştır.

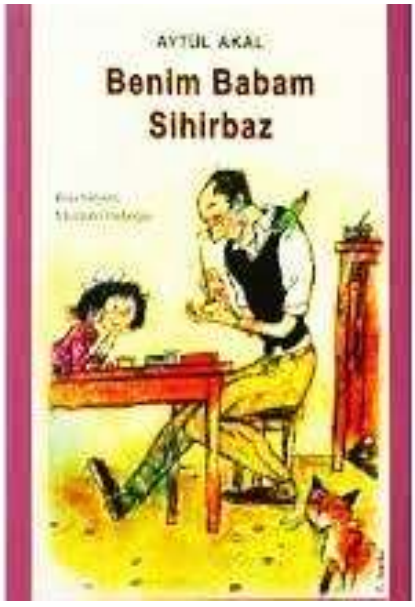

Hitap Kitlesi

Kitabın arka kapağında 8+ yaşa hitap ettiğine dair bir ifade bulunmaktadır. Ancak bu ifade kitabın arka kapağında kolay görünmeyecek bir yerde bulunmaktadır. Bu kitaptaki kimi öyküler uzun olduğundan, kimi öykülerde mecazlı ve sanatlı ifadelere yer verildiğinden, Kimi öyküler -Harika Dayı, Benim Babam Sihirbaz, Tilki Tilki Saat Kaç- konusu bakımından 8 yaşındaki çocuğun seviyesi üzerinde olduğu için bu öykü kitabının 10+ yaş ve üstü için daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

İÇ YAPI ÖZELLİKLERİ

Çocuk kitabının biçim bakımından mükemmel olması yetmez. İçerik açısından da belli nitelikleri taşıması gerekir. Tema, konu, kahramanlar, dil ve anlatım gibi ögeler, kitabın içeriğiyle ilgilidir. Bunlar anlatmaya dayalı roman, hikâye, masal gibi edebi türlere ait özelliklerdir (Şimşek, 2002).

Tema

Benim Babam Sihirbaz kitabı sekiz adet öyküden oluşmaktadır. Her öyküde ayrı bir tema işlenmektedir. Öykülerde aile ve arkadaşlık ilişkileri, ev, okul ve günlük yaşamda karşılaşılan sorunlar yer almaktadır. Kitapta işlenen temalar çocuğun kavrama ve anlama dünyasına uygundur. Çocuğun günlük hayatta yaşamını düzenleyecek, insanlara hoşgörü ile bakmasını sağlayacak temalara yer verildiğini söyleyebiliriz.

Konu

Konu, bir yazıyı oluşturan ögelerin başında gelir. Yazının bir tür hammaddesi durumundadır; ancak bir yazının değeri, seçtiği konudan gelmez. Bu nedenle konular iyi, kötü, güzel, çirkin, değerli ya da

değersiz diye nitelendirilmez. Aşk, sevgi, ölüm, kıskançlık, kin, ayrılık (Sever, 2013:119). Benim Babam Sihirbaz kitabı sekiz farklı öyküden oluşmaktadır. Her öyküde farklı bir konu işlenmiştir:

Kitap, unutkanlığıyla nam salmış fotoğrafçı bir babanın macera ve sakarlıklarıyla dolu askerlik anıları, doğum gününü yeni kutlayan ve giderek yaşlandığını düşünen küçük bir kızın gizli gizli annesinin kremlerini kullanmasının ardından başına gelen trajikomik çamaşır yıkama tecrübesi, biri kitapsever öteki bebek sever iki sıra arkadaşının yanlış anlamalarla dolu yazarlık sohbeti, ablası evlenmek üzere olan bir oğlan çocuğunun evde süregelen telaşa ve kargaşaya karşı bulduğu kiracı çıkarma çözümü, biri Türk, diğeri İtalyan farklı milletlerden iki mektup arkadaşının aralarında geliştirdikleri hiçbir fark bulmama oyunu, oğlunun kopan önlük düğmesini dikmeye çalışırken bir anda çocukluğuna dönerek terzi babasını sihirbaz olarak düşlediğini anımsayan annenin özlem dolu çocukluk anılarıyla buluşması, iş ile ilgili bir seminer toplantısına katılma telaşı içerisindeki bir anne ve babanın kırmızı kurdele ile süslenmiş gülünç bavul macerası, çocukken saatleri güçlükle öğrenen bir kadının, baba baskısı nedeniyle geçmişten günümüze süregelen saati doğru okuyamama endişesiyle yüzleşmesi gibi konuları içermektedir.

Karakterler

Çocuk kitaplarında yer alan karakterler çok iyi düşünülerek anlatılması gerekmektedir. Çünkü çocuklar, kitaplarda karşılaştıkları karakterlerle kendileri arasında özdeşlik kurarlar ve bu kahramanları kendileri için model alırlar (Temizyürek, Şahbaz, Gürel, 2016:33). Bundan dolayı eserdeki karakterler, yazarın hayal dünyasından izler taşımalı; fakat gerçek hayattan da kopuk olmamalıdır.

Benim Babam Sihirbaz kitabı çok geniş şahıs ve varlık kadrosunu içinde barındırmaktadır. Her öykü farklı bir kadroyu içinde bulundurmaktadır. Babam Askerde öyküsünün kahramanları şunlardır: baba, anne, evin oğlu (yazar), minibüs şoförü, karpuzcu. Asla Krem Kullanmam öyküsünün kahramanları şunlardır: yazarın kendisi Anne, dede, anneanne, Yeşim, Filiz, bebek. Harika Dayı öyküsünün kahramanları şunlardır: Pınar, yazar. Ablam Evleniyor öyküsünün kahramanları şunlardır: yazar, anne, baba, abla, kiracılar. Fark Bulmaca Oyunu öyküsünün kahramanları şunlardır: Sonya, yazar, yazarın anne ve babası. Benim Babam Sihirbaz öyküsünün kahramanları şunlardır: anne, oğlan, kız, baba. Semender Toplantısı öyküsünün kahramanları şunlardır: baba, anne, çocuk, anneanne, teyze, enişte, kuzen, muavin. Tilki Tilki Saat Kaç öyküsünün kahramanları şunlardır: yazar, baba, abla, şişman kadın, dolmuştaki genç, öğretmen, Sevgi ve Nevin'dir.

Benim Babam Sihirbaz öykülerin başkahraman yazarın kendisidir.

Çocuk edebiyatındaki karakterler kapalı(geliştirilmemiş) ve açık(geliştirilmiş) olarak adlandırılarak iki grupta incelenebilir:

Kapalı karakter, özellikleri yüzeysel olarak tanıtılan, okurun iyi tanımadığı karakterdir. Bu karakterlerin, çocuklara insan doğasını kavratma, yaşam gerçekliğini anlatmada çok az katkıları vardır.

Açık karakter roman, öykü, masal ve anlatılarda birçok özelliğiyle okura tanıtılan, inandırıcı nitelikleriyle öne çıkan, okurun iyi bildiği karakterdir. Bu karakter, yazarın aktarmak istediği iletilerin okurlarla paylaşmasında etkin bir sorumluluk üstlenir. (Sever, 2013:104)

Kahramanların karakterleri sınıflandırıldığında:

Açık Karakter: Babam Askerde öyküsünün açık karakterleri şunlardır: baba, anne, evin oğlu (yazar). Asla Krem Kullanmam öyküsünün açık karakterleri şunlardır: yazarın kendisi, Anne, Yeşim, Filiz. Harika Dayı öyküsünün açık karakterleri şunlardır: Pınar, yazar. Ablam Evleniyor öyküsünün açık karakterleri şunlardır: yazar, anne, baba, abla. Fark Bulmaca Oyunu öyküsünün açık karakterleri şunlardır: Sonya, yazar. Benim Babam Sihirbaz öyküsünün açık karakterleri şunlardır: kız, baba. Semender Toplantısı öyküsünün açık karakterleri şunlardır: baba, anne, çocuk, anneanne. Tilki Tilki Saat Kaç öyküsünün açık karakterleri şunlardır: yazar, baba'dır.

Yazar, romanda yukarıdaki karakterlerin tüm özelliklerini, düşüncelerini açıkça ortaya koymaktadır.

Kapalı Karakter: Babam Askerde öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: minibüs şoförü, karpuzcu. Asla Krem Kullanmam öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: yazarın kendisi Anne, Yeşim, Filiz. Ablam Evleniyor öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: kiracılar. Fark Bulmaca Oyunu öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: yazarın anne ve babası. Benim Babam Sihirbaz öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: anne, oğlan. Semender Toplantısı öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: teyze, enişte, kuzen, muavin. Tilki Tilki Saat Kaç öyküsünün kapalı karakterleri şunlardır: abla, şişman kadın, dolmuştaki genç, öğretmen, Sevgi ve Nevin'dir.

Öykülerdeki kahramanlar gerek iç konuşmalarında gerekse dostlarıyla yaptığı karşılıklı konuşmalarda gerekse yaşadıkları olaylarla okura doğru iletiler vermeyi başarmış ve okurun yaşam gerçekliği üzerine düşünmesini sağlamıştır.

Plan

Yalçın ve Aytaş (2002)'a göre plan; konu, kahraman ve temanın rastgele değil de belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirmesidir.

İncelenen kitaptaki sekiz öykü konu, kahraman ve tema belirli bir düzen içinde kurgulanmıştır. Aktarılmak istenenler, bu üç öge ile iç içe ve bağlantılıdır.

Benin Babam Sihirbaz kitabındaki öykülerin sağlam ve mantıklı bir plan yapısı bulunmaktadır. Olaylar arasında mantıklı bir geçiş vardır.

Benim Babam Sihirbaz kitabının ismi ile içeriği örtüşmemektedir. Çünkü kitabın ismini ilk okuyan kişi kızın babasının bir illüzyonist olduğunu zanneder. Ancak kahraman babasının illüzyonist olduğundan değil de düğmelere çeşitli renk ve desen verdiği için bir sihirbaz olarak adlandırmaktadır. Kitabın ismi merak unsurunu artırıcı bir isme sahiptir; ancak içeriği okunduğunda okuyucuyu hayal kırıklığına uğratabilir.

Dil ve Anlatım

Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli ve ayırt edici özelliği dili ve anlatımıdır. İncelenen kitaptaki dil, çocukların düzeylerine uygun yapıdadır. Çocuklara anadillerini geliştirebilecekleri doğal bir uygulama alanı oluşturmaktadır.

İncelenen kitapta;

a. Gereksiz ve bayağı sözcüklere yer verilmemiştir.

b. Kitaptaki anlatımda duru, akıcı, anlaşılır, yalın bir üslup kullanılmıştır.

c. Kitapta kullanılan sözcükler anlaşılırlıktan uzak değildir. Tam tersine oldukça anlaşılırdır.

d. Cümleler çocuk kitabı niteliklerine uygun bir yapıda kurgulanmıştır. Kısa, zaman zaman başarılı devrik cümleler kullanılmıştır.

e. Kişileştirme, benzetme, abartma vb. çeşitli edebi sanatlara başvurulmuştur.

f. Hikâye geniş hacimli bir eser olduğundan anadil ile ilgili hemen hemen tüm kuralları belirten örnekler bol bol kullanılmıştır:

Kitaptan bir betimleme örneği şöyledir:

"İrili ufaklı taslara, boy boy, çeşit çeşit çanaklara su doldurur babam, sonra her birine değişik renklerde toz boyalar katarak renk renk boyalı sular yapar" (Akal, 2013: 42)

g. Hikâye kitabında karşılıklı ve iç konuşmalara yer verilmektedir:

Karşılıklı Konuşma:

"Onlar film değil, kitap!" dedim.

“Yok ya resmen film. Gözlerimle gördüm,” dedi.

“Evet, sinemaya uyarlandı, ama aslında roman onlar.”(Akal, 2013:22)

İç konuşma:

“Son iki aydır benim de bu evde yaşadığımın kimse farkında değil. Ne zaman ağzımı açıp bir şey isteyecek olsam…” (Akal, 2013:27)

Çocukluğundan beri yazma tutkusuna sahip Aytül Akal, aile ve arkadaşlık ilişkilerini, okul, ev ve yaşam hakkındaki akıcı, anlaşılır ve sürükleyici bir dille sunmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Öykü “sihirbazı” Aytül Akal’dan, hayatın tatlı ve acı yönlerini farklı açılardan bizlere göstermeye çalışan “insana dair” sımsıcak öyküler… Geçmişe duyulan özlemin ve geleceğe beslenen umutların eğlenceli bir dille tasvir edildiği “Benim Babam Sihirbaz” adlı öykü kitabında hayatın içinden sekiz değişik öykü bir araya getirilmiştir. Kitap, unutkanlığıyla nam salmış fotoğrafçı bir babanın macera ve sakarlıklarıyla dolu askerlik anıları, doğum gününü yeni kutlayan ve giderek yaşlandığını düşünen küçük bir kızın gizli gizli annesinin kremlerini kullanmasının ardından başına gelen trajikomik çamaşır yıkama tecrübesi, biri kitapsever öteki bebek sever iki sıra arkadaşının yanlış anlamalarla dolu yazarlık sohbeti, ablası evlenmek üzere olan bir oğlan çocuğunun evde süregelen telaşa ve kargaşaya karşı bulduğu kiracı çıkarma çözümü, biri Türk, diğeri İtalyan farklı milletlerden iki mektup arkadaşının aralarında geliştirdikleri hiçbir fark bulmama oyunu, oğlunun kopan önlük düğmesini dikmeye çalışırken bir anda çocukluğuna dönerek terzi babasını sihirbaz olarak düşlediğini anımsayan annenin özlem dolu çocukluk anılarıyla buluşması, iş ile ilgili bir seminer toplantısına katılma telaşı içerisindeki bir anne ve babanın kırmızı kurdele ile süslenmiş gülünç bavul macerası, çocukken saatleri güçlükle öğrenen bir kadının, baba baskısı nedeniyle geçmişten günümüze süregelen saati doğru okuyamama endişesiyle yüzleşmesi gibi konuları içeren sekiz adet öyküden oluşmaktadır.

Kitabın kurgusunda rastlantısallıklara yer verilmemektedir. Kitapta yer alan her kahramanın ve her olayın bir nedeni vardır. Yazar, öykülerini okuyucuya akıcı, anlaşılır ve sade bir dille okuyucuya sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akal, A. (2013). *Benim babam sihirbaz.* (5. Basım). İzmir: Uçanbalık Yayınları.

Demirel, Ş. (2011). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı.* Ankara: Pegem Akademi.

Özden, M. Y. ve Durdu, L. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.

Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler, Ankara: ABECE Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi. Sayı: 105. S. 14- 15.

Sever, S. (2000). Çocuk kitaplarında dilsel ve görsel duyarlık. 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu - Sorunlar ve Çözüm Yolları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sever, S. (2002). Çocuk, yazın ve yaşam. *ABECE Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi*. Ankara: Sayı: 192. s. 23-25.

Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.

Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı.* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı.* Ankara:Pegem Akademi.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2002). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yılar, Ö. ve Turan, L. (2011). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. Basım).* Ankara: Seçkin.

AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATI ARAŞTIRMACISI AYNUR KHALİLOVA'NIN YARATICILIĞININ ÖZELLİKLERİ

Merziyye NECEFOVA[*]

Gulnare BAYRAMOVA

Özet

Azerbaycan'da çocuk edebiyatı tarihi, daha önceki dönemlere dayanırken, sistematik ve maksatlı yaratılmış, X1X yüzyılın ikinci çeyreğine kadar uzanmaktadır. Zaman - araştırmacıların çocuk edebiyatı üzerine yaptığı araştırmalar çocuk edebiyatının gelişmesine ve oluşumuna yol açmıştır. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi'nde, çocuk edebiyatının, zorlukların ve yeniliklerin nasıl geliştiğinin bir sözde, bu süreçler her zaman odaklıdır. Azerbaycan'da çocuk edebiyatında şair ve yazarların yaratıcılığı ve bu örneklerin ne ölçüde geliştiği, büyük ölçüde akademinin değerli bilim adamlarını kazanmış edebi kurumuna dayanmaktadır.

Enstitünün felsefe doktoru, doç. Aygün Bağırlı, Kadın Edebiyatı Enstitüsü Başkanı, Ph.D. felsefe doktoru, dos. Aynur Khalilova, felsefe doktoru, doktor. Günay Qarayeva çocuk edebiyatımızın daha da oluşumu için gayretle çalışıyor bilimsel makale ve raporları ile hem Azerbaycan'da,hem de yabancı ülkelerde, konferans ve kurultaylarda değerli sunumlar yapılırken, Azerbaycan'da çocuk edebiyatının diğer ülkelerle ilgili ve farklı özellikleri hakkında bilgi veriyorlar.Aynur Xalilova Azerbaycan'da basılan bazı dergilerde çocuklar hakkında Şiir ve düzyazı hakkında şiirler yazdı. Bu eserlerde yazarların çocuk şiir ve nesir eserlerinin kalitesini, veya zayıf yönlerini her zaman cesur bir bilim adamı olarak inceliyor. Oluşan örneklerin çocuklarımızın gelişiminde ne kadar önem arz ettiğini numuneler üzerinde analiz eder, gerekli tarafların önemli olduğunu kayıt ederken, yetmeyen yanları da münasibet bildirmiştir.

Akademi'de her sene "yılsonu" nda, çocuk edebiyatının yıl boyu okuryazarlık düzeyini inceler ve tartışır. Bugün edebiyatımızın gelişimine, çocuk edebiyatının karşılaştığı güçlükler, çalışmaları ve sorunları ile ilgili son rapor ile ona paha biçilmez yardımda bulunuyor. Yazımda, Aynur Halilova'nın eserlerini bu doğrultuda inceleyeceğim ve Azerbaycan'ın çocuk edebiyatındaki bilimsel makalelerin ve raporların özelliklerini araştıracağım.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, şiir, araştırmacı

Specifics of creativity of children's literature researcher Aynur Khalilova in Azerbaijan

Summary

While the history of children's literature in Azerbaijan dates back to earlier ages, its systematic and purposeful creation dates back to the second quarter of the X1X century. Time - researchers' research on children's literature has led to the development and formation of children's literature. In the National Academy of Sciences of Azerbaijan, how the development of children's literature, challenges and innovations, in a word, these processes are always in focus. The creativity of poet and writers in children's literature in Azerbaijan, and the extent to which these examples are developed, are largely based on the academy's literary institution, which has earned valuable scholars. Deputy dictator of the institute, fil.ü.ü. doctor of philosophy, dos. Aygun Bağırlı, Chair of the Women's Council of Literature Institute, Ph.D. doctor of philosophy, dos. Aynur Khalilova, doctor of philosophy, doc. Gunay Garayeva works diligently for the further development of our children's literature, and has been publishing

[*] Prof. Dr., Millî İlimler Akademisi, Azerbaycan

valuable articles in Azerbaijan, abroad, conferences and congresses with scientific articles and reports, providing information on child and other features of child literature in Azerbaijan.

Ainur Khalilova wrote a number of articles on children 's poems and prose published in Azerbaijan. In these works, the authors always examine the quality, or the weaknesses of children's poetry and prose, as a brave scientist. Analyzes examples of how important the samples are in the development of our children, and notes the importance of handling important aspects, as well as attitudes toward missing points. Every year, at the Academy, at the "year's ends", it examines and discusses the level of literacy of children's literature for the year. Today, she gives her invaluable assistance to the development of our literature, with the final report on the difficulties faced by children's literature, their work and their problems. In my article, I will study Aynur Khalilova's works in this direction, to explore the peculiarities of scientific papers and reports in Azerbaijan's children's literature.

Key words: Child literature, poetry, researcher

Azerbaycan Çocuk Edebiyyatı Araştırmaçısı Aynur Halilova'nın Yaratıcılığının Özellikleri

Aynur Sedreddin kızı Halilova 1997 yılında Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi Filoloji fakültesi lisans, 1999 yılında yüksek lisans aşamasını üstünlük diploması ile bitirerek 1999 yılında Bilimler AkademiSİ Nizami Gencevi Edebiyat Enstitüsü'nün bariz doktora dahil olmuştur. Aynı yıldan enstitüde küçük bilimsel çalışma gibi emek faaliyetine başlamıştır. 2005 yılında "Aşık rivayetleri: Tasnifi ve şiirsel sistemi" konusunda tez savunarak filoloji dalında felsefe doktoru ünvanını almıştır. 2007 yılında bilimsel çalışma, 2009 yılında büyük bilimsel çalışma görevine yapılmıştır. 2009-2010'li yıllarda Enstitü Bilimsel Seminerinin üyesi olarak faaliyet göstermiştir. 2014 yılından önde gelen bilimsel işçi görev yapıyor. 2017 yılında Doçent bilimsel adı almıştır.

A.Xalilovanın temel araştırma yönü Azerbaycan folkloru, folklor tarihi, aşık sanatı, türk halkları destanları, YİRMİNCİ yüzyıl ve bağımsızlık dönemi Azerbaycan edebiyatı, çocuk edebiyatı, folklor-yazılı edebiyat ilişkilerinin vb. çeşitli bakımlardan araştırılmasıdı. A.Xalilova "Aşık rivayetleri: Tasnifi ve şiirsel sistemi" (Bakü, 2018) adlı monografinin, 3 toplama-tertip kitabı ve 70'e yakın bilimsel makalenin yazarıdır. O, birçok uluslararası çaplı bilimsel konferanslarda ilginç konuşmalar yapmış, eserleri Azerbaycan'da ve yurtdışında saygın bilim dergisi ve toplularda yayımlanmıştır.

A.Xalilova düzenli olarak bazı tezlerin müzakere ve savunmasında yer almış, uzman raporları sundu. Felsefe doktoru, profesör Gazenfer Paşayev'in "Edebi mektuplar" (Bakü, 2015) kitabının ve diğer kitaplarda emeği olmuştur.

Aynur Halilova (filoloji dalında felsefe doktoru, doçent) "Aşık rivayetleri: Tasnifi ve şiirsel sistemi" (2005) konulu doktora tezini savunmuştur. Tezde ilk kez aşık rivayetleri monoqrafiq planda tetkik edilmiş, bilimsel sınıflandırması verilmiş, şiirsel-işlevsel sistemi, karakteri, dastanlaşma ve variantlaşma süreci vs. incelenmiştir. Eserde aşık rivayetleri ile birlikte, konuyla ilgili olarak bir dizi destanlarımız da araştırmaya dahil edilmiştir.

A.Xalilova "Yüzyıl Azerbaycan Nesirinde Destan Şiirselliği" (1950-2000 yılları) konusunda doktora tezinin ilk versiyonunu tamamladı.

A.Xalilovanın temel araştırma yönü folklor tarihi, aşık sanatı, türk halkları destanları, folklor-yazılı edebiyat ilişkilerinin vb. çeşitli bakımlardan araştırılmasıdır. Onun "Salman Mümtaz" (esse), "Kitab-I Dede Korkut" destanının türk destanlarına etkisi ("Baybörenin oğlu Bamsı Beyrek" ve "Alpamış" paralelliği) "," İsi Melikzade "Dede meşe" öykünde ağaç arxetip-simvol gibi", "Hudaferin köprüsü" dilogiyasında destan şiirselliği ortaçağ bağlamında "," Ferman Kerimzadəenin "Çaldıran savaşı" romanında destan intertekst gibi", "Ben Hakk aşığıyım, hak yola eğim", "Mısralarda bellenen özgeçmiş, hafızalarda. Korunan gizli gerçekler "," Tebriz namusu" romanında Oğuz destan ögelerinin göstergesi "," Çocuq edebiyatında çocuq folklorundan yararlanmanın biçim dan üsulleri" vb. eserleri kendi orijinalliği ve bilimsel kapasitesi ile dikkati çekiyor. A.Xalilova "YÜZYIL Azerbaycan edebiyatı ve folklor" konulu monoqrafik planda araştırma yapmıştır.

A.Xalilova folklorun toplanılması ve tertibi ile de yakından ilgileniyor. O, 2 ciltlik "Aşık rivayetleri" toplama-tertip kitabını yayına hazırlamıştır. Araştırmacı Uluslararası bilimsel toplantılarda ilginç konuşmalar yapmış, eserleri Azerbaycan'da ve yurtdışında yayımlanmıştır.

A.Xalilova Milli İlimler Akademisi Nizami Gencevi Edebiyat Enstitüsünde hazırlanan çoxcildli (10 ciltte) "Azerbaycan edebiyatı tarihi" nin yazarlarından biri, I. cildin ise editör yardımcısı, sorumlu sekreteri ve önemli yazarlarından biridir.

A.Xalilova "Aşık Rivayetleri: Tasnifi ve şiirsel sistemi" (Bakü, 2018) adlı monografinin, 3 toplama-tertip kitabı ve 70'e yakın bilimsel makalenin yazarıdır (1).

Çocuk edebiyatının araştırma alanları ile ilgili onlarca makalenin, raporunun yazarıdır. Her yıl Akademide yılının nihai raporları gibi mesuluyyetli bir işi üzerine alıyor. Çocuk edebiyatının sorunlarını, çatışmazlığlarını araştıran yazar çocuk edebiyatının gelişmesi uğruna değerli fikir ve önerilerini anlatıyor. 16 haziran, 2016- cı yılında Aynur hanımın Azerbaycan'da saygı kazanan,nüfuzu olan "Edebiyat" qazetesinde (baş editörü Azer Turan'dır) "Çocuk edebiyatının çağdaş durumu: Çağdaş sorunlar ve görevler" başlıklı müzakere yer verildi. Adından da anlaşılacağı gibi, sohbet günümüzde çocuk edebiyatının durumundan gidiyor. Makalede çocuk edebiyatının durumu ne derecededir, sorunlar, düşünceler, gelinen sonuç tatmin edicidir, bu gibi konulara açıklık getirmek Aynur hanımın düşüyor. Aslında kolay bir konu değildir. Bugünkü durumda Çağdaş edebi görünümde çocuk edebiyatının görünen veya görünmeyen taraflarını arayıp -araşdırmaq somut bir sonuca varmak zor bir iştir. Özellikle Milli İlimler Akademisi Nizami Gencevii adına Edebiyat Enstitüsü'nün akademisyeni sayın İsa Habibbeyli girişimi ve Azerbaycan Yazarlar Birliği ile ortak "Azerbaycan çocuk edebiyatı: Edebi tarihi gelenekleri ve çağdaş sorunları" konusunda bilimsel toplantıyı geçirilmesi doğru sonuç çıkarabilir, onurlu bir görev olmakla beraber çok sorumludur. Yazar makalede çok haklı olarak bugünkü durumla ilgili en doğru olan kararı verir. Yazar Azerbaycan'da çocuk edebiyatının eski dönemlere denk gelmesini vurgulasa da ancak sistemli şekilde öğrenilmesi yıllarını esas alınıyor. Yani 19 yüzyılın 2 yarısını esas alan yazar tabii ki, her eser üzerinde zaman geçirmez somut konu üzerinde duruyor. Makalede Aynur hanım Azerbaycan'da aydınlanma hareketinin oluştuğu bu dönemde ana dilde okulların açılması, ana dilinde dersliklerin hazırlanması gerekliliğini ortaya çıkması meselesini konuşmayı, aynı zamanda Azerbaycan çocuk edebiyatının klasik yazılı şiirimizde belli geleneklerin olduğundan da bahseder ki, bu konulara dahi Nizami Gencevi şiirlerinde rastladığımızı vurguluyor. ("Oğluma nasihat", "Yaşlı ve Sultan Sencer", "Zalim padişah ve ihtiyar", "Süleyman ve yaşlı çiftçi", Akıllı çocuğun hikayeyi", Avcı ile köpeğin ve tilkinin hekayeti, Bülbül ve altın kuşun öyküsü ve. S. eserler hakkında yazıyor: "Bu hikayeler (M.N) didaktik –ibretamiz karakter taşıyarak çocuklara manevi-ahlaki kaliteler aşılıyor, onlarda olayları analiz edip, sonuç çıkarma becerisini geliştiriyor. Bu hikayeler çocuklara ilime, emeğe sevgi, iyilik, cesaret gibi olumlu özellikler telkin etmekle birlikte, onları akıllı ve sağduyulu olmaya çağırıyor. Daha sonraki dönemlerde Abbaskulu ağa Bakıhanov'un eserlerinde rastladığımız didaktik karakterli hususlar, Kasım bey Zakirin temsilleri vs. içerik itibariyle eğitici -ahlaki içerik yükü taşıyan dostluk, sadakat ve başka benzeri manevi özellikleri öne çıkaran, hileye, bozgunculuğa uymamak için tedbirli olmaya çağrı motiflerini yansıtan ibret verici sanatsal örnekler olarak dikkat çekmektedir".(2,28) Makalede araştırmacı Azerbaycan çocuk edebiyatı YİRMİNCİ yüzyılda edebi -bedii yaratıcılığın çeşitli janırlarını kapsamakla daha geniş bir. Çevrede devam ve geliştirildiğini de vurguluyor. Bu bakımdan Mirza Elekber Sabir, Reşit bey Efendizade, Abbas Sağlık, Süleyman Sani Ahundov, Abdulla Şaik, Mir Mehdi Seyidzade, Mikail Rzaguluzade, Hanımana Alibeyli Timur Elçin, Ali Kerim, Tevfik Mahmut, İlyas Taptık, Zahid Halil, Refik Yusifoğlu, Alemdar Guluzade, Gaşem Necefzade, Gaşem İsabeyli gibi şairlerin Azerbaycan çocuk edebiyatına yaptığı katkıları değerlendirmiştir. Makalede bazı durumlarda çocuk edebiyatının kemiyyetce çok olursa olsun niteliksel bazı eksiklerinin olduğu da vurgulanıyor. Çocuklarımızın hala yıllar önce yazılan şiir örneklerine daha fazla ilgi göstermeleri Aynur hanım çok haklı olarak teessüf duygusu yaratıyor. Öyle görünüyor ki, "Keçi "," Horoz", Çocuk ve buz" ve onlarca şiirlerin yaşamasında, bugün de yeni şiir örneklerinin değil, yeni şiirlerin ezbere kestirilebilir bir yandan sevindirici olsa da diğer taraftan bugünkü şiir hakkında sadece susmak emrini verir. Bu şiirlere baktığımızda onların neden akılda kaldığını ve sevildiğinin gidip dil sadeliğinde, sade ve ilginç karakterlerinde, doğrudan çocuk dünyasını tamamladığı gibi temel yönlerinde görüyoruz. Sadece bu

kaliteler yeter ki, dünkü çocuk şiirinin değerini onaylayalım. Sonra Yazar Abdulla Şaik "Tık-tık hanım" eserinden anlatarak, bu eserin folklore dayanmasından bahseder ve güzel sonucun olmasını öncelikle folklordan yerli -yerinde faydalanmakta görüyor. Yazar folklordan gelme karakter, motif, tehkiye ve s. çocuk edebiyatı örneklerinin daha ilginç ve uzun ömürlü olması fikrini esas sayıyor. Bazı durumlarda sözlü gelenek ile ilişki doğru kurulmadığını yazar makalede belirtiyor. Diğer konulardan biri de çocuk nesiri örneklerini sırf masal adı altında sunmak filoloji görüşte karmaşıklık yaratıyor görüşünü de ileri sürüyor. Aynur hanımın rahatsız eden diğer konu ise dini konuda örneklerin neredeyse hiç olmamasıdır. O, yazıyor: "Oysa islam dininin bazı önemli noktaları ve qutsal değerler haqqında anlatma ve bilgi nitelikli edebi metinler hem de çocukların manevi terbiyesine yönelik unsurlardan biridir/ Teessüf ki, yaşadığımız bu zor zamanda manevi -ahlaki aşınmalar koruyan böyle bir önemli konu, nedense yazarların dikkatinden uzakta kalmıştır" (2).

Makalede zayıf eserlerin de olması, plagiyat eserlerin de yazılması ve Azerbaycan çocuk edebiyatının drama türünde eserlerin yazılmaması sorunları da vurgulanmıştır ki, bunların her biri bugün çocuk edebiyatının görünen ve görünmeyen parçasıdır. İlhamı ki, eksik yönler araştırmacılar tarafından araştırılması gereği eksiklikler dikkat edilmeli ve yeni başarılı sonuçların oluşması için yazılmalı, konuşulmalıdır. Bu eseri son zamanların çocuk edebiyatının araştırılması açısından en değerli araştırma işi olarak değerlendirmek, öyle çocuk edebiyatına verilen değer olarak kabul etmek kanımızca makamına düşer.

Aynur hanımın diğer makalesi de önemli konulara müdahale etmek açısından ilginçtir. Makale" Azerbaycan çocuk edebiyatı: Teşekkülü ve gelişimi" denir. Yeri gelmişken bu makale "Türk dilli halkların çocuk edebiyatı antalogiyası" kitabında evvel olmak için hazırlanıyor. Makalede tarihimize bir araştırmacı bakışı da var. Ancak yazar burada güzel şiir örneklerine gönderme yaparak, şiirimizin akılda kalan incilerini tahlile çekiyor. Özellikle savaş konusunda yazılan örnekler, bugünkü günümüzle bağlantılı değil vatan karakterinin her zaman diliminde oluşumunu vurgulamaktadır. Ahmet Cemil'in 1941-1945 - yılların yaşantılarını hatırlatarak bugün Karabağ konusunda bu değerde örneklerin oluşmasına da bir tür çağrı yapıyor. "Ahmet Cemil'in büyükanne ve küçük yaşındaki torununun örneğinde 1941-1945 uygulamadır yıllar savaşının ruh halini bir anlamda yansıtan ve bu bağlamda günümüzle de səslşən "Can nine, bir masal değil" şeiiri de böyle örneklerdendir:

Ay nine, bir masal konuş!
Ömrüm, günüm, yat daha,
Hepsini şimdi söylersem, masal kalmaz sabaha.
Can nine birini de de
Ağrın alım, söze bak.
Evimizde senden başka, gör hiç, var mı bir uyak.

Aslında şeiir o kadar doğal boyalarla yansıtılmıştır ki, sanki bir resim eseridir. Aynur hanım çok haklı olarak şiiri bütün halde araştırmaya çekti ki, en azından bu muhteşem şeiiri yarıda kesmek günah olurdu. Biz de bu amaçla şeiiri bütün halde vermeye ihtiyacı hissediyoruz. Bu konu da yazılan şeiirler günümüz için de çok aktualdır.yorğanını başına çeken bir bebeğin uykuya gitmemesi açıktır ve aynı zamanda etkilidir. Babasını cephede, soğuk siperde düşünen bala uyumuyor. Bu parçada da tasvir çok güçlü ve etkilidir.

Büyükanne toplar düyünçe'ye iğnesini, sapını,
Rüzgar bazen vuruyor pencereni kapını.
Bebek çekiyor taze, güllü yorganı üstüne,
Gözlerini yumuyor, ama uyku girmiyor gözüne.

Ay nine, o kimdir, pencereyi sert vuruyor?
Kimse değil, uyu, yavrum, yeldir, karı savuruyor.
Peki ay nine, babam şimdi nerede, acaba!
Bıy, başıma hayır, oğlum, uyu sen!
Ama, büyükanne, hiç söylemiyorsun babam ne zaman gelecek,
Şimdi onu siperlerde üşütmüyor kar, rüzgar? (3)

Şiirin tahlilini veren Aynure hanım ince noktalara dokunarak yazıyor: "Şiir babasının özlemini çeken çocukla ninesinin- oğlu savaşta olan annenin diyaloğu üzerine kurulmuştur. Anne öğlunun savaştan selametle geri döneceği umuduyla yaşıyor, torununu rahatlatarak onu da buna inandırır. Arka planda ise doğa savaşın çalkantılarının sözcüsü gibi hareket etmektedir . (3)

Makalede güzel şiir örneğinde kullanan araştırmacı bu örnekleri bugün Karabağ savaşında oluşan şiirlerle mukayesesinde daha güçlü olduğunu belirtiyor. Veya bugün oluşan şiirler Ahmet Cemil'in işte bu şiiriyle mukayese edilebilir mi? Bakarsak yazar mükemmel şiir seçerek, hatta tek bu şiirle 1941-1945 tarihler çocuk şiirinde savaş konusunu tüm kapsayıcılığı ile kapsamıştır. Savaş konusunda çocuk şiirinin ne derecede işlenmesini tam olarak görmek olur. Buna rağmen okurunu bir soru düşündürüyor. Peki bugün nasıl, topraklarımızın yüzde 20 dan fazlası düşman işgali altında olduğu bir durumda bugün bu şiir kadar güçlü, okuyucu ve düşündürücü örnekler oluşuyor? Makalede bu soruya cevap bulunur. Çok teessüf bu cevap bugünkü çocuk şiirinde kalite açısından mükemmel şiir nümunesininin oluşmadığını açıklayır. Vatan konulu şiirlerin çocuk şiirinde her zaman yazılması temel ve önemli şarttır. Öyle sırf Aynur hanımın bu yazının ana fikri de bu konudur.

Yeri gelmişken bugün de Karabağ konusunda, vatan konulu şiirler yazılıyor. Timur Elçin, Refik Yusifoğlunun, Alemdar Guluzade, Zahid Halil'in, Şevket Horovlunun şiirleri vatan konusunda yazılan şiir numunelerindendir. Makalede İyi olurdu ki, Aynur hanım Karabağ savaşının, vatan konusunu yansıtan birkaç örneğini makaleye dahil ederek ilişki yarata bilerdi veya fikrini örneklerde doğrulardı.

Aynur hanım çocuk edebiyatı hakkında yazılan birçok kitaplara yargı ve ön söz yazmıştır. Özellikle son dönemlerde Azerbaycan'da çocuk şiirinde sözünü söylemiş Timur Elçinin "Gönlüm Karabağ'da" kitabına yazdığı önsöz dikkat çekir adından da görüldüğü gibi kitapta genellikle Karabağ konulu şiirler sergilenmektedir. Ve makaleden de görüldüğü gibi Aynur Hanımı rahatsız eden konulardan biri Vatan konulu, Karabağ konulu eserlerin daha doğrusu niteliksel az olması konusudur ki, nihayet Timur Elçin bu kitabı belli konuda değerli numuneleri okuyucuyla, özellikle küçük yaşlı okuyucularla ayırıyor. Kitapta özel şiirler hakkında değerli görüşler dikkat çekiyor. Timur Elçinin Karabağ şikestesi adı altında yazdığı şeirler çocuk şiirinin vatan konulu şiirlerine güzel örnektir.

Babaların kıskançlığı,
Müziğimin şöhreti
Yer yüzünün cenneti-
Karabağ, -

Makalede "Şuşa" şiirinde sade ve akıcı dille ifade edilmiştir.

Nefesim tutulsa,
Bana nefes ver,
Umudum kırılsa,
Umut, heves ver,
Şikeste susmasın,
Sesime ses ver,
Yüce dağlarım
Geyiği Şuşa!

"Şuşa burada bir karakter şeklinde sunulmuştur. Şiirde Şuşa'nın terennümü, şairin yurt sevgisi, onun bugünkü kaderinden rahatsızlığı, ayrılık nisgili öz sanatsal ifadesini bulmuştur". (4) Makalede Aynur hanım Timur Elçinin Karabağ'a ithaf ettiği bayatılara da yer vermiş, bu manilerin folklor örnekleri gibi önemli yer tuttuğunu vurgulamışdır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, Aynur hanımın yaptığı araştırmalar Azerbaycan çocuk şiirinin gelişimine etki ederek, daha mükemmel çocuk şiirinin oluşmasına neden oluyor.

KAYNAKÇA

1. Aynur Halilova. "Özgeçmiş" internet resusları.

2. Aynur Halilova "Çağdaş edebi manzarada görünen veya görünmeyen çocuk edebiyatı", "Edebiyat" gazetesi, 16 temmuz 2016.

3. Aynur Halilova “Azerbaycan da çocuk edebiyyatı: teşekkülü ve inkişafı”, “Azerbaycan “ dergisi, nömra 3, 2017

4. Teymur Elçin, “Kalbim Karabağdadı”,ön söz.Bakı- 2018.

TUNCEL ALTINKÖPRÜ'NÜN "MACERA GEÇİDİ" SERİSİNİN "HİPER METİN" BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Merve KILIÇ

Talat AYTAN

Özet

Çocukların okuma kültürü kazanmaları, kimlik gelişiminin desteklenmesi, kurgudan hareketle gerçeğe yönelmesi, edebî duyarlılığı edinmesi gibi pek çok amaca hizmet eden Çocuk Edebiyatı dünyada ve Türkiye'de gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir. Çocuk Edebiyatı alanındaki ilk çalışmalar, Türk edebiyatının yüzünü Batı'ya çevirdiği Tanzimat dönemine tekabül etmektedir. Kayserili Doktor Rüştü Efendi'den günümüze kadar konu, amaç, yöntem, üslup, biçem ve daha pek çok alanda değişiklikler yaşanmıştır. Çocuk Edebiyatı içerisinde roman türü incelendiğinde pek çok farklı yaklaşım ve anlatım biçimi görülmektedir. 21. yy. becerileri ışığında "hiper metin" kavramı farklı şekillerde günlük ve akademik yaşantılara dâhil olmaktadır. Bağlantılı metin veya yardımlı metin olarak da adlandırılan bu tür metinler; bilgisayar destekli bağlantılar ile farklı metinlere geçiş olanağı sağlamakta, okura seçim fırsatı sunmaktadır. Tuncel Altınköprü'nün Macera Geçidi roman serisi hiper metinlere benzer bir sistem ile ilerlemektedir. Her bölümün sonunda devam niteliğindeki bir diğer bölümü, okur kendisi seçebilmektedir. Bu seçimler çocukta karar verme becerisini, kitabın kurgusal dünyasına aktör olarak eklemlenme duygusunu, kitabı benimsemeyi pekiştirmektedir. Bu araştırmada Altınköprü'nün Macera Geçidi serisi hiper metin özellikleri bağlamında ele alınmış, serinin hiper metin özelliklerini taşıyan unsurları dikkatlere sunulmuştur.

Analysis of the Series of "Macera Geçidi" [The Gate of Adventure] by Tuncel Altınköprü in terms of Hypertext

Abstract

Children's literature which serves many targets for children such as gaining reading culture, supporting the development of identity, shifting from fiction to reality, and adopting literary sense is continuing to develop and change both in the world and in Turkey. The first studies in children's literature correspond to the period of Tanzimat when Turkish literature turned its face to the west. There have been many changes since Doctor Rüştü Efendi of Kayseri until now in terms of subject, aim, method, style and in many other fields. When the genre of novel is examined in children's literature, many different approaches and narrative styles are observed. The concept of hypertext in the light of the twentieth century abilities is included in daily and academic lives. Those texts that are described as related texts or supported texts make it possible shifting to the other texts with the help of computer based programs and propose the reader the opportunity to choose. The series of *Macera Geçidi* [*The Gate of Adventure*] by Tuncel Altınköprü keeps a system similar to the hypertexts. The reader may select the next chapter by herself/himself at the end of each chapter. Those choices reinforce the child's ability to decide, the feeling of being a part of the fictional world of the book as an actor and adopting the book. In this study, the series of *Macera Geçidi* [*The Gate of Adventure*] by Altınköprü is examined in terms of the features of hypertext; the elements holding the characteristics of hypertext are presented attentively.

Key words: Tuncel Altınköprü, the series of *The Gate of Adventure* [Macera Geçidi] Serisi, Hypertext.

GİRİŞ

Edebiyat Nedir?

Türk Dil Kurumu sözlüğünün *"Olay, düşünce, duygu ve hayallerin aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirmesi sanatı, yazın"* olarak tanımladığı edebiyat temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış "dil" mefhumunun tabii sonuçları arasında yer almaktadır. Kavramlar içerisindeki tanım kargaşaları "edebiyat" kavramı için de geçerli olmaktadır. J. Paul Sartre edebiyat mefhumunu, "kendine özgü koşulları olan, her şeyi kapsayan ve her şeye tanıklık eden, dünyaya dair ve dünyaya kazandırılmış" şeklinde açıklama yoluna giderken Cemil Meriç edebiyatı geniş anlam ve dar anlam olarak iki şekilde açıklamaktadır:

"Geniş anlamıyla edebiyat; aktarılan ifadedir(...)Dil vasıtası ile insandan insana ve nesilden nesile aktarılan her beşerî ifade, edebiyattır. Edebiyat, zekâ ürünlerinin bütünü, ama merkezinde, kemalleriyle kendilerini tarihe kabul ettirmiş, şaheserler var. Dar anlamıyla edebiyat ise; güzel yazılardır. Güzel yazı ne demek? İnsan, fert veya topluluk olarak, düşünce ve duygularını dil vasıtasıyla ifade etmek isteyince, karşısına belli bir biçim çıkar. Bu biçim, kendi biçimidir, ifade etmek istediği konuya en uygun olan biçim; hem ifade etmek istediği konuya hem de uyandırmak istediği etkiye. Bu etki, coşkunluk, hayranlık, inandırma olabilir. Demek ki edebiyatın bir başka yönü var: sanat yönü."

Kavramın belirgin özellikleri tanımlardan hareketle bir araya getirildiği takdirde duygu, düşünce, hayallerin ön planda olduğu; estetik ve sanat ile doğrudan ilişki kurulan bir alan olduğu görülmektedir. Kültürün hem ana mahsulü hem taşıyıcısı olarak da nitelendirilen kavram özellikle 1907 yılında İngilizce Derneği önderliğinde Matheww Arnold'un İngiliz kültür görüşleri edebiyat aracılığıyla uygulanmıştır. Berna Moran tarafından cevaplanan "Edebiyatın işlevi nedir?" hususuna dikkat edildiğinde bilgi verme, ahlaki eğitim, millî duygular uyandırma, zevk verme işlevleri ön plana çıkmaktadır. Belli edebî akımlar çerçevesinde değişimler görülen edebiyat bu işlevler sebebiyledir ki farklılaşma yaşamaktadır. Bu farklılaşmaya Türk Edebiyatı içerisindeki I. Yeni Akımı (Garip Akımı) üzerinden günlük dilin ve günlük söylemlerin edebiyata, şiire taşındığı örnek gösterilebilir. Nitekim daha öncesinde edebiyatta bu tip çalışmalara yaygın olarak rastlanılmamaktadır.

Türk edebiyatı tarihi göz önüne alındığında "edebiyat" kavramının "yazın" tarihinden daha sonra ortaya atıldığı görülmektedir. Arapça ve Farsçada bulunmayan bu kavram Fransızca "litterature"u karşılamak maksadıyla "edeb" kökünden türetilmiştir. 11.yy ile 19. yy arasını kapsayan İslamiyet etkisindeki edebiyatın uzun soluğuna karşın kelimenin yenileşme dönemi olarak kabul edilen Tanzimat ile Türkçeye kazandırılması dikkat çekmektedir. Filhakika "litterature" kelimesinin "edeb" kavram sahası içerisinde karşılanmak istenmesi toplumun edebiyata atfettiği değeri ve edebiyattan beklentisini gözler önüne sermektedir. Edebiyatın" toplumların aynası olduğu" benzetmesi buradan kaynaklanmaktadır.

J. Hillis Miller'in edebiyat tanımındaki "kültürel özellik" vurgusu Türk edebiyatındaki kollara ayrılmayı açıklar niteliktedir. İslamiyet Öncesi, İslamiyet Tesirindeki, Batı Etkisindeki dönem pek çok adlandırma görülmektedir. Bu adlandırmaların en temel sebebi başta devlet politikaları olmak üzere bütün ülkeye işlenen yeni kültür sahalarının zaruri sonuçlarıdır. Her diplomatik ilişki beraberinde değişim ve yeniliği getirmiştir.

Çocuk- Çocuk Edebiyatı

Çocuk kelimesi sözlükte (TDK, 1998; 495) küçük yaştaki oğlan veya kız; soy bakımından oğul veya kız evlat ve bebeklik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan anlamlarına gelmektedir. Tarihsel süreç içerisinde evrilerek günümüze ulaşan çocuk kavramı gelişim dönemleri doğrultusunda algılayan ve tepkiler gösteren; öğrenmeye, keşfetmeye açık bir varlıktır. Çocuğun dünyasının, yetişkinlerden farklı olduğu ilk kez XVI. yüzyılda Batı'da dikkate alınmış olsa da aile ve toplum içerisindeki değer kazanması XVIII. yüzyıla değin sürmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri'nde çocuğun kendini ispat etmek için gösterdiği kahramanlık sonrasında kişilik ve karakter özelliklerine göre ad alma merasimleri Türk kültüründe çocuğun değeri noktasında kaynak olarak

gösterilmektedir. Toplumsal hayatta varlığı benimsenen "çocuk" kavramına zamanla kültürel hayatta da yer açılmış ve belli çalışmalar yapılmıştır.

Çocuk edebiyatı kavramı XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olsa da hedef kitlesi doğrudan çocuk olan bu alanın bağımsız bir disiplin olma durumu, çerçevesi ve içeriği sürekli tartışılmaktadır. Gürel'e göre tartışmaların ana eksenini "Çocuk edebiyatı, çocuktan bahseden edebiyat mıdır?", "Çocukların yazdığı eserler midir?", "Çocuklar için edebiyat mıdır yoksa yalnızca edebiyat mıdır?" soruları oluşturmaktadır. Dilidüzgün'ün (1996) de belirttiği üzere çocuk yazının olup olmadığı, olması gerektiği veya olmaması gerektiği konularında hâlen tartışmalar sürdürülmektedir.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatını büyüme, gelişme, hayal, duygu, düşünce, duyarlılık ve zevklere binaen eğitilmelerine katkı sağlamayı amaç edinmiş çocuksu edebiyat olarak tanımlanmıştır. Tanımdaki "çocuksu" ifadesi çocuğa görelik olarak algılansa da toplum içerisinde yerleşen "çocuksu" tanımı olumsuz gibi görülmektedir. Oğuzkan'a göre ise usta yazarlar tarafından kaleme alınan çocuklar için yazılmış üstün sanatsal nitelikleri taşıyan eserlerdir. Oğuzkan'ın tanımında geçen sanatsallık boyutu, tüm edebî eserler için olduğu kadar çocuk eserleri için de yadsınamayacak niteliktedir.

Tarihî devirlerin ilk zamanlarında yetişkinlere yönelik halk edebiyatı ürünleri çocuk edebiyatının da bir parçası olmuştur. Genel manada ders verici, öğüt barındıran kitapların çocukların edebiyatı içerisinde yer aldığı dikkat çekmektedir. Eserlerin mahiyetine binaen amacın eğitsel olduğu görülmektedir. XVII. yüzyılla beraber serbest okumalarda günümüzde de iyi bilinen masallar ön plana çıkmaya başlamıştır. "Ali Baba ve Kırk Haramiler", "Alaattin ve Lambası" gibi Binbir Gece Masallarından yararlanıldığı görülmektedir. XVIII. yüzyılda John Newbery çocuklar için yayımlanacak kitapların belli kıstaslara bağlanması gerektiğini savunmuşsa da asıl önemli görüş bu yüzyılda J.J.Rousseou'dan gelmiştir. Çocuklar için seçilen veya yazılan eserlerin hayali olmasına ve görgü kurallarını işlemesine karşı çıkmış bu eserlerin eğitici, öğretici ve doğa sevgisi temalarına yönelmesi gerektiğini savunmuştur. Türk tarihi içerisinde çocuğa yönelik ilk eser olarak kabul gören Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859'da yazdığı "Nuhbetü'l Etfal", alfabe kitabı olmanın yanı sıra öyküler ve fabl tercümeleri ile de dikkat çekmektedir. 1869 yılında çocuklara yönelik "Mümeyyiz" dergisi ve akabinde bazı çeviri eserler görülmektedir. Ali Fuat Arıcı'nın da aktardığı üzere 1979 yılının UNESCO tarafından "Çocuk Yılı" ilan edilmesi, Türkiye'de dikkatleri çocuk edebiyatı alanına çekmiştir. 1980'li yıllarda Türkiye'de yazarların çocuklar için yazmayı yeğlediği görülmektedir. Çocuk edebiyatı vadisinde Behiç Ak, Gülten Dayıoğlu, Mavisel Yener, Mustafa Ruhi Şirin, Muzaffer İzgü, Tuncel Altınköprü, Yalvaç Ural, Taceddin Şimşek başta olmak üzere birçok yazarın eser verdiği görülmektedir. Doğrudan çocuk edebiyatına yönelmiş yazarlar olduğu kadar pek çok alanla ilgilenerek bu vadide kaleme faaliyetleri yürüten yazarlar da bulunmaktadır. Yaşayan çocuk edebiyatı yazarlarının sayısı 132'dir (Ungan ve Demir, 2016).

Tuncel Altınköprü- Macera- Serüven Romanları

1946 yılında İstanbul'da dünyaya gelen yazar eğitimini sırasıyla Beyazıt Beşinci İlkokulu, İtalyan Ortaokulu ve Pertevniyal Lisesi'nde tamamlamıştır. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümünde yapan yazar lisansüstü eğitiminde de bu alana yoğunlaşmıştır. Felsefe ve psikoloji alanında kendini geliştiren yazarın eserlerinde formasyonunun birikimi görülmektedir. Çocukların millî kültür sahası içerisindeki değerleri barındıran kitaplarla karşılaşmaları gerektiğini savunan yazar, özellikle macera alanındaki yabancı eser yoğunluğunu kaleme aldığı kitaplar ile dengelemeyi hedeflemektedir. *"Robin Hood, ormanda yaşayan kibar bir soyguncu, Çizmeli Kedi, çizme karşılığında sevimliliğini kullanarak yalanla işlerini halleden bir karakterdir."* şeklinde yabancı eserler ile verilen mesajların kültürel kodlar ve çocuklarda oluşması beklenen değer yargıları ile çatıştığını dile getirmektedir. Katıldığı okul seminerlerinde çocuk ve gençler için kaleme alınan kitapların pek çoğunun sakıncalı olduğu, çocuk ve gençleri yanlış yönlendirdiği fikrini savunmaktadır. Uyarlama, çeviri, adaptasyon gibi eserlerin yetişkinlerin algılama düzeyleri doğrultusunda yorumlanabileceğine, çocukların öğrenilenleri ayrıştıramayacağına değinmektedir. Kitap fuarları ve imza günlerinde de fikirlerini sıklıkla dile getiren yazar bu alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

Çocuklar için kalem aldığı Macera Geçidi serisi (Kanıt Peşinde, Ajan X, Batık, Yeni Dünyalarda, Sultanın Altınları, Tehlike Çemberi, Gol Kralı Kaçırıldı, Lanetli Miras, Ölümcül Takip, Altın Kentin İzinde, Uzaylılar Dünyada, Yaşamak İçin, Büyük Yarış), Serüven Peşinde serisi (Batık Kent'e Yolculuk, Ateş Kent'ten Kaçış, Bizans'ın Gizli Hazinesi, Uzayın Tutsakları, Hayalet Gemi, Kızıl Ejder, Yedi Bela Çetesi, Korkunç Tuzak, Efsaneler Gezegeni, Katil Kim?, İstanbul'da Tehlike, Piri Reis'in Hazineleri, Kayıp Prens, Büyük Soygun, Çin Seddi'nin Ötesinde, Oyun İçinde Oyun, Altın Maske, Korku Sirki, Uzaydaki Düşman, Deniz Kurdu, Kahin, Tehlikeler Gezegeni, Kabus Şatosu), Korku Tüneli serisi (Yarasalar Vadisi, Canavarlar Adası) dışında da pek çok eseri bulunmaktadır. Çocuk Psikolojisi, Genç Kız Psikolojisi, Genç Erkek Psikolojisi, Şahsiyet ve Karakter Analizi, Beden ve Yüz Yapısıyla Karakter Analizi, El Yazısıyla Karakter Analizi, Psikolojik Testler ile Karakter Analizi kitapları yazarın pedagojik alanda kaleme aldığı eserlerdir. Karakter, şahsiyet üzerine yazdığı eseri incelendiğinde yazarın çocuk kitaplarında meydana getirdiği karakterlerin akademik arka planı görülmektedir. Nitekim çocuk psikolojisine vakıf olması eserlerini hedef kitlesine riayet ederek yazmasına olanak sağlamaktadır.

Günlük yaşamda nadiren rastlanılan yahut hiç rastlanılmayan, şaşırtıcı ve ütopik vakaların kaleme alındığı roman türüne macera romanı denmektedir. Okuyucuyu şaşırtacak olaylar ve sonuçlarla karşı karşıya bırakan roman türünde merak, heyecan temel yapı taşlarındandır. Seçilen başkahramanın cesur, zeki, maceraperest kişiliğe sahip oluşu macera romanlarının ortak hususiyetleri olarak sayılmaktadır. Serüven romanı olarak da adlandırılan roman türünde mekân oldukça çeşitli ve değişken olmakla beraber kimi zaman hayalî, masalsı, alışılagelmişin dışında mekânlar görülmektedir. Don D'ammassa macera türünün, günlük hayatın dışında meydana gelen, tehlike barındıran, hızın temel olduğu bir tür olduğunu ifade etmiştir. Gündelik hayatın sıradanlığı içerisinde okuyucusuna farklı dünyaların kapılarını aralayan macera türünün en mühim hususiyeti yaşanması muhtemel olmayan durumları kurgulamasıdır. XIX. yüzyılda edebiyat türünde görülen ilerleme ile doğru orantılı olarak macera roman türü de gelişme göstermiştir. Define Adası, Robinson Crouse, Hasan Mellah gibi eserler bu türün özelliklerini göstermektedir. Aksiyonun temel alındığı türün Türkiye'de oldukça geniş bir kitlesi bulunmaktadır. 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan "Türkiye Okuma Kültürü Haritası" adlı çalışmada Türkiye'de en çok tercih edilen kitap türünün "macera" türü olduğu görülmektedir. Harita şeklinde yayımlanan veriler incelendiğinde Türkiye'de büyük bir kitlenin "macera" temalı kitapları okuduğu görülmekle beraber ağırlıklı genel ortalamada "macera" temalı kitapların yüzde 21,9 ile ilk sırada yer aldığı saptanmıştır.

Hiper Metin

Taş, deri, kemik gibi malzemeler ile başlayan yazı; 21. yüzyıla gelindiğinde farklı materyal ve yöntemler ile kullanılmaya devam etmektedir. Teknoloji sonucu oluşan dijital ortamlarda yazma-okuma alanında yenilikler meydana gelmiş; okuyucu ve yazara farklı çalışmalar sunulmuştur. Yapılan çalışmalar ile okuyucunun rolü, metinden beklentisi, metin türlerine olan ilgisi, metinleri kullanım amaçları değişiklikler göstermiştir.

Eric Wallen hiper metni *"...henüz bilimsel teorisi tam anlamıyla bilinmeyen; tek tek metinlerin ve metin sayfalarının birbirine bağlanmasıyla oluşturulan dijital bir metin türüdür."* şeklinde tanımlamıştır. Thomas Duffy bu metinlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır: bilgi ve veri tabanlarından, hızlı ve ağlar arası geçiş sağlayan, bilgisayar ve yazılım destekli etkileşimi sağlayan olarak belirlemiştir.

Köprülü metin (hypertexts) veya hiper metin teknolojinin basılı kaynakların karşısına koyduğu yöntem veya öğrenme, okuma materyali olarak bilinmektedir. Tek tek metinlerin veya metin sayfalarının birbirlerine bağlanmasıyla oluşan dijital metin türüdür. Öğrenenin öğrenme sürecindeki kontrolü ve etkileşimi esas alınmakla beraber öğrenen bireyin parametreler üzerindeki değiştirme ve kontrol gücü oldukça önem arz etmektedir. Zira köprüler aracılığıyla kitaptan bağımsız şekilde veri tabanlarında bilgiye ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Her ne kadar bilgiye ulaşımı kolaylaştırmış olsa da pek çok doküman içerisinde esas noktaların gözden kaçırılması düşüncesiyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Okuyucuya metnin herhangi bir kısmına dilediği zamanda geçiş olanağı sağlayan metinde bilgi içerisinde kendi rotasını belirleme olanağı tanır. Esnek, özgür ve kolay bilgi sağlayan hiper metnin en

temel sakıncası bu türün kullanımının tam olarak idrak edilmemesi sonucu oluşacak bilgi karmaşasıdır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Çocuk Edebiyatı yazarlarından Tuncel Altınköprü'nün "Macera Geçidi" adlı macera/serüven roman serisinin dijital tabanlı hiper metin ile ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Basılı kaynak olan Macera Geçidi seri içerisinde kullanılan metinler arası köprüler hiper metin ile benzerlik göstermektedir. Basılı kaynakların alternatifi olarak ortaya konulan hiper metnin, bir basılı kaynak içerisinde kullanıldığı saptanmıştır. Günümüz çocuk edebiyatı gereksinimleri ve 21. yüzyıl becerileri düşünüldüğünde temel öğrenme ve bilgi kaynağı kabul edilen kitabın; öğrenen merkezli, etkileşime açık bir sistem çerçevesinde kaleme alınmış olabileceği dikkatlere sunulmuştur.

Yöntem

Araştırma sırasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın hedef alındığı kaynakların derinlemesine analizi sağlanmıştır. Bu çalışmada veriler Tuncel Altınköprü'nün Macera Geçidi adlı serisinden elde edilmiştir. Macera Geçidi serisinin "Batık" adlı kitabı derinlemesine incelenmiş genel bilgilerden hareketle hiper metin ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Elde edilen veriler hiper metin kavramı ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Çocuk edebiyatı yazarı psikolog Tuncel Altınköprü'nün Macera Geçidi serisi içerisindeki romanları incelendiğinde hiper metin kavramında görülen ve geçişleri sağlayan köprülerin kitaptaki bölümlerin sonunda bulunduğu görülmektedir. Belli bir olay akabinde olay örgüsünün devamı niteliğindeki ara olayların seçimini seçenekler şeklinde okuyucuya sunan kitap bu özelliği hasebiyle hiper metin ile benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda kısa geçişler ile seçeneklerin karıştırılmaması için sayfa atlamaları gözlemlenmektedir. Hiper metnin kullanıcıya sağlamış olduğu esnek ve bireyselleştirilmiş seçim olanağı Macera Geçidi serisinde de görülmektedir. Macera Geçidi serisi içerisinde yer alan Batık adlı kitabın 11. sayfasının altında "***Lütfen 12. sayfadan devam ediniz.”***, 13. sayfasının altında ***Lütfen 14. sayfadan devam ediniz.”*** notu mevcut iken 15. sayfaya gelindiğinde şu ifadeler görülmektedir:

"***Eğer babanızı I. numaralı Osmanlı batığında arayacaksanız 16. sayfadan devam ediniz.***

Onu, II. numaralı dairesel batıkta bulacağınızı umuyorsanız, 20. sayfaya gidiniz.

Babanızı III. numarayla işaretli deniz dibi mağarasında arayacaksanız, 28. sayfaya geçiniz.”

Yukarıda belirtilen ifadelerle okuyucuya üç farklı seçenek sunulan kitabın devamında her bir seçeneğin doğurduğu diğer seçenekler ve sayfa geçişleri bulunmaktadır. Kimi seçeneklerde kitap 40. sayfalarda sona ererken diğer seçeneklerde daha ileri sayfalara gitmekle beraber en genel seçenek son sayfaya kadar devam etmektedir. Köprülerin sayfalar arası geçişleri ve sundukları seçeneklere bakıldığında şunlar gözlemlenmektedir:

15. sayfadaki "***Eğer babanızı I. numaralı Osmanlı batığında arayacaksanız 16. sayfadan devam ediniz.”*** seçeneği seçildiğinde ikinci uyarı 17. sayfada "Lütfen 18. sayfadan devam ediniz." şeklinde görülmektedir. 18. sayfada "Lütfen 24. sayfadan devam ediniz." uyarısını 25. sayfadaki "Lütfen 26. sayfadan devam ediniz." uyarısı takip etmektedir. 27. sayfaya gelindiğinde iki seçenek sunulmaktadır. "Onlara hazinenin yerini söyleyecekseniz 32. sayfadan devam ediniz." ve "Bu sorumluluğu babanıza bırakacaksanız, lütfen 50. sayfaya geçiniz." seçenekleri arasında tekrar bir tercih yapmaları beklenmektedir.

27. sayfadaki seçeneklerden "Onlara haznenin yerini söyleyecekseniz 32. sayfadan devam ediniz." seçeneği ile beraber 33. sayfada tekrardan yönlendirme uyarısı olan "Lütfen 34. sayfadan devam

ediniz.” bilgisi görülmektedir. 35. sayfada ise “Lütfen 40. sayfadan devam ediniz.” uyarısı kitabın ilk sonuna getirmektedir okuyucuyu. 41. sayfada “Lütfen 42. sayfadan devam ediniz.” uyarısıyla 43. sayfada seçeneklerin akabinde kitabın bittiği gözlemlenmektedir. Yazarın muhayyilesinde kurguladığı sonuç, muhtemel sonuç ile okuyucunun seçenekler arasında o sonuca yönelmemesi kitapta erken son meydana getirmiştir. Ahlaki erdemleri de barındıran seçeneklerin tercihleri okuyucu hakkında ipuçları sağlamaktadır. Tercihler esnasında kişiliği, ilgisi, yönelimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tercih yapan okuyucu kendinden kesitler ortaya koymaktadır.

Kitap, son sayfasına kadar seçenekler doğrultusunda devam ederken “son” kısmına ise şu köprülerle ulaşılmaktadır. Ana üç köprünün sunulduğu 15. sayfada ikinci köprüdeki “ Onu II. numaralı dairesel batıkta bulacağınızı umuyorsanız, 20. sayfaya gidiniz.” kısmı esas alınmıştır. 21. sayfadaki “Lütfen 22. sayfadan devam ediniz.” uyarısının akabinde 23. sayfadaki “Lütfen 36. sayfadan devam ediniz.” daha sonra 37. sayfadaki “Lütfen 38. sayfadan devam ediniz.” uyarısı görülecektir. 38. sayfada “Lütfen 44. sayfadan devam ediniz.” köprüsü okuyucunun uzun bir boşluktan köprü kurmasını sağlamaktadır. 45. sayfada tekrar sunulan iki seçenek okuyucunun kendi bireysel düşüncelerini yansıtmasına olanak tanımaktadır. İlk seçenek olan “ Torgan’la görüşmek üzere Alfa gezegenine gidecekseniz, 58. sayfadan devam ediniz.” yolun devamını sağlamaktadır. 59. sayfada “Lütfen 60. sayfadan devam ediniz.” uyarısı görülmektedir. 61. sayfada “Lütfen 79. sayfadan devam ediniz.” uyarısıyla kitap içerisinde sıçrama yaşanmaktadır. 79. sayfada “Lütfen 42. sayfadan devam ediniz.” uyarısıyla bir diğer uyarıya geçilmektedir. 92. sayfanın sonunda izlenen yol boyunca üçüncü tercihli köprü sayılabilecek iki seçenek sunulmuştur. “Yerinizden fırlayıp Siyera’yla birlikte gidecekseniz, 111. sayfadan devam ediniz.” ve “Siyera’yla birlikte gitmenizin güvenli olmadığı düşüncesindeyseniz, 116. sayfaya geçiniz.” seçeneklerinden ilki seçilerek 111. sayfaya gelinecektir. 115. sayfada “Lütfen 125. sayfadan devam ediniz.” uyarısıyla devam edildiği takdirde 134. sayfada seçilen bölümler doğrultusunda son tercihli köprü ile karşılaşılmaktadır. “Altes’in vereceği bir uzay gemisiyle Dünya’ya dönmeye karar verecekseniz, 135. sayfadan devam ediniz.” ve “Altes ve Siyera’yla birlikte kalıp Karakan’a karşı savaşmayı seçecekseniz, 138. sayfaya geçiniz.”seçeneklerinden ikinci seçenek seçildiği takdirde kitabın en nihai sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç

Öğrencinin bireysel tercihleri sonucu yönlendirdiği okuma sırasında eleştirel okuma becerileri de kullanılmaktadır. Verilen köprüler içerisinde okuyucunun duygu, hayal ve iç dünyasına yönelen seçenekleri kullanarak bir sonuca ulaşmayı hedeflemesi kişinin seçenekler arasındaki benzerlik ve farklılıklara yönelmesi ile ilişkilendirilmektedir.

Eleştirel okuma bağlamında okuyucunun metindeki sorulara ve sorunlara kendisinin cevap araması Macera Geçidi serisi içerisinde okuyucuya sunulan seçenekler içerisinde sonuca en yakın olanı seçmesi ile ilişkilendirilmektedir. Okuma esnasında düşünme ve sonuçlar hakkında tahminler ve varsayımlarda bulunma hiper metin özellikleri barındıran seri ile eleştirel okuma ile bir diğer benzerliğini oluşturmaktadır. Eleştirel okuma içerisindeki anlama, çözümleme ve yorumlama evrelerinin her bölüm sonunda bir diğer bölüme geçişin ana eksenini oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Kitapta farklı köprüler vasıtasıyla toplam 10 sonuç bulunmakla beraber 7 adet seçenekli köprü bulunmaktadır. Seçenekli köprüler vasıtasıyla okuyucunun kendi tercihlerini ortaya koymasını sağlayan kitap bu özelliği ile hiper metin ile benzerlik göstermektedir. Ara yönlendirme köprülerinin varlığı da göz önüne alındığında okuyucunun kitap üzerindeki etkisi ve tercihleri doğrultusunda okuma yapabileceği görülmektedir.

Metin içerisinde verilen seçenekli köprüleri, bilgileri birbirine bağlayan linkler olarak tanımlamak mümkündür. Nitekim hiper metinde doğrusal olmayan geçişler kitabın da ana eksenini oluşturmaktadır. Kitaptaki bölümlerin girişikliği (hiper metindeyse bilgi yoğunluğu konuya dair linkler ile sağaltılmaktadır.) verilen köprüler sayesinde düzene sokulmaktadır. Birbirine dijital ortamda bağlanan metinlerin basılı ortamdaki izdüşümü olarak sayılabilecek kitap; öğrenen kontrolünü sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Aktepe, Hatice ve Oğuzkan, Ferhan (2013). Çocuk Edebiyatı (10.Baskı). İstanbul: Anı Yayınları

Arıcı, Ali Fuat (2016). Çocuk Edebiyatı ve Kültürü. (1. Baskı). İstanbul: Pegem Akademi

Aytan, Talat(2016). Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri. Milli Eğitim, sayı:210

Baş, Bayram (2015). Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı. (1. Baskı). İstanbul: Pegem Akademi

Dilidüzgün, Selahattin (1996). Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Enginün, İnci (2006). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cilt:19, Sayı: 1, s.213-222

Karadeniz, Şirin (2004). Bilişsel Esneklik Hiper Metinleri ve Hiper Ortamları. The Turkish Online Journal of Educational Technology

Karadeniz, Şirin (2006). Öğretim Amaçlı Hiper Metin, Hiper Ortam ve Çoklu Ortamlar için Tasarım İpuçları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:III Sayı:II , s.12-33.

Karakuş N., "Çocuk Edebiyatı ve Ömer Seyfettin", Mavi Yeşil, ss.10-, 2008

Karakuş N., "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Başarılamayışının Sebepleri", Türk Dili, ss.286-288, 2014

Karataş, Evren (2014). Çocuk Edebiyatında "Karakter" Kavramı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 33, s. 60-79

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2011). Türkiye Okuma Kültürü Haritası

Meriç, Cemil (1998). Kırk Ambar, İstanbul: İletişim Yayınları

Moran, Berna (2004). Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, İstanbul: İletişim Yayınları

Millar, J. Hillıs (2002). On Literature. (One: What İs Literature?), London: Routledge

MILLER, J. Hillis (1989). "The Function of Literary Theory at the Present Time" (Günümüzde Edebiyat Teorisinin levi), The Future of Literary Theory, (ed. Ralph Cohen), London: Routledge

Newbery, John (2009). A Little Pretty Pocket (Küçük Şirin Cep Kitabı), Dodo Press

Oğuzkan, Ferhan (2001). Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Anı Yayıncılık

Rousseou, Jean Jacques (2016). Emile Ya da Eğitim Üzerine, İş Bankası Yayınları

Sartre, Jean Paul (2017). Edebiyat Nedir? (8. Baskı) , İstanbul: Can Yayınları

Sever, Sedat (2013). Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü, İstanbul: Tudem Yayınları

Şimşek, Tacettin (ed.) (2011). Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı, İstanbul: Grafiker Yayınları

Şimşek Tacettin (ed.) (2016). Okul Öncesine Çocuk Edebiyatı ve MedyaEl Kitabı, İstanbul:Grafiker Yayınları

Şirin, Mustafa Ruhi (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (1998)

Türkyılmaz, Mustafa ve Başarmak, Uğur (2011). Ana Dili Öğretiminde Hiper Metin Kullanımının Okuduğunu Anlamaya Etkisi, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, ss.197-212.

Ungan, Suat ve Demir, E. (2016). Günümüz Çocuk Edebiyatı Yazarları ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme. Türkiye Eğitim Dergisi. Cilt 1, Sayı 1, s. 40-65.

Vries, Erica De ve Jong, Ton De (1999). The Design and Evaluation of Hypertext Structures for Supporting Design Problem Soving. *Instructional Science 27* , p.285- 302.

Yegen, Ümit (2013). Estetik ve Çocuk Edebiyatı İlişkisi. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergis, Cilt:2, Sayı:1, s.240-252

Wallen, Erik S. (2002). The Effect Of Different Types Of Hypertext Annotations On Vocabulary Recall, Text Comprehension, And Knowledge Transfer in Learning From Scientific Texts. Doctoral dissertation. Universty of New Mexico. Albuquerque.

SEVGİ YUMAĞI DİZİSİ, "KİM? SERİSİ"NDE ÖĞRETİM

M. Abdullah ARSLAN*

Özet

Öğretim, bilgiye ulaşmış insanların öğrendiklerini bir başkasına değişik yollarla aktarma sürecidir. Bu bir başkası çeşitli yaşlarda ve seviyede olurlar. Bu çalışmada çağdaş çocuk edebiyatı yazarlarından rahmetli Fahreddin Bozdağ'ın Nesil Yayınlarından Sevgi Yumağı Dizisinden "Kim?" Serisi olarak çıkmış ilkokul seviyesine uygun 10 kitaplık eseri incelenmiştir. Bu çalışma, doküman incelemesi olup metinlerde iletileri tarama şeklinde yapılmıştır.

Eserlerde, mevsimlerin olumlu özellikleri, anla-ş-ma, iyilik yapma, köy hayatı güzelliği, tehlikelere karşı dikkatli olma, köydeki dede-nine ile olma, kümes hayvanları ve paylaşma, yardımlaşma-özür dileme, bilerek kötülük yapmama, kime teşekkür edeceğini bilme değerleri işlenmiştir.

Sonuç olarak, yazarın 10 kitaptan oluşan serisinde özellikle köy hayatı ve hayvanlar üzerinden işlediği her bir eserinde kendince önemli gördüğü bir değere odaklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: kim, öğretim, Fahrettin Bozdağ, değerler.

EDUCATION IN FAHRETTİN BOZDAĞ'S BOOK SERIES: WHO? FROM THE SET: BUNDLE OF LOVE

Abstract

Education is the knowledge transfer process of educated people to another person in various ways. This person can be at a different age or education level. In this study, the works of Fahreddin Bozdağ, one of the deceased authors of contemporary children's literature were dealt and his ten-book series titled "Who?" from the set of "Bundle of Love" from Nesil Publishing House was examined in detail. This study is a document analysis research and conducted by scanning the messages in the books.

Bozdağ's works were mainly about the positive features of the seasons, comprehension, goodness, the beauty of the village life, being careful about the dangers, being with the grandfather in the village, poultry and sharing, helping-apologizing, no doing evil on purpose and knowing who to thank.

As a result of the study, it was determined that the author focused on a value that he deems important in every single piece of his work, mainly about village life and animals in his ten-book series.

Keywords: who, education, Fahrettin Bozdağ, values.

GİRİŞ

Çocuk Olmak...

Annem; "Çocuğum" diyor.
Babam; "Çocuğum" diyor.
Ninem; "Çocuğum" diyor.
Dedem; "Çocuğum" diyor.
Teyzem; "Çocuğum" diyor.
Amcam; "Çocuğum" diyor.
Öğretmenim; "Çocuğum" diyor.

* Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD

Bakkal amca; "Çocuğum" diyor.
Komşumuz Ayşe teyze; "Çocuğum" diyor.
Polis amca; "Çocuğum" diyor.
Postacı amca; "Çocuğum" diyor.
Herkes bana; "Çocuğum" diyor.
İyi de, biliyorlar mı
Çocuk olmanın
Ne kadar zor olduğunu?

Fahrettin Bozdağ

Çocuk edebiyatı yazarı, Çocuk Araştırmaları Derneği kurucusu Fahrettin Bozdağ

Fahrettin Bozdağ Kimdir?

Araştırmacı-yazar. 1958'de İnegöl'de doğdu. İlkokulu İnegöl'de, ortaokul ve liseyi Bursa Erkek Lisesi'nde okudu. Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu, AÖF İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Mustafakemalpaşa Belediyesi'nde çalıştı.

Gazeteciliğe İnegöl Altıeylül Gazetesi'nde başladı. Erzurum'da Yurt Ajans Doğu Anadolu Bölgesi Temsilciliği yaptı. Ahidost Dergisi Yayın Koordinatörlüğü, Nehir Yayınları AŞ'de Çocuk Kitapları Yayın Koordinatörlüğü, Zafer Yayınları Editörlüğü yaptı. Türkiye Yazarlar Birliği Kültür ve Sanat Yıllığının 1999, 2000, 2001 Yıllıklarının Çocuk Edebiyatı bölümünü hazırladı. Tercüman, Yeni Nesil, Hürsöz Gazetelerinde; Can Kardeş, Şeker Çocuk, Türkiye Çocuk, Diyanet Çocuk gibi dergilerde "Çocuk Edebiyatı" ile ilgili araştırma makaleleri, şiir, hikaye ve masalları yer aldı. Çocuk Araştırmaları Derneği Kurucusu ve Genel Başkanı, Çocuk Edebiyatçıları Birliği Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi, Türkiye Yazarlar Birliği üyesidir.

Çocuk edebiyatı yazarı, Çocuk Araştırmaları Derneği kurucusu **Fahrettin Bozdağ**, Ankara'da tedavi gördüğü hastanede vefat etti. Bozdağ'ın cenazesi, 11.11.2017 Cumartesi öğlen namazını müteakip Ankara'da Karşıyaka mezarlığına defnedildi.

Yayınlanmış Çocuk Kitapları:

A, B'den Önce Gelir; Şimdi Kime Teşekkür Edeyim; Kırmızı Havucu Kim Yiyecek, Dediğimi Anladın mı, Ali Dayı'nın Çiftliği (Nehir Yayınları)**,** *Mevsimleri Kim Yarattı, Beni Kim Anlayacak, Kim İyilik Yapacak, Benimle Kim Kahvaltı Edecek, Kim Akıllı Kim Kurnaz, Çiftliğe Kim Gelecek, Kümeste Kimler Var, Havucu Kim Yiyecek, Yusuf'çuk Kim Korkar, Kime Teşekkür Etmeliyiz* (Nesil Yayınları-2006), *Aydede'yi Özlüyorum, Melek Olacağım, Köyümüze Gelir misiniz, Yardım Etmek Ne Güzel, Ben İğneden Korkmam ki* (Sim Yayınları).

Fahrettin Bozdağ, 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu(Ankara 2000)'ndaki "Çocuk Kitaplarında Metin, Dil ve Resimleme İlişkisi" adlı sunumunda:

Çocuk edebiyatı ürünleri için birtakım genel nitelikleri sayarken,

1.Çocuklara görelik,

2.Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine olumlu katkılarda bulunması,

3.Eğlenerek öğrenme,

4.Kendi kişiliğini tanımasına katkı sağlaması,

5.Metinlerin, dil ve anlatım ile resimlemelerinin bir bütünlük arz etmesi gerektiği,

6.Çevreyi tanıma ve çevreyle ilişkiyi düzenlemesinde destek olması,

7.Kendi haklarını öğrenmesi ve başkalarının haklarına da saygı duyması,

8.Merak ve öğrenme duygusunu geliştirmesi,

9.Dil gelişimine katkıda bulunması,

10.Yaşadığı toplumun kültür ve inanç yapısını tanımasına ve uyum sağlamasına destek vermesi (Haz. Sever, 2000: 366-367) üzerinde durur.

Yazar, 2006'da yayınladığı Sevgi Yumağı Dizisi on kitaplık "Kim" serisi(Nesil Yay.2006)nde "Mevsimleri Kim Yarattı?", "Beni Kim Anlayacak?", "Kim İyilik Yapacak?", "Benimle Kim Kahvaltı Edecek?", "Kim Akıllı, Kim Kurnaz?", "Çiftliğe Kim Gelecek?", "Kümeste Kimler Var?", "Havucu Kim Yiyecek?", "Yusufçuk'tan Kim Korkar?" ve "Kime Teşekkür Etmeliyiz?" adlı ilkokul seviyesi çocuk kitaplarında, dört mevsimin ne olduğunu öğrenirken bunun Yaratan'ın bir ikramı olduğunu; insanları anla-ş-ma; iyilik yapma; köy hayatı güzelliği; tehlikelere karşı dikkatli olma; köydeki dedenine ile olma; kümes hayvanları ve paylaşma; yardımlaşma-özür dileme; bilerek kötülük yapmama; kime teşekkür edeceğini bilme konu ve değerlerini işlemiştir.

Bulgu ve Yorumlar

Çocuk edebiyatı yazarı Fahrettin Bozdağ, hikaye kahramanlarının çocuklar üzerindeki etkisini göz önünde bulundurarak dikkatli ve incelikli bir şekilde çocuk kitapları yazmıştır. Bu kitapların dış, iç özellikleriyle çok yakından ilgilenmiştir.

Bu durum, yazarın teorik olarak ileri sürdükleriyle altı yıl sonra yazdıklarının ne kadar örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

10 kitaplık "Kim?" serisinin ilk kitabı "Mevsimleri Kim Yarattı?"da yazar, mevsimlerden ilkbaharı çocuğuna anlatırken öğretmenin ağzından bu mevsimin bir başlangıç olduğunu, yaz mevsimini bir imamın ağzından anlatırken bunun bir olgunlaşma olduğunu, sonbaharı bir doktor vasıtasıyla işlerken bu mevsimin bir sona yaklaşma olduğunu, kış mevsimini de bir dükkâncı ağzından verirken bunun bir dinlenme olduğunu işler. Hepsinin birlikte Yaratan'ın insanlara bir ikramı olduğu ile sonucu bağlar.

Serinin ikinci kitabı "Beni Kim Anlayacak?"ta yazar, adeta "Beni anladın mı? Köyü"nü oluşturarak insanların sözlü iletişimde iyi niyetli olduklarında sonuçta doğru anlaşacaklarını ortaya koymuştur.

“Beni anladın mı?” serisi köyün muhtarının bekçiden “kedi”, bekçinin çocuktan odun, çocuğun anasından kendi küçük kardeşini, anasının kocasından buğday, kocasının bunu “kedi” anlayarak “Komşu komşuya her zaman lazımdır.” diyerek en başta istenileni göndermesi ve bu durumda artık herkesin doğru anlaşmaya başladığı sonucunun oluşmasını anlatır.

Üçüncü kitap “Kim İyilik Yapacak?”ta yazar, pazardan dönen nineye yolda bir çocuğun yaptığı yardımı ve nasıl iyilik zengini olduğunu anlatır.

Dördüncü kitap “Benimle Kim Kahvaltı Edecek?”te yazar, köyü, meyveleri, hayvanları ve hayvanların (horoz, buzağı, köpek, kuzu, kedi, ördek) en sevdiği yiyeceğini/kahvaltılarını diğer bir hayvanla paylaşma hâllerini anlatır.

Beşinci kitap “Kim Akıllı Kim Kurnaz?”da yazar, bir tilki ile yavrularını koruyan tavşan olayı ile “açgözlü davranma” ve bu tavır karşısında da dikkatli olma üzerinde durur.

Altıncı kitap “Çiftliğe Kim Gelecek?”te yazar, bir çocuğun dedesi ve ninesiyle köydeki çiftlikte ahırda, meyve ve sebze bahçesinde Nusret Dede’nin hastalığı sırasında hayvanlar dahil, iş bölümü yaparak çalıştıkları anılarını anlatmaktadır.

Yedinci kitap “Kümeste Kimler Var?”da, kümes hayvanları (horoz, tavuklar ve civicvler) arasında paylaşma önemli bir yer tutmaktadır.

Sekizinci kitap “Havucu Kim Yiyecek?”’te küçük kahramanın Karbeyaz Tavşanı ve üç kardeşi ile diğer sekiz farklı hayvanla havuç ekimi ve yetiştirilmesi ile ilgili olarak “yardımlaşma” ve sonuçta da hatayı anlama ve “özür dileme” işlenmektedir.

Dokuzuncu kitap “Yusufçuk’tan Kim Korkar?”da, bilerek kötülük yapmama işlenmiştir.

Onuncu kitap “Kime Teşekkür Etmeliyiz?”de ise yazar, çocuklarının adı ile kahramanlarını oluşturmuş ve annelerin düzenlediği gündeki taze, lezzetli, güzel unlu mamüller üzerinden çocuğun “Bunlar için kime teşekkür etmeli?” sorgulaması ile anneye, bakkala, fırıncıya, değirmenciye, çiftçiye, bunları Yaratan’a teşekkür etmek gerektiği üzerinde durulmuştur.

Sonuç ve Öneriler:

Çocuk edebiyatı yazarı Fahrettin Bozdağ, “Kim?” serisindeki 7-8 yaşlarındaki çocuklara yönelik on çocuk kitabında yeni okumaya başlamış çocukları düşündürmek ve kendince bir sonuca ulaştırmak istemektedir. Etrafındakilerden hareketle çocuk, “Kim?” sorusu merkezinde etrafını bir sorgulamaya tabi tutuyor ve bir sonuca ulaşıyor. Bu sonuç, gerçek teşekkürü kime etmek gerektiğidir.

Yazarın bu on kitaplık dizisi bu yaş grubuna okuması için tavsiye edilebilir.

Bu dizi, çocukların etrafında gördüklerini, olup bitenleri sorgulaması ve bunlara bir cevap bulmasına yardımcı olacaktır.

Ayrıca, kitaplarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından (08.06.2017/30090 Resmî Gazete) yayınlanan müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen “kök değerler” (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik)in işlenmesi de önemlidir.

KAYNAKÇA

Bozdağ, F. (2006) “Mevsimleri Kim Yarattı?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Beni Kim Anlayacak?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Kim İyilik Yapacak?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Benimle Kim Kahvaltı Edecek?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Kim Akıllı, Kim Kurnaz?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Çiftliğe Kim Gelecek?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Kümeste Kimler Var?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Havucu Kim Yiyecek?”, Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Yusufçuk’tan Kim Korkar?” Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Bozdağ, F. (2006) “Kime Teşekkür Etmeliyiz?” Sevgi Yumağı Dizisi. İstanbul: Nesil Yay.

Sever, S. (Haz.). (2000) I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları) 20-21 Ocak 2000. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BÜYÜYEN KUŞAĞIN YETIŞTİRİLMESİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ YERİ
(Çocuk Yazarı Zahid Halil Yaratıcılığı Üzerine Bir İnceleme)

Lütviyye ASGERZADE*

Özet

Moderin çağın şuanki aşamasında dünyanın olğun ve vicdanlı insanlara daha fazla ihtiyacı var. Büyüyen kuşağın yetiştirilmesinde çocuk edebiyatının eşsiz rölü var.

Bu anlamda çocuk eğitim ve yetiştirmesinde Azerbaycan klassik ve muasır cocuk edebiyatı büyük önem daşır. A.Sehhet, A.Şaik, M.A.Sabir, S.S.Ahundov, M.T.Sıtkı, R.B. Efendiyev, S.Vurğun, R.Rza, H.Ziya, M.Rzakuluzade ve bir sonraki edebi kuşağın temsilcileri, özellikle, İ.Tapdık, H.Alibeyli, M.Güner ve diğerlerinin çocuk edebiyatı mirası, ülkemizde birkaç kuşakın oluşumunda vazgeçilmez bir manevi zenginlikdir. Bu manevi zenginliğin yaratılmasında Z.Halil`in de büyük payı var.

Fransız yazar Antuan de Sent-Ekzüperi`nin "her bir kalem kendi çocukluk krallığından" geliyor" kelamı boşuna deyil. Bu nitelikler, Zahid Halil'in sanatsal yaratıcılığında açıkça görülebilir. Zahid Halil'in şiirlerinde şiirsel duygunun değeri, bireysel sanatsal stilinde bir tür folklor, bir tür sade ifade olmasıdır. Belli bir biçim ve içeriğin sanatsal tarzı ve uyumu, fikrin yeterliliği ve onun figüratif ifadesi, en nihayetinde, şiirsel fikirlerin ve duyguların ifadesi, karakteri ve onurudur. Z.Halil şiirleri çocuklarla tatlı bir şekilde iletişim kurarken, fikirlerini hem sözlü, hem de yazılı olarak açık ve uyumlu bir şekilde ifade etme yeteneklerini kazanmalarını öğretir. Yazarın "Uçan Işıklar" kitabında yer alan, oldukça sade görünen şiirleri çoğunlukla dört, beş ve yedi heceden oluşmasına rağmen gerçekçi, bitkin panolar içerir. Z.Halil "Kelebekler" şiirindeki çocukların kelime hazinesini zenginleştirmek ve sanatsal-estetik bir zevk yaratmak için ustaca kullanılmış ifadeler kullanmakla seçkin şiirsel desenlerle sanatsal görüntünün gücünün bir örneğini oluşturur. Sairin "Çimen" şiiri ise muhtemelen şiirsel yaratıcılığının en yüksek zirvesindedir. Bu küçük lirik şiirde, illüstrasyon ve portre daha canlıdır. Z.Halil yaratıcılığında dünya oldukca merhametli, işıklı, rengareng, harmoniktir. Zahid Halil'in çocuk nesrinde de fantazi güçlüdür. Örneğin, "Kurabiyeden oluşmuş kız" masalında yarattığı burnu halis marmelat, gözleri çilek reçelinden, kulakları ve ağzı kaymaktan yapılmış bu kız dinamik faaliyetde olan canlı bir varlık gibi küçük yaşlı okurda ilgi yaratan aktif bir çocuk izlenimi veriyor. O`nun dramaturji yaratıcılığı da dikkatedeğerdir. "Küp" ve "Lambacık" folklor motifleri esasında, "Ata ocağı"nın konusu ise gerçek hayatdan alınmıştır. O, erseye getirdiği şiirlerle dünyaya pencere açmış, Azerbaycan çocuk edebiyatının bir çok ülkelerde tanınmasına vesile olmuştu. Z.Halil`in yaratıcılığı Azerbaycan, rus, türkmen, moldov, başkurt, eston (S.Baruzdin, S.Mikalkov, Y.Yevtuşenko, Y.Kuşak, P.Frenkel, İ.Motyaşov, N.Filonova, M.Vlasova, P.Ulyaşov, A.Garayev, F.Mironov, X.Miyand, V.Aurila, M.Kerim, M.Gali) vb. araştırmacı ve eleştirmenler tarafından değerlendirilmişti.

Kendini çocuk edebiyatının kalkınmasına adayan 70 yaşlı çocuk yazarı Z.Halil hala da yorulmadan, usanmadan yazır, yazdıkları ile çocuk eğitim ve yetiştirmesine hizmet veriyor.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, Z.Halil yaratıcılığı, çocuk eğitim ve yetiştirilmesi

THE PLACE OF CHILD LITERATURE IN THE GROWING GENERATION

Summary

* Prof.Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Edebiyat İnstütüsü asgerzadelutviyye@yahoo.com.tr

In the current phase of the modern era, the world needs more people with conscience and conscience. Children's literature has a unique role in raising the growing generation.

In this sense, Azerbaijani classics and contemporary children's literature are of great importance in the education and training of children. A.Sehhet, A.Şaik, M.A.Sabir, S.S.Ahundov, M.T.Sitki, R.B. Efendiyev, S.Vurğun, R.Rza, H.Ziya, M.Rzakuluzadeh and the representatives of the next literary generation, especially İ.Tapdık, H.Alibeyli, M.Güner and others' children's literature heritage, an indispensable spiritual in the formation of several generations in our country It is zenginlikd. Z.Halil also played a major role in the creation of this spiritual wealth.

The French writer Antuan de Sent-Ekzuperi sel each pen comes from his own childhood kingdom ıc in vain. 'These qualities can be clearly seen in the artistic creativity of Zahid Khalil. N The value of poetic sense in the poems of Zahid Khalil The artistic style and harmony of a particular form and content, the sufficiency of the idea, and his figurative expression are, after all, the expression, character, and honor of poetic ideas and emotions. The poems of the author, which appear in the book beş Flying Lights görünen, contain mostly four, five and seven syllables, although they contain realistic, exhausted panels. "to enrich the vocabulary of children in poetry e is an example of the power of the artistic image with elaborate poetic patterns using ingeniously used phrases to create artistic-aesthetic pleasure. The poem Sairin "Çimen" is probably the highest peak of his poetic creativity. In this small lyric poem, illustration and portrait are more vivid. Z.Halil creativity in the world is very compassionate, illuminated, rengareng, harmonic. Zahid Khalil's child prose is also fantasy strong. For example, the "Cookie-made girl" created in the fairy nose of the halis marmalade, the eyes of strawberry jam, ears and mouth cream, this girl is a dynamic presence, such as the presence of an active child in the small-aged reader gives the impression of interest. His dramaturgical creativity is also important. "Cube" and "Lambacik" folkloric motifs are based on the subject of "Horseshoe." He opened a window to the world with the poems he brought, and helped the recognition of Azerbaijani children's literature in many countries. Z.Halil`s creativity Azerbaijan, Russian, Turkmen, Moldov, Bashkir, Eston (S.Baruzdin, S.Mikalkov, Y.Yevtushenko, Y.Kuşak, P.Frenkel, I.Motyaşov, N.Filonova, M.Vlasova, P.Ulyashov, A. Garayev, F.Mironov, X.Miyand, V.Aurila, M.Kerim, M.Gali) etc. were evaluated by researchers and critics.

Z.Halil, a 70-year-old children's writer who devotes himself to the development of children's literature, still works tirelessly, wearily, and teaches children to educate and educate.

Keywords: Children's literature, Z.Halil creativity, child education and training

GİRİŞ

Moderin çağın şuanki aşamasında dünyanın olğun ve vicdanlı insanlara daha fazla ihtiyacı var. Büyüyen kuşağın eğitimli, olğun ve vicdanlı yetiştirilmesinde çocuk edebiyatının eşsiz rolü var. Bu anlamda, Azerbaycan klasik ve muasır cocuk edebiyatı büyük önem daşır. Abbas Sehhet, Abdulla Şaik, Mirza Alekber Sabir, Süleyman Sani Ahundov, Muhammed Tağı Sıtkı, Raşit Bey Efendiyev, Samet Vurğun, Resul Rza, Hikmet Ziya, Mikayıl Rzakuluzade, Mirvarid Dilbazi ve bir sonraki edebi kuşağın temsilcileri, özellikle, İlyas Tapdık, Hanımana Alibeyli, Mestan Güner ve diğerlerinin çocuk edebiyatı mirası, ülkemizde birkaç kuşakın oluşumunda vazgeçilmez bir manevi zenginlikdir. Bu manevi zenginliğin yaratılmasında büyük payı olanlardan biri de Zahid Halil`dir.

20 Mart 1942 yılında Yevlah şehrinde dünyaya göz açmış Halilof Zahid Abdulla oğlu 1959-1965 yıllarında Bakü Devlet Universiteti`nin filoloji bölümünde dışarıdan tehsil almış. Paralel olarak Yevlah şehir "medeniyet evi"nin müdüri, "Zafer, Teşebbüs, Mübarize" adlı ilçe gazetelerinde çalışmış, 1966`da ise Azerbaycan Devlet Pedagoji İnstitüsü`de yayınlanan "Genc muallim" gazetesine editor olaraq tayin edilmişti. 1969-1970`li yıllarda ise universitede parti komitesinin katibi seçilmişti. 1970`li yıllarda pedogoji fealiyete başlayan Zahid Halil "Edebiyat tarihi" ve "Edebiyat ve onun tedrisi" bölümlerinde doçent olarak çalışmıştı. Azerbaycan Yazarlar Birliyinin üyesidir (1977). Profesör (1991) Zahid Halil haliyede "Edebiyat ve onun tedrisi metodikası" kafedrasının başkanıdır. Çocuk yazarı olarak tanınan Zahid Halil çocuk edebiyatını araştıran uluslararası cemiyetin bir çok sempozyum ve konfranslarına (Moskova, Prag) katılmış, geçmiş SSCB Devlet yayınları komitesi ve

SSCB Yazarlar Birliği`nin Çocuk Edebiyatı Şura`sının üyesi olmuştu. O`nun "Uçan Çıraklar" (1969), "Karıncalar" (1971), "Ben rengleri tanıyorum (1972), "Gökten üç alma düşdü" (1974), "Kuşlar, Kuşlar" (1977), "Torağaylar okuyur" "1979), "Ballıca" (1981), "Çırak ninenin masalları (1983), "Cırtdan`la Azman`ın yeni maceraları" (1985), "Mavi denizin kıyısında" (1986), "Salam Cırtdan" (1986), "Odlar yurdunun başkenti" (1992), "Ayçiçekler büyüyecek" (1992), "Dünyanın en küçük masalları" (2002), "Orhan ve dostları" (2004), "Kızlar şiir okur sevgi yaşında" (2007) "Yumru Yumak ve Kumru" (2011) isimli kitapları var.

Genel olarak, 30`kitapın yazarı Z.Halil`in 2008-2010`yılında 6 ciltte "Seçilmiş eserleri`nin I cilti yayınlanıp. "Detskaya literatura Azerbaydjana" (Azerbaycan Çocuk Edebiyatı) kitabı M.Lomonosov adına Moskova Devlet Üniversiteti`nin filoloji bölüm öğrencileri için ders vesaiti gibi kabul olunup. Z.Halil Yunesko`nun Çocuk edebiyatının araştırılması ile bağlı MOUDL teşkilatı`nın üyesidir. Üniversiteler için "Çocuk edebiyatı", ilk ve orta okullar için "Azerbaycan dili" dersliklerinin müşterek yazarı olan Zahid Halil uzun yıllar (1975-2006) Azerbaycan Televiziyası`nda "Sizin sevimli yazarlarınız", "Çırak", "Mekteblinin kütübhanesi", "Serbest düşünce studiyası" verilişlerinin yaratıcısı ve aparıcısı olmuştu. Yazarın bu fealiyetine ünlü Rus şairi Yuri Kuşak tarafından: "Ben hatta Moskova televiziyonlarında Zahid Halil`in apardığı verilişlere eşit verilişe rast gelmemişim" şeklinde yüksek kıymet biçilmişti Televiziyondakı hizmetlerine göre, yazar "Altın kalem" ödülüne layik görülmüş Zahid Halil 2006`yılında Azerbaycan Respublikası`nın Prezidenti İlham Aliyev`in serencamı ile "Tarakki" medalı ile, 2012`de "Emekdar muallim" fahri adı ile ödüllendirilip.

Zahid Halil`in kaleminden çıkmış bir çok şiire şarkılar bestelenip. Örneğin bestesini R.Şafak`ın yaptığı "Sulh göverciniyik biz" "Nevruz gelib, yaz gelib", "Gelsin taze ilimiz", "Salam, kış", "Çilek", O.Zülfügarof`un "Telefon", "Mayak", H.Necefofa`nın "Anaların sulh arzusu", A.İsmihanofa`nın "Heyvanların şarkısı", G.Tulçinskaya`nın "Buynuzu gicişen çepiş", İ.Yegikov`un "Kızıl kaz" vb. şarkıları günümüzde şarkıcıların repertuarının bezeğine çevrilip.

Kayd etmek lazım ki, yazdığı kitapların sayı kadar da O`nun kendisi hakkında kitaplar, makaleler yazılmış, yaratıcılığı hakkında yüksek fikir bildirilmiştı. Örneğin; "Senetkarın çocuk dünyası" (Asgerli A, 2003)," Dünyanın en küçük masallarını yaradan insan" (Ağayev Ş, 2002), "Çocukları söz sihrine salan şair" (Alesgerli F, 2002), "Çocukların, okurların sevimlisi Zahid Halil" (Azimof S, 2004), "Çocukların sevimli sanatkarı" (Mehdiyeva A, 2004), "Bahar kokulu şiirler" (Rüstumzade H., Muradofa A, 2003) kitapları, "Çocuklarımızın yakın dostu, büyüklerin hemdemi Zahid Halil, "Çocukların sevimlisi", "Çocukların taleyinden endişe duyan şair" ve yüzlerce makaleler yazılmış, yaratıcılığı yüksek değerlendirilmişti.

Büyüyen Kuşağın Yetiştirilmesinde Zahid Halil`in Rolü

Azerbaycan çocuk şiiri ve nesrinin kalkınmasına kendi eserleri ile hizmet veren Zahid Halil kendi edebi üslupu ve novatorluğu ile muasırlarından farklanır. Ünlü Rus eleştirmeni İ.Motyaşov Z.Halil yaratıcılığından bahis ederken Belinski`nin fikirlerine dayanır: "İyi çocuk edebiyatı odur ki, hem küçüklerin hoşuna getsin, hem de büyüklerin. Yalnız çocuklara değil, hamıya mahsus olsun. Zahid Halil`in eserleri bu anlamda dikkati celb edir." Hakikaten de, Zahid Halil yaratıcılığından çocuklarla yanaşı, büyükler de etkilenir, - deye biliriz. Çünki O`nun şiirlerinde verilen malumat bilime dayanır. Örneğin; Z.Halil`in flora ve faunaya hesr etdiği şiirlerden yaranan "Uçan çıraklar" adlı kitabındakı "Kırkbuğum", "Mantar", "Çobanyastığı" "Kanteper", "Isırgan" vb gibi. Adıgecen şiirlerde şair yalnız bu bitkilerin isimlerini çekmekle kalmır, bir bilim adamı gibi bu bitkilerin belirli, iyileştirici özelliklerinden bahis ederken, hemde gıda mahsülü gibi kullanılan bu bitkileri nezme çekerek çocuklara anlatır. Ve o kadar dikkatle ve bilincli olarak anlatır ki, çocuklar şiiri okurken sanki bitkilerin sözle cizilmiş portresi ile rastlaşmış olurlar. Örneğin, şair "Kırkbuğum" şiirinde yazır:

Her yıl bahar gelende,
Karankuşlar gelende
Çıkır toprak altından.
Gövdesi buğum-buğum,
Öyle bil kaç yerinden
Düyünlenib kırkbuğum.

Yığır ondan bir etek
Çocukların heresi.
Akı, lezzetli olur
Kırkbuğumun ketesi (3, 169).

Şair küçük bir şiirde yalnız bir ot bitkisinin özelliklerinin sadalamakla kalmır, bu mısralarda hem de gözel vatanımızın - Azerbaycan tabiatının güzelliğini, zenginliğini, rengarengliğini anlaşılan, şirin ve kendine has bir dille gözler önüne serir. Şiirlerinde anlaşılan, çocukların yaş seviyesine uyan dil ve uslupla real hayat levhaları yaratmış Zahid Halil`in "Mantar" şiiri de aynı misiona hizmet verir:

Göbelek, ay göbelek,
Ay ağappak göbelek!
Dağlarda kar eriyib
Karışanda sellere
Çimib yaz yağışında
Sepelen bu çöllere.
Kol dibinde bitirsin
Ele bil ki, çetirsin... (3, 88).

Şairin şiirlerinde ("Çobanyastığı", "Cincilim", "Çimen", "Kanteper", "Kelebekler") tabiata heyranlık açık aşıkar kendini biruze verir. Kelebekler"i uçan çiçeklere" benzeten şair yazır:

...O vahtdan kelebekler
Gör neçe reng olublar.
O vahtdan kelebekler
Uçan çiçek olublar (3, 83).

Z.Halil`in tabiata hayranlığı ve tabiattakı otları, böcekleri, kuşları çocukların anlaya bileceği bir tarzda anlatması "Çimen" şiirinde pik noktasına çatır:

Bizim bahçemize,
Bir çimen düşüb,
Sürüşüp baharın
Omuzundan düşüb... (3, 100).

"Ben rengleri tanıyorum" kitapındakı "Çimenin halı", "Arılar", "Cincilim", "Gök kurşağı", "Develer" gibi şiirlerde Z.Halil sanki sözle resim cizir. "Çimenin halı" şiirine dikkat edek:

Mavi çimenler yamaca
Serilmiş bir halıdır.
Kızıl-Kızıl laleler
Yanağının halıdır (3, 137).

Şair çocuklara kızıl-kızıl laleler`i, çimen`i, deve`ni, mantar`ı, kelebeğ`i, kırkbuğum`u, "cincilim`i, kanteper`i anlatmakla kalmır, kızıl kaz, Tavus kuşu, Keklik, Martı`lar, Kartal, Kırğı, Serçe, Bıldırçın, Bülbül, il arasında Fatma nine", Ninemuç adlandırılan küçük bir canlını, hallı bir böceği, bütövlükte, bitkiler, kuşlar alemini öyle bir dille anlatır ki, sankı çocuklar bunları real alemde görmüş gibi olur. Bu zaman O, her kuşun yaşam tarzını, kıdalanmasını vb. o kadar real levhalarla tesvir edir ki... Örneğin, Z.Halil`de mekanı kayalar olan Kartal`ın kaya ile karşılaştırılması çok uğurlu alınıb:

Şapıldadıb kanatını

Bahdı göke,
Kayadan bir kartal uçtu.
Öyle bildim bu kayanın
Bir barçası kalktı göke (3, 155).

Şairin yaratıcılığında şiir-yanıltmacların da kendine özgü yeri vardır. Bu şiir-yanıltmaclar çocukların zor talafuz etdikleri sözlerin düzgün - selis deyilişine nail olmakta büyük rol oynayır. Şair öyle sözler seçir ki, bu sözleri mısralarda defa defa tekrar etmekle birbaşa çocukların hafızasına qazımış olur. Örneğin, "Tutu" şiirinde bu daha kabarıklaşır:

On iki yaşlı Tutu,
Çıkıb çırpırdı dutu.
Bir kuş ise uzaktan
Hey okuyurdu: -Tu-tu (3, 166) .

"At" şiir-yanıltmacı da aynı bu sepkidedir:

Ata, ay ata,
Ata bak, ata.
Ramiz istiyor.
Ona taş ata (3, 166).

Şairin şiirlerinde rakamlar da kendi yerini alır. Bu zaman Z.Halil`in harfları Asad`a anlatması o kadar mantıklı, o kadar öğreticidir ki:

Alfabetik kitapı
Açdı balaca Asad.
- A harfi söyledi:
- Beni yazmak istesen,
Sözlerime emel et.
Bir nüktada birleşen
İki kolum var benim.
Ortamdan bir hat geçir,
Sağım – solum var benim.
- O harfi söyledi:
Tekere (tekerleğe) benziyorum.
- C dedi ki, ama ben
Kemere benziyorum.
- T dedi: - Eh telgraf
Ağacıyam öyle bil.
Beni yazmak, okumak
O kadar çetin (zor) değil!
Asad dedi: - Dayanın,
Akı, bu ses - küy nedir?!
Öğrenerem bu günden
Hepinizi birbebir (3, 168).

Çocuk ruhunu bilicisi olan Z.Halil`in şiirlerini çoğu zaman çocuklara hoş gelen yumorla, bazen de şaka ile yazması da dikkatçekicidir. O, bazen real bir hadiseni, olması gereken bir olayı öyle bir tarzda şiire getirir ki, bu da çocukların çöhresinde hoş bir tebesümün yaranmasına neden olur. Örneğin, "Feruh`un dişi" şeirinde şair bu priyomdan yararlanarak küçük Feruh`un zahiri portretini yaratır. Bu zaman Feruh`un şıltaklıklarından töreyenler de kenarda kalmır. Malum, muayen yaş merhelesinde çocuklar doğal olarak dişlerini değişirler. Feruh da bu yaş merhelesindedir. Dişini düşüren çocuklara "mırık" denir. Dişinin düşümü zamanı elma-armutu büyük bir iştahla yeyen Feruh dişinin birini yitirir. Dişi düşmüş Feruh`un bu "mırık" halını şiirinde tesvir eden şair onun öyle bir portresini yaratır ki:

Dişi mırıktı Feruh`un
İşi fırıkdı Feruh`un
Armut demir,
Elma demir,
Çekir dişe,
Dişi de ki,
Düşür bir-bir
Gelmir işe.
Ayvaya bir dişdem çaldı
Dişdemde bir dişi kaldı… (3, 64).

Sonrakı mısralarda şair Feruh`a düşen dişinin yerinde yeni bir diş çıkacağını da anlatır.

Yaratıcılığında peyzaj ve ya manzara obrazlılığı esas yer tutan Zahid Halil`in şiirlerinde genellikle, çocuk portrelerine, çeşitli tabiat levhalarına, bitki: Kırkbuğum, Mantar, Cincilim, Kanteper, Çobanyastığı, hayvan: Canavar, Davşan, Tilki, Ayı, Horuz, tavuk, Tavus kuşu, böcek, kuş: Bülbül, Kartal, Kırğı, Turna, Serçe, Torağay, şelale, deniz, dalgalar, fesiller: Yaz, Yay, Payız, Kış, tabiat hadiselerine: kar, yağmur vb. rastlanırız. Turna`ların, Serçe`lerin, Kartalların, şelalelerin sesini duyduğumuz Z.Halil yaratıcılığında çocuklar tabiatla hemsohbet olur. "Nere çekti dalğalar", "Tayalar", "Yay", "Şeffaf cığır", "Turnalar", "Denize akşam düşür", "Kar", "Serçelerin şarkısı" gibi şiirlerinde sankı şair tabiat güzelliklerinden çelenk hörür. Örneğin, Kar yağışının tarifinde Azerbaycan köyünün karla örtülmüş güzelliğini göz önüne seren şair yazır:

Kar yağıp çiçek-çiçek,
Kar yağıp lopa-lopa.
Kar geyinmiş tepeler
Benzeyir bir ağ topa...(3, 107).

Bütün bunlar Z.Halil`in şiir yaratıcılığında başarılı bir kalem sahibi olduğundan haber verir. O`nun kaleminden çıkan her bir mısra, her bir söz çocukları düşündürürdür, onların hem akli, hem de bedii zevkinin şekillenmesine hizmet verir. O`nun allegoriya üsulu ile yazılmış menzum masalları da var ki, bu masallarda ideya ve poetik fikirlerin, imge ve karakterlerin, mecazi formada ifade edilmiş simvolik imgelerin bedii tecesümü eks olunmuştu. Örneğin, "Sıfırın masalı." Yazar "Sıfırın masalı"nda M.Fuzuli`nin meşhur "Meyvelerin söhbeti" allegorik eserinden behrelense de, eser arsa ve forma bakımından öz orijinallığını saklaya bilmişti. Kayd edek ki, bu menzum masalda hadise mikdar rakamlarının arasında geden mübahise ile başlıyor. Her bir rakam kendi üstünlüğünü göstermek için kendini övür. O`nların içerisinde yalnız sıfır rakamı söhbete koşulmur. Çünki onu rakam yerine koymurlar:

- Sıfıra bak, dediler,
Fağıra bak, dediler.
Gör ne yaman küçükdür,
Tek dayananda yazık
Hamımızdan küçükdür… (280).

Lakin bu hala son değil, şöyle ki, sıfırı aşağılayan, onunla eylenen rakamlar sonradan anlıyorlar ki, eğer sıfır onların yanında dayanmasa değerleri azalar. Ona göre de yapdıkları işden peşman olurlar ve bu defa sıfırın arkasınca minnetçi düşürler

Ömrünün muayen devrini Azerbaycan folklorunun araştırılmasına adamış Z.Halil`in, türünden asılı olmayarak, yaratıcılığında masal motiflerine geniş yer vermesi tesadüf olamaz. O, çok güzel anlıyordu ki, "çocuğa suretler, rengler, sesler lazımdır. Çocuk mücered ideyaları sevmir, O`na tarihçeler, rivayetler, hikayeler, masallar lazımdır" (1, 67).

O`nun yaratıcılığında genellikle, hem folklor geleneklerine, klasik sanata, hem de Avrupa edebi geleneklerinin izi ile karşılaşabilirsin. Bu anlamda, deye biliriz ki, Zahid Halil kendi yaratıcılığı ile dünyaya pencere açmış, Azerbaycan çocuk edebiyatını dünya ülkelerinde tanıtılmasında inkaredilmez hizdmetler yapmıştı. Zahid Halil`in yaratıcılığı edebi eleştiride Anderson ve Grimm kardeşleri ile karşılaştırılmıştı. Rus şairlerinden S.Baruzdin, S.Mihalkov, Y.Yevtuşenko, Y.Kuşak, P.Frenkel, eleştirmenler: İ.Motyaşv, N.Filonova, M.Vlasova, P.Ulyaşov, türkmen şairi A.Garayev, moldav yazıçısı F.Mironov, eston şairi H.Miyand, Litva edebiyatşünası V.Aurila, başkırd şairi M.Kerim, M.Gali ve diğerleri tarafından Z.Halil yaratıcılığı yüksek değerlendirilmişti.

Sonuc: Fransız yazar Antuan de Sent-Ekzüperi`nin "her bir kalem kendi çocukluk krallığından" geliyor" kelamı boşuna deyil. Bu nitelikler, Zahid Halil'in sanatsal yaratıcılığında açıkça görülebilir. Zahid Halil'in şiirlerinde şiirsel duygunun değeri, bireysel sanatsal stilinde bir tür folklor, bir tür sade ifade olmasıdır. Belli bir biçim ve içeriğin sanatsal tarzı ve uyumu, fikrin yeterliliği ve onun figüratif ifadesi, en nihayetinde, şiirsel fikirlerin ve duyguların ifadesi, karakteri ve onurudur. Z.Halil şiirleri çocuklarla tatlı bir şekilde iletişim kurarken, fikirlerini hem sözlü, hem de yazılı olarak açık ve uyumlu bir şekilde ifade etme yeteneklerini kazanmalarını öğretir. Yazarın "Uçan Işıklar" kitabında yer alan, oldukça sade görünen şiirleri çoğunlukla dört, beş ve yedi heceden oluşmasına rağmen gerçekçi, bitkin

panolar içerir. Z.Halil "Kelebekler" şiirindeki çocukların kelime hazinesini zenginleştirmek ve sanatsal-estetik bir zevk yaratmak için ustaca kullanılmış ifadeler kullanmakla seçkin şiirsel desenlerle sanatsal görüntünün gücünün bir örneğini oluşturur. Sairin "Çimen" şiiri ise muhtemelen şiirsel yaratıcılığının en yüksek zirvesindedir. Bu küçük lirik şiirde, illüstrasyon ve portre daha canlıdır. Z.Halil yaratıcılığında dünya oldukca merhametli, işıklı, rengareng, harmoniktir. O, erseye getirdiği şiirlerle dünyaya pencere açmış, Azerbaycan çocuk edebiyatının bir çok ülkelerde tanınmasına vesile olmuştu. Kendini çocuk edebiyatının kalkınmasına adayan 70 yaşlı çocuk yazarı Z.Halil hala da yorulmadan, usanmadan yazır, yazdıkları ile çocuk eğitim ve yetiştirilmesine hizmet veriyor.

Çocuk edebiyatı büyümekte olan genc kuşakın eğitim ve terbiyesinde müstesna ehemiyete malikdir. Çocuklarımızın tabiatsever, vatansever, humanist, sulhsever, eğitimli bir insan olarak büyümesi için seviyeli çocuk eserleri yazılmasına her zaman olduğu gibi bu gün de büyük ihtiyacımız var.

KAYNAKÇA

1. Asgerli Fuzuli. Azerbaycan çocuk edebiyatının merheleli kalkınması.Bakü, ADPU-yayınları, 2009

2. Налил З. Детская литература Азербайджана.Москва, «Детская литература», 1987

3. Zahid Halil. Eserleri (Çocuklar için şiirler). Bakü, 2008.

İSMAİL GASPIRALI'NIN "ALEM-İ SIBYAN" İLÂVESİ VE KIRIM TATAR ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ

Lilya MEMETOVA*

Özet

İsmal Gaspıralı'nın çocuklar ve genç kuşağın eğitimi, yetiştirmesi ve bilgilendirmesi üzerine yaptığı nice amelleri arasında "Terciman"a ek olarak neşrettiği "Alem-i sıbyan" ilâvesi büyük önem taşımaktadır.

Bugüne kadar "Alem-i sıbyan" ve onun Kırım Tatar çocuk edebiyatının gelişimine gösterdiği katkısı henüz öğrenilmemiş bir konudur.

Kırım tarihinde "Alem-i sıbyan" küçük ve genç okuyucular, öğrenci ve öğretmenler için hazırlanılmış ve neşredilmiş ilk süreli yayındır. Onun incelenmesi Kırım Tatar çocuk edebiyatının XX yy. başındaki durumunu ve sonraki yıllara etkisini öğrenmek için önemlidir.

Çalışmamızın ana amacı "Alem-i sıbyan" ilâvesinin mündericatını öğrenmek, neşirde bulunan eserleri incelemek, çocuk eğitimine katkısını belirlemekten oluşur.

"Alem-i sıbyan" ile bağlı akademik çalışmalar yok derecededir. Onun ilk söze alınması geçen asrın sonunda bir-iki satır şeklinde S. Ğafar'ın yazılarında bulunur. Sonra kısa şekilde İ. Kerimov, N. Devlet, V. Gankeviç, N. Yablonovskaya, G. Yüksel, L. Selimova, H. Kırımlı, Y. Akpınar gibi araştırmacıların çalışmalarında yer almıştır.

"Alem-i sıbyan"da masal, öykü, hikâye, şiirler, atasözleri, bilmece, çocuklar için ilginç fazifeler yayınlanmıştır, ders kitapları hakkında bilgi verilmiştir. Kırım Tatar yazarların eserleriyle yanyana türk, rus ve diğer yazarların Kırım Tatarcaya çevirilmiş eserleri basılmıştır.

İ. Gaspıralı, pedagoji ve psikoloji temellerine esaslanarak ilâveyi ilginç ve okunaklı olması için hareket etmiştir. Yayındaki eserler ahlâkî ilkeleri aşlamak, çocukların dünya güzelliğini görebilme niteliklerini eğitmek, onların irfan ve bilgi yoluna devam etmeleri, okumaktak hoşlanmalarını sağlamak için hizmet etmiştir.

"Alem-i sıbyan" Kırım Tatar çocukları için ilk ve özel bir yayın olmuştur. İsmail Gaspıralı ve onun fikirdeşlerinin teşebbüsü sayesinde bir çok orijinal eserler okucuya sunulmuştur, dünya edebiyatı örnekleri Kırım Tatarcası'na çevirilip millî edebiyat hazinesinin zenginleşmesini sağlamıştır. "Terciman"ın ilâvesi "Alem-i sıbyan" Kırım Tatar çocuk ve gençlik edebiyatının ilerilemesine büyük katkıda bulunmuştur.

Anahtar kelime: Gaspıralı, "Alem-i sıbyan", çocuk edebiyatı.

ISMAIL GASPIRALI'S SUPPLEMENT "ALEM-I SUBYAN" AND DEVELOPMENT OF CRIMEAN TATAR LITERATURE

Abstract

"Alem-i sıbyan" is the first periodical for children, students and teachers in the Crimean Tatar language. Its study allows us to realize the state of the Crimean Tatar children's literature in the early XX century and appreciate its role in the further development.

Our aim is to study the content of the supplement "Alem-i sıbyan", Gasprali's works and their role in the upbringing and education of children.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi/Kırım lily-qirim@ukr.net

Up to date, there are no academic researches devoted to the "Alem-i sıbyan". For the first time it is mentioned in the works of S. Gafar. Then, it is briefly said in the works of I. Kerimov, N. Devlet, V. Gankevich, N. Yablonovskaya, G. Yuksel, L. Selimova, Kh. Kirimli, Ya. Akpinar.

Fairy tales, stories, poems, riddles, proverbs, interesting tasks for children were published in "Alem-i sıbyan". Also, that supplement gave information about textbooks.

Together with the works of Crimean Tatar writers and poets, translations of works by Turkish, Russian and other authors were published.

Basing on the principles of the pedagogy and psychology, I. Gasprali tried to make his publication interesting and readable. The published works were aimed to the upbringing of moral foundations, accustoming them to seeing the beauty of the world, drawing children into knowledge and science, cultivating reading.

Alem-i sübyan was the first specialized edition for Crimean Tatars children. Thanks to Gasprali and his supporters most of works of world literature were translated into Crimean Tatar languages and enriched it.

Generally, "Terjiman`s" supplement "Alem-i sıbyan" made considerable contribution in developing of Crimean Tatar children literature.

Keywords: Gasprali, "Alem-i sıbyan", children literature.

GİRİŞ

İsmail Gaspıralı XIX yy. son çeyreği – XX yy. başı dönemin önde gelen münevveri olarak farklı alanlarda çaba gösteren ve kendi kapsamlı faaliyetiyle dünya çapında saygı ve şöhret kazanmış pragmatik bir şahıstır. Onun millî maarif, millî eğitim, millî yayıncılık, millî dil, millî edebiyat üzerine yaptığı amelleri Türk-Müslüman, Kırım Tatar camiasını ilerileme yoluna yönlendirmek ulu gayesinin ayrı ayrı aşamalarıdır.

Buğun İsmail Gaspıralı'nın hayati, çalışmaları ve büyük ölçekli faaliyetinin bazı açılarının öğrenilmesi üzerine büyük irişimler kazanılmıştır (E. Lazzerini, 1975; A. Benningsen, 1985; A. Fişer, 1988; N. Devlet, 1988; İ. Kerim, 1999; V. Gankeviç, 2000; Z.Abdiraşidov, 2011; S. Rahimov, 2006; A. Maşkeviç, 2002 vb.). Onun fenomeni yerli ve dünya alimleri tarafından incelenmiştir. Fakat İsmail Gaspıralı'nın şahsı ve nesillere bıraktığı değerli yazılı mirası hep araştırmaların ana konusu olmaya devam eder ve umarız, yeni bulguların gün yüzüne çıkmasından dolayı daha nice önemli çalışmaların gerçekleşmesine neden olur.

Bizim çalışmamız İsmail Gaspıralı'nın Kırım Tatar çocuk edebiyatının ilerilemesi için yaptığı katkısı üzerine bir araştırmadır.

İsmail Gaspıralı'nın "Tercüman"a ek olarak yayımladığı "Alem-i Sıbyan" ilâvesinin mündericatını öğrenmek, çocuk eğitimi ve Kırım Tatar çocuk edebiyatının ilerilemesi üzerine yaptığı katkısını belirlemek ana amacımızdır.

Yazılı Kırım Tatar Çocuk Edebiyatının Irmakları

Kırım Tatar çocuk edebiyatının ırmaklarını konuşurken, tabi ki, folklor eserlerinden bahsetmek lüzümdür. Folklorun çocuk okuyucu ve dinleyicileri için özel türleri vardır: ninni, çocuk şarkıları, sayaçları, tekerlemeler, bilmeceler, masallar, destanlar vb. Bunlar yazılı çocuk edebiyatının gelişimini sağlayan temel bileşenleridir.

Yazılı Çocuk Edebiyatı – söz sanati olmak ile umum edebiyatın bir parçasıdır. O, eser türleri, konuları ve gayeleriyle umum edebiyatla yan yana gelen, onunla aynı tarihî dönemlerde gelişen edebiyatın bir dalıdır. Çocuk edebiyatı, daha doğrusu çocuklar için edebiyat – çocukların psikolojik özelliklerine uygun şekilde yazılmış eserlerdir.

Elimizde bulunan kaynaklardan dolayı Kırım Tatar çocukları için özel eserlerin yazılması ve yayımlanması yani yazılı Kırım Tatar çocuk edebiyatının vucuda gelmesi XIX yy. başlamıştır. Bu dönem Kırım okullarının öğretmenleri kendi öğrencileri için ders kitapları, okuma kitapları ve sözlükler hazırlamış ve yayınlamışlar. Yayınlanmış ilk çalışmalardan biri Abdurahman Çelebi Krım Hovaca'nın emek mahsulu – atasözleri ve küçük hikâyeleri içeren Kırım Tatarca-Rusça konuşma kılavuzudur. Bu eser 1850'de ve sonra 1853' Kazan'da neşrolmuştur. O dönem (1840-1850 seneleri) Abdurahman Çelebi Krım Hovaca Akmescit gimnazyumun Kırım Tatar dili öğretmeni olmuş ve Kırım Tatarca'yı öğrenen yabancılar için hem de kendi dindeşleri için yararlı bir eser hazırlamak amacıyla emek harcamıştır. Kırım Hovaca'nın çalışmasının ilk kısmı farklı konulu kelime ve kelime gruplarından oluşursa (hafta günleri, meyvalar, çiçekler, akraba, hayvanlar, isimlerin çekimleri, atasözleri, pendnameler), ikinci kısmı yedi küçük öyküler (Bonkuşu, Tilki ve Kurt, Arslan ve Tilki, ve Kurt vs.) dizisidir (Крым-Ховаджа, 1850). Bu öyküler okul çağındaki çocukların eğitimini, dünya görüşlerinin gelişimini destekleyen ibretli eserlerdir.

Yıllar sonra İsmail Gaspıralı tarafından Bahçesaray'da "Tercüman" basmahanesinin tesis olunması Kırım Tatar çocuk edebiyatının daha çabuk ilerilemesine yol açmıştır. İ. Gaspıralı'nın kendi kalem çalışmaları olan "Hoca-i sıbyan" (1884'ten itibaren defalarca neşrolonmuştur), "Kırayet türki" (1894) kitapları, "Mektep" varakası, edebiyat eserleri (öykü ve romanları), onun çağdaşlarının çocuklar için yazdığı ve çevirdiği eserleri (A. Hilmi, O. Akçokraklı, A.S. Ayvazov, C. Meyinov, H.Ş. Tohtargazi vb.) yeni biçim ve öz yazılı Kırım Tatar çocuk edebiyatının oluşmasını sağlamıştır.

"Tercüman"ın "Alem-i Sıbyan" İlâvesi

İsmail Gaspıralı'nın çocuk edebiyatı için yaptığı önemli gayretlerinden biri de "Tercüman"a ek olarak "Alem-i sıbyan" ilâvesinin yayımlamasıdır. Bu ilâveyle ilgili çalışmalar çok değildir. XX yy. ikinci yarısından itibaren "Alem-i sıbyan" adı farklı aydınların çalışmalarında (S. Ğafar, A. Benningsen, İ. Kerim, H. Kırımlı, N. Yablonovskaya, L. Selimova) bir-iki satır şeklinde geçer. Biraz teferruatlı anlatmalar V. Gankeviç ve Y. Akpınar'ın yazılarında bulunur.

Bu güne kadar ilâvenin yayımlama tarihleriyle ilgili farklı görüşlerle karşılaşıyoruz. Araştırmacıların bazıları (S. Ğafar, İ. Kerim, H. Kırımlı, L. Selimova) 1906 senesinden itibaren 1912, 1914 veya 1915'e kadar neşrolduğundan bahsederler. Diğer alimlerin çalışmalarında (V. Gankeviç , Y. Akpınar, N. Yablonovskaya) 1910'dan 1912 veya 1915'e kadar aralıklı yayımlandığı açıklanır.

Bahsi konuyla ilgili bilgileri araştırınca "Tercüman"ın 8 Oktyabr 1910/ 17 Şevval 1328 tarihli numarasında gazeteye ek olarak "Mekteb-i sıbyan" varakası neşrolduğu üzerine muharririn izahıyla karşılaşıyoruz: *"İşbu nüshamıza koşma olarak "Mekteb-i sıbyan" varakası neşrolunuyor. Bundan böyle gazetemiz ile beraber bir hafta "Alem-i nisvan" ikinci hafta "Mekteb-i sıbyan" varakası cümle müşterilere yollanacaktır"* (İsmail, 1910: 1). "Tercüman"ın zamandaşı belli fransız dergisinin "Revue du monde musulman" ("Müslüman dünyasına bir bakış",1906-1926) açıklamasına göre de 8 (21) Ekim 1910'da "Tercüman"a koşma "Mekteb-i sıbyan"ın ilk sayısı çıkmıştır (L.B., 1910: 459). Konumuza ışık tutan yeni bir açıklama da Y. Akpınar'ın çalışmalarında bulunur. Araştırmacı "Tercüman"ın 41. sayısına ilk eklenen ve sonraki 43. sayısındaki ilâvenin adı "Mekteb-i sıbyan" olduğunu ve 45. sayısından başlayarak yayın kurulu tarafından hiç bir açıklama yapılmadan ilâvenin adı "Alem-i sıbyan"a döndüğü doğrular (Akpınar, 2008: 454). Demek, 1910'dan yayıma başlayan ilâvenin ilk adı "Mekteb-i sıbyan" olmuştur.

İlâve *"sıbyan kıraatına ve muallimlerin istifadesine, tedrisata ve mektep ahvaline müteallik"* (İsmail, 1910: 1) bir neşirdir. Bugün elimizde ilâvenin 1910, 1911 ve 1912 senelerine ait sayıları bulunur. Onların kuruluş özelliklerine dikkat edince herhangi bir sayısı iki varaka dört sayfadan oluştuğunu görüyoruz. Baş sayfalarının yukarısında ortada *"Alem-i sıbyan "Tercüman" ilâvesi"* hem de Rusça *«ДЕТСКІЙ-МІРЪ» Прибав. к Терджиману»* yazısı geçer. Yukarının sağ tarafında yılı ve sayısı gösterilir, sol tarafında *"Bağçasaray/ İşbu varakanın iki sahifesi sıbyana, diğer ikisi mektep tedris ve muallim umurına mahsus tutulur"* yazısı mevcüttür. "Mekteb-i sıbyan"nın (41. ve 42. sayıları) başlık klişesinin sağ tarafında ise *"mektep, muallim, ders tedrisine müteallik tercüman gazetesine ilâvedir"* açıklaması bulunur. Böylece önceden mektebe, tahsile, muallime taaluklu ilâve sonradan daha geniş bir şekle aktarılmıştır, sıbyanların okul dışı eğitimi ve gelişimini amaçlamıştır. "Alem-i sıbyan"ın

sayfa numaraları ilk sayfası hariç yukarıda sağ tarafta belirlenmiştir. İçerisindeki yazılar üç sütun şeklindedir. Bazı sayıları yazılarının konularına uygun resimlerle süslendirilmiştir. Son sayfada genellikle ilânlar bulunur.

"Alem-i sıbyan"ın mündericatına gelince farklı türlü ve konulu yazılarla karşılaşıyoruz: masallar, didaktik hikâyeler, şiirler, bilmeceler, atasözleri, hikmetli sözler, islâmiyetle ve yeni buluşlarla müteallik okuma parçaları, matematik meseleleri, okuyucuların mektupları. ("Bilmek ile bilmemeknin farkı", "Dünyada en büyük saaat", "Tam Müslüman", "Afrikada nasıl yaşar ve nasıl okurlar?", "Rusiye'de milletler" vs.).

İlâvenin sayfalarında A. Ulvi, A. Hilmi, Ahmet Kerim Maksudof, C. Meinov, Cevad, Hasan Fehmi, Hamza Şeyh-zade, Qart muallim, Mehmet Vehbi, M. Emin, O. Aqçoqraqlı, Samedi, Seyid Ahmed bin Bekir, T. Fikret, U. Sami, Y. H. Bayburtlı, Y. Badraklı, Z. Beşirî, Z. Boyacıyeva, vb. isimli türk âlemin yzarların eserlerini görebiliriz. Tespit edebildiğimiz isimler İdil-Ural, Kırım, Türkiye, Türkistan'a aittir.

Türkiye'nin Tanzimatla başlayan batılı edebiyatında çocuklara yönelik şiirler yazan Tefvik Fikret'in, Mehmed Emin'in, Ali Ulvi'nin (Elove) eserleri küçük okuyucuların bilgi ve bilinç gelişimi desteklemeştir. Onların şiirleri "Alem-i sıbyan"dan hariç o dönem Kırım'ın ders kitaplarında da yayımlanmıştır (Sami Ö. Çocuklara arkadaş, 1910, 1914).

"Alem-i sıbyan" daki bazı Kırımlı şair ve yazarların eserleri ortaya çıkan yeni buluşlardır. Örneğin XİX yy. sonu – XX yy. başında Kırımlı aydın Yahya Naci Bayburtlu'nun "Ana ve Bala" şiiri yazarın önceden belli olmayan eseridir.

Ana ve Bala

Odanıñ lâmbası
Ölgün ölgün yana
Beşik qarşusında
Diz çökmişti ana.
Sabi balasına
Huzün huzün baqtı,
Beşigi depredup
Şu ninniyi ayttı:
"Uyu, yavrum, rahat
Boran toqtaşıyor.

Ananıñ duası
Seni qorçalıyor.
Lâkin qorqunç boran
Tışda yaman ese
Azbarda direkler
Bir-birine keçe!..
Ay, tın boran endi
Yeter bu feryadıñ
Balam uyuqlayor
Sanlı beşiginde

Yarın uyanınca,
Açınca közüni
Küneş yarığıyle
Anañ sever seni".

(Y. N. Bayburtlı, 1912: 2)

Şiir barmak vezniyle altı heceli kalıpta yazılmıştır, yani Türkçenin yapısına en uygun bir ölçüde bestelenmiştir. Şiirin konusu da çocukların kavrayabileceği kadar çok anlayışlı bir şekilde açıklanmış ve sade Türkçeyle ifadelenmiştir.

Aynı sade Tükçenin güzel manzum bir örneği Samedi imzasıyla "Hayriye'nin sabahı" şiirinde ifade olunmuştur.

Hayriyeniñ Sabahı

Kün doğar sabah olur
Yine tenbeller uyur.
Degilim öyle tenbel
Qalqarım güzel güzel.
Yatağımdan çıqarım,
Ben yüzümi yıqarım.
Annem tarar başımı,
Hazır ider aşımı.

Bismillâh ile yerim,
Allaha şükr iderim.
Allah bizi yaratdı,
Bu dünyayı bezetdi.
Annem babam seveler,
Beni oqşar öpeler.
Tatlı oyun kelince,
Mektep vaqtı kelince

Ellerini öperim,
Mektebime giderim.

(Samedi, 1911: 2)

Şiir yedi heceli kalıpta olup, çocukların algılaması ve anlaması için kolay şekilde bestelenmiştir. Eser, kız öğrencinin sabah hayatinin ifadesidir, küçük okuyuculara kendilerini eğitebilecek ve öğüt verici özelliğe sahiptir.

“Alem-i sıbyan”ın sayfalarında orijinal manzum ve mensur icatla yan yana dünya edebiyatlarından çevirilmiş eserleri de görebiliriz. Rus edebiyatından İ. Krılof, İ. Surikof, İ. Turgenef vb., fars, hind ve fransız edebiyatından hikâyeler ve okuma parçaları yayını daha ilginç ve bilgilendirici yapmıştır.

Aynı zaman ilâvenin farklı sayılarında Türk aleminin yaygın atasözleriyle karşılaşıyoruz.

1. *Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar.*
2. *Hünersiz adam meyvasız ağaç.*
3. *Sadıq dost aqrabadan yaqdır.*
4. *Sabr iden derviş, muradına irmiş.*
5. *Er olan etmegini taştan çıqarır.* (Atalar sözü, 1911:3).

Zamanın eğitim sorunları üzerine çalışmalar yapan ve çözümleri bulmaya hareket eden İsmail Gaspıralı belli dünya eğitimcilerinin (Y. A. Komenski, K. Uşınski) görüşlerini takip etmiştir. Çocuk eğitiminde karmaşıklık ilkesine ağırlık veren İsmail Bey farklı tür eserlerle birlikte çocukların ahlâki gelişiminde önemli yeri tutan atasözleri yayınlarına dahil etmiştir.

Muharrir aynı zaman okuyucuların düşünme ve mantık gelişimini teşvik etme amacıyla dünya ünlülerin ifadelerini sunmuştur: *Çocuq bir küçük adam, adam – bir büyük çocuqdır. (Lamartin, 1911:3); Fena sohbetler güzel tabiatları bozar (Puşkin, 1911:4).*

Genel olarak masal, öykü, ibretli hikâyeler, şiirler, atasözleri, bilmeceler, ilginç vazifeler, okullar için ders kitapları hakkında bilgiler veren “Tercüman”ın “Alem-i sıbyan” ilâvesi İsmail Gaspıralı ve onun çağdaşları tarafından XX yy. başında genç kuşakları irfan yoluna adımlamaları ve millî çocuk edebiyatının gelişimine yönelik yaptıkları ulu amellerindendir.

Sonuç

“Alem-i Sıbyan” çocuklar hakkında ve çocuklar için Kırım Tatar dilinde ilk mahsus yayındır. İsmail Gaspıralı pedagoji ilkelerine dayanarak ilâvesini imkânı olduğu kadar çocuklar, genç kuşak ve muallimler için yararlı ve ilginç bir şekilde yayımlamaya gayret etmiştir. Varakada bulunan yazı ve resimlerin duyarlık, söyleyiş ve imge açısından çocuk düzeyine uygunluk gösterdiği açıkça görülür. Eserler, çocukları bilgilendirmek, onların okuma ve yazma melekelerini inkişaf ettirmek, ahlâki temellerini geliştirmek, dünya güzelliğini görebilme yeteneklerini işlemek, insan, tabiat, yurt ve ulus sevgisini kazandırmak gibi önemli amaçları hedeflemiş ve hayata geçmesini sağlamıştır. İlâvenin sayfaları çocuklara yönelik eserlerin takdim edilme meydanı olmuştur. İsmail Gaspıralı ve onun fikirdaşlarının teşebbüsü sayesinde Kırım Tatar çocuk edebiyatı yeni koşullarla gelişim yolunda ilerilemiştir. “Alem-i Sıbyan”da yayımlanmış Kırım Tatar yazarlarının eserleri ve Kırım Tatarca’ya çevirilmiş dünya çocuk edebiyatı örnekleri millî edebiyat hazinesinin zenginleşmesini desteklemiştir. “Alem-i Sıbyan” Kırım Tatar çocuk edebiyatı evriminin özel aşamasıdır ve Kırım Tatar çocuk edebiyatının sonraki ilerilemesi üzerinde gösterdiği katkısı gayet önemlidir.

“Alem-i Sıbyan” Logosu

"Alem-i Sıbyan"daki Resimler ve İlanlar

KAYNAKÇA

Akpınar, Y. (2008), Ismail Gaspıralı'nın yayımladığı Alem-i sıbyan adlı çocuk dergisi, *Türk Halklaı Edebiyatı: II Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, S. 453-458.

Bayburtlı, Y.N. (1912), Ana ve Bala, *Alem-i sıbyan*, S. 2, № 17.

İsmail (1910), İhtar, *Tercüman*, S.1, 8 Oktyabr.

Kırımlı, H. (2001), *İsmail Bey Gaspıralı*, Ankara, 46 s.

L.B. (1910), La Presse Musulman.Russie, *Revue du Monde musulman*, Vol. XII, № X, P. 459.

Lamartin (1911), Hikmetli sözler, *Alem-i sıbyan*, S. 3, № 23.

Puşkin (1911), Hikmetli sözler, *Alem-i sıbyan*, S. 4, № 41.

Samedi (1911), Hayriye'nin sabahı, *Alem-i sıbyan*, S. 2, № 21.

Ганкевич, Ю. В. (2000), *На службе правде и просвещению*, Симферополь: Доля.

Гафаров, С. (2014), *Исмаил бей Гаспринский: эдебий портрет*, Симферополь: КъДЖИ «Къырымдевокъувпеднеширнешрияты».

Керимов, И. А.(1998), *XIX асырнынъ сонъу XX асырнынъ башында къырымтатар бедий сезюнинъ эврими,* Симферополь.

Крым-Ховаджа, А.Ч. (1850), *Татарско-русский разговорник, с присовокуплением к ним пословиц, басен, образцев для склонений и спряжений татарских слов, составленных учителем татарского языка при Симферопольской губерноской гимназии Абд-эль- рахманом Крым-Ховаджа*, Казань: Вольная типогрфия Н. Коковина.

Османов, Ю. (2014), *Просветитель Востока Исмаил Гаспринский*, Симферополь: Бизнес-информ.

Селимова, Л. (2008), *Къырымтатар миллий матбуаты тарихына бир назар,* Симферополь: «Оджакъ».

Юксель, Г. (2014), *Крымскотатарская пресса конца 1910-х – начала 1930-х годов: организационно-функциональный и идейно-содержательный аспекты*, Симферополь: КРП «Издательство «Крымучпедгиз».

Яблоновська, Н. В. (2006), *Этническая пресса Крыма: история и современность-Етнічна преса Криму: історія та сучасність*, Сімферополь: Кримське навчально-педагогічне державне видавництво.

TATAR YAZILI ÇOCUK EDEBİYATI VE FOLKLORU: KARŞILIKLI ETKİSİ VE İLİŞKİSİ

Liailia MINGAZOVA*

Özet

Tatar çocuk edebiyatında araştırma gerektiren sorular ve konular hala bulunmaktadır. Örnek olarak, kaynaklar ve gelişim ile ilgili sorular. Bu nedenle, bizim araştırmanın amacı - Tatar çocuk edebiyatının gelişmesinde kökenleri ve folklor rolünü araştırmak.

Tatar edebiyatının tarihinin bilimsel araştırılması folklorun farklı şekillerde onun içine girmesi ve gelişim sürecinde etki formlarının değişmesi ortaya çıkmasına yardımcı oldu. İlk aşamada folklorun edebiyata etkisi temelde iki şekilde iki yol üzerinden devam etmiş.

Birinci yol - çocukların bir anlayış yaklaşmalarını sağlamak amacıyla halk edebiyatı eserlerini düzenlemeleri ve adapte etmeleri.

Çocuk edebiyatı üzerine folklor etkisinin ikinci yolu - insanların halk masallarına veya halk eserlerine dayalı yeni eserler yaratmalarıdır.

Böylece, çalışmanın aktualliği çocuk edebiyatının yolunu objektif bilimsel değerlendirilmesi ve doğasında folklora has olan niteliklerin çocuk edebiyatına geçiş yolların ve formlarının analizinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tatar çocuk edebiyatı, folklor, ilişki, özgünlük, oluşum tarihi.

TATAR CHILDREN'S WRITTEN LITERATURE AND FOLKLORE: MUTUAL INFLUENCE, INTERRELATION

Summary

In the area of Tatar children's literature there are still many problems and issues that require research. For example, issues related to the origins and development. Therefore, the purpose of our study is to consider the origins and role of folklore in the development of Tatar children's literature.

The scientific study of the history of Tatar literature revealed that folklore penetrated into it in different ways. At the initial stage, the influence of folklore on literature proceeded in two main ways.

The first way is the editing and processing of folk works in order to make them more understandable for children. The second way of influence of folklore on children's literature is the creation of new works using the plot of folk tales or based on folk works.

Thereby, the relevance of the study lies in the analysis of the ways and forms of the transition to the children's literature of a number of qualities inherent in folklore.

Key words: Tatar children's literature, folklore, poets, relationship, originality, history of occurrence.

GİRİŞ

* Prof.Dr., Kazan (Volga Region) Federal University. leila.kfu@inbox.ru

XX-XXI yüzyılın başında çocuk edebiyatı genel edebi sürecin ayrılmaz bir parçası haline gelerek toplum yaşamında meydana gelen değişimleri yansıtmaya başlıyor.

Son on yılda Tatar çocuk edebiyatında çocukların okuma alışkanlığının ayarlanması ile ilgili olarak önemli bir hareketlilik meydana geldi. Sovyet ideolojisini yansıtan eserler kaldırılarak, K.Şerif, G.İshaki, G.Rehim, F.Kerimi, A.Aydar, F.Agiyev, Sirin ve başka haksız yere "unutulmuş" isimler geri getirildi. Sovyet dönemi çocuk yazarlarının eserlerini modern olarak okumak için girişimlerde bulunulmaya ve XIX ve XX yüzyıllara ait Tatar çocuk edebiyatı tarihinin bazı yönleri açıklığa kavuşturulmaya başladı.

Tarihten de görüldüğü gibi, devrimci, sosyo-ahlaki, politik dönüşümlerin ve 20. yüzyılın başlarındaki eğitimsel hareketin, ulusal aydınların gelişmiş katmanlarının yeni bir toplumun kurucusu olan genç neslin yetiştirilmesinin önemini baz alarak, ideolojik ve estetik değerlerin yeni bir yorumuna duyulan gereksinimin dikkatini biriktirdiğini göstermektedir.

Bu hedeflere ulaşmak için çocuk eğitiminin modern yöntemleri ortaya çıktı. Bunları çocukların dünya görüşüne açık olan yeni yöntemlere dayalı okullar ve çocukların temel eğitim materyali olan özel literatür oluşturdu.

Rus edebiyatındaki buna benzer durumu F.İ.Steklova şöyle açıklıyor: "Yalnızca XX yüzyılda, toplumda belli bir tarihi koşullar oluştuğunda, gelişmiş ekonomi ve kültür aracılığıyla kendilerinin peşinden sürükleyecek bir çok kültürlü ve entellektüel insanlar çoğaldığında, okullar, kilisenin otoritesinden kurtulmak için ilk girişimlerini yaptığında, ve edebiyat, pedagojik bilim ve kitap baskısı tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaştığında-işte o zaman çocuk edebiyatı büyük edebiyatın bağımsız bir dalı haline gelebildi.

Bu düşünceyi devam ederek şunu ekleyebiliriz, Tatar çocuk edebi literatürünün gelişme dönemi de XX yüzyıla denk geliyor. Sovyet döneminde ise bu Sovyet iktidarı politikasıyla ilişkilendirilirdi. Elbette, Sovyet hükümeti çocukların eğitiminde edebi literatürün rolüne büyük önem veriyordu, ancak yirminci yüzyılda çocuk edebiyatının başarılı bir şekilde gelişmesinin sebebi hiçbir politik ya da ideolojik kökene sahip değildi. Bunun sebebi estetikti, yani çocukluk konusunun araştırıldığı önceki yüzyılın sanatsal geleneklerinin bu yüzyılda da devam ettirilmesiyle ilgiliydi.

Tatar edebiyatı biliminde çocuk edebiyatının doğuş tarihi ile ilgili olarak, görüşlerin benzerliği izlenmektedir. D.Vazeyeva: F.İbrahimova ve R.Rahmani bu konuyu tartışırken, Tatar çocuk edebiyatının XIX yüzyılın ortalarında oluşmaya başladığı fikrini ortaya atıyorlar. Ancak Ekim Devrimi'nden önce, şimdi anladığımız gibi, çocuk edebiyatının ortaya çıkışı için sağlam zemin henüz olgunlaşmamıştı. Bu zemin ancak sosyalist ilişkilerin kurulması koşullarında bu topluma özgü önemli bir tarihsel, sosyal ve kültürel olgu olarak ortaya çıktı.

Ancak, bağımsız çocuk edebiyatı yaratma mücadelesi daha erkenden başlamıştı. Bu mücadele, temel olarak iki dönemde gerçekleşti: Bunların birincisi-klasik literatürde, XIX yüzyıla kadar uzanan arama periyodudur; ikincisi, XIX yüzyılın ortalarında başlayan basın ve bilimsel dünyadaki mücadeledir.

Rus çocuk edebiyatının ortaya çıkış tarihini muhakeme eden ünlü edebiyat eleştirmeni B. Begak şöyle yazıyor: “Çocuk kitaplarının tarihi asırlara dayanıyor. Eskiden çocuk kitapları adı altında bir kitap yoktu. Sadece, bayram günlerinde söylenen basit konulu ninniler, büyükannelerin hikayeleri yer alıyordu. Büyük öğretmen ve sanatçı olan halkın çocuklar için yarattıklarında gelecekteki çocuk edebiyatının en iyi nitelikleri gizlendi ... Bunlarda eğlenceli, basit ve açık, canlı mizah, bazen derinlerde gizlenmiş, ama her zaman hissedilebilir ahlaki fikir - gerçeğin, iyiliğin ve kötülüğün zaferi yansıtıldı” (Begak, 1980: 112).

Böylece, dünyanın farklı halklarından çocuk edebiyatının şiirsel örneklerinin ilk eserleri, her halkın kendine özgü ninnileri, büyükannelerin masalları, bilmeceleri, tekerlemeleri oldu. Tatar çocuk folklorunun belirli özelliklerinin açıklanması, diğer bir deyişle Tatar çocuk edebiyatının kökeni içinde özgünlüğün tanımı, gelişiminin yollarının doğru tanımlanması için bir temel oluşturuyor.Folklorcu R.Yagfarov'un görüşüne göre “Tatar çocuk folkloru, yetişkinler tarafından çocuklar için özel olarak yaratılan ve çocukların kendilerinin de yarattığı halk sanatının 20 türünü birleştiriyor”

Ninniler bir tür lirik halk şarkısı olarak düşünülebilir. Onlar özel bir şiirsel, şarkı söylemeye duyulan özel sanatsal yöntemlerle karakterize edilirler. Yani alliterasyon, assonans, kelime-muracaat v.s. gibi. Şarkılar kural olarak ses imitasyonu olarak başlar. Örneğin: "Elli-belli", "Beu-beu" gibi ünlemler daha sonra metaforlar ile takviye ediliyor. Sık kullanılan kelimeler de "Bılbılım"(Bülbülüm), "Bebkem"(Yavrum), "Gölem"(Çiçeğim) ninnilere bir sıcaklık katıyorlar.

Aldır bu, güldür bu,
Al beşikte kimdir bu.
Mektep adındaki bakçede
Gül çiçeği gibi çiçektir bu (Mingazova, 2009: 47).

Bu ninnide biz çocuğa sadece iyi uykular dilemekle kalınmadığını görüyoruz. Roza, yani Türkçedeki Gül çiçeği sembolünde hayal yansıyor. Ve çocuğun hayatının gelecekte güzel bir çiçeğe benzeyeceği ümit ediliyor.

Yeni doğmuş çocuğun bilinci tüm duyu organları ile annesinin sevgi dolu sesini ve ses tonlarını kolayca algılayarak onları hatırlayabiliyor. Böylelikle çocuk, ilk kez, daha bilinçsiz olarak anne sütü ile güzellik ve iyilik hakkında bilgi alıyor, anne, aslında çocuğun ilk öğretmeni oluyor ve ona estetik eğitiminin temelini oluşturuyor. Bu nedenle, bu şarkılar eskiden halkın bir terbiye tecrübesinin sonucu olarak doğduğuna bir sebep oluşturuyor diyebiliriz.

Şiirsel seslendirmer, ninnilerin anadildeki görüntüleri yavaş yavaş yazılı literatüre de girmeye başlıyor.Onlarca Tatar yazar ninniler de dahil olmak üzere, folklor temelinde, ninnilerin önemini anlayarak onları kendi çalışmalarında kullanmaya başlıyorlar. Folklor temelinde yazılmış ninniler arasında Gabdulla Tukay'ın "Bişek cırı", Derdemand'ın "Bellü", Musa Celil'in "Bişek yanında", Rezeda Veliyeva'nın "Yokla enem", E. Şerifullina'nın "Sin minem neniyem" ninnilerini gösterebiliriz.

Uyu oğlum, kapat gözünü,
Kapat, kapat gözünü, yıldızım,
Akşamdan uykun kaldığı için,
Ağlayarak geçiyor gündüzün.
Elli-belli şarkılarım,

Hikayeler söylerim,
Sana dilek dilerim,
Bahtlı ol derim.
İzzetim sen, kaderim sen,
Kalbimin bir parçasısın (Mingazova, 2009:53).

Gördüğümüz gibi, şiirin özünü dil özellikleri, istekler ve halk sanatının karakteri has olan dilek kelimeleri oluşturur. Onlar şiiri ulusal ruhla zenginleştiriyor, ona bir sıcaklık getiriyor ve bütün bu birliktelik şarkının başarısını sağlıyorlar. Bir medresede eğitim görme ve bir bilim adamı olma hayali gelecek için bir ümit anlamına geliyor.

Ninnilerin ardından, oyun türleri ve daha sonra bağımsız açık hava oyunları geliyor. Onlarda bir iyimserlik, neşe yer alıyor ve sağlıklı, zeki bir çocuğun gelişimi için ögsterilen istek yansıması gözüküyor. Sadece kelimelerle değil, melodik şiirlerle de ifade edildiğinde ise onlar büyük bir sanatsal etki gücüne sahiptirler.

Bunlar, kuşkusuz, çocukların yazılı edebiyatını etkilemiştir. M.Gazizov'un "Parmaklar", N.Dumavi'nin "Yağmur yağ!", A.Fayzi'nin "Arı", A.Bikçantaeva'nın "Kuzular", Ş.Galiyev'in "Bahar Masalı", M.Husainov'un "Civcivler", M.Şabayev'in "Soba üzerinde beş kedi yavrusu", R.Veliyeva'nın "Cimri", Ş.Galiyev, G.Gıylmanov, R.Kurban, R.Beşer ve başkaların bilmeceleri çocuğun zihninin gelişimine katkıda bulunuyor, reaksiyonlarını geliştiriyor, mizah anlayışının bir temelinin oluşmasına yardımcı oluyor.

Yazarlar eserlerinde çocuk edebiyatı kaynaklarının gizlediği beceriyi ustaca kullanmışlardı. Şairler bu tarzların eğlenceli , esprili doğasınından büyük ustalıkla yararlanarak bugün de yeni eserler

yaratıyorlar.Örneğin, çocuğun bilinç yeteneklerinin gelişimi için M. Gazizov'un "Parmaklar" şiiri son derece yararlıdır. Bu şiir sözel halk sanatının eserleri temelinde yaratılmıştır ve yetişme ve ahlak temasını açıklıyor:

...Baş parmak.Bir. Babama...
Babam-evde baş insan.
İşaret parmak. Bu da -
Annemin payı.
Orta parmak-üçüncü
..."Ninemiz" adı ile severek...
Söylüyoruz biz ona.
Yumuşak bir yer hazırlayarak,
Oturtuyoruz ortamıza.
...Çerçe-çerçe-çerçemiz,...
O da, ben de küçüğüz! (Mingazova, 2009: 54).

Tatar folklorunun ayrılmaz bir parçası olarak kimliğe bürünme alımını ve aynı zamanda insan hayatı ile kıyaslanan doğal fenomenlerin psikolojik paralelliklerini gösterebiliriz.

Bu eserlerin dil, üslup ve görsel araçları daha önce baktıklarımızdan farklıdır. İşte yağmur, güneşe yapılan çağrı örnekleri:

Yağmur yağ, yağ, yağ!
Ekinler de bol olsun,
Sığırlar da tok olsun-
Bize yoğurt, süt olsun,
Yağmur yağ, yağ,yağ! (Mingazova, 2009: 57).

Bu folklor gelenekleri edebi eserlerde yer buluyor. Yazarlar, örneğin F. Amirhan, G.İbrahimov, G.Gubay, L.Ihsanova, G.Muhammatşin, F.Yarullin, G.Gıylmanov ve diğerleri, temelinde insan yaşamının doğal olaylar ile karşılaştırılmasına dayanan psikolojik paralellik yöntemi kullanırlar. Yani obje ile subje, hareket ve eylem kategorilerine göre.

Yağmur, yağ,yağ,yağ!
Bahçedeki elma ağacı
Kuruyor yağmur yağmayınca;
Bahçelerden hiç fayda yok,
Elmalar da yetişmeyince. (Yagfarov, 1999: 33).

Aynı kelimeler tekrarlanınca folklorda olduğu gibi, şiir de kazançlı çıkıyor. Bu teknik, çocukların içeriği hızlı bir şekilde kabul etmelerine, yeni kolay sözcükleri hatırlamalarına yardımcı oluyor.

Böylelikle, çocuk folkloru çalışmalarının bir başka ayırt edici özelliği, psikoloji olmasıdır ve çocukların yaş özellikleridir. Çocuklara yönelik eserler, çocuk dinleyicilerin özellikleri dikkate alınarak oluşturulmaktadır.

Bizim fikrimizce tekerlemelerdir güzel bir örneği oluşturuyor.

Bu tarz Tatar folklorunda diğer halklarda olduğu gibi aynı fonksiyona sahiptir-konuşmacının dilini "karıştırıyor", normal konuşmayı değiştiriyor, onu manevi yapısına karşı karşıya getiriyor. Kelime ve ifadeyi alışılmış bir şekilde söylemek onun anlamının bozulmasına sebep oluyor. Onun için çocuğun tekerlemede fikrinin manasını korumaya çalışması, alışılmamış deyişi oluşturmadaki zorluğu yenmede yardımcı oluyor**,** berrak söyleyişi, ifadeyi iyileştiriyor, sonuçta ana dili doğru öğrenme imkanı oluşuyor. Tekerlemeler aynı zamanda gerçek şiir örnekleri de. Onlar ayrıca aliterasyona zengin:

Kara karga kardan vara,
Kanatlarını çırpa çırpa.
Veya:
Kapıya kapı karşı,
Kapıya tam tersine! (Mingazova, 2009: 73).

Burada(K), (R), (P) avazlarının çok tekrarlanması kendine göre bir yansımayı oluşturuyor. Ama tekerlemeler sadece avazları doğru, açık olarak söylemeyi gözönünde bulundurmakla kalmıyor, aynı zamanda çocuğun dikkatini dilin sesine çekiyor, kelimenin ritmni duymaya, ana dilin estetik temelini öğrenmeye yardımcı oluyor.

Halkın pedagojik ihtiyacları temelinde ortaya çıkan tekerlemeler geleneği yazılı edebiyatta da yer buluyor. Edebiyat onun şekli ile beraber manasını da koruyor. Yazarlar çok kelime yazmaktan kurtulmak için sık sık olay, konuyu detaylı olarak yazmıyor, dilin iç imkanlarına başvuruyorlar:

Civ-civ-civcivler:
"Çep-çep-çep" diye dolaşıyor,-
"Darı vermezsen,-diyor,-
Sivrisinek,-yakalıyoruz,-
Sinek yutuyoruz",-diyor! (Mingazova, 2009: 113).

M.Huseyn'in "Civcivler" şiirinde tasvirin estetik etki yapma gücü büyük. "Ç" avazının çok kere tekrarlanması civcivlerin sesinin arkasından gitmeyi gösteriyor. Sonuçta şair çok kısa şiirinde çocuklar için güzel bir şekilde, hayati olarak küçük ve yumuşak civcivler görüntüsünü, tam bir manzara olarak göstermeyi başarıyor. Aynı avazları tekrarlama şiirin muzikal bir yansımasını da oluşturuyor. Şiirin düzgün olması ve daha önce saydığımız sıfatlar onu tekerlemelere, çocuk folkloruna yaklaştırıyor. Aynı geleneklerin devamını M.Şabayıv'in "Soba başında beş kedi", R.Ehmetcan'ın "Güve kelebeği", H.Halikov'un "Tekerleme", "Kalıyor mu", "Ustanın da ustası var" ve başka şiirlerinde görebiliriz.

Tüm bunların temelinde, önceki yüzyıllarda, şimdiki "çocuk edebiyatı" anlayışı olmadığı dönemlerde, atalarımızın çocuklarının yine de büyük bir edebi mirasa sahip oldukları sonucuna varılabilir. Ve bu da, ilk dönemlerde, genç nesli yüksek ahlak, maneviyat, insanlık, sanatsal ve estetik olarak eğitme sorunlarının, ebeveynlerin, bilim ve eğitim temsilcilerinin ve tüm toplumun dikkatinin merkezinde yer aldığına dair doğrudan bir delil oluşturmaktadır.

Bilim insanları haklı olarak popüler pedagojinin antik ataların deneyiminden kaynaklandığını ve halkın sözel yaratıcılığında ifadesini bulduğuna inanmaktadır. Folklor pedagoji gereksinimlerini de karşılıyoar (Malik, 1999:8). Çeşitli folklor türlerinde halkın felsefi düşüncesi, eğitim konusundaki görüşleri yansıtılıyor.

Tatar edebiyatı tarihi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, sözlü halk sanatının çeşitli şekillerde ona nüfuz ettiğini, edebiyatın geliştirdiği şekliyle her bir aşamadaki edebi sürecin özelliklerine bağlı olarak, bu etkinin biçimlerinin değiştiğini ortaya çıkardı. İlk aşamada, folklorun çocuk edebiyatı üzerindeki etkisi genelde iki ana yoldan ilerledi.

Birinci yol, çocukların onları daha da iyi anlayabilmeleri için halk eserlerini düzenlemek ve işlemektir. Halkın sanatsal yaratıcılığı böyle bir adaptasyon yoluyla çocukların okuma döngüsüne dahil oldu.

Folklorun çocuk edebiyatı üzerindeki ikinci etkisi ise halk masalları ya da halk eserlerine dayanan yeni sanatsal eserlerin yaratılmasıdır. Bu temelde de çocuklar için pek çok eser de çok tanınmış Tatar sanatçıları G.Tukay, F.Amirhan, Ş.Ahmadiev, B.Rahmat, N.İsanbat, A.Fayzi, G.Gıylmanov, R.Kurban ve diğerleri tarafından yaratılmıştır.

Söylemek gerekir ki, yirminci yüzyılın sonunda sözlü halk sanatı son derece önemli hale geldi. Bu yıllarda Tatar yazarları, halkın sosyo-tarihsel manevi deneyimini yakından incelemeye, geçmişin geleneklerini ve çağdaş sanatsal başarıları sentezlemeye, yenilikçi bir şekilde yeniden düşünmeye ve gelenekleri zenginleştirmeye başlıyorlar. Zengin folklor imgesine derinlemesine nüfuz ederek, sanat arsenaline daha yakından bakma, çok uluslu çocuk edebiyatının deneyimini yaratıcı bir şekilde araştırma ve çalışma arzusu, sanatsal imkanların ufkunu oldukça genişlettiler ve folklor çalışmalarında ve gelişiminde yeni bir evrenin doğmasına yol açtılar.

SONUÇ

Böylelikle, asırlık bir tarihe sahip olan Tatar çocuk edebiyatı, klasik ve sözlü halk şiirinin en zengin kaynağından beslenerek, gelenekleri ve yönleri kendine yutarak ve sentezleyerek gelişim konusunda güçlü bir motivasyon aldı ve mükemmellik yoluna geçtiği iddia edilebilir.

Çocuk edebiyatının doğuşunun temel sebebi, çocuğun toplumdaki rolünün ve öneminin bilinmesi, gelecek neslin yetiştirilmesi için büyük sorumluluk duygusu, sosyo-politik ve devletin çocuk terbiyesine gösterdiği önem ve bu bağlamda ebeveynlerin ve toplumun gelecek nesillere olan artan rolü ve önemidir.

KAYNAKÇA

1. Begak, B.A. Karmaşık basitlik / Çocuk edebiyatı sanatı üzerine deneme, Moskova 1980.

2. Malik, R. Orta Çağda Türk-Tatar insancıl pedagoji düşüncesi. Tatar kitap neşriyatı. Kazan 1999.

3.Mingazova, L. Çocuk folkloru. Hatır, Kazan, 2009.

4. Tatar çocuk folkloru / R.Yagfarov, Kazan 1999.

RAFİK YUSİFOĞLU ÇOCUK ŞİİRLERİNİN BİREYSEL ETKİLERİ

Lamiya Khanlarova SADAYKIZI*

Özet

Çocuk edebiyatı her zaman kapsamlı tahlil ve ilişkiler kurmuştur. Bir halkın çocuk edebiyatı her zaman gelişip təkmilləşirsə o halkın genel edebiyatı da sevilecek, okunacak ve o halkı dünyada tanıtacak. Azerbaycan çocuk edebiyatı yılların sınavından geçmişdir. Çocuk şiiri, hem şiir hem de poeziya tarzında, günümüzde yenilikçiliğini kaybetmemiştir.

Bu günkü günümüzde - yani yaşadığımız Karabağ savaşı, ülkemizde birkaç bin köçkünün, mültecinin bulunduğu bu zamanda yazarlarımızın karşısında çok zor görevler durur ki, bunlardan en önemlisi çocuklarımızın düzgün terbiye meselesidir. Çocuklarımızda geçmişimize, folklorumuza olan ilgimiz, zahmet ve emeye olan ilgimizden sorumludur. Çocuklar için yazılan şiir modern dönemin nabzın tutmalı, bu eserlerde coşkun ve kaynar hayatımız, kendi sanatsal eksin tapmalıdır.Aynı zamanda yazılan eserlerin sadece biçimine değil, hem de mezmun ve fikir saflığına önem verilmelidir. Araştırmalar, bugünün çocuk şiirinin bu konuda birçok gelişme yapdığını göstermiştir.

Günümüzle ayaqlaşaraq çocuklarımızı düşündüren, onların ilgisini alan yazılar yazan şairlerimizden biri de Rafik Yusufoğludur. Rafik Yusufoğlu 1985-1992 -ci ile kadar Azerbaycanda en nüfuzlu çocuk dergisi olan "Güvercin" dergisinde önce şübe müdiri, 1997 yılından bu güne kadar hemen derginin baş editörüdür. Onun çocuk şiirlerinin, sevgiyle buluşmalarının canlı ve samimi olmasının birçok nedeni vardır.

Değerli Rafik Yusufoğlunun çocuklar için olan eserleri Azerbaycan çocuk şiirinin daha da mükemmel şekilde oluşumuna etki edir ve çocuk edebiyatı incileri gibi değerlendirmeye esas verir.

Anahtar Kelimeler: Çocuq şiirləri, şair, şiir, folklor, poeziya, R.Yusufoğlu

SPECIFIC FEATURES OF RAFİQ YUSIFOĞLU'SPOEMS FOR CHILDREN

Summary

Children's literature has always contributed to extended analysis and relations.If children's literature ofone nationdevelops at any time, that nation's general literature will be loved, read, and publicly recognized in the world.Children's literature of Azerbaijan has passed tests, conducted during the years. Children's poetry, both in the genre of poetry and in prose, has not lost its innovation today.

Today, i.e. during Karabakh conflict and while several thousand immigrants, refugees have been placed in our country, our writers enjoy very difficult duties, and one of the most important issues is the proper education of our children. Currently, children's writers bear responsibility to create children's interest in our past and folklore, also to love working hard and labor. A poem written for children should have the impulse of a modern era in which our enthusiastic and energetic life should be reflected in its artistic expression. At the same time, it should be emphasized not only the form of the works written, but also the purity of content and ideas. Research has shown that today's child poetry has made many improvements in this regard.

* AzerbaycanMilliBilimlər Akademisi B. İlmi İşçi Lamiya.Khanlarova@mail.ru

Rafig Yusufoglu is one of our poets, writing articles that have caused thinking and interest of children, by keeping up with modern time. In 1985-1992 years, RafigYusifoghlu was the chief of department in "Goyarchin" magazine, the most influential children's magazine in Azerbaijan, and as of 1997 he is the editor-in-chief of this magazine up until today.There are many reasons why his children's poems are so vivid and sincere, also met by the children with love.

RafigYusifoglu's valuable works for childrento exert influence on formation of children's poetryin a more perfect wayand give grounds for estimation as pearlof children's literature.

Key words: Child, poet, poem, poetry, folklore, Rafiq Yusifoğlu

RAFİK YUSUFOĞLU ÇOCUK ŞİİRLERİNİN BİREYSEL ETKİLERİ

Çocuk edebiyatı her zaman kapsamlı tahlil ve ilişkiler kurmuştur. Eğer bir ülkenin çocuk edebiyatı her zaman gelişir ve gelişirse, o halkın genel edebiyatı sevilecek, okunacak ve o halkı dünyada tanıtacak olan çocukların edebiyat okuryazarlık yıllarını geçirecektir. Çocuk şiiri, hem şiir hem de düzyazı tarzında, günümüzde yenilikçiliğini kaybetmemiştir. Çocuk edebiyatının güzel örneklerini yaratan Abdulla Şaiq, Mirza Alekber Sabir, Abbas Sahhat, Mirvari Dilbazi, Tofiq Mahmud, Hanımana Alibeyli, Zahid Xelil, Qeşem Nacafzade, Sevinc Nuriqızı ve diğer yazarlar edebiyatımızın incilerini oluşturmuş ve yaratmışlardır.

Bu günkü günümüzde - yani yaşadığımız Karabağ savaşı, ülkemizde birkaç bin köçkünün, mültecinin bulunduğu bu zamanda yazarlarımızın karşısında çok zor görevler durur ki, bunlardan en önemlisi çocuklarımızın düzgün terbiye meselesidir. Çocuklarımızda geçmişimize, folklorumuza olan ilgimiz, zahmet ve emeye olan ilgimizden sorumludur. Çocuklar için yazılan şiir modern dönemin nabzın tutmalı, bu eserlerde coşkun ve kaynar hayatımız, kendi sanatsal eksin tapmalıdır. Aynı zamanda, yazılan eserlerin sadece biçimine değil, hem de mezmun ve fikir saflığına önem verilmelidir. Araştırmalar, bugünün çocuk şiirinin bu konuda birçok gelişme yapdığını göstermiştir.

Günümüzle ayaqlaşaraq çocuklarımızı düşündüren, onların ilgisini alan yazılar yazan şairlerimizden biri de Rafik Yusufoğludur. Rafik Yusufoğlu 1985-1992 -ci ile kadar Azerbaycanda en nüfuzlu çocuk dergisi olan "Güvercin" dergisinde önce şübe müdiri, 1997 yılından bu güne kadar hemen derginin baş editörüdür. Onun çocuk şiirlerinin, sevgiyle buluşmalarının canlı ve samimi olmasının birçok nedeni vardır.

Rafik Yusufoğlu uzun yıllardır çocuk dergisinin kurucusu, yazarıdır. Her gün çocuklarla iletişim kurar ve onlarla diyaloq yapar. Yazarlarla her an konuşur, tavsiyelerini dinler ve tavsiye verir. Rafik Yusufoğlu, 80 kitabın yazarıdır ve bu kitapların her birinin samimiyet, yalınlık ve iyi kalbe sahip olduğunu görürüz. Her ne yazıyorsa, kaleminde tatlı bir gülümseme yazar ve onu büyülemektedir. Bu açıdan onun “Bizim Dağlar” şiirine bakalım:

Zirveler beyaz
Yamaçlar çiçek
Tül gibi dumanlar,
Bulutlar yıldırım.
Menekşe utangaç
Laleler "menteşeli"
Fıskiyeler şarkı söylemeli
Nehirleri çok güzel
Gevşek kartal deliği,
Yer fıstığı ormanları
Üst battaniyeler
Başı bulud yorğanlı [28]

Böyle tatlı bir görüntü, tabi ki doğada ve anavatandaki sevgiyi çocuklarda aşılar. Görüntüler güzel ve doğal. Bunun bir nedeni şairin kalp krizi. Karabağ bölgesinde doğup büyüyen Rafik Yusufoğlu,

[28] Rafik Yusufoğlu, “Ben Daha Fazla Çocuk Değilim”, Baku 2004

Azerbaycanın görkemli dağlarını gezerek övdü. Kuşlar, böcekler, doğa hakkında yazılmış çocuk şiirlerinde çiçekler, kuşun sevgisine, kuşa, çiçeğe ve okuyucunun yaş farkı olmadan hayranlığına sevgiyle tasvir edilir. Bu şiirlerde aşk sadece aşk değil, küçük çocukları da sevdiklerinin hayatta kalması için mücadele etmelerini önerir. Açıkça belirtmez. Sadece varlığımızı, değerini, güzelliğini yansıtıyor. Çocuklar da gerçeği biliyorlar - kendinizi ve size aid olanı korumak zorundasınız. "Sonraki Bahar" olarak yazdığı şiirinde şöyle yazıyor:

O terk edildiğinde,
Kuş havada uçar.
Bu yapraklı ağaç için
Bir yuvaya yuvalanmış bir kuş.
Ağaç kesilmiş,
Dizdeydi.
Yaş sürgün çekimleri
Gözler yakıyordu.
Memnun oldu
Kalbi dağa döndü.
Açılmış çekimler
Yeşil yapraklar[29]

Rafik Yusufoğlunun çok sayıda çocuk kitabı vardır ve çoğu kez evsizlik konusunu gündeme getirir. Onun "yurdum-yuvam", "Büyük arzuya giden yol", "Çiçek Yağmuru", "Etirli düğmeler", "Aylı yol", "Tatlı yağmur", "Zamanın treni", "Yollar", "Bulmacalar ülkesi", "Tatlı yuva", "Daha çocuk değilim", "Annemin dili", "Altın mektublar", "Bulut fayton" kibikitaplar yayınlandı.

Aynı zamanda okulumuzun eğetim ve öğretimi için büyük önem taşıyan Rafik Yusufoğlunun birçok eseri "Üçrengli bayrak", "Elifbam", "Su", En güzel yer", "Öyretmen", "Atam", "Babam", "ortaokul ders kitablarına yerləştirilmişdir. "Benefşe bendedüşe", "Fesiller", "Dörd kardeş" Azerbaycan çocuk edebiyyatının incileri gibi bu bakış acısından şiirsel örnekler olarak düşünüle bilir.

Bazı şiirlerde, laktik olan şair, güzel bir resim yaratır. Örneğin, "Eks-sada" şiirinde olduğu gibi.

Saçları ve sakalı
Ağır dağ dalgıç
O adama geri döner,
Bu çocuk[30]

Bunun bir nedeni çocuklarlaçocuk olmasıdır. Onlaraolanabartılıaşkı, birçokşiire de yansımış, birbaşka sebepise şairin Azerbaycanın en güzel bölgesinde doğmasıdır. Garabagın en güzel köşesi, Qubadlıda doğan köyün ve arazinin saflığından uzaklaşarak, çocuklarla olan ilişkisine iyi bir iz bıraktı ve şiirlerine düştü. Şairin şiirleri halkın dilinden su içiyor. Şiirleri yeni, unutulmaz bir geçmişi yaratma yeteneğine sahiptir. Örneğin, bazı şiirlerinde çocuklar da yenilik peşindedir. "Parashut" şiirin dekiil ginççizimlerdikkatçekicidir:

Uçağın gözünden
Bir damla yaş tək kopdu
Sen aşağıinerken
Rüzgar onu tüketdi.
Mavi göydə küçük bir
Adadı bu paraşüt.
Uçuşun sonundakı
Nidadı bu paraşüt... [31]

Şair, çocuklara, eğitimsiz ve açıklanamayan bir çocuk olarak bakmaz, onlara yarının kahramanları ve kızları olarak bakar ve insanları şiirde söylediği gibi okumaya ve değerlendirmeye davet eder.

[29] Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2007
[30] Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2007
[31] Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2008

Çocukları okumak, kendi iç dünyalarına girmek, onlarla kendi dilinde konuşmak, bazen çocukluk dünyasının çocuksu sevinci olur. Aslında çocuklarla dil bulamayan, sırlarını bilmeyen, üzüntülerini paylaşmayan şiir yazamaz, yazarın şiirlerinden birinde, çocuk şairlerinin tatlı-tatlı sohbetleri inceliklidir.

Çocuğun psikolojisini bilmek, onu ilgilendiren hikayeleri seçerek, bir çocukla çocuk olmalı ve sesini duyabilmelidir. Çiçekler dili biliyormuş gibi. Sadece şiir seven şiirler sevilir, hatırlanır ve ayırt edilir.

Parmağımı kestim
Acımı çektim.
Eğer sararsan annecim,
Neden ufulduyorsun?
Benim yaram ağrıyor,
Senin neren ağrıyor?

Biraz mizahi, çocuksu düşünce, linguistik, şiirsel bir şekilde okuyucunun şiirsel bir yoludur. Çocukların eserlerinde iyi bir mantığa sahip olmaları da şiirsel kalıplara işaret ediyor.

Şube, dalına bak.
Budağa bak, budağa
Hey ucalır, kalkır o
Pencereden boylanıb
Evimize bakıyor.
Diyorum ki, utanc yok
Keç içeri ay budaq
Evde tek darıkırım
Birlikte oynayalım.
Ne kadar yalvarırım
Öyleyse neden bakmıyor?
Belki annesi bir ağaçtır.
Gitmesine izin vermiyor bize[32]

Şair tarafından diyalog alanında yazılmış şiirler güzel ve değerlidir. Bu tür şiirlerin çocukların mantıksal bilgi ve becerileri üzerinde büyük etkisi vardır ve onlara düşünme yeteneği kazandırır. Şiirde, düşünürler bugünün gençleri ile de ilgileniyorlar. Bir bilmece bir karaktermiş gibi, ve duyguyu açar.

- Şu kimindi?
-Biçənin.
-Süd kimindi?
-İçənin.
-İsim kimindi?
-Dinenin
-At kimindir?
-Minənin.
- Köz kimindi?
-Yananın.
- Söz kimindi?
-Kananın.[33]

Basit ama mantıklı bir şiirsel şiir görüyoruz ve bu şiirler çocuğun zihninde güçlü bir etkiye sahipdir. Bu tür yüzlerce şiir var. İşte bu yüzden Rafik Yusufoğlu, bir dizi çocuk edebiyatı ödülü.

1989 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği tarafından Azerbaycan Devlet Basın Komitesi ve Azerbaycan Yazarlar Birliğinin "Etirli Dügmeler" kitabıyla "Tofig Mahmud" ödülüne layık görüldü.

[32] Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2008
[33] Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2008

2016 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı tarafından en iyi çocuk edebiyatı üzerine yapılan şiir yarışmasında birincilik ödülüne layık görülmüştür.

Şair tarafından hem yetişkinler hem de küçükler için yazılan kitaplar her zaman önde gelen edebi akademisyenler tarafından fark edilmiştir. Araştırmacı, bilim adamı ve profesör Mammad Aliyev makalesinde şöyle yazmıştı: "Rafik Yusufoğlu, kelimelerini çok az ifade edebilen şairlerden biridir, lakonizim, Rafik Yusufoğlunun yaratıcılığının bir özelliğidir." [34]

Akademisyen Nizami Cafarov, yaratıcılığını, bilimsel ve pedagojik faaliyetini çok takdir ediyor: "Azerbaycan Cumhuriyetinin Onurlu Kültür İşçileri", Dove Dergisi Genel Yayın Yönetmeni, Filoloji Bilimleri Doktoru, Profesör Rafik Yusufoğlu, broşür ve ağırlığını pedagojik toplumumuza yazdı. - Yeni aramalar, yeni edebi başarılar". Rafik Yusufoğlunun çocuk çalışmaları, çocuk şiirinin daha da mükemmel bir yolunu etkilemekte ve çocuk edebiyatını inciler olarak değerlendirmek için zemin hazırlamaktadır.

KAYNAKÇA

1.Mammad Aliyev, "Dünyanın Sanatı", "525. Gazete, 2015.

2.Rafik Yusufoğlu, “Ben Daha Fazla Çocuk Değilim”, Baku 2004

3.Rafik Yusufoglu "Çiçek Yağmuru", Bakü 2006

4.Rafik Yusufoğlu "Güvercin" dergisi Bakü-2007

5.Rafik Yusufoglu "Güvercin" dergisi, Bakü 2008.

[34] Mammad Aliyev, "Dünyanın Sanatı", "525. Gazete, 2015.

RUHENGIZ ELİYEVA'NIN ARAŞTIRMALARINDA AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATI VE EPİK FOLKLOR GELENEKLERİ

Kemine HEVİLKIZI*

Özet

Azerbaycan edebiyatı, özellikle de Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı zengin, geniş ve başarılı bir gelişme yoluna dönüşmüştür. Var olan ortamların gelişimini ve farklı çağlardaki edebi süreci takip ettiğimizde, bunun tam olarak farkındayız. Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı her zaman, yaratılışından itibaren, öznenin çeşitliliği ve düşünce türleri tarafından karakterize edilmiştir.

Epik folklor örnekleri, çocuk edebiyatının temel yaratıcılığı olarak kabul edilir. Epik folklor geleneğine hitap ederken, sosyo-politik koşulların ve kültürel ortamların rolü önemlidir.

Halkın zengin tarihi, hayatı, törenleri ayrı-ayrı örneklerin içeriğinde bir kaynak olarak yer almakdadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, bu zenginleşme hem klasik geleneklerin hem de folklor belleğinin benimsenmesiyle gerçekleşti. Tüm formül ve folklor modelleri özellikle bu aşamada aktiftir. Folklor hafıza, ulusal etik ve değerler taşıyıcısıdır. Burada, geleneğin geleneği ve geleceği, etnoların kolektif birliği ve düşünme modeli esas alınır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatında epik folklor geleneği dikkat çekicidir. Burada ana trendlerden biri, masal, destan, efsane, bulmaca, anlam unsurlarının yeni eklemelerinin sanat sunumudur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatı, daha halk geleneklerine dayanarak, zenginlik ve kalite bakımından çok sayıda başarı kazanmıştır.

Azerbaycan'da çocuk edebiyatının korunması ve geliştirilmesinde M. İbrahimov, S.Rahimov, A.Valiyev, M.Jalal, A.Mammadhanlıi, A.Valiyev, M.Rzaguluzade, M.Seyidzade, M.Dilbazi, Ə.Cemil, N.Rafibeyli, R. Rza, daha sonra G.Ilkin, H.Alibeyli, B.Vahabzade, N. Hazri, H.Arif, Q.Gasımzade, H.Abbaszade, M.Gulgun, N.Ganjali , Gabil, G.Huseynoglu, E.Agayev, E.Mahmudov, H.Hasilova, H.Zeynalova, A.Babayeva, N.Suleymanov, I.Humbatov, C.Cavadli, T. Garabağlı gibi tanınmış kişiliklerin özel bir rolü vardır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatı çeşitli konularda bir araştırma konusu haline getirilmiş, ideolojik-estetik özün, sanatsal üslup özellikleri ve içeriğin çeşitli analizleri yapılmışdır ki, bu araştırmacılardan biri de dok. Ruhangiz Alieva'dır.

Anahtar kelimeler: epik folklor, çocuk edebiyatı, masal, efsane, atasözleri

AZERBAIJAN CHILDREN'S LABOR AND EPIC FOLKLOR TRADITIONS IN THE RESEARCH OF THE RUHENGIZ ALIEVA

Summary

Azerbaijani literature, especially children's literature has turned into a rich, and successful development. We are fully aware of the development of existing environments and the literary process of different ages. Children's literature in Azerbaijan has always been characterized by the diversity of the subject and by the types of thinking from its creation.

The examples of epic folklore are accepted as the basic creativity of children's literature. While addressing the epic folklore tradition, the role of socio-political conditions and cultural environments is important.

* Doç.Dr., Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi mamedova.kamina@mail.ru

People's rich history, life, ceremonies are included as a source in separate samples. In the second half of the twentieth century, this enrichment took place with the adoption of both classical traditions and folkloric memory. All formulas and folklore models are particularly active at this stage. Folklore memory is a carrier of national ethics and values. Here, the tradition and the future of tradition, the collective unity of ethnologies and the thinking model are taken as basis. In the second half of the twentieth century, the tradition of epic folklore in children's literature is striking. One of the main trends here is art presentation of new additions of fairy tale, epic, legend, puzzle, meaning elements. In the second half of the twentieth century, children's literature has gained a great deal of success in terms of wealth and quality, based on more folk traditions.

In the second half of the twentieth century, children's literature was turned into a subject of research in various, and ideological-aesthetic essence, artistic stylistic features and various analyzes of the contents were made, one of these researchers is doktor of philosophy on filologes Ruhangiz Alieva.

Key words: Epic folklore, children's literature, fairy tales, legends, proverbs

AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATI VE EPİK FOLKLOR GELENEKLERİ RUHENGİZ ALİYEVA'NIN ARAŞTIRMASINDA

Her çocuğun dünyaya gelişi mutluluk verir.

Azerbaycan edebiyatı, özellikle de Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı zengin, geniş ve başarılı bir gelişme yoluna dönüşmüştür. Varolan ortamların gelişimini ve farklı çağlardaki edebi süreci takip ettiğimizde, bunun tam olarak farkındayız. Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı her zaman, yaratılışından itibaren, öznenin çeşitliliği ve düşünce türleri tarafından karakterize edilmiştir.

Epik folklor, ulusal-ruhani kültürümüzde özel bir konuma sahiptir. Burada tehkiye elemanları, başlangıç ve bağlantı formülleri, sonuç formülünün belirlediği düşünce ve zenginlik, etki gücü tümüyle halkın milli hafızasının ifade edilmesine yönelik olaylardır. Bütün bu nitelikler, çocuğun dünyasını, onun karakter ve kişilik olarak milli kökleşmiş bağlılığını temsil eder. Bu nedenle, epik folklor sorununun kapsamlı bir analizi önemlidir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı çocuk edebiyatı çeşitli yönlere sorun konuların araştırma nesnesine dönüşmüş, fikir-estetik mahiyyetin, sanatsal-üslubi özelliklerin biçim ve içerik arayışlarının çeşitli yönlü tahlilleri yapılmıştır ki, bu araştırmacılardan biri de filoloji üzre felsefe doktoru Ruhengiz Aliyevadır.

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında, Azerbaycan çocuk edebiyatındaki destan folklor geleneğinin temel amacı, bu dönemde folklorun motif, arsa, imge, yapısal etki ve yayın çevresini tanımlamak ve sözde epik uygulamaların edebi-tarihsel resmini açıklığa kavuşturmaktır ki, R.Aliyeva bu konulara dokundu.

O, kendi araştırmalarında esas itibariyle yirminci yüzyılın ikinci yarısı çocuk edebiyatının gelişim dinamikasında folklora başvurun yerini ve önemini şekillendirmiş, epik folklor geleneğinden sistemli behrelenmenin sebep ve mahiyetini, amaç ve meramını aydınlaşdırmağı başarmış, aynı zamanda, yirminci yüzyılın ikinci yarısında folklor sembollerinin, milli-manevi değerlerin çocuk edebiyatında işləkliyinin gelişme dinamiğine ve tarihi zorunluluk tarafına dikkat çekmiş, ayrı ayrı sanatçılar epik folklora başvuru ve kullanım maneralarını ortaya koymuştur. R.Eliyev epik folklor geleneğinin, özellikle de, bu gelenek vasıtasıyla taşınan ulusal kimlik düşüncesinin, tarihi hafıza ve xəlqi koloritin, folklor ruhunun çocuklara telkini amacını açarak, yirminci yüzyılın ikinci yarısı çocuk edebiyatında epik folklor geleneğinin dil, üslup ve içerik düzleminde edebi estetik karakterini aşkarlamışdır ve çocuk edebiyatında epik folklor geleneğinin bir kültür, değer olayı olarak əhəmiyyətini belirlemek mümkün olmuştur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, ana araştırma hattı, yirminci yüzyılın ikinci yarısında Azerbaycan'ın çocuk edebiyatıdır. Yazar, araştırmasında zengin yaratıcı arama ve özgün sanatsal düşünce türleri ile karakterize edilen çocuk edebiyatında destançı folklor geleneğini her zaman vurgulamaktadır. Araştırmanın temel amacı, çocukluk dönemi edebiyatı döneminde folklordan motifleri, imgeleri ve kontrasepsiyon yöntemlerini ortaya koymaktır.

Epik folklor örnekleri, çocuk edebiyatının temel yaratıcılığı olarak kabul edilir. Epik folklor geleneğine hitap ederken, sosyo-politik koşulların ve kültürel ortamların rolü önemlidir.

Halkın zengin tarihi, hayatı, törenleri vb. ayrı örneklerin içeriğinde bir kaynak olarak bulunmaktadır.. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, bu zenginleşme hem klasik geleneklerin hem de folklor belleğinin benimsenmesiyle gerçekleşti. Tüm formül ve folklor modelleri özellikle bu aşamada aktiftir. Folklor hafıza, ulusal etik ve değerler taşıyıcısıdır. Burada, geleneğin geleneği ve geleceği, etnoların kolektif birliği ve düşünme modeli esas alınır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatında epik folklor geleneği dikkat çekicidir. Burada ana trendlerden biri, masal, destan, efsane, lirika, bulmaca, anlam unsurlarının yeni eklemelerinin sanat sunumudur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatı, daha halk geleneklerine dayanarak, zenginlik ve kalite bakımından çok sayıda başarı kazanmıştır.

Azerbaycan çocuk edəbiyyatının korunmasında ve inkişaf etdirilmesinde M.İbrahimov, S.Rahimov, A.Valiyev, M.Jalal, A.Mammadkhanli, A.Valiyev, M.Rzaguluzade, M.Seyidzadeh, M.Dilbazi, A.Cemil, N.Rafibeyli, R. Rza, Q.Ilkin, H.Alibeyli, B.Vahabzade, N.Hazri, H.Arif, Q.Gasımzade, H.Abbaszade, M.Gulgun, N.Ganjali, Gabil, G.Huseynoglu, E.Agayev, E.Mahmudov, H.Hasilova, H.Zeynalova, A.Babayeva, N.Suleymanov, I.Humbatov, C.Cavadli, T.Qarabagli'nin özel bir rolü vardır.

Çalışmanın avantajlarından biri, tarihsel-karşılaştırmalı, teorik-tipolojik metinlerin geliştirilmesidir. R.Aliyeva'nin, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatının gelişiminde epik folklor geleneği bağlamında yaptığı araştırma çalışmasının ilk sistematik araştırma çalışması olduğu unutulmamalıdır.

Destan geleneğinin çocuk edebiyatına yansıma derecesi, biçim ve üretkenlikteki çeşitlilik gerçek bir bilimsel problemdir. Epik folklor, ulusal-ruhani kültürümüzde özel bir yere sahiptir. Burada, hukukun unsurlarının unsurları, başlangıç ve geçiş formülleri, sonlu formülün belirlediği düşünce ve onun etkisi, milletin belleğinin tüm gerçekleri olan etki faktörüdür. Bütün bu nitelikler çocuğun dünyasını, milli kökenlerini sadakatinin yanı sıra karakter ve kişiliği sağlar.

Ruhangiz Aliyeva'nın araştırmasının ana ocağı, bu geleneğin başarılı bir şekilde sürdürülmesi, folklor kültürünün ve onun zengin enerji tabanının sistematik olarak alınmasıdır.

Sanatsal düşünce, şiir sisteminin özel katmanlarını, folklorun zengin dokusu olan temel formüllerle sunmayı tercih eder. Şiir, düzyazı, drama, edebi çevrenin karakteristiği, niceliksel varyasyonlarla değil, kaliteli gelişmelerle, özgün düşünce türleriyle. On dokuzuncu yüzyılın büyük bir entelektüel ekibi, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları ve genç neslin yetiştirilmesi için ciddi çabalar sarf etmiştir. İnsanların çocuklarının anlayabileceği yazma çalışmaları o zaman bir kenara kalacaktır. Bu nedenle süreç her zaman çeşitli başarılı örneklerin ortaya çıkması gerekliliğiyle ilgiliydi. Bu tür bir tarihin neden olması gereken tarih türü, toplumun entelektüel çevreye sokması gereken görevdi. Sovyet döneminde çocuk edebiyatının gelişimi ayrı bir aşamadır. Doğru, onu genel edebiyatın gelişiminden ayırmak ve onu tek bir aşama olarak nitelendirmek, gelişme açısından bir ölçüde çelişkili ve yanlıştır. Bazı ideolojik yaklaşımlar Sovyet insanının formüle etme eğilimini hesaba katmazsak, Sovyet dönemi Azerbaycan çocuk edebiyatının gelişimi için başarılı arayışlarla karakterize edilir. “Edebi sürecin genellikle gerekli olduğunda yeni bir aşamaya dönüştüğü, yani zaman talebinin modern bir özelliği olduğu bilinen bir gerçektir. Bu fikrin aksine, asıl şeyin, sanatın ilerleyişinin nesnel görüntüsünün farklı bir şekilde hayal edilemeyeceği söylenemez. "Yeni düzyazı" derken, son yirmi yıl içinde edindiğimiz sanatsal düşüncelerin en yeni, özgün özelliklerini, çağdaş özelliğini ve elbette bu özelliğin yaratılmasında edebi süreci kastediyoruz. Bu süre zarfında, yaşlı sanatçılarımızın bazılarının evrimini, aynı zamanda mevcut lezzet ve taleplerin cazibesini ve orta ve yeni neslin yetenekli sanatçılarının çalışmalarındaki çok yönlü sanatsal arayışları ve modern yazma kültürünü fark etmeye çalışmak için

bir girişimde bulunuldu".[35] Yani, folklorun sanatsal yapısı sadece kalite değil, aynı zamanda özdür "[36] Türkçe sözel lirik düşünme, geleneksel tür algısından etkilenir ve öznel ve kültürel bağlamların gerçeğini yansıtır.[37]

20. yüzyılın ikinci yarısında literatürün analizi, topikalitenin yanı sıra, öncelikli bir konudur. Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı, her zaman, gelişim ve zenginleşme, belirli özelliklerin tezahürü açısından yeni nitelikler getiriyor. Farklılığın, üslupların, geleneklerin ve milli bellek meselelerinin konu ve türün edebi ve sanatsal yaklaşımlarında incelenmesi ve şiir sisteminin çeşitliliği zengin bir görüş açısı yaratır.

Farklılığın, üslupların, geleneklerin ve milli bellek meselelerinin konu ve türün edebi ve sanatsal yaklaşımlarında incelenmesi ve şiir sisteminin çeşitliliği zengin bir görüş açısı yaratır. Geçen yüzyılın ikinci yarısı, bu konuda çocuk edebiyatının daha ciddi sorunlarından biri, epik halk geleneğine bağlanma meselesidir.

Genel olarak, R.Aliyeva'nın araştırmasını sistematik olarak gruplandırırsak, Azerbaycan'ın çocuk edebiyatı ve epik halk geleneklerinin şu şekilde özetlenebileceği sonucuna varılabilir:

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, Azerbaycan edebiyatının tarihsel bağlamındaki değişiklikler, yeni içerik ve değişimlerle karakterize edilebilir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatı, bu aşamada edebiyata gelenlerin yaratıcı başarıları, diğer yandan da eski nesillerin temsilcileri (M.İbrahimov, S.Rahimov, A.Veliev, M.Jalal, A.Mammadkhanli, M.Rzaguluzade, M.Seyidzadeh, M.Dilbazi, A.Cemil, N.Rafibeyli, R.Rza ve diğerleri) sanatsal örneklerinin zenginliği ile ilgilenmektedir.

Buraya 1940-50 yıllarında edebiyata kadem koyanların (Q.İlkin, X.Əlibəyli, Vahabzade, N.Xəzri, H.Arif, Q.Qasımzadə, H.Abbaszadə, M.Gülgün, N.Gəncəli, Qabil, G.Hüseynoğlu, E.Ağayev, Ə.Mahmudov, X.Hasilova, H.Zeynalova, Ə.Babayeva, N.Süleymanov, İ.Hümbətov, C.Cavadlı, T.Qarabağlı vb.) da çocuk edebiyatı alanında Metin potansiyeli ve yaratıcılığın genişleyen ölçeği daha da artar. "Arzu" (N.Xəzri), "Yün çorap" (H.Abbaszadə), "Küçük hemşire" (Q.Qasımzadə), "Fexreddinin seyahati" (Kabil), "Çocuk Dünyası" (B.Vahabzadə) , "Şah ve papağan" (N.Gəncəli) çocuk edebiyatında özgün düşünce tiplerinin gelişini aydınlaşdırırdı. M.Günər, İ.Tapdıq, M.Aslan, M.Namaz, Z.Xelil, Q.İsabəyli, R.Yusifoğlu, Ə.Quluzadə, S.Nuruqızı, R.Yusifqızı vb. sanatçıların yaratıcılığındaki bu eğilim tutarlı ve sistematik olmuştur.

Elbette, yirminci yüzyılın ikinci yarısının en yaygın yönlerinden biri, etno-toplumsal kültüre, ahlak ve değer ilkelerine ve genetik anılara dayanan davranışsal formüllere olan üstünlüğüydü.

Çocuk folklor örneklerinin yanı sıra diğer tür örnekleri de hayal güçlerini farklı biçimlerde taşıyabilmekte ve işlevsel karakterleriyle geleceğe aktarmaktadır.

Çocuk edebiyatı, bu ilkelerin uygulanmasında müstesna bir zenginlik ile karakterizedir. Bildiğimiz gibi, folklor her zaman sanatsal düşüncenin rolünü oynamıştır. Bu nedenle, folklor kültürünün ve onun zengin enerji tabanının sistematik kullanımı geleneğin devamı olarak önem taşımaktadır. Folklor, her bireyin belleğin, ulusal ahlakın ve değerlerin asimilasyonunun en güvenilir yöntemidir.[38]

Masallar, efsaneler, hikayeler, atasözleri ve sözler, yanıltıcı, alegorik öyküler vb. bir kaynak olarak, her zaman sanatsal ortamın dikkatındaydı. Tabii ki, epik gelenek o kadar kalıcıydı ki, bu amaca uygun bir işti. Bu aşamanın kendisi, halkların ve etnosların kendilerinin anlayış çağının başlangıcı olarak gerekliliğiydi. Etnos ulusal kimliğin bir göstergesidir.

Göründüyü gibi, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çevreden gelen sosyal, politik ve kültürel süreçler, çocuk edebiyatındaki folklor sistematik uygulaması üzerinde ciddi bir etkiye sahipti. Epik tip masal, efsane, anlatım, atasözü, hikâye, bilmece, vb. türler ve onların taciz biçimleri çocukluğun en uygun kaynakları olarak kabul edildi.

[35] Hajili Asif. Bayatı şiirleri. Bakü: Bilim, 2000, s.15
[36] Huseynov Akif. Modernitenin sorunları ve yayının araştırılması // Azerbaycan Dergisi, 1977, № 6, s. 153-172.
[37] Mammadov R. Modern çocukların nesirleri (1970-1980). Filoloji Doktora Tezi Özet. El yazısı hakkı Bakü: 2015, s50-51.
[38] Mammadov R. Modern çocukların nesirleri (1970-1980). Filoloji Doktora Tezi Özet. El yazısı hakkı Bakü: 2015, s50-51.

Esas amaç, halkın kültürel fonu benimsemek, hayata bakışını, çevredeki dünyayı, doğayı ve hepsinin folklor içeriğiyle şekillenmesini sağlamaktı. Onun ruhuna olan bağlılığı, yazılı literatüre doğal bir süreç olarak yansımıştır.

Halk edebiyatı örnekleri, metinsel değişimler biçiminde defalarca edebi çevreye getirilmekte ve çocuklara basit bir şekilde sunulmaktadır. Bunlar herhangi bir melodinin, efsanenin vb. Tekrarı değildir. Yazarın kendi yolunda iletmek istediği fikirdir. Çocuklarda, bu metinler genetik hafıza formüllerini uyarmaya ve kimliği oluşturmaya hizmet eder.

Uygun arsa, tatlı dil, pürüzsüz ruj, tam görüntüler, unutulmaz karakterler, olaylarda zarafet, iç mekan dinamiği, beklenmedik durumlar, sanatsal görüntüler bolluğu, zengin fantezi, iyimser ruh, zarif mizah vb. halk edebiyatını çocukları sevdirir. Görünüşe göre, folklor kapsamlı ve uygun fiyatlı fırsatlar ile çocuk edebiyatı için birçok fırsat sunmaktadır. Gerçekten de, aralarındaki ilişki çok yönlü bir karaktere sahipti.

Elbette, bu sorunun cevabının ilk işaretlerinden biri, halk edebiyatının zengin fantezisi ile çocuğun romantik doğası arasındaki garipliği aramaktır. Aslında, çocuğun hayatı bir masaldır. Hayatın bittiği yerde, masalın başladığı yer bilinmez "[39]

Azerbaycan çocuk edebiyatının başarılarının önemli yönlerinden biri, bu yönünün halkın zengin ruhani kültürü, folklor üzerinde hakim olması ile ilgilidir. Bu dönemin edebi-kuramsal düşüncesi, bu zenginliğin özünü açıklığa kavuşturmak için çeşitli analizlere ve bilimsel-teorik araştırmalara öncelik vermektir. Konu, olay, motif, üslup, biçim bakımından en çeşitli konuların incelenmesine olan ilgi gözlenmektedir. Ne yazık ki, bu analizler, bilimsel yaklaşımlar geçen yüzyılın ikinci yarısının tüm hikayesini çocuklara gösteremez.

Geçen yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatı, folklorun yaratıcı kullanım biçimleri ve yöntemleri ile daha da zenginleşmiştir. Bu nedenle, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk edebiyatının gelişiminin somut yönünün açıklığa kavuşturulmasındaki en önemli konulardan biri, edebi-tarihsel önem ve halk yaratıcılığına itirazın gerekliliğidir. Tüm bunlar geçen yüzyılın ikinci yarısı, çocuk edebiyatının sanatsal zenginlikleri, folklorun epik geleneği, doğal ve verimli bir yer haline gelme, edebi hayatın yanı sıra yeni nesil sağlıklı, ulusal-manevi yönelimin ortaya çıkışıdır.

Azerbaycan çocuk edebiyatının gelişmesinde yorulmadan çalışan tedqiqatçı alimimiz Ruhengiz Aliyevaya başarılar diliyoruz.

KAYNAKÇA

1.Hacıli Asif. Bayatın Şiirleri. Bakü: 2000, 162 s.

2. Hevilov Hevil. Azerbaycan Etnoqrafisi. 1991.253 s.

3.Huseynov Akif. Modernitenin sorunları ve yayının araştırılması // Azerbaycan Dergisi, 1977, № 6, s. 153-172.

4. Mammadov R. Modern çocukların nesirleri (1970-1980). Filoloji Doktora Tezi. Bakü: 2015

5. Ruhengiz Aliyeva. Azerbaycanlı çocuk edebiyatında yirminci yüzyılın epik folklor geleneklerinin ikinci yarısı. Bakü: 2018

[39] Ruhengiz Aliyeva. Azerbaycanlı çocuk edebiyatında yirminci yüzyılın epik folklor geleneklerinin ikinci yarısı. Bakü 2018.

GANİRE PAŞAYEVA'NIN ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATINA BAKIŞI "YİTİRDİĞİM MUTLULUK" KARABAĞ HİKAYESİNİN İNCELENMESİ

Gülay SORMAGEÇ[*]

Özet

Çocuk ve Gençlik Edebiyatında "Başka kültürlerin etkisi" ve "Algı operasyonu" üzerinde düşünmek, yazmak, bilinç oluşturmak için gerekli çalışmaların edebiyat, sinema yoluyla yapılması en etkili ve kestirme yoldur. Dünyada "Edebiyat ve sinemanın dilinin etki gücü kadar güçlü hiçbir şey olamaz." Ganire Paşayeva bu bağlamda düşüncelerini her ortamda konuşarak ifade etmektedir. Yazarak katkı sunmaktadır. Önerilerini de ifade etmektedir.

"Ne dökersen aşına, o dökülür kaşığına" Azerbaycan atasözünden feyiz alınarak, çocuk ve gençlik edebiyatında başkalarını kültürü değil, kendi kültürümüzün hakim olması gerekliliği vurgulanmaktadır. "Çocukluğun ilk dönemlerinde ninniden, masaldan ve sevgiden uzak, yoksun büyüyen çocukların hayal gücünden de yoksun olduğu, konuşma becerisinin zayıf, oyun yeteneklerinde sınırlı olduğu tespit edilmiştir." Bu sonuçtan hareketle edebiyatımızda milli hafızanın sağlam oluşması ve bilinç düzeyinin yükselmesi için "Milli sorunlara duyarlı bir gençlik yetiştirmek" için gerekli çalışmaların yapılması adına eski bir gazeteci olan Ganire Paşayeva eli kalem tutan bir siyasetçi olarak edebiyat alanında da bazı çalışmalar yapmıştır. Türk Dünyası dediğimiz Avrasya coğrafyasının, masalları, türküleri, manileri, hoyratları, bayatları, deyimlerinin; çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinin de içinde yer aldığı ortak hafızanın güçlendirilmesine katkı sunmuştur.

Çocukluktan itibaren milli hafızanın oluşturulması gerektiğini, Avrasya'ya hükmetmenin yolunun da çocuk ve gençlik edebiyatından geçtiğini bir yazar gözüyle ve gönlüyle Ganire Paşayeva hanımefendinin duyarlılığında görmek, hissetmek mümkün.

Bildirimizde Ganire Paşayeva'nın "Yitirdiğim Mutluluk" başlıklı hikayesinin Ermeni işgalini yaşayan bir gencin yaşadıkları üzerinden ilettiği mesajla çocuk ve gençlik edebiyatına katkısı incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Kültürümüz, algı operasyonu, Avrasya, Ganire Paşayeva.

GANİRE PAŞAYEVA'S VIEW ON CHILDREN AND YOUTH LITERATURE "HAPPINESS THAT I HAVE LOST" THE STUDY OF THE STORY OF KARABAKH AIM AND SCOPE OF THE RESEARCH

Abstract

Literature and cinema are the most effective and shortcuts for children and youth literature in order to think, write and create consciousness. These studies should be started as soon as possible to avoid further delays. In the world, "There is nothing as powerful as the influence of the language of literature and cinema. In this context, Ganire Paşayeva expresses her thoughts in every environment. Writing contributes. It also refers to its suggestions.

"What you pour poured, it poured into the spoon" from Azerbaijan proverb, and the culture of the prosperity of others, not the culture of others, the need to dominate our culture is emphasized.

[*] Şair- Yazar

”In the early days of childhood, it was found out that children who were growing deprived, lacking imagination, were away from the lullaby, the tale and the love, the speaking skills were weak and the play skills were limited.“

Based on this result, in order to raise the awareness of national memory in our literature and to raise awareness level To train a youth who is sensitive to national problems.

1- The Union of Children and Youth Literature Writers should conduct a research. A scan should be performed. How many times does the word times Azerbaijan Edebiyat pass in Child and Youth Literature?

2- How many times does Ahiska, Uighur, Uzbekistan, Karabakh and others pass?

3- The common memory must be strengthened. The Eurasians geography, which we call the Turkish World, should be included in Children and Youth Literature.

In the light of contemporary developments, to ensure that the process which can help the factors and the solutions that constitute the present situation of children and youth literature in our country starts from children's literature.

To contribute to the effort of forming awareness of youth will be strengthened. To ensure that the occupation of foreign culture and the damage of the perception operation can be carried out most effectively with the language of literature and cinema.

It is necessary to create emotions about national memory from childhood and to see, feel, feel in the sensibility of Ganire Paşayeva lady, through the eyes of a writer, and the way that the way of dominating Eurasia is passed through Child and Youth Literature.

To be able to understand the message conveyed by the story of a young man living in the Armenian occupation, titled ”Happiness that I Have Lost .

Key words: Our culture, perception operation, Ganire Paşayeva.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Çocuk ve Gençlik Edebiyatında “Başka kültürlerin etkisi” ve “Algı operasyonu” üzerinde düşünmek, yazmak, bilinç oluşturmak için gerekli çalışmaların edebiyat, sinema yoluyla yapılması en etkili ve kestirme yoldur.

Daha fazla gecikmemek için bir an önce bu çalışmalara başlanmalıdır. Dünyada “Edebiyat ve sinemanın dilinin etki gücü kadar güçlü hiçbir şey olamaz.” Ganire Paşayeva, bu bağlamda düşüncelerini her ortamda konuşarak ifade ediyor, yazarak katkı sunuyor. Önerilerini de ifade ediyor.

YÖNTEMİ

“Ne dökersen aşına, o dökülür kaşığına” Azerbaycan atasözünden feyiz alınarak, Çocuk ve Gençlik Edebiyatında başkalarının kültürü değil, kendi kültürümüzün esas unsur olması gerekliliği vurgulanmaktadır.

“Çocukluğun ilk dönemlerinde ninniden, masaldan ve sevgiden uzak, yoksun büyüyen çocuklar hayal gücünden de yoksun olduğunu, konuşma becerisinin zayıf, oyun yeteneklerinde sınırlı olduğu tespit edilmiştir.”

Bu sonuçtan hareketle Edebiyatımızda da milli hafızanın sağlam oluşması ve bilinç düzeyinin yükselmesi “ Milli sorunlara duyarlı bir gençlik yetiştirmek” için gerekli çalışmaların yapılması.

1- Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarlar Birliği bir araştırma yapmalıdır. Bir tarama yapılmalıdır. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında “Azerbaycan” kelimesi kaç defa geçmektedir?

2- Ahıska, Uygur, Özbekistan, Karabağ ve diğerleri kaç defa geçiyor?

3- Bunun için ortak hafıza güçlendirilmelidir. Türk Dünyası dediğimiz "Avrasya" coğrafyasının, masalları, türküleri, manileri, hoyratları, bayatları, deyimleri Çocuk ve Gençlik Edebiyatı içinde mutlaka yer almalıdır.

ARAŞTIRMANIN KATKISI

Çağdaş gelişmeler ışığında, bilimsel olarak ülkemizde çocuk ve gençlik edebiyatının bugünkü durumunu oluşturan etmenlere ve çözümlerine yardımcı olabilecek sürecin daha çocuk edebiyatından başladığının fark edilmesini sağlayarak, gençlikle güçleneceği bilincini oluşturma gayretine katkı sağlamaktır. Yabancı kültür işgalinin, algı operasyonunun zararının, edebiyat dili ve sinema dili ile en etkin yürütülebileceğinin fark edilmesini sağlamak.

GANİRE PAŞAYEVA

Azerbaycan Türk'ü siyasetçi, hukukçu ve Doktor Ganire Paşayeva / 24 Mart 1975 tarihinde Tovuz, Azerbaycan'da dünyaya geldi.

Lise eğitiminin ardından Azerbaycan Tıp Üniversitesi'nde eğitimine devam eden Paşayeva, buradaki eğitiminin yanında Bakü Devlet Üniversitesi Uluslararası Hukuk Bölümü'nden mezun oldu.

1998 senesinde ANS televizyonunda muhabir olarak çalışmaya başlayan Paşayeva, ilerleyen dönemlerde aynı kanalda farklı görevlerde yer aldı.

2005 senesinde halkla ilişkiler bölüm başkanı oldu.

Siyasi yaşamına da aynı sene başlayan Paşayeva, ilk defa 6 Kasım 2005 tarihinde yapılan seçimler sonucu Tovuz bağımsız Milletvekili olarak meclise girdi.

Millî Meclis'teki Uluslararası ve Parlamentolar Arası İlişkiler Daimi Komisyonu'nun üyesi olan Ganire Paşayeva, aynı zamanda Azerbaycan-Gürcistan Parlamentolar Arası Çalışma Grubu'nun başkanı ve Azerbaycan-Türkiye, Azerbaycan-Hindistan ve Azerbaycan-Japonya Parlamentolar Arası Çalışma Grupları'nın üyesidir.

Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nde Azerbaycan Cumhuriyeti'ni temsil eden kurulun da üyesidir.

Paşayeva iyi seviyede İngilizce ve Rusça bilmektedir.

'Aşk Başka' isimli yayınlanmış kitabı vardır.

Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Tanımı

Edebiyat: Duygu, düşünce ve hayallerin söz ve yazıyla güzel, etkili bir biçimde anlatma sanatıdır. Çocuk edebiyatı da genel anlamıyla duygu, düşünce ve hayallerin çocukların dünyasına uygun söz ve yazıyla güzel ve etkili biçimde anlatma sanatıdır.

Çocuk edebiyatı çocuksu, çocukça edebiyat demek değildir.

Çocuk edebiyatı, iki yaştan başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç, gelişim ve algılama düzeylerine uygun olan bütün nitelikli (estetik ve edebî) metinleri içine alır. Bu metinler içinde bilmece, tekerleme, destan, efsane, masal, şiir, hikâye, roman, anı, biyografi, mektup, gezi yazısı, deneme, sohbet, makale, tiyatro, gazete ve dergiler yer alır. Teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte küreselleşen dünyada bireyler arası iletişimin daha da kolaylaştığı günümüzde her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da gelişmeler her geçen gün artmaktadır. Ülkemizde özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra bireyselleşmenin ve buna paralel çekirdek ailelerin sayısındaki artış sonucunda artık aileler çocuklarına gereken değeri vermeye başlamışlardır. Bu önem edebiyata da yansımış ve çocuklar için çocuklara özel bir edebiyat doğmuş ve gelişmiştir. Çocuk edebiyatı terimi 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Çocuk edebiyatının tanımını yapabilmek için öncelikle bu kelime grubunu meydana

getiren çocuk ve edebiyat kavramlarının ne anlama geldiğini bilmemiz gerekmektedir. Türkçe Sözlük'te çocuk, bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan; edebiyat ise, olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı olarak tanımlanmaktadır.

ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMLARI

Çocuk Edebiyatı 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı anlatılmak istenmektedir (Akbaş, 2009, s. 2)

Çocuk edebiyatını; çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alan, onların hayal dünyalarına hitap eden, onların anlama, kavrama ve yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, onları eğlendiren yazılı ve sözlü eserlerin bütünüdür şeklinde tanımlamıştır. (Demirel, Çeçen vd. 2010)

Çocuk Edebiyatının temel kaynağı çocuk ve çocukluktur. Çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun olması gerekir. Çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır (Şirin, 2007, s.16).

Edebiyat, çocuğun zevk ve güzellik duygusunu geliştirir. Onu oyalama, eğlendirme ve eğitme işlevi görür. Duygu ve düşünce dünyasını dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirir (Sever, 2003, s.9).

Hayatı, insanı ve çevreyi tanıma imkânı sağlar. Çocuk, kendisi için yazılmış edebiyat eserinde, yaşadığı ortamın benzerini bulur. Yazılanlarla yaşananlar arasında ilişki kurar, karşılaştırmalar yapar (Şimşek, 2014, s.15).

İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlaki değer yargılarını içermesi yeterli değildir; aynı zamanda onun edebi değer taşımasına, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına ihtiyaç vardır (Yalçın ve Aytaş, 2008, s.16)

Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi çocuk edebiyatı, estetiğin ölçütlerine uyar, edebiyatın temel özelliklerini içerir. Çocuk edebiyatı, çocuktaki beyin gelişimiyle ve beyin işleyişiyle uyumlu olmalıdır.

Çocuk dünyayı bütün olarak görür. Önce ağacı, daha sonra dalları ve yaprakları görür ve anlar. Çocuklar dünyayı renkli, canlı algılar.

Çocuklar altı yaşına kadar hayal ile gerçeği ayıramaz. Bu nedenle çocuklara gerçek dışı olaylar gerçekmiş gibi anlatılmamalıdır. Altı yaş aynı zamanda çocukların ön planda olmaya, ilgi odağına dönüşmeye meraklı oldukları dönemdir. İçselleştirecekleri rol modeller de gerçek ve çocuğun anlayabileceği düzeyde olmalı ve anlatılmalıdır. Dil gelişimi de bununla doğru orantılıdır.

Dil gelişimi doğrudan doğruya içinde yaşadığı kültürel çevre ile bağlantılıdır. Dil ve kültür gelişiminde sözlü kültürün etkisini taşımayan bir kimse yoktur. Ancak sözlü kültürün birey üzerindeki etkisi farkında olmadan gerçekleşir. Ana diline ait duyduğu ilk kelimeler sözlü edebiyatın ürünleridir.

Edebiyat deyince çoğu kez aklımıza yazılı eserler gelmektedir. Her birey üzerinde bu etki oldukça fazladır. Böyle olduğu için de sözlü edebiyat dikkatlerden kaçmaktadır. Yazılı kültürden önce var olan, daha geniş etki alanı bulunan sözlü edebiyat ve kültür, kişinin hem dil hem de kişisel gelişim sürecinde temel yapı taşı konumundadır. Kahramanlarımız, destan, masal yoluyla çocuklarımıza aktarılır, aktarılmalıdır.

Bunu yaparken kahramanlık yazılıp, anlatıldığı gibi hatalar da yazılıp anlatılmalıdır. Objektif düşünme ve değerlendirme için bu gereklidir. Ne hamasetten beslenmeli ne de hataların üstü örtülmelidir. Biz bu konuda doğru davranamazsak başkaları bu boşluğu kendi doğrularıyla doldurur.

Yazık ki; Başkaları kafaları ve gönülleri işgal ederek bu işi çok güzel yapıyorlar. Biz, bizim olanı objektif olarak yazıp, anlatamadığımız sürece bu işgal operasyonunun kıskacında can çekişmeye devam ederiz!

Türk Kültürü bütündür. Adriyatik'ten, Çin Seddi'ne uzanan bir zenginliktir. Edebiyat alanında ve çocuk edebiyatı alanında verilen eserler bunu göz önünde bulundurmalıdır ki; kültürel birlikteliğimiz başkalarının dolduracağı bir alan halinden kurtulabilsin.

Her kültürün temelinde "hatırlama", "kimlik", "kültürel süreklilikten" oluşan bir bağlayıcı yapı vardır. Bu yapı, ortak deneyim, beklenti ve eylem mekanlarından bir " sembolik anlam dünyası" yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkanı sağlayıp insanları birbirine bağlarken aynı zamanda önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tuttuğu için dünü ve bugünü birleştirir. Bireylere "biz" deme imkanı veren ve "biz" de birleştiren ortak kurallar ve değerlere bağlılık ve ortak geçmişin anılarına dayanan kendini algılayabilme biçiminin oluşturduğu bağlayıcı yapı kültürün tarihi anlatılara ve efsanelere dayanan kuralcı- anlatısal ve yönlendirici- nakledici yönü sayesindedir.

Kültürel bellek tekniği, anlamı canlandırma ve ifade etmedir. Birey ve gruplar kimliklerini bellekleri sayesinde kurabilirler. Grup belleği mitler, şarkılar, destanlar ve bilgilerin bütünü olan kültürden oluşur.

Atasözleri, yasalar, kutsal metinler, süslemeler vs gibi kimliği garanti edici tüm bu sözünü ettiklerimiz göz önünde bulundurularak bir şeyler yapılmalıdır ki; algı operasyonu nesillerimizi ve geleceğimizi mahvetmesin. Kelimeler silahlardan daha tehlikeli olabilir. Belli bir akıl, kelimeleri silaha çevirerek ve onunla karşıdakini, şuuraltını zedeleyecek biçimde vurarak amacına ulaşabilir.

İlk olarak ABD kaynaklarında rastladığımız algı yönetimi kavramı 1987 tarihli, Savunma Bakanlığı Askeri Terimler sözlüğünde "Duygu, düşünce ve nesnel düşünceyi etkilemek amacıyla dinleyiciye/dinleyiciden seçili bilgi ve göstergeleri işaret vermek, saklamak için yapılan eylemler" olarak tanımlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu, operasyon kelimesine karşılık olarak; dizi eylem, ameliyat tanımı veriyor. Ülkemiz üzerinde; Çocuk ve Gençlik Edebiyatı üzerinde algı operasyonları kullanılmaktadır. Çizgi filmlerden, Kırtasiye malzemelerine, çocukların ve gençlerin kullanacağı eşyalar, okuyacakları kitaplara kadar dikkatlice ve özenle kullanılmaktadır. Bize düşen bunun etkisini en aza indirmek için bir an evvel çalışmaların işlerlik kazanmasına katkı sunmaktır. Bunun için çocuk ve gençlik edebiyatında gerçeklik ilkesinden ayrılmadan eserler ortaya çıkarmaktır. Sinema ve edebiyat birlikteliğine güç katmaktır.

AZERBAYCAN EDEBİYATINDA KARABAĞ HİKAYELERİ

YİTİRDİĞİM MUTLULUK (GANİRE PAŞAYEVA) (Sayfa 116-130)

"On üç yaşına yeni adım atmış mutlu bir çocuktum. Hayat da sanki benim mutluluğumdan bin bir renk alıp tabiata parlıyordu. Ama bir gün, her şey değişti… O gün insanların, ninemlerin evine doluştuğunu gördüm. Kimi ağlıyor, kimi ağıt yakıyor, kime de bir şeyler anlatıyordu. Kelimelerse benim hafızama kesik kesik, kırık kırık yazılıyordu… "Evi…m, yurdu…m" diye inliyor, ağlaşıyordu kadınlar. Ermenistan'dan sürgün edilen ailelerdi… Birkaç aile ninemlere sığınmıştı. Onlarla birlikte ninemin de her günü kederle, gamla dolmuştu. Onların acısını, ağrısını biraz olsun paylaşabilmek için elinden geleni yapıyordu ninem, onların kendilerini evlerindeki gibi hissetmelerini istiyordu. Ama hiçbir yer, insanın kendi evinin yerini tutmazmış. Bunu o günlerde anlamıştım…

Yıllar, birbirini kovalayan ama asla kavuşamayan hasretli sevgililere benziyordu… Böylece iki yılı daha geride bırakıp on beş yaşıma girdim… Ama on beş yaşım, acılar getiren bir on beş yaş oldu. Hayatta en çok sevdiğim, saygı duyduğum babamın bir gecede nasıl yaşlandığını gördüm… Sebep mi? "20 Yanvar" olaylarıydı. Sovyet Ordusu 20 Yanvar'da, Bakü'de büyük bir katliam yapmıştı. Biz o zamanlar Tovuz'da yaşıyorduk ancak ailemizin büyük bir bölümü Bakü'deydi. O zamanlar Bakü'den haber almak nerdeyse imkansızdı. Öyle dehşetli haberler geliyordu ki! Kardeşim, amcalarım, teyzem, halam, dayılarım hepsi Bakü'deydiler ve biz onlardan bir haber alamıyorduk. Sadece çok sayıda masum insanın katledildiği yönünde, ortada bazı söylentiler dolaşıyordu.

Ertesi gün… O malum manzaralar… kanlı cesetlerle dolu meydanlar… İnsanlıkla alakası olmayan işkence görüntüleri… Sanki içimden bir şeyler kopup düşüyordu. İçimdekiler koptukça, benim de yüzümdeki tebessüm, çocukluğum, gençliğim kaybolup gidiyordu…(sayfa/119)

1991 yılında 16 yaşındayken Azerbaycan Devlet Üniversitesi Tıp fakültesine girdim. O yıllar bizim için, bizim gibi herkes için çok sancılı ve ağır yıllardı. Yokluk, yoksulluk, kıtlık, savaş, çatışma, gerginlik… Ama esas üzüntümüz bunlar değildi. Esas üzüntümüz, esas derdimiz daha derindeydi ve daha ağırdı…

….

Sürgün edilenlerin anlattıkları, bir tıp fakültesi öğrencisi olduğumdan, işgal edilmiş bölgelerden getirilen ağır yaralı insanların, hastanede, gözlerimin önünde ölüp gitmesi ve daha neler neler…

On altı yaşımda, ölüm benim için sıradan bir şey olmaya başlamıştı… Ölüm, o kadar genç insanı, o kadar çocuğu, yaşlıyı kendi yanına sürükledi ki! (sayfa/120)

….

Bir gün morga ihtiyar bir adam gelmişti. O da evladını arıyordu. Birden ihtiyarın hele bu gün de kulaklarımda çınlayan feryadını duydum.

-Ey Allah'ım! Bana bu günü niye gösterdin? Ben şimdi kendi yavrumu, toprağa nasıl koyayım? Ben kimin omzunda gideceğim? Allah'ım, bunu bana gösterdin, başka hiçbir anne, babaya, yavrusunun tabutunu omzunda taşımayı nasip etme, reva görme. Allah'ım! Benim günahım neydi? Niye? Niye ben?

İhtiyar ağlıyordu. Yok, aslında o ağlamıyordu. İsyan ediyordu. Bir anlığına onun yüzüne, gözlerine baktım. Sanki gözlerimin önünde dağ gibi bir adam yaşlanıyor ve ölüyordu… O an kendimi tutamadım, ben de gözyaşlarına boğuldum. Ağlıyordum ve yine içimden, bir şeyler kopup gidiyordu…

Bacım Kemale, o yıllarda henüz çocuktu ve çok hastalanmıştı. Sürekli anneme:

-Anne, dışarıdan gelen sesleri duyuyor musun? Gelip bizi de öldürecekler, o zaman biz ne yapacağız, diye sayıklayıp ağlıyordu.
…..
-Elbiselerimiz, eşyalarımız ne olacak? Ben hastayım kaçamam ki… (sayfa/121)
-Evimiz? Evimiz ne olacak, dedi…
….
-… Anne, sen bir şeyler yap, diye ağlıyordu ve benim içimden yine bir şeyler kopuyor, yine içimde bir şeyler kırılıyor, eksiliyordu.

Babam çok inatçı bir adamdı ve evini terk etmek düşüncesi bile onu rahatsız ediyordu.

Kaçış… Göç… Sürgün… Her gün Karabağ'dan yeni insanlar yeni aileler geliyordu…

Sonra dehşetli Karadağlı, Ağdaban köylerindeki katliamlar… Ve nihayet Hocalı soykırımı… Derinden sarsıldık…

Sonra Şuşa ağrısı, Laçın, Kelceber,Ağdam, Zengidal, Kubadlı, Cebrayıl, Fuzuli!

Her felakette, içimden bir şeyler kopuyor, bir şeyler kopuyor, eksiliyordu…(sayfa/122)

Sınıf arkadaşlarım, dostlarım, tanıdıklarım, güz yaprakları gibi dökülüp felaket rüzgarında savruluyorlardı…

Bir bir yitirdim dostlarımı…Bir çokları gibi…

İlahi! Ne planlarımız vardı. Öğrenciyken neleri kararlaştırmıştık! Son ders zili çaldığında neleri konuşmuştuk! (sayfa/123)

İçimden bir şeyler kopuyordu durmadan…

-Hayaller ülkesinden tekrar otel odasına dönüyorum. On üç yaşımda başlayan hayatım otuz yedi yaşına kadar böyle devam etti… Bu hatıralarla bütün gece uyuyamadım. Sanki o yıllar bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçiyordu… (sayfa/126)

-Efendim, dün çok sevinçli ve heyecanlıydınız. Size, mutlumu sunuz, diye bir soru sorduk, ama cevabını alamadık… Şimdi biraz da olsa heyecanınız geçmiştir, bu nedenle tekrar soruyorum efendim: Mutlu musunuz?

…

Kendimi ne kadar mutlu göstermeye çalışsam da içimde hiçbir esinti yoktu. Bir şey hissetmiyordum. O an anladım ve idrak ettim ki, aslında içimden kopanlar, kırılanlar birer "mutluluk" teliymiş. İçimde bu tellerden çok az kaldığı için onları titretmek çok zormuş. Bir şeyleri kaybettiğimi düşünüyordum. Meğer yitirdiğim mutlulukmuş…(sayfa/127)

…

KONUŞ! CENNETTEN BİR HABER VER BİZE

Biz onunla yakın akrabaydık…

Ama bizim aramızda, akrabalıktan da öte, bizi birbirimize kenetleyen bir bağ vardı: O bağın adı, dostluktu.

Azerbaycan'ın Milli Kahramanı Samir Hasıyev'e… (sayfa/127)

40 yaşına girdiğim gün de sizi hatırladım, sizden bahsettim. Bizi terk edip giden arkadaşlarımızdan… Sonra, "bizi unuttular" demeyesiniz… Unutmadık! Hiçbir zaman da unutmayacağız…

Ben hala her yaz tatilinde, senin bir yerlerden çıkıp geleceğini düşünüyorum…Gel.

Gel artık… seni çok özledik, dostum…(sayfa139)

SONUÇ

Çocukluktan itibaren "Milli hafızanın" oluşturulması gerektiğini, Avrasya'ya hükmetmenin yolunun da Çocuk ve Gençlik Edebiyatından geçtiğini bir yazar gözüyle ve gönlüyle Ganire Paşayeva hanımefendinin duyarlılığında görmek, hissetmek, hissettirmek.

Ermeni işgalini yaşayan bir gencin, "Yitirdiğim Mutluluk" başlıklı hikayesinin ilettiği mesajı anlayabilmek. (Yazarı: Ganire Paşayeva)

Böylelikle; Çocuk ve Gençlik Edebiyatına katkı sunmaktır.

On üç yaşında bir çocuğun yaşadığı işgalin onun ruh dünyasında bıraktığı derin yara ve tahribatı "Yitirdiğim Mutluluk" cümlesinde hikaye etmiş olması, insanın çocukluk döneminde yaşadıklarının bütün hayatı boyunca etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocuk ve Gençlik Edebiyatının ciddiye alınması gerektiğini sadece bu hikaye bile bize yeterince ifade etmektedir. İddialı olduğumuz Avrasya coğrafyasında bunun çok daha önemli olduğunu asla dikkatten uzak tutmamız gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kendi kültürümüzü estetik ve çocuk ruhuna uygun, gençlik ruhuna uygun ürünler ortaya koymak durumunda olduğumuzun bilincinde hareket etmeliyiz. Bunun için çocuk ve gençlik edebiyatında gerçeklik ilkesinden ayrılmadan eserler ortaya çıkarmalıyız. Sinema ve edebiyat birlikteliğine güç katmalıyız.

KAYNAKÇA

Ganire PAŞAYEVA Konferansları

Karabağ Hikayeleri (Hikayeleri derleyen: İmdat Avşar- Ganire Paşayeva)

Ganire Paşayeva ile röportaj

Yahya Şekerci: Algı Operasyonu Makalesi

YUSUF ASAL'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Gül Nihal HIZLI*

Özet

Değerler eğitimi, Milli Eğitimin üzerinde önemle durduğu, sağlıklı düşünen, hisseden ve davranan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimdir. Çocuklarımıza değerlerimizin öğretilmesi sağlıklı bir toplum oluşturmak açısından son derece önemlidir. Bu çalışma Yusuf ASAL'ın çocuklar için kaleme aldığı kitapların değerler eğitimine katkısının olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Değerlerin belirlenmesinde Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı'nda (2017) belirtilen sınıflandırma esas alınmıştır. Çalışmanın örneklemini Yusuf ASAL'ın çocuk kitapları arasından random usulüyle seçilen Patatesspor Yumurtaspor Maçı, Patatesspor Kupa Bizim Başka Yolu Yok, Patatesspor Şut ve Gol, Patatesspor Dananın Kuyruğu Kopuyor adlı kitapları oluşturmaktadır. Kitaplar, Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı'nda yer alan değerlere göre incelenmiştir. Yusuf ASAL'ın kitaplarında en çok yer alan değerlerin sırayla arkadaşlık, hoşgörü ve sevgi olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Yusuf Asal, Değerler Eğitimi, Çocuk.

THE VALUES EDUCATİON İN THE YUSUF ASAL'S CHILDREN BOOKS

Abstract

Values education, minister of National Education strongly emphasizes on, is an essential and necessary education for training of individual who can think, feel, healthy society, teaching valwer to children iş extremely important. This study was done for the purpose of determining Yusuf ASAL's books written for children whether there is contribution to values education or not. Method of observing document from Method's of data collection was used in study. Classification determined in Turkish Course Draft Instruction Program (2017) was taken as basis in determined of values. Yusuf Asal's books called as "Potato Sport, Egg sport Match, Potato Sport Shot and Goal, Potato sport Calf's tail tears , creates sapling of study. The books were observed according to values taking part in Turkish Course Draft Instruction Program. The most common values were detected respectively as Friendship, love, tolerance, in Yusuf Asal's books.

Key words: Yusuf Asal, Values Education, Child

GİRİŞ

Değer, bir toplumda benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ve kıymettir. Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiştir. (Bilgin, 1995)

Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlük'te "değer" sözcüğüne karşılık olarak şu ifadeler bulunmaktadır: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünüdür.

Tarhan'a göre bir topluluğun iskeletini oluşturan unsurlar (Tarhan,2017); Göngör'e göre değer ise bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. (Güngör,2010:27).

* Türkçe Öğretmeni, Tokat Bilim ve Sanat Merkezi, TOKAT, glnhl2709@gmail.com.

Değerlerin özellikleri aşağıdaki gibi maddelenmiştir (MEB, 2005b: 87):

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.

3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sağlıklı nesiller ve buna bağlı olarak da sağlıklı bir toplum yetiştirilmek isteniyorsa değerler öğretiminin gerçekleştirilmesi gerekir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: s.68).

Toplumun varlığını ve gelecekte devamını sağlayan unsurlardan olan değerlerin öğrenilmesinde ve gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Çünkü değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması eğitimin temel amaçlarından birisidir. Bu amaç doğrultusunda, hem Türk millî eğitiminin genel amaçlarında hem de bu amaçların özelleştirildiği çeşitli derslere ait öğretim programlarında öğrencilere aktarılması gereken değerlere yer verilmektedir. (Fırat ve Mocan, 2014, s.2)

Değerler Eğitimi, Yaşayan Değerler Eğitim (Living Values Education) Programı adı altında 1995 yılında Birleşmiş Milletlerde uluslararası bir proje olarak uygulanmaya başlanmıştır. UNESCO tarafından desteklenmektedir. Programın amacı temel olarak; iyi karakterli bireyler yetiştirmek, temel değerleri pekiştirmek, çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmalarını sağlamak, çocukların kazandıkları değerleri davranışla ifade etmeleri yönünde fırsat vermek, Karakter ve Değerler Eğitimi*nin* ailede ve okulda paralel bir şekilde işleyişini sağlamaktır.

Değerler eğitimiyle ilgili çalışmalar yakın bir zamandan beri ülkemizde artmaya başlamıştır. Mili Eğitim Bakanlığı 2010/2011 eğitim öğretim yılı ilk genelgesinde bu konuyu ele almıştır. Başta Türkçe ve Sosyal Bilgiler olmak üzere çeşitli derslerde değerler eğitimi temalı konulara ağırlık verilmiştir.

Değerlerin gelecek kuşaklara ve çocuklara aktarımını sağlayan eserlerin en önemli araçlardan biri de çocuk kitaplarıdır. Bu kitaplar, çocuğun ruh dünyasının gelişmesine, sosyal hayata uyum sağlamasına ve çocuğun öğrenmesi gereken temel değerleri edinmesine yardımcı olması bakımından edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Çocuk, okuduğu kitaplarla hayata dair çeşitli bilgiler öğrenir, hayal dünyasını ve düşünce gücünü geliştirir.

Edebiyatın, edebi metinlerin çocuk kişilik gelişiminde çok önemli bir yeri vardır. "Değerler oluşturur, değerler aşılar edebiyat. Çocuğun kalbine, ruhuna, zihnine toplumsal ve insani değerler kazır" (Alver, 2005: 308). Bu nedenle çocuk erken yaştan itibaren güzel olan edebi eserler ile karşı karşıya getirilmelidir.

Çocuğu güzelliklere çekebilme, düşünce ufuklarının genişlemesine yardımcı olacak yeni motifler kazandırabilme, doğruluk cesaret kavramlarını açıklayabilme, kötülerden tecrit edebilme gibi duyarlıkların tamamen mümkün olabileceği bir konu: Çocuk Edebiyatı (Emin, 1988).

Çocuk Edebiyatı, çocuklar için yazılmış eserler veya çocukça yazılmış, çocuk ruhunu taşıyan eserlerin oluşturduğu edebiyat olarak tanımlanır. Cemil Meriç, "Çocuk Edebiyatı" adlı yazısında çocuk edebiyatının sınırlarının ve mahiyetinin belli olmadığını söyler; çünkü çocuk edebiyatı gerek konu gerekse üslup bakımından yetişkin edebiyatından farklıdır. Daha çok eğitici ve ahlaki niteliklere sahip bu edebiyat türünün belki de en önemli yönü çocuğa zevk vermesidir. (Bilkan, 2005:7)

Çocuk edebiyatı eserlerinde kültürün önemli bir yeri vardır. Çocuğa seslenecek sanat ve edebiyatı gelenekten izler taşıması bir yandan kültür motiflerinin yaşatılıp benimsetilmesi, diğer yandan da çocuğun içinde yaşadığı toplumun duyarlılıklarını kazanması bakımından önemlidir. (Şirin,1987, 390)

Çocuğun ruhuna dokunabilmek için, yazılan çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğun eserde kendinden bir şeyler bulmasıyla mümkün olur. Bu da kendi kültürümüzde bulunan unsurlarla yerel motiflerle işlenmeli çocuğa estetik zevk kazandırmalıdır.

Bir çocuğun her yönüyle nitelikli bir kişi olarak yetişmesinde diğer bilim alanlarına olduğu gibi edebiyata, çocuk edebiyatına da düşen görevler pek çoktur. Kanadalı bir çocuk edebiyatı yazarı (Monica Hugles) çocuklar için yazan bir kişinin sorumluluğunu şöyle dile getiriyor: "Çocuk kitabı yazmak ip üstünde yürümek gibi bir denge meselesidir. Bir yanda vazgeçilmez bir disiplin, bir yanda ise içimizdeki çocuğun uyanışı. İçimizdeki çocuk için yazmak ve çizmek çok basit olmalı herhalde. İnsan kendi bilinçaltı ile iletişim kurarak kelime ve imgelerin yüzeye çıkarılmasını sağlar." (Şirin, 1987, s.23)

Aslında "Çocuklara kazandırılmak istenen huy ve davranışlar hikâyeler vasıtasıyla anlatılır." (Er, 1998:20) hikâyeler çocuklar üzerinde o derece etkilidir ki yıllar geçse bile çocuk okuduğu hikâyeleri unutamaz; çünkü çocuk o hikâyelerde kendini bulmuştur.

Çocuk Edebiyatı ve Yusuf Asal

Yazarla yapılan görüşme sonrasında çocuk edebiyatıyla ilgili söyledikleri şunlardır: "Edebiyatın en zor, en özel, en hassas bölümlerindendir çocuk edebiyatı. Yazdıklarınız bazen küçük insanlara yol gösterir, rehber olur ve örnek teşkil eder. Bu yüzden çocuk edebiyatında yazarken ince eleyip sık dokumak gerekir." diyen Asal'a göre "Okumanın en etkili olduğu, en iz bıraktığı yaşlar çocukluk yıllarıdır. "Ağaç yaşken eğilir." Atasözünde olduğu gibi çocuğun kişiliği de o yaşlarda şekil alır. Bu alanda yazan yazarlar ve şairler doğru şeylerle çocuğa yaklaşırsa sağlam nesiller ortaya çıkar. Yani bazen ailenin, okulun veremediği güzel davranışları çocuk, severek okuduğu bir kitaptan kazabilir. Çocuklara anlamayacakları yetişkin edebiyatı eserleri okutmanın gereği yok sanırım."

Çocuğun dünyasına girebilmek için hangi eserlerden yola çıkılmalı? Sorusuna Asal'ın cevabı şu şekildedir: "Çocukların ilgi alanları farklıdır. Kimisi düz öğrenen, kavrayandır. Ona bir şeyleri anlatmak için evirip çevirmeye gerek yoktur; ama benim görüşüm bu tür çocuk sayısı diğer kesime göre azınlıktadır. Çocuklar çoğunlukla hareketli, heyecanlı, korkutucu, mizahi kitaplardan hoşlanmaktadırlar. Bu eserleri verirken de olaylara, konuya çocuk kalbiyle yaklaşmak gerekmektedir.

Çocuk Edebiyatı ile yetişkin edebiyatını ayıran çizgiye ilişkin Asal'ın görüşü: Yetişkin edebiyatının ucu açıktır. Her konuda, her şekilde yazabilirsiniz. Yetişkin insanların yorum yapma, doğruyu, yanlışı ayırt etme özellikleri vardı. Çocuk edebiyatında ise sınır vardır. Yazdıklarınızdan sorumlu olursunuz, olumlu ya da olumsuz çocukları etkileyebilirsiniz.

Bence çocuk edebiyatı, bir yetişkinin çocuk kalbiyle eserler ortaya çıkarmasıdır, diyen yazar,

eseri ortaya çıkarırken çocukların bembeyaz sayfasına leke sürmemeye özen gösterilmemesi gerektiğini savunur.

Bu çalışmada Yusuf asal'ın çocuk kitaplarındaki değerleri tespit etmek amacıyla bir seriden random yöntemiyle seçilmiş olan dört kitabı incelenmiştir. Yusuf Asal'ın bu kitaplarda değerler eğitimiyle ilgili kavramları hangi boyutlarda ve hangi sıklıkla ele aldığının belirlenmesi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Verilen Toplanması ve Analizi

Yusuf Asal'ın Çocuk Kitaplarında değerler Eğitimi adlı çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım ve Şimşek 2011, 187).

Değerlerin belirlenmesinde Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı'nda (2017) belirtilen sınıflandırma esas alınmıştır.

Örneklem

Çalışmanın örneklemini Yusuf Asal'ın Patatesspor serisi içinde yer alan Patatesspor Yumurtaspor Maçı, Patatesspor Kupa Bizim Başka Yolu Yok, Patatesspor Şut ve Gol, Patatesspor Dananın Kuyruğu Kopuyor adlı kitapları oluşturmaktadır.

Çizelge 1: Araştırma kapsamında incelenen eserlere ilişkin bilgiler

Yapıtın Adı	Yayınevi	Yayım Yılı	Sayfa sayısı
Patatesspor- Şut ve Gol	İstanbul/Nesil Çocuk	2017	155
Patatesspor-Kupa Bizim Başka Yolu Yok	İstanbul/Nesil Çocuk	2017	155
Patatesspor-Yumurtaspor Maçı	İstanbul/Nesil Çocuk	2017	155
Patatesspor-Dananın Kuyrupu Kopuyor	İstanbul/Nesil Çocuk	2017	155

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri kaynağı olan kitaplar okunmadan önce değerler eğitimi ve çocuk kitaplarıyla ilgili tez, makale, kitap ve diğer bilgi kaynakları taranmıştır. Bu aşamadan sonra yazara ait çocuk kitapları temin edilmiştir. Bu kitapların her biri birkaç kez okunmuştur. Edinilen ilk bulguların ardından elde edilen veriler ayrıntılı bir biçimde hazırlanan tablolara işlenmiştir. Değerler eğitimiyle ilgili kısımlar tekrar okunarak veriler bir kez daha gözden geçirilmiştir. Başlıklar göz önünde tutularak üçüncü bir okuma yapılarak elde edilen verilere son şekli verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Yusuf Asal, incelenen kitaplarında yardımlaşma, iş birliği, mücadele, arkadaşlık, sevgi gibi iletiler üzerinde durmaktadır. Yazarın incelenen kitaplarında yer alan değerlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Çizelge 2: Çalışma kapsamında kitapta ağırlıklı olarak yer alan değerlerin dağılımı

Sıra No	*Kitabın Adı*	*Kitapta Ağırlıklı Olarak Yer Alan Değer*
1	Dananın Kuyruğu Kopuyor	Çevre duyarlılığı
2	Şut ve Goool	Mücadele, iş birliği, arkadaşlık
3	Kupa Bizim Başka Yolu Yok	Hoşgörü
4	Yumurtaspor Maçı	İşbirliği

Kitaplarda yer alan karakterler birbirine yardımcı olma, bir amaç uğrunda mücadele etme, takım ruhu taşıyarak, işbirliği içerisinde hareket etme gibi çeşitli özellikleri barındırmaktadır. Bu iki seride de ağır basan karakter Köfteci'dir. Köfteci kıyafetinden, yemek yemesine, yazdığı şiirlerden, roman çalışmalarına varıncaya kadar kitaplarda aktif olarak rol oynar. Neredeyse bütün olaylar Köfteci ekseninde meydana getirilmektedir. Bu sırada ise çocuklara verilmek istenen, mücadele ruhu, insan ve hayvan sevgisi metin içerisinde sırıtmayacak şekilde öğrenciye hissettirilir. (Kavun, 2017:22)

Aşağıda kitapta tespit edilen değerlere ilişkin anlatımlardan alıntılar sunulmuştur:

Arkadaşlık

"Oldum olası farklı bir insandı köfteci. Sıra dışıydı her haliyle. Küçükken arkadaşları, harçlıklarıyla top, balon ve misket alırken o, köftecilerde alırdı soluğu. Harçlıklarının büyük bir kısmını da köfteye yatırırdı. Zaten bu yüzden adı köfteciye çıkmıştı. Cumali ve Mehmet onu çok sever, görmeden

edemezlerdi. Ne zaman canları sıkılsa soluğu köftecide alırlardı.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.10-11)

“Patatesspor için çok büyük bir başarıydı bu. Başta çok da iyi değillerdi oyunda ama dostluk ve dayanışmaları onları zafere ulaştırmıştı.” (Şut ve Gol, s.149)

“Maçı kazanacağımıza inanıyorum arkadaşlar. Hem yenildik varsayalım. Olsun. Önemli olan arkadaşlığımız değil mi?” (Yumurtaspor Maçı s.79)

“Sizler benim en iyi arkadaşlarımsınız, ben sizlerle küs yaşayamam.” (Yumurtaspor Maçı, s.73)

Olur mu öyle şey bir abi kardeşiz arkadaşız etle tırnak gibiyiz (Yumurtaspor Maçı s.62)

Hoşgörü

Yusuf Asal’ın bu seride en işlediği değerlerden biri de hoşgörüdür. Kitapta yer alan Türkçe Öğretmeni, Köfteci’nin edebiyata dair sürekli soru sorarak meşgul ettiği kişidir. Anlayışlıdır, Köfteci’ye hep hoşgörülü olarak davranmaktadır.

Artık daha anlayışlı ve yumuşak cevap veriyordu arkadaşlarına (Yumurtaspor Maçı, s.)

“O halde siz anlayışsız birisiniz.” (Yumurtaspor Maçı, s. 29)

Sevgi

Konu bir çocuğun hayatı kir annenin evlat sevgisi olunca dayanamadım dedi. (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 56)

Seride çocuklara verilmek istenen, mücadele ruhu, insan ve hayvan sevgisi metin içerisinde öğrenciye hissettirilir. Örneğin; Kupa Bizim Başka Yolu Yok adlı eserde Köfteci, sokak kedileriyle ilgili bir projesi olduğunu söyleyerek, sokak kedilerini evinde beslemeye başlar.

“Bu ülkede kaç tane Sokak Kedisi var biliyor musun? Sokaklar Ailesi tarafından terk edilmiş onlarca belki de yüzlerce yavru kedi ile dolu. Bu konuyu meclise yazacağım. Yaşasın kedilerin kardeşliği, yaşasın kötülere karşı onurlu duruşumuz diye. Her aile bir yavru kediye sahip çıksa sorun kalır mı? Bir kediye yemek ve süt vermek çok mu zor? Bu kadar erozyona uğradı kültürümüz. Bundan 50 yıl önce sokak kedisi diye bir şey yoktu. Demek ki çok değişmişiz, demek ki iyice merhametsiz değilmişiz. Kedisine sahip çıkmayan toplumlar, sefalete mahkûmdur.” (Kupa Bizim Yolu Yok, s. 65)

“Yavru bir ayı düşünün. Ne farkı var bizim yavrularımızdan? Onun yemeye, içmeye oynamaya ve okula ihtiyacı yok mu? Herkesin yavrusu kendine tatlı. Buradan belediye başkanımıza sesleniyorum: Sayın Başkan bir köpek kolay yetişmiyor. Bir tavuk kaç günde gıdaklıyor? Bir muhabbet kuşu, bir Japon balığı ne sıkıntılar çekiyor, haberiniz var mı? Annesini göremeyen bir sürü süs kaplumbağası, hamster tanıyorum. Buradan tüm insanlara sesleniyorum: Bir iguananın yerinde olmak ister misiniz? Artık bu zulme dur diyelim, hayvanları doğal ortamlarına bırakalım. Köy Faresi ile Şehir Faresi okumadınız mı? Yaşasın hayvanların karşı kardeşliği!”

(Kupa Bizim Yolu Yok, s. 98-99)

“Onun sayesinde hayatın bir anlamının olduğunu öğretmişti. Bir ağaca, bir hayvana dokunmanın, bir insana tebessüm etmenin ne kadar önemli olduğunu öğrenmişti o kişiden. Onun sayesinde sevmişti şiiri, romanı, edebiyatı, insanları.” (Yumurtaspor Maçı, s.16)

“Olumsuz düşünme Köfteci, her şeyden önce seni çok sevdiğimize inan.” (Yumurtaspor Maçı, s.41)

Yardımlaşma

“Ferhat sakatlığına rağmen maçı izlemek istemişti Patatesspor’a destek olmak için tribündeki yerini almıştı erkenden.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.142)

“Köfteci elindeki megafonla bağırdı: “Şu andan itibaren Patatesspor’a lojistik ve alerji alerjik destek veriyorum. Cumali şampiyon. Patatesspor bilsin bunu herkes bilsin.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok s.145)

“Bu başarı hepimizin. Takım arkadaşlarımı çok seviyorum. Bize destek olan arkadaşlarımıza, öğretmenlerimize sevgi ve selamlarımı sunuyorum. (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.150)

“Akşama doğru köftecinin evinde yine köfte partisi vardı. Belki de hayatları boyunca unutamayacakları bir gün yaşıyorlardı. Onca zorluğun ardından başarıyı ulaşmışlardı. Üstelik dersleri de düzelmişti çocukların. Güldüler, eğlendiler.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.152)

Çalışkanlık

“İnsan çalışırsa ve zafere inanırsa gerçekten kazanıyormuş Demek ki şunu anladım hiç kimse kimseden üstün değilmiş sadece çalışan ve hak eden başarıyormuş.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.149)

“Evet çocuklar herkes Cumali gibi azimli olmalı bakın çalışınca oluyormuş.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.152)

“Okulu ve dersleri hazırladı. Ardından her şey yolunda gidiyordu. Kendisine verdiği ders çalışma sözünü tutmuştu. Bütün dersleri düzelmişti. Sadece kendisinin değil, ara ara beraber çalıştıkları Mehmet'in de dersleri iyiydi. Projeleri geldi aklına sonra, onlar da iyi gidiyordu. Bu projelerin sonucunda okul akıllı tahta kazanmıştı.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.140)

“İşini çok seven çalışkan ve dürüst bir iş adamıydı.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 29)

“Biz yılkı atları gibiyiz, koştukça hızlanıyoruz”. (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 85)

Önyargı

“Hem sizin huzurunuzda arkadaşlarınızdan da özür diliyorum önyargılı davrandım.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.152)

Tarihsel Mirasa Duyarlılık

“Hiç dikkat ettiniz mi? Gözlerinize bakarken Mehmet Akif'e, Yunus Emre'ye, Orhan Veli’ye, Nazım Hikmet’e ve Necip Fazıl’a bakıyor adeta.” (Yumurtaspor Maçı, s17)

“Bende suç ki ömründe bir şiir okumamış, bir çiçek koklamamış, Yunus'u, Mevlana'yı tanımayan Van Gogh Mozart'ı bilmeyen, kemanı görse yemek kaşığı sanabilecek insanlarla konuşuyorum ama umutluyum. Sizin gibilerin nesli tükenmekte.” (Yumurtaspor Maçı, s.39)

“Edirnekapı’ya Mehmet Akif Ersoy'un mezarını ziyarete gittim.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.60)

“Karacaoğlan en büyük halk ozanlarımızdan biridir ilden ile gezmiştir ömrü boyunca.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 62)

“Elbette iyi değilim. Arifler, âlimler benim gibi kültürlü insanlar, halkın karşısına çıkıp aydınlatacaklar. Herkes yabancı müzik peşinde, çoğu tanımıyor Karacaoğlan'ı, Dadaloğlu'nu, Ulubatlı Hasan'ı, Malkoçoğlu'nu.” (Yumurtaspor Maçı, s.97)

Saygı

“Olmaz, izinsiz bakamayız. Hem burada olmamız da doğru değil. Hadi çıkalım.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.91)

“Bir de hayırsız birkaç evladı varmış. Karı kocanın akılları hep kötülükteymiş, rahmetlileri çok üzmüşler yıllar boyu. Babam anlatırken duydum.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.107)

Sözünde Durma

“Hocam söz verdi. Bir daha hiç sizi üzmeyecek”. (Yumurtaspor Maçı, s. 23)

“Sözünde durmuş olacak mıydı, olacaktı.” (Yumurtaspor Maçı, s.78)

“Benim tanıdığım Köfteci sözünde dururdu. “(Yumurtaspor Maçı, s.61)

Gayret

“Hemen de pes etmeyelim dedi. Programa iki gün var. Zamanı iyi değerlendirirsek oldukça iyi bir süre. Patatesspor için yapmalıyız bunu. Yılmayacağız.” (Yumurtaspor Maçı, s.23)

“Biz bileğimizin hakkıyla şampiyon olduk, zafere inandık. İnsan istedi mi ağzı ile kuş bile yakalar. Hepimiz inanmıştık zafere, bu sayede başarılı olduk.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.7)

“İmkânsız diye bir şey yoktur hocam. İnsan bir şeyi istemeye görsün.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.32)

Dürüstlük

“Yalan söylemeyi yakıştıramamışlardı kendilerine.” (Yumurtaspor Maçı, s.21)

“Ne diyeceğini bilemedi Cumali. Yalan söyleyemezdi, susmayı tercih etti.” (Yumurtaspor Maçı, s.6)

“Öğretmen dediğin sizin gibi doğru sözlü ve sanatsever olmalı diye haykırdı.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 95)

Özeleştiri

Hatasız konuştuğu için oldukça mutluydu. (Yumurtaspor Maçı, s.17)

Aklıselim davranmalıydı, kendini toparlayıp devam etti. (Yumurtaspor Maçı, s. 90)

Yıkılmıştı Köfteci. Onuru zedelenmişti. Mahalleye dönüyordu, yaşadıklarını kimsenin bilmesini istemiyordu. (Yumurtaspor Maçı, s.57)

Selamlaşma

-Günaydın Köfteci

-Günaydın Cumali. (Yumurtaspor Maçı, s. 96)

Vicdan

“İçinden gelen bir ses doğru yoldasın derken, duymak istemediği bir diğer ses, cüzdanın sahibini ara bul, o para senin değil. Kimbilir belki de bir hasta için kullanılacak da diyordu ama o hep bir sesi duymaya gayret ediyor, diğerine kulaklarını kapıyordu.” (Yumurtaspor Maçı, s.63)

Merhamet

“Beni affedebilecek misin?” (Yumurtaspor Maçı, s. 60)

“Seni mutlu etmek için katılmıştım o yarışmaya.” (Yumurtaspor Maçı, s.60)

“Koşarak yanıma kadar geldi, Cumali oldukça üzgün görünüyordu, lütfen affet beni Köfteci dedi.” (Yumurtaspor Maçı, s.59)

Aile Birliğine Önem Verme

“Öğretmenlerinin Radyo programını dinlemek için ailelerinden izin alıp gelmişlerdi.” (Yumurtaspor Maçı, s.24)

Yardımseverlik

“Terkedilmiş fıstık tarlalarından bin bir zahmetle fıstık toplamış, satıp parasıyla forma almayı kafalarına koymuşlardı. Ama planladıkları gibi gitmemişti. Kazandıkları parayı Ferhat'ın hasta babasına vermeyi tercih etmişlerdi.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.8)

“Çocuklar, lösemi hastası bir çocuğun tedavisi için ilçe çapında yardım toplanıyor. Ailelerinize bildirin. Eğer yardım etmek isterseniz okul-aile birliğine başvurabilirsiniz.” (Şut ve Gol, s.135)

Güzel Sanatlar

“Ben sanatın her türlüsünü severim şiir ve güzel sayılır benim adıma teşekkür edin Aşık Köfteci’ye, dedi.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 65)

“Şu sanata aşık aile! Dedeniz sarayda padişahın özel kalem şairiydi. Siz de şiir yazıyordunuz. Ablanız, flütle piyanoyu aynı anda çalıyordu. Enişteniz heykeltıraştı. Ağabeyiniz ayaklarıyla resim yapıyordu.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s.69)

“Öğretmen dediğin sizin gibi doğru sözlü ve sanatsever olmalı diye haykırdı.” (Dananın Kuyruğu Kopuyor, s. 95)

Çevreye Duyarlılık

“Yanına kâğıt geri dönüşümü ve köy okullarına kitap yollama projelerini de ekleyeceğiz. En önemli projemiz de gazlı içeceklere son, süte devam projesi olacak. Desteklerinizi bekliyoruz.” (Kupa Bizim Başka Yolu Yok, s.15)

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, kitapların genellikle, hoşgörü, sevgi, arkadaşlık, işbirliği ve mücadele gibi değerleri ön plana çıkardığını söyleyebiliriz.

Çalışma kapsamında incelenen kitaplardaki değerlerin sayısal dağılımı şu şekildedir:

Çizelge 3: Çalışma kapsamında kitapta yer alan değerlerin dağılımı

Sıra No	Değerler	Toplam
1	Sevgi	25
2	Arkadaşlık	27
3	Çalışkanlık	11
4	Selamlaşma	15
5	Eşitlik	2
6	İçtenlik ve Samimiyet	13
7	Yardımlaşma	14
8	Hoşgörü	26
9	Cesaret	10
10	Sorumluluk	17
11	Adalet	3
12	Vicdan	6

13	Aile birliğine önem verme	8
14	Öz eleştiri	6
15	Dostluk	11
16	Temizlik	3
17	Affetme	12
18	Gayret	16
19	Utanma	10
20	Özgüven	17
21	Dayanışma ve İşbirliği	15
22	Vatanseverlik	4
23	Merhamet	7
24	Cömertlik	6
25	Barış	4
26	Alçakgönüllülük	5
27	Vefa	4
28	Saygı	12
29	Sabır	6
30	Dürüstlük	8
31	Sözünde Durma	8
32	Misafirperverlik	6
33	Tarihsel mirasa duyarlılık	9
	Toplam	344

Sonuç

Bu çalışmada Yusuf Asal'ın ortaokul öğrencilerine yönelik kitapları değerler eğitimi bağlamında incelemeye çalışılmıştır. Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı (2017) incelenerek, programda işaret edilen değerlerden bir liste oluşturulmuş ve bu doğrultuda bir tarama yapılmıştır. Çalışmada ele alınan dört eserde (Patatesspor Dananın Kuyruğu Kopuyor, Şut ve Goool, Kupa Bizim Başka Yolu Yok, Yumurtaspor Maçı) toplam 344 değerin yer aldığı tespit edilmiştir. Yazarın, incelenen kitaplarında, en fazla arkadaşlık (27), hoşgörü (26), sevgi (25) değerleri yer alırken, en az ise temizlik (2), eşitlik (3) ve adalet (3) değerlerine yer verilmiştir. Bu anlamda değer aktarımı konusunda Asal'ın eserlerinin zengin olduğunu söylemek mümkündür.

Nitelikli çocuk kitabı yazmak için her şeyden önce çocuğu tanımak, anlamak, gelişim özelliklerini bilmek, yaş seviyesine dikkat ederek ilgi ve ihtiyaçlarına uygun çocuksu edebiyatı benimsemek gerekmektedir.(Dilek, 2017) Yazarın hâlen bir okulda öğretmen olarak görev yapması, eğitim-öğretim faaliyetinin bir ögesi olması gözlemlerini kitaplarına aktarması bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Yusuf Asal'ın çocuk kitaplarında, çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyebilecek iletiler bulunmaktadır. Bu kitaplara temel eğitim düzeyinde okutulan ders kitaplarında yer verilebilir. Değerler eğitimi uygulamaları kapsamında yazarın eserlerinden yararlanılabilir. Çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının zenginleşmesine katkı sağlayan bu kitaplar, öğretmenler tarafından çocuklara tavsiye edilebilir. Yazarın diğer çocuk kitapları da değerler eğitimi kapsamında incelenip, farklı çocuk kitaplarıyla bu kapsamda karşılaştırma çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

Asal Y.(2017), Patatesspor 4 (Şut ve Gol), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul.

Asal Y.(2017), Patatesspor 2 (Yumurtaspor Maçı), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul.

Asal Y.(2017), Patatesspor 5 (Kupa Bizim Başka Yolu Yok), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul.

Asal Y.(2017), Patatesspor 3 (Dananın Kuyruğu kopuyor), Nesil Çocuk Yayınları, İstanbul.

2. Diğer Kaynaklar

ALVER, K. (2005) "Çocuk ve Edebiyat",Hece Aylık Edebiyat Dergisi, 308.

Bilkan A.F.(2005), Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet, Hece dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı:10, s.7 Dilek, A. (2017) Feridun Oral'ın Resimli Hikaye Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi, Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 15, No. 33, 61-86.

Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Yay. Haz.). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 255-286). Ankara: Pegem A.

Emin, F. (1988). Mahmut Çelebi ile Çocuk Edebiyatı Üzerine, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul, Gökyüzü Yayınları.

Er, S.(1998), "Çocuk ve Hikaye", Kervan Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Erdem Yayınları, İstanbul.

Fırat H. Ve Mocan A. (2014), Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler, TSA / YIL: 18 S: 3, Aralık 2014.

Güngör, E. (2010). Değerler Psikoloji Üzerinde Araştırmalar, 4. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve Eğitim*. Engin Yayınları, Ankara.

Kavun, M. (2017), "Yusuf Asal'ın Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Okuma Kitaplarının Türkçe Öğretimi Bağlamında Biçim Ve İçerik Açısından İncelenmesi", Samsun.

MEB. (2005b) . İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4.-5. Sınıf Öğretim Programı ve Klavuzu, MEB Yayınları, Ankara.

Şirin, M. R.(1987), Çocuklar İçin Sanat ve Edebiyat, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul, Gökyüzü Yayınları.

Tarhan, N. (2017), Değerler Psikolojisi ve Güzel İnsan Modeli, Timaş Yayınları, İstanbul.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B.,(2014), Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz K. (2008), Eğitim Yönetiminde Değerler, Pegem Akademi, Ankara

RECEP MURAT BUGARİÇ HİKÂYELERİNİN TEMATİK İNCELENMESİ

Fatima HOCİN[*]

Özet

Recep Murat Bugariç, ikinci Dünya savaşından sonra Makedonya Çağdaş Türk Edebiyatı 70'liler kuşağının en önemli hikâye yazarlarından biridir. 1934 yılının Ekim'inde Üsküp'te doğdu. Ailesi, Balkan Savaşları'ndan beri Sırp tehdidin eksilmediği Yeni Pazar'lıdır. Recep Murat Bugariç hayatının büyük bir bölümünü eğitime ve öğretime adamış, bunun yanında Birlik Gazetesi ve Sesler Dergisi gibi dönemin Türkçe basın yapan kuruluşlarında yazmış, özellikle, çocukların dil gelişimine katkı sağlamak amaçlı, çocuk hikâyeleri yazmıştır. İlk hikâyeleri 1971'de çocuk dergilerinde görülmeye başlayan Recep Murat Bugariç'in ilk kitabı olan Üç Palto 1974'te yayınlandı. Bu tarihte yazar kırk yaşlarındaydı. Bu durum, onun olgunluk devrine girdiği yıllarda hikâyeciliğe başladığını göstermekte. Üç Palto (1974)'dan sonra Küçük Adam (1982), Sigara (1983), Loto (1988), Çocukluğunu Unutan Büyüklere 'Öyküler' (1992) ve Ezdirtmediğim Çocukluğum (1995) isimli kitapları yayınlandı. Hikâye dalında kendi yazdığı kitaplar olmakla birlikte, birçok çeviri hikâyeleri de bulunmaktadır. Bu çevirilerin çoğunluğu Makedoncadan tercüme edilmiş hikâyelerdir. Recep Murat Bugariç'in hikâyeleri konularını daha çok geçmiş günlerden ve hatıralardan alır. Onun için yazar hikâyelerinin çoğunda, hikâye kişilerinden biridir. O henüz ilkokul çağında bir çocukken, İkinci Dünya Savaşı ve buna bağlı olarak Halk Kurtuluş Savaşı olmuştur. Savaş birçok toplumsal felaketin yanında; yokluk, açlık, sefillik ve benzeri sıkıntıları da getirir. Çocukluğunda savaşın getirdiği sıkıntıları gören ve bunları yaşayan yazar, hikâyelerinde bunlara da yer vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Makedonya çağdaş Türk edebiyatı, Recep Murat Bugariç, hikâye, inceleme.

Thematic Analysis of the Stories of Recep Murat Bugarich

Abstract

Recep Murat Bugaric, after the Second World War, is one of the most important story writers of Macedonian contemporary Turkish literature from the 70s. Born in Skopje in October 1934, his family is from New Bazaar (Yeni Pazar), which has suffered from the Serbian threat since the Balkan Wars. Recep Murat Bugarç has devoted much of his life to education and teaching, as well as he has written in Turkish media like Birlik Journal and Sesler Magazine. In particular, He wrote children's stories with the aim of contributing to children's language development. Recep Murat Bugaric started appearing in children's magazines in 1971 and his first story book "Üç Plato (Three Coats)" was published in 1974 when he was in his forties. From this we can say that he was mature storyteller. In addition, he has prepared primary school grammar lessons and reading books, contributed to the preparation of many text books and reading books.

These studies are of great importance in terms of ensuring that students of Turkish origin in Macedonia enter lessons with books written on the same language as their own language, rather than grammar and reading books translated from foreign languages. Recep Murat Bugaric's first story book, Üç Palto, was published in 1974, then published Küçük Adam (Little Man) in 1982, Sigara (Cigarette) in 1983, Loto (Lotto) in 1988, Çocukluğunu Unutan Büyüklere 'Öyküler' (Stories for adults who forget childhood) in 1992 and Ezdirtmediğim Çocukluğum in 1995. There are also many translation stories, along with books written by him in the field of story. The majority of these translations are Macedonian translated stories. Recep Murat Bugaric's stories take their subjects more from past days and memories. In the majority of his stories, writer is one of the characters in the story. Throughout II. World War and whereupon

[*] Doç.Dr., Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Üsküp/Makedonya

People's War of Independence Recep Murat Bugariç was still a child in the age of primary school. The war is beside many social disasters; Absence, hunger, misery, and so forth. The author who sees the troubles brought by the war in his childhood and lives them has also included them in his stories.

Key Words: Macedonian contemporary Turkish literature, Recep Murat Bugaric, story, review.

GİRİŞ

1912 Balkan savaşı sonrası Osmanlının Rumeli'den siyasi olarak çekilmesiyle başlayan ve İkinci Dünya Savaşı yıllarıyla Tito Yugoslavya'sına kadarki dönem her alanda olduğu gibi edebiyat hayatında da belirsizlikler ve çile yıllarıdır.

Bu coğrafyada Türklerin belini büken yoğun göç de yine bu yıllarda yaşanır. İki Dünya Savaşı arasında ana ülkeden ayrılıp kendi kendine bırakılmış olan Makedonya Türklerinin edebiyatı İkinci Dünya Savaşından sonra Üsküp merkezli ve "Birlik" Yayın Etkinliği çatısı altında kendine bir çığır açmış bugünlere ulaşmıştır. O dönemin ikinci kuşak yazarlarından sayılan Recep Murat Bugariç en verimli olduğu çağında, Türk diline yaptığı hizmetleri yanında, hikâye alanında da başarılar elde etmiştir. Edebiyatımıza bakıldığında pek çok savaşın olduğu gibi Balkan Savaşı'nın da eserlere yansıdığı görülmektedir. Makedon Türk hikâye yazarlarının hikâyelerinde de, belli bir dönem içinde bu konunun sıkça işlendiği dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda Recep Murat da çocukluk anılarını kapsayan hikâyelerinde savaşı ve yokluk konusunu bir arada işlemiştir. Bu nedenle teşekkül ettikleri döneme ait hikâye konuları bazen aynı bazen de hikâye gerçekçiliği içinde yer alır. Hikâyelerinde kendi içinde, çocuklar arası, çocuk ile büyükler arası ve çocuk ile hayvan arası bağlılık ve ilişkileri samimi bir gerçekçilikle anlatmaya çalışmıştır.

Recep Murat Bugariç hayatının büyük bir bölümünü eğitme ve öğretime adamış birisi olarak 1956 yılından itibaren öğretmenlik mesleğini icra etmeye başlamış, 1986 yılında okul müdürlüğüne geçiş yaparak toplam on yıl bu görevi icra ettikten sonra 1996 yılında müdürlük görevinden emekliye ayrılmıştır. Birlik Gazetesi ve Sesler Dergisi gibi dönemin Türkçe basın yapan kuruluşlarında yazmış, özellikle, çocukların dil gelişimine katkı sağlamak amaçlı, çocuk hikâyeleri yazmıştır. Dil konusuna özel bir duyarlılıkla yaklaşan Recep Murat Bugariç, aydın kesimin bile Rumeli Türkçesi kullanmasını asla doğru bulmamıştır. Bu sebepten çocuklara yönelik yazılarının önemi ve ideolojisi büyüktür. Bu konuda Bugariç şöyle der: '*'Bir toplumda dilin nasıl konuşulduğu ve kullanıldığı çok önemlidir. Çocukluktan başlayan dil gelişimi için çocuklara yönelik kitaplar yazılmalı ve onları okumaya sevk etmelidir. Bunun içinde onların hayatından konu alınmalıdır.*''[40]

Makedonya Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığında okul müfredatlarını düzenleyen komisyonda 30 yıl çalışmalara katılarak müfredatların düzenlenmesinde rol almıştır.

Hayatı

1934 yılının Ekim'inde Üsküp'te doğdu. Ailesi, Balkan Savaşları'ndan beri Sırp tehdidin eksilmediği Yeni Pazar'lıdır. 1919 yılında, bir bayram sabahı, bayram namazı esnasında Sırp'lar tarafından kuşatılan camide, dedesi ve henüz çocuk yaşta olan babası bulunuyormuş. Ne bir suç ne bir günah işlemedikleri halde, sadece Sırp olmadıkları için uğradıkları bu sopalı saldırı yüzünden dedesi malını mülkünü satmış, ailesini önüne katarak İstanbul'un yolunu tutmuş. Tren Üsküp'e varmadan yollar kapanmış, hayat da onlar için Üsküp'te devam etmiş.

Ailesinin Birinci Dünya Savaşı yıllarında çektiği çileyi, Recep Murat Bugariç, henüz yedi yaşında bir çocuk olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle çekmeye başlamıştır. Okulda geçirmesi gereken zamanları sığınaklarda geçirmiştir.[41] Savaştan sonra Tefeyyüz İlkokulu'nda öğrenime başlamıştır. 1956 yılında Üsküp Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuş, bunun ardından, öğrencisi

[40] Recep Murat Bugariç ile konuşma

[41] Suat Engüllü, "Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı", Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1997 s.224

olduğu okulda öğretmenliğe başlamıştır. 1966 yılında Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirmiştir. Çalışkan ve başarılı bir öğretmen olarak, koca bir ömür boyu öğrencilere Türkçeyi ve Türk Edebiyatı'nı okutmasına rağmen, kişisel kaprisler yüzünden, Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olması engellenmiştir.1982 yılında, sözü geçen fakültenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenciliğinin devam etmesinin artık hiç bir anlamı kalmadığına karar vermiştir.[42]

Sürekli bir mücadele içinde geçen otuz yıllık öğretmenlik hayatından sonra, her şeye rağmen bağlılığını sürdürdüğü okula müdür olmuş ve emekliliğine kadar da bu göreve devam etmiştir. Edebiyata, yaşıtı olan yazarlardan çok daha geç girdi. 1970'li yılların başlarında yazdığı çocuk hikâyeleriyle dikkatleri üzerine topladı. İlk öykülerini 'Üç Palto' (Birlik Yayınları, Üsküp 1974) adı altında kitap haline getirdi. Bunu 'Küçük Adam' (Birlik Yayınları, Üsküp 1982), 'Sigara' (Tan Yayınları, Priştine 1983), 'Loto' (Birlik Yayınları, Üsküp 1988) öykü kitapları izledi. 1992 yılında 'Öyküler' (Birlik Yayınları, Üsküp) adını taşıyan ve bu güne kadar yazmış olduğu öykülerin derlemesi olan bir kitap daha basımdan çıktı. Bir ara şiire de heves bağladı, fakat bu alanda göze çarpıcı bir çalışması olmadı.[43] Recep Murat Bugariç, birçok dilbilgisi ve okuma kitabının da yazarıdır.[44]

Recep Murat Bugariç Tefeyyüz İlkokulu'ndan 1996 yılında emekliye ayrılmıştır ve emeklilik günlerini Üsküp'te geçirmiştir. Geçirdiği beyin spazmı sonucu kısmi felç olmuştur. Koca bir ömür boyu öğrencilere Türkçeyi ve Türk Edebiyatı'nı sevdiren, öğretmen, yazar, Tefeyyüz İlkokulu müdürü, birçok ders kitabının yazarı Recep Murat Bugariç 2016 yılının Nisanında Üsküp'te vefat etmiştir. Butel mezarlığında toprağa verilmiştir.

Sanatı ve Eserleri

Recep Murat Bugariç'in hikâyelerinin gerek gazete ve dergilerde yayını, gerekse kitap olarak yayını göz önünde bulundurulursa, Makedonya ve Kosova Türkeri'nin edebiyatının geciken yazarlarından biri olduğu görülür. İlk hikâyeleri 1971'de çocuk dergilerinde görülmeye başlayan Recep Murat Bugariç'in ilk kitabı olan *Üç Palto* 1974'te yayınladı. Bu tarihte yazar kırk yaşlarındaydı. Bu durum, onun olgunluk devrine girdiği yıllarda hikâyeciliğe başladığını göstermektedir. *Üç Palto*'dan sonra *Küçük Adam* 1982, *Sigara* (1983), *Loto* (1988), *Çocukluğunu Unutan Büyüklere Öyküler* (1992) ve *Ezdirtmediğim Çocukluğum* (1995) isimli hikâye kitapları yayınladı. Hikâye dalında kendi yazdığı kitaplar olmakla birlikte, birçok çeviri hikâyeleri de bulunmaktadır. Bu çevirilerin çoğunluğu Makedoncadan tercüme edilmiş hikâyelerdir.[45] Bunun yanında ilköğretim dilbilgisi dersleri ve okuma kitapları hazırlamış, birçok ders kitabı ve okuma kitaplarının hazırlanmasına da katkı sağlamıştır.

Bu çalışmaları Makedonya'daki Türk kökenli öğrencilerin derslere Makedonca'dan tercüme edilen dilbilgisi ve okuma kitapları yerine, kendi dilleriyle özdeş bir dille yazılan kitaplarla girmesini sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır. *Üç Palto* ve *Küçük Adam*, Oktay Akbal'ın deyişi ile "hikâyecikler"den oluşmaktadır. Makedonya ve Kosova Türkeri'nin edebiyatında şekil bakımından Necati Zekeriya ile başlayan bu tür, daha sonraki yazarlarca çok benimsenmiştir. İlk bakışta, kısa olması bakımından kolay görünmekle birlikte, hikâye tekniği bakımından uzun hikâyeden daha zor olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi çocuk edebiyatı özelliğini daha çok konu, dil ve üsluptan alır. Bunlara bağlı olarak, ikinci derecede şekle ait özellikler gelir. Bazılarının sandığı gibi hikâyenin kısa olması, çocuk edebiyatından sayılması için yeterli değildir. Bununla birlikte, konusu çocuklar arasında geçen hikâyelerde çocuk edebiyatına girmeyebilir. Bunun zıttı olarak, kahramanları büyükler olan ve konusu büyükler arasında geçen hikâyelerde çocuklar için olabilir. Eğer yazar, muhteva bakımından çocukların seviyesine ve özelliğine uygun konuları çocukları gözden uzak tutmadan verebiliyorsa, yazdıkları rahatlıkla çocuk edebiyatına girebilir.[46]

---

[42] Makedonya Yazılı Türk Edebiyatı, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-36259/makedonya-yazılı-turk-edebiyatı.html

[43] Suat Engüllü, "Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı", Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1897

[44] Fahri Kaya; Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi, Birlik Yayınları, Üsküp (1990), s:81

[45] Abdülkadir Hayber, Makedonya ve Kosova trüklerinin Edebiyatı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul, 2001, s: 237 72

[46] Abdülkadir Hayber, age., s:237-238

Bu noktalar göz önünde bulundurulursa, Recep Murat Bugariç'in *Üç Palto*'daki hikâyeleri ve *Küçük Adam'd*aki hikâyelerinin çoğu, çocuklar için yazılmıştır denilebilir. Bu kitaplarda yazar, daha çok toplumsal aksaklıklara ve ahlaki konulara yer vermiştir. Ona göre toplumun düzelmesi için, tek tek kişilerin düzelmesi gerekir. Dolayısıyla, kişinin toplum içerisinde göründüğünden çok daha önemli bir yeri vardır. Onun için yazar, toplumda kişilere dikkati çekmek ister. Hikâyelerde çeşitli kimselerin davranışları derinlemesine tahlil edilmeden, olaylarla birleştirilerek ele alınmış ve aksayan yönlere dikkat çekilmiştir. Bu noktadan yazar, toplum içerisinde kişilere tenkitçi bir gözle bakmakta ve değerlendirilmektedir.

Recep Murat Bugariç'in hikâyeleri konularını daha çok geçmiş günlerden ve hatıralardan alır. Onun için yazar hikâyelerinin çoğunda, hikâye kişilerinden biridir. O henüz ilkokul çağında bir çocukken, İkinci Dünya Savaşı ve buna bağlı olarak Halk Kurtuluş Savaşı olmuştur. Birbirinin devamı olan bu savaşların birkaç yıl sürmüş olması ve insanlar üzerindeki etkisi, şüphesiz ki Recep Murat Bugariç üzerinde de görülür. Savaş birçok toplumsal felaketin yanında; yokluk, açlık, sefillik ve benzeri sıkıntıları da beraberinde getirir. Çocukluğunda savaşın getirdiği sıkıntıları gören ve bunları yaşayan yazar, hikâyelerinde bunlara da yer vermiştir.

İlk kitabına adını veren *Üç Palto*, bu tür hikâyelerden biridir. Hikâyelerinde, savaş yıllarında askere gidenlerin geride bıraktığı bir ailenin gizlice un alabilmek için çocukların üzerindeki paltoları satmak zorunda kalması ve bunun çocuklar üzerindeki etkisi anlatılır. "1944 Yılı Özgürlüğe Kavuşma "da doğrudan doğruya savaş yılları, *Arkadaşlar* da ise savaş yıllarının kötü izleri anlatılır. Recep Murat Bugariç'in çocuk hikâyelerinde bütün olarak toplumsal konular ağır basar. Toplumdaki olaylara eleştirici bir göz ile bakan yazar, çocukları, genellikle büyüklerle beraber ele alır. Çocuğun sosyal çevresi, önce aile ve okuldur. Yazar, evde şımartılarak büyütülmelerini ve olduklarından başka gösterilmelerini tenkit eder. Ona göre böyle çocuklar okulda başarısız olurlar ve arkadaşları yanında her zaman kötü durumlara düşerler. Okul ve ev, çocuğun yetişmesinde ve hayata atıldığı zaman başarısında birbirini tamamlayan iki önemli sosyal çevredir. Bunlardan birinin aksaması, çocuğun yetişmesindeki düzeni ve dengeyi bozacaktır.

Yazarın "*Aile Kızı*" nda ele aldığı Leyla, bunun bir örneğidir. Aynı konuya *Yeni Elbiseler* ve *Çekmesin Diye* de değişik yönlerden işaret eder.[47] Recep Murat Bugariç, bazı hikâyelerde zıt karakterleri bir arada vermektedir. Necati Zekiriya'nın çocuk hikâyelerinde çok yaygın olarak görülen bu durum, özellikle küçük okuyuculara karşılaştırma ve seçme fırsatı vermesi bakımından önemlidir. "*Yeni Elbiseler*" deki Adnan ve Turgay, bunun güzel bir örneğidir. Maddi bakımdan durumu iyi olan ailelerin gösterişe kaçarak çocuklarına verdikleri yanlış eğitim, çocuk üzerinde kötü etkiler bırakmaktadır. Recep Murat Bugariç'e göre böyle yetiştirilen çocuklar, genellikle okulda başarısız olurlar. Böyleleri çevrelerine zarar verebilirler.

Görüldüğü gibi Recep Murat Bugariç, okul dışında ve insanların günlük yaşayışlarında aksayan yönleri dikkate çekmektedir. İnsanların dalgınlıklarından dolayı içine düştükleri durumlar ve horlanmaları, suçlu olmadıkları halde suçlanmaları ve küçük düşürülmeleri, çıkar peşinden koşarak insanların birbirlerini aldatmaya kalkışmaları ve düzenbazlıkları, başkalarının durumunu düşünmeden her fırsatta kendini düşünen çıkarcılar, aile büyüklerinin varlığını yüksünerek ölmelerini kurtuluş olarak görenler, aldıkları yanlış eğitim ve terbiyenin etkisiyle çevresindekileri küçümseyenler ve hor görenler değişik yönleriyle ve farklı özellikleriyle yer yer eleştirilerek verilmişlerdir. "*İnsan Kim, Boyundan Utan, Aynıdır Efendim, Kurtuldum, Kenan, Otobüste*" bu tür hikâyelerin örnekleridir. Recep Murat Bugariç iki hikâyesinde Türkiye'ye göçen insanların durumunu, yine hatıralarına yönelerek ve eleştirerek vermiştir. Bu konuya daha önceleri başka yazarlar da dikkati çekmişlerdir.

Yeşil Köy'de Şükrü Ramo, bazı ailelerin Türkiye'ye göçmekten vazgeçmelerinin ve kendi yurtlarında kalmak istemelerinin önemine işaret ediyordu. Süreyya Yusuf ise *Ali Ağa'da* iki hikâyeyi bu konuya ayırmıştır. Öğrencilerin durumlarından hareket ederek gittikleri yerlerde suçlanmalarına dikkati çekmiştir. Başarısızlığın gerekçesi olarak ortam, eğitim ve öğretim konusundaki ayrılıklar gösterilmiştir. Bunlara, gerçek sebepleri gölgeleyen gerekçeler olarak bakılmıştır. Sabri'nin Ayrılışın 'da ise, göçmeye karar vererek yurdundan ayrılmak üzere olan kimselerin içine düştükleri bunalım ve

[47] Abdülkadir Hayber, age., s::238-239

psikoloji ele alınıyordu. Recep Murat Bugariç, *Hemşire* de iki çocuğun kavga edecekleri sırada birinin, ötekinin de Üsküp'ten göçtüğünü öğrenmesi ve Tefeyyüz 'de sınıf arkadaşı olduklarının anlaşılması üzerine aralarında kurulan sıkı dostluğu anlatır." "*Ayakkabılar* 'da ise, Üsküp'te durumu iyi olan, fakat çocukları şımarık ve tembel bir ailenin İstanbul'da çözülüşü ele alınır. Üç yazarında konuya aynı açıdan yaklaştıkları ve yurdunu yuvasını bırakarak göçmenin karşısında oldukları anlaşılmaktadır.[48]

Bir kaç hikâye bir yana bırakılacak olursa, Recep Murat Bugariç, *Küçük Adam*'da bütün olarak ilk kitabındaki özellikleri sürdürmüştür. Kitaptaki hikâyelerin çoğu yine hatıralarına dayanmaktadır. Üç Palto'daki diyaloglar *Küçük Adam*'da biraz daha uzamış ve yaygınlaşmıştır. Yine büyüklerle küçükler bir aradadır. İyiler ile kötüler gerek davranış, gerekse düşünce olarak yine aynıdır. Yazar çoğu zaman, hikaye kişilerinden biri olarak tartışmalara ve konuşmalara katılır. Böyle durumlarda diyaloglar gereğinden fazla uzamaktadır. Recep Murat Bugariç, "*Ramo, Çırak Fikret, Dağlara Emanet ve Kara Palto*'da, yine savaş yıllarını ve savaşın etkilerini işlemiştir. Öteki hikâyelerde çeşitli açılardan büyük küçük ilişkileri, çocukların birbirleriyle olan münasebetleri, aile fertleri arasındaki geçimsizlikler ve toplumsal aksaklıklar üzerinde durmuştur. *Küçük Adam*'daki çocuk karakterler daha hassas duyguludur. Bu yönleriyle yer yer çevrelerinde bulunan büyükleri gölgede bırakarak onlara örnek olurlar. Oysa çocukların eksiksiz oldukları söylenmez.

Yazar kötü özelliklerin tamamını; kötü olarak göstermek istediği kimselere vermişti. Dolayısıyla karakterler ya tamamen iyi, ya da kötüdür. Çocuklardan uzaklaşarak büyüklere yöneldiği zaman; yazar daha objektif olmaktadır. Ev içi kavgaların, geçimsizliklerin ve anlaşmazlıkları ele aldığı "*Bilmece, İhtiyarlık, Kumcu İsa*" bu tür hikâyelerdendir. Bunlarda, çeşitli geçimsizliklerden ve toplumsal aksaklıklardan dolayı çözülen ve çöken insanları ve aileleri gözler önüne sermiştir. *Sigara* ile Bugariç'in hikâyelerde yeni bir devresi başlar. On yıl aşan bir denemeden sonra ilkokul çağındaki çocuklardan ve eğitimden biraz uzaklaşarak bütünüyle sosyal hayata yönelir.

Bu anlayışını *Loto*'da sürdürür. Bugariç'in çocuk hikâyelerinde tanıttığı ve anlattığı çocuklar büyümüştü. Genç kızlar, delikanlılar, sonra genç evliler, genç anne ve babalar olmuşlardır. Bunlar arasında yazarın bizzat kendisi de vardır. Onun olaylara, ailelere ve insanlara yaklaşımı yine çocuk hikâyelerindekine benzemektedir. Bir bakıma yazar, çocukluk hatıralarından sonra, delikanlılık ve askerlikten sonraki aile hayatıyla ilgili duygu ve düşüncelerini anlatmaktadır. Onun için hikâyelerde gençlerin buluşma yeri olan korzo gezintilerinden, sinemalardan pasta hanelerden sık sık bahsedilir.[49] Buralarda tanışmalar, aşkla kıskançlıklar, aldanışlar ve özentiler birbirini takip etmektedir. Her şeye aşktan ve eğlenceden bakarlar. Onlar, ailelerinin belirli yaşlarda, günün belirli saatlerinde belirli yerlere gitmelerine izin verilen kimselerdir. Fakat bu devre fazla uzun sürmeyecektir. Aşkın evlilik ile sonuçlanmasıyla başlayan aile hayatı, beraberinde yeni sıkıntılar getirecektir. Bunların başında geçim sıkıntısı ve bunun doğurduğu aile huzursuzlukları gelmektedir.

1983'te yayınlanan Sigaradaki hikâyelerde gençlik yıllarının etkisiyle daha çok romantizm karışık bir realizm vardır. Aşk ve Aşkın getirdiği sıkıntılar birbirini kovalamaktadır. Kitaptaki hikâyelerin ortak konusu aşktır. Evlilik ile biten aşklarda gerçek hayata giriş vardır. Türker'in aile geleneğinde görmeden evlenme, büyüklerin evlenecekler yerine karar vermeleri, aile büyüklerinin erkek evlat tutkuları ve benzeri düşünceler Bugariç'in hikâyelerinde her zaman kötü sonuçlar doğurmuştur. Fakat bunu büyüklere anlatmak bir türlü mümkün olmamaktadır.

Sigara'dan beş yıl sonra yayınlanan *Loto*'da ise yazar; aile hayatına biraz farklı açıdan yaklaşmaktadır. Geçim sıkıntısı ailelerin belli başlı dertlerinden biridir. Aile içindeki huzursuzluklarda ve ailelerin çözülüşünde bu konu etkili olmaktadır. Buna işten atılma veya iş bulamama eklenince, aile fertlerinde bunalımlar başlamaktadır. Buna bir de yenilerin istek ve davranışlarının eklenmesi, nesiller arasındaki anlaşmazlıkları çoğaltmaktadır. Bu durumlar, bazılarının, son çare olarak gördükleri loto ve toto oyunları ile karşı karşıya getirmiştir. Fakat Bugariç'in hikâyelerinde genellikle bu konuları bilenler değil bu kuponları doldurulmasını bile bilmeyen kimseler kazanırlar. Yazar her zaman hayatın böle bir rastlantı ile değişmeyeceğini anlatabilmek için, doldurulan kuponların yatırılmasından birtakım

[48] Abdülkadir Hayber, age., s:240-241
[49] Abdülkadir Hayber, age., s:241-242

ihmaller ve unutkanlıklara yer vermiş. Şans veya şanssızlık çoğu zaman bu tür bir ihmal ile girdiği kapıdan çıkar gider.[50]

Bugariç *Loto*'daki hikâyelerinde insanlar iç içedir. İnsanların dünyalarına daha çok yaklaşmıştır. Sıkıntı içinde bulunan kimselerin çektiklerini söylemekle yetinmemiştir. Önceki yazdıklarından farklı olarak, bir kaç cümle ile de olsa insanları belirli bir davranışa iten psikolojik unsurlara yer vermiştir. Bugariç'in, *Çocukluğunu Unutan Büyüklere Öyküler* ve *Ezdirtmediğim Çocukluğum* isimli kitapları ise, çocuklar için yazdığı hikâyelerden seçtiklerinden oluşmaktadır. Hikâyelerin çoğu iki kitapta da yer almaktadır. Yazar, *Ezdirtmediğim Çocukluğum*'da hikâyelerin isimlerini kaldırarak rakamlar koymuştur. Bu haliyle kitaptaki metinler birbirinin devamı gibi görünmektedir. Yazar, hikâyelerde daha çok olaylara yer vermiştir. Çocuk hikâyelerinde hareket daha fazladır. Üç Palto'dan Loto'ya yaklaşıldıkça, çocukluktan giderek uzaklaşılan hikâyelerde hareket azalmaktadır. Hareketin azalması, tasviri ve tahlili ortaya çıkmaktadır.

Bugariç'te derinlemesine ruh tahlilleri yoktur. Çocuk hikâyelerinde sebep-sonuç ilişkisine bağlı olarak ayrıntılarıyla açıklanan ve beklenen bir son vardır. Yazar küçük okuyucularını pek şaşırtmaz. Çocuk hikâyelerinde yer yer fıkraya kaçan yönler görülür. Eğitimciliğin de etkisiyle çocuklara öğüt vermek ve ya onları belirli bir amaca yöneltmek duygusu ağır basar. Yazar hikâye kişilerini okuyucuya tanıttığı ve onları konuşturduğu yerlerde, çoğu zaman kendi sözlerini ve düşüncelerini söyletir. Diyaloglardan uzaklaştığı nispette bu durumdan kurtulur. Sigara'dan sonraki hikâyelerde, hikâye tekniğini iyi kavrayan Recep Murat Bugariç, ele aldığı konulara genellikle yumuşak yaklaşır. Adeta kenarda bekleyerek gelişmeleri takip ederken, farkında olmadan gördükleri konunun içine girer. O genellikle, belli başlı hikâye kişilerinden birini, üzerinde duracağı konuya göre tanıtarak başlar hikâyeye.

Loto'nun ilk hikâyesi olan "Defol Evimden"in ilk paragrafı buna örnek olarak alınabilir. "Ercan daha küçük yaşta tuhaf çocuktu, ele avuca sığmazdı hiç. Başka çocuklardan farklı olmak için her şeyi yapmaya hazırdı. Bu istek yavaş yavaş adını[51] kötüye çıkardı. Başka erkek çocuklardan çok daha erken babasının emrinden çıktı. Adamın istemediği, adamın hiç sevmediği bir yol tuttu. Sorumsuz yaşamaya alıştı. Çocuğun iç dünyası öyle, ne yapsa hep içinden emir alıyormuş gibi yapıyordu. Bu emirlere karşı koyabilecek güç yoktu onda. Çocukların iç dünyası da etkisiz olur mu? Evet, kimi kez arkadaşlarının etkisi baba etkisinden daha güçlüdür. Kimi kezler de babalar bir derde düşer, kendisini içkiye verir ya da yeniden âşık olurlar. Böyle oldu mu çocuklarını unutur, çocuklarına yapılan etkiler için de beş para vermezler. Ama Ercan'ın babası ne içki kullanırdı ne de eşinden başka sevdiği bir kadın vardı. Bu yüzden bu etkinin nereden geldiğini bilmek istiyordu." (Loto, s.5)

İlk hikâyelerinde bazı mahalli kelimelere de yer veren yazar bundan çabuk sıyrılmıştır. Recep Murat Bugariç'in, realizm ve idealizmin iç içe olduğu Sigara ve Loto'daki hikâyeleri ile hatıra tarzı hikâyede başarılı olduğu görülür.[52]

Sigara

Sigara, Recep Murat Bugariç'in yetişkinler için yazmış olduğu ilk hikâye kitabıdır. Bu öykü kitabında yer alan öyküler, öteki öykülerinin bir devamındır, her yönüyle devamı: özüyle, biçimiyle, değişiyle. Bir tek ayrıcalığı, öykülerin uzun oluşudur. Doğrudan doğruya yetişkinler için yazılmalarına karşın, rahatça küçüklerin okuyabileceği bir kitaptır. İçeriğindeki hikâyeler tamamen günlük hayata dair olup, içinde herkese ait bir şeyler barındırır. Dildeki sadelik ilk iki kitabında olduğu gibi devam etmektedir. Her kesimin anlayabileceği ve benimseyebileceği türden hikâyelerdir.

Üç Palto

Recep Murat Bugariç'in "*Üç Palto*" öyküler betiği, kendisinin ilk betiğidir. Otuz öyküyü kapsamaktadır. Öyküler kısadır, bir solukta okunabilecek niteliğini taşımaktadır. Her yanlı çocuk

[50] age., s:242-243
[51] Abdülkadir Hayber, age., s:244-245
[52] age., s:245

dünyasını içeren elle tutulur öykülerinde doğrudan doğruya küçüklere eğilmekte, onların çocuksu evrelerini konu edinip, ilk sırada önemsiz bulduğumuz birçok yaşantılarını önümüze sermektedir. Dili öz ve yalındır. Çocukların kolay anlayabilecekleri bir dille yazmıştır. Diyaloglar oturtulmuştur. Öz Türkçe'den yana olduğunu arı dilinden anlamak güç değildir. *Üç Palto* hikâyesi, savaşı, kıtlığı, erkeksiz kalan aile dramını anlatır. Torunlarını aç bırakmamak için bir babaannenin cesurca davranışı anlatılır: İhbar edileceklerinden korkan karaborsacılar, un satmazlardı herkese, ama güvenilir bir kadındı babaannem. İki üç kiloluk keselerle hiç korkmadan un taşırdı çarşafı altına.[53] Aynı hikâyede bir annenin, çocukları için yaptığı fedakârlıktan (elinde olan küpesi, bileziği ekmek karşılığında vermesi) bahsedilir. *Üç Palto* hikâye kitabındaki hikâyeler: *Bu Mu Ölmüş; Maymun İştahlı; Afacan; Üç Palto; Borç; İşte Böyle; Boyundan Utan; Aile Kızı; Kalimero; Aynıdır Efendim*; *Sıra Numaranı Söyler Misin; Yeni Elbiseler; Balıkçılar; Çekmesin Diye; Sarışın Bitlis; Gecikme; Hemşeri; Ayakkabılar; İki Komşu; Otobüste; 1944 Yılı; Kurtuldum; Bir Kaza ve Sonrası; Bilgiç; Kısa Süren Bir Sevinç ve Kenen* hikâyeleridir.[54]

Ezdirtmediğim Çocukluğum

"*Bu yapıt yazarın öykülerinin bir süreduranıdır. Ne öyküdür, ne de romandır, ya da hem öyküdür hem romandır. Kısacası öykümsü romandır, ya da uzun öyküdür. Ben uzun öykü diyorum. Yazarın özgeçmişinin uzun öyküsü, ya da yazarın bunluk içerisinde geçen 'büyük çocukluğunun' kısa öyküsüdür. Bir türlü çiğnetmek istemediği ve ayaklar altına aldırıp bırakmaya kıyamadığı onurlu bir çocukluk öyküsüdür bu*." Nusret Dişo Ülkü bu yapıtın arka kapağında bu şekilde bahseder bu kitap için.

Bu yapıt Bugariç'in uzun soluklu bir hikâyesidir. Kendi içerisinde bölümlere ayrılarak tek başlık altında yazılmıştır. Nusret Dişo'nun da dediği gibi, bu kitap bir nevi yazarın acılarla geçen çocukluğunun izdüşümü niteliğini taşır. Hikâye uzun olmakla beraber roman tadı vermeden, hikâye kıvamında insanı içine çekmektedir. Her bireyin kendine pay çıkarabileceği bir niteliktir. Dili yine öz Türkçe olup, sadeliğini korumaktadır. *Ezdirtmediğim Çocukluğum* bu esere adını da veren tek hikâyedir.

Bu eserde, daha çok çocukluk yıllarında duyduğu sıkıntıları, I. ve II. Dünya savaşı arasında sıkışan çocukluğun karartma geceleri yer alır. İç dünyasıyla yansıtmaya önem verdiği öykülerinde, geçmişle içinde bulunulan zamanı bir arada vermeyi yeğler. *Ezdirtmediğim Çocukluğum* adlı hikâye kitabında kronolojik olarak verdiği çocukluk yaşantısını aile büyükleri ve çevresinde yaşayan insanların yaşadıkları olaylardan hareket etmektedir. İşgalin altında bulunan Makedon Türklerinin sıkıntılarını, çocuk izlenimleriyle anlatmaya çalışmaktadır. Soğuk kışla gelen savaş yılları ve yaşanmamış çocukluğun derin izlerini şöyle dile getirir:

Evimizin büyük bir avlusu vardı. Ev de bizim değildi, kıracıydık. Güneşli günlerde tozlu, yağmur yağınca da çabuk çamura dönüşen, ağaçsız, çiçeksiz bir avluydu. Avlunun etrafında birkaç ev daha vardı, yıkık dökük değil ama zaman aşımına uğramış çok eski evler. Hiçbirinde elektrik yoktu. Geceleri mumla otururduk. İşte bu avlu, bu evlerde oturan çocukların ortaklaşa avlusuydu. Sabahın erken saatlerinden akşam karanlığına dek çocuk doluydu çünkü. Tabii bu çocuklardan biri de bendim. Hepimiz benzi uçuk, zayıfça, kansızdık. O yıllar öyleydi, çocukları çoğu, hele yoksul çocuklar açtı.[55] Savaşın yaratığı çıkmazlar ve beraberinde getirdiği yoksulluk en çok çocuk dünyasını etkilemiştir. Savaşın getirdiği sorunlar ise çocuk beklentisini, özlemini, çocukluğunu yaşamayan büyüklerin içinde de bir ukde olarak bırakır. Bu da duygusallığa, umutsuzluğa, kırılganlığa yol açmaktadır:.

Selman benim en yakın arkadaşımdı. İyi yürekli fedakâr bir çocuktu. İkimizde de birer köpeğimizin olmasını istiyorduk, ama nasıl istiyorduk, rüyalarımıza bile köpekler girmişti. Bu isteğimizi o da, ben de büyüklerimize hiç açmadık. "Deli misiniz, bir köpeğiniz mi eksik sizin!" diyeceklerinden korkuyorduk. Her şeyi çok önceden sezmeyi bize o yılların yoksulluğu öğretmişti.[56] Çocukluk, oyun

[53] Recep Bugariç, Çocukluğunu Unutan Büyükler, Birlik Yayınları, Üsküp 1992. s. 10
[54] Recep Murat Bugariç, Üç Palto, Birlik Yayınları, Üsküp 1974
[55] Recep Murat Bugariç, Ezdirtmediğim Çocukluğum, Birlik Yayınları, Üsküp 1995. s. 6
[56] age., s. 6-7.

öğrenme ve yetişme çağıdır. Genelde çocuğun öğrenmeye en yatkın olduğu bu değerli yıllarda, yoksul aileler, çocuklarını (genelde erkek çocuklarını) geleneksel aile değerleri çerçevesinde hem sorumlu hem de güçlü olmalarına zorunlu kılar. Gözlem dürtüsü altında aile fertlerinden en büyük kardeş olması da birtakım yükleri taşımasına sebep olmaktadır: *Soğuk bir kış günü, mahalleye çıkıp canım kaymak istemişti. Kardeşlerimden de gelmişti ardımdan. Ama ne ben kayabildim, ne onlar. Yan sokaktan çıkan bir başka üç kardeş yaraladılar bizi ta yüreğimizden, üstlerindeydi çünkü bizim paltolarımız. En küçük kardeşim kendini tutamadı, iki göz iki çeşme... Açlığını gideren bakırdanların, paltosu sayesinde elde edildiğini bilseydi, zavallı çocuk belki de ağlamazdı. Anne! Anne! Hıçkırarak eve dönmek istedi. Bırakmadım. Kaç defadır annemin gözyaşlarını benden nasıl gizlediğini gördüm. Çocuk denecek yaşta evin en büyük erkeği olmak güç geldi bana*.[57] Recep Murat'ın *Ezdirtmediğim Çocukluğum* adlı hikâyelerinde, ailelerin ekonomi sorunları genelde çocuk gözünden bakılıyor. Özenerek dile getirdiği çoğu arzu ve istekleri karşılanamıyor: *Bütün çocuklar karlı kışları sever. Küçükken ben de severdim. Anımsıyorum paltom yoktu. Şalsızdım. Önemli olan kızağım vardı. Bu kızak soğuk günlerinde bana her şeyi unutturuyordu. Ahım şahım değil, kendi elimle yaptığım basit bir kızaktı. Ayakkabılarım da çok eskiydi. Ama ben bunun farkında değildim. Saat Bayırından aşağıya doğru uçarken, benim çocuk dünyam bir başka olurdu. Unuturdum yoksulluğumu*.[58]

Hikâye yazarımız Recep Murat, öykülerinin konularını daha çok, kendisinin aralarında yaşadığı çocukluk arkadaşlarının ve yakından tanıdığı insanların yaşayışından almıştır. Edebi üslubundaki hikmetli derinliği, hayatın mana inceliklerini, insanlarla iç içe olması, özellikle halktan kopmaması ve halkla aynı hayat istikametinde ve manasında hareket etmesinin en bariz dayanağı kendisinin eserlerini yazarken ve yazdığı eserlerinde sergilediği içtenlik ve gerçeklik çok bariz bir şekilde görmek mümkündür.

Loto

Bu kitapta artık daha az hareketlilik olmakla birlikte çocuk öykülerinde daha az rastlanan şekil ve muhteva farkı devreye girer. Genel olarak yetişkinlerin ruh halinden bahseden hikâyeleri barındıran *Loto* kitabı, yetişkinlerin içine düştükleri psikolojik sorunlara değinir. *Loto* öyküsünde aile sahibi kimselerin içine düştükleri çıkmazdan kurtulmak için çeşitli şans oyunlarına başvurmaları ve bu durumdan kurtulmanın yollarını arayışlarını anlatır. Hikâyede gerçekçi ve gündelik olaylardan örnekleri barındırdığı için, her kesimin beğenisini ve ilgisini çeken hikâyelerden biridir *Loto*. İçeriğinde: *Defol Evimden; Zembilli Hasan Ağa; Unutkanlık; Ümit Dünyası; Moda Düşkünü; Bana Para Lazım; Aşık Brundo; Yolculuk; Terbiyesiz; Bizimkiler Daha İyi mi Sanki; Ne Olur Çağırmayın Beni Hastayım; Sabah Çayı; Anam; Görün de Beni; Mutluluk Bir Giysi Olsa; Akraba; Sakın Aldanma* isimli hikayeleri muhteva eder.[59]

Yazarımız, hayata tutunmaları için hayale kapılmalarını, umutsuzluk içinde umudu; Loto gibi bir piyango çekilişinin kurtuluş olarak görme düşüncesini, Zembilli Hasan Ağa hikâyesinde işlemiştir: Eski esnaflardan sayılan Hasan Ağa, beş çocuğun babasıdır. Köylerde toprağın işlemesinde hayvandan sonra traktörün gelmesiyle birlikte getirdiği yenilikler, Nalbant zanaatına gölge düşürmüştür. Hasan Ağa da bu durumdan, işsizlikten şikâyet eder: *Bugün köylülerde hayvan kalmadı, hepsi traktör sahibi oldu*.[60] Bir ara Hasan Ağa inşaata atılmak ister. Hanımı gelinlik çağına gelen kızların çeyiz parası için endişe eder. Düşünmüş taşınmış; dükkân açsalar, ancak bir idare sağlar. Bakmış kadın her salı akşamı televizyonda loto çekilişi yapılıyor, sonunda bu loto hoşuna gitmiş. İlk fırsatta bunu kocasını söylemiş: *Kadın sen aklını mı kaçırdın? Bennasıl bu yaşta kumar oynarım! Ailem sonra ne der buna*![61] İlk konuşmada karşı gelse de bir akşam eve loto biletlerini getirmiş. Onları kimseye göstermeden raftaki eski kitapların altında gizlemiş. Talihsizlik, o gün hep üstündedir. Herkesten gizlediği biletlerde hem sayılarının tamamını yazamamış, hem de ödeyememişti. Ertesi gece loto çekilişinde beşlisi olduğunu

[57] age., s. 5-6.
[58] age., s. 23.
[59] Recep Murat Bugariç, Loto, Birlik Yayınları, Üsküp 1988
[60] Recep Bugariç., Loto, Birlik Yayınları, Üsküp 1988. s. 13
[61] age., s. 14

anlayınca, uykuya dalmış eşini uyandırır. Bu akşamki sayıların biletini ödemediğini söyler: Karı, kızların çeyizini kaybettik. Hatice Hanım bunu işitince bayılır.[62]

Moda Düşkünü'nde farklı bir yaklaşım sezilmektedir. Hayallerin, tutkuların önüne geçilemeyeceği anlarda, bir aile bireyinin benciliği, kendisini beğenmişliğin aynasında, gerçekleri görememesi, sadece kendim olma vasfını yükler: Atilla'nın güzel eşi güzel giyinmeyi severdi. Sadece severdi kelimesi yetmez yeni yeni elbise giyme tutkusu vardı. Atilla, aldığı tek maaşla eşinin isteklerine karşılık veremez olur, ara sıra Loto biletleri alır, talihin ona gülmesini beklermiş. Bir gün 13' lüyü tutturunca aile içinde görülmemiş bir şenlik, hepsinin istekleri de çok farklıydı. Loto'dan alacağı para dört yüz bin eski dinar, eşinin yeni kumaşlara harcadığı para ise yedi yüz bin dinar kusur etmişti. Daha lotadan paralar gelmeden eşinin yaptığı davranış çok yanlıştı. Yazar, çok ince bir ustalıkla, günümüze kadar ulaşan Loto tutkusunun aile içinde yaratığı sorunları yadırgar gibidir. Bu hususta da üzerinde düşünmeye davet eder. **Unutkanlık, Ümit Dünyası**,[63] **Bana Para Lazım** hikâyelerinde de Loto konusu işlenmiştir.

Çocukluğu Unutan Büyükler (Öyküler)

Öyküler kitabı, Bugariç'in bu güne kadar yazdığı öykülerinin bir derlemesidir. Kitabın kapağında da yazmış olduğu gibi Bugariç, "*Çocukluğunu Unutan Büyüklere*" bir gönderme olarak hazırlamıştır Öyküleri.

İçeriğinde: *Bu Mu Ölmüş; Küçük Oya; Kalimero; Üç Palto; Kara Palto; Özgürlüğe Kavuşma; Bir Daha Yapmam; Karadayı; Çocuk Kalbi; Para; Arkadaşlar; Küçük Adam; İsyan; Bir Daha Dönmedi; Lütfen Paramı Verin; Bende de Yara İzi Kalmasın; Defol Evimden; Hak Yerini Buldu; Bana Para Lazım; İnsan Kim; Tüfek; Avanak; Siz de Kendinize Erkek Diyorsunuz; Sigara; Kumcu İsa; Niçin Ağlıyorsunuz; Zembilli Hasan Ağa; İki Kadın; Terbiyesiz; Akraba; İhtiyarlık; Çikolata Kutusu; Hamdi Ağa; Sabah Çayı* hikâyelerini muhteva eder. [64]

Küçük Adam

Değişik yaşta çocukların ilgisini çekebilecek bir niteliğe sahip olan bu kitap, tamamen çocuklara yönelik yazılmış hikâyelerden meydana gelmektedir. Bazı hikâyeler güldürürken, bazı hikâyelerde düşündürücü karaktere sahip, renkli içerikleri olan bir hikâyeler kitabidir.

Küçük Adam hikâyesinde öğretmenlik yıllarında karşılaştığı bir durum karşısında ortak yanı olduğunu sanan bir öğrencisine yardımda bulunmak ister, kendinde yaşadığı yoksulluğun tepkisini şöyle anlatır:

Avluda birkaç öğrenci vardı, bunlardan biri benim sınıfımdandı, ufacık tefecik bir çocuk. Kış başlayalı hep eski bir kazak vardı üstünde, bu ona acıklı bir hal veriyordu. Ben de paltosuz büyüyen çocuklardan biriydim. Onu acımam bundandı, ben acımayayım da kimler acısın, halini benden iyi kim anlar.[65]

İçeriğinde: *Kış; İki Elma; Yaş Günü; Küçük Oya*;[66] *Para; Rezalet Bu; Tatil; Sen De Döv Onu; Cadı; Yılın Maçı; Ziyafet; Kabadayı; Bir Daha Yapmam Anne; Küçük Adam; Çocuk Kalbi; Ramo; Çırak Fikret; Dağlara Emanet; Kara Palto; Bırak Bu Adaleti; İmkânı Varken; Bilmece; İhtiyarlık; Kumcu İsa;* Reform hikâyelerini barındırır.[67]

Sonuç

Recep Murat, yazının, edebiyatın karanlık zamanlarındaki güdümlü edebiyat yazarlarımızdandır. Yaşadığı dönemi göz önünde bulundurursak, eğitim sorunu ile boğuşan Makedon Türkleri, bu bölgede

---

[62] age., s. 16.
[63] Bu hikâyesini Sesler dergisinde de yayınlamıştır. Recep Murat Bugariç, "Ümit Dünyası", Nisan 1984,
[64] Recep Murat Bugariç, Öyküler, Birlik Yayınları, Üsküp 1992.
[65] Recep Bugariç, Çocukluğunu Unutan Büyükler, Birlik Yayınları, Üsküp 1992. s. 27
[66] Recep Murat Bugariç, "Küçük Oya", Tomurcuk, Aralık 1980, S: 4, s.6-7, bu hikâyeyi Tomurcukta da yayınlamıştır.
[67] Recep Murat Bugariç, "Küçük Adam", Birlik Yayınları, Üsküp 1982

Türk Edebiyatını yeniden yaratma çabaları içindeydi. Recep Murat Makedonya Türk edebiyatına bir umut ışığı olmayı başaran yazarlarımızdan biridir. Karanlık bir dönemden sonra sıfırdan başlayan bu yeni edebiyata, dönemin *idealist öğretmeni* vasfında ilk ürünlerini şiirle göstermiştir.[68] Daha ileriki zamanlarda ise hikâyeciliğe odaklanmayı uygun görmüştür. Öğretmen olarak çocuklarla yakından ilgisi olduğu için yazdığı hikâyelerinin çoğu çocuk hikâyeleridir. Yazarımız yazdığı kısa hikâyeler ve ilkokul Türkçe dilbilgisi kitapları üzerinde yaptığı çalışmalar ile tanınmaktadır.[69]

Recep Murat, devrinin neslini kurma çabasını gösteren, yazın sanatında devrimci, yeniliğe açık bir kimliğe sahiptir. Ayrıca edebi yaratıcılığın önemini ve kıymetini bilen, Makedonya'nın özgün değerlerinden olan Türk edebiyatın geleneğinin sürdürülmesi için mücadele veren değerli sanatçımızdır. Recep Murat, edebiyat ve sanat geleneği çevresi içinde, konusu gerçek hayattan ustaca alınmış, toplumsal yaşamın çeşit yönleri, savaş, yokluk, sevinç olgularına mizahını katarak anlatmayı bilen ve çocuk dünyasına sunan hikâye yazarımızdır. Kaleme aldığı çocuk hikâyeleri konuları bakımından eğitici-öğretici niteliğe sahip olduğunu ders kitaplarında bulunan örnek hikâyelerinden görebiliriz. Recep Murat, edebiyat kişisel ürünlerden meydana gelen bir bütünlük olduğunu düşünen, bu bağlamda, bir milletin manevi değerinin aynası olan kültürünün, kişinin iç birikimleriyle meydana getirilen değerler ile bütünleşmiş olması gerektiğine inanan hikâye yazarımızdır.

Recep Murat'ın Türk okullarına vermiş olduğu hizmetlerini, ders kitaplarında yürüttüğü çalışmalarını ve eğitimdeki açıkları kapatma çabasını göz ardı etmemek lazımdır. Halk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra böyle bir girişimciliğin kimliğinde olmak, Türklük için, Türk çocuğunun kendi ana dilinde öğretim görmesine verdiği mücadele Recep Murat'a bir öncü olarak bakmamıza neden oluyor.

Recep Murat'ın edebi yaratıcılığındaki yolu ve başarısı hikâyede verimliliğini gösterir. Yaşadığı dönemine bakarsak, Türkçe dilini gayet ustalıkla kullanmayı başarabilmiş bir yazarımızdır. Edebi metinlerinde işleği konuları aşk, hoşgörü, arkadaşlık, dayanışma, aile vb. olgularıyla olumlu ve pozitif bir enerjiyi yansıtmak, amaçlarında en başta duranıdır. Her okuduğumuz edebi metinlerde sanatçının da kendisinden bir şeyler kattığını pekâlâ bilmekteyiz. Edebi kişiliğinin yanı sıra şahsi kişiliğini de anlamak mümkündür. Sanatçı çocuk ruhuna sahiptir, kötülükleri içinde barındırması mümkün değildir. Çabuk kırıldığı halde çabuk sevinmesini de bilir. Eserlerine yapılan eleştirilere her zaman açıktır, ancak takdirle anılmasını da ister.

Makedonya Türk edebiyatı hakkında yazılan bazı metinlerde, bilgi amaçlı sıralanan şair ve yazarların arasında bulunmak her zaman yeterli değildir. Hele hele bunun günümüze kadar devama etmiş olması düşündürücüdür, akla bir sürü soruları getirmekte ve bunun cevabını edebi alanda, dar çemberimizde olagelen eski tutum ve davranışlarda, ya da edebiyatta sadece ben olma vurgusunda aramak yanlış olmazsa gerek. Birbirimize yol vermek her zaman sorun olmuştur. Son zamanlarda bir beraber hareket etme isteği olmuşsa da ancak dayanışma yolunda bir birliği teşkil etmesi güç gibi görünmektedir. Ördüğümüz tabuların önüne geçmek her sanatçımıza layıkıyla değer vermek, hiçbir zaman geç kalmış adımlar sayılmamalı.

Bu bağlamda Fahri Kaya'nın Şafak Sökerken adlı eserinde Birlik gazetesinin ilk sayısında yazılan imzasız bir hikâye başlığı ilgiyi çekmektedir "Birlik Dirliktir", hikâyenin bir yerinde '*Ayrı ayrı kaldığınız müddetçe ve herkes kendini düşündükçe, azap, felaket ve zulümden başka bir şey umut edemezsiniz*[70] mesajı hala günümüzde bile günceliğini korumaktadır. Aynı kuşak yazarların dâhilinde olan Recep Murat, ne yazık ki hak edilen rağbeti görememiştir. Bazı duyulara göre kendi doğrularıyla ve prensipleri ile yaşayan, Atatürk ilkelerine inanan, edebi hayatında sorumlu, titiz ve gururlu davranan Recep Murat'ın şahsi kişiliğine, sergilediği sert tutumlarına değil de eserlerine verdiği emeğine değer verilmeli, halk arasında yaygınlaşan deyimde söylendiği gibi Yiğidi vur hakkını yeme babında olmalıdır.

[68] Süreyya Yusuf, Yugoslavya Türk Şiiri, Tan Yayınları, Priştine 1976. s. 45.
[69] Coşkun Ülker, Makedonya Türk Öykücülüğünde Kimlik Sorunu, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998. s. 69.
[70] Fahri Kaya, Şafak Sökerken, Yeni Balkan Yayınevi, Üsküp 2013. s. 11

KAYNAKÇA

1. BUGARİÇ, Recep Murat, “Üç Palto” Birlik Yayınları, Üsküp, 1974

2. BUGARİÇ, Recep, “Küçük Adam”, Birlik Yayınları, Üsküp, 1982

3. BUGARİÇ, Recep, “Çocukluğunu Unutan Büyükler”, Birlik Yayınları, Üsküp, 1992

4. BUGARİÇ, Recep Murat, “Sigara”, Tan Yayın Evi, Priştine 1983

5. BUGARİÇ, Recep, “Loto”, Birlik Yayınları, Üsküp 1988

6. BUGARİÇ, Recep- ZEKERİYA Necati, “Dilbilgisi sınıf VIII”, Prosvetno Delo, Üsküp 1999

7. Dr. İSEN, Mustafa, Türk Kültür Tarihi’nde Üsküp ve Üsküplü Divan Şairleri, "Sesler" Aylık Toplum Sanat Dergisi, Üsküp, Ekim 1988, sayı 229

8. İSEN Reyhan- İSEN Mustafa, Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Mart 1983

9. YUSUF, Süreyya, Yugoslavya Türk Şiiri Antolojisi, "Tan" Yayınları, Priştine, 1976,220 sayfa.

10. ÜLKER, Çiğdem Makedonya Türk Öyküsünde Kimlik Sorunu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998

11. KAYA, Fahri; Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi, Birlik Yayınları, Üsküp (1990)

12. KAYA, Fahri Gökkuşağı, Yugoslavya Türk Yazarlarının Çocuk Hikâyelerinden Seçmeler, "Birlik" Yayınları, Üsküp, 1985, 199 sayfa.

13. Dr.KAYA İ. Güven, Yugoslavya'da Türk Halkı Edebiyatı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1993.

14. HAYBER, Abdülkadir, Makedonya ve Kosova trüklerinin Edebiyatı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul, 2001 s: 237

15. VİSSARİON, Belinski, Seçilmiş Makaleleri, Çocuk Genç Neşriyat, Bakü, 1948. 16. Prof.Dr. HAFIZ, Nimetullah, “Yugoslavya’da çağdaş Türk Edebiyatı antolojisi”, Kültür Bakanliği Yayınları, Üsküp, 1989

17. Prof. Dr. HALİL, Sevin, “Çocuk Edebiyatı ve Eğitim”, Türk Edebiyatıyla İlgili Makaleler, M.C Kültür Bakanlığı Üsküp, 2012

26. Mr. BAŞAR, Süleyman Şennur, Makedonya‟da Türk Edebiyatı- Eleştiriler ve Denemeler, “ Makedonya Türk Edebiyatı Eleştiri ve Denemesinin Dünü, Bugünü ve Yarını” NİD “Mikena” Basın evi Manastır, 2008

27. ENGÜLLÜ, Suat, “Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı”, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1897

28. ÜLKER, Coşkun Makedonya Türk Öykücülüğünde Kimlik Sorunu, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

DEVELOPMENT OF LITERATURE FOR YOUTH AND CHILDREN IMPACT AND ROLE OF HAKİM MUHAMMAD SAEED'S WORK

Abdul Fareed BROHI[*]

Abstract

After the emergence of Pakistan on the globe on 14th of August 1947, on the basis of Islamic Ideology, development and production of literature for children and youth progressed. There was a large number of authors, poets and writers who were involved in the creation of interesting and meaningful literature for the new generation. Many governmental institutions and private organizations established with an aim of research and development in the field of children literature. Hamdard Foundation Pakistan, founded by Hakim Muhammad Said, is one of the significant organizations and institutions which has contributed in the development of children literature since its inception. Hakim Muhammad Said Shaheed the founder of Hamadard Foundation Pakistan was a great scholar, an intellectual a philanthropist and a writer. Born in Delhi, India in 1920. His father had been associated in the herbal business and in the field of Eastern medicines. Hakim Said mainly focused on traditional medicine later went on to diversify in the fields of higher education, social works and publishing of literature for the youth and children of Pakistan. Hakim Said established a separate division, *Naunehal Adab* (trans: Naunehal Literature) for the production of quality literature and books for children and youth Hakim Muhammad Said wrote, edited and compiled more than 200 books in Urdu and English on diverse topics. He visited many countries of the world and wrote 46 travelogues (*Safarname)* of the countries he visited. Out of his 46 travelogues, 37 are written for children. It is very interesting to mention here especially for the Turkish fellows that his first visit was of Turkey in 1953 where he got his honorary degree of PhD from Ankara University. The first of his travelogues is about Turkey that is '*Ye Turkey Hai'* (Trans: "This is Turkey"). It is very interesting to know that his last travelogue was also about Turkey that is '*Istanbul ka Akhri Safar'* (Trans: "The Last Journey of Istanbul"). This shows his affection and love for the brother Islamic country Turkey. He also wrote books especially for youth and children. In 1991, Hakim Said established *Madinat al Hikmat* (City of Wisdom) comprising of Hamdard University and other educational institutions. For the last four decades, Hamdard is involved in the development of children and youth. It publishes books, anthologies, organizes programs and seminars at national level for young writers and children. The Foundation has substantial number of publications for children of different ages. Effective moral training comes not only from sermons, advices and instructions but also from good literature. The main theme of this paper and research is focused on the dimensions of the Hakim Muhammad Said Shaheed; his activities and his significant contributions in the development of youth and children. The study sorted out the guidelines and new approaches which are adopted by him and Hamdard Foundation. Further the researcher inquired about the impact and role of Hakim Muhammad Said Shaheed's work on the Pakistani society and on the youth of the nation.

It is an historical fact that when the globe witnessed the creation of many states along geographical, linguistic and racial lines in the twentieth century, Pakistan was founded along the ideological lines. The idea of the creation of Pakistan and the struggle to carve a separate homeland revolved around the religious symbolism. The first half of the twentieth century bears witness to the events, which unfolded in the sub-continent and made the creation of Pakistan as a separate land where Muslims could preserve their identity and practice their lives, inevitable. With the creation of Pakistan, Islam was declared the state religion. Muslims are an overwhelming majority in Pakistan. The statistics

[*] Dr.Assistant Professor International Islamic University, Islamabad, Pakistan. fareedbrohi@gmail.com

reveal that more than 96 percent of the 182 million population of Pakistan are Muslims. However, it is important to mention that Pakistan is a plural society characterized by religious and ethno-linguistic diversities.

Historical Background

Pakistan came into being on 14th of August 1947 in the name of Islam. The Muslims of India, being a separate nation, wanted a piece of land where they could live according to their distinct culture, history, and way of life, religion, literature and social values. The Muslim presence in the subcontinent India dates back to early 8th century. Muslim traders from Arab came to the southern coasts of India. Muslims continued their trade in the region and few of them married the native women and settled here. Muslim population increased gradually through the settlement of Muslim merchants, intermarriages and conversion to Islam. Islam entered the southern part of the Indian subcontinent, which is known as Sind when Muhammad bin Qasim (695-715) defeated the Hindu raja and established the Muslim rule in India. The invasion took place under the Umayyad caliphate when a local Hindu Raja of Ceylon seized a ship. The expedition was accomplished under the leadership of Muhammad bin Qasim. There was a general conversion to Islam and the local population became largely Muslim. Different dynasties of Muslim families established and they ruled and dominated the Indian subcontinent until 1857. (Metcalf, 1994:12)

Besides the Muslim rulers, who were mainly concerned with their rule, there were Sufis who played an extraordinary and vital role not only in the dissemination of the message of Islam but also had been central to mainstream Islam in South Asia. The Sufi orders interacted with everyone in the society especially the downtrodden. Sufis who played an important role in the spread of Islam were Data Ganj Bakhsh of Lahore, Khawaja Moinuddin Chishti, Qutbuddin Bakhtiar Kaki, Nizamuddin Auliya, Bahauddin Zakariya of Multan and many more. They were very much influential in the spiritual and to certain extent the political life of the sultanate. After the death of Aurangzeb (1707), the Mughal Empire started to disintegrate. Eighteenth century was a turning point in the political and social life of the subcontinent. The growth in the population, urbanization and the influence of the East India Company, were among the changes took place in the eighteenth century.(Metcalf,1994:18) The Mughals lost their political influence, and the British became dominant and gained political power. Parallel to these events, Shah Waliullah (1703-1762) revived the Islamic thought and became a central figure of guidance for the Muslims of India. Later Islamic movements are known to be the off-shoot of this nursery.

The Mughal Empire disintegrated rapidly after the death of Mughal Emperor, Aurangzeb (d1707) in the first decade of the 18th century, giving Britain an opportunity to increase their political influence by taking over the empire. (Hibbert, 1980:17) After the decline of the Mughal Empire till 1857, the British took over the control of the subcontinent and India became a British colony. The war of independence (1857) became the focal point for the struggle of independence and freedom from the British rule. Muslims of India organized themselves politically and it led to the formation of All India Muslim League. After long and continuous efforts, the Muslims demanded a separate nation for themselves, a land where they could practice their religion freely and independently. The Muslims of the subcontinent organized themselves under the banner of All India Muslim League and the enthusiastic, energetic and committed leadership of Allama Muhammad Iqbal and Muhammad Ali Jinnah. The Pakistan Resolution of 23rd March demanded a separate state for the Muslims of the Indian subcontinent. After seven years of arduous struggle, Pakistan appeared on the map of the world on 14th of August 1947 as the first Muslim state created on an ideology; the Islamic ideology. The year 1947 marked the partition of the sub-continent and the transfer of powers to the two newly born states by the British administration.

The role of Islam in Pakistan is very significant in the history of Pakistan. The foundations of Pakistan are laid down on the teachings of Qur'an and Sunnah. The independence movement revolved around the two nation theory and the ideology of Pakistan. The slogan *Pakistan ka matlab kia , La ila a Illallah,* chanted across the sub-continent during the independence movement.

Children Literature: Pre Pakistan Scenario

The history of children literature in the Sub Continent in Urdu language dates back to the Mughal Emperor Aurangzeb Alamgir(d 1707). At that time most of the books for children were dictionaries; for instance *Kahliq Bari* (**خالق باري**) , *Izad e Baari* (**أ يزد باري**) and *Allah o Baari* (**أللہ باري**). The earliest book for children was *Qadir Nama* (**قادر نامہ**). This book was written by famous Urdu poet Mirza Asad ullah Khan Ghalib(d 1869). He wrote this book for the *Tarbiya(*Development) for the children of his nephew whose name was Arif. *Qadir Nama* was written in the last decades of the nineteenth century when last Mughal Emperor Bahadur Shah Zafar was on the shaking throne of the great Mughal dynasty.

After the war of independence in 1857, which was named by the British as the Great Mutiny, there were many cultural and societal changes occurred in the British India. The Muslim influence decreased and the western culture and civilization became dominant. It had its impact on the prevailing literature as well. Many of the Muslim poets and writers made attempts to tie the relation of Islam and the Muslims through their poetry and literature. Muhammad Hussain Azad, Altaf Hussain Aali, Ismail Meerthi, Deputy Nazeer Ahmad, and many other great Urdu poets and writers created children literature. In the early years of the twentieth century, history witnessed the contribution of Allama Muhammad Iqbal, Akbar Illahabadi, Akhter Sherani, Abdul Majeed Saalik, and many others for the development of children literature.

Children Literature: Post Pakistan Perspective

In the early years of Pakistan, new ideas and approaches were being developed. The society was in the development phase, so as the case of children literature. There were a few magazines and books were being published for children. Although the quality and standard of these books and magazines were not up to the mark, but in the early years of the independence of Pakistan, these magazines and books played a vital role for the propagation of ideology of Pakistan. As Dr Asad Areeb stated that it was a challenge for the writers to bring new approaches in children literature. This challenge was first accepted and fulfilled by those publishers who were publishing magazines for children. It is a fact that these magazines established a strong tradition for the development of children literature in Pakistan. The ideological foundations of Pakistan emerged most prominently in the magazines of the early years of Pakistan. These magazines were full of new trends and knowledge. After independence, these magazines shaped the nature of children literature in Pakistan. Areeb, 2002)

Pakistan came into being in the name of Islam. It declared an Islamic state in the early years. Dr Mahmood ur Rahman has the view that we are not disappointed when we analyze the situation of children literature after the establishment of Pakistan. In the very short span of time, children literature progressed and flourished tremendously. There was not any example of such development in the history. Pakistan came into being in the name of Islam so it was an obligation to convey the message of Islam to the young generation specially the children and youth. Further to inform them about the teachings of Islam and give them knowledge about the great personalities of Islam. A lot of work had been done for this purpose, both in prose and poetry." (Mahmood ur Rahman, 1992) Furthermore, these magazines, shaped the future of Children Literature in Pakistan. Most of these magazines focused on the themes and topics which were correlated with Pakistan; for instance, independence movement, Pakistan resolution, need for a separate land for the Muslims of India, great Muslim heroes and the ideology and objectives of Pakistan. It is quite interesting that there were a handful number of magazines published in the early years of Pakistan, now the number is more than forty.

After the creation of Pakistan as a separate state for the Muslims of India, many academic, literary and research institutions formed at private and government level. These organizations and institutions contributed for the development of children literature along with their other areas of research and academic works. A brief introduction of these institutions and organizations is presented in the following lines which would be helpful to understand the historical development of children literature in Pakistan.

In 1950, a special weekly page for children published for many years in Daily Jang, a largely circulated Urdu newspaper. In the coming year, in 1951, a magazine *Bhaijan*, published from Karachi under the editorship of Shafi Aqeel. Just after four years of independence, in 1951, Iqbal Academy was established by the government of Pakistan. The main objective for the establishment of Iqbal Academy was to propagate the message of great poet of the East, Allama Muhammad Iqbal. Iqbal Academy presented the message of Iqbal for children through books and audio visual literature. In 1955, Pakistan Scientific Society was established in Karachi with an aim to transmit the scientific knowledge in Urdu. This society issued a Monthly magazine *Jadeed Science* (Modern Science) and a magazine for children *Science Bachoon ke liye(* meaning: Science for Children). For the spread of Urdu, government of Pakistan established Idara e Tarraqi Urdu Board in 1958. Urdu board published many books for children. In 1960, another literary institution National Book Center of Pakistan formed. National Book Center published a monthly *Kitab.* It also published a special number for children literature and a list of the books which were published for children in Pakistan in 1965. Later the Center reestablished with a new name as National Book Council of Pakistan.

In 1962, Markazi Urdu Board was established by the government of Pakistan. It was later named as Urdu Science Board. It published hundreds of books. It also published a four color *Bachoon ka Urdu Science Encyclopedia* (Urdu Encyclopedia for Children) in ten volumes. Another well-known institution established by the government of Pakistan is National Book Foundation. It was established in 1972. National Book Foundation encourages children writers and hold different competition for the promotion of children literature. Every year National Book Foundation announces awards for best writers of children literature. In 1976, Academy of Letters of Pakistan established with an aim to promote the national language of Pakistan and other regional languages of Pakistan (later called Pakistani languages). In 1985, Da'wah Academy of International Islamic University Islamabad was established. The main objectives of Da'wah Academy is to disseminate the true message of Islam based on the teachings of Quran and Sunnah. For the fulfillment of this objective, Da'wah Academy publishes a number of publications both for children and adults. It also established its Children Literature Department which is playing a tremendous job for the moral development and character building of the new generation.

Other than the government organizations, there are many private institutions and organizations which are involved in the propagation and broadcast of children literature in Pakistan. Hamdard Foundation, Ferozsons, Pakistan Children's Academy, Oxford University Press, Voice of Children, Islamic Society of Children Hobbies and many others are some of the examples of those institutions which are involved in the development of children literature.

Role of Hakim Said

Hakim Muhammad Said Shaheed Was one of the shining stars who had devoted his whole for serving the humanity. His words are written in golden ink. His motto of Life was;

Love Pakistan, Build Pakistan **پاکستان سے محبت کرو ، پاکستان کی تعمیر کرو**

Introduction of Hakim Said

Hakim Mohammad Said was born on January 09, 1920, in Delhi and was the fifth and the youngest child of his parents, Hafiz Abdul Majeed and Rabia Begum. He lost his father when he was only two years old; his father was also a hakim and had laid the foundation of Hamdard Dawakhana in 1906. His elder-brother Hakim Abdul Hameed later managed it. At the age of nine he became a Hafiz-i-Quran and learnt Arabic and Persian from Qazi Sajjad Hussain, while Master Mumtaz Hussain taught him Urdu and Hakim Iqbal Hussain English. Following the footprints of his elders, Said studied '*Tibb'* (trans: Medicine) and passed its examination from Tibbiya College in 1939. After the completion of his studies, he began to assist his elder brother at the dawakhana. This finally became popular all over India. The brothers made it into a Waqf (Trust) according to their mother's wish. Hakim Said was already associated with the Pakistan Movement and so, after consultations with his family, migrated to

Karachi in January 1948 to serve the new state. He laid the foundation of a. Hamdard Dawakhana Pakistan in Karachi Hakim Said also made his dawakhana a *Waqf* (trans: Trust) in 1953. Its entire revenue is spent on the promotion of education and all the institutes, like university, college, school, library, research Centre, etc., run by Hamdard.(Dawn:2011) Hakim Said was awarded Sitara-i-Imtiaz in 1966 and the Kuwait Prize for *Tibb-e-Islami (*طب اسلامی) in 1983; in July 1991 the American Biographical Institute declared him the Personality of 1990. He served the President of Pakistan as adviser on *Tibb* and remained the Governor of Sindh from July 19, 1993 to January 21, 1994.

Hakim Said enjoyed good health and never missed light exercises in the morning; swimming and tennis were his favorite sports. On October 17, 1998, at the age of 78, Hakim Said was martyred in Karachi at the entrance of his Dawakhana. This was a loss and end of a luminary. He was awraded Nishan-e-Imtiaz in 2002 after his death.

Contributions

Shaheed Hakeem Muhammad Said had been the beacon light for the youth and children of Pakistan. He established Hamdard Foundation Pakistan in the very early years of the formation of Pakistan. Hamdard Foundation contributed tremendously for the progress and prosperity of the society. A large number of books and literature published by Hamdard Foundation for youth and children. One of the main contribution of Hamdard Foundation is the publication of Monthly *Nunehal* Karachi which is being published since 1953. It is being published for last sixty five years regularly under the editorship of Masood Ahmad Barkati. The fourth generation of Pakistan is the reader of *Nunehal.*

Hakim Muhammad Said Shaheed the founder of Hamadard Foundation Pakistan was a great scholar, an intellectual a philanthropist and a writer. He was born in Delhi, India on Jan9, 1920. His father had been associated in the herbal business and in the field of Eastern medicines. Hakim Said attended all his schooling and education at Delhi. He memorized the Quran in a very early age and became a *Hafiz.* He started his career as medical researcher and expert in the field of Easter medicines and got his degree from Tibbiya College Delhi. After the partition of India, Hakim Said migrated to Pakistan in 1948 and established Hamadard Dawakhana at Karachi, the then capital of the newly created Pakistan. In the early years of its establishment, Hakim Said mainly focused on traditional medicine later went on to diversify in the fields of higher education, social works and publishing of literature for the youth and children of Pakistan. A man of passion with a broad vision, Hakim Said had always been optimistic about Pakistan and very enthusiastic for the new generation. He was very fond of interacting with children. He was a very famous and popular figure among the children of Pakistan through his writings for children and through the most popular children magazine *Naunehal* which is being published since 1953 regularly, which is a record. Along with the launching of magazine, Hakim Said established a separate division, *Naunehal Adab* (trans: Naunehal Literature) for the production of quality literature and books for children and youth Hakim Muhammad Said wrote, edited and compiled more than 200 books in Urdu and English on diverse topics. He visited many countries of the world and wrote 46 travelogues (*Safarname)* of the countries he visited. Out of his 46 travelogues, 37 are written for children. It is very interesting to mention here especially for the Turkish fellows that his first visit was of Turkey in 1953 where he got his honorary degree of PhD from Ankara University. The first of his travelogues is about Turkey that is '*Ye Turkey Hai'* (Trans: "This is Turkey"). It is very interesting to know that his last travelogue was also about Turkey that is '*Istanbul ka Akhri Safar'* (Trans: "The Last Journey of Istanbul"). This shows his affection and love for the brother Islamic country Turkey. He also wrote books especially for youth and children. In 1991, Hakim Said established *Madina-tul Hikmat* (City of Wisdom) comprising of Hamdard University and other educational institutions.

In 1953, Hakim Said launched very interesting magazine *Naunehal* for children from Karachi. In the decade of 80s he established *Bazm-e-Naunehal* (Trans: Children Assembly). Later established *Naunehal Adab.* The main objectives of *Naunehal* and *Naunehal Adab* are: to prepare interesting and useful children literature according to the psychological needs of the children and youth of different ages; to conduct and organize programs for youth, students, and writers and; and also to organize children assembly which is called *Nuanehal Assembly.* The main objective of this assembly is to

promote values and morals in the new generation. It is quite interesting that it is the unique nature of Hamdard Foundation which at the same time is involved in multidimensional activities. For the last four decades, Hamdard is involved in the development of children and youth. It publishes books, anthologies, organizes programs and seminars at national level for young writers and children. The Foundation has substantial number of publications for children of different ages. Effective moral training comes not only from sermons, advices and instructions but also from good literature.

Dimensions of Hakim Said's Work

There was diversity in the works of Hakim Muhammad Said. He worked hard and day and night not for his self but for the betterment of his nation and the whole humanity. Following are the areas in which Hakim Said had done a tremendous contribution.

Hamdard Dawakhana

In 1906, the father of Hakim Muhammad Said established Hamdrad Dawakhana at Delhi, India. It soon gained good reputation in the field of herbal medicines. In 1948, Hakim Said migrated to Karachi after independence and established Hamdard Pakistan in Karachi. Hakim Said was a man of determination and full commitment. Under his dynamic leadership Hamdard became the leading manufacturer of herbal medicines and products in Pakistan

Hamdard Waqf

In 1953, Hakim Said declared Hamdard a waqf as it had become a big pharmaceutical company of Pakistan. 'Wafq (**وقف**) or 'Trust' has a religious basis; it is an endowment made by a Muslim to a religious, educational or charitable cause. Waqf is irrevocable and is considered to be under the ownership of Allah the Al Mighty. The profits generated by a Waqf do not belong to any individual or a family rather are used for the charitable or nation-building purposed as it was done by Hakim Said.

Hamdard Foundation

Hakim Muhammad Said was a visionary personality. He devoted his life for the betterment of the next generation and for the prosperity of his nation. In 1964, Hakim Said realized that it was becoming difficult for Hamdard Waqf to manage the business as well as the welfare and philanthropic activities, therefore he decided to establish Hamdard Foundation Pakistan to expand the scope of humanitarian and charitable affairs of Hamdard. During the period of 1953 to 1964, a large number of philanthropic activities were started and initiated by Hamdard (Waqf) Pakistan. After the establishment of Hamdard Foundation Pakistan, these activities were administratively separated from Hamdard Waqf in 1964. Since then Hamdard Foundation is involved in various types of charitable and welfare activities all over Pakistan. Now Hamdard Foundation is working for the uplift and betterment of humanity.

Madinat al Hikmah

The core motto and mission of Hamdard Foundation Pakistan is to serve humanity through medical, scientific, educational and cultural activities. Madinat al Hikmah, the City of Wisdom, was a dream of Hakim Said which came true through his hard work of day and night. In 1978, Hakim Said attended an International Educational Conference organized by King Faisal of Saudi Arabia at Makkah. In the conference a large number of educationists, scholars and thinkers of Muslim world participated. Many of the scholars, Vice Chancellors and educationists from Pakistan attended the conference. In his own words of Hakim Said when he was in the Ka'aba, a great idea blinked in his mind about doing something extraordinary in the field of education in Pakistan (Said, 1992). He said that the name *Madinat al Hikmah* came in his mind in the *Haram* . This was a sign from Almighty Allah for

establishing a city of education, knowledge and wisdom. He chalked out the master plan of that project while sitting at the *Maqam-e-Ibrahim* (مقام ابراہیم). He planned to establish the following institution:

1. A school for the children
2. A college and university for the youth
3. A Center of Excellence
4. A Huge Islamic Center with a Library

The dream of Hakim Said became reality when he built this 'City of Knowledge' (*Bait al Hikmah* بیت الحکمۃ) on 350 acres of land near Karachi. Bait al Hikmah, which means the city of Knowledge and learning contains Hamdard Public School, which is designed to impart education and training to almost 5000 children. One of the main constituent units of Hamdard foundation is Hamdard University comprises of different educational colleges and institutes mainly the Hamdard College of Eastern Medicine

Sham-e-Hamdard

In 1961, Hakim Muhammad Said established an intellectual and scholarly forum comprised of senior educationists, scholars, lawyers scientists and so on. The objective of this forum was initially to chalk out ways for the betterment of Pakistan. Later it expanded and transformed into a think tank. Senior and seasoned people from all walks of life gather in this think tank and formulate and suggest new and creative ideas. This forum was named in its early inception as *Sham-e-Hamdar(شام ہمدرد)* . it is a very significant forum which is held once a month in the major cities of Pakistan like Karachi, Lahore and Rawalpindi. It is being organized its meetings for last 67 years continuously. In the meetings of Sham-e-Hamdard different intellectuals gather and they think on different issues. They also devise advices and suggestions for the government which could be beneficial for the country and nations. This forum is much effective and important that on some occasions that the President of Pakistan also addressed Sham-e-Hamdard.

Shura Hamdard

Sham—e-Hamdard became the most famous intellectual forum in Pakistan. In 1995 Hakim Said converted 'Sham-e-Hamdard' into 'Shura Hamdard' to make it open for discussion and making suggestions to redress the problems faced by the nation and their solutions by the intellectuals and scholars. This is actually Hamdard Thinkers Forum comprised of prominent writers, scientists, historians, educationists, poets, economists and brains from every field. These eminent scholars and thinkers take part in dialogues and deliberations are made on the burning issues of the country.

Hakim Said was a flair for writing. Several monthly publications including Hamdard Sehat since 1939, Hamdard Naunehal since 1953, Akhbar-i-Watan since 1955, etc. were published under his editorship. Besides this, he wrote and edited several travelogues and religious books, compiled medicinal books and has a few collections of Maqalat-i-Shaam-i-Hamdard to his name. Following are some of his books.

Books written by Hakim Said on Islam and Islamic Topics:

1. Religion, Islamic Studies, Islamic Law, Education and Literature (in English)
2. Nuristan (Radio speeches on Quran-e-Hakim & our lives) (Published in 1987)
3. The Employer And the Employee: Islamic Concept (Published in 1972)
4. Islamic Concept of State (Published in 1983)
5. Essays on Islam (Four Volumes) (Published between 1992-1998)
6. Voice of Morality (Published in 1985)
7. Man—The World—Peace

8. Main Currents of Contemporary Thought In Pakistan (2 Volumes), History & Biography (in English) (Published in 1973)

9. Al-Biruni: His Time, Life And Works, Co-author: Dr. Ansar Zahid Khan (Published in 1981)

10. Personalities Noble (Published in 1983)

11. Road To Pakistan, Co-authors: Dr. Moin-ul-Haq, Prof. Sharif-ul-Mujahid, Dr. Ansar Zahid Khan (Published in 1990)

Books written by Hakim Said on Medicine and History of Medicine

1. Al-Biruni's Book on Pharmacy And Materia Medica (Published in 1973)

2. Diseases of Liver: Greco-Arab Concepts (Published in 1982)

3. Cardiovascular Diseases: Greco-Arab Concepts (Published in 1983)

4. Hamdard Pharmacopoeia of Eastern Medicine (Published in 1969)

5. Oral Health (Published in 1994)

6. Medicine In China (Published in 1965)

7. Pharmacy and Medicine Thru The Ages (Published in 1969)

8. Traditional Greco-Arab And Modern Western Medicine: Conflict and Symbiosis (Published in 1975)

9. Pakistan Encyclopedia Planta Medica (2 Volumes), Co-authors: Dr. Viqar Uddin Ahmed & Dr. Atta-Ur-Rahman (Published in 1986)

10. Medicinal Herbal (2 volumes) Published in 1996 Background of Unani, Arabic & Islamic Medicine & Pharmacy (Published in 1997)

11. Ethics For Medics (Published in 1997)

His Significant Contributions In The Development Of Youth And Children

Hakim Muhammad Said was an optimistic and enthusiastic about Pakistan. He had love and affection for children. He was very fond of interacting with children. The children of Pakistan also love him and he was popular figure and personality among children through his writings and through his interaction with them. The writer has the honor to meet him several times. He did a lot of developmental work for the new generation. He always thought for the character building and moral development of youth and children. To achieve this goal he initiated many new ideas in Pakistan. Following lines witnessed his overwhelming efforts for the development of youth.

Bazm-e-Hamdard Nuanehal

It is the nature of man that he loves children. Everyone wants to do something special for the future of the nation specially the youth. Hakim Said was a visionary personality. He had the urge to build the future of the nation. His love with the new generation of Pakistan, led him to establish *Bazm-e-Hamdard* a forum for children of different ages and also for the youth of Pakistan. In 1987, when the then President of Pakistan, General Muhammad Zia ul Haq visited Madinat al Hikmah, for the inauguration of Hamdard Public School. On that occasion, a speech competition was held and it became the start of the Bazm-e-Hamdard Nuanehal(*Bachon ke Hakim Said:* 1992). Later, Hamdard Foundation decided that it would be run by the Foundation and all the expenses would be borne by the Foundation. Bazm-e- Nuanehal later organized Nuanehal Assembly a stage for enhancing the abilities of youth and children. Bazm was forum of children in which hundreds of children particitiped in its activities from 1985 to 1994.

Hamdard Naunehal Assembly

The Bazm is now Naunehal Assembly. From 1995 name of the Bazm changed. Naunehal Assembly is a platform provided to youth and children to get together. It encourages positive activities for children to bring awareness of the physical and intellectual forces in the young generation. These assemblies held on regular basis in major cities of Pakistan. It is not only an educational program, but also a platform for the moral development of children.

Bait ul Hikmah

Hakim Said also established a library and named it *Bait al Hikmah* means 'House of Wisdom'. This is the main library at Hamdard University Karachi that was opened in December 1989. Bait al Hikmah Library has a large collection of books and journals. These books and journals are in different languages and on different subjects. This vast collection of books covers different topics like Science and Techonology, Medicine History, Religions, Islam Jurisprudence and Social Sciences.

Hakim Said has done magnificent works for the development of youth and children of the nation. For this he contributed a lot especially in the field of publications. Through the publications of Hamdard a large number of youth motivated and inspired by the thinking and actions of Hakim Said. Character building with moral and regular education is much emphasized and stressed by Hakim Said. He started Monthy Naunehal to achieve this goal. With its interesting contents and stories, Monthly Naunhal become the number one magazine of children. It is being regularly published by Hamdard since 1953. Masood Ahmad Barkati being its first editor, served the magazine for more than 50 years. His stories were very popular among the children.

Hamdard Publications for Children and Youth

Hamdard Foundation Pakistan also published a large number of books for the development of children and youth. These books are published in Urdu, English, Pashto, Sindhi and Gujrati languages which are being spoken in Pakistan. There are almost 266 books (published for children. These books consist of different topics, stories, travelogues and also on the lives of great Muslim personalities. Following are some of the books written by Hakim Said in English. The number of books for children are more than 200. Following are some of the books of Hakim Said. Although he had authored many books.

1. Love and Peace (Published in 1990)
2. Dostan (4 parts) Published in 1991
3. Let Us Talk Health (Published in 1989)
4. Peace Primer, Co-author F.A. Anvery (Published in 1991)
5. The Best of Goodness (Published in 1991)
6. The Greatest Man (Published in 1991)
7. A Primer of Health for Children of the World (Published in 1993)

Conclusion

Pakistan is an ideological state. The society of Pakistan is very diverse in terms of religion, ethnicity, language and culture. The area and region where Pakistan lies are very significant historically and geographically. The Muslim presence in the Indian subcontinent has long historical evidence. Muslims rulers reigned over India for almost a thousand years. It was 1947 when Pakistan emerged on the globe as an Islamic state. Islamic ideology and the two-nation theory defined the foundation of Pakistan. Muhammad Ali Jinnah, the founding father of Pakistan, had a broad and clear vision about the future of Pakistan. He was not doubtful regarding the status of the newly created country. Jinnah was very much convinced that Islam would be the future of Pakistan. Every aspect of the society was supposed

to be streamlined according to the teachings of Islam. But unfortunately, the delay in constitution making created many hurdles. The personality of Hakim Muhammad Said is unique in its nature. He was involved in training, research and publications. He had contributed in the nation building through his books, speeches and developmental projects. Hakim Said introduced new themes and perspectives which is being followed by many at individual and collective level. Along with these achievements Hakim Said also succeeded in the development new generation specially the youth and children of the nation. Further it is analyzed that there is a large number of publications for children in Urdu and also in English and regional languages of Pakistan as well. These publications of Hakim Said put great impact on almost four generation of Pakistan. It is concluded that the Hakim Muhammad Said Shaheed was one of the most influential personality who served the nation tremendously in his capacity. The impact and role of Hakim Muhammad Said Shaheed's work on the Pakistani society and on the youth of the nation cannot be denied

Bibliography

1. Adeeb, Mirza. *Bachon Ka Adab: Aik Jaiza*. Lahore: Maqbool Academy, 1998.
2. Ahmad, Akbar S. *Jinnah, Pakistan and Islamic Identity:The Search for Saladin*. London: Routledge, 1997.
3. Areeb, Asad. *Bachoon Ka Adab: Tazjeye Aur Tajaweez*. Multan: Maktaba Kitab Ghar, 2002.
4. ———. *Bachoon Ke Adab Main Nae Rujhanat*. Multan: Maktaba Kitab Ghar, 1994.
5. Din, Ahmad Jamil ud. *Some Recent Speeches and Writings of Mr Jinnah*. edited by Ahmad Jamil ud Din. Vol. I, Lahore Ashraf Press, 1952.
6. Khan, Sir Syed Ahmad. *Risala Asbabe Baghawat-E-Hind* [in Urdu]. 1858.
7. Khawaja, Inamullah. *The Creation of Pakistan*. Lahore: Sang-e-Meel Publications, 2012.
8. Khokhar, Iftikhar. *Roshni Ka Safar*. Lahore: Fair Friends Pakistan, 2013.
9. Metcalf, Barbara D. *Islam in South Asia*. USA: Princeton University Press, 2009
10. Muhammad Ali Jinnah introduction by S.M. Burke, , . *Jinnah: Speeches and Statements1947-1948*. Karachi: Oxford University Press, 2000.
11. Mujahid, Sharif al. *Ideology of Pakistan* 2ed. Islamabad, Pakistan: Islamic Research Institute Press, 2001.
12. ———. *Quaid-E-Azam Jinnah Studies in Interpretation*. 2 ed. Karachi, Pakistan: Quaid-e-Azam Academy, 1981.
13. Rahman, Mahmood ur. *Urdu Main Bachoon Ka Adab*. Islamabad: Muqtadara Qaumi Zaban
14. 1992.
15. Wynbrandt, James. *A Brief History of Pakistan*. New York: Fact on File, 2009.
16. Zaidi, Khushaal. *Urdu Main Bachoon Ka Adab*. Delhi: Maktaba Urdu Academy, 1989.
17. Ziring, Lawrence. *Pakistan in the Twentieth Century: A Political History*. Karachi: Oxford University Press, 1997.
18. Said, Hakim Muhammad. *Bachon ke Hakim Said, Hamdard Foundation Pakistan , Karachi,1992*
19. Said, Hakim Muhammad. *Naunehalon ke liye Sachi Kahani meri diary ki Zabani, Hamdard Foundation Pakistan , Karachi,1992*

MELEK ÖZLEM SEZER'İN ESERLERİNİN EĞİTSEL İLETİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Esra Karakuş TAYŞİ[*]

Pınar Etoğlu KİBRİS[**]

Özet

Çocuk edebiyatı, bireye güzel ve kaliteli vakit geçirtmeyi amaçlamasının yanı sıra daha karmaşık ve uygulanması zor sorumluluklar da taşıyan bir alandır. Çocuk edebiyatı yazarı eserinde oluşturduğu ortamlar ve verdiği mesajlarla çocuğun anlam dünyasını çeşitli şekillerde etkileyebilir. Bu sebeple ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk kitabı seçerken dikkat etmeleri gereken özellikler vardır. Eğitimciler ve bu alanda çalışan araştırmacılar bu özelliklerin neler olması gerektiğiyle ilgili çalışmalar yürütmektedirler. Son yıllarda bu alanda yürütülen çalışmalar çocuğa ve çocuk edebiyatına verilen önemin artmasına paralel olarak artış göstermekte ve çocuk edebiyatı eserlerinin taşıması gereken özellikler farklı açılardan ayrıntılı olarak incelenip sınıflandırılmaktadır. Çocuk edebiyatı eserinin içerdiği eğitsel iletiler bakımından değerlendirilmesi de bu farklı açılardan bir tanesidir.

Bir eserin içerdiği iletilerin kişisel gelişim, toplumsal ve evrensel kurallar, kişiler arası ilişkiler gibi noktalarda bireye doğru ve faydalı mesajlar verip vermediği esere içerdiği eğitsel iletiler açısından bakılarak anlaşılabilir. Yavuz(1997), eğitsel iletileri dini, ahlaki, toplumsal, ulusal, kişilik, evrensel, ekonomik ve öteki iletiler olmak üzere sekiz başlıkta toplamıştır. Sunuluş biçimleri açısından da doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırmıştır. Bu sınıflama eğitsel iletiler açısından yapılan araştırmalarda en sık kullanılan sınıflama olarak tespit edilmiştir.

Bildiride, Melek Özlem Sezer'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserler eğitsel iletiler açısından incelenmiştir. İncelenen materyaller Sezer'in *''Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisine ait kitaplardır. İncelenen iletilerin değerlendirilmesinde ve gruplandırılmasında Yavuz (1997)'nin yaptığı sınıflama dikkate alınmış. Tespit edilen 203 eğitsel iletinin, 180'inin kişisel gelişimi destekleyen, 19'unun toplumsal gelişimi destekleyen, 2'sinin ulusal gelişimi destekleyen,2'sinin de evrensel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler olduğu görülmüştür. Çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Materyallerden elde edilen iletiler doküman incelemesi ve içerik analiziyle verilere dönüştürülmüştür ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuç ve önerilerin eğitsel iletiler açısından çocuk kitabı seçiminde yönlendirici olması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler*:* Melek Özlem Sezer, çocuk edebiyatı, ileti, eğitsel ileti, nitel veri analizi

Examination of Melek Özlem Sezer's Works in Terms of Educational Messages

Abstract

Children's literature is an area not only aiming at having individual spend time in a good and qualified manner but also bearing responsibilities which are more complicated and difficult to be implemented. Author of children's literature may have impact on realm of understanding of child through contexts established and messages conveyed by her/himself. Therefore, there are criteria which are to be considered by parents and educators when choosing children's books. Educators and researchers studying in the area carry studies on what have to be these criteria. Studies carried in recent years in the area are rising in parallel to the rise in the importance given

[*] Dr. Öğr. Üye., Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı KÜTAHYA esra.karakus@dpu.edu.tr

[**] Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı KÜTAHYA pinaretglu@gmail.com

to children and children's literature and criteria which are to be met by works on children's literature are examined in detail and classified in terms of different perspectives. The examination of a work on children's literature in terms of educational messages it contains is one of those different perspectives.

That messages in a work convey or not right and beneficial messages to individual in terms of personal development, social and universal norms, interpersonal relations can be identified by looking at educational messages in the work. Yavuz (1997) collects educational messages under eight titles as religious, moral, social, national, personality, universal, economic and others. She divides them into two as direct and indirect according to their formats presented. This categorization is determined as the most common one used in classifying educational messages.

This study examines works of Melek Özlem Sezer in the area of children's literature from the perspective of educational messages. Materials to be examined belong to the series "Ben ve Biz Değerler Serisi" (me and us values' series) including 12 books. Categorization done by Yavuz (1997) will be considered in evaluating and classifying educational messages which are examined. Qualitative document analysis as a method of qualitative research will be implemented in the study. Messages which are obtained from materials will be transformed to data through the method of content analysis. it is aimed that outcomes and suggestions obtained from the study will have a guiding role in choosing children's books in terms of educational messages.

Keywords: Melek Özlem Sezer, children's literature, message, educational message, qualitative document analysis.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağın şartları topluluk halinde hareket etmekten çok bireysel gelişim ve bireysel mücadeleyi önemli kılmaktadır. Bu durum özellikle ebeveynlere ve de eğitimcilere daha fazla sorumluluk yüklemekte, toplumu oluşturan bireylerin yetiştirilmesine değerler aktarımı açısından daha fazla özen ve çaba göstermeyi gerekli kılmaktadır. Bu çabanın kalıcı olmasındaki en etkili yöntem elbette ki eğitimdir. Eğitimin bu noktada faydalandığı en etkin araç olarak da yazınsal yapıtlar kabul edilebilir.

İnsanoğlu, varoluşundan itibaren kendisi için bir düzen arayışında olmuş etrafında gerçekleşmekte olan olayları anlamak için birtakım değerler sistemine ihtiyaç duymuştur. İnsanların, yalnız başına yaşamaktan ziyade diğer bireylerle yaşama eğilimi zaman içerisinde toplumların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Toplum olarak bir arada yaşayabilmek için toplumu oluşturan bireyler arasında uyulması gereken birtakım kurallar dizgesinin oluşturulması, zaman içerisinde doğal olarak zorunlu bir hal almıştır. Toplumca benimsenen bu ortak değerler gerek gelenek, görenek gerekse yazınsal ürünler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır(Akkaya,2016:100). İçinde bulunan çağın getirdiği hızlı ve yoğun kültürel değişimler her ne kadar birlikte hareket etme ve ortak değerler kavramını hızla bireyciliğe ve oradan da bencilliğe doğru dönüştürse de ortak değerler sisteminin muhafaza edilmesi ve doğru şekilde aktarılması insanlığın/toplumun devamı için şarttır.

Çağlar boyunca yaşanan gelişim ve değişimlerin sonucunda gelinen son noktada bireyler, bilgilerin ve tüketime dayalı değerlerin hızla aktığı teknolojik ortamlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu ortamlar hızlı bir akış içerisinde sundukları geçici bilgi ve değerlerle bireyde kalıcı bir değerler sisteminin oluşmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte bireyde değerler sisteminin temelinin en doğru şekilde atılmasının mümkün olduğu alan çocuk edebiyatıdır.

Çocuk edebiyatı, bireye güzel ve kaliteli vakit geçirtmeyi amaçlamasının yanı sıra daha karmaşık ve uygulanması zor sorumluluklar da taşıyan bir alandır. İnsan hayatında büyük öneme sahip olan kitaplar, çocukluk döneminden itibaren etkili olmaya ve bireyin hayatına girmeye başlamaktadır. Çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olmasının yolunun nitelikli kitaplardan geçtiği tartışmasız bir gerçektir. Bir milletin çocuk edebiyatına ait ürünleri, o milletin nasıl bir gelecek istediğinin yansımasıdır. Çocuğa verilmesi gereken pek çok olumlu duygu, davranış şekli ve toplumsal değer, edebî eserler aracılığıyla daha kalıcı olarak verilebilir(Erdal, 2009).

Çocuk kitaplarının işlevi, çocuğa sadece eğlenceli zamanlar geçirtmek değildir. Çocuk edebiyatı yazarı eserinde oluşturduğu ortamlar ve verdiği mesajlarla çocuğun anlam dünyasını çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Çocuk, okuduğu kitapla eğlenceli zaman geçirmenin yanında sevgi, saygı, çalışkanlık, dürüstlük, hoşgörü, adalet, yardımlaşma gibi evrensel temel değerlerle de karşılaştırılmalı, bunları benimsemesi için kahramanın davranışlarında bu erdemlere ilişkin farkındalık edinmesi sağlanmalıdır(Şimşek,2012). Çocuk edebiyatı eserleri bu işlevlerini ancak belirgin bir tema ve bu temaya dayalı sağlam bir kurgu ile yerine getirebilirler. Temalara bağlı sağlam kurguların oluşturulması da verilen eğitsel iletilere bağlıdır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenen temalar açık ya da örtük eğitsel bir ileti ile ilişkilendirilebilir. Her temanın, bünyesinde o tema ile bağlantılı bir ileti bulunur. Yazarın, belirlediği temayı, çocuk okurlara iletiler sunmak için seçtiği söylenebilir(Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016).

Mutlaka bir iletiye sahip olma durumu sadece çocuk edebiyatı ürünlerine has bir özellik değildir. Öğretici ya da yazınsal olması fark etmeksizin bütün metinler bir amaç üzerine yazılırlar ve bu amaca uygun olarak da okuyucuya bir ileti (mesaj) verirler. (Akçay ve Baş, 2015). Özellikle gelişim dönemindeki çocuklara yönelik eserlerde bu iletilerin eğitsel özellik taşıması önemlidir. Ancak bu iletiler rastlantısal olarak karar verilemez. Herhangi bir çocuk edebiyatı ürününde çocuğa verilmesi amaçlanan iletilerin taşıması gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler alanda yapılan çeşitli çalışmalardan hareketle şu şekilde sıralanabilir:

- İletiler çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişim özelliklerine uygun olmalı, çocuğun söz konusu gelişim boyutlarına olumlu katkılarda bulunmalıdır.
- İletiler ile konu-tema arasında yakın bir ilişkinin olmasına dikkat edilmeli.
- İletilerin aktarımında önemli bir araç olan konu, dil ve anlatım gibi özellikler, kendi içlerinde bir uyumu barındırmalıdır.
- İletilerin aktarımında anlatılan metnin özelliği de dikkate alınarak, elden geldiğince zengin bir yola başvurmalıdır. Yani sadece örtük iletiler şeklinde değil, yerine göre doğrudan, dolaylı ve soru şeklindeki iletilerin de metnin içine yedirmiş olmalıdır.
- İletiler tıpkı tema/ ana fikir gibi eserin yazılma nedeni haline gelebileceği için en az tema/ ana fikir kadar üzerinde ciddi bir biçimde durulmalıdır (Demirel, Geçen, Seven, Tozlu, Uludağ, 2011:58,59; Akt. Cesur ve Baş, 2015).

Bu özelliklerin yanı sıra çocuk edebiyatı yazarları çocuk kitaplarında yer alacak iletileri seçerken ırkçılık, düşmanlık, öç alma duyguları ve ideolojik sloganlar kullanmamaya dikkat etmelidirler. Bu tür eğitsel özellik taşımayan iletiler yerine çocuğun bilişsel, duyuşsal, devinişsel özelliklerine uygun; çocuğun kişisel, toplumsal ve sosyal yönden gelişimini destekleyici eğitsel iletileri tercih etmelidirler. (Akçay ve Baş, 2015). Çocuk edebiyatı yazarlarının eserlerinde vermek istedikleri iletileri seçerken iletilerle ilgili üzerinde durulan bu özelliklere dikkat etmedikleri çok önemlidir. Bu özeliklerin dikkate alınmaması halinde çocuk edebiyatı eserlerinin de bireyde temel değerler sistemini oturtmak açısından yetersiz kalması kaçınılmazdır.

Çocuk edebiyatı eserlerinin değerler eğitimi açısından yüklendiği sorumluluk ve piyasada bu alanda verilen eser sayısının çokluğu, ebeveyn ve eğitimcilere çocuklara okutulacak eserleri seçerken yardımcı olacak çalışmaların yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaçtan hareketle birçok araştırmacı çocuk edebiyatı eserlerini eğitsel iletiler yönünden inceleyen çalışmalar yapmıştır.

(Taşdemir, 2005; Dilidüzgün,2005; Erdal,2009; Cesur ve Baş, 2015; Akçay ve Baş, 2016; Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016; Akkaya,2016; Babacan ve Kaplan,2018)

Yapılan araştırmaların ortak önerilerinin alanda bu ihtiyaca yönelik çalışmaların devamının getirilmesinin gerekliliği olduğu görülmüştür. Çocuk edebiyatı alanında çalışan araştırmacıların ebeveyn ve eğitimcilere bu konuda bilimsel nitelikli rehberlik yapma özelliği taşıyan bu araştırmaların önemi konusunda hemfikir olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Bu doğrultudan hareketle çalışmanın amacı, Melek Özlem Sezer'in *''Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisine ait kitaplarda yer alan eğitsel iletilerin tespit edilmesi; tespit edilen iletilerin çocuğun kişisel, toplumsal, evrensel, ulusal gelişimine etkide bulunabilecek nitelikte olup olmadıklarının belirlenmesidir.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1) Melek Özlem Sezer'in eserlerinde yer alan kişisel gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
2 Melek Özlem Sezer'in eserlerinde yer alan toplumsal gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
3) Melek Özlem Sezer'in eserlerinde yer alan evrensel gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
4) Melek Özlem Sezer'in eserlerinde yer alan ulusal gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
5) Melek Özlem Sezer'in eserlerinde yer alan eğitsel iletilerin aktarım biçimleri nasıldır?

Bu sorulara alınan cevaplardan hareketle, Melek Özlem Sezer'in eserlerinde tespit edilen eğitsel iletilerin kişisel, toplumsal, evrensel ve ulusal gelişimi destekleyen iletilere göre dağılım sonuçlarının karşılaştırılmaya; ortaya çıkan sonuçlar üzerinden yazara, çocuk kitabı yazarlarına, ebeveynlere, eğitimcilere ve bu alanda araştırma yapanlara rehberlik yapacak sonuçlar ortaya koymaya çalışılmıştır.

Yöntem

Desen

Bu araştırma, Melek Özlem Sezer'in *''Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisine ait kitaplarındaki eğitsel iletilerin tespit etmeyi ve yazılı metinlerin analizi amaçlandığı için temel nitel araştırma deseni kullanılarak yapılmıştır. Bu desen, eğitim alanındaki nitel araştırma desenleri arasında en sık kullanılanıdır. Çünkü araştırmacılar her zaman olgubilim, kuram oluşturma, söylem analizi ya da etnografik çalışmalar yapmayabilirler. Ancak bir araştırmacı yorumlamacı bir yaklaşımla nitel araştırma yapabilir (Merriam, 2009; Akt. Özden ve Cavlazoğlu,2015). Temel nitel araştırma deseni bu çalışmada, söz konusu materyallerden elde edilen verilerin nitel bir yaklaşımla yorumlanıp değerlendirilmesini mümkün kıldığı için tercih edilmiştir.

Örneklem

Melek Özlem Sezer'in *''Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisine ait kitapların eğitsel iletilerin saptanmasının amaçlandığı bu araştırmada 12 kitap, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi olarak kullanılan 12 kitap Mandolin Yayınevi'nden çıkan orijinal metinler olup internet üzerinden temin edilmiştir. Araştırmanın inceleme nesneleri olarak belirtilen kitaplar ve yayınevleri Tablo 1'de görülmektedir.

Sıra No	Kitabın Adı	Yayınevi
1	İki Gözüm Ali	Mandolin Yayınevi
2	Tüketmem Kendimi	Mandolin Yayınevi
3	Huu, Komşu Komşu!	Mandolin Yayınevi
4	Ne Olmuş Ne Olmuş!	Mandolin Yayınevi
5	Kaç Kaç Trafik!	Mandolin Yayınevi
6	Eyvah, Hırsız!	Mandolin Yayınevi
7	Çözüm Bende!	Mandolin Yayınevi
8	Aloo!	Mandolin Yayınevi
9	Canım Arkadaşım	Mandolin Yayınevi
10	Topluca Gidiyoruz	Mandolin Yayınevi
11	Bendeki Şans!	Mandolin Yayınevi
12	Maç Kaç Kaç?	Mandolin Yayınevi

Tablo 1. *Araştırmadan Kullanılan* Kitaplar *ve Yayınevleri*

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2016:189). Doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin derinlemesine incelenip yorumlanabilmesi için de içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:242). İçerik analizi yaparken veriler dört aşamada analiz edilir: 1.Verilerin Kodlanması 2.Temaların Bulunması 3.Kodların ve Temaların Düzenlenmesi 4.Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2016:243).

Verilerin Kodlanması ve Temaların Bulunması

Bu araştırmada "verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama" kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016:246)'e göre, bu tür araştırmalarda araştırmacı, verileri satır-satır okur ve araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutları saptamaya çalışır. Ortaya çıkan anlama göre araştırmacı, belirli kodlar üretir ya da doğrudan verilerden hareketle kodlar oluşturur.

Araştırmada kullanılacak kategorilerin oluşturulması ve kodların belirlenmesi amacıyla, araştırmanın inceleme nesnelerini oluşturan kitaplar okunup, iletiler saptanmış, bu iletiler belirli kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan iletiler uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerine göre kategorileri düzenlenen iletiler tablo2, tablo3, tablo4 ve tablo5'teki gibi tespit edilmiştir.

İletiler, sunuluş biçimlerine göre ve amaçlarına göre iki ayrı başlık altında toplanmıştır.

Veri kodlaması yaparken kullanılan eğitsel iletiler kategorisi alanda yapılan benzer çalışmalarda kullanılan kategorilerden hareketle oluşturulmuştur. (Akçay ve Baş,2015; Cesur ve Baş,2015; Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016;Babacan ve Kaplan,2018).

1.Sunuluş Biçimlerine Göre Eğitsel İletiler

1.1.Doğrudan Aktarma

1.2.Dolaylı Yoldan Aktarma

2.Amaçlarına Göre Eğitsel İletiler

2.1.Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler

2.2.Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler

2.3.Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

2.4.Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Eğitsel ileti gruplarının başlıkları öncelikle bir harfle kodlanmıştır. Bu başlık altında yer alacak eğitsel iletiler de harfin yanına bir sayı gelecek şekilde kodlanmıştır.

Amaçlarına Göre Eğitsel İletiler şu şekilde kategorik kodlanmıştır:

1. Kişisel gelişim destekleyen eğitsel iletiler "K" harfi ile kodlanmıştır.

2. Toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler "T" harfi ile kodlanmıştır.

3. Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler "E" ile kodlanmıştır.

4. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler "U" ile kodlanmıştır.

Kodların ve Temaların Düzenlenmesi

Kitaplarda yer alan iletileri kategorilere göre ayırıp kodlandırdıktan sonra aşağıdaki tablolar elde edilmiştir.

Kodlama yapılırken Muhsine Yavuz'un "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri"(Yavuz, 1997) isimli eserindeki sınıflama ve bu sınıflamadan hareketle yapılan benzer çalışmalar dikkate alınarak eğitsel iletiler; kişisel gelişimi destekleyen iletiler, toplumsal gelişimi destekleyen iletiler, ulusal gelişimi destekleyen iletiler ve evrensel gelişimi destekleyen iletiler olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016; Babacan ve Kaplan, 2018).Sunuluş biçimlerine göre ise doğrudan ve dolaylı olup olmadıkları bulgular kısmında yorumlanmıştır

Tablo 2. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler (K).

İleti Kodu	İleti Adı	İleti Kodu	İleti Adı
K1	Empati Kurmak	K49	Zamanı Verimli Kullanabilmek
K2	Arkadaşlığa Önem Vermek	K50	Emniyet Kemerinin Öneminin Farkında Olmak
K3	Öğrenmeye İstekli Olmak	K51	Trafik Kurallarının Konulma Sebeplerini Bilmek
K4	Fedakâr Olmak	K52	Trafikte Güvenliği Sağlamanın Farklı Yollarının Olduğunu Bilmek
K5	Yaşama Sevinci Duymak	K53	Üst Geçitlerin İşlevinin ve Öneminin Farkında Olmak
K6	Yardımsever Olmak	K54	Trafikte Dikkat Edilmesi Gereken Durumların Farkında Olmak
K7	Düşünceli Olmak	K55	Trafik Akış Yönünün Bazı Ülkelerde Farklı Olduğunu Bilmek
K8	Doğru İletişim Kurmak	K56	Eşyaya İnsan Hayatından Daha Çok Değer Vermemek
K9	Çözüm Odaklı Düşünmek	K57	Uyarıları Dikkate Almak
K10	Sorgulama Yetisine Sahip Olmak	K58	Teknolojinin Faydalı Yönlerinin Farkında Olmak
K11	Sorumluluk Almak	K59	Teknolojinin Zararlı Yönlerinin Farkında Olmak
K12	Sorunlara Çözüm Üretmek	K60	Arkadaşlık-Arkadaş Sevgisi
K13	Tüketim Bilincine Sahip Olmak	K61	Gerçek Bir Arkadaş Olmanın Gerektirdiklerini Bilmek
K14	Araştırmacı Kişiliğe Sahip Olmak	K62	İyimser Olmak
K15	Bilinçli Olmak	K63	Konuşanı Yargılamadan Dinlemesini Bilmek
K16	Tutumlu Olmak	K64	Başkalarının Başarılarını Takdir Edebilmek
K17	Bencil Olmamak	K65	Motive Olmak İçin Sebep Üretebilmek
K18	Farklılıkların Hayata Kattığı Değerlerin Farkında Olmak	K66	Özgüvenli Olmak
K19	Yeni Durumlara Uyum Sağlayabilmek	K67	İyiliğe Değer Vermek
K20	Fiziksel Engellerin, Engelli Bireylerin Sağlıklı Olan Diğer Organlarını ve Sezgilerini Kuvvetlendirdiğini Bilmek	K68	Vefalı Olmak
K21	Fiziksel Engellerin Arkadaşlık Kurmaya Engel Olmadığını Bilmek	K69	'Arkadaş' Kavramının Kökenini ve Önemini Bilmek
K22	Fiziksel Engeli Olan İnsanların İhtiyaçlarının Farkında Olmak	K70	Yaygın Olarak Yapılan Yanlışları Sorgulayabilmek
K23	Aç Gözlü Olmamak	K71	Saygı Kavramının Anlamını ve İçeriğini Kavramak
K24	Öz Eleştiri Yapabilmek	K72	Çocuk Haklarını Bilmek
K25	Hatalardan Ders Çıkarmak	K73	Güler Yüzlü Olmak
K26	Kitap Okumaya Önem Vermek	K74	Olumlu Düşünmek
K27	Yeniliklere Açık Olmak	K75	Aceleci Davranmamak
K28	Sağlığını Korumak	K76	Hatalı Davranan Birini, Düzgün Bir Üslupla Uyarabilmek
K29	Eleştiriye Açık Olmak	K77	Tüketici Olarak Haklarını Bilmek
K30	Öfke Kontrolünü Sağlamak	K78	Pratik Çözümler Üretebilmek
K31	İyi Yürekli Olmak	K79	Hayatın Zorluklarına Göğüs Gerebilmek
K32	Dürüst Olmak	K80	Farklı Durumları Karşılaştırıp Değerlendirebilmek
K33	Güvenilir Olmak	K81	Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Farkında Olmak
K34	Dedikodu Yapmamak	K82	Akılcı Davranmak
K35	Açık Sözlü Olmak	K83	Sabırlı Olmak

K36	Hayır! Diyebilmek	K84	Çalışkan Olmak
K37	Doğru Kararlar Verebilmek	K85	Spor Müsabakalarının Esas Amacının Eğlenmek Olduğunu Bilmek
K38	Dikkatli Olmak	K86	Holiganlık ve Taraftarlık Arasındaki Ayrımın Farkında Olmak
K39	Doğru Davranışları Örnek Almak	K87	Şiddetin Hiçbir Türünün İyi Sonuçlar Doğurmayacağını Bilmek
K40	Tedbirli Olmak	K88	İşine Odaklanabilmek
K41	Soğukkanlı Olmak	K89	Utanmak
K42	Aklını Kullanmak	K90	Yaratıcı Olmak
K43	Gerçekçi Olmak	K91	Hoşgörülü Olmak
K44	Ön Yargılı Olmamak	K92	Kazananın Her Zaman İyilik Olacağını Bilmek
K45	Kibirli Olmamak	K93	Yapılan İyiliğin Hiçbir Zaman Boşa Olmayacağını Bilmek
K46	Temizliğe Önem Vermek	K94	Saygılı Olmak
K47	Yapıcı Eleştirici Yapabilmek	K95	Centilmenliğin/ Dürüst Oyunun Sporun Ahlakı Olduğunu Bilmek ve Ona Göre Davranmak
K48	İletişim Araçlarını Amacına Uygun Kullanmak		

Kişisel gelişimi destekleyen 95 farklı ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler (T).

İleti Kodu	**İleti Adı**
T1	Topluluk Halinde Yaşamanın Gerektirdiklerinin Farkında Olmak
T2	Nezaket Kurallarına Uymak
T3	Paylaşmak
T4	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Bakış Açısı Geliştirmek
T5	Kurallara Uymak
T6	Birlik ve Beraberliğin Değerini Bilmek
T7	Toplu Taşıma Araçlarında Uyulması Gereken Kuralların Farkında Olmak
T8	Seyahat Ederken Dikkat Edilmesi Gerekenleri Bilmek
T9	Birlikte Hareket Edebilmenin Önemini Bilmek

Toplumsal gelişimle ilgili 9 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler (U).

İleti Kodu	**İleti Adı**
U1	Milli Kültüre Ait Detayları Bilmek

Ulusal gelişimle ilgili 1 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler(E).

İleti Kodu	**İleti Adı**
E1	Evrensel Sorunların Farkında Olmak
E2	Doğaya Önem Vermek

Evrensel gelişimle ilgili 2 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır

Bulgular ve Yorum

12 kitaplık seride yer alan, amaçlarına göre kodlanmış eğitsel iletilerin ayrıntılı olarak sayısal dağılımı yani iletilerin serinin tamamındaki kullanım sıklıkları aşağıdaki tabloda görülmektedir. Tablodaki verile göre seride en çok rastlanan iletiler kişisel gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde, en az rastlanan iletiler ise ulusal ve evrensel gelişimi destekleyen iletiler kategorisindedir

Tablo 6. Melek Özlem Sezer'in ''Ben ve Biz Değerler Serisi'' İsimli 12 Kitaplık Serisine Ait Kitaplardaki İletilerin Kullanım Sıklığı

İleti Kodu	**İleti Adı**	**Top.**	**İleti Kodu**	**İleti Adı**	**Top.**
K1	Empati Kurmak	**14**	K54	Trafikte Dikkat Edilmesi Gereken Durumların Farkında Olmak	**4**
K2	Arkadaşlığa Önem Vermek	**7**	K55	Trafik Akış Yönünün Bazı Ülkelerde Farklı Olduğunu Bilmek	**1**
K3	Öğrenmeye İstekli Olmak	**1**	K56	Eşyaya İnsan Hayatından Daha Çok Değer Vermemek	**2**
K4	Fedakâr Olmak	**4**	K57	Uyarıları Dikkate Almak	**1**
K5	Yaşama Sevinci Duymak	**11**	K58	Teknolojinin Faydalı Yönlerinin Farkında Olmak	**4**
K6	Yardımsever Olmak	**4**	K59	Teknolojinin Zararlı Yönlerinin Farkında Olmak	**5**
K7	Düşünceli Olmak	**4**	K60	Arkadaşlık-Arkadaş Sevgisi	**6**
K8	Doğru İletişim Kurmak	**9**	K61	Gerçek Bir Arkadaş Olmanın Gerektirdiklerini Bilmek	**7**
K9	Çözüm Odaklı Düşünmek	**18**	K62	İyimser Olmak	**11**
K10	Sorgulama Yetisine Sahip Olmak	**9**	K63	Konuşanı Yargılamadan Dinlemesini Bilmek	**1**
K11	Sorumluluk Almak	**5**	K64	Başkalarının Başarılarını Takdir Edebilmek	**2**
K12	Sorunlara Çözüm Üretmek	**3**	K65	Motive Olmak İçin Sebep Üretebilmek	**1**
K13	Tüketim Bilincine Sahip Olmak	**12**	K66	Özgüvenli Olmak	**2**
K14	Araştırmacı Kişiliğe Sahip Olmak	**5**	K67	İyiliğe Değer Vermek	**1**
K15	Bilinçli Olmak	**11**	K68	Vefalı Olmak	**1**
K16	Tutumlu Olmak	**1**	K69	' Arkadaş' Kavramının Kökenini ve Önemini Bilmek	**1**
K17	Bencil Olmamak	**8**	K70	Yaygın Olarak Yapılan Yanlışları Sorgulayabilmek	**2**
K18	Farklılıkların Hayata Kattığı Değerlerin Farkında Olmak	**4**	K71	Saygı Kavramının Anlamını ve İçeriğini Kavramak	**1**
K19	Yeni Durumlara Uyum Sağlayabilmek	**1**	K72	Çocuk Haklarını Bilmek	**2**
K20	Fiziksel Engellerin, Engelli Bireylerin Sağlıklı Olan Diğer Organlarını ve Sezgilerini Kuvvetlendirdiğini Bilmek	**4**	K73	Güler Yüzlü Olmak	**2**
K21	Fiziksel Engellerin Arkadaşlık Kurmaya Engel Olmadığını Bilmek	**2**	K74	Olumlu Düşünmek	**2**
K22	Fiziksel Engeli Olan İnsanların İhtiyaçlarının Farkında Olmak	**11**	K75	Aceleci Davranmamak	**2**
K23	Aç Gözlü Olmamak	**2**	K76	Hatalı Davranan Birini, Düzgün Bir Üslupla Uyarabilmek	**1**
K24	Öz Eleştiri Yapabilmek	**2**	K77	Tüketici Olarak Haklarını Bilmek	**2**
K25	Hatalardan Ders Çıkarmak	**7**	K78	Pratik Çözümler Üretebilmek	**2**
K26	Kitap Okumaya Önem Vermek	**4**	K79	Hayatın Zorluklarına Göğüs Gerebilmek	**5**
K27	Yeniliklere Açık Olmak	**1**	K80	Farklı Durumları Karşılaştırıp Değerlendirebilmek	**6**
K28	Sağlığını Korumak	**14**	K81	Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Farkında Olmak	**1**
K29	Eleştiriye Açık Olmak	**2**	K82	Akılcı Davranmak	**7**
K30	Öfke Kontrolünü Sağlamak	**8**	K83	Sabırlı Olmak	**1**
K31	İyi Yürekli Olmak	**4**	K84	Çalışkan Olmak	**1**

K32	Dürüst Olmak	**7**	K85	Spor Müsabakalarının Esas Amacının Eğlenmek Olduğunu Bilmek	**4**
K33	Güvenilir Olmak	**4**	K86	Holiganlık ve Taraftarlık Arasındaki Ayrımın Farkında Olmak	**4**
K34	Dedikodu Yapmamak	**4**	K87	Şiddetin Hiçbir Türünün İyi Sonuçlar Doğurmayacağını Bilmek	**3**
K35	Açık Sözlü Olmak	**1**	K88	İşine Odaklanabilmek	**1**
K36	Hayır! Diyebilmek	**2**	K89	Utanmak	**1**
K37	Doğru Kararlar Verebilmek	**1**	K90	Yaratıcı Olmak	**1**
K38	Dikkatli Olmak	**6**	K91	Hoşgörülü Olmak	**1**
K39	Doğru Davranışları Örnek Almak	**1**	K92	Kazananın Her Zaman İyilik Olacağını Bilmek	**1**
K40	Tedbirli Olmak	**34**	K93	Yapılan İyiliğin Hiçbir Zaman Boşa Olmayacağını Bilmek	**2**
K41	Soğukkanlı Olmak	**11**	K94	Saygılı Olmak	**1**
K42	Aklını Kullanmak	**15**	K95	Centilmenliğin/ Dürüst Oyunun Sporun Ahlakı Olduğunu Bilmek ve Ona Göre Davranmak	**2**
K43	Gerçekçi Olmak	**9**	T1	Topluluk Halinde Yaşamanın Gerektirdiklerinin Farkında Olmak	**18**
K44	Ön Yargılı Olmamak	**1**	T2	Nezaket Kurallarına Uymak	**7**
K45	Kibirli Olmamak	**4**	T3	Paylaşmak	**5**
K46	Temizliğe Önem Vermek	**6**	T4	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Bakış Açısı Geliştirmek	**2**
K47	Yapıcı Eleştirici Yapabilmek	**1**	T5	Kurallara Uymak	**1**
K48	İletişim Araçlarını Amacına Uygun Kullanmak	**9**	T6	Birlik ve Beraberliğin Değerini Bilmek	**2**
K49	Zamanı Verimli Kullanabilmek	**5**	T7	Toplu Taşıma Araçlarında Uyulması Gereken Kuralların Farkında Olmak	**9**
K50	Emniyet Kemerinin Öneminin Farkında Olmak	**2**	T8	Seyahat Ederken Dikkat Edilmesi Gerekenleri Bilmek	**9**
K51	Trafik Kurallarının Konulma Sebeplerini Bilmek	**2**	T9	Birlikte Hareket Edebilmenin Önemini Bilmek	**2**
K52	Trafikte Güvenliği Sağlamanın Farklı Yollarının Olduğunu Bilmek	**1**	U1	Milli Kültüre Ait Detayları Bilmek	**2**
K53	Üst Geçitlerin İşlevinin ve Öneminin Farkında Olmak	**1**			
E1	Evrensel Sorunların Farkında Olmak	**1**			
E2	Doğaya Önem Vermek	**1**			

Melek Özlem Sezer'in ''Ben ve Biz Değerler Serisi'' isimli 12 kitaplık serisine ait kitaplardaki iletilerin kullanım sıklığı tablosuna göre:

Kişisel gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanlar: "Tedbirli Olmak", ''Çözüm Odaklı Düşünmek'', ''Aklını Kullanmak'', ''Empati Kurmak'', ''Sağlığını Korumak'' iletileridir.

''*Eğer yapmamız gerekenleri önceden düşünürsek; duyguyla değil akılla bakmamız kolaylaşır. Ne yapacağımızı bilirsek de, paniğimizi çabuk atlatır, doğru kararlar alırız.*''(K40, Tedbirli Olmak) (EH, s.19)

"*Annem dedi ki, başkalarına söylenmek insanı boş yere üzermiş. Onun yerine kendi hatalarına bakmak daha yararlıymış. İnsan 'Sorun benim' derse, 'çözüm de benim' diyebilirmiş.''* (K9, Çözüm Odaklı Düşünmek) (ÇB, s.19)

"*Cep telefonunu kulaklık ve mikrofonla birlikte kullanmak akıllıca bir tercih. Çünkü böylece onu yaşamsal önemi yüksek olan beynimiz ve kalbimizden uzak tutabiliyoruz.''* (K42, Aklını Kullanmak) (A., s.37)

"*Kaldırımlara görme engelliler için sarı, kabartmalı patikalar yapılması harika. Sen de onları anlamak istersen, bu sarı patikalarda yürümeyi deneyebilirsin. Ve ne yazık ki bazen bu patikaların ağaca çarpacak ya da insanı pat diye yere düşürecek şekilde yapıldığını fark edersin*. (K1, Empati Kurmak) (İKA, s.30,31)

"…. Ama onları önce yıkamamız daha sağlıklı. Hele hele iç çamaşırları…''(K28, Sağlığını Korumak) (TK, s.37)

Toplumsal gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanı "Topluluk Halinde Yaşamanın Gerektirdiklerinin Farkında Olmak" iletisidir. Onu en sık kullanımla takip eden iletiler sırasıyla, "Toplu Taşıma Araçlarında Uyulması Gereken Kuralların Farkında Olmak'' , ''Seyahat Ederken Dikkat Edilmesi Gerekenleri Bilmek'' ve ''Nezaket Kurallarına Uymak'' dır.

"*Veli Amca işitmiyor ki beni! Kulakları zaten az işitiyordu, şimdi bu gürültüde hiç işitmiyor. Keşke önceden haber verseydi, bulurduk bir çaresini.'' (T1, Topluluk Halinde Yaşamanın Gerektirdiklerinin Farkında Olmak*) (HKK, s.18)

"*…. Ama dolmuşa binerken, off o da ne? Daha inecek olan yolcular inmeden, binmeye çalışıyor kimileri. Böylece curcuna kopuyor; ayaklar, kollar eziliyor.'' (T7, Topluluk Halinde Yaşamanın Gerektirdiklerinin Farkında Olmak)* (TG, s.16)

"Milli Kültüre Ait Detayları Bilmek" iletisi ulusal gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde bir kez kullanılarak aynı anda en az ve en çok kullanılan ileti olmuştur.

"*Bizim kültürümüzde hoş bir özellik var: Yardımlaşma. Örneğin arkadaki yolcu, dolmuş ücretini bir öndeki yolcuya uzatarak şoföre doğru giden bir zincir oluşturuyor.'' (U1,Milli Kültüre Ait Detayları Bilmek*)(TG, s.20)

"Evrensel Sorunların Farkında Olmak" ve ''Doğaya Önem Vermek'' iletileri evrensel gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde bir kez kullanılarak aynı anda en az ve en çok kullanılan iletiler olmuşlardır.

"*Ninem kafalarından geçeni anlamış gibi söyleniyor :'Milletin derdi aç, çıplak çocuğunu doyurmak; bizimkilerin derdi gardıroba eşya sığdırmak….''* (E1, Evrensel Sorunların Farkında Olmak)(TK, s.27)

Amaçlarına göre 4 kategoriye ayrılan eğitsel iletilerin kitaplara göre dağılımları ve kitaplardaki ileti sayıları tablo 7'deki gibi oluşturulmuştur.

Tablo 7. Melek Özlem Sezer'in ''Ben ve Biz Değerler Serisi'' İsimli 12 Kitaplık Serisine Ait Kitaplardaki Eğitsel İleti Sayıları ve Kodlanmış Eğitsel İletilerin Kitaplara Göre Dağılımı.

NO	KİTAP ADI	KGDİ	TGDİ	UGDİ	EGDİ	Kitaplara Dağılımlarına Göre Toplam İleti Sayısı
1	İki Gözüm Ali	K1,K2,K3,K4, K5,K6,K7,K8,K9,K10, K11,K12, K18,K19,K20,K21,K22,	T1			18
2	Tüketmem Kendimi	K13,K14,K10,K15,K16,K17,K23,K24,K25,K26,K5 , K27,K28			E1	14
3	Huu, Komşu Komşu!	K1, K7,K17,K29,K24, K30	T1,T2,T3 ,			9
4	Ne Olmuş Ne Olmuş!	K1, K5,K7,K8,K9,K30,K31,K32,K33,K34, K35 K36	T3			13
5	Kaç Kaç Trafik!	K50,K10,K51,K52,K11,K9,K37,K53,K54,K38,K40 , K25,K39,K55				14
6	Eyvah, Hırsız!	K40,K41,K42,K56,K43,K9,K10,K44,K45,K57,K5, K38,T4	T4			13
7	Çözüm Bende!	K30,K24,K9,K10,K46,K32,K8,K29,K47,K14,K28				11

8	Aloo!	K7,K8,K32,K48,K58,K5,K2,K40,K17,K54,K1,K49 , K59,K42,K28	T1,T2,T5			18
9	Canım Arkadaşım	K5,K60,K61,K41,K9,K62,K63,K34,K36,K33,K64, K65,K32,K8,K66,K17,K6,K67,K68,K69	T3,T6,	U1		23
10	Topluca Gidiyoruz	K70,K71,K12,K72,K38,K49,K26,K73,K74,K75, K9,K76,K6,K1,K17,K40,K41,K58,K28,K54,K77, K15,K10,K46,K78,K14	T1,T2,T4 , T6, T7,T8	U1		33
11	Bendeki Şans!	K62,K43,K5,K79,K80,K66,K81,K82,K83,K5,K26, K73,K84			E2	14
12	Maç Kaç Kaç?	K85,K86,K30,K87,K88,K92,K89,K2,K25,K6,K60, K90,K45,K82,K91,K95,K93,K64,K17,K94,K32	T3,T9			23
	Kategorilere Göre Toplam İleti Sayısı	**180**	**19**	**2**	**2**	**203**

KGDİ: *Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler*

UGDİ*: Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler*

TGDİ: *Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler*

EGDİ*: Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler*

12 kitapta yer alan toplam 203 iletinin kategorilere göre dağılımı ayrıntılı olarak yukarıdaki tabloda görülmektedir.

203 iletinin dağılımı şöyledir: Kişisel gelişimi destekleyen 180, toplumsal gelişimi destekleyen 19, ulusal gelişimi destekleyen 2, evrensel gelişimi destekleyen 2 iletidir.

Melek Özlem Sezer'in *'' Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisinde en fazla eğitsel ileti aktardığı eseri 33 iletiyle "Topluca Gidiyoruz" adlı kitabıdır. Sezer'in *'' Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisindeki eğitsel iletilere baktığımızda en az ileti dokuz ileti ile "Huu, Komşu Komşu!" adlı eserindedir.

Melek Özlem Sezer'in *'' Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık serisinde verilen eğitsel iletiler sunuluş biçimleri açısından incelendiğinde bu noktada keskin bir ayrımın olmadığı görülmüştür. Yazar yaşantı temelli olaylarla kurguladığı kitaplarda vermek istediği mesajları dolaylı ve doğrudan olarak bir arada ve iç içe vermiştir. Yani hem yapılması ve yapılmaması gerekenleri sıralamış hem de çocuğun kendi yorumunu yapacağı alanlar bırakmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk kitapları, günlük hayat içerisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren birer kaynaktır. Bu kaynak, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezdirerek değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevreden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar (Sever,2018). Sezer'in *'Ben ve Biz Değerler Serisi''* ismini verdiği serinin bu açılardan çocuk edebiyatı alanına önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Serinin eğitsel iletiler açısından en belirgin özelliği her kitabın ana bir ileti/tema üzerine kurulu olduğu ve diğer iletilerin destekleyici iletiler olarak iç içe geçtiği özgün bir yapının kurulmuş olmasıdır.

Sözgelimi serinin birinci kitabı *'İki Gözüm Ali''* de temel eğitsel ileti fiziksel engeli olan insanların ihtiyaçlarının bilincinde olmak ve empati yapabilmektir. Arkadaşlığa önem vermek, bir arada yaşamanın gerektirdiklerini bilmek gibi çeşitli iletilerle ana mesaj desteklenip beslenmiştir.

Çocuk dinlediği öykü ile duygusal yönden özdeşleşir. Başkalarının aynı duyguları yaşadığını görür. Duygu paylaşımı olur, dünyayı başkaları açısından da görmeye başlar. Yaşadığı ve yaşayacağı duygusal olaylardan nasıl davranacağını daha önce okunan öykülerle hazırlık yapmış olur. İfadesi zor ve soyut olan duygular öyküler yolu ile somutlaşır. (Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016). Sezer de

eserlerinde çocuklara engelli bireylere ve onların ihtiyaçlarına karşı farkındalık geliştirme, trafik kurallarını detaylı olarak öğrenme ve benimseme, sporda hoşgörü ve centilmenlik kavramlarını kavrayıp benimseme gibi kişisel ve toplumsal gelişim yönünden iç içe geçmiş önem derecelerine sahip yeni ve önemli eğitsel iletiler sunmaktadır. Bunu yaparken de kimi zaman gerçek yaşamdaki durumları öyküleştirmekte kimi zaman anonimleşmiş öyküleri ön plana çıkarmaktadır.

Sezer, serideki kitapların hemen hepsinde günlük yaşamda yetişkinlerin de çoğu zaman farkına varmadan hata yaptıkları konuları uygun bir şekilde çocuğa göstermeye ve bu durumlara gerektiğinde en uygun şekilde nasıl itiraz edebileceği göstermekte ya da bunları nasıl düzeltebileceği konusunda yol göstermeye çalışmaktadır. Bu özellik de çağın en büyük gereği olan sorgulayan ve eleştiren bireyler yetiştirebilme amacına önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Eserlerdeki eğitsel iletiler sınıflandırılırken en göze çarpan özellik kişisel gelişimi ve toplumsal gelişimi destekleyen iletilerin iç içe geçmiş ve birbirini besleyip destekler nitelikte oluşudur. Tespit edilen eğitsel iletilerin yoğunluk olarak kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler kategorisi altında toplanmasının temel sebebi budur. Serideki eğitsel iletilerin bu özelliğinin Sever(2018)'in çocuk kitaplarının çocuğun kişisel ve toplumsal gelişimini olumlu etkileyebilmesi için kitaplarda yaratılan kurgularla çocuğun önce kendi sonra da insanı, doğayı ve yaşamı tanımasına ilişkin bir deneyim alanı oluşturulması gerektiği savı ile örtüştüğü söylenebilir.

Kişisel gelişim bireyin çok yönlü bir gelişim sağlamasını amaçlar. İnsanı sosyal hayatında olduğu kadar iş hayatında ve özel hayatında da etkili, verimli, güçlü kılarak hayatına yön verebilmeyi amaçlar. Çocuğun kendini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Böylelikle de çocuk, toplumun sağlıklı bir üyesi olmuş olacaktır. (Babacan ve Kaplan, 2018). Kişisel ve toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletilere verilen yoğunluk yazarın, önce kendini tanıyıp geliştiren sonra da topluma uyum ve katkı sağlayan bilinçli, sorgulama yetisine sahip bireyler yetiştirilmesi konusuna önem verdiği şeklinde yorumlanabilir.

Bunların yanı sıra kitap okuma alışkanlığı kazanma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bakış açısı kazanma gibi yine kişisel ve toplumsal gelişim yönünden iç içe geçmiş iletiler eserlerde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalıcılığı gelişim çağında edinimi ile sağlanabilecek bu tarz kazanımların çocuğa hayatın içinden durumlarla sunulması çocuk yazını için önemli bir katkı olarak kabul edilebilir.

Alanda bu konu ile ilgili yapılan benzer çalışmalarda da bu noktanın önemi üzerinde durulduğu görülmüştür. (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Uzuner Yurt ve Şimşek, 2016; Babacan ve Kaplan, 2018; Sever,2018). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda yazarın masallardaki iletileri cinsiyet eşitsizliği açısından incelediği ve çocuk gelişimi açısından büyük öneme sahip masalların seçiminde dikkat edilmesi gerekenleri tespit ettiği eseri de bu noktadaki görüşlerini destekleyici ve tamamlayıcı bir başvuru kaynağıdır.(Sezer, 2010).

Taşdemir (2005),çocuklar için yazılmış eserlerde parayı tanıma ve kullanma, alışveriş yapma, tasarruf yapma gibi ekonomik konularda da eğitsel iletiler sunulması gerektiğini belirtir. Sezer'in, seride bu noktanın da çok fazla üstünde durduğu görülmüştür. Kaynakların bilinçli kullanımı, savurgan olmamanın gerekliliği ve bu konulardaki olumsuz tutumların evrensel sonuçları üzerinde duran iletileriyle çocuğa insanlığın genelini ilgilendiren konularda da bilinç kazandırmayı amaçladığı söylenebilir.

Çocuk edebiyatı yazarları aktarmak istedikleri iletileri, çocuğa nasihat tarzında vermek yerine örtük bir yolla ve iletileri çocukların kendilerinin bulmalarına olanak tanıyacak şekilde sunarak çocuğa anlam ya da anlamlar oluşturma fırsatı vermelidirler. (Akçay ve Baş, 2015). Sezer'in üslubundaki hava da çocuğa üstten bir bakışla öğüt vermekten ziyade çocuğu birey olarak kabul edip onunla sohbet eder ve tartışır tarzdadır. İletilerinin büyük bir çoğunluğunu doğrudan yolla verilmesinin de bu sebeple eserleri sıkıcı yapmaktan ziyade ilgi çekici hale getirdiği söylenebilir.

Serideki eğitsel iletileri ve iletilerin çoğunlukla doğrudan yolla verilmesini sıkıcılıktan kurtaran bir diğer noktanın da verilmek istenen mesajla alakalı verilen ilgi çekici genel kültür bilgileridir. *Trafik akış yönünün belirlenme süreci nasıl olmuştur? Arkadaş kelimesinin Türkçe kökeni ve anlamı nedir?* gibi birçok örneğin verilen eğitsel iletileri desteklemede ve eserleri ilginç kılmada kullanıldığı görülmüştür.

Serideki her kitabın sonunda bulunan, hem belirtilen genel kültür bilgilerinin hem de kitabın temasıyla ilgili verilen arkadaşça tavsiyelerin sıralandığı *''Aklında Olsun!''* isimli bölümün de ilgi çekicilik açısından seriye farklı bir özellik kattığını belirtmek gerekir.

Yazarın kişisel ve toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletilere verdiği önemi ulusal ve evrensel düşünceyi geliştiren eğitsel iletilere vermemiştir. Seriye bu iki kategoriden de katkı yapılırsa daha kapsamlı bir eser ortaya konulabilir.

Öğretmenler ve ebeveynlerin, çocuklar için kitap seçerken dil ve anlatım özelliklerinin uyumlu olmasına dikkat etmelerinin yanı sıra, yazarın aktarmak istediği iletilerin çocuğun gelişim evrelerine uygunluğuna da dikkat etmeleri büyük önem taşır. Burada ebeveynlere ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Eğitimciler ve ebeveynler, çocukların okuyacağı kitaplarla ilgili bilgi sahibi olmalı, kitapların içeriğini ve vermek istediği mesajları kontrol etmeli, gerektiğinde eğitsel olmayan iletilerle ilgili açıklamalarda bulunmalıdırlar. Yanlış yönlendirmelere sebep olacak ideolojik sloganlarla yüklü çocuk edebiyatı ürünlerinden kaçınmalı; ırkçılık, düşmanlık, öç alma duygusu içeren kitaplara karşı bilinçli yaklaşmalıdırlar. (Akçay ve Baş, 2015).

Melek Özlem Sezer'in *''Ben ve Biz Değerler Serisi''* isimli 12 kitaplık eserinin eğitsel iletilerin bahsedilen özelliklerinin çoğunu taşıdığı için eğitimciler ve ebeveynler tarafında tercih edilebileceği söylenebilir.

Serinin tercih sebeplerinden biri de mevcut Türkçe öğretim programını destekleyici ve tamamlayıcı özellikler taşımasıdır. Programda da belirtildiği gibi eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.(MEB, 2018) Seride verilen eğitsel iletilerin, öğretim programında verilmesi gerekli görülen ve amaçlanan değerlerle örtüşmekte ve okullarda uygulanan programla bütünlük sağlama özelliği gösterdiği söylenebilir.

Öğretim programlarında yer alan "kök değerler" şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2018). Serideki eğitsel iletiler öğretim programındaki bu kök değerleri geliştirici ve destekleyici birçok eğitsel ileti içermektedir. Ayrıca programın temel amaçlarından olan okuma alışkanlığı kazanmış, eleştiren ve sorgulayan bireyler yetiştirme kazanımlarını destekleyici eğitsel iletilerin de seride bolca mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Seri, özellikle değerler eğitimi konusunda kaynak çeşitliliği oluşturması açsından alana önemli bir katkı olarak kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

a. Melek Özlem Sezer'in Kitapları

İki Gözüm Ali, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Tüketmem Kendimi, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Huu, Komşu Komşu!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Kaç Kaç Trafik!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Ne Olmuş Ne Olmuş!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Eyvah, Hırsız!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Çözüm Bende!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Aloo!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Canım Arkadaşım, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Topluca Gidiyoruz, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Bendeki Şans!, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

Maç Kaç Kaç?, Mandolin Yayınları, İstanbul 2017

b. Diğer Kaynaklar

Akçay, S. ve Baş, B. (2015) Samed Behrengi 'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 77-90.

Akkaya, N. (2016). Oğuz Tansel'in Masal Dünyasındaki Değerler. İçinde S. Sever ve S. Karagül (ed.), *Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 99-106). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Babacan, M. ve Kaplan, K. (2018). Hidayet Karakuş'un Çocuk Edebiyatı Çerçevesinde Yazdığı Eserlerinde Eğitime Bakış Açısının Analizi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF), 2*(1), 1-13.

Cesur, E. ve Baş, B. (2015) Mavisel Yener'in Çocuklara Yönelik Öykülerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76.

Dilidüzgün, S. (2005) Eğitsel Bir Bakış Açısıyla Ömer Seyfettin ve "Kaşağı". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 11-24.*

Erdal, K. (2009). Eğitim Değerleri Açısından Çocuk Kitapları. *Akademik Bakış Dergisi*, 17(3).

MEB (2018). Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara.

Özden, M. & Cavlazoğlu, B. (2015). İlköğretim Fen Dersi Öğretim Programlarında Bilimin Doğası: 2005 ve 2013 Programlarının incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education,* 3(2), 40-65.

Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat.* İzmir: Tudem Yayınları.

Sezer, M.Ö. (2010). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet.* İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Şimşek, T. (ed.). (2012). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Taşdemir, M. (2005). 'Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikâye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi'. *Milli Eğitim Dergisi,* Sayı. 168

Uzuner Yurt, S. ve Şimşek, T. (2016). Sevim Ak'ın Öykülerinin Eğitsel Değerleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 474-488.

Yavuz, H. M. (1997). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri.* İstanbul: Cumhuriyet Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınları.

TÜRKİYE VE AVRUPA'DA ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHİ GELİŞİMİNE BİR BAKIŞ[*]

Esma DUMANLI KADIZADE[**]

Can SAKAR[***]

Özet

Çocuk ve çocukluk kavramı, alan yazında genel-geçer bir tanıma sahip olmayan ve hemen herkesin belirli ölçütler doğrultusunda kendilerine göre açıklamaya çalıştıkları, kökeni çok eskilere dayanmayan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşamı oluşturan bireylerin; bulundukları yaş ve hazırbulunuşluk düzeyleri, deneyim ve yaşanmışlıkları sonucunda birbirlerinden farklı özellikler taşımaları, birbirlerinden ayrı birer varlık olarak algılanmaları gerekmektedir. Çocukların ise yetişkin bireylerden farklı kişilik özellikleri taşıdıklarının kabul edilmeleri, yakın bir zamana dayanmaktadır. Türkiye ve Avrupa'da çocuk edebiyatı olgusunun tarihi bir zemine dayandırılması, özellikle sözlü kültürün ardından matbaanın icadı ile yazılı kültürde ürünler vererek varlığını ortaya koymuştur. Türkiye'de süreli yayınlar ve çeviri kitaplarla özellikle Tanzimat'la birlikte başlayan bu tarihi gelişim, Avrupa'da başlangıcı aynı dönemlere tekabül etse de özellikle İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde yükselen bir ivme göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ve Çocukluk, Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı Tarihi, Avrupa'da Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı Yazarları ve Eserleri

Summary

The concept of childhood and childhood emerges as two concepts that do not have an overt recognition in the field writing and that everyone is trying to explain according to their own criteria in terms of certain criteria. Individuals who constitute social life; their age and readiness level, their experience and their experiences, they have to have different characteristics and should be perceived as separate entities. Admitting that children have different personality traits from adult individuals is a time soon. Turkey and ground based on a history of children's literature phenomenon in Europe, especially with the invention of the printing press and then giving an oral culture revealed the presence of products in print culture. Translation books and periodicals in Turkey, especially with the Tanzimat period starting with this historical development, although corresponds to the beginning of the same period in Europe, especially Britain, Germany, France, Italy, showed a rising momentum in countries such as Switzerland.

Key Words: Children and Childhood, Children's Literature, History of Children's Literature, Children's Literature in Europe, Children's Literature Authors and Works

GİRİŞ

İnsanoğlunun dünya üzerinde var olması, kendi hayatının düzenleyici birtakım tedbirler alması konusunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, "Akıl" ve "irade" kavramlarının insanoğlunun benliğini daha üst düzey bir konuma taşıması, yani onları insan dışı varlıklardan ayıran en önemli temel ögeler

[*] Bu çalışma Can Sakar'ın "Türkiye ve Almanya'da Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının ve Ders Veren Akademisyenlerin Çocuk Edebiyatı Dersine Yönelik Görüşleri" adlı Mersin Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalındaki yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

[**] Doç.Dr., Mersin Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, esma-dumanli@hotmail.com

[***] Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, cansakar@aydin.edu.tr

olmaları, insanoğlunun söz konusu düzen oluşturma faaliyetleri kapsamında etkileyici işler yapabilmelerini olanaklı hale getirmiştir. "Bir toplumda, gıda, barınma cinsellik, ölüm, ziraat avlanma, beslenme ibadet etme, yardım isteme, geleceği görmeyi isteme, şifa, olayların nedenini bulmaya çalışma gibi durumlar, ekonomik kültürel ve toplumsal örgütlenme sağlamıştır" (Önal, 2017:234). Yeryüzüne geldikleri andan itibaren ne yapacakları, nasıl yaşayacakları ya da nasıl barınacakları konusunda bir karmaşa içerisinde olan insanoğlunun, tüm bu işleri zaman içerisinde bir rutine bağladıkları görülmektedir. Barınma, yeme-içme, yaşama gibi temel ihtiyaçların giderilmeye başlanmasının ardından, insanların kendilerine ayırdıkları zaman diliminin daha geniş bir alan taşımaya başlaması, söz konusu temel ihtiyaçlara ek olarak bazı yeni ihtiyaçların da ortaya çıkmasına önayak olmuştur. Bu bağlamda, insanoğlunun anlaşma aracı olarak dili etkin bir şekilde kullanmaya başlamalarının ardından dile yeni anlamlar yüklemeleri, ilk edebiyat ürünlerinin ortaya çıkışını hazırlamıştır. Söz konusu ilk ürünlerin somut bir çizim, resim ya da mimari üründen daha çok, dil ile yoğrulmuş düşünceler ve duygular bütünü olarak karşımıza çıktığını söylememiz mümkündür. Bu durum, edebiyat tarihiyle ilgilenenler tarafından ilk edebi ürünlerin şiir ya da destanlardan oluştuğu varsayımının çıkmasına neden olmuştur (Özdemir, 1980).

Destanlar, insanların ve bağlı oldukları toplumların başlarından geçen her türlü geniş çaplı olayın büyülü bir anlatım ile aktarılmaya çalışıldıkları dilsel ürünler olarak tanımlanabilir. Yeme, içme ve barınma gibi başat ihtiyaçlarını gideren insanoğlunun artık kendilerini gerçekleştirmeleri ve bağımsız varlıklar olarak başka insanlara kendilerini tanıtabilmeleri açısından destanları oluşturmaları, yaymaları gibi durumlar olağan karşılanmalıdır. Bu nedenle, kendi başlarından geçen her türlü olayı kulaktan kulağa, dilden dile ve eserden esere aktararak yayma yoluna giden toplumlar, söz konusu yazılı ürünler aracılığıyla ilk edebi ürünleri farkında olmadan yaratmaya başlamışlardır. Zaman içerisinde gelişen dünya çerçevesinde şekillenen olaylar, bireylerin edebiyat yapma/ edebi eser üretebilme süreçlerinde daha etkin katılım içerisinde olmalarına imkân sağlamıştır. Sözgelimi, Batı'da meydana gelen Sanayileşme Akımı, Fransız Devrimi ve Rönesans gibi olaylar birçok yönden edebiyat üzerinde var olan algılarda köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Halk, mevcut olan durumun bir anda değişmesi sonucunda bir bocalama dönemi geçirse de meydana gelen değişikliklere alışmış ve kendi ruhsal, düşünsel birikimlerini farklı araçlar ile dışarı yansıtmaya başlamıştır. Rönesans dönemi İtalya'sının, bu durumun en somut örneklerinden birisi olarak gösterilmesi mümkündür. Bireyler tarafından farklı biçimlerle ortaya konulan yapıtların artması, edebiyatın farklı şekillerde gösterilmek istenmesinin bir kanıtı olarak düşünülebilir.

Edebiyatın bir ayna gibi gerçeği ya da var olan duygu birikimini yansıtması, sıklıkla başvurulan tanımlamalardan sadece birkaçıdır. Aslında bu tanım, edebiyatın geniş ufuklarını ortaya koymaktan çok sığ yönleri ile münakaşa içerisinde kalır. Çünkü edebiyat, bireylerin var olan duygusal yapılarının olduğu gibi bir kâğıt, tuval ya da benzeri bir öge üzerinde yansıtılması değil, bireylerin duygusal yapılarının her seferinde farklılaştırılarak karşı tarafa gösterilmeye çalışılmasıdır. Bu konuda M. Parkhamento ve A. Myasnikov, aynanın karşısında duran nesneleri ya da olguları olduğu gibi yansıtmaktan, donuk olarak göstermekten öteye gidemediğini, sanatın ve edebiyatın gerçeğin özüne doğru inebilmek için gerçeği çok boyutlu olarak çözümlediğinden bahsetmektedir (akt. Özdemir, 1980). Edebiyatın ve sanatın bir ayna görevine sahip olmadıklarının bir kez daha düşünülmesi bakımından bu görüşler oldukça önemlidir. Edebiyat tanımlamaları üzerinde sıklıkla durulan bir başka kavram olan "perspektif" kavramı ile de edebiyatın daha çok derinlik yönünün ortaya çıkarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Gözlemlerin bireylerin iç süzgecinden geçerek karşı tarafa beyan edilmesi edebiyatın ana kaynaklarından birisini oluşturduğundan, varlıkların ya da kavramların birey tarafından özümsenmesi sürecinde ister istemez bireyin kendisi tarafından oluşturulan bazı içsel etkilere maruz kalacağını söylemek mümkündür. Dolayısıyla "derinlik" ve "sığlık" kavramlarının edebiyatın tanımlamalarında kendilerine yer bulmaları oldukça doğaldır. Açıklanan bu kavramlar neticesinde edebiyatın, var olan birden fazla kavramın birleşmesi sonucu meydana gelen disiplinler arası bir alan olarak tanımlanabileceği söylenebilir.

1. Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Çocuk ve çocukluk kavramı, alan yazında genel-geçer bir tanıma sahip olmayan ve hemen herkesin belirli ölçütler doğrultusunda kendilerine göre açıklamaya çalıştıkları, kökeni çok eskilere dayanmayan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşamı oluşturan bireylerin; bulundukları yaş ve hazırbulunuşluk düzeyleri, deneyim ve yaşanmışlıkları sonucunda birbirlerinden farklı özellikler taşımaları, birbirlerinden ayrı birer varlık olarak algılanmaları gerekmektedir. Çocukların ise yetişkin bireylerden farklı kişilik özellikleri taşıdıkları ve yetişkin bireylerden farklı bir yapıya sahip olduklarının kabul edilmeleri, yakın bir zamana dayanmaktadır. Literatür incelendiğinde çocuk kavramı üzerinde birden fazla tanım yapıldığı görülmektedir. En genel anlamıyla çocuk, yetişkin bireylerden farklı bilişsel ve duyuşsal özelliklere sahip, henüz tamamlaması gereken bazı gelişim görevlerine sahip olan ve çevresi ile aktif etkileşim içerisinde bulunan sosyal bir varlık olarak açıklanabilir. TDK Türkçe Sözlük'e göre çocuk, "bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak'' (2011:556) olarak tanımlanmaktadır. "Çocuk kendine has birtakım gelişimsel özellikler gösteren, kendi ilgi alanı ve algılarına göre tepkiler veren bu süreçte merak, keşif ve öğrenmeye açık olan bir varlıktır" (Arıcı, 2016:1). Alan yazındaki söz konusu tanımsal çeşitliliğe sebep olarak çocuk kavramının tek boyutlu ve yüzeysel bir yapı sergilememesi ve sürekli gelişerek değişim göstermesi sunulabilir. Öte yandan kavramın açıklanmasında genel-geçer bir tutum sergilenememesinin sebebi ise çocuğun farklı ortamlarda kendi zihinsel ve sosyal özellikleri ile yetişkinlerden bağımsız bir birey olarak görülmemesidir.

Çocukluk dönemi içerisinde yer alan bireylerin, yetişkin bireylerden farklı özellikler taşımaları ise söz konusu bu bireylerin "çocuk" olarak nitelendirilmesini sağlayan temel düşüncedir. "Erikson'a göre çocukluk insanı insanlığa başlatan ilk sahnedir" (Şahin, 2015:3).

Çocuk ve çocukluk dönemlerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde Antik Çağ topluluklarında, çocukların yetişkin insanlardan ayrı birer varlık olarak görülmediklerinin ve dolayısıyla çocuk ve çocukluğa ait herhangi bir bağımsız çalışma yapılmadığı gözlenmektedir (Sağlam ve Aral, 2016). Antik Yunan'da kadın, çocuk, köle ve erkek kavramlarının taşıdıkları roller ve sahip oldukları statüler bakımından birbirlerinden kesin çizgilerle ayrıldıkları ve erkeğin her zaman söz konusu diğer sosyal varlıklara göre üst konumdadır. Bu bağlamda "... köleler hiçbir zaman, kadınlar ve çocuklar ise bazı istisnai durumlar dışında vatandaş olarak sayılmadıkları için bu demokrasi sadece vatandaş olan erkeklere verilmiş bir demokrasidir'' (Güzel, 2015:509). Antik Yunan'da var olan bu toplumsal gruplaşma, çocuk kavramının yok sayıldığın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çocuğun tıpkı kadın gibi toplumsal çerçeve içerisinde geri planda bırakılması, onun sosyal bütünlüğünün yok sayılması, söz konusu uygarlığın çocuk kavramı üzerinde herhangi bir pozitif farkındalık kazanmadığını bizlere yansıtmaktadır. Öte yandan, antik çağ içerisinde çocuğun her türlü sanat, kültür vb. konulardan mahrum kalması onun aslında sosyal gerçeklik içerisinde var edilmediğinin bir başka göstergesidir. "Aries'e göre eski uygarlıkların hemen tümünde sanat çocuk morfolojisini yadsımıştır. Bir tek eski Yunan'da çocukluk gerçekçi biçimde resimleniyor (Eros tasvirlerinde olduğu gibi), Roma dönemine geçişle birlikte çocukluk ikonografiden tümüyle kayboluyordu" (akt. Tan, 1989:77). Yunan ve Roma uygarlıklarındaki çocuğa yönelik tutumun az da olsa farklılık göstermesinde birden fazla etkenden bahsetmek mümkündür. Yunan uygarlığında, çocuğun nesnel gerçeklik içerisinde olmasa da sanatsal yapılar içerisinde tasvir edilmesi, çocuk üzerinde aslında birtakım düşünceler olduğunun, çocuğun tam anlamıyla ihmal edilmiş bir canlı olarak görülmediğinin bir yansımasıdır.

Antik Roma'da ise durum tam tersi bir yapıdadır. Çocuğun tam bağımsız bir birey olarak kabul edilmemesi konusu Antik Çağ toplumlarının çocuğun nesnel varlığına bir başkaldırı olarak yorumlanabileceği gibi, var olan sosyal ortam içerisindeki bireylerin kendilerini gerçekleştirememelerinin ya da sosyal paradigma içerisinde çocuğun güçsüzlüğünden beslenerek onu etkisiz bir eleman olarak görmelerinin bir dışavurumu olarak aktarılabilir.

Orta Çağ döneminin büyük bir kısmında çocuğa olan bakış açısı onun bağımsız bir birey olmasından ziyade erişkinlik safhasına ulaşmış bireylerin birer kopyası olarak görülmesidir (Onur, 2005). Çocukluk dönemine ilişkin herhangi bir savunuşun ya da aktif faaliyetin olmaması, çocuk bireye ait herhangi bir ürünün ortaya çıkmasına zemin hazırlayamadığının bir göstergesidir. "Ortaçağda çocuklara daha kötü davranılırdı ve yaygın çocuk imgesi de mal veya kölelik ideolojisi ile tutarlı olan bir taşınır eşya ya da bir mülk parçası idi" (Elkind, 1993; çev. Öngen, 1999:36). Orta Çağ'da gözetilen ve uygulanan söz konusu bu durum sonucunda henüz çocukluğa ait gelişim dönemleri içerisinde var

olan çocuk bireylerin kendilerini gerçekleştirememelerine sebep olduğu söylenebilir. Orta Çağ düşünürlerinden Aries'in ise bu dönemde çocukları doğar doğmaz yetişkinlerle, özellikle erkek bireylerle, aynı toplumsal rolleri paylaşan birer küçük yetişkin olarak gözlediği görülür (akt. Ercan, 2014). Söz konusu dönem içerisinde çocukların ''ayrı'' bir varlık olarak kabul edilmemeleri, o dönem şartları düşünüldüğünde çocuk bireylerin birtakım olumsuz kazanımlar edinmesine ortam hazırlayabilecektir. Aries'in bu savına karşılık, aynı dönem içerisinde çocuğa önem verildiğinin, Aries'in söylediği gibi çocuğun önemsiz bir varlık olmadığının ortaya atıldığı da görülmektedir. ''Örneğin Shabar, gerçekten ortaçağ toplumlarında da bir çocukluk kavramının olduğunu savunur'' (Onur, 2005:14). O dönem üzerinde ''çocuk'' üzerine söz söyleyenlerin söylemlerinde yer alan bu farklılık, aslında çocuklar üzerinde var olan düşüncelerin sosyal çevreyi oluşturan bireyler arasında kesimden kesime göre değiştiğinin bir göstergesi sayılabilir. Çocuk, Orta Çağ içerisinde adeta gözle görülen ama var olduğu hiçbir zaman kabul edilemeyen, ikinci plana atılmış gereksiz bir obje konumundadır. Çocuğun herhangi bir hakka sahip olmasının ya da kendisine ait görülerinin bulunmasının kabul edilmesi mümkün değildir. Ayrıca yine orta çağda, çocuğun yetişkin bireylerin küçük bir yansıması olduğu düşüncesi ön planda olduğundan çocuk bireyler için farklı benzetmeler ve tasvirler yapıldığı gözlenmektedir. Sözgelimi, Teolog Augustin'in bu dönemde henüz bilişsel bir olgunluğa ulaşmamalarına rağmen çocuklara yönelik günah işleyen, günahkar gibi nitelendirmelerde bulunduğu görülür (Bumin, 1983 akt. Ercan, 2014). Augustin'e ek olarak ''Romalı düşünür Seneca çocukların evden atılmalarını, sakatlanıp dilendirilmeleri onaylıyordu'' (Yörükoğlu, 1983:14 akt. Nas, 2004:3). Çocuğun büyük bir günahkar olarak nitelendirilmesi, birden fazla durum ile açıklanabilir. Orta Çağ toplumlarında çocuk üzerine herhangi bir bilimsel ilgi ya da çalışmanın var olmaması, çocuk üzerinden yapılan bu söylemin nedenini ortaya koymaktadır. Ayrıca söz konusu toplumsal yapının henüz belirli bir zihinsel erişkinliğe ulaşamamış olan çocuğu tüm günahların sahibi olarak betimlemesi, çocuklar üzerinden herhangi bir bilişsel ya da duyuşsal farkındalığa henüz sahip olunamadığının, çocuğa kendi dünyası içerisinde yaklaşılamadığının açık bir göstergesidir. Orta Çağ sosyal yapısında görülen söz konusu bu yaklaşım, elbette ki ilelebet bu şekilde devam etmemiştir. İlerleyen yıllarda kendilerini yaptıkları ve söyledikleri ile ön plana çıkaran ve geniş kitleleri etkileyen bazı düşünürler, bu söylemlerin geçerliğini kaybetmesini sağlayacak bazı çalışmalarda bulunmuşlardır. Söz konusu dönem içerisinde var olan J. Locke ve J. J. Rousseau bu düşünürlerden bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. ''Locke, insan doğduğu anda boş bir levha gibidir diyerek insanın doğuştan günahkar olduğu inancını sarsmıştı'' (Yapıcı ve Yapıcı, 2004). Locke'nin bu söylemi, o dönem içerisinde yer alan batı kökenli farklı mekânlarda etkisini göstermeye başlar ve değişimin öncüsü olma rolünü üstlenir. Söz konusu örneklemin tüm evreni temsil edemeyeceği düşünüldüğünde, yani var olan toplumsal yapının zihinsel açıdan bir olmadığı ele alındığında alan üzerinde çalışmalar yaparak değişik açılardan pozitif farkındalık oluşturmayı ilke edinen yazarlar ile birlikte çocuğa yüklenen olumsuz anlamsal yapının ılımlaştırılmak ve aşamalı bir şekilde değiştirilmek istendiğini söylememiz mümkündür.

Orta Çağ ile Yeni Çağ arasındaki geçiş evresinde ortaya çıkan çeşitli etnik gruplar, mezhepler, sosyo-ekonomik olaylar, kültürel vb. durumlar ile yavaş yavaş çocuğun kendine ait zihinsel, duyuşsal ve devinimsel özelliklere sahip olan bağımsız bir varlık olarak görülmesi ile çocuğun kendisini farklı açılardan geliştirmesi, gerçekleştirmesi için yetişkin bireylerden farklı uygulamaların var olması gerektiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Orta Çağ ile Yeni Çağ arasında bir köprü görevi üstlenen geçiş döneminde ulusları etkileyen ve büyük çapta değişimleri tetikleyen çeşitli sosyal olaylar ile (Rönesans, Reform vb.) çocuk ve çocukluk kavramlarının öneminin arttığı, çocuk üzerinde elle tutulu girişimler bulunulduğu görülür. Söz gelimi 1789 yılında bir aydınlanma hareketi olarak meydana gelen Fransız Devrimi neticesinde çocuğun artık küçük yurttaş konumuna yükseldiği ve vatanın geleceği olarak görülmeye başlandığı gözlenmektedir (İnal, 2014). Fransız Devrimi sonucunda bir aydınlanma kıvılcımı, çeşitli milletler üzerinde üzerinde etkili olurken bir yandan da çocuk bireyler üzerinde aydınlatıcı bir amaç taşımıştır. Aydınlanma hareketi sonucunda sosyal ortamda pek çok değişiklik yaşandığı görülür. Artık halk, kavim ya da topluluklar; birbirleri ile savaşmak yerine birbirlerini destekleyici etkinlikler yaparak daha nitelikli bir gelişim gösterebileceklerinin farkına varmışlardır. Akıl ve sağduyu, bu dönemin teması olmakla birlikte, bu dönem içerisinde birçok alanda birden fazla etkinlik, araştırma vb. yapıldığı gözlenir. Edebiyat alanında Boccaccio, Dante, Milton verdikleri nitelikli sanatsal yapıtlar ile ön plana çıkmışlar ve edebiyatın halk arasında sevilmesine

öncülük etmişlerdir. Edebiyat gibi müzik üzerinde hızlı bir şekilde yaşanan gelişmeler, halkın adeta savaşarak yaşam ekseninde yer bulmaya çalışma anlayışını terk etmelerini ve birbirleri ile iyi diyaloglar sağlayarak sosyal düzlem içerisinde barış içerisinde var olmalarını sağlamıştır. Wolfgang Amadeus Mozart, müzik alanın yaptığı besteler ile geniş kitlelerin ruhuna barış esintilerini serpiştirmiş, halkın güzel sanatlara karşı farkındalık düzeyini arttırmıştır. Michelangelo, heykel sanat dalında yapmış olduğu başarılı çalışmalar ile söz konusu güzel sanatlar açısından aydınlanma hareketinin bir başka destekçisi olmuştur. Rönesans döneminde görülen güzel sanatlar alanındaki bu köklü değişimlerin kısa bir süre sonra bilim ve bilimin alt alanlarında da kendisine yer bulmaya başladığı görülmektedir. Var olan huzur ve refah ortamı neticesinde gerek sosyal, gerek siyasi gerekse ekonomik açılardan daha açık görüşlü bir düşünce yapısına kavuşmaya başlayan milletler, söz konusu bu açık görüşlülük çerçevesinde artık çocuk kavramına da sosyal çevrede bir görev yüklemeye başlamışlardır. Tabii ki bu durumun bu şekilde meydana gelmesinde söz konusu hareket sonucunda eğitime verilen değerin artmasının da büyük öneminden bahsetmemiz gerekir. Eğitim alanında görülmeye başlanan pozitif farkındalık, yavaş yavaş eğitimin bir alt alanı olarak nitelendirebileceğimiz pedagoji alanına da sapma göstermiştir. "Ariés, 18. yüzyıldan itibaren çocuğun artık küçük bir erişkin olarak görülmediğini, çocukluğun özel ve nazik bir aşama olarak yetişkinliğe karşıt bir anlam kazandığını ortaya koyar" (Sennett, 2002:130 akt. Yazıcı, 2013:316). Pedagoji alanında yapılan faaliyetler, çocuğun doğumundan erişkinlik aşamasına kadar geçirdiği evreleri içerisine alan bir çalışma ortamını da beraberinde getirmiştir. Çocuğun bilişsel ve sosyal becerilerinin kapasitelerinin sınırları çizilmeye başlanmış, dolayısıyla çocuğun erişkin bireylerden farklı birer bilişsel düzey taşıdığının ayrımı yapılmaya çalışılmıştır. Çocuğun özel bir varlık olarak tanımlanması ile çocuğa verilen önem arttığı ve uluslararası anlamda çocuk, çocukluk gibi konular üzerine yapılan çalışmalarda ivme kazanıldığı söylenebilir.

İlerleyen dönemlerde, çocuğun ara nesne konumundan artık incelenmesi öncelikli olan ana nesne konumuna yavaş yavaş geçiş yaptığı görülmektedir. 18. yüzyıldan itibaren tarihsel anlamda günümüz sınırları içerisinde çocuğa ve çocuğun içerisinde var olduğu çocukluk dönemine verilen betimlemelerde gözle görülür değişmeler yaşanmaya başlandığını söyleyebiliriz. "Ellen Key'in "çocuk asrı" olarak adlandırdığı bu dönemde, çocuk toplumun geleceğini belirleyen önemli bir değer olarak görülmeye başlanmıştır" (akt. Ercan, 2014:379). Çocuğun geleceğin anahtarı olarak tasvir edilmesinde 18. yüzyıl ile itibaren toplumun çocuk birey üzerinde değişim göstermesinde toplumun değişen bakış açısının etkisi büyüktür. Söz konusu toplumsal bakış açısındaki değişimler; eğitim bilimlerinde ortaya çıkan yeni gelişmeler, toplumların bazı sosyo-ekonomik olaylardan sonra bilinçlenerek çocuk üzerine eğilmeleri vb. sebepler ile açıklanabilmektedir.

Çocukluğun, erişkin bireylerden geçmiş ya da geçmekte oldukları dönemlerden ayrımsanarak niteliksel açıdan farklı bir dönem olduğu konusu üzerinden birden çok iddianın ortaya atıldığı ve bu iddiaların farklı düzlemlerde farklı şekillerle açıklandığı gözlenmektedir. ''Modern çocukluk paradigmasını aynı zamanda modern yetişkin paradigması kabul eden Postman, Rönesans'ın en büyük icatlarından saydığı çocukluk fikrinin matbaaya dayalı yetişkin enformasyonu sonucu, önce yetişkinin çocuktan uzaklaşması ile başladığını iddia eder'' (1995: 33-52 akt. Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009:97). Postman'ın bu söylemi, aslında çocuğun yetişkin bireylerden artık sosyal bir varlık olarak bağımsızlaşamadığını veya yetişkin bireylerin çocuğun bağımsız bir sosyal varlık oluşunu herhangi bir etkiye maruz kalmadan algılayamayışlarını ortaya koymaktadır. Çocuğun yetişkinlerden ayrılarak özel bir dönemin içerisinde bulunan sosyal bir canlı olarak kabul edilmesi durumunun, matbaanın icadı sonucunda gerçekleşen modernleşme hareketi ekseninde istenmedik bir şekilde kendiliğinden çıktığı söylenebilir. Çocukluk döneminin sosyal çerçeve içerisinde taşıdığı özelliklerin farklı bireyler tarafından farklı şekillerde açıklandığı göz önüne alındığında söz konusu bu durum ışığında çocukların yetişkinlerden farklı bir kavram alanına sahip olmaya başladığının açık bir göstergesi olarak kabul edilmeye başlandığını söylememiz mümkündür.

2. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Özellikleri

Henüz çocukluğa verilen önemin anlaşılmasının üzerinden kısa bir süre geçmiş olması, çocuğun farklı dönemlerde yetişken insanların birer yansıması ya da kopyası olarak nitelendirilmesinin yankılarının

sürmesi, çocuğun ikinci veya üçüncü planda bırakılarak herhangi bir özerk yapı içerisine yerleştirilememesi vb. durumlar doğrudan çocuk edebiyatı kavramının oluşmasının ve şekillenmesinin gecikmesine sebep olmuştur. Ayrıca İlk Çağ uygarlıklarından günümüz modern toplumlarına kadar çocuğun genel-geçer bir terminolojik tanım içerisine konulamaması, çocuk edebiyatı kavramının gelişip olgunlaşmasını engelleyen bir başka durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukluk kavramının aydınlanma çağı ile kendisini yavaş yavaş belirginleştirmesinin akabinde çocuk edebiyatına dair ilk izlerin de dünya üzerinde farklı coğrafyalar içerisinde ortaya çıkmaya başladığı gözlenmektedir. Genel olarak açıklandığında çocuk edebiyatı, çocuk olarak nitelendirilebilecek ve diğer yetişkin bireylerden farklı gelişim özellikleri sergileyen, kendilerine has düşünce, duygu ve akıl birikimleri olan bireylerin gelişimlerini doğal seyrinde ilerletebilmeleri açısından gerekli olan yazınsan ürünler topluluğu olarak tanımlanabilir. Literatür incelendiğinde ise henüz yeni olan çocuk edebiyatı kavramı üzerinde herkes tarafından benimsenmiş ortak bir tanımın var olmadığı görülmektedir. Lesnik – Oberstein'e (1999) göre çocuk edebiyatının tanımı çocuk edebiyatı çalışmalarının kalbinde yatmaktadır: çocuk edebiyatı, varoluşu belli bir okuyucu kitlesiyle olan sözde ilişkilere dayanan bir kitap kategorisidir. Çocuk edebiyatının bu tanımı, yapılmış veya yapılmakta olan yazılı edebi ürünleri ön plana çıkarırken aslında değinilmesi gereken temel nokta olan söz konusu eserlerin ''özelliklerini'' göz ardı etmektedir. Çocuk edebiyatı, anlatılan edebi ürünleri ile çocukların hazırbulunuşluk düzeyleri, çevreyi algılayış biçimleri ve var olan sosyal ilişkiler içerisinde bulundukları durumlar gibi farklı değişkenlerin birleşmeleri sonucu ortaya çıkan ürünler olarak tanımlanmalıdır. Mallen'a göre (2017) ise çocuk edebiyatı, yazılı ve sözlü metin okumayı kapsayan ve çocuklar, gençler için çeşitli yöntemlerle üretilen toplumsal bir uygulamadır. (basılı, görsel, film, Multimodal). Çocuk edebiyatının farklı yöntemler ile üretilmesi, zengin düşsel yapılara sahip olan çocukların her birine hitap edebilmesi açısından oldukça önemlidir. ''Beş parmağın beşi de bir değildir.'' atasözünden yola çıkılarak, dünya üzerinde yer alan her bir çocuğun benliklerinde taşıdıkları gerek kişiliksel, gerek biyolojik, gerekse diğer yönlerden bulundurdukları özelliklerin ''benzer'' olması beklenemez. Bu bağlamda, çocuk edebiyatı ürünleri hazırlanırken çocukların farklı noktalarına hitap edecek, farklı yönlerden onların yaratıcılıklarını ön plana çıkarabilecek durumlardan faydalanılması oldukça yerinde olacaktır. Çünkü çocuk okur, yaratıcı olması ve olayları kendi düşünsel dünyası ile bağdaşlaştırabilmesi gibi özellikleri ile bir çocuk edebiyatı ürününü belirginleştiren yapı taşı olarak kabul edilmelidir. Buna karşılık, çocuk edebiyatının daha geniş bir kavram olan ''edebiyat'' teriminin bir alt alanı olduğunu, çocuk edebiyatının aslında edebiyattan öte bir kavram olmadığını ortaya koyan görüşlerin de mevcut olduğu gözlenmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinin oluşturulmuş diğer eserlerle arasında bir ayrılıktan söz edilmesi doğru değildir, her ikisi de edebiyatın bir ürünüdür (Sever, 2012). Çocuk edebiyatının edebiyatın bir ara alanı olarak gösterilmesinin aslında birden fazla açıdan irdelenmesi mümkündür. Yüzyıllar boyunca kitlelerin duygu ve düşünce dünyalarını yansıtmaları amacıyla bir araç olarak kullanılan ve köklü bir geçmişe sahip olan edebiyat kavramı içerisinde yer alan çocuk edebiyat kavramının, aslında önemsenecek derecede bir kavram olduğunun gösterilmek istenmesi şeklinde yorumlanabilir. Buna karşılık çocuk edebiyatı ve bu edebiyat kapsamında ortaya çıkan ürünlerin ''edebiyat'' teması içerisinde yansıtılması, aslında çocuk edebiyatının önemsenmediğini ve ancak bir alt alan olarak görülebileceğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkabilir.

Çocuk edebiyatı ürünü, kendi bünyesinde yer alan konu, olay örgüsü, kahramanlar vs. ögeler ile bir bütün olarak görünse de aslında çocuk edebiyatı ürününü gerçek bir sanat eseri haline getiren şey çocuk okurun o eser üzerinde söz söyleme hakkına sahip olması, o eseri kendi zihninde kurgulayarak bir anlamda yeniden yaratabilme durumudur. Bu bağlamda çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatına bağlı kalınarak ortaya konulan ürün ve çocuk kavramları arasında mutlak bir ilişki olduğunu söylememiz mümkündür. Nitekim Oğuzkan'ın yaptığı çocuk edebiyatı tanımı tam da bu noktaya değinmektedir. Oğuzkan (2000:2-3)'a göre, çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar (akt. Sever, 2012:16). Çocuk edebiyatını açıklayan ve var eden en temel öge çocuktur. Yazar tarafından çocuk edebiyatının oluşturulma sürecinde, ''çocuk'' kavramı dışındaki her türlü kavram söz konusu edebiyatı oluşturma sürecinin kılcal damarları olarak nitelendirildiğinde, çocuk bu sürecin ana damarı olarak betimlenmelidir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı, çocukların ilgi, hazırbulunuşluk ve beceri düzeyleri göz önüne alınarak yazar ve çocuğun kendisi tarafından oluşturulan dinamik ve etkileşimsel bir süreç olarak açıklanabilir.

Çocuklar kadar yetişkinlerin de ilgi ve merak ile takip ettikleri bir tür olan çocuk edebiyatı, kendi içerisinde birtakım ana hedefleri gerçekleştirebilme amacı güder. ‘’Çocuk edebiyatı ürünleri; sorgulayan, tartışan, bilime, sanata saygı duyan, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürü edinmiş duyarlı bireylerin yetiştirilmesi sürecinde etkili birer uyaran olmalıdır’’ (Sever, 2012:198). Söz konusu ürünlerin birer uyaran özelliği arz etmeleri, hem çocuk okuyucunun farklı yönlerden isteklerinin karşılanması hem de yetişkin bireyin edebi yönden güçlü bir zevk hissetmesi açısından önem taşımaktadır. Çocuk edebiyatı kavramının çok çeşitli özellikler ile tanıtılması, kendi içerisinde aslında çok da basit olmayan nitelikler barındırdığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Çocuk edebiyatının taşıması gereken özelliklerden belki de en önemlisi, çocuk ruhuna hitap edebilmesi, yani çocuğa görelik ilkesini başarılı bir şekilde bünyesinde yer edinmiş olmasıdır. Çocuk edebiyatının, bünyesinde taşıdığı çok boyutlu değişkenleri okuyucularına aktarabildiği en önemli araç muhakkak ki edebi duyarlılıkla oluşturulmuş yazınsal ürünlerdir. Çocuğa görelik ilkesi, oluşturulmuş veya oluşturulmakta olan yazınsal ürünlerin farklı değişkenler açısından çocuk ile uyum içerisinde olması olarak tanımlanabilir. Buna karşılık alan yazın ve çocuk edebiyatı kapsamında oluşturulan farklı türlerdeki eserler incelendiğinde, kimi yazarlar tarafından çocuğa görelik ilkesi ile çocuksuluk kavramının karıştırıldığı, her iki kavramın birbirlerini karşılayacak şekilde kullanıldıkları gözlenmektedir. Sever’e göre ‘’çocuğa görelik, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorlar. Çocuksuluksa tam tersine, dilin acemice kullanımı, daha doğrusu anlatımda ilkelliktir’’ (2012:17). Nitelikli bir çocuk edebiyatı ve nitelikli bir çocuk edebiyatı ürünü, çocuğun zihinsel dünyasını hafife alarak ya da küçümseyerek değil, tam tersine çocuk okurun zihinsel dünyasının üst düzey önem arz ettiğinin benimsenmesiyle oluşturulmalıdır.

Çocuk edebiyatının sureti olan yazınsal ürünlerin, oluşturulma süreçlerinde yazarından etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu bağlamda yazarın edebi eseri oluştururken birtakım özelliklere bağlı kalması gerektiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Yazar, konuyu yapılandırırken çocuk okuyucunun kazanmasını ya da kavramasını istediği iletiyi bir anda vermemeli, söz konusu iletinin çocuk tarafından sezinlenmesini amaçlamalıdır. Yani daha özel bir tabir ile yazar tarafından metin içerisinde yer alan ana fikir açık bir şekilde çocuk okura sunulmamalıdır. Çocuk kitaplarında çocuğa verilmek istenen temel mesaj, bir ders şeklinde ya da ibret verici bir durum çerçevesinde aktarılmamalı ve sonuca okurun ulaşması sağlanmalıdır (Çınar, 2009). Çocuk okurun söz konusu ana fikri olay örgüsünden hareketle kendisinin sezinlemesini sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır. Böylelikle çocuk okurun okuma süreci içerisinde daha aktif bir konumda bulunacağı ve zihnini daha etkin bir şekilde kullanabileceği ortamların hazırlanabileceği düşünülebilir.

İçerik açısından incelendiğinde çocuk edebiyatı yapıtlarında titizlikle oluşturulması gereken bir diğer konu ise yapıtlar içerisinde yer alan karakterlerdir. Çocuk okur için kitabın içerisinde karşılaştığı karakterlerin önemi büyüktür. Çocuk, kendi sosyal yaşantısı içerisinde rastladığı farklı özellikteki her bir bireyin yansımasını eser içerisinde görmekte ve gördüğü bu karakterler aracılığı ile kendi sosyal çevresini nitelikli bir şekilde anlamlandırma yoluna gidebilecektir. Bu bağlamda yazar, çocuk edebiyatı kapsamında oluşturduğu her bir eserde, eserin içerisinde yer alacak karakterleri özenle seçmeli ve kurgulamalıdır. Çocuk edebiyatında yer alan karakterler, yalnızca olumlu/olumsuz ya da iyi/kötü şeklinde idealize edilmemeli, söz konusu kavramların hepsinden bünyesinde var olacak şekilde okuyucuya olay örgüsü içerisinde sunulmalıdır. Okur, çocuk yapıtı içerisinde yer alan karakterler aracılığıyla sosyal çevreyi hem iyi hem kötü yönleriyle tanımalı ve ufkunu genişleterek kavram alanını zenginleştirmelidir. ‘’Bir karakteri idealize etmek onu olayın hareket alanı içerisinde donuklaştırmakta ve basmakalıp bir hâle getirmektedir’’ (Karataş, 2014:66). İdealize edilmiş ve belirli düşünsel sınırlar içerisinde kalıp etrafa açılma güdüsü içerisinde hareket edemeyen karakterlerin çocuğun yaratıcı gücünü ve hayal kurma yeteneğini kamçılaması kaçınılmazdır. Bu nedenle çocuk edebiyatı yapıtlarının oluşturulması esnasında karakterlerin çocuğu olay örgüsü içerisinde ‘’hareket edebilir’’ bir duruma sürüklemesi oldukça önemli kabul edilmelidir.

Çocuk edebiyatı, çocukların özellikleri ön plana alınarak hazırlanan her türlü sözel ve yazılı yapıtlar topluluğu olarak tanımlandığında, çocuk edebiyatının ‘’sözel’’ yönü üzerinde durmamız yerinde olacaktır. ‘’İyi bir edebiyat, çocukların hayal gücünü yetiştirmek için zengin bir kaynak sağlar’’ (Boutcher, 1980:9). Çocukların temel becerilerini şemalarına etkili bir şekilde kodlayabilmeleri ve

sosyal yaşantılarında aktif olarak kullanabilmeleri açısından çocuk edebiyatı eserlerinin öneminden bahsetmemiz doğru olacaktır. Çocuk edebiyatı, çocuklar için oluşturulmuş özel yapıtlar aracılığıyla çocukların sözel yeteneklerini geliştirme ve zenginleştirme amacı gütmelidir. Bu bağlamda, çocuk edebiyatı yapıtlarının taşıması gereken özelliklerden birisi de çocuklara okuma ve konuşma eğitimi açısından yol gösterici nitelik arz etmesidir. Çocukluğun ilk yıllarından itibaren aile ortamı içerisinde çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı eserleri ile tanışan çocuk, zaman içerisinde söz konusu yapıtlara karşı bir duyarlılık kazanacak ve yapıtlara karşı olumlu bir farkındalık içerisinde bulunacaktır. Tabii ki söz konusu durumun gerçekleşebilmesinde ebeveynlerin tutumundan da söz etmemiz gerekmektedir. Nitelikli bir şekilde kurgulanmış çocuk edebiyatı ürünü ile gerek ailesi gerek kendi girişimi ile karşılaşan çocuk okuyucu, okuma becerisini ve konuşma geliştirerek çevreyi daha anlamlı bir bakış açısı ile yorumlayabilecektir.

Sosyal bir varlık olan birey, doğumundan itibaren kendisi gibi sosyal çevreyi oluşturan diğer bireyler ile uyum içerisinde bir yaşam sürme eğilimindedir. Bireylerin dünyaya geldikleri andan itibaren söz konusu sosyalleşmelerinde ilk etkili olan yapı ise şüphesiz ki aile olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen yıllarda yavaş yavaş bilişsel, duyuşsal ve devinişsel özellikler kazanan ve bu özellikleri kendi başına uygulayabilen çocuğun üzerinde, sosyalleşme ve iyi bir karakter eğilimine sahip olabilme gibi olguları kazandırabilmeleri açısından çocuk edebiyatının ve çocuk edebiyatı yapıtlarının katkısından bahsetmemiz mümkün olacaktır. ‘’İçselleştirici davranışlar (örneğin depresyon ve üzüntü göstergeleri gibi) ilk ve lise seviyelerinde de daha yaygın görüldü’’ (Wagnet et al., 2006:21 akt. Tyra, 2012:5). Bu bağlamda çocuk edebiyatının söz konusu durumları ortadan kaldırmak adına kullanılmasının yerinde ve tutarlı bir karar olduğu söylenebilir.

Çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı kapsamında oluşturulan her türlü yazılı veya sözlü ürün, çocukları farklı açılardan geliştiren ve onların sosyal birer yetişkin olarak toplumsal düzen içerisinde yer almalarına yardımcı olan birer araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin yukarıda sayılan söz konusu özellikleri bütüncül bir bakış açısı ile bünyesinde yer etmesi, çocuk okuyucunun tüm bu özellikler ile karşılaşması ve benliği ile bütünleştirebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple, çocukların farklı gelişim alanlarındaki farklı gelişim ödevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri, bulundukları ortama uyum sağlayabilmeleri, analitik düşünerek olaylara çok boyutlu yaklaşan bir tavır takınabilmeleri, sosyolojik bir olgu olarak karşısına çıkan her türlü olayı sorgulayabilme yetisine sahip olabilmeleri vb. yönlerden çocuk edebiyatının ve çocuk edebiyatı bağlamında ortaya konulmuş ürünlerin yadsınamayacak derecede öneme sahip olduğunu belirtmemiz doğru olacaktır.

3. Avrupa’da Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

İnsan yaşamının ilk anından beri biyolojik bir varlık olarak yeryüzünde bir konum işgal eden çocuk, ancak aradan belirli bir zaman diliminin geçmesinin ardından kendisini bağımsız bir biyolojik yapı olarak toplum içerisinde gösterebilme erkine ulaşabilmiştir. Çocuğun bu bağımsızlığa kavuşabilmesinde çocuk edebiyatının rolünün büyük olduğunu söylememiz mümkündür. Çocukların bağımsız birer sosyal varlık olarak kabul edilmelerinin oldukça ileri bir zaman diliminde meydana gelmesi, doğal olarak çocuk edebiyatının da dünya üzerinde olması gerekenden daha geç bir zaman dilimi içerisinde şekillenmeye başladığının bir göstergesi sayılabilir.

Çocuk edebiyatının Avrupa’da gelişimi aşamalı olarak incelendiğinde, çocuk edebiyatının ilk olarak hangi dönemde veya nerede çıktığına dair farklı görüşlerin ortaya atıldığı görülür. Nas’a göre (2004) çocukluk, Rönesans’ın ürünüdür ve basımevlerinin ortaya çıkması ile kitaplar basılmaya, çocuk ve çocuk eğitimine ilişkin sistematik yazıların yazılmaya başlandığı gözlenmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda Rönesans ile ortaya çıkan farklı yapıdaki fikir akımları, bireyleri belirli açılardan geliştirmek ve kişiliklerini şekillendirmek amacı güttüğü varsayılabilir ve bu durum, birkaç farklı yönden ele alınabilir. Akılcılık, pozitivizm, işlevin bireylere benimsetilmesi vb. görüş ve olguların yetişkinler ile birlikte çocuklara da aktarılmaya çalışılması, çocuk edebiyatına dair ilk ürünlerin oluşmasına da ortam sağlamıştır. Söz konusu bu kavramların çocuklara da aktarılmasının yetişkin bireylerden farklı bir yöntem ile olması gerektiği düşünüldüğünde, çocuk edebiyatının bu ögeleri çocuklara kazandırma hususunda etkin derecede rol aldığını söylememiz mümkündür. Çocukların

yetişkinlerden farklı bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişim özelliklerine sahip olmaları düşünüldüğünde, benimsetilmek istenen bu üst düzey kavramların ancak çocukların yaşına inilerek kavratılabileceği varsayımı, çocuk edebiyatı yapıtlarının oluşturulmasına ve dolaylı olarak çocuklara özgü bağımsız bir edebi alan olan çocuk edebiyatının filizlenmesine ortam hazırlamıştır. Çocuk edebiyatının Avrupa içerisinde genel olarak bu şekilde ilk izleri görülse de, ülkeler bazına inildiğinde Avrupa'da yer alan ve o dönem içerisinde sosyo-ekonomik açıdan belirli bir refah düzeyine erişmiş gelişmekte olan toplumlarda farklı olaylar sonucu ortaya çıktığı söylenebilir.

Çocuk edebiyatı dair ilk izlerinin ve dolayısıyla çocuk edebiyatı kapsamında ortaya konulan ilk yapıtların daha çok 16. ve 17. yüzyıllarda İngiltere'de belirmeye başlandığı gözlenmektedir. 17. yüzyıl içerisinde Chapbooks adı verilen ve 16 – 64 sayfa aralığında bir hacme sahip olan bu kitapların ortaya çıkması, çocuklara olan bakış açısında birtakım değişim emareleri görülmeye başlandığının bir kanıtı sayılabilir. Bu dönemde ortaya konulan eserlerin daha çok çocuklara dini kuralları benimsetmek amacı gütmekte ve çocuklara ahlaki konularda birer uyaran olabilme gayreti içerisinde bulundukları görülmektedir. Çocuklara, söz konusu dönemlerde kilisenin tekeli altında şekillenen çocuk edebiyatı ile ancak dinsel olguları kavratma yoluna gidilmesi, o dönem toplumlarında çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel açıdan mevcut ihtiyaçlarının benimsenemediğinin bir göstergesi sayılabilir. Çocuk edebiyatı ile empoze edilmeye çalışılan kavramların ''din'', ''iyi ahlak'' ve ''karakter'' olması, çocuğun o dönem içerisinde bütüncül olarak gelişimini engellediği varsayılabilir. İlerleyen yıllarda dünya üzerinde meydana gelen bazı durumlar, sosyal çevreyi olabildiğine değiştirmiş ve söz konusu bu değişiklikten çocuklar da payını almıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde ise, Avrupa coğrafyasında meydana gelen çeşitli sosyal, ekonomik ve toplumsal olaylar, o coğrafya içerisinde yaşayan bireyleri farklı yönlerden etkilediği görülür. 18. ve 19. yüzyıllarda insanların yeni topraklar keşfederek yeni alanlarla ilgilenmeye başlamaları, yeni halklar ve kültürlerle iletişim kurmaları sonucu gezi ve macera hikayelerinin ortaya çıkmaya başladığı gözlenmektedir (Gopalakrishnan, 2011). Bu yüzyılda, Avrupa coğrafyasında yer alan ülkelerin her birinde farklı yazarlar tarafından çocuklar için farklı türlerde ortaya konulan yazın ürünlerinden bahsetmemiz mümkündür. Sözgelimi, John Newberry'nin yazdığı Ana Kaz (Mother Goose), Daniel Defoe'nin Robinson Crusoe, Jonathan Swift'in Güliver'in Gezileri (Gullivers Travels), Johann David Wyss'in İsviçreli Robinson Ailesi (Swiss Family Robinson) gibi eserler bu yüzyılın başında ortaya çıkmıştır (Şirin, 2000). Bu açıdan irdelendiğinde söz konusu eserlerdeki sayısal fazlalık, türsel yoğunluk vb. kavramlar, çocuklar için filizlenmeye başlayan çocuk edebiyatı akımının yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, farklı yönlerden çocuklar için önem arz etmektedir. Edebiyatın yalnızca çocuklara dini ve ahlaki öğütler aktaran bir aktarım aracı olmaktan çıkması, çocuk edebiyatının çok boyutlu bir yapı kazanması açısından oldukça önemli kabul edilmelidir. Çocuk, eserler aracılığıyla yeni ve hiç duymadığı türler ile düşünce dünyasını ve ruhunu zenginleştirebilecek, çok daha geniş düşünebilen ve zihnini çok boyutlu olarak kullanılabilen bir varlık olabilecek ve belki de en önemlisi tek bir kavrama yani ''din''e bağlı bir edebiyatın var olmadığını, edebiyatın çok boyutlu ve bütünlük içeren bir oluşum olduğunu sezinleyebilecektir. Çocukların edebiyatı dair oluşturduğu bu olumlu farkındalık ile çocuk edebiyatının yetişkin bireyler ve toplum tarafından güçlü ve şekillendirici bir etkiye sahip olduğunun kabul edilmesine olanak sağlayabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda yaratıcı, yenilikçi ve geliştirici çocuk edebiyatı kapsamında ilk kıvılcımların bu dönemde atıldığını söylememiz doğru olacaktır.

19. yüzyıla gelindiğinde, daha önceki yüzyıllarda yazılan eserlerden farklı olarak içerik açısından da bir çeşitliliğe gidildiği, bu anlamda Avrupa'nın farklı bölgelerinde birbirlerinden içerik olarak farklılaşan örneklerin ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Eserlerde yer alan ve çocuk okura kazandırılmak istenen farklı türlerdeki iletiler, çocuk edebiyatının bünyesinde yer alması gereken zenginlik açısından oldukça tutarlı bir durum olarak değerlendirilmelidir. Çocuk, çocuk edebiyatı eseri ile kimi zaman eğlenebilmeli, kimi zaman ise içerisinde yaşadığı toplumu toplum yapan yazılı veya yazısız normlarla karılaşabilmeli, iyi bir birey olabilme adına ne gibi özellikleri taşıması gerektiğini sezebilmelidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, çocuk edebiyatı eserleri ile verilmek istenen farklı türdeki iletilerin çocuğu daha sosyal ve farkındalık düzeyi yüksek bir maneviyata kavuşturabileceği varsayılabilir. Bu yüzyıl içerisinde değişik ülkelerde çocuklara edebi zevk kazandırmak amacıyla oluşturulan birden fazla yapıtın var olduğu gözlenmektedir. Söz konusu bu eserlere İtalya'da Carla Collodi tarafından yazılan Pinokyo;

Amerika'da Tom Sawyer adlı kitabı ile bir gencin başından geçen maceraları kurgulayan Mark Twain ve Pollyanna adlı yapıtı ile onu izleyen Eleanor Porter; İngiltere'de David Cooperfield adlı eseri ile Charles Dickens; İsviçre'de Heidi adlı eseri ile Johanna Spyri; İsveç'te Nils Holgersson'un Serüvenleri adlı yapıtıyla Selma Lagerlöf; Fransa'da 80 Günde Devr-i Alem, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Aya Yolculuk gibi eserleri ile ön plana çıkan Jules Verne örnek olarak gösterilmesi mümkündür.

20. yüzyıl, beraberinde getirdiği birden fazla sosyal ve ekonomik olay ile çocuk edebiyatının gelişmesinde veya duraklamasında etkin rol oynamıştır. Her ne kadar farklı ülkelerin deneyimleri arasında sıklıkla benzerlikler olsa da yazarlar birden fazla nedenden ötürü savaş hakkında yazmaya başladılar (Budgen, 2014:2). Bu durumun bir sebebi olarak savaşın getirdiği ekonomik sıkıntılar, sosyal yaşamın gerilemesi, siyasi iktidar olma mücadeleleri, askeri kanattan devam eden savaşın aynı zamanda edebi koldan da ilerlemesine sebep olmuştur. Savaş sebebiyle sosyal yaşantısını eski rutininde kolayca sürdüremeyen toplum, var olan sosyalleşme ihtiyaçlarını kitaplara sığınarak gidermeye çalışmaları söylenebilir. Söz konusu savaş ortamıyla birlikte gelişen sıkı denetim algısı, bireylerin yaptıkları her türlü dışavurumun niteliksiz olarak görünmesine sebep olmuş ve ortaya herhangi bir yapıt koymaktan çekinen halkın edebi sohbetlerini geliştirememelerine neden olmuştur. İlerleyen zamanlarda 1. Dünya Savaşı'nın etkilerinin yavaş yavaş kırılması ile var olan edebi ürünlerin sayısında artık gözlenmesi, toplumun edebiyata olan düşkünlüklerinin eski boyutlarına ulaşması, edebi anlamda birden fazla türde ve sayıda yapıtın da ortaya konulmasını sağlamıştır. Söz konusu bu durumun edebiyat çerçevesinde yeni alt alanların oluşmasına, bu alt alanların edebiyat çerçevesinin kapsamını genişletmesine imkan tanıdığı düşünüldüğünde, bu alt alanlardan etkilenen bir diğer alt alan ise muhakkak ki çocuk edebiyatı olmuştur. Çocuk edebiyatı kapsamında verilen her türlü yazınsal ürün, söz konusu dönem içerisinde savaşın yıkıcı ve olumsuz etkilerinin çocuk kahramanlar tarafından topluma yansıtıldığı, çocuk kahramanlar üzerinde kimi zaman kahramanlık hikâyelerinin kimi zaman ise korku, acı ve öfke kavramlarının aktarıldığı kaynaklar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu, çocuk edebiyatı kapsamında oluşturulan eserler ile çocuk okurların daha çok olay ile baş başa kalıp hayal dünyasını zenginleştirebileceği düşünüldüğünde olumlu bir durum olarak karşımıza çıkar.

Tüm bunlara karşın, çocuk ile ilgili edebi gelişmelerin uzun bir süre devam etmediği ve dolayısıyla ülkeler arasında yeni anlaşmazlık durumlarının oluşmaya başladığı gözlenir. 1. Dünya Savaşı'nın hemen 30 yıl kadar sonrasında ülkeler arasında meydana gelen farklı anlaşmazlıklar sonucunda vuku bulan 2. Dünya Savaşı'nın, Avrupa coğrafyasında birden fazla ülkeyi etkilediği görülür. Bu ülkeler içerisinde belki de en geniş dalgalanmaların meydana geldiği yer ise kuşkusuz Almanya olarak karşımıza çıkar. Uzun yıllar boyunca barış ve sükûnet ortamından içerisinde var olduğu savaşlar nedeniyle oldukça uzak kalan Almanya'da modern anlamda çocuk edebiyatının varlığını göstermesi ve gelişerek daha nitelikli bir hal alması, söz konusu savaşların bitimi ile ortaya çıkmaya başlar. 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi ve her gün birçok ölümle sonuçlanan kara geçmişinin sona ermesi, bir anlamda edebiyata ve sanata doğru olan yönelimlerde önemsenecek derecede bir artış meydana getirir. Daha önce kilisenin tekelinde çocuklara yalnızca dini konularla ilgili farkındalık kazanma misyonu bulunan eğitim kavramının, savaşın bitimi ile beraber bu misyonundan uzaklaşarak çocuk okur üzerinde her türlü düşünceyi aşılamada bir araç görevini üstelenmeye başladığı görülür. Savaşın sona ermesi ile halkın ruhu üzerinde egemen olan korku ve endişe duyguları, yerini yavaş yavaş umut, heyecan ve mutluluk ihtimaline bırakır. Doğu ve Batı olmak üzere iki farklı bölge ile varlığını sürdüren Almanya'da savaştan sonra Nasyonal Sosyalizm'de belirgin bir kopuş olmasına rağmen çocuk edebiyatına dair çizgilerin çok değişmediği ve Nazi rejimi altında yazan yazarların çoğunun çocuklar için eserler üretmeye devam ettikleri görülmektedir (Zipes, 1986). Söz konusu yazarlar dışında, edebiyat dünyasında yeni var olan yazarların da bu dönem içerisinde çocukların duygu ve düşünme dünyalarına hitap eden orijinal ve açık fikirli ürünleri oluşturmaya başladıkları gözlenmektedir. Avrupa coğrafyasında meydana gelen bilimsel gelişmeleri çocuklar ile birleştirerek çocukların modern esaslar doğrultusunda eğitilmesini amaçlayan bazı yazarlar, bu yüzyıl içerisinde kaleme aldıkları çocuk edebiyatı yapıtları ile ön plana çıkmışlardır. ''J. B. Basedow, J. F. Herbart, F. Froebel gibi yazarlar Almanya'da çocuk eğitimindeki bilimsel gelişmelerden yararlanarak ürün veren yazarların başında gelmektedirler'' (Arıcı, 2016:7). Sözgelimi F. Froebel, bu dönemler içerisinde kaleme almış olduğu Mein Herzenskind, Briefioech-sel mit Kindern (Canım Çocuğum, Çocuklarla

Mektuplaşmalar) adlı yapıtında mektup türü aracılığıyla çocuklara farklı boyutlardan farkındalık kazandırmayı amaçlarken Basedow çocuklar için kaleme aldığı Elementarwerk adlı ders kitabında bilimsel verileri pozitivist bir bakış açısıyla ele alarak çocuklara çeşitli konularda bilgiler sunmaktadır.

Tıpkı Almanya gibi 2. Dünya Savaşı'ndan etkilenen bir diğer ülke olan Fransa'da da 20. yüzyıl içerisinde edebiyat bağlamında köklü değişikliklerin meydana geldiği, edebi ürünlerde sayıca ve türce bir artış olduğu gözlenmektedir. ''Örneğin, Paul Faucher'in eğitici resimlerle süslenmiş ''Castor Baba'' (Pére Castor) dizisi, Marcel Aymé'nin (1902-) ''Pembe Ada'' (L'Isle rose) ve Antoine de Saint – Exupéry'nin (1900 – 1944) '' Küçük Prens'' (Le Petit Prince) adlı eserleri ünlü çocuk kitapları arasında yer almıştır'' (Şirin, 2000:71). Söz konusu anılan bu eserler irdelendiği, o dönem Fransa toprakları içerisinde yayımlanan çocuk yapıtlarının gerek eğitici, gerek bilgilendirici, gerekse düşündürücü özellikler taşıması, Fransız edebi yaşamı içerisinde çocuk edebiyatı bağlamında ortaya konan eserlerde türsel olarak bir bolluk olduğu görüşünü kanıtlar nitelikte kabul edilmelidir.

İngiltere'nin dünya tarihi boyunca edebi anlamda en aktif ülkelerden birisi olarak sayılması mümkündür. Bu bağlamda ülke genelinde çıkan ve çocukları esas olarak oluşturulan ilk eserlerin Chapbook adı altında 16-64 sayfa aralığında değişen, içerisinde kısa hikayeler barındıran küçük kitaplar olduğu gözlenmektedir. Her ne çocuk edebiyatı anlamında aktif bir süreç göz önünde olsa da, toplumun tüm kesimleri tarafından söz konusu edebiyatı destekleyici tavır benimsenemediğini söylememiz doğru olacaktır. İlk zamanlarda, çocuklara yönelik oluşturulan bu farkındalığın bazı kesimlerce olumsuz yönde eleştirildiği fakat bu eleştiri durumunun çocuk eserlerinin ilerleyişini durdurmaya engel olamadığı görülmektedir. Bu olumsuz ve çocuk edebiyatına ket vurucu tutumların aksine, söz konusu dönem içerisinde çocuk edebiyatını ve çocuk yazınını destekleyici tutumlar sergileyen yazarların da var olduğu gözlenmektedir. Ana Kaz adlı eseri ile ön plana çıkan 18. yüzyılın önemli isimlerinde John Newbery, başlangıçtan itibaren çocukların farklı bir bilişsel oluşuma sahip olduklarını ve dolayısıyla yetişkin bireylerden farklı davranışlara maruz bırakılmalarını gerektiğini savunması açısından söz konusu duruma olumlu örnek olarak gösterilebilir. Yine 18. yüzyıl içerisinde yer alan J.J. Rousseau ve J. Locke gibi bazı düşünlerin, çocuk ile yetişkin arasındaki farkı kavradığı, bu farka dikkat edilerek her iki grup içerisinde yer alan bireylere farklı yaklaşılması gerektiğini dile getirdiği görülmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde, çocuklar için ''öğreticilik'' boyutu ile ön planda olan çocuk edebiyatı eserlerinin, artık öğretici boyutundan öteye giderek bünyesinde yavaş yavaş maceracı bir tutum takınmaya başladığını söylememiz mümkündür. Bu maceracı tutumun en somut örneği, Robert Louis Stevenson'ın Define Adası adlı eserinde gözler önüne serilmektedir. İlerleyen yıllarda, macera ve serüven niteliği öne çıkan eserlerin sayısında bir artış gözlenmekle beraber, 20. yüzyıla gelindiğinde artık ortaya fantastik dünyanın yavaş yavaş şekillenmeye başlar. Bu dönem içerisinde çocuklar için yazdıkları farklı türlerdeki eserleri ile Mary Norton, L. M. Boston, Penelope Lively gibi yazarların İngiliz çocuk edebiyatında etkin rol oynadıklarını söylememiz mümkündür.

İspanyol çocuk edebiyatı tarihi incelendiğinde, diğer Avrupa ülkeleri gibi geniş ve köklü bir geçmişe sahip olmadığı gözlenir. 19. yüzyılın sonuna değin İspanya'da çocuklar için bir edebiyatın olmadığı, yalnızca çocukları ve gençleri iyi ahlak sahibi yapmak, yönlendirmek amacıyla bazı kitapların var olduğu görülmektedir (Surralles, Verdulla ve Dorao, 1996). Diğer çoğu Avrupa ülkesinde de olduğu gibi gençleri yönlendirmek, çocukları bilinçlendirerek iyi birer birey olmaları konusunda yetiştirmek İspanyol çocuk edebiyatının temel işlevi olmuş ve ortaya konulan yazınsal ürünler bu amaçlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu durumun etkisini yitirmesi ve ortadan kalkmaya başlaması, Avrupa'da ortaya konulan bazı edebi ürünlerin İspanyol yazarlar tarafından çevrilmesi sonucunda meydana gelmektedir. Bu bağlamda yapılan ilk çevirilerin, İspanya'da çocuklara dair bir edebiyat oluşması bakımından ilk kıvılcımı oluşturdukları ve kendilerinden sonra ortaya konulacak edebi ürünlere yol gösterici konumunda oldukları söylenebilir. Modern çağa gelindiğinde, İspanya'da çocuklar için yazınsal ürünler ortaya koyan yazarlarda sayısal anlamda bir çoğalma meydana geldiği görülür. Yazarların niceliksel olarak çoğalmasıyla birlikte ortaya konan çocuk edebiyatı ürünlerinin de içerik açısından çeşitlilik taşıdıkları, artık yalnızca öğretici yönleri ile ön plana çıkmadıkları, macera, serüven, bilimkurgu ve fantastik boyutlarla da oluşturulmaya başlandıkları gözlenir. Söz konusu yazarlara ve eserlere verilebilecek bazı önemli örnekler aşağıdaki gibidir:

''1952 yılında Jose Maria Sanchez Silva'nın yayımlandığı ve kendisini ünlü yapan yapıtı Marcelino, Bread and Wine; Carmen Kurtz'un 1911'de yayımladığı Oscar Cosmonauta ve 1981'de yayımlandığı

kendilerini keşfeden küçük bir kızın hikayesini konu edinen Veva adlı yapıtları; Gloria Fuertes'in çocuklar için şiirlerini kapsayan Don Pato y Don Pito ve La Princesita Que Queria Ser Pobre adlı yapıtları; 1956 yılında çocuklar için yazmaya başlayan Ana Maria Matute'nin El Pais De La Pizarra (The Country of the Blackboard), El Saltamondes Verde (The Green Grasshopper') ve El Aprandiz ('The Apprentice') adlı eserleri; Monserrat Del Amo'nun Ulusal Çocuk Edebiyatı Ödülü'nü kazandığı El Nudo (The Knot) adlı eseri; Angela Lonescu'nun yaptığı en önemli iş olarak kabul gören ve birçok dile çevirisi yapılan De Un Pais Lejano (From a Distant Country) adlı eseri; örnek olarak gösterilebilir'' (Surralles, Verdulla ve Dorao, 1996:728-729).

Çocuk edebiyatının Avrupa'daki ülkelerle birlikte gelişim gösterdiği bir diğer ülke ise İsviçre'dir. Birden fazla dilin konuşulduğu İsviçre'de dilsel çeşitliliğin beraberinde kültürel ve edebi çeşitlilik getirdiğini söylememiz mümkündür. Dilsel çeşitliliğin, beraberinde farklı kültürel ortamların oluşmasını sağladığı ve dolayısıyla her kültürel ortamın kendi içerisinde farklı bir edebiyat çevresi oluşturduğu söylenebilir. İsviçre'de ''18. yüzyılın ikinci yarısı, geç aydınlanma teorileri uyarınca, burjuvanın erdemini ve sanayileşme çağının yararlı gerçeklerini gençlere eğlenceli ve somut bir biçimde aracılık eden bir çocuk ve gençlik edebiyatı gördü'' (Rutschmann, 1996:748). Bu durum, Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi İsviçre'de de ilk çocuk ve gençlik yazını ürünlerinin çocukları farklı konulara çekerek o konular üzerinden eğitme işlevi taşıdığının bir göstergesi kabul edilebilir. Söz konusu öğreticilik durumu elbette ki böyle kalacak değildir. İsviçre çocuk edebiyatı ele alındığında, şüphesiz bahsedilmesi ve üzerinde durulması gereken iki yazar olarak Johanna Spyri ve Jonathan Wyss karşımıza çıkar. Johanna Spyri, o dönemlerde yazdığı Heidi adlı eseri ile çocuk edebiyatı kapsamında oldukça önemli bir parça olarak ele alınmalıdır. Spyri'nin Heidi adlı eseri, yalnızca eğiticilik işlevini ön planda tutmaz. Söz konusu bu eser, aynı zamanda İsviçre içerisinde yer alan doğal güzelliklerle çocuk okurların buluşmasını, yapılan farklı seyahatler ile çocuk okurların ufuklarını geliştirme amaçları taşımasından dolayı oldukça önemlidir. Türkçeye İsviçreli Robinson Ailesi olarak tercüme edilen Johann David Wyss'in Robinson Crusoe Der Schweizerische Robinson oder der Schiffbrüchige Schweizer Prediger und seine Familie adlı eseri, bu dönem içerisinde herkes tarafından bilinen ve çocuk edebiyatının yapı taşlarından birisi olarak kabul gören bir diğer eser olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra birçok yazar tarafından İsviçre çocuk edebiyatını kalkındırmaya yönelik çalışmalar yapıldığı görülür. Bu bağlamda çocuk edebiyatı alanında yaptıkları farklı türlerdeki çalışmalar ile destek olan kişilere örnek olarak Ernst Kreidolf (1863-1956), Alois Carigiet (1902-1987), Hans Fischer (1909-1958) ve Felix Hoffmann (1911-1975)'ın gösterilmesi mümkündür (Rutschmann, 1996).

Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla, İtalya'da çocuk edebiyatının, daha doğrusu çocuklar için ortaya konan edeni ürünlerin daha eski zaman dilimlerine kadar dayandığını söylememiz mümkündür. ''Çocukların yüzyıllar boyunca okudukları hikâyeler, örneğin Phaedrus'un fablları, Ovid'in mitleri ve Aeneas'ın maceraları İtalya'dan gelir'' (Kreyder, 1996:757). Kökleri bu kadar eskiye uzanan çocuk eserlerinin var olduğu İtalya'da, doğal olarak çocuklar için oluşturulan edebi kaynağın da daha geniş ve hacimli olduğu söylenebilir. 19. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde, İtalya'da çocuk edebiyatının iyiden iyiye ivme kazandığı ve yükselişe geçtiği görülür. Bu dönem içerisinde çocuk okuyucular için meydana getirilen bazı edebi ürünler, yalnızca İtalya ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda tüm dünya çocukları için vazgeçilmez bir kitap haline gelerek evrenselliğe doğru yol almıştır. Bu bağlamda örnek verilmesi gerekilen ilk eser belki de Carlo Collodi'nin Pinocchio (Pinokyo) adlı eseri olarak karşımıza çıkar. Pinocchio (Pinokyo) adlı eserinde değerler eğitimi açısından yalan söylemenin olumsuz bir durum olduğunu aktaran Collodi, aynı zamanda ahlaki değer kazandırırken çocuğun sıkılmadan maceradan maceraya koşan bir karakter ile beraber olmasına da imkan tanımıştır. İtalya'da bu dönem içerisinde değinilmesi gereken bir diğer yazar ise Edmondo de Amicis'dir. Amicis, çocuklar için kaleme almış olduğu Heart (Çocuk Kalbi) adlı eseri ile İtalyan çocuk edebiyatının mihenk taşı olan eserlerinden birisini ortaya çıkarmıştır. Amicis'in Çocuk Kalbi adlı eserinin yalnızca İtalya'da değil, yayımlandığı tarihten itibaren birçok ülkede sevilen bir çocuk kitabı olarak okunduğu söylenebilir. Roman, hikaye, masal, fabl vb. türlerde yayımlanan tüm bu eserlere karşın, bu dönem içerisinde İtalya'da çocuklar için oluşturulan bazı dergilerin de ortaya çıkmaya başladığı gözlenir. 1881'de kızlar için çıkarılan ilk dergi olan Cordelia ve 1908'de orijinal formatında yayımlanan ilk çizgi roman olan Corriere dei piccoli (Children's Post) bu eserlere örnek olarak gösterilebilir (Kryder, 1996).

Çocuk edebiyatının tarihsel süreç içerisinde çok fazla değişim göstererek ilerlediği bir diğer ülke ise Rusya'dır. Her ne kadar sosyal ve ekonomik düzeni etkileyen büyük çaplı olaylar ve bu olayların yankılarından sonra çocuklara dair edebi hareket kendisini göstermiş olsa da Rusya'da çocuk edebiyatının kökenlerinin 16. yüzyıla kadar dayandığı görülmektedir. 16. yüzyıl ve bu yüzyıldan itibaren ortaya çıkan farklı yazarlar ve bu yazarlar aracılığıyla oluşturulan farklı türde kitaplar ile çocuk okuyuculara dair olumlu bir farkındalık oluşturulmaya başlanmıştır. Rusya'da Aydınlanma Çağı ve Rousseau'nun pedagojik düşüncelerinin özellikle II. Catherine saltanatının hüküm sürdüğü dönemde çocuk edebiyatına dair yeni idealler getirdiği, ayrıca Rusya'da çocuklar için ilk resimli derginin ise 1813-1814 yılları arasında, yani 19. yüzyılda St. Petersburg'da ortaya çıktığı görülmektedir (Hellman, 1996). 20. yüzyıla gelindiğinde, etkisini iyiden iyiye göstermeye başlayan romantizm akımı, çocuk kitapları üzerinde de şekillendirici etkilerde bulunmaya başlar. Çocuk kitaplarının, romantizm akımının etkisi ile oluşturulduğu ve kurgularının bu akımın özellikleri doğrultusunda var edildiği gözlenir. 20. yüzyıl içerisinde Rus çocuk edebiyatını yönlendiren bazı yazarlara değinilecek olunursa bu yazarların başına Korney Chukovsky'den bahsetmemiz mümkündür. Özellikle çocuklar için yazdığı şiirler ile öne çıkan Chukovsky, kaleme aldığı ''Crocodile'' (Timsah) adlı yapıtı ile tanınmış ve Rus çocuk edebiyatını yönlendiren kişilerden birisi olmuştur. Rusya'da çocuk edebiyatını kalkındıran bir diğer yazar olan Nikolay Nosov'un, yazmış olduğu ''Vitya Malaev at school at home'' (Vitya Malaev Okulda, Evde) adlı kitabı ile ününü pekiştirmiş ve çocuklar için başarılı öyküler kaleme aldığı gözlenir. Aynı dönem içerisinde Samuil Marshak'ın çocukları hedef alarak oluşturduğu masal ve şiir kitapları; Agniya Barto'nun çocuklar için kaleme aldığı çocuk şiirlerin Rus çocuk edebiyatının kademeli olarak ilerlemesinde ve gelişmesinde büyük öneme sahip olduğu söylenebilir.

4-Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi

Literatür incelendiğinde dünya üzerinde oldukça eskilere dayanan çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı kapsamında ortaya konulan ürünlerin Türkiye'de ise yakın geçmişte belirmeye başladığı gözlenmektedir. Ülkemizde çocuk edebiyatının ilk olarak Divan edebiyatı etkisinde ortaya konulan bazı eserler ile temellerini oluşturmaya başladığı görülür. Bu dönem edebiyatı içerisinde bazı yazarlar tarafından çocuklar edebiyatın bir nesnesi olarak kullanılmaya başlanmış, dolayısıyla çocukların bağımsız bireyler oldukları edebi dünya içerisinde gösterilmeye başlanmıştır. Söz konusu dönemde, çocuklar için oluşturulmuş bazı sözlüklerin, eserlerin içerisinde özel olarak iki tanesine değinmemiz doğru olacaktır. Bunlardan ilki, Nâbi'nin oğlu için yazdığı Hayriyye adlı eserdir. Hayriyye, bu dönemde çocukların belirli konularda ahlaklı ve erdemli bireyler olmalarını öğütleyen didaktik bir eser olması açısından oldukça önemlidir. Değinilmesi gerekilen bir diğer eser ise yine aynı zaman dilimi içerisinde Sünbülzade Vehbi'nin oğlu için kaleme aldığı Lûtfiyye'sidir. Lûtfiyye, çocukların bir kez daha erdem sahibi birey olarak sosyal yaşantı içerisinde kendilerini bulmalarını amaçlayan ve bu bağlamda farklı konularda öğütlerle bezenmiş didaktik bir yapıt olarak çocuğun gelişim evrelerini başarı ile tamamlamaları açısından oldukça önemlidir. Daha çok yüksek zümreye yönelik bir edebi hareket olarak betimlenebilen Divan edebiyatı içerisinde çocukları esas olarak oluşturulmuş söz konusu eserlerin varlığı, aslında çocuğa verilen değer üzerinde birtakım değişiklikler olduğunun bir kanıtıdır. Çocuğun artık Osmanlı Devleti içerisinde sosyal bir gerçeklik olduğunun kabulü, bir anlamda onlara yönelik ortaya konan bu tür eserler ile pekiştirilmektedir. Söz konusu tüm bu girişimler, her ne kadar çocuğa yönelik olumlu bir girişim olarak tasvir edilse de yapılan bu girişimlerin herhangi bir sistematiğe dayandırılmadığı, çocuklara yönelik bu hareketin geniş kitlelere yayılamadığı ve yalnızca birkaç yazar tarafından ilerletilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Çocuk edebiyatının ülkemizde Tanzimat'ın ilk yılları ile yavaş yavaş kendisini göstermeye başladığı gözlenir. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, özellikle II. Abdülhamid'in tahta geçmesi ile ekonomik, sosyal, idari ve toplumsal alanlarda yapılan değişikliklerin beraberinde birçok yeniliği de getirdiği görülür. İstanbul içerisinde açılan modern okullardan olan Galatasaray Sultanîsi, Mekteb-i Mülkiye, Darüşşafaka ile beraber; farklı sayılarda olan kız ve erkek öğrencilerin beraber eğitim gördükleri ilk ve ortaokulların varlığı ülke genelinde meydana gelmekte olan değişimin en çok eğitim boyutu üzerinde olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir. Bu bağlamda açılan okullar ile topluma empoze edilen eğitim faaliyetlerinin niteliğinde olumlu değişimlerin meydana geldiği ve dolayısıyla çocuklara verilen

eğitiminin daha derin ve kaliteli bir hal almaya başladığını söylememiz mümkündür. Batıya giden ve oradaki edebi hareketleri yakından takip eden yazarlar; edindikleri yeni bilgiler, görüşler ve bakış açıları eşliğinde çocuk edebiyatını ülkelerine kazandırmaları adına kendi ülkelerinden ileride kabul ettikleri diğer ülkelerden çeviriler yardımıyla bir kıvılcım ortaya atmak istemeleri oldukça doğal karşılanabilir. Edhem Pertev Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Akif Paşa gibi Avrupa görmüş ve siyasi kimliklerinin yanı sıra edebi olarak da kendilerinden söz ettirmeyi başarmış yazarların, bu bağlamda yaptıkları çeviriler ile öncü olarak sayılmaları mümkündür. Yusuf Kamil Paşa, söz konusu isimler içerisinden Fenelon'dan çevirmiş olduğu ilk çeviri roman olan Telemak ile az da olsa ayrılır. ''Telemak'ı diğer çeviriler izler: Robinson Crusoe, Monte Kristo, Paul ve Virginie, Merkez-i Arza Seyahat, Balonla Seyahat, Arzdan Kamera Seyahat, Cevv-i Havada Seyahat, Deniz Altında 20000 Fersah Seyahat, Seksen Günde Devr-i Âlem, İki Sene Mektep Tatili, Güliver Nam Müellifin Seyahatnamesi…'' (Sınar, 2013:577) izler. Yine aynı dönem içerisinde Şinasi, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci ve Ziya Paşa gibi toplumu ve sanatı ön plana çıkaran yazarlar aracılığıyla ortaya konulan farklı türdeki yapıtlar ile çocuklara dair bir farkındalık oluşturulmak istendiği iyiden iyiye hissedilir. Bu bağlamda Şinasi tarafından fabl türünde kaleme alınan Müntehabât-ı Eş'ar, Recaizade Mahmut Ekrem'in yazmış olduğu Tefekkür, Muallim Naci'nin oluşturduğu ve anı türünün o dönem içerisindeki başarılı örneklerinden birisi olarak sayılabilecek Ömer'in Çocukluğu ve Ahmet Mithat Efendi'nin Kıssadan Hisse'si, söz konusu eserler için örnek olarak gösterilebilir.

Tanzimat'ın ilk yıllarında çocuklar temel alınarak ortaya konulan ve çocuklara yönelik olumlu bir algı oluşumu sağlanmasında etkin bir role sahip olan bir diğer türler ise gazeteler ve dergiler olarak karşımıza çıkmaktadır Şekil 1.5.1 'de Tanzimat döneminden başlayarak cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan süreçte çocuk edebiyatı kapsamında çıkarılmış dergiler gösterilmektedir:

Ç	DERGİ ADI	S	K	Ç	DERGİ ADI	S	K
1869	Mümeyyiz	49	1870	1913	Talebe Defteri	68	1918
1873	Hazine-i Etfâl	1	1873	1913	Çocuk Duygusu	61	1914
1875	Sadâkat	6	1875	1913	Türk Yavrusu	2	1913
1875	Etfâl	16	1875	1913	Çocuklar Alemi	10	1913
1875	Ayîne	41	1876	1913	Kırlangıç	3	1913
1880	Tercümân-ı Hakikat	26	1880	1914	Çocuk Bahçesi	21	1914
1880	Aile	3	1880	1914	Çocuk Dostu	13	1914
1880	Bahçe	40	1881	1914	Mini Mini	7	1914
1881	Mecmua-i Nevresidegân	4	1881	1918	Küçükler Gazetesi	8	1918
1881	Çocuklara Arkadaş	12	1881	1918	Hür Çocuk	3	1918
1881	Çocuklara Kıraat	18	1882	1919	Haftalık Çocuk Gazetesi	8	1919
1882	Vasıta-i Terakki	4	1882	1919	Lâne	3	1920
1886	Etfâl	23	1886	1920	Hacıyatmaz	1	1920
1887	Numûne-i Terakki	9	1888	1922	Bizim Mecmua	74	1927
1887	Debistân-ı Hıred	1	1887	1923	Yeni Yol	113	1926
1887	Çocuklara Talim	9	1888	1923	Musavver Çocuk Postası	18	1923
1896	Çocuklara Mahsus Gazete	626	1908	1923	Çıtı Pıtı	4	1923
1897	Çocuklara Rehber	166	1901	1924	Haftalık Resimli Gazetemiz	7	1924
1905	Çocuk Bahçesi	43	1905	1924	Resimli Dünya	21	1925
1909	Musavver Küçük Osmanlı	3	1909	1925	Sevimli Mecmua	13	1925
1910	Mekteblilere Arkadaş	14	1910	1925	Mektebliler Alemi	6	1925
1913	Çocuk Dünyası	94	1918	1926	Türk Çocuğu	24	1928
1913	Ciddî Karagöz	3	1913	1926	Çocuk Dünyası	30	1927
1913	Çocuk Yurdu	7	1913	1927	Çocuk Yıldızı	10	1927
1913	Mektebli	19	1913				

Şekil 1.5.1 Tanzimattan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Olan Süreçte Çıkarılan Çocuk Edebiyatı Dergileri (Çıkla, 2005:97).

Türk edebiyatı ele alındığında çocukların özel olarak içerisinde yer aldığı, dolayısıyla çocuklar esas alınarak onlar için özel olarak hazırlanan ve yayımlanan ilk dergi olarak karşımıza Sıtkı Bey'in Mümeyyiz'i çıkmaktadır. Mümeyyiz, ilk sayısı 15 Teşrin-i Evvel 1869'da (Hicrî 9 Recep 1286), son sayısı 14 Teşrin-i Evvel 1870'de (Hicrî 19 Recep 1287) yayımlanan olup Tanzimat döneminde

çıkarılan dergiler içerisinde en uzun süre yayında kalmayı başaran dergi olarak edebiyat dünyasında yerini almış durumdadır (Bayram, 2005). Çocuklar için çıkarılan Mümeyyiz'i, ilerleyen yıllarda yine etki alanı çocuklar olan diğer dergilerin takip ettiği gözlenmektedir. Söz konusu bu dergiler arasında; Hazine-i Etfal, Sadâkat, Âyine, Çocuklara Mahsus Gazete, Çocuklara Rehber, Bahçe, Arkadaş ve Aile adlı dergi ve gazeteler farklı yönleriyle diğerlerinden daha öne çıkmışlar, çocuklar için bir edebi zemin oluşturma hususunda önemli rol oynamışlardır. Söz konusu dergi ve gazeteler içerisinde Çocuklara Mahsus Gazete'nin ayrı bir öneme sahip olduğunu söylememiz mümkündür. ''Çocuklara Mahsus Gazete, ilk dönem çocuk dergileriyle ikinci dönem çocuk dergileri arasında bir köprü işlevi görmesi ve en uzun süreli Osmanlı çocuk dergisi olması bakımından önem taşımaktadır'' (Emiroğlu, 1992: XIII akt. Küçük, 2010:229).

Çocuk edebiyatı oluşturmaya yönelik çalışmalar, her ne kadar ilk olarak Tanzimat ile kendisini göstermeye başlamışsa da aslında geniş anlamda ilk nitelikli eserlerin II. Meşrutiyet dönemi ile ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Tıpkı Tanzimat'ta olduğu gibi II. Meşrutiyet yılları içerisinde de bazı yazarlar tarafından çocuklar için farklı türlerde eserler oluşturulduğu gözlenir. Oluşturulan tüm eserlerin ötesinde İbrahim Alâeddin Gövsa'nın çocuklar için yazdığı Çocuk Şiirleri adlı eseri, Ali Ulvi Elöve'nin oluşturduğu Çocuklarımıza Neşideler ve Tevfik Fikret'in çocukların şiir türü ile daha yakında buluşmasını hedefleyerek kaleme aldığı Şermin adlı eserinin bu dönem içerisinde diğer eserlere oranla daha ön planda durmaktadır. İbrahim Alâeddin, yazmış olduğu Çocuk Şiirleri adlı eser, içeriğinde yer alan Din ve Allah sevgisi, vatan sevgisi, tarih duygusu, iyilik ve doğruluk gibi temaları barındırmaktadır (Canatak, 2011). Bu bağlamda söz konusu eserin çocuklara değerler eğitimini kazandırma açısından oldukça önemli bir yer edindiğini söylememiz mümkündür. Tevfik Fikret tarafından kaleme alınan Şermin adlı eserin ise, söz konusu dönem içerisinde çocukları farklı açılardan anlamlandırma çabası içerisinde olduğu görülür. ''Şermin'deki şiirler, doğrudan çocuklara seslenen, onların duygu ve düşüncelerini hesaba katan, iş, emek ve çalışmaya değer veren ama hiç bir zaman didaktik olmayan nitelikler taşır'' (Sarıyüce, 2012:75). Çocuk yazını ile çocukların duygu ve düşüncelerinin ele alınmaya başlanması, söz konusu edebi alanın daha nitelikli bir hal almaya başladığının bir göstergesi kabul edilmelidir. Çünkü çocuğun duygu ve düşünüş dünyasını ele almadan oluşturulan salt bir çocuk yazını eseri ile çocuklara nitelikli bir şekilde seslenilmesi, çocukların ruhsal ve bilişsel yapılarına inerek onlara farklı sosyal yaşantılar sunulması mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda söz konusu eserin, çocuklara dair farkındalık oluşturulması yönüyle değer kazandığını söylememiz mümkündür.

Millî Edebiyat Dönemine gelindiğinde, çocuklar için farklı yazarlarca oluşturulmuş farklı yazınsal ürünlere rastlanmaktadır. Bu dönem içerisinde, Ali Ekrem Bolayır'ın yazmış olduğu Çocuk Şiirleri ve Şiir Demeti, Ziya Gökalp tarafından kaleme alınan Kızıl Elma ve Altın Işık, Mehmet Emin Yurdakul tarafından oluşturulan Tan Sesleri vb. eserler ile çocuk okur düşünülmüş ve onlara yönelik eserler oluşturulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi ile beraber, yeni bir yazı sistemine geçilmesiyle birlikte çeviri çocuk yazını dışında telif çocuk yazının da gelişmeye başladığı ve nitelikli örneklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönem içerisinde yazarlar tarafından masal, hikâye, roman, şiir vb. birçok tür ile çocuklar esas alınarak eserler oluşturulmuş ve doğal olarak çocuk edebiyatı da devinerek gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Söz konusu dönemde çocuklar için oluşturulmuş telif eserler göz önüne alındığında hikâye ve roman türünde öne çıkan bazı eserleri şu şekilde saymamız mümkündür: Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Kızıl Tuğ, Atlıhan, Türk Korsanları adlı eserleri; Hüniye Öniz'in Köprüaltı Çocukları adlı eseri, Rakım Çalapala'nın 87 Oğuz adlı eseri, Fahrettin Sertelli'nin Tahtları Deviren Çocuk adlı eseri, Mahmut Yesari'nin Bağrıyanık Ömer adlı eseri, Gülten Dayıoğlu'nun Parbat Dağı'nın Esrarı, Sıcak Ekmek, Suna'nın Serçeleri, Leylek Karda Kaldı, Akıllı Pireler, Işın Çağı Çocukları, Küçük Arı, Büyük Arı, Dünya Çocukların Olsa, Ölümsüz Ece, Yeşil Kiraz, Şenlik Günü, Kır Gezisi eserleri; Aziz Nesin'in Şimdiki Çocuklar Harika adlı eseri, Muzaffer İzgü'nün Ekmek Parası, Yumurtadan Çıkan Öğretmen, Bülbül Düdük, Ökkeş, Konuşan Balon, Bandocu Çocuk, Uzay Solmuşu Kalkıyor, Karlı Yollarda, Uçtu Uçtu Ali Uçtu, Çizmeli Osman, Kuklacı Çocuklar, Konuşan Kedi, Anneanne Serisi… adlı eserleri; Aytül Akal'ın Pamuk Büyükannemin Doğum Günü, Sıska Kedimin Doğum Günü, Tatlı Kardeşimin Doğum Günü, Sevgili Öğretmenimin Doğum Günü, Tonton Dedemin Doğum Günü, Güzel Ablamın Doğum Günü, Canım Babamın Doğum Günü, Oğlum Nerdesin, Kızım Nerdesin,

Dedemin Sihirli Mutfağı, Süper Gazeteciler Serisi, Bu Ne Biçim Sunum?, Bu Ne Biçim Armağan?, Açıl Maske Açıl, Tak Tak Tak Şans Geldi!, Çok Uslu Yaramazlar, Kraliçenin Doğum Günü, Dedemin Sihirli Dolabı, Şeker Canavarı ve Uyku Canavarı adlı eserleri; Behiç Ak'ın Bilyeler, Galata'nın Tembel Martısı, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Vapurları Seven Çocuk, Rüzgarın Üzerindeki Şehir, Büyükanne ve Miyop Ejderha, Geçmişe Tırmanan Merdiven, Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı, Kedi Adası, Akvaryumdaki Tiyatro, Gökdelene Giren Bulut, Bulutlara Şiir Yazan Çocuk, Kedilerin Kaybolma Mevsimi, Pat Karikatür Okulu, Alaaddin'in Geveze Su Boruları, Havva ile Kaplumbağa, Uyurgezer Fil, Karadeniz'deki Yunus, Buzdolabındaki Köpek, Bebek Annem, Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği, Postayla Gelen Deniz Kabuğu, Eve Giden Küçük Tren, Tombiş Kitaplar Serisi adlı eserleri; Sevim Ak'ın Domates Saçlı Kız, Vanilya Kokulu Mektuplar, Uçurtmam Bulut Şimdi, Penguenler Flüt Çalamaz, Toto ve Şemsiyesi, Sakız Kızın Günleri, Toto'nun Sınıfı, Kırık Şemsiye, Sıcak Çikolatalı Yolculuklar, Çilekli Dondurma, Babamın Gözleri Kedi Gözleri, Gemici Dedem, Lodos Yolcuları, Mahalle Sineması, Pembe Kuşa Ne Oldu, Az Buçuk Teo, Dörtgöz adlı eserleri; Fakir Baykurt'un Sakarca adlı eseri; Gülçin Alpöge'nin Şıpşıp ile Tıptıp, Aslı Pazarı Bekliyor, Okula Başlarken, Aya Tutkun Uçurtma, Çocuk ve Müzik, Gülle, Televizyoncu Ali, Ayşe'nin Ev Kedisi vb. eserleri, Kemalettin Tuğcu'nun Sokak Çocuğu, Hissiz Adam, Taş Yürek, Küçük Mirasyedi, Sokak Köpeği vb. eserleri, Ayla Kutlu'nun Başı Kuşlu Çocuk, Yıldız Yavrusu, Merhaba Sevgi adlı eserleri; Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı adlı eseri, Tarık Dursun K.'nın Kırmızı Otobüs, Bir Küçücük Aslancık Varmış, Hoşça Kal Küçük, Benim Dedem Bir Tane, İyilikçi Tilki, Kerem'i Kimse İstemiyor, Otobüsüm Kalkıyor adlı eserleri, Yalvaç Ural'ın, Bir Gök Dolusu Güvercin, Gölcük'ün Küçük Avcıları, Alucura Çayevi, Kahraman Süvariler, Korkulu Bir Gün adlı eserleri örnek olarak gösterilebilir.

Cumhuriyet dönemi içerisinde çocuklar için şiir türünde kaleme alınmış çok çeşitli yazınsal ürünler, hikâye ve romanın yanı sıra çocuğa daha estetik bir bakış açısı ile etrafını keşfetme imkânı tanımaktadır. Çocuk, okuduğu şiirler aracılığıyla hem dilini daha etkin ve güzel bir şekilde geliştirerek kullanabilmekte hem de var olan kelime hazinesini akıcı dizeler aracılığıyla daha da zenginleştirebilmektedir. Bu dönem içerisinde şiir türünde kaleme alınmış eserlerden bazıları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akıncı Türküleri adlı eseri, Ülkü Tamer'in Virgül'ün Başından Geçenler adlı eseri, Yalvaç Ural'ın Müzik Satan Çocuklar adlı eseri, Mustafa Ruhi Şirin'in Gökyüzündeki Sarı adlı eseri, Orhan Veli Kanık'ın Nasreddin Hoca adlı eseri, Ceyhun Atuf Kansu'nun Bir Çocuk Bahçesinde adlı eseri, İsmail Uyaroğlu'nun Gül Sağanağı adlı eseri ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk ve Allah, Kuş Sesleri, Balina ve Mandalina, Yeryüzü Çocukları vb. eserleri örnek olarak gösterilebilir.

Cumhuriyet döneminde çocukları düşsel olarak beslemek, bakış açılarını zenginleştirmek ve farklı olaylar aracılığıyla olay örgüsü içerisinde aktif olarak ilerleyebilmeleri açısında bir diğer tür olan masalların önemi büyüktür. "Gizemli havası, serüven dolu fantastik olaylar içermesi, çoğunlukla iyilerin kazanıp kötülerin yenilgiye uğratılması masalları çocuklar için ilginç kılmaktadır. Başka bir deyişle masal, çocuğun dünyasına yakın bir dünya sunmaktadır" (Dilidüzgün, 1996: 31)

Bu dönemde yazdıkları masallar ile ön plana çıkan yazarlarımız ve eserleri şu şekilde gösterilebilir: Bu bağlamda Mevlana İdris Zengin'in Sufi ile Pufi, Kirpiler Şapka Giymez, Çınçınlı Masal Sokağı adlı eserleri, Mustafa Ruhi Şirin'in Guguklu Saatin Kumrusu adlı eseri; Eflatun Cem Güney'in Dertli Kaval, Az Gittik Uz Gittik, Evvel Zaman İçinde, Gökten Üç Elma Düştü, Bir Varmış Bir Yokmuş, Dede Korkut Masalları adlı eserleri; Naki Tezel'in Türk Masalları, Çocuk Masalları ve Keloğlan Masalları adlı eserleri; Oğuz Tansel'in Al'lı ile Fırfırı, Altı Kardeşler, Yedi Devler, Mavi Gelin ve Üç Kızlar adlı eserleri; Cahit Zarifoğlu'nun Motorlu Kuş, Ağaçkakanlar, Yürekdede ile Padişah adlı eserleri ve Orhan Şaik Gökyay'ın Bugünkü Dille Dede Korkut Masalları adlı eseri örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç

Çocuk edebiyatı dünyada hızla ilerlerken ülkemizde ise sınırlarını hızla genişletmektedir. Alanla ilgili incelemelerin ve araştırmaların artması, verilen yeni çocuk edebiyatı ürünlerinin de daha düzeyli ve her yaştan bireyin edebi zevkine hitap eden çalışmalar olmasını sağlamaktadır.

Çocuk edebiyatının en önemli sorunsallarından birisi de çocuk edebiyatı tarihi oluşturma sürecidir. Bu sancılı süreç ancak alanda çalışma yapan akademisyenlerin ortak çalışmalarıyla aşılabilecektir.

KAYNAKÇA

Akbaş, E. ,Topçuoğlu Atasü, R. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu – Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, cilt:20, sayı:1 ss. 95-103.

Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.

Bayram, Y. (2005). Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz. *Hece*, S:104-105, Ankara 2005, s.484-500.

Boutcher Wells, S. (1980). Using Children's Literature to Foster Language Development And To Improve The Reading Ability of Primary Grade Children In A Remedial Reading Class. An Internship Report Presented To the Faculty of Edıcation Memorial University of Newfoundland. *National Library of Canada Collections* Development Branch.

Budgen, David: Literature , in: 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2014-10 08. DOI: 10.15463/ie1418.10329.

Canatak, M. A. (2011). İbrahim Alâattin'in (Gövsa) Çocuk Şiirleri Adlı Şiirinin Çocuk Edebiyatındaki Yeri. *International Periodical Fort he Languages, LKiterature and History of Turkish or Turkic,* Volume 6/2, Spring.

Çıkla, S. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece*, yıl:9, sayı: 104-105.

Çınar, İ. (2009). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Bazı Özellikler. *Eğitişim Dergisi,* Sayı: 22, ss.21-30.

Dilidüzgün, Selahattin (1996), *Çağdaş Çocuk Yazını,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Elkind, D. (1999). *Çocuk ve Toplum Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler* (çev: Demet Öngen). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Ercan, R. (2014). Anne Babaların Günümüzde Sahip Oldukları Çocuk İmgeleri. The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 30, p.377-396, Winter I.

Gopalakrishnan, A. (2011). Introduction to multicultural children's literature: a critical issues approach. *In Multicultural children's literature: A critical issues approach* (pp. 3-20). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Ltd. doi: 10.4135/9781452230382.n1

Güzel, B. (2015). Lysistrata: Kadının Antik Yunan Toplumundaki Yeri. T*urkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* Volume:10/10, p. 505-522.

Hellman, B. (1996). *International Companion Enyclopedia of Children's Literature* (ed. Hunt, P., G., S., Ray, B.) içinde Russia, İngiltere: Routledge.

İnal, K. (2014). *Çocuk Hakları ve Siyaset.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karataş, E. (2014). *Çocuk Edebiyatında ''Karakter'' Kavramı.* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Kreyder, L. (1996) *International Companion Enyclopedia of Children's Literature* (ed. Hunt, P., G., S., Ray, B.) içinde Italy, İngiltere: Routledge.

Küçük, S. (2010). İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve ''Çocuklara Mahsus Gazete''. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* sayı:24, ss. 221-257.

Mallan, K. (2017). Children's Literature in Education. Oxford Research Encyclopedia of Education, S*ubject: Languages and Literacies Online Publication* Date: May 2017. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264093.013.157

Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Oberstein-Lesnik, K. (1999) *Understanding Children's Literature (ed. Hunt, P.) in Essentials: What is Children's Literature? What is Childhood?,* İngiltere: Routledge.

Onur, B. (2005). *Anılardaki Aşklar: Çocukluğun ve Gençliğin Psikoseksüel Tarihi.* İstanbul: Kitap Yayınevi.

Onur, B. (2005). Çocukluğun Dünü ve Bugünü. Kebikeç *İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, sayı:19, ss. 99-112.

Önal, S. (2017). Kültür Dünyasının İlk Üretimleri: Mitolojiler. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 2017 Bahar, sayı: 23, s.233-240, ISSN 1306-9535.

Özdemir, E. (1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı Kavramlar – Dönemler – Yönelimler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi,

Rutschmann, V. (1996). *International Companion Enyclopedia of Children's Literature* (ed. Hunt, P., G., S., Ray, B.) içinde Switzerland, İngiltere: Routledge.

Rutschmann, V. (1996). *International Companion Enyclopedia of Children's Literature* (ed. Hunt, P., G., S., Ray, B.) içinde Switzerland, İngiltere: Routledge.

Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* cilt:1 sayı:2 ss. 43-56.

Sarıyüce, L. H. (2012). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi* Birinci Cilt, İstanbul: Nar Yayınları.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat.* İzmir: Tudem Yayınları.

Sınar, A. (2013). Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi. Korkmaz, R. (ed.), *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı* içinde (s.575) Ankara: Grafiker Yayınları. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 33, 2014 Güz, 60-79

Suralles, G.C., Verdulla, M.A., Dorao, M. (1996). *International Companion Enyclopedia of Children's Literature* (ed. Hunt, P., G., S., Ray, B.) içinde Spain, İngiltere: Routledge.

Şahin, A. (2015). Çocuk – Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. Yılar, Ö. ve Turan, L. (ed.), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde* (s.3) Ankara: Pegem Akademi.

Şirin, R. M. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı.* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Tan, M. (1989). Çağlar Boyunca Çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, sayı: 1 cilt: 22.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tyra, C. (2012). Bringing Books to Life: Teaching Character Education through Children's Literature, *Rising* Tide Volume:5

Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş. (2004). "Bir Değer Olarak Çocukluk", *Üniversite ve Toplum Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, e-dergi, Cilt: 4, Sayı:4, Aralık 2004, www.universite-toplum.org

Yazıcı, N. (2013). Çocuk Edebiyatı ve Edebiyat Eleştirisi: Çocuk Kalbi Romanında Anlatının Biçimlenişi ve Söylemsel Niyetler. *Bilig*, sayı: 66, ss: 315-334.

Zipes, J. (1986). Children's Literature in West and East Germany. The Lion and the Unicorn 10, 27-30. *The Johns Hopkins University Press.* Retrieved November 19, 2017, from Project MUSE database

.

ŞAİRE GÜLAY SORMAGEÇ ŞİİRLERİ VE ŞİİRDEKİ İSLAM DEĞERLERİ

Erkegul ARYKKARAKIZI*

Özet

Araştırmanın amacı ve kapsamı. Şair, yazar **Gülay Sormageç** çocuklar ve gençler, şiir ve tematik ve ideolojik tanıma, yaratıcılık, bireysellik ve yazarın beceri, stil belirlemek için sanatsal ve estetik yönden ve milli kültür ve Türk halkları maneviyat olan katkılarından, çalışmanın bir yerin şarkılar için. Bu makalenin boyutu 4 sayfadır.

Çocuk ve ergenler için şair GS'nin araştırma biçimi. Çocuk ve gençlik edebiyatı, şiir, şair Ghulam Sormageş şiir, tematik ve ideolojik yönleri.

ideolojik turğıdantaldaw, sınıflandırma, yorumlama, analiz ve karşılaştırmalı analiz yöntemleri araştırma tematik analiz şair ve şiir çalışmalarını keşfetmek için GS yolu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: şiir, okuma, eğitim, öğretmen, Müslüman prensipler.

Türk şair, yazar GS şiir, İslami değerler ve inanç ulağatı, bakış tematik ve ideolojik nokta, eğitim sorunları, ve en yaygın derinlemesine bir çalışma gerektirir ve nezih çalışma dolaşımını yakalar bilimsel kanıt terfi Türki milletlerin.

Anahtar Kelimeler: G.Sormageç, çocuk şiirleri, iman eğitimi, edebiyatta Müslüman prensipler.

GÜLAY SORMAGEÇ POETRY AND ISLAMIC VALUES IN THE POETRY AND

Abstract

Purpose and scope of research. The poet, author GS for children and teenagers, poetry and thematic and ideological recognition, creativity, individuality and the author's skills, to determine the style of artistic and aesthetic aspects and the contributions of the national culture and the spirituality of the Turkic peoples, the songs of a place of study. The size of this article is 4 pages.

For children and adolescents, the GS is a form of research. Poetry, thematic and ideological aspects of poetry, poetry and poetry of children and youth, Ghulam Sormageş.

Thematic analysis of methods of ideological tide, classification, interpretation, analysis and comparative analysis has been used in the GS pathway to explore the work of the poet and poem in thematic analysis.

Keywords: Poetry, reading, education, teacher, Muslim principles.

GİRİŞ

Şair ve yazar Gülay Sormageç'in şiirlerinde iman konusu, İslam, emek, dürüstlülük, din, ar ve vicdan, memnuniyet, hayır, şükretme – temalarının millet geleceği olan gençler ve çocukların zihnine tohum olacaktır.

Gülay Sormageş şaire ve yazardır. İlk şiirlerini çocukken yazmaya başlamış Gülay Sormageş ilk önce şaır olarak tanınan sanatçı, sonra haryka hikayeler ve öyküler de yazdı.

Yazarın eserlerinin temalarından esas – en mühin biri de – Iman konusu, Islam hiymetleri.

* L.N. Gumılev Avrazya Millî Ünıversitesi "Otırar Kütüphanesi" Araştırma Merkezi, Bilim Adayı, Araştırmacı.

Sosyo politik şiir olan "Türk'üm ben bozkurt'um hey!", "Mahzundur gökbayrak bahti karali" ve benzeri şiirleri, şairenin sivil yaklaşımının şeffafliğini, toplumdaki çelişkilere tereddüt etmeden kendi sesini, sivil yaklaşımını açık gösterebilen cesurluğunu, asla iki yüzlü olmayıp, etrafındaki şeyleri ihmal etmeyip, daima milletinin sesini duyup, duygularını anlayıp, fakir halkın sözünü söyleyebilen şiirsel erdeminin genişliğini, topluma, ademoğluna dürüstlüğünü, gerçekçiliğini göstermektedir.

Bu konular ve temalar şair Gülay Sormageşin şiirlerinin araştırma amacımızın özelligidir.

Şaire Gülay Sormageç Şiirleri ve Şiirdeki İslam Değerleri

Her bir halk edebiyatındaki çocuklara özgü ilk eserler, günlük yaşam şiiriyle, kahramanlık destanlarıyla, efsanelerle başlamaktadır.

Dünyaya gelmiş bebeğe, annesi ilk önce ninni söyler.

Türk halklarında olsun, Dünya halklarında olsun, ninniden başlayan şiir, hayatın farklı zamanlarında insana manevi güç vermektedir.

Büyük şairimiz Abay şöyle demiştir: "Doğduğunda şiirle gelirsin dünyaya, şiirle de girer cesedin toprağa" [1].

Çocukluğumuzda duyduğumuz, ezberlediğimiz çocuk şiirleri ve çevremizdeki doğayı tanımaya yönelik, böylece güzel şeyleri sevmeyi öğreten şiirlerin de rolü büyük olmuştur. Bu şiirlerimiz bugüne kadar canımızda güzel bir duygu yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, çocuklara vatan sevgisini öğreten ana toprak hakkında yazılmış şiirlerin, ana dil sevgisini uyandıran şiirlerin çocuklara vereceği çoktur.

Çocukların ilk şiirleri, efsanelerdir. Yeniden tey tey basıp yürümeye başlayan tertemiz çocuk zihninin çevresini tanımaya bu şiirler katkıda bulunmaktadır. Güzel şeyleri, estetiği görmesine ve onu farketmesine yardımcı olmaktadır.

Çocuk edebiyatı, çocuk bilişi için "taşa kazılmış" yazı gibi kalıcıdır. Asla unutulmaz. Vakit geçtikçe gelişecektir. Bu şiirler çocukların zihninde sonuna kadar kalacak ve ona yardımcı olacaktır.

Kazak çocukların ilk yazarı, akılcı ögretmeni Ibırayda:

Bir Allah'a sığınıp
Gelin çocuklar okuyalım[2].

"*Gelin çocuklar okuyalım*"

İşbu şiir Allah'ı anmayla başlamaktadır.

Çocukların okutmanı, büyük üstad, eğitimini iman meselesinden başlar. İman vesilesi ile gelen ahlak bilimini almaya, güzel sanatları öğrenmeye davet etmektedir.

Büyük şair Abay da şöyle buyurmaktadır:

"Evvela ayet hadis – sözün en başı" [1]., //. Kuran ve hadis, sözün başıdır.

"Allah'ın varlığı ve onun sözü (Kuran-ı Kerim) gerçektir" [1]..

Bunu göz önünde bulundurarak, hem Abay, hem de Ibıray, milleti iyiliğe, insafa, insanlığa davet etmek için Allah'ın sözünü kullandıklarını ileri sürebiliriz.

Gülay Sormageç Hanımın şiirlerini de okudum. Gülay Hanımın halk geleceği, çocuklar ve gençler için yazdığı "Sen yarattın Allah'ım", "Selam olsun", "Şükür ederim Rabbime", "Dua", "Kurban Bayramı", "Allah'tan hediye bize" vb. eserlerinden birçok iman meselesini gördüm. Onlar da aşağıdaki gibidir: Allah'ı tanımak, imanı öğrenmek, iman vesilesiyle Yaradana şükür etmek, sabırlı olmak, iyilik, insanlık, ahlak kavramlarını tanıtmaktır. Bunun gibi şiirler çocukların ve gençlerin hoşuna gider.

XXI yüzyıl, bilgi akışı, küreselleşme devridir. Küreselleşme süreci, gelecekte küçük milletlerin daha büyükleri ve güçlüleri tarafından yutulup yok olmasına neden olabilir.

Bu açıdan bakınca ben, günümüz yazarların eserlerinden üç ana direğine dikkat ediyorum. Bu üç direk de, - İslam değerleri – İman konusu, Ana dil, Vatan, ülke ve ana toprak meseleleridir.

İnsanoğlu için iman her şeyden değerlidir. İman, insanlara iyiliği, dürüst olmayı, alçak gönüllü olmayı, ahlakı öğretiyor. Bu hayatta imanlı olmak önemlidir.

Şair Gülay Sormageç "Şükrederim Rab'bime" şiirinde:

Şükrederim Rabbime;
Yakın olduğu için,
Şükrederim Rabbime;
Kulu olduğum için,

Şükrederim Rabbime;
İhsan ettiği için,
Şükrederim Rabbime;
İkram ettiği için,

Şükrederim Rabbime;
Anam ve babam için,
Şükrederim Rabbime,
Cümle akrabam için,

Şükrederim Rabbime;
Cennet vatanım için;
Şükrederim Rabbime;
Yanık Ezanım için. – . [3]...

Bu şiirin anlamı çok derindir. Bu, manevi bir kaynaktır.

Yazarın çözmeye imkan vererek yazarın ayrıca okutuculuk ögreticilik nasyhatcılık görevlerini tanıdım.

Selam olsun selam olsun
Peygambere selam olsun
Çocukları çok çok seven
Peygambere selam olsun
Peygamberim Muhammed'dir
Övülmüş olan demektir
Gönlüme doğan güneştir
Diyenlere selam olsun
Çocuklarla şakalaşan
Etrafına neşe saçan
Burcu burcu güller kokan
Peygambere selam olsun[3].
"*Selam olsun*"

Bu satırlardan bilim, dil zenginliği, güzel melodi görülmektedir. Bu şiir, okurlarına İslam değerlerini öğretmekte, iman vesilesi ile can temizliğini ve bilgi derinliğini göstermektedir.

Ellerimi, gözlerimi
İnci gibi dişlerimi
Dua eden dillerimi
Sen yarattın Allah'ım!
Mis kokulu çiçekleri
Pır pır uçan böcekleri
Rengarenk kelebekleri
Sen yarattın Allah'ım[3].
"*Sen yarattin Allah'im*"

Bu, çocukların hayal gücünü artıran güzel bir dünyadır. Değer dolusu, insanlığa dürüst yolu gösteren İslam bilgisidir. İman ve ahlaktır. Burada "zenginlik, mal ve mülk" gibi maddi şeyler hiçbir şey değildir. Düşünen insan için...

Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur (Buhari, Rikak, 15).

Her dinin kendine özgü davranışı vardır. İslam dininin de davranışı, ahlaktır (Muvatta, Hüsnü-l-Huluk, [4].

"Ahlak, imanın temelidir. Din, insanın ahlakında, yani, onun imanındadır. ...Ahlaklı insan, Rabbisini tanıyıp iman etmelidir" [5]. buyurur filozof, bilimadamı G.Yesim...

Gülay Sormageç'in çocuklar için yazdığı şiirleri ve kendisinin de sevdiği konuları, doğayla ilişkilidir. Gülay Hanımın "Kar beyaz", "Kır çiçekleri", "Kıpır kıpır bahar", "Ben bir bal arısıyım" vb. çocuklara ana vatan tabiatını sevip, ona saygı göstermeyi, ana toprağı sevmeyi öğretmektedir.

Kıpır kıpır bahar
Dallar çiçek açar
Gülleri tomurcuk
Kıpır kıpır bahar, [3].
"*Kipir kipir bahar*",

Şairenin sivil lirizmi "Müslüman Türk çocuğu", "Bayrağıma selam dur", "Vatan dediğin", "Ana dilim", "Türk'ün istiklal marşı", "Vatan sevgisi" şiirlerinin konusu ile ölçülmektedir.

Gözbebeğim, emeğim
Mevla'dan dileğim
Yarınım, geleceğim
Müslüman Türk çocuğu
Severim oğul, kızını
Onurlu Ay-Yıldızını
Kur'an'dan alır hızını
Müslüman Türk çocuğu
Bilgeliğe koş ve yarış
Doğruluğa tutar alkış
İşlediğim nakış nakış
Müslüman Türk çocuğu
...Turan denen diyarlara
Güzel tatlı rüyalara
Uzanacak Altay'lara
Müslüman Türk çocuğu[3].
"*Müslüman türk çocuğu*"

Bu şiirleri okuyunca ben yazarın gerçekten de büyük bir edebı ustalıga sahip oldugunu anladım.

Sosyo politik şiir olan "Türk'üm ben bozkurt'um hey!" "Mahzundur gökbayrak bahti karali" ve benzeri şiirleri, şairenin sivil yaklaşımının şeffafliğini, toplumdaki çelişkilere tereddüt etmeden kendi sesini, sivil yaklaşımını açık gösterebilen cesurluğunu, asla iki yüzlü olmayıp, etrafındaki şeyleri ihmal etmeyip, daima milletinin sesini duyup, duygularını anlayıp, fakir halkın sözünü söyleyebilen şiirsel erdeminin genişliğini, topluma, ademoğluna dürüstlüğünü, gerçekçiliğini göstermektedir.

Şaire Gülay Sormageç'**in** "Türk'üm ben bozkurt'um hey!" şiiri:

Kusur demez, hoş görür;

Adaletle yol yürür,
Çirkinlikleri kürür,
Türk'üm ben Bozkurt'um hey!
Zalim bana hasımdır;
Türk Dünyası yasımdır,
Bu kültür mirasımdır

Türk'üm ben Bozkurt'um hey!
Mazlumun yanındayım;
Merhamet şanındayım,
Soy veren kanındayım,
Türk'üm ben Bozkurt'um hey!
Türklüğün gür sesiyim,
Ruhunun imgesiyim,
Bayrağın simgesiyim,
Türk'üm ben Bozkurt'um hey! [3].

Bu durum olayın sadece görülen /yaşanan yüzüdür.

Diger yandan yazarın bu olayı kullanma ustalıgına dıger bır deyişle yazarın edebı-estetik prensiplerine deginecek olursak bu durum olayın gidişatını daha da geniş bir şekilde vermeye ne kadar gerekliyse yazarlık sanatçılık ideallerine de bir o kadar gereklidir.

Gülay Sormageç'in eserlerinin özelliğini, onun Türk edebiyatına ne kadar büyük bir katkıda bulunduğunu söylemek çok önemlidir, kanımızca.

Turan ülkemizin parlak bir geleceğinin garantisi olan çocukları ve gençleri iman bilimi ile eğitip insanın doğasındaki güzel özellikleri olan ahlâkı, iyilik ve merhameti, şiir ile tanıtıp böylece dini ve ulusal eğitim veren gerçek şairdir.

Asıl, yetenekli şair, evvela dürüstlüğe, şiire sadakatini kurtarması lazımdır.

Şiirin, hayatta doğrudan sapıp, hakikatten uzayıp, yalan söylemeye hakkı yoktur.

Ben, şaire Gülay Hanımın şiirlerinden şairenin canından gelen gayet sıcak gerçeği ve saf temizliği duydum.

Toplumun her yarasına incinip, insanların her türlü ağır hallerini ihmal etmeyip büyük cesaretle sesini bildirebilen dürüstlüğünü, korkusuzluğunu farkettim. Hiçbir şeyden çekinmeyip, hakikatten sapıp, yalan söylemeye yön vermediğini de gördüm.

Doğa seslerini duyabilen duyarlılığı, kadınlara özgü duygusallığı, annelere özgü merhameti duydum.

Şiire sadık Gülay Sormageç, imani bilimi, dürüstlüğü şiirlerine temel edip gençleri eğitmeye çalışmaktadır diyebiliriz.

Büyük düşünür Farabi şöyle buyurmuştur: "Eğitimsiz verilmiş bilim, insana hasret getirir...

İnsana ilk önce terbiye vermek gerek. Terbiyesiz verilmiş bilim, insanların ana düşmanıdır. Gelecekte bu, insanın ömrüne ve topluma hüsran olacaktır".

KAYNAKLAR

1. Abay Kunanbaev Şiirler. Çeviren Zafer Kıbar. – Ankara, 2014. – 456 s.

2. Ibıray Altınsarın. Kel öalalar okılık. Olen, angimeler men makal, cumbaktar. – Almaty. Atamura, 2006. – 186 bet.

3. Gülay Sormageç. Çocuk şiirleri

4. 40 hadıs ayasında. Körkem minez-kulık. Hiykmet baspa uyı. – 2011.

5. Garifolla Esim. Sana bolmısı. 10 –k. – Almatı: Kazak Üniversitesi, 2007 - 330 bet.

NURİHAN FATTAH ESERLERİNDE ADETLERİN GENÇ KUŞAĞIN YETİŞMESİNDEKI ROLÜ

Elfinur NAZİPOVA*

Özet

Örnek olarak her yazarın eserlerini alırsak, çocuklar edebiyatına müracaat etmeyen edibi bulamayız. Türki Tatar edipleri çocukları yetiştirme konusunda milli aile kanunlarına dayanarak, İslam dini temellerini göz önünde tutup eserlerini yazmışlardır. Çocuğu yetiştirme, eğitme, çocuk ile büyükler arasındaki ilişkiler, çocuğun toplumdaki, ailedeki yeri gibi meseleleri yazarların özellikle ilgilerini çeker. Nurihan Fattah bu konuya kendi yolundan geliyor. Tarihi romanlar yazarı genç adamın ahlaki yüzünün oluşmasını ailedeki kurallar, dini ve milli adetler ile bağlıyor. Bu özellikle onun "İtil suyu akar durur" tarihi romanında gözükmektedir. Sovyet dönemini canlandırıp yazmış olan "Geçit" romanında da Tatar ailesindeki kabul edilen ahlaki değerler çocuk gönlü üzerinde olumlu etkiyi yaratmasını görebilmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Tarihi roman, "İtil suyu akar durur", gelenekler, "Geçit", İslam dini.

Role of traditions in The Development of Young Generation in The Nurihan Fattah's Works

Summary

For example, if we take the works of each author, we can not find a man who does not appeal to children's literature. Turks Tatar authors have written their works based on national family laws in raising children, taking into consideration the Islamic religious foundations. It particularly draws on writers such as child raising, education, relationships between children and adults, children's place in society, place in the family. Nurihan Fattah comes to it from his

own way. Historical novels associate the creation of the moral face of the young man with the rules, religious and national customs. This is especially seen in his historical novel "Itil water flows". We can see that the moral values accepted in the Tatar family create a positive effect on the child's heart in the novel "Geçit", which has shown the Soviet period.

Key words: Historical novel, "Itil water flows", traditions, "The gate", Islamic.

GİRİŞ

Herhangi bir yazarın icadına göz atacak olursak biz onlarda çocuklar konusuna başvurularak küçük çocukları ilgilendiren, onları rahatsız eden problemleri anlatarak yazılmış eserleri görebiliyoruz. İlk bakışta yetişkinler için çok basit gözüken çocuklar dünyası-aslı nda çok çetrefilli, kendine özgü bir dünyadır. Bu dünyanın öyle olmasına tabi ki insanın çevresi ve büyüklerin verdiği terbiye büyük bir rol oynuyor. Bundan dolayı yazarlar kendi eserlerinde çocukların hayatlarını çevre ile bağlayarak, onları büyüklerin yanında gösteriyorlar. Bu özellik yazarlar arasında ilklerden biri olarak, belgesel kaynaklara dayanarak Bolgar tarihini bugünün okurlarına anlatan, ünlü Tatar yazarı Nurihan Fattaha da aittir.

Yazarın ilk eserleri de çocukların hayatları ile bağlıdır. "Bizim dede", "Balıkçılar", "Bizikletli Munir", "Değirmende",, "Üç Kardeş", "İrek, Almas ve Celil" adlı hikayelerinde Nurihan Fattah çocukların

* Kazan (Volga Region) Federal University. nazfin@mail.ru

hayatlarından bir olayı seçerek, onu temel alarak dinamik bir öykü kuruyor. "İrek, Almas, Celil" eserinde kendi oyuncak arabasını arkadaşları ile paylaşmak istemeyen, onları yanından kovan cimri İrek, bir köpekle karşılaştıktan sonra ondan korkarak arkadaşlarını yardıma çağırıyor.

"Balıkçılar" eserinde de hiç balık yakalamayan Veli arkadaşlarından ayrılarak Sadri dedeye ait olan balık ağından balık çalmak istiyor ama ayağı kayarak suya düşüyor ve onu aynı Sadri dede kurtarıyor. "Bizikletli Munir"de bisikletini arkadaşları ile paylaşmak istemeyen Munir, kendisi bisikleti sürmeyi bilmediğinden dolayı çukura düşüyor. "Üç Kardeş" hikayesinde sarı tavuktan bir günde iki yumurta aldığını söyleyen Züfer'in nasıl yalanının ortaya çıkması ve arkadaşları karşısında nasıl zor durumda kalması anlatılıyor.

Hikayelerde çalıştığın iş için sorumluluk duygusu, namus ve arkadaşlık düşünceleri ön plana çıkarılıyor. Küçük insan iyiliği kötülükten, kötü karakterden iyiyi ayırmayı öğreniyor. Hırsızlık, yalan söyleme, cimrilik iyiye götürmüyor. Küçük kahramanlar kendilerinin bu alışkanlıkları sonucunda zor durumda kalıyorlar. Nurihat Fattah çok sık bir şekilde küçük kahramanlarını gülünç duruma düşürüyor, bunu göstermek için mizah yoluna başvuruyor.

Şimdiye kadar sayılan hikayelerde yansıyan fikirler Nurihan Fattah'ın "Müdür Sacide" öyküsünde kendilerinin devamını buluyorlar. Eserin başlangıcında kendilerini havalı tutan köylülere yukarıdan bakan, onlar ile konuşmak istemeyen Sacide'nin olaylar cereyan ederken büyüklere olan bakışı değişiyor. Yazar, Tatar köyünde yaşayanların eskilerden gelen güzel geleneklerini- işseverlik, sadelik, namusluluk, zor zamanlarda yardımseverlikle yaşama gibi iş-amellerini, sıfatlarını göstererek, onları tecrübeli terbiyeci şeklinde gösteriyor ve onların genç, tecrübesiz kızın karakterinin değişmesine büyük rol oynamalarını gösteriyor.

N.Fattah'ın "Sizce nasıl?' romanında da genç kahramanların çalışma hayatına, köy insanlarına tutumu gösteriliyor, bu tutumun nasıl olmasına bakılarak insanların ahlaki yönleri, insanlık derecesi değerlendiriliyor. "İda" karakteri ile yazar namuslu hizmetten uzaklaşan insan, yavaş yavaş hem fiziki hem manevi olarak zayıflıyor düşüncesini anlatıyor. Sagit'in hizmete olan tutumu yardımıyla insanın o veya bu işi zorlanmadan, severek yapma yeteneği, ondan tad alması sadece hizmetin kendisinde terbiye olunuyor, onun zorluklarını, rahatlıklarını baştan geçmesi sonucunda oluşuyor fikrini yansıtıyor. "İda" karakterinde ise eğer insan bir hizmet terbiyesi almazsa, hayatın sadece güzel, kolay, rahat tarafını görerek büyürse, o manevi olarak da fakir biri olarak yetişiyor düşüncesi yansıyor.

Nurihan Fattah icadının başlangıcında çocukları konu edinen eserlerinde çocukları terbiye etme, çocuklar ile büyükler arasındaki ilişkiler, çocuğun toplumdaki, ailedeki yeri gibi meseleleri aynıtlatarak, karşılıklar oluşmasının sebeplerini tam derinliği ile anlatamazsa da, daha sonra yazılmış "İdil suyu akadurur" tarihi romanında bu konuya derin dalarak, genç insanın ahlak yüzünün şekillenmesinde ailedeki düzenin, dini, milli geleneklerin etkisi ile bağlantılı olarak bakmaya çalışıyor.

N.Fattah'ın "İdil Suyu akadurur" romanındaki delikanlı Totış-ters bir karaktere sahip biri. Delikanlı hayatta kendine bir yer bulmak istiyor, ama belirsiz bir istek ile yaşayan, ince karakterli Totış sık sık kendi çeevresi ile tartışmaya maruz kalıyor. Onda kurnazlık ta, sinsilik te yok. Totış aşağı sınıf insanları-köleler, esirler ile konuşurken kendini çok sade bir şekilde gösteriyor. Kamçısı ile koruması Talut'a vurduktan sonra yaptığına pişman olarak ondan özür diliyor, esirliğe düştükten sonra köle Torımtay ile arkadaş oluyor, Arap tüccarın götürdüğü köle kızları görerek onlara acıyor.

Gelenek görenek kuralları Totışın özellikle manevi dünyasına acı bşr etki yapıyor, onun sevinçlerini ortadan kaldırıyor. Totış gelenek görenek kurallarının çeşitli olaylar için değişik bir şekilde uygulandığını, bu kuralların bazen güçlü olduğunu, bazen de altın-zenginlik karşısında güçsüz kalmasını görerek, bunları sezerek büyüyor. Yeni kabul edilmiş Msülaümaanlığın insanın doğal hislerini aşağılamasına şaşırıyor. Yeni kabul edilmiş Müslüman dini düzenine Totış'ın böyle bakışı bir bakıma anlaşılıyor da. O-bir Bi çocuğu. Yani yüksek sınıftan biri. Ona aile gelenekleri, dini kuralları bir kenarda bırakılarak, diğer gençler sahip olmayan imkanlardan yararlanma hakkı verilmiş. Ve bu asi kalpli delikanlı gelenek ve göreneklere uymadan, anne-baba sözünü dinlemeden, bu imkanlardan yararlanıyor. Yazar Totış karakteri ile bugün aktüel olan problemlerin biri-ailede çocuk terbiyesi meselesini anlatıyor ve onun yardımı ile Tatar ailelerinin milli karakter sıfatlarını gösteriyor. Küren Bi ile Koytım Bike çocuk yetiştirme konusunda kendi soylarının geleneklerine dikkat etmeden Totış'ı

kendi başına bırakıyorlar. Totış çok genç olmasına rağmen, bağımsız bir şekilde düşünüyor ve bu düşüncelerini hayata geçiriyor. Ailede terbiyenin böyle bir yönde olması gelecekte Totış'ın kendi haklarını savunan, toplumdaki değişiklikleri, eksiklikleri anlayan bir şahıs olarak şekillenmesine yardımcı oluyor.

Ancak birileri ile danışmama, örf-adet kurallarına dayanmama, büyüklere saygı göstermeme, akıllı fikirleri dinlememe gibi milli karakter sıfatlarının olmaması Totış'ı zaman zaman zor durumda bırakıyor. Örneğin kendilerine konuk olarak gelmiş diğer bir Bi olan Yamgırçı'nın kızını kaçırmakta olduğu gibi. İki tarafın da anne-babalarının rızasını almadan bir kızı kaçırmak-artık hırsızlık sayılıyor. Bir de kızın namusunu koruma da Müslüman gelenekleri kanunları ile uyuşmuyor. Bundan dolayı din adamları Totış'ı cezalandırmak gerektiğini söylüyorlar. Totış'ın babası Küren Bi de şariat gereği hırsızın elinin kesilmesi gerektiği belirtiyor.

Başka bir zamanda da asi kalpli delikanlı, Uttaş Kam'a kızarak kendi soyundan olanların kutsal saydıkları kurtları öldürüyor ve onları bir çamın dibine bırakıyor. Totış böyle bir davranışı ile günah kılmış oluyor.

Soyun adı da Akbüre yani Ak Kurt. Bizim dedelerimizde öyle bir soy olmuş mudur bu hakta kesin bir şey söylenemez. Çünkü buna dairşimdiye kadar bilimsel bilgiler bulunmuş değil. Ama bu hakta halk icadı eserlerinde dile getiriliyor. "Ak Büre" masalında baş kahraman - sihri güçe sahip olan orman sahibi Ak Büre totemizm yani hayvanlara tapınma döneminin ciddi bir özelliği işte bu masalda yansıyor. Bizim babalarımız da eskiden kurta tapınmışlar ve Ak Büre soyu yaşamış diye düşünebiliriz. Bunu N. İsenbet'in "Tatar Halk Atasözleri" eserinde yer alan bir efsane de kanıtlıyor. "Eskiden Tatar halkı orman-dağlar arasında yaşamayı seçtiğinde, kaybolmaları ve ölmeleri gerekirken onları bir kurt kendi koruması altına alarak, saklı yollar üzerinden kurtarmayı başarıyor. Bu efsane eskiden gelen bir inancın, yani soyun bir başlangıcı olan ve onu koruyan kurta tapınmanın bir tipik görüntüsü olduğunu kanıtlıyor" (Tatar Halk Atasözleri, 1967:110).

Böylece, soyu, zamanında zor durumdan kurtaran, onları koruyan kurtları Totış öldürüyor ve bu adımı ile o doğa için bu büyük cinayet kılıyor. Türk-Tatar halklarında sembolik bir manaya sahip Ak Büre karakterini kullanarak yazar doğaya, onun bir kısmını oluşturan insanlara, her canlıya saygılı olma, onu yüceltmek kerektiğini meselesini açıklıyor. Tersi olduğunda her iki tarafta da kayıplar olacağını belirtiyor. Romandan da görüldüğü gibi anne-babasını dinlemeyen, örf-adetlere uymayan, doğaya el kaldıran Totış daha sonra kendisi de cezasını alıyor. Bolgar Devletinin Almış Han'ı tarafından onun soyu param parça ediliyor. Totış kendi düşmanının kızı Appak'a aşk oluyor ama onunla kavuşamıyor. Sonuçta bağımsız bir şekilde büyüyen, güçün tadını bilen Bi çocuğu kendi çevresinde yabancı birine dönüşüyor. Eser kahramanları-Koytım Bike, Küren Bi, Almış Han ve çevresindekilerin büyük isteğini-Bolgar Devletinin güvenilir varisi olma ümitlerini de aklamıyor. Bundan dolayı N.Fattah eserinin sonunda kahramanını tamamen belirsiz bir kader içinde bırakıyor.

Yazarın tarihi araştırmalarının diğer bir yönü olan-"Işıldayan oklar" romanında edip genç kahramanı Albuga'nın tam tersine şahıs ve hakim olarak yetişmesinde büyükler-annesi Kürekle Bike ile savaş ustası Tungal Alp'in büyük rol oynadığını gösteriyor. Tungak Alp eserin başından sonuna kadar Albuga'nın her adımı ile yakından ilgileniyor, ona kendi görüşlerini bildiriyor. Albuga için hatta Tuman Kağan'a verdiği antını bozarak kendisini ölüme duçar etmekten de korkmuyor. N.Fattah Albuga karakteri ile Türk halklarının milli karakter sıfatların anlatmaya çalışıyor. Başkalarla danışarak bir işe alınma, büyüklerin tecrübelerinden yararlanma, örf-adetler, gelenek-göreneklere dayanma, akıllı fikri dinleyebilme, büyüklere saygılı olma, çalışkanlık ve başkalar. Çocukluğundan beri dini, milli geleneklere uyan Albuga eserin sonunda büyük başarıyı yakalıyor.

N.Fattah bu karakter yardımıyla her yönden Tuman Kağan'dan önde gelen, ondan üstün olan yeni bir insan karakterini oluşturmak istiyor, yeni şahıs kavramını oluşturmaya çalışıyor.

Yazarın Sovyet dönemini anlatan "Geçiş" romanında da Türk-Tatar ailelerinde çocuk terbiyesinin ayrı kurallara sahip olduğu anlatılıyor. Yaşamakta olan totaliter sistem ne kadar sıkıştırrmasın genç kahraman Gabdelhey annesinden aldığı terbiye sınırlarını aşmıyor. Aile büyük, çocuklar çok, onların giyecek giysileri, yiyecek rızıkları da yok. Gabdelhey'in annesi çocuk yuvasında çalışıyor ve oradan az da olsa yiyecek götürme imkanına sahip olmasına rağmen hırsızlık yapmıyor, yetimlerin hakkını

yemenin büyük günah olduğunu anlayan ana, ailede küçük çocuklar aç olmasına rağmen yanlış adımı atmıyor. Ve bununla o Gabdelhey'e bir örnek oluşturuyor. Hayat akışında Gabdelhey de ne kadar zorluklar görmesine rağmen, ailesinde aldığı terbiye, güzel sıfatları kendine bir yol ediniyor. Yazar bu eserinde de Tatar ailesindeki güzel ahlak normlarının çocuğun gönlünde olumlu etki bırakmasını göstermeyi başarıyor.

SONUÇ

Böylece Nurihan Fattah eserlerini, çocuk terbiyesi meselesini milli aile kanunlarına dayanarak, İslam dini temellerini göz önünde bulundurarak yazdı ve böylece bir çok Türk-Tatar yazarlarının bıraktığı geleneklere sadık kaldı.

KAYNAKÇA

İsenbet, N. (1967). *Tatar Halk Makaleleri.* 3 ciltte. 3 cilt. Kazan: Tatkıtneşer, 300.

Necipova, E.N. (2002). *Nurihan Fettah. Monografi.* Kazan: Tatkıtneşer, 125.

Musin, F. (1979) *Zamanların bağlantısı. Modern Tatar düz yazısının tarihi.* Kazan: Tatknigoizdat, 224.

Fattah, N. (1957). *Sizce nasıl? Roman.* Kazan: Tatkıtneşer.

Fattah, N. (1959). *Birkaç hikaye.* Kazan: Tatkıtneşer.

Fattah, N. (1968). *Müdür Sacide.* Kazan: Tatkıtneşer.

Fattah, N. (1972) *İdil Suyu Akadurur. Tarihi roman.* Kazan: Tatkıtneşer.

Fattah, N. (1991). *Işıldayan oklar. Tarihi roman.* Kazan: Tatkıtneşer.

Fattah, N. (1995). *Geçiş. Eserler.* Kazan: Tatkıtneşer.

NAHÇIVAN'DA YAŞAYAN VE ÇOCUKLAR İÇİN ŞİİRLER YAZAN ŞAİR: İBRAHİM YUSUFOĞLU

Elhan YURDOĞLU-MEMMEDOV*

Özet

Türkiye ile sınırda yerleşen Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bir çok alanlarda Azerbaycanın dünyada tanıdılmasında, aynı zamanda ülke genelinde farklı yönleriyle seçilmesinde dikkat çekiyor. Bu bakımdan Azerbaycan edebiyatında, ister roman, ister drama, isterse de şiir olsun bir çok ünlü şair ve yazarlar Nahçıvandan çıkmıştır ki, bu durum günümüzde de kendi geerçekliliğini korumaktadır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde bu gün de yaşayan şairlerden biri de İbrahim Yusufoğludur.

Azerbaycan Yazarlar Birliği, Gazeteciler Birliğinin üyesi olmasıyla yanısıra bir çok ödüllere layik görülmüş İbrahim Yusufoğlu çocuklar için yazdığı şiirleriyle, kitablarıyla da bilinmektetir. Şimdiye kadar 25-den fazla kitabı yayınlanan, şiirleri rus, fransız, türkçe gibi dillere çevrilmiş İbrahim Yusufoğlunun çocuklar için yazdığı şiirlerde onun farklı bir bakış açısıyla karşı-karşı kalıyoruz. Kalıplaşmış ifade ve kelimelerden kaçınan, hem çocukları eğitmeye ve öğretmeye amaçlanmış üslup kullanan şairin farklılığı ilk bakıştan dikkat çekiyor.

Şöyle anlatmak gerekirse İbrahim Yusufoğlu evlat gibi, kardeş gibi, dayı gibi, amca gibi, baba gibi, eş gibi, cemiyetin bir ferdi gibi tamamen farklı bir konumdadırsa, torunları olan bir dede gibi tamamen farklı bir alemdedir. Bunu onun çocuklar için yazdığı şiirlerini okuduğumzda daha güzel hissedebiliyoruz.

Şairler zaten kendi çoçukluklarını içlerinde bir köşede hep koruyor, canlı tutuyorlar. Yalnız kaldıklarında kendi çocuklukları ile oyunlar oynamayı seven bu tür yazar-çizer insanların şiirlerindeki tatlılığı biz İbrahim Yusufoğlunun şiirlerinde daha fazla görebiliyoruz.

Tabiatın farklı taraflarına çoçukçu bakış, ağaçlarla, kuşlarla, dağlarla, nehirlerle, insanlarla çocuk düşüncesinden ziyade büyük bir insanın çoçuk psikolojisine hakim tarzda hitap etmesi İbrahim Yusufoğlunu tanımlayan en belirgin özelliklerdendir.

Türk dünyasında bu tür insanların tanıdılmasının ve öğrenilmesinin gelecek kuşaklara, ortak Türkdilli ülkeler edebiyatına büyük katkılar sağlayacağının altını çizerek bu çalışmamızda Azerbaycanın Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde yaşayan ve şiirler yazan İbrahim Yusufoğlunu detaylı şekilde ele alarak onun çocuk yazarlığı tarafını incelemeye aldık.

Anahtar Kelimeler: Nahçıvan, şiir, şair, çocuk, İbrahim Yusufoğlu

GİRİŞ

Türkiye ile sınırda yerleşen Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bir çok alanlarda Azerbaycanın dünyada tanıdılmasında, aynı zamanda ülke genelinde farklı yönleriyle seçilmesinde dikkat çekiyor. Bu bakımdan Azerbaycan edebiyatında, ister roman, ister drama, isterse de şiir olsun bir çok ünlü şair ve yazarlar Nahçıvandan çıkmıştır ki, bu durum günümüzde de kendi geerçekliliğini korumaktadır. Bu gün Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde yaşayan şairlerden biri de İbrahim Yusufoğludur.

* Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nahçivan Bölümü Halk Edebiyatı Bölüm Başkanı, Halk Edebiyatı Araştırmacısı. elxan.yurdoglu@yahoo.com

Azerbaycan Yazarlar Birliği, Gazeteciler Birliğinin üyesi olmasıyla yanısıra bir çok ödüllere layik görülmüş İbrahim Yusufoğlu çocuklar için yazdığı şiirleriyle, kitablarıyla da bilinmektetir. Şimdiye kadar 25-den fazla kitabı yayınlanan, şiirleri rus, fransız, türkçe gibi dillere çevrilmiş İbrahim Yusufoğlunun çocuklar için yazdığı şiirlerde onun farklı bir bakış açısıyla karşı-karşı kalıyoruz. Kalıplaşmış ifade ve kelimelerden kaçınan, çocukları eğitmeye ve öğretmeye amaçlanmış üslup kullanan şairin farklılığı ilk bakıştan dikkat çekiyor.

Şöyle anlatmak gerekirse "İbrahim Yusufoğlu evlat gibi, kardeş gibi, dayı gibi, amca gibi, baba gibi, eş gibi, öğretmen gibi, cemiyetin bir ferdi gibi tamamen farklı bir konumdadırsa, torunları olan bir dede gibi tamamen farklı bir alemdedir. Bunu onun çocuklar için yazdığı şiirlerini okuduğumzda daha güzel hissedebiliyoruz"(5, s.256).

Şairler zaten kendi çoçukluklarını içlerinde bir köşede hep koruyor, canlı tutuyorlar. Yalnız kaldıklarında kendi çocuklukları ile oyunlar oynamayı seven bu tür yazar-çizer insanların şiirlerindeki tatlılığı biz İbrahim Yusufoğlunun şiirlerinde daha fazla görebiliyoruz.

Tabiatın farklı taraflarına çoçukçu bakış, ağaçlarla, kuşlarla, dağlarla, nehirlerle, insanlarla çocuk düşüncesinden ziyade büyük bir insanın çoçuk psikolojisine hakim tarzda hitap etmesi İbrahim Yusufoğlunu tanımlayan en belirgin özelliklerdendir.

Türk dünyasında bu tür insanların tanıdılmasının ve öğrenilmesinin gelecek kuşaklara, ortak Türkdilli ülkeler edebiyatına büyük katkılar sağlayacağının altını çizerek bu çalışmamızda Azerbaycanın Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde yaşayan ve şiirler yazan İbrahim Yusufoğlunu detaylı şekilde ele alarak onun çocuk yazarlığı tarafını incelemeye aldık.

"Arpaçayın çocukları" kitabına yazdığı giriş anlatımında şairin kendisi şöyle diyor: Günlerin birinde bu çocukların dilinden şarkı duyanda, şiirler dinleyende sevinçten yere-göğe sığmıyoruz. Onları bize sevdiren hem de söyledikleri şiirlerdir. Aziz evlatlar! Sizin dilinize yakın olan, kalbinize yol bulan şiirler yazmak çok zordur. Bu mesuliyetin büyüklüğünü bile-bile size şiirler yazmışım. Bu şiirlerde siz çocukların dede ve ninelerine sevgisi, hazırcevaplılığı, zeki insanları sevmeniz, Ana Vatana, yurda bağlılığınız, tabiata aşık olmanız terennüm olunmuştur" (6, s.3).

Şair kendisinin de söylediği gibi çocukların "diline yatan, kalbine yol bulan şiirler yazmak çok zordur". Fakat İ.Yusufoğlu bunu çok iyi başarıyor. Bunun için örneklere bakmamız yeter:

Günebakan, günebakan,
Ey kendini güne yakan.
Kuşlar seni denleyecek,
Açık kalmış akı yakan (7, s.17).

Ayçiçeği, ayçiçeği,
Ey kendini Güneşte yakan.
Kuşlar seni yiyecekler,
Açık aklmış ama göğsün.

ve yahut;

Uzunduraz demişik,
Küsdürmüşük Salmanı.
O da dermeyir bize,
Budaklardan elmanı (7, s.17).

Uzun adan söylemişiz,
Küstürmüşüz Salmanı.
O da dermiyor bize,
Dallardaki elmanı.

İbrahim Yusufoğlu çocuklar için yazdığı şiirlerinde kendisi de "çocuk"tur. Bu anlamda profesör Hemit Arzulunun söylediklerileyle şairi daha iyi keşfedebiliriz: "Diyorlar ki, özel yetenekler ne kadar yaşasalar da onlarda çocukluk şmarıklığı, çocukluk sadeliği, çocukluk alınganlığı her zaman kalıyor. Belki de bu yüzdendir ki, İbrahimde çocuklarla konuşmak, çocukların duygularını, tefekkürünü okşayan şiirler yazmak bu derecede samimi alınıyor. Onun çocuklar için silsile şiirleri artık orta okul ve ana okullarımızda geniş yayılmıştır (1, s.4).

Ana okulu çocuklarının ve orta okul öğrencilerinin ezbere söylediklerinden birine bakarak diğerleri hakkında da bilgi edinebiliriz:

Hava yaman tutulub,
Şimşek hay-küy eleyir.
Topa-topa buludlar
Yere yağış eleyir.

Hava yaman tutulup,
Şimşek hay-küy ediyor.
Topa-topa bulutlar
Yere yağmur eliyor.

Bakıb yağan yağışa	*Bakıp yağan yağmura*
Uşaklar söz söyleyir.	*Çocuklar söz söylüyor.*
İlkin deyir: - Bu yağış,	*İlkin diyor: -Bu yağmur,*
Yeri lap deng eyleyir.	*Yeri lap deng ediyor.*
Toğrul deyir: - Damcılar	*Toğrul diyor: - Damlalar*
Bax, Yere ceng eyleyir.	*Bak, yere ceng ediyor.*
İslam deyir: Uşaklar,	*İslam diyor: - Çocuklar,*
Göy yere zeng eyleyir (10, s.49).	*Gök yere zeng ediyor.*

İbrahim Yusufoğlu bazı yazarlar gibi çocuk şiirleri alanında da kendimi bir deneyeyim söyleyenlerden değil. O çocukluğundan beri bu konuda devamlı yazan ve yayınlanan biridir. Hiç de tesadüfi değil ki, akademik İsa Habibbeyli "İbrahim Yusufoğlunun çocuk şiirleri eğitici şiirlerinin önemli kanadını teşkil ediyor" başlıklı yazısında onun hakkında şöyle yazıyor: "İbrahim Yusufoğlu çağdaş dönemde çocuk edebiyatı istikametinde faaliyetini dayanmadan başarlı bir şekilde devam ettiren, bu alanda etkili, hafızalarda kalacak şiirler ortaya koyan yetenekli şairdir" (4, s.5).

Bunu da altını çizerek belirtelim ki, İbrahim Yusufoğlunun şimdiye kadarki şiir külliyatının belki de yarısından fazlasını çocuklar için yazdıkları teşkli ediyor. Şöyle ki, son yıllarda yayınlanan 2 ciltlik "Seçilmiş eserler"inin 2-ci cilti çocuklara adanmıştır. Ve o kitaba ön söz yazmış, araştırmacı-şair Hasanali Eyvazlı şöyle diyor:

"Yaratıcılığının büyük kısmını çocuklar için yazdığı şiirler teşkil ediyor. Çocuk psikolojisini derinden bilen şair çocukların her birinin haraketini gözlemliyor, onlara mahsus olan dünyanın sırlarını bedii mısraların gücü ile açmaya çalışıyor ve bunu başarıyor. Küçüklerin derketme, anlama seviyesini dikkate alan şairin kaleminin ucunda sözler tatlanıyor, kalp okşayan, dile kolayca yatan mısralara dönüşüyor. İbrahim Yusufoğlu sade köy manzarasını çocukların düşünce yapısına uygun öyle tasvir ediyor ki, sanki çocuk kendi köyü hakkında masal söylüyor" (2, s.8; 10-11). Mesela:

Arı kutusu üstte,	*Arı kovanı üstünte,*
Araz çaşıb toy çaldı.	*Araz şaşırıp davul çaldı.*
Kutudan çıkan arı,	*Kovadan çıkan arı,*
Onun elinden çaldı (6, s.33).	*Onun elinden soktu.*

"Şair bir çok şiirlerinde çocukları düşünmeye mecbur ediyor. Onların düşünce tarzını geliştirmeye çalışıyor" (2, 13).

İbrahim Yusufoğlunun çocuk tiyatroları için yazdığı şiirleri, pyesleri de sahneleşdirilerek küçük fidanların karşısında oynanıldığında onların ne kadar dikkatle sahneye odaklandıklarını görmek mümkündür. Şair "Ceyranbulak masalı" uzun şiirinde (poema) (10, s.179-190) , "Pehlevanın bağında" (9, s.199-229) tiyatro eserinde, aynı zamanda "İğdeli derenin çocukları" (9, s.162-188), "Nevruz adetlerimiz" uzun şiirinde (poema) (10, s.169-174).), "Nezaket, Saygı, Dostluk" (10, s.175-177) gibi uzun şiirlerinde (poemalarında) onun vatan sevgisini, örf ve adetleri ve bu kimi değerleri çocuklara tebliğ etmek, onların hafızasına kazıyarak unutulmamasına hesaplanmıştır. Ve bu gibi eserleri İbrahim Yusufoğlunun şair gibi çocuklara daha çok sevdiriyor. Onun şiirleri "küçük yaşlı çocukların hayata bakışlarının şekillenmesine, manevi ve terbiyevi özelliklerine etki eden eserler gibi daim kendi teravetini koruyacaktır (2, s.19)".

Şairin çocuklar için yazdığı her şiirinde bunu görmek mümkündür. Mesela yağmur ve kar yağışıyla ilgili üç farklı şiire baktığımızda bunu göre biliyoruz. Aynı zamanda aynı mevzuda üç farklı bakış açısı, İ.Yusufoğlunun çocukları güzel müşahede ettiğini, yani edebi zekasının da fevkelade olduğunu gösteriyor. "Yağmur yağıyor", "Kar olub yere yağıyor" ve "Dağlar çiçekleyiptir" şiirlerindeki gibi:

Yağmur yağıyor:

Gör ne vaktdır yağış yağır,	*Ne zamandır yağmur yağıyor,*
Daha yağır ağır-ağır.	*Daha da yağıyor ağır-ağır.*
Ata, yağış yorulubdur,	*Baba, yağmur yorulmuştur*
Qoy dincelsin eve çağır (10, s.79).	*Bırakalım dinlensin, eve çağır.*

Kar olub yere yağıyor:

-Babacan, ay babacan,	*Dedeciğim, ey dedeciğim,*
Nenemi de tez çağır.	*Ninemi de çabuk çağır.*
Göyde olan ulduzlar	*Gökte olan yıldızlar*
Kar olub yere yağır... (10, s.140)	*Kar olub yere yağıyor.*

Dağlar çiçek açıptır:

Bağlar ağa bürüncek	*Bahçeler beyaza büründüğünde,*
Baba sevincek deyir	*Dedem sevinerek diyor:*
--Bağlar çiçekleyibdir.	*– Bahçeler çiçek açıptır.*
Dağlar ağa bürünür,	*Dağlar beyaza büründüğünde,*
Babam niye söylemir	*Dedem neden söylemiyor:*
Dağlar çiçekleyibdir. (10, s.163).	*– Dağlar çiçek açıptır.*

Bu şiirlerdeki çocuk samimiyeti hem de şairin duygu dünyasının samimiliğini gösteriyor. Doç. dr. Ebülfez Ezimli "Nerde damlalar var, orda duygular var" makalesinde şöyle yazıyor: "Çocuk dünyasının sırlarına vakıf olmak ve onu ifade edebilme şekli onun şiirlerinin içsel samimiyetinden haber veriyor. Bu günün edebi aleminde çocuk şiirlerine, masal ve hikayelerine, romanlarına ciddi ihtiyaç var; malasef, bizde çocuk edebiyatına biganelik vardır; bu da onunla sonuçlanıyor ki, değerli edebi örnekler yazılmıyor.

İbrahim Yusufoğlu'nun çocuklar için yazdığı şiirlerde onun edebi başarılarının kendine has özellikleri var: bu tür şiirlerde kısa, anlaşılan ve sade deyimlerle o, küçük okurlarının kalbine yola bulabiliyor" (8, s.101).

İbrahim Yusufoğlunun şiirlerindeki samimiyeti onun seleflerine münasebetinde de görebiliyoruz. Şöyle ki, o , ünlü Azerbaycanlı şair-yazar, çocuklar için bir çok eserler ortaya koymuş Abdullah Şaik hakkında söylediklerini, biz kelimebekelime İ.Yusufoğlunun kendisine ait edebiliriz: İ.Yusufoğlu yazıyor: "A. Şaikin şiir dili ile yanısıra, onun çocukları halka sevgiye, vatanperverliğe, mertliğe, cesarete sesleyen hikayeleri de samimi bir dille yazılmıştır" (8, s.240). Abdulla Şaiqin əsərlərini belə şirin oxunmasına səbəb onun qəlbinin incəliklərini duyması, xalq nağıllarından istifadə etməsidir (8, s. 240).

İ.Yusufoğlunun çocuk şiirleri konusunda makaleler yazmış ayrı-ayrı araştırmacılar, yazarlar onu mahiyeti aynı olan farklı cümlelerle tanımlamışlar. Hasanali Eyvazlı "çocukların kalbini fetheden şiirler yazan" (2, s.7), Natik Abbasov "çocukların sevdiği şair" (8, s.44-46), Fatma Ebilova "çocukları seven şair" (8, s.95-97), Hüseyn Asgerov "ayaklarının altında karınca kalmasın diye parmaklarının ucunda gezen şair" (8, s.33-34) olarak nitelendirmişler.

İ.Yusufoğlunun şiirlerinin Nahçıvanlı çocuklar tarafından sevildiğini, ezberlenerek söylenildiğini de belirtelim. Bunun kendisi bile onun çocukları anladığını ve çocukların anladığı iyi bir şair olduğunu gösteriyor. Çocuk dünyası farklı bir alemdir. Orda sevilmeyene yer yoktur. Bu bakımdan çocuklar aynı zamanda yazarların ilk eleştiricileri gibi de düşünmeliyiz. Eğer çocuklar şair ve yazarın yazdıklarını sevmişse, şair ve yazar tarihe mühür vurmayı başarmıştır demektir. 2017-ci yılda Azerbaycanın ünlü "Edebiyat gazetesi"nde "Çocuk edebiyatı problemleri" başlıklı bir müzakerede doç.dr. Aygün Bağırlı da buna değinmiştir: "Çocuklar hem de eleştirmendirler, geleceğin eleştirmenleri, edebiyat araştırmacılarıdırlar. Çocukların içinde çocuk yazarları da var, yazarlar, şairler de var, aynı zamanda edebiyat araştırmacıları da o çocukların içinden çıkacaktır. O çocukların estetik zevkini şekillendirmek için bu gün onlara güzel eserler vermeliyiz"(11).

Aygün hanımın çocuk şiirlerini eleştiren bir ilmi makalesindeİ.Yusufoğlunun şiirlerinden de bahsetmiştir. Orada okuyoruz: "Şair kendi şiirleri ile dünyanı, tabiatı, hayatı küçüklere seve-seve öğretiyor. İbrahim bey tüm vatan evlatlarının timsalinde torunlarının elinden tutarak onları mertlik, kahramanlık, bütövlük sembölü olan Elince kalesinden tutmuş illeri, obaları gezdiriyor, vatanın her karışındaki güzelliği onlara taktim ediyor, tanıtıyor. Sanki tüm var olan, bazen kan, can pahasına korunan bu güzellikleri, maddi ve manevi servetleri küçük nesillere armağan ve emanet ediyor. Tabi ki, sevimli dedelerinden armağan olarak aldıkları bu servetler küçükler için misilsiz değer anlamı

taşıyacaktır. Onlar bu misilsiz değerleri yad nefeslerden, iğrenç niyetlerden korumaya çalışacaklar" (12).

Değerli araştırmacılardan biri olan dç.dr. Günay Garayeva da çocukluğunu hep canlı şekilde koruyan şairin şiirleri hakkında kendine özgü bakış açısıyla önemli detaylara dokunmuştur: "Çocuklar için yazılmış şiirler belli bir anlayışlar hakkında aydın, kesin fikir oluşturan kısa cümleler, bitkin şekilden ibaret oldukta etkili sonuç oluşturmuş oluyor. İ.Yusufoğlunun bir çok şiirleri için karakterik olan bu tarz maksadı aydın ifade etmek, belli detaylarla ilgili yaranan estetik gayeni aydın ifade etmek imkanı sunuyor" (3, s.31).

SONUÇ

Yukarıda fikirlerine atıfta bulunduğumuz farklı bilim adamları, şair ve yazarların da söylediklerine dayanarak şu sonuçlara gelebiliriz:

1. İbrahim Yusufoğlu Nahçıvanda yaşadığı halde çocuk şiirleriyle tanınan ve sevilen bir şairdir.

2. Onun şiirlerinde çocuklarla çocuklaşabilmekden doğan çocukcu samimiyet ağır basıyor.

3. Şiirleri çocuklar tarafından sevilerek kolayca ezberlenebiliyor.

4. O kendi şiirleriyle çocukları öğretmen gibi eğitiyor, baba gibi seviyor, dede gibi geçmişi öğretiyor, vatandaş gibi vatanı, onun maddi-manevi değerlerine saygıyla yaklaşılması gerektiğini aşılıyor, şair gibi duygularını anlıyor ve anlatıyor.

5. Bu yüzden de farklı türkçelerde konuşan ülkelerde bu tür şair ve yazarlar çevrilmeli, yayınlanmalı ve tanıtılmalıdır ki, bu da ortak türkçenin oluşturulmasına da büyüyk katkı sağlayacaktır.

Son olarak yine İbrahim Yusufoğludan bir şiirle bildirimi bitiriyorum:

Babam nenemle	*Dedem ninemle*
Çok mehribandır.	*Çok mihribandır.*
Hansı söz dese	*Hangi söz söylese*
Cavabı "can"dır.	*Cevabı "can"dır.*
Bakırsan babam	*Bakıyorsun dedem,*
Aşıktek coşur.	*Aşık gibi coşuyor.*
Hele neneme	*Hele nineme*
Mahnılar koşur.	*Şarkılar söylüyor.*
Nenem babamı	*Ninem dedemi*
Kalben dinleyir.	*Kalben dinliyor.*
Örpeyi altda	*Örpeği alttan*
Hey gülümseyir.	*Hep gülümsüyor.*
Herden de nenem	*Bazen de ninem*
Küsür babadan.	*Küsüyor dededen.*
Arpaçay akır	*Arpaçay akıyor*
Sanki aradan.	*Sanki aradan.*
Bu vakt bir elim	*Bu zaman bir elim*
Baba elinden,	*Baba elinden,*
Bir elim tutur	*Bir elim tutuyor*
Nene elinden.	*Nine elinden.*
Aralarında	*Aralarında*
Körpü oluram.	*Körpü oluyorum.*
Onları tezcə	*Onları çabucak*
Kovuşdururam. (10, s.134-135).	*Kavuşturuyorum.*

KAYNAKÇA

1. Arzulu Hemid. İbrahim Yusufoğlu: şiirleri və şiiriyeti. “Azad Azerbaycan” gazetesi. 19 Kasım 2003, s.4

2.Eyvazlı Hasanali. Çocukların kalbini feth eden şiirler. İbrahim Yusufoğlunun “Göy yere zeng eyleyir” (Nahçıvan: Ecemi, 2017, 256 s.) kitabına yazılmış ön söz. s.7-19

3. Garayeva Günay. “Gökten yere gelen zeng”. “Edebiyat gazetesi”. Bakü. 4 Mart 2017, s.31

4. Habibbeyli İsa. İbrahim Yusufoğlunun çocuk şiirleri eğitici şiirlerinin önemli kanadını teşkil ediyor. İbrahim Yusufoğlunun “Göy yere zeng eyleyir” (Nahçıvan: Ecemi, 2017, 256 s.) kitabına yazılmış ön söz. s. 3-6

5. Yurdoğlu Elhan. Ömrüm edebi kitab. Bakü: Elm ve tehsil, 2005, 400 s.

6. Yusufoğlu İbrahim. Arpaçayın çocukları. Bakü: Şirvanneşr, 2001, 36 s.

7. Yusufoğlu İbrahim. Futbolçu, topçu, gopçu. Bakü: Şirvanneşr, 1998, 32 s.

8. Yusufoğlu İbrahim. Gelip çattım 50 yaşa. Bakü: Şirvanneşr, 2004, 308 s.

9. Yusufoğlu İbrahim. Göy yere zeng eyleyir. Nahçıvan: Ecemi, 2017, 256 s.

10. Yusufoğlu İbrahim. Seçilmiş eserleri. 5 ciltte. I c. Bakü: Şirvanneşr, 2012, 200 s.

11. http://edebiyyatqazeti.az/news/muzakire/147-usaq-edebiyyatinin-problemleri

12.http://edebiyyatqazeti.az/news/edebi-tenqid/1982-poeziyada-gorunen-usaq-dunyasi

EĞİTİM-DOĞA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA PALİMSEST: ŞİİRSEL TAŞ'IN SEKOYANA'NIN KAPILARI

Bekir Sıttık KILIÇ[*]

Özet

Üstündeki elyazmasından temizlenerek tekrar tekrar kullanılmış parşömen parçası anlamına gelen palimpsest sosyal bilimlerde ve disiplinlerarası fikir yürütmede kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışmada çocuk edebiyatı ürünleri kaleme alan Şiirsel Taş'a ait Sekoyana'nın Kapıları isimli eser, Jean Jacques Rousseau'nun Emile adlı eseriyle palimpsest okuma şeklinde incelenmeye çalışılacaktır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülecek çalışmada incelenen eserlerde eğitim ve doğa konularının geçtiği hususlardan veri seti meydana getirilmiştir. Veriler üzerinde önce kodlama işlemi yapılmış ve temalara ulaşılmıştır. Çalışmanın güvenirliği için iki puanlayıcı kullanılmış ve ilgili eserlerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Çocuk edebiyatı yazınında palimpsest kuram yaklaşımıyla ilgili müstakil çalışma bulunmaması konunun seçilmesinde önemli bir etken olmuş dolayısıyla çalışmanın alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, palimpsest, Şiirsel Taş, Emile.

Education-Nature Relationship in the Context of Palimpsest: Şiirsel Taş'ın Sekoyana'nın Kapıları

Abstract

From the handwriting on the top of the parchment piece that has been repeatedly used palimpsest is a method used in methodology and interdiciplinary ideas in social sciences. In this study, Sekoyana'nın Kapıları belonging to Şiirsel Taş the study named, Jean Jacques Rousseau's Emile in a Palimsest reading as a study it will be studied. In the study to be conducted by the qualitative research method, education and nature the data set has been brought to the table from the points that the topics have passed. Encoding data before operation will be done and the theme will be reached. Two points will be used for the reliability of the work and a direct citation will be made of the related works. Palimsest in children's literatüre no independent study of the theory approach is an important factor in the selection of the subject it has been. The study is expected to contribute to the field of writing

Keywords: children's literature, palimpsest, Şiirsel Taş, Emile.

1. GİRİŞ

Gelişmiş toplumların tarihine bakıldığında söz konusu toplumların eğitime ve öğretmenlere hak ettikleri değeri verdikleri görülmektedir. Eğitim aracılığıyla insanlar geçmiş ve gelecek arasında daha güçlü ilişkiler kurabilmektedir. Toplumların eğitim felsefeleri, anlayışları ve uygulamaları devletlerin, hükümetlerin politikalarına ve çağın gereklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Değişen eğitim sistemleri ve anlayışları içinde bulundukları toplumları etkilediği gibi başka toplumları da etkileyebilmektedir. Eğitim görüşleriyle dikkat çeken düşünürler, yazarlar, filozoflar eğitim anlayışlarıyla dünyayı etkileme imkânına sahip olmuşlardır. Bu duruma aydınlanma döneminin önemli yazarlarından Jean-Jacques Rousseau'yu örnek olarak verebiliriz.

Rousseau yaşadığı dönemde yalnızca Fransız toplumunda değil, tüm ülkelerde özellikle siyaset teorisi ve eğitim felsefesi konularındaki görüş ve yazılarıyla tanınmaktadır (Genç, 2015: 25). Jean Jacques Rousseau, 28 Haziran 1712'de İsviçre'nin Cenevre şehrinde dünyaya gelmiştir. 1741 yılında

[*] Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü ABD, Türkçe Eğitimi Bölümü, bskilic24@gmail.com.

öğretmenlik yapmak için Paris'e gelen Rousseau, Paris'te Encyclopedie'nin editör yardımcısı Diderot ve Dupin ailesi aracılığıyla Venedik'teki Fransız elçiliğinde sekreterlik görevine atanmıştır[71]. Yazarın 1762'de tamamladığı, beş bölümden oluşan Emile romanı çocukların eğitim ve kişisel gelişimleri hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Yazar eserinde ideal insan tipini sosyolojik, hukuksal, etik, eğitsel yönleriyle irdelemektedir. Doğumdan ikinci yaşa kadar olan dönemde çocuğun ilk öğretmeni annesi veya sütannesidir. Bu dönemde özgür fıtrat ile dünyaya gelen çocuğun kundak dâhil onun özgürlüğünü kısıtlayan tüm uygulamalardan kaçınılması gerektiği ifade edilir. Beş ile on iki yaşlarını kapsayan dönemde Rousseau, hayali oğlu olan Emile'ye temsili öğretmenlik yapar. Bu dönemde Emile'nin din, ahlak, bilim, sanat gibi alanlarda eğitim almasına karşı çıkar, eğitim kurumlarından ve otoritenin çocuğu baskı altına almasından kaçınır. Bu dönemde sadece doğayı gözlemlemek ve bu gözlemlerden hareketle çıkarımlarda bulunmak esastır. Doğumdan on iki yaşına kadar olan ilk iki bölüm çalışmanın esas bölümünü teşkil etmektedir. Nitekim çalışma için incelenen eserdeki karakter ve Emile bu yaş dönemlerindedir. Üçüncü bölüm Emile'in on beş yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde edindiği bilgiler teoriden çok uygulamaya yönelik, pratikte işine yarayan bilgilerdir. Dördüncü bölümde Emile artık ergenlik dönemine girmiştir, dinî inançları ve ahlaki kuralları öğrenmeye başlar. Beşinci ve son bölümde Avrupa gezisi yapan Emile aldığı eğitimler sayesinde mutlu ve gelecek vadeden bir evlilik yapar.

Rousseau dünyevi, beşeri unsurların kökenini doğaya bağlamaktadır. Özgürlüğe çok önem veren yazar, özgürlüğün doğada doğal olarak var olduğunu bu sebeplerden ötürü eğitimin özgür ve doğal olmasını ister. O'na göre, insan doğası eğitim ve sosyal reformlar yoluyla şekillendirilip sınırsızca geliştirilebilmekte ve bu eğitimle kişiliğini daha yetkin hale getirebilmektedir (Bakır, 2007:105). Ortaya attığı birey eğitimi açılımı, dönemine göre radikal sayılabilecek bir içeriğe sahip olan Emile'de çocukların, Tanrı'nın kovulduğu okullarda aldıkları eğitimler ile topluma karışarak ülkeyi kalkındırmaları beklenmektedir (Öztürk ve Öztürk 2018: 238). Yazara göre eğitimin temel amacı kuru bilgileri öğrenip ezberlemekten ziyade bilgiyi kişinin kendi kendine öğrenmektir. Bilgi bireyin içinde bulunduğu yaş dönemine göre düzenlenmeli, birey kendi çabalarıyla severek, isteyerek, keşfederek öğrenmelidir. Bu öğrenme durumu da doğada zaten hali hazırda bulunmaktadır. Rousseau'ya göre doğa her yerdedir ve insanın ondan kaçınması imkânsızdır ve eğitime olan ihtiyaç tekrar doğal duruma dönmekten kaynaklanmaktadır (Burkaz, 2014:106). Bu sebeplerden dolayı da eğitim yöntemleri doğal olmalıdır. Eğitim konularında ortaya attığı fikirlerle 18. yüzyıldan günümüze kadar etkisini gösteren Rousseau'nun "Emil ya da Eğitim Üzerine" adlı eseri birçok çalışmaya konu olmuştur. Rousseau'nun natüralist eğitim anlayışını, uygarlık ve aydınlanma, yurttaşlık, yurttaş eğitimi bağlamında irdeleyen Bakır (2007) bu eğitim felsefesinin günümüze kadar etkilerini sürdürdüğünü, çağdaş eğitim araştırmalarına rehberlik eden yapılandırmacı düşüncenin ilk örneği olarak görülebileceğini ifade etmektedir. Tütüncü (2013) Emile'in yalnız ve münzevi olmadığını, soylu ve seçkin bir grubun değil modern bireyin sembolü olduğunu dolayısıyla demokratik ve özgür bireyin yetiştirilmesi konusunda Emile'den faydalanmanın önemli olduğunu dile getirmektedir. Platon ve Rousseau'nun eğitime dair görüşlerini karşılaştıran Burkaz (2014) her iki düşünürün eğitimi "insan doğasına" dayandırdıklarını bunun yanı sıra eğitimin işlevi, yöntemleri konularında farklı görüşlerde olduklarını ortaya koymaktadır. İnce de (2014) Ebu Bekir İbn-i Tufeyl'in "Hay Bin Yakzan" ismiyle bilinen felsefi romanı ile Jean Jacques Rousseau'nun "Emile Yahut Çocuk Eğitimine Dair" isimli eserindeki eğitim düşüncesi karşılaştırmalı olarak ele almış, eğitimde kalıtım ve çevrenin etkisi, gelişim basamaklarına göre eğitim konusunda her iki düşünürün görüşlerini karşılaştırmıştır. Rousseau'nun eğitim anlayışının niteliklerini belirterek günümüzdeki eğitim anlayışına yansımalarını göstermek amacıyla yapılan başka bir çalışmada Korkmaz ve Öktem (2014) günümüzde çocukların rekabetçi anlayışla yetiştirildiklerini, doğa ile büyümeye ve doğanın rehberliğine insanların istekli olmadıklarını, eğitimde doğanın öneminin anlaşılmadığını, ihmal edildiğini tespit etmişlerdir. Kabasakal Badamchı (2017) Rousseau'nun siyaset felsefesinde eğitimin ahlaki ve metoda dayalı prensiplerini, vatandaşın eğitimi ile ilgili prensipler olarak da kabul edilip edilemeyeceğini ele almış ve Emile'deki metotlara dayalı bir vatandaş eğitimi daha esnek ve daha demokratik bir eğitim olması açısından üstün olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan çalışmalardan Rousseau'nun Emile ya da Eğitim Üzerine adlı eserdeki eğitim

[71] http://gulcinkaradeniz.blogspot.com/2011/05/rousseaunun-hayati-ve-emile.html

görüşlerinin döneminden günümüze kadar etkilerini sürdürdüğü, eğitimde yeni anlayışların, yöntemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca söz konusu eserde eğitimin yanı sıra siyaset, hukuk, vatandaşlık, yurttaşlık gibi konuların da ele alındığı, bazı çalışmaların disiplinlerarası özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür.

Edebiyat, eğitim, sanat, siyaset, hukuk, felsefe, sosyal bilimler, fen bilimler vs. gibi alanları birbirinden münferit düşünmek güçtür. Günümüzde disiplinlerarasılık olarak bilinen kavramda disiplinler birbirlerini etkiler ve birbirlerinden etkilenirler. Bir kavramın, konunun, problemin ya da tecrübenin incelenmesi için birden fazla disiplinin yöntem ve bilgisini bilinçli bir biçimde işe koşan anlayış olarak tanımlanan disiplinlerarasılık birden fazla disiplinin bir araya gelmesidir (akt. Solak, 2016:4). Disiplinlerin bir araya gelmesi yeni yöntemleri, yeni imkânları, yeni çalışma alanlarını doğurmuştur. Özellikle edebiyat çalışmalarında görülen metinlerarasılık bu alanlardan biridir. Sakallı'ya (2006: 7) göre her metin bir ara metindir; her metin bir üst metne metinde belirginleşen düşünceye yanıt vermekte ve verilen yanıt yeni bir söylem üretmektedir. Yeryüzünde söylenmemiş söz kalmadığı paradigmasıyla, her metni başka metinlerden doğan bir söylem kaynaşması biçiminde düşünmek anlamına gelen metinlerarasılık, metinler dünyasında sonsuz bir devir daimi ve söyleşiyi betimler. Metinlerarası inceleme kuramlarından Palimpsest, üstündeki el yazması temizlenerek tekrar tekrar kullanılmış parşömen anlamına gelmektedir (Dillon, 2017: 25). Hem gerçek anlamıyla hem de mecazen disiplinlerarası karşılaşmayı bedeninde toplayan palimpsest, tek bir yetki alanı (province) olamaz, üzerine yazı yazan tüm alanları bedenine kabul eder (akt. Dillon, 2017: 14). Sayak'a (2018) göre metinlerarasılığı, çoğulculuğu, farklı okumaları/yorumları betimleyen, karşıladığı çok boyutlu anlam yüküyle palimpsest, mutlak/tekil gerçeği dışlayan bir metafordur. Palimpsestin, günümüzdeki bütün birikimin geçmiş deneyimlerin yansıması olduğunu şu örnek ile somutlaştırmak mümkündür. Roma'da bir aktör illegal yöntemlerle pahalı bir Rönesans tablosu alır fakat bu tabloyu yurt dışına çıkarması kolay olmayacağı için bu işin uzmanlarına alttaki tabloya zarar vermeyecek şekilde tablonun üstüne modern bir resim yapmasını ister ve eseri bu yolla kaçırır. Tabloyu ülkesine getirdikten sonra uzmana teslim ederek üzerindeki resmi silmesini ister. Birkaç gün sonra uzmandan yanıt gelir: *Peysajı silerken Rönesans resmi de silindi ve altından bir Madonna tablosu çıktı; onun da altında bir Mussolini tablosu belirdi. Acaba silmeye devam edeyim mi?* Hikâyeyi tersine çevirirseniz, her modern eserin altını kaz(ı)dığınızda geleneğe ait bir şeyler bulursunuz (Özgül, 2006:12).

Bu çalışmada Jean Jacques Rousseau'nun Emile adlı eseri, Şiirsel Taş'a ait Sekoyana'nın Kapıları isimli eser ile karşılaştırmalı olarak palimpsest okuma yöntemiyle ele alınacaktır. Doğa yazını ve eko kurgu yazarı Şiirsel Taş'ın üzerinde özellikle durduğu konulardır. 2017'de yazarın Sekoyana'nın Kapıları adlı eseri yayımlanır. Eserdeki eğitim-doğa ilişkisinin Emile ya da Eğitim üzerine adlı eserden izler taşıması çalışmanın şekillenmesinde etkili olmuştur. Çocuk edebiyatında palimpsest inceleme yöntemiyle yapılan çalışmanın olmaması dolayısıyla çalışmanın alan yazındaki bu boşluğu doldurması beklenmektedir.

2. Yöntem

Çalışmanın Modeli

Eğitim-Doğa ilişkisi bağlamında Şiirsel Taş'ın Sekoyana'nın Kapıları: Palimpsest Okuma başlıklı çalışma nitel araştırma yönteminden faydalanılarak yapılmıştır. Çalışmada doküman analizi deseni tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 187). Araştırma desenleri arasında daha az maliyetli olan desen aynı zamanda detaylı incelemelere imkân sağlaması açısından işlevselidir (Bowen, 2009). İncelenen eserlerin, J. J. Rousseau ve Şiirsel Taş'a ait yazılı eserler olması sebebiyle veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır.

İncelenen Dokümanlar

Çalışmada İncelenen eserlere ilişkin bilgiler şu şekildedir:

2017'de 1. basımı yapılan Şiirsel Taş'a ait olan Sekoyana'nın Kapıları öykü türünde kaleme alınmıştır. Doğan Egmont Yayıncılık tarafından çıkarılan eserde Oğuz Demir'in resimlemeleri yer almaktadır.

2017'de 9. basımı yapılan Jean-Jacques Rousseau'ya ait olan Emile Ya Da Eğitim Üzerine adlı eseri Yaşar Avunç, Fransızcadan çevirmiştir. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanan eser önsöz, birinci kitap, ikinci kitap, üçüncü kitap, dördüncü kitap, beşinci kitap ve notlar olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Yazarın kitapları değerlendirmeye alınmadan önce kuramsal çerçeveyi oluşturmak amacıyla palimpsest teori, ve Emile ya da Eğitim Üzerine adlı eserle ilgili tez, makale, kitap ve diğer bilgi kaynakları taranmıştır. Daha sonra Şiirsel Taş'a ait hikâye kitabı yayınevinden temin edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada, verilerin analizine geçmeden önce seçilen kitapların ön okumaları yapılmıştır. Elde edilen ilk bulgulardan sonra formlar hazırlanarak bu formlara uygun ikinci bir okuma yapılmıştır. Verilerden elde edilen doğa ve eğitim konuları kapsamında kodlar oluşturulmuş tablolar altında kodlanmıştır. Eğitim ve doğa ilişkileri bağlamında sınıflandırılan iletiler daha sonra birbirleriyle ilişkileri göz önünde tutularak yeniden düzenlenmiştir. Üçüncü bir okuma yapıldıktan sonra bulgulara son şekli verilmiştir. Ayrıca çalışmada kitap isimleri bulgular kısmında parantez içinde sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Emile ve Sekoyana'nın Kapıları'nda Doğa

Roussesau, anne-babaların, öğretmenlerin çocuklara karşı sorumluluklarını, çocuk eğitimini, dönemindeki sosyal, siyasal ve din kurumlarını Emile'de ele alır. Çalışmaya konu olan birinci ve ikinci kitapta on iki yaşa kadar dönemde çocuk eğitiminin özellikleri öğretmen öğrenci ilişkisi içinde anlatılır. Sekoya'nın Kapıları isimli eserde anne ve baba, kız çocuklarını belli bir süreliğine ormanda yaşayan Sekoyana isimli birine (eğiticiye) teslim ederler. Her iki eserde doğa-eğitim ilişkisi üzerinde temellenir. Bu bölümde her iki eserdeki eğitim-doğa ilişkisine dair bulgular sıralanacaktır.

İncelenen eserlerdeki karakterlere baktığımızda ana karakterler Emile'de; mürebbi sıfatıyla Roussesau ve Emile, Sekoyana'nın Kapıları'nda; Sekoyana ve Ahimsa olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyetleri haricinde öğretmen-öğrenci oluşları, birlikte tecrübe kazanmaları, eğitimde uygulamaya çalıştıkları yöntemleri ortak özellikler göstermektedir.

Doğa ve eğitim her iki eserin ana iskeletini oluşturan kavramlardır. Roussesau'ya göre doğa, eğitim için doğal bir mekândır. Hâlihazırda böyle bir mekân varken yapay eğitim ortamları meydana getirmek yararsızdır. Doğayı gözlemleyin ve size çizdiği yolu izleyin (s. 20). İlerleyen sayfalarda aynı ileti öyleyse çocuklarınızı, deyim yerindeyse, kendilerini yenilemeye ve çok kalabalık yerlerin sağlıksız havasında kaybedilen gücü tarlaların ortasında yeniden kazanmaya gönderin şeklinde karşımıza çıkmaktadır (s. 40). Sekoyana'nın Kapıları adlı eserde çocuk karakter ailesi tarafından bir süreliğine, ormanda yaşayan birinin/eğitmenin gözetimine bırakılır. Eğitim, doğanın ya da doğa eğitimin kendisidir anlayışı bu eserde şöyle sunulmaktadır: İlk kapıyı açtın. Okumaya hazır mısın?/Neden bahsediyor? "Neyi okumaya hazır mıyım?/"Ormanı." (s.20). Sekoyana her günün sonunda günlük tutar ve notlar alır. Çocuk karakterin kendisine bırakıldığı ilk günün akşamında günlüğüne şunları kaydeder: Ormana, kitaplarda bulamadığımı okumaya geldim ve yıllardır okuyorum. Ormana izlemek için geldim. Dokunan, gören, duyan, tadan ve koklayan olmak için. Ve sen çocuk, nasıl ki kulübenin kapılarını sırayla açacaksan, beş duyunu da ormana birer kapı gibi açarsın umarım. Ne de olsa bunun için buradasın. (s. 35-36).

3.2. Emile ve Sekoyana'nın Kapıları'nda Eğitim

Roussesau'ya göre canlı ve duyarlı varlıklar için her şey eğitim işidir. Bu eğitimde yapaylığa, doğal olmayan yöntem ve alışkanlıklara yer yoktur. Yazara göre alışkanlıklar kişinin zayıf noktasıdır ve kişinin zihinsel, fiziksel gelişimi üzerinde etkiler bırakır: Çocuğun kazanmasına izin verilmesi gereken tek alışkanlık, hiçbir alışkanlık edinmemesidir; bir kolda ötekinden daha çok taşınmamalı; bir elini öteki elinden daha çok uzatmaya, onu sık kullanmaya, aynı saatlerde yemeye, uyumaya, davranmaya, ne gece ne gündüz tek başına kalmaya alıştırılmamalı. Vücudunu doğal alışkanlığına bırakarak, onu her zaman kendisine egemen olacak ve her konuda, bir isteği olduğunda, bu isteği gerçekleştirecek duruma getirerek, özgürlüğünün saltanatını yaşamaya ve gücünü kullanmaya şimdiden hazırlayınız (s. 45). Sekoyana'nın Kapıları'nda ormana gelen çocuk, gelirken fotoğraf makinası, cep telefonu, kol saati gibi eşyalarını yanına almak ister. Fakat alışkanlıklarını unutması için bunları beraberinde getirmesi kabul edilmez: Bu kulübede saat yok. Kolumda saat yok. Cep telefonumu yanıma almama izin vermediler. Zamanı unutman gerek, dediler (s. 7)/ Zaman ne fena alışkanlık yapıyor insanda değil mi (s.44)? Ayrıca aynı eserde ormanın içinde bulunan kulübenin dört kapısı bulunmaktadır. Bütün kapılar aynı ormana açılmasına rağmen farklı kapılardan çıkılmaktadır. Ayrıca her gün farklı doğal alanlara nehir, kayran, kumul vs. farklı tecrübeler için gidilmektedir. Üst üste günlerde aynı yerlere gidilmemesi, belli saatlerde değil de acıkınca yemek yenilmesi, yorulup uykusu gelince uyumaya gidilmesi Emile'deki alışkanlığa alışmama anlayışı ile benzerlikler göstermektedir.

Çocuk eğitiminde disiplin, disiplinin niteliği önemli hususlardandır. Rousseau eserinde bu konuya sıklıkla değinmektedir. Ona göre özgür fıtrat ile dünyaya gelen bireyin seçimleri yine bireye bırakılmalıdır. Bebeklikte kundak kullanmanın onları kısıtladığını ifade eden Rousseau konu ile ilgili görüşünü Emile'de şu şekilde dile getirir: Çocuklar, gereksiz güce sahip olmaları şöyle dursun, doğanın onlardan istediği her şey için yeterli güce bile sahip değiller; öyleyse, doğanın onlara verdiği ve kötüye kullanmasını bilmedikleri tüm gücün kullanımını yine onlara bırakmalıdır (s. 53). Özgürlüğün huzuru birçok acıyı giderir. Benim öğrencimin sık sık bereleri, ezikleri olacaktır: Sizinkilerin bereleri, ezikleri az olsa da, daima sıkıntılı, hep suskun, hep üzgün olurlar. Ben onların daha şanslı çıktığından kuşkuluyum (s. 67). Ona göre disiplin konusunda ne aşırı korumacı ne de aşırı serbest tutum takınılmalıdır. Korumacılık ve birtakım kurallar koyarak onların tecrübeler kazanmasını engellemek, onları cam fanuslarda yetiştirmeye çalışmak onlara yapılacak en büyük kötülük olarak kabul edilir. Aşırı katılık ve aşırı hoşgörü vardır ki ikisinden de kaçınılması gerekir. Çocukların acı çekmelerine aldırış etmezseniz, onların sağlığını, yaşamını tehlikeye atarsınız, onları fiilen mutsuz kılarsınız; çok özen göstererek onları her türlü huzursuzluktan, tedirginlikten uzak tutarsanız, onlara büyük mutsuzluklar hazırlarsınız, onları dayanıksız, hassas kılarsınız; onları insani durumların dışına çıkarırsınız, bir gün size karşın bu duruma geri dönerler. Onları doğanın birtakım kötülükleriyle karşı karşıya getirmemek adına, doğanın onlara etmediği kötülüğü siz yapıyorsunuz (s. 81). Emile'de rehber mürebbi gözetiminde pek çok şey dokunarak, uygulayarak yani yaparak yaşayarak öğrenmek esastır. Çeşitli durumlarla karşılaşması daha önce yaşamadığı durumlar ve olaylar karşısında yaratıcılığını geliştirmek önem arz etmektedir. Emile yaralanmasın diye dikkat etmek şöyle dursun, hiçbir zaman yaralanmaması, acıyı tanımadan büyümesi beni çok üzerdi. Acı çekmek onun öğrenmesi gereken ve bilmesi son derece gerekli ilk şeydir. Sanki çocuklar bu önemli dersleri tehlikesizce alsınlar diye küçük ve zayıf yaratılmışlardır (s. 66). Burada söz konusu olan sonuç değil süreçtir. Sürekli arayış ve deneme teşebbüsünde olmak, sonuçları üzücü, acı verici, olumsuz da olsa özgürce öğrenme, keşfetme sürecinde bulunmak. Sekoyana'nın Kalpıları'nda ilk olarak kulübedeki eşyalarda, yeme ve içmede sadelik ve denge söz konusudur: Onun hayatında her şey gerektiği kadar var sanki. Hiçbir şeyin fazlasına gerek yok bu kulübede. Yiyebileceğimiz kadarı konuyor sofraya ve hepsi bitiyor, bittiğinde de ne aç hissediyor insan kendini ne de çatlayasıya tok (s. 38). Ormanda geçirdiği süre boyunca çeşitli deneyimler yaşayan çocuk karaktere eğitmeni Emile'deki benzer tavrı sergiler. Tehlikeli durumlarla, acıyla baş başa kalması muhtemel durumlarda özerkliğine müdahale edilmez. Edinilecek deneyim ön plandadır: Dün ilk kez kendi başına başladığın keşif gezin yarım kalmıştı. Bugün de devam et bakalım," diyor./Ormana yalnız mı gideceğim yani? Bana nasıl bu kadar güvenebiliyor?/ Ya da ormana (s.80)? Öğrenme merakı, araştırma isteğinin Emile'de yaralanma, acı çekme durumlarına rağmen tercih edildiği Sekoyana'nın Kapıları'nda "Tırmanabileceğimi düşündüğüm bir ağacı gözüme kestiriyorum. Ne kadar yüksekten bakabilirsem o kadar iyi. Tırmanırken ayağım kayınca dizim

sıyrılıyor ama umurumda değil." şeklinde tezahür etmektedir (s. 103). Sekoyana bir gün malzeme almak için şehre gider. Yağmur yağma ihtimali bulunduğu için çocuğa kulübeden çıkmamasını salık verir. Yapacağı geziyi, keşfedeceği yeni mantar türlerini, kayranı merak eden çocuk çatışma yapar. Sekoyana'nın nasihati, kendisinin keşfetme arzusu. Risk alır, yağmurdan önce kulübeye varacağını düşünür ama planı hesapladığı gibi gerçekleşmez. Alnıma serin bir elin dokunduğunu hissediyorum. "Yanıyorsun." Sekoyana'nın sesi bu. Gözlerimi açmak istiyorum ama gözlerim alev alev yanıyor. Konuşmak istiyorum ama ağım kupkuru. Doğrulup oturmak istiyorum ama her yanım sızlıyor. (s. 130). Çocuğun hasta olduğunu gören Sekoyana ona kızmak ister ama kızamaz. Onun kararını, yaptığı bu eylemi onaylamasa da kararına saygı duyar, bu olaydan ders çıkarmasını, deneyim kazanmasını sağlamaya çalışır. Çocuk bana emanet, ben de ormana," demiştim annenle babana. Haber bile vermeden çekip gittiğin için, canını tehlikeye attığın, kendine güvenmekle risk almak arasındaki o ince sınırı aştığın için sana kızmam gerek… Sana nasıl kızabilirim ki! (s. 133)

Rousseau'ya göre çocuklar on iki yaşına kadar, kitaplarda geçenleri anlayabilecek durumda olmadıklarından hiç kitap okumamalıdırlar. "İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir. Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğrenmek demektir, bu, çok inanmayı ve kesinlikle hiçbir şey bilmemeyi öğretmek demektir (s. 145)." Ona göre Emile'in okuması ve kütüphanede bulundurması gereken tek kitap Robinson Cruose'dur. Yazar bunun gerekçesini de eserin, doğadaki mücadeleleri, doğada nesneler arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir şekilde öğreteceğine inanmaktadır. Sekoyana'nın Kapıları adlı eserde ormandaki kulübeye giren kız odayı, odadaki eşyaları süzer ve aklından şunları geçirir: "Kitaplık yok, hatta tek bir kitap bile yok! Hani çok şey öğrenecektim ondan? (s. 9)" Sekoyana'nın orman, ormandaki yaşam, iklim, coğrafya vs. konularında yaptığı konuşmalardan etkilenen çocuk bütün bu bilgileri kitaplar olmadığı halde nasıl öğrendiğini düşünmektedir: o âna kadar söylemeye çekindiğim sözler çıkıveriyor ağzımdan. "Burada hiç kitap olmaması garip. Senden öğreneceğim onca şeyi sen nereden öğrendin peki?" sorusu geliyor dilimin ucuna kadar… (s.19)"

Rousseau, ezberci anlayışa, günlük hayatta kullanılmayan bilgileri çocuğa öğretmenin faydalı olmayacağına aksine bunun çocuğa zarar vereceğine inanmaktadır. Ona göre çocukları harekete geçirmek-vücutlarını zorlamamaları kaydıyla-kolaydır. Harekete geçmeye meyilli olmaları yaşamadıkları durumlar karşısında başkalarına ait olan bilgileri ezberlemek yerine pratik çözümler üretmelerini, tecrübe kazanmalarını sağlamaktadır. Yazar bu noktada iki duyunun önemine dikkat çeker: dokunmak ve görmek. Onların uzaklıkları ölçmeye, tanımaya, değerlendirmeye ilgi duymalarını sağlamanın bin bir yolu vardır. İşte çok yüksek kiraz ağacı, kiraz toplamak için ne yapmalıyız… İki ağaç arasına bir salıncak kurmak istiyorum, acaba dört metre uzunluğunda bir ip yeterli olur mu? Bana öteki evimizde odamızın yaklaşık sekiz metre kare olacağını söylüyorlar, bize uygun olduğunu sanıyor musunuz? Çok açız, işte iki köy, akşam yemeği için bunlardan hangisine daha erken varırız vb. (s. 169). Görme ve dokunma duyularının önemini vurgulayan yazar, görme duyusunun bazen aldatıcı olduğunu, görmenin bakış açısına göre değişmesi başka yöntemi uygulamayı gerektirmektedir: Onu başka bir duyumla değiştirip doğrulamak, görme organını dokunma organına bağımlı kılmak. Benzer durum Şiirsel Taş'ın eserinde benzer şekilde ilk olarak şöyle okuyucu karşısına çıkmaktadır: "Sekoyana sürekli bir şeyler gösteriyor, koklatıyor, hatta bazen de tattırıyor. Ama en çok "Dokun," diyor. "Olabildiğince çok dokun. Hatta bazen gözlerini kapatıp dokun. Ağaçların gövdelerine, yapraklarına, çalılara, taşa, toprağa dokun. (s. 41)" Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde ormanda gezdikleri esnada Sekoyana'nın Ahimsa ismini verdiği karakteri test eder. Sekoyana çocuğa gözünü kapatıp kendi etrafında dönmesini bir süre sonra durmasını söyler ve sorar:

-Az önce altında oturduğumuz ağaç arkanda mı yoksa önünde mi; sağında mı yoksa solunda mı?"

-Bu kadar döndükten sonra kestirmek zor. Keşke dönerken daha dikkatli olsaydım, etrafımda attığım her turu saysaydım, şimdi bu soruyu kolaylıkla yanıtlardım. Oysa şimdi gerçekten bilmiyorum.

-Bilmiyorum.

-Hatırlamaya çalış.

-Neyi?

-*Esinti ya da sesimin geldiği yönü. Ne ağaç yer değiştirdi ne de ben. Sadece sen kendi etrafında döndü* (s. 26)…

Yapılan bu kısa testin Emile'deki yeni durumlara karşı tecrübe kazanma, çözüm üretme ve görme duyusunun dokunma duyusuyla birleşmesinin eğitimdeki önemi açılarından ortak özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Hikâyenin devamında tecrübeleri artan çocuk karakter, ilk defa gördüğü kayranı gördüğünde bazı hesaplamalar yapar: Çemberin kenarında duruyorum. Bir ayağımı diğerinin önüne atarak, dairenin çapını olabildiğince düz bir hat üzerinde adımlamaya başlıyorum. Bir… İki… Üç… Çemberin karşı tarafına varıncaya dek elli adım atıyorum… Dolayısıyla ayak boyumun 24 cm olduğunu biliyorum. O halde bu dairenin çapı 12 metre civarında (s. 104) … Çocuğun yaptığı çıkarımlar, Rousseau'nun Emile'e uygulamaya çalıştığı yöntemin uygulanmış şekli olduğunu söylemek mümkündür.

4. Sonuç ve Tartışma

J. J. Rousseau'nun çocuk eğitimi ile ilgili görüşlerini anlattığı Emile kurgusu, eseri edebiyat ve eğitim bilimleri arasında bir yere sahiptir. Eğitim alanındaki radikal yaklaşımlar ile yazıldığı dönemden günümüze sadece Fransa'da değil birçok ülkede etkili olmuştur. 1762'de yayımlanan Emile ya da Eğitim Üzerine deneme-roman tarzındaki eserin, 2017'de yayımlanan Sekoyana'nın Kapıları hikâye tarzında başka eserde izleri görülmektedir.

Emile ve Sekoyana'nın Kapıları adlı eserlerde rehber/mürebbi kılavuzluğunda öğrenen/deneyim kazanan şahıs kadrosunun benzerliği dikkat çekmektedir. Her iki eserde doğa, eğitim için en uygun mekânlar olarak tasvir edilir. Doğa çocuğun deneyim kazanmasında, fiziksel, zihinsel gelişimini desteklemede, yeni durum ve olaylara karşı tecrübe kazanmasında kısaca onları geleceğe hazırlamada en önemli etken olarak görülmektedir. Her iki eserde kitabi bilgilerden çok uygulamaya dönük yöntemlerin uygulandığı, tercih edildiği görülmektedir. Her iki eserde eğitimde özgürlük, kişisel kararlar alabilmek, alışkanlıklar, risk almak, girişimcilik mefhumları benzer şekillerde ele alınmıştır. Sonuç olarak Şiirsel Taş'ın Sekoyana'nın Kapıları adlı eserin, J. J. Rousseau'nun Emile ya da Eğitim Üzerine adlı eserden izler taşıdığı, farklı türlerdeki eserlerin eğitim ve doğa konularında benzer özellikler gösterdiğini hatta Sekoyana'nın Kapıları adlı eserin Emile ya da Eğitim Üzerine adlı eserin uygulamaya konulmuş hâli olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Badamchi, D. K. (2017). Jean-Jacques Rousseau'nun Eğitim Anlayışının Temelleri: Birey Emile mi, Vatandaş Emile mi?. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, *7*(1).

Bakır, K. (2007). Jean-Jacques Rousseau'nun Natüralist Eğitim Anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15).

Bowen, Glenn A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal. 9, 2. 27- 40. http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.3316/QRJ0902027 Erişim Tarihi: 25.11.2017.

Burkaz, V. (2014). Platon Ve Rousseau'da İnsan Doğası Bağlamında Eğitim. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(2), 101-112.

Dillon, S. (2017). *Palimpsest: Edebiyat, Eleştiri, Kuram* (çev. F. B. Aydar). İstanbul: Koç Üniversitesi.

Genç, H. N. (2015). Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inde Kadın Eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(1), 25-34.

İnce, A. (2014) İbn-i Tufeyl ve Jean Jacques Rousseau'da Eğitim Düşüncesi. *Usûl İslam Araştırmaları*, *21*(21), 67-102.

Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). Rousseau'nun Eğitim Anlayışı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (3)1*, 174-186.

Özgül, M. Kayhan (2006). Dîvan Yolundan Pera'ya Selâmetle, Hece Yayınları, Ankara.

Öztürk, H. K., & Öztürk, A. (2018). Devrim ve Çocukluk. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler'de Akademik Araştırmalar-VI*, 227-240.

Rousseau, J. J. (2017) Emile ya da Eğitim Üzerine.(çev. Yaşar Avunç) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Sakallı, Cemal (2006). Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/ Sanatlararasılık Üzerine, Ankara: Seçkin yay.

Solak, Ö. (2016). Edebiyat bilimlerinin disiplinlerarası imkânları (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Sayak, B. (2018). Kimlik-kurmaca ilişkisi bağlamında palimpsest bir anlatı: Gölgesizler. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (4)*8, 1-15.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

Taş, Ş. (2017). *Sekoyana'nın kapıları.* İstanbul: Doğan Egmont Yayınları

Tütüncü, K. (2013). Demokratik ve Özerk Bireyin Yetişmesi: Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inden Neler Öğrenebiliriz? *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

YAŞAYAN TÜRK EDEBİYATÇILARINDA KENTLİ GENÇLİK ALGISI

Azize Serap TUNÇER*

Özet

Bu çalışmada, yaşayan Türk edebiyatçılarımız arasında en çok okunanlardan üç örnek yazar temel alınmak suretiyle genişletilen bir örneklem çevresi ile genel olarak gençlik olgusunun nasıl değerlendirildiği ve günümüz kentli gençliğinin duygu ve düşüncelerinin nasıl ele alındığı konusu irdelenmektedir. Edebiyatın topluma tutulmuş bir ayna olduğu gerçeğini bir kez daha örneklerle somutlamayı amaçlayan çalışmada, toplumsal değişim olgusu da gençlik perspektifinden serimlenmiş olmaktadır. Çalışmaya temel alınan yazarlardan biri olan Murathan Mungan, bir romanında "hayata erken atılmış" genç delikanlılara değinirken, bir diğerinde "ana-kız arasında görülen, huy ve karakterin sessiz devir-teslim töreni"ni fark eden genç kızları anlatmakta; bir başka romanda ise "büyüklerin yıllara ve deneyimlere yaslanarak taşıdıkları tamlık ve bütünlük duygusu karşısında kendilerini yarım hissettikleri için hırçınlaşan" gençlerimize dikkat çekerek, neredeyse tamamen aşk üzerine kurulu Türk sanat müziğini neden benimseyemeyecekleri konusundaki duygularını aktarmaktadır. Mungan kadar çok boyutlu olmasa da bu konuda önemli katkıları aktarılacak olan bir diğer ünlü edebiyatçımız ise Orhan Pamuk'tur. Pamuk, "baba ve oğul" olgusunu değerlendirdiği bir romanında, Türk toplumda gencin birey olma ve itaat etme ikileminde kalışına değinmekte; otobiyografisinde ise gençlik dönemi kentli toplumundaki değişimi öğrencilik anıları ile irdelemektedir. Çalışmanın temel aldığı son çağdaş yazar Latife Tekin'dir. Tekin'in toplumun çok değişik katmanlarını gözlemleme yeteneğinin sonucu olarak ortaya çıkan geniş örneklem dünyası irdelenmektedir. Çalışma temel alınan üç yazar ile sınırlı kalmamakta ve diğer yaşayan Türk yazarlarının kentli gençlik ve çocukluk yorumlarına da yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler: gençlik, yetişkinlik, birey, eğitim, kent.

GİRİŞ

Toplumların geleceği olan çocuklarını ve gençlerini yetiştirme, onların duygu ve düşünce dünyalarına hükmedebilme konusu, toplumbiliminin en kritik öneme sahip konularındandır. Dünyanın liberalleşmesi ile birlikte aile yapısında ortaya çıkan bozulma ve değişmeler, hem bireylerin hem de toplumların geleneksel kodlarının aktarımı ve toplumsal sistemin dengede durması bakımından sürekli irdelenegelmektedir.

Öte yandan yeni küresel dünyanın ekonomik ve bilişsel ağları kültürel ortaklıkları artırırken, giderek kentleşen ve kentlileşen toplumlarda da yeni davranış alışkanlıklarını öne çıkarmaktadır. Bütün bu süreçler, geleceğin dünyasındaki insan ilişkilerini anlamak ve düzenlemek bakımından değerlendirilmesi gereken bir sorun paketini oluştururlar.

Türk toplumu da bu süreçlerin dışında kalamamakta, kimi özgün farklılıklarını korumakla birlikte, genel etki rüzgarlarına kapılabilmektedir. Edebiyatın tüm bu değişim parametrelerini irdelemesi doğal bir sonuçtur. Çağdaş Türk Edebiyatında "gençlik ve çocukluk" olgusu geniş bir yere sahiptir ve ana baba kavramsallaştırmalarından aile bağlarına, eğitim vb pek çok yaşam alanına yansıyan bu ilişkiler, edebiyatın da hemen her yönüyle irdelediği bir alana karşılık gelmektedir.

Bu çalışma, yaşayan Türk edebiyatçılarından en popüler bazılarının eserlerindeki sosyopolitik ve psikolojik çözümlemeleri seçerek, aslında ne denli canlı ve toplumu yansıtan bir edebiyatımız olduğunu sergilemek amacına odaklanmaktadır. Örnekler bir bütün olarak değerlendirildiğinde,

* Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD Başkanı, serap@seraptuncer.com

gençlik sorunlarının hemen tüm yönleriyle edebi bakış açılarından ele alındığı ve yer yer bilimsel kesinlik ve derinlikte çözümlemelere ulaşıldığı açığa çıkmaktadır.

1. ÇOCUK SAHİBİ OLMAK

Hayatın en temel alanlarından biri olması nedeniyle edebiyatımızın da en yaygın değerlendirilen konularından biri çocuk sahibi olmaktır. Bu muhteşem olay, hayat boyu yüklenilecek bir sorumluluk da getirir. Dolayısıyla bedeli ağırdır –özellikle de kadınlar için elbette. Kadınlar yaratıcı olduklarına inanmazlarken, "çocuk doğurmanın tüm yaratıcı dürtülerini doyurmaya yeten bir iş olduğu" görüşünü taşırlar ve "yaratıcılığın erkekler için çocuk doğurmanın ikamesi olduğu" kabul edilir (Zedlin, 2000: 412). Bu ağır sorumluluk, kadının aile içindeki rolünden de kaynaklanan bir "muhafazakar"lığı besler (Kağıtçıbaşı, 1979: 317-319) ve "verici" rolünü artırır.

İşte Mungan "Yüksek Topuklar" romanında, bu konuda kadınların bedel olarak "hayatlarının yarısını ödemek" durumunda kaldıkları görüşünü ileri sürer:

"Kimi zaman kucağımıza verilen bir çocuk, bütün hayatımız için sus payı oluyor! Her çocuk sahibi kadın, buna karşılık hayatının en az yarısını öder. Geri kalan yarısındansa artık ne çıkarsa!" (Mungan, 2002: 111) der.

Özellikle Türk toplumu gibi çocuğun gelişiminde aile yaşamına büyük görevler yüklenen ve yalnız ebeveynler için çocuk yetiştirmenin önemli güçlükleri ile donatılmış geleneksel yapıların bulunduğu coğrafyalarda, çocuğu için "susan" birçok kadın olduğu bilinmektedir.

Kent yaşamı kadınlara bu açıdan daha özgür bir alan bırakmakta gibi görünse de bu kez de kentte yaşamanın getirdiği ek ekonomik engeller ve kent hayatının sistematiğine uyum zorlukları "susma"yı dayatmakta ve kadınlar bu anlamda çocuklarına kendilerinden "daha çok" vermektedirler.

Bu "daha çok" hali, kadın erkek ilişkisindeki çocuğun ortak ürün olma dengesini de bozmaktadır. Pınar Kür, "Yarın Yarın" adlı romanında bu olguyu şöyle aktarır:

"Garip değil mi? Kadın için çocuk başlı başına yeterli. Yani erkek, sevdiği kadından çocuğu olsun ister. Önemli olan kadındır, yani kadına olan sevgisi. Çocukla kadını ayıramaz birbirinden. İki sevgi birbirine bağlıdır. İki sevgi bile değil hatta. İki yanlı tek sevgi... Siz kadınlar babayla çocuğu çok kolay ayırıyorsunuz birbirinden. Daha doğrusu başlangıçta birleştirmiyorsunuz bile. Keyfinizin istediğini baba diye yakıştırıyorsunuz çocuğunuza. Çünkü sizin için önemli olan çocuk. Baba hiç önemli değil, çocukla arasında bir bağ bile yok" (Kür, 2004: 177)

Kuşkusuz Kür'ün bu yaklaşımı kentli modern kadını tarif etmekte, kırsalda ise çocuk sahibi olmak bir erkek için temel olmakta ve kadının buradaki işlevi azalmakta sevgi bağı ise "sahiplik" olgusunun hayli gerisine düşmektedir.

Çocuk sahibi olmak konusunda ilginç bir yaklaşımı yine Mungan ileri sürmekte ve masallarımızı anımsatmaktadır. Ona göre,

"Yoksul halk bellekleri padişahlarını çocuksuz, dölsüz bırakarak öç alır onlardan. Kendilerinin en çok yapabildikleri (ya da tek yapabildikleri) şeyi, padişahlarının yapamayacağını düşünmek keyif verir onlara; bir masal keyfi verir" (Mungan, 1993: 111). Gerçekten de fakir ama mutlu evler, bir türlü çocuğu olmayan padişahlar üzerine pek çok mesel bulunmaktadır.

2. ÇOCUK VE EBEVEYN İLİŞKİSİ

Çocuklara ilişkin konular genel olarak ebeveyne yeni ve önemli bir statü eklediğinden baş role sahiptirler. Öte yandan bu perspektifin çıkış noktası çocuk olmakla birlikte, asıl irdelenen konu annelik ve babalık olgusudur.

Çocuğun "saf masumiyeti" iddiasının dahi "Freud tarafından maskesi düşürülen çağdaş bir mit" (Kundera, 2010: 107) olduğunun ve bu dönemden itibaren kimi karakter özelliklerinin sabitlendiğinin

(Adorno, 1998: 261) kabulünü takiben; "ne kadar ana-baba varsa, ana babalığa o kadar farklı yaklaşım olduğu" (Billington, 1997: 93) da kabul edilir hale gelmiştir.

Ancak değişen toplum ve aile yapısı nedeniyle, "çağdaş, bilgi temelli bir toplumda çocuk sahibi olmanın hem doğrudan hem de fırsat maliyetlerinin artmış olması" karşısında neo-muhafazakar dünyadan ciddi itiraz sesleri yükselmektedir **(**Fukuyama, 2009: 128)

Özellikle "çocuk" sahibi olmanın ek birçok sosyal faydası olduğu durumlarda, çocuk ve ebeveyn ilişkisi çok boyutlu bir çeşitlilik gösterir. Örneğin Buket Uzuner, "Kumral Ada Mavi Tuna" romanında, çocuğun abartıldığı bu durumlar için şu yargıyı ileri sürer:

"Çocuklar anne babaları için bağlayıcı, zorlayıcı, dayatmacı canlılardır. Ebeveyninin gözünün yaşına bakmazlar, hep haklıdırlar ve hep talep ederler" (Uzuner, 1997: 375)

Elif Şafak ise "Mahrem" romanında çocuk büyütmenin ne denli farklı olabileceğine dikkat çeker ve şöyle der:

"Her çocuk aynı şekilde büyümez. Kimi çocuklar zamanın koyu kıvamını sevenlerin varlığıyla seyrelte seyrelte, yudum yudum büyürler. Zamanı olanca katışıksızlığıyla içen kimileriyse, lıkır lıkır büyürler" (Şafak, 2001: 126).

2.1. Çocuk ve Baba

Çocuk ve baba arasındaki ilişki, yaratıcı boyutu nedeniyle, psikoloji, dinbilim, felsefe, mitoloji gibi pek çok bilim alanının olduğu gibi edebiyatın da en çok ele alınan konularından biridir. "Büyük filozofların babasız doğdukları" (Yalom, 2018: 183); "yaşadığımız yeryüzü bir yanılgı iken babalığın bu yanılgıyı onaylaması ve çoğaltması nedeniyle iğrenç olduğu" (Borges, 1992: 61) gibi sert yorumlar ve oedipus kompleksine kadar geniş bir perspektifle konu tartışılmaktadır.

2.1.1. Türk Toplumunda Babası Tarafından Terk Edilen Genç Olmak

Çalışmamıza konu edindiğimiz edebiyatçıların ortak özelliği "babasını yitirmek" duygusunun gençlerde nasıl bir etki yarattığını irdelemiş olmalarıdır. Ancak son derece travmatik bir durum olan babasını "yitirmek" olgusu, babası tarafından "terk edilmek" şeklinde gerçekleştiğinde daha da özel bir sorun paketi haline dönüşmektedir.

Örneğin Pamuk, "Kırmızı Saçlı Kadın" romanında, ülkemiz kültüründe "baba"nın önemini vurgulayarak, babası tarafından terk edilmiş roman kahramanı ile sohbet eden diğer bir karaktere:

"O zaman sana babalık etmemiş; sen de kendine başka bir baba bul. Herkesin babası çoktur bu ülkede. Devlet baba, Allah baba, Paşa baba, Mafya babası… Burada kimse babasız yaşayamaz" (Pamuk, 2016: 68) sözlerini söyletir.

Toplumdaki ataerkil geleneklerden, otokratik siyasi yapıya kadar pek çok özelliğin bir cümlede serimlendiği bu yaklaşım, gençlerin içinde büyüdükleri toplumsal iklimi de açığa çıkarmaktadır.

Pamuk, babayı yitirmek olgusunu, "kentte kaybolmak" korkusuyla da özdeşleştirir. Bir yandan "modern bir kişi" olmak için "kentin kalabalığına karışmak" gerekmektedir; diğer yandan bu kalabalık içinde "kaybolma" duygusuyla gelen "babasını kaybetme/babasız kalma" duygusunu da yaşamaya mahkum kılınmaktadır. Yazar "modern şehir ve baba" ilişkisini şöyle aktarır:

"Modern kişi, şehrin ormanında kaybolan kişidir. Bu da babasız kalmak demektir. Babasını araması da boşunadır aslında. Kişi modern bir bireyse şehrin kalabalığında babasını bulamayacaktır. Bulursa da bu sefer birey olamayacaktır" (Pamuk, 2016: 167)

Öyle ki "babasız kalmaya" yüklenen bu anlam nedeniyle, modernlik sorgulaması ve örneklemesi yapmaya kendini zorlamaktadır:

"Modernliğin Fransız mucidi Jean-Jacques Rousseau bunu çok iyi bildiği için dört tane evladını modern olsunlar diye bile bile terk etmiş, onlara babalık etmemiştir. Rousseau çocuklarını merak bile

etmemiş, bir kere de aramamıştır. Sen de beni modern olayım diye mi terk ettin? Öyleyse haklısın." (Pamuk, 2016: 167)

Görüldüğü gibi Pamuk'un roman kahramanı genç, kendisini terk eden babasının davranışını kendi gözünde rasyonelleştirmeye çabalamakta ve yalnızlığını modernite ile olumlamayı seçmektedir. Modern dönemin özgürleşmiş insanı ise psikolojik baskılara daha cesur direnmek zorunda kalmaktadır.

2.1.2. Babasını Yitirmek

Edebiyatımızın "bir gencin babasını yitirmesi"ne dair irdelemelerinde ise o genç üzerinde cok daha derin bir başka sorun olarak ele alınmaktadır. Mungan "Kadından Kentler" romanında, bu konuda iki önemli psikolojik tahlil yapar. Dursun isimli karakterinin, henüz 19 yaşındayken babasını kaybetmiş olması nedeniyle bir daha "büyümediği" iddiasını kaleme alarak,

"babası erken ölmüş erkeklerin hiç büyümediğini, en çok da Dursun'da anlamıştı" der. Dahası aynı karakterin "takım elbise merakının gösterişten çok, erken yaşta ölmüş terzi babasının hatıralarına bir saygı duruşu olduğunu" da eklemeden geçemez. (Mungan, 2008: 96).

Bir genç için ebeveynini yitirmenin sonuçlarından biri de yoksullaşmak ve hayata erken atılmak zorunda kalmaktır. Mungan bu kez "Kırk Oda" romanında, belirtilen koşulların zorluğunu şu cümle ile açıklar:

"Hayata erken atılmış bütün delikanlılar gibi hayattan erken atılmıştır. Yüreğinde dorukları dumanlı sıradağlar dizilidir, geçit vermez" (Mungan, 1993: 130).

2.1.3. Babanın Sık Sık Uzaklara Gitmesi

Babanın kaybının kalıcı bir acı olarak yaşanmadığı ancak kısa aralıklarla babanın ortadan kaybolduğu durum ise Orhan Pamuk'un "İstanbul" adlı hatıra kitabında ele alınmaktadır. Yazar burada sık sık uzaklara giden babasının yokluğunun, "başlangıçta kendilerine hissettirilmediğini"; "yokluğunu iyice ve acı ile fark ettiklerinde ise bu yokluğa çoktan alışmış olduklarını" bizlerle paylaşır. (Pamuk, 2013: 40)

2.2. Çocuk ve Anne

Yukarıda annelik olgusunu işlerken, annenin her durumda çocukla "daha fazla" ilişki içinde olduğu vurgulanmıştı. Ancak bu "fazla" üzerine hayatını kuran kadınların hem toplumla hem de çocuklarıyla ilişkilerinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Annenin "sahiplenmeci" zorlaması, pek çok sorun yaratmaktadır. Her şeyden önce, "sahip olmak davranış biçimi, özneler ve nesneler arasındaki canlı ilişkiyi, ölü bir ilişki haline getirir ve hem nesneler, hem de özneleri birer "şey" yapar" (Fromm, 2004: 117). Dahası anne-çocuk ilişkisinde annenin "mutluluk aktarımı" çok daha fazla önemlidir. Fromm bunu "annelerin büyük çoğunluğu "süt" verebilmektedir ama onların pek azı "bal" da ekleyebilirler. Annenin bal verebilme yetisine sahip olabilmesi için sadece "iyi anne" olabilmesi yetmez, mutlu bir kişi de olmalıdır" (Fromm, 1998) sözleriyle mükemmel şekilde örnekler.

2.2.1. Anneliği Teşhirci Bir Sahiplik Olarak Kullanmak

Nitekim annelik olgusunun bu sahiplenmeci yönüne en sert ve en sık şekilde eleştiri oklarını yönelten Mungan, "Yüksek Topuklar" romanında, konuya hayli geniş bir perspektif açmaktadır. Örneğin tek varoluş veçhesi "annelik" olan kadınlara ilişkin kaleme aldığı eleştirel metinde, çok derin çözümlemeler yapmakta ve özellikle Türk toplumunda çok yaygın olan annelik "teşhirciliği"nin kökenlerini sorgulayarak şu yargıları aktarmaktadır:

“Dünyada başka hiçbir şey yapamadıklarından ancak çocuk yapmayı becerebilen, bunu da çok büyük bir marifetmiş gibi etrafa sıvaştıran kadınlardan her zaman nefret ettim. Bunlar bulundukları her yerde, çocukları aracılığıyla kendi egolarını yayarlar etrafa… Dertleri kesinlikle çocukları değildir; çocukları aracılığıyla dünyanın dikkatini çekmek isterler yalnızca. Hayatta yapabildikleri tek marifet olan çocuklarını oraya buraya ittire kaktıra kendi zavallı varlıklarını duymaya, hissetmeye çalışırlar. Umumi yerlerde çocuklarına gösterdikleri ilgide her zamankinden fazla bir şey vardır. Hem çevreye ne kadar iyi bir anne olduklarını gösterme fırsatını kullanmak isterler, hem de bulundukları yeri yalnızca kendi egolarıyla işgal etmeye uğraşırlar. Çocuklarına ilişkin her şey; yemek yemeleri, uyumaları, çiş yapmaları abartılı bir seremoniye, çirkin bir teşhirciliğe dönüşür. Çocuklarından başka hiçbir şey konuşulmasın isterler” (Mungan, 2002: 27)

Mungan’ın “nefret”ini hak eden bu “çoluk çocuğa karışmış” kadın egosu, bir başka çağdaş Türk yazarının kaleminde ise “korku”ya neden olmaktadır. Selim İleri, “Yarın Yapayalnız” romanında, bu varoluş sorunu yaşayan kadınların “aile hayatları” ile kapatılmışlıkları nedeniyle “başkalarının hayatları”na gösterdikleri abartılı ilgiyi “korkutucu” bulur ve bunu şöyle açıklar:

“Ev kadınlarından daima korktum. Evlenip, çoluk çocuğa karışmış, kocalarıyla ömür tüketmiş kadınlardan. Boşananlar, kocaları ölenler de korkutur. Ama aile hayatları süregelmişler kadar değil. İkinciler biraz daha hoşgörülüdür. Ev kadınları, bıkkınlıklarını, mutsuzluklarını, kocaları tarafından sevilmemişliklerini örtbas etmek için, kendi kendilerini kandırabilmek için hep başka insanlarla, başkalarının hayatlarıyla dolup taşarlar. Hele bir araya geldiklerinde…” (İleri, 2004: 148)

Bu kadınların tavrı sadece çevreye yaptıkları gösteri nedeniyle sorunlu değildir. Aynı zamanda yetiştirdikleri çocuklar için de tehlike yaratmaktadırlar. Özellikle de erkek çocuklar üzerindeki bu baskı, o çocukların gelecekteki kadınlarla ilişkilerini de sakatlar. Mungan’ın yukarıda değinilen romanındaki ifadesiyle:

“Bunlar aynı zamanda çocuklarını hizmetle boğan kadınlardır. “Evlat sevgisi” adı altında o iri ve kirli egolarını tatmin ederler. O zavallı varoluşlarını ancak bu yavaşlık ve ağırlıkta duyarlar. İşlerini kolaylaştırdığınızda, çabuklaştırdığınızda, yüklerini hafiflettiğinizde, onları ve hayatınızdaki varlıklarını önemsizleştirdiğiniz duygusuna kapılır, hırçınlaşırlar. Onların asıl istedikleri, saçlarını nasıl sizin için süpürge ettiklerini, ne kadar fedakar ve cefakar olduklarını, sizin için nelere katlandıklarını müstehcenliğe varan bir teşhircilikle göstermektir. Bu yüzden de gösteri zamanını uzatmak isterler. Bu maraz ruhlu kadınlar, ortalığa bir dolu büyümesini tamamlamamış, sakat kalmış erkek çocuğu salar. Onlar da analarıyla kesemedikleri hesaplarını, ileride karılarına, sevgililerine eziyet ederek kapatmaya çalışır” (Mungan, 2002: 216)

Mungan’ın terminolojisiyle “büyümesini tamamlamamış” bu erkekler, “duygusal olarak çocuk kaldıkları için, erkek karakteri gelişemeyip güdükleştiği için, bu eksikliğini cinsel edimdeki erkeklik rolüne özel bir önem vererek artırmaya çalışırlar. Sonuçta karakter yapısı olarak kendi erkeklik gücünden emin olmak için bu gücünü cinsel eyleminde kanıtlamak isteyen Don Juan tipi çıkar ortaya” (Fromm, 1998).

2.2.2. Annesini Yitirmek

Edebiyat babayı yitirmek duygusu üzerine değerlendirmeler yaparken, “annesini yitirmek” durumunda kalan gençlerin durumunu ele almayı da ihmal etmemektedir.

Orhan Pamuk, “Kırmızı Saçlı Kadın” romanında, çocukluğunda, “düşüncelerin kafamıza bazen kelimelerle, bazen da resimlerle geldiğini” anlayan kişinin durumunu şöyle izah eder:

“Bazen bir fikri kelimelerle düşünemezdim bile… Ama o şeyin resmi, mesela bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken nasıl koştuğum ve neler hissettiğim gözümün önünde hemen beliriverirdi. Bazen da bir şeyi kelimelerle düşünebilirdim ama gözümün önüne onu bir resim olarak asla getiremezdim: Siyah ışık gibi, annemin ölümü gibi ya da sonsuzluk gibi” (Pamuk, 2016: 10-11).

Yazarın burada çarpıcı bir şekilde değindiği gerçek, bilinç altının “annesinin ölümünü” görsel olarak canlandırmayı reddetmesidir

3. ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN ÖNEMİ

Karakter oluşumunda çocukluğun büyük önemi vardır. "Toplumun gelecekteki sağlığı, çocukların zihinlerini ve gönüllerini geliştirmede yatar" (Cüceloğlu, 1999: 93). Bu gelişimi sağlamada, "sevgi"nin kilit bir rolü vardır. Bir çocuğun, anne ve babasından algıladığı sevgi tavrı, gelecekte o çocuğun nasıl bir sevgi arayacağını gösteren temel unsurdur (Cowan, ve Kinder 1991: 117). Ancak bu çok kırılgan dönemi hasarsız atlatmak adeta mümkün olamamakta ve çocukluk dönemi, insan davranışlarının erişkin aşamasını da belirleyecek şekilde kapanırken, kimi acılar ve korkular, daha sonra aniden patlamak üzere örtülebilmektedir.

3.1. Çocukluk Acıları

Eğer çocuklukta büyük acılar yaşanmışsa, gençlikte sıklıkla çocukluk dönemini "unutmaya" çalışmak arzusu görülür. Bu çaba, travmatik bazı gerçeklerle yüzleşmekten kaçınmak anlamına gelmektedir.

İnci Aral "Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm" romanında, "çocuklar nasıl acı çekerler; acıyı nasıl yaşarlar" sorusuna şu yanıtı verir:

"Unutarak ve belleklerinin gizli bölmelerinde biriktirerek. Biriktirip çok daha sonra kullanılmak üzere unutarak" (Aral, 1984: 35).

Mungan ise "unutmak" konusunda Aral ile aynı görüşü paylaşarak "Yüksek Topuklar" romanında şöyle der:

"Çocukluğum benim karanlığımdı. Bilinmez korkularımdı. Büyüyünce hallederim, diyerek hayatımın rafına kaldırdığım ve bir daha indirmeyi göze alamadığım saklı yükümdü. Oysa çocukluğumun gözlerinin, nice anıyı benden bile sakladığını yıllar sonra anladım. Hiç hatırlamadan hiç unutmamışım meğer. Utanmanın unutmak sanıldığı yıllarda insan kendi hatıralarıyla bile saklambaç oynayabiliyor" (Mungan, 2002: 376)

Ama "unutmak" sürekli olamaz, bir gün hiç beklemezken, anımsamak zorunda kalınır. Latife Tekin, "Ormanda Ölüm Yokmuş" adlı romanında çocukluk anılarının nasıl da rüyalarla açığa çıktığını bize şöyle anlatır:

"Anımsamak da böyledir. Üst üste çocukluk rüyaları görmeye başladığımda bu savaşı kaybettiğimi düşündüm, bir anın ışığı, başka bir anıyı aydınlatıyor ve bu aydınlık bölge, bir leke biçiminde zamanın içine yayılıp genişliyor, bir sözcük, titreşimiyle başka bir sözcüğü harekete geçiriyor. Konuşmak, kendi başına titreşen seslerin gücüne kapılmak, yenik düşmek demektir, insan unutmak istediği şeyleri anımsamak zorunda kalıyor. Birbirine bağlı metal parçaların, bir dokunuşla harekete geçip tınlamaya başlaması gibi, durdurulamaz bir şey anımsamak. Zembereğin boşanması, unutmak için harcanan çabanın, bu direncin kırılması gibi" (Tekin, 2002: 157)

Çocukluk acılarını "unutmak" çabasını ele alan bir diğer çağdaş yazarımız ise Elif Şafak'tır. Yazar, "Mahrem" romanında bu olumsuz anıları "çocukluğun arka bahçesi" olarak tanımlar ve şöyle der:

"Çocukluğun arka bahçesi vişne ekşisi tadındadır. Hatırlamak, bayramlık elbiselerde leke bırakır. Oysa her şeyi unutmak kabildir. İyidir unutmak, göz temizliğidir. İnsan unutunca ve unuttukça, bir kedi gibi kendi kabahatinin üzerini örtebilir. Yeter ki hafıza üşüsün. Ne zaman mevsimlerden kış, olanca beyazlığına rağmen kara diye anılacak kadar zorlu geçse, yakacak bulmak için kömürlüğe inmek gerekir. Kömürlüğün çıraları, odunları ve kömürleri, hatıralardan mürekkeptir. Kolay tutuşur hatıra çıraları; onlar tutuştukça, hafızanın kimbilir hangi vakitte, kimbilir nerede donakalmış damarlarına kan yürür. Çıralardan çıkan kesif duman göz yaşartır gerçi ama iyidir ağlamak. Ağladıkça temizlenir gözbebeği, arınır. Ağladıkça, kireç, katran ve balçık; çalı-çırpı, börtü böcek ve toz toprak akıtır… Çocukluğun arka bahçesi vişne ekşsi tadındadır. Tadına bakanın dişleri kamaşır. Oysa herşeyi unutmak kabil değildir. Göz dedikleri şu hayatta tekmil gördüklerini unutmayı becerebilir de, görüldüğünü bir türlü çıkaramaz aklından. Şahitler olmasa geçmişini unutabilir insan. Şahitler varsa iş değişir. Çünkü onların her bakışı bir itham, varlıkları unutmaya engeldir" (Şafak, 2001: 186)

Çocukluk dönemi acılarının, gençlerin aşk beklentilerini şekillendiren duygusal itkiyi de oluşturduğu söylenebilir. Nitekim Mungan, "Aşkın Cep Defteri" isimli eserinde,

"insanların çoğunun hayattan, çocukken kendilerine yapıldığına inandıkları tüm haksızlıkları unutturacak kadar büyük bir aşk beklediklerini; hayatla kurdukları "borç-alacak" ilişkisini aşk sandıklarını" belirtir (Mungan, 2012: 95).

"Uğranılan haksızlıkları giderecek kadar büyük bir aşk beklentisi" ise yürütülmesi zaten çok zor olan aşk ilişkisini daha da çıkmaza sokmakta; hayal kırıklığına eklenen yıkım da daha büyük olmaktadır. Bazen hep çocuk kalmayı seçmek mümkün gibi görünse de aşkın fırtınalı doğası kendi kurallarını dayatmaktadır.

4. GENÇLERLE İLETİŞİM HATALARI

Edebiyatın irdelediği gençlik sorunlarından birçoğu iletişim odaklı olup; kuşak farkıyla da katmerlenen bir ortak dili bulma güçlüğüne bağlı olarak, yayılma ve kronikleşme eğilimi göstermektedir.

4.1. Yaşla Edinilen Deneyimleri Gençleri Ezen Bir Yaklaşımla Kullanmak

Mungan'ın dikkat çektiği gerçeklerden biri de büyüklerin "olgun" tavırlarının çocukları nasıl ezdiği ve isyan duygusu yarattığının betimlenmesidir. Birçok psikolog tarafından önerilen, "gençlerle ve çocuklarla iletişim sırasında onların yaşına göre konuşulması gerekliliği" olgusu, romancı tarafından "Kadından Kentler" romanında, gençliğin duygularına tercüman olunmak suretiyle anlatılmaktadır. Roman kahramanı genç, bu duyguyu şöyle ifade etmektedir:

"Bir yeniyetme olarak, dünya ve hayat karşısında ben bunca güvensizlik duyarken, büyüklerin yıllara ve deneyimlere yaslanarak taşıdıkları o tamlık, bütünlük duygusunun beni ve benzerlerimi nasıl hırçınlaştırdığını şimdi bile aynı kuvvetle hatırlıyorum. Büyüklerin o, olmuş, aşmış, kendine yerleşmiş hallerinin nasıl sinir bozucu olduğu; karşılarında ufalanarak iyice küçülen çocuklarda nasıl kötücül bir ezikliğe yol açtığı, dünyayı örseleme arzusu uyandırdığı dün gibi aklımda" (Mungan, 2008: 113)

Nitekim yine Mungan, bu iletişimin nasıl olması gerektiğine dair örneği de kendi vermekte; aynı romanında, büyüğünün "O günlerde gönül yarasına gösterdiği özeni, incelikli şefkati bir daha kimselerden görmediğini" belirterek;

"belli ki, geçirdiğim zor günleri, büyümemin bir parçası olarak değerlendiriyor, böyle durumlarda büyüklerimizde hep görmeye alışık olduğumuz gibi insanın başına çöreklenmeden, şefkatini zorbalığa dönüştürmeden, onu kollamasını, bir kenarda durup sessizce izlemesini biliyordu" sözleriyle açıklamaktadır (Mungan, 2008: 112)

4.2. Bağımlılık Beklentisinde Abartılı Olmak

Gençlerle ebeveyn ilişkilerinde yaşanan bir başka iletişim sorunu ise gençlere özgürlük vermekle bağımlılık beklentisine girmek arasında yaşanan salıntılı durumdur. Özellikle kentli toplumda çalışan ve kariyer yapma çabasında olan anne babaların yaşam tarzları çocuklarına ayıracakları zamanı kısıtlamakta, bu noksanlık ebeveynlerin pahalı oyuncak, teknolojik aletler alımı veya eğitime para ayırılması gibi yöntemlerle "sevgi satın almaları" alışkanlığını yaratmaktadır. Kentli bir toplumda "özgür birey" olmayı öğrenen gencin, ilerleyen yıllarda ebeveynlerinin "bağımlılık beklentilerine" yeterince cevap verememeleri bu çelişik durumu örneklemektedir.

İşte İnci Aral da bu olguyu değerlendirmekte ve "Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm" romanındaki anne kız ilişkisini bizimle şöyle paylaşmaktadır:

"Ne zaman biraraya gelseler onu satın almaya uğraşırdı böyle… Annesinin yaşamı boyunca sevgisini ve kendisini satarak elde ettiklerini ne yapacağını bilememesinin ne kadar acılı ama anlaşılır bir durum olduğunu düşünmüştü o tartışma sırasında Simden… Neredeyse yirmi yıldır kızını elinden gelen o tek

yöntemle kazanmaya çalışıyor ve küçücük bir çocukken ona istemeden bağışladığı özgürlüğü böylece geri almaya uğraşıyordu farkında olmadan. O çocuğun özgürlüğünün kan bağlarından, nesnelerden, mülklerden, herşey yüzünden her türlü boyun eğişten kurtulmuşlukla kazanılmış olduğunu anlayamıyordu bir türlü" (Aral, 1998: 175)

Fromm, ağırlıklı olarak kadınlarda görülen bağımlılık duygusunu değerlendirirken, "Aslında annelerin en büyük çoğunluğu, bebek küçük ve tümüyle onlara bağlıyken seven annelerdir" tespitini yapmaktadır (Fromm, 1998). Dolayısıyla çocuğun büyümesiyle anne-çocuk arasındaki mesafe açılmakta ve bu duygu da anneye hayal kırıklığı ve küskünlük vermektedir.

Bunun tersi durumlarda da bağımlı gençleri bekleyen ciddi mutsuzluklar vardır. "Lerner'a göre, annenin kendi gelişimini sağlayamadığı, hayatını doyumlu yaşayamadığı sorunlu evliliklerde, kızlar annelerine "sadakat" duygusuyla edilgin/bağımlı davranışlar gösterip kendi gelişimlerini engellerler" (Navaro, 1997: 85)

Bağımlılık olgusunu artıran ikinci husus kadının yaşlanması, yalnızlaşması ve mutsuzluğuyla paralel şekilde çocuklarına yönelmesidir. Elif Şafak, "Mahrem" romanında karı koca tartışırlarken, kadının ağlamaya başlamasıyla, erkeğin, sürekli kötü düşünmek ve kötü davranmaktan karısının nasıl da giderek çirkinleşiyor olduğunu fark ettiği sahneyi anlatırken, şu son görüşlerini söyler:

"Baktı ve gördü. Karısının …mutsuzluğu arttıkça çocuklarını daha çok sahiplendiğini ve bir an bile gözünün önünden ayırmak istemediğini" (Şafak, 2001: 150).

4.3. Öğüt Vermek

Çocuklara yönelik tehdit ve tehlikelerin artarak yaygınlaştığı çağımızda (Chomsky, 1995: 203-204; Zedlin, 2000: 375-376) kimi baskıcı eğitim yöntemleri açıktan savunulmakta ve ebeveynler çocuklarıyla iletişimde öğüt yöntemini çok sıklıkla kullanmaktadırlar.

Öğütler genellikle yasakları temel alır ve "çoğunlukla yetişkinler çocukların korkularına hitap ederler, onların zihinlerine, anlayışlarına değil" (Cüceloğlu, 1999: 93). Dahası "yapılan araştırmalarda, ortalama bir insanın onsekiz yaşına kadar 148.000 kereden daha fazla "hayır!" denilerek durdurulduğu, davranışlarına ket vurulduğu saptanmıştır" (Özyiğit, 2009: 88). Bu engellenmişliğe karşılık takdirde gösterilen kuşkuculuk ve cimrilik, özgüven sorunu olan gençler üretmektedir.

Roman yetişkinleri de bu fırsatları kaçırmazlar elbette. Örneğin Mungan'ın "Üç Aynalı Kırk Oda" romanındaki karakteri kızına gelecek için şöyle öğüt verir:

"Kadınlar, geleceğe yalnızca hayalleriyle hazırlanırlar. Yani çok çabuk boşa çıkan şeylerle. Gelecek için biraz gerçek biriktir tül masalı kızım. Hiçbir gelecek sanıldığı kadar uzak değildir. O yüzden de geçmişe benzer" (Mungan, 1999: 154)

Diğer yandan özellikle kent yaşamının çok katlı binalarının, "sosyal ilişkileri ve savunabilir alanları kısıtlaması", "ana-baba-çocuk ilişkilerini, çocuk oyun alanlarını sınırlandırması" nedeniyle, "problemli çocuk kişiliği yaratma" özelliği, kentsel fiziksel tehdit algısını yükseltmekte ve ebeveynleri daha otoriter yaklaşımlara itmektedir. (Yörükhan, 2012:198)

Ancak öğüt konusundaki bir diğer risk, çocukların kendilerine verilen öğütlerin "sahte ve yapmacık" olduğunu fark etmeleri ve "aşırı duygusal numaraları ve yapmacık erdem gösterileri" ile kendini aldatan ebeveynlerden uzaklaşmalarıdır (Thomas, 2014: 75).

4.4. Kuşak Farkı Gerçekliği ile Yüzleşmek

İletişimde dikkat edilmesi gereken bir diğer konu, "kuşak farkı gerçekliği ile yüzleşmek"tir. Burada sözkonusu fark nedeniyle her iki tarafın da dikkatli olması gerekse de genellikle "büyükler", "gençler"i yönlendirme çabasına girdiklerinden onların özeni daha sık gerekmektedir. Mungan "Kadından Kentler" romanında, bu konuda müzik zevkini ele almakta ve neden gençlerin "Türk Sanat Müziği"ni sevmelerini bekleyemeyeceğimiz sorusunu bir gencin ağzından şöyle yanıtlamaktadır:

“Türk müziği şarkılarının hemen hepsi aşk üzerineydi. Büyüdükçe düşünüyordum: Bu şarkıların anlattığı aşklar, bizim aşklarımız olamazdı. Kaybolmuş bir dünyanın, insanların, kalplerin şarkılarıydı bunlar. Bizden öncekilerin hatıralarının şarkılarıydı. Bizim asla sahip olamayacağımız aşkların ve hayatların şarkıları. İstesek de aynı kulakla dinleyemezdik onları. Bu şarkılarda onların geçmişi vardı belki, ama bize bir gelecek yoktu. Yalnızca bu yüzden bile, ölmeye mahkumdu bu müzik. İstense de günümüzde çoğaltılamazdı. İklimini, ruhunu, çağını kaybetmişti bir kere” (Mungan, 2008: 126)

Müzik başta olmak üzere diğer sanat dallarında, iletişimsel teknolojik araçlarda, boş zaman etkinliklerinden, eğitim yöntemlerine kadar hemen her alanda bu gerçeği dikkate alarak iletişim çabasına girişmek gerekmektedir.

5. YETİŞKİNLİKTEN GENÇLİĞE BAKMAK

5.1. Ebeveynine Benzemek

Öte yandan ebeveynlerini sürekli sorgulayanlar için yaşamın hazırladığı kocaman bir sürpriz vardır. Gün gelir, her genç kendini, eleştirdiği ebeveyni gibi davranmaya başlamışken yakalar. Yine Mungan “Üç Aynalı Kırk Oda” romanında, bir Amerikan kadını örneğinde bu gerçekle yüzleşmek zorunda kalan kahramanına dair şunları anlatır:

“Kendini kaç kez tam da annesi gibi davranırken yakalamış, bunun üzerine kendine ağır cezalar vermiş, baş edemeyince de görmezden gelmeye başlamıştı. Birçok ana-kız arasında görülen, huy ve karakterin bu sessiz devir-teslim töreni, yazgının işleyişi gereği, kendiliğinden gerçekleşiveriyordu işte. Demek ki, Alice de zamanla, Asi Kız’lıktan, hesaplarını doğru yapan, sağlamcı Amerikan kadınlığına yatay geçiş yapmıştı. İşin kötüsü, bunu kendine bile çaktırmadan yapmıştı. Bu yüzden de, kendini kandırmakta başarısız, ya da kendine yalan söylemek konusunda beceriksiz olduğu kimi durumlarda, kendini gafil avladığı oluyor, böyle olunca da, tabii iyi olmuyor, ne de olsa kendi gözündeki “imajı” sarsılıyordu” (Mungan, 1999: 78)

Aynı eserin bir başka sayfasında yine aynı konuya değinir: “ Annesini atlatmak için öğrendiği her şey, annesinin yalnızca giysilerini değil, ruhunu da giyinmesine neden olmuştu” (Mungan, 1999: 295)

5.2. Gençliğe Özlem

Gençlik hakkındaki en yaygın inanış, çok hızlı akıp geçtiği düşüncesidir. Bunca sık yinelenmesine karşın, insanların bu gerçeğe neden bu denli şaşırdıkları ise bu gerçeğin duyularak değil, ancak yaşanarak bilincine varılabilmesinde saklıdır. Nitekim gerçeği anladığımız anda artık gençliğimizi yakalayabilmek için hiçbir şey yapılamaz bir noktada bulunmaktayızdır. Sorun kır ve kent bağlamında değerlendirildiğinde ise kırın görece yavaş temposunun dikkati daha kolaylıkla zamana yöneltmesi mümkün iken aynılaşmanın uyuşturucu etkisiyle zamanın akışının yine de kaçırıldığı gözlemini paylaşmak mümkündür.

İşte bu nedenle edebiyat da gençliğe çocukluğa yetişmenin imkansızlığına değinir. Tekin, “Muinar” adlı romanında,

“Yakalayabilirsem geçmişi kovalayacağım… Üç gün öncesinin ışığını tutamıyor insan. Hız diyorsun ya, kimse geçmişten hızlı koşamaz, kanat taksa koşamaz. Yetişebilirsem çocukluğuma, uçuyor gözlerimden” diye yakınıyor. (Tekin, 2006: 107)

Gençliği yakalamanın da örtülerini kapalı tutmanın da arka bahçede ayrık otu temizliği yapmamaya karar vermenin de mümkün olmadığını gösteren bu örnekler çerçevesinde; edebiyatın gençlik ve çocukluk olgusuna hayli incelikli bir derinlik ve kötümserlikle baktığı yolunda kabaca bir genelleme yapılabilmektedir. Yine de ne gençliği anlamadan yetişkinlik konusu irdelenebilir ne de yetişkin-genç ikiliği çözümlenmeden gençlik üzerine yargıda bulunulabilir.

SONUÇ

Çalışmada detaylı olarak gösterildiği üzere, yaşayan Türk edebiyatçılarının romanlarında "gençlik/çocukluk" olgularının çok geniş bir perspektifle ele alındığı; tüm tarafların bakış açılarından değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Öyle ki zaman zaman psikolojik tahliller, edebiyat sınırlarını aşmakta, bilimsel veriler olarak ortaya konmaktadır.

Yorumlardaki bu çeşitlilik, derinlik ve keskinlik, Türk edebiyatının canlı ve toplumsal değişim ve dönüşümlere duyarlı bir kökleşmiş yapıya sahip olduğunun kanıtıdır. Eserlerin ağırlıklı olarak popüler romanlardan seçilmesi ise okuyucu kitlenin de bu değerlendirmeleri benimsediği ve ilgi gösterdiğinin kabulünü dayatmaktadır.

Romanlarda ele alındığı üzere, toplumların geleceklerinin teminatı olan gençlik ve çocukluk süreçlerinin sağlıklı bir zeminde gelişiminin sağlanması, devletin, toplumun, kurumların ve tek tek bireylerin özen ve ilgisini gerektirmektedir. Kadına özgü sorunlar çözülmeden, ataerkil yapının erkeğe yüklediği sorumluluklar azaltılmadan gençlik sorunlarını çözmek olanaklı değildir.

Giderek kentlileşen toplumun sosyo-kültürel değişim süreçlerini irdelemede, kentsel politikalar üretmeden bireysel çözümlere bel bağlamanın da gerçekçi bir bakış açısı olmadığı kabul edilmelidir. Kent sosyolojisi çalışmaları toplumsal süreçlere etkin müdahalenin araçlarını bulmaya çabalarken, kentsel planlama yoluyla sosyal adaleti sağlama, yaşam mekanları ile sağlık ve güvenlik altyapılarını oluşturmanın teknikleri kullanılmalıdır.

Bütün bu çerçeve içerisinde edebiyatımızın, toplumsal sorunlara ayna tutmaya, dahası politik kararlara yön göstermeye ehil kalemlere sahip olduğu unutulmamalıdır. Hayatın tüm veçhelerini estetize edebilen sanatçı yaklaşımı, aynı zamanda günlük koşturmalarda dikkatimizden kaçabilen detaylara ışık tutmakta da başarılıdır.

Sonuç itibariyle geleceğimizi kurguladığımız gençliğimizin sağlıklı, üretici, adil ve mutlu bir geleceği kurabilmesi için kurumsaldan bireysel ilişkilere, duygusal ve düşünsel sağlam damarlara kavuşabilmesinde edebiyat aynasını izlemenin büyük önemi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Adorno, Theodor (1998), Minima Moralia, Çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğukan, Metis Yay., İstanbul.

Ağaoğlu, Adalet (1989), Hayır, YKY, İstanbul.

Aral, İnci (1998), Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 6.Basım, Can Yay., Ankara.

Billington, Ray (1997), Felsefeyi Yaşamak, Çev.Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul.

Borges, Jorge Luıs (1992), Gölgeye Övgü (Alçaklığın Evrensel Tarihi) Çev.Münir H.Göle, İletişim Yay., İstanbul.

Chomsky, Noam (1995), Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi, Çev.Ali Çakıroğlu, Tuncay Birkan, Metis, İstanbul.

Cowan, Connell ve Kinder, Melvyn, (1991), Akıllı Kadınlar Yanlış Seçimler Çev. Serap Kökdil Alıcı, Form Yayınları, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (1999), Anlamlı ve Coşku Dolu Bir Yaşam İçin Savaşçı, Sistem Yay., İstanbul.

Fromm, Erich (1998), Sevme Sanatı Çev. Işıtan Gündüz, Say Yayınları, İstanbul.

Fromm, Erich (2004), Sahip Olmak Ya Da Olmak, Çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Fukuyama, Francıs (2009), Büyük Çözülme, Profil Yay., Çev: Hasan Kaya, İstanbul.

İleri, Selim (2004), Yarın Yapayalnız, 4.Baskı, Doğan Kitap, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1979). İnsan ve İnsanlar, 3. Basım, Cem Ofset, İstanbul.

Kundera, Milan (2010) Ayrılık Valsi, Çev. Aydın Emeç, 7. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.

Kür, Pınar (2004), Yarın Yarın, Everest Yayınları, İstanbul.

Mungan, Murathan (1993), Kırk Oda, 5.Basım, Metis Ed. Dizisi, İstanbul.

Mungan, Murathan (1999), Üç Aynalı Kırk Oda, Metis Ed. Dizisi, İstanbul.

Mungan, Murathan (2002), Yüksek Topuklar, Metis Yayınları, İstanbul.

Mungan, Murathan (2008), Kadından Kentler, Metis Yay., 4. Basım, İstanbul.

Mungan, Murathan (2012), Aşkın Cep Defteri, Metis, İstanbul.

Navaro, Leyla (1997), Tapınağın Öbür Yüzü, 2.Basım, Varlık Yay., İstanbul.

Özyiğit, Güngör (2009), İletişimin Üç Boyutu, Ladybırds Productıons, İstanbul.

Pamuk, Orhan (2016), Kırmızı Saçlı Kadın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Şafak, Elif (2001), Mahrem, 4.Basım, Metis Yay., İstanbul.

Tekin, Latife (2006), Muinar, Everest, İstanbul.

Thomas, M.E. (2014), Bir Sosyopatın İtirafları (Gözönünde Saklanarak Geçen Bir Yaşam), Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul.

Uzuner, Buket (1997), Kumral Ada Mavi Tuna, 9.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yalom, Irwin (2018), Nietsche Ağladığında, Çev. Aysun Babacan, 87. Basım, Ayrıntı, İstanbul.

Zedlin, Theodore (2000), İnsanlığın Mahrem Tarihi, Çev.Elif Özsayar, 2.Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul.

NEHİR AYDIN GÖKDUMAN'IN MASALLARINDA DEV İMGESİ

Ayşe Nur YAYLACI*

Özet

Masallar bir milletin kültürünü, gelenek ve göreneklerini en iyi yansıtan hem sözlü edebiyatın hem de yazılı edebiyatın temelini oluşturan anlatılardır. Masallarda bulunan unsurlar yüzyıllardır değişmeyen veya değiştirilmesi düşünülmeyen imgelerle örülüdür. Dev imgesi de masallarda genellikle kötülüğü simgelemesiyle bilinir. Ancak son dönemlerde çocuk edebiyatı alanında emek veren ve pek çok yapıtıyla ön planda olan Nehir Aydın Gökduman devlere farklı bir penceren bakar. Masalların büyülü dünyasına farklı bir bakış açısı getiren yazar, devlerin iyiliğinin bir geleceği nasıl değiştirebileceğini de gözler önüne serer.

Gökduman, bir mücadelenin masalsı dünyasına hem çocukları hem yetişkinleri çekebilen ve belki de alanında ilk olan *Masal Kaçkını* ile masalsı roman türüne imza atar. *Masal Kaçkını ile Masal Devi Şigibo* eserlerinden ve çeşitli masal kitaplarındaki *"Devin Üzüntüsü", "Devigo", "Masalcı Köle"* masallarından hareketle dev imgesinin fantastik boyutları ve gerçekçi yaklaşımlarıyla okurlara farklı mesajlar verir. Bildirinin amacı masallarda önemli bir yer tutan ve genellikle kötücül bir varlık olarak karşımıza çıkan dev imgesinin Nehir Aydın Gökduman masallarında farklı bir işlev yüklendiğini ortaya koyarak, Gökduman'ın çocuk edebiyatına yeni boyutlar getirdiğini belirlemektir.

Bildiride yazarın izleksel ve düşsel dünyasının masallarına yansıması ve bu yansımanın dev imgesinde oluşturulan boyutlarına değinilecektir. Bu boyutlar esere bağlı çözümleme ışığında karşılaştırılarak sunulacaktır. Özellikle çocuklar üzerindeki eğiticiliğine olan yaklaşımı da ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Masal, dev, izleksel, düşsel, Gökduman, çocuk edebiyatı.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatında sözlü kültürün yapısını oluşturan ve daha sonra yazıya aktarılan, bir milletin gelenek, görenek, yaşayış tarzı, inanç biçimi vb. özelliklerini yansıtan masalların yeri son dönemlidir. Masal çocuğun hayal dünyasına hitap eden, içinde barındırdığı özelliklerle de okuyucuya yol gösteren bir kılavuz mahiyetindedir.

Nehir Aydın Gökduman (1969-…) son dönemlerde çocuk edebiyatı üzerine yoğunlaşan önemli bir isimdir. Yayın hayatına romanla başlayan yazarın çocuklar üzerine özellikle masal alanında pek çok eseri mevcuttur.

Gökduman'ın yayımlanmış masalları şöyledir: *Masal Saati* (2009), *Masal Devi Şigibo* (2013), *Masal Kitabım* (2014), *Çikolatalı Masallar* (2015), *Ağaçtaki Çıngırak* (2017), *Aya Uzayan Burun* (2017), *Masal Kaçkını* (2017), *Sihirli Değirmen* (2017).

Görüldüğü gibi, yazarın ağırlıklı olarak üzerinde durduğu bir alan olarak masal önemli bir yer tutar.

Masalların köken itibarıyla geçmişe dayanan, geçmişin izlerini barındıran ve değişmeyen veya değişse bile çok az farklılık gösteren unsurları vardır. Bu unsurlar arasında "dev" imgesi başlı başına bir ögedir. Bazı dev motifleri bütün Türklerde ortaktır; çok eski çağlarda bile mevcuttur (Ögel, 1995: 561). Ön Asya Türklerindeki devleri Bahaeddin Ögel iki bölümde toplamıştır:

1. "Demon"lar kötü ruhlar ve bazen de Şeytanlar idi. Bunlar çeşitli donlara girerler.

2. Devler ise dünyada bulunan yaratıkların, normal boy ve büyüklüklerinin çok üstünde düşünülmüş ruhlardır (Ögel 1995: 561).

* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi, yaylacaysenur@gmail.com

Devler Hint-İran kökenli olan dev sözcüğü, Türk aktarımlarında iki farklı doğaüstü yaratığa eş değer kullanılan terimdir. Devlerin geride bıraktığı izler, büyüklükleri nedeniyle insanları hep şaşkınlığa uğratmıştır (Boratav,2012: 62).İki ana temele indirgenen dev imgesi pek çok masalın vazgeçilmez ve hatta masal denince ilk akla gelen unsurları arasındadır. *"Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yasayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür."*(TDK, 2011:644) şeklinde tanımlanır. *"Masal dendiği zaman; devler, periler, cinler ve yedibaşlı ejderhalar ülkesinde geçen birtakım hayalî hikâyeleri anlarız."* (Tezel,1987: 137). Masal ile dev çağrışım açısından bütünlük arz etmektedir. Bu da masal tanımlarına dahi yansımaktadır.

Masalların Dünyasında Dev İmgesi

Masalların kendine has bir havası ve çeşitli unsurları vardır. Masalların tasnifi yapılırken "sanat masalları" bölümünün ilk maddesini "olağanüstü (düşsel) masallar" (Gökşen, 1993: 58) oluşturur. Olağanüstü masallar genel olarak ele alındığında hayatta karşımıza çıkmayan, hayal ürünü olan, mitolojik olarak da karşımıza çıkabilen metinlerdir. *"Masal kahramanları oldukça çeşitlidir. Masalların belli başlı kahramanlarını toplayacak olursak insanlar; padişah, tüccar, Keloğlan, oduncu, köse vs. hayvanlar; at, tilki, güvercinler, karga vs. bitkiler, somut ögeler, alet, ve eşya; dağ, taş, mağara, kuyu, seccade, ayna, fasulye vs. soyut yaratıklar; dev, cin, peri vs. yalın düşünceler; akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik vs. Ancak bu çeşitliliğe karşın tek boyutlu olarak meydana getirilmişlerdir. Yani dev, cadı gibi kahramanlar bütün masallarda kötü; peri, Hızır gibi kahramanlar ise her zaman iyi karakterdedirler. Masal kahramanlarının bazısı cin, peri, dev gibi olağanüstü varlıklardan oluşur."* (Şenel, 2011:142).

Dev genel hatlarıyla ve çağrıştırdığı izlenimler açısından kötü olarak algılanır. *"Devler masallarda genellikle olumsuzun temsilcisi olarak karşımıza çıkmakla birlikte, özellikle dev anaları ve kadınları sonunda kahramana yardımcı olurlar."* (Yücel, 40). Çünkü masal metinlerdeki devin özellikleri şu şekildedir: Devlerin kafaları çok iridir. Hatta bazen birkaç tane kafasının olduğu belirtilir. Gözleri iki veya tektir. Bazen de üçtür. İnsan gibi kulaklarının olduğu dile getirilir. Ancak bazen de uzun ve sivri, yedi veya kırk kulaklara sahip olan devlerin varlığından da bahsedilir. Dudaklarının biri yerde biri göktedir. Ağızları çok geniştir. Elleri büyük, parmakları iridir. Kolları ağaç gövdesi gibidir. Ayakları çok uzun ve kocamandır. Boyları dağ veya kale duvarı kadardır. (Taner, 235-238). *"Masallara bakıldığında devler, olağanüstü özelliklere sahiptirler ve kötülüğün sembolüdürler. Devlerin kötülüğün sembolü oluğu ve insanlara eziyet etmeleri, onların Altay Türklerince ifade edilen "kara neme" yani kötü bir ruh ya da Erlik olduğunu düşündürmektedir."* (Bakırcı, 2014: 43). Devler çeşitli yerlerde yaşarlar. Yaşadıkları yerler su, mağaralar, dağlarda veya su ile dağın bir arada olduğu bölgeler olarak bilinir. (Taner, 231). Devlerin canları herhangi bir yerde saklıdır veya tek vuruşla ölürler. Eğer tek vuruşla ölmezlerse ölümsüz olurlar. (Bakırcı, 2014: 43) Devlerin ifade edilişi, masallardaki tasvirleri devleri korkutucu, ürkütücü hatta kötü olarak algılanmasına neden olur.

Dev tüm bu özelliklerine rağmen insan fıtratını çağrıştırır ve bazı masallarda da insanlarla olan ilişkisine yer verilir. *"Devler, çoğunlukla insana benzerler. Yalnız çok iri yapılıdırlar. İnsanların en büyük düşmanlarıdır. Çok güçlüdürler. Bir aylık yolu bir günde alabilirler. Çoğu kez çevresi çitlerle ve duvarlarla çevrili inlerde, kovuklarda barınırlar. Kimi masallar onları sarp dağlarda şatoları andıran konaklarda yaşatır. İnsan eti yerler. Ellerin her güçlüğü yenen türlü büyülü güçler de vardır. Yalnız zekâ yönünden oldukça çocuksu tiplerdir. Kolayca kandırılırlar."* (Sarıyüce, 2012: 166). Boratav ise devi şöyle ele alır: *"Devler, canavarlar, cinler, periler, yırtıcılıkları, abartılmış boyları bosları, sık sık şekil değiştirme yeteneklerinin dışında, insancıl bir düzeye indirgenmişlerdir. İnsanlar gibi, iki ahlaksal kategori gösterir: iyi ve kötü. İnsanlarla olan ilişkilerinde de her şey insan toplumlarındaki gibidir. Hepsi insan dilinden konuşur"* (Boratav, 1991: 277). Bu açıdan bakıldığında insansı özellikler taşıyan ancak insandan çok çok büyük unsurlar taşıyan bir hayal ürünü olarak karşımıza çıkan dev, insanları yemesiyle ünlü olsa da insanlarla bir bağ da kurar. Dede Korkut kitabında Basat'ın Tepegözü öldürmesi hikâyesinde dev tek gözlü, iri cüsseli olarak tasvir edilir. Bayındır Hanı bir gezi sırasında yığınla karşılaşır. Yığının içinden çıkan tek gözlü çocuğu alarak oğlu Basat'la yetiştirir. Ancak zaman geçtikçe tek gözlü oğlan etrafına zarar verir. Çocukların kulaklarını

ve burunlarını yer. Hatta insanları yemeye başlar. Basat, hikâyenin sonunda devi öldürür. Fakat aslında dev, Basat'ın birlikte büyüdüğü kardeşi konumundadır. Bu da devin insanlar içinde yaşadıklarını, büyüdüklerini gösterir. (Ergin, 2003: 104-112) "Keloğlan ile Dev" masalı da bu duruma bir örnektir. Çünkü Keloğlan ve otuz dokuz kardeşi devle tanışır, dev onları evine davet eder. Masalın sonunda dev ölmüş de olsa, dev ve insanlar arasında bir ilişki kurulmuştur. (Sakaoğlu, 2002: 371-372).

Masallarda yer alan dev imgesinin ana hatları bu şekildedir. Çocukların hayal dünyasına hitap eden, olağanüstü unsurları ile okuyucuyu kendine çeken masalın bir ögesini oluşturan dev, görünüşü itibarıyla olağanüstülükleri barındırırken davranışları ile beşeri bir özellik gösterir. Bu da okuyucunun hem hayal hem de gerçek düzleminde masalın algılanmasını sağlar. Özellikle çocuklar masallarda kendi dünyalarından kesitler bulur ve masallarla daha çok özdeşleşirler.

Nehir Aydın Gökduman Masallarında Dev İmgesi

Gökduman, kaleme aldığı masallarda kendine has bir anlatıma bürünür. Yazar çocukların seviyesine inmek, onların dünyasına hitap etmek ve iletmek istediği düşünceleri masalın geneline yayarak hareket eder. Tüm bu özelliklerin yanı sıra yazar bazen de alışılagelmiş masal algısını değiştirmek ve farklı bir bakış açısı getirmek için masaların dünyasını okuyucuya başka açılardan sunar. Bu da yazarın dünyaya bakış açısını, çocukları algılayışı, iletilerinin farklılığını ortaya koyar.

Masal Saati adlı eserde yer alan "Devin Üzüntüsü" (Gökduman, 2009:192-194) masalı şöyledir:

Ormandaki mağarasında yaşayan dev, yalnızlıktan çok sıkılır ve yalnız kalmasını fizikî özeliklerine bağlar. Çünkü *"boyunun bosunun büyük olmasına, kafayı takmış, "Ben dünyanın en hantal canlısıyım"* (Gökduman, 2009: 192) diyerek, kimsenin içine çıkmazmış. Yazar, kaleme aldığı devin düşünce dünyasını o kadar ince tasarlar ki, okuyucuya 'dev bile böyle düşünüyorsa, ben bir insan olarak daha da dikkatli olmalıyım' düşüncesine büründürür. Masalda dev, tek başına ormanda dolaşmaya bile çıkmaz. Sebebi ise devin *"Ya bir karıncanın üzerine basarsam! Ya bir çiçeği incitirsem!"* (Gökduman, 2009: 192) düşüncesine sahip oluşudur. Bu da okuyucuya aşılanmaya çalışılan davranışın gözler önüne serilmesidir. Özelikle çocukların uyarılmak yerine doğru davranışın örneklerle algılatılma çabası masalların eğiticilik ve öğreticiliğinde bir adım daha öne çıkmasını sağlar. Dev bir çaylağın sözleriyle ormanda arılara ve balıklara yardım eder. Çünkü arılar ve balıklar güçlerini yetiremeyecek bir sorunla karşılaşırlar ve bunun çözümü onlardan kat kat güçlü bir dev için çok kolaydır.

Yazar, devi korkunç veya ürkütücü olarak yansıtmaz. Aksine yardımsever ve hassas yaratıklar olarak okuyucuya sunar.

Masal Devi Şigibo (Gökduman, 2013) kitabının anlatıcısı bir devdir. Şigibo adındaki bir dev uzaklardaki bir ormanda yaşar. "*Şigibo öyle büyük, öyle büyük bir devmiş ki neredeyse bir ayağı yerde bir ayağı gökteymiş. Taşı sıktı mı tuzla buz eder, canı çekti mi bulutlardan su içermiş."* (Gökduman, 2013: 7) ifadeleriyle devin ne kadar büyük ve güçlü olduğu resmediliyor. Yazarın "*Fakat öyle bildiğiniz devlere benzemezmiş. Onun gücüyle kuvvetiyle övündüğü hiç görülmemiş. Kimseye zararı da dokunmazmış. Çünkü pamuk kadar yumuşak bir kalbi varmış."* (Gökduman, 2013: 7) sözleriyle de devin bilinenin aksine çizgiler çizilir. Okuyucu daha ilk sayfada farklı bir devle karşılaşacağını anlar. Şigibo adındaki dev, ormanda kaybolan Nekibuki adındaki yavru kediyi hem masallarıyla avutur hem de annesini aramasına yardım eder. Eser Şigibo'nun anlattığı otuz masaldan oluşur. Her birini Nekibuki'nin annesini bulma sırasında Şigibo anlatır. Bir masaldan diğer masala geçerken de Şigibo ile Nekibuki'nin yaşadıkları anlatılır. Minik kedi ilk gördüğünde devden korksa da Şigibo'nun *"...dev dostuna güven"* (Gökduman, 2013: 12) ifadesi ne kadar candan ve içten bir dev olduğunu bize gösterir. Nekibuki devin omzuna çıkar ve annesini aramaya koyulurlar ancak minik kedi devin omzunda bulutlara gömülür. Bu da Şigibo'nun boyunun uzunluğuna dikkat çeker. Burada ilk olarak karşımıza çıkan unsur bir devin dostluğunun yanı sıra masal anlatmasıdır. Şigibo çabucak yorulmaz. Devlerin ormanı sevmesi ve genel olarak ormanda yaşaması Şigibo'da da vardır. Şigibo bu durumdan da memnundur. Hiç şehri merak etmez. Şigibo'nun fizikî özellikleri masalların aralarına şerpiştirilir ve okuyucu kitabı bitirdiğinde özellikler tamamlanır. Şigibo ağacın en üst dalına bile rahatlıkla uzanabilecek boydadır. Nekibuki Şigibo'nun omzuna çıktığında ise bulutlara uzanır. Ormanda

yürürken ayağına diken batan Şigibo, Nekibuki'nin önerisiyle ayakkabı istediğinde bin numara bir ayakkabı ister. Bu da ayağının ne kadar büyük olduğunun bir göstergesidir. Şigibo devler ve kediler arasındaki farkları saydığında devlerin büyük ve cesur olduklarına dikkat çeker. Bir başka yerde Şigibo devlerin sadece masallarda yaşadığını, masalların devlerin evi olduğunu ve başka yerinin olmadığını söyler. Bu da masallardaki dev imgesine bir göndermedir. Gerçekle hayal arasındaki küçük okuyucular için devlerin aslında sadece masallarda var olduğu da iletilir. Nekibuki'nin Şigibo'yu annesine tanıtırken "masal devim" ifadesi yazarın okuyucusuna Şigibo ışığında vermek istediği tüm özellikleri özetler niteliktedir. Bir kedi ile bir devin dostluğu, devin yardımseverliği ve masal anlatması ile de okuyuculara farklı bir bakış açısı yansıtılır. (Gökduman, 2013: 12, 55, vd.).

Masal Kitabım eserindeki "Devigo" (Gökduman, 2014: 237-241) masalında iki farklı dev çıkar karşımıza. Masal şu şekildedir:

Kocaoğlan adındaki dev dağların arasındaki bir köyde yaşar ve köydeki halka huzur vermez. Yazar, Kocaoğlan'ı şöyle tasvir eder: *"Kocaman bir devmiş. O yerinden kıpırdadı mı, köy sarsılır, bastığı yerde ne varsa ezilirmiş. O yüzden köyde herkes devden korkar, çekinirmiş."* (Gökduman, 2014: 237). Gökduman kötü olarak anlattığı devi sadece fizikî olarak ürkütücülüğüyle ele alır. Halk devden korkar ve çekinir ancak zarar vermesi, insanları yemesi gibi olumsuz bir durum yoktur. İyi dev olarak kaleme alınan Devigo, Tumba köyünde yaşar. Devigo akıllı ve iyi biri olarak bilinir ve güler yüzlüdür. Devigo diğer köyden gelen ve Kocaoğlan'dan şikâyet eden insanları hoş karşılar, onlara yardım eder. Masalda Devigo *"...Ben ondan daha güçlüyüm. İstiyorsa gelsin tanışalım*."(Gökduman, 2014:240) sözleriyle adeta Kocaoğlan'a meydan okur. Masalın ilerleyen sayfalarında bir kavga, çatışma beklentisine girilse de, durum öyle olmaz. Çünkü Devigo Kocaoğlan'ın köyüne geldiğini duyunca mağarasına çekilir. Mağaranın girişine de "Dikkat içeride Devigo'nun minik yavrusu uyuyor, sessiz olunuz!" yazmaktadır. Kocaoğlan'da yazıyı okuyunca mağarada uyuyanın Devigo'nun yavrusu olduğuna inanır ve kaçarak kaybolur. Her iki devin de okuma, yazma bilmesi çocuklara aktarılmak istenen önemli bir iletidir. Burada dikkat çeken en önemli unsur ise Devigo'nun çok akıllıca davranarak, hiç kimsenin zarar görmeden olay çözülmüş olmasıdır.

Çikolatalı Masallar kitabındaki "Masalcı Köle" (Gökduman, 2015: 361-363) yazarın insanların düşüncesindeki dev imgesini ortaya koyar.

Yazarın devi olumsuz olarak kaleme aldığı tek masalı "Masalcı Köle"deki hayalî devdir. Krala masal anlatmaktan yorulan köle masal anlatmaktan yorulmuştur. Kölenin bildiği masallar bitmiştir ve köle bu durumdan kurtulmak ister. Bu sırada da bir masal uydurur. Uydurduğu masalda kral ve kölesi bir dağa çıkar. O dağda devle karşılaşırlar. Dev kralı ve köleyi yakalayıp birini bal diğerini ise çöp fıçısına atar. Devin kötülüğü insanları yakalaması ve fıçının içine atması olarak anlatılır. Devin fizikî özelliği hakkında bilgi verilmezken, sadece korkutucu özelliği ele alınır. Yazar, herhangi kötü veya olumsuz denebilecek bir dev imajı yaratmaz. Burada kölenin ve kralın düşüncesinde devin güçlü, korkutucu olduğu ve aslında insanların deve bakış açılarının verildiği görülür.

Masal Kaçkını (Gökduman, 2017) yazarın son dönemlerde kaleme aldığı, sadece çocuklara değil yetişkinlere de hitap eden masal tadında bir roman denemesidir. Çocuk edebiyatında masal her ne kadar sadece çocuk içinmiş gibi algılansa da masal esasen bir toplumun temelini yansıtması açısından yediden yetmiş herkese hitap eder. Değişen teknolojinin de etkisiyle okumaya teşvik eden, kendine çeken, roman havasında masal unsurlarını taşıyan eser, cesaretin ve umudun nişanesi olur.

Sakız ormanında yaşayan Çınçın adındaki bir devin yaşadıkları kaleme alınır. Yazar, kitabın ilk sayfasında *"Hayır, bildiğiniz gibi değildi, iyi kalpli bir devdi. Kimseyi korkutmaz, yalayıp yutmazdı. Bütün canlıların yaşam haklarına da saygılıydı. Ormandakiler bunu bilmez, onun masallardaki devler gibi önüne çıkanı 'luk' diye yutacağını sanırlardı. Bunun için bir tane bile arkadaşı yoktu."* (Gökduman, 2017: 5) ifadeleriyle karşımızda alışılagelmiş devlerden çok farklı bir dev olduğunu belirtir. Böylece okuyucu farklı bir eserle karşı karşıya olduğunu anlar. Çınçın adındaki devin yalnızlığının sebebini diğer masallarda bulması da yazarın aslında masallara getirdiği yeniliği anlatır. *"Her şey masallar yüzündendi. Çınçın, en çok da onları yazanlara kızgındı. Tıpkı insanlar gibi devlerin de iyisi ve kötüsü olabilirdi. Hepsini aynı bilmek haksızlıktı! Önüne gelen masalcı olmamalıydı! Sonra yazılan o kadar yanlış şeyi düzeltmek Çınçın gibilere düşüyordu. Peki, bunun için ne mi yapıyordu? Elbette elinden gelen ne varsa onu…"* (Gökduman, 2017: 6-7) Yazar hem yarattığı

devin farklılığını hem de masallara getirdiği yenilikleri eleştirel bir tavırla da olsa okuyucu ile paylaşır.

Çınçın dev oluşu ve devlere ait inanıştan ötürü yalnızdır. Bir gün bir cüce ile karşılaşır. Cüceye yardım eder, mağarasında ağırlar. O kadar iyi bir ev sahipliği yapar ki, cüce bir süre sonra büyür, insanlar kadar olur. Cüce Çınçın'a okuma ve yazmayı öğretir. Bir sabah cüce, Çınçın'a hiçbir şey söylemeden çeker gider. Yalnız kalan ve dost sandığı cüceye alışan Çınçın cüceyi bulmak ve yaptığı davranışın sebebini sormak için yola çıkar. İyi niyetli Çınçın, bir süre sonra niye yola çıktığını unutur. Çünkü *"dünya büyük, yol uzundu; dev bile olsa iki adımda bitmiyordu."* (Gökduman, 2017: 32). Yol maceralarına devam eden Çınçın, zorda kalan herkese de yardım eder. Bazen nehre düşün insanları kurtarır, bazen devrilen bir ağacı kaldırır, bazen de uçurumdan yuvarlanan kayayı tutar. Bir ülkeye yolu düşer ancak Çınçın'dan korkan olmaz hatta Çınçın kimsenin dikkatini çekmez. Bu duruma çok şaşıran Çınçın, merakından duramaz. Sabrı taşan dev, sonunda yeri göğü inleten sesiyle bağırır. Nihayet biri çıkıp, Çınçın'la konuşur. Çınçın kendisinden neden korkmadıklarını, onu neden taşlamadıklarını sorar. Çünkü bu Çınçın'ın alışkın olmadığı bir durumdur. İhtiyar ise neden taşlayacaklarını sorar. Çınçın masaldan kaçtığını, bütün insanların onları yiyeceğini düşünüp ondan kaçtığını, kendisinin korkunç olarak algılandığını anlatır. Yazar burada Çınçın'ın korkunç değil daha çok pörtlek gözlü, komik bir kurbağaya benzetir. Bu da okuyucuya Çınçın'ı sevimli gösterir. Karaburçak ülkesi olan bu ülke diğerlerinden farklıdır ve halk sadece çalışmaktadır. Çünkü kral ve veziri halka zulmetmektedir. Orada yaşayan halka yardım etmek isteyen ve bunun için mücadele veren Çınçın, dost canlısı yapısıyla ülkede dost kazanır. Özellikle bir kırlangıç ile çok samimi olurlar. Çınçın dev bile olsa naif bir yapıya sahiptir ve menekşeleri dahi ezmemek için yürürken dikkat eder. Çınçın sarayı ziyaret ettiği sırada Kralı ve vezirini görür. Vezir ise Çınçın'ın besleyip büyüttüğü, uğruna yollara çıktığı cücedir. Çınçın'ı bu durum çok etkiler. Çünkü dev bile olsa arkadaşlığa, dostluğa fazlasıyla önem verir. Çınçın artık sadece kendini değil ülkedeki insanları kurtarmak için mücadele eder. Devin ülkede yaşadığını duyanlar devin sadece masallarda yaşadığını, upuzun bacaklarının olduğunu ve kocamanda kafasının olduğunu düşünür. Çınçın'ı tanımayanlar böylece bir devi nasıl algıladıklarını da sergiler. Münzevir krala Çınçın'ı şöyle anlatır: *"...Böyle kocaman bir başı, upuzun bacakları olan canavar. Bastı mı yeri inletiyor, sıktı mı bulutlardan yağmur indiriyor. Ormandaki mağaradan başını çıkarınca börtü böcek bile yuvasına saklanıyor."* (Gökduman, 2017: 96) Burada aslında insanların hayata bakış açısı da vurgulanıyor. İyi bakan iyi görür, kötü bakan kötü görür gibi. Kral ve vezirinin ki vezir devi tanır ve cüce olduğunu anlatır kaygısı da olduğu için devi yok etmeye çalışırlar. Ülkenin ordusu ve vezir deve saldırır. Okların hücumuna uğrayan dev, dayanamayıp oracığa düşüverir. Normal bir yaralanma gibidir. Okların etkisiyle yaralanır ve vücudu kan revan içinde kalır. Ülkedeki bilgelerin desteği ve kırlangıcın da desteği ile dev iki burçak haftası geçtikten sonra kendine gelir. Demir ülkesine giden bilgeleri taşıyan Çınçın, tam on bin yüz yirmi üç adım atar. Demir ülkesine de insanları ürkütmemek için girmez. (Naif düşünselliğini burada da sergiler.) Çınçın zindana kapatılan insanlara yardıma gittiğinde durumun ehemmiyeti ve Bilge'nin de tavsiyesi üzerine askerleri korkutmak için canavar gibi görünür. Çınçın'ı tanımayan sesi ve heybeti ile onu canavara benzetir. Çınçın ülkeyi korumak adına askerlere zarar vermeden sadece onları etkisiz hale getirir. Çınçın'ın yardımıyla ülke kurtulur. Ancak savaşın son anında kırlangıç yediği bir okla hayata veda eder. Kırlangıca alışan ve onu benimseyen Çınçın, gözyaşı döker. Kırlangıcı elinde nazikçe tutar. Vefa ve dostluğun ne demek olduğunu Çınçın ile kırlangıç resmeder. Çınçın ise kırlangıcın yokluğunda kralın kızı ile arkadaş olur ve hatta kırlarda bile gezerler. (Gökduman, 2017: 33, 34, vd.)

Gökduman'ın kaleme aldığı ve özellikle *Masal Devi Şigibo, Masal Kaçkını* eserlerinin de ana kahramanı olan dev, yazarın masalları için önemli bir masal ögesidir. Masallardaki dev unsuru genel olarak kötülüğü çağrıştırır. *"Masalların çoğunda devlere, cinlere, perilere, cadılara, büyücülere, yedi başlı ejderhalara rastlarız. Henüz kafa yapısı ve değerleri yeni gelişmekte olan çocuğu böyle yaratıklarla karşı karşıya bırakmak pek yararlı görülemez. Çocuk bunları gerçek olarak algılayabilir ve bütün yaşamı alt üst olabilir. Düşlerinde bu yaratıkları görür, gerçek yaşamda sevmediği insanları bu yaratıklara benzeterek uyumsuz bir kişilik kazanabilir."* (Dilidüzgün, 2014: 2) Yazar da dev algısını değiştirmeye çalışır. Yazarın kötü olarak niteleyebileceğimiz bir dev ögesi yoktur. Devler diğer masallardaki gibi büyüktür, güçlüdür ancak ince düşünen, başkalarına yardım etmek isteyen, masal anlatan ve şimdiye kadar gelen kötü dev algısını değiştirmek isteyen canlılardır. Bu açıdan

bakıldığında Gökduman, masalların dünyasını değiştirmeye çalışan ve bunu da iyilik üzerinden hareketle vücuda getiren bir yazardır. Çocuklara masallar sayesinde devi bile sevdiren, devin ağzından yazdığı masallarla çocukların dünyasına giren, hayata daha olumlu bakan nesiller için emek veren bir yazardır. Bu açıdan ele alınması ve irdelenmesi gereken önemli bir isimdir.

Nehir Aydın Gökduman'ın Eserlerindeki Dev İzleği

İzlek bir metnin ana yapısını oluşturan ve tema adı verilen unsuru kapsar. Konu evrensel olabilirken izlek sadece kişiye özeldir. Yazarın asıl amacı izlektir. İzlekten yola çıkarak yazarın duygu, düşünce dünyası hakkında da bilgi edinilebilir.

Gökduman'ın ele aldığımız masalları çeşitli izleksel temellere dayanır. Okuyucu her bir masalda farklı bir düşünce ile karşılaşır. Bu olaylar günlük, sıradan, herkesin başına gelebilecek, başına gelmese dahi dışarda gözlemlenebilecek türdendir. Masallarda devlerle ilgili izlekler şöyledir:

Yardımseverlik

"Devin Üzüntüsü"nde (Gökduman, 2009: 192-194) dev balıklara ve arılara yardım eder. Arıların bal kovanını kurtarırken, balıklar içinde suya düşen ağacı kaldırır ve onları kurtarır. Diğer canlılara yardım eden dev, bundan mutluluk duyar.

Masal Devi Şigibo'da dev, aslında masalları Nekibuki'yi avutmak için anlatır. Bir devin bu kadar farklı ve çeşitli masal biliyor olması, bunları anlatması ise bambaşka bir dünya çizer. Şigibo kediyi avutur, uyutur, ona teselli verir. Bir kediyi bile incitmeyen, omzunda taşıyan, onun ağlamasına izin vermeyen Şigibo, annesini bulana kadar Nekibuki'ye rehber olur.

"Devigo" (Gökduman, 2014: 237-241) diğer köyün halkına yardım etmeyi kabul eder ve halkın rahatsızlığının giderilmesini sağlar. Özellikle bu aşamada devin güler yüzlü oluşu, insanların dertlerini dinlemesi de yazarın hayata bakış açısı hakkında bize güzel hasletlerin varlığını kanıtlar.

Masal Kaçkını'ndaki Çınçın cüceye yardım eder ve onun mutluluğu için emek harcar. Cüceyi ararken çıktığı yolda zor durumda kalan hayvanlara yardım eder. Karaburçak ülkesindeki insanlara yardım etmek için yaralanır ve yine onlara yardım etmek için iyileşir.

Halinden Memnuniyet

"Devin Üzüntüsü" (Gökduman, 2009: 192-194) masalındaki devin tek sıkıntısı boyunun büyük oluşu sebebiyle yalnız oluşudur. Ancak ormanda diğer arkadaşlarının güçlerinin yetmediği durumlarda dev onlara yardım edebilir, onların sorunlarını çözebilir, boyu, gücü, uzun kolları ile de işleri hemen halledebilir. Ormanda arılara ve balıklara yardım ettiğinde kendinin büyük oluşuna üzülmek yerine bu duruma diğer canlılar için kullanarak, halinden memnun olmayı öğrenir.

Aklını Kullanmak

. Devigo (Gökduman, 2014: 237-241) içinde bulunduğu durumu aklını kullanarak çözer. Yazdığı tabela ile olayı çözer. Böylece masal okuyucusuna şiddetin değil sözlerin gücü gösterilir. Aklını kullanarak hem insanlara yardım eder hem de kendi canını tehlikeye atmaz.

Misafirperverlik

Şigibo Nekibuki'yi evine getirir. Onun rahat etmesi için yer bulur, onun yiyeceği yemekleri araştırır. Misafirini en iyi şekilde ağırlamaya çalışır.

Çınçın cüceyi mutlu edebilmek adına tüm gün çalışır çabalar hatta yorgun düşer ama yine de misafirine ikramda bulunmak hatta onu memnun etmek için var gücüyle çabalar.

Dostluk, Vefa

Çınçın ilk olarak cüceye, daha sonra Karaburçak ülkesindeki halka, özellikle kırlangıca ve son olarak kralın kızına dostane yaklaşır. Dostluğun ne demek olduğunu, dostluğun ne kadar önemli olduğunu ve

bunun karşısında da gösterilen vefanın nasıl olacağı verilir. Çınçın dostluk uğruna yollara düşer. Yine dostluk uğruna gözyaşı döker.

Mücadele Ruhu

Mücadele izleği *Masal Kaçkını* eserinin belkemiğini oluşturur. Bir devin bile mücadelesi, çabası gözler önüne serilir. Böylece okuyucu devin bile mücadele etmeden, çabalamadan, umut etmeden bir şey elde edemeyeceğini anlar. Çünkü kim neye sahip olursa olsun mücadele etmeden hiçbir şey kazanamaz. Dev de halk için mücadele eder, yaralanır ama en azından artık insanların arasında, kralın kızıyla da dost olarak (yalnızlığına veda ederek) yaşar. Bu da devin ödülü olur.

Dev imgesinde oluşturulan izleklerin hepsi okuyucuyu iyiliğe yönelten, daha güzel bir hayat için çizilen hasletleri barındırır. Okuyucu hem devi diğer masallardan farklı bulur hem de devden çok güzel iletiler alır.

Sonuç

Nehir Aydın Gökduman, kendine has bir dünya kurabilen ve bu anlamda özgünlüğü yakalayan önemli bir isimdir. Masalların dünyasını değiştirmeden ancak okuyucusuna kendi masallarının farklılığını kavratabilen biridir. Bu sayede pek çok tartışmaya konu olan masalların çocuk eğitimi üzerindeki olumsuz düşünce algısını da değiştirir. Çocuk, Gökduman masalları okurken alışılagelmiş bir dev imgesi ile karşılaşmaz. Bu da her canlının iyi veya kötü olabileceği, kararı kendinin vermesi için bir seçim yapması gerektiğini gösterir. Çocuğun iyi olanı kendi seçmesi okudukları ile eş değer düzlemdedir. Çocuktaki istendik özellikler ancak bu özelliklerin rol model olarak yansıtılması ile hayat bulur.

Gökduman çocuk edebiyatının verimli bir temsilcisidir. Özellikle kaleme aldığı masalları ve çocuğa yönelik çalışmalarıyla kalemi güçlü bir isim olarak çıkar karşımıza. Yazar farklı bakış açılarını çocukların dünyasına masalları ile getirir. Özellikle son dönemde yayımladığı *Masal Kaçkını* ile farklı izlenim ve imgeleri sadece çocuklara yönelik değil yetişkinlere yönelik de tasarladığını görmekteyiz. *Masal Kaçkını* masalsı unsurları barındıran ancak roman tadında sunulan ve belki de alanında ilk olma özelliği taşıyan önemli bir eserdir.

Masallar yüzyıllardır değişmeyen, değişmesi de pek düşünülmeyen imgelerle örülü bir çember gibidir. Gökduman adeta bu çemberi kaldırır ve kendine has başka unsurlarla masal dünyasını değiştirir. Yazarın dünyasındaki devler iyimser, nazik, kibar, ince ruhlu, akıllıdır. Mağarada yaşarlar. Etrafındaki kimseye zarar vermezler. Kendilerinin büyük ve korkunç olduklarının farkındadırlar ve bu düşünceyi değiştirmeye çalışırlar. Kötü olmalarının aksine Şigibo adındaki dev masallar anlatır. Biz masalı Şigibo'dan dinleriz. Bu da masal anlatıcılığının farklılığını ve çocuğa devi sevdirmenin bir başka yolu olur.

Yazar, masallarındaki dev imgesiyle çocuklara farklı iletiler sunar. Bunları yardımseverlik, halinden memnuniyet, aklını kullanmak, misafirperverlik, dostluk, vefâ, mücadele ruhu gibi başlıklarda toplamak mümkündür. Böylece bir çocuğa verilmek istenen pek çok güzel haslet devlerin üzerinden masal aracılığıyla aktarılır.

KAYNAKÇA

a. Nehir Aydın Gökduman'ın Eserleri

Masal Saati, Damla Yayınevi, İstanbul 2009.

Masal Devi Şigibo, Nesil Çocuk, İstanbul 2013.

Masal Kitabım, Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.

Çikolatalı Masallar, Timaş Yayınları, İstanbul 2015.

Masal Kaçkını, Erdem Çocuk, İstanbul 2017.

b. Diğer Kaynaklar

BAKIRCI, Nedim (2014), "Eflâtun Cem Güney'in "Masallar" Adlı Kitabında Yer Alan Metinlerde Mitolojik Unsurlar", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, S. 4, s. 37-52.

BORATAV, Pertev Naili (2012); *Türk Mitolojisi Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu. (Çev: Recep Özbay)

DEMİREL, Şenel (ed.) (2011); *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1994), Masalın Eğitimdeki Yeri, İstanbul: ÇYDD Yayınları.

ERGİN, Muharrem (2003), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

GÖNEN, Mübeccel (ed.) (2013), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eğiten Kitap.

NAS, Recep (2002); *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Bursa: Ezgi Kitapevi.

OĞUZKAN, A.Ferhat (2010); *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖGEL, Bahaeddin (1995); *Türk Mitolojisi II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

SAKAOĞLU, Saim (2002), *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

SARIYÜCE, Hasan Latif (2012); *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Nar Edebiyat.

TANER, Nuri, "Masal Metinlerine Göre Devleri Anatomik Yapıları, Yaşama Biçimleri ve Masallardaki İşlevleri" (http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/taner.pdf, 27.09.2018, 10.30)

TEZEL, Naki (1987); "Türk Masalları", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Türkçe Sözlük (2011), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YÜCEL, Ayşe, "Masallarda Dev ve Yaratılış Destanındaki Benzerleri", *Millî Folklar*, Yıl: 10, S.39, s.38-45.

21.YÜZYILDA TÜRKÇENİN BİR MEDENİYET VE BİLİM DİLİ OLMASINDA ÇOCUK EDEBİYATININ YERİ

Ali Fuat ARICI*

Türk dilinin eski ve orta Türkçe dönemlerinde bir medeniyet ve bilim dili olduğunu kanıtlayan birçok eser ortaya konmuştur. Döneminin en önemli eseri olan Orhun Abideleri, Türkçenin dünya dili olduğunu ispatlamaya yönelik ilk eser olan Divanü Lügat-İt-Türk, İslami Türk edebiyatının ilk eseri olan Kutadgu Bilig ve Kaşgar lehçesinin önemli bir eseri olan Atabet ül-Hakayık bu eserlerden sadece birkaçıdır. Coşkun ve Özkaya'nın (2011) bu eserler (Orhun Abideleri, Kutadgu Bilig ve Atabet ül-Hakayık) üzerinde yapmış oldukları çalışma o dönemde Türk dilinde dil, bilgi, ahlak, inanç devlet anlayışı, gelenek ve görenek gibi kültür unsurlarının sayısını (2452) göstermektedir. Duralı (2006) da Türklerin Uygur devrinde tam anlamıyla irfan hayatına intisap ettiğini belirtmektedir.

Orta Türkçe döneminden sonra Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış eserler ilk başlarda zayıf kalsalar da daha sonra Klasik Türk şiirinin ilk eserlerinin verilmesiyle birlikte eserlerde nazım tekniği, ifade gücü, taşıdığı kültür ve sanat değeri bakımından çok güçlü eserler ortaya konmaya başlamıştır. Özellikle Fars ve Arap edebiyatından alınmış olmasına rağmen nazım tekniğinin en güzel örneklerini Türk şairler vermiştir. Divan şiirinin kurucularından Şeyhi'den Osmanlı Devleti'nin XVI. asırdaki gücünü temiz Türkçesiyle şiirlerine yansıtan Baki'ye, kasideleriyle meşhur Ahmet Paşa'dan Türk dilini hikmet burcunun zirvelerine taşıyan Nabi'ye, Anadolu'da Türkçenin ruhunu ilk keşfeden Necati'den neşeli ve zarif üslubuyla Nedim'e ve bütün bu özellikleri şahsında toplayan Şeyh Galip'e kadar geçen zaman içerisinde Türk şiiri büyük bir yol kat etmiştir. Özellikle divan şiirinin müzik ile olan ilişkisi, şairlerin söz sanatı bilgisi, asırlar ötesine söz götürme arzusu ve gayretleriyle Türkçenin taşıdığı kültürel değerin arttığını ve bir dünya dili haline gelmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Sevgi, 2011).

Türkçenin edebi gücü sadece yazılı dildeki varlığıyla değil aynı zamanda sözlü kültürdeki zenginliğiyle de bir dünya dili olduğu kanıtlanmıştır. Âşıklarımız Türk dilini arı ve duru kullanan kimseler olarak Türk dilinin gelişmesi ve yayılması açısından önemli bir görev üstlenmişlerdir. Ayrıca sözlü geleneği nesilden nesile aktararak Türk dilinin sürekliliğini sağlamışlar ve daha önce bahsettiğimiz şekilde dilin dikey iletişim boyutunu kullanarak bir kültür taşıyıcılığı görevini üstlenmişlerdir (Kobotorian, 2011).

Bugün Kuzey Buz Denizi'nden başlayıp Hindistan'ın kuzeyine, Çin Halk Cumhuriyeti'nin içlerinden Avrupa'nın en uç noktasına kadar uzanan yaklaşık 12 milyon kilometrekarelik bir coğrafyada, 220 milyon kişi tarafından Türkçe konuşulmaktadır. Dünya üzerinde yaklaşık yüz ülkede Türkçe öğretimi yapılmaktadır. 600 bini aşkın söz varlığına sahip olan Türk dili, Çinceden Farsçaya, Arapçadan Macarcaya kadar pek çok dünya diline 20 binin üzerinde sözcük vermiştir. Türk dilinin bu özellikleri onun bir dünya dili olduğunun en büyük ve en somut kanıtlarındandır (Akalın, 2009).

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren dünya sahnesinde rol almış olan Türk milleti, Türk dili, kültürü ve medeniyetiyle neredeyse bütün dünyayı etkilemiştir. Bugünün küreselleşen dünyasında Türk dilinin yeniden değer kazandığı, nüfuzunun arttığı ve öğrenilmeye başlandığı görülmektedir. Türkçenin yeryüzünün en önemli ve etkili dillerinden biri olma ülküsünün iki yönden gelişmeyle mümkün olabileceği varsayılmaktadır. Bunlardan ilki Türk dili ve edebiyatının çeşitli eğitim, kültür, ekonomi ve sosyal politikalarla geliştirilmesi, zenginleştirilmesi ve dünyaya açılmasının sağlanmasıdır. İkincisi ise Türkiye ile diğer Türk devletleri ve toplulukları arasındaki iş birliğinin geliştirilerek Türk dillerinin arasındaki irtibatların güçlendirilmesidir. Bu çalışmada dil ve edebiyat eğitiminin temeli kabul edilen "çocuk edebiyatı"nın mezkûr ülkünün gerçekleşmesindeki rolü ele alınacaktır.

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi afaturkey@hotmail.com

Eski Türk aile hayatında çocuğa ilkin düzgün konuşmayı öğretmek, sonra sırasıyla hayâ ve temyiz (doğruyu yanlışı ayırt etme) yeteneklerini geliştirmek, ardından büluğa kadar sürecek olan ibadet ve çalışma eğitimini başlatmak esastır (Sakaoğlu, 1992: 362). Türklerin aile eğitim anlayışında XI. yüzyıldan sonra Arap, Fars ve Türk düşünürlerin XII. yüzyıldan sonra da Ahiliğin etkili olduğu görülmektedir. Burada da özellikle Gazali'nin eğitim anlayışı aile ve medrese eğitiminde etkili olmuştur. Osmanlı şehir hayatı geliştikçe özellikle konaklarda eğitim gelenekten göreneğe doğru kaymış ve bu mekânlarda eğitim estetik bir hal almıştır. Kitap olarak evlerde risaleler, divanlar, cönkler; Muhammediye ve Ahmediye gibi eserler daha sonra Taşköprüzade ve Kınalızade'nin kitapları son olarak da Erzurumlu İbrahim Hakkı, Sümbülzade Vehbi ve Seyyid Hasan Hulusi Efendi'nin kitapları aile eğitiminde etkili olmuştur (Onur, 2005: 108). Bu eğitim ortamının diğer bir unsuruysa sözlü edebiyattı: Halk hikâyeleri, destanlar, masallar, efsaneler, menkıbeler ve türküler bunların başında geliyordu. Bu yolla çocukların bir taraftan fert olarak yetişmesi ve toplum hayatına katılması sağlanırken diğer taraftan millet menfaatine işler yapması sağlanıyordu. Sözgelimi Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Attila İlhan, Cengiz Aytmatov, Bekir Sıtkı Erdoğan ve Nurullah Genç gibi yazar ve şairlerin çocuklukta aile büyüklerinden dinledikleri bu sözlü edebiyat unsurlarının onların dile ve edebiyata meyletmelerine sebep olduğu bilinmektedir. Nitekim Sanders (2000: 43) yetişmekte olan çocuğun gelişen beyninin sözlü kültürü kavramak için yaratıldığını, çocuğun önce atalarının sözlü kültürü içine girmesini, daha sonra da sözlü olarak tanıdığı dili görsel bir eyleme (yazıya, metne) dönüştürmesinin gerektiğini belirtir.

Cumhuriyetle birlikte okullaşma ve bunun doğal sonucu olarak okuma-yazma oranları artmaya başladı. Modernleşme bir taraftan çekirdek aile yapısını ortaya çıkarırken diğer taraftan eğitimde ailenin yerini okula bırakmaya başladı. Böylece çocuğun dil ve kimliğinin belirlenmesinde aile ve çevresinden ziyade okul ve onun bileşenleri etkili olmaya başlandı. Daha sonra postmodern anlayışla birlikte kimlik ötesi bir toplum kendini göstermeye başladı. Yani artık insanların tek ve istikrarlı bir kimliği sürdürmesi yerine çok kültürlü kimlik oluşturulması istenmektedir. Burada küresel ve baskın kültürler devreye girmekte ve bunların benimsenmesi sağlanmaktadır. İşte çocuk edebiyatı da burada önem kazanmaktadır. Çünkü çocuk edebiyatının amacı çocuğa dili sevdirmek, dilinin güzelliğini, zenginliğini ve inceliğini keşfettirmek; duygusal ve düşünsel deneyimler yaşatmak, çevreyi ve dış dünyayı tanıtmak; dinleme, okuma ve yazma hevesi uyandırmak, rafine zevk kazandırmak, eğlendirmek ve hoşça vakit geçirtmektir (Şimşek, 2014: 300).

Bu amaçla başta Türk dili ve kültürünün çocuklara kazandırılması, onların temel dil becerileri olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma alanlarında gerekli yeterliliğe ulaştırılarak başarılı birer fert olmalarının sağlanması, bu edebi metinler yoluyla çocukların söz varlıklarının ve hayal dünyalarının zenginleştirilerek kişisel ve toplumsal sorunlarına çareler bulabilmeleri ve çocuklarımızın kendi kültür ve medeniyet dairemiz çerçevesinde şahsiyet ve sorumluluk sahibi iyi insanlar olmalarını sağlayacak bir kişiliğe sahip olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan başta çocukluk dönemi olmak üzere bebeklik hatta anne karnından başlayıp yükseköğrenim sonuna kadar bireye sunulan eğitim imkânlarıyla birlikte çocuk edebiyatı büyük önem kazanmaktadır. Şimdi bunları kısaca detaylandıralım:

Türk milli kültürünün yeni nesillere kazandırılması bu edebiyatın ilk kazanımı olarak görülebilir. Büyükler küçüklere ninni söyleyip masal anlatıp hikâye okurken farkında olmadan dilini, dinini, geleneğini, göreneğini de aktarırlar. Yeni nesiller de bunları farkında olmadan benimser ve kendilerinden sonrakilere anlatırlar. İnsanların özellikle dil, din ve ahlak konusundaki inanış ve uygulamaları incelendiğinde, bunları çoğunlukla büyüklerinden bakıp öğrendikleri görülmektedir. Bunların önemli bir kısmı geleneksel bilgidir. Bacanlı (2015: 52) bu bilgilerin kişi için en kullanışlı ve yararlı bilgiler olduğunu belirtir.

Çocuk edebiyatı çocuğu hayata hazırlar**.** Ebeveynlerin bir türlü anlatamadığı veya anlatsa bile çocuğuna dinletemediği, doğru olanı gösteremediği durumlarda onların imdadına bu edebi malzemeler yetişir. Bunlar çocukları bir taraftan eğlendirirken diğer taraftan onlara yeni şeyler öğretir, ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişimi sağlar. Çocukları farkında olmadan hayata hazırlar. Örnek kahramanlar yoluyla çocuk, "iyiliğin de kötülüğün de karşılıksız kalmayacağını" bilir. Çalıştığında başarılı olacağını; tembellik yaptığında bunun zararını çekeceğini anlar.

Dinleme becerisi çocuk edebiyatıyla gelişir. Bebekler anne karnında beşinci aydan itibaren dışarıdan gelen sesleri dinlerler. Hatta 3-4 günlük bir bebeğin annesinin sesini diğerlerinden ayırdığı hatta ana dilini diğer dillerden ayırt edebildiği yani tanıdığı tespit edilmiştir (Picq vd., 2014: 96-97). Bu nedenle başta anne olmak üzere ebeveynler bebekle konuşmalı, çeşitli sesleri ve kelimeleri duymasını sağlamalıdır. Çocuklar kimi gerçekleri öykülerde, şiirlerde, masallarda dinleye dinleye öğrenir ve sözcükler hemen buharlaşıp havaya karışacağı için can kulağıyla dinlerler (Sanders 2000).

Çocuğun kitapla tanışması bu edebiyat dünyasına adım atmasıyla başlar. Kitaplar, çocuğa yeni bir dünyanın kapılarını açar. Yeni kavramlar, kelimeler edinir. Düşünce ve hayal dünyası zenginleşir. Kitap, çocuk için rehberdir. Kısaca çocuklara "okuma sevgisi ve kültürü" kazandırmada çocuk edebiyatı son derece önemlidir.

Konuşma eğitiminde çocuk edebiyatının ayrı bir yeri vardır. Çocuklara hikâye, masal ve ninniler aracılığı ile konuşma imkânı verilir. Nitekim başta anne olmak üzere evde konuşulan dilin ve konuşma şeklinin çocuk üzerindeki etkisi malumdur. Çocuklar neredeyse bunları taklit eder ve aynı şekilde kullanırlar.

Çocuk edebiyatı çocukların söz varlığını geliştirir. Çocukların evde erkenden deyim, atasözü, özlü söz, ikilemeler, taklitler benzetmeler, dua ve beddualar gibi çeşitli zengin sözlerle karşılaşması sağlanır. Öğrencilerin bunları okuması, dinlemesi ve anlatması (sözlü ve yazılı) zamanla bu zenginliği edinmesiyle sonuçlanacaktır. Çünkü sosyal çevrede, dilin incelikleri kapsamındaki dil etkinlikleri ne kadar çok kullanılıyor ise, dilin inceliklerinin öğrenilmesi de o kadar kolay olacaktır (Yapıcı, 2008)

Çocuk edebiyatı estetik zevki geliştirir. Kişilerin dil ve edebiyat zevklerinin oluşması ve gelişmesinde çocuklukta büyüklerinden dinlediği ninni, masal, türkü, fıkra, halk hikâyesi gibi halk edebiyatı ürünlerinin önemli katkısının olduğuna şüphe yoktur. Sözgelimi Yahya Kemal'in annesinden dinlediği türkülerin, Cengiz Aytmatov, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Genç gibi yazar ve şairlerin aile büyüklerinden dinlediği masal ve halk hikâyesi gibi metinlerin onların sanatlarında önemli bir rolü olmuştur.

Çocukların belleklerinin gelişmesinde çocuk edebiyatından yararlanılır. İnsan yaşamının ilk yıllarında beyin yapısı ve zihinsel gelişim çok hızlı olmaktadır. Beyin araştırmalarına göre çocuklarda ilk altı yıl beyin sistemi hızla gelişmekte, altı yaşında beyin gelişiminin yüzde 90'ı tamamlanmaktadır. Bilmeceler bellek gelişimi için son derece etkilidir. Masallar, hikâyeler ve romanlar müthiş bir bilgi ve söz varlığı sunar. Ninni ve masallar ilgi ve dikkatlerin gelişmesine katkı yapar.

Çocuk edebiyatı planlı olmayı öğretir. Edebi türlerin hemen hepsi belli bir düzene sahiptir. İlginç ve ilgi çekici bir tekerleme ile başlayan masallar, kahramanların tanıtımıyla devam etmekte (serim) çeşitli olaylarla gelişmekte (düğüm) ve dilek, temenni veya duayla sonuçlanmaktadır (çözüm). Masal bölümleri, diğer türlere göre daha belirgindir. Bu belirginlik sayesinde çocuklar, plan ve düzen fikrini kavrayabilirler.

Ayrıca edebiyatın pek çok türü (masal, şiir, hikâye, roman, tiyatro, fabl, efsane, biyografi, gezi yazısı ve fıkra vb. gibi) çocuk edebiyatında kullanılabilir. Bu türlerin her birinin çocuk için ayrı bir yere sahip olduğu bilinmelidir. Sözgelimi en genel manada masallar, bir taraftan çocuğun duygu ve hayal gücünü geliştirirken diğer taraftan çocuğa iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik gibi kültürel ve ahlaki değerlerin kazandırılmasına yardımcı olur. Romanlar, çocukların ve gençlerin hayatı ve insanı tanımalarına katkı sağlar. Fıkralarsa çocukların olaylardan ders almasına, meselelere farklı bakış açıları ile bakmasına ve hayal güçlerini zenginleştirmesine yardımcı olur.

Her açıdan gelişme döneminde olan çocuğa verilen eğitim, içinde yaşayacağı ve bireyi olacağı toplumun şekillenmesi açısından son derece önemlidir (Erdal, 2009). Batı medeniyeti ve dolayısıyla İngilizce, Fransızca başta olmak üzere diğer Batı dillerinin ve edebiyatlarının yükselmesinde edebi eserlerin büyük payı olmuştur. Bunun içindir ki edebiyatın temeli olan çocuk edebiyatının ayrı bir değer verilmesinin gereği ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu alan yetişkinlerinkinden farklı özel bir oluşum alanıdır ve bu yönüyle çocukların içsel dünyalarına, hitap edebilmesi, ihtiyaçlarının ve beklentilerinin içini doldurabilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak bilinmelidir ki çocuk ve onun eğitimi toplumun geleceği açısından son derece önemlidir. Gelecekle ilgili umutlarımızın güçlü olması için öncelikle çocuklarımızın zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan kendileriyle ve çevreleriyle uyum içinde bulunmaları, dolayısıyla sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları gerekmektedir. Bu yönüyle bakıldığında bugünün çocuklarını ve gençlerini ülkemizin geleceği olarak görüp onların kültür ve medeniyetimiz çerçevesinde şahsiyet ve sorumluluk sahibi iyi insanlar olmalarını sağlayacak, Türkiye'nin meselelerine çareler bulacak ve Türk kültürüne büyük eserler kazandıracak bir bilinçle yetiştirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H. (2009). Türk Dili Dünya Dili. *Türk Dili,* (687), 195-204.

Aksan, D. (2011). *Türkçenin zenginlikleri incelikleri.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Arıcı, A. F. (2016). Çocuk Edebiyatı ve Kültürü, Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Bacanlı, Hasan. (2015). Unde Scis Bilgi Psikolojisi Denemesi, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları

Coşkun, M. ve Özkaya, P. (2011). Eski Türkçe dönemine ait eserlerdeki kültür unsurlarının günümüze yansıması. *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, (s. 123-130). Muğla.

Develi, H. (2012). *Dil Doktoru.* İstanbul : Kesit Yayınevi.

Duralı, Ş. T. (2006). *Felsefe - Bilim Nedir?* İstanbul: Dergâh Yayınevi.

Erdal, K. (2009). Eğitim Değerleri Açısından Çocuk Kitapları, Akademik Bakış: 17: 1-18

Kobotorian, N. (2011). Kültür taşıyıcı olan aşıkların dili. *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, (s. 431-434). Muğla.

Korkmaz, Z. (2010). Bir dünya dili olmaz açısından Türkçemiz üzerine genel bir değerlendirme. *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, (s. XXXIX-XLVI). İzmir.

Onur, B. (2005). Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları

Picq, P, Sagart, L., Dehaene, G., & Lestienne, C. (2014). Dilin En Güzel Tarihi, (Çev. S. Rifat), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Sakaoğlu, N. (1992). Medeniyet Değişmeleri Çerçevesinde Türklerde Ailede Eğitim, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi içinde, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.

Sanders, B. (1999). Öküzün A'sı-Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi. Ankara: Ayrıntı Yayınları.

Sevgi, A. (2011). Türkçenin gelişip güzelleşmesinde divan şairlerinin rolü. *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, (s. 713-717). Muğla.

Şimşek, T. (2014). Sevdirmek ve Heveslendirmek, Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, 756: 299-300.

Tuna, O. N. (1997). *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihî İlgisi İle Türk Dili'nin Yaşı Meselesi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınevi

Yapıcı, Ş. (2008). Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocuklarda Dil Gelişimi, Eğitime Bakış Dergisi, 12: 54-61

SÜLAYMAN RISBAYEV'İN ÇAĞDAŞ KIRGIZ ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞMESİ ÜZERİNE YARATTIĞI YENİ TÜRLERİN İNCELENMESİ

Acar KENEŞBEKOVA*

Özet

Bu araştırmanın temel amacı günümüz kırgız çocuk edebiyatının gelişmesi için büyük katkıda bulunmakta olan çocuk edebiyatı yazarı Sulayman RISBAYEV'in verdiği eserlerde yarattığı yeni edebiyat türleri olarak tanınan masal-öykü, masal-oyun, hikaye-beyanları üzerinde inceleme yapmaktır. Yazarın kaleminden yaradılmış her eser çocuğa derinden bakmıştır, çocuğun dünyaya bakış açısına, çocuk eğitimine, çocuğun ahlak-terbiyesine özen göstermeye çabalamıştır. Küreselleşmiş toplumda gölgeye yakalanan çocuk sorunlarını aydınlığa çıkarmaya gayret etmiştir, çocuk şiddetine karşı isyan etmiştir, çocuk haklarını ve çocuk sağlığını korumak için mücadele etmiştir.

Kırgız çocuk edebiyatındaki bu yeni adımlar hem yazarın başarısı, hem çocukların rızkı olarak tanınmıştır. Teknolojinin tüm hızıyla gelişmesiyle çocukların kitap okumaktan uzaklaşma sorununu çözmeye ve çocuklara kitap okuma alışkanlığını aşılama yolunu yazarımız yarı gerçek, yarı fantastik masal-öyküleriyle çocukların ilgisini çekmeyi başarmıştır.

Araştırma esnasındaki bulgu olarak, yazarın uzun yıllık pedagojik tecrübesinin eserlerinde yansıması, çocukların iç dünyasını fazladan çok tanımış olması, bir psikolog olması, eserlerinin kendine özgü: eğitim, ahlak, vatanseverlik, dürüstlük, yardımseverlik, çevre duyarlığı, saygı, sevgi v.b. gibi ilkeler üzerinde yazdığını vurgulayabiliriz.

Anahtar Kelimeler: kırgız çocuk edebiyatı, milli çocuk edebiyatı, masal-öykü türü, masal-oyun türü, hikaye-beyan türü;

GİRİŞ

Bu araştırmanın temel amacı günümüz kırgız çocuk edebiyatının gelişmesi için büyük katkıda bulunmakta olan çocuk edebiyatı yazarı Sulayman RISBAYEV'in verdiği eserlerde yarattığı yeni edebiyat türleri olarak tanınan masal-öykü, masal-oyun, hikaye-beyanları üzerinde inceleme yapmaktır. Yazarın kaleminden yaradılmış her eser çocuğa derinden bakmıştır, çocuğun dünyaya bakış açısına, çocuk eğitimine, çocuğun ahlak-terbiyesine özen göstermeye çabalamıştır. Küreselleşmiş toplumda gölgeye yakalanan çocuk sorunlarını aydınlığa çıkarmaya gayret etmiştir, çocuk şiddetine karşı isyan etmiştir, çocuk haklarını ve çocuk sağlığını korumak için mücadele etmiştir.

Kırgız çocuk edebiyatındaki bu yeni adımlar hem yazarın başarısı, hem çocukların rızkı olarak tanınmıştır. Teknolojinin tüm hızıyla gelişmesiyle çocukların kitap okumaktan uzaklaşma sorununu çözmeye ve çocuklara kitap okuma alışkanlığını aşılama yolunu yazarımız yarı gerçek, yarı fantastik masal-öyküleriyle çocukların ilgisini çekmeyi başarmıştır.

Çocuk kitabı bir sanat eseridir. İçinde çocuk ve edebiyat gibi iki önemli sözcüğün anlamını barındırır. Eğer bir yazar olarak ben çocuğu tanımıyorsam zaten yazdığım şey 'çocuk kitabı' değildir, eğer ben edebiyatı bilmiyorsam yazdığım şey yine 'çocuk kitabı' değildir. (Yener M, 2017: Hürriyet)

*Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi/Kırgızistan/Bişkek, Kırgızistan-Türkiye 'Manas' Üniversitesi
turkolog2008@hotmail.com

Araştırma esnasındaki bulgu olarak, yazarın uzun yıllık pedagojik tecrübesinin eserlerinde yansıması, çocukların iç dünyasını fazladan çok tanımış olması, bir psikolog olması, eserlerinin kendine özgü: eğitim, ahlak, vatanseverlik, dürüstlük, yardımseverlik, çevre duyarlığı, saygı, sevgi v.b. gibi ilkeler üzerinde yazdığını vurgulayabiliriz. Yazarın çocuk eserlerini yazmadan önce uzun yıllar il ve ilçe okullarında öğretmen olması ve çocukların eğitim ve öğretim sorunları ile ülkemizdeki ilköğretim düzenini irdeleyen araştırmaları yapması türk çocuk edebiyatı yazarı Gülten DAYIOĞLU'nun tecrübesine benzer.

Kırgızistan'ın ülke bağımsızlığı ilanı itibariyle kırgız milli çocuk edebiyatının geleceği için duyarsızlık etmeyen çocuk edebiyatı yazarlarımız hayati gerçekler üzerinde yeni edebiyat türlerini yaratmakla meşguldular. Buna örnek, satır başında bulunan kırgız çocuk edebiyatı alanında sürekli olarak verimli bir şekilde çalışmakta olan Prof. Dr. Sulayman RISBAYEV söz konusudur.

2014 yılında yazar çocuklar için 3 ciltten oluşan eserler dizisini 'Kırgız Patent' kurumu desteğiyle yayınlamıştır. Cilt 1 – 'Çocuğun kanadı' adıyla yazarın türettiği yeni çocuk edebiyatı türü olarak tanınan 250 adet 'hikaye-beyan'ı' içermiştir. Bu kitaba sığdırılmış olan hikaye-beyanlar hacim olarak küçük, çocukların yaş özelliklerine göre dil kullanımı hassas, ahlak, davranış kuralları, saygı, sevgi, eğitsel ileti ve bazıları güldürü amaçlıdır.

'hikaye-beyan' kavramı düz yazı şeklinde yazılmış, yaşanmış olayları durum, zaman ve mekana bağlayan, çocukları etkileyici bir güce sahip metin türüdür. 'hikaye-beyan özellikleri ve diğer edebiyat türlerinden farklılıkları şunlardır: a) karakter sayısı azdır; b) tek konulu ve tek boyutludur; c) olay durumu araştırılmaz; v.s

Hikayelerde de çocuk nesrinin diğer türleri gibi olayın başlangıcı ve sonu vardır, fakat yazar hikaye yazarken klasik roman ve öykülerdeki gibi karakterleri geniş bir şekilde açıklamaz ve tabii ki, her hikaye-beyanın konusu vardır, örneğin: yazarın 'Çocuğun kanadı' kitabında 'Bir düğüm para' hikayesi yer almıştır. Bu hikayenin demek istediği çocukları doğruyu söylemeye, ahlaklı olmaya öğretmeye çalışmıştır.

Yazarın ikinci cilt kitabına 'Mumdan çocuk' ismini vererek okurları masallar dünyasına götürür ve kitapta masallarla beraber masal-oyunlar, rivayeler, fıkralar yer alır. 'Mumdan çocuk' masalı evvelki kırgız halk masalı kahramanı olan Parmak çocuk misali yardıma ihtiyaç duyanlar için yaradılmış bir karakteri anlatır. 'Mumdan çocuk' masalında yazar halk motifine bağlayarak iyi kötü farkını ayırmak, halsiz güçsüzlere destek olmak, açgözlüğe müdahale etmek, haksızlığa yol vermemek v.b konuları açmaya çalışmıştır.

Sulayman RISBAYEV'in bu çalışmaları sonucu yeni edebiyat türü – masal-oyun'dur. Bu edebiyat türü özellikle kukla tiyatroları için yazılan bir üründür. 'Hayat hakkında bir şaka' adlı masal-oyunu ilk ve orta okul öğrencilerini ilgilendirecek çok ilginç eser olmuştur. Yazar bu sahne için eserde Adem ve Havva karakterleriyle insanoğlunun hayata olan doyumsuzluğunu anlatmıştır.

3. cilt kitaba 'Konuşan kitap' ismi verilerek kitaba yazarın kaleminden yaradılmış iki tane masal-öykü sığdırılmıştır. 'Konuşan kitabı' özetlersek yazar Bilimbek adlı karakterle ilk okul çağına gelmiş çocukların okumaya olan ilgisini artırmak amacıyla çocukları kitaplarla tanıştırmak, harfleri öğretmek, dedenin anlattığı masalı yardımıyla vatanseverlik, birlik, beraberlik konularını açmıştır.

Bununla beraber, 'Konuşan kitap'ta eskiden kırgızların kırk kabile olarak yaşadıklarını, o zamanlardaki halkın birlik beraberliğini, insanlığın olumlu ve olumsuz taraflarını, zenginlik ve hakimiyet için şeytan yoluna düşme hakkında geniş olarak beyan eder. Eserde kırgız halkı yaradanın desteğine layik, gelenek, örf adeti sıkı tutan, Tanrı Dağ'ın kuşakları olduğunu kanıtlar;

Bu kitapta yer alan hacim olarak büyük, anlam olarak derin anlamlı 'Umay Çocuk' adlı masal-öyküsü yukarıda belirttiğimiz gibi günümüz çocuk nesrinin yeniliği olarak değerlendirmeye değer. Yazarın bu eseri üzerine makaleler yayınlanmıştır ve yorumlar yorumlanmıştır. Demek ki, yazar bu çalışmasında çocukluk ve orta çocukluk döneminde bulunan bireyleri oyalayan, yeni teknoloji ürünlerinden uzaklaştırarak çocuğun ilgisini çekebilecek eser yaratmıştır.

Yazarın üzerinde durduğumuz 'masal-öykü' türüne açıklama yaparsak, eser bir folklor ürünü olarak tanınan masal gibi hayal gücü ürünüdür, fakat olayların gerçek hayattan alınarak anlatılmasından

dolayı, klasik edebiyat türüne de yaklaşımı vardır. Sulayman RISBAYEV bu yöntemle çağdaş çocuk edebiyatına yeni bir tür kazandırmayı başarmıştır.

Her genç okur bu eserleri okudukları zaman 'neden masal-öykü' sorusuna takılabilir. Yazarın 'Umay Çocuk' eseri genel olarak gerçek hayatın yansıması olmasıyla beraber eserin önemli noktalarında sihirlilik, olağanüstülük ögeler bulunmaktadır. Örneğin: kar altında kalan çocuğun kaybolması ve hayatta kalması, Umay çocuğun uçan halıyla yer üstünde uçması, onun insan gözüne bir görünür, bir görünmez olması, olayların düğümlenmesinde ve çözümlenmesinde Umay çocuğun olağanüstü güçle karşımıza çıkması v.b.g. Masal-öykünün temaları açık ve kuvvetlidir, karşıtlık unsurları taşıyarak, iyinin karşısında kötü, güzelin çarşısında çirkin vardır. Masal-öyküde de giriş, gelişme, düğüm ve sonuç vardır. Diğer masallardan farklılığı da Sulayman RISBAYEV'in bu masalında tekerlemeler yoktur. Kahramanlar kısa ve öz olarak tanıtılır. Çözülecek sorun ortaya konur. Masal-öykü fiilleri miş'li geçmiş zamanla değil di'li geçmiş zamanla anlatılır. Masal-öykü anonim değildir, belli bir yazar kalemine sahiptir. Gelişme ve düğüme geldiğinde ise girişte de belirtilmiş olan zorluklar ortaya çıkar. Çözüm giriş kadar kısa ve özdür. Girişte belirtilen her olay sonuca bağlanır, iyiler ödüllerini, kötüler cezalarını alır ve masal öykü mutlusonla tamamlanır, daima iyiler kazanır. Masallar çoğunlukla alınması gereken eğitsel bir dersi açıkça sergiler. *Okurun ya da dinleyenin, masalın anlatıldığı kültür ortamının değerleri doğrultusunda alması gereken dersler sunar. Bu dersler genellikle iyi-kötü, güzel-çirkin, güçlü-güçsüz, zengin-yoksul gibi zıtlıkların ilişkilerinden ortaya çıkar. Alınması gereken dersler ise çoğunlukla iyi, güzel, gerçek gibi insancıl evrensel değerlere uygun davranış ya da özelliklerdir.* (Asutay, 2013)

Masal halkın ortak yaratısı olarak ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılan, cin, peri, dev gibi olağanüstü kişileri de olan, olağanüstü olaylara yer veren, bir tür halk ürünüdür.

Masalların amacı da başkalarının gözüyle çocukların gelişimini sağlamaktır. Masallar özgürdür, hayaller de özgür olmalıdır. Bu nedenle masalcının kim olduğu da, yaşa göre içerik üretimi de önemlidir. Hangi zihin tarafından üretildiğini bildiğimiz masalları çocuğa aktarmamız gerekir. Çocukların sonunu hayalleriyle tamamlayabilecekleri hikâyelerin onlar için yararlı olduğu unutulmamalıdır. (Öztürk, 2017: Hürriyet)

'Öykü', 'anlatı' terimi 'beyan etmek' anlamını veren epik edebi türüdür. Öykü düzyazı şeklinde yazılır, hacim olarak romana göre kısa ve özdür, karakter sayısı azdır. (Kırgız edebiyatı, ansiklopedi, Bişkek:2004, 166 s.) Öykünün kısa soluklu olması, onun diğer türsel ayırıcı niteliklerini de belirler: Yoğunluk, birlik anlamında bir bütünlük, etkileyicilik ve anlatımın özlü olmasıdır. Öyküde anlatımın yoğunluğu okurun dikkatinin de yoğunluğunu gerektirir. Öykünün kısa ve yoğun olması bir çırpıda okunmasını sağlayarak okurun dikkatinin dağılmasına fırsat vermez. Öykü seçilmiş bir olaya, bir duruma, özel bir anai bireyin iç dünyasında belli bir duyarlık noktasına, dikkatlerden kaçan bir ayrıntıya yoğunlaşarak hayatla, insanla, toplumsal olanla ilgili önemli farkındalıklar yaratır. *Öykü, modern kurmaca anlatı türleri olan fantastik ve bilimkurgunun form olarak çok yararlanmış olduğu bir türdür.* (cokbilgi.com)

Sulayman RISBAYEV işte bu masal ve öykü özelliklerine dayanarak 'Umay Çocuk' eserine masal-öykü demiş olmalıdır. *İşte bu masal-öykü karakterine sahip Umay Çocuk dünya kahramanı olmayı hak ediyor, diyor yazar.* (Asanaliyev, 2015, http://kmb3.kloop.asia/) yazar bu eserinde 'Keregem sana söylerim, gelinim sen dinle, uugum sana söylerim, oğlum sen dinle' prensibini tutunarak yazdığını farkedibiliriz. Çünkü, yazar eserinde yukarıda belirttiğimiz konular dışında milli eğitim alanındaki sorunları özellikle ilkokul eğitim programında gündeme konulan konular üzerinde durmuştur ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Çünkü yazar 1987 yılı itibariyle Kırgız Milli Eğitim Akademisi'nde görev yapmakta olup, günümüz eğitim-öğretim sorunlarını derinden izlemesi sonucunda 2002 yılında ilkokul birinci sınıf öğrencileri için 'Alippe' ders kitabının yeni versiyonunu Kırgız Milli Üniversitesi Senato'su kararıyla yayınlamaya sunmuştur. Bunun dışında, Sulayman RISBAYEV 9 monografinin, 11 orta okul için eğitim programı standartının, Kırgızca ve Ahlak dersleri için kılavuz kitaplarının, 'Parmak Çocuk' eserinin ve 'Kırgız Çocuk Edebiyatı Antolojisi' yazarlar grubundan biridir.

‘Umay çocuk’ eserinde de Akıltay isimli arkadaşı olan ana karakterle kırgız milli eğitim sistemini geniş olarak açıklayıp, ilk okul eğitim programında çocukların yaş özelliklerini dikkate alarak, onların anlaması için zor olan lüzumsuz derslerin eğitim programından çıkarılması ve yerine çocukları entelektüel açıdan geliştirecek derslerin açılması kararının alınması teklifinde bulunmuştur. Yazar böylece günümüz milli eğitim sisteminde olan acı gerçeği eserde ‘Çocuk eğitiminde devrim gerekir’ başlığıyla vurgulamıştır. Araştırma çerçevesinde kırgız ilkokul ders kitaplarıyla türk ilkokul ders kitaplarını karşılaştırırken türk ilkokul derslerinin arasından bizim eğitim programımızda olmayan derslerin mevcut olduğunu farkederek ‘Hayat Bilgisi’, ‘Trafik Güvenliği’, ‘İnsan Hakları’ gibi derslerin kırgız eğitim programında da bulunmasında fayda olacağının kanaatindeyiz.

‘Umay Çocuk’ masal-öyküsünde Akıltay Yeşil Nurabad şehrinde bulunan Manas Ata lisesinin zeki öğrencisi ve okulun başarılı öğrencisidir. Yazar Akıltay’ın karakterini böylece betimlemiştir: ‘Akıltay – yeni devrin yeni çocuğudur, yeni devrin yeni imajıdır’.

Yazar Akıltay karakteriyle çocuk haklarını, çocukları koruma konusunda olan endişelerini, uçan halılı arkadaşı Umay’ın desteği ile dünya çocuklarını koruma çabalarını yansıtmıştır. Sivil toplumun çocuğa karşı şiddetini önlemeye yönelik izleme rolünü güçlendirme konusunu açmayı amaçlamıştır. Kısaca özetlersek, Yeşil Nurabad şehrinde yaşayan çocukları kaçıran ve çocuk organlarını çalan tacirlerin takip edilmesi ve anaokul girişinde çalınan çocuğun eve dönmesi, çocuğun anne babasına kavuşması, doğumevinde iş ihmalkarlığından bebeklerin karışması gibi olayları Umay çocuğun olağanüstü gücüne bağlamıştır. Çünkü bu masal-öykü yarı fantastiktir ve olağanüstülükler hâkimdir.

Zaman zaman mantıklı olaylara tanık olduğumuz masallarda bile asıl belirleyici olan, nesnel olayların yanındaki fantastik olaylardır. Hemen hemen her masalda dünyamızda gerçekleşmesi mümkün olmayan ögeler vardır. Bunlar kimi zaman gizemli, rastlantılara dayalı olaylardır. Örneğin insanların yüzyıl uyuması, efsunlu bir öpücüğün büyüyü bozması, hayvanların konuşturulması v.b. (Asutay, 2013)

Eserin son bölümünde yazar Kırgızistan’daki siyasi, hayati ve toplumumuzun genel sorunu olan ‘kırgız dilimiz’ üzerinde de açıklamalar yapmıştır. ‘Anadan ayrılan yetim değil, ana dilinden ayrılan yetimdir’ deyip kırgızcayı önemsememek toplumun büyük hatası olduğunu belirtmiştir.

SONUÇ

Araştırmamız sonucunda yaşayan kırgız çocuk edebiyatı yazarı Sulayman RISBAYEV’in kırgız çocuk edebiyatında yarattığı yeni türler incelenmiştir. Kırgız çocuk edebiyatında ‘masal-öykü’, ‘masal-oyun’, ‘hikaye-beyan’ gibi yeni kavramlar oluşmuştur. Eserlerde eğitsel iletiler, çocuk hakları, çocuk sağlığını koruma, çocuğa karşı şiddet, kitap okuma ve yazma kültürünü oluşturma v.b. konular açılmıştır. İnceleme, betimleme ve karşılaştırma yöntemlerinden yararlanarak yaptığımız bu araştırmada yazarın 825 sayfaya sığdırılmış hikaye-beyanları, masal-öyküleri, masal-oyunları ve fıkralarıyla 3 cilt kitabı her çocuğun ev ve kalp kitabı olarak kalacağı belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Ansiklopedi, (2004) Kırgız edebiyatı. Bişkek: 39s.

Naymanbayev, M. (2013)’Kut Bilim. Bişkek

Rısbayev, S. (2014) ‘Çocuğun Kanadı’. Bişkek: 1.cilt.

Rısbayev, S. (2014) ‘Mumdan Çocuk’. Bişkek: 2.cilt.

Rısbayev, S. (2014) ‘Konuşan Kitap’. Bişkek: 3.cilt.

Sever, S. (2003). Çocuk ve edebiyat. Ankara: Kök Yayıncılık.

Asanaliyev, B (2015). http://kmb3.kloop.asia/

BİCAN VEYSEL YILDIZ ESERLERİNİN İÇ VE DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ

Merziyye NECEFOVA*

Özet

Bican Veysel Yıldız, 30 Ocak 1963 yılında, Kars'ın Kağızman ilçesinde doğdu. Kağızman'da ilkokul ve orta okuldan mezun oldu, İlahiyat Fakültesi'nde okudu. Daha sonra Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat öğretmeni Fakültesinden mezun oldu. Uzun zaman Erzurum ve İstanbul'da çalışmıştır.

Hakkında bahs etTiğim insan,hepimizin sevimlisi,Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarlar Birliyinin kurucusu ve ilk rehberi Bican Veysel Yıldızdır.

Çok erken yaşlarından şiir yazmaya başlamış,ilk şiirini daha ilk okulda okurken yazmıştır.Farklı dergi ve qazetelerde editör olarak çalışmıştır.Yazıp-okumaya olan sevdası git gide artıyordu.

"Mina"," Aktif Test" ve" Aktif Öğrenme" dergilerinin kurucusu ve editörü oldu. Bican Veysal Yıldız, Halk Edebiyatı şiiri, edebi ve dil öğretimi ve eğitim planlaması üzerine bir dizi eser yayımladı. Anavatan sevgisi, anneyle ilgili şiirler, anavatan ve Türk dili için özlem duyma gibi ana meseleleri bazı konuları gündeme getirdi.

Makalemde Bican Veysel Yıldızın eserlerinin karakteristik özelliklerinden bahs edeceğim.

Anahtar kelimeler: Bican Veysel Yıldız,Öğretmen,Kağızman,eser ,Halk.

Characteristic Features of Bican Veysel Yıldız Works

Summary

Bican Veysel Yılıdız was born on January 30, 1963 in the Kağızman district of Kars. He graduated from primary school and secondary school in Kagizman and studied at the Faculty of Theology. He then graduated from the Faculty of Turkish Language and Literature at Kazim Karabekir Education Faculty. He has worked in Erzurum and Istanbul for a long time.

The person I talked about is the sweetheart of all of us, the founder and first guide of the Children and Youth Literature Writers Association, and Bican Veysel Yýldýz.

He started to write poems from very early ages and wrote his first poem while he was studying at the first school. He worked as an editor in various magazines and critics. His love of writing and reading went up.

He was the founder and editor of "Mina", "Active Test" and "Active Learning". Bican Veysal Yıldız has published a series of works on poetry, literary and language teaching and education planning in Folk Literature. Motherland affection, mother's poems, homeland and the main issues such as longing for the Turkish language brought some issues to the agenda.

In essence I will talk about the characteristic features of Bican Veysel Yıldız.

Keywords: Bican Veysel Yıldız, Teacher, Kağızman, work, People

* Prof.Dr., Millî İlimler Akademisi Azerbaycan

Erkeklik elde silah alıp can almak değil, elde kalem tutup, ölü ruha can vermekdi.

Bravely does not mean to get a weapon and kill, it means to get a pen and get the dead soul alive. (Merziyye Necefova)

GİRİŞ

Bican Veysel Yılıdız 30 ocak 1963 yılında Kars'ın Kağızman ilçesinde doğdu. İlkokulu ve orta okulu Kağızmanda bitirdi. İlahiyat fakültesinde eğitim gördü. Daha sonra Kazım Karabekir Eğitim fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Öğretmeni Fakültesini bitirdi. Uzun süre Erzurum ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı.

Hakkında bahsettiğimiz şahıs hepimizin kıymetlisi, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarlar Birliği'nin kurucusu ve ilk başkanı Bican Veysel Yıldızdır.

Çok erken yaşta şiir yazmaya başladı. İlk şiirini ilkokulda okurken yazdı. Bir süre sonra çeşitli dergi ve qazetelerde editör ve sanat danışmanı olarak görev aldı. Yazıp okumaya olan sevdası git -gide arttı, çoğaldı ".Mina", "Aktif Test" ve "Etkin Eğitim" dergilerinin yaratıcısı ve editörlüğü ile meşgul oldu. Bican Veysel Yıldız düzenli olarak yayın işlerini Halk Edebiyatı şiiri, Güldeste ve dil eğitimi, eğitim planlaması konulu eserleri yayınladı. Eserlerinin temel ana hattını Vatan sevgisi, anne hakkında şiirler, yurt özlemi, türkcemiz gibi önemli konular oluşturdu.

Bican Veysel Yıldızın eserleri onun hakkında söylenenleri onaylıyor. "Anne şiirleri güldestesi", "Su hatıraları", "Baba şiirleri güldestesi", "İçimdeki haylaz çocuk", "Okuma Günlüğü", "Yazarlığa ilk adım", "Öğretmen şiirleri", "Kuşlar dan çalmalar", "Mermeri delen damlalar", "Kağızmanlı Cemal hocanın hayatı", "Sanatı ve şiirleri", gibi bir çok türkceye ait kitap da onun sanatında önemli yer tutuyor. Makalemde onun bir kaç eserlerinin üzerinde duracağım. Çünkü bu eserler Bican Veysel Yıldız sanatının zirvesi olarak kabul edilebilir. Bu eserlerden biri "Yağmur hatıraları" adlanır. Eser yağmurlu bir günde oluştu. Fakat buna rağmen eserin adında bir felsefi anlam da var. Yağmurdan sonra doğa daha da güzelleşiyor, paklaşır. Özellikle yağmurdan sonra gökyüzünde oluşan gök kuşağı her zaman olmuyor. Şairin söylemek istediği konular, insanı düşünmeye zorluyor. Eseri okudukça yazarın can yanqısın hissediyor, vatan evlatları için rahatsız olduğunu hissediyorsun. Gök kuşağı geleceğimizin simvoludur. "İnsanların elinde silah değil kalem tutmasını dileyen şair, ders verdiği öğrencilerine vermek istediği sevinç ve sevgi gök kurşağı ile gökyüzünü sevindiriyor, doğayı paklaşdırır. Mavi gökyüzü bizim geleceğimiz olan çocuklarımızın bilimle, şiirle, sanatla yükselmesidir. Eserde yazar "Evemkuşağı" denen bir hikayede O gök kurşağından bahseder ki, yağmurdan sonra gök kuşağı türk dünyamızın göklerini tertemiz edecek, evlatlarımızı mutluluğa çağıracak. Hikayede bir sınıf odasında öğrencilerine ders veren öğretmenden ve oda da öğrenmek isteyen öğrencilerden bahsediliyor. Ve öğretmen öğrencilerin çok seviyor, ama bu sevgiye rağmen onların geleceğinden rahatsızdır. Onların derse gelmemesi, okumaya-yazmaya heves etmemeleri onu düşündürüyor. Öğrencileri için yazdığı şiirde onlara sevgisini bildiriyor, ülkesinin dalkavukluk olarak değerlendirse de onların eğitime ilgilerinin olmamasını dikkate alarak, onları "Ülkemin dalkavukluk, savunmasız çocuklarım" diye teessüf duyuyor.

Güneşten daha aydınlıkdır
Parıldar çocuk kalpleri
Gözleri ışıl-ışıl
Tıpkı umutlar gibi.
Umutlar, yarınlarımızdır;
Tıpkı çocuklar gibi.
Olmasa da evim barkım
Gönül kapılarımı açıb sizleri kucaklarım
Gelin! Gelin!
Ülkemin yarınları;
Yarınsız çocuklarım.(1)

Öğretmen onu düşündürüp rahatsız eden konuları çocuklarla paylaşdıkca sınıf odasına bir sessizlik çöküyor. Önümüzde geleceğimiz olan bu çocuklara, onların geleceğine büyük saygı besleyen bir öğretmen duruyor. Rahatsız olan bu öğretmen ilginç fikirler arıyor. Ne yapsın ki, yavrularımızı yazmaya, düşünmeye, güzellikler alemine getirebilsin. Bu endişe, yıllar önce yaşamış, Azerbaycan şiirinde çocuk terbiyesinde onlarca şiirlerin yazarı Mirza Elekber Sabiri hatırlatdı bana . Azerbaycan çocuk şiirinde Mirza Elekber Sabir şiirleri ile bağlantılı değilen Bican Veysel Yıldız şiirleri paralel bir iz oluşturuyor. Sabir yıllar önce biraz da alayla cahil babalar tarafından okullara gönderilmeyen çocuklarımızı görünce isyan etmişti.

Çocuk benimdirse ,
Oxutmuram , el çekin
Eylemeyin dengeser,
Oxutmuram el,çekin(2)

Diye cahil ata-anaların çocukları okuldan saptırmalarına tahammül ede bilmiyordu. Çocuklarımızın geleceğinden endişeli idi.

"Ebemkuşağı" eserinde de çocuklarımızın geleceğinden endişe duyan bir öğretmen var. Öğrencilere kalem tutmaya alışkanlık yaratmak, yazmaya alışdırma gerektiğini düşünen öğretmenin çocuklarla kurduğu diyaloq çok ilginç ve tesirlidi. Ancak bu diyalog asıl öğretmen emeğinden, öğretmen sevgisinden haber verir. İçini parçalayıp bölen duygular var. "Neden ilk önce aydın yetiştirmiyoruz" sorusu onu düşündürüyor. Öğretmenler aydın yetiştirince gençlerimiz dünyası değişecek, ter-temiz olacak, onların hayata bakışı değişecek, geleceğimiz olan çocuklarımız ellerinde silah değil kalem tutacaklar. Yazmak- yaratmak insanı yetiştirmekle birlikte paklaşdırır. "Neden sınıfımızdan çıkan maqanda sayısı yazar sayısından iki kat fazladır"? Öğretmen çocuklara yüzün tutarak;

"Arkadaşlar, "Ben maqanda olmak istemem" diğenleriniz parmak kaldırsın!

Şu an parmaklar havadaydı. İkinci soruyu eklemeliydi:

Di! Peki, o zaman! Kimler yazar olmak ister? Parmak kaldırsın . (1)

Öğretmen masasının yanındaki kevseri açtı ve böylece ilk yazarlık kursu başlıyor. "Şimdi hepiniz gözlerini kapatın sadece yağmurun sesini dinleyin" Ve bu bir saat içinde öğretmenin hayalleri karış - karış memleketine, çocukluğuna gitti. Öğretmenin aklına" yağmurlu hatıraları düştü. Eserde yağmur altında ıslanan, bir genç canlanıyor.Yağmurun kendisine getirdiği güzellik, paklığ ve birde Ocakta yanan tezek veya kermenin havale buluşmasında çıkan ses; "Yağmurun en çabuk bereket olduğu yer, şairlerin ruhudur" demesi.

Böylece "Yağmurlu hatıralar" bir sınıf çocuklarının farklı düşünceleri, hayalleri, arzuları oluşmaya başladı. Bu kitap bir türk öğretmeninin arzuları, istekleri, yenilik arayışları, geleceğimiz olan öğrenci dünyalarının ilk tomurcuklarıdı.

Ebemkuşağı hekayesi aslında bir çağrı, gelen tehlikeyi önlemek için öğretmenin aradığı çıkış yoludur. Bu bakımdan eser büyük bir fikir veriyor. Bu mesaj tüm dünyaya olan mesajdı.Çocukları seven, geleceğimiz için rahatsız olan bir yazarın dünyaya haykıran sedasıdır. Yazar ve Karakter arasındaki benzer karakter onların her biri için önemli rol oynuyor. Bican Veysel Yıldızın yaşadığı hayat onu çocukluk yıllarından yetiştirmiş, oluşturmuştur. Türkülerle, zahmetle büyüyen yazar İlk öğretmeninin söylediği türkülerle büyümüş, hayatın sınavlarını, zorluklarını körpece çocuk olunca tatmış ama buna rağmen içinde büyük bir umutla geleceğe inanmış, çünkü okumuş, elinden kalemi yere koymamıştır. Şiirde dediği gibi:

İlk Öğretmenim,
Kerkük hoyratları söylerdi.
Ben, yanık türkülerle
Büğütülmüş çocuğum.

Nasır tuttu yüreğim
Ve ellerimin mayası
Türkülerle çalınmış hamurumun mayası

Ben, hayat değirmeninde öğütülmüş çocuğum(3)

Möhteşem bir poetik tapıntı –"Ben , hayat değirmeninde öğütülmüş çocuğum" Aslında bir esere baraber ifadedi. Deyerli poetik tapıntıdı.

Hayatın her yüzünü gören yazar çocuklarımızı daha yüksek düzeyde görmek istiyor. Şiirin son fıkrasında göçmen hayatı yaşaması, dün mecburen silinmesi ve bugününün çürütüldüğünü diyen şair bu ifadeleri demesine rağmen büyük işler yapıyor, halkının çocuklarının dalkavukluk daha yürekaçıcı olması için mücadele etmelerini, öğrencilerine yol gösteriyor. Kanaatimizce yaşadığı zorlukları şiirsel ifade ile çocuklarımıza ulaştırmak da güzel bir mesajdı.

Kaçakaçda gelin çağındaymış nenem
Göç ninnilerile uyutulmuş;
Büyütmüş annem.
Kader adımı mühacir yazdı madem;
Dünü silinmiş,
Yarını yok;
Bu günü çürütülmüş çocuğum.(3)

Veysel Yıldızı yaratıcılığında çocukla çocuk olup, onun çocuk dünyasına girerek, duygularını duymak,onların yaralarına, dertlerine merhem olabilmek çok güçlüdür. Bu birazda şairin çocukluk yıllarının acı hatıraları ile de ilgilidir. Onun için çocuğun milleti, dili esas değildir. Esas olan, karşısındaki çocuktur ve yardıma, ilgiye, tavsiyeye ihtiyacı olan bir varlıktır. Şair şiirlerinin birinde türkçeni bilmeyen bir çocuğu anlatır. Bu çocuk savaşlarda, terörde binlerce gözü yaşlı kalan çocuklardan biridir. Neredeyse Bican Veysel bu şiirinde "Yağmur Hatiraları" eserindeki tedirginliğe dönüyor. Bu küçük şiirde onun çocuklarımıza neden "savunmasız çocuklarım" söylemesi tüm netliği ile açılıyor. Burada da derhal fikir okuyucuya iletiliyor ve sanki dünyaya mesaj gönderiliyor". Dünyada Çocuklar ağlamasın, terörler, savaşlar çocukları kederli etmesin, çocuklar gelecek dediğimiz halde henüz fidanken onların hayatını cehenneme çeviren "Yürekçe" denen şiir qaddarlıklara, vahşetlere, zulme karşı en güzel tarzda- şiirsel şekilde seslenir.

Sen Türkce bilmesen de olur çocuk.
Ben sana yürekce anlatırım sevgimi.
Oturur göz göze bakışır, halalaşırız
Biz seninle yürekce anlaşırız çocuk.

Aslında, çocuklarımızın hangi dilde konuşup, hangi dilde düşünmelerinin önemi yoktur. Çünkü tüm dünyada çocuklarımızın canı yanınca, anne ve babalarını kaybedince sokaklarda sefil ve perişan olurlar. Tüm çocuklar şiirlerle, ninnilerle avuna bilir, bir sıcak kucak görünce aynı dili paylaşmasalar bile gözyaşları bu sıcak kucaklarda kuruyor. Şaiir bu duyguları o kadar samimi ve şiirsel ifade ediyor, bu mısralar karşısında düşünmeye, dünyada kan döken, zulümler yağdıran insanlığa sığmayan görevde büyük olup, çocuk aklı kadar aklı olmayan zalimlere nefret yağdırmaya bilmiyorsun.

Sen Türkçe bilmesen de olur çocuk.
Ben sana şiirce anlatırım derdimi.
Oturub diz dize aynı ağıtla ağlaşırız
Biz seninle Şiirce anlaşırız çocuk.

Veya,

Sen Türkçe bilmesen de olur çocuk
Ben sana sesizce anlatırım düşlerimi
Oturur omuz-omuza aynı ufuka bakışırız
Biz seninle sesizce anlaşırız çocuk.

Aslında bu mısraların tahlile ihtiyacı yoxdur. Bu misraları hansı türkcede yazılmasının da önemi yoktur, hatta bu misralar dünyanın her hansı ülkesinde bele okunanda bütün yer küresi bu misraların sesini duya biler. Çünkü bu misraların ahenginden, okucunun qeher dolu sesinden yetim qalan, kimsesi olmadan hayattda mücadile veren çocuğun göz yaşın göre biler.

Sen Türkçe bilmesen de olur çocuk.
Ben sana yetimce anlatırım kimsesizliğimi.
Oturur yüz yüze, lüğatler boyu susuşuruz
Biz seninle yetimce anlaşırız çocuk.(4)

Çocukla beraber, bir kimsesizlik zorunda yaşayan, hayat tecrübesi kazanan bir kişinin hayata ve zamana haykırışları da var bu dizilerde. Önemli olan çocukla diyalog kuran yaşlanmış ve sonradan uzaklaşmış kırılgan çocuk kalpli saf bir yürek var bu şiirde.

Bican Veysel Yıldız yaratıcılığında çocuklara anne hakkında nasihat verici şiirleri de dikkat çekiyor. Şair bazen Annelere yönelerek çocuklarımızın doğru şekilde eğitmesi için tavsiyeler veriyor, bazen ise çocuklarımıza anne hakkı ödenmez olduğunu şiirsel anlatımla tavsiye ediyor. Şairin anneye olan sevgisi o kadar derin ve saftır ki, bunu tüm yaratıcılığı boyunca izlemek oluyor. Onun "Anne şiirleri" adını verdiği Güldeste anneye olan büyük ve eşsiz sayqısından anlamak olur. Kitaba yazdığı ön sözden çocuk ve anne ilişkilerini eğitimde büyük rolünden söz eden yazar, "Annelik her şeyden önce yürek ister. Anne bir insanın tüm sorumluluklarını üstelenmeyi göze alan, o insana hayatını adamayı göze alabilecek bir yüreğe sahip olan biridir ancak" deyen Bican Veysel Yıldız aslında anneni, anadilini ve çocukları ön tutarak çok önemli konulara değiniyor. Bugünkü günümüzde genç analarımız çocuklarını yabancı dilli okullara bırakmakla iftihar ederken aslında bir gerçeği anlamazlar. Çocukları yabancı dilde konuşarak en güzel şanslarını kaçırırlar. Yabancı dili bilmek güzeldi. Kendi dilininin güzelliklerini duyup öğrendikten sonra. Bu düşünce yazarın kaleminden annelere güzel bir sesleniştir.

"Anadilimizin yaşamasının yaşatılmasının ilk sorumlusu olan anneler, çocuklarınıza göğüslerinizden emzirirken terbiyeleri için yüreğinizden; Dilleri için ruh emzirdiğinizi anlatmıyorsunuz? Onların geleceğine dair endişeleriniz arasında sadece işleri ve aşları var? Ya da bunun hadis olduğunu onlara duygu etdirmiyorsunuz? Onlara laikli evlat olmazlarsa sütünüzü helal etmediğiniz anadilinizi ve terbiyenizi de helal etmeyeceğinizi söylesenize". (3)

Anneler şairin umutudur, annelere güvenir, anneler çocuklarına verdikleri sözü tutarlar, evlatları için son kadar mücadele yaparlar.

Bu bakımdan "Her anne bir hacerdir "şeiri annelerin bazen Hacer oldukları, halde bazen biraz Anadolu'ya benzerler".

Her ana, bir az Anadoluya bənzər
Ömrünün bir yerinde
Acıyla umut kol kola gezer
Türkülerinde iztirabın bin turlusu
Ninnilerinde acının ve göz yaşının izleri vardır.
İki göz iki çeşme misali gözleri vardır
Hayatla ölümün maverasında durur analar, bir zaman
Kopmak gam deyildir kahbe dünyadan,
Lakin serde yiğtlik
Ve üstelik daha aş yerdiği günlerden
Bebeğine verilmiş sözleri vardır:
"Yavrum, seni yalnız burakmam" bu dünyada
Ne zaman "anne" desen
Ben koşarım imdada.
Bu söze sadakattendir ,
Anneler yavrusunu burakıb getmez
Belkede bu yüzdendir bunca acı yaşar da
Analar Ölmez!(3)

Şairin annelerden beklentileri fazladır. Çünkü anneler şairlerin ve çocukların umut, tahmin yeridir. Bu şiire bir destan dersek daha doğru olur. Çünkü çocukların umudu olan, bazen Hacer olan,bazen henüz aşı verirken evladına onu ölünce koruyacağına söz veren anne sözünü tutamayan ölüme bile göğüs gerip ölmeyen anne çocuğu büyüyüp gelin gidince veya evlenip gelin olunca ana da yaşlılar biraz zarif, duygusal olur. Birazda çiçek gibi narin olur. Yabancı olur gelin evinde, "itilir, kakılır, ömrünü

adadığı kendi oğlunun evinde" Gençlerimize, çocuklarımıza şairin bir mesajı var. Evladı için öle bilmeyen anne ağır bir yüke dönüşür öğul evinde. Eserin son paragrafları daha etkili ve ibret vericidir.

Ve bezi analar duyarız
Ömrünün bir yerinde
Huzurun girmediği kapıdan girmiş, huzurevine.
Bayram sabahları tanımadık dodaklar dokundukça
Huzurevindeki anaların ellerine
Benim ellerim duaya kalkar;
Ah bu analar,
Bu analar, taş doğursaymış evlat yerine!(3)

Bu noktada Azerbaycan edebiyatının ölümsüz Bahtiyar Vahabzadesi düşer yada "Atılmışlar" poeması. Huzur evinde ölümlerini bekleyen baba ve anneler ve birde istenmeden dünyaya geldi, sokağa atılan çocuklar. Zor ve sorumluluk gerektiren bir konu Azerbaycan ve Türkiye şiirinde. Veysel Yıldız bu eserde Anneni Hacer gibi, verdiği söze sadık bir kadın gibi, bir çiçek mahsumluğunda ve atılmış bir kimsesiz gibi tecelli ediyor. Az kelimeyle bir dünya yaradır.-qadın yaradır-asil anne imajı yaratıyor. Şairin anne hakkında onlarca anne hakkında şiirleri oluştu. "Rüyalarıma gel", "Anne ben güzel şeyleri kamil öğrendim", "Annem", "Bilge kadın", İçimdeki Haylaz çocuk" ve diğer şiirlerinde gençlerimize ve çocuklarımıza anne sevgisine, anne kudretine, anne şefkatine değer yaratmıştır. "İçimdeki haylaz çocuk biraz da annemə benziyor" diyen şair annesinden çok öğrendiğini, içinde her zaman bir anne imajının olduğunu vurğulayarak çocuk terbiyesinde anne kudretinin birinci olduğunu poetik mısralara döküyor.

Anne bilirsen,
Ben yürümeyi senden öyrendim:
Senin dualarına tutunup
Cennete bile girebilirim.(3)

Netice: Şairin gençlerimize ve çocuklarımıza nesihetleri, dilekleri büyüktür. Onun onlarca şiirlerinden örnek gösterilebilir. Sonunda "Şairin öğütleri" şiirinden birkaç mısra takdim edeceğim. Türk dünyasının özgün genç ve çocuk şairi Bican Veysel Yıldıza yazıp yaratmayı, türk dünyamızın çocuk ve gençlik edebiyatına değerli şiir incileri getirmesini diliyorum.

Şairin öğütleri dilimizin ezber, gönlümüzün sesi olmalı, sevgili yavrularımız.

Kendi sözlerinle söyle
Kendi sözlerinle konus,
Güzel Türkcemizde buluş
Dilde birlik olmadıqca
İlde birlik olmayacak
Unutma, sevgiden geçer
Her bir güzelliğin yolu
Kucakla , sev kardeşini
Biz bizi sevmesek eğer
Yurtta dirlik olmayacak
Ele güne el açmadan
Çalışsak arılar gibi
Üretsek heç durmasak
Bir de sevgiyle paylaşsak
Heç fakirlik olmayacak.(5)

KAYNAKÇA

1. Bican Veysel Yıldız dan ergen kalemler" Su hatıraları",

2. M.E. Sabir, "Hopopname" Bakü, 1978

3. "Anne Şiirleri" Güldestesi, 2015

4. Bican Veysel Yıldız internet sayfası

5. Bican Veysel Yıldız" İçimdeki haylaz çocuk

KÜLPRENSİ ÖYKÜSÜNÜN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa KAYA[*]

Ayfer KAYA[**]

Özet

Okulöncesi eğitimin temel amaçlarından biri, çocuklara Türkçenin güzelliklerini ve zenginliklerini kazandırmaktır. Bu zenginliği kazandırmanın yolu çocuğun duygu, düşünce ve hayal dünyasına hitap eden çocuk edebiyatı ürünlerini bu dönemde çocuğa sevdirmek gerekir.

Okulöncesi dönemde bu kadar büyük bir öneme sahip olan bu eserlerin dil ve üslup, konu/tema, ileti, karakter ve görsel olarak bazı unsurlara dikkat edilmesi gerekir. Bu özellikler aracılığıyla incelenen eserin çocuğa göre olup olmadığı tespit edilebilir. Çocuğun gelişimine ve yaşına uygun olarak tasarlanmış eserler çocuğun kitapla tanışmasını sağlayabilir.

Bu çalışmada Babette Cole tarafından Külprensi adlı eseri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemine göre incelenmiştir, bu inceleme kapsamında eser çocuğa görelik ilkesi açısından değerlendirilmiştir. İncelenen eserin, dil ve üslup, konu/tema, ileti, karakter ve görseller açısından incelenmiş ve bunların çocuğa görelik ilkesini yansıtma durumu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Külprensi, çocuğa görelik.

Investigation of the story of the childhood in terms of the principle of Relative to the Child

Abstract

One of the main objectives of the pre-school education is to give the children the beauty and richness of Turkic. The way of bringing this richness is to bring children's literature products that appeal to the child's emotions, thoughts and dreams in this period.

It is necessary to pay attention to some elements such as language and style, subject / theme, message, character and visually. Through these properties, it can be determined whether the work studied is relative to the child. Works designed to fit the child's development and age can provide the child with a book.

In this study, Babette Cole studied Külprensi's qualitative research methods according to the document review method, in which the work was evaluated from the point of view of the child's relative principle. The studied work was examined in terms of language and style, subject / theme, message, character and visuals, and their status was defined as reflecting the principle of relativeness to the child.

Key Words: Children's literature, the Külprens, child relative.

GİRİŞ

Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, gelişim dönemlerini göz önünde bulunduran, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, ana dilini geliştirebilecek özellikte, evrensel ve ulusal değerleri içeren, severek dinlediği/ okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü eserleri çocuk edebiyatı içinde değerlendiriyoruz (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016: 19). Yani çocuğa yönelik hazırlanmış yazılı veya sözlü her türlü eseri bu kapsamda değerlendiriyoruz. Çocuk edebiyatı, çocuğun hayal, duygu ve

[*] Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi E-mail: mustafayfer8184@gmail.com
[**] Dibekdüzü İlkokulu Okulöncesi Öğretmeni E- mail: mustafayfer8184@gmail.com

düşünce dünyasını geliştirmeyi amaçladığı için bu edebiyatın temelinde çocuğa görelik ilkesi yatmaktadır diyebiliriz.

Çocuk edebiyatı erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresini içine almaktadır (Sever, 2013: 17). Çocuk edebiyatının kapsamına giren, dil gelişimi açısından kritik bir evrenin eşiğinde olan dönem okul öncesidir. Çocuğun hayatında renkli, hareketli, yaşam dolu bir çağın başladığı bu dönemde çocuğun gelişimine ve yapısına hitap edebilecek en önemli ögelerden biri çocuk edebiyatı ürünleridir. Şirin (2000)'e göre bu dönem, masal ve hikâye okuma/anlatma dönemidir. Bellekleri çok kuvvetli olduğundan, sevdikleri masal/hikâyeyi tekrar dinlediklerinde bir kelimenin değiştirilmesine bile dayanamazlar. Bu dönemde resimli kitaplarla yapılan olumlu bir tanışma, kitap sevgisinin doğmasına ve kitapların bir eğlence ve bilgi kaynağı olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur. Yılar ve Turan (2011)'a göre çocuk edebiyatının en önemli fonksiyonlarından biri de çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Temizyürek vd. (2016)'e göre hikâye ve masal dinlemek çocuklar için göz ardı edilmemesi gereken bir etkinliktir. Özellikle okul öncesi eğitimde anne ve babalar, çocuğun eğitimiyle ilgilenen kimseler sık sık hikâye ve masal anlatma ihtiyacı hissederler. Zira hikâye ve masal çocuğun dış dünyaya açılan penceresidir.

Okul öncesi çocuk edebiyatının başlıca amaçları çocuğun öğrenme, algılama, yorumlama yeteneğini geliştirmek, çocuğun dil gelişiminde etkili olmak, çocuğun sosyalleşmesini sağlamak, çocuğa kendi ülkesinin maddi ve manevi değerlerini tanıtmaktır (Şirin, 2000:139-140). Böylesine önemli fonksiyonları yerine getiren okul öncesi çocuk edebiyatı deyince aklımıza gelen ilk edebiyat türü görsel ögelerin ağırlıkta olduğu resimli kitaplardır. Resimli kitaplar, çocukların ilk tanıdığı tür olması bakımından önemlidir. Bu tür eserler çocuklara kitap sevgisi aşılar, onlara yaşam hakkında yeni kavram ve deneyim kazandırır, ilk edebî ve estetik zevki verir ve onların yetişkinlerle iletişim kurmasını sağlar. Okul öncesi çocukları için hazırlanan eserler, temelde dinleme becerisini kazandırmaya yönelik olmalıdır. Bu tür metinler hazırlanırken çocukların fiziksel, dil, psiko-sosyal gelişimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Kitabın dili, görsel ögeleri, kitabın içeriği çocuğun anlama kabiliyetini geliştirecek ve onların kitaba karşı olan ilgisini artıracak özellikleri taşımalıdır. Çocukların gelişim özelliklerini göz ardı ederek hazırlanan bir eser, çocukta kitap sevgisini henüz oluşmadan köreltebileceği gibi dinleme- anlama kabiliyetinin oluşmasını da olumsuz yönde etkileyecektir (Temizyürek vd., 2016: 23-27).

Çocuk edebiyatı kapsamında çocuk için hazırlanan edebiyat ürünleri çocuğa hayal dünyasını zenginleştirebileceği yeni motifler sunabilir. Çocuğun bu ürünler aracılığı ile hayal dünyası zenginleşmesiyle birlikte dilin en güzel örneklerini duyma fırsatını bularak dilini sevmeyi ve onu incelikleri ile kullanmayı öğrenir (Şirin, 2000: 176). Okul öncesi çağlarda resimli kitaplar, çocuğu dil ve resim ile uyarıp onun dil gelişimine, motor gelişimine, duygusal ve kavramsal gelişimine katkı sağlar, hatta onu eleştirici düşünme becerilerini edinmeye yönlendirir. Çocuğun iç çatışmalarını yenmesi ve sosyalleşmesi için yardımcı bir gereç olup yaratıcı düşünmenin gelişmesine katkı sağlar. Çocukları yaşamın gerçeklerine hazırlar, onların dinleme-anlama becerilerini geliştirir, kelime hazinelerini zenginleştirir (Gönen, 1994: 231).

Çocuk edebiyatının en önemli ilkelerinden biri çocuğa görelik ilkesidir. Yukarıda çocuk edebi ürünlerinin çocuğun gelişimine ve hayatına sağladığı birçok katkının gerçekleşebilmesi için oluşturulan edebi eserin çocuğa göre olması gerekmektedir. Sever (2013)'e göre çocuğa görelik, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak edebi metinlerin bunlarla örtüşmesini mecburi kılar. Edebi eser incelemenin başlıca yollarından biri dil, üslup, konu, tema, kişiler, bakış açısı ve anlatıcı gibi unsurlar aracılığıyla edebi esere sorulan sorular ve alınan cevaplar ile söz konusu eserin çocuğa göre olup olmadığı açıklığa kavuşturulabilir (Demirel, 2011: 50). Bir edebi eserin çocuğa göre olabilmesi için dış yapı ve iç yapı özellikleri bakımından gerekli nitelikleri taşıması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin boyutu, kapağı, cildi, kâğıdı, sayfa düzeni, punto, resimler dış yapı özelliklerini oluştururken dil ve anlatım, karakterler, ileti, konu ve tema ise iç yapı özelliklerini oluşturmaktadır. Çocuk edebi ürünlerini bir bütün olarak değerlendirmemizi sağlayan dış yapı ve iç yapı unsurlarının önemli bazı özellikleri vardır.

Okulöncesi dönemde çocuğa hitap eden bir eserin bu yaşlardaki çocukların rahatlıkla taşıyabilecekleri ağırlıkta olması gerekir. Ayrıca kitabın kapağının bir albenisi olmalıdır. Çocuk için kapak, çok önemlidir. Yetişkinler kitabı, kapağın albenisi için değil, yararlı olduğu için tercih ederler. Oysa çocuklar için kitap, kapağından başlayarak çocuğu kendine çekmelidir. Kapak resmi, kullanılan renkler, çocuğun renkli dünyasına hitap etmelidir. Sırt yazısı mutlaka bulunmalıdır. Sağlam, dayanıklı, çabucak yıpranmayacak ve uzun süre saklanabilecek güzel kompozisyonlu bir kapak çocuk için daima ilgi çekicidir (Şimşek, 2002: 28).

"Ailede okuma geleneğinin oluşturulabilmesi ve yerleştirilebilmesi için kitapların uzun süre özelliklerini yitirmeden ve dağılmadan" kullanılabilmesine gerekir (Sever, 2002: 17). Okul öncesi dönemde görsel ögelerin önemi bakımından kâğıt kalitesi ön plandadır. Çocuk kitaplarında resim-metin uyumu, sayfa kenarlarındaki boşluklar ve bunların sayfadaki diğer ögelerle birlikte yarattığı oransal uyum, sayfa düzenini sağlayan bileşenler olarak değerlendirilebilir. Sayfaların görsel tasarım zenginliği çocuk-kitap etkileşimi için önemli bir değişken olarak düşünülmelidir. Bu nedenle, çocuk kitaplarının ön, arka kapakları ile diğer sayfaların okuma ve izleme isteği yaratabilecek özellikler taşıması gerekir. (Sever, 2013: 188).

Çocuk kitaplarında kullanılacak harflerin, çocukların yaşlarına uygun olarak gözü yormayacak, onların sözcükleri rahat okuması ve anlamlandırmasına olanak sağlayacak boyutlarda olması beklenir. Okulöncesi dönemde okuma eyleminde edilgen olan çocuk ilköğretimin başlamasıyla birlikte okuma sürecinin etkin bir üyesi olmak ister. Sözcükleri seslendirmek, onların anlamlarını çözmeye başlamak çocuğu mutlu eder. Çocuk, kendisini gerçekleştirmenin sevinciyle daha çok okumak ister. Bu arada genellikle, okulöncesi dönemde kendisine okunmasından zevk aldığı kitaplara yönelir (Sever, 2002: 20). Ancak çocuğun geri dönüp de okumak istediği kitabın onun okuma becerisini zorlaması, çocuğun okuma isteğini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle okulöncesi dönem için hazırlanan kitaplarda harf büyüklüğü okumaya yeni başlamış bir çocuğun kolayca okuyabileceği büyüklükte olmalıdır.

Kitap resmi, metni açıklamak ya da bezemek amacıyla kitaplara konan resim, çizim veya baskı olarak tanımlanmaktadır. Çocuk kitaplarının resimlenmesinde ise görsellik kavramı bu tanımın daha da ötesinde bir anlam taşır. Çocuk kitaplarında resim kavramlar oluşturabilir, metinden bağımsız tek başına da amaçlanan anlam bütünlüğünü sağlayabilir. Resimleme, bezemenin, süslemenin yanında metnin anlaşılmasını, akılda kalmasını sağlar; yeni bir yorum ekler (Kaya, 2000: 178). Okulöncesi çocuklara seslenen, anlatımın görsel bir dille gerçekleştirdiği kitaplardaki resimler, çocuğun çevresindeki nesne ve varlıkları tanımasına yardımcı olmalıdır. Kolayca alılmayabilecekleri; ancak titiz bir çalışmanın ürünü olan, çocuğun da beğeniyle izleyeceği düzenlemeler, çocukların görsel dille iletişimini kolaylaştırır. Çocuğun, yaşamının ilk evresinde renk ve çizgilerin uyumlu birlikteliğine ilişkin edindiği olumlu duyuşsal davranışların, yaşamının diğer evrelerindeki sanatsal etkileşimler için de uyarıcı olacağı bilinmelidir. (Sever, 2013: 169-170) Çocuk kitabı resimleme uzmanlık gerektiren bir iştir. Çocukça olsun diye karikatüre benzetilmiş resimler çocuk kitabında yer almamalıdır. Çocuk kitaplarında resim, kitabı süsleme, metni açıklama ve tamamlama gibi işlevler görür. Resim; düşünceyi, kavramı ve nesneyi sözcüklerle birlikte açıklama görevi üstlenir.

Kahramanlar, öykü boyunca bazen devingen (değişen), bazen de durağan (değişmeyen) kişilik özellikleriyle karşımıza çıkar. Devingen karakterler, öykünün başlangıcıyla sonucu arasındaki kesitte değişim gösterir. Yeni kişisel davranışlar edinir, yeni değerler geliştirebilir. Karakterler kendi düşüncelerini mutlak doğru olduğu anlayışından demokratik kültür bilinci edinmeye; bencillikten paylaşmaya kadar bir değişim yaşayabilir (Sever, 2013: 114).

Babette Cole tarafından kaleme alınan Külprensi, prenseslik anlayışına ironi bir dille yaklaşan, klişeleşmiş kalıpları darmadağınık eden, kanıksanmış durumları ters yüz eden, mizahi bir dille anlatan kendine özgü bir yapıttır. Klasik bir öyküyü kendisine dayanak olarak alan, içeriğinde çeşitli değişiklikler yapan, estetik değeri olan resimlerle ve hayal gücüyle zenginleştirilmiş bir klasiktir.

Yöntem

Külprensi öyküsünü çocuğa görelik açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırmada kullanılan tekniklerden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlar yazılı, görsel ve

fiziksel her türlü materyali ve bu materyallerin analizini kapsar (Özden ve Durdu, 2016: 109). Yıldırım ve Şimşek (2016)'e göre dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken bilgi kaynaklarıdır. Araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşmeye gerek kalmadan elde edebilir. Bu yönüyle doküman incelemesi araştırmacıya zaman ve para tasarrufu anlamında ekonomiklik sağlayabilir.

Çalışma Kümesi

Araştırmanın çalışma kümesini Babette Cole tarafından yazılan ve resimlenen, Kuraldışı Yayıncılık tarafından basılan, Coşkun ŞENKAYA tarafından çevirisi yapılan Külprensi kitabı oluşturmaktadır. Bu yapıt çocuğa görelik ilkesini meydana getiren unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamındaki verilerin toplanmasında Külprensi "çocuğa görelik ilkesi"nin bileşenleri dikkate alınarak okunmuş daha sonra Sever (2013: 197) tarafından belirlenen 'çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler' bağlamında değerlendirilerek veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik çözümlenmesinden faydalanmıştır.

Bulgular

Külprensi öyküsünün çocuğa görelik ilkesi bağlamında incelenmesi neticesinde ulaşılan bulgular şu şekilde ifade edilebilir:

DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ

Boyut

Okulöncesi döneme seslenen bu yapıt, bu yaşlardaki çocukların rahatlıkla taşıyabilecekleri boyutlarda(19**X**23) ve ağırlıktadır. Bu dönemde yazınsal yapıtın görselliği çok önemli olduğundan, kitapta resimlemeye oldukça geniş yer verilmelidir. Bu açıdan kitabın büyüklüğü, çocuğun öyküyü resimlerle takip edebilmesi için oldukça uygundur.

Kapak

Okuma eğitiminin ilk basamağını oluşturan çocuk kitaplarında ilk uyaran kapaktır. Ön, arka ve iç kapaklar yapıtın içeriğine uygun olarak tasarlanmıştır. Ön kapakta öykünün ana karakteri Külprensi yer almaktadır (bkz. s.1). İç kapaklar ise, öykünün kurgusu ile yakından ilgili olan Külprens'in sosyal, ekonomik durumunu belirten bir logo ile tasarlanmıştır.

Ön İç Kapak	
Arka Dış Kapak	

Hitap ettiği kesim okulöncesi dönemi olduğu için çocukların dikkatini çekmek için arka kapakta sanat değeri olan etkileyici bir resim yer alabilirdi. Fakat hiçbir görsel ögeye yer verilmemiştir. Sadece Külprensi eseri ile ilgili bir yoruma yer verilmiştir.

Cilt

Bu öykü cilt bakımından okuma geleneğini oluşturmaya ve yerleştirmeye uygun biçimdedir. Kitap, sağlamlık açısından dikişli ve sırttan tutkallanarak ciltlenmiştir

Kâğıt

Bu kitap, sağlamlık ve kalite bakımından oldukça iyi bir kâğıda basılmıştır (1. hamur; kuşe). Okulöncesi dönemde görsel ögelerin önemi bakımından kâğıt kalitesi ön plandadır. Cole (2014)'ın bu yapıtı resimlerin estetik değerini yansıtabilecek kalitededir.

Sayfa Düzeni

Bu yapıt da görsel zenginliği, metin ve sayfa kenarı boşlukları ile uyumlu bir sayfa düzenine sahiptir.

Punto

Cole (2003)'ın yapıtı da 18 punto ile hazırlanmış olduğu için yukarıda sözü edilen gereksinimleri karşılar niteliktedir. Ayrıca karakter tipi (times new roman), karakter aralığı ve satır aralığı da okumayı kolaylaştıracak biçimdedir.

Resimler

Bu kitapta hem resimler ve hem de öykü Babette Cole aittir. Külprensi kitabındaki resimler amaca uygun olarak canlı renklerle ve çocuğun hayal dünyasını zenginleştirecek estetik çizimlerle yapılmıştır. Bu yapıttaki resimler, çocuğun düş ve düşünme gücünü geliştirecek niteliğe sahip, duyularla düşünmeye fırsat yaratacak görsel ortamlar oluşturabileceği özellikler taşımaktadır. Görsellik estetik, çocuğa göre sunulmuş ve çocuğun gelişimini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu yapıttaki resimler, sanat ve estetik değer taşıyan çocukta estetik zevkin oluşmasını sağlayan niteliktedir. Metni açıklamaya yönelik, çocuğun olay kurgusunu okumadan sadece görsel okuma ile anlayabileceği, anlatımı somutlaştırmayı sağlayacak özelliktedir.

Okuma Yaşı

Okuma yaşı yayınevi tarafından belirtilmemiştir. Bu kitabın alt okur yaşı, hem görsel tasarımı

ve hem de metin tasarımı bakımından 3 yaş olmalıdır. Çünkü bu yaşlardaki çocuk, kitabın resimleri ile kurguyu anlayabilir. Külprensi yapıtı 3 yaşındaki bir çocuğun görsel okumayla anlayabileceği özelliğe sahiptir. Görsel okuma rahatlıkla yapılabileceği için bu kitap çocuğun hayal dünyasını genişletecek ve ona farklı hikâyeler oluşturma olanağı verecektir.

İÇ YAPI ÖZELLİKLERİ

Karakterler

Bu kitabın ana kahramanları Külprensi ve Prenses Şekerkuruş'tur. Diğer karakterler ise Külprensi'nin üç kıllı ağabeyi, peri'dir.

Külprensi ve onun abileri devingen karakter özellikleri taşımaktadır. Çünkü öykünün başında Külprensi temizlikçi, fakir ve sefil bir hayat sürerken öykünün sonunda sarayda zengin bir hayat yaşamaktadır. Onun abileri ise eğlenceli, zengin bir hayat sürdürürken öykünün sonunda ev perisi olup sonsuza dek sarayı temizliyorlar.

Yapıtın ana kahramanı Külprensi, iri ve kıllı bir maymun iken aynadan kendisine baktığı zaman kendisini yakışıklı, iri ve kıllı olarak görür. Kişi kendisini nasıl görmek istiyorsa öyle görür. Hayata bakış açısını kolay kolay değiştiremez.

Konu ve Tema

Cole (2014)'ın "Külprensi" adlı yapıtında, Külprensi'nin yaşamını ve Prenses Şekerkuruş ile bir tesadüf eseri tanışıp evlenmesi, yaşadığı sıkıntılı hayattan kurtulmasından bahsedilmiştir. Aslında yazar, prenseslik meselesiyle de hafif dalga geçmektedir. Belirgin bir tema ve konu vardır.

Konunun Yapılandırılmasını Zayıflatan Ögeler

Yapıtta, abartılmış merak ve duygusallık ögesine rastlanmamaktadır. Bu her iki durum yapıtta ölçülü biçimde yer almaktadır. Olay örgüsü merak ögesine uygun olarak biçimlendirilmiştir. Ancak rastlantısallık vardır. Prenses Şekerkuruş'un durakta otobüs beklemesi, orada Külprensi ile karşılaşması, Külprensi'nin pantolonunun düşmesi… gibi durumlarda rastlantısallığa yer verilmiştir.

Kurgu

Külprensi'nin ağabeyleri eğlenmeye giderken onun evde kalıp evi temizlemesi kurulu öyküde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri okulöncesi dönemdeki çocuğa uygun bir biçimde tasarlanmıştır. Gelişme bölümünde bir perinin ortaya çıkması okuyucuda merak duygusunu uyandırmaya başlar. Perinin, Külprensi'ni kıllı ve iri maymuna çevirmesi, Külprensi'nin kendisini aynada kıllı ve iri insan olarak görmesi ise çocukta okuma ve merak hissinin artmasına katkı sağlar. Yapıtı okurken "Acaba Külprensi'nin sonu ne olacak, nasıl olacak, bundan sonra ne olur?" zihninde beliren sorular okuyucu da okuma isteğini, sorma, öğrenme, düşünme gibi becerilerinin artmasına vesile olur.

Prenses Şekerkuruş, durakta beklemektedir. O an kıllı, iri bir maymun görür ve çok korkar. Tam saat 00.00'dır. Birden toz bulutu içindeki Külprensi eski haline döner. Prenses Şekerkuruş, Külprensi'nin kendisini kıllı ve iri maymundan kurtardığını zanneder. Külprensi, utanarak oradan uzaklaşır; kaçarken de pantolonunu düşürür. Eserdeki düğüm noktası burasıdır. Acaba Prenses Şekerkuruş ne yapacak?

Prenses Şekerkuruş, kendisini korkunç maymundan kurtaran kişiyi bulmak için ilan verir. Ülkedeki herkes pantolonu üzerine deniyor. Külprensi'nin kıllı ve iri abileri de deniyor, onlara da olmuyor. Prenses Şekerkuruş, Külprensi'nin de pantolonu denemesini ister. Külprensi dener ve pantolon tam üzerine oturur. Hikâyedeki olay çözülür. Her ikisi de evlenir, mutlu bir hayat yaşarlar. Prenses Şekerkuruş'un isteği üzerine, kıllı ve iri ağabeyler ev perilerine dönüşür; sonsuza dek sarayı temizlerler. Hikâye böylece sonlanır.

Kitapta cevap verilmeyen kurgu boşlukları var. Peri, "Külprensi'ni dönüştürmeye çalışırken neden başarılı olamadı? Saraydaki eğlenceye giden Külprensi'ni sarayda neden kimse fark edemedi?

Külprensi, Şekerkuruş'un gözü önünde maymundan eski haline dönüşürken Şekerkuruş bu dönüşümü nasıl fark edemedi?" gibi soruların cevabı yok. Belki de yazar, okuyucunun hayal dünyasını zenginleştirmek için bu yola başvurdu.

Külprensinin işlevi de okuru güldürmek ama daha önemlisi var olan, klişeleşmiş kalıpları darmadağın etmek, bu kanıksanmış durumları ters yüz ederek her şeyi bambaşka bir açıdan göstermek.

Çatışma

Kitapta temel çatışma, öykünün düğüm konusu da olan prensesin elindeki pantolonun kime ait olduğudur. Bu çatışma, Prenses Şekerkuruş'un ülkede ilan vermesi ve pantolonu hemen hemen herkese denettirmesi, pantolonun kime ait olduğunu bulmasıyla son bulur. Yapıtta aynı zamanda Külprensi'nin ağabeyleriyle çatışması, kendisiyle çatışması var. Abileri gibi olmak istemesi hep onlara özenmesi kişi- kişi çatışmasıdır. En büyük çatışma kendisiyledir. Kendisini bir türlü olduğu gibi kabul etmemesi kendisiyle çatışma halinde olduğunu gösterir. İri, kıllı bir maymun halinde iken bile aynada kendisini farklı görmesi bu durumun en açık göstergesidir. Kişi nasıl görmek isterse öyle görür.

Dil ve Anlatım

Görsel özellikleriyle başarılı olan bu kitap dilsel özellikleriyle de kendini gösterir. Açık, anlaşılır bir anlatımla biçimlendirilen yapıt, kavramların tanıtılması/adlandırılması ve söz varlığı bakımından oldukça başarılı bir kitaptır. Düzgün ve kısa, içinde sıfatların geçtiği tümceler, akışkan bir anlatım ve doğal bir ifade yapısı kullanılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında incelenen Külprensi yapıtından hareketle ulaşılan sonuçlar şu şekilde maddelenebilir:

- Çocuğun kendine özgü içtenliği ile anlatım dilinin doğallığı buluşturulmuştur.
- Yazar, anlattığı ve kurguladığı olaylarla, çocuklarla arkadaşlık/dostluk kurabilmeyi başarmıştır.
- Çocukların kavramsal gelişimlerine katkı sağlayacak bir anlatım yeğlenmiştir. Ayrıca dilimizin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmektedir.
- Resimler çocukların beğeni ve algılama düzeyine uygundur; ayrıca resimler metne zenginlik katmakta, estetik nitelikleriyle de görsel algıların geliştiricidir. Kahramanların fiziksel portreleri metinde yansıtılan kişilik özelliklerine uygun çizilmiştir.
- Çocukları okumaya isteklendirecek bir tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Ayrıca çocuklar, kendileri için üretilen bu araca verilen önemi, gösterilen saygıyı kitabın dış yapı özellikleriyle bütünleşmiş olan tasarım özeninden anlayabilirler.
- Dilsel özellikler, çocuğun hem sanat hem de düşünce eğitimi sürecini desteklemektedir.
- Çocuğun özgürce kendini gerçekleştirmesine (düşünmesine, düşlemesine, imge üretmesine) olanak sağlayacak yaşam durumları, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmaktadır.
- Çocuklara, dilin olanaklarıyla yeni bir yaşantı sunulmakta, sunulan yaşantılardan çıkarsamalar yapma sorumluluğu ise çocuklara bırakılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında çocuğa görelik ilkesi bağlamında değerlendirilen Külprensi yapıtının çocuklarda okuma isteğini, artırabileceği, onların gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanmış olduğu kanaatine varılabilir.

KAYNAKÇA

Cole, B. (2014). *Külprensi*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Demirel, Ş. (2011). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı.* Ankara:Pegem Akademi.

Gönen, M. (1994). *Bir çocuk kitabı nasıl değerlendirilir? Çocuk edebiyatı.* (Haz. Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Kaya, İ.(2000) "*Çocuk kitabı resimlerinde klişe yaklaşımlar*" I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Yay. Haz: Prof. Dr. Sedat SEVER), A.Ü. EBF ve TÖMER Dil Eğitim Merkezi, Ankara.

Özden, M. Y. ve Durdu, L. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.

Sever, S. (2002). "Okulöncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda bulunması gereken temel özellikler" *Çocuk Edebiyatı* (Ed: Zeliha Güneş). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.

Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı.* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı.* Ankara:Pegem Akademi.

Yılar, Ö. ve Turan, L. (2011). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.(10. Basım).* Ankara: Seçkin.

HAYATIN MERKEZİNDEKİ ÇOCUKLUK: DOĞAN GÜNDÜZ'ÜN ESERLERİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

Zeynep Gültekin AKÇAY[*]
Oğuz Selim KOBAZA[**]

Özet

Çocukluk dönemi içinde yer alan bireylerin dilsel, duyuşsal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılayabilmek sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bu ihtiyaçların karşılanmasında çocuk edebiyatı değerlendirilmesi gereken ürünlerden birisidir. Çocuk edebiyatı, çocukluk dönemine hitap eden yazın türü olarak adlandırılmaktadır. Avrupa'da Chapbooks adıyla anılan ilk çocuk kitapları 17.yy'da İngiltere'de basılmış, hemen ardından bütün Avrupa'da yaygınlaşmıştır. 19.yy'a gelindiğinde ise çocuklara yönelik edebi metinler artmış ve çeşitli türlerde örnekler (şiir, masal, hikâye, dergi, bilimkurgu, macera vb.) görülmeye başlanmıştır.

Türkiye'de ise çocuk edebiyatının ilk nüveleri Tanzimat Dönemi'nin öncü birimleri üzerine kurulmuştur. 19.yy'da Osmanlı toplumunda hızlı ve köklü değişimlere sahne olması, çocuk terbiyesine yaklaşımının da değişmesini zorunlu kılmıştır. Bir insanın yetişmesinde çocukken aldığı terbiyenin rolünün kabul edilmeye başlandığı bu dönemde çocukların eğitimine yönelik eserlerin yayımlandığı görülmüştür. Bu eserler, çocukları dönemin hedeflenen insan tipine uygun olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra ise çocuğa yönelik edebi ürünler türlere ayrılmış (öykü, masal, şiir vb.) ve bu türler çeşitli temalar eşliğinde verilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise çocuk edebiyatına yöneliş, yeni değerleri çocuklara kavratma ideali ve onları bu değerler doğrultusunda erdemli insanlar olarak yetiştirme amacıyla ilintili olmuştur. Bu dönemde, bir yandan batı edebiyatından çeviriler devam ederken diğer yandan cumhuriyet ideolojisine uygun olarak özgün edebi eserler üretilmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilerleyen zamanlarda batıdaki anlayışla aynı paralelde çocuğun eğitimi ve öğretimi sürecinde Roussau'nun "boş levha" anlayışı yakın zamana kadar çocuk edebiyatında baskın bir anlayış halinde gelmiştir. 1990'lardan sonra ise dünya paradigmasındaki kırılma, çocuk edebiyatı anlayışında da değişimlere neden olmuş, ülkemizdeki çocuk edebiyatı alanı da bu değişimden payını almıştır. Bu değişimler, kendisini özellikle kullanılan içerik ve türsel biçimlerde göstermiştir. Artık çocuğun çocuk değil birey olarak görüldüğü edebiyat anlayışı çeşitli yayınevlerinin de desteğiyle yaygınlık kazanmıştır. Çocuğu birey olarak gören edebiyat temsilcilerinden biri de Doğan Gündüz'dür.

Bu noktadan yola çıkarak ~~bu~~ çalışmada, Doğan Gündüz'ün eserleri, edebi anlayışı, içeriği kullanış biçimi, düş ve düşünce gücünü devindirme, düşsellik, eğitsel iletiler, değerler eğitimi, çevre duyarlılığı, insan-doğa ilişkisi, kültür aktarımı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenecektir. Çalışmanın yöntemi nitel metin analizidir. Literatürde Doğan Gündüz ile ilgili herhangi bir çalışmanın bulunmaması da bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Yazarın Can Yayınları ve Yapı Kredi Yayınları bünyesinden çıkan on eseri çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Nitel metin analizi tekniği ile bu eserler içerik açısından incelenmiştir. İçerik açısından çarpık kentleşme, aile bireylerinin rolleri, yaşlı ve hasta bilinci, kültürel tarih anlayışı çalışmadaki bulguları oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Doğan Gündüz, Çocuk Edebiyatı, Çocukluk, Hayat, Bilinç

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü zga@cumhuriyet.edu.tr
[**] Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü. selimkobaza@cumhuriyet.edu.tr

THE CHILDHOOD IN THE CENTER OF LİFE: AN ANALYSIS IN THE CONTEXT OF DOĞAN GÜNDÜZ'S WORKS

Abstract

It is important to provide the linguistic, affective and cognititive needs of children in order to bring them up as healthy individuals. Children's literature is one of the products that required to be evaluated to satify the need. Children literature is described as a literature genre which addresses the childhood period. Known as Chapbooks in Europe, the first child books was published in England in 17th century and then became widespread throughout the Europe. In 19th century, the number of the literature genres for children increased and different kinds of works such as poems, fairy tale, story started to be seen.

In Turkey, the first examples of the children's literature were produced by the pioneers of Tanzimat reform era. In 19th century, rapid and dramatic changes in Ottoman community changed the approach towards child nurture. In this time of period in which childhood is appreciated as the period the children should be nurtured in terms of manners, books on how to educate children were published. These works aimed at raising the children as expected. After the second constitutional monarchy, the works for the children were splitted into genres (story, fairy tale, poem etc.) and these genres had various themes. In the first years of the Republic, the approach to the children's literature was related with the goal to raise virtuous individuals. In this period, while translations of the works from the western literature were made, literary works which are peculiar to republican ideology started to be seen.

Rousseau's "blank slate" point of view which was the eminent standpoint of the West, has been paramount recently. After 1990s, there has been a huge change in the children's literature and the children's literature in Turkey has changed dramatically as well. Especially, the changes were seen in content and genre. The literature view in which the child is seen as an individual not just a child started to spread thanks to various publishing houses. One of the procurators of literature appreciating the child as individual is Doğan Gündüz.

In this study, Doğan Gündüz's works will be examined in terms of literature view, way of using content, using fantasy and power of fantasy, educational messages, education of values, environmental sensitivity, human-nature relationship, cultural transfer, gender mainstreaming. The methodology of the study is qualitative text analysis. The importance of this study is there has been no study on Doğan Gündüz's Works. The writer's ten books from Can and Yapı Kredi Publishing Houses compose of the sample of the study. Thanks to the qualitative text analysis, these books are examined in terms of content and genre. Conurbanization, the roles of family members, the older and patient care, language usage, view of cultural history compose of the findings related with the content.

Key Words: Doğan Gündüz, Children's Literature, Childhood, Life, Conscience

GİRİŞ

Edebiyatta 'çocuk' kavramı, eskiden beri bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klasik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu çocuklar için değil, çocuklar üzerinedir. Tümüyle veya daha çok yetişkinlerin dünya görüşüne, beğeni ve duygularına göre yazılan, türlü hayat durumları karşısında olgun ve tecrübeli kimselerin tutumlarını anlatan edebiyat ürünlerine, yalnız anlatım sadeliği yönünden bir değerlendirme yaparak söz gelişi, 'çocuk romanı', 'çocuk şiiri' vb. diye adlandırmak yanlıştır. Çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsamaktadır. Farklı yazı türlerinde örnekleri verilen bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları da gözetilmesi gereken bir unsurdur. Bu açıdan Ferhan Oğuzkan (2013: 3) çocuk edebiyatını "usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad" diye de tanımlamaktadır.

Batı'da aydınlanmanın ürünü olan çocuk ve gençlik edebiyatı 17. Yüzyılın sonlarında başlamıştır. Aydınlanmayla birlikte Batı'da ortaya çıkan çocuk edebiyatı salt aydınlanmanın görüşünü

yansıtmamış aynı zamanda aydınlanmaya temel olan romantizmin ve dinin bakış açılarını ve tepkilerini yansıtan ve onların çözümünü ortaya koyan örneklerle de temsil edilmiştir. Aydınlanma dünya görüşünü yansıtan kitapların yanı sıra aynı dönemde buna tepki olan görüşlerin bulunduğu çocuk edebiyatı 1960'larda büyük bir değişim geçirmiştir. Bu yıllara kadar çocuğa biçimlendirilebilecek bir nesne anlayışıyla yaklaşan edebiyat, temel anlayışında değişimler yaşamıştır (Neydim, 2003: 16-17). Değişimin en belirgin yönü edebiyata çocuğun merkez konumuna alınması, çocuk gerçekliğinin ve eşitliğinin yansıtılmasıdır. Batı'da aydınlanmanın ürünü olan çocuk edebiyatı, 17. yy. sonlarında başlamışken, Osmanlı'da, Meşrutiyet'ten sonra batılı eğitim anlayışının öğretmen okullarına girmesiyle kendisini duyurmuştur. O tarihlerde ve ondan sonra, cumhuriyetin ilanına kadar, başta ilkokullar olmak üzere bütün eğitim mekanizması medreselerde yetişenlerin elinde kaldığından böyle bir konunun akla gelmemesi de çok doğaldır. Meşrutiyet'in devrimci eğitimcisi Sati Bey ve Tevfik Fikret gibi ünlü kişilerin öncülüğünü yaptıkları ilk çocuk edebiyatı hareketi, başlangıçta, çok dar bir anlamda ele alınmış, o günlerin koşullarına uyularak çocuklara şivelerini düzeltmede ve onları eğitmede işe yarayabilecek manzumeler hazırlanmasını gibi amaçlar söz konusu olmuştur (Oğuzkan, 2013: 9). Bununla birlikte çocuk edebiyatının ilk ürünlerinden birinin de çeviri olduğunu söylemek kaçınılmazdır.–Batı'da farklı amaçlar doğrultusunda ortaya konan edebiyat ürünleri Osmanlı'da ve Türkiye'de tek bir kapta birleştirilerek temel amaç olan modernleşme doğrultusunda kullanılmıştır (Neydim, 2003:16-17). Bizde çocuk edebiyatının bütün ve yararlı bir gelişme devresine girmesi ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayabilmiştir. Bu yıllarda ülkede eğitim anlayışında büyük bir devrim gerçekleşmiş okuma kitaplarının esiri öğretmen ve öğrenciler yerine, çocuk dergileri ve kitaplarını sınıflara sokan yeni öğretmen ve öğrenci nesilleri çoğalmıştır (Oğuzkan, 2013: 11). Bununla birlikte çocuk yayınlarının gittikçe hızlanan bir tempoyla gelişip çeşitlenmesi, baskı kalitelerinin gitgide artırılması da çocuk kitaplarının/edebiyatının ilerlemesinde önemli olmuştur.

Modernleşme doğrultusunda didaktik eserler verme anlayışı çok büyük bir değişime uğramadan 90'lı yıllara kadar devam etmiştir. Batı'da 70'li yıllarda başlayan evrensel, eşitlikçi çocuk yazını, ülkemiz yazınına çok sonra yansıyabilmiştir (Neydim, 2003:60). Öyle ki çocuk edebiyatına inanmıyorum diyen Yaşar Kemal'e göre, çocuklar için yazmak, düşünmek, alışılmış kalıplardan kurtulmak, zorluğu yanında, bugüne kadar yapılagelen çocuk edebiyatını korkunç kılmaktadır. Edebiyatta çocuk-yetişkin ayrımını kabul etmeyen bu yaklaşımı benimseyenlerin sayısı hiç de az değildir. Cemal Süreya konuya edebiyat bir bütündür görüşünden hareketle yaklaşmakta: "Bırakalım çocuk da yüzmeyi öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin" (Şirin, 2000: 47) demektedir. Yazarların bu bakış açısı, Türk çocuk yazınında uzun bir süre boşluk yaratmıştır. Görsel medyanın bu denli yaygın olduğu ve iletişim olanaklarının oldukça geliştiği ve çocuğun dünyasının yetişkininden ayırmanın olanaksızlaştığı 90'lı yılların toplumunda çocuğa artık belli figürlerin buyurgan bir biçimde verilemeyeceği ortaya çıkmıştır (Neydim, 2003: 60). Bu durumda çocuğa kendi figürünü özgürce ancak bilinçli bir biçimde seçebileceği onun gerçekliğine dönük ve eşitliğini kabul eden eserlerin sunulması gerekmiştir

1990'lı yıllardan sonra ülkemizde çocuk edebiyatı alanında dikkate değer birtakım gelişmeler görülmüştür. Bu alanda yayımlanan kitapların önemli bir bölümünde yazarlar, modernleşme kaygılarından ziyade evrensellik kaygılarıyla eserler vermeye başlamışlardır. Bu açıdan yazarlar, çocuklarda çalışma isteğini artıracak; arkadaşlığı, dayanışmayı, paylaşmayı özendirecek; onlara insancıl ve barışsever tutum ve davranışlar kazandıracak evrensel konu ve temalara öncelik vermeye başlamışlardır. Bu alandaki gelişmelere paralel olarak çocuk edebiyatı da gün geçtikçe yenilenme yolunda bir eğilim göstermeye başlamıştır. Artık çocuklar için edebiyat ve yayın yapılması düşüncesi benimsenmiştir (Çakmak Güleç ve Geçgel, 2015: 12-13). Nitelikli edebiyata ve yayına ulaşma çabaları bu edebiyatın kendine özgü bir edebiyata dönüşmesine zemin hazırlamaya başlamıştır.

Son yıllarda çocuklar için yazılan eserlerden oluşan bir edebiyatın daha belirgin biçimde ortaya çıktığı söylenebilir. Çocukluk çağının ruhsal özelliklerini iyi bilen yazar ve ressamların yetişmesi ile dünya yayın piyasasında çocuk edebiyatı alanına giren eserlerin, gerek nitelik gerekse nicelik bakımından büyük bir gelişme gösterdiği açıktır. Son yıllarda yayımlanan dizilerden bir bölümünde dünya çocuk klasiklerini kapsayan çeviri kitaplara, bir bölümünde ise yerli yazarların yazdıkları eserlere öncelik verildiği görülmektedir (Oğuzkan, 2013: 4). 2014 yılında Yapı Kredi Yayınları'nın hem yazarı hem editörü olan Filiz Özdem'in (2014: 260-261) şu açıklamaları bu durum için iyi bir örnek oluşturmaktadır: "Peki, çocuk kitaplarında hiç mi ölçütümüz yok? Var elbette. Gelen dosyalarda, ilk

dikkat ettiğimiz, iyi, nitelikli bir dosya olması. Şiddette özendirici olmaması, cinsiyetçi olmaması, fiziksel, düşünsel, etnik ya da inanca ilişkin konularda aşağılayıcı olmaması. Yayın programımızı bu ilkler doğrultusunda şekillendiriyoruz. Değişen koşul ve beklentiler ölçüsünde adım atmıyoruz. İnatla iyi doğru bildiğimizi yapmaya devam ediyoruz."

Yenilikçi Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı, günümüzde, çocuğa ve çocuk dizgesi için yapılan yayını belirtmek için kullanılmaya başlanmıştır. Çocuk edebiyatı, gelişigüzel, güzel-çirkin, faydalı-zararlı, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi zıtlıklar üzerine kurulan bir edebiyat değildir. Hatta çocuk yaş gruplarına yönelik, okulöncesi, oyun-masal çağı ve serüven çağına uygun adresi belli bir edebiyat söz konusudur. Bu açıdan yenilikçi olarak da tanımlanan çocuk edebiyatı, Necdet Neydim'e göre (2003: 51-52) edebiyat-altı bir tür değildir. Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde en incelikli alandır. İyi edebiyat her yaştan okura yöneliktir. Çocuk edebiyatı yalnızca çocuklar için yapılması gereken bir edebiyat olmaz. Yetişkinlerin okuduğu kitapları çocuklar okuyabildiği gibi, çocuk kitapları yetişkinlerce de okunabilmektedir. Çocuk kitapları çizeri Yoko Handa'nın dediği gibi, çocuk kitapları yalnızca çocuklar için değildir (Neydim, 2003: 51-52) ve edebiyattan kesin sınırlar ile de ayrı düşünülemez.

Çocuk edebiyatını diğer edebi ve sanatsal türlerden ayıran özellik, çocukluğun kendine özgü dünyasını anlatmasıdır. Ama bu türün çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yetmez, çocukluğu çocukluğun dili ve mantığı ile anlatması da gerekir. Yazarın çocuğun dünyasını anlayabilmesi için, öncelikle onu anlayabilecek bir dünyasının sevgi, sabır, sevinç ve ümit gibi olumlu değerlerinin olması gerekir. Yazı ancak bu olumlu değerler sayesinde çocuğun iç âlemini zenginleştirecek duygularını eğitecek, sevgisini besleyecek ümidini çoğaltacak bir ana kaynağa kavuşabilir (Taşdelen, 2005: 330). Bu açıdan çocuk edebiyatı çok yönlü ve farklı bakış açısına sahip yazarlarca geliştirilebilir.

Zohar Shavit'e göre çocuk edebiyatı, saygın görülen ve saygın görülmeyen iki ana dizge biçiminde katmanlaştığı halde, yetişkinler için saygın görülmeyen dizgeyle pek çok ortak yönü vardır. Shavit, bu iki dizgeyi şöyle yorumlamaktadır: "Tarihi açıdan çocuk edebiyatı, saygın görülen yetişkin yazınında seçkin olan davranış örgülerini ve örneklerini kullanır. Çocuk edebiyatı örnekleri, saygın görülmeyen yetişkin yazını gibi çoğu kez yetişkin yazınından aktarılmış ikincil örnekleridir. Bu örnekler, öncelikle birinci örnekler olarak görev yapar; basitleştirildikten ve kısaltıldıktan sonra ise saygın görülmeyen yetişkin edebiyatı olarak çocuk edebiyatının türlere göre değil konu ve okuyucu kitlesine göre bölümlenerek katmanlaşmasıdır". Çocuk edebiyatında cinsiyet (erkek-kız) ve konu (serüven, polisiye ve okul öyküleri vb.) bir bölümleme de bu nedenle vardır. Yeni çocukluk, seçici bir Yaklaşımı temsil eden bir çocukluğun adresidir. Onu tablet kitaplarla kandırmanın zamanı geçmiştir. Astrid Lingren'in vurgusu ile birçok insan basit olanın şaşırtıcı, şaşırtıcı olanın basite dönüştüğü çocuk dünyası ile kendi dünyaları arasındaki köprüyü yıkmıştır. Neydim'e göre (2003: 48-49) bu yeni çocukluğun edebiyatı çocuk gerçekliği, çocuk bakışı ve çocuk dizgesine göre yazılacak, yeni çocukluğu tanıyan, anlayan ve bilen büyük yazarların edebiyatı olacaktır.

Peterz Haertling çocuklar için iyi kitap yazmayı iki şarta bağlamaktadır: "Bir defa çocuklar tarafından anlaşılan ama aynı zamanda da poetik kalabilen bir dil bulmak. İkinci olarak da, çocuklara, insanlardan, insanlar hakkında insanların zor olmasına karşın nasıl bir arada yaşayabileceklerini, birbirleri için neler yapabileceklerini anlatmak". Heartling, hayatı tozpembe gösteren kitaplara karşı da daima küçük sosyal otopilerden yana taraf olduğunu açıklamaktadır. Çocuk kitabı yazarlığı, Michel Torunier'in ifadesi ile çocuklar için yazmanın çocuk oyuncağı olmadığını fark etmiş yazarların başarabileceği bir iştir. İyi çocuk edebiyatının başarı çıtasını çocuk gerekliği, çocuk bakışı ve çocuğa görelik belirler. Kötü çocuk kitabı yazarlarına gelince: İşaret parmağı sürekli havada duran öğretmenlere benzerler ve sayıları iyi çocuk kitabı yazarlarından çok daha fazladır. Çocuğun eğri-büğrü olduğunu, eğitilmezse topluma zararlı olacağını, her şeyi katı bir disiplin ve korku çerçevesinde ele alırlar. Kitap onların gözünde tıpkı bir hap gibidir. Yazdıkları bağırır; güdümlü olmayı görev kabul ederler; yazdıklarından didaktiklik ve faydacılık hep öndedir. Öyküden çıkarılacak dersi de okura bırakmazlar (Neydim, 2003: 56). Çoğu zaman yetkin çizerler tarafından çizgi-resim ve tasarımlarının yapılmış olmaları ise yanıltıcıdır.

Çocuk edebiyatında, çocuk metnin dünyasını, yazarın kendisine sunduğu evreni keşfetmelidir. Burada esas olan metnin içindeki dünyadır. Çocuk metnin içindeki dünyaya girebildiği kadar, o evreni de tanımış olur. Yazarın çocuğu anlaması durumunda ise, çocuğun söz, davranış ve yaşantısını bir metin haline getirme tutumundan hareketle yazarın çocukluğu anlaması söz konusudur. Burada çocukluğu, çocukluğun dünyasını, bu dünyaya ait düşünme, algılama, hissetme ve anlamlandırma biçimini tanıyacak ve kavrayacaktır. Psikolojik ve gramatik anlama kuramına göre, bu dünyaya kendisinden bir şey katması, kendi hislerini, kendi düşüncelerini, kendi beklentilerini ve umutlarını eklemesi söz konusu değildir. Çocuk ne ise o olarak anlaşılacaktır. Bunu yaparken kendi koşullarından değil, çocuğun koşullarından hareket edecek, çocuğu içinde yer aldığı tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal çevre içinde kendi dönemi ve bağlamı içinde anlamaya çalışacaktır. Çocukla kendi arasındaki zamansal, kültürel ve tarihsel mesafeyi empati gücü ile aşmaya çalışacak bu şekilde çocukluğun büyülü dünyasına girmeye çabalayacaktır. Bunu yapabilmek için empati gücüne dayanacak, kendi çocuğun yerine koyacak, bu şekilde çocuğun davranışlarını kendi içinde yeniden üretecek yeniden kuracaktır. Bu yazarın çocukluğa ulaşabilmesinin Schleiermacherci[72] yoludur. Bu yaklaşıma göre, çocuk edebiyatı çocuğun dünyasından söz eder. Orada yazarı, yazarın beklentilerini, yazarın umutlarını, yazarın görüşlerini, yazarın dünyasını değil, çocuk bulunur, çocuğun dünyası, çocuğun umutları, çocuğun duyguları bulunur. Yazar bunu kendi içindeki çocukluğu ifade ederek değil, eserinde anlattığı çocuğun dünyasını, bu dünyanın dili ve mantığı ile kendi içinde yeniden üreterek başarır. Bu anlamda çocuk edebiyatı, çocuğun dili ile çocuğun dünyasını yine çocuğa söyleyen bir edebiyattır. Çünkü bu dünyada bir yalınlık vardır. Büyüklerin karmaşık ilişkilerinin yer aldığı dünyayı anlatmak, çocuğa yabancı bir dünyadan söz etmektir. Buradaki anlama, hem ruh hali hem de söyleyiş biçimi açısından bir anlama olmalıdır (Taşdelen, 2005: 328-329). Yazar çocukluğu anlarken, onun doğasını bozacak denli kendi beklentilerini ve önyargılarını konuya karıştırmamalıdır.

Yenilikçi/Çağdaş/Son Dönem Çocuk Edebiyatının Biçimsel Özellikleri

Yenilikçi çocuk kitaplarında Seyyit Battal Uğurlu'ya göre (2010: 1937-1938) şu nitelikler bulunmalıdır: Dilde çocuğun düzeyini yakalamak ve kurguda tutarlı olmak. Çocuğun dünyasına girebilmek. Çocuk bakışını yakalamak ve ona hitap edebilmek. Çocuğun dünyasına seslenebilmek ve otoriter bakışın izlerinden kurtulabilmek. Sansür, oto-sansür ve ideolojik yaklaşımlardan, cinsiyet ayrımcılığından, güdümleyici tutumlardan uzak durabilmek. Çok katmanlı bir yapıyı yakalayabilmek, yani çocukluk ve yetişkin okura bir arada seslenebilen bir düzey yakalayabilmek. Sorgulayıcı düşünme, duygudaşlık yetisini ve düş gücünü geliştirebilmek. Serpil Ural'a göre (2014: 641) "Bugün dünyamız çokkültürlü olduğuna göre, çocuk kahramanlarda da bazı ek özellikler bulunmalıdır. Örneğin kahramanlar hoşgörü sahibi olmalıdır; kültürel ve etnik farklılıklar kabul etmelidirler. Yeni durumlara, yeni ortamlara uyum sağlayabilmeli ve neresi olursa olsun orayı kendilerinin olarak benimsemelidir".

Çocuk kitaplarında bulunması gereken başlıca nitelikleri şu şekilde de sıralanmaktadır:

- Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konu
- Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan
- Mantıkla sonuçlarla biten hareketli olaylar
- Somut doğru fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar
- Özellikleri iyi anlatan gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler
- Kısa cümle ve paragraflar ile kısa bol ve canlı konuşmaklara dayalı sürükleyici bir anlatım
- Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlemeleri
- Kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar
- Küçük şeylere karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması

[72] Çağdaş hermeneutiğin öncülerindedir. 1768-1834 yılları arasında yaşamış, teoloji, filoloji, felsefe ve pedegoji konularında uzun yıllar dersler vermiş, hermeneutiği, filolojik hermeneutik teolojik hermeneutik ve hukuk hermeneutiği gibi türlerin dışında, hangi türde olursa olsun insan ifadelerini anlamanın yöntemi olarak temellendirmeye çalışmıştır (Taşdelen, 2005: 328-329).

- Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi
- Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler (Oğuzkan, 2013: 109).

Çocuk kitaplarında, konu, karakter, tema, üslup ve dil, ortam, plan gibi içerikler önemlidir. İyi bir konu çocuğun mantığını geliştirir. Olayları birbirine bağlayan nedensel ilişkiler vardır. Kitaplardaki konularda bir ya da birkaç çözümlenecek problem vardır. Konular sonuca göre birbirine paralel olarak ilerler. Konu basit ya da karmaşık bile olsa, olaylar mantıklı bir şekilde birbiriyle bağlantılı olmalıdır. Çocuk kitapları genellikle olaylar ve hareket üzerinde odaklanır. Çocuklar engelleri yok eden, çatışmaları düzelten, zor hedefleri başaran kahramanlar ister. Konu bu amaçlara ulaşmada en etkili rolü oynar. Çocuklar kahramanın problemleri nasıl çözeceğini adım adım izlerken konuyu takip etmiş olurlar. Kitaplarda giriş, gelişme ve sonuç bölümleri olmalıdır. Giriş bölümünde yazar hareket ve gelişme yaratır. Gelişme bölümünde çatışmaya, zıtlıklara ya da problemlere gerek vardır. Sonuç bölümünde ise çatışma zıtlıklar ve problemlere bir çözüm bulunmalı kesin bir son olmalıdır. Tema: ana konudur. Her öykü, ana karakterin bir sorunundan ya da amacından kaynaklanır. Karakterin karşılaştığı problemler ve bu problemleri çözmek için yaptığı mücadeleler konuyu oluşturur. Çocuklar kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk alırlar. Kitaplarda karakterler çoğunlukla yetişkinler, çocuklar, hayvanlar, insan kişiliğine girmiş hayvanlar, makineler ve eşyalardır. Kitap karakterlerinin mizacı abartılıdır. Örneğin bir çiçeğin ya da hayvanın başından geçen bir fiil macera olabilir. Öyküde bu tür karakterler insanlar gibi düşünüp hissedebilirler ancak doğal özelliklerini kaybetmemelidirler. Karakterler fiziksel tanımlamalarla daha etkin olabilirler. Karakterlerin yetişkin gibi düşünmesi ve yetişkin duygularına sahip olması inandırıcılığını kaybetmesine neden olur. Açık ve doğal bir diyalog kitabı anlaşılır hale sokabilir. Kullanılan birkaç mecaz hikâyeye canlılık kazandırır, dinleyicinin dikkatini olaylar üzerinde yoğunlaştırılmasını sağlar. Ortam öykünün geçtiği yer ve zamandır. Plan bir eserin yapısının ve iç düzeninin önceden tasarlanmasını sağlayan resim ve yazma işini disipline eden bir araçtır (Çakmak Güleç ve Geçgel, 2015: 217-222). Sayılan bu ögeler çocuk edebiyatını diğer türlerden ayıran önemli unsurlardır.

Çalışmanın Bulguları

Yeni nesil çağdaş çocuk edebiyatının temsilcilerinden Doğan Gündüz, kendi ifadeleriyle *"çocukluğunu, İstanbul'un henüz beton ve asfalt istilasına boyun eğmediği yıllarda adı gibi yaşantısının da 'köy' olduğu Firuzköy'de doya doya yaşadım. Kırda, çayırda, ağaçların ve su kenarlarındaki sazlıkların arasında karşılaştığım börtü böcek, kuşlar, kurbağalar, kaplumbağalar hatta yılanlar ve daha niceleri arkadaşlarım oldu."*[73] gündan bahseder. Yazarın bu cümlelerinden hareketle çocuklukta yaşadıklarının ve yaşadığı çevrenin, kendine has üslubunu ve edebiyatını oluşturmasında önemli bir payı olduğunu söylemek mümkündür. Doğan Gündüz'ün Yapı Kredi Yayınları ve Can Yayınları tarafından yayınlanan *"Kaçan Uykuların Peşinden, Denize Mektuplar Atan Çocuk, Ailenin En Yaramazı, Sahi Benim Annem Hangisi, Kayıp Çocuklar Bahçesi, En Sevdiğim Oyuncak, Fare Adlı Kedi, Bisküvi Kutusundaki Martı, Unutma Oyunu, Acayip Bir Hediye"* adlı kitaplarından sadece temel izlekler çerçevesindeki kitaplar nitel metin analiziyle incelemeye tabi tutulmuştur.

Doğan Gündüz'ün Edebi Anlayışı Ve İçeriği Kullanış Biçimi

"Sahi Benim Annem Hangisi" adlı kitap, şiir türünde kaleme alınmıştır. Yalçın ve Aytaş (2012: 210), şiirde ahengi sağlayan unsurların başında gelen ritmin, çocuk şiiri için de vazgeçilmez bir unsur olması gerektiğini belirtir. Çocuklara yönelik şiirlerde ölçü ve kafiyenin göz ardı edilmemesi gerektiğinden bahseder. Kafiyelerin belirli olması ve belirli bir sistem içerisinde şiirde yer alması hususunu vurgular. Doğan Gündüz'ün bu şiirde ölçüyü serbest biçimde yazmasına rağmen şiirin ahengini kafiyeyle sağladığı gözlemlenmiştir:

kaygılanadursun/umsun/göknarda/sabırla[74]

[73] Bisküvi Kutusundaki Martı (s.4)
[74] s.11

demeden/varken/kuluçkaya/sahiden[75]

günü/çatlayıverdi/büyüdü/açıverdi[76]

Çiğdem Sezer (2018: 18) çocuk şiiri ile ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır: "*Estetik anlamda "Çocuk şiiri" denildiğinde anlaşılan, yetişkin şiiri denildiğinde anlaşılandan farklı olmamalı. Aradaki fark, çocuk şiirindeki yaşanmışlık durumunun, yaşıyla olan orantısıdır. 'Çocuklar için şiir' yazıldığında, bu yaşanmışlık boyutunun doğru biçimde kestirilemiyor. Yetişkinde olduğu gibi çocukta da hemen her konu şiire girebilir. Önemli olan "ne kadar" ve "nasıl" girdiğidir. Bu boyutun doğru belirlenmemesi, yazılanı çocuk şiiri değil çocuklar için şiir haline getiriyor ki bu da şiirin çocuğun algı, duygu, düşünce dünyasına, dilsel gelişimine denk olmaması anlamına geliyor. Çocuk içinde, kendi duygu ve ruh durumunu bulamadığı bu şiirlerle bağ kuramayacaktır elbette."* Doğan Gündüz'ün yazmış olduğu kitap tam da Sezer'in tespitleriyle örtüşür. Çocuğun gözünden doğadaki uyanış şiirle anlatılmaktadır.

"Kaçan Uykuların Peşinde" adlı hikâyede geçen, *"Ertesi akşam Anne Kızıl Sincap'ta yavrularından ayrılmanın hüznü, geleceğin neler getireceğini bilememenin kaygısı vardı. Ama bir yandan da çocuklarının büyümesinin ve kendi başına hareket etmek isteyecek kadar kendilerine güvenmelerinin sevincini yaşıyordu."*[77] cümleleri kendi başına hareket etmenin büyüme ve kendine güvenmekle eş değer olduğu bir düşünceyi yansıtır. Bu düşünce, Walter Benjamin'in (2012: 52, 53) şu cümleleriyle vücut bulur gibidir: *"Tıpkı barfikste büyük dönüşü yapmaya çalışan jimnastikçi gibi her çocuk, er ya da geç kendi payına düşecek kaderi belirleyen talih çarkını kendisi için çevirir. Çünkü yalnız on beşindeyken bildiğimiz ya da yaptığımız şey sonradan bizi cezbedecektir. Dolayısıyla hiçbir zaman telafi edemeyeceğimiz bir şey vardır: On beşimizdeyken evden kaçmamış olmak. Sonradan anlarız: Sokakta geçirilen kırk sekiz saat, tıpkı alkalik çözeltide olduğu gibi, mutluluğun kristalini yaratır."* Benjamin'in vurguladığı gibi sincaplar için "kaçan uykuların peşinde" olmak ve bu olgunluğu yaşatacak serüven, aynı zamanda onlara bir şeyler başarabilmenin mutluluğunu da yaşatacaktır.

Düşsellik, Düş ve Düşünce Gücünü Devindirme

Doğan Gündüz'ün *"En Sevdiğim Oyuncak"* adlı kitabı~~nda~~, oyuncağını kaybeden bir çocuğun bu oyuncağını anne ve babasıyla birlikte arama sürecinde yaşadıklarını anlatmaktadır. Hikâyenin kahramanının sevdiği oyuncak aslında bir çorba kepçesidir. Çocuk için çorba kepçesi, uçak, palyaço, oyuncak köpeğinin arkadaşı, lunaparktaki kahkaha aynası, bebeklerinin salıncağı ve at olabilen bir nesnedir. Bekir Onur (1992: 10-11), müzeci Anthony Burton'un insanların oyuncaklara neden ihtiyaç duyduğunu şu şekilde açıkladığını yazar: *"Oyuncakların en büyük çekiciliği bize dünyayı minyatür halinde göstermeleridir (...) Arkeologlar çeşitli uygarlıklardaki birçok minyatür nesneyi ortaya çıkardılar. Bunların oyun nesneleri oldukları kesin değildir. Bunlar (özellikle mezarlarda bulunmuşlarsa), dünyayı denetleme gücünü onlara sahip olanlara verme amacına yönelik büyü nesneleri olabilirler. Bütün oyuncaklar bu büyüye belirli ölçüde sahiptirler: Oyuncaklar çocukların kendi güçlerini fark etmelerine ve yetişkinin dünyasına uyum sağlamalarına yardım ederler* Bu perspektiften hareketle, çocukların düş gücü zengin ve körelmemiş olduğundan onlar için her şey oyuncak olabileceği söylenebilir. Hikâyede geçen dikkat çekici bir özellik de, anne ve babanın çocuğun düş gücünü engelleyecek bir davranıştan kaçınıp çocuğu bir birey olarak kabul ederek onunla kayıp oyuncağını aramalarıdır.

Kitapta ayrıca çocuğun oyuncak köpeğinin, oyuncakları için bir bekçi görevi verdiği görülür. Çocuğun bu davranışı ise "animizm" (cancılık/canlandırmacılık) kavramını çağrıştırır. Jean Piaget (1999: 42) bu durumu şu şekilde açıklar: "*Çocuğun animizmi şeyleri canlıymış ve bir amaç taşıyormuş gibi kavrama eğilimindedir. Etkinliği olan her nesne ilk başta canlıdır, özellikle insanın kullanımına ilişkin olanlar: Yanan lamba, ısıtan fırın, aydınlatan ay. Sonra yaşam devinimlidir ve en son olarak yıldızlar ve rüzgâr gibi cisimler kendiliğinden devinir görünürler. Öte yandan, bilinç yaşama bağlanır, ama bu insanlarınkine özdeş bir bilinç değildir, edimlerini gerçekleştirmek ve*

[75] s.14
[76] s.23
[77] s.17

özellikle devinmek ya da onlara verilen amaçlara yönelmek için en az bilgiyi ve şeylere gerekli yönelimi edinmektir. Örneğin bulutlar hareket ettiklerini bilirler, çünkü özellikle geceleyin yağmur yağdırırlar (gece uyumak gerektiği zaman kocaman kara bir bulut göğü kaplar). Daha sonra, yalnız kendiliğinden yapılan hareket bilinçle donanmıştır. Örneğin bulutlar hiçbir şey bilmezler 'çünkü rüzgâr onu iter', ama rüzgâra gelince, onun durumunu iyice aydınlatmak gerekir: o bizim gibi bilmez, 'çünkü o bir kişi değildir', ama 'estiğini bilir, çünkü esen odur'"

"Acayip Bir Hediye" adlı kitapta yer alan *"Odamda Ne Var"* adlı hikâyede animizme yer verilir: *"(...) Odamda iki katlı otobüsüm var. Bazen ona tasma takıyorum, köpeğim oluyor, birlikte geziyoruz"*[78] *"(...) Bunların dışında bir tanecik uyku arkadaşım var: Tavşanım. Hangi odama gidersem gideyim o da mutlaka benimle geliyor. Çünkü ona sarılmadan uyuyamıyorum. Ayrıca o benim en yakın arkadaşım; beni dinliyor, benimle konuşuyor, dertleşiyor. Tavşanımın bir tek kusuru var: Oda değiştirmeyi hiç ama hiç sevmiyor. Ne zaman bir odamdan diğerine gitmek için hazırlığa başlasam, "En iyisi insanın tek odası olması, diyor…"*[79]

Kitaba adını veren *"Acayip Bir Hediye*" hikâyesi, bir çocuğun "Tombik" diye hitap ettiği annesine doğum gününde vereceği hediyeyi bulma süreci konu edinir. Hikâyenin kahramanı, hikâyenin sonunda annesine gökyüzündeki leylekleri hediye eder. Bu tavır, çocuğun sınırsız düş gücünü göstermesinin yanı sıra kapitalist mantığın ve tüketim kültürünün "pahalı hediye iyidir/güzeldir" yaklaşımının dışında bir duruş sergilemesi açısından da başarılıdır.

"Fare Adlı Kedi" adlı kitapta, babayla çocuğun keçeden yaptıkları kedi figürüne çocuğun teşekkür etmesi yine animizmi işaret eder. Baba, çocuğunun kediyle birlikte okula gitme isteğini doğrudan reddetmek yerine, *"Fare çok büyük, okula götürüp getirmen zor olur, hem sonra sen derslerini dinlerken Fare'nin canı sıkılabilir."* [80] diyerek onu tatlı bir dille ikna yoluna gider. Bu ise "çocuğu bir birey olarak kabul etme" yaklaşımını yansıtması bakımından önemlidir. Bir çocuğun kediye "Fare" adını koyması, babası tarafından tuhaf karşılanır; fakat çocuk, babasına karşı olan duruşunu babasının adının bir kuş adı olduğunu hatırlatarak gösterir. Çocuk bir birey olarak kabul edilip onun hayalleri tüketici kültür değerleriyle sınırlandırılmazsa çocukların hayal dünyası da sınırsız olur.

Eğitsel İletiler

Yazarın *"Kayıp Çocuklar Bahçesi"* adlı kitabında hayvanların kayıp yavrularını arama süreci konu edinmektedir. Hikâyede, *kısrak-tay, ördek-civciv, eşek-sıpa, teke-oğlak, inek-buzağı, köpek-enik, insan-bebek* kavramları öğretilmektedir. Bu yönüyle kitap pedagojik, dolayısıyla klasik anlayıştaki çocuk edebiyatı özelliği taşır. Hikâyenin, kahramanları açısından Grimm Kardeşler tarafından yazılan Bremen Mızıkacıları masalını andırması nedeniyle "metinlerarası" bir nitelik taşıdığı da söylenebilir. Sibel Irzık (2001: 14-15), metinlerarasılık konusunda şunları ifade eder: "*Birçok çağdaş eleştiri kuramında, örneğin yapısalcı ve yapısalcılık sonrası yaklaşımlarda daha çok metinlerin dünyadan ve tarihten kopuk, soyut bir "metinsellik" özelliği cinsinden tanımlanmasının bir terimi olan metinlerarasılık, Bakhtin için özellikle tarihsel bir anlam taşır ve doğrudan tür olgusuna bağlanır. Tür edebiyatın belleğidir. Her yapıt, kendini belli bir tür içinde konumlandırırken zorunlu olarak geçmişte o tür içinde konumlanmış başka yapıtları ve o türü biçimlendiren toplumsal koşulları "anımsar".* Metinlerarasılık kavramını Kubilay Aktulum (2000: 108-109) şu biçimde açıklar: "*Metinlerarasının çok kullanılan bir başka biçimi olan anıştırma, anıştırılan metin ile (yani gönderge metin, ancak kapalı bir gönderge), anıştırma yapan metin arasında bir 'söyleşim'i işin içerisine sokar. Anıştırma, kavranması için, bir sözce ile yansılarını gönderdiği bir başka sözce arasında belli bir algılamayı zorunlu kılar. Varlığını dışarıdan bildirecek, belirtecek bir dış bildiri dizgesi olmadığı için anıştırmayı bulmak zordur, çoğu zaman kişisel ekin birikimi ve çabayı gerektirir. Açık seçik göndermede bulunmadan bir kişi ya da nesne konusunda düşünceyi uyarma biçimi olan anıştırmada söylenmesi gereken şey açıkça, doğrudan belirtilmek yerine yalnızca telkin edilir."*

[78] S.9
[79] S.14-16
[80] s.18

"Acayip Bir Hediye" kitabındaki "Odamda Ne Var" adlı hikâyede geçen *"(...) Her gece ben uyumadan önce annecinom mutlaka bana bir hikâye okuyor. En çok Unutma Oyunu kitabını seviyorum. Çünkü bu kitapta benimle adaş bir çocuğun hikâyeleri var."* [81] cümlesinde metinlerarasılığa yer verildiği görülmektedir. Aktulum (2000: 101), bu tarzı açık metinlerarası biçimi olan "gönderge" kavramıyla tanımlar ve göndergenin yapıtın başlığını ya da yazarın adını anmakla yetindiğini belirtir. Göndergenin, bir metinden alıntı yapılmaksızın okuru direkt bir metne gönderdiğini ifade eder.

"Babamın Mesleği" adlı hikâyede geçen tohumlar için çocuğun *"Uyuyan Prenses masalındaki prensesler. Uygun mevsim onları öptüğünde hepsi tek tek uyanacak."*[82] cümlesi, Charles Perrault'nun "Uyuyan Güzel" masalını; *"Babam öğretti. İlkbaharda domates, biber, patlıcan ekmiştik. Tıpkı şarkıdaki gibi: "Domates biber, patlıcaaan"*[83] cümlesi ise Barış Manço'nun "Domates, Biber, Patlıcan" adlı şarkısını anımsatması bakımından yazarın metinlerarasılıktan yararlandığının örnekleri olarak karşımıza çıkar.

"Sahi Benim Annem Hangisi" kitabında yer alan şiir-hikâye ise bir bakıma La Fontaine'in *"Ağustos Böceği ile Karınca"*, Hans Christian Andersen'ın *"Çirkin Ördek Yavrusu"* hikâyelerini ve Cengiz Aytmatov'un "*Selvi Boylum Al Yazmalım"* romanını hatırlatır.

"Kaçan Uykuların Peşinde" adlı kitabın, *"Galata Kulesi Mi? Onu Nerede Buluruz?"* başlıklı bölümünde sincapların "kaçan uykuların peşinden" gidip kendi yaşadığı çevreden uzaklaşmaları, bir gaye uğruna sınırlarını aşmaya çalışan bir tavrı yansıtır. Bu tavrın, Samed Behrengi'nin kaleme aldığı *"Küçük Kara Balık"* adlı kitabı andırdığı söylenebilir.

"Acayip Bir Hediye" kitabında yer alan *"Babamın Mesleği"* hikâyesinde çocuğun babasının fotoğraf çektiğini anlattığı bölümde geçen, *"Tripod dediği üç tane ayağı olan bir şey var. Boyu kısa ama açtığında benden bile uzun oluyor"*[84] cümlesinde İngilizceden Türkçeye geçmiş bir kavramın öğretildiği görülmekte, sonraki sayfada ise Sedat Girgin tarafından çizilen tripodun resmi yer almaktadır. Bu tavırla yazarın kavram öğretimini somutlaştırarak anlatmaya önem verdiği görülmüştür. *"Unutma Oyunu"* adlı kitapta yer alan "Senin İsmin Ne" adlı hikâyede *"Çiroz, çok zayıflamış balık demekmiş"*[85] cümlesinde kavram öğretimi söz konusudur. *"Evimizin Yolu"* adlı hikâyede güvercin pisliklerine basılmaması gerektiği bilgisi, çizgilere basmama oyunu aracılığıyla verilmiştir. Eğitme faaliyeti oyunlaştırılmıştır. Yine aynı hikâyede yer alan,*"(...) Bir de ayakkabıları kolay giymek için uzun çubuklar var. Bunların adı "Kerata"ymış, ne komik, kerata!"* [86] cümlesinde kavram öğretimi söz konusudur. *"(...)Duvardan atladıktan sonra biraz daha yürüyorsun araba yoluna geliyorsun. Orada bekle, sakın tek başına geçme"*[87] cümlesi ve bu cümlenin altında verilen yaya geçidi resmi ise trafik kurallarını öğretmeye dönük eğitsel işlevi pekiştirmiştir.

"Çalı Süpürgesi" adlı hikâyede balıkta "Omega 3" bulunduğunu söylemesi öğreticilik yanını öne çıkarmıştır.

"Fare Adlı Kedi" isimli kitapta, kahvaltıda çocuğa ıhlamur demlenmesi, tereyağlı ve ballı ekmek yedirilmesi genel olarak çocukların hoşlanmadığı tatların hikâyenin kahramanı vasıtasıyla benimsetilmesi, beslenme konusundaki önyargıların kırılması mesajını taşımaktadır.

İnsan-Doğa İlişkisi ve Çevre Duyarlılığı

"Kaçan Uykuların Peşinden" adlı kitapta modern şehir hayatına karşı ciddi bir eleştiri söz konusudur. *"(...) daha toprak altında yaşayan nice canlı asfalt ya da betonla kaplanınca"*[88]*)* ne yaptıkları ve nereye gittikleri sorgulanır. Otomobil için, *"iki tekerleği, iki kolu olan parlak kafalı yırtıcı bir*

[81] s.14
[82] s.19
[83] s.20
[84] s.28
[85] s.9
[86] s.30
[87] S.34
[88] S.21

canavar" [89] tanımlaması yapılır. Kalıcı olan *"çınar ağacının en üst dallarına kadar ulaşan egzoz kokusu"* [90] dur. *"(...) zamanla insanlar ağaçları kesip kesip evler, köşkler yapmaya başlayınca"* [91] şehirde küçücük parklar kalmıştır. İnsanlar,*"güneşle ayın ritmine göre hareket"* ettikleri hayvanlarla paylaştığı doğayı değiştirmiştir. Ayrıca çocukların kaçan uykularının sebebinin şehrin gürültüsü olduğu belirtilmektedir. Kısacası kapitalizmin ve betonlaşan şehirleşmenin ciddi bir eleştirisini bu kitapta saptamak mümkündür.

Kültür Aktarımı

"Fare adlı Kedi" isimli kitapta, kahvaltı esnasında çocuğa ıhlamur demlenmesi, tereyağlı ve ballı ekmek yedirilmesi ise hızlı akan dünyanın hızlı mutfağı yerine geleneksel kahvaltı geleneğini vurgulamaktadır. *"Kaçan Uykuların Peşinden"* adlı hikâyede uyuyamayan çocuklardan bahsedilirken "Güney, Lina, Bulut, Ekin, Zeynep, Hayganuş, Rodi, Elif, Ali, Eleni" gibi isimler sayılmaktadır. Bu tavrın da İstanbul'un çokkültürlü yapısına başarılı bir gönderme niteliği taşır. *"Bir Sardalya Bir Çikolata*" adlı hikâyede mahalle bakkalına yer verilerek mahalle kültürüne nostalji yapılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

"En Sevdiğim Oyuncak" adlı hikâyede babanın yemek hazırlaması ve annenin işten gelmesi, alışılagelmiş toplumsal cinsiyet rollerinin değişebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Acayip Bir Hediye adlı kitapta yer alan *"Babamın Mesleği"* adlı hikâyede iş arayan babanın evde kek yapması, annenin çalışması, toplumsal cinsiyet rollerinin kırılmasına örnektir.

Yaşlılık Ve Hastalık Bilinci

"Unutma Oyunu" adlı hikâyede dede-torun ilişkisi, torunun gözünden ve Alzheimer hastalığı üzerinden işlenmeye çalışılmıştır. Alzheimer sürecinin bir unutma oyunu ve Alzheimer belirtilerinin oyunun bir parçasıymış gibi zanneden bir çocuk vardır. Yaşlılık ve yaşla birlikte gelen hastalık konularına farkındalık ve bilinç oluşturmak istenmiştir.

Kültürel Tarih Anlayışı

"Kaçan Uykuların Peşinden" adlı kitapta kent kültürünün yaşayan izlerine de rastlanır. *"Beyazıt Kulesi'nin yakınında Sahaflar Çarşısı var. Bu çarşının İstanbul Üniversitesi'ne açılan kapısının karşısında bir çınar, çınarın önünde de uzun saçlı, uzun sakallı bir şair bekler."*[92] cümlesindeki şair gerçek hayatta, kitap ve eski paraları satarak geçimini sağlayan şair Hüseyin Avni Dede'dir. [93] Bu da Doğan Gündüz'ün yaşayan İstanbul ve kent kültürünü yansıtması açısından önemlidir.

Dil Kullanımı

Doğan Gündüz'ün dil kullanım konusunda oldukça titiz, yenilikçi ve başarılıdır. *"En Sevdiğim Oyuncak"* adlı kitapta, babanın *"Haydi, sofra hazır, gelin"* cümlesinde geçen "sofra" kelimesini kullanması daha geleneksel bir yapıya tekabül etmektedir. "Fare Adlı Kedi" isimli kitapta ise **"***Onu ilk kez bir dükkân önünde gördüm*" cümlesiyle başlayan hikâyede *"dükkân"* kelimesinin kullanımı, *En Sevdiğim Oyuncak* adlı kitapta yemek yerine tercih edilen *"sofra"* kelimesinin kullanımı ile aynı özelliği taşıdığını söyleyebilmek mümkündür.

[89] S.22
[90] S.24
[91] S.27
[92] S.44
[93] http://www.biyografya.com/biyografi/13590

"Acayip Bir Hediye" kitabında yer alan *"Babamın Mesleği"* adlı hikâyede *"Gel sana belik yapayım"*[94] cümlesindeki *"belik"* kelimesi Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Ağ Sözlüğünde halk ağzında *"saç örgüsü"* anlamına geldiği belirtilmektedir[95]. Örgü yerine belik kelimesini seçmesi de yazarın bu tavrının tesadüf olmadığını ve gelenekselliğe bir gönderme yaptığının göstergesidir.

"Sahi Benim Annem Hangisi" adlı şiirde Guguk, hazıra konmaya çalışan bir karaktere sahiptir. Bundan dolayı Doğan Gündüz, Guguk için *"lapacı"* sıfatını kullanır. Lapacı sözcüğü, Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde, *"vücutça toplu ve iri olmasına rağmen direnci az olan"* ve *"yorgun, bitmiş tükenmiş"*[96] anlamları ile karşılık bulmaktadır. Sahi Benim Annem Hangisi adlı kitap 5, 6, 7 yaş grubu için yazılmıştır. Bu yaş grubu dikkate alındığında yazarın kelime öğretimi konusunda yenilikçi olduğu görülür.

SONUÇ

Doğan Gündüz'ün kaleme aldığı kitapların yaşayan ve çağdaş bir çocuk edebiyatı ürünleri olduğu görülür. Eserlerde modern dünyanın bir parçası olarak kabul edilen çocuk aynı zamanda geleneksel değerlerle var olabilen ve tüketim kültürünün dayattığı tüm olumsuzluklara karşı gelebilen "yaşamın içinde" bir çocuktur. Yazarın kullandığı eğitsel dil, didaktiklikten çok ötedir.

KAYNAKÇA

a. Gündüz'ün kitapları

Gündüz, Doğan (2014), Sahi Benim Annem Hangisi, İstanbul: Can Yayınları.

Gündüz, Doğan (2017), Kaçan Uykuların Peşinden, İstanbul: Can Yayınları.

Gündüz, Doğan (2018) En Sevdiğim Oyuncak, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gündüz, Doğan (2017) Acayip Bir Hediye, İstanbul: Can Yayınları.

Gündüz, Doğan (2017) Fare Adlı Kedi, İstanbul: Can Yayınları.

Gündüz, Doğan (2018) Kayıp Çocuklar Bahçesi Yapı Kredi Yayınları.

Gündüz, Doğan (2015) Unutma Oyunu Yapı Kredi Yayınları.

b. Diğer kaynaklar

Aktulum, Kubilây (2000), Metinlerarası İlişkiler, İstanbul: Öteki Yayınevi

Benjamin, Walter (2012), Son Bakışta Aşk, İstanbul: Metis Yayınları.

Çakmak Güleç, Havise ve Hulusi Geçgel (2015) *Çocuk Edebiyatı Okul Öncesinde Edebiyat ve Kitap*, İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

Irzık, Sibel (2001), Bakhtin, Mikhail, Karnavaldan Romana içinde (ss.7-32), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Neydim, Necdet (2003) *80 Sonrası Paradigma Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Bu Yayınevi.

Oğuzkan, Ferhan (2013) *Çocuk Edebiyatı*, 10. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

Onur, Bekir (1992), Oyuncaklı Dünya, Ankara: Verso Yayınları.

Özdem, Filiz (2014) Çocuk Edebiyatının Çocukları Terbiye Etmek Gibi Bir Derdi Olmamalı, *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı,* Cilt: CVII, Sayı: 756, ss. 260-261.

Piaget, Jean (1999), Çocukta Zihinsel Gelişim, İstanbul: Cem Yayınları.

Sezer, Çiğdem (2018), Şiirden Çocuk Çocuktan Şiir Yapmak, Varlık Dergisi, Sayı:1331, ss.17-19.

Şirin, Mustafa Ruhi (2000) *Çocuk Edebiyatı Kültürü Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*, Ankara: Kök Yayıncılık.

[94] S.21
[95] http://www.tdk.gov.tr/
[96] http://www.tdk.gov.tr/

Taşdelen, Vefa (2005) Çocuğu Anlayan Edebiyat, Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Sayı: 104-105, ss. 319-331.

Uğurlu, Seyyit Battal (2010) Çocuk Edebiyatı Eleştirisi, Turkish Studies, 5 (3), ss. 1921-1945.

Ural, Serpil (2014) Çocuk Edebiyatı Yapıtlarındaki Yaşam Gerçekliği, *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı,* Cilt: CVII, Sayı: 756, ss. 637-641.

Yalçın, Alemdar, Aytaş, Gıyasettin (2012) Çocuk Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Genel Ağ Kaynakları:

-www.tdk.gov.tr

OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNE KİTABI SEVDİRME PROJESİ

(Boyumuzdan Büyük Konuşmadık, Okuduk)

Arzu ALACATLI*

GİRİŞ

Neden Bu Proje? (Boyumuzdan Büyük Konuşmadık, Okuduk)

Çocuklarda kitap sevgisi ve alışkanlığının anne karnında başladığına inanan bir öğretmen olarak çocuklarım için nasıl bir yol izlemem gerektiğini hep düşünürdüm. Bir gün bir yerde okuduğum hikâye ilgimi çekti; rahipler çocuklara kendini ve dinini sevdirmek için, çocuğun çok istediği bir oyuncağı ailesinden öğrenip kendi düşünmüş gibi hediye ediyor bu da çocuklar üzerinde olumlu etkiler bırakıyordu. Bu gözlemimden yola çıkarak benzer bir yol izlemeye karar verdim.

Eğitimin içerisinde hem ailenin hem de kitapların önemini anlatan toplantılar yaparak projeme aileleri de dahil ettim. Her çocuk için kitaplar istedim. Haftanın son günü olan Cuma günleri kitap hediye günüm oldu. Kitap sevdirmede öğretmen rolünü böylece kullanmış oldum. Uygulama aşamamız ise şöyle; pazartesi günü, aileler tarafından çeşitli tekniklerle okunan kitaplar okula getirilip masaların üzerine çocuklar tarafından dizilir. O gün örnek davranışlarda bulunan çocuklara kitap seçme hakkı verilir. Bu şekilde olması davranış eğitiminin verilmesinde öğretmene de kolaylık sağlar. Ayrıca kitap seçiminin çocuklara bırakılması ile oluşan gözlerdeki pırıltı ve heyecan görülmeye değer. Kitaplar çocuk sayısınca kendi aralarında devridaim olur. Sonrasında ailelerden tekrar kitap istenip hediye edilir. Okunan kitaplar da evde aile ile oluşturulan kütüphaneye yerleştirilerek çocuğun ilk kütüphanesi oluşturulur. Sene sonuna kadar bir çocuk 150 den fazla kitapla tanışmış olur.

Projeme 2009 da "Sinop Durağan 125.yıl Anaokulu"nda başladım. Velilerimin desteği çok olumluydu. Çocukların oluşan kitap sevgisini heyecanla anlatmaları ve bunun yanında birçok kazanımın verilmesi ile her sene uyguladığım bir etkinlik oldu. Ailelerin çocuk kitabı seçiminde bilinçlendirilmesi; aile, öğrenci, öğretmen üçlüsünün kitap çatısı altında etkin buluşturulması, aileler ve çocukların okul saati dışında da görüşmelere başlaması, okunan kitapların okula geri getirilmesin de çocuklara verilen sorumluluk, etkinlik sonun da alınan davranışa dönük güzel kazanımlarımızdan oldu. Okuma yazma bilmesek de kitapları çok seviyor ve kitapsız asla bir gün bile geçirmiyoruz. Veliler inanılmaz memnun çocuklar kitap gördüğünde mutlu ve ben bu uygulamayla onuncu seneme giriyorum. Şu an görev yapmakta olduğum Değirmendere Müfit Saner İlkokulu'nda farklı velilerimle farklı kitap etkinlikleri yapıyoruz. Sürekli aldığımız olumlu dönütlerle her etkinlikte aynı heyecanı ve dinamizmi yaşıyoruz. Çevremdeki öğretmen arkadaşlarımla da bu projeyi paylaşarak daha çok çocuğa ulaşmak ayrı bir mutluluk veriyor. Geçen sene ufak çaplı okul bahçesinde velilerimle hazırladığımız "Boyumuzdan büyük konuşmadık, OKUDUK" kitap fuarı çok beğenildi. Okunmuş kitapları toplayıp çocuklarımın takas yapması ayrı bir renk verdi. Müdürümüzün, beğenisi ve desteği ile bu sene geniş çaplı bir kitap fuarı düzenleyeceğiz.

* Okul Öncesi Öğretmeni

FİGEN YAMAN COŞAR'IN KAYIP İSİMLER KRALLIĞI ADLI SERİSİNDE YER ALAN FANTASTİK ve MİTOLOJİK UNSURLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melike GÜNYÜZ*

Özet

Son 10 yılda Türkiye'de üretilen çocuk ve ilk gençlik edebiyatı yayınlarının sayısı üç katına çıkmıştır. Sayısal bu artış, konu ve içerik zenginliği bakımından da nitel bir artışı beraberinde getirmiştir. Özellikle çeviri fantastik türde kaleme alınmış gençlik romanları beslendiği kaynaklar bakımından ebeveynler ve öğretmenler tarafından öncelikli okuma listesine alınmamaktadır. Son zamanlarda ülkemizde fantastik türde denemelerin sayısı artmaktadır. Bu bildiri de Figen Yaman Coşar tarafından kaleme alınan ve 3 kitaptan oluşan Kayıp İsimler Krallığı adlı eser içerdiği fantastik ve mitolojik unsunlar ele alınarak özellikle Türk ve Doğu kaynakları eserlerden nasıl beslendiği ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: edebiyat, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı, fantastik edebiyat, mitoloji, Kayıp İsimler Krallığı

In Turkey, the number of the published children's and young adult's books has tripled. This numerical increase has affected the contents and subjects of the books. In particular, the translation of the fantastic novel is not taken into the primary reading list by parents and teachers in terms of content. Again in the last decade, we observe a lot of published fantastic works for young adults in our country. This paper will reveal the fantastic and mythological elements of the Kayıp İsimler Krallığı (Lost Names Kingdom), which was written by Figen Yaman Coşar and composed of three books.

Keywords: literature, children and young adult literature, fantastic literature, mythology, Kayıp İsimler Krallığı (Kingdom of Lost Names)

Bu bildiri ile Figen Yaman Coşar'ın kaleme aldığı, 8 yaş üstü çocuklara hitap eden 3 ciltlik *Kayıp İsimler Krallığı*[97] adlı seride yer alan Türk ve Doğu kaynaklı fantastik, mitolojik unsurlara dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Yazarın metni kaleme alırken başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere bu coğrafyaya ait metinlerden ve mitolojik unsurlardan nasıl istifade ederek fantastik bir kurgu ortaya koyduğu açıklanmaya çalışılmaktadır.

Kayıp İsimler Krallığı, ölümsüzlüğün peşinde olan Kral Abüs'ün, isminin ve soyunun sonsuza kadar yaşayabilmesi için bütün isimlerin yazılı olduğu kitabı ortadan kaldırması ve isimleri unutmamaya çalışanları zindana atmasıyla başlayan öykü dizisidir. Kralın yok etmeye çalıştığı bu Kitap'ta kralın zulmüne son verecek çocuğun vasıfları yazılmıştır ve isimleri unutmayanlar umutla bu çocuğun gelmesini beklemektedir. Yunus, bir adıyla Yön-iz işte bu çocuktur ve kendisi de bunu bilmemektedir. Üçleme Yunus'un ve onun gelmesini bekleyen iyi insanların zalim hükümdar ve onun müneccim başı ile yaşadığı mücadele üzerine kurgulanmıştır.

Fantastik edebiyatın tanımı ve sınırları üzerine literatürde birçok çalışma mevcut. Fakat Batılı araştırmacıların tanımlamalarda kullandığı olağanüstü, fantastik, irrasyonalite vb. kavramlarının hiçbiri *Kayıp İsimler Krallığı*'nın fantastik dünyasını tanımlamada yeterli olmamaktadır. Gönül Yonar'ın da *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri*[98] adlı eserinde altını çizdiği gibi *fantastik,* niteleme olarak Batı'ya ait bir kavram olsa da Doğu'da, kadim dönemlerden bugüne kadar ortaya konulan edebî eserlerinin neredeyse tamamına kaynaklık eden bir muhayyile zenginliği mevcuttur.

* İbn Haldun Üniversitesi, Dr. Öğretim Üyesi

97 Figen Yaman Coşar, *Kayıp İsimler Krallığı*, 3 cilt, 2015, İstanbul Erdem Yayınları.

98 Gönül Yonar, *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri*, 2011, İstanbul Ötüken Yayınları, s. 9-16.

Batılı tanımlarda fantastik, gerçeğin dışında, hayalî olan şeye karşılık gelir. Geniş anlamı ile "gerçekçiliğin mekan, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne"[99] karşılık gelir. Oysa ki Doğu muhayyilesi, metafizik alana dahil olanları da gerçekliğin bir parçası olarak görür. Özellikle Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalar hem metafizik göndermeleri hem de kendinden önceki kutsal kitaplara yaptıkları göndermeleri ile bu topraklarda neşet eden başta tasavvuf edebiyatı olmak üzere tüm edebiyat birikimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Zira insan-tabiat-yaratıcı ilişkisi ile bağlantı kuran metafizik alan Doğu toplumlarının düşünce dünyasında tam da gerçeklik alanına karşılık gelmektedir: "And olsun ki onların (geçmiş peygamber ve ümmetlerin) kıssalarında akıl sahipleri için birçok ibretler vardır. Kur'an uydurulacak bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan bir kitaptır, inanan bir toplum için bir rehber ve rahmettir." Yusuf/111 ayeti, kıssaları ve kıssaların içinde barındığı metafizik birçok göndermeyi gerçeğin delili olarak bize sunarak gerçekle gerçeküstü arasındaki çizgiyi de ortadan kaldırmaktadır.[100]

"Gerçeklik bizim kurduğumuz kurmacadır. Zira yapısalcılığın alana katkısı dilin gerçekliği aktarmadığı bir anlamda yeniden yarattığı yönündeki kuramıdır. Çünkü anlam dilden önce var olamaz ve kurmaca gerçekliğin bir kopyası değil, bir gerçekliktir." [101]

"Yapısalcılık sonrasında yapıtların, daha önce yazılmış yapıtlardan bağımsız, tek ve özgün olamayacağı, her metnin kendinden önce gelen metinlerle ilişkili olduğu ortaya konuldu. Bir anlamda, metinleri meydana getiren daha önceki metinlerdir deniyordu."[102] Figen Yaman Coşar, bu eser bağlamında kendisiyle yapılan bir röportajında benzer bir tanımlamayı yapmaktadır. Yazar, eserinde anlattığı olağanüstü hikâyelerin aslında gerçekliğin yeniden ifade edilmesi olduğunu şöyle ifade etmektedir:

> *Kayıp İsimler Krallığı, büyükbabamın başına gelen olağanüstü olayla başlıyor. Olağanüstü diyorum ama bu, gördüğünden başkasını gerçek kabul etmeyen ve gördüğünü farz ettiği için sosyal medyada kendisine sunulan her görsele gerçekliğini sorgulamadan doğru kabul edebilen bizler için böyle. Yoksa bundan elli altmış yıl önce Anadolu'nun bir orman köyünde yaşayan insanlar için olağan şeyler. Annem bile çocukluğuna ait hatıraları anlatırken, bugünün çocuklarına hatta yetişkinlerine masal gibi gelecek nice olaylardan bahseder. Bu olayların bir kısmı da kitapta yer alıyor.*[103]

Doğu muhayyilesine aşina, kutsal metinlerin anlattığı hikâyeleri bilen, Mesnevi ve enbiya kıssalarına tanış olan okurlar -yazarın aslında gerçek olduğuna inandığı olayları bir kurgu dizilimi içinde yeniden aktardığına yönelik beyanı ile hiç karşılaşmamış bile olsa- hem karakterler, hem olaylar, hem mekânlar, hem de iyilikle kötülüğün mücadele alanında kendilerini çok tanıdık bir dünyanın içinde buluveriyorlar. Öyle ki serinin isminin *Kayıp İsimler Krallığı* olması hiç tesadüfi değil:

> *Bakara suresi 31. ayet "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin' dedi."*
>
> *Bu ayeti kerime, ilk kitap "Yön-İz"in yazılmasına ilham veren hareket noktasıydı. Çocukluğumdan beri işittiğim fakat idrak etmekte zorlandığım bu ayeti kerimenin aslında ne söylediğini anlama çabamdı da diyebiliriz. Günlük hayatta sadece bir şeyleri tanımlamak yahut etiketlemek için kullandığımız isimlerin hakikatini bilmek, öyle sıradan bir şey değil. Bu ayeti kerimenin de işaret ettiği gibi, adeta insanı meleklerin bile önüne geçirerek, yeryüzünde*

[99] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3,* 13. Baskı, 2009, İstanbul İletişim Yayınları, s. 60.
[100] Daha geniş açıklama için bkz. Yonar, age. s. 138-179.
[101] Yonar, gerçeklik ile anlam arasındaki ilişkiyi yapısal dil kuramı çerçevesinde tanımlarken bu ifadeleri kullanmaktadır. "Dilin gerçeklik ve anlam ile olan ilişkisinin sorgulanması yapısal dil kuramı çerçevesinde gerçekleşir. Bu kurama göre dil, gerçeği aktarmaz, yaratır." Yonar, age, s. 49.
[102] Moran, age, s. 98.
[103] http://erdemyayinlari.com.tr/haberler/2978/

Allah'ın temsilcisi kılan sırrın anahtarı… Allah'ı bile tanımak için O'nun güzel isimlerini bilmekten başka yolumuz yok.[104]

Yazar, daha hikâyenin girişinde isimlerin hakikatini bilmenin hikâyeleri bilmek olduğuna gönderme yapmaktadır: "Yunus'un kız kardeşine anlattığı hikâyeleri olurdu hep; bazılarını annesinden dinlediği bazılarını ise nereden öğrendiğini kendisinin bile bilmediği hikâyeleri…."[105]

Eserin arka kapağında şu satırlar yer almaktadır: "Yeryüzündeki bütün isimleri silmek isteyen bir kral, kadim kitabı ve onun takipçilerini yok etmek istemektedir. Seçilmiş çocuk olduğundan habersiz olan Yunus, bir gece köyünden kaçmak zorunda kalır. Yanında sadece asası ve atı vardır. Bu zorlu mücadelede kimler ona yardım edecek, düşmanlarını nasıl alt edecek? Bu kaçış onu nasıl bir geleceğe götürüyor?"

Bu arka kapak yazı bile Kur'an-ı Kerim'de yer alan birçok peygamber kıssasına gönderme yapmaktadır: Asa, Musa Peygamber'in önemli eşyalarından birisidir. Kaçış, Yunus Peygamber'in hikâyesine çağrıştırmaktadır. Seçilmiş insan olmak, Allah'ın peygamberleri ve salih kullarını nitelemek için kullandığı bir ifadedir. Elbette seçilmiş/seçkin kul olmak bir Kur'ani kavramdır ve başta peygamberler olmak üzere Allah yolunda mücadele eden, iyiliğin peşinde olan kullar için kullanılmaktadır: Bakara 130, Araf 144, Meryem 51, Sad 47. Kayıp İsimler Krallığı'nda Yunus'un seçilmiş çocuk olduğunun göstergesi şu satırlarda belirtilmektedir: ''13 yıldır sol gözünün altında duran kalp şeklindeki doğum lekesi kaybolmuştu. "[106]

Kayıp İsimler Krallığı, Kitap'ın yok edilmesi ve o kitapta bir kurtarıcının geleceğinin müjdesinin bildirilmesi yönü ile tahrif edilmiş İncil'de Hz. Muhammed'in tasvir edilmiş olduğu inancına gönderme yapmaktadır.

Eser boyunca kurguya yön veren mitolojik ve fantastik unsurlara şunlardır:

Ayna, görünenin arkasındaki görünmeyen hakikati görünür kılan bir metafor olarak birçok fantastik anlatının vazgeçilmez eşyalarından birisidir ve tam da bu şekilde metinde birkaç kez karşımıza çıkmaktadır. Hem birinci kitapta hem de üçüncü kitapta ayna aklımızla gittiğimiz yolda iyi ile kötünün, güzelle çirkinin birbirine karıştığı durumlarda hakikatin görülmesini sağlayan en önemli yardımcı araç görevi üstlenmektedir. Bu metaforun, eski şaman inancından günümüz modern metinlerine kadar pek çok inanç ve kültürde etkisi görülmektedir.

Tasavvufta ise kalp iyiliğin görüldüğü bir aynadır. Onu görebilecek bir göze sahip olduğunda görülebilecek bir aynadır. Özellikle üçüncü kitapta nefsin ve aklin insanı bazen nasıl yoldan çıkarabileceği anlatılmaktadır. Bu kitapta ayna, kalpteki hakikati görmeyi sağlayan bir araç olarak kahramanın ve dolayısı ile de okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Rüya, Kur'anı Kerimde başta Yusuf kıssası olmak üzere İbrahim Peygamberin kıssasında hakikatin görünür kılındığı alan olarak anlatılmaktadır. (Yusuf 5. 36. 43, 46, 100. Saffat 102).

Kayıp İsimler Krallığı'nda da rüya, aslında isimlerin öğretilmesinin yasak olduğu bir yerde, bilgiye ulaşılan bir araç olarak yer almaktadır. Yunus bildiklerini nasıl bildiğini bilmemektedir ve şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: "*Kitap'taki şeyleri hatırlıyorum. Bunun nasıl olduğunu bilmiyorum. Belki de onu rüyamda gördüm."*[107]

İkinci kitap ve üçüncü kitap boyunca Baba Yahya'nın insanların görmediği rüyaları görmek üzere uyku ağacında rüyaya yattığı anlatılmaktadır. Öyle ki bu rüyaların tamamı görülüp bitmeden uyanması insanlar için büyük bir tehlike arz etmektedir. Yazarın insanların görmeyi bıraktığı ya da artık göremediği rüyaları, insanların isteyerek ya da istemeyerek terk ettikleri batıni bilgiye referans olarak zikrettiği kanaati oluşturmaktadır. Modern insanın artık rüya görmemesi, insanın düşünmeyi, idrak etmeyi, keşfetmeyi, gönlündeki hakikate ulaşmayı reddetmesinin sembolik bir ifadesi olarak yer

[104] http://erdemyayinlari.com.tr/haberler/2978/
[105] Coşar, age, c. 1, s. 11
[106] Age, c. 1, s. 10
[107] Age. c. 1, s. 61

almaktadır. Baba Yahya'nın bu rüyaları görmeye yatması ise bir yönü ile her zaman insanlara yol gösterecek bir hakikat arayıcının varlığına olan inancı temsil etmektedir.

Ateş, Şamanizmden başlamak üzere, Hindu inanışlarından Zerdüşlüğe kadar birçok Doğu inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de ise Hz. İbrahim içine atıldığı hâlde Allah'ın emriyle onu yakmayan ateş olarak karşımıza çıkmaktadır. Enbiya 69'da "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol! Dedik." Şeklinde İbrahim'e ateşin dokunmadığı ifade edilmektedir.

Kayıp İsimler Krallığı'nda zalim hükümdar tıpkı Nemrut gibi bir ateş hazırlatır. Bu aklı kendisine kötülüklerin başı müneccim vermektedir: *"Bir imtihan yapın! Meydana büyük ateş yakalım. İsimi söylemeyenlerin bu ateşe atılacağını duyuralım. Hala ismini hatırlayalar varsa elbet ateş onları korkutacaktır. Ateşe atılmak istemeyen herkes ortaya çıkacaktır."*[108] Oysaki Yunus ve onun mihmandarı Çekirge kadın ateşi hazırlarken, ateşin yakmaması için tedbir alırlar. Çekirge kadın ateşin yakmaması için yılanını görevlendirir ve ona şunları söyler: *"Dostum dedi kadın yılanının kulağına eğilip. "Bilirim ki senin zehrinde bile şifa vardır. Ateşi, yanlış bir şey yapmaktan alıkoy. Onu iyiliğe inandır. Sonra odunlarla birlikte bıraktı onu da dev yığının içine. Elindeki alevi "Kendinden başkasını yakarsan, yanarsın" diyerek bıraktı yere."*[109]

Su bir diğer kutsal varlıktır. Yaradılışın başlangıç noktasıdır. İyiliğin, temizliğin, güzelliğin ve şifanın kaynağıdır. Özellikle su kaynakları kültürümüzdeki masalların ana mekânlarından biridir: Su başında güzelle karşılaşılır, su başında bir peri kız çıkar ortaya, çoban tuzla beslediği koyunları ile imtihanını su başında verir, pınar başında istirahat edilir ve daha niceleri.

Kayıp İsimler Krallığı'nda da su çok önemli bir yer tutar. Hatta yazarın pınar başında içenlere şifa olan ve fakat testilere doldurulup götürüldüğünde acıyan ve tadı zehre benzeyen, bazı geceler çeşmesinden kan aktığı rivayet edilen Dalak Suyu hikâyesini çocukluğunun geçtiği, kulağında kalan masallar ve efsanelerden aldığı çok açıktır. Özellikle üçüncü kitap "Göz Yaşı vampirleri, okuyucunun muhayyilesini zorlayan, bir gölün altına hapsolmuş ve insanların göz yaşları ile beslenen vampirlerden söz eder ki kahramanlar en büyük acılarla karşılaşıp ağlamamak ve gözyaşı dökmemek gibi büyük bir imtihandan geçmektedirler.

Taş, Doğu kültürüne ait önemli unsurlardan birisidir. Çeşitli doğa olaylarını yönetme özellikleri olan taşlar birçok metinde karşımıza çıkar birinci kitapta kristallerden söz edilmektedir. *"Kadim kitaplarda bahsedilen kristaller bu mağaradaydı. Kristalleri diğer taşlardan ayıran pek çok özellik vardı. Onların her birinin birer hafızası vardı. Bunu bilen geçmiş bilgeler kristalleri bilgi depolamak için kullanmışlardı. Geçmişte pek çok hastalığın tedavisinde de kristaller kullanılmıştı."*[110]

Kaleme alınan birçok fantastik eserde karşımıza çıkan **ağaç**lar, Doğu kültüründe de kutsallık atfedilen çok önemli tabiat unsurudur.

Kayıp İsimler Krallığı'nda ağaçlar, iyileri koruma ve saklama görevi üstlenmişlerdir. Özellikle serinin ikinci kitabında kahramanlar onları gizleyen ve varlıklarını saklayan ormanın içinde mücadelelerini sürdürmektedirler.

K**urt**, Türk destanlarının kutsal hayvanıdır ve kültürümüzde yer etmiştir. Kurtarıcı ve yol göstericidir. Tam da bu şekliyle kitapta karşımıza çıkmaktadır. *"Hayvanın gözleri o kadar parlaktı ki dolunay gibi aydınlatıvermişti bir anda etrafı. Bu bir kurttu. Köylüler ona canavar derdi."*[111]

"Korkma der gibi baktı kurt. Önlerinde yürümeye başladığında, tüm ağaçlar dallarını kenara çekip onlara yol açtı."[112] (s. 26)

[108] Age, c. 1, s. 22
[109] Age, c. 1, s. 32
[110] Age, c. 1, s. 121
[111] Age, c. 1, s. 6

Yılan da Türk mitolojisinde ve masallarında yer alan çok önemli bir motiftir. Kayıp İsimler Krallığı'nda ise Yunus'u koruyup kollayan Çekirge kadının yardımcısı, onun emri altında iş gören çok önemli bir kahraman olarak yer almaktadır. Ayşe'yi ateşten koruyan yılandır, Baba Yahya'nın zindandan çıkarılmasına o yardım eder. Yılan, Kur'an-ı Kerim'de ise Musa Peygamber'in asasının dönüştüğü ve büyücüleri yenmesini sağlayan bir varlık olarak geçmektedir. (Taha 20, Neml 10, Şuara 32, Kasas 31)

Hikâyede Çekirge Kadın yılanı için şunları söylemektedir: *"'Yılandan korkmana gerek yok.' dedi kadın. "Görüntüsü yılandır ama görebilen için değildir."* [113]

Asa hiç şüphesiz Hz. Musa kıssasının en önemli motiflerinden biridir. Büyücülerin sihirlerini yenmek için Hz. İsa asasını yere atar ve asa bir anda yılana dönerek büyücülerin sihrini yok eder. (Şuara 32)

Kayıp İsimler Krallığı'nda ise Yunus evinden ayrılırken elinde bir asası vardır: *"Bu asayı ona babası yapmıştı. Kurumuş bir servi dalından kesip üzerini ince nakışlarla işlemişti. Yunus ormana giderken onu hep yanına alırdı. Dağa tırmanırken ona dayanır, ondan güç alırdı. Şimdi de bir şeylerden güç alması lazımdı. Tutunacağı tek şey asaydı. Ama o da ne? Asanın ucu bir anda tutuşuvermesin mi?"*[114] satırlarından anlaşılacağı gibi bu asa, her ne kadar bir yılana dönüşmese de sihirli bir güçle ihtiyaç hâlinde tutuşarak kitabın kahramanına yol göstermektedir tıpkı Hz. Musa'ya yardımcı olan asası gibi.

Sonuç olarak şunu ifade etmek isterim ki son zamanlarda birçok yetişkinin Batılı yazarlardan Türkçeye çevrilmiş ve çocukların büyük bir ilgi ve heyecanla okudukları fantastik eserlere karşı bir önyargıyı dile getirmeleri ve Türk kültüründen, İslam inancından ve Doğu medeniyetine ait kaynaklardan beslenen eserlerin yokluğundan şikayet etmeleri, aslında bu bildirinin hazırlanmasını zorunlu kılan motivasyonlardan biridir. Her ne kadar modern Batılı anlatılara maruz kalsak da bu toprakların masalları, meselleri, efsaneleri ve destanları ile beslenen yazarlarımızın eserlerinde Doğu'ya dair bir çok unsuru takip edebileceğimiz görüşündeyim.

KAYNAKÇA

Coşar, Figen Yaman Coşar. *Kayıp İsimler Krallığı*, 3 cilt, 2015, İstanbul Erdem Yayınları.

Yonar, Gönül. *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri,* 2011, İstanbul Ötüken Yayınları.

Moran, Berna. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3,* 13. Baskı, 2009, İstanbul İletişim Yayınları.

http://erdemyayinlari.com.tr/haberler/2978/

[112] Age, c. 1, s. 26
[113] Age, c. 1, s. 9
[114] Age, c. 1, s. 10

AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATININ AK SAÇLI ŞAİRİ ZAHİD HALİL'IN SANAT DÜNYASI

Nazile ABDULLAZADE*

Özet

Çağdaş Azerbaycan edebiyatının ünlü söz yazarlarından biri de şair, pedaqok, filolog-şair Zahid Halildir. Ömrünün 70-ci onilliyini duyusal addımlarla yaşayan Zahd Halil'in yaratıcılığı, sanatı, karakteri konusunda söz söylemek ne kadar kolaysa, bir o kadar da zordur. Eline kalem aldığı günden sözün sihrine, mücizesine tüm varlığıyla hakem kesilen Zahid Halil küçük okucularına dünyanı renkleriyle tanıtıyor, masumiyet, mukaddeslik, sadakat, itibar, kayğı, merhamet, ihtiram gibi zarif duyğular aşılıyan şiirleriyle küçükden büyüye milyonların sevgisini kazanıyor. Onun şiir ve hikayelerinde konuşan gül-çiçekler, kuşlar, küçük böcekler, vahşi hayvanlar, cansız eşyalar bile çocuklara Vatan toprağının güzelliklerini anlatıyor. Şair irkinden, milliyetinden bağımlı olmayarak, küçük dostlarının elinden tutup seve-seve Vatan bahçesini gezdiriyor, toprak-vatan-halk sevgisini onlara damla-damla aşılıyor.

Zahid Halil yaratıcılığının özelliyi çocuklar için yazmış olduğu şiirlerin sadece çocuklar tarafından deyil, büyükler tarafından da sevilmesidir. Onun şiirlerini okurken insanın yüzünde istemsiz bi şekilde tebessüm oluşur, en küskün motifleri bile şair öyle sunuyor ki, hayatı daha çok sevmek istiyor, kötülüklüri unutup sadece iyi şeyler hakkında, kurmak, yaratmak hakkında düşünürsün. Tanrının ona bağışladığı ilahi vergiyi ve ömrün büyük bi kısmını ögrençi arasında geçiren şair onların karakter ve psikolojisini, yaşam tarzını, düşünce ve anlam derecesini, kalplerinde gizli taşıdıkları sevgi hissini, mevcut hayata bakışlarını derinden hiss edir, coşkuyla şiire getirir:

Kalp mı umuyorsun bu kuru taştan,
İnsaf et, aklımı çıkarma baştan.
Harama yakışır sevgi şu anda?
Zaten ben seni sevmeyecegim.

Ortak mı oluyorsun duyğularıma,
Bütün tellerini çektin tarıma.
Dönüp ne diyeyim evdeki yarıma?
Zaten ben seni sevmeyecegim.

Her üç edebi növde çocuk asarları yaratan Zahid Halil'in mevzu çevresi oldukça geniştir; vatan, halk, birlik, manevi degerler, yüksek iradi özellikler, etraf alemin anlaması, tabiyata sevgi, coşku ve hayranlık onun şiir, hikaye ve dram eserlerinde assosiatif şekildedir. Zahid Halil sunumunda her bir çocuk rolu farklı özelliklerle akıllarda kalıyor.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan çocuk edebiyatı, Zahid Halil, çocuk dünyası, şiir, hikaye

* Azerbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi, Bakü Avrasiya Üniversitesi, Edebiyat bölümü, assosiate profesor, nazile.s.m.d@mail.ru

THE ART WORLD OF AZERBAİJAN CHİLDREN'S LİTERATURE GRAY-HAİRED POET ZAHİD KHALİL

Poet-writer, educator, philologist-scientist Zahd Khalil is one of the famous masters of contemporary Azerbaijani literature. Living 70th decade of his life, it is both difficult and easy to talk about Zahid Khalil's creativity, art and personality.

Zahid Khalil, the ruler of all the magic and magic of the word from the day he took the pen, introduces his little readers to the world with all colors. He gains the love of millions from the youngest to the smallest of her poems which he instills in her tender feelings such as innocence, holiness, loyalty, trust, care, mercy, respect. In his poems and stories, flowers, birds, small insects, insects, wild animals, and even lifeless things talk about the beauty of the homeland to the children. Regardless of the poet's race, nationality, he takes his little friends out of his arms and carries out a loving country garden, and instills the love of the land-nation-nation with them.

The peculiarity of Zahid Khalil's creativity is that his poems written for children are loved not only by children, but also by adults. While reading his poems, a smile on the face wakes up, even the most offensively poet motives that are presented to it, the more you love life, only to forget the deeds of wickedness, but to think about the love, to create and build.

The poet, who divides his divine tax and divorces his life among the student youth, deeply commends his character and psychology, lifestyle, thinking and meaning, the sense of love they hold in their hearts, and the outlook of life, with enthusiasm and poetry.

Zahid Khalil, the creator of all three literary works, is quite broad: homeland, nation, unity, spiritual values, high quality qualities, the perception of the surrounding world, love for nature, enthusiasm and admiration are associated in his poetry, story and drama works. In the presentation of Zahid Khalil, every child's image is remembered with characteristic lines.

Key words: Azerbaijani children's literature, Zahid Khalil, children's world, poetry, story

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca söz insanla birlikte olmuş, onun dilinde kendi sesi ile görüşlerinin, düşüncelerinin tercümanına dönüşmüştür. Dünya halkları içerisinde türk'ün tarihi kadar kültürü, edebiyatı, sanatı de zengin olmuş, yüzyıllar boyunca önemli eserler ortaya çıkarmıştır.

"Bir milleti oluşturan maddi ve manevi degerler bütünü olan kültürü gelecek kuşaklara aktaran en önemli araç edebiyattır. Bir milletin kültür hayatı meydana getirmiş olduğu eserlerden ibarettir [1, s.82]. Çocuklar için bir edebiyatın zarureti dünya halklarında çeşitli dönemlerde meydana çıkmıştır. İlk defa Fransa'da XVII yüzyılda kurulduğu sayılan çocuk edebiyyatının Türkiyede kurulması Tanzimat devrine [bak: 2] tesadüf edirse, Azerbaycanda çocuk edebiyatının kökleri folklore, yazılı edebiyatda XI esre uzanır. Nizami'nin ünlü "Sırlar hazinesi" hikayesindeki manzum hikayeler, "Kitabi-Dede Korkut"un boyları Azerbaycan çocuk edebiyatının mükemmel örnekleri sayılır. "Folklordan süzülüp gelen okşamalar, ninniler, tekerlemeler, bulmacalar, masallar ve s. günümüze kadar yüksek sanatsal deger kazanmış, ünlü sanatkarların eserleriyle zenginleşmiştir. Bir alan olarak ise çocuk edebiyatının oluşumu XIX yüzyıl aydınlanma düşüncelerinin teşekkülü ile ilgilidir. A.Bakıhanov, M.Ş.Vazeh, İ.Qutqaşınlı, daha sonra M.F.Ahundzade, H.Zerdabi, S.A.Şirvani, A.Sehhet, M.A.Sabir, A.Şaig, S.S.Ahundov ve b. Azerbycan çocuk edebiyatının gelişmesinde üstün hizmetleri olan insanlardır. Bu şair ve yazarlar sadece orijinal örnekler yaratmakla kalmamış, dünya dillerinden farklı hikaye, fıkra, masal ve temsilleri tercüme edip çocukların mütalaasına vermişler.

Azerbaycan edebiyatının bir kanadı olan çocuk edebiyatı kökünü folklordan, klasik edebiyattan alsa da, zaman geçtikçe farklı kelime sanatçılarının yapıtlarında yeni içerik kazanmış, rengarenk edebi türlerde eşsiz örneklerle çocuk dünyasının manevi-estetik ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Bildigimiz gibi, çocukla yetişkin insan arasında duyum, anlayış ve algılama farklılıkları vardır. Çocuk edebiyatı işte bu farklılıkları ortaya koyan bir edebiyattır. Çocuk dünyasında gerçekler mucizeye, mucizeler gerçeğe kolaylıkla dönüşebilir, çocuklar için dünyanın her yerinde güneş sıcak, toprak kavurucutur, bu dünyada nefrete, kedere, ihanete, her türlü kötülüğe yer yoktur. Saf bir fıtrattan oluşan bu varlıklar temizliği, saflığı, sevgiyi her tavır ve hareketleri, sözleri ile ifade ediyorlar. Çocuk edebiyatı çocukların beyaz dünyalarını zenginleştiren, onları hayata hazırlayan, öğreten bir edebiyattır. Çocukların fiziksel sağlıkları kadar ruhsal ve zihinsel sağlıklarının korunması sorumluluğu çocuk edebiyatının, bu edebiyatın bir mısrasını şöyle yaratan şair ve yazarlarımızın üzerine düşüyor.

Zahid Halil Kimdir

XX-XXI yüzyıl Azerbaycan edebiyatının söz ustaları içerisinde şair-yazar, filolog akademisyen, eğitimci Zahid Halil'in özel yeri var. Zahid Halil Azerbaycan çocuk edebiyatını dünya çocuk edebiyatı sentezinde alan bir sanatçıdır. 1942 yılında dünyaya gözlerini açan Zahid Halil ilk eğitimini doğduğu coğrafyada − Yevlah'ta almış, ilk şiirini burada − altıncı sınıfta okuduğu zaman kaleme almıştır.

Onun yaratıcılığında 1969 yılında yayınlanan "Uçan çıraklar" kitabı dönüm noktasına dönüşür. Bir-birinin ardına "Karıncalar", "Ben renkleri tanıyorum", "Gökten üç elma düştü", "Kuşlar, kuşlar", "Kuşlar okuyor", "Ballıca", "Cırttanla Azmanın yeni masalları", "Odlar ilinin başkenti", "Uçan çıraklar", "Ben renkleri tanıyorum", "Tarlakuşları okuyor", "Dünyanın en küçük nağıllları" kitapları ve s. kitaplar Zahid Halil'in kaderini tamamen çocuk dünyasına bağlıyor.

Araştrmaçı F.Asgarli şairin bilimsel-edebi etkinligi ilə ilgili yazıyor: "...ögrencilere ders anlatan, edebiyatın bakış acısı ve pratik meselelerden söz eden Zahid Halil sanatın sırlarını öyrenmek ve ögretmek yolunda yorulmadan incelemeler yapıyor, şiirsel düşünce sistemini araştırıyor. Yazar ve yetenekli akademisyen, çok sayıda hocanın ortaklığına sahip olan kürsüye rehberlik ediyor. Ömrünün en kiymeli yıllarını mukaddes işlere sarf eden, üç ayrı alanın sintezinden bir raya gelen ustalaşmış kalem sahipi Zahid Halil'in tükenmüz enerjiye sahip olması onun ilerideki ortaya koya bilecegi eserleri genişliginden ve elde edecegi başarılardan haber veriyor" [Zahid, 2017:4].

Zahid Halilin sanat dünyasında çocuklar aynı dili konuşuyor, bir dilde okuyor, bir güneşin sıcağı ile, bir gökyüzünün altında büyüyorlar. Ayaklarını sıkıca basıp gezdikleri toprak ise Vatan toprağıdır. Zahid Halil dünyasında çocuk sınır tanımaz, belki bu nedenledir ki, onun şiir ve öyküleri rusça, Litvanya, moldova, Ukrayna, gürcü, özbek, kazak, türkmen, alman, fin, yugoslav, hollandalı ve hint dillerine tercüme edilmiş, Rusya'nın "Мурзилка", "Пионер", "Колобок" ("Goğal"), "Веселые картинки" ("Neşeli resimler") çocuk yayınlarında yayınlanmıştır.

Zahid Halil Şiirlerinin Obrazlar Alemi. Şiirlerinde Çocuk Dünyasi

"Çocuklar için yazılan her bir eser, edebiyatımızın çok gerekli oluşum bölümü olarak yaş, estetik zevk ve anlam seviyesini çeşitlendiren binlerce evladı tarafından okunarak idrak ediliyor. Küçüklerin, yeniyetmelerin, bunların arasında gençlerin dünyagörüşünün şekillenmesinde, ilgi dairesinin genişlenmesinde, ahlaki ve manevi egitiminde, karakterlerin müsbet yönde istikamette genişlenmesinde ve en nihayet, sanatsal zevkin parlamasında bu edebiyatın etki gücü oldukca

büyüktür. Bu nitelikleri Zahid Halil sanatında açık bir şekilde görmek mümkündür. Şairin hayat sayfalarını karıştırırken onun da kendi çocukluk saltanatından geldigi ve çocukluğunda masum bir varlığın gizemli, sorunlu dünyasının yattığı anlaşılır. Bu dünyanın şiiirsel misralarda canlandırılması, çocukların yaşayış tarzını, hayata bakışını, onların hangi istek ve arzulara sahip olduğunu, hangi manevi qidaya ihtiyaç duyduğunu ancak derinden anlatıktan sonra kaleme almak mümkün olur. Zahid Halil kendi şiirsel sanat sürecinde bunları incelikle duya bilmeyi başarmışdır" [Askerli, 2017:5].

Bir çocuk şairi-yazarı gibi, Zahid Halil sanatının sırrı oldukça basittir. Bu ak saçlı şair dönemin nabzını, daha doğru, internet çağı çocuğunun kalbini ele almayı başarır, çekinmeden onunla iletişime girer, onun neyi xoşlayıb-xoşlamadığını, maddi-manevi taleplerini kolaylıkla öğreniyor. Yeri geldiğinde, onlarla yol arkadaşı oluyor, çimende top atıyor, yağmur damlaları altında islanıyor, bazen küsüyor, bazen kabullenir, kısacası, uzaklaşıyor.

Zahid Halil'in karakterler alemi zenginliği nitelendirilmektedir. "Çeşitli yaş düzeyine, değişik inanca, beceriye, karaktere, dünyagörüşe sahip çocuklar ve gençler, hem hayatta yaşamış gerçek, hem de yazar hayalinin ürünü olan sanatsal kahramanlar, bazen de büyükler, rengarenk alegorik varlıklar, çeşitli eşyalar, bazen ise bizim hiçbir şey düşündüğümüz gölgeler, aynalar, kapılar, hayvanlar, kuşlar, ağaçlar, çiçekler, bitkiler, mevsimler ve s". Zahid Halil'in şiirsel dünyasında rastlamak oluyor [Mammadova, 2017:12].

Zahid Halil'in çocuk kahramanları gerçekten örnek çocuklardır. Gözleyerek, sezerek gerçekleri anlarlar. Son derece uyumlu, anlayışlı davranıyorlar. Şair çocuklara ait duygularını kendi dili ile degil, çocukların dili ile vererek inandırıcı bir durum yaratıyor.

Onun eserleri çocuklarda vatana, toprağa, emeğe sevgi, yeteneğe saygı, doğa güzelliklerine aşk, ebeveyne, öğretmene saygı, küçüklere sevgi ve şefkat, dostlukta sadakat gibi duygular terbiye ediyor. Şair bu duyguları uzun moralizm yoluyla değil, karakterin psikolojik durumundan çıkış yaparak doğal ve inandırıcı şekilde sunuyor. Özellikle küçük çocukların hayret dolu simaları, şaşkınlıkla bakan gözleri satırlar arasından okurunu izliyor.

Şair aksakal bilgeliği ile çok iyi biliyor ki, hayatta yaşanan belirli sorunlardan en çok zarar gören çocuklar olur. Hayatın normal gedişinin bozulduğu keşmekeşli bir zamanda çocuk kalbini ele almak hiç de kolay degil. Böyle bir zamanda her bir öyretmeni, her bir çocuk yazarını düşündüren en güzel sorunlardan biri çocukların poblemi olmalıdır.

Zahid Halil'in sanat dünyasında çocuklar mutludur; Onlar küçük yaşlardan ilgi ile büyüyür, doğayı, kuşları seviyor, okul yaşına geldiğinde hevesle harfleri, saymayı öğrenir, küçük yüreklerinde dünya boyda dileklerle büyüyorlar. Şair her çocuğu baba ilgisi, baba okşamaları ile benziyor, onların kaprisli, kararsız tavırlarını kendine özgü doğallıkla samimi kabul ediyor.

Bazen Zahid Halil az kelimeyle geniş tablolar oluşturuyor, küçük ilginç tablolarla imaj yaratıyor. Onun yarattığı çocuk karakterlerinin her biri iyi, sıcak, yaramaz oldukları kadar da samimi çocuklardır.

Zahid Halil'in çocuk şiirlerinin ekseriyyeine tatlı mizah duygusu hakimdir. "Yalancı İmran", "İskenderun işleri", "Dövüşken serçe", "Ferruh'un dişi", "İki arkadaş", "Ayı yavrusu", Sincap "," Kirpi" şiirlerinde çocuklar kendi yanlışlarına gülüyor. Yalan söylemeyi hala bilmeyen küçük İmran yediği reçelini kedinin boynuna atmak istediginde reçelli yüzü eksikliğini açıyor. İskender kendi dış görünümü ile o kadar samimi etki yaratıyor ki, gülüş çektiğinin farkına varmıyor. Onun için hayatta henüz eğri ile doğru aynıdır. Aldığı fiyatın böyle "tersi" İskenderi rahatsız etmiyor:

Tersine, galiba,

İskenderun işleri.
Çocuklar bağırıyorlar:
Yok ön dişleri.
Çantasını doğru tuttu
Herşey ediyor tersine.
Dersten kaçıp İskender
Eve gidiyor tersine.
Terstir ayakkabısı,
Gömleği dalqabaqdır.
Görın bu İsgəndərdi,
Yoksa ki kabaktır!
Öğretmen peki ne dedi
Yazamayınca dersine?
Cevabına bakın bir:
Ben 5 aldım, tersine [Halil, I c., 2008:62].

Onun çocuk şiirlerinde ahlaki-estetik duygular, manevi açıdan zenginlik, çalışkanlık, hümanizm, sadakatlilik, açıkelliliyin tebliği önemlidir. "Köpek ve gölgesi", "Saldırgan serçe", "Damlalar", "Isırgan", "Örümcek ve sinek", "Arı ve kelebek" şiirlerinde koruyuculuk, haset, kibir, kendinden razılığın acı sonunu göstermekle, şair küçük okuyucularını olumsuz niteliklerden uzaklaştırır.

İsırgan bir gün söyledi:
Dikenim var, kirpikleri gözüm.
Çiçeklerim gözüm,
Diken kirpi.
Deveye bak, deveye,
Ayakları terazi.
Sanki lamba
Gözlerinin her biri.
Bu zaman deve ısırganın
Ta yanına ulaşıyordu.
Isırgan ise gizlice
Devenin ayağına
Dikenini batıyordu.
Oh, deveye ne var ki,
Değişmedi hiç hali.
Otların arasından
Bulup yedi ısırganı [Halil, 2016:95]

Zahid Halilin Ebeveyn, Öğretmen, Okul Konulu Şiirleri

Vatana, doğaya, toprağa sevgi ile birlikte, şairin çocuklarda görmek istediği en kutsal niteliklerden biri de ebeveyne sevgi ve saygı meselesidir. Annenin üviliyi, bu ismin önünde secde Zahid Halil şiirilerinde bir çizgi gibi geçiyor. Şaire göre, anneni sevmemek mümkün değil, annenin saçlarına kopan beyazlık yılların deseni değil, gümüş taçtır. Şair kendi küçük okurlarına aşılıyor ki, bir evlat annesini sevindirip güldürerse, o gülüşten güller, çiçekler açar, silahlar yok olur. Anne ağlarsa, gözyaşından dünya bir hiç olur:

Bir annenin gülüşünden
Milyon çiçek bide bilir.
Bir annenin göz yaşında
Tüm dünya kayp ola bilir [Halil, I c., 2008:215].

Şair Zahid Halil her çocuğun dünyasında annenin yerini iyi biliyor ve çok değer veriyor. Annenin kaygıları, çekinmeden her zahmete katlaşması, evladını büyütmek, ulaştırmak için bin bir eziyete katlaşması ile evladı gurur duyuyor. Tramvay süren kadın − anne kendi mesleğine aşıklığı, sorumluluğu ile çocuğunun gözünde küçük yaşlardan sadece anne olarak değil, işçi, değerli bir vatandaş olarak daha da büyür.

Tabii ki, çocuk edebiyatı dendiğinde küçük çocuklar için yazılan küçük hacmli eserler değil, çocukluktan onları ailesel, kadirşinas, ahlaklı, maneviyatca zengin yetiştirmek ruhlu eserler de öngörülüyor. Şairin "Baba" şiiri bu bakımdan sadece çocuklara, tüm insanlığa örnek ola bilecek eşsiz bir örnektir. Yüce Allah'tan sonra yerde Babanın izzeti-şerefi, evladın secde ve itaat ettiği ikinci varlık olduğu, bu varlığın sessiz sevgisi, büyüklüğü şiirin her satırında hiss ediliyor:

Benim babam
Komşusunun tavuğuna taş atmayıp.
Karısını, çocuğunu
Başkasının hesabına yaşatmamıştır.
Külfət'ımız çok fazlaydı
Bir damıydıq.
Böyle çokluk korkutamazdı babamızı,
Aç kalmaya bırak babam bizi.

Öğretmenlik mesleki, bu mesleğin büyüklüğü şair Zahid Halil'in sanatsal yaratıcılığının her satırında hissediliyor. Okula, eğitime, bilime ayit şiirlerinde şairin pedagoji tecrübesi, çocuk psikolojisine aşinalığı kendini gösteriyor. Onun özellikle küçük çocuklar için yazdığı örneklerde okulun, öğretmenin değeri yüksek tutuluyor. "Okul yolları", "Çocuklar derse gidiyor", "Okul kucağı", "Hesap defteri", "Kitapların anası", "Harfler", "Bizim okul" gibi şiirlerinde yalın, şiirsel dille büyük bir bilim kurumunun, bu ateşin ebedi koruyucusu olan öğretmenin artistik imajı yaratılmıştır. Okula ayak koyduğu andan kulağını okşayan sesi insanı mükemmelliğin zirvesine çatdran hazin, sihirli bir türküye benzetiyor:

O ses anne ninnisi,
O ses gürültü cengi.
O sesin ahenginde
Çalınıyor okul zili.
Çocukların gürültüyü
Okul zəngulə'sıdır.
Burada en güzel türkü
Öğretmenin sesidir.
O ses bizi bindiriyor
Köroğlu'nun adına.
O ses bizi kaldırır
Göğün yedi katına [Halil, 2016:191].

Ömrün en tasasız, tatlı yıllarının okulda geçtiğini şair iyi biliyor. Şiirlerinden birinde o, okulu çiçek denizine, çocukları çiçek'e, okul kapılarını güvercin kanadına benzetiyor. Şaire göre, okul her kesin feth etmeye çalıştığı yüce bir zirvedir. Okula giden her yol, her yol dağdan akıp gelen şeffaf bir çeşmedir.

Bizim güzel okulun
Güneşe benzeri var.
Kristal camlarında
Al şafaktan zarı var.
Kapıları açıktır
Güvercin kanatıtek.
Sanki indice
Göklere yükselecek.
Sabahları kucaklıyor
Ne kadar gülbeniz.
Her çocuk bir çiçektir,
Okulsa gül denizi [Halil, I c., 2008:190].

Onun okul konulu şiirlerinde harfler, rakamlar, çarpma cetveli, hesap defteri, kitaplar dil açıp konuşuyor, öyretmen-şair bilimin sırlarını küçük okurlarına şiir diliyle anlatmaya çalışıyor, öğretmen gibi onları düşünmeye, mantıklı olmaya çağırıyor. Her rakam, her bir harf öyle şiirsel dille tasvir ediliyor ki, çocukta onların her birine özel ilgi uyanıyor. Rakamların tartışmasında hiçbirinin saymadığı sıfırın aslında büyüklüğünü, onsuz diğer rakamların değerinin azaldığını göstermekle şair sadece rakamları değil, genel olarak, hayatta her detayın kendi rolü olduğunu anlatır:

Sabaha yakın
Uyandı sıfır.
Kitabın üstüne
Durdu sıfır.
Yuvarlandı o,
Bir tekerlek gibi.
Çıktı kapıdan
Tıpkı bir asker gibi.
Düzde sel oldu,
Dağda yel oldu.
Geçti nehirleri,
Aştı dağları.
Yuvarlandı bir
Ormana doğru [Halil, I c., 2008:277].

Zahid Halil Şiirinde Vatan ve Doğa Konusu

Zahid Halil'in çocuk dünyasında doğma Vatan kartal kanatlıdır. Kartal'ın çift kanatları vatanın kuzeyi, cənubu, Karabağ ise kalbidir. Genellikle Vatan şiirsel olarak Ana vatan olarak adlandırılır, annenin namusu Vatanın namusu, ana kucağı Vatan toprağı yurt, vatandır. Zahid Halil bundan farklı olarak, Vatanı dedesine benzetiyor, Vatanı baba sesi olarak değerlendiriyor:

"A "da anne diyorum,
"V "da vatan kelimesi.
Vatan ulu babamdır,
Vatan babamın sesi [Halil, 2016:25].

Şair "vatan" kavramını baflı, yüksek heyecanla, ifadelerle değil, sade, çocukların kavrayacağı ve bu soyut varlık hakkında fikir oluşturan sözlerle izlenim yaratıyor. Nemli otlar, yeşil çimen, altın laleler, zirvede kartal, ovada ısırgan, öyle Vatan demektir.

Doğa konusu Zahid Halil şiirinde özel renkte rengarenk işlenmiştir. Şair doğada böcekten, alakotu'ndan tutmuş tavuskuşuna, yırtıcılara kadar her birinin orazını yaratarak çocuklara sevdirmeye çalışmıştır. Bugün doğanın ekolojik sorunlarla karşılaştığı bir dönemde onu korumanın gerekliliğini şair "şiirlerinin başlıca ülküsüne" [Mammadova, 2017:54] çevirir. Onun şiirleri doğadaki varlıklar hakkında bilgi verib sevdirmekle beraber, yüksek estetik zevk oluşturuyor. "Şair Azerbaycan topraklarında yaşayan zahiren güzel, inci ve nadide kuşları, kartal, kağayı, keklik, sülün, bıldırcın, leylek, turna, çulluk, kırlangıç, altın kaz, tavuskuşu vs. isimde ender kuşların xaraktrk özelliklerini öyle ustaca vermiştir ki, sanki ornitoloji biliminin bilicisitir ve bu alemin tüm sırlarından haberdardır" [Askarli, 2010:13]. Özellikle kuşlar öyle tasvir ediyor ki, bu kuşu hiç bir kez görmeyen çocuk onu görürse, hemen tanır ve diğer kuşlardan ayırır:

Ne güzeldir bülbül'ün
Gözlerinin karası.
Bapbalaca göğsü
Yumurtanın sarısı.
Tüyleri menekşe'nin
Başlığından incedir.
Ayağını güllerin
Dikenleri üzüyor [Halil, I c., 2008:56].

Çocukların bir-birinden zorla ayırdıkları küçücük kuşların her birini öyle belirtileri ile sunuyor ki, çocuklar pelikan, çulluk, martı, tarlakuşu, angut gibi kuşlarla, onların suda yaşayan hayvanlarla beslenmesini öğreniyor:

Ne küçük kuştur,
Boynu bir az lütdü.
Kondu bir gölcük'e
Cüllütdü, bu, cüllütdü.
Dinleyip her sese
O koşarak,
Küçük gölcük'te
İster balık geze [Halil, I c., 2008:193].

Ağaçkakan" şiirinde kuşun zahiri görünüşü öyle çatdırılır ki, çocukların gözü önünde sadece dimdiyi ile ağacı delen bir kuş değil, uzun gagası, siyah gözleri, düz ortası kırmızı tepesi, tüyleri pırpız bir kuş canlanıyor. Genel olarak, Zahid Halil bütün kuşları öyle hareketli ve oynak bir vurğuyla tarif ediyor ki, sanki ağaçkakan gagası ile "tıq-tıq-taq-taq" ağacı deliyor:

Rengi siyah,
Gözleri beyaz
Ağaçkakan.
Konur birer birer
Ağaçlara
Ağaçkakan.
Tepenin tam ortası
Kırmızıdır.
Tüyleri
Pırpız.
Dalları
Deler bazen
Ağaçkakan [Halil, I c., 2008:86].

Çocuklarda emeğe, çalışmaya bağlılık, aşk ruhunu şair doğanın en işçi sakini karıncaların yaşam biçiminde aydın, kompakt bir dille ifade ediyor. Ağaçların gövdesinde ve ya toprak altında yuva düşüren karıncalar kışa azık toplamak için qatarlan'ıp köy yoluna patika sokar. Tarlalardan mısır taşıyıp tüm yazı çalışır. Kışda ise topladığı yeten yığib rahat yaşar.

Kuşlar, bitkiler, güllerle birlikte, şair hayvanları da küçük okurlarına tanıtır ve sevdirir. Devenin, katırın, kirpinin, kurbağanın, filin, atın, oğlağın ve b. kendine özgü özellikleri öylesine veriliyor ki, çocuklar şekilde, televizyonda yahut hayatta gördükleri bu hayvanların karakteri, faydası konusunda da bilgi elde ederler. Hayvanların yavrularının özel adlandırılmasını da o hevesle küçük okuyucularına öğretiyor. Çocuklar bilir ki, tavuğun yumurtadan çıkan yavrusu piliç, koyun yavrusu kuzu, keçi yavrusu oğlak, sarışın atın yavrusu önce kürüz, sonra kulun, boyu uzadı büyüdükçe sıpa, bir ağa düştükten sonra doru at denir.

Doğanın yeşil sakinleri − ağaçlar, otlar, çiçekler, hakkında olan şiirler bir silsile oluşturuyor. "Gicitkan", "Mantar", "Isırgan", "Baldırgan", "Şaşırıyor", "Kuşeppeyi", "Cincilim", "Qırxbuğum", "Kanteper", "Çuha Çiçeği", "İnciçiçeyi", "İğde", "Ahududu", "Çilek" birbirine katılıp Azerbaycan florasının esrarengiz manzarasını oluşturuyorlar. Her bitkinin, çiçek'in görünümü, özellikleri basit, ritmik, çocukların diline yatma şekilde sunuluyor. Çocuklar anlıyorlar ki, dağda, çimende biten bu çiçek yararlı olmakla birlikte, hem de vatan toprağının bereketi, aziz nimetidir.

Quşəppəyi serpildi
Çimene, yamaca.
Tuza batırıp yesem
Tatlı oluyor işte [Halil, I c., 2008:96].

Yahut:

Küçük ay çekirdeğine
Benziyor bu kanteper.
İnce yapraklarında
Benekli böcekler yürürler.
Onun rengi sarıdır,
Yakın dostu arıdır,
Bu çiçeği kuruttu
Çay demler büyükanneler.
Derler: Kaç derdin
Şifalı qantəpər [Halil, 2016:125].

Edebiyatta acık, hasret, göç konusunu tecessüm ettiren turnalara ithaf edilen şiirler yerindedir. Turna treni, bu trenin düzenli dizilişi, göç sırasında turnaların birbirine sadakati motiflerine Zahid Halil çocuk dünyasından yaklaşmış, turna trenini özgün benzetmelerle tavsif etmiştir:

Sadece uçardu gökte,
Dolaşırdı dışarıda turna.
Kocaman siyah noktaya
Benzerdi gölde turna.
Bir gün turnalar dedi:
Niçin nokta olalım biz?
Gelin yüce göklere
Yolumuzu atalım biz.
Başlarını ok gibi
Tutup havalandılar.

Onlar uçaklartek
Gökte qatarlan'tılar.
O dönemden nokta değil,
Düz çizgi oldu turnalar.
Yerle gök arasında
Sınır oldu turnalar.

Zahid Halil'in Sanatsal Nesiri

Zahid Halil'in çocuk eserleri içerik bakımından olduğu gibi, türüne göre de farklıdır. O, epik türde yazdığı hikayeler, masallar, öykülerle modern çocuk edebiyatını zenginleştiren, her edebi türü ve tarzı çocuk düşünüşüne uyumlaştırmanın olasılığını kanıtlamıştır. "Azerbaycan hakkında yazdığım hikayelerin küçük olduğuna bakmayın, diyorlar, küçük anahtarla büyük kapılar açmak olur" diyen şair gerçekten de büyük dünyamıza küçük eserleriyle dahil olabilir, bu dünyanın sakinine çevrilir.

Hala geçen yüzyılın 80'lerinde 40.000 kopya ile nasire gelen bir şairin "Ballıça" hikayeler kitabı farklı tarzda olmasına bakmayarak burdakı hikayelerin – "Üçgen ülkenin adamları", "Peçenyeden yaranmış kız", "Coğafiya dersinde tahta gözlük", "Çilek nehri'nin eteklerinde çocuk" ve b. Çocuklar tarafından kabulleneciyi edebi sosyal tarafından beklenmiyordu – şaire başarılar getirdi. Çocukları hikayelerde ana katılmçya çevirmek amaçı güden yazar "küçük okuyucu ile görüntüler arasında öyle iletişim yaratır ki, okuyucu orada, hikayelerin satırları arasnda kendi kahramanlarını göre bilir, onların pozitif kalitelerini kendi biliyor, yeni bir dünyaya girir, şu o rtamda disiplinli oluşur, vatandaşlık imajını aydınlatıyor" [Halil, 2008:27].

Zahid Halil'in hikayelerinde "çağdaş açıdan daha geniş açıklama" [Mammadov, 2008:259] kendini gösteriyor. Bu hikayelerin konusu genellikle günlük hayattan alınmıştır. Çocuk dünyasında sınır tanımayan sanatçının hikayelerinde "batıya eğimlilik, çağdaş Avrupa edebiyatının lirik-psikolojik, felsefi üslup" [Mammadov, 2008:259] onu dünya çocuk edebiyatının tanınmış simaları L.Kerol,
H.X.Andersen, Ş.Pero, R.Kiplinq ve d. ile karşılaştırmaya olanak sağlıyor.

"Çocuk edebiyatında her sanatçı için son derece gerekli olan duyarlılık, çocuk dünyasına derinden aşinalığ, tabiatındaki saflık, temizlik Zahid Halil sanatında da yansımış, onun eserlerinin okuyucular arasında büyük başarısını sağlamıştır" [Hasanli, 2013:459].

Zahid Halil Yaratıcılığının Sanat Özellikleri

Zahid Halil şiirlerinin bir özelliği de ilk görüşten hatırda kalması, hafızalara yerleşmesidir. "Yaratıcılık işleri büyüdükce yaratıcılık başarıları da büyüyen Zahid Halil'in sanat dili cilalanıyor, obrazlıllıq etkisi, olağanüstü olaylar silsilesi, illüstratik vs. kategorilerin üstünlüğü de daha açık görünmektedir. Her zaman, her yerde ister iritutumlu, gerek küçük, gerekse ikimisralıq eserlerinde de form etkili anlatımı ve açık kıyaslama temeli, önemli teşbih ve metaforlardan örülmüş sözcük buketi, şiirsel ifadelilik sektöründen dışına çıkmıyor" [Qafarova, 2012:135].

Azerbaycan çocuk şiiri ve folkloru konusunda incelemelerinden yorulmayan şair çocuk edebiyatının bilimsel temellerini, yazılı edebiyatla bağlarını, farklı incelikleri profesyonel titizliği ile beklemiş, çocuk eserlerinin her dizisine, her deyiminə milli ruh ve ahenk katmıştır.

Şair türk şiir vezni − hece vezninin ölçüsünü kullanarak çocuk şiirlerinde boyutunun önemli olduğunu biliyor. Onun şiirlerinin çoku hecenin 8'lik - 4 + 4 taksim ölçüsüntetir.

Çocukların sanatsal örnekleri daha kolay öğrene bilmeleri için Zahid Halil onların fotoğrafı özelliklerine özel önem veriyor. Bu örneklerin özel olarak şiir sanatının taleplerine uygun bölgü,

kafiye, boyutunu beklemekle yazıldığını söylemek haksızlık olur. Gerek şiirlerin, gerekse öykülerin dili öylesine veriliyor ki, sanki her satırın arkasından bir çocuk bakıyor. Bazen bu beyaz saçlı şairin çocuk diline, çocuk zihniyetine, çocuk hayallerine bile derinden aşinalığı okurda hayret uyandırıyor ve bir an düşünüyorsun: Çocuklaşan Zahid Halil. Çocuklar için yazarak, onların saf, masum, rengarenk dünyasına hakim kesilen İnsan!

Şair sıradan cansız nesnelerin resmini, rüzgarın fısıltısını, akarsuyun şırıltısını, bulutun ağlamasını, çiçeğin küsmesini ve s. öyle şiirsel ve dolgun sunuyor ki, çocuklarda bunun doğruluğuna kesin şüphe kalmıyor.

Zahid Halil'in çocuk şiirleri sadece poetikliyi, içerik itibariyle sadeliği ile nitelendirmiyor. O, her mısrada çocuğun konuşmasının obrazlılığını esas alıyor, çocuklar ne kadar sanat, canlı, mükemmel örnekler öğrenirlerse, konuşmaları o kadar zengin olur. Konuşma ile birlikte, tefekkürün, zihni yeteneğin gelişmesi, hayalin güçlendirilmesi için şair şiirlerini bulmaca içerikli kuruyor:

Bir ceviz düştü ağaçtan
Ortasından bölündü.
İki parça içini
Üç kargaya bölüm şimdi.
İkisine düştü pay,
Biri attı hara.
Düştü yine 2 ceviz,
Her ceviz 2 yüz oldu.
Kargalar sevindiler:
Hesabımız doğru oldu.
Babam dedi: Çocuklar,
Karganın sayısı üçdü.
6 tane içten
Her kargaya ne düştü? [Halil, I c., 2008:45].

SONUÇ

Bugün çocuk edebiyatını gelişim etirmək, ona dair sanatsal örnekler yaratmak sanatçıdan özel sorumluluk gerektiriyor. Çocuk şairi yahut yazarı dönemin sosyo-ekonomik durumunu, manevi ihtiyaçlarını iyi bilmeli, toplumun en küçük üyelerinin değerli büyümelerine kalemin büyüsü, sözün gücüyle etki etmeyi başarmalıdır. Zahid Halil böyle sanatçılardandır. Azerbaycan doğasının esrarengiz levhaları, zengin bitki ve hayvanlar alemi, çeşitli ev eşyaları onun kaleminde dil açıp konuşuyor, şairin hassas, temiz, saf doğası ile hemahenkleşir. Tesadüfi değildir ki, okulların I-VII sınıflarında onun şiir ve hikayeleri eğitim ediliyor.

Çağdaş çocuk edebiyatının önemli simalarından olan Q.Nəcəfzadə yazıyor: "Zahid Halil çocuk nereye kadar gidebilir, oraya kadar yazıyor. Z.Halilin şiirsel olanakları, mütalaası oldukça geniştir, ancak o bunu yeri oldu-olmadı, harcamıyor. O, çocukların yanından gidiyor, çocukların eli, düşüncesi nereye kadar yetiyorsa, oraya kadar konuşuyor. Z.Halil nere varsa, çocuk şiirinin bir çırağı da ordadır [Hasanli, 2013:459].

Bugün akad. M.C.Cafarovun dediyi gibi, “çocuk edebiyatı üzerine çalışan Zahid Halil gibi yazarlar, küçük oxuyucularına dünyayı tanıtan, bir sözle, çocuğa yakın olan nesnelerin tasvirindeki düşünceyle çakışan hayatın gerçeklerinin mahiyetine nüfuz eden bir sanatkar olarak degrlendirilmelidir”.

KAYNAKÇA

Abdullazade, Nazile (2017). Çağdaş çocuk edebiyatında "Zahid Halil" sayfası. //"Haberler" Humanitar, ictimai ve pedaqoji ilimler seriyası, ADPU, №4, s.12-21.

Askerli, Füzuli (2017). Zahid Halilin hayatı ve sanatı. /Temrin, № 86, s.3-9

Askerli, Füzuli (2012). Sihrli dünyanın mimarı. Bakü, ADPÜ, 444 s.

Askerli, Füzuli (2003). Sanatkarın çocuk dünyası. Bakü, ADPÜ, 145 s.

Caferoğlu, Behram (2017). Azerbaycan çocuk şiirinin zirvesi. // Temrin, № 86, s.26-33.

Halil, Zahid (2017). /Temrin, iki aylık düşünce ve edebiyat dergisi /kasım-aralık.

Halil, Zahid (2008). Seçilmiş eserleri, I c. Bakü, ADPÜ, 428 s.

Halil, Zahid (2008). Seçilmiş eserleri, II c. Bakü, ADPÜ, 412 s.

Halil, Zahid (2008). Seçilmiş eserleri, III c. Bakü, ADPÜ, 405 s.

Halil, Zahid (2008). Seçilmiş eserleri, V c. Bakü, ADPÜ, 431 s.

Halil, Zahid (2016). Ağ leylekler. Bakü, SKYG, 264 s.

Hasanli, Bilal (2013). Azerbaycan çocuk edebiyatı. Bakü, Müellim neşriyatı, 511 s.

*Göksen, Enver Nac*i (1985). Örnekleriyle çocuk edebiyımız. Remzi Kitabevi, 5.basım, İstanbul, s.13

Qafarova, Samangül (2012). Zahid Halilin çocuk dünyası. // II Uluslararası Türk halkları Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, 11-13 ekim Bakü, Kafkaz Üniversitesi, 468 s.

Mammadov, Razim (2012). Çağdaş çocuk hikayeleri: konu özellikleri. // II Uluslararası Türk halkları Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, 11-13 ekim Bakü, Kafkaz Üniversitesi, 468 s.

Mammadova, Şöhret (2016). Zahid Halil poeziyasının bedii özellikleri. Bakü, ADPÜ, 160 s.

Tanrıverdi, Azizhan (2017). Mazmun güzelligi, dil zenginligi. // Temrin, № 86, s.17-22.

Tuncer, Hüseyin (2000). Edebiyaın dile ve kültüre katkısı. Dil-kültür Edebiyat ve Sanat Penceremizden, Akademi Kitabevi, İzmir, s.83

Yusifoğlu, Rafik (2002). Çocuk edebiyatı. Bakü, Tehsil neşriyatı, 268 s.

Yusifoğlu, Rafik (2008). Azerbaycan çocuk edebiyatının yaranmasında varislik prinsipi. // II Uluslararası Türk halkları Çocuk Edebiyatı Sempozyumu, 11-13 ekim Bakü, Kafkaz Üniversitesi.

YALVAÇ URAL ŞİİRLERİNİN ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL VE DUYUŞSAL GELİŞİMİNDEKİ ROLÜ

Könül HACIYEVA*

Özet

İnsanı diğer canlılardan farklı kılan onun manevi dünyası, hiss ve duyğularıdır. Hayal gücü ve düşünce tarzı ta küçuk yaşlardan yani, kişinin dünyayı tanımasına başladığı günden itibaren şekillenir. Çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişiminde çevredeki insanların ona karşı tutumları, yaşadığı ortam, aldığı eğitim ve öğretimin önemli rolü vardır. Bu konuda çocuk şairleri özel bir yere sahiptirler. Türkiye'nin ünlü yazarlarından Yalvaç Ural, büyükler için kaleme aldığı çok sayda eserlerinin yanı sıra çocukların iç dünyasından haber veren, onların hiss ve duygularını ifade eden şiirleriyle de meşhurdur. Şairin "Tonbul Rüzgar", "Bir soru", "Sayrılık", "Yangın" ves. şiirleri çocukların saf ve temiz dünyalarındaki kavramları yansıtarak onlarla diyalog kurabiliyor. Başka bir deyişle, şair çevredeki olayları çocukların gözleri ile görebiliyor ve aynı zamanda çok önemli mesajlar vermeği de unutmuyor. Yalvaç Ural'ın "Yangın" ve "Sayrilik" şiirleri, bu tür eğitici, öğretici ve açıklayıcı mesajların ifade idildiği eserlerdir. Bu şiirlerde çocuklar dikkatli, duyarlı ve sorumlu olmaları ile ilgili uyarılıyor. Şairin birçok şiirinde ise, insanların içsel ve düşsel olarak çocukluk özelliklerini kaybetmeyişinden, yani, her büyük bireyin iç dünyasında büyümeyen bir çocuğun var oluşundan bahsediliyor. Türkiye'nin dünyaca ünlü yazarı Aziz Nesin'in Yalvaç Ural'ı "büyüyen çocukluğumun şairi" olarak adlandırması tesadüf değil. Yalvaç Ural, yazılarında bu sözleri büyük bir sorumluluk olarak kabul ettiğini vurgulamaktadır. Bildirimizde, şairin çocuklar için kaleme aldığı şiirlerinde öne çektiği meselelere değinilecek, çocuklara iletmek istediği mesajlara ve onların dilinden yetişkinlere yönelik seslenişlere odaklanılacaktır.

Anahtar kelimeler: Yalvaç Ural, çocuk edebiyatı, şiir

GİRİŞ

Edebiyat, onun yaratıcısı olan halkın ahlakını, kültürünü, düşünce derinliğiyini, dil zenginliklerini taşıyan manevi servetlerin toplusudur. Bahsettiğimiz bu önemli özellikler, çocuk edebiyatı örneklerinde de belirgin şekilde görünmektedir. Dolayısıyla, çocuk edebiyatı, her milleti tanımlayan ve kimliğini gösteren başlıca yaratıcılıq alanlarından biridir, dersek yanılmayız. Çocuk edebiyatı toplumun manevi dünyasını, düşünce tarzını yansıtma açısından büyük önem taşır. Şöyle ki, çocuklar toplumun, ailenin kültür seviyesini yansıtan ve toplumun temel unsurlarını oluşturan bireylerdir. Onlar için yaratılan edebiyat örnekleri de bu düzeyde, hemde ait olduğu halkın bilinçsel, bilişsel, ahlaki nitelikleri ile donatılarak ortaya konulmalı. Üstat Dr. F. Köprülü edebiyatın toplumu etkileyen her alanla ilişkili şekilde gelişmesi konusunda yazıyor: "Hakikaten bir milletin coğrafi çevresiyle, sonra dini, iktisadi, hukuki, ahlaki, bedii, siyasi hayatiyle edebiyatı arasındaki bağlantılar o kadar açıktır ki, bu hususta izahatı bile fazla görüyoruz." (Köprülü, 2011:27) İster Azerbaycan'da, isterse de Türkiye'de çocuk ve gençlik edebiyatı üzerinde çalışan araştırmacılar, şair ve yazarların çoğu bu hususları göz önünde bulundurmuşlar. Bütün bunlar genellikle Türk toplumunda çocuğa ve çocuk eğitimine büyük önem verildiğini, genç neslin küçük yaşlardan başlayarak yüksek manevi ve ahlaki değerlerle, sorumluluk duyğusu ile büğütüldüğünü gösteriyor.

Bildiğimiz üzere, insanı diğer canlılardan farklı kılan onun manevi dünyası, hiss ve duyğularıdır. Hayal gücü ve düşünce tarzı ta küçuk yaşlardan yani, kişinin dünyayı tanımaya başladığı günden itibaren şekillenir. Çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişiminde çevredeki insanların ona karşı tutumları, yaşadığı ortam, aldığı eğitim ve öğretimin önemli rolü vardır. Bu konuda çocuk şairleri özel bir yere sahiptirler. Çocuk edebiyatı her bir yeniyetmenin, gençin geleceğini belirliyor, sanat ve meslek seçiminde, bilime doğru ilerlemekte yardımçı oluyor. Bütün bunlarla beraber çocuk edebiyatı çocukların kitab okuma kültürünün gelişmesine de olumlu etkisini gösteriyor. Çocuk ve

*Doç. Dr.,Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, konulhaciyeva75@gmail.com

gençlerimizin kitab okuma alışkanlığı evde, okulda ve çocuk kütüphanelerinde gelişir. Geleceğimiz olan çocukların, günümüzün öğrencilerinin dünyaya bakışının zenginleşmesinde, estetik ve manevi eğitiminde, öğretiminde, kısacası çocuk ve gençlerin kültür açısından gelişmesinde çocuk kütüphaneleri önemli yere sahiptir. Bu kütüphanelerde çocuklara sunulan kitaplar onların geleceğe bilgili, kültürlü, merhametli, barışçı, entellektuel bireyler olarak yetişmesini sağlayan eserlerin yer aldığı yayınlar olmalı. Şöyle ki, çocuklar edebiyat aracılığı ile geçmişi, günlük hayatımızı ve kültürel gelişmeleri okuyarak öğreniyorlar. Bu sebepten çocukların yaş gelişim özelliklerine ve bilgi seviyelerine uygun mükemmel eserlerin tanıtımı ve yayılımı büyük önem arz eder. Türkiye'nin ünlü yazarlarından Yalvaç Ural, büyükler için kaleme aldığı çok sayda eserlerinin yanı sıra çocukların iç dünyasından haber veren, onların hiss ve duygularını ifade eden şiirleriyle de meşhurdur. Şairin "Sincap", "Kulağımdakı küçük çan", "Tembel tenekeler takımı" adlı kitapları meşhurdur. Şiir kitaplarındakı "Tonbul Rüzgar", "Bir soru", "Sayrılık", "Yangın" ves. şiirleri çocukların saf ve temiz dünyalarındaki kavramları yansıtarak onlarla diyalog kurabiliyor. Başka bir deyişle, şair çevredeki olayları çocukların gözleri ile görebiliyor ve aynı zamanda çok önemli mesajlar vermeği de unutmuyor. Yalvaç Ural'ın "Yangın" ve "Sayrılık" şiirleri, bu tür eğitici, öğretici ve açıklayıcı mesajların ifade idildiği eserlerdir. Bu şiirlerde çocuklar dikkatli, duyarlı ve sorumlu olmaları ile ilgili uyarılıyor. Şairin "Yangın" şiirinde okuyoruz:

Yıkımların en kötüsüdür yangın
Her şeyi bir anda
Yakıp yok eder.
Bir anda
Evsiz, barksız
Bırakabilir çocukları. (https://www.siirsanatedebiyat.com 25.4.2015 09:20:00)

Çocuk okurlar bu şiirle yangının korkunç bir yıkım olduğunu algılıyor, böylece yangına yol açacak hareketlerde bulunmamayı öyreniyorlar.

Dalgınlığı bağışlamaz
Sönmemiş bir cigara
Açık bırakılmış gaz lambası
Yeterlidir onun için.
Bir anda yakabilir
Kocaman ormanları (https://www.siirsanatedebiyat.com25.4.2015 09:20:00)

Küçük bir ihmalin hangi felaketlere sebep olabileceği bu satırlarda açık şekilde belirtilerek çocukların bilişsel kavrama ve davranışlarında gereken etkiyi gösterebiliyor. Okurların yaş özelliklerini dikkate alan çocuk edebiyatı, ahlaki-öğütverici içeriği ile birlikte, kendine özgün konu, fikir, dil-üslup niteliklerine de sahiptir. Çocuklar için yazmak, onların gönüllerine ve akıllarına hitap etmek her yazarın üstesinden gelebileceği bir iş değil. Bu eserlerin yazılışı şair ve yazarlardan olağanüstü yeteneğe, ilmi bilgilere sahip olmakla beraber, çocuk dünyasını derinden öğrenmeyi talep eder. Ayrı ayrı yaş qrubundan olan çocukların ilgi alanını, estetik zevkini öğrenmeksizin, onları belli bir amaca döğru yöneltmek, onların bireysel meyil ve isteklerini geliştirmek mümkün değil. Bu anlamda Yalvaç Ural'ın iyi bir izlemci olarak çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri hakkında yeterince bilgi sahibi olduğunu söyleyebiliriz. Şair bu konuda şunları yazıyor: "Bana gelince; benim birincil alanım çocuk, doğa, canlılar ve değişen ve başkalaşan insanlar ve yaşam." (Türk dili, 2015:335) Yalvaç Ural'ın çocukların iç dünyasına bu kadar yakından aşınalığı da doğaya ve canlılara onlar kadar sevgi beslemesi ile ilgilidir. "Bir soru" adlı şiirinde okuyoruz:

İnsanın yavrusu çocuk
Koyununki kuzu
Keçinin oğlak
Ceylanın ceren
Atın tay
Devenin daylak

Tilkininki neden tilki
Kurtun neden kurt

Yılanın neden yılan
Hiç düşündünüz mü çocuklar? (https://www.antoloji.com3.4.2015 17:05:00)

Şiirden de görüldüğü gibi, burada çocuklara hayvanlarla ilgili bilgi veriliyor. Aynı zamanda yazar onları bir soru üzerinde düşünmeye davet ediyor. Çocuklar soruya cevap ararken bu hayvanları ne kadar tanıdıklarını bir daha gözden geçiriyorlar. Neticede adları önce gelen hayvanların insanın yaşamında rolü olan, evcil hayvanlar olduğunu, diğerlerinin ise evcilleşmemiş, doğada yaşayan canlılar olduğunu kendileri için tesbit ediyorlar. Yalvaç Ural'ın çocuk edebiyatına bakışını bu cümleler en iyi şekilde yansıtmakta: "Kitaplarıma, çocuğu doğru yola ulaştıracak patikalar koymak yerine onu düşündürecek, araştırma yapmasını sağlayacak taşları koymayı yeğlerim."(Bir çocuk edebiyatı ustası Yalvaç Ural, 2016:45) Yukarıda baktığımız örnekte de aynı maksat ve amaçın güdüldüğünü görüyoruz.

Şairin birçok şiirinde ise, insanların içsel ve düşsel olarak çocukluk özelliklerini kaybetmeyişinden, yani, her büyük bireyin iç dünyasında büyümeyen bir çocuğun var oluşundan bahsediliyor. Bu konuda yazılmış eserlerden "Büyükler ve çocuk kitapları" şiiri özellikle dikkat çekiyor:

Hafta sonları
Kitabevine gidiyorum
Çocuk kitaplarının
Satıldığı rafın önünde
Kocaman amcalar
Çocuklarına kitap alıyorlar (https://www.antoloji.com25.4.2015 09:18:00)

Şair günlük yaşamımızda toplumda yaşanan ve izlenen sıradan bir manzarayı çizmiş. Baktığımızda, her kesin rastladığı normal bir durumdan bahsediliyor. Şiirin devamına bakınca ise şairin tamamen farklı bir noktaya dikkat çekmek istediğini görebiliyoruz.

Peki ama söyler misiniz
Neden gizli gizli
Köşelerine çekilip
Gazeteleri arasında
Çocuk kitaplarını okuyorlar. (https://www.antoloji.com25.4.2015 09:18:00)

Bu satırlar Yalvaç Ural'ın insanı, insan fıtratını iyi tanımasından, onun bilişsel ve duyuşsal gelişimindeki önemli hususlarla ilgili konulara hakim olmasından haber vermekte. Görüldüğü gibi, Yalvaç Ural şiirlerinde okurlar birtakım sorular karşısında düşüncelere dalıyorlar. Bu sorular insan psikolojisinin ilginç taraflarının, çeşitli özelliklerinin farkına varmaya yardımcı oluyor. Türkiye'nin dünyaca ünlü yazarı Aziz Nesin'in Yalvaç Ural'ı "büyüyen çocukluğumun şairi" olarak adlandırması tesadüf değil. Şair bu tesbitle ilgili yazıyor: "Bu incelik yüklü satırların bana nasıl bir görev nasıl bir misyon yüklediğini daha o günlerde anlamıştım. Eğer çocuk yazınına gereken ilgiyi özeni göstermezsem, hem çocukların hem de Aziz Abi'nin yüzünü kara çıkarmış olacaktım."(Türk dili, 2015:333) Görüldüğü gibi, Yalvaç Ural, yazı ve söyleşilerinde bu sözleri büyük bir sorumluluk olarak kabul ettiğini vurgulamaktadır. Bu sorumluluk ve misyonu iyi anlayan, ayrıca çocuk psikolojisini yeterince doğru tanımlayabilen yazar kaleme aldığı şiir ve öykülerle çocukların gönül dünyasına girebilmişdir.

Her bir yazar çocuk edebiyatının yalnız okurların yaşı ile belirlenmediğini iyi bilir. Bu zaman çocuğun sosyal çevresi, gelişimi, anlayışı, zevki, konuşması, bilgi çemberi de göz önünde bulundurulur. Çocuk okurların talep ve ilgi alanlarını öğrenirken bu husular dikkate alınır. Çocuk yazarı bunları göz önünde bulundurmadan eserinin adresini doğru belirleyemez. Yalvaç Ural bu hususta şunları der: "Yazarın görevi çocuğa, yaşadığı çevreyi, onun algı alanı içinde yer alan, tanık olduğu ama adlandıramadığı şeyleri ve onlarla ilgili küçük yaşamsal öyküleri anlatarak, onu okul dışı eğitimde iyi bir yere taşımaktır."(Bir çocuk edebiyatı ustası Yalvaç Ural, 2016:63) Kapsadığı konu ve içeriğinden, yansıttığı maksat ve görevinden de görüldüğü gibi, çocuk edebiyatı çeşitli bilim alanlarıyla ilgi halinde yaranarak gelişir. Pedagoji, psikoloji, etik, estetik, sanat, tıp, matemtik ve fizik

gibi bilimler çocuk edebiyatında belli bir derecede kavuşur. Bu anlamda çocukları araştırmaya, düşünmeye yönlendiren bir şiir daha dikkatimizi çekiyor:

Balıklar örümceklere çok
Ama çok kızıyorlar
Çünkü insanlar
Ağ ile balık tutmasını
Onlardan öğrendi diyorlar (Bir Çocuk Edebiyatı Ustası Yalvaç Ural., 2016:189)

Çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimini işte bu tür şiirlerle etkiliyor Yalvaç Ural. Yalvaç Ural çocukları eleştirmeden, onlara yukarıdan aşağı bakmadan, onları cahil görmeden dostca yaklaşımlarla onlarıa diyalog kurmanın taraftarıdır. Bu özellikleri taşıdığına göredir ki, hep çocukların "Yalvaç Abi" olarak seslendiği bir yazar oldu. En önemlisi ise, çocuk edebiyatının önemli isimlerinden olan bu yazarımız hep Batı'ya özenmemeyi, eski Türk sözlü ve yazılı edebiyatına dayanarak, halk sanatından faydalanarak çocuklar için eserler ortaya koymak fikrini savunuyor. Yazarın birçok kitabı da Türk halk edebiyatından, Mevlana eserlerinden esinlenerek yazılmıştır. Onun "Anadolu öyküleri", "Sihirli pabuçlar" ves. kitapları bu doğrultuda yazılmış olan eserlerdir.

Sonda bu kanaate varıyoruz ki, çocuk yazarı olmak adaletli, merhametli, sevgi dolu olmaktır, temiz bir kalbe sahip olup çocukların dünyasına onlar gibi baka bilmektir, milli değerlere dayanan, yetişen nesil için faydalı olacak eseler üretmektir. Eserlerinden gördüğümüz gibi, Yalvaç Ural bütün bu nitelikleri taşıyan, ömrünü, çocukları doğru bir şekilde yönlendiren eserler yazmakla geçiren, yurduna, milletine bağlı ileri görüşlü bir aydındır. İster çocuk edebiyatının en önemli içsel ve sanatsal özellikleri hakkındaki kanaatleri, isterse de çocuklar için yazdığı kitaplar, öykülerinin konu olduğu çocuk dizileri Yalvaç Ural'ın çocuk yazarları için çok iyi bir örnek olduğunu gösteriyor. Genç şair ve yazarlar çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimine hitap eden eserler yazmak için Yalvaç Ural sanatından çok şey öğrenebilirler. Bildirimizde, şairin çocuklar için kaleme aldığı şiirlerinde öne çektiği meselelere değinmeye, çocuklara iletmek istediği mesajlar ve onların dilinden yetişkinlere yönelik seslenişlere dikkat çekmeye çalıştık.Yazarın anlatım tarzı ve çocukların fikir dünyası ile kurduğu ilişkiyi az da olsa araştırmaya muvaffak olduğumuzu umuyoruz.

KAYNAKÇA

1. Bir çocuk edebiyatı ustası Yalvaç Ural.Ankara, 2016
2. Köprülü, Fuad. Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara, 2011
3. "Türk dili" dil ve edebiyat dergisi. Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı özel sayısı.Ankara, 2015
4. https://www.antoloji.com
5. http://www.tdk.gov.tr/images/images/330.pdf
6. https://www.siirsanatedebiyat.com

NEVİN NESRİN SOYSAL'IN ÇOCUK MÜZİĞİ VE ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİ

Esma BUDAK*

Sevinç ŞAHİN*

Özet:

Ülkemizde din eğitimi alanındaki boşluk ve ihtiyaçlar, konuyu önemseyenleri harekete geçirmiştir. Bunlardan birisi de, 90'lı yıllarda din eğitimi alanında öncü çalışmalar gerçekleştiren Nevin Soysal'dır. Dini konuları ve çocuklarda geliştirilmesi istenen ahlaki değerleri, çocuk edebiyatının gücünü kullanarak öğrencilerine sunmayı seçmiş, çeşitli edebi çalışmalarda bulunarak eserler vermiştir.

İlk çalışması "Evimizde Cennet Var" çocuk şarkıları albümü olmuş, bunu söz ve besteleri yine kendisine ait olan "Yoluna Güller Döksem" izlemiştir. Çocuk şarkılarında bulunması gereken Ezgisel Yapı, Ritimsel Yapı, Sözel-Dilsel Yapı, · Prozodi (Söz ve Ses Uyumu) açısından dil, estetik ve ritmik gelişime katkı sağlayan yapısının yanı sıra, bazı şarkılarda yöresel ezgi formları, günümüz çocuklarının zevk alacağı şekilde düzenlenmiştir. Çocukların gelişimine uygun ifadelerle, estetik bir şekilde dini bilgilerin, aile, ahlaki değerler, Allah ve Peygamber sevgisi gibi olguların çocuğun anlayacağı ve içselleştirebileceği şekilde aktarıldığı bu çalışmalar, dini çocuk müziği alanında eğitim kurumlarının yıllardan beri kullandığı öncü eserler olmuştur. .

Sanatçı sadece müzik ile yetinmeyerek çocuk edebiyatının diğer türleri ile de tamamlayıcı bir model ortaya koymuş, Peygamber Efendimizin hayatını ve ahlakını, çocuklara ve gençlere içselleştirecekleri bir kıvamda sunmak istemiştir. Eşsiz Nur projesinin müzik albümü demosunu, romanını, sinema çizgi filmi senaryosunu tamamlamış, senaryo Kültür Bakanlığından teşvike layık görülmüş, roman serisinin 6 cildi basılmıştır.

"Değer Sandığı" eğitim materyali kitap setinde temel değerlerle ilgili yazdığı şiir ve şarkıları yayınlanmıştır. İstanbul'un manevi değerlerini günümüz çocuklarına tanıtmayı amaçlayan "Değerler Diyarı İstanbul" isimli albümü hazırlamıştır. Tüm bu çalışmalar içerdikleri fantastik öğeler ile çocukların hayal gücünü, estetik duygusunu, kelimelerin telaffuzunu ve melodisini, söz sanatlarını, söyleyiş kalıplarını öğretirken aynı zamanda toplumsal iletişimlerine, dini bilinç ve ahlak sahibi olmalarına ortam ve kaynak sağlamıştır. Günümüz çocuk edebiyatına, dini kökenli yeni bir renk katmış ve dinamik oluşturmuştur.

Bu bildiride Nevin Soysal'ın yukarıda bahsi geçen edebi eserlerinin tür ve edebiyat açısından niteliğini, çocuk bakış açısı ve çocuk algısını,, düş ve düşünce gücünü devindirme, değerler eğitimi içerdiği fantastik öğeler yönünden inceleyecek, dünya edebiyatından eserlerle karşılaştırarak eserlerinin kültür aktarımına katkısı irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Dini çocuk müziği, fantastik roman, değerler eğitimi, edebiyat ve din, düş gücü

* Eğitimci, Yazar, Aile ve Sosyal Politikalar AEP Formatörü, budakesma@gmail.com

* Gazeteci-Editör, Ressam, svnc.shn@gmail.com

NEVİN NESRİN SOYSAL'S WORKS OF CHİLDREN'S LİTERATURE AND CHİLDREN'S MUSİC

Abstract:

Gaps and needs in religious education compelled those who care about the subject to act. One of those were Nevin Soysal, with her pioneering work in religious education. She presented religious topics and necessary moral values to children using literature in her numerous works.

Her first work was a children's songs album called "Evimizde Cennet Var", followed by "Yoluna Güller Döksem", both of which she wrote and composed herself. Concepts like love of Allah and the Prophet, family, moral values were presented to children in a way they can understand and internalize in these albums, which are still used by many teachers in children's education.

Having the compositional, verbal and rhythmic structures necessary in children's songs while avoiding prosody, some of the songs also include certain cultural forms and instruments, in a way that will appeal to children.

The artist did not stop with music, but went on to other forms of children's literature, putting on a more holistic model. She aimed to present the Prophet's life and virtues to children in a way that they can internalize and symphatize with. With this goal in mind, she went on to complete the music demo, novels, and the screenplay for an animated children's movie for her "Eşsiz Nur" project, which was granted funding by Ministry of Culture. The first 6 novels are already published.

Her poems and songs were included in the educational material book set, called "Değer Sandığı". She also prepared the album "Değerler Diyarı İstanbul" to communicate the historical value of İstanbul to children. All of these works serve to provoke children's imagination and sense of aesthetics, and teach them pronunciation of words, poetry, and phrases; all while improving their social life, religious awareness and virtues. They are a fresh breath of air to contemporary children's literature.

In this statement, Nevin Soysal's works mentioned above will be examined in terms of their literary nature, how they are received by children, their effects on children's imagination, education of virtues, and the fantastical elements in them, and compared to other contemporary works of children's literature.

Key Words: : Religious Children's Songs, Fantasy Novels, Education of Virtues, Literature and Religion, Imagination

GİRİŞ

Çocuk Edebiyatı kavramı hala birçok şekilde tanımlanmaya çalışılan bir kavramdır. Sedat Sever, Baymur, Demiray, Oğuzkan ve Şirin gibi Çocuk Edebiyatı alanında söz sahibi yazarların tariflerinden yola çıkarak oluşturduğu şu tarif genel bir tarif olarak kabul edilebilir; "Çocuk Edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır."(1)

Çocuk Edebiyatının bu genel tarifinden sonra dini ve manevi değerler alanında çocuk edebiyatında gerçekleşen çalışmalara geçebiliriz. Bunun için ilk önce din eğitiminde yakın tarihimizde neler yaşandı bir göz atalım.. Tevhid-i Tedrisat Kanunları sonrası yapılan düzenlemelerle ilkokullarda din eğitimi zamanla ortadan kalktı. 1949'da isteğe bağlı olarak 4 ve 5. sınıflara geldi, 1974-75 yıllarında ise haftada 1 saat ahlak dersi mecburu ders olarak müfredata girdi. 80 darbesi sonrası ise ilkokul 4. sınıftan lise sona kadar "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi" zorunlu dersler arasına alındı. [115]

[115] KÖYLÜ, Mustafa, ALTAŞ Nurullah, DİN EĞİTİMİ, Şubat 2016, 6. Basım, İstanbul, s.202.

Bunun oluşmasında toplumdaki ahlaki ve kültürel dejenerasyonun ve dini konularda toplumun ihtiyaçlarını giderecek insan eksikliğinin büyük bir etkisi olmuştur.

Devlet alanında bu değişimler olurken halk da kendi içinde din eğitimi boşluğunu dolduracak arayışlar içerisine girmeye başladı. İnsanlar evlatlarını dindar, ahlaklı bireyler olarak yetiştirmek istiyor ve bunun için büyük bir arzu duyuyorlardı. Ülkemizdeki bu din eğitimi boşluğu ve açlığı aktivist bir takım insanları harekete geçirdi. Bu anlamda 90'lı yıllarda din eğitimi alanında çalışmalar gerçekleştiren isimlerden birisi de Nevin Nesrin Soysal'dır.

Nevin Nesrin Soysal Hanımı o dönemdeki diğer aktivistlerden ve gerçekleştirilen din eğitimi çalışmalarından ve çocuk edebiyatçılarından ayıran en büyük özelliği çocuklara dinlerini severek öğretmek için şiir ve müziği kullanmasıydı. Ninniler, çocuk oyunlarına bağlı şarkılar, türküler, tekerleme, bilmece, sayışma, maniler, halk şiiri ve türküleri sayesinde her çocuk bulunduğu ortamın kültür özelliklerine göre dilini geliştirir ve de doğal olarak dile bağlı olarak değer ve davranış geliştirir. [116] Bunu fark eden Nevin Nesrin Soysal dini konuları ve öğretmek istediği ahlaki vurguları yani değerler eğitimini çocuk edebiyatının gücünü kullanarak öğrencilerine sunmayı seçmiştir. Bunun için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir.

1. İlk Çocuk İlahi Albümü "Evimizde Cennet Var"

Bu anlamda ilk çalışması 2003 yılında "Evimizde Cennet Var" çocuk şarkıları albümü olmuştur. Çocukların gelişimine uygun ifadelerle, estetik bir şekilde dini bilgilerin, aile, Allah ve Peygamber sevgisi gibi olguların çocuğun anlayacağı ve içselleştirebileceği şekilde aktarıldığı bir çalışmadır bu albüm. Albümde Sevgini Hissediyorum, Peygamberim, Melekler, Evimizde Cennet Var, Yuvayı Kurar Anne, Çabuk Gel Babacığım, Kardeşim, Abdest Işıltıları, Çocuğun Namazı, Annelerin Kalbi, Biz Bir Aileyiz, Cennetten Bir Köşe, Sonsuz Sevgi isimli çocuk şarkıları yer almaktadır. İsimlerinden de anlayabileceğiniz gibi albümde aile birliği ve sevgisi ağırlıklı olarak verilirken dini hassasiyetler ve ritüeller de ezgilerin arasına yerleştirilmiştir. Allah, Peygamber sevgisi ve melekler gibi soyut konular çocukların anlayacağı ve içselleştirebileceği bir dilde seslendirilmiştir. Ayrıca besmele abdest, namaz gibi ibadetlere de çocukların ilgisi çekilmeye çalışılmış, bu ibadetleri sevdirme çabası gösterilmiştir.

Cennetten Bir Köşe

Sabah erken kalkarım Elhamdülillah, yeni güne başlarım Bismillah

Yemeğimi yemeyi bitirdiğimde okuluma koşarım, çok şükür Allah

Ya Allah Bismillah Allahuekber, yüce kitabım Kur'an bana rehber

Ya Allah Bismillah Allahuekber, Muhammed Rasulullah bana rehber

Sevgili öğretmenimi dinlerim, güzelliğe güzellikler eklerim

Başarılı bir insan olmak için her gün yeni bilgiler öğrenirim

Ya Allah Bismillah Allahuekber, yüce kitabım Kur'an bana rehber

Ya Allah Bismillah Allahuekber, Muhammed Rasulullah bana rehber

Zil çalınca okulumdan çıkarım, gül yüzlü anneciğime koşarım,

Hele bir de canım babam gelince cennetten bir köşede yaşarım

Ya Allah Bismillah Allahuekber, yüce kitabım Kur'an bana rehber

Ya Allah Bismillah Allahuekber, Muhammed Rasulullah bana rehber

[116] Celkan, Gül, Çocuk Edebiyatı'nın Dil Eğitimi Ve Öğretimi Açısından Önemi, Kuzey Kıbrıs, S. 312.

Aile içi iletişimin ve sevginin önemi de albümde vurgulanmıştır. Anne, baba, kardeş, akrabalar için ayrı ayrı şarkılar yazılmış ve "Evimizde Cennet Var" deyimiyle bu olumlu ilişkinin ulaştıracağı noktaya dikkat çekilmiştir. Kardeşler arasındaki sorunları gidermek için kardeş şarkısı, babaların eve geç gelmesi ve oluşan kopukluğu gidermek için yazılan babacığım şarkılarında olduğu gibi.

Çabuk Gel Babacığım

Ben bir küçük çocuğum
Sevgiyle büyüyorum
Annem yanımda ama
Babamı özlüyorum

İşler var bitirilecek
Sorumluluklar üstlenilecek
Ben daha mühimim ama
Faturalar ödenecek

Dön dünya hızla dön
Zamanı hızla geçir
Babam eve gelecek
Akşamı çabuk getir

Hadi güneş çabuk aç
Neşemize neşe kat
Babam eve gelecek
Kucağına alacak

Çabuk gel babacığım
Seni çok özlüyorum
Akşamları hasretle
Yolunu gözlüyorum

Canımızın içisin
Seni çok seviyorum
Seninle oynarken
Göklerde uçuyorum

Lay lay lay lay lay la lay
Lay lay lay lay lay la lay

2. Minik Kalpler Çocuk Korosu

Albüm ile aynı zamanda ilk çocuk ilahi grubu olan Minik Kalpler Korosu'nu kurmuştur. Çeşitli etkinliklere, yardım organizasyonlarına çocuklar ve bu kıymetli eserlerle katılmıştır. 2005 yılında "Evimizde Cennet Var" albümünün tüm şarkılarına klip çekerek yine bir ilke imza atmıştır. Türkiye'nin ilk çocuk ilahi klipleri ve CD'si artık yayındadır.

3. Yoluna Güller Döksem Albümü

Bu albümü 2007 yılında "Yoluna Güller Döksem" albümü izlemiştir. Marşlar, İngilizce çocuk şarkısı bu albümün yenilikleridir. Albümdeki çocuk şarkıları;

1-Yoluna Güller Döksem/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın, İlknur Umur Şiir: Cahit Zarifoğlu

2-Çağın Fatihleri Marşı/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

3-I Feel Your Love/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

4-Bir Yetim Ağlıyor/Söz & Beste: İlknur Umur, Nevin Soysal Aydın

5-Rabbin İsteği/ Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

6-Yağmur Meleğinin Duası/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın Şiir: Gülasa Meryem

7-Oku/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

8-Sihirli Sözcükler/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

9-Sadece Bir Gün/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

10-Yağmur/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

11-Minik Kalpler Marşı/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

12-Türkiyem/Söz & Beste: Nevin Soysal Aydın

Konu olarak daha geniş bir yelpazeye sahip olan albümde vatan sevgisi, çalışmak, doğaya duyarlılık, yetimler gibi konulara da yer verilmiştir.

Türkiyem

Hey hey hey hey

Mavi ve yeşil
Yurdumda birleşir
Güneş aşık olmuş
Benim yurduma

Denizi ormanı
Dağları taşları
Hepsinden güzeli
Yurdumun insanı

Hopidi hopidi hom
Lalala lilala lom
Türkiye'mi çok çok
Çok seviyorum

Hopidi hopidi hom
Dadada didada dom
Türkiye'me yararlı
Olmak istiyorum

Ayyıldız ödünç vermiş
Yurdumun bayrağını
Atalarım tarihe
Yazdırmış adını

Ülkemi geleceğe
Ben taşıyacağım
Onu yüceltmek için
Çok çalışacağım

Hopidi hopidi hom
Lalala lilala lom
Türkiye'mi çok çok
Çok seviyorum

Hopidi hopidi hom
Dadada didada dom
Türkiye'me yararlı
Olmak istiyorum

Genelde dörtlükler halinde, kafiyeli yazılan çocuk şarkılarının yanında serbest ölçülü yazılmış eserler de albümde yer almaktadır. "Yoluna Güller Döksem"de olduğu gibi Cahit Zarifoğlu gibi şairlerin şiirlerinden bölümler yerleştirilmiş şarkılar bulunmaktadır. Nevin Nesrin Soysal'ın bu ikinci albümünde teknik imkânların ve edebi değerin daha geliştiği gözlenmektedir. Benzetmelerin ve metaforların ustaca kullanıldığı, çocuk bakış açısı ve çocuk algısının iyice oturduğu, düş ve düşünce gücünü devindirmede ustalaştığı eserleri bu albümde görmek mümkündür. Nitekim 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bu etkiyi fark etmiş ve yaz Kur'an kursları için Nevin Soysal Hanım'ın "Yaz Kur'an'ı Kalbine (Oku)" isimli bestesine talip olmuşlardır. DİB'in çocuk web sitesinde de yer alan bu şarkı çocuklar ve hocaları tarafından beğeni ile karşılanmış, yaz Kur'an Kurslarında motivasyon etkisi oluşturmuştur.

Yağmur

Masmavi gökyüzünde pamuk pamuk bulutlar

Birbirini görmeyip aniden çarpıştılar

Kızgın bulut kükredi gök kapısı açıldı

Rabbimizin sevgisi damla damla saçıldı

Yağ yağ yağmur dünyamıza neşe saç

Kalbimizi temizle iyiye güzele aç

Yağ yağ yağmur beni tutamazsın

Senden hızlı koşarım yakalayamazsın

Allah'ım dünyayı gelecek nesillerden ödünç aldığını unutup kaynaklarını sorumsuzca tüketen insanoğlunu sen affet. Yeryüzünün neşesi yağmuru eksik etme üzerimizden.

Allah'ım biz çocuklara güzel dünyamıza sahip çıkmayı nasip et. Masmavi bir gökyüzü mis gibi bir hava berrak sular en önemlisi ışıl ışıl ışıldayan kalpler ver bizlere. Âmin.

Yağ yağ yağmur dünyamıza neşe saç

Kalbimizi temizle iyiye güzele aç

Yağ yağ yağmur beni tutamazsın

Senden hızlı koşarım yakalayamazsın

Çocuk şarkılarının niteliği dört ana başlık ile özdeşleşerek incelenebilir; Müzikal-Ezgisel Yapı, Ritimsel Yapı, Sözel-Dilsel Yapı, Prozodi (Söz ve Ses Uyumu) [117] Nevin Nesrin Soysal Hanım'ın çocuk şarkıları incelendiğinde şarkılarının nitelik olarak bu dört ana başlığa oturduğu görülmektedir. Dil, estetik ve ritmik gelişime katkı sağlayan yapısının yanında yöresel ezgi formlarını günümüz çocuklarının zevk alacağı şekilde düzenlenen çeşitli şarkıları bulunmaktadır. Bu şarkılara örnek olarak Karadeniz horonu ile düzenlenmiş 'Melekler' ve rap ile mehter formları ile süslü 'Çağın Fatihleri Marşı'nı verebiliriz.

4. "Eşsiz Nur" Büyük Sanat Projesi

Nevin Nesrin Soysal sadece şarkı ile değil çocuk edebiyatının diğer türleri ile de tamamlayıcı bir model hayali kurduğunda ise yıl 2012'dir. Peygamber Efendimizin hayatını ve ahlakını çocuklara ve gençlere içselleştirecekleri bir kıvamda sunmak istemektedir. Bunun için büyük projesi "Eşssiz Nur"un ilk olarak müzik albümü demosunu hazırlamıştır. Cennete Giren Fil, O Geliyor, Kıymetli Bebek, Nurlu Çocuk, Anneye Veda, Sahipsiz Değilsin, Güvenilir Hakem, Hz. Hatice, Şemail-İ Şerif, Peygamberim Gibi Baba, Hira Dağı, My Prophet isimli on iki besteden oluşan bu demo albümde Peygamber Efendimizin hayatının ilk vahiye olan kısmı anlatılır. Ayı zamanda genel ahlak prensipleri bu hayat hikayesinin içine yerleştirilmiştir. Çocukların Peygamber Efendimizin hayatını bölüm bölüm dramalaştırmalarına imkân veren bu şarkıların asıl hedefi ilk siyer müzikalini gerçekleştirebilmektir.

Şemail-İ Şerif

Yüzü ay gibi parlak peygamberimin
Gözleri kara ve iri peygamberimin
Dişleri inci beyazı peygamberimin
Dişleri inci beyazı peygamberimin

[117] SATIR, Ömer Can, Çocuk Şarkılarının Niteliği, omercans.blogspot.com/2011/11/cocuk-sarklarnn-niteligi.html, alıntı tarihi 23.07.2018.

Güler yüzü kimden öğrendin: peygamberimden
Temizliği kimden öğrendin: peygamberimden
Kim daha yakışıklı peygamberimden?
Kim daha yakışıklı peygamberimden?

Saçları dalga dalga peygamberimin
Uzun boynu gümüş gibi saf peygamberimin
Teri gülden güzel kokar peygamberimin
Teri gülden güzel kokar peygamberimin

Nezaketi kimden öğrendin: peygamberimden
Şefkati kimden öğrendin: Peygamberimden
Kim daha güzel ahlaklı peygamberimden?
Kim daha güzel ahlaklı peygamberimden?

Cildi ipekten yumuşak peygamberimin
Kirpik uzun kaşlar hilal peygamberimin
Boyu uzuna yakın peygamberimin
Boyu uzuna yakın peygamberimin

Cömertliği kimden öğrendin: peygamberimden
Sadeliği kimden öğrendin: peygamberimden
Kim daha mütevazı peygamberimden?
Kim daha mütevazı peygamberimden?

Demo çalışması sonrasında "Eşsiz Nur" projesinin romanını yazmış, sinema çizgi filmi senaryosunu tamamlamıştır. Çizgi film senaryosu Kültür Bakanlığından teşvike layık görülmüştür. Eşsiz Nur; çocuklar edebiyatı kapsamında ihtiyaçlara cevap vermek, eksikleri tamamlamak, siyer, değerler eğitimi kazandırmak ve çocuk edebiyatında yeni yollar açmak gayesiyle uzun soluklu bir çalışmanın sonunda ilk sekiz cildinin yazımı tamamlanmış ve ilk altı cildi basılmış olan ve yazılmaya devam eden siyer ve değerler eğitimi temalı fantastik macera roman serisi, aynı zamanda sinema filmi, tiyatro oyunu, tematik park ve müzik albümü projesidir. 16 ciltlik bir seri olması hedeflenmiştir. "Eşsiz Nur" bu şekilde siyer temalı edebi boyutlarıyla büyük bir sanat projesi haline gelmiştir. Bir Z kuşağı olan yeni nesille doğru bir irtibat kurmak yazarımızın birinci endişesi ve en büyük gayretidir.

5. Değer Sandığı Eğitim Materyali Kitap Seti'ndeki Nevin Nesrin Soysal

Aynı yıllarda sorumluluk, empati, liderlik ve cesaret, nazik olma, aile birliği, minnettarlık, iyimserlik, merhamet, sevgi ve saygı değerleriyle ilgili yazdığı şiir, şarkı, drama ve olumlamalar "Değer Sandığı" eğitim materyali kitap setinde yayınlandı. On kitaptan oluşan bu sette örnek şahsiyetlere ait makalelerden dramalara, şiirlerden olumlamalara kadar birçok edebi dalda eseri bulunmaktadır. Bu eserler ilk ve orta öğretim yaş grupları göz önüne alınarak kaleme alınmış ve gruplandırılmıştır.

Örneğin Liderlik ve Cesaret değeriyle ilgili şiirlerden ilköğretim grubuna ait olan şiiri;

Orkestra Şefi

Ben bir orkestra şefiyim.
Orkestramı zevkle yönetirim.
Enstrümanlarımı çok severim.
En güzel sesi nasıl verirler, bilirim.
Kemanım neşelenince çıkarır en güzel seslerini,
Neyim hüzünlenince.
Davulum coşturur coşunca,

Sazım keyfine göre vurur tellerine.
Zor ama güzeldir bir orkestrayı yönetmek,
Enstrümanları ahenkle idare edebilmek,
Ayrı ayrı çalıp gürültü çıkarmaları yerine,
Mutluluk verici melodiler üretebilmek.
Sen de kurabilirsin kendi orkestranı.
Yönetebilirsin enstrümanlarını sevgiyle.
Yanlış yapınca hoş görerek şefkatle eğiterek,
Güzellikler üretmenin gururunu hissederek.

Genç Edebiyatı diyebileceğimiz ortaöğretim gruba ait şiiri ise;

İlk Adımı Sen At

Bazen hayata yeni yollar açmak gerekebilir.
İlk adımı kim atacak, herkes birbirinden bekleyebilir.
Hiç bakma o yolda ayak izleri var mı, diye,
Önden sen git, başkaları bassın senin izine.
Korkma sen, zifiri karanlıklarda kalsan bile,
Güneş elbet doğacak, yeter ki kalbinin sesini dinle.
Şu an önünü göremesen de inan aydınlık geleceğe,
Peşinden gelenler yürüyecek senin ayaklarının izinde.
Bazen bir kapıdan içeri ilk giren olmak gerekebilir.
Kapının arkasında seni neyin beklediği bilinmeyebilir.
Hiç bakma sağına soluna, yanımda kimseler var mı diye,
Var o güç yüreğinde, durma gir içeriye, durma gir içeriye.
Arkasında ne olursa olsun kapalı bir kapının,
Duramaz önünde hiçbir şey cesur bir kalbin.
İyiler gelir arkandan, kapıyı açarsan iyiliklere,
Sabret ve ümit et, gelecek güzel günlerin hayaliyle.

Nevin Nesrin Soysal'ın Değer Sandığındaki bir çalışma türü de Olumlama'dır. Olumlu duyguları kişinin düzenli olarak söylemesi ile oluşan bu yazınlara örnek olarak yazarın Saygı kitabında bulunan bir olumlamasını veriyoruz.

Her insanın saygıyı hak ettiğini biliyorum.
Tüm insanlara saygımı veriyorum.
Dünyaya sevgimi cömertçe sunuyorum.
Kendime saygı duyuyorum ve bunu etrafıma yayıyorum.
Kendimi özgürce ifade etmekten mutluyum.
İnsanlarla iletişimim mükemmel.
Kendime inanıyor ve ben olduğum için gurur duyuyorum.
Yaptığım işlere değer veriyorum. Başkalarının da benim yaptığım işlere değer verdiğini görüyorum.
Olduğum gibi davranmak benim en büyük gücüm. Kendimi bu halimle seviyor ve onaylıyorum.
Gücümü ve bana verilen kaynakları akıllıca kullanıyorum.
Daha iyiye doğru değişiyor ve dönüşüyorum.
Sevilen ve saygı duyulan biri olmak bana keyif veriyor. .
Duygularım kontrolüm altında.
Her zaman sakin bir ses tonu ve duruşa sahibim.
Her gün her bakımdan daha iyi oluyorum.
Hedeflerime ulaşmak için yapmam gerekenleri severek isteyerek yapıyorum.
Her zaman her konuda yapabileceğimin en iyisini yapıyorum.

Saygılı bir insan olmaktan mutluluk duyuyorum. Kendimi sevgiyle destekliyor ve kararlarımı rahatça uyguluyorum.

Yine 2014 yılında İstanbul'un manevi değerlerini günümüz çocuklarına anlatmayı ve aktarmayı amaçlayan "Değerler Diyarı İstanbul" isimli albümü hazırladı.

Tüm bu çalışmalar içerdikleri fantastik öğeler ile çocukların hayal gücünü, estetik duygusunu, kelimelerin telaffuzunu ve melodisini, söz sanatlarını, söyleyiş kalıplarını öğretirken aynı zamanda toplumsal iletişimlerine, dini bilinç ve ahlak sahibi olmalarına ortam ve kaynak sağlamıştır. Günümüz çocuk edebiyatına özellikle dini kökenli yeni bir renk katmış ve dinamik oluşturmuştur. Bu anlamda en büyük ve önemli eseri ise "Eşsiz Nur"dur.

6. Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Bir İlk "Eşsiz Nur" Fantastik Siyer Romanı

Eşsiz Nur Serisi fantastik macera kategorisine sokulabilecek kadar fantastik, bir değerler kitabı olarak kabul görecek kadar eğitici, çocukta düş gücünü geliştirici ögelere sahip bir siyer kitabıdır. Alışılmışın dışında, yetişkinlere yönelik yazılmış kronolojik siyer kitaplarının bir kısalması olmaktan uzak, kuvvetli anlatımıyla hem eğlendirici hem öğretici bir eserdir. Eserde son Peygamber Muhammed Aleyhisselam'ın hayatı genel hatlarıyla hadiseler içinde verilirken diğer yandan da "çocuk" ve "çocukluk" diye adlandırdığımız insanın ilk evresinin ne kadar değerli bir evre olduğunu da göz önüne koymaktadır. Nevin Nesrin Soysal, adeta tabulaştırılmış bir dalda cesurca davranmış ve aslında baştan sona fantastik bir hayat yaşamış olan bir Peygamberi, fantastik öğelerle dolu bir eser yazarak çocuklarımıza anlatmanın ve sevdirmenin bir yolunu bulmuştur.

6.1. "Eşsiz Nur" Serisine Genel Bakış

Çocuklar için kitap yazmanın zorluğu artık herkes tarafından kabul edilmiş bir gerçektir. Hele de çocuklar için yazılan eserler bir amaca yönelik ise bu mesele daha da zorlaşır. Çünkü çocuklar için yazmak denilince anlaşılması gereken çocukça yazmak olmadığının artık herkes farkında. Belki birkaç istisna çıkacaktır lakin kayda değer olmayacakları kesin. Çocukları kucaklayacak bir eser ortaya koymak çok ciddi bir birikim ve çok özel bir çalışma gerektirir. Günümüz çocuklarının teknolojiyle ve dolayısıyla tüm dünyayla sıkı bir ilişki içinde olduklarını düşünürsek artık çocuklarımızı o klasik parmak sallama yöntemi ya da "al bunu oku öğren" metoduyla eğitemeyeceğimiz gayet açık olarak görülmektedir. Değişen dünyaya ayak uydurmanın bin bir çeşit yolu ve yöntemi var; pek tabii ayak uydurmak, tüm bu değişimleri sorgusuz sualsiz kabullenmek anlamına gelmez. Sahabe-i kiramdan Ali (Ra)'a it olduğu söylenen hepimizin bildiği bir söz var: Çocuklarınızı kendi yaşadığınız zamana göre değil, onların yaşayacağı zamana göre yetiştirin. İşte bütün mesele bu.

Genel olarak baktığımızda hem çocuk edebiyatı eserleri arasında hem de yetişkin edebiyatında fantastik ve bilimkurgu eserleri neredeyse yok denilecek kadar azdır. Bunu nedenlerine değinmek konumuzu saptıracaktır. Nedir fantastik Edebiyat? Fantastik kelimesi TDK Sözlüğünde "Gerçekte var olmayan, hayali. Fantastik Edebiyat ise 18.yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmış bir akımdır." şeklinde açıklanır. Basit tarifi ile doğaüstü, gerçekdışı unsurlar barındıran her eser fantastik edebiyat içinde kabul edilebilir.

Eşsiz Nur serisi fantastik bir kurguyla çocuk okur kitlesi hedef alınarak yazılan siyer kitabı olup alanında ki tek örnektir. Serinin ilk kitabı Gezegen Maviye Yolculuk. Ezel- nur Gezegeninden Gezegen Maviye yapılan bir yolculuk bu yolculuk. Sebebi; Nur dan varlıklar olan Ezel-nur gezegeni sakinlerinin Gezegen Mavi'den yayılan o güne kadar görmedikleri güzellikte ve kudretteki nuru fark etmeleri. Amaçları ise geçmişten edindikleri bir bilgi olan "evrenin en güçlü ışığına sahip kişinin bir gün Gezegen Mavi'de yaşayacağı ve Ezel-Nur gezeninden birilerinin o Nur sahibini görecekleri ve bağlılıklarını sunacakları" bilgisinden yola çıkarak bu Nurun haber verilen bu kişiye ait olup olmadığını öğrenmek ve ona bağlılıklarını iletmek. Dünyaya yani Gezegen Maviye gelmeyi başarırlar ama zaman kaymasıyla İsmail Peygamberin çocukluk dönemine inerler. Geleceğe bir ışın küresi bırakarak geri dönerler. Serinin ikinci Kitabı Cenneti Arzulayan Fil'de Ebrehe'nin Kabe'ye fil ordusuyla yaptığı saldırıyı ve o saldırının evvelinde ve sonunda yaşananların, fil ordusunun başını çeken fil Bamba'nın (daha sonra adı fil Mamud olarak değişiyor) ekseninden anlatılması yer alıyor. Üçüncü Kitap Işın Küresi Yolcuları'nda Ezel-Nur Gezegeninden dünyaya gelen ziyaretçilerin bıraktığı

ışın küresinin açılma vaktinin gelmesiyle gelişen olaylara yer veriliyor. Yıl 2016 ve yer İstanbul. Bir Mevlid Kandili gecesi harekete geçen ışın küresiyle dört çocuk son Peygamberin doğduğu güne ışınlanırlar. Işınlanmanın gerçekleşmesi esnasında çocuklar her canlının dilinden anlama yetisi kazanırlar. Kutlu doğumun gerçekleşeceği güne gönderilmiş olmaları bir tesadüf değil bir amaç uğrunadır. Bunu öğrenen çocuklar son Peygamberin doğacağı bilgisine sahip ve dört gözle bekleyen hayvanlarla birlikte son Peygamberin dünyaya gelişini engellemeye çalışan karanlık güçlerle mücadele ederler.

Bu mücadele dördüncü kitap Geleceğe Dönüş'te de devam eder. Çocuklar başarılı bir şekilde evlerine dönerler. Beşinci kitap Güneşle Yolculuk'ta Sad yurdundaki kadınlarının, zengin bir ailenin çocuğunu süt evlat olarak almak üzere Mekke'ye gitmeleriyle başlıyor. Bu yolculuk, genç eşek Zeytune için hayatının dönüm noktası olur, dedesinin güneşi sırtında taşıdığı ile ilgili rüyası gerçekleşir. O sırada Ezel-Nur'un Karanlık Bölge yaratıkları, A-Nur Taar'ın yükselişini durdurmak için Eşsiz Nur'a zarar vermek üzere harekete geçerler. Dünyaya gelen bu Karanlık Bölge yaratıklarının yapmaya çalıştıkları şeyi fark eden ve karşı koymaya çalışan Zeytune'nin çaresiz hissettiği anda, onlara yardım etmek için çok uzaklardan biri gelir. Basılmış olan son kitap Endülüs Muhafızı'nın konusuna gelince hayatının amacını arayan Hoze'nin yolu efendi Şükür'le kesişir ve ondan son Peygamber'in muhafızı olarak seçildiğini öğrenir. Hoze 30 yıl görev vaktinin gelmesini beklemiş ve daha sonra Ben-i Sad yurdunda Ezel- Nur gezegeninden gelen karanlık güçlerle mücadeleye girişir. Bu mücadele sürpriz yardımlarla doludur ve sonuç itibarıyla yeni bir medeniyetin rüzgarları esmeye başlar.

6.2. "Eşsiz Nur" Fantastik Macera Roman Serisinin Tür Ve Edebiyat Açısından Niteliği

Fantastik edebiyat temelde iki yoldan üretilir. "Birincisi fantastiğin yaşanan dünyada, bilinen gerçekliğin içine bilinmeyenin girmesiyle meydana gelmesi; ikincisi bilinen insan, mekân, zaman modelli evrenden farklı evrenlerin anlatılması." Bilinen, birincil dünyayı anlatan eserler bilinen dünyanın sınırları içerisinde gerçekleşen fantastik olayları konu almaktadır. Bu tür eserlerde bilinen gerçeklik ile fantezi dünyası iç içe, birbirini tamamlar biçimde yer alırlar. İkincil dünyayı anlatan fantastik eserler ise yaşadığımız dünyadan tamamen farklı, sınırları, mekân ve zamanı yeniden kurgulanmış bir çevrede geçer. İkincil dünya fantezilerinde insanların yanı sıra gerçek dünyada var olmayan çok sayıda canlıya yer verilir.[118] (Uğur, 2015:138)

İlk sekiz cildi yazılmış, altı cildi basılmış olan ve 16 cilt olması planlanan Eşsiz Nur'da yukarıda açıklanan her iki tarz da kullanılmıştır. Kitabın bazı bölümleri ikincil dünya olan Ezel-Nur gezegeninde geçmekte, bazı bölümler de ise ikincil dünyadan gelen kahramanların birincil dünyada yaşadıkları maceralar konu edilmektedir.

Tolkien ikincil bir dünya var etmenin büyük bir emek ve düşünce, kesinlikle özel bir beceri ve hüner gerektirdiğini söyler. Bu işe kalkışıldığı ve herhangi bir derecede başarıldığı zaman, sanatın az bulunan derecede bir başarısına sahip olur.[119] Fantazi bu anlamda sanatın daha asil, saf bir biçimidir ve bu yüzden başarıldığında etkisi en güçlü olanıdır.[120] İkincil dünyalarda birincil dünyada mevcut olmayan ve olması mümkün olmayan unsurların bulunması, sanatın kalitesini yükselten bir üstünlüktür. Sanatçı okuyucuya aklının içine girebileceği bir ikincil dünya yaratır. O dünyanın içerisinde anlattıkları "doğru"dur ve o dünyanın kurallarıyla uyum gösterir. Bu yüzden okuyucu ona, sanki içindeymiş gibi inanır. İnançsızlık doğduğu anda sihir bozulur sanat başarısız olur. O zaman okuyucu kendini yine asıl dünyanın içerisinde, küçük ve verimsiz kalmış ikincil dünyaya dıştan bakarken bulacaktır.[121]

Le Guin'e göre fantazi iç benliğin dilidir. Çocuklara ve yetişkinlere öyküler anlatmak için en uygun türün fantazi olduğunu iddia ederken, sırtını romantizm akımının önde gelen isimlerinden İngiliz şair Shelley'e dayadığını söyler. İlk kurgu bilim romanlardan birisi olan Frenkenstain'in yazarı Mary

118

119 Tolkien, J. R. 1999, Peri Masalları Üzerine s. 70.
120 Tolkien, J. R. 1999, Peri Masalları Üzerine s. 68.
121 Tolkien, J. R. 1999, Peri Masalları Üzerine s. 55.

Shelley'in eşi de olan şair Shelley şöyle demektedir: "Ahlaki iyiliğin en güçlü aracı, hayal gücüdür."[122] En önemli değer şüphesiz ki iyiliktir ve fantastik edebiyat iyiliği hayal gücünün sınırlarını zorlayarak anlatmak için çok uygun bir dil gibi görünmektedir.

6.3. Eşsiz Nur'da İkincil Dünyalar:

6.3.1. Ezel-Nur Gezegeni

Evrenin diğer ucu diyebileceğimiz bir uzaklıkta var olan Ezel-Nur Gezegeninde, hayatı ışık ve renk üzerine kurulu olan Işık yaratıklar yaşamaktadır. Başkentleri olan Işık Kentinde renklerini saflaştırmış, hayatlarını yaşam misyonlarını gerçekleştirmeye adamış bireyler yaşarken, renklerini karartan, ışığın saflığından uzaklaşan bireyler Karanlık Bölgede yaşamaya mahkum edilmektedirler. Ezel-Nurlular ışık enerjisinden oluşmuş canlılardır ve içlerinden geçen her türlü düşünce ve duygu dış bedenlerine renk olarak yansımaktadır. Işığa ve renge hayran Ezel-Nur gezegeninin ışık yaratıkları, kişileri renklerine göre değerlendirirler, en yüksek mertebelere rengi en güzel, en parlak ve dengeli dağılmış olanları getirirler. Tepe ışıklarının parlak ve güzel olması, ışık yaratığın kalbi ve zihnindeki duygu ve düşüncelerin de güzel olması anlamına gelmektedir. Ezel-Nurluların en büyük amacı, tepelerinde beyaz ışığın parlamasını sağlamaktır. Sorumluluk sahibi, çalışkan, aklını ve vaktini iyi kullanan, kendini tanımayı ve keşfetmeyi başarmış, hepsinden önemlisi herkese ve her şeye sevgiyle, iyi niyetle yaklaşan ışık yaratıklarda bu beyazı şık belirebilmekte ve bunun için kişinin kalbinde binlerce birim parıltı biriktirmesi gerekmektedir. Parıltı, Ezel-Nur gezegeninin iyilik birimidir. Bir birim parıltı, 100 kar kristali dolusu nurun, ışık yaratığın bedenine yüklenmesi anlamına gelmektedir. Ezel Nur gezegeninde kar kristalleri sekiz köşeli yıldızlardan oluşmaktadır ve gezegenin aynı adı ve şekli taşıyan, pembe ışıklar yayan bir de uydusu vardır. Işık yaratıklar kalplerinde bir birim parıltı oluşturduklarında kelebek etkisiyle bunun 700 katını hatta bazen çok daha fazlasını gezegenlerine yaymakta, böylece karanlık dünyanın etkisinin azalmasını sağlayabilmektedirler. Kararan renklerini saklayacak bir alet geliştirerek Işık Kentin içine sızmaya başlayan Karanlık Dünya ile mücadelenin yolu, iyiliği artırıp gezegenlerindeki ışık miktarını çoğaltmaktan geçmektedir. Yaşam misyonları renklerini saflaştırmak olan ışık yaratıklar, Peygamber Efendimiz (SAV)in eşsiz nuru ile kendilerini geliştirmeye ihtiyaç duymaktadırlar.

6.3.2. Ateş Diyarı

Eşsiz Nur'daki bir diğer ikincil dünya ise Ateş Diyarı'dır. Eşsiz Nur'un dünyaya gelişi ile 1.000 yıldan beri yanan kutsal ateşlerinin söneceğini haber alan Ateş Diyarı ordusu, Mekke'ye bir saldırı başlatır. A-Nur Taar'ın kurguladığı Işın küresinin bu saldırıyı önlemek için 2016 yılının Mevlid kandili sırasında Eyüp Sultan Camiinden seçip getirdiği kişiler ise 7-12 yaş arasındaki 4 çocuktur.

6.3.3. Yeşil Vaha

Yeşil Vaha Mekke yakınlarında içinde kahramanımız olan hayvanların yaşadığı hayali bir diğer dünyamızdır. Yeşil Vaha'nın akıl hocası, Kaptan A-Nur Taar tarafından Işık Adamın Kehanetinin sülalesine emanet edildiği Alim Kaplumbağa Tortulan'dır. Kabeye saldırıya kalkışan Yemen Velisi Ebrehe'nin ordularına komuta eden ve Eşsiz Nur serisinin 2. Kitabı olan "Cenneti Arzulayan Fil"de hayatına ayrıntılı şekilde yer verilen Dev Fil Mamud ya da çocukluk adıyla Bamba da Kabeye saldırmadığı için uğradığı işkenceden dolayı yaralandığı dönemde, Yeşil Vahanın misafiri olur. Dev kartal Zenga, sevimli tavşan Beyda, onun ayrılmaz ikilisi kanguru faresi Zapata, çöl keklikleri Nip ve Nap, deve kuşu Babata da Yeşil Vahanın sakinleri arasındadır.

[122] LeGuin, U. K. 2011, Kadınlar, Rüyalar, Ejderhalar, s. 41.

6.4. Eşsiz Nur'da Zaman Yolculuğu

Kaptan a-Nur Taar, kendisini yükselmesinin önündeki engel olarak gören kaptan O-Kar Peer tarafından kurulan tuzak nedeniyle Mekke'nin ilk kurulduğu, Kabe'nin Hz. İbrahim ile Hz. İsmail tarafından temellerinin yükseltildiği yıllarda Gezegen Mavi'ye iniş yapmak zorunda kalır. Kendisini yalnız bırakmamak için hayatını tehlikeye atan teğmen Hurinur ile birlikte klonladıkları dünyalıların formuna girerek Hz. Hacer'in çadırına misafir olur, Hz. İbrahim'i onun anlatımıyla tanıma şansına sahip olurlar.

Bir diğer zaman yolculuğunda ise kaptan A-Nur Taar tarafından programlanan ışın küresi, 7-12 yaşları arasındaki dört çocuğu 2016 yılından 571 yılına Peygamber (SAV) dünyaya geldiği güne getirir. Kendilerine verilen görevi başaramayacaklarını söyleyip ısrarla direnseler de sonunda Eşsiz Nur'a duydukları sevgi galip gelir ve çocuklar Ateş Diyarının saldırısını önlemek için ellerinden geleni yapmaya karar verirler. Kendilerine yardımcı olması için seçtikleri kişi ise dönemin alimi olduğu için kendilerini anlayabileceğini düşündükleri Varaka bin Nevfel'dir. Ancak çok geçmeden bir alimi inandırmanın çok daha zor olduğunu fark edeceklerdir.

Kurtuluş umutlarının tükendiği anda ortaya çıkan dev kartal Zenga ve ateş toplarına karşı bulut arkadaşlarıyla birlikte yardıma gelen şemsiye bulut Damame.

Sadece zemzem suyunun söndürebildiği Ateş Diyarının kutsal ateşi

6.5. Çocuk Bakış Açısı Ve Çocuk Algısı

Eşsiz Nur serisinin dikkat çeken en önemli özelliklerinden birisi de çocuk bakış açısı ve "çocuk" algısının ele alınış biçimidir. Eşsiz Nur'daki çocuk karakterlerin ve yetişkinlerin çocuklara bakış açısının örnek teşkil edecek şekilde işlenmiş olması eserin kalitesini arttıran özelliklerinden biridir. Toplumumuzda çocuk, adeta yetişkin alinde şekillendirilmeyi bekleyen bir kil parçası gibi kabul edilmektedir. Duygu, düşünce, arzu, istek ve beklentileri olmayan bir varlık. Toplumun çocuk ve çocukluk üzerindeki bu yanlış düşünceleri sebebiyle yıllarca çocuklar için yazılmış eserlerde tamamen didaktik bir anlatım dili görülür. Oysa ki çocuk yetişkin bir insan kadar insandır. Yazarımız Nevin soysal Eğitimcilik yönünden de kaynaklanan bir duyarlılıkla Eşsiz Nur Serisini, yazarken toplumun bu genel çocuk algısının dışına çıkmış, çocukların içlerinde bulunan ve yetişkinler tarafından henüz törpülenmemiş olan saf duygu ve düşünceleriyle birçok şeyi başarma kabiliyetine sahip olduklarını göstermiştir. Yaşar Kemal, "Çocuklar İnsandır" adıyla basılan kitabın içinde yer alan röportajında şöyle söylüyor: "İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar." Bir çocuğa toplum olarak yapacağımız en büyük iyilik onun doğduğu gün kadar saf kalmasını sağlamak olmalıdır. Bu saflığı yitirmeden büyüyen insan gelişir ve yetişkin olduğunda örnek insan tarifine en yakın insan olur. Çocuklar muhakkak ki içinde yaşadığı toplumun bir ürünüdürler. Öyleyse çocukluk, insan hayatındaki doğal biyolojik bir aşama olmaktan öte, tarihsel ve politik olarak biçimlenen bir toplumsal kategoridir.[123]

Eşsiz Nur Serisinde Ezel-Nur gezegeninden başlamak üzere, İsmail Peygamberin Dönemi, Son Peygamber Muhammed Aleyhisselam'ın dönemi ve günümüzden çocuk karakterlerin oldukça bol şekilde yer aldığını görürüz. Yaşadıkları yerler ve dönemlere göre yetişkinlerle ilişkilerine şahit oluruz ve sonuç olarak ta kendileri olmayı bir şekilde başarmış olan çocukların birçok konuda da aynı başarıyı gösterdikleri görürüz. Yazar, çocuğun bir yetişkin gözetimine ihtiyaç duysa da özünde bulunan bilinç ve kuvvetle boyundan büyük işlerin de üstesinden gelebileceğini anlatır bize. "Çocuklarınıza biraz müsaade edin, yer açın" der adeta.

6.6. Düş Ve Düşünce Gücünü Devindirme, Düşsellik

Eşsiz Nur Serisi çocukların eğlenebilirken de bir şeyler öğrenebileceği bir eser olmanın yanı sıra hayal güçlerini de harekete geçiren birtakım karakterler ve olaylarla örülmüş bir eserdir. Eserin ilk

[123] Kılıç, A. Zeynep, Çocuklar İnsandır, KA Dergi, Sayı 9.

kitabındaki olayların birçoğu başka bir gezegende ve o gezegende yaşayan farklı birtakım varlıklar arasında geçmektedir. Bu varlıkların formları görsel çizimlerde insan formuna yakın gibi görünse de tamamen farklı varlıklardır. Işık yaratıklarıdır. Hayatlarının her safhasında ışığın mutlaka bir yeri vardır. Akabinde Eserde dünyaya geliş, zamanlar arası bir yolculuk hikayesi görürüz. Serinin diğer sayılarında yer alan Ateş diyarı ve bu diyarın varlıkları, bunların yanında Yeşil Vaha denilen birçok hayvanın yaşadığı bir alan ve orada yaşayan farklı türde hayvanlar, gelecekten gelen çocuklara yardım eden bulut Damame, çocukları zaman yolculuğuna çıkaran ışın küresi gibi hayal gücünü harekete geçiren öğelerdir. Eserin Fantastik öğelerle kurgulanması z kuşağı neslin esere ilgisini çekme hususunda büyük bir artı rol oynamıştır. Genel itibariyle çocuklar arasında yapılan araştırmalarda siyer kitaplarını sıkıcı bulan çocukların söz konusu eser sorulduğunda büyük bir keyifle okuduklarını ifade etmişlerdir.

Fantastik edebiyatın eğitimde kullanımıyla ilgili Darko Suvin'in aşağıda yer alan ufuk açıcı fikirlerine kulak vermenin, zamanın ruhuna uygun çalışmalar yapma hususunda inanıyorum ki faydası olacaktır. Bilim kurgu camiasının önde gelen yazar ve eleştirmeni Darko Suvin, bilim kurgudan yola çıkarak modern toplumlarda gitgide etkisini artıran "fantazya" olgusunun eğitsel bir yanının da bulunması gerektiğini söyler.[124] "Bugünkü toplumlarda zorunlu öğrenim, sınıfsal ve ulusal farklılaşmaları ve bölünmeyi ortadan kaldırmayı amaç edinmemektedir. Öyleyse bunu sanat yapmalı, insanoğlunun "elinden tutmak" için insanlığın her türlü sorunuyla ilgilenmelidir." Suvin, gerçek fantastik sanat yapıtlarının pozitivistik bilgi (scienta)ın yanı sıra sapienta denilen sağduyu ve basirete dayanan "toplumsal muhayyile" yeteneğine sahip olmayı sağlaması açısından, tüm insanlığın gelişimine katkı sağlama hususunda zorunlu eğitimden çok daha etkin bir eğitsel araç işlevi görebileceğini iddia eder.[125]

6.7. Eşsiz Nur'da Peygamber Algısı

Peygamber insanlara, hiçbir zaman kendisinin O'nun gibi olamayacağı olağanüstü bir varlık olarak tanıtıldığı zaman, daha en başından kendilerini peygamberden soyutladıklarını, O'nu ayrı bir kategoriye koyduklarını, bu durumun da Peygamberin asıl amacı olan rol modelliğine engel olduğunu, insanlık çıtasını çok yükseltip insanları daha baştan başarısızlığa mahkum ettiği için Peygambere karşı bir soğukluk, hatta öfke oluşturduğunu düşünüyorum. Peygamberi çocuklara zor kullanarak değil, ancak uygun yöntemler kullanarak sevdirebiliriz. Doğru olanın, Peygamberi bize yaşam amacımızı öğreten, dünyaya olan sorumluluklarımızı hatırlatan, karşılaşacağımız problemler karşısında güçlü olmayı, zorlukların üstesinden gelmeyi öğreten, mutlu, verimli, başarılı bir hayat sürmenin yollarını gösteren, kendisi bunları gerçekleştirmiş, içinde doğduğu karanlık çağda bembeyaz ve tertemiz kalmayı başararak bizlere bunun başarılabileceğini ispat etmiş olduğu için kendisine sevgi ve minnet duymamız gereken bir insan olarak tanıtmak olduğunu düşünüyorum. Allah (CC) sadece peygamberleri değil her kulunu çok severek, çok özen göstererek yaratmıştır. Her insanda C. Allah (CC) ın nurunun eşsiz bir parçası, sadece o kişiye özel bir esma bileşeni mevcuttur. Eşsiz Nur'un hemen hemen her cildinde Peygamberlerin insanın hayat amacını bulmasına olan rehberliği ile ilgili ontolojik sorgulamaların mevcut olduğunu söyleyebilirim. Eşsiz Nur da baş rolde olan aslında insan ve insanın içindeki iyi özdür. Efendimiz (SAV) ise iyiliğin tüm evrendeki sembolüdür.

6.8. Eserlerin İç Ve Dış Yapı Özellikleri

Eşsiz Nur Serisini iç ve dış yapısal özellikleri açısından ele alırsak yazarımızın ve eseri resimlendiren çizerlerimizin kitabın vermek istediği duygu ve düşünceleri aktarımda oldukça başarılı bir dil ve görsellik olduğunu görürüz. Dilin çocuğu yormayan temposu, dikkatini toplamasına imkân veren net ifadeleri ile eser iç yapı özellikleri açısından çocuklar için uygunluk düzeyi oldukça yüksek bir eser olmuştur. Eşsiz Nur serisine okurlardan ve otoritelerden gelen yorumlar eserin iç yapı özellikleri açısından sağlam temellere oturtulmuş olduğunu anlatmaktadır.

[124] Oskay, Ü. 1981, Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya, İstanbul:Der yayınları
[125] Oskay, Ü. 1981, Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya, İstanbul:Der yayınları

Eşsiz Nur Serisi boyutları, baskı kalitesi, kapak yapısı, sayfa düzeni ile de çocukların ilgisini çekecek şekilde tasarlanmış, çocuğun kitaba sevgi ve ilgi duymasına yardımcı olacak öğelerle desteklenmiştir. Güçlü bir yayınevi tarafından yayınlanmış olması eserin amacına ulaşması hususunda önemli bir etken olmuştur. Hitap ettiği alt yaş sınırı gözetilerek iç ve dış tasarımı yapılmış olup ve eserde kullanılan çizimler de hedef okur kitlesinin beklentilerine cevap verecek şekilde hazırlanmıştır. Yazar Nevin Soysal'ın eserin dili konusunda gösterdiği hassasiyeti bu hususlarda de gösterdiğini görüyoruz. Siyer alanında çocuklar için yazılmış birçok esere baktığımızda ya dil açısından ya da görsellik açısından sınıfta kalmaktadırlar. Konunun önemine binaen ve yazılış amacının hedefine ulaşması açısından gösterilen bu hassasiyet oldukça yerindedir ve başarılı da olmuştur.

Sonuç Ve Öneriler

Eğitim ve öğretim birbirlerinden asla ayrılmayacak iki önemli meseledir. Kendine öz saygısı olan, değerleri, vizyonu , bağımsız düşünebilme ve karar verebilme yeteneği gelişmiş , vicdan ve merhamet sahibi olan nesillerin yetişmesi bu iki temel meseleye gereken önemi vermekten geçmektedir. Her insanı "biricik" olarak gören ve çağın getirilerini mutlak surette göz önünde bulunduran eğitici ve öğretici çalışmalara ihtiyacımız var. Bizler çocuklarımızın gönüllerine dokunamaz, uzattıkları elleri gerektiği şekilde tutamazsak mutlaka onların ellerinden ve yüreklerinden tutacak birileri çıkacaktır. Bu da bize vebal olarak yeter.

Nevin Nesrin Soysal işte tam da bu kaygılarla, bu şuurla yazmış Eşsiz Nur Serisi'ni. Konu Peygamberimiz. Eser bir siyer kitabı. Ama çocuklar için yazılmış bir siyer kitabı; fantastik, bilim kurgu tarzında yazılmış yazarımızın bu ve tüm eserleri tebliğimizin konusu. Yetişkinler için yazılmış siyer kitaplarının kısaltılmış, cümleleri bir nebze basitleştirilmiş şekliyle çocuklara sunulan eserlerle Peygamber bilgisi ve sevgisi verilemeyeceğinin idrakiyle yazılmış bu eser uzun soluklu bir çalışmanın ürünüdür. Her devir için gayet güncel olan bir konuyu yaşadığı devrin güncel gelişimine göre ortaya koymuş Nevin Nesrin Soysal. Bu işi gerçekleştirirken yetiştirdiği üç evladının da katkılarını burada belirtmeden geçemeyeceğim. Zira bu çağın çocuklarıyla yakın temas halinde olmayı başarmak çok önemli bir husustur. Hepimiz bir şekilde yeni nesille iletişim halindeyiz. Ama gerçekten de iletişim kurabiliyor muyuz? Onların konuştuğu dili anlayabiliyor muyuz? Onlara doğru bir şeyler öğretmek için izlediğimiz yöntemler ne kadar doğru? Malum doğruyu söylemek kadar nasıl söylediğimiz de en az meselenin kendisi kadar önemlidir. Belki de çok daha önemli.

Tüm bu açılardan Nevin Nesrin Soysal'ın çocuk müziği ve çocuk edebiyatı eserlerini incelediğimizde çağımız çocuklarının ihtiyacı olan eserlerin ortaya konulduğunu ve bu eserlerin, projelerin hızla tamamlanması ve çoğaltılması gerektiğini söylemek isteriz.

KAYNAKÇA

Celkan, Gül, Çocuk Edebiyatı'nın Dil Eğitimi Ve Öğretimi Açısından Önemi, Kuzey Kıbrıs, s. 312.

Kılıç, A. Zeynep, Çocuklar İnsandır, KA Dergi, Sayı 9.

Köylü, Mustafa, Altaş Nurullah, Din Eğitimi, Şubat 2016, 6. Basım, İstanbul, S.202.

LeGuin, U. K. 2011, Kadınlar, Rüyalar, Ejderhalar, s. 41.

Oskay, Ü. 1981, Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya, İstanbul:Der yayınları

Oskay, Ü. 1981, Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya, İstanbul:Der yayınları

Tolkien, J. R. 1999, Peri Masalları Üzerine s. 55, 68,70.

Yonar, Gönül 2011, Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri

EMİNE ÜSEİN'İN "ALTIN KÜNEŞ" ADLI ŞİİR KİTABINDA YER ALAN SÖZ SANATLARI

Yusuf GÜNAYDIN*

Ali Fuat ARICI**

Özet

Türkçede yaygın bir biçiminde kullanılan söz sanatları; sözü etkili, güzel ve süslü kılabilmek için özellikle şairlerin şiirlerinde yaygınlıkla yer verdikleri bir anlatım zenginliğidir. Mecazı mürsel, istiare, teşbih, kinaye, tariz mecaz sanatları, Türkçede her zaman yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Özellikle klasik edebiyat veya divan edebiyatı diye anılan dönemde sıklıkla bu sanatlara yer verilmiştir. Yine kökeni sözlü edebiyata dayanan ninni, mani, türkü gibi türlerde binlerce eser veren; deyim, atasözü ve söz öbeği bakımından oldukça zengin olan Türk dili, doğal olarak güçlü bir söz sanatları belleğine sahiptir.

Sözü etkili kılabilmek, az sözle çok şey anlatabilmek, doğruyu ve güzeli inandırıcı bir şekilde aktarabilmek Türkçenin var olduğu günden beri kendini hissettirmiştir. Köktürk Kitabeleri, Oğuz Kağan Destanı, Divan-ü Lügat-it-Türk, Dede Korkut Hikâyeleri, Nutuk ve yüzlerce şaheserimiz incelendiğinde Türk'ün anlatım yeteneği ve gücü yani söz sanatları zenginliği rahatlıkla kendini açıkça göstermektedir.

Bu çalışmada, modern Kırım şairlerinden olan Emine Usein'in şiirlerinde benzerlik kuran, farklı açıdan bakış sağlayan, beş duyu organıyla algılanamadığı halde zihinde algılanıyormuş hissi uyandıran ve canlı olmayan şeyleri canlıymış gibi gösteren söz sanatları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Emine Usein, Altın Küneş, söz sanatları, edebî sanatlar.

THE LITERARY ARTS IN EMINE USEIN'S IT "ALTIN GUNES" POETRY BOOK

Abstract

The word arts used in a common form in Turkish; is a richness of expression, especially in poets' poems, in order to make the word effective, beautiful and adorned. Metaphorical, metaphor, divinity, common metaphor arts have always been widely used in Turkish. Especially in the period known as classical literature or divan literature, these arts were frequently included. Thousands of works in genres such as lullaby, mani, and folk songs based on oral literature. The Turkish language, which is quite rich in terms of idioms, proverbs and sayings, naturally has a strong memory of words.

Being able to make the word effective, to say a lot of words with little words, to convey the truth and beauty in a credible way has been felt since the Turkish language. Köktürk Abideleri, Oguz Kagan Destanı, Divan-ü Lügat-it-Türk, Dede Korkut Hikâyeleri, Nutuk and hundreds of our masterpieces examined the Turkish language talent and power of expression, the richness of the arts of words clearly show itself.

* Öğr. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi

In this study, it is tried to be found in the poems of the modern Crimean poet Emine Usein, which provides similarity in the poems, provides a different perspective, perceived as perceived in the mind even though it cannot be perceived by the five sensory organs and shows the things that are not alive as alive.

Key Words: Emine Usein, Altın Küneş, literary arts, literary arts.

GİRİŞ

Yazılı veya sözlü ifade insanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan en temel özelliklerindendir. İster yazılı ister sözlü olsun dili, sadece bir iletişim aracı olmaktan öte, insanın kendisinin de içinde yaşadığı toplumun psiko-sosyal yapısını ve kültürel birikimini nesilden nesile taşıdığı en etkili varlığı olarak görmek gerekir. Bu varlığı etkili kılan özelliklerin başında ise söz sanatları veya diğer adıyla edebî sanatlar gelmektedir. Bu sanatlarla dil; inceliğe, güzelliğe ve anlam zenginliğine kavuşmaktadır.

Edebî sanat terimi, TDK'nin (2015) sözlüğünde "edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı söz ve manaya bağlı anlatım inceliği ve özelliği" olarak tanımlanmaktadır. Edebî sanatlar, ince duyguların, keskin zekâların ve estetik duyarlığın ürünü olarak ortaya çıkmış ve dilin farklı anlamlarını (gerçek, mecaz, sembolik vb.) karşılamak, az sözle çok şey ifade etmek, çağrışımlar oluşturmak, harf ve sözcüklerin şekil ve ses değerlerinden yararlanılarak yapılmaktadır.

Edebî sanatların önemi, öncelikle sözde tasarruf sağlamalarına, sözü güzelleştirip ilgi çekici hâle getirmelerine; dolayısıyla da muhatabın duygularına hitap edilmesine, etkilenmesine ve ikna edilmesini sağlamalarına dayanmaktadır (Mermer vd., 2006, 151). Edebî sanatlar sözü güçlü kılmak ve sözü estetize etmek için özellikle şairlerin büyüsü olarak da görülebilir.

Son dönemlerde edebî sanatlar, genel olarak 'mana' ve 'lafız' sanatları şeklinde iki başlık altında incelenmektedir. Ne var, eski belagat kitaplarının çoğu, 'mecaz sanatları'nı ayrı bir yerde tutarlar ve 'beyan'ın konularından biri olarak gösterirler. Mecazı mürsel, istiare, teşbih, kinaye, tariz mecaz sanatlarının başlıcaları olarak sayılabilir. Söze değgin diğer edebî hünerler ise belagatin diğer bir kolu olan 'bedî'nin inceleme alanına girmektedir. Anlamla ilgili sanatlar içinde büyük, mühim bir küme olarak düşünmek gerekir mecazları, mecaz sanatlarını. Unutulmasın, birçok edebî sanatın ateş aldığı ocak, mecaz ve teşbihtir.

Türkler ayrı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen ortak mitlere sahiptirler. Ay, güneş, yıldız gibi gök cisimleri; aslan, kaplan, bozkurt, tosun, koç, kuzu, horoz, kuş gibi hayvanlar; atalarımızın denizden uzak bir bölgede yaşamalarına rağmen denizi ifade eden deniz, engin gibi sözcükler; çiçek adları sıklıkla Türk'ün ayak bastığı her yerde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu kullanımlar sıklıkla söz sanatları (bir varlığı başka bir varlıkla anlatma, benzetme) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz sanatlarını şiirlerinde kullanan Emine Üsein, Kırım Edebiyatında verdiği ürünlerle Kırımlı çocukların hayal dünyalarına dokunmakta, bir kavramı çocuğun dünyasında yer alan başka bir kavramla karşılamakta ve aynı zamanda Türk geleneğinde var olan söz sanatları kültürünü de yansıtmaktadır.

Üsein'in, çucuklara yönelik kaleme aldığı şiir kitabı olan Altın Küneş söz sanatlarılar bakımından incelendiğinde Türk coğrafyasında söz sanatlarıun genel kullanım amaçları da göze çarpmaktadır. Bu şiirlerde terbiye, ahlak, din, adalet, adetler, gelenek ve görenekler; vatan, ana-baba, ana dil, millet sevgisi gibi yüce değerlerin çocuklara aşılanmasının hedeflendiği görülmektedir. Ancak çocuk edebiyatı ürünlerinde mesajlar direk verilemez, çocuğun hayal dünyasında karşılığı olabilecek benzetmelerle verilebilir. Usein, Kırım'da kendi ana diline yabancılaştırılan öz kardeşlerine, Kırımlı çocuklara hem ana dilini unutturmamak hem de ana dili bilincini canlı tutabilmek için benzetmelerden oldukça başarılı bir biçimde yararlanmıştır.

Kırımlı çocuklara, ailelere vermek istediği şiir sevgisini, köklerinden koparılmamak için ninnilerin önemini, halk kültürünü kısaca aşılamak istediği mesajını aktarırken çocuk edebiyatı ürünlerinde olması gereken hususiyetlerin de göz ardı edilmediği görülmektedir.

ŞİİRLERDE YER ALAN SÖZ SANATLARINA ÖRNEKLER

Kırım edebiyatının mümtaz şairlerinden biri olan Emine Usein, şiirlerinde söz sanatlarını ustalıkla kullanmıştır. Usein'in Altın Güneş adlı şiir kitabında ağırlıklı benzetme ve kişileştirme sanatlarının yer aldığı görülmektedir. Çocuk edebiyatının temel ilkelerinden çocuğa göreliğin ya da çocuk bakışının zengin edebî sanatlarla örüldüğü bu şiirler, çocuklara ana dilinin anlam dünyasını sezmeye imkân tanıması açısından dikkate değerdir.

Beklesin Meni Âlem şiirinde anne karnındaki bir çocuğu konuşturarak intak sanatı yapılmış, yaşama hazırlanan bir bebeğin duyarlığı dikkatlere sunulmuştur. "Ömrüm, maña külip baq" dizesinde ömür kelimesi kişileştirilmiş, "Yolum olsun daim aq" mısrasında "ak" sözcüğü ile mecaz sanatı yapılmıştır.

Yağmur şiirinde "Çoqraçıqnıñ külküsi" mısrasında su kaynağına "kahkaha atma" özelliği verilerek kişileştirme yapılmıştır.

***Sağ ol, sağ ol küneşim*!** Şiirinin birinci dörtlüğünde güneş altına benzetilmiş, ikinci dörtlüğünde ise güneş kişileştirilmiştir:

Er kün maña külesiñ, Her gün bana gülüyorsun,
Egile seniñ başıñ, Eğiliyor senin başın,
Yanağımdan öpesiñ, Yanağımdan öpüyorsun
Sağ ol, sağ ol küneşim! Sağ ol, sağ ol güneşim!

Men özüm de bir alem şiirinin "Gülday açıla gönlüm" mısrasında gönül, gül dalına benzetilmiş, benzetme sanatı yapılmıştır.

Kitaba adını veren *Altın Küneş* şiirinin
Kökten bizlerge baqıp,
Degen kibi – Merhaba!
mısralarında güneş;

Bulutlar ağlap ketse,
Kene külip parılday.
mısralarında ise bulut kişileştirilmiştir.

Küneş qonğan zamanda şiirinin
Ay külümsey bu anda,

Küneş qonğan zamanda

mısralarında ay kişileştirilmiştir.

***Qaytsın böcek evine*!** adlı şiirde şair tarlada bir böcekle karşılaşır, önce onu eline almak ister; ancak böceğin de ana ve babasının olduğunu düşünür, eve gidince mutlu olacağını hayal eder ve böceğe dokunmaz. Çocukça bir hassasiyetin işlendiği bu şiirde kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

Çañ çeçegim şiirinde can, ciçeğe benzetilmiştir:

Çañ çeçegim uyandı,

Mas-mavığa boyandı.

Yel tavlana şiirinde ağaç ve yapraklar kişileştirilmiştir:

Çevre-etraf keyflene,

Gül-çeçekler güllene

Terekler de zevq ile **terekler:** Ağaçlar

Yapraqlarnen alğışlay.

Men de urluq saçarım şair, beş yaşındaki bir çocuğun tabiatı sorgulayan tavrını dikkatlere sunar. Bu şiirde tecahül-i arif sanatının kullanıldığı görülmektedir:

Ruzgâr neçün uvulday?

Deñiz nasıl şuvulday?

Özen neden şırılday?

Çegertki ne çırılday? **cegertki:** Çekirge

Kök quşağı şiirinde ay, portakala benzetilmiştir:

Ay degil o portaqal,

Qoluñnı uzat da al.

Bir avuç olam kökte şiirinde istifham sanatına başvurulmuştur:

Anaçığım, cevap ber,

Neçün aylana bu Yer? **aylana :** Dönüyor

Neçün küneş parılday,

Neçün çoqraq şırılday. **çoqraq :** (Su) Kaynak

Kökte tılsımlı dünya şiirinde ay, güneş ve yıldızlar kişileştirilmiştir:

Kökte tılsımlı dünya:

Ay – ana, Küneş – baba,

Balaları – yıldızlar,

Olar – oğlan em qızlar.

Bir tebessüm yeter maña şiirinde yürek billura, dilek ise kuşlara benzetilmiştir:

Eger dünyanı bilmek isteseñ,

Büllürday saf olsın yüregiñ, **büllürday:** Billur gibi

Çıqqan aq yoluñdan iç dönme sen,

Quşlarday yükselsin tilegiñ. **quşlarday:** Kuşlar gibi

SONUÇ

Emine Usein'in "Altın Küneş" adlı şiir kitabını söz sanatları yönüyle incelediğinde genelde benzetme ve kişileştirme sanatlarının yer aldığı görülmektedir.

Çocukların zengin ve renkli hayal dünyalarına dokunabilmek, onları o dünyadan koparmadan düşünmelerini sağlamak, kültürün, doğanın, insanlığın, ailenin farkına vardırmak ustalık gerektirmektedir. Emine Usein çocukların hayal dünyalarına, etraflarında gördükleri nesneleri kullanarak dokunabilmiş ve köklü bir kültür geleneğine sahip olan Kırım halkının kültür ögelerini de şiirlerinde rahatlıkla okuyucularına aktarmayı başarmıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, M. ve M. Bayrakçı, M.(2006). Söz Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim Öğretim Açısından İncelenmesi. Milli Eğitim, 171, 100-107.

Karataş, T. (2015). Kinaye ve Tariz, Türk Dili, 767-768: 222-232

Mermer, A., N. Koç Keskin, L. Alıcı, M. Eflatun ve Y. Bayram. (2006). Eski Türk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ Yayınları

Saraç, M. A. Y. (2007). Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat, İstanbul: 3F Yayınları

Şahin, N. (2017). Türkiye Dede Korkut Hikâyelerindeki Metaforlar Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 6/1, 84-114.

TDK. (2015). Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yayınları

URDU ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ VE URDUCA ÇOCUK HİKÂYELERİ YAZAN TÜRK EDEBİYATÇILAR

M. Sarper ALAP*

Özet

Urdu dili Pakistan'ın resmi dilidir. Urdu edebiyatında çeşitli hikâye kitapları bulunmaktadır. Bu kitaplarda özellikle çocukların yaşamlarında kendilerine yardımcı olacak alışkanlıklar ve görevler bulunmaktadır. Urdu çocuk edebiyatı kitapları arasında genellikle çocuklar için Urduca harfleri öğreten etkinlikler de yer almaktadır. Alfabe etkinliklerinde çocuklar hem alfabeyi hem de cümle kurmayı öğrenmektedirler.

Çocuk edebiyatı eserleri arasında bazı kitaplarda da Urdu edebiyatında yer alan şair ve yazarların kısa tanıtımları da bulunmaktadır. Amaç, çocuklara kendi edebiyatlarının şair ve yazarları hakkında bilgi sahibi olmalardır.

Urduca çocuk kitaplarında ilk kez okuma yazma öğrenecek olan çocuklar için alfabe kitapları hazırlanmıştır. Bu kitaplarda alfabelerin harfleri tek tek ve büyük puntolarla verilmektedir. Harfleri anlatan kitaplarda bazı noktalı kısımlarda da alfabelerin harfleri saydam bir şekilde verilerek çocuklar o harflerin üzerinden yazarak yazmayı da kolay bir şekilde öğrenmektedirler.

Çocuk edebiyatı kitaplarında okumayı yeni öğrenmiş çocuklar için kitaplar az sayfalı ve yazı karakterleri büyük şekilde verilmiştir. Ayrıca hikâye kitaplarında genellikle dini bilgilerin öğrenilmesi ile birlikte çeşitli hayvan hikâyeleri de yer almaktadır. Hayvanların hikâyeleriyle de çocuklara hayvan sevgisi aşılanmaktadır.

Urdu edebiyatı dâhilinde Türk yazarları da Urduca olarak hikâye kitapları hazırlamışlardır. Bilinen en önemli Türk hikâye yazarı Prof. Dr. Halil Toker'dir. Toker, çocuklar için birkaç hikâye kitabı hazırlamıştır. Bu hikâye kitapları da çocuklara faydalı bilgiler vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Urdu, Türk, Çocuk, Edebiyat

CHARACTERISTICS OF URDU CHILDREN'S BOOKS AND TURKISH WRITERS WHO WRITTEN URDU CHILDREN STORIES

Abstract

Urdu language is the official language of Pakistan. There are various story books in Urdu literature. These books have habits and tasks that will especially help them in their children's lives. Urdu children's literature books also include activities that teach Urdu letters for children. In alphabet activities, children learn to write both alphabet and sentence.

Some books of children's literature also have short introductions of poets and authors in Urdu literature. The aim should be that children have knowledge of poets and authors of their own literature.

Alphabet books have been prepared for children. In these books, the letters of the alphabet are given individually and in large puntos. In the books describing the letters, the letters of the alphabets are given transparently in some dotted.

For children who have just learned to read in children's literature books, books are given in small pages and in large letters. In addition, story books often contain various animal stories as well as religious knowledge.

* Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, drsaralp40@gmail.com

Turkish writers in Urdu literature prepared story books as Urdu. The most important Turkish story writer is Prof. Dr. Halil Toker is. Toker has prepared a few storybooks for children. These story books also provide useful information to children

Keywords: Urdu, Turk, Children, Literature

URDU ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ VE URDUCA ÇOCUK HİKÂYELERİ YAZAN TÜRK EDEBİYATÇILAR

Çocuk kitapları, edebiyatta özellikle çocukların ilgi duyduğu kitaplar. Çocuklar kendilerine yol göstermesi açısından bu kitaplardan yararlanmaktadırlar. Türk edebiyatında çocuklar için hazırlanmış çok sayıda çocuk kitabı yer almaktadır. Bu kitaplarda Türk ve dünya edebiyatından birçok hikaye yer almaktadır.

Urduca çocuk kitapları, Türk çocuk kitapları gibi ders ve öğüt verici hikayelerden oluşmaktadır. Urduca öykü kitapları her seviyeye uygun bir şekilde hazırlanmaktadır. Okul öncesi kitaplar genellikle resimlerle ve büyük harfli fontlarla oluşturulmuş Urduca metinlerden ibarettir.

İlkokul çocukları için de onların seviyelerine göre kitaplar hazırlanmaktadır. BU kitaplarda ilgi çekmesi açısından çeşitli resimler yer almaktadır, ancak bu kitaplarda resimlere çok az yer verilerek Urduca metinler daha fazla yer almaktadır.

Orta okul çocukları için hazırlanan Urduca hikaye kitapları çok kısa süren hikayelerden oluşmaktadır. Bu hikayeler genelde komedi ve macera türündedir ve hikayeler genellikle doğadan ve hayvanlardan bahsetmektedir. Kitaplarda sık sık intak sanatları yapılmıştır. Bazı hikayelerde hayvanlar; insanlar gibi kendi aralarında konuşmaktadırlar.

Lise öğrencileri için hazırlanan Urduca hikaye kitaplarında daha uzun hikayeler tercih edilmektedir. Kitaplarda resimler yer almaz, ancak ufak ta olsa bazı kitaplarda ek resim yer alabilir.

Urdu edebiyatında Urducaya özgün hikayeler, Urdu edebiyatı yazarlarınca oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra dünya klasiklerinden de bir çok çocuk hikayesi kitapları Urdu diline tercüme eilmiş ve hikayeler kendi orijinal isimleri ile yayımlanmışlardır.

Urduca Çeviri Hikayeler Yazan Türk Yazarlar

Halil Toker

Prof. Dr. Halil Toker, Türkiye, Pakistan ve bir çok ülkede çok meşhur olan Urdu dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesidir. Halil Toker'in birçok kitabı, makaleleri, bildirileri ve konferans konuşmaları yer almaktadır. Toker, aynı zamanda Pakistan'da çok seçkin kişilere verilen "Sitare-i İmtiyaz" madalyası sahibidir.

Prof. Dr. Halil Toker, aşağıda isimleri verilen eser ve yazarların kitaplarını Türkçeden Urducaya tercüme etmiştir ve bu kitaplar Pakistan'da yer alan yayınevlerinde hazırlanarak Urdu edebiyatı eserlerine dahil edilmiştir.

Toker'in yaptığı tercüme kitaplarının ilki "Aslankuş" tur ve bu kitabın Urduca ismi "Şir Parinda" "شیر پرندہ"ismini almıştır ve bu kitabın yazarı Mustafa Ruhi Şirin'dir.

Bu kitap 2009 yılında yayınlanmıştır.

Toker tarafından tercümesi yapılan ikinci kitap ise "Kırmızı Fili Gördünüz mü?" isimli kitaptır ve bu kitabın Urduca ismi "Kia Ap Ne Surh Hathi Ko Deykha He?" "کیا آپ نے سرخ ہاتھی کو دیکھا ہے?" dir.

Urducaya tercümesi yapılan üçüncü kitap "Elma Kelebeği" isimli kitaptır. Bu kitap Urducaya "Seyb Ki Tetli" "سیب کی تتلی" ismiyle tercüme edilmiştir. 2009 yılında yayımlanan kitap Handan Derya isimli yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Toker'in tercümesini yaptığı dördüncü kitap "Çıtı Pıtı Hanım" dır. Bu kitap Urducada "Nazeek Hanım", "نازک خانم " ismiyle 2009 yılında yayınlanmıştır.

Yine Toker tarafından tercüme edilen beşinci kitap ise "Masal Satın Alan Adam" isimli kitaptır, kitabın Urduca ismi "Kahani Haridney Vala Admi" "کہانی خریدنے والا آدمی"dir ve Maulana İdris tarafından 2009 yılında yayımlanmıştır.[126]

Prof. Dr. Halil Toker tarafından Urduca olarak hazırlanan "Kırmızı Fili Gördün mü?" hikayesi, Ferit Avcı tarafından yazılmıştır. Kitap, okul öncesi çocuklar için hazırlanmıştır. Kitapta her sayfada renkli resimlerin yanı sıra küçük fontlarla Urduca yazıları yer almaktadır.

Kırmızı Fili Gördün mü Hikâyesinden Kısa Bir Kesit

میں رات ہوتے ہی اپنے بستر میں لیٹ کر آسمان کو دیکھتے ہوئے سوتا ہوں،اُس رات بھی ایسے ہی ہوا،[127]

Ben gece olunca yatağıma uzanıp gökyüzünü seyrederdim, o gece de öyle oldu

صبح ہونے پر جب میں جاگا تو باہر بارش ہو ہی تھی، میں نے دیکھا کہ میرے کمرے کی دیوار پرلگی تصویر ٹیڑھی لٹک رہی تھی[128]

Sa. 4

Sabah olup uyandığımda dışarıda yağmur yağıyordu, odamın duvarındaki resme baktığımda onun eğik olduğunu gördüm.

Kırmızı Fili Gördün mü Hikâyesinin Özeti

Odasında gökyüzüne bakıp uyuyan bir çocuk sabah uyandığında duvarındaki resmin eğik olduğunu görünce onu düzeltmek için yaklaştığında Kırmızı filin orada olmadığını görür. Onu evin her yerinde arar durur. Çocuk, kırmızı fili resimde birlikte olduğu bütün hayvanlara sorar ama hiçbir hayvan onu görmemiştir. Çocuk üzgün bir haldeyken evin kapısı çalar ve çocuk kapıyı açtığında kırmızı fili karşısında görür, çok sevinir ve fili öper. Üzgün ve çamur içindeki fil resme doğru gidip dostlarıyla buluşur ve çocuk tatlı bir telaş içerisinde kalır.

Konya Selçuk Üniversitesi akademisyenlerinden Prof. Dr. Nuriye Bilik ve Doç. Dr. Recep Durgun tarafından da Türkçe masalları konulu "ترکی کے خیالی قصے" (Türk Masalları) isimli bir kitap hazırlanmıştır. Kitapta 22 adet Türklere özgü masallar yer almaktadır. Türk Masalları isimli kitap 2013 yılında Konya'da yayımlanmıştır. Kitapta yer alan masallar tamamıyla Urduca olarak yazılmıştır. Hikayeleri önceden bilenler açısından çift dilde çalışabilmek adına Urducayı öğrenmek isteyenlere de kolaylık sağlayacak bir kitap niteliğindedir.

Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı'nda doktora eğitimi yapan Mustafa Sarper Alap'ta bir tarafı Urduca, diğer bir tarafı da Türkçe olan bir masal kitabı hazırlığındadır.

[126] Mirza , Ş. "Turki Zeban Meyn Beççon Ki Kitabi'on Ke Urdu Terajeem", Journey of Urdu Language and Literature in Turkey (From the Perspective of Turkey-South Asian Muslims Relations), Halil Toker, Ali Moeen, Eds., Urdu Garh-Bahawalpur-Pakistan, Karaçi, 2015, S. 170

[127] Avcı, F., "Kia Ap Ne Surh Hathi K Deykha He?", Çev: Halil Toker, Multi Media Affairs, Lahore-Pakistan, 2009, s. 2

[128] Avcı, F., "Kia Ap Ne Surh Hathi K Deykha He?", Çev: Halil Toker, Multi Media Affairs, Lahore-Pakistan, 2009, s. 4

Kitapları Urdu Diline Tercüme Edilen Türk Yazarlar

Çetin Öner

Çetin Öner, 1943 yılında doğdu, 1978 yılında "Keklik" isimli ilk öykü ve "Yeni Ay" isimli dergide yayımlandı. "Gülibik" Öner,2in 1975 te yayımlanan ilk kitabıydı. Çetin Öner, Çocuklar için şu kitapları yazdı. "Gülibik", "Mavi Kuşu Gören Var mı?" ve "Kargalar Kara Değildi", onun çouk hikayeleridir. Onun romanları ise "Dağlara Yazılıdır" ve araştırma kitabı "Şu Bizim Çerkesler"

Meşhur romanı "Gülibik", çocuklar için bir romandır. Bu garip çocukların öyküsüdür**.**[129]

Gülten Dayıoğlu

Gülten Dayıoğlu, 1935 yılında Kütahya Emet ilçesinde doğmuştur. İlk kitabı "Bahçıvanın Oğlu" 1963 yılında yayımlanmıştır. Kitabın Urduca ismi "باغبان کا بیٹا" dır. Dayıoğlu'nun kitapları İngilizceye, Almancaya, Macarcaya, İsveççeye ve Rus dillerine tercüme edilmiştir. Kitap Urdu diline de tercüme edilmiştir.[130]

Necati Zekeriya

1929 yılında Üsküp'te doğmuştur. Felsefe eğitimi almıştır. Üsküp'te çocuklar için "Sevinç" "سیوینچ"ve "Tomurcuk" "طومورجوق"isminde çocuk dergilerinin müdürlüğünü yapmışitır. Çocuklar için şiirler ve hikâyeler yazmıştır. Trük dilinde yeni çocuk edebiyatında onun çok sayıda eseri vardır. Onun eserleri dünyanın çeşitli dillerine tercüme edilmiştir.[131]

Mustafa Ruhi Şirin

Mustafa Ruhi Şirin, 1955 yılında Trabzon ilinde doğmuştur. Mustafa Ruhi Şirin, çocuklar için kitaplar yayınlamıştır. Masal Mektuplar, Gökyüzü Çiçekleri, Çocuğun Kalbindeki Kuş, Kar Altındaki Bir Kelebek, Her Çocuğun Bir Yıldızı Var, Mavi Rüyalar Gören Çocuk, Guguklu Saatin Kumrusu, isimli kitapların Urdu tercümeleri yapılmıştır.[132]

Mustafa Ruh i Şirin, 1955 yılında Trabzon ilinde doğmuştur. Mustafa Ruhi Şirin, çocuklar için kitaplar yayınlamıştır. Masal Mektuplar, Gökyüzü Çiçekleri, Çocuğun Kalbindeki Kuş, Kar Altındaki Bir Kelebek, Her Çocuğun Bir Yıldızı Var, Mavi Rüyalar Gören Çocuk, Guguklu Saatin Kumrusu, isimli kitapların Urdu tercümeleri yapılmıştır.[133]

Sonuç

Pakistan'da Urdu edebiyatı için çocuk hikayeleri yazan nadir sayıda yazarlar bulunmaktadır, ancak Türk edebiyatında çocuk hikayesi yazan çok sayıda Pakistanlı edebiyatçı yer almaktadır. Halil Toker'in başlatmış olduğu Türkçe eserlerin tercümesi akımı, diğer Urdu edebiyatı yazarlarınca da sürdürülmektedir.

KAYNAKÇA

Mirza , Ş. "Turki Zeban Meyn Beççon Ki Kitabi'on Ke Urdu Terajeem", Journey of Urdu Language and Literature in Turkey (From the Perspective of Turkey-South Asian Muslims Relations), Halil Toker, Ali Moeen, Eds., Urdu Garh-Bahawalpur-Pakistan, Karaçi, s.169-189, 2015

Avcı, F., "Kia Ap Ne Surh Hathi K Deykha He?", Çev: Halil Toker, Multi Media Affairs, Lahore-Pakistan, 2009

[129] Mirza , Ş., a. g. m. , s. 171
[130] Mirza , Ş., a. g. m. , s. 172
[131] Mirza , Ş., a. g. m. , s. 173
[132] Mirza , Ş., a. g. m. , s. 175
[133] Mirza , Ş., a. g. m. , s. 175

ÜÇ ÖYKÜ, ÜÇ DEĞER: *AZAT KUŞU, CAMBAZ PARASI, UÇURTMA* VE GÜLTEN DAYIOĞLU

Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN[*]

Arş. Gör. Erhan AKDAĞ[**]

Özet

Gülten Dayıoğlu, Türk çocuk edebiyatının yaşayan en önemli yazarları arasında yer almaktadır. Öğretmen kökenli bir yazar olan Dayıoğlu, çocuklar için kaleme aldığı öykülerinde ulusaldan evrensele, değerler eğitimi üzerinde özenle durmuş, okuyucularına doğruluk, dürüstlük ve hakkaniyet gibi kavramları sezdirmeye çalışmıştır.

Keskin (2016) 'in ifadesiyle insan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul görülen, benimsenen, arzu edilen ve istenilen inanç, yargı, amaç, hedef, gaye, ölçüt, rehber, kılavuz, standart, kural, duyuş ve düşünüşler (s. 21) olarak tanımlanan değerler, çocuk edebiyatı ürünlerinde üzerinde özellikle durulması gereken konulardan birini oluşturur. Ulusal ve evrensel değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasında çocuk edebiyatı yazarlarına önemli görevler düşmektedir.

Gülten Dayıoğlu da 'Gelincik' dizisi başlıklı öykü kitaplarından *Azat Kuşu, Cambaz Parası* ve *Uçurtma* adlı eserlerinde 'değer'ler üzerinde önemle durur. *Azat Kuşu*'nun Yükçü İdris'iyle 'doğruluk', *Cambaz Parası*'nın Burak'ıyla 'dürüstlük', *Uçurtma*'nın Tekin'iyle 'hakkaniyet' kavramlarını çocuk okuyucularına sezdirmeye çalışan yazar, bu yolla evrensel değerleri aktarma yoluna gider.

Bu çalışmada Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu, Cambaz Parası* ve *Uçurtma* adlı üç öyküsünden hareketle çocuk öykülerinin değerler eğitimine katkısı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öykü, değerler eğitimi, *Azat Kuşu, Cambaz Parası*, *Uçurtma*, Gülten Dayıoğlu

THREE STORİES, THREE VALUES: *AZAT KUŞU, CAMBAZ PARASI, UÇURTMA* AND GÜLTEN DAYIOĞLU

Abstract

Gülten Dayıoğlu is one of the most important authors living in Turkish children's literature. Dayıoğlu, a teacher-based author, stood diligently in her stories from national to universal value education and she tried to grasp the concepts of truth, honesty and fairness to her readers.

Values are defined as the accepted thoughts, provision, beliefs, judgments, goals, objectives, criteria, guidelines, standards, rules, habits, attitudes, behaviors and activities of human, society, institution or ideology (Keskin, 2016, p. 21) and constitutes one of the subjects that should be particularly emphasized in children's literature books. The transfer of national and universal values to new generations has important tasks for the authors of children's literature.

Gülten Dayıoğlu also focuses on 'values' in her story boks named as *Azat Kuşu*, *Cambaz Parası* and *Uçurtma* under the title of 'Gelincik' series. The author who seeks to perceive the concepts of 'accuracy' with the character of Idris in *Azat Kuşu*, 'honesty' with the character of Burak in *Cambaz Parası*, and 'rightness' with the character of Tekin in *Uçurtma* and goes to the way of transferring universal values to children in this way.

[*] Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD, ucan@aku.edu.tr

[**] Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD, erhanakdag@aku.edu.tr

This study tried to examine the contribution of Gülten Dayıoğlu's children's stories named as *Azat Kuşu*, *Cambaz Parası* and *Uçurtma* to values education.

Keywords: Story, values education, *Azat Kuşu*, *Cambaz Parası*, *Uçurtma*, Gülten Dayıoğlu

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı alanında ülkemizin önde gelen yazarlarından birisi olan Gülten Dayıoğlu, öğretmen kökenli bir yazar olmasının sağladığı donanımla, çocuğu yakından tanıma şansı elde etmesiyle ve çocuğa pedagojik duyarlıkla seslenebilmesiyle öne çıkar. Türk çocuk öykücülüğüne seçkin örnekler kazandıran yazarın çocuklar için kaleme aldığı eserlerinde, ulusaldan evrensele, değerler eğitimi üzerinde özenle durduğu görülür. Bu yolla yazar, çocuklara 'doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, hak gözetme, sorumluluk' gibi kavramları sezdirmeye çalışır.

Değerler eğitimi bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun on yedi kitaptan oluşan 'Gelincik Dizisi' öykü seti, üzerinde durulması gereken önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu öykülerinde yazar, okuyucularına birçok değeri sezdirmeye çalışmanın yanı sıra, pedagojik özenden asla taviz vermeyen bir duyarlıkla hareket eder. Söz konusu eserlerin farklı basımları incelendiğinde, çocuklar için daha verimli olması kaygısıyla, yazarın birtakım ekleme ve çıkarmalar yaptığı görülür. Yazarın, eserin içeriğine yönelik bu tasarrufu çocuğa verdiği değeri, titizliği ve pedagojik özeni gözler önüne serer.

Sever (2012) çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmesi gerektiğine dikkat çeker (s. 19). Yılar ve Turan (2015) 'a göre özellikle öykü türü her yaştan insana hitabeden bir tür olsa da çocuklar için vazgeçilmezdir ve çocuk eğitiminde çok önemli bir işleve sahiptir (s. 149). Nitekim, çocuk öyküleri içeriğinde pek çok 'değer'i barındırmaktadır. Çocuk öykü ve romanlarının sunduğu bu değerler okuyucu açısından oldukça önem arz eder.

Yazarın hangi tutum ve davranışla hangi değeri aşılamaya çalıştığı oldukça yetkinlik gerektiren bir konudur. Çocuk edebiyatı ürününün başarısı bir bakıma neyi anlattığı değil, nasıl anlattığıyla ilgilidir. Okuyucunun eserden alacağı estetik haz ve bilgide yazarın değer aktarımına bakışı da belirleyici bir etmendir. Bu nedenle çocuk kitaplarında değer kavramının nasıl yorumlandığı, ele alındığı ve sunulduğu irdelenmesi gereken konulardan biri olarak karşımıza çıkar.

Değer

Türkçe Sözlük (2011) 'te 'değer' maddesinin yedi tanımıyla karşılaşılmakta ve bu tanımlar şu şekilde sıralanmaktadır: 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse. 5. *fel.* Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 6. *mat.* Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı. 7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü.

Cambridge International Dictionary of English (1995) 'te "değer" tanımlanırken iki madde başına yer verilir. Bunlardan ilki 'önem (importance)' başlıklı ve "Birisi için bir şeyin önemi veya değeri" tanımıdır. Değerin diğer tanımı ise sözlükte 'para (money)' başlığıyla yer alır ve "Bir şey için alınabilecek para miktarı, bir şeyin parasal değeri" olarak açıklanır. Bu tanımda değer maddesinin biri maddi, diğeri manevi karşılık olmak üzere iki farklı anlam katmanının bulunduğu görülür.

Bakırcıoğlu (2012) 'değer'i "Bir nesneye, varlığa ya da etkinliğe ruhsal, ahlaksal, toplumsal bakımdan ya da estetik yönden tanınan önem ya da üstünlük derecesi; birey ya da grup için herhangi bir nesnenin niteliği; kıymet" biçiminde tanımlar.

Yaman (2014) 'a göre değer "bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlıklarıdır" (s. 17). Onan (2013) değerleri "bireylerin amaçlarını, tercihlerini, tutumlarını ve davranışlarını belirlemede ölçüt olarak kullandıkları düşüncelerdir" (s. 68) biçiminde

açıklar. Ulusoy ve Dilmaç (2016) bireylerin her davranışlarının dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirildiğine dikkat çeker (s. 6).

Keskin (2016) 'in insan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul görülen, benimsenen, arzu edilen ve istenilen inanç, yargı, amaç, hedef, gaye, ölçüt, rehber, kılavuz, standart, kural, duyuş ve düşünüşler (s. 21) olarak tanımladığı değerler, çocuk edebiyatı ürünlerinde üzerinde özellikle durulması gereken konulardan birisini oluşturur. Nitekim, "değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarmak; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak; insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak; bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır" (Aydın ve Gürler, 2014, s. 15).

Çocuk edebiyatı yazarları eserlerinde değerlere büyük özen gösterirler. Gülten Dayıoğlu da 'Gelincik' dizisi öykü kitaplarından *Azat Kuşu, Cambaz Parası* ve *Uçurtma* adlı eserlerinde 'değer'ler üzerinde önemle durur. *Azat Kuşu*'nun Yükçü İdris'iyle 'doğruluk', *Cambaz Parası*'nın Burak'ıyla 'dürüstlük', *Uçurtma*'nın Tekin'iyle 'hakkaniyet' kavramlarını çocuk okuyucularına sezdirmeye çalışan yazar, bu yolla evrensel değerleri aktarma yoluna gider.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu, Cambaz Parası, Uçurtma* adlı öykülerini değerler eğitimi açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamını, Gülten Dayıoğlu'nun 'Gelincik Dizisi' içerisinde yer alan *Azat Kuşu, Cambaz Parası* ve *Uçurtma* adlı öykü kitapları oluşturmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Nitel araştırma tekniklerine uygun olarak yapılan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217).

Azat Kuşu

Olay Örgüsü

İdris köyden kente göç etmiş, geçimini yükçülük yaparak sağlayan bir çocuktur. Pazar yerinde çalışırken dikkatini kuş satan bir çocuk çeker. İdris çocuğun yanına gider, kuşu azat edip sevap

kazanmak ister. Azat için para verir ve "Azat buzat, beni ahrette gözet" diyerek kuşu gökyüzüne salar. Ancak kuş eğitildiği için bir süre sonra sahibinin evine geri döner. Satıcı çocuk bu yolla birçok insanı kandırıp parasını almaktadır. İdris bir hafta sonra pazarda yük taşırken aynı kuşçu çocuğa ve azat ettiği kuşa rastlar, kandırıldığını anlar. Satıcı çocuğun yanına giderek ona yaptığı işin sahtekârlık olduğu, haram kazanç sağladığı uyarısında bulunur.

Kuşçu çocuk, İdris'in haklı tepkisi karşısında çok yoksul olduklarını, ilkokulu bile bitiremediğini, kolay para kazanılan bu yolu birçok kez hapse girip çıkmış komşularından öğrendiğini söyler. İdris, kuşçu çocuğa kendisi gibi yükçülük yaparak helal yoldan para kazanabileceğini, isterse kendisine köylülerinden para katışıp bir küfe alabileceklerini belirtir. Uzak bir bostana gidilerek sahibinin evini bulamaması için azat kuşu son kez salıverilir. Öykünün sonunda İdris'le kuşçu çocuk gönül rahatlığıyla el ele vererek pazar yerindeki kalabalığın arasına karışır.

Azat Kuşu'nda Değerler

Gülten Dayıoğlu *Azat Kuşu* adlı öyküsünde okuyucularını öncelikle 'çalışkanlık'la kuşatmaya çalışır. Eserde yoksul bir köylü çocuğu olan İdris'i "Pazar yerlerinde yükçülük yaparak para kazanıyordu" (Dayıoğlu, 2015, s. 7) açıklamasıyla tanıtan yazar, beraberinde okuyucularına 'hayvan sevgisi'ni "'Ne güzel bir kuş, başı kınalı, kanatları alacalı…'" (Dayıoğlu, 2015, s. 8) sözleriyle kazandırmaya çalışır. Yazarın ele aldığı bir diğer değerse 'merhamet'tir. İdris'in kafesteki kuşu azat etmek için avucuna aldığındaki düşüncesi "Kuşun yuvada bekleyen yavruları geldi aklına" (Dayıoğlu, 2015, s. 9) biçiminde verilir.

Azat Kuşu'nda yer alan bir diğer değer de 'yardımseverlik'tir. İdris'in doğru yolu buldurduğu kuşçu çocuğa "bizim köylüleri bulalım. Para katışıp sana bir küfe alırız..." (Dayıoğlu, 2015, s. 14) teklifi, onun ne kadar yardımsever bir çocuk olduğunu gözler önüne sermektedir.

Söz konusu eserde üzerinde durulan son değerse 'arkadaşlık'tır. Öykünün sonunda yer alan "Böylece iki çocuk, el ele verip pazar yerindeki kalabalığa karıştılar" (Dayıoğlu, 2015, s. 14) cümlesi birbirlerini yeni tanımakta olan çocukların arasında kurulan dostluk bağını göstermesi bakımından önem taşır.

Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu* adlı öyküsü okuyucularına 'çalışkanlık aşılama', 'helal para kazanmanın önemini kavratma', 'yalan söylemenin, insanları aldatmanın zararlarını gösterme', 'hayvanları sevdirme', 'merhamet ve yardımseverliği özendirme' ve 'arkadaşlığa yönlendirme' gibi temel değerleri aşılamaktadır. Yazar, 'İnsan, dürüstçe ve helal yoldan çalışıp geçimini sağlamalıdır' iletisiyle okuyucularını baş başa bırakmaktadır.

Cambaz Parası

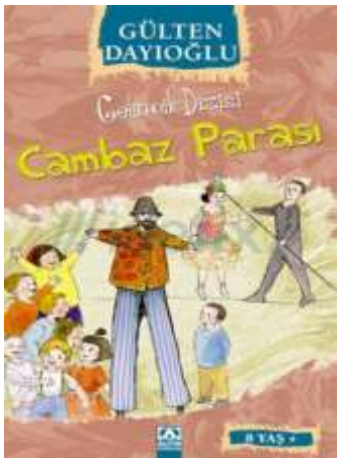

Olay Örgüsü

Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası* adlı öyküsünde yaz sonu kasabaya gelen cambaz ailenin gösterisini izlemek üzere babalarından para alan Burak ve Elçin adlı iki kardeşin macerası konu edilir. Öyküde cambaz baba telin üzerinde dans eder, ayağının altına sabun koyup yürür, beş yaşındaki oğlunu -çocuk korkuyor olsa da- tel üzerinde yürütür. İzledikleri karşısında heyecanlanan Burak, cambaz çocuğun hâline üzülür; ancak gösteri sonunda para toplayan cambaz kadının elindeki tepsiye para atmaz. Eve vardıklarında bu heyecanlı gösteriyi annesine anlatan Burak gösteri parasını ödemediğini, bunun yanına kâr kaldığını söyler.

Annesi Burak'a yaptığı davranışın yanlış olduğunu, cambaz ailenin bilet kesmeyerek çocuklara olan güvenlerini gösterdiklerini, buna rağmen Burak'ın onları kandırdığını, bu kötü davranışını -hiç kimse bilmese bile- kendisinin ve Allah'ın bildiğini belirtir.

İç huzursuzluğu yaşayan Burak, kardeşi Elçin'le birlikte koşarak cambaz ailenin yanına gider. Cambaz kadın olan bitenin farkındadır. Burak'ın ücreti ödemek için elini cebine götürdüğünü; ancak tepsiye para atmadığını gördüğünü, parasının olmayabileceğini düşünerek diğer çocukların yanında rencide olmaması için ses çıkarmadığını söyler. Burak parayı verir, iki kardeş cambaz ailesinin ikram ettiği karpuz dilimlerini yiye yiye iç rahatlığı ve coşkuyla evlerine döner.

Cambaz Parası'nda Değerler

Gülten Dayıoğlu'nun *Cambaz Parası*'nda çocuklara aktarmaya çalıştığı ilk değer 'saygı'dır. Cambaz annenin gösteri başlamadan önce konuklara 'Hoş geldiniz diyerek ilgi gösterdikleri için teşekkür etmesi' (Dayıoğlu, 2015b, s.8) saygı ve selamlamanın önemine dikkat çeker.

Öyküde yer alan bütünleşik iki değer 'empati' ve 'şefkat'tir. Bu değerler, cambaz çocuğa tehlikeli gösterisi sırasında acıdığını belirten Burak'ın "'Annesi onu top gibi yerden göğe fırlatırken içimde dayanılmaz bir sızı belirdi. Gerçekten çok acıdım ona'" (Dayıoğlu, 2015b, s.13) sözleriyle sezdirilir.

Cambaz Parası'nda yer verilen bir diğer değer ise 'güven'dir. Cambaz ailesinin önceden bilet kesmeyip gösteri sonunda bir tepsi dolaştırarak para toplaması öyküde "'Bilet kesmemekle sizlere olan güvenlerini belirttiler'" (Dayıoğlu, 2015b, s.13) sözleriyle dile getirilir.

Cambaz kadının Burak'ın tepsiye para atmadığını fark etmesine rağmen yoksul olabileceğini düşünerek arkadaşlarının yanında rencide etmekten kaçınması da 'iyilik' değeriyle karşılanabilir.

Burak ve Elçin, parayı vermek üzere cambaz ailesinin yanına gittiklerinde onları mütevazı bir sofrada yemek yerken bulurlar. Cambaz babanın "'Soframıza buyurun çocuklar'" (Dayıoğlu, 2015b, s. 16) teklifiyle peynir, zeytin, soğan ve karpuzdan oluşan öğünlerini çocuklarla 'paylaşma' isteği bir diğer önemli değeri okuyucuya kazandırması bakımından önemlidir.

Cambaz babanın Burak ile Elçin'in başlarını okşaması çocuklar için en önemli değerlerden birini, 'sevgi'yi benimsetmede öne çıkmaktadır.

Cambaz Parası öyküsü Burak'ın söylediği "'İç rahatlığı ne güzel şeymiş!'" (Dayıoğlu, 2015b, s. 16) cümlesiyle son bulur. Cambaz ailesine hak ettikleri parayı verip huzur bulan Burak karakterinden hareketle Gülten Dayıoğlu okuyucularına 'dürüstlük', 'hak yememe' ve 'huzur' gibi değerleri kazandırmaya çalışmaktadır.

Yazar, 'Hak yemek insanı büyük bir huzursuzluğa sevk eder' ve 'Hiç kimsenin hakkını yemeyen dürüst kişiler olmalıyız' iletileriyle okuyucularını baş başa bırakır.

Uçurtma

Olay Örgüsü

İlkbaharın gelmesiyle dört arkadaş Tekin, Yusuf, Nuri ve Kemal'in gösterişli bir uçurtma yapmaya karar verir. Aralarında para toplar, gerekli malzemeyi alıp Tekinlerin evinde uçurtmayı yapmaya başlarlar. Uzun süre uçurtma yapımıyla uğraşan çocuklar ödevlerini yapmak için, uçurtmayı yarıda bırakıp evlerine dağılırlar. Bir süre sonra Tekin uçurtmayı hatırlar; ancak annesi uçurtmanın yalnız ona ait olmadığını, arkadaşları yokken ona dokunmaması gerektiğini söyler. Tekin uçurtmayı duvara asar.

Ertesi gün arkadaşlar okul çıkışı koşarak Tekinlere gider ve uçurtma yapımını sürdürürler. Tekin'in annesi de çocuklara yardım eder ve gün sonunda düşledikleri uçurtma ortaya çıkar. Tekin uçurtmayı duvara asar, ertesi gün beraber uçurmak üzere sözleşirler.

Okuldan çıkan Tekin eve koşar, arkadaşları gelmeden uçurtmayı denemek ister, ne var ki uçuramaz, zorlayınca da bahçedeki badem ağacının dalına taktırır. Çekiştirdikçe uçurtma parçalanır. O sırada kapı çalar, gelenler arkadaşlarıdır. Uçurtmayı dalda parçalanmış hâlde görürler. Tekin arkadaşlarına karşı hem mahcup hem de ağlamaklı bir hâlde özür dileyip hatasını telafi edeceğini belirtse de arkadaşları arkalarını dönüp giderler. Tekin öylece bakakalır.

***Uçurtma*'da Değerler**

Uçurtma öyküsünde yer alan ilk iki değer 'tutumluluk' ve 'birliktelik'in önemidir. Baharın gelmesiyle birlikte uçurtma isteyen çocukların tutumlulukları öyküde "Uçurtma yapma işine para biriktirmekle başladılar" (Dayıoğlu, 2015c, s. 7) sözleriyle ifade edilir.

Öyküde öne çıkan bir başka değer de 'yardımlaşma'dır. Tekin'in annesi uçurtma yapan çocuklara yardım eder. Yazar, annenin yardımseverliğini "Tekin'in annesi de kendini çocukların coşkusuna kaptırmıştı. Bu nedenle işini gücünü bırakmış, onlara yardım ediyordu" (Dayıoğlu, 2015c, s. 11) diyerek açıklar.

Uçurtma öyküsünde arkadaşları yanında yokken, yarım bırakılmış uçurtma iskeletini eline alıp kurcalamak isteyen Tekin'e annesinin yaptığı uyarıda da 'bencil olunmama'sı gerektiği vurgulanır. Annenin, "'O, dördünüzün ortak malı. Bu nedenle arkadaşların yokken uçurtmaya el sürmen doğru olmaz'" (Dayıoğlu, 2015c, s. 9) sözü çocuğa 'sorumluluk' yüklemesi bakımından değerler eğitiminin bir başka güzel örneğini oluşturur. Gülten Dayıoğlu bu öyküsünde okuyucularına 'Emanete hıyanet edilmemesi gerektiği' iletisini vermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk edebiyatı ürünleri, okuyucularına estetik haz ve bilgi vermesinin yanı sıra birçok değeri de sezdirmeye çalışır. Özellikle çocuk öykülerinde değerlerin önemli bir yeri vardır. Bu öykülerde değerler özlü bir şekilde aşılanarak çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sağlamak amaçlanır.

Çocukların hayatı algılaması ve dünyayı yorumlamasında başta içinde yetiştiği toplumun sahip olduğu değerler olmak üzere tüm insanlığın ortak (evrensel) değerleri de önemli bir etkiye sahiptir.

Çocuk edebiyatı yazarlarının önemli görevlerinden biri de, ulusaldan evrensele, okuyucularını değerlerle tanıştırmak ve bu değerlerin çocuklara kazandırılmasını sağlamaktır.

Çocuk edebiyatımızın önemli yazarlarından biri olan Gülten Dayıoğlu da 'Gelincik' dizisi öykü kitapları arasında yer alan *Azat Kuşu, Cambaz Parası* ve *Uçurtma* adlı eserlerinde 'değer'ler üzerinde özenle durmuş ve okuyucularına 'doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, iyilik, yardımseverlik, empati, paylaşma, arkadaşlık, sevgi, saygı, şefkat, tutumluluk, sorumluluk, hakkaniyet' gibi değerleri aşılamaya çalışmıştır.

Yazarın ustalıkla kurguladığı öykülerinde bu değerler sıradan bir biçemden ziyade ince bir duyarlıkla okuyuculara sezdirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu öykülerde pedagojik kaygı da gözetilerek çocukların değerleri içselleştirmelerinin yolu açılmıştır.

'Değerlerin yitirildiği' eleştirisinin egemen olduğu günümüzde, çocuk edebiyatı eserlerimizde yer alan değerlerin saptanıp tematik olarak sınıflandırılması zorunluluğu aşikârdır. Çocuklarımızın kişilik gelişimlerinde önemli rol oynayacak olan edebî üretimlerin 'değerler' açısından sınıflandırılarak içerik analizlerinin yapılması okuma önerisinde bulunacak öğretmenlerin de işlerini kolaylaştıracaktır. Bu yolla çocukların daha seçici okuma yapabilmelerinin önü açılabileceği gibi eserlerin tematik açıdan değerlendirilmesi daha da kolaylaşacaktır.

Çocuk kitaplarındaki değerler konusunda edebiyat araştırmacılarına neredeyse tamamı değer sınıflandırmasına tabi tutulmamış eserleri sınıflandırma görevi düşmektedir. Çocuk edebiyatı yazarlarımız eserlerinde değerleri okuyucuya dayatmaktan kaçınması, bunun yerine nitelikli bir kurguya yedirerek sezdirmeye çalışması gerekmektedir. Bu bağlamda Gülten Dayıoğlu'nun eserleri yol göstericilik görevi üstlenebilir. Değerler eğitimi konusunda çocuk edebiyatımızın başarılı örnekleri çocuk edebiyatı yazarlarınca göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2014). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.

Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı.

Cambridge International Dictionary of English (1995). London: Cambridge University.

Dayıoğlu, G. (2015a). *Azat kuşu*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Dayıoğlu, G. (2015b). *Cambaz parası*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Dayıoğlu, G. (2015c). *Uçurtma*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış: Tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. M. Köylü (Ed.), *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* içinde (s. 19-52). Ankara: Nobel.

Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.

Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.

Türk Dil Kurumu. (2011). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yaman, E. (2014). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ.

Yılar, Ö. ve Turan, L. (2015). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

ÇOCUK DÜNYASININ EŞSİZ ŞAİRİ SEZAİ KARAKOÇ

Reyhana SALİMOVA*

Kıymetli babama itfafen….

Özet

Çocuk dünyasının, başlı başına bir araştırma konusunu teşkil eden Sezai Karakoç şiirlerinde, çocuklar, safiyane duygu ve düşünceleri ile, masumiyetleri ile kaleme alınmıştır. Şairin, ilkokul yıllarında Ergani'de küçük bir dükkânda babasıyla çalışırken veya yakın kasaba ve köylere iş gezisi yaparken edindiği izlenimler, şiirlerinde kendini göstermektedir.

İnsan, kendisine verilen ve sunulan bilgiyi aldığı gibi yaşadığı ortamda da daima bir gözlemci olarak olayları didiklemeye ve gözlemlemeğe çalışır ve bunlar karşısındaki duygularını kâğıt üstüne geçirmeğe gayret eder. Çocuk için ses, gürültü, ışık bir anlam taşır. Genellikle çevresindeki eşya ile hesaplaşır ve onları yoklayarak tanımaya çalışır.

Çocuklar, sahip olduğu çeşitli yetenekler sayesinde çevresine karşı alâkasız kalmayarak olup-bitenlerle ilgilenir. Karakoç'un şiirlerinde "Çocuk Tema" sının özel bir yer ve değeri vardır. "Çocukluk Duyguları" nı "Çocuk İmajı" ile işlemeye çalışır.

"Çocukken çok özledim saman yollarını

Yaz akreplerini bile bakamadan edemedikleri saman yollarını."

O, köprüden düşmemeyi, saçaklarda kolaylıkla gezinmeyi, yılan zehrini çatlamamış dudaklarıyla emmeyi, soygundan soyulmamayı, aldanışı aşmayı, uçaktan düşülse de ölmemeyi ve büyüyü fark etmeyi çocukluğunda annesinden öğrenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Çocuk dünyası, Çocuk duyguları, Çocuk İmgesi.

UNIQUE WORLD CHILDREN'S POET SEZAİ KARAKOÇ

Abstract

In the poems of Sezai Karakoç, which constitutes a research topic of the children's world, children are written with their pure emotions and thoughts and their innocence. The impressions of the poet when he was working with his father in a small shop in Ergani during his elementary school years, or when he was on a business trip to nearby towns and villages, is evident in his poems.

Man always tries to observe and observe the phenomena as an observer in the environment where he lives and receives information given to him and tries to bring his feelings against them into paper. Sound for children, noise, light means a meaning. He usually settles with the goods around him and tries to get to know them.

Children, thanks to the various abilities that are not irrelevant to the environment is concerned with what is happening. In Karakoç's poems, the "Child Theme" has a special place and value. "Childhood Emotion" to "Children's Image" and try to handle.

He is to fall from the bridge, easily navigating in the eaves, snake venom cracking been sucking their lips, to peel off from the robbery, exceed deception, has learned to die in a plane and magic from his mother in his childhood to notice.

* Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Şeki Bölgesel İlmi Merkezi Edebiyat Araştırmacısı, İstanbul Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi, reyhanasalimova87@gmail.com

Keywords: Sezai Karakoç, Children's world, Children's feelings, Children's image.

SEZAİ KARAKOÇ ŞİİRLERİNDE ÇOCUK TEMASI

Sezai Karakoç şiirlerinin değerli araştırmacısıcı olan Dr. Şakir Diclehan, alanında kaynak sayılan "Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç" isimli bilimsel araştırma niteliğindeki kitabında, çocuk temasına da değinmiştir. Diclehan`a göre Sezai Karakoç'un şiirlerinde çocuk teması, başlı başına bir araştırma konusudur. İlkokul yıllarında Ergani'de küçük bir dükkânda babasıyla çalışırken veya yakın kasaba ve köylere iş gezisi yaparken edindiği izlenimler, şiirlerinde kendini hemen gösterecektir.

İnsan teyp gibi alıcı olan bir varlıktır adeta. Kendisine verilen ve sunulanı aldığı gibi, yaşadığı ortamda da daima bir gözlemci olarak olayları didiklemeye ve gözlemlemeğe çalışır ve bunlar karşısındaki duygularını kâğıt üzerine geçirmeğe gayret eder. Çocuk için ses, gürültü, ışık bir anlam taşır daima. Genellikle çevresindeki eşya ile hesaplaşır ve onları yoklayarak tanımaya çalışır.

Kişi sahip olduğu çeşitli yetenekler sayesinde çevresine karşı alâkasız kalmayarak olup-bitenlerle ilgilenir. Karakoç'un şiirlerinde "Çocuk Tema" sının özel bir yer ve değeri vardır. "Çocukluk Duyguları"nı "Çocuk İmajı" ile işlemeye çalışır Karakoç. Ona göre çocuğun dünyaya bakışı soyut bir bakıştır ve en aza şartlandırılmıştır. Saf, masumane ve temiz olan bu bakışlar, doğrudan doğruya olduğu için bazı gerçekleri yakalamada bize yardımcı olurlar.

"Çocukken çok özledim saman yollarını
Yaz akreplerini bile bakamadan edemedikleri saman yollarını."

O, köprüden düşmemeyi, saçaklarda kolaylıkla gezinmeyi, yılan zehrini çatlamamış dudaklarıyla emmeyi, soygundan soyulmamayı, aldanışı aşmayı, uçaktan düşülse de ölmemeyi ve büyüyü fark etmeyi çocukluğunda annesinden öğrenmiştir.[134]

"Çocuğun eşya karşısında duyduğu varlık sevinci, yaşama idraki bir bakıma sanat eseri karşısında duyulan yaşama sevinci ve idraki gibidir." Karakoç, "Yapı Aralıkları" şiirinde çocuklara şöyle nasihatte bulunur:

"Çocuklar gözünüzü açın
Gün gelir iş işten geçer
Çember çevirmeyi unutmayın
Yapı aralarında bakmayı da."[135]

Çocuklar, olayları ve eşyayı kendi kendinin olduğu bir düzeyde yani çocukluk zamanlarında idrak ederler.[136] Çocuklar, nerede olursa olsunlar kendi öz kişiliklerinin sahibidirler. Bir zamanlar kendisi de çocuk olan Karakoç, o dönemleri üzüntü duyarak hatırlamakta, çocuklara, çocukluklarını, zamanında yaşamayı tavsiye ediyor:

"Çocuk dediğin bir eksik yanı olmalı
Ki ilerde vakit kalsın iyiliğe
Ben ergenliğimi çocukluğumda yaşadım
Şimdi bilmiyorum niye."

"Bir insanı al onu çöz çocuk olsun" der Şair. Karakoç`a göre, büyüyüp de çocuk kalmak işin en tehlikeli yanıdır. Şair, bu düşüncelerini "Büyüyüp de Çocuk Kalmak" isimli şiirinde dillendirmektedir:

[134] Şakir Diclehan, "Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç", İstanbul 2018, s.149-150
[135] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.106
[136] Şakir Diclehan, "Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç", İstanbul 2018, s.150

Büyüyüp de çocuk kalmak
İşte bu en büyük tehlike
Belki gün doğarken patlak verir
Bir bando geçende

Çocuk imajında "Saf hürlük" sorunu gören şair, çocukluk yıllarından, çocukluk duygularından ve izlenimlerinden büyük ölçüde yararlanmıştır.

Bağbozumu beygir ve kuş
Dünya allak bullak olur
İner insanüstüler ülkesi
Sen de orda uyurgezer [137]

Karakoç, "Çocukluğumuz" başlıklı şiirinde çocuğun yaşadığı çevredeki insanların hangi duygularla yüklü olduğunu ve çocuklara neler öğretilmesi gerektiğini anlatır.

Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah şahdamarımdan yakın bana benim içimde.

Annelerimizin dilinde gizli gizli Yunus ağlamakta, babalarımızın uzun kış gecelerinde okudukları Cenklerde Hz. Ali, güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar hayal edilen bir kahramandır.

Annem bana gülü şöyle öğretti
Gül, O`nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi

Annem gizli gizli ağlardı dilinde Yunus
Açlar ağlardı, gök koyulaşırdı, güneş ve ay mahpus
Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde
Binmiş gelirdi Ali bir kırata

Hz Ali, çocukların kurtarıcısı rolünü üstlenmekteydi, onlar, Asya veya Afrika`da olsalar bile değişen bir şey olmazdı ve bu kutsal kurtarıcı geçmişe ve geleceğe hükmü yetmekteydi:

Ali ve at, gelip kurtarırdı bizi darağacından
Asya`da, Afrika`da, geçmişte gelecekte
Biz o atın tozuna kapanır ağlardık
Güneş kaçardı, ay düşerdi, yıldızlar büyürdü

Ali imgesi, çocukların oyunlarına da etki etmiş ve burada kendi yerini başarılı bir şekilde almaktadır. Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahramanlıkk sergileyen bir karakterin rolünü paylaşmak pek kolay değildir.

Çocuklarla oynarken paylaşamazdık Ali rolünü
Ali güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahraman
Ali olmaktan bir sedef her çocukta

Baba, gaz lambasının ışığında Cenkleri okurken kaleler kuşatılmakta ve çeşitli yerler fethedilmektedir. Kediler, mangalın altında uyumakta, Cenkleri dinleyenler, mangalda küllenmiş ekmekleri yemekte,

[137] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.96

inanmış insanların övüncüyle ve sabırla beklemektedirler. Geceler hep böyle geçmektedir. Karakoç, bu manzaralardan artık eser kalmadığından acı acır dert yanar:

Babam lambanın ışığında okurdu
Kaleler kuşatırdık, bir mümin ölse ağlardık
Fetihlerde bayram yapardık
İslam bir sevinçti kaplardı içimizi
Peygamber'in günümüzde küçük sahabileri biz çocuklardık.
Bedir`i, Hayber`i, Mekke'yi özlerdik, sabaha kadar uyumazdık.
Mekke`nin derin kuyulardan iniltisi gelirdi

Kediler mangalın altında uyurdu
Biz küllenmiş ekmekler yerdik razı
Inanmış adamlann övüncüyle
Sabırla beklerdik geceleri

Şimdi hiç birinden eser yok
Gitti o geceler o cenk kitapları
Dağıldı kalelerin önündeki askerler
Çocukluk güzün dökülen yapraklar gibi [138]

Sezai Karakoç`un "Hızırla Kırk Saat" isimli eserinin 19. bölümü, çocuk temasına ayrılmıştır. Bu bölüm şairin kaleme lmış olduğu şiirleri içerinde en iyi manzumelerinden biridir:

Bahçede uyuyan çocuğu
Yüzüne vuran
Kirpiklerini kınakına gibi yakan gün uyandıramaz da
Anne uyandırır babanın eşi uyandırır
İğde ve gül kokuları çeşme gümüşleri
Hurma çiğleri serçe ışınlarıyla
Bahar uyandıramaz da
Günlük süt için ayaklanmış
Evin keçisi koyunu ineği uyandırır
Çoban sürüsünü geniş bir kuşluk alanında toplamıştır
Ekmekler ve aylıklar alınmıştır
Kimi yoksullar da içleri ürpererek
Çobanın paylamasına da katlanarak
Yükselmeyen bir sesle bir yalvarışla
Biraz daha vakit kazanmışlardır
Dağ hazırdır
Gece karmaşmalarından kurtulmuş
Sürüye bir kent olacaktır
Sürü kuşlukta tutacaktır eteğini

Karakoç`un bu mısralarında her çocuk değil, daha çok köy ortamında doğup büyüyen çocuğun sabah uyanınışı şiirselleştirilmektedir. Şair, köyde yaşayan bir çocuğun sabah uyanması sahnesini büyük ustalıkta tasvir etmiştir. Ben de köyde güneşe merhaba diyerek uyanan biri olduğum için Karakoç`un tasvirleri gözümde canlandı ve 25 sene öncesine gittim.

"Çocuk teması üzerinde duran araştırıcı ve eleştiriciler, Karakoç'un çocuğa ve çocukluğa eğilmesinin nedenlerini kesin olarak kestiremediklerini söylemekle beraber, birtakım ipuçlarından hareketle "Çocuğun, geleceğin simgesi oluşu, masumluğu taşıyarak kötülüklere bulaşmadan meleklerle eş

[138] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.97-98

tutuluşu" gibi durumlar, onu bu temaya yöneltmiş olabileceği savı üzerinde durmakta ve bu görüşün ağır bastığı görülmektedir". [139]

Bırakılmış bağlarını
Kaba bir köylüye dönmüş ardıçların
Yatırlaşmış meşelerini
Ayı soluğunda turunculaşmış alıçlarını
Çocuklara beklenmedik bir yemiş ufku dağdağanlarını
Kırlarda bize kahve sunan menengüç ağaçlarını dolanacaklardır
Keçiler koyunlar ve sığırlar
Kuşaktan kuşağa iletecekleri bilgileri
Gündüzleri dağda toplayacaklar
Evlerde durmamacasına yazacaklardır geceleri
Bunlar kır papirüsleri
Bir şiirin ipek sayfalarıdır
Su düşmeyen bir kovuğa saklarlar onu
Sonra güneş açınca
O sayfa ağızlarında
Tekrar çıkarlar çayırlara
Benim rengimi hızır rengini boyamaya

Karakoç, çocuğu şiirleştiren şairlerin başında gelmektedir. Çocuğun dünyaya bakışı en soyut bir bakıştır. Çünkü eşyayı ve olayları kendi kendinin olan bir düzeyde idrak eden çocuğun bakışı doğrudan doğruya ve oldukça saftır:

Başbaşa vermiş birbirine iyice yaklaşmış koyunlar görürsün

Sayfalarını kalb sesleriyle karşılaştıranlardır onlar

Her biri kendi sayfasını öbürüne okumaktadır

Unutmamak için bilgilerini

Arasıra kendilerine tekrarlamaktadır

Çocuk tam sürü kalkarken

Güneşin koğaladığı bir yolda koşarak

Kendi küçük sürüsünü büyük sürüye katacaktır

İşte o vakit kurtulmuştur ağırlığından evin

Korkuyla utançla umutla yüklü sis dağılmıştır

Kendi kendine konuşmanın yemişi

Çocuğu şehre döndürecektir

Daha üstün daha büyümüş ve daha yeni

Bir de vardır dağdan sürüyle inip

Çocuğu bir mevsim gibi çağıracak

Kara üzümün kurusundan yükselen

Çobanın ayak tozunda gün kaydıran

Koyundan keçiden inekten

Ve köpekten

[139] Şakir Diclehan, "Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç", İstanbul 2018, s.150

Ayak altlarında ezilmiş böceklerden

Yeni bir çatı kuran

Akşam saatleri[140]

Çocuğun, nesneler ve olaylar karşısındaki sevinci ve yaşama idraki bir bakıma insanın sanat eseri karşısında duyduğu idrak gibidir. İnsanın özü çocukta billurlaşmakta ve onda kendini bulmaktadır.[141]

Karakoç`un çocuk temalı şiirlerini araştırdığım zaman, anne ve çocuk konusunu ele alan bir şiiri ile karşılaştım. Annesini erken yaşlarında kaybeden şairin böylesine üzücü bir olayı kendisnin de yaşaması onu, annesini kaybeden bir yavrunun ruh dünyasından ve sosyal durumundan bahsetmeye itmiş olabilir. Annesi vefat edince çocuk, bahçenin yalnız köşesine çekilmekte ve adeta siyah bir çubuğu anımsatmaktadır.

"Anneler ve Çocukları"başlıklı şiirinde:

Anne öldü mü çocuk

Bahçenin en yalnız köşesinde

Siyah bir çubuk

Ağında küçük bir leke

Çocuğunu kaybeden anne içinse dünyada herşey anlamsızlaşmakta, hatta güneş bile simsiyah görünür gözüne. Deli divane gibi dolaşmakta ve herkesten kaçmaktadır aynı annesini kaybeden çocuk gibi:

Çocuk öldü mü güneş

Simsiyah görünür gözüne

Elinde bir ip nereye

Bağlayacağını anne

Kaçar herkesten

Durmaz bir yerde

Anne ölünce çocuk

Çocuk ölünce anne [142]

Çocukken hepimizin annesi, ninileri, teyze ve halaları çeşitli ninni söylemiştir bizleri uyutmak için. Her konuda kendine özgü olan şair, "Ninni" isimli şiiri ile bu konuda da ilgi uyandıran tarzda ninni söylemekte, uyuyacak olan kahramanına uyuma esansında bile kimliğini ve görevlerini hatırlatmaktadır:

Sana Tanrı Armağanı

Desem uyur musun yavrum

Geleceğin kahramanı

Desem uyur musun yavrum

Gözün göğün siyahından

[140] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.91
[141] Şakir Diclehan, "Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç", İstanbul 2018, s.150
[142] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.211-212

Göğsün güneş kadehinden

Yüzüne nur saçmış Kur'an

Desem uyur musun yavrum [143]

KAYNAKÇA

1) DİCLEHAN, Şakir, Sanat ve Düşünce dünyasında Sezai Karakoç, II baskı, İstanbul, 2018.
2) DURSUN, Ali, Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı, Kayseri, 2015.
3) Abdülvehab Ballı, Koşu Bittikten Sonra da Koşan Atlı Sezai Karakoç, I baskı, İstanbul, 2017.
4) KARAKOÇ, Sezai, Gün Doğmadan, 6. bs. Istanbul: Diriliş Yayınları, 2007.
5) KARAKOÇ, Sezai, Yitik Cennet 7. bs. Istanbul: Diriliş Yayınları, 2001.
6) KARAKOÇ, Sezai, Yunus Emre. 3. bs. Istanbul: Diriliş Yayınları, 1977.
7) KARAKOÇ, Sezai, Günlük Yazılar III Sur. Istanbul: Diriliş Yayınları, 1975.
8) KARAKOÇ, Sezai, Sur. Istanbul: Diriliş Yayınlar, 1975.
9) KARAKOÇ, Sezai, Gündönümü. 2. bs. Istanbul: Diriliş Yayınları, 1977.
10) KARAKOÇ, Sezai, Ruhun Dirilişi. 4. bs. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1979.
11) KARAKOÇ Sezai. (1979), Kıyamet Aşısı. 4. bs. Istanbul: Diriliş Yayınları.
12) KARAKOÇ Sezai , Edebiyat Yazıları I, İstanbul, 1982.
13) KARAKOÇ Sezai, Edebiyat Yazıları II , İstanbul, 2007.

[143] Sezai Karakoç, "Gün Doğmadan", İstanbul 2007, s.621

MAKEDONYA'DA TÜRKÇE ÇOCUK EDEBİYATI VE İLHAMİ EMİN

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Said KIYMAZ*

Özet

Bu çalışmada, Makedonya'da gelişen Türkçe edebiyatın önde gelen isimlerinden İlhami Emin'in kaleme aldığı dört adet çocuk kitabı ele alınacaktır. İlhami Emin günümüzde Makedonya'da yaşayan en saygın edebiyatçılardandır. Çalışmada ilk olarak Makedonya'da Türkçenin geldiği nokta üzerinde durulmuştur. Makedonya Türk edebiyatında Necati Zekeriya başta olmak üzere birçok çocuk edebiyatçısı yetişmiştir. Çalışmanın devamında ise Yugoslavya Döneminde gelişen Türkçe yayınlara ve çocuk edebiyatı çalışmalarına değinilmiş ardından Birlik Gazetesi hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Çalışmanın esası, Makedonya'da kütüphane taramaları sonucu bulunan İlhami Emin'in çocuklar için kalem aldığı *Ay Kedisiz Saray*, *Kırk Dost*, *Güneşli Şiirler* ve *Şiirli Alfabe* adlı kitaplarını çeşitli açılardan değerlendirmek ve bugünkü Makedonya Türkçe çocuk edebiyatı ile karşılaştırmaktır. Türkiye dışında Türkiye Türkçesi ile gelişen tek edebiyat olan Makedonya Türk edebiyatı, sanatçılar eliyle ilk olarak çocuk edebiyatı sahasında kendisini göstermiştir. Tito önderliğindeki Yugoslavya topraklarında yeşeren bu edebiyatın öncelikle çocuklara yönelme sebepleri de İlhami Emin'in eserleri üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Türkçe, çocuk edebiyat, İlhami Emin.

TURKISH CHILDREN LITERATURE IN MACEDONIA AND ILHAMI EMIN

Asst. Prof. Dr. Mustafa Said KIYMAZ

Abstract

One of the most significant resources regarding the development of Turkish literature is the one taking place in Macedonia. This work accordingly has an aim to represent four books written by literate Ilhami Emin who is one of the most deserving developers of Turkish Literature nowadays. The paper primarily focuses on how the Turkish literature has been spreading. At the first there were many educators writing for children in Macedonia, but it is necessary to mention the one who rises above the rest, Necati Zekerija. Other than this, the work focuses on written resources during the Yugoslavia particularly including special information about Birlik Gazetesi. While looking for resources at the Macedonian library, I happened to find four books written by Ilhami Emin named: Ay Kedisi Saray, Kirk Dost, Gunesli Siirler and Siirli Alfabe which are of a great importance for today's Turkish Literature in Macedonia. Except Turkey, the original Turkish Language was developed in Macedonia more than at any other place, and the credits go to the artist of the written word – the literates. The reason why the accent was put that much on Children's literature is the century of Yugoslavia itself because, it is known as a fact that position of children and their importance at that time was at a high level. The reason of it is clearly explained in Ilhami Emin's books.

Key Words: Children's literature, Macedonia, Turkish, Ilhami Emin

* Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

1. GİRİŞ

Makedonya olarak anılan topraklar tarihte, bugünkü Yunanistan'ın bir kısmı ile Makedonya Cumhuriyeti adlı devletin sınırları içinde kalmaktadır. Büyük İskender'in memleketi olarak bilinen bu coğrafya günümüzde Makedonya ve Yunanistan arasında bazı ihtilaflara konu olmaktadır. Söz konusu bölgenin Türkler ile tanışması hakkında araştırmacılar Osmanlı öncesini işaret etmektedirler. Vardar, Şar gibi isimlerin Osmanlı öncesi bölgeye gelen Türk kavimlerinden (Peçenekler, Kumanlar) miras olduğu vurgulanmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin genişleme politikalarında öncelik taşıyan Balkan toprakları, ilk olarak kolonizör dervişler tarafından tanınmıştır. Bu dervişler fetih öncesinde, insanı yücelten davranışları ve tüm milletten insanları ayırt etmeden kucaklamaları ile sosyolojik olarak orada yaşayan insanları Türk hâkimiyetine hazırlamışlardır. Bu dervişlerden en önemlisi bugün Ohrid Gölü kıyısında türbesi bulunan Sarı Saltuk'tur. Ohri'de Sveti (Aziz) Naum Manastırı'ndaki şapelde yer alan bu türbe Hıristiyanların Slav asıllı Hıristiyan bir azize, Müslümanların ise Sarı Saltuk'a ait kabul ettikleri bir yerdir (Kiel, 2009: 149).

Yıldırım Bayezid 1390'da Timurtaş Paşa, Evrenos ve Paşa Yiğit beyleri Sırbistan'ın fethine gönderdi. Üsküp, Osmanlı uç beylerinden Paşa Yiğit'in akınlarına hedef oldu ve onun tarafından ele geçirildi. İlk Osmanlı kronikleri fetih tarihini vermemektedirler. Buna karşılık Batılı müellifler şehrin 1392'de Osmanlı idaresine girdiğini kaydederler (İnbaşı, 2012: 377).

Yiğit Paşa tarafından fethedilen Üsküp ve çevresi, anılan bu tarihten sonra yapılan göçlerle Türk nüfusun ağırlıklı olduğu önemli merkezlerden olmuştur. İlerleyen süreç içinde birçok Divan şairini yetiştiren Üsküp'te doğan en önemli şairlerden Gazi Baba, bugün dahi şehrin önemli bir semtine adını vermektedir.

Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan Makedonya toprakları üzerinde ilk olarak Hırvat-Sırp Sloven Krallığı kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Alman Nazi işgali ve buna karşı geliştirilen direniş, milletleri birbirine yaklaştırmıştır. Joseph Broz Tito öncülüğünde kurulan Yugoslavya Sosyalist Federe Devleti, Osmanlı'dan sonra Türk toplumunun kendini gösterebildiği yeni bir dönem olmuştur.

2. MAKEDONYA TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN BAŞLICA KONULAR

Osmanlı hâkimiyetinin Balkan Savaşları sonucunda beklenmedik bir şekilde sona ermesiyle Üsküp'teki Türk kültür hayatı derin bir sessizliğe bürünmüştür. Bölgedeki istikrarsızlık, savaşlar, Üsküp'ün farklı devletler tarafından ele geçirilmesi ve nihayetinde Nazi işgali başta göç olmak üzere birçok durumun oluşmasında rol oynamıştır.

Üsküp şehri ile birlikte anılan kavramların en sık duyulanı "göç"tür. Çeşitli sebeplerle Üsküp'ü terk eden ve çoğunlukla Türkiye'ye gidenler ve onların çocukları eski günleri özlemle anarken, büyük ölçüde maddi sebeplerle Üsküp'te kalanlar ise gidenlere karşı bir öfke duymaktadırlar.

Üsküp içinde ve bu topraklarla diğer Balkan toprakları arasında, kısmen de Anadolu toprakları yönünde ilk göç hareketi 1877-78 Osmanlı-Rus savaşıyla (93 Harbi) başlamıştır. 1912-13 Balkan Savaşı'yla ağırlıklı olarak Anadolu toprakları yönünde devam etmiştir. 1923-51 döneminde fert ve aile düzeyinde; 1952-67 döneminde kitlesel düzeyde; 1968-96 döneminde de yine fert ve aile düzeyinde tamamen Anadolu toprakları yönünde gerçekleşmiştir (Çavuşoğlu, 2007: 124).

Göç etmeyip Üsküp'te kalan Türklerden Engüllü (1997: 66)'ye göre 1924 yılında başlayan ilk göç, Makedonya'da yaşayan Türklerin bu topraklardaki geleneklerine inen büyük bir darbe olmuştur. Bu göçle birlikte Makedonya Türklerinin bu topraklara bağlılığı bir daha onmamak üzere yara almış, büyük bir çoğunluğun "bir ayağı Makedonya'da, bir ayağı Türkiye'de" havası içinde yaşama başladığı bir döneme girilmiştir.

Makedonya Türk toplumuna etki eden önemli kuruluşlardan birisi Yücel Teşkilatıdır. Bu teşkilat, Makedonya'nın genç ve ileri düşünceli Türk aydınları tarafından 1941 yılında kurulmuştur. Türk toplumunun birliğini ve kültürünü muhafaza etmek için kurulan bu teşkilat hızla üye sayısını arttırmış

ve Türk toplumunda bir heyecan meydana getirmiştir. Faaliyeti günümüze kadar süren Tefeyyüz adlı okulun kurulması başta olmak üzere Makedonya'daki ilk Türkçe gazete olan Birlik'in yayın hayatına başlaması, Üsküp radyosunda Türkçe yayınlar gibi çalışmalar hep Yücelciler'in çabalarıyla hayata geçmiştir.

Ne yazık ki bu teşkilatın üyeleri devrin idaresi tarafından çok ağır ve haksız cezalara çarptırılmışlardır. 1947 yılında başlayan tutuklamalar 1948 yılında göstermelik yargılamalarla karara bağlanmıştır. Üyelerinin bir kısmı idama mahkûm edilirken bir kısmı da ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır. Yeni devletin anayasasından güç alarak Türk azınlığın temel haklarının peşine düşen bu genç ve aydın insanlar, yönetim tarafından halk düşmanı, anarşist olarak görülmüş ve idam cezasına çarptırıldıkları yargılamalar, şehrin her yanına kurulan hoparlörlerle Türk ahaliye canlı dinletilmek suretiyle Türklere gözdağı verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Türkçe eğitim gündeme gelmiştir. 1944/45 ders yılında Üsküp Tefeyyüz İlkokulu'nda Türkçe öğretim alanında ilk adım atılmıştır. Aynı ders yılında Makedonya'da 3.334 Türk çocuğu 27 ilkokulda Türkçe öğrenim görme imkânına kavuşmuştur. Bir yıl sonra bu sayıların katlanmış olduğu göze çarpmaktadır. 1945 yılında merhum tarihçi Fetah Süleymanpaşiç'in ilkokul ikinci sınıflar için hazırladığı Okuma Kitabı da yayımlanmıştır. 1946 yılında ise Türk çocukları, Fetah Süleymanpaşiç ve Ferid Bayram'ın birlikte hazırladıkları ilk Türkçe Alfabe'ye kavuşmuşlardır (Engüllü, 1997).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki zaman dilimini, dönemi en iyi bilenlerden biri olan Kaya (Tarihsiz: 5) şu cümlelerle anlatmaktadır: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı tarihi eserlerini korumakla birlikte örf ve adetlerimizi de daha iyi bir biçimde canlandırıp geliştirmek imkânlarına sahip olduk. Balkan Savaşları'ndan sonra kapatılan eğitim kurumlarımızı yeniledik, milli kültürümüze yeni boyutlar vermeye başladık ve bu alanlarda iyice bir yol aldık.

Aynı yazar (Kaya, 2008: 5) bir başka kitabında ise söz konusu zaman dilimi ile ilgili şunları söylemektedir: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra durum hissedilir şekilde değişti. Yeni kurulan devlette soydaşlarımız, başta derin bir nefes alıp Türküm diyebildi, kimliklerini ortaya attı. Çocuğunu Türk okuluna verme fırsatı buldu. Ulusal kültür, gelenek ve göreneklerini geliştirmek olanaklarını yakaladı. Bu topraklarda ilk defa yeni Türk harfleriyle çıkan gazeteye sahip oldu, kitap yayımlama etkinliğine kavuştu. Milli kültür dernekleri ile kültür ve eğitim kurumları çalışmaya başladı. Eğitim ve öğretim alanında kadro yetiştirmek için Üsküp Üniversitesi'nde Türkoloji bölümü açıldı.

Makedonya'da yaşayan Türk toplumu için önemli yayınların isimleri ve yayımlanmaya başlama tarihleri şu şekilde sıralanabilir:

1944: Birlik Gazetesi
1950: Pioner çocuk gazetesi
1951: Sevinç çocuk dergisi
1957: Tomurcuk çocuk dergisi
1968: Sesler dergisi

1944 yılında yayımlanmaya başlayan Birlik gazetesi, Makedonya'daki Türk toplumunun sesi konumuna gelmiştir. İlk sayıları Yücelciler olarak bilinen ve milliyetçi Türkler tarafından kurulan bir teşkilat tarafından çıkarılan bu gazetenin başına Yugoslav Devleti tarafından İştip'ten Şükrü Ramo getirilmiştir. Bir nevi idare bu gazeteye el koymuştur. Gazetenin logosunda bulunan minare ve saat kulesi resimleri de çıkarılmıştır. Toplamda 60 yıllık bir ömre sahip olan bu gazetede Makedonya Türklerinin önemli yazar ve şairlerinin imzalarını görmek mümkündür.

Birlik gazetesinde çocuk edebiyatının önemli bir yeri vardır. 1950'li yıllardan itibaren *Birlik Çocuklara* adlı sayfada farklı çocuk edebiyatı türlerinin örnekleri yayımlanmıştır. Bununla birlikte özellikle halk kültürüne ait bilmece, mani gibi türlere de sıklıkla rastlanmaktadır. Makedonya Türk çocuk edebiyatının önemli isimlerine, başta Necati Zekeriya olmak üzere, bu sayfalarda rastlamak mümkündür. Gazetenin toplam 8 ya da 12 sayfa çıktığı da düşünülürse çocukların ne denli önemsendiği daha iyi anlaşılacaktır. İlerleyen yıllarda Birlik gazetesinde *Öğrencilere* adlı bir sayfa da görülmektedir. Bu sayfada da gazetenin çocuk okurları tarafından gönderilen maniler, bilmeceler ve şiirler yer almaktadır. Son olarak Çocuk Bahçesi adlı ek, çocuk edebiyatının daha kapsamlı ve

bağımsız olarak ele alındığı bir görünüm arz etmektedir. Söz konusu gazetede sorumlu yazı işleri müdür yardımcılığına kadar yükselen İlhami Emin'in özellikle genç şair ve yazarları teşvik için kullandığı Umutlarımız adlı bir bölüm vardır.

3. İLHAMİ EMİN VE MAKEDONYA TÜRKÇE ÇOCUK EDEBİYATINA KATKILARI

1931 yılında Makedonya Radoviş'te dünyaya gelen İlhami Emin, Makedonya Türk toplumunun önemli isimlerinden biridir. Asıl mesleği öğretmenliktir. Bunun yanında gazetecilik ve radyoculuk da yapmıştır. Asıl önemli yönü ise şairliği ve yazarlığıdır.

Yazarlık hayatına Makedonca yazılarla başlayan İlhami Emin, kısa süre sonra eserlerini Türkçe vermeye başlamıştır. Nova Makedonya gazetesinde yayımlanan *Kafesi Sevmeyen Maymun*, yazarın ilk kısa öyküsüdür. Yazar bu metni öykücük olarak nitelemektedir. Metnin konusu kışça şöyledir: Üsküp Hayvanat Bahçesi'nden Milena adlı bir maymun kaçar. Bu maymun bir arabadan küçük bir bebeği kaçırır. Bebeği geri almak için uzun süren uğraşlar verilir.

İlhami Emin kendi sanatını şu şekilde tanımlamaktadır. "Benim bütün yaratıcılığım gerçek hayata dayalıdır." Tek cümle ile sanatını ifade edilmesi istenirse bu cümlenin yeterli olacağını belirten İlhami Emin, bu görüşüne Ali Şir Nevai'yi tanık göstermektedir. Onun, "Asıl şair olan halktır. Biz sadece onları yansıtıyoruz." Cümlesi, sanatçıya da ilham olmuştur. İlhami Emin, "Hayat için sanat" görüşünün yerine "Hayattan sanat" ifadesini tercih etmektedir. (İlhami Emin, kişisel görüşme, 15.09.2018)

Birlik Gazetesinin baş ve sorumlu yazarı olarak görevlendirilen Arif Ago, 1973 yılında Birlik gazetesine geldiğinde kendisine yardımcı olarak İlhami Emin'i seçmiştir. Gazetenin yazarlarından Cemal Süleyman, dönemi anlatan kitabında, gazeteyi asıl yönetenin İlhami Emin olduğunu ve önemli konuların hep ona danışıldığını anlatmaktadır. Ayrıca onun dil konusundaki hassasiyetini şu cümlelerle ifade etmektedir: İlhami Emin, öztürkçeye büyük özen gösterenlerin başında gelenlerdendi, bu konuda gazetenin en büyük şahini sayılırdı. Öztürkçe adına çoğu zaman birçok uydurma sözcükler de gazetede eksik olmazdı. Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in özgün Türkçesine, şairliğine hayranlığını gizlemezdi (Süleyman, 2017: 35).

İlhami Emin'in şiir, eleştiri ve denemelerinin yanı sıra oyun yazarlığı alanında da çalışmaları bulunmaktadır. *Leylek Padişah, Şöhret ya da Yalnızlık, Yabancılar, Nasrettin* gibi metinleri Üsküp Halklar Tiyatrosunda sahneye konulmuştur. Bunların yanı sıra iki de özgün radyo oyunu *Ana Neden Nazım Pazar Günlerini Sevmiyordu* Üsküp Radyosunda Türkçe ve Makedonca yayınlanmıştır (Gürel, 2017: 104).

Makedonya'da gelişen çocuk edebiyatının öncü isimlerinden İlhami Emin ile oğlu araştırmacı yazar Rifat Emin aracılığı ile yapılan görüşmede İlhami Emin, "Çocuklar için yazmak en çok değer, çünkü çocuklar hak etmiş kendileri için. Kendilerine güzellikler dağıtabilsin yani, bu dünyada. Diğer insanlarımız o kadar layık değil o gibi güzelliklere." tespitinde bulunmuştur. İlhami Emin, çocukların en güzel edebiyat ürünlerine layık olduğunu belirtmektedir (İlhami Emin, kişisel görüşme, (15.09.2018).

Makedonya Türk yazarlarının hemen hemen hepsi, yetişkinler için yazmaya başlamadan önce az veya çok çocuk edebiyatı sahasında kalem oynatmışlardır. Bu durumu Türkçe okulların var olmasıyla doğrudan ilişkilendiren Emin'e göre Türkiye'de Tevfik Fikret'ten sonra çocuk edebiyatı ihmal edilmişken Makedonya'da çocuk edebiyatı saygın bir yere sahiptir (İlhami Emin, kişisel görüşme, (15.09.2018).

İlhami Emin, kendi yazarlık serüveninde halk edebiyatı ürünlerinden yararlanmasının başlangıcını da *Şiirli Alfabe* adlı şiir kitabına bağlar. Çocukluğunda köyünde tanıdığı ve maniler okuyan Zekiye Abla'dan duyduklarından hareketle bu eseri kaleme aldığını belirtmektedir (İlhami Emin, kişisel görüşme, (15.09.2018).

Yazar, günümüzde Üsküp'te yayımlanan Bahçe ve Kardelen çocuk dergilerinin çocuk edebiyatına yer vermedikleri kanaatindedir. Ona göre bu yayınlar çocuk edebiyatına kapı açmamaktadırlar. Eğlence

unsuru bu dergilerde hâkimdir. Popülist bir eğlence. Oysa çocuklara burada geleneği olan Makedonya çocuk edebiyatının yeni kuşağı, yeni şartlara göre çocuk yazarları yetişmiyor. Yalnız bizde değil Türkiye'de de bu problemdir. Yani oradaki dergilerde de eğlenceye daha çok önem veriyorlar (İlhami Emin, kişisel görüşme, (15.09.2018).

İlhami Emin, çocukların mutlaka edebiyatla bir arada olmaları gerektiğini düşünmektedir. Ona göre çocukları edebiyatsız bırakarak aslında onları kendi öz benliklerinden uzaklaştırmaktayız. Bazı töreler devam etmeli. Güzel töreler, komşuluk, aile, halk bayramları gibi. Çocuklar küçükken edebiyatı severse o zaman büyüyünce de ya iyi okur olacaklar ya da kendileri üretmeye başlayacaklar (İlhami Emin, kişisel görüşme, (15.09.2018).

Çocuklar için dört adet şiir kitabı çıkaran İlhami Emin'in eserleri ve yayım tarihleri şöyledir: *Kırk Dost* (1965), *Aykedisiz Saray* (1966), *Güneşli Şiirler* (1966) ve *Şiirli Alfabe* (1974).

3.1. Kırk Dost

Sanatçının çocuklar için kaleme aldığı ilk şiir kitabı 1965 yılında basılan *Kırk Dost* adlı eserdir. Bu kitap, İlhami Emin'in şahsi kitaplığında dahi tek nüsha olarak kalmıştır. Oya, Onur ve Oral adlı üç arkadaşın konuşmaları şeklinde düzenlenen bu kitapta kırk adet nesne sayılmaktadır. Bu nesneler şunlardır: ay, süt, çiçek, orman, göz, kulak, el, şeker, tuz, ekmek, su ateş, hava, güneş, maden, elektrik, ayak, dil, ayakkabı, sabun, kar, kuş, bulut, köprü, güneş, çocuklar, uçak, uzay gemisi, vitamin, saat, kurşun kalem, kâğıt, sinema, buzdolabı, asansör, radyo, televizyon, traktör, otobüs, tren.

Çocuğun yakın çevresinden, görülebilir ve anlaşılması kolay nesneler şiir formunda tanıtılmaktadır. Bazı şiirlerin başlığında anlatılan nesnelerin isimleri (Nerede Bulurdu Bizi Güneş) yer alırken, bazılarında ise nesnenin ismi yer almamaktadır (Susamış Yerleri Buldu-Bulut).

Necati Zekeriya ve Şükrü Ramo ile birlikte Makedonya Türk edebiyatının birinci kuşak yazarları arasında sayılan İlhami Emin, eğitimci kimliğinin de etkisiyle, çocukları bilgilendirme amacında olmuş, onların bilgilerini arttırmak suretiyle onları hayata hazırlamayı düşünmüştür. Bu eserde de edebi yaratıcılığını kullanarak gerek besin maddeleri gerek doğa olayları gerekse de teknolojik aletleri tanıtmayı amaçlamıştır. "Bir Dostumuz Daha Var Adı Kar" başlıklı şiir şöyledir:

Bir dostumuz daha var
Adı kar,
Elleri ak pak,
Örtüsü yumuşak,
Sert yeller olmasa ona
Salıncak
Daima kucaklar severdi
Onu çocuklar,
Böyle kışta bir tek
Arkadaşımız var,
Adı kar,
Elleri ak pak,
Örtüsü yumuşak mı yumuşak (Emin, 1965: 28).

3.2. Ay Kedisiz Saray

Bu eser, ilk defa 1966 yılında basılmıştır. 12 şiirden oluşmaktadır. Kapak resmi ve desenleri Aço Kayevski tarafından yapılmıştır. İnsanoğlunun var olduğu andan beri en büyük dürtülerinden olan merak, bu kitabın etrafında şekillendiği unsurdur. Yükseklere çıkmayı ve aya ulaşmayı düşleyen şair, bu düşüncesine çocukları da ortak etmektedir. Yeni acunlar bulmak hedefiyle çeşitli araçların da anlatıldığı bu kitapta hayal ve umut bir aradadır. Bu kitaptaki şiirler şunlardır: Yeni Acunlar, Vapurlarım, Ay Aylısı, Ayda Kuşlar, Ay İnsanları, Uçan Tren, Yüksekten Yüksek, Amacımız, Eskiyen Masallar, Ay Kedisiz Saray, Yıl 2000, Ikar Efsanesi.

Kitaba adını veren Ay Kedisiz Saray şiiri dokuz kısımdan oluşmaktadır. Ceri adlı bir farenin kediden bunalması ve bir çözüm yolu bulması anlatılmaktadır. Kedisiz bir dünya hayali kuran fare çareyi bir roketle aya gitmekte bulur. Gazetelerde okuduğu roketi bulmak için akşama kadar dolaşan Ceri, karanlık çökünce yolunu kaybeder ve bir çukura düşer. Kolunu kıran Ceri, bu çukurda uykuya dalar. Rüyasında uçak meydanında farelerden oluşan bir kalabalık önünde bir konuşma yaparak Ay'a gittiğini görür. Ay'a vardığında hiç kedi olmadığını görür ve burayı Ay Kedisiz Saray olarak niteler. Uykudan sevinçle uyanan Ceri fare ulusunun kara yazgısına ağlar.

Yeni Acunlar
Yeni türkü sürüdü hep bizleri,
Alamadık kendimizi sevinçten,
Gözlerimiz öptü sonsuz gökleri
Yeni acunlar doğmakta gerçekten

Ay Kedisiz Saray
I.
Ceri adlı bir şoför-fare
Kedilere karşı bulamayıp çare
Getirdi karar:
"bunun da ilacı var,
Rökete binip
Ay'a varırım ben,
Korkusuz, şen,
Kedilerden uzak
Yaşarım orada,
Koşar, oynarım dağ,
Ovada.
Mutlu, özgür olurum ben,
İnattan patla
Bıyıklı haydut sen." (Emin, 1973: 14).

Bu kitapta şair, Ay'a ayak basılmasından üç yıl önce muhtemelen yapılan çalışmalar ve ileri sürülen fikirlerden de ilham alarak çocukların hayal güçlerine hitap eden bu eseri meydana getirmiştir. İnsanoğlunun aklı sayesinde her şeyi başarabileceğini satır aralarında dile getiren İlhami Emin, insanların farklı diller konuşsalar bile anlaşabilecekleri tezini işlemektedir.

3.3. Güneşli Şiirler

Bu şiir kitabı, 1966 yılında Üsküp'te basılmıştır. İncelenen baskı ise 1973 yılında Ay Kedisiz Saray ve Güneşli Şiirler kitaplarının tek kitap altında birleştirildiği ikinci baskıdır. Doğaya karşı duyarlı bir bakış açısı sergileyen İlhami Emin, bu kitabının kurgusunu baştan sonra Güneş ile şekillendirmiştir. Güneş'in Dünya'ya ve insanlara olan etkilerini anlatan bu şiirlerde örtük olarak bazı iletilerin varlığı sezilmektedir. Hayal kurmanın güzelliği, yaşama sevinci, doğaya saygı vb. Kitapta on iki şiir yer almaktadır. Bunlar: Güneş Yaydı Boyunu, Güneş Aldı İçimi, Güneş Yüzlü Biz Yüzlü, Güneş Geldi Yanımıza, Güneş Güldü Biz Güldük, Güneş Benim Kardeşim, Güneş Battı Biz Battık, Güneş Yine Doğacak, Güneş Yolda Biz Yolda, Kaç Güneş Var Acunda, Güneş miyiz Neyiz, Düşlerdeki Güneşler.

Güneş Yaydı Boyunu

Güneş yaydı boyunu
Bir dağdan öteki dağa
Ortada ırmak ova
Çocuk tuttu oyunu.

Bulut yıldıza erdi
Bulutlarda sıkıntı

Her tarafta can verdi
Her tarafı ısıttı (Emin, 1973: 33).

3.4. Şiirli Alfabe

1974 yılında basımı yapılan bu eser, çocuklara alfabeyi öğretmek ve harflerle ilgili bilgileri pekiştirmek amacını taşımaktadır. Birlik Yayınları Türkçe Yayımları Kurumu Tomurcuk Kitapları serisinden yayımlanan bu eser, kitabın sonunda şu cümlelerle tanıtılmaktadır:

> İlhami Emin'in "Şiirli Alfabe"si ozanımızın çocuklara değğin dördüncü şiir betiğidir. Betikte kapsanan şiirler birkaç yıl önce "Tomurcuk" dergisinde yayımlanmış şiirlerdir. Alfabe sırasıyla her harfimize birer dörtlük adanmıştır. Bilmece yoluyla çocuğa harfin açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Folklorumuzun özelliği sezilmektedir. Bilmeceli şiirler diye adlandırabileceğimiz bu minyatür şiirler doğrudan doğruya birinci sınıfa giden öğrencilerimiz içindir. İkinci sınıf öğrencilerimize de öğütlenir. Harflerin anlam ve yerini pekiştirsinler diye. Ozanımızın dili de deyişi gibi çocuklara yatkındır. Kolay anlaşılırdır. Anlamayacakları sözler hemen yok gibidir. Aşağı sınıfların ilk ikinci sınıf öğrencilerin okumalarını salık verirken, bütün ilkokul öğrencilerinin seve seve okuyacaklarına inanıyoruz.

Yukarıdaki cümleler muhtemelen yayınevinin Türkçe eserler sorumlusu Nusret Dişo Ülkü tarafından yazılmıştır. Çünkü kendisinin de çocuklara yönelik şiir kitapları vardır.

Şiirli Alfabe 2017 yılında Yeni Balkan Yayınları tarafından tekrar basılmıştır. Bu baskıya ön söz yazan İlhami Emin, bu kitabın ortaya çıkış hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

> Bir varmış bir yokmuş, Doğu Makedonya'nın küçücük Radoviş kasabasında hayalleri büyük olan küçük İlhami yaşardı. Her kuşa, her kelebeğe, hatta her minnacık karıncaya selam verirdi. Komşu Makedon çocukları ismini bir türlü söyleyemeyince, kendisine Osman adını taktılar. Sonradan, mahallenin bahçelerinde güllerin koparılmasına karşı çıkınca Osman ismine bir de gül eklediler.
>
> Giderek, bizim Gül Osman'ın bugün seksen altı yaşına naıl ulaşmayı başardığını anlatalım. Küçük Gül Osmankar buz yağsın yağmasın sıcaklar yaksın yakmasın hayalinde hep ilkbaharı yaşardı. Böylece seksen küsür yıl tavırlarında hep küçük, yani çocuk kalmayı başardı, yani başarmış olduk.
>
> Şiirli Alfabemizin doğuş masalına geçelim. Radoviş yakınlarında bulunan Kuloğuzoğlu özbeöz Türk Yöreük köyünden masalcı, menkıbeci, bilmececi ve martıfalcı olarak tanına güzel Zekiye kız Radoviş'e gelin gelir. Gel zaman git zaman Gül Osmanlara pek yakın aşağı Aşağı Mahalle'de Zekiye gelin zamanla tüm çevre çocuklarınca sevilen Zekiye ablaları olmuştu.
>
> Gül Osman, Zekiye Abla'nın şekerli ballı bilmecelerini özellikle sevmişti sevmesine ama onları hiçbir türlü ezberleyememişti. O yıllarda teyp meyp yoktu ya. Ancak Zekiye Abla'nın çarçabuk anlatılan bilmecelerini Gül Osman defterine de aktaramadı. Her defasında evine çok üzgün boş defterle dönmüştü. Bir de Osman sekiz yıllık okulunu Radoviş'te bitirince Üsküp'te mesleki iktisat okuluna kaydolundu. Kuşlar gibi yıllar uçunca Zekiye Abla, kocası Yaşar Ağa ve çocukları Türkiye'ye göz ettiler.
>
> Doğum yerini özleyen Gül Osman yaz tatillerinin birinde Radoviş'e gidip Çambayır eteklerinde yeni yükselen Panaroma otelinde geceleyeyim derken aklına Zekiye Abla gelmesin mi? Ve anımsadığı o güzelim Yörük halk bilmecelerinin havasını yaşaya yaşaya defterine öz bilmeceleri kondurmaya başlayıverdi.
>
> Sevgili çocuklar, Üsküp'e dönünce yeni bir hamle verip Gül Osman elinizde ikinci baskısı bulunan "Şiirli Alfabe bilmecelerini yaşatmış oldu (Emin, 2017: 3).

Makedonya'da gelişen Türkçe edebiyatının çocuk edebiyatı ile başladığı bilinmektedir. Necati Zekeriya'nın *Harfler Ne Yer* adlı kitabı da *Şiirli Alfabe'*ye benzer bir kitaptır. Bu iki eser haricinde yine Makedonyalı Türk yazarlar tarafından kaleme alınan ve çocuklara çeşitli kavram ve nesneleri tanıtmayı amaçlayan kitaplar da vardır.

Şiirli Alfabe kitabında yer alan iki örnek aşağıya alınmıştır:

Yazın giyinir
Kışın soyunur
Gölgesi
Doyurur (Ağaç)

Üsküp'te attım kılıcı
Ohri'de göründü ucu
Burdan attım hız ile
Yedi bin yıldız ile (Şimşek)

SONUÇ

Balkan Savaşları sonrasında duraklama dönemine giren Türkçe, Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren öncü sanatçılar eliyle kendine yer edinmeye başlamıştır. Bugün birkaç temsilcisi hayatta kalan bu devrin önemli isimlerinden biri de İlhami Emin'dir. 90'a yaklaşan yaşı ile bitmek bilmeyen bir hevesle üretmeye devam eden sanatçı son yazdığı ve üçleme olarak tasarladığı romanını yayımlama aşamasındadır.

Türkiye dışında Türkiye Türkçesi kullanılarak meydana getirilen tek edebiyat olma özelliğini taşıyan Makedonya Türk Edebiyatı, günümüzde genç edebiyatçılar eliyle de var olmaya çalışmaktadır. Özellikle Türkiye Yazarlar Birliği'nin desteğiyle yeni yazarların ve şairlerin yetişmesi teşvik edilmektedir.

İlhami Emin'in tanıtılan kitaplarından *Güneşli Şiirler* ve *Ay Kedisiz Saray* yayımlandıkları dönemde okullarda okutulması tavsiye edilen eserler arasındadır. *Şiirli Alfabe* ise günümüzde dahi Türk okullarının lektür adı verilen okutulması gerekli kitaplar listesi içindedir. Söz konusu listeye göz atıldığında çocuk edebiyatı alanında Makedonya Türklerinden hiçbir yeni isme rastlanmamaktadır. Başta Necati Zekeriya olmak üzere İlhami Emin, Şükrü Ramo, Avni Engüllü, Nuret Dişo Ülkü, Lütfü Seyfullah, Fahri Kaya gibi isimlerin eserlerinin okutulmaya devam ettikleri görülmektedir. Bu sayılan isimlerden sadece Necati Zekeriya çocuk edebiyatına sadık kalmış, diğer yazarlar ise bir süre sonra yetişkinler için yazmaya başlamışlardır. Günümüzde sayıları yüzlerle ifade edilen derneğe sahip olan Makedonya Türk toplumunun yeni isimler çıkaramaması üzüntü vericidir. Her biri Türk kültürünü koruma ve yaşatma iddiasında olan bu derneklerin Türkiye'den aldıkları destekleri yeni edebiyatçıların önünü açmakta kullanmaları bir gereklilik olarak belirmektedir. İlhami Emin'in de ifade ettiği gibi halihazırda yayımlanan iki çocuk dergisi de edebiyata sayfalarında çok az yer vermekte ve daha çok eğlence dergisi görüntüsü çizmektedirler.

İlhami Emin'in çocuklar için yazdığı bu dört şiir kitabında ön plana çıkan en önemli unsur umuttur. Birçok sıkıntılara şahitlik eden, birden fazla devlet düzeni göre, devrin tartışılmaz idarecisi Josip Broz Tito'nun yeminli Türkçe tercümanlığı görevine kadar yükselen İlhami Emin, her zaman Makedonya Türk toplumunun daha iyiye gitmesi düşüncesini paylaşmıştır.

Türkiye'de fazla tanınmayan Makedonya Türk Edebiyatı, özellikle ilk dönemde çocuk edebiyatı alanından ilerleme göstermiştir. Bu edebiyatın sanatçılarının ve eserlerinin Türkiye'de bilim ve sanat çevrelerince tanınması, arasına sınır giren nu iki Türk toplumunu birbirine daha da yaklaştıracaktır.

KAYNAKLAR

Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslav-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri. *Bilig*. Sayı: 41. S. 123-154.

Emin, İ. (1965). *Kırk Dost*. Üsküp: Detska Radost Yayınları

Emin, İ. (1964). *Şiirli Alfabe*. Üsküp: Birlik Yayınları Tomurcuk Kitapları.

Emin, İ. (1973). *Ay Kedisiz Saray*. Sevinç Kitapları: Üsküp.

Emin, İ. (2017). *Şiirli Alfabe*. Yeni Balkan: Üsküp.

Engüllü, S. (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7 Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Gürel, N. R. (2017). *Kırmızı Gülün Alı Var Makedonya Yazıları*. Üsküp: Yeni Balkan.

İnbaşı, M. (2012). Üsküp. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 42. İstanbul: TDV.

Kaya, F. (2008). *Makedonya Türklerinden İz Bırakanlar*. Üsküp: Divan.

Kaya, F. (Tarihsiz). Şafak Sökerken. Üsküp: Yeni Balkan.

Kiel, M. (2009). Sarı Saltuk. *İslam Ansiklopedisi* Cilt: 36. İstanbul: TDV.

Süleyman, C. (2017). Birlik'te 30 Yıl. Üsküp: Yeni Balkan.